
3 1761 06972914 3

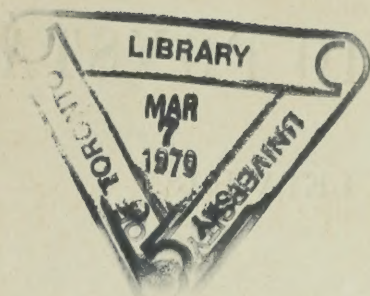
DĚJINY
ČESKÉHO POVSTÁNÍ
LÉTA 1618.

SEPSAL

ANTONÍN GINDELY.

Díl I.

V PRAZE 1870.
Nákladem kněhkupce Bedřicha Tempského.

Tiskem Hynka Fuchse v Praze.

DĚJINY

ČESKÉHO POVSTÁNÍ

LÉTA 1618.

Předmluva.

Zanášeje se již mnohá léta shledáváním a skoumáním pramenův k sepsání historie české od času nastoupení Habsburských, obracel jsem hned s počátku největší pozornosť svou k době povstání českého z r. 1618. Dějiny, které tehdáž v Čechách průchod vzaly, vyměřily netoliko osud vlasti naší na dobu dvou set let, nýbrž, přičinivše se nad to rozhodně k vzniku a rozvití onoho vážného boje, kterýž jmenem války třicítileté vůbec slyne, dospěly také k mocnému vlivu na veškery záležitosti evropské. Poněvadž přípravní práce moje vzhledem k době od roku 1618—1620 na ten čas již konce a celku byly došly, nezdálo se mi, abych prodléval, obrátiti je již nyní v obecný úžitek. Podávám tudíž na veřejnosť dílo, o kterémž přeji sobě, aby již předkem považováno bylo za čásť oné práce, kterouž svým časem o historii české 16. věku spisovati hodlám, abych takto — pokud stačí síly mé — uvázal se v pokračování díla, počatého od nejslavnějšího historika v národě českém.

Třeba mi však ještě připomenouti, že vedlé historie vlasti naší zamýšlím též spracovati historii celé války třicítileté. Naději se, nalézti v národě českém i v této příčině oné míry žádoucího účastenství, aby i uveřejnění tohoto, více ovšem všeobecného, než k pouhé domácí historii hledícího díla skutkem státi se mohlo.

Co pramenův se tkne, z kterých jsem pro věc svou vážil, uvádím zejmena následující, a sice v Čechách: archiv českého místodržitelství v Praze, archiv kn. z Lobkovic v Roudnici, kn. ze Švarcenberků v Třeboni a hr. Černína v Hradci Jindřichově, Kutnohorský archiv městský, jakož i mnohé jiné menší archivy, kterých tuto

prozatím mlčením pomíjím; na Moravě: archiv zemský v Brně; v Rakousích: státní archiv ve Vídni, tamže archivy ministerstev vnitra a vyučování; v Tyrolech: archiv místodržitelství v Inšpruku; v Korutanech: rodinný archiv hrabat Thurnů v Plíberku; v Němcích: státní archiv Mnichovský, říšský archiv tamže, archiv Bamberský, Bernburský, saský státní archiv a Výmarské archivy; v Belgii: státní archiv Belgický v Bruselech; v Nizozemích: Holandský státní archiv v Haagu; ve Francii: archiv ministerstva vnějších záležitostí v Paříži; konečně ve Španělích: archiv Simancasský. — Co do sbírek rukopisův, bylyť to zvláště státní archiv Vídeňský, císařská bibliotheka v Paříži, archiv Roudnický a bibl. kn. Jiřího z Lobkovic v Praze, jakož i zdejší císařská bibl., pak zemský archiv Brněnský a t. d., kteréž svými sbírkami toho druhu bohatou kořisť mně poskytly. Německá, francouzská i anglická vydání pramenův nebo práce takové, kteréž pro počátek války třicítileté mají nějaké váhy a úžitku, jsou s dostatek známa, tak že netřeba mně tu o nich schválně se šířiti. Co publikací českých pramenův se tkne, náleží uznati, že v posledních létech některé vážné věci k světlu se dostaly; jsouť to zejmena Pavla Skály historie česká od roku 1600—1623, vydaná redakcí K. Tieftrunka, a Paměti Viléma hr. Slavaty, k tisku upravené od Josefa Jirečka, kterážto oboje díla, od současníkův povstání českého pocházející, sluší považovati za samojediný pramen pro důležitou část událostí. Zvláštní pak třeba mně zmínku učiniti o třetím ještě díle, kteréž, byvši sice již před plnými šesti lety dotištěno, posud ještě veřejnosti se skrývá; mínímť jeden díl korrespondence Žerotínovy, o jehož vytištění postaral se předčasně pohříchu zemřelý historik, rytíř Petr Chlumecký. Přátelskou přímluvou dostalo se mně příležitosti, použiti i tohoto díla, kteréž vzhledem k zevrubnému poznání odboje českého má rozhodnou váhu. O výše vzpomenutých archivech ve Vídni, v Praze, Drážďanech, v Mnichově, Paříži a Simancasu smím jistiti, že sotva se v nich nalezne listina, vzhledem k této práci nějaké váhy mající, kteréž bych nebyl buď přepsal buď z ní výpisky zdělal, pokud totiž od jiných skoumatelův již u veřejnosť podána nebyla, stavši se mně tím samým již přístupnou. Všecky moje přepisy, které již samy o sobě malý archiv skládají,

dostanou se nepochybně svým časem do zemského archivu, kdež jich pak bude moci snadno každý užiti. Vzhledem k tomuto případu, po kterémž každý pozdější skoumatel dokonalou vědomosť apparatu pramenův mých sobě bude moci opatřiti, vidělo se mi v citátech oněch listin na nejmenší míře přestati, abych jednak čtenáře příliš neunavil, jinak zase dílo samo přes potřebu nerozšiřoval.

Co se pak samého počátku války třicítileté dotýče, t. j. povstání českého, jeť bez odporu vypsání jeho dluhem, kterýmž historiografie česká povinna jesť evropské historii. Všeliká osnova povstání českého spolehá v osobitých církevních i společenských poměrech vlasti naší, hledání a odkrytí její pak stává se, nehledíc ani k nesnázem jazyka, cizincům již proto holou nemožností, poněvadž jsouce vzhledem k ústavním poměrům českým v čiré temnotě, nestačí k tomu, aby z domácích pramenů poučení vážili. Ostatně bylo by nespravedlivé, přičítati historikům českým za vinu, že posud nedostáli této, jim vlastně a jediné náležité povinnosti; neboť duchovní následkové války třicítileté přiváděli sebe v státu rakouském nejen do konce minulého století, nýbrž až do samého roku 1848 tou měrou k platnosti, že po tu dobu bylo zhola nemožno, podati na veřejnosť dílo tohoto obsahu. Nechť již stát rakouský postonává na čem koli, tolik jesť pravda, že aspoň sňata jesť kletba, v kteréž tak dráhná léta vězelo všecko skoumání minulosti.

Na závěrek připomínám ještě, že při všem datování v textu udávám čas podlé kalendáře Řehořova. Spatřuje-li se pod textem v citátech pramenův jen jedno datum, rozuměj tím po každé den podlé nového stylu. Uváděje korrespondence, při nichž užito ještě starého stylu, přidával jsem schválně ještě nové datum, abych vyvaroval se všemu nedorozumění, jakkoli v pramenech samých velice po řídku takové dvojí datování se vyskytá.

V Praze dne 8. září 1869.

Spisovatel.

Hlava první.

Jednání o zjištění nástupnictví pro případ smrti císaře Matyáše.

I Povaha a způsob života císaře i císařovny. Počátek jednání o ustanovení nástupce (1612). Záměry Filipa III. Snahy arciknížete Maximiliana ve prospěch Ferdinanda Štýrského. Španělsko žádá náhradu. Jednání v Linci (1613).

II Říšský sněm v Řezně r. 1613. Chování se duchovních kurfirštův v otázce o nástupnictví. Jednání o náhradu. Posloupnosť na trůně českém staví se v popředí. Dobré zdání Calderona a státní rady španělské o způsobě náhrady. Domnělá těhotnost císařovny (1615).

III Poměr mezi Khleslem a Maximilianem. Postavení Khleslovo k otázce o nástupci. Maximilian v Bruselu, na Rýně a v Praze (1615—1616). Úskoky Khleslovy. Dobré zdání Maximiliana (v únoru 1616). Poslání Westernacha. Nepřátelské zámysly Maximiliana proti Khleslovi. Maximilian v Praze (v lednu 1617).

IV Postavení vyslance španělského při dvoře císařském. Oñate v Hradci Štýrském. Tajná smlouva s Ferdinandem (31. ledna 1617). Jednání v Praze o požadavcích španělských. Druhá tajná smlouva mezi Ferdinandem a Filipem III. Nemoc císaře. Svolání sněmu k volbě krále ke dni 5. června 1617. Pletichy Khleslovy. Dvorský šašek Nelli.

I

Drahně let doléhal arcikníže Matyáš na bratra svého, císaře Rudolfa II, aby nástupnictví v Němcích hleděl pojistiti; obávalť se, aby po smrti císařově koruna německá od nepřátel rodu Rakouského některému odpůrci dána, a tím celá budova moci Habsburské v základech svých zviklána nebyla. Nepovolnosť císaře a spolu neschopnosť jeho k vládě staly se příčinou mocných převratův v zemích Rakouských, jichž koncem bylo svržení Rudolfa, kterémuž pak až do smrti zůstal toliko lesk císařské koruny, rodu Habsburskému při vší bezpodstatnosti své velice důležitý a vážný. Matyáš,

ucházeje se nyní o korunu Německou, měl sice s počátku malou naději; neboť vystoupení jeho proti bratru nelíbilo se většině kurfirštův. Avšak nebylo v té chvíli kandidáta, který by byl opravdu o důstojnost císařskou se zasazoval, a když nad to ke zvolení jeho vyslanec španělský v Němcích, Don Balthazar Zuňiga, jmenem Filipa III všemi silami se přičiňoval, podařilo se Matyášovi konečně
3. červ. 1612. po dlouhých jednáních, že došel žádoucího cíle.*)

Matyáš, třetí syn císaře Maximiliana II, narodil se r. 1557 a měl tudíž věku svého 55 let, když na trůn německý vstoupil. V mládí svém obrátil na sebe pozornosť pošetilým podniknutím, na kteréž proti Filipovi II se odvážil. Nabaživ se totiž nečinnosti, ku které od bratra byl odsouzen, dal se svésti vévodovi Arschotskému, že pustil se do Nízozemí, chtéje o své újmě v tamějších rozmíškách se Španělskem hráti sobě na jakéhos prostředníka. Následek toho byl, že s oběma stranama se znepřáteliv, nehrubě slavně domů navrátiti se musil. Platnějšího, ač ne příliš vynikajícího úkolu dostalo se mu v potomní válce turecké, kdež velel po nějaký čas plukům císařským v Uhrách. — Z dlouhého sporu, který pak s bratrem svým o nástupnictví vedl, vyšel sice vítězem, avšak šťastného výsledku nemohl býti tou měrou vděčen vlastnímu státnickému nadání, jako spíše příhodným okolnostem a veliké obratnosti čelného rádce svého, biskupa Khlesla. Obecně mívá se za to o Matyášovi, že se dosti obezřele a nepodjatě dovedl obcházeti s rozličnými stranami náboženskými, čím prý nemálo prospěl zámérům svým; avšak přihlédnouce blíže k věci, shledáme, že obratnosť tato byla vlastně jen snadná mysl, s kterouž protestantům činil veliké sliby, jichž dodržení nikterak vůlí jeho nebylo. Nesnáze, jež takovým způsobem na čas odstranil, či spíše pozastřel, přivalily se později mocí desateronásobnou i způsobily na konec panování jeho bouře daleko větší těch, kterýmiž Rudolf II byl zahynul. Jako tento, nedovedl ani Matyáš náležitě jim předejíti nebo je podstoupiti. Pozbylť již v době, kdy dosedl trůnu, oné pružnosti a ráznosti, které mu byla příroda, ač v skrovné toliko míře, uštědřila. Když obou vlastností nejvíce měl zapotřebí, tehdáž

*) Listiny archivu v Simancasu dokazují, že Zuňiga největší zásluhu měl o povýšení Matyáše.

duch jeho skoro na dobro již byl odumřel důležitým úlohám, jež postavení jeho mu ukládalo, a mysl jeho libovala sobě toliko v hříčkách a planých poctách.

Jakmile se Matyáš ujal vlády, počal se, jako druhdy bratr jeho, s patrnou úzkostlivostí straniti všeliké činnosti panovnické; že nedbalosť jeho vůbec zůstala utajenou, stalo se jen tím, že nikdy nezpěčoval se podepsati jméno své, kdykoli toho potřeba kázala, k čemuž, jak známo, Rudolf ne vždy tak snadno dal se pohnouti. Podpisování jména bylo v skutku jediným výkonem, na kterém účastenství jeho ve věcech veřejných přestávalo. Ve sbírkách listin stěží setkáš se s psaním neb jinou písemností, kterouž by za císařování svého sám byl sepsal; marně hledal bys při něm účastenství v poradách nejvyšších úřadův státních, neb jakéhokoli přímého působení na správu jednotlivých zemí jemu poddaných; všecko šlo obvyklým během aneb řízeno bylo Khleslem, který za něho i myslil a mluvil, i psal a jednal. — Nastala-li kdekoli nějaká změna, buď dobrá buď zlá, nebylo to jistě podnětem Matyášovým. V jedné toliko věci byl bratra svého, jenž celému světu se uzavíraje, všelikému nepovolanému oku zůstával nepřístupným, pravý opak, že se rád veřejně ukazoval a lesku své důstojnosti na odiv stavěl. Tak měl zejmena slavný vjezd do Řezna k prvnímu říšskému sněmu, jenž od něho tam byl svolán, a při rozličných jiných příležitostech neopomíjel se tehdáž v nádherném a četném průvodu ukazovati. Členové sněmu říšského, kteří jinak s zarytou skrbností nebo se zřejmým vzdorem kapsy své zavírajíce, císaře marně pomoci doprošovati se nechávali, aspoň tolik mu tehdá s dobrým porozuměním slabosti jeho učinili po vůli, že časem přidávali se ke komonstvu císařskému, a takto pomáhali udržovati na oko důstojenství, jehož podstata dávno již byla vzala za své. — Cizí poselstva bývala při dvoře tím vítanější, čím více nádherným šatem a komonstvem dávala na sobě znáti, jak velké jest mínění jejich o důstojnosti císařově.

Se zalíbením ve stkvělých poctách vnějších snášel se i zvyk Matyášův, odívati se při slavnostech krojem uherským, v kterémž objevil se zejmena i při korunovací své za krále českého! Rovněž nerad jídal v soukromí, nýbrž stoloval s manželkou svou u příto-

mnosti četných dvořanův, dopřívaje těmto milosti, kochati se v pohledu na vznešenou tvář císařskou. Velikou rozkoš míval též ze šprýmů a vtipů dvorského šaška svého Nelliho, jenž zřídka kdy osoby jeho se vzdaloval, ba i do soukromních komnat přístupu míval. Matyáš miloval též hudbu, ale největší radosť působily mu sbírky umělecké, po bratru zděděné. Den co den trávíval valnou časť svého času prohlížením těchto drahocenných pokladův, kus po kuse do ruky bera a do nového pořádku je ukládaje. Tomuto zalíbení zůstal věren až do konce života svého. Poslední nařízení jeho týkala se předělání jakéhos díla uměleckého a posledním vyražením jeho bylo, prohlídnouti sobě opět skvosty tisíckrát již vídané. O vědomostech jeho ví se toliko, že uměl zběhle mluviti jazykem německým, latinským a vlašským.

Matyáš byl celkem stařec dobromyslný, jemuž poklid byl rozkoší; šťasten byl, když mu jen nikdo v tom nepřekážel. A přece, popatříme-li blíže na běh dějin za vlády jeho, shledáme, kterak právě za jeho panování a skrze něho záležitosti veřejné vzaly obrat tak povážlivý, že z nich nezbytně vyvinul se strašný boj. To pošlo hlavně odtud, že Matyáš mírumilovnosti své, jakkoli byla veliká, nehověl do té míry, aby nepřátelům, kterých se nejvíce strachoval, a těmi mu byli protestanti, vůli provozovati dopouštěl. Z bázně před nimi dlouhá leta na to pomýšlel, kterak by vojsko proti nim postavil a je pokořil. Když pak shledal, že prostředky jeho k dosažení cíle toho nedostačují, svoloval aspoň ke všem opatřením, kterými by se rozšiřování protestantův obmeziti a náboženská restaurací připraviti mohla. Tím vrhl se v náruč politice, z které při slabosti a skrovných schopnostech jeho povstati musilo to, co vlastně zameziti chtěl: konec míru a všeobecný převrat.

Matyáš oženil se teprv léta 1611, tedy v 54. roce věku svého. Tímto opozděním sňatku vinen nebyl on sám, nýbrž bratr jeho Rudolf, jenž mu několikráte zamýšlenou ženitbu překazil, tak že mohl sňatek uzavříti teprvé v době, když cítil sebe sproštěna poručnictví, dosud nad ním provozovaného. Za choť vyvolil sobě arcikněžnu Annu, dceru strýce svého Ferdinanda Tyrolského z druhého manželství jeho s kněžnou Mantovanskou; v prvním loži měl Ferdinand, jak povědomo, za manželku známou Filipinu, dceru patricia Aug-

špurského Welsera. Anna narodila se roku 1585 a žila až do provdání svého při ovdovělé matce své, paní to pobožné, která, založivši v Inšpruku klášter, sama do něho jako jeptiška se uchýlila.

Bylať pak Anna paní sličná, očí překrásných a pleti sněhobílé. Klidná povaha její dobře se srovnávala se zálibami manželovými. Jedinou rozkoší bylo jí, patřiti na poklady Rudolfovy, jimž společně s císařem denně několik hodin obětovala, a libovati sobě v požitcích chutné hostiny. Jídajíc více, nežli požiti mohla, způsobila sobě záhy již rozličné neduhy. Jinak žila kromě hluku světského, střádajíc pro případ brzkého snad vdovství výdatnou úsporu. V chování svém ku protestantům spravovala se nejpřísnějšími zákony církevními, vzdalujíc se všelikého s nimi styku a vyhýbajíc se okazalým způsobem — i když tak obyčej tomu chtěl — podati ruky své vysoce postaveným osobám tohoto vyznání náboženského. Když se vdala, čítala teprvé 26 let, i mohlo se tudíž při věku jejím i manželově očekávati manželství požehnané; ale již s počátku nedávali jim v tom žádných nadějí. Příčina neplodnosti sčítána na Matyáše, o němž se vyprávělo, že s žádnou paní, s níž byl milostně obcoval, dětí nezplodil. Bájeno cosi o jakéms kouzelném zauzlení, jež prý císaři brání plniti povinností manželských, a jež prý se nerozváže dříve, dokud světlo, v neznámém kdesi klášteře dnem i nocí hořící, nebude zhašeno. Když několik let před tím o sňatku mezi Matyášem a dcerou knížete Bavorského Viléma jednáno bylo, kníže, jenž ochoten byl dceru svou Matyášovi dáti, pilně po tom klášteru se vyptával, nejspíše proto, aby kouzelné světlo v něm zhasiti dal; než nedoptal se ničeho. Takových povah byli manželé, kterým se l. 1612 kromě vlády v zemích Rakouských koruny Německé dostalo. *)

Spor mezi Rudolfem a Matyášem zasadil těžké rány nadvládě katolíků v Rakousku, ano i katolíci v Německu těžce a bolestně nesli následky jeho O nabytí předešlé váhy a vůbec o zjednání pevnějšího základu zviklané moci své nemohla se tato strana s prospěchem pokusiti, leč tehdá, když se jí nadíti bylo mocné podpory od hlavy

*) Soranzo, zpráva z r. 1614. Dopisy Oňatovy. Krištofa z Donína zpráva ze dne 21. ledna 1617, v Mnichovském státním archivu. Hammer, Khlesl II. 42.

německé větve rodu Habsburského. Nemálo tedy katolíky kormoutilo, že v Matyáši neshledávali muže, v něhož by zámysly své byli založiti mohli. Ocháblosť Matyášova odejímala všelikou naději ve vládu jeho; letitosť jeho budila obavy, že protestanti po brzké snad smrti jeho se zdvojeným úsilím a mocnější důvěrou ve zdar pokusí se o to, aby povýšili někoho ze svých na trůn Německý, Český anebo Uherský, a rozvrátili takto do kořen soustavu státův katolických. Nebezpečí tomuto jen tím se dalo poněkud zabrániti, když by se Matyáš záhy k tomu pohnouti dal, aby vyhlídl sobě statečného nástupce; tento měl se uvázati v obnovení starého řádu, k čemuž Matyáš sám neukazoval ani dosti důmyslu ani dosti vytrvalosti.

A v pravdě, přání toto zanímalo mysli všech, kteří při svých politických kombinacích vycházeli ze zásady vrchpraví katolického, anebo kteří náboženské přesvědčení své zakládali na katolictví. První, jenž se propůjčil za tlumočníka obecného tohoto mínění, byl vyslanec španělský. Když totiž Matyáš ve Frankfurtu po skončené volbě z hlavního chrámu domů se navrátil, přišel k němu Zuñiga, jenž k blahopřání svému přidal prosbu, aby císař, vezma si výstrahu na bratru svém, neodkládal postarati se ještě za živobytí svého, aby po něm některý princ z rodu Habsburského na trůn Německý nastoupil. *) U večer pak téhož dne, když Matyáš v soukromí bavil se s manželkou svou, zavítal k němu rádce jeho, biskup Khlesl, a ústa důvěrného služebníka tohoto opakovala prosbu Zuñigovu.**) Dříve tedy, nežli Matyáš uzřel sám hlavu svou ozdobenu korunou německou, žádali na něm důvěrník a duše tajné rady jeho, jakož i zástupce nejblíže spřízněné moci, aby se postaral složiti ji na hlavu jinou. Nebyloliž to znamením úplné nedůvěry v delší trvání života a v plodnosť sňatku jeho, sotva před několika měsíci uzavřeného, i mohl-li nadíti se, že mine den, aby heslo: „Jmenuj svého nástupce!“ z každého spisu, z každé rozpravy ho neděsilo? A věru, záležitosť tato tak velice ovládala veškerým

*) Archiv v Simancasu $\frac{2498}{215}$. Zuñiga Filipovi III dne 1. července 1612.

**) Khlesl arciknížeti Maximilianovi dne 26. června 1616. Archiv c. k. ministeria vnitra.

během jeho panování, až i sám boj s protestantismem na čas v pozadí ustupoval.

Zuñiga, naléhaje záhy v této příčině na císaře, jednal po vřelém přání a souhlasu krále Španělského Filipa III. K spěchu takovému pudila krále netoliko péče o zachování moci Habsburského rodu, nýbrž i přání, aby jisté dávní a vícekrát již odročené zámysly své konečně uzřel uvedené ve skutek.

Již za nepokojův rakouských v letech 1608—1611 vznikla totiž v kabinetu španělském nejednou otázka, zdali by nebyla doba přízniva Filipovi III, aby se pokusil o trůn Německý. Tehdáž povedlo se důslednému zrazování Zuñigovu, jenž jako dobrý znalec smýšlení v Němcích panujícího, nezdar snahy takové jasně předvídal, krále Španělského k tomu pohnouti, aby na čas poustoupil a Matyáše při ucházení se o korunu císařskou důrazně podporoval. Nyní však úmysl tento z nova se vynořil, nabývaje podstaty pevnější a obrysů jasnějších v mysli královĕ, zejmena v tom způsobě, aby císař co možná v čas o zvolení nástupce svého v Němcích se postaral a k důstojenství tomu druhorozeného syna Filipova, infanta Don Carla, naznačil. Pakliby se Matyáš odhodlal jednati o povýšení vlastního bratra svého Albrechta, byl král hotov přestati na tom s tou výminkou, aby tento, dosedna na trůn, Don Carla nástupcem svým ustanovil. Tímto činem nebylo by se povýšení infantovo příliš dlouho prodlilo, jelikož Albrecht o nemnoho jen byl mladší Matyáše.

Aby vyjednávání v této věci dostalo se do rychlejšího proudu, uznali ve Španělích za prospěšné, vypraviti ke dvoru císařskému ještě jednoho vyslance, i zvolen k tomu marques Spinola, znamenitý svého času válečník. Spinola zavítal ke dvoru, an císař, vraceje se z Frankfurtu, v Praze meškal. Dle poručení sobě daného opakoval co nejsnažněji předešlou žádosť Zuñigovu v příčině ustanovení nástupce. Matyáš několikráte Spinolu k slyšení připustil a žádosti jeho vyhověti slíbil, dříve však že potáže se prý s bratry svými, Maximilianem a Albrechtem. Khlesl od Spinoly a Zuñigy požádán byv, aby císařovo rozhodnutí uspěšil, odpověděl, že vše záleží na tom, co obě arciknížata k tomu řeknou; neboť má-li prý Maximilian sám úmysly na trůn Německý, může prý se opírati o tytéž duvody, jako

někdy Matyáš. Pakli by se vzdal svých nároků, náleželo by otázati se Albrechta, co hodlá tento činiti. Khlesl zároveň se vyslovil, že nástupnictví v zemích Rakouských i v Němcích za celek nerozlučný považovati a tudíž společně vyříditi sluší. Tím ovšem napopověděl něco úmyslům španělským nehrubě příhodného; mělo-li zajisté zůstati císařské důstojenství spojeno se zeměmi mladší linie rodu Habsburského, veta bylo po nadějích infantových. Spinola nemeškal zkoušeti smýšlení arciknížete Maximiliana, touž dobou do Prahy zavítavšího, i byl nemálo překvapen, když mu tento prostě a upřímně se vyznal, že ani sebe ani bratra svého Albrechta nepovažuje za muže, kteříž by kleslé moci německých Habsburkův na novo povznésti mohli. Země Rudolfovy nemá prý děditi stařec po starci, nýbrž potřebí jest, aby se jich ujal muž mladých sil. Vzdávaje se takto již zpředu všelikého povýšení osoby své, netajil se Maximilian též úmyslem, přesvědčiti bratra Albrechta o potřebě podobného vzdání se, ano svěřil se konečně, že veškery své naděje a přání skládá jediné na bratranci svém, arciknížeti Ferdinandovi. Ten tedy měl se státi německým císařem, uherským a českým králem, jakož i pánem ostatního dědictví rakouského.

Zdálo se tedy, že Filip marně pomýšlí na to, aby synu svému v Němcích zjednal postavení nějaké, jelikož nerozlučitelnosť důstojenství císařského od České a Uherské koruny pravidlem prohlašována byla. Než nikoli tato zásada nerozlučnosti, nýbrž zvláštní péče a náchylnosť Maximilianova k Ferdinandovi překážely vlastně záměrům španělským. Filip dal se totiž za posledních let vlastním sobectvím a některými dvořany svými namluviti k domnění, že skrze matku svou Annu, dceru Maximiliana II, po vymření mužského potomstva císaře tohoto má přednější právo k trůnu Uherskému i Českému, než poboční linie Štýrská, z kteréž pocházel Ferdinand. Aj, tu najednou dověděl se, že v Praze smýšlí se o nárocích Ferdinanda k řečeným zemím, jakoby o právu nepopěratelném. Spinola, jsa lepší znalec šermu než práva Habsburkův, soudil, že pánu jeho křivda se děje; i měl za to, že Ferdinand nesmí žádným způsobem

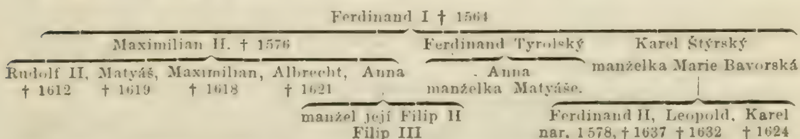
*) Dopis Spinolův Filipovi III, daný v Praze dne 4. října 1618, v Simancasu pod $\frac{2498}{76}$.

k trůnu Německému připuštěn býti, sice že by Filip i naděje k dědictví po tchánu svém vzdáti se musil.*)

Nežli vypravování své o následujících událostech dále rozpředeme, příhodno oznámiti, z kterých důvodův Filip matce své i sobě přisuzoval přednosť před Ferdinandem. Filip opíral se hlavně na listinu, kterou se matka jeho za sebe i za potomky své byla vzdala všech práv dědických k zemím německé linie Habsburské. Hájilť tedy práv svých touž listinou, která ho původně jich zbavovala, a což zvláštní jest, nikoli bez důvodu; neboť Anna vzdala se touto listinou ve prospěch bratrův a ujcův svých jakož i potomkův jejich, z řádného manželství pošlých, všech práv dědických jen potud, „pokud by k tomu zavázána byla právy a svobodami obou království (Uherského a Českého) a ostatních zemí.**) Kdo jen poněkud zná starobylé státní právo uherské a české, toho tajno není, že v zemích těch žádná kněžna zákonem nebyla vázána, odříkati se před provdáním práv, ježto by jí příslušely. Vzdala-li se tedy Anna jen potud, pokud vedle státního práva Uherského a Českého k tomu povinna byla, tož neměl čin její žádné platnosti, poněvadž po zákonu nebylo takové povinnosti, a Filip III. mohl velmi dobře, vzdor této listině odříkací, nebo právě na základě jejím k dědictví se hlásiti.

Filip mohl ale ovšem listiny, pro něho tak výhodně znějící, jen tehdáž platně užíti, kdyžby předně koruny Uherská i Česká byly dědičné, a kdyžby za druhé v tom případě zákon dědický přímému pokolení po přeslici dával přednost před pobočným potomstvem po meči, jakož na příklad podnes v Anglii právem jest. Filip arci obého dokazoval, poněvadž se mu to hodilo, a poněvadž kardinál Gabriel de Trexo, rádce jeho v záležitostech právních, neustále tak jistil, ana přece první část tvrzení králova poněkud nesnadno se dala

*) K znázornění nárokû Španělských stůj zde rodokmen Habsburských, s vynecháním osob, k nimž netřeba míti zření:

**) Přepis listiny odříkací v Simancasu 2865.

dokázati, druhá pak naprosto křiva byla. Neboť co se týkalo koruny Uherské, nebyla dědičnost její zcela na jisto postavena, a na dědické právo ke koruně České uvržen byl poněkud stín událostmi léta 1608.*) Kromě všeho sporu však v obou zemích po všecky doby předčilo pokolení mužské v dědictví, ženy z práva vylučujíc; opak toho nikdo posud nedovozoval.

Nás nyní tajno není, kam směřovaly a na čem se zakládaly nároky španělské. Zprávy Spinolovy, z Prahy docházející, v ničem nezměnily úmyslu Filipova, nýbrž uspěšily jen činnost jeho. Odhodlav se, podporovati zatím arciknížete Albrechta, aby skrze něho mohl povýšiti infanta, psal arciknížeti do Bruselu, vybízeje ho, aby mu přednesl přání svá, a slibuje mu zároveň pomoc svou.**) Filipovi nevděk nepropůjčil Albrecht leč hluché ucho vyzvání tomu. Ačkoli zajisté Ferdinandovi nebyl tou měrou přítelem jako bratr jeho Maximilian, důrazněji ještě než tento dával výhost všeliké ctižádosti; syt jsa strastí, kterých při vládě v Belgii zakoušel, nejevil žádné chuti k druhému panství, kteréž mu rovněž nepokojného požívání slibovalo. I poděkoval tudíž švakru svému z přátelského nabídnutí, žádaje ho zároveň, aby jinde po nějaké hlavě pro říši Německou se ohledl. Manželka Albrechtova, Isabella, jsouc jedné mysli s manželem, psala ještě peprněji králi, bratru svému, že ji vždy jen hrůzou naplňuje myšlénka, dostati se na trůn Německý.***)

Za takových okolností, když Albrecht nedal se přemluviti, aby Don Carlovi razil cestu, kterou jemu Maximilian rozhodně tarasil, a když ani Matyáš nejevil smýšlení příznivého, musila se Filipovi namanouti bezděky otázka, lze-li vůbec bez podpory německé linie Habsburské něco poříditi. Prostým jen uvážením věci musil se přesvědčiti, že neustoupě, Ferdinandovi sice nesmírně uškodí, sobě však sotva platně prospěje, a že mu tedy, ač chce-li vůbec něčeho dosíci, ničehož nezbývá, než uskrovniti se v žádostech svých. Zuñiga již odě dávna pamatoval krále, aby si počínal opatrně,

*) Co souditi o právě dědickém ku korunám Uherské a České, vyložíme místněji v hlavách III a IV.

**) Relací v příčině nástupnictví v Simancasu 2326.

***) Dopis Albrechta a Isabelly Filipu III ve vzpomenuté relací v archivu Simancasském.

ale nemohl radám svým vymoci schválení králova. Když pak nyní i Spinola, došed delším pobytem v Německu střídmějších náhledů, oznamoval, že nelze pomýšleti na to, aby Španělsko původní plán na rozšíření moci své cestou míru ve skutek uvedlo, tu konečně Filip přistoupil sám k politice, ku kteréž radili vyslanci jeho. Zůstal na tom, že nebude překážeti Ferdinandovi v povýšení, ač svolí-li tento k nějaké náhradě za domnělou oběť Španělska.

Za takovou náhradu počítal sobě Filip Elsasko a Tyroly, jimiž mohl panství své přiokrouhliti a lépe spojiti. Neboť Tyroly, Elsasko a Franche Comté ve spojení, činily jakoby most mezi Milánskem a Nizozemskem, kteréžto poslední musilo beztoho za nedlouho spadnouti opět na Španělsko, jelikož knížecí manželé tamní byli bezdětni. Kdyby pak se tímto přírůstkem zároveň s Nizozemskem říši Španělské stalo přitížení, mohl Filip snadno ze všech těchto zemí pro Don Carla zříditi druhorozenství. O věci té mnoho se napřemýšlel, nechtěl se však ustanoviti, pokud by neměl jistoty, že dosáhne žádané náhrady. *) Dáno tedy Zuñigovi naučení, aby začal vyjednávati v tomto smyslu.

Arcikníže Ferdinand Štýrský, jenž později jakožto císař téhož jmena druhý v dějinách rakouských dobyl sobě nejčelnější místo znepokojoval se již po delší čas slechy o zámyslech španělských. Již l. 1611 dověděl se, kterak Filip III klade sobě právo ku koruně České a Uherské, a události nejnovější přesvědčily ho, že král do opravdy státi míní na svých nárocích. Ale postavení Ferdinandovo bylo tak choulostivé, že nemohl prozatím nic jiného než mlčeti. Nebo předčasným hájením práva svého bylby jednak hrubě popudil na sebe citlivosť císaře, jakožto novomanžela, jenž dosud naděje na potomka docela se nevzdával; s druhé strany pak nemínil nikterak znepřáteliti se s Filipem, obávaje se, že bouře, kterým vstříc kráčel, nebude moci udolati bez pomoci španělské. I bylo mu důvěřovati se obezřelosti, s kterou Maximilian prospěchů jeho vyhledával; a věru mohl spokojiti se, maje tak oddaného sobě přítele a obhájce.

Prodlením času se mu však trapnosť postavení stávala nesnesitelnou, i umínil sobě, zanechati bezděčné zdrželivosti a shod-

*) Relací v příčině nástupnictví v Simancasu.

nouti se s Filipem. Kdyby byl věděl, že Filip již ustoupil od prvního úmyslu svého a sám s ním sjednávati se strojí, nebyl by věru pospíchal; neboť bylo jisté, že ten, kdo kterého přinutí, aby se nabízel a takořka doprošoval, dosáhne více, než by, sám prvním jsa, byl mohl požadovati. Ferdinand vyhledával příležitosti k vyjednávání, která by co možná nestrojena byla, a taková naskytla se mu r. 1613 téměř samochtíc. V červenci téhož roku Matyáš ubíraje se do Řezna k sněmu říšskému, přijel totiž do Lince a pobyl tu několik dní. S ním zároveň přijeli tam Maximilian a Ferdinand, tento provázen jsa důvěrným rádcem svým svobodným pánem z Eggenberga, jemuž stálá přízeň pánova v pozdější době zjednala jmění ohromné a hodnosť knížecí. Také Zuñiga objevil se v Linci. Ferdinand čekal s počátku, až vyslanec zapřede rozmluvu sám zmínkou o záležitosti, jež tou dobou mysli všech výhradně zanímala; avšak vida, že Španěl tvrdě mlčí, netajil se déle, nýbrž dal prostřednictvím Eggenbergovým sám podnět k vyjednávání, k čemuž jako místo příhodné, aby vyvarovalo se vší okazalosti, zvolen klášter jakýs v Linci.

Eggenberg při první schůzi zjevil Zuñigovi Ferdinandovým jmenem, že ho dědické nároky Filipovy překvapují; načež vyslanec přisvědčiv, že král skutečně takové nároky činí, prohlásil, že jsou podstatnější Ferdinandových. Potom následovala rozmluva mezi Zuñigou i arciknížetem samým, kterýžto, ujišťuje vyslance nejhlubší úcty a neskonalé oddanosti své k Filipovi, tvrdil s důrazem, že právo jeho jest nepopíratelné, vytasiv se při tom listinou, kterouž se Anna, dcera Maximiliana II, při provdaní svém za Filipa II všech svých práv dědických byla vzdala. Zuñiga nevěda dosud o této listině, zarazil se i zdál se býti přemožen. Ale když ji později sám bedlivě prohlédl a seznal, že jen s podmínkou vydána byla, cítil se býti věcí svou jistějším než dříve. Neboť, ačkoli neznal se zevrubně v státním právu českém a uherském, nevěřil, žeby byly zákony, výslovně nařizující, aby dcery královské při výbavě práv svých se odříkaly; i mohlť aspoň tak dlouho setrvati v pochybenství svém, dokud se neprokázalo, že by se věc jinak měla. Odebral se s předtuchou jistého vítězství k Eggenbergovi, a upozorniv ho, proč listinu odříkací považuje za lichou, překonal úplně soupeře, jenž nedovedl nic

platného namítati, ačkoli ohražoval se statečně proti výkladu Zuňigovu. *) Eggenberg ovšem vyslanci španělskému tím usnadnil vítězství, že neznal se v dějinách ani českých ani uherských.

Avšak Zuňiga směrem tímto dále se nepouštěl, nýbrž prohodil konečně, že Filip nehodlá práv svých až na krev se domáhati, a že snad najde se prostředek, kterým by konečně Ferdinand splnění žádosti své došel. Nápověď tato dosti zřejmě prozrazovala již požadavek náhrady, ačkoli ještě nevyslovilo se, v čem by náhrada záležeti měla. Zuňiga byl by rád jednání těchto Matyášovi zamlčel, obávaje se, aby v příčině náhrady nepotkal se u něho s odporem; ale když Ferdinand slušně nechtěl nic podnikati v té věci bez vědomí císařova, oznámeno, oč se vyjednává, Khleslovi. Jednání pak sama vzala na ten čas konec takový, že Ferdinand se Zuňigou se dohodnuv, umínil vypraviti do Španěl zvláštního posla, jenž by na dobro uklidil spor s Filipem.

II

Vyjednávání v Linci bylo na ten čas přetrženo mimo jiné příčiny též odjezdem císaře k sněmu říšskému do Řezna. Císař svolal tento sněm hlavně proto, aby od stavův říšských vymohl pro sebe pomoc peněžitou pod záminkou nezbytných příprav válečných proti Turkům. V pravdě pak pomýšlel ne tak na válku s vnějším nepřítelem tímto, než na to, aby vůči vnitřním sporům v dědičných svých zemích sobě pevného postavení zjednal stavům na postrach. Řezenský sněm z l. 1613 byl poslední, jenž na základě starodávního řádu se byl sešel. V něm zajisté dospěly k rozhodnému výbuchu dvě nesmiřitelné protivy, totiž zásada jednotného státu s hlavou monarchickou, za jaký říše německá na pohled aspoň byla uznávána, a s druhé strany usilování stavův říšských o úplnou samostatnosť. Matyáš tušil nepochybně vše, co se tu díti bude; rozepsalť se o tom kurfirštu saskému již několik měsíců před sněmem slovy v pravdě žalostivými;**) ale šlo nad možnost jeho, aby tomu

*) Arch. Simancasský čís. 2856. Dopis Zuňigův Spinolovi z Lince, dne 4. července 1613 daný, pak častěji připomínaná relací. List Zuňigův Filipovi III ze dne 6. července 1613, v Simancasu pod č. 2499.

**) List Matyášův kurfirštu Saskému z 10. února 1613 v arch. česk. místodržitelství.

zabránil. Zahájiv sněm říšský obvyklým způsobem, předložil jemu některé proposice, z nichž nejdůležitější byla žádosť jeho za peněžitou pomoc k hrozící prý válce od Turkův.

Říšští stavové katoličtí i protestanští nebyli se sjeli do Řezna s tím úmyslem, aby úslužně ucho přiklonili potřebám císařovým; přání a starosti obou stran nesly se nad jiné k záležitosti náboženské, v Němcích dosud nevyřízené. Jedni i druzí zamýšleli smlouvati se jediné o této věci, a proto již před zahájením sněmu uradily se každá strana o sobě, jak na sněmu se zachovají. Členové katolické ligy, sjevše se v únoru 1613 do Frankfurtu nad Mohanem, usnesli se na tom, že setrvají na ustanoveních náboženského míru Augšpurského, a tedy změn, kteréž od tohoto míru v držení statkův duchovních byly se udály, že neuznají, považujíce je za bezprávné následky násilí protestantského. Tudíž nemínili také trpěti, aby ti, kdož byli zmocnili se duchovních statkův, po roce 1555 v řád světský uvedených, směly statky tyto na sněmu říšském zastupovati; neboť se obávali, aby protestanti nenabyli v radě knížat většiny, kteráž až posud zůštávala při katolících. Naproti tomu členové protestanské unie, položivše sobě dříve sjezd v Rothenburku, shodli se o tom, že nebudou snad toliko žádati, aby do míru náboženského též vyznávači učení kalvínského zahrnuti byli, dále aby změny v držení statkův duchovních, ve prospěch protestantův prošlé, za platné uznány byly; nýbrž oni hodlali přímo říšskému sněmu upírati práva, aby o věcech víry rozhodovati směl. Ačkoli v Němcích záležitosti náboženské zhusta stýkaly se se zájmy hmotnými, na které nebylo lze na prosto upírati říšskému sněmu všeho vlivu, nicméně toto snešení unie nikterak nebylo by samo sebou postačilo, rozkotati budovu státu německého, kdyby unie v snahách svých po odštěpení nebyla zacházela dále. Onať usilovala o to, aby sněmu říšskému odňala právomocnosť ve všech těch věcech, ježto náležejí k základním právům sněmů a parlamentů všech věkův a národův.

Tak nemínila unie nikterak dopustiti platnosť snešení většiny o berních, poněvadž prý „nikdo nemůže nikomu předpisovati, aby vydával peníze“, a rovněž nechtěla, aby většinou platně a závazně rozhodovalo se o věcech, jež týkaly se blaha, bezpečnosti a míru

vlasti. Netřeba vypisovati do podrobna ostatní články, od unie ujednané; poslední z nich byl již k tomu způsobný, aby do znění svého pojal vše, cokoli se komu líbilo, a aby se jím do kořan zničila zdánlivá bez toho jednota říše Německé. Takové byly náhledy a zámysly, s nimiž katolíci a protestanti do Řezna se sjeli. Příkrý odpor v politice obou stran objevil se hned při počátku rokování a zapudil na dobro naději, aby se o kterékoli věci mohlo státi svorné a platné snešení.

Katolíci, ač druhdy také nebyli zrovna nadchnuti přáním, aby státní jednota říše zdokonalila se a utužila, dělali se nyní předce obhájci její. Nemeškajíce upozorniti císaře na váhu a směr protestantské oposice, vyzývali ho, aby pro několik stranících se stavův nedal rušiti průchodu spravedlnosti v říši. Za těmito slovy neskrývalo se nic jiného, než napomenutí, aby císař mocí donutil odpůrcův k povolnosti, ač nemá-li ústava říše platnosti své pozbýti. Katolíci mimo to povolili císaři, aby ho zachovali při dobré mysli, 30 „římských měsícův", splatných během dvou let. Též několik protestantů přidalo se k tomuto svolení, kdežto naopak tak zvaní „stavové korrespondující", t. j. unie a její přívrženci, neustávali proti němu se ohražovati. Císař marně snažil se získati odpůrce, aby k svolené pomoci přistoupili, slibuje jim, že odročí sněm a svolá zvláštní „komposiční sjezd", na němž by přede vším jiným stížnosti korrespondujících v příčině náboženství uvažovány a, pokud možná, i po vůli jejich vyřízeny býti měly. Protestanti, vědouce ovšem velmi dobře do císaře, že ani nemůže ani nechce jim po vůli býti na ujmu stavův katolických, nedbali žádných slibů, nýbrž setrvali na svém ohražení proti všelikému účastenství v berni na válku tureckou. Císař, nemoha tudíž na protestantech ničeho dosáhnouti, propustil stavy. Takto se naděje císaře v podporu říše konečně rozplynuly v niveč; neboť nehledíc ani k tomu, že korrespondující neplatili pomoci, od většiny sněmu svolené, i svolující plnili slib svůj tak váhavě, že císaři sešlo se, pokud víme, ne-li dokonce nic, tedy jistě jen summa tak skrovná, že ani za řeč nestála. *)

Katolíci, jakkoli se v Řezně tvářili válečně, měli vlastně sami nej-

*) Podrobněji rozpisují se o tom Menzel a Häberlin-Senkenberg.

více strachu, obávajíce se útoku na sebe se strany protestantův. Tesklivě pohlíželi v budoucnosť, až by nastala doba nového obsazení trůnu Německého. Biskupové a zejmena duchovní kurfirštové obávali se, aby protestanti někoho ze svých na trůn nepovýšili; neboť podlé soudu jejich mohlo pak býti veta po panstvích duchovních. I nebylo tudíž v důvěrných poradách katolíkův nikterak řeči o válce, nýbrž jednali tam pouze o prostředcích, kterak by straně své pojistili císařský trůn. K tomu konci přáli sobě, aby císař, jemuž v ustrašenosti své jen krátkou ještě lhůtu života vyměřovali, užil jí k zjištění nástupnictví v Němcích. Snažně ho za to žádali duchovní kurfirštové, a sám papežský vyslanec připojil se v Řezně k prosbám jejich.*) Kurfirštové poukazovali s důvěrou k Albrechtovi a Ferdinandovi, ačkoliv sobě netajili, že povýšení kteréhokoli z obou potká se s velikými překážkami, poněvadž prý prvního z nich v Němcích považují za Španěla, druhého pak, an měl za zpovědníka mnicha z řádu Teatinského, nazývají mnichem Teatinským, oba pak že stejnou měrou jsou nenáviděni. Kurfiršt Kolínský dělil se od přátel svých jediné tím, že schvaluje sice oba nápadníky, nicméně přednosť dával Ferdinandovi, v čemž ochotně podporován byl papežským nunciem.

Arcikníže Maximilian, zavítav také do Řezna, podněcoval tuto horlivosť ještě více, i dovedl toho, že kurfiršti se shodli již nyní o nástupce trůnu, jímž dle toho, jak věci té chvíle se měly, nikdo jiný nebyl než Ferdinand. Než nedošlo k tomu a sice vinou Zuñigovou. I Zuñiga byl za císařem přišel do Řezna, a přičiňoval se zde sice seč moha, aby získal kurfiršty pro časné ustanovení nástupce, to ale nikterak mu nebylo po chuti, aby o osobě stalo se shodnutí dříve, než by Ferdinand s Filipem o náhradu se porovnali. Obávalť se, že povýšením Ferdinanda vyjednávání se zarazí, neřku-li docela přetrhne, a proto snažil se pohnouti kurfirštův, aby konečné ustanovení nástupce zatím poodložili. Kurfirštové dali se Zuñigovi přemluviti, ano přenáhlili se tou měrou, že požádali krále, aby jim vzkázal mínění své v příčině nástupnictví v říši Německé. Takový konec vzalo toto vyjednávání na sněmu říšském.

---

*) Zpráva Zuñigova z 14. srpna 1613 v archivu Simancasském.

Král Španělský, zvěděv o tom, co a jak se dělo v Řezně, byl spokojen s jednáním svého vyslance. I dovolil mu, aby s důrazem se zasazoval o povýšení Ferdinanda, jak mile záležitosť náhrady bude vyřízena; kdyby se pak s věcí tou příliš prodlévalo, aby ujímal se Albrechta, a třebas i Maximiliana; neboť s prospěchem Španělska prý nesnáší se, aby král Ferdinanda podporoval bez náhrady. Vedlé toho nařízení tedy vyložil Zuňiga zřejmě německým Habsburkům požadavky Filipovy, i vymáhal pro něho zejmena Tyrol a předních zemí Rakouských, z kterýchžto zemí společně s Belgií založeno býti mělo druhorozenství španělské. Zuňiga, chtěje požadavku svému dodati větší váhy, dokládal, že nelze prý do jeho pána domnívati se tolik nezištnosti, aby nejen vzdal se práva svého k Uhrám a Čechám, nýbrž i budoucně také bránil těchto zemí proti kacířům, kteří jistě dobrovolně nepodniknou vládu Ferdinandovu. Eggenberg cítil sice hlubokou pravdu posledních těchto slov, nicméně nepovolil hned, nýbrž přemlouval již tehdáž, jakož i při následujících rozpravách Zuňigu k tomu, aby se Španělsko bez výminky vzdalo svých nárokův.*) Zuňiga, zpraviv o tom krále svého, znova dostal nařízení, aby odepřel všem nadějím v přílišnou nezištnosť dvora španělského, a zanechaje Ferdinanda, aby jednal ve prospěch Maximilianův. Vyslanec Zuňiga dobře soudil, že mu těžko bude zpravovati se přesně tímto rozkazem, ježto předce nebylo lze Maximiliana učiniti císařem proti jeho vůli, i hleděl tím snažněji dohodnouti se s Ferdinandem. Neznaje však na jisto pravé příčiny, proč vlastně věci váznou, obrátil se k Matyáši s prosbou, aby přihlédna k nebezpečí, jež by z dalšího prodlévání pojíti mohlo, pomohl zjednati narovnání mezi Filipem a Ferdinandem, aby tudíž tohoto pohnul k nějaké oběti. Matyáš přislíbil svou pomoc, avšak neučinil ničeho.

Když vyjednávání k tomuto stupni bylo dospělo, Ferdinand konečně vytasil se s návrhem o náhradě. Návrh svůj, s nímž tajil se císaři, dal vyslanci oznámiti skrze zpovědníka svého, výše již zmíněného mnicha řádu Theatinského. Nabízel se, že odstoupí

---

*) Dopis Zuňigův ze dne 12. pros. 1613, 6. a 21. ledna a 10. ún. 1614. v Simancasu.

Španělsku všecky přístavy na pobřeží jaderského moře. Bylo to nabídnutí, jímž se jevilo podivné nedorozumění tomu, jak důležity jsou hranice pomořské. Zuňiga, maje podání toto za nedostatečné, žádal kromě přístavův též území za nimi ležící, tedy Korutany, Krajinu, Gorici a Furlansko, pokud Ferdinandovi náleželo. Ferdinand byl by snad i k této oběti svolil, kdyby dvůr španělský nabízeného pobřeží pro vzdálenosť sám nebyl se odřekl. Zamítnutí návrhu toho stalo se k radě Spinolově, na kterouž král přistoupil. Následkem toho nařízeno Zuňigovi, domáhati se náhrady za Alpami, žádati totiž Elsassko a mimo to vše, čeho ještě dostati sobě troufá. Kdyby se o to dohodnutí stalo, měl nařízeno, podporovati Ferdinanda k dosažení trůnu Německého.

Po několik měsíců čekali duchovní kurfirštové na konečnou odpověď k Řezenské žádosti své o nástupnictví. Mezi tím změnil se poněkud náhled jich v té věci; přidavše se totiž k mínění v Němcích běžnému, že koruna Německá těsně spojena jest s korunou Českou, žádali nyní na císaři, aby především spořídil nástupnictví v Čechách. Tím způsobili však nesnázi, kterou se běh celé záležitosti zarazil. Nepomyslilť, že Matyáše snáze lze získati, aby bez odkladu ustanovil nástupce v Němcích, než aby dal voliti krále Českého; neboť pokud nevzdával se naděje, že bude míti sám potomkův, mohl-liž připraviti budoucího snad syna svého o právo dědické. Mimo to bylo předvídati nesnáze zvláštního druhu při stavích českých. Stavové byli totiž roku 1611 od Matyáše vymohli slib, že za živobytí králova nemá nikdy volen býtí nástupce jeho. Chtěl-li Matyáš ze slibu svého se vybaviti, nemohl toho učiniti leč vyjednáváním se stavy. K tomu nemohl přikročiti ihned, nýbrž až na některém sněmu, k jehož svolání však z mnohých důležitých příčin neměl chuti.

Kurfirštové tedy, postavivše záležitosť posloupnosti v Čechách do první řady, sami zavdali příčinu k průtahu, jehož konce nebylo lze dohlednouti, a to tím méně, poněvadž Filip III s náhledem jejich se snášel. Zuňiga a Spinola, oba zástupcové španělské diplomacie v Němcích, spraveni byvše o návrhu kurfirštův, posuzovali jej každý jinak. Zuňigovi zdály se nesnáze v Čechách tak velikými, že císaře k jich narovnání nepovažoval za způsobilého; i ačkoli nahlížel, že úmrtím Matyášovým bylo by dědické

právo Habsburkův uvedeno v nebezpečí, předce radil pánu svému, aby, nestoje o neodkladné obsazení trůnu českého, vyčkal smrti Matyášovy a pak vším úsilím podporoval Ferdinanda.*) Spinola naopak zavrhoval takové prodlévání, maje za to, že právě pro tyto nesnáze mělo by se jednati po radě kurfirštův; předvídal, že Uhři i Čechové po smrti nynějšího panovníka budou chtíti povolati na trůn cizího knížete, i radil, aby takové jinak neodvratné nebezpečí záhy se odvarovalo zjištěním nástupnictví. V tom smyslu psal Filipovi, že přes všeliké překážky, ať by to sebe větší oběť stálo, dlužno přivésti to v Čechách k volbě a třebas i podplatiti stavy, kdyby jiný prostředek nestačil. Král radu generála svého, zkušenostmi zopatrnělého, z celé duše schválil, a takovým způsobem postavena jest otázka o nástupnictví v Čechách do popředí.**)

Kdykoli Filip chtěl jednati v prospěch arciknížete Ferdinanda, ať v Čechách ať v Němcích, vždy to činil pod tou výminkou, aby se dříve stalo dohodnutí o náhradu. Když o výsledcích posledních rozkazův svých dlouho žádných zpráv nedostával a při tehdejším nedostatečném zřízení pošt ani dostati nemohl, uchvátila ho netrpělivosť takovou měrou, že hodlal dokonce přetrhnouti všeliké vyjednávání a pokusiti se ještě jednou, zdali by předce neprovedl dědického práva matky své. Nemalé bylo užasnutí Zuñigovo, když se mu od krále dostalo rozkazů, dle přání tohoto pozměněných. Rozkazy 1614
ty došly ho, an právě nacházel se v Linci při generálním sjezdu stavův, od Matyáše z veškerých rakouských zemí tam svolaných, o němž níže místněji položeno bude. Zuñiga jako poslušný služebník pána svého nemoha jinak, jal se hned postupovati dle nových rozkazů, i spůsobil tímto Ferdinandovi i Maximilianovi, v Linci taktéž přítomným, veliké a nemilé překvapení. Jelikož se nové rozkazy nesnášely s jeho přesvědčením, neváhal upozorniti pána svého svědomité a upřímné na nemožnost zámyslův jeho. Kacířům, tak psal domů, inkvisice prý nevalné se libí a katolíci jsou jako okouzleni „výtečnými ctnostmi“ Ferdinandovými.

Arcikníže Maximilian uslyšev, že Filip nároky své zase obno-

---

*) List Zuñigův Spinolovi z 3. dub. 1614, v Simancasu.

**) Spinola Zuñigovi dd. 26. dub. 1614 v Simancasu 2865. Relací v příčině posloupnosti tamtéž.

vuje, rozhorlil se až k vášnivosti a prohodil prudce, odřekl-li se on ve prospěch Ferdinandův, že každý jiný kníže rodu Habsburského totéž učiniti může. Po tomto výstupu jal se Zuňiga, nesečkav ani, svolí-li k tomu král, znova jednati o náhradu. V poradách těch účastnil se nyní vedlé obou arciknížat také Khlesl. Zuňiga předložil na uhájení práv svého pána dobré zdání kardinála Gabriela de Trexo, odvozujícího právo Filipovo ze znění slov odříkací listiny matky jeho Anny. Druhá strana sporná nemohla upříti, že listina tato, na níž dříve sobě nemálo byla zakládala, skutečně zní ve prospěch Filipův. Než mezitím byly se již vyhledaly nové důvody na prokázání přednějšího práva Ferdinandova. Především odvoláváno se k poslední vůli Ferdinanda I a k listině, kterouž Karel V bratra svého investoval korunou českou: v obou listinách výslovně přednosť se dává mužskému potomstvu Ferdinandovu před ženským, jež teprvé po vymření onoho mělo se dostati k dědictví. Dále poukazováno k smlouvě mezi Rudolfem II a bratřími jeho po smrti otcově učiněné, v níž obsaženo ustanovení, aby arcikníže Arnošt první právo měl k následnictví v Čechách a Uhřích před dcerami Rudolfovými. Ačkoli tudíž tato smlouva nemohla býti na ujmu právům Anniným, byla předce důležitá, pokud se jí mohlo užiti na důkaz, že výhradné nástupnictví po meči v Uhrách a v Čechách bylo právní obvyklostí, v rodu Habsburském vždy zachovávanou a dávno před nynějšími nepokoji uznávanou.

Zuňiga, jenž si byl přibral ku pomoci dvorského radu pana ze Strahlendorfa, neobmeškal odpovídati ke všem těmto důvodům. Poněvadž pak nepomýšlel již na vymáhání celého dědictví, nýbrž jen na slušnou vůbec náhradu, obrátil směr vyjednávání k tomuto cíli. Khlesl přidal se k španělským požadavkům a žádal jmenem Zuňigovým pro Filipa III za náhradu Elsassko a Tyroly. Tím bylo zcela určité vysloveno, čeho Španělsko sobě přeje. Jakož se ale již první nápověď takovýchto požadavků u těch, jichž se týkala, s nepřízní potkala, tak dělo se i nyní. Ferdinand odepřel zcela rozhodně vyhověti této žádosti, nalézaje v tom Maximiliana co horlivého podpůrce. Oba tvrdili s důrazem, že právo jejich jest silnější, pročež za odstoupení slabšího práva žádné náhrady netřeba dáti. Na to uvažovány jsou ještě jednou důvody, právu obojí strany i proti

němu svědčící, při čemž Ferdinand nepřestával upomínati na nebezpečí, kteréž by z odstoupení žádaných zemí pro německou linii Habsburskou vzniknouti mohlo. Když pak Zuñiga vyzval konečně protivnou stranu, aby sama nějaký návrh učinila, tu Ferdinand ujav se slova, pravil: „Ačkoli potomstvo jeho po meči i po přeslici má přednější právo k panování v královstvích (Českém a Uherském), chce prý předce z lásky a z úslužnosti ku králi Španělskému dáti přednost mužským potomkům královým před vlastním potomstvem ženským.“ Ale Ferdinand měl té doby již tré synů, a při poměrně mladém věku jeho snadno se dalo očekávati, že časem počet jejich se rozmnoží, tak že nabídnutím jeho vyplnění nároků španělských odkládalo se ovšem do neurčité budoucnosti, nehledíc ani k tomu, že Španělsku byl by nastal pak ještě soud s nároky bratří Ferdinandových. Zuñiga, projeviv mínění své v témž smyslu, žádal, aby Ferdinand přidal k slibu svému něco skutečného, avšak Ferdinand i Maximilian zůstali na svém, načež vyslanec přetrhl další vyjednávání, chtěje krále svého o všem zpraviti.

Dříve však, nežli to mohl učiniti, byl od Ferdinanda pozván k důvěrné rozmluvě, při níž arcikníže nezměnil sice v ničem svého nabídnutí, ale dokládal se slavně, že ničeho vroucněji sobě nepřeje, než aby králi prokázal vděčnosť svou. Dávaje tímto na srozuměnou, že hotov jest k některé jiné náhradě, aneb k jakýmkoli jiným platným službám, žádal vyslance snažně, aby přece urychlil narovnání, ponévadž nebezpečenství poroste, bude-li s ustanovením posloupnosti odkládáno.*) Stejnou dobou psal též sám Filipovi, vykládaje mu obšírně důvody, pro které nelze mu svolovati k ničemu více a doložil zejmena, že odstoupení Elsasska hlavně z té příčiny nedá se provésti, ponévadž by se obyvatelé země té sami nejvíce zpouzeli proti přivtělení k říši Španělské. Matyáš a Maximilian také žádali krále schválními listy, aby přispíšil konečné narovnání.**)

Tuto nepovolnosť německých Habsburkův k žádostem Španělského dvora neobmeškali některé osoby při dvoře Filipově vyhlašovati za zpupnou opovážlivosť. Než se král rozhodnul, co dále činiti,

*) List Zuñigův Filipovi III ze dne 3. srpna 1614 v Simancasu.
**) Relací v příčině posloupnosti tamtéž.

odevzdal spor svůj Don Rodrigu Calderonovi, jednomu z oblíbených rádců svých, aby vše znova proskoumal a uvážil. Jindy podobná vážná díla svěřována prvnímu ministru, vévodovi z Lermy; tento ale nepožíval nyní leč dle jmena hodnosti této, kdežto důvěra a přízeň králova byla poznenáhla přešla na syna jeho, vévodu z Uçedy a spolu s ním i na řečeného Calderona. Sloužilť Calderon prvotně vévodovi z Lermy za tajemníka; přízní pána svého dosáhl vznešených úřadův a důstojenství, až se konečně stal milcem královým, a vyznamenán byv hodností marquesa de Siete Iglesias, vstoupil na jedno z předních míst v státní radě; protož svěřena jemu věc takové důležitosti Calderon, vraceje listiny, od Ferdinanda na průkaz práva jeho znova předložené a kardinálu Trexovi k posouzení svěřené, připojil se k zápornému mínění kardinálovu v tom způsobu, že prohlásil právo pána svého k celému spornému dědictví za nepopěratelné a krále vybízel, aby od požadování platné náhrady neustupoval. Zejmena radil králi, aby i dále setrval na postoupení Tyrol a Elsasska, a nepovolil leda v příčině Tyrol. Zřejmě pronešených obav Ferdinandových strany povážlivých následků, jež by z odstoupení Elsasska pojíti mohly, odbyl marques pohrdlivým tónem. „Zvláštní práva i zvyklosti Elsasska nemohou prý býti nikterak důvodem, proč by země tato neměla přivtělena býti k říši Španělské; vždyť Elsassko spravovati lze dle vlastních jeho zákonův. Zdaž-li se tak neděje též v Aragonii, Portugalech, Sicilii, Neapolsku, Nizozemsku a jiných zemích Vaší Královské Milosti, jichž práva a svobody Vaše Královská Milosť přísahou stvrdila a zachovává? Proč by nemohlo rovněž díti se tak v Elsassku, jehož obyvatelům dostalo by se nad to i štěstí, míti nad sebou panovníka mnohem mocnějšího?“ *) Ovšem, jestli že Elsasští pamatovali na Nizozemí a vzpomněli sobě na šťastné vyřízení jistých sporů mezi Aragonií a Filipem II, musili dostati laskominy po vládé Španělské.

Na štěstí nepřestal Filip III na návrzích Calderonových, nýbrž podal jich ještě na státní radu k uvážení. Tato hrubě se líšila v náhledech svých od milce králova; tvrdilať v dobrém zdání svém, že nelze získati Elsasska proti vůli knížat německé větve Habs-

*) Dobré zdání marquesa ze Siete Iglesias, dané z Lermy dne 29. říj. 1614 v Simancasu.

burské, leč by se chtělo podniknouti válku, jejíž výsledek by ale jistě nedopadl ve prospěch králův. Všeliké jiné kromě přátelského narovnání ať se naprosto pustí mimo sebe. Může-li se král dalším vyjednáváním domoci nějaké náhrady, nechť o to pokusí se, pakli nesvede ničeho, ať i na tom přestane, což prý může tím spíše, ana nezištnosť arciknížete Maximiliana mravně ho nutí, následovati příkladu jeho. Ostatně nechť ať král pováží, že vzdada se práva svého, učiní to pro arciknížete Ferdinanda, od něhož prý lze nadíti se opravdivé vděčnosti a jehož známá statečnosť v těchto nebezpečných dobách největší důvěry a naděje vzbuzuje. Jakkoli tedy státní rada králi navrhovala, aby vzdal se bez výminky nároků svých, předce nechtěla mu brániti ve vyhledávání náhrady podlé přízně poměrů. Pro rychlejší vyřízení celé záležitosti radila králi, vypraviti do Němec schválního vyslance, jenž by spolu se Zuñigou přivedl všecko do konečného pořádku.*) Filip III schválil dobré zdání státní rady i odstranil tudíž sám vše, co by narovnání na překážku býti mohlo.

Mezi tím co se v kabinetu Španělském otálelo s výpravou mimořádného vyslance, minula zimní doba a s nastávajícím jarem l. 1615 událo se něco, co vypravení vyslance mohlo učiniti na vždy zbytečným: z Prahy roznesla se totiž pověsť o těhotnosti císařovna.

Již na počátku vypravování našeho učiněna byla zmínka, jak málo naděje kladeno vůbec v plodnosť manželství císařova; vyjednávání o nástupce, jež takřka hned po oddavkách se započalo a s ustavičnou horlivostí dále vedlo, patrným toho bylo svědectvím. Tu na počátku l. 1615 z nenadání rozlítne se pověsť, že císařovna počala. Bylať to zajisté událosť veliké váhy, jež přede vším jiným učinila konec vyjednávání o následnictví. Arcikníželi Maximilianovi, jenž na první zvěsť neustál od svého jednání ve prospěch Ferdinandův, nýbrž s duchovními kurfiršty v těch příčinách dále sobě dopisoval, dostalo se od císaře napomenutí, aby nechal všeho, an císař, maje naději, že manželka mu porodí dědice, vidí toho potřebu, záležitosť následnictví bedlivěji uvážiti, aby koruna nevyšla z rodu

*) Dobré zdání státní rady v příčině posloupnosti ze dne 21. ledna 1615 v Simancasu.

otce jeho.*) Nikdo zajisté nemohl ve zlé vykládati císaři starosť, aby budoucnosť očekávaného dědice zkrácena nebyla. Matyáš nemohl nikterak sobě všímati sebe větších starostí bratří a přátel rodu svého, kteříž lekali se myšlenky, že by se hrozícímu nebezpečenství neměl vstříc postaviti muž, jakým byl Ferdinand, nýbrž nedospělé děcko. Vlastní syn byl Matyáši bližší, než jakékoli naděje nebo obavy bratří, strýců a přátel dohromady.

Proud vyjednávání o nástupnictví náhle se tedy zastavil a veškera pozornosť obrácena k těhotenství císařovny. Uzavřeno, požádati matku její, aby pro lepší ošetření dcery přijela do Prahy, kdež mělo se odbýti šestinedělí. Poněvadž ale žila jeptiškou v Inšpruku v klášteře Servitek od ní založeném, bylo potřebí schválního povolení papežského, aby směla dceru navštiviti. Povolení ovšem uděleno, načež kněžna řeholnice přibyla koncem června do
1615 Prahy.**) Očekávalo se, že císařovna koncem července nebo počátkem srpna dítě povije, i stávalo se již obyčejem dvorným, zmiňovati se při veřejných příležitostech o budoucím dědici, i pomlčeti zároveň šetrně o možnosti, že by se snad dcera narodila. I poselství Turecké, jež tehdáž přibylo ke dvoru císařskému, loučíc se, přálo štěstí toužebně čekanému kraleviči.***) Škvostná kolébka, od stavův českých císaři hned při sňatku jeho podaná, nebyla ještě sloužila účelu svému, když tu opět došel od velkoknížete Toskánského podobný dar, co do úpravy zvláště nádherný.†) Již oznamováno, že císařovna čeká se 15. srpna, a když téhož dne z chrámu pro mdlobu dříve než obyčejně odešla, mělo se všeobecně za to, že rozhodná chvíle nastala. Než, minul den, i minulo více dní, a co se očekávalo, nestalo se, až konečně znenáhla rozšířila se pověsť, že všecka naděje jest zmařena. Dle zpráv, o této příhodě zachovalých, jest pravdě podobno, že císařovna jakýsi stav neduživosti považovala za požehnaný; prameny aspoň nezmiňují se, že by byla potratila.††)

*) V Hurterově spisu: Ferdinand II, díl III. str. 30.

**) List Zuňigův Filipovi, daný z Prahy dne 26. června 1615 v Simancasu.

***) Novina z Prahy dne 21. září 1615 v Miscell. 491 v státním archivu Vídeňském.

†) Pavel Skála, I. a II.

††) Skála (2, 18) vypravuje, že domnělý plod nebyl než „prostá a bezdušná koule v životě jejím."

III

Objevením se pravdy, že těhotenství císařovny bylo liché, velice se změnilo vzájemné postavení stran při dvoře. Arcikníže Maximilian, jehožto nevrlosť nad příštím dědicem nejevila se vždy v mezech slušnosti, netajil se nelíčenou radostí svou, shledav, že obavy jeho se nevyplnily. Napomenutí císařova, aby s duchovními kurfiršty přetrhnul vyjednávání, nejenom nebyl uposlechnul, nýbrž požádal i přímo bratra svého, aby pomáhal na trůn Německý povýšiti Ferdinanda, jenž by budoucímu snad dědici byl mocnou podporou a spravedlivým poručníkem. *) Také čelnější katolíci v dědičných zemích i mimo země rodu Habsburského, prohlašovavše to bez obalu za neštěstí, kdyby císaři měl se naroditi dědic, oddechli sobě nyní s potěšením, vidouce, ano minulo nebezpečí poručnické vlády. Jediný Khlesl ve spolku s jednomyslnými přátely byl sobě zcela jiné stanoviště oblíbil. Často hovoříval o budoucím dědici veselými slovy, jež prozrazovala tajnou radosť a spokojenosť, i dával na jevo, že naděje pána činí též jeho šťastným. Není pochyby, že nejednal tak pouze z soucitu k rodinnému štěstí císařovu, jemuž za stkvělé postavení své byl díky povinen, nýbrž z radostné předtuchy, že narození kraleviče nezůstane též pro něho bez prospěšných následkův. Neboť ve vládu poručnickou, která jiným byla obavou, skládal právě on své naděje, vláda však Ferdinandova, kteréž druzí toužebně očekávali, do duše mu byla protivná.

Ve smýšlení Khleslově o následnictví nastala totiž podivná změna. Když Matyáš se stal císařem, zdálo se, že Khlesl souhlasí s těmi, kdož si přáli míti nastupce zjištěného; i není příčiny viniti ho z neupřímnosti a považovati za přetvářku, co v tom smyslu druhdy pronesl. Nebyla-li přes to všecko otázka ta ani l. 1613 ani l. 1614 vyřízena, nestalo se to vinou Khleslovou, nýbrž nedohodnutím o požadavky španělské. Ale tolik jest také pravda, že Khlesl ničím nepřispěl k rychlejšímu uklizení sporu, a že vůbec v oněch letech neučinil žádných příprav, aby po vyřízení oné před-

---

*) Pamětní spis tajemníka Maximilianova, Stredela, svědčící Khleslovi ze dne 18. května 1615, v archivu c. k. ministeria vnitra.

chozí otázky pokoj zjednán byl odevzdáním té neb oné koruny Ferdinandovi. Arcikníže Maximilian nad jiné všímal sobě liknavosti Khleslovy a káral ji neuprositelně. Čím nezištněji a úsilněji arcikníže tento pracoval pro Ferdinanda, tím rozhodněji žádal, aby ti, jichž povinností to bylo, osvědčovali stejnou oddanosť. Do Khlesla tedy domníval se, že za nečinností svou skrývá jen smýšlení potměšilé a ničemné, i počal ho odtud považovati za nepřítele svých snah, směřujících ku prospěchu Habsburského domu, ano i za nepřítele dynastie vůbec.

Jest pravda, že neobyčejná nedbalost Khleslova ve věci tak důležité nebyla nahodilá a bez viny, ale pocházela z obavy, aby časným ustanovením nástupce nepozbyl vlivu svého. Následkem ochablosti a nečinnosti císařovy dostala se mu totiž do rukou znenáhla veškera moc panovničí, jíž onen požíval, a ctižádostivý i od přírody povahou činnou nadaný biskup ujal se jí dychtivě, nedopouštěje nikomu, aby se s ním dělil. On dovedl toho, že bývalý předseda tajné rady za císaře Rudolfa II, bohatý a mocný Karel z Liechtenšteina, který s ním dlouho zápasil nikoli o přední, nýbrž o rovné toliko účastenství v důvěře císařové, konečně v zápasu podlehnuv ustoupiti musil. Od té doby nikdo z císařských rad neodvážil se zápoliti s ctižádostivým biskupem. Biskup vládl skutečně sám, ano císař propůjčoval pouze jmena svého. Takovémuto čelnému postavení jeho hrozilo nebezpečí ustanovením nástupce trůnu, kterýž by se byl jakožto pomocník císařův nezbytně ujal předního místa při dvoře, ponechaje Kheslovi postavení jen podřízeného. Možná, že by se přes to všecko nebyl vzpíral proti ustanovení nástupce, ač měl-li by naději, že se při Ferdinandovi domůže snad téhož vlivu, jakého měl při Matyáši; avšak arcikníže tento byl již jinému zadal svou důvěru. Khlesl totiž shlédaval, že pán z Eggenberga bude jemu soupeřem nepřemožitelným.

Ctižádost byla tedy příčinou, že „direktor tajného kabinetu“ — toť byl titul Khleslův — nevšímal sobě otázky posloupnosti a s radostí byl by uvítal prozatimní vládu za nezletilosti dědice císařova, důvěřuje se, že císař vykáže jemu v poslední vůli své pro ten případ snad nějaký vynikající úřad. Nicméně nečinil se ještě hned zjevným nepřítelem nadějí Ferdinandových; nepřátelství jeho po-

čalo se jeviti teprvé koncem roku 1615, byvši, jak se zdá, vzbuzeno prudkostí Maxmilianovou. Kníže tento, jemuž po lichém těhotenství císařovny odpadla pouta bezděčné zdrželivosti, nerozpáčil se ve vášnivosti své, těžce viniti Khlesla, „že prý tento zchytralý pop těhotenství císařové jen vymyslil, aby způsobil zmatek.“*) Jestliže takové řeči k sluchu obviněného se donesly, jakož o tom nelze pochybovati, zdaž mohly míti při něm jiného účinku, nežli že se stal konečně záležitosti o posloupnosti takým potměšilým nepřítelem, za jakého prvé nepravě byl považován. Maximilian byl by ostatně bedlivěji míval se na pozoru s jazykem svým, kdyby byl považil, že svými výčitkami nedotýká se toliko ministra, nýbrž i cti vlastního rodu svého; neboť zajisté jen následkem nerozvážlivých řečí arciknížete toho rozšířila se tehdáž pověst nejapná, docházející na mnoze víry, že Matyáš chtěl prý manželce podložiti cizího chlapce, ale jen pro nedůvěru svých poddaných, zejmena Hornorakušanů, že úmyslu takového neprovedl.**)

Maximilian uhlédav po zmařených nadějích císařových příležitost k úsilnějšímu jednání, zprudka nyní žádal, aby bratr stejným časem urovnal posloupnosť jak v dědičných zemích tak i v Němcích. Bylť se totiž přidal k náhledu duchovních kurfirštů, žeť třeba Ferdinandovi odevzdati dříve dědičné země, zejmena Čechy, nežli se o nástupnictví počne jednati v Německu. Matyáš přímo neodepřel, odpověděv, že nelze mu učiniti rozhodného kroku, dokud arcikníže Albrecht se neprohlásí, že se vzdavá svého práva. Maximilian nečekal na druhé vyzvání, nýbrž odebral se již na samou zimu (1615) do Bruselu, aby pohnul bratra k žádoucímu se zřeknutí. Albrecht nikterak se nezdráhal, vymiňuje sobě za svou povolnosť jediné, aby Ferdinand, zdědí-li někdy veškery země císařovy, zvýšil důchody jeho na 100.000 zlatých. Maximilianovo i Albrechtovo zřeknutí se nemělo však míti platnosti, kdyby Ferdinand zemřel prvé nežli Matyáš; pro ten případ oba bratří vyhražovali sobě práv svých. — Maximilian na své Bruselské cestě zajel též k arcibiskupu Mohuč-

*) Vischer arciknížeti Albrechtovi ze dne 10. října 1615, v státním archivu Bruselském.

**) Zpráva Krištofa z Donína kurfirštovi falckému ze dne 21 Jan. 1617. v státním archivu Bruselském. 31

ského Schweikhardovi, kterýž projevoval vždy co nejdůrazněji přání o zjištění nástupnictví v říši Německé, vida ale, že dvůr císařský v té věci příliš zdlouhavě sobě počíná, pozval arciknížete Maximiliana, aby se s ním poradil o odstranění překážek. Prvé nežli ještě Maximilian, spěchaje vyhověti pozvání tomu, Mohuče dojel, ohlásil se u kurfiršta dvorní rada Hegenmüller, s plnomocenstvím císařovým. Khlesl, jemuž netrpělivosť kurfirštova zdála se býti povážlivou, chtěl ho skrze tohoto posla přesvědčiti, že by svolání sjezdu kurfirštův k vykonání volby krále německého prozatím nebylo příležité z mnohých důležitých příčin, a to hlavně pro to, že by se protestanští kurfirštové nedali pohnouti k volbě.*)

Schweikhard však nedal se těmito přímluvami nikterak mýliti, zvláště když hned na to podnětem Maximilianovým počal nedůvěřovati Khleslovi; jemu zdálo se mimo to nebezpečenství katolíkům hrozící, kdyžby císař zemřel neustanoviv nástupce, tisíckráte větší nad jakékoli nesnáze, s nimiž by se potkati mohl sjezd kurfirštův. Arcibiskup i arcikníže utvrdili se vzájemně v předsevzetí, že bez ohledu na podřízené otázky a pletichy neustanou přimlouvati se u císaře za povýšení Ferdinanda.

Za takovou podřízenou otázku, která by snad vložila se mezi záležitosť o posloupnosti, považováno zjednání shody mezi katolickými a protestanskými stavy říše. Již od sněmu Řezenského, jenž odporem tak zvaných „korrespondujících“ bez výsledku byl se rozešel, ozývali se zhusta hlasové, že by třeba bylo zjednati narovnání o požadavcích protestantů, aby se roztržka v Němcích nešířila do nekonečna. Že však katoličtí stavové nehodlali škodovati narovnání samojediní, nebylo lze předvídati, kdy a jak na konečnou shodu dojde Se strany císařovy byla již na sněmu Řezenském pronešena myšlénka, aby svolán byl sjezd „komposiční“, na němž by sporné strany, nejsouce obmezovány přísným řádem sněmovním, volně pojednaly o svých žádostech. Kdykoli se však poněkud opravdově o položení takového roku jednalo, prohlásily se pokaždé strany obě, že se chtějí sice účastniti poradního sjezdu, ale jen tehdá, bude-li

*) Život Khleslův od Hammer-Purgstalla, díl III. ve sbírce listin str. 266.

jim prvé v jisté výminky svoleno.*) Třeba-liž podotýkati, že jedny tyto výminky vylučovaly druhé? Chtěl-li císař ustanoviti nástupce teprvé, až by se zdařilo porovnání mezi stranama, tož by se byl Ferdinand nebyl nikdy dočkal svého povýšení. Maximilian a Schweikhard jednali tudíž velmi moudře, davše sobě slovo, že nedopustí, aby záležitosť jejich meškána byla vyřizováním otázek podřízených.

Maximilian sešel se na své cestě v Porýní také s ostatními duchovními kurfiršty, i nalézal při všech smýšlení příznivé. Navrátiv se do Prahy a učiniv o tom zprávu císaři, neopomenul naléhati na něho, aby beze všech průtahův a vzdor tomu, že Khlesl obává se svolati sjezd kurfirštův k volení krále, sjezd takový rozepsal. Též radil bratrovi, aby přípravou k tomu navštívil Jana Jiřího, kurfiršta Saského, a hleděl osobně ho získati pro volbu. Kurfirštové Falcký a Braniborský měli býti nakloněni jednak Janem Jiřím, jednak schválnými posly. Kdyby s těmito nic se nesvedlo, měl se císař spokojiti, dostaví-li se k sjezdu jen čtyři kurfirštové, a provésti s nimi volbu. Naposledy radil Maximilian císaři, aby byl na všecko přichystán a neobmeškal učiniti potřebné přípravy válečné.**)

Zdálo se, že císař schvaluje návrhy bratrovy, nicméně odevzdal je zvláštní konferenci k uvážení. V poradě té účastnili se vedlé Khlesla, Meggaua a Harracha též důvěrníci a služebníci obou arciknížat, pánové ze Stadionu a z Eggenberga. Radové přisvědčili návrhům Maximilianovým, ba ani Khlesl nerůznil se míněním svým. Ano zdálo se dle rozmluvy, kterou měl té doby s Maximilianem, při níž mu tento důrazně mluvil do duše, že veškerých tajných zámyslův se vzdává a že od té chvíle upřímně chce státi o prospěch rodu panovnického. Slovem a „rukou dáním“, ano „pod ztrátou spasení svého“ sliboval, že co nejbedlivěji bude podporovati arciknížete. Když pak též císař oznámil bratrovi, že cestu od něho

---

*) O svolání tohoto sjezdu „komposičního“ máme sice množství dopisův ze státního archivu Vídeňského po ruce, nevidíme toho však potřebu, vylíčiti celé o tom jednání do podrobna, poněvadž nemělo pražádného výsledku a pozdějšími událostmi na dobro se přetrhlo.

**) Dopis Maximiliana k Matyášovi, daný z Prahy dne 19. února v archivu c. k. ministeria vnitra. — Dobré zdání Maximilianovo téhož datum tamtéž.

navrženou schvaluje a kurfiršta Saského navštíví, slibuje nad to, že zároveň též o ustanovení nástupce v zemích Rakouských se postará: tu měl již Maximilian za to, že pokojně může odejíti z Prahy a domů se vrátiti. Rozloučil se také s myslí tím bezpečnější, an Khlesl sliboval, že nejdéle do vánoc Ferdinand korunou českou bude ozdoben. *)

Maximilian čekal týden co týden na vyplnění slibův sobě daných, avšak ani o cestě císařově do Drážďan, ani o vypravení posla do Berlína a Heidelberka nebylo slechu. Cit zklámání proměnil se u něho v zuřivosť, když zvěděl, že dali se nyní při císařském dvoře do rozebírání listiny, o kterou se v Bruselu s Albrechtem byl shodnul. Výtky takové, o kterých Khlesl za přítomnosti jeho v Praze ani zmínky nečinil, nepovažoval Maximilian za nic jiného než za nový pokus, aby drahocenný čas mařil se okolkovitým dopisováním. Khlesl žádal nad to ještě, aby Ferdinand vydal revers, kterýmž by práva možných prý ještě potomků Matyášových byla vyhražena. Po případě totiž, kdyby Matyášovi narodil se syn, měl Ferdinand, i co uznaný a korunovaný nástupce ve všech zemích císařových, považovati sebe toliko za poručníka pravého dědice na čas nedospělosti jeho a odevzdati jemu svým časem celé dědictví bez újmy; jestli že by pak Matyášovi dostalo se dcery, měla se ona zasnoubiti s nejstarším synem Ferdinandovým. **) Žádal-li Khlesl jmenem císařovým na Ferdinandovi takového reversu, činil tak zajisté po právu; mělť však s Maximilianem již za přítomnosti jeho v Praze dohodnouti se o znění listiny tak důležité. Tehdejší nepamětlivosť jeho hodila se mu nyní ovšem výborně, zavdávajíc příčinu k dlouhému dopisování o této věci. ***)

Arcikníže na nejvýš popuzen těmito úskoky, jal se vylívati zlosť svou v dopisech k samému protivníku svému. Vytýkal mu, že vinou jeho maří se výsledek vyjednávání tak šťastně započatých, a že jen

*) Zprávy o slibech Khleslových obsaženy jsou v instrukcí pro Westernacha v archivu c. k. ministeria vnitřních záležitostí.

**) Psaní Matyášovo Maximilianovi ze dne 14. března 1616 v archivu c. k. ministeria vnitřních záležitostí.

***) Dopisy v té záležitosti, jakož i návrh reversu nacházejí se v archivu c. k. ministeria vnitřních záležitostí.

na něm je vina, jestli že věc neprospívá. Psal mu, aby se opatřil, neboť že průtahů svých „neužije prý dobrým.“ *) K takové výhrůžce nemlčel Khlesl, jenž právě té doby byl se stal kardinálem. Rovně zdvořile jako posměšně odpověděl: tvrdí-li arcikníže, že na něm, t. j. na Khleslovi, a nikoli na císaři záleží šťastné vyřízení otázky o posloupnosti, tož zajisté prý jen obrazně tak praví, neboť veškeren svět zná moudrosť císařovu a pevnou odhodlanosť jeho. Arciknížeti že zajisté také známo, kterak nikdo horlivěji nepřičiňoval se o ustanovení posloupnosti, jako on (Khlesl) sám. **) Ani na této odpovědi nepřestal kardinál, nýbrž učinil protivníku svému i ten vzdor, že vyhrůžné psaní jeho sdělil císaři. Dovedlť chytře před tímto skrývati, že vlastní ctižádosť jeho protivuje se snahám o povýšení Ferdinanda, vštěpuje obratně za to nedůvěru v srdce pána svého. Jednou ho strašil, že se mu od bratří a strýců může též státi, co byl on sám někdy bratru svému Rudolfu přistrojil, podruhé zase hrozil mu zlostí nepřátel rodu Rakouského, kteří kvapným ustanovením nástupce na nejvýš popuzeni, mohli by rovněž pád jeho způsobiti. Matyášovi měla tedy na všechen způsob, určí-li nástupce, tanouti na mysli záhuba buď od přátel buď od nepřátel. Zároveň nazval Khlesl arciknížete Maximiliana pro náruživé jeho vystupování hlavním strůjcem a osnovatelem všelikého nebezpečí, císaři hrozícího. Tak vzbuzoval v srdci svého pána nechuť a nedůvěru ke všemu, hledě ji zároveň zchytralým roztrušováním rozličných pověstí mezi dvořanstvem utvrzovati. Matyáš vězel tudíž v samé úzkosti a lži jako v neproniknutelné mlze, nemoha prohlédnouti lichosť obvinění, žeby arciknížata strojili mu úklady. Maximilian dověděv se konečně o těchto utrhačných pověstech, shledal toho potřebu, aby se proti nim ohradil listem přímo císařovně psaným.***) Mezi těmito pletichami usnulo vlastní vyjednávání o nástupce tou měrou, že nyní sám arcikníže Albrecht stal se netrpělivým, i jal se císaře k většímu spěchu napomínati. „Židé a Turci,“ psal císaři, „domácí a cizí nepřátelé i falešní přátelé sbírají se proti nám;

*) Khevenhiller VII. 893.
**) Khevenhiller na uvedeném místě.
***) V archivu c. k. ministeria vnitra.

čas tedy, abychom sami sobě pomohli. Různice i odboj očekávají nás, nezamezí-li je Vaše Císařská Milosť ještě za svého živobytí.“

Mezi tím udála se mimo očekávání příhoda, jež hrozila zkaziti do čista dílo Maximilianovo, aniž bylo Khleslovi potřebí, aby sám se namáhal. Pamětný spis totiž, jejž arcikníže v únoru (1616) byl podal císaři, radě v něm, aby volba římského krále vykonala se třebas proti vůli kurfirštů Falckého a Braniborského, spolu pak aby k válce činily se přípravy, přestav býti soukromým tajemstvím císařského dvora, vešel u všeobecnou známost. Zdá se, že hrabě Thurn první jemu byl na stopě, není však známo, jakými cestami; i svěřil se tím náčelníkům české oposice a způsobil při nich nemalé leknutí sdělením, že se jedná též o ustanovení nástupce trůnu v Čechách. Od Thurna pak nejspíše dověděl se též dvůr Heidelberský o tomto spisu. Také Zeidler, jednatel kurfiršta saského v Praze, domáhal se opisu pro svého pána, čehož Thurn odepřel. Zeidler obrátil se tedy k dvornímu radovi, svobodnému pánu z Limburka, žádaje za opis, i zdá se, že ho dostal beze všech nesnází. Obsah listiny došel i v známosť kurfiršta saského a rozhlásil se znenáhla po celém Německu. *)

Náramný byl hluk, jejž způsobilo rozhlášení pámětního spisu tohoto v Německu; dvoru Falckému, jenž od mnoha již let kráčel v čele protestantského hnutí, dostalo se tím vítané příležitosti, aby s častými stížnostmi svými na rod Habsburský opět se vytasil, moha se teď opírati o důkaz makavý. Mohlť nyní Habsburským do očí vyčísti, že chtějí násilí učiniti knížatům, zničiti voličská práva kurfirštův a uvésti říši v stav dědičný, že chystají ohromné přípravy válečné, aby všelikou svobodu zmařili a jiné více. Z Heidelberka dána výstraha kurfirštovi Braniborskému, do Sas pak vypraven rada Camerarius jakožto schvální posel, aby Jana Jiřího zastrašil objevením násilnických plánův Habsburských. Tento však, o němž bylo známo, že přeje rodu císařskému, nevšímal si hrubě výstrah těchto, což mohl tím spíše učiniti, proto že vůbec nebyl proti povýšení Ferdinanda, a že nad to měl od svého jednatele

*) Toto vypravujeme dle dopisu Zeidlerova kurfirštu saskému daného z Prahy dne 1. července 1616 v státním archivu saském. Tím ponejprv objasňuje se událosť, o kteréž svým časem mnoho se mluvilo a psalo.

v Praze zajisté mnohem podstatnější zprávy o stavu věcí v Rakousku, než aby se byl obával platného výsledku nějakého zbrojení se strany císařovy. Mělť on návrhy Maximilianovy, pokud směřovaly k násilným prostředkům, spíše za ovoce okamžitého rozčilení, způsobeného u arciknížete pletichami Khleslovými, než za plod zralého uvážení; zkrátka, kníže nedal se másti ve své důvěře v politiku císařovu. Pamětní spis ostatně dojmu trvalého způsobil jen při těch, při nichž Habsburští vůbec nemohli ničeho více ani získati ani ztratiti.

Když Maximilian se dověděl o rozhlášení svého memoriálu, dostoupila rozlícenosť jeho proti Khleslovi nejvyššího stupně; neboť kardinála považoval za původce zrady. Bylať to domněnka, jejíž podstatnosť nedá se posud platně dokázati. Pro toto podezření, jakož i pro utrhačné řeči, o úmyslech jeho při dvoře roztrušované, vyslal Maximilian do Prahy pána z Westernachu, jednoho z vyšších hodnostářů řádu německého, jehož velmistrem byl arcikníže sám. Westernach měl sobě uloženo, aby pověděl císaři, že jen bezectní, falešní a podvodní to mohou býti lidé, kteří símě nedůvěry v srdce jeho vkládají a arciknížat osočují, jakoby zjištěním posloupnosti něco jiného vyhledávali, nežli prospěch rodu panovnického. Kardinálovi měl pak vyříditi, že arciknížata považují ho za obratného řečníka a výtečného stylistu, i přesvědčeni jsou, že s jeho přičiněním záležitosť o posloupnosti zdaří se co nejlépe, avšak že by již byl čas, aby splnil sliby, jež slovem a rukou dáním, ano pod ztrátou spasení svého arciknížeti byl učinil. Učiní-li tak, může prý se nadíti vděčnosti, ne-li, že ho budou považovati za „nepřítele a zhoubce rodu Habsburského“ a pomýšleti „na cesty a prostředky“, kterými by se „ubránili takového nepřítele.“ *)

Westernach dostál poslání svému, sděliv jak císaři, tak kardinálovi, co měl sobě poručeno. Odpověď, kterou Matyáš udělil, byla sice velmi zdvořilá, vzbuzovala však málo naděje, že by s žádoucným prospěchem pokročil. Co se pak tkne kardinála, snadno lze sobě představiti, s jakou asi myslí vyslechl hladké řeči a ne-

---

*) Dopisy Westernachovy; instrukcí pro téhož z dne 12. září 1616, vše v archivu c. k. minist. vnitřních záležitostí.

obalené výhrůžky posla, a jak mocně vzplanul hněv povýšence toho pánovitého a ctižádostivého; nicméně přemohl sebe a promluvil na plano k vyslanci o své horlivosti a dobré vůli, jakož i o potřebě obapolné důvěry. V slibech však byl nyní skoupější, než druhdy, nezmíniv se již ani slovem o brzkém korunování v Čechách, jež byl ještě z jara sliboval Ferdinandovi jakožto dar k příštím vánocem. Sliby Khleslovy podobaly se bludičkám, za nimiž se člověk žene a pachtí, aby jich dostihl, které však vždy zůstávají daleké a nedostižitelné.

Z Prahy odebral se Westernach do Drážďan, aby u kurfiršta zapudil nechuť, ač měl-li by ještě jakou z uveřejněného pamětního spisu Maximiliana. Dle poručení sobě daného neměl popírati skutečnosť memoriálu, nýbrž přiznati se k celému obsahu jeho, pokud nebyl porušen četnými opisy od té doby shotovenými, ano i doložiti, že na konec asi nezbude, než chopiti se zbraně.*) Kurfiršt přijav vyslance velmi vlídně prohlásil se k němu, že válečné radě arciknížete nepřičítal velké důležitosti a že přátelské jeho smýšlení k němu i k rodu jeho v ničem se neumenšilo. Dvůr saský chtěl tedy i na dále setrvati v přátelství k Ferdinandovi a k jeho ochranci.

Maximilian zatím nepřestal na poslání Westernachově do Prahy, neboť již nedověřoval, žeby kardinál buď sliby, buď výhrůžkami chtěl změniti své chování a protož jal se stejnou dobou přemítati o prostředcích, jakby odpůrce jedinou ranou učinil neškodným. Všelikým uvažováním připadl na trojí prostředek: První byl, aby arciknížata žalovali Khlesla u císaře, dokázali jeho nevěru a žádali, aby byl odstraněn. Druhý prostředek byl žalobu podati k papeži, aby Khlesl dán byl do klatby pro chování zájmům katolickým nebezpečné. Třetím, ovšem nejráznějším prostředkem mělo býti uklizení kardinála buď jedem neb jiným úkladným spůsobem. Tohoto posledně jmenovaného prostředku mělo se však jen tehdy užíti, když by schválilo jej několik theologů, kteří měli býti požádáni,

*) Listiny týkající se jednání s dvorem Drážďanským nacházejí se z části v státním archivu saském, z části v archivu c. k. ministeria vnitřních záležitostí. Zvláště důležitá jest relací Westernachova, daná z Drážďan dne 19. říj. 1616.

aby o proticírkevním jednání kardinálově pronesli svůj úsudek. Tyto úmysly arcikníže sdělil Ferdinandovi, žádaje zvěděti jeho mínění. Ferdinand, jenž ani ctižádosti své, ani nenávisti proti kardinálovi nedopouštěl tolik vlády nad sebou, aby pozbyl klidné rozvahy, zavrhoval veškery ty prostředky. Od prvního nenadál se účinku, poněvadž by císař přese všecky žaloby neupustil od svého ministra. Též druhý prostředek nesliboval žádného výsledku, poněvadž by sotva bylo lze usvědčiti kardinála z takového zločinu proti zákonům církevním, pro který by spravedlivě mohl býti dán do klatby; třetí konečně prostředek zavrhoval proto, že takové násilnické kroky neobvyklé jsou u domu Habsburského a též proto, žeby žádný theolog k nim nesvolil. Nicméně nemínil Ferdinand trpěti, aby kardinál ještě déle vůli svou prováděl, nýbrž přemýšlel o prostředku, nikoli příkrém, kterak by se ho sprostil. Navrhoval totiž, aby Khesl pod záminkou nějakého vyslanectví vzdálen byl od osoby císařovy. Za takového odloučení měli duchovní kurfirštové přesvědčiti císaře o zhoubném působení Khleslově; podaří-li se to, pak nechať kardinál bez odkladu budiž zajat, do bezpečného vězení vsazen a všech prostředků činnosti zbaven. Potom bude prý času dosti, zavésti řádné vyšetření a spravedlnosti dáti volného průchodu.*) Ačkoli tedy Ferdinand záměrům svým nechtěl napomáhati zločinem, předce by byl od srdce rád svolil ke všem opatřením, aby kardinál bez újmy na těle vyveden byl ze hříšného hlomozu světa, moha pak bez překážky božskými toliko věcmi se zabývati.

Maximilian pokládaje odstranění kardinála za věc velmi vážnou, svěřil se netoliko strýci s úmyslem svým, nýbrž uložil také Westernachovi, jehož poslal z Drážďan na Rýn, aby sdělil arcibiskupovi mohučskémn, že nezbude než vzdáliti „toho škůdce“ od císaře, žádaje spolu, aby arcibiskup sám navrhl nějaký vhodný k tomu prostředek, při čemž ovšem zamlčel, jak horlivě v obraznosti své již tou věcí se zabýval.**) Zdaliž úmyslu svého sdělil též arcibiskupům Kolínskému a Treverskému, o tom bližších zpráv

*) Mínění Ferdinandovo o návrzích Maximilianových, sepsané kancléřem Götzem ze dne 31. říj. 1616, v archivu c. k. minst. vnitřních záležitostí.

**) Instrukce pro Westernacha odebírajícího se do Mohuče ze dne 23. září, 1616 v archivu c. k. ministeria vnitřních záležitostí.

není; jen tolik je známo, že všichni tito tři kurfirštové pochválili společným psaním posavadní jednání Maximilianovo, slibujíce mu svou přímluvu u papeže; zároveň neopomenuli důtklivým listem napomenouti též kardinála. *)

Khlesl do té chvíle dosti klidně hleděl na výstupy Maximilianovy vždy trpčí a příkřejší, jakož i na výčitky, pro své chování z rozličných stran sobě činěné. Na vše odpovídal jen hladkými slovy a výmluvami, přidávaje k nim sliby; jenom když k císaři mluvil, stávala se řeč jeho náruživější. Neustálým popichováním a ohrožováním pozbyl konečně předce trpělivosti a odpověděl k dopisu knížat porýnských slovy co nejpříkřejšími, míře nimi ne tak na ně jako na jich návodce, totiž na arciknížete, nazývaje jednání těch, kdož průtahy v ustanovení nástupce jemu za vinu přičítali, zlomyslným, bezbožným, nestydatým a utrhačným. A jakoby výrazy těmi ještě nebyl docela vychrlil vztek dlouho utajovaný, spílal odpůrcům svým nezvedených kluků, omlouvaje při tom liknavosť svou tisícerými pracemi, nemocí císařovou a podobnými příčinami, jež snad ledakteré obmeškání ospravedlňovaly, ale nikdy nebyly by překážely kardinálovi, pokračovati činně v záležitosti posloupnosti, kdyby mu poněkud jen byla k srdci přirostla. Psaní zde vylíčené bylo již sepsáno a od Khlesla vlastní rukou na mnoze opraveno, ana tu zlost jeho opět se utišila. Chytrák rozmyslil se jinak, maje za to, že další přetvářka bude jemu s větším prospěchem, než aby v slepé zlosti na plano se oháněl, i — neodeslal psaní. **) Úmysl svůj změnil snad také z přesvědčení, že císař s ním úplně souhlasí, o čemž právě té doby nabyl potěšitelného důkazu. Matyáš, v jehož srdci byla se hluboce zakořenila nedůvěra k bratřím a strýcům, nebyvši nikterak vyvrácena posláním Westernachovým, domníval se, že v dopisech mezi Maximilianem a duchovními kurfiršty domaká se tajné osnovy plánův proti němu strojených. Protož na zprávu, že z Vídně odeslán byl schvální posel do Bruselu, nařídil kardinálovi, aby ho, až cestou přibude do Čech, poručil staviti a

*) V archivu c. k. minist. vnitřních záležitostí.

**) V archivu c. k. minist. vnitřních záležitostí. Odpověď Khleslova z dne 3. pros. 1616 zachovala se sice v konceptu, na vnější straně však jest poznamenáno, že nebyla odeslána.

veškery spisy jemu odníti. *) Při takovém smýšlení pána svého byl by se Khlesl zbytečně hrdloval s protivníky svými.

Arcikníže Maximilian seznav, že za všelikého toho dopisování záležitosť o posloupnosti opět na dobro uvázla, a že k odstranění Khlesla, jak byl navrhl, dosud nestal se žádný rozhodný krok, uznal za potřebné, aby se odebral do Prahy a přítomností svou napomínal k rychlejšímu vyřízení věci, na niž mu tolik záleželo. Nedbal nepohody zimního cestování, aby sebou samým ničemu nedal sjíti, a přibyl po novém roce 1617 ku dvoru císařskému. Tu dostalo se mu od Matyáše několik přátelských slibů a ubezpečení, a naposledy i vyzvání, aby v dobrém zdání vyložil způsob a prostředky, kterak by se měl ustanoviti nástupce v Říši. **) Co tedy již tolikrát ústně i písemně bylo přetřásáno, to měl arcikníže nyní znova přebírati. Než neztěžoval si toho, nýbrž opakoval ještě jednou vše, co již před rokem byl široce pověděl, s tím toliko rozdílem, že se nyní ještě obšírněji rozhovořil o potřebě, aby sjezd kurfirštův byl svolán, jakož i o vypravení poselství k volencům říšským, o poradě s kurfirštem Saským, a na konec o potřebě, aby se stížnosti protestantův teprvé po zvolení krále vyřídily.

Co vlastně císař zamýšlel, tázaje se takto bratra svého, vyšlo brzo na jevo. Císař schvaloval na oko návrhy arciknížete i žádal ho pouze, aby co nejspěšněji se odebral na Rýn a s tamními kurfiršty se poradil, co by bylo činiti, kdyby protestanti před volbou žádali vyřízení svých stížností. ***) Než porada s kurfiršty byla jen pasť na odstranění arciknížete, nalíčená příliš nemotorně, aby ji tento nebyl spozoroval. Popuzen takovýmto téměř posměšným jednáním Khleslovým, jakož i tím, že císař stejnou dobou zakázal Ferdinandovi cestu do Prahy, kterou tento hodlal podniknouti, †) odpověděl Maximilian císaři, že na žádný způsob se nevzdálí, pokud

---

*) Psaní Matyášovo Khleslovi, dané z Brandýsa dne 5. prosince 1616 v archivu místodržitelství inšpruckého.

**) Spis Matyáše Maximilianovi z dne 10. ledna 1617 v arch. c. k. minist. vnitř. záležitostí.

***) Tamtéž. Psaní Maximiliana císaři z dne 17. ledna 1617. — Matyáš Maximilianovi ze dne 30. ledna 1617.

†) Tamtéž. Psaní Matyášovo Ferdinandovi z dne 29. led. 1617.

Matyáš neučiní rozhodného kroku, aby Ferdinanda povýšil na trůn český a nesvolá o to sněm. Neboť prý kdykoli v Němcích jednal o povýšení Ferdinanda, odpovídáno mu vždycky právem, aby císař sám se ujal té věci opravdově a ve svých dědičných zemích učinil k tomu začátek. Co do návštěvy u kurfiršta saského že jest toho litovati, aby se na novo jednalo o věci, již před rokem za nutnou uznané a od císaře uzavřené. Několik dní na to pán z Ulmu, místokancléř Říše, přihlásil se zvláštním dobrým zdáním ku straně arciknížete, žádaje taktéž, aby povolán byl český sněm, po němž by hned ustanoven býti mohl nástupce v Říši.*) Netřeba podotýkati, že Khlesl nebyl téhož mínění. Ač výslovně se nepronesl, vysvítalo předce smýšlení jeho co nejjasněji z toho, že císař nečinil žádných příprav ke svolání českého sněmu. Rozumí se samo sebou, že nedošlo též k cestě Maximilianově na Rýn.

IV

Neveselá jednotvárnost pletich na dvoře císařském ustoupila čilejšímu ruchu, když Filip III vystoupil znova na jeviště. Z toho, co jsme již vypravovali, vychází na jevo, že mezi Filipem III a Ferdinandem do té doby nestala se žádná shoda o vzájemných požadavcích, a že zejmena upuštěno od ohlášeného již vypravení mimořádného vyslance. Tento stav věcí byl kardinálovi zcela po vůli; bralť sobě časem příčinu k odkladům z vyjednávání se dvorem španělským, řka, že musí především toto býti ukončeno. Při tom jemu nevadilo, že požadavky krále španělského, ovšem samy sebou přílišné, týkaly se pouze Elsasska a Tyrol, nikoli pak království Českého. Ba spoléhaje na liknavosť dvoru španělského, psal jednou i sám Filipu III, aby si s výpravou nového vyslance pospíšil. Co však v této věci na oko proti sobě samému činil, doufal nahraditi sobě dvojnásob jiným způsobem. Neboť, nehledě ani k tomu, že listem svým nabyl nemálo času, ježto trvalo 56 dní, než list z Prahy do Madridu došel a zase odpověď se vrátila — a jak snadno mohl najíti se nějaký nedostatek v odpovědi a zavdati příčinu k novému dopisování — Khlesl listem svým ku králi španělskému zamýšlel nový úskok. Očekával totiž, že Filip nevzdá se domnělých práv svých

*) Dobré zdání Ulmovo tamtéž.

beze vší náhrady i odhodlal se tudíž, že se vší pílí a bez ohledu na neshodu s dřevním svým chováním bude zastávati tvrzení, že Ferdinand není zavázán k žádné náhradě. Takovým způsobem chtěl mimo vůli Ferdinandovu i proti ní zaplésti obě strany v nekonečný spor, aby mezitím mohl bez překážky užívati své moci. Prohnanou chytrostí svou byl by snad dosáhl cíle toho, kdyby odpůrcové jeho byli se spravovali jen druhou částí výroku svatého písma: „Buďtež chytří jako hadi a nevinní co holubice." Ferdinand však dobře pozoroval, kam kardinál má naměřeno, i umínil sobě, že mu odejme zbraň, kterou na něho byl připravil.

Dvůr španělský, ustanoviv se počátkem r. 1615 na tom, že vyšle mimořádného vyslance do Němec, hodlal k vůli právnické stránce záležitosti náhrady zvoliti k tomu muže učeného. Později však upuštěno od toho a uzavřeno, vyslati hraběte Oňate, po jehož příchodu do Německa měl Zuňiga vrátiti se domů. Co bylo příčinou, že Zuňiga byl odvolán, nevychází určitě na jevo z dopisů mezi dvorem španělským a vyslanci jeho. Zuňiga uměl vždy obratně hájiti zájmův koruny španělské, pokud snášely se s prospěchem církve katolické a se zachováním moci německých Habsburkův. O nástupci jeho bylo nejisté, bude-li rovněž tak obratně sobě počínati, i byloť zajisté s nebezpečím, nedovede-li toho. Postavení španělského vyslance při dvoře císařském mělo totiž do sebe ne obecný, nýbrž v pravdě mimořadný význam.

Když Filip se byl rozhodnul, jmenovati jinou osobu na místo dosavadního vyslance svého, byl Zuňiga požádán, aby na základě bohatých zkušeností svých podal návrh k instrukcí pro svého nástupce. Odpověď, k tomuto vyzvání zaslaná, obsahovala nejen přehled dosavadní činnosti Zuňigovy a chování jeho, nýbrž i bystrou charakteristiku zvláštního postavení jeho. Záležitosť náboženská stojí prý v Rakouských zemích rozhodně v popředí, i jest tedy pro vyslance španělského nejvážnější věcí. V každém případě obracejí prý se k němu, dotazujíce se, jakou odpověď kacířům k jich žádostem dáti náleží. Nesnadno prý jest, v těchto věcech pravou cestu ukázati. Při skrovné moci panovníkův rakouských třeba zvláště toho se varovati, aby věci do krajních mezí dohnány nebyly, a předce nesmí prý vyslanec španělský podezření na sebe uvaliti, jakoby

pravé cesty se spouštěl. Nejlépe prý bude, příkladem nuncia papežského se říditi, kterýž bývá z pravidla chytrý a dobře spravený muž, jenž k odvážným prostředkům nikdy neradí. Vedlé toho náleží prý španělskému vyslanci, dávati vždy slyšení katolíkům Německým; všickni biskupové a preláti z Říše obracují se prý k němu v tisícerých věcech, v kterých zastupování jejich u císaře a ministrův bývá nezbytné a podporování jich rozličnými cestami nevyhnutelné. „Neboť přízeň, kterouž Španělsko katolíky obmýšlí, jest vedlé Boží pomoci hlavní pramen života a trvání Německé církve. Sluší-li při tom uznati s vděčnou myslí horlivé a činné účastenství pravověrného duchovenstva, tož nemožno zvlášť nevzpomínati činnosti Jesuitův, které tudíž vyslanec španělský pod zvláštní ochranu svou vzíti musí. Neníť však prý dosti na tom, aby vyslanec středištěm všeho katolického života v těchto zemích sebe učinil; jemu náleží též o to pečovati, aby moc Habsburského rodu na posavádní výši své zachována, a k tomu konci aby zejmena též posloupnosť jak v Německé říši, tak v dědičných zemích Rakouských zjištěna byla."

Ze zpráv těchto viděti, jak mocný a pronikavý byl vliv španělského vyslance při císařském dvoře na vedení německých i rakouských záležitostí; bylť on zajisté v osobě své zvláštním ministrem, jehož vlivu i císař sám podléhal, pokud totiž subsidie španělské, vždy vroucně hledané a potřebné, poněkud i na dobré vůli vyslance a spokojenosti jeho záležely.

Když byl Zuňiga v pamětním spisu svém nejvážnější osoby při císařském dvoře a v Říši vyjmenoval, dávaje při tom nástupci svému rozličná pokynutí, jak s nimi měl by zacházeti, přivádí řeč na Khlesla, kteréhož jmenuje osobou zcela zvláštní a ode všech jiných rozdílnou, jejíž povahu nesnadno jest vylíčiti. Moc jeho zastěnuje prý moc všech druhých, a vzhledem k němu nalézá se vyslanec v nesnadném postavení. On (Zuňiga) prý nesnáší se s těmi, kteří Khlesla mají za zrádce, ano soudí ho zájmům rakouského rodu upřímně býti oddaného. Obava vnitřních nepokojův a velikých vydání činí ho prý ouzkostlivým a brání mu, zasazovati se s žádoucí horlivostí o prospěch Habsburského rodu *) — Šetrné toto

*) Archiv v Simancasu $\frac{2502}{164}$. Zuňiga Juanovi de Ciriça. Dáno v Praze dne 18. února 1616.

a závažné mínění napsal Zuñiga o Khleslovi v únoru roku 1616. Možná, že by se po příbězích tohoto roku byl úsudku Maximilianovu o Khleslovi nemálo přiblížil. Aspoň stalo se tak při Oñatovi, kterýž s nemenší opatrností jinak sobě počínal.

Oñate, vydávaje se ze Španěl na cestu, obdržel od krále rozkaz, státi na původním požadování náhrady, po případě však, kdyby ničehož dosáhnouti nemohl, spokojiti se vděčnými sliby Ferdinandovými. *) Jakkoli tím dána byla možnosť rychlého konce vyjednávání, bylo se předce obávati, že Oñate jen poznenáhlu ustupovati a s Ferdinandem dlouho příti se bude, čímž naděje Khleslovy mohly snadno se vyplniti, kterýž příčinu mrzutého protahování na Španělsko uvaliti se snažil. Avšak chytrosť Ferdinandova předešla všechen další průtah věci. Poněvadž Oñate do Prahy na Hradec Štýrský bráti se musil, hodlal arcikníže příchodu Oñatova k tomu použíti, aby se bez vědomí Khlesla s ním smluvil, v kterémžto úmyslu ho tehdejší tajemník španělského vyslanectví v Praze, Bruneau, nemálo utvrzoval. Tento objevil se ještě před příchodem Oñatovým v Hradci i prosil arciknížete snažně, aby ve vlastním prospěchu svém králi španělskému všeliké náhrady neodepíral. **) Připomínal mu Italii, kteráž pro císařská léna svá, čas po čase vždy se uprázdňující, výborně prý za náhradu se hodí. Ferdinand nechť se zaváže, že králi španělskému všecka uprazdněná léna v Italii udělí, až na trůn císařský se dostane.

Tento prostředek do té chvíle nepřišel Ferdinandovi nikdy na mysl i chopilť se ho tím ochotněji, čím více musil se vyznati, že takový způsob náhrady netoliko nic ho nestojí, nýbrž že i rozšíření španělského vlivu v Italii s prospěchem rodu Habsburského se srovnává. Ostatně vyhradil sobě výslovně, že o případném slibu jeho Khlesl ničehož dověděti se nesmí; obávalť se, žeby Khlesl i takovéto náhradě se protivoval. Hraběti Oñatovi, do Hradce přibyvšímu, vydal tedy arcikníže pod tajemstvím list, kterýmž se zavázal, že jakmile trůnu císařského dosedne, přenese na krále Španělského každé léno říšské v Italii, kteréž by na císaře spadnouti mělo, zejmena

*) Archiv v Simancasu.

**) Archiv v Simancasu 711.

pak Finale a Piombino *). Oňate požadoval též odstoupení Elsasska, o tom však nesjednáno na ten čas ničeho, a konečné rozhodnutí odloženo až do příchodu Ferdinandova do Prahy, kamž Oňate dříve odebrati se měl. Vyslanec zase zavázal se, že hned po příjezdu svém do Prahy záležitosť nástupnictví u císaře k řeči přivede. Do Prahy dojel Oňate dne 8. února, i jal se bez odkladu dle slibu svého jednati.

Bylofť to právě v tu dobu, když při císařském dvoře pod slušným pláštíkem mrzuté návštěvě arcivévody Maximiliana konec položiti se snažili, posílajíce ustavičného karatele na Rýn. Oňate nemohl tudíž na dlouho v pochybnosti zůstati, kdo vlastně rychlému vynešení oné záležitosti překáží, i následkem toho pojal ke Khleslovi takové záští, že v tom ohledu jen Maximilianovi ustupoval. Vzdor někdejšímu zákazu přibyl i Ferdinand do Prahy, a Khlesl předvídal takovým způsobem bouři na sebe naměřenou, v kteréž arciknížatům společně s Oňatem připadal úkol hromonosných mračen. Ferdinand předstíral za původ příchodu svého úmysl, smluviti se konečně o postupu, od Španělska žádaného; v pravdě byl však spólečně s oběma svými přátely odhodlán, zasazovati se u císaře o položení lhůty, do kteréž stavové čeští k volbě svoláni býti měli, a neustoupiti, pokud by císař platně se nezavázal. **) Khlesl, vida nezbytí, neodkládal více i počal, ač nerad, vyjednávati se Španělskem. Konference, v kteréž vedlé kardinála i některých tajných rad také Oňate i Eggenberg se účastnili, vzala španělské žádosti znova v poradu. Oňate požadoval odstoupení Elsasska i slib, že mužské potomstvo Filipa III má míti přednosť před ženským potomstvem Ferdinando-

---

*) Archiv v Simancasu $\frac{2326}{35}$: Státní rada Filipovi III dne 1. června 1617. Hurter dokládá ve svém Ferd. II, díl III. str. 74, že prý Oňate v Hradci obdržel od arcikn. Ferdinanda písemný slib o postupu Elsasska. Z našich zpráv, osnovaných na základě nepochybných listin v Simancasu, vychází na jevo, že tomu nebylo tak. Níže ukáže se, že Ferdinand teprv v Praze svolil, též Elsasska postoupiti.

**) Archiv v Simancasu $\frac{2326}{27}$: Listy Oňatovy ze dne 13. a 14. března 1617, při zprávě státní rady od 9. dubna 1617.

vým.*) K tomuto druhému požadování přidali se ochotně všickni; proti prvnímu však vznikl se všech stran tuhý odpor.

Chtěje pojednou všecko vyjednávání přetrhnouti, přistoupil Ferdinand s vědomím Eggenberga, kterémuž jediné věc svěřena, k prostředku již v Hradci oblíbenému, t. j. k tajné smlouvě.**) On vydal hraběti Oňatovi druhý list, kterýmž postoupil mužským potomkům královým přednosť před ženským potomstvem vlastním, a v kterémž k tomu, co již v Hradci byl nabízel, ještě i ten slib přičinil, že oddá Elsasska se vším příslušenstvím, jakmile u vládu se uváže; tak odhodlal se na konec k oběti, proti kteréž se byl dříve statečně zpěčoval. Tajně vydaný list poslal Oňate do Španěl s připo-

*) Uvažujíce tato dědičná vyjednávání, připadáme bezděky na otázku, v jaké míře asi smlouva mezi Ferdinandem a Filipem sáhala na práva bratří Ferdinandových, t. j. Leopolda a Karla. Z obou bratří nebyl nikdo k těmto vyjednáváním pozván i nikdo z nich nevyslovil o jich výsledcích svého souhlasu. Co mohlo býti po právu, kdyby Ferdinandovo mužské potomstvo bylo vymřelo? Bez pochyby byli by mužští potomci Filipovi proti mužskému potomstvu Leopolda i Karla práva svého k Čechám i Uhrám hájili, a spor, mezi Filipem III a Ferdinandem právě porovnaný, byl by znova se roznítil. Po našem rozumu byli arcivévodové rakouští proti španělským praetensím povždy v právu, každý spor musil se tudíž puštěním španělských nárokův skončiti. Rakouští princové však nezdáli se právem svým tak zhola jisti býti; neboť když r. 1623 Ferdinand II s Leopoldem o úpravě posloupnosti dle prvorozenství vyjednával, chtěl tento, aby po vymření mužského potomstva Ferdinandova jemu a potomkům jeho po meči právo nástupnictví ve všech rakouských zemích (tedy i v Čechách a Uhřích) přiřknuto bylo. Ferdinand omlouvaje se vyznal, že ústupku toho pro smlouvu svou se Španělskem učiniti nemůže. Takovým způsobem dověděl se nyní Leopold o oné smlouvě, a však, nerozhněvav se proti všemu nadání pro nestřídmé tyto nároky Španělska, mlčel i pustil věc mimo sebe. (Jednání dědická mezi Ferdinandem II a Leopoldem v archivu c. k. ministerstva vnitra.) — Tímto směrem nevešla ostatně ona smlouva se Španělskem ve skutek. Potomstvo Filipovo po meči vymřelo totiž, jak známo, již r. 1700, ano Ferdinandův mužský rod teprv r. 1740 se skončil. Španělští Bourbonové nemohli po právu žádných nárokův na posloupnosť v rakouských zemích činiti; a předce stalo se to na základě smlouvy z r. 1617. Španělsko tvrdilo r. 1740, že smlouva z r. 1617 dává i ženskému potomstvu Filipa III přednosť před ženským potomstvem Ferdinanda II, což byla zřejmá nepravda. Přivozujíce tuto věc, chceme jen k tomu poukázati, jakou váhu měl asi spor, r. 1740 vzniklý.

**) Archiv Simancasský: List Oňatův ddto. 14. února 1620.

menutím, že Ferdinand králi na vůli dává, přistoupiti na menší náhradu Hradeckou anebo na větší Pražskou. Vedlé těchto nabídnutí slíbil arcikníže brzo po tom, že svým časem v Uhřích a Čechách o to se postará, aby případná posloupnosť španělského prince v těchto zemích způsobem zákonným zjištěna byla. Všecky tyto úmluvy a listiny zůstaly císaře i kardinála tajny, a vyjednávání se Španělskem vzalo pro tyto náhlý na oko konec prohlášením se Oňata, že jmenem pána svého na té přednosti přestává, kteráž mužskému potomstvu Filipa III. před ženskými potomky Ferdinandovými vybražena byla.*) Otázka o zvláštní náhradě odložena jest v porovnací smlouvě, pro Matyáše a Khlesla sepsané, k jiné příhodné době; pročež Ferdinand na pohled ničímž povinen nebyl. Khlesl musil takto dopustiti, že vyjednávání se Španělskem prozatím za skončené se považovalo. — Avšak jak veliká byla domnělá váha těchto vyjednávání, tak skrovní byli skuteční jejich výsledkové. Když Ferdinand po bitvě Bělohorské v plné držení svého dědictví a titulu císařského se dostal a Španělsku úsilně druhdy žádaného Elsasska postoupiti mohl, bylť Filip IV první, jenž z vlastní dobré vůle vyplnění onoho slibu se zřekl, nahlížeje ovšem dobře, že takové rozmnožení Španělských država s největším odporem Francie, ano snad i německé říše potkati se musí. Podobným způsobem nevešly i ostatní články smlouvy mezi Ferdinandem II a Filipem III v hlomozu 30tileté války v skutek. Ferdinand zůstal bez přetržky v držení veškerého druhdy popíraného dědictví, a tajná i daleko sahající vyjednávání o posloupnosť v Rakousku neměla v pravdě žádného poněkud platného výsledku.**)

Vyrovnání se se Španělskem zbavilo Khlesla posledního útočiště. Arciknížata žádali nyní zcela rozhodně konečné jmenování dne, kterého se mělo přenešení nástupnictví na Ferdinanda v pořádek uvésti. Vytáčky, užívané při tom od kardinála, pohnuly je ko-

---

*) Oňate cís. Matyáši ddto. v Praze dne 3. června 1617. (V archivu Roudnickém). — Srov. též archiv Simancasský $\frac{2326}{35}$. El Consejo de Estado al Rey dd. 1. ledna 1617.

**) Akta tohoto zřeknutí se se strany Španělska jsou v archivu Simancasském.

nečně, hroziti mu vůči osudem, kterýž mu tajně připravovali. I Oñate, nynější jich důvěrník, dostavil se ku kardinálovi, aby ho přemluvil k povolání sněmu volebního; nemoha však přese všecky důvody ničeho při něm dovésti, hrozil i on Khleslovi, zejmena žalobou u papeže, kteráž by odstranění jeho po sobě potáhla. Polekán takovýmito hrozbami, poddal se kardinál konečně i položil sobě rok do měsíce srpna jak k povolání sněmu, tak k povýšení Ferdinanda na český trůn. Arciknížata spokojili se sice s touto dosti dlouhou lhůtou, prohlásili se však zjevně před Oñatem, že jsou odhodláni, zmocniti se osoby kardinálovy, nebude-li k slibu státi. Oñate neměl nic proti tomu, i podal o tom zprávu do Španěl.*)

Přes to všecko byl by snad Khlesl předce ještě nalezl cest i prostředkův, sprostiti se slibu svého, kdyby se nebyla stala nemilá příhoda, kteráž nejen průtah nemožným učinila, nýbrž i lhůtu značně zkrátila. Císař totiž roznemohl se koncem měsíce dubna tak povážlivým způsobem, že již i smrti jeho očekávali. Císařovna jsouc v největších úzkostech, chtěla arciknížete Maximiliana, mezi tím i s Ferdinandem z Prahy se odebravšího, nazpět povolati; ale Khlesl zapověděl jí to upřímo, neslibuje sobě v takových okolnostech od návratu arciknížete nic dobrého. Nemoc zhoršila se však tou měrou, že katolická část nejvyšších úředníkův zemských úsilně naléhala na císaře vzdor zřejmé nechuti jeho, aby neprodleně o jmenování nástupce svého se postaral. Napomínání jejich podporoval s prospěchem též nejvyšší komorník tehdejší, pán z Meggova, tak že Matyáš, podléhaje tomuto nátisku i strachu smrti, konečně svolil k povolání sněmu českého na den 5. června. Khlesl nebyl v rozhodnou chvíli u nemocného, nýbrž ve vedlejší komnatě, kdež úzkostem duše své ulevoval prostředkem zbožných rozjímání, jako že na př. císař před Pánem Bohem mnohem méně váží, než nejnepatrnější člověk před císařem, — běduje při tom chvílemi a naříkaje.**)

---

*) Archiv Simancasský 711. Dopisy Oñatovy od 19. a 20. dubna 1617.

**) V saském státním archivu 10676. Akta volební Ferdinanda II. Zeidler kurfirštovi saskému dd. $\frac{\text{1. června}}{\text{22. května}}$ 1617.

Již dne 1. května vyhlášeny jsou královsvké listy, kteréž sněm zemský k vyřízení posloupnosti svolávaly.

V nemoci císařově nastal brzo na to obrat lepší, ač pro Khlesla příliš pozdě. Polepšení toho připisovali zvláštnímu léku, kterýž jeden z císařských lékařův, Dr. Scato, byl nařídil. Matyáš zdráhal se sice s počátku neustupně, užívati ho; ale že sobě předkem veliký účinek z něho slibovali, nabídl se sám Khlesl, že nemocného přemluví. Přišel k císaři a upamatovav ho na rozličná přestálá nebezpečenství, jakož i na války v Uhrách, v kterých vždy srdnatě sobě počínal, připojil k tomu naučení, aby i nyní léku požil. Matyáš dal se přemluviti, a stav jeho zlepšil se tou měrou, že během měsíce května z lože povstati mohl. — V dobách nebezpečí radil se arcikníže Maximilian s pánem z Harrachů o prostředcích, jakých po případě smrti císařovy se uchopiti, a vypravil ho do Prahy s širokým plnomocenstvím, ovšem pod tajemstvím. On chtěl dáti Harrachovi též rozkaz, aby na první zprávu o smrti císařově kardinála se zmocnil; než k radě opatrnějšího Ferdinanda pustil tento úmysl mimo.*)

Nemoc minula, ale k litosti Matyáše a rádce jeho nedalo se vypsání sněmu s výslovným poukázáním k úpravě posloupnosti nikterak zpět vzíti. Naopak arciknížatům bylo tak časné volání sněmu ovšem velice po chuti; přese všecku radosť neumenšila se však opatrnosť jejich, neboť Maximiliana znepokojovalo bez ustání pomýšlení na slabosť císařovu nebo na některý úskok kardinálův. Aby proti takovému se opatřil, připadla mu zvláštní lesť. Vyslalť pána z Wolkenšteina do Prahy, aby na oko jmenem jeho bratrovi k uzdravení štěstí přál, v pravdě však k vůli dohlídce na kardinála. Zároveň měl vyslanec nařízeno, na více místech pod tajemstvím roztrousiti pověsť, že papež tou měrou na Khlesla se hněvá, jako oba arciknížata, a že dal oběma plnou moc, aby na Khlesla bez ohledu na důstojnosť jeho sáhli, kdyby snad urovnání záležitosti o nástupnictví déle ještě překážeti chtěl. Plnomocenství toto bylo ovšem, jak snadno na rozum jde, pouhý výmysl, a tajemné řeči Wolkenšteinovy neměly jiného účelu, než

*) Archiv c. k. ministerstva vnitra. Ferdinand Maximilianovi ddto. 7. května 1617.

aby po donášečích dostaly se k vědomosti kardinála, by ze strachu neopovážil se slova daného zrušiti.

Účinek těchto klepův byl bez mála příliš silný; neboť šel hlas, že Khlesl náhle všecko jmění své v Praze snáší a na bezpečné místo je odklízí. Zatím netrval zmatek jeho dlouho; neboť již za několik dni začala se šířiti pověst, že Khlesl nalezl nový prostředek, aby ještě v poslední chvíli povýšení Ferdinanda zmařil. Navrhnul totiž císaři, aby na místě Ferdinanda syna jeho Jana Karla, tehdáž ještě sotva 12letého prince a k tomu slabého zdraví (zemřel také již r. 1619) nástupcem svým učinil. Plán tento zůstal však pouhou bublinou; neboť nedostávalo se více času k takovýmto strojeným průtahům. Den 5. června byl přede dveřmi a stavové čeští chystali se, dostaviti se na tento neodkladný a nezbytný sněm. I Ferdinand přibyl poznovu do Prahy, muž to, jenž nikterak neměl té povahy, aby ve prospěch třetího, byť i vlastního syna, práva svého se vzdal. Předce však nedošel cíle bez jisté hořkosti, kterouž mu Khleslova dobrá vůle připravila. Při dvorské tabuli, kteréž i Ferdinand na krátko před zahájením sněmu přisedal, vyrážel dvorský šašek Nelli vznešenou společnost rozličnými nápady, ano z nenadání na císaře hlasitě zavolal, tak že všickni přítomní slov těch slyšeti mohli: „Staroušku, staroušku, neulož hlavy své; sice tito dva se shledají!“ — ukazuje při tom na mladou ještě a mocné se zapýřivši císařovnu a na ovdovělého nedávno arciknížete. Narážka tato, jejíž smysl nikoho neušel, byla více než pouhý žert; bylať zjevné utrhačství, kteréž nemělo žádné podstaty, poněvadž císařovna věci Ferdinandově vůbec nepřála a při nejmenším chladně k ní se chovala, nezasluhujíc již pro chladnokrevnou povahu svou, jakož i pro život soukromní a pobožný podobného důmění anebo nařknutí u přítomnosti manžela svého. Sluší bráti v pochybnosť, žeby Nelli tak smělého žertu byl se odvážil, kdyby nebyl od kardinála k tomu nějakého pokynutí dostal nebo jím aspoň hraditi se nemohl. Avšak se svým cílem útok tento neminul se, potud totiž, pokud v srdci císařově nedůvěru a tajné záští proti Ferdinandovi v skutku rozmnožil.*)

*) Saský státní archiv. Zeidler kurfirštovi saskému ddto. $\frac{\text{23. května}}{\text{1. června}}$ 1617.

Hlava druhá.

Náboženské a politické spory mezi Matyášem a jeho poddanými zvláště v Čechách před počatím války třicítileté.

I Počátek náboženských svárův v Čechách za Matyáše. Spor o tom, mají-li statky duchovní za královské se považovati. Broumov. Řešení Broumovské otázky na základě Zřízení Zemského v Čechách. Oposice protestantův proti královskému rozhodnutí. Reformace na statcích královských. Nové Strašecí.

II Císař usiluje sebrati vojsko. Oposice roste ve všech zemích rakouských. Sněm v Budějovicích (v lednu 1614). Sliby z roku 1611. Thurn a Fels. Generální sjezd v Linci (v srpnu 1614).

III Přípravy k Pražskému generálnímu sněmu roku 1615. Vyjednávání mezi zeměmi koruny české o konfederací a defensí. Vyjednávání s Dolními a Horními Rakousy. Vyjednávání o krajských sjezdech a smlouvách dědičných. Povolení berně.

IV Stížnosti českých protestantův při generálním sněmu. Císařská resoluce Brandýská (v květnu 1616). Zvláštní význam „porovnání". Žádosť protestantských úředníků a rad. Rušení „majestátu".

I

Vyjednávání o úpravě posloupnosti, mezi císařským dvorem, Španělskem a duchovními kurfiršty vedená, ukazovala zřejmě, že bázeň byla hlavním jich pramenem. V Říši obávali se Habsburští, že jich protestanti stůj co stůj koruny císařské zbaviti chtějí, v Čechách a Uhrách, ano v samém arciknížectví Rakouském očekávali přátelé této dynastie se strachem nejen všeobecné povstání, nýbrž i v následcích toho dokonalou změnu panství. Byla-li starosť tato v pravdě oprávněná, či tvářili se jen takto, aby snadnějším způsobem žádaného cíle dosáhli a znepokojovaných myslí spíše k ústupkům dohnali, kteréž rozšíření a upevnění Habsburského panství po sobě potáhnouti musily? Nikoli; starosť a bázeň tato měla kořeny hlouběji, nežli snad domnívali se ti, kterých nad jiné se tý-

kala. Zakládalať se především v hluboké roztržce, kterouž náboženské zmatky mezi Habsburskými a jich poddanými byly způsobily; druhým pramenem jejím, z onoho se prýštícím, byl všeobecný rozklad státního života v Rakousku, třetím pak rozhodnosť protestantských knížat Německých, k Heidelberskému kabinetu hledících a jím hlavně se spravujících, kteříž spukřelým řádům německým konec učiniti a novými jich nahraditi obmýšleli. Nebezpečenství, rodu Habsburskému hrozící, nevycházelo právě s jedné nebo druhé této příčiny, nýbrž z jich shody a společného účinku. Příbuzní živlové byli se totiž poznali, i byli odhodláni k společnému útoku na společného nepřítele, ohlížejíce se toliko po řádném vůdci.

V čelo živlův, podkopávajících Habsburské panství, postavili jsme náboženské roztržky mezi tímto rodem a protestantskými poddanými jeho. Vzniká ovšem otázka, jestli veliké převraty roku 1608 a 1609 těchto zmatkův nevyrovnaly? V Uhrách, v Rakousích i na Moravě uvolil se tehdáž Matyáš, učiniti protestantům velmi rozsáhlé koncesse; v Čechách vydal jim Rudolf II pověstný „majestát“ a udělil podlé vzoru jeho i ostatním zemím koruny české stejných svobod. Čím to, že nestačili noví tito zákonové, zjednati snášelivosť a přátelství mezi katolíky a protestanty a učiniti konec všem stížnostem těchto na panovníky jejich? Odkud to, že všecky tyto koncesse starých ran nezacelily, nýbrž ke stálému kvašení jejich jen přispívaly?

Základ všeho byl, že všecky koncesse a všecky majestáty násilím byly vynuceny, vydány jsouce od panovníkův proti své vůli a přesvědčení, že tudíž katolíci, považujíce tyto nové zákony za útok na vlastní svá práva, jich nenáviděli a při panovnících svých, ku kterýmž oni jediné mívali důvěrného přístupu, podobné smýšlení udržovati se snažili. V týž den, který zrodil nové tyto zákony náboženské, pomýšleli také již katolíci na odstranění jejich. Dlouhé bylo by o tom vypravování, kterak katolíci krok za krokem za tímto cílem se brali, jak oni, ačkoli dosti často couvajíce, vždy zase touž cestu nastoupili, až posléze mezisobné záští sporných stran do té míry vzrostlo, že toliko záhubou jedné neb druhé skončiti se mohlo. V Čechách byl rozdíl mezi stranami nejmocnější, zde dospěl boj do nejširších mezí, byv s největší rozkvašeností veden, až na

konec stal se přímým podnětem války třicítileté, kteráž střední Evropu spustošila. První původové vzniku jejího souvisí skoro přímo s udělením majestátu r. 1609.

Obecně má se za to, že stížnosti protestantův r. 1609 udělením majestátu vyrovnány byly. Avšak nebylť majestát jediným zákonem, kterýž tehdejší spor napraviti měl; vedle něho a současně s ním učiněno bylo tak zvané „porovnání mezi stranou pod jednou a pod obojí," kteréhož i císař byl schválil, a kteréž některé pochybné podrobnosti, ke vzájemnému poměru obou stran náboženských se vztahující a majestátem samým nerozhodnuté, platně „porovnati" mělo. „Majestát" a „porovnání" staly se tedy novými základními zákony vzhledem k náboženství. Ze znění obou šlo na jevo, že každý obyvatel země české, buď on svobodným nebo poddaným člověkem, od nynějška k tak zvané „konfessí české" *) přiznávati se může, a že nikdo ke katolickému vyznání nucen býti nesmí. Právo, stavěti kostely, příslušelo dle onoho „porovnání" toliko stavům, t. j. pánům, rytířům a městům královským, kromě toho ale též lidem „na královských statcích". Toto poslední, ke královským statkům se vztahující snešení neobsahovalo se však v majestátu, nýbrž jen v „porovnání", v kterémž nad to i jiná opatření se nalézala, upravující poměry vlastnické katolíkův i protestantův vzhledem ke kostelům a farám. Tato, majestát rozšiřující ustanovení bylať to zejména, kteráž později největší spory způsobila a posléze s nesmiřitelnou roztržkou se skončila.

První spor zjevil se ještě za panování Rudolfa i vztahoval se

---

*) Čeští protestanti nabyli majestátem svobody vyznání jen pro ty, kteříž by tak zvané české konfessí se přidržovali. Tato byla směsí husitského, lutheranského a kalvinského učení. Vyznavači její chtěli se sice „evangeliky" jmenovati, císař Rudolf však nesvolil k tomu, žádaje aby sebe „pod obojí" nazývali, a dovedl toho také skutečně. My neužíváme názvu „pod obojí", nahražujíce jej případnější formou „protestanti", poněvadž „pod obojí" jsou vlastně toliko stoupenci Husovi, tak jak u nás průchodem XV. a XVI. století se vyvinuli. Onino staří „pod obojí" dělili se, jak známo, vůbec málo od katolíků; ti však, kteří majestátu sobě vymohli, drželi se výhradně půdy protestantské a musí tudíž protestanty nazváni býti.

k Broumovu. Měšťané tohoto města, poddaného Benediktinskému klášteru Broumovskému, měli již od několika let úsilnou při o náboženství s opatem Wolfgangem Selendrem. Udělením majestátu přetrhly se ovšem rozličné, od duchovní vrchnosti jim činěné nátisky; mohliť bez překážky za svým přesvědčením jíti, a většina jich přiznávala se zřejmě k protestantství. Za nedlouho povolali sobě kazatele vzdor zákazu své vrchnosti i uvedli ho do farního kostela ve městě. Opat žaloval z toho u dvorské kanceláře, a tato nalezla, že Broumovským nepřísluší, sáhati takovým způsobem na patronátní práva vrchnosti své. Nález tento srovnával se docela se zákonem, chráně vlastnictví katolické, „porovnáním" zaručené, a zastávaje se patronátních práv vrchnosti. Protestanští stavové sami, jakkoli byli horlivými strážci svobod svých, nepopírali zákonitosti tohoto nálezu.

Broumovští uhodili nyní na jinou cestu, aby uhradili své duchovní potřeby. Za pomocí sbírek, kteréž dílem mezi sebou, dílem i v cizině činili, jali se stavěti vlastní kostel právě v tu dobu, když Rudolf byl přinucen, Matyášovi i Čechy postoupiti. I na toto počínání stěžoval sobě opat u Matyáše jako na rušení zákonů zemských. Prvé než Matyáš rozsudek svůj vydal, vyžádal sobě dobré zdání nejvyšších úředníkův zemských, zdaliž lidem na duchovních statcích dovoleno jest stavěti vlastních kostelů bez přivolení vrchnosti. Nejvyšší úředníci, kteří náleželi ke straně katolické, odpověděli k tomuto dotazu záporně, načež Matyáš Broumovským další vedení stavby zakázal. *) Proti tomuto rozkazu položili stavové prote- 25. srp. 1611.
stantští odpor, jako rušícímu náboženské zákony z roku 1609.

Důvod, v kterémž Matyáš proti všemu očekávání rozsudek vydati mohl, že lidé na duchovních statcích nemají práva stavěti

*) V Apologii druhé nalézá se toto nařízení císařské dvakrát vytištěno, zejmena pod N. 73 a N. 87, jsouc jednou ode dne 25. srpna, podruhé od 20. srpna datováno. Poněvadž pod N. 86 dobré zdání katolických úředníků k 23. srpnu se klade, přijali jsme *25. srpen* za podobnější dátum císařského nařízení. Pravíme „za podobnější dátum," poněvadž Apologie druhá vzhledem k jistotě dát nikterak nedostačuje. Její celkem správná udání jsou následkem krátkého rozumu spisovatelů tak spletena, že při nejsvědomitějších studiích archiválních často holá nemožnost se ukazuje, obrátiti je v náležitou potřebu.

kostelův, a pro který zase protestanti opáčného mínění byli, záležel v rozdílném pojímání ústavních poměrův českých. Jak jsme s vrchu již pověděli, příslušelo dle majestátu právo, stavěti kostely, toliko stavům, dle „porovnání“ pak též lidem na královských statcích. Jmenem královských statků rozuměli však protestanti nejen to, co vůbec jím se rozumí, nýbrž i statky duchovní, tvrdíce, že tyto v „porovnání“ v širším názvu „královských statkův“ zahrnuty jsou. Katolíci a s nimi i Matyáš popírali pravosti tohoto výkladu; každá strana pak táhla se pro sebe k řadě zvláštních důvodů.

Nejsilnější důvod, kterýž protestanti přivozovali, byl ten, že podlé Zřízení Zemského duchovenstvo není vlastníkem duchovních statkův, nýbrž toliko jich uživatelem, skutečné právo vlastnictví že přísluší králi, kterýž duchovní statky dle vůle darovati, prodávati i zastavovati smí. K dolíčení této právní theorie, stojící ovšem přímo proti vlastnickým poměrům a právním názorům středověku a v Čechách pak zejmena teprv od husitských zmatkův platné, — uváděli protestanti články A 11, D 49, Q 6 a Q 11 Zřízení Zemského. Článkem A 11 zakazovalo Zřízení Zemské klášterům a duchovním vůbec, zastavovati nebo vyměňovati statkův bez svolení králova. V tomto článku, jakož i v článku D 49 prohlašují se duchovní statky výslovně za „komoru královskou“. Ostatně nedá se ze znění těchto dvou článků Zřízení Zemského vyvoditi, že měl býti král pravým vlastníkem duchovních statkův, jak tomu protestanti chtěli, nýbrž toliko právo vrchní dohlídky k nim, kteréž ovšem králi vynášelo peněžité úžitky. Mnohem více vážila však v prospěch protestantův dvě jiná ustanovení Zřízení Zemského, články totiž Q 6 a Q 11. První článek, t. j. Q 6 vztahuje se k výplatě zboží zápisných a předpisuje pořádek, jakýmž tato výplata díti se smí. Vzhledem k duchovním statkům ustanovuje se tu výslovně, že klášterové, jakož i všickni ostatní duchovní vlastníci mají uznávati zápisův, kteréž by králové čeští někomu na jich statky byli buď vydali, buď budoucně vydati mohli. Tyto zápisy záležely podlé dalšího znění jmenovaného článku buď v tom, že král duchovní statky na jeden nebo více životův světským lidem daroval, buď na jistou summu zapsal, kterouž vyplatiti dotýční klášterové nebo duchovní povinni byli.

Práva, oním článkem králům českým výslovně pro budoucí časy vyhraženého, zapisovati totiž duchovní statky na životy neb na jisté summy, užívali i sami Habsburští dosti často, tak že protestanti výklad svůj vlastním jich jednáním podpírati mohli. Zvláště pak byl to Ferdinand I, kterýž v častých a rozličných nesnázech svých nejen na duchovní statky v Čechách zápisy vydával, nýbrž je i zrovna prodával, užívaje tudíž svrchovanou měrou práva, z článku Q 6 jemu plynoucího. Ovšem cítil tím svědomí své poněkud obtížené, i vyznal se z toho velmi upřímně v kodicillu, kterýmž r. 1547 doplnil závětu svého, již r. 1543 sepsaného. Dotýčné místo tohoto kodicillu, pro nás bez odporu zajímavé, zní v doslovném překladu, jak následuje: „Poněvadž každý člověk za pravé a počestné má, nebrati a neodcizovati bližnímu svému toho, což jeho jest, proti vůli jeho: proto soudíme s dobrým rozmyslem a pravým svědomím, že ani my a potomci naši, aniž stavové a poddaní Bohu všemohoucímu, stvořiteli a vykupiteli našemu, a jeho kostelům nebo oddaným jemu duchovním osobám toho, což jejich jest, bráti, odcizovati a jiným v dědictví dávati nemáme. A toho nemají nás a stavův naší koruny České ani hájiti ani vymlouvati výše vzpomenuté naše a jejich svobody, zvyky a Zřízení Zemské. Proto a poněvadž nikdo nemá se styděti, aby ve svém bludu se poznal a jeho polepšil: proto považujeme tyto svobody, zvyky a Zřízení Zemské v onom článku *) u sebe za neplatné a nezávazné i litujeme toho, že jsme v ně svolili a na to některé duchovní statky skutečně jiným v dědictví dáti sobě oblíbili.“

Po tomto vyznání napomíná Ferdinand synův svých, aby nahradili církvi škodu, jí způsobenou, a českých stavův pohnuli k tomu, aby změnili dosavadní obyčej, nakládati s duchovními statky. Ferdinand, živ jsa po sepsání kodicillu plných ještě 17 let, měl ovšem dosti příležitosti, daného pohoršení sám napraviti anebo stavům návrh učiniti, aby dosavadní právní postavení duchovních vrchností zlepšili; avšak on použil dlouhé lhůty života svého v tom ohledu velmi chudě, vykonav dosti málo z toho, co vedlé zbožných slov

*) Ferdinand mohl zde nepochybně jen článek Q 6 na mysli míti, v druhé řadě pak též na čl. A 11 a D 49 pamatovati.

kodicillu jeho od něho právem očekávati se dalo. R. 1558 podal k žádosti kapitoly Pražské proposici na sněm, aby statky kapitoly a kostela arcibiskupství Pražského na všecky časy budoucí jich posavadním uživatelům náležely a od krále ani prodány ani zapisovány býti nesměly. Stavové schválili tuto proposici, kteráž takto nabyla moci zákonní. Všecky ostatní duchovní statky zůstaly však i na příští dobu na vůli královskou vydány; neboť v dotýčný článek sněmovní z r. 1558 vzato výslovně po výjimce, ve prospěch kapitoly a kostela arcibiskupství Pražského učiněné, že ona „tomu Zřízení Zemskému se strany jiných statkův duchovních, jakž jest Jeho Milosti královské i budoucím králům Českým v moci pozůstaveno, na škodu býti nemá.“ Toto usnešení bylo pro lepší bezpečnosť Zřízení Zemskému vtěleno i činilo v něm odtud článek Q 11. Sprostil-li jednak Ferdinand takovou výsadou čásť duchovních statkův všech nátiskův, stalť se on zajisté zároveň původem toho, že vzhledem k ostatním statkům duchovním právo, nakládati s nimi dle vůle, králům mnohem rozhoduěji než prvé vyhraženo bylo. Článek Q 11., Zřízení Zemskému právě vtělený, dopouštěl nyní k otázce o povaze duchovních statkův tak považlivé odpovědi, že z ní duchovenstvu nenabytné škody vzjíti musily.

Protestanti přivozovali pro sebe ještě ten důvod, že nástupcové Ferdinanda I nakládali se statky duchovními zcela dle příkladu jeho, ano mohli z pozdější doby podati důkazu, že katolíci takové postupování shledávali ve shodě se Zřízením Zemským. Roku 1598 požádal totiž Rudolf II, chystaje se v tísni své naložiti s několika duchovními statky v potřebu svou, od nejvyšších úředníkův zemských dobrého zdání o tom, může-li tak učiniti po právu. Zděnek z Lobkovic, jsa tehdáž již kancléřem, odpovédél k tomu, že císař „i bez vůle a vědomí papeže duchovních statkův zastaviti, zapsati aneb i zaprodati může; neboť všecky duchovní statky v zemi náleží prý vedlé Zřízení Zemského samému králi, a předkové J. Milosti císařské, Ferdinand I totiž i Maximilian II také prý se tím spravovali.“ *) K dobrému zdání kancléře přidali se tehdáž veškeři nejvyšší úředníci zemští, tak že nebylo mezi nimi různých mínění.

*) Apologie druhá, dobré zdání nejvyššiho kancléře str. 350.

Podlé této v zemi obecné a katolíkům dobře známé právní theorie vykládali tedy protestanti slovo „statky královské“ v širším smyslu i sepsali ve shodě s tímto výkladem ony články porovnání, podlé kterých „lidem na statcích královských“ puštěno bylo právo staběti kostely. Slavata sám vyznává, že oni s pravým míněním svým při vyjednávání tehdáž nikterak se netajili. *) — Konečně táhli se protestanti pro lepší práva svého průvod také k obsahu majestátu Slezského, kteréhož sobě totiž stavové Slezští přispěním Českých r. 1609 byli vymohli a který výslovně i lidem na duchovních statcích dával plnou svobodu náboženství. Jest-li stavové Slezští — tak zejmena dovozovali Čechové — za naší pomocí této svobody dosáhli, tím spíše mohli jsme i my v našich listech na svobodu náboženství tento dodavek o duchovních statcích postaviti, kdyby se nám byla toho nějaká potřeba viděla.

Pravosť takového výkladu popírali katolíci, zejmena pak dobré zdání nejvyšších úředníkův zemských k císaři Matyáši z r. 1611, a to následujícím způsobem. Hlavní schodek práva, od protestantův sobě kladeného, shledávali především v tom, že list majestátní i porovnání lidí na duchovních statcích nikdež výslovně se nedotýkají; právo tak důležité, jedné části lidu poddaného postoupené, nemělo prý mlčky, nýbrž zřejmě a výslovně ustaveno býti. Dále popírali pravdivosť toho, že by článkové A 11 a D 49, v kterých o statcích duchovních jako o komoře královské se mluví, králům dávali práva vlastnictví oněch. Články tyto náleží prý tak vykládati, že jimi král stává se toliko nejvyšším ochrancem duchovních statkův. Článkův Q 6 a Q 11 pomíjeli pak buď mlčením, nemohouce tajiti sobě jich katolíkům nepříznivého znění, buď popírali přímo právní platnosť jejich. Nižádný katolík prý nemůž' připustiti, aby ustanovení, kteráž tak velice proti všem duchovním zákonům, jakož i proti svatosti duchovního jmění se prohřešují, právní platnosti míti mohli; tak byl prý článek Q 6 ještě za Vladislava II od stavův pod obojí snešen a již od Ferdinanda v poslední vůli jeho za nehodný vyhlášen a zavržen. Na to ovšem nepamatovali, že Ferdinand přes toto vyznání své článku Q 6 ze Zřízení Zem-

---

*) Paměti Slavatovy, díl VIII.

ského nevyvedl, nýbrž článkem Q 11, vyšší ještě měrou povážlivým, jeho doplnil a vyjasnil — S větším právem opírali se katolíci proti přivozování majestátu Slezského k vyplnění mezery, v Českém majestátu a porovnání se nalezající. Ale i pro ten případ, že by duchovní statky do královských platně mohly býti zahrnovány, ohražovali se katolíci proti všem dalším toho vývodům. Ponětí vlastnictví je prý zcela rozdílné od otázky, jaká vrchnostenská práva duchovním vlastníkům na jich statcích přísluší. Případné právo králův, s duchovními statky naložiti pro sebe, nešlo prý nikdy tak daleko, aby duchovní vrchnosti, dokud jich držely, nebyly mohly požívati na nich všech práv vrchnostenských, jako každá světská vrchnosť na svých statcích. Po každé prý slibovali lidé na duchovních statcích duchovním pánům svým poddanství a člověčenství, jako světským vrchnostem, a vykonávaly-li duchovní vrchnosti až po tu dobu všecka práva světských, tož nemohou prý některého z nich proti své vůli zbaveny býti. Nemůže-li tedy poddaný člověk na světských statcích bez vůle a vědomí této vrchnosti své kostela stavěti, nesmí toho tedy učiniti i bez svolení duchovní vrchnosti na duchovních statcích.

Svedeme-li důvody obou stran do hromady, nebudeme moci upříti, že protestanti k tvrzení svému vzhledem k obecnému pojímání duchovních statkův do statkův královských vesměs vážné doklady z dějin a ze Zřízení Zemského přivozovati mohli. Na konec všech těchto důvodův vzniká ale vždy otázka: „Jak asi rozumělo se r. 1609 při spisování onoho porovnání slovu „statky královské?“ A zde nedá se upříti, že odpověď zní ve smysl a prospěch protestantův. Oni pojmenovali tehdáž slovem „statky královské“ jak královské tak duchovní statky, oni se tím tehdáž katolíkův nikterak neskrývali, a tito neměli tedy žádného práva, vykládati slovo „královské statky“ způsobem užším, právě jim ovšem se hodícím. Kdož by byl mohl ostatně r. 1609 protestantům zabrániti, aby do oněch náboženských zákonův nevpravili taková ustanovení, kteráž se jim zdála býti příhodná?

A na konec, proč položili protestanti do „porovnání“, že lidem na královských statcích má příslušeti právo, stavěti kostely? Nepochybně za tou příčinou, aby tito nebyli na vždy zbaveni naděje,

že budou moci svého vyznání v pohodlí sobě hleděti a na blízku, jak toho potřebovali, své kostely míti. Neboť od králův, jakožto katolíkův, nemohli nikdy očekávati, že oni z vlastní dobré vůle protestantům na statcích svých dopustí, kostely stavěti, nevezme-li je zákon v ochranu svou. Pozbyvala-li však táž příčina platnosti své i při duchovních vrchnostech? Což nebyly tyto vzhledem k vyznání svému ještě ustavičnější než král? K čemu měli se protestanti více rozpakovati, obmeziti takovým způsobem též duchovní osoby, když toho již bezohledně u krále byli dovedli? Jest-li však nekázalo protestantům pravidlo obyčejné opatrnosti, užívati v nových zákonech náboženských, kteréž sobě byli vlastně sami navrhli, jasnějšího znění, je ovšem jiná otázka, i náleží na ni vzhledem k tomu, co potom následovalo a co týmž časem jinde již v podobné příčině bylo se stalo, bez odporu přisvědčiti.*)

Proti rozsudku císaře ve sporu Broumovském ozvali se nejprv defensoři. Počátek úřadu toho datoval se z r. 1609; tehdáž vymohli protestanti, že k ochraně náboženských zájmův jejich zřízen bude zvláštní sbor, jehož členové všem třem stavům náleželi. Členové tohoto ochranného sboru nazývali se defensory. Při veliké důležitosti Broumovského sporu netroufali sobě tito o své újmě postupovati, nýbrž uznali toho potřebu a povinnosť, konečný rozsudek vznésti na širší shromáždění. Podlé smluv z r. 1609, od Rudolfa II stvrzených, směli defensoři ve vážných případech pozvati všech

*) Mimo vůli naskytá se též otázka, odkud to pošlo, že protestanti o spoluvěrce své také na statcích katolické šlechty se nepostarali a práva stavěti kostely jim nevymohli. Odpověď na to jest, že to s podivuhodnou prostomyslností za zbytečné měli, důvěřujíce se, že, bude-li poddaným lidem vůbec vyhraženo právo přiznávati se ke konfessí české, katoličtí pánové jim i v stavení kostelův brániti nebudou. Nejlepší illustraci toho podal Slavata. Když roku 1609 vyjednávání o majestát v plném proudu bylo a potvrzení jeho již se očekávalo, objevili se u něho v Praze poslové Hradeckých poddaných jeho, prosice za svolení k stavbě protestantského kostela. Václav Budovec sám přimlouval se za ně. Slavata omlouval se řka, že nemůže dříve svolení svého dáti, dokud nový zákon náboženský nebude v deskách a v právní platnosti; do té doby nechť prý žadatelé mají strpení. Když však později žádost svou opakovali, odepřel jim z hola, poněvadž prý poddaní světských vrchností nedostali práva stavěti kostely. Kdyby jim dříve byl vzal všecku naději, zajisté byl by Budovec o to se staral, rozšířiti v tom ohledu list majestátní. (Paměti Slavatovy, díl VIII.)

protestantských úředníkův zemských a rad královských, jakož i po šesti zástupcích stavův z každého kraje ke společným poradám.
1611. Nyní užili svého práva, i tak sjelo se dne 11. listopadu v Praze shromáždění, kteréž čítalo do 100 účastníkův, a v kterémž zápal pro víru, odhodlanosť a rozkvašenosť mysli všech naplňovaly. — V jedné ze schůzí, kteráž v kolleji Karlově se děla, usnešeno vyzvati Broumovských, aby dále stavěli, nedadouce v tom sobě brániti zápovědem ani duchovních ani světských vrchností. *) Zároveň oznámeno místodržícím, kteříž s doby odjezdu císařova z Prahy správu země vedli — byliť to nejvyšší úředníci zemští, — že protestanti nemají nikterak vůle příti se s někým o smysl zákonův náboženských, nýbrž že se zřejmého a nepochybného obsahu jejich držeti míní. O těchto snešeních učinili defensoři i k Matyášovi oznámení, ohražujíce se důrazně proti právům vrchnostenským, jež sobě prý opat Broumovský vlastní. „Všickni opatové, proboštové a vůbec všecka duchovenství Vaší Císařské Milosti jakožto krále Českého i s poddanými jich komora jsou; . . . neb z milosti toliko Vaší Císařské a Královské Milosti usufructuarii neb účastníci důchodův klášterských učiněni a to na čas a do vůle V C M[ti] bývají.“ **)

Ozvání se defensorův mělo ten výsledek, že Broumovští horlivě ujali se díla stavby kostela svého poznovu, kteréhož i průchodem r. 1612 dovršili, načež bez odkladu počal v něm kazatel služby Boží konati. Vážnosť královských rozkazův utrpěla odhodlaným počínáním několika klášterských poddaných takovou porážku, že nemohla býti na ten čas větší. Matyáš obmezil se mezi stavbou tím, že podal sporu Broumovského na některé osoby své důvěry, aby jej znova proskoumali. Dobré zdání těchto vykládalo právní stránku sporu, opírajíc se při tom hlavně o důvody katolíkův, svrchu již vypsané, a radilo císaři neustoupiti ani kroku. †) Vedlé tohoto výhradně právního zdání objevilo se brzo i druhé, více politické, jehožto původcové nám neznámi jsou, nepochybně ale mezi členy císařské tajné rady hledati se mají, kteréžto zdání zavíralo v sobě

---

*) Apologie druhá Nro. 72.

**) Apologie druhá Nro. 75.

†) Archiv c. k. ministerstva vyučování ve Vídni. Zdání několika rad k cís. Matyášovi.

cesty a prostředky, jakýmiž císař prý ve vzniklém sporu vrch obdržeti může.*) Poněvadž se bylo dosti hlasův pozdvihlo, kteříž k uklizení sporu Broumovského radili císaři, způsobiti buď smírné jednání mezi katolickými a protestantskými stavy, buď žádati nové zdání od nejvyšších úředníků zemských: i jali se radcové císařovi přiměřenosť těchto návrhův zkoušeti i zavrhli konečně oba, poněvadž by prý jednání o smír nepochybně se škodou katolíkův se skončiti, a vyzvání ouředníkův zemských k sepsání nového zdání snadno někoho z nich v rozpaky uvésti mohlo. Ze všech těchto důvodův radili císaři, aby rozhodnutí celého sporu sám do rukou vzal, Broumovským nařídil, nový kostel zbořiti a některé původce vzpoury vydati, defensorům pak zakázal, pobuřovati poddaných cizích vrchností. Toto rozhodnutí má prý císař slavným způsobem za přítomnosti nejvyšších úředníkův skrze kancléře defensorům doručiti. Jest-li by se kdo opovážil, proti tomuto císařskému rozhodnutí odmlouvati nebo jednati, proti takovému má býti se vší přísností postupováno. — Zdání toto nehrozilo se také nikterak možného povstání i mělo přemožení jeho za věc nepříliš nesnadnou.

Tyto odhodlané návrhy, jichž provedení bylo by stav věcí v Čechách k rychlému rozhodnutí přivedlo, neshledaly se na ten čas se souhlasem císařovým. Záležitosť Broumovská odpočívala za dvě léta, v kterémžto čase zůstávali tamnější protestanti ve skutečném držení a užívání svého kostela. Teprv r. 1615 vystoupila tato sporná věc společně s druhou poznovu na jeviště.

Dlouhé mlčení a domnělé dle toho ustoupení císařovo nebylo nikterak snad následkem rozhodnutí nějakého v prospěch protestantův, nýbrž toliko znamením proměněné taktiky. Matyášovo dosavadní postupování obnášelo v sobě jistou nedůslednosť, pokud totiž duchovním statkům katolickou jich povahu zachovati usiloval, pouštěje naopak protestantům na vlastních statcích královských plnou svobodu. V radě jeho bylo tudíž, a to nepochybně vlivem

---

*) Druhé zdání v témž archivu c. k. ministerstva vyučování. — Kterým časem zdání toto podáno bylo, nesnadno jest určiti, poněvadž není datované; z vnitřních příčin soudili bychom, že pochází z prvních dní r. 1612.

katolíkův českých uzavřeno, učiniti této nedůslednosti konec a podniknouti náboženskou reformací na statcích, králi přímo náležitých. R. 1605 čítalo se na těchto 132 dílem katolických, dílem pod obojích far, any celé Čechy jich tehdáž 1366 měly.

Počátek k reformací v rozsáhlém kraji královských statkův učiněn byl tím, že Matyáš tehdejšímu arcibiskupu Pražskému Janu Loheliovi duchovní správu na svých statcích odevzdal. On měl zejmena stran kollatur na nich vykonávati všecka práva krále samého, ovšem tím způsobem, „jak to list majestátní a porovnání v sobě obsahují.“*) — Roku 1609, který v Čechách měl býti normálním, nalézaly se na královských statcích četné fary pod obojí, které tehdáž českou konfessí za svou přijaly a od těch časův pod protestantskou konsistoř v Praze slušely. Bylo to ovšem poněkud s podivením, měl-li arcibiskup nyní obsazování nejen katolických, nýbrž i protestanských far do rukou svých vzíti, po zákonu však nedalo se proti tomu ničehož namítati, pokud držel se arcibiskup v těch mezích, o kterých Matyáš v listu svém byl připomenul.

V krátkém čase ukázalo se ovšem, že arcibiskup tak sobě počíná, jako by neznal žádných mezí. Sotva totiž uprázdnilo se r. 1613 několik far protestanských, tu osadil je katolickými kněžími. Poněvadž by však takovouto cestou nové osazování protestantských far příliš se bylo protáhlo, umínil sobě arcibiskup uspěšiti obmýšlenou reformací odstraňováním kazatelův nenáviděného náboženství.

Začátek toho učinil v městečku Nových Strašecích, kteréž tehdáž ke královskému panství Křivoklátskému příslušelo. On vymohl od presidenta komory české Slavaty, který týž úřad zároveň s důstojenstvím nejvyššího sudího dvorského zastával, nařízení k měšťanům tohoto městečka, kteréž jim odstranění dosavadního duchovního správce ukládalo. Strašečtí zdráhali se, uposlechnouti tohoto rozkazu i poukazovali k tomu, že kostel jejich byl již v 16. století pod obojí. Namítek jejich nedbáno, k rozkazu arcibiskupa byl jim kostel odňat a poslanému jim katolickému knězi, co příštímu faráři, odevzdán. Tento odstranil ze stavení všecky památky bývalého

*) Apologie druhá N. 85.

určení jeho i měl se též brzo k tomu, aby v myslech přikázané sobě osady podobnou změnu náboženského přesvědčení provedl.*)

Takové prostředky, kteréž nikterak jen na pouhé Strašecí se nevztahovaly, vysvědčují s dostatkem, že Matyáš, jakkoli trpěl protestantům užívání vlastního kostela v Broumově, nikterak nemínil jim vůbec povolovati, a že zejmena s nařízením jeho k arcibiskupovi, držeti se totiž listu majestátního a porovnání, nebylo mu do opravdy. Připraviv taktó provedení reformace na svých statcích, obrátil pozornosť svou poznovu k statkům duchovním. Broumovská záležitosť nebyla mezi tím zůstala samotnou; k ní přidružil se totiž podobný spor v Hrobu. Měšťané tohoto, v sousedství kláštera Oseckého položeného městečka ujali se totiž po udělení listu majestátního podobným prostředkem stavby vlastního protestantského kostela a sebravše peníze na ni i v Němcích, zejmena i u samého kurfiršta Saského, přivedli počaté dílo k šťastnému konci. Překážek, kterýchž Broumovští již v samém počátku byli zakoušeli, ušli Hrobští hlavně odtud, že bylo pochybno, komu vlastně právo vrchnosti nad městečkem přísluší. Měšťané dokazovali, že obec jich jest svobodné horní město, domnívajíce se takto míti práva měst královských. Tvrzení toto mohlo míti druhdy svou podstatu, na ten čas však nebylo dávno již po takovém právu památky, a klášter Osecký provozoval vrchnostenská práva v Hrobě nepopíratelně. Po roce 1609 vzňal se však spor o to znova a za tehdejší až do smrti Rudolfa potrvavší sklíčenosti katolíkův mohlo snadno projíti, že Hrobští svého kostela postavili a kazatele při něm dosadili, neohlížejíce se na svou vrchnost. Nyní však obrátil arcibiskup Pražský, kterýž jako uživatel statkův kláštera Oseckého i vrchnostenská práva v Hrobě sobě vlastnil, pozornosť svou i k tomuto městu. Měšťané byli odtud všemi prostředky, jaké za těch časův vrchnostem se dopouštěly, k návštěvě katolických služeb božích donucováni, kazatel byl odstraněn a kostel přiložením pečetí všemu užívání nepřístupným učiněn. **) — Nyní dodal sobě i opat Broumovský mysli a zabránil protestantským měšťanům svého města v další návštěvě koštela jejich.

---

*) Apologie druhá Nr. 64. a násl.

**) Apologia druhá Nr. 75—79 a Nr. 82.

Netřeba se domnívati, že defensoři těmto napořád se množícím výstupům proti zájmům víry protestanské nečinně se dívali. Sotva že počala reformace na statcích královských, podali defensoři proti tomuto počínání své ohražení.*) K tomuto ohražení nedáno jim však jiné odpovědi, leč té, že arcibiskup reformaci svou, zejmena v Strašecích a v Hrobu s větším úsilím prováděl a opat Broumovský vzpomenutého již pokusu se odvážil. Při generálním sněmu, r. 1615 v Praze se sebravším, doufali protestanti konečně najíti nejlepší příležitosti, za kterouž by stížnosti své císaři samému předložiti a na změnu politiky vládní důrazně nastupovati mohli.

Nebude zde od místa vyložiti, jaké postavení Matyáš co do osoby své v těchto náboženských sporech zanímal, kdy se zejmena této politice obnovy starých církevních řádův, od roku 1613 celému světu zřejmé, nejprvé oddal a jest-li bouře, kteréž se již r. 1615 proti němu v Čechách strojily, předvídal a jich se obával? Tyto otázky nutí nás, přihlédnouti blíže k poměrům všech zemí Rakouských a povšimnouti sobě též něco dosavadní povahy a běhu vlády císařovy.

II

Jakkoli byl Matyáš přítel pokoje a pohodlí, neměl přece hned od počátku panování svého jiného mínění o úloze své, než že dle možnosti k největšímu zkracování nových zákonův církevních přičiňovati se musí. V skutku stál tedy na též půdě, jako Ferdinand II a rozdíl mezi ním a Ferdinandem nezáležel tedy nikoli v přesvědčení a žádostech, nýbrž ve způsobě rozhodnosti prostředkův vlády obou. V jaké míře opatrný Khlesl k tomuto přesvědčení pána svého přispíval, na tom konečně nezáleží; pán a služebník nalézali se vždycky v úplné shodě. Oba nezavírali nikterak očí svých před nebezpečenstvím politiky restaurační, byť i sebe povlovnější; majíce ji však nezbytným pravidlem obecné opatrnosti, neodříkali se jí, nýbrž hleděli sebe toliko ubezpečiti před následky jejími. Za tou příčinou považovali oba již záhy postavení vojska za nevyhnutelnou potřebu i vyhledávali již dráhně let žádoucích prostředkův k tomu. Hned z Frankfurtu, a to zrovna po korunovací, vypravil Matyáš

*) Suplika defensorův v Apologii druhé, vydání Schubertova str. 293.

schválního vyslance do Madridu i žádal Filipa III za peníze k vystrojení vojska na kacířské poddané své. Král byl však tehdáž do přílišných nesnází zapleten, než aby byl mohl tuto prosbu vyplniti a vedlé vojska v Nizozemích ještě vojskem rakouským důchodův svých obtěžovati. Jedenkrát sto tisíc zlatých výročního příspěvku a 3000 mužů pro případ války bylo vše, co chtěl na jisto slibovati.*)

O něco později vyslal císař hraběte Colalta do Říma i dal prositi papeže za peněžitou pomoc proti Turkům, kteří na něho prý válku připravují. Při slyšení, kteréž měl vyslanec u Pavla V, vypravoval onen, že opovážlivosť Turkův tak daleko sáhá, že chtějí Sedmihradska se zmocniti, čímž císaře prý nutí, zbrojiti se proti nim. Záleží prý ale velice na tom, bude-li moci císař na vlastní prostředky vojsko do pole postaviti, nebo musí-li k tomu od protestantských poddaných svých pomoci se doprošovati. V případě prvním bude prý on sám míti vojsko docela v moci své, v druhém však budou prý kacíři pány vojska a on celý v jich vůli. Na pomoci Jeho Svatosti a druhých křesťanských knížat bude prý záležeti, má-li Matyáš na tu neb onu cestu se uchýliti. Bude-li císaři dána možnosť, opírati se jediné o vlastní prostředky a pomoc přátel svých, pak bude prý moci nejen Turky s jistějším výsledkem podstoupiti, nýbrž i vojska svého na domácí nepřátele obrátiti a dodělati se jím zázračných úspěchův. Všecko to dá se prý tak snadno provésti a bude prý míti tak pěkných následkův, že vlastně císař v jistém ohledů Turkům z toho musí děkovati, poněvadž mu prý dávají příčinu zbrojiti se tak, aby kacíři nemohli ho vzíti v důmnění. Daremně však namáhal Colalto výmluvnosti své, vylíčiti tento krásný pohled do budoucnosti. Pavel V, jakkoli byl velice šetrný, neměl tolik peněz v moci své, aby v náklad na takovou restaurační politiku mohl se uvázati, jejíž konečné záměry ovšem velice jemu se líbily, i kdyby byl vůbec měl vůli, úspory své obětovati jiným lidem, než toliko svým příbuzným.**) Takto padly prosby císařovy jak v Madridě tak v Římě na půdu neplodnou. Poslední jeho nadějí zůstal říšský sněm v Řezně;

*) Archiv Simancasský. Dopisy Zuñigovy v létech 1612 a 1613.

**) Archiv v Simancasu. El Conde de Castro a Filipe II. dd. Roma 16. Nov. 1613. List tento zavírá obšírnou zprávu o poslání Colaltově.

povědomoť, jak málo i zde mu se povedlo, dodělati se šťastného výsledku.

Skoro půl druhého roku prošlo takto Matyášovi s doprošováním se cizí pomoci na vystrojení vlastního vojska. Mezi tím byly se však poměry do té výše pro něho zhoršily, že vojsko, kteréhož byl hledal k napadení nepřátel svých, za nedlouho mohl potřebovati k obraně vlastní. Politika restaurační, za půl druhého roku od něho provozovaná, byla konečně dozrála i ukazovala plody své. Jakkoli ona všudež jen netroufáním sobě a smátráním dávala se znáti, sáhnuvší v několika jen případech protestantům až na hrdlo, předce byli tito ve všech zemích, zvláště pak v Čechách, mocně rozdrážděni. R. 1613 referoval Bavorský agent Viepeckh svému dvoru, ze tato země béře na sebe pohled jako před nastávající bouří a že tu panuje přesvědčení, že císař nezdrží slibův svých vzhledem k náboženství.*) Jak se ale v Čechách smýšlelo, tak smýšleli i v jiných zemích Habsburské monarchie. Matyáš netajil sobě tohoto smýšlení; znalť on to velmi dobře do sebe, že důvěra, s kterouž mu protestanti vstříc byli přišli, jím samým dokonale zničena byla, jako že stav veškerých jemu poddaných zemí na nejvýš jest povážlivý.

Nikdo nemůže nebezpečný stav věcí živějšími barvami líčiti, než on sám to učinil v listu, psaném arciknížeti Ferdinandovi koncem r. 1613, tedy tou dobou, když ještě přátelská shoda mezi nimi skrácena nebyla. Když Matyáš z Řezna nepřinesl ničehož domů, leč nejisté sliby většiny sněmu, a když tento pokus, za pomocí říše se ozbrojiti, za daremný uznati musil: tehdáž zjevil duše své, v skutku na smrť zarmoucené, strýci svému bez obalu i svěřil se mu upřímně všech nesnází, kteréž mysl jeho trápily. „Prostředkův jeho, zachovati panství rodu svého neskrácené, jest prý již konec. Dokud živ ostane, udrží prý se ještě to stavení; po smrti jeho však rozejde se všecko a co předkové byli získali, nebudou nepochybně dėditi potomkové.“ On rozhlížel se pak okem duševním po každé

*) Státní archiv v Mníchově. Viepeckh vévodovi Maximilianovi dd. 21. dubna 1613 v Praze.

zemi své i vylíčil několika velice významnými slovy postavení své k nim. Co arciknížectví Rakouského se dotýče, nevěděl, má-li se od stavův Horních či Dolních Rakous opatřiti horších zámyslův. Největší povolností zabránil prý posud zřejmému povstání; přece však stavové čekají jen na příležitosť zbaviti se panství jeho, ukládajíce o něho smlouváním se s Uhry a Unií. Stav věcí v Uhřích vypsal zkrátka tím, že se prohlásil vzhledem k nim za zcela málomocného. „Palatin činí (tak asi sobě stěžoval), co se mu líbí, nevšímaje sobě ani mých rozkazův, ani mých zápovědí. Jedná-li se o to, aby mně Uhři proti Turkům pomáhali, nehne se ani živá duše, požádá-li však kníže Sedmihradský jich za pomoc, zvoní ve všech stolicích na poplach. Úmysly jejich jdou na svržení našeho rodu, i palatin sám pronesl se tak s pochvalou v jedné společnosti. Poněvadž netrpí v pevnostech žádných Němcův, královskou moc všemi cestami sobě vlastní, stolice a šlechtu pro sebe získati hledí a vůbec jen prostředky připravuje k tomu, aby nás buď sám buď skrze nástupce svého koruny Uherské zbavil; což zbývá nám jiného, než dnem i nocí pomýšleti na způsob, kterým by se toto nebezpečenství staviti dalo? Co Čech se dotýče, tož zná Vaše Láska sama, jak věci tam stojí; nemohuť tam sněmu svolati, ač nechci-li konfederací stavovských dopustiti (t. j. sliby, r. 1611 protestantům dané, splniti); a nesvolám-li sněmu, nelze mi na daně z této země počítati. V Slezích strojí markrabě Krňovský hanebné úklady našemu rodu. Na Moravě mají se věci zrovna tak, jako v Uhřích. Hejtman zemský, Karel z Žerotína, vládne v zemi, jako by byl sám v ní pánem, a smlouvá se s cizinou, kde a kdykoli se mu zlíbí. Žádné nařízení moje na Moravě neobejde se bez toho, aby on provedení jeho pod jisté výminky nekladl.“ *)

Zmínili jsme se již o tom, že nebezpečenství, kteráž ohrožovala trvání Habsburského panství a kteráž Matyáš v tomto přátelském dopisu svém sám velice případně byl vylíčil, náleží přičítati restaurační politice císaře ve věcech církevních. Z tohoto pravidla činily však Uhry podstatnou výminku. Nesnáze, s kterýmiž se císař v této zemi setkával, měly jen skrovným dílem původ svůj

*) Matyáš Ferdinandovi, dd. 10. list. 1613 v Linci. V archivu c. k. ministerstva vnitra.

v náboženských různicích; ony vycházely hlavně z politických zámyslův a snah uherských velmožův, a tentokráte (1613) zvláště z vysokomyslných plánův palatina Thurza a z rozličných bouří, kterýmiž za mnohá léta již Sedmihradsko zmítáno bylo. Mírem Vídeňským (r. 1606) uznali totiž Rudolf i Matyáš Štěpána Bocskaye knížetem Sedmihradským i vydali mu zároveň několik stolic uherských v držení pod tou výhradou, aby po smrti jeho všecko zase připadlo ke koruně Uherské. Bocskay zemřel ještě téhož r. 1606, načež Sedmihradští zvolili sobě Zikmunda Rágoczyho za knížete. Jakkoli volba tato vedlé ustanovení Vídeňské smlouvy neměla se díti, uznal ji předce Rudolf, nemaje prostředkův Sedmihradsko sám opanovati. A však r. 1608 složil Ragoczy důstojenství své, načež Gabriel Báthory místo jeho zaňal. I s tímto druhým porušením smlouvy Vídeňské musil Matyáš, sedě nyní již sám na trůně Uherském, snésti se i ponechati Báthorymu Sedmihradsko, jakož i sousední stolice uherské. Nový kníže, bídný to chlípník, nemohl se dlouho při důstojenství svém udržeti. Bethlen Gabor (Gabriel), někdejší jeho vojevůdce, zdvihl se proti němu a po delší válce, kteráž rok 1613 z části vyplnila, dovedl za pomocí Turkův tolik, že mu panství v Sedmihradsku konečně připadlo.

Boj obou těchto soupeřův mohl poskytnouti císaři velice dobrou příležitosť, právům svým k Sedmihradsku platnosti zjednati. A však nehledíc ani k tomu, že i nyní neměl prostředkův, nepřáli Uhrové sami takovémuto zvětšení moci jeho. Vystupování Bethlenovo potkalo se u nich s nejvřelejším účastenstvím a palatin Thurzo tajil se s ním tak málo, jako druzí. Nebylť císař jediný, kterýž pro tuto a jiné příčiny v ouzkostech svých palatina ze zrádných úmyslův vinil, i jiní dobře zpravení a nestranní pozorovatelé soudili podobným způsobem. Vyslanec Benátský Soranzo, kterýž při císařském dvoře prodléval, dokládá se v zprávě své k senátu Benátskému, že Thurzo, jehož převelikou chytrosť vynáší, toliko vhodnou příležitosť očekává, aby panství v Uhrách na sebe potáhnouti mohl *). Císař že prý zná velmi dobře zámysly jeho, poně-

*) Fiedler: Správa Soranzova v XXVI svazku díla: Fontes rerum Austriacarum.

vadž ale prý nemá moci, aby vysokomyslného protivníka pokořil, musí se prozatím dělati, jako by mu důvěřoval. I Soranzo shledává původ nebezpečenství Uherských nikoli v snahách císařových po náboženské restaurací, nýbrž v obecné nenávisti Habsburského panství, tak že Uhři sami prý již v duchu zvykají sobě na vládu Turkův, od kterých prý ostatně v mravích a kroji málo se rozeznávají. *)

Císař, jakkoli dobře uznával a posuzoval v dopisu k Ferdinandovi všecka nebezpečenství, kteráž hrozila mu záhubou, nepomýšlel předce nikterak změniti vnitřní politiku. On zůstal na Frankfurtském předsevzetí svém; a jako tehdáž mínil prostředkem vojska předejíti nebezpečenství budoucí, tak hodlal nyní touž cestou opříti se přítomnému. Dosavadní nezdary krokův jeho v Madridě, Římě a Řezně nepřivedly ho nikterak na jinou myšlénku, nýbrž uveličily jenom žádosť jeho po vlastním vojsku; i tak chtěl nyní, aby mu Ferdinand radil, jak sehnati potřebnou pomoc. Jako by ji měl již v rukou, vyslovil v listu svém k arciknížeti radosť svou nad vystupováním Bethlena, poněvadž prý mu vhodné poskytuje příležitosti, bez velkého hluku potřebné zbrojení podniknouti a jednou ranou nejen protivníky své v Uhřích poraziti, nýbrž vynutiti sobě i v druhých zemích svých větší poslušenství. Neboť tím vyznával se arciknížeti pro potěšení, že válka proti Turkům jest jen „klam", základ ale, na kterémž chce meče svého užívati, „jest prý sláva Boží a zachování rodu našeho."

Jakkoli Ferdinand vřele pociťoval sám obavy a žádosti císaře, peněz nemohl i on mu dáti. Takovým způsobem mohlo by se mysliti, že Matyáš byl již došel na konec svých kombinací; ale tomu nebylo tak. S neobyčejnou u něho pružností vůle ustanovil se nyní, požadovati na vlastních poddaných svých toho, čeho k boji proti nim na cizích knížatech obdržeti nemohl; což bylo předsevzetí,

*) Soranzo vypravuje, že prý Uhři „odiano naturalemente la casa d' Austria; et si come nelli habiti et nelle lor maniere poco discostano da Turchi: cosi van accommodando il lor animo et li lor pensieri à rendersi soggetti alle leggi et alla tirannide Mahomettana: massime che il popolo viene tenuto da quei Baroni come veri schiavi, in tanto che molti d'essi desiderano sottrarsi da tanta barbarie et rendersi affato soggetti à Turchi."

kteréž nesvědčilo o větším rozhledu a opatrnosti, než byla ona, kteráž mu kázala doprošovati se almužny v Římě a Řezně. K tomu konci hodlal svolati sněmy zemí svých a žádati na stavích vedlé obyčejné berně též přiměřenou sbírku na vystrojení vojska, jehožto úlohou mělo ve vládních proposicích slouti ovšem jediné dobývání Sedmihradska. Počátek toho měl býti učiněn v Čechách. Matyáš chtěl tedy právě proti největším překážkám takto čelem se postaviti; neboť musil očekávati, že stavové zajisté na projednávání pouhých proposicí jeho nepřestanou, nýbrž že se i do posuzování jeho politiky restaurační pustí a zejmena ho na sliby z r. 1611 upomínati a vyplnění jejich požadovati budou.

Sliby z r. 1611 měly přímou příčinu svou v událostech za doby vpádu vojska Pasovského. Když v následcích jeho Rudolf i trůnu Českého zbaven a Matyáš hlavně přičiněním protestantův dosazen byl, tehdáž žádali protestanti garantie, aby budoucně nemusili se podobného násilí obávati. Čtyřmi slovy: „konfederace, defense, sjezdy krajské a smlouvy dědičné“ naznačili tehdáž tyto garantie. Stavové čeští přáli sobě totiž smluviti se o spolek („konfederaci“) se stavy všech, Matyáši tehdáž poddaných zemí, a to na pospolitou obranu svých práv a svobod. Základem tohoto spolku mělo býti nové upravení společných sil válečných, čili, jak to nazývali, nový „řád defensí“. Taktéž žádali stavové pro sebe navrácení práva, odňatého jim od Ferdinanda I, aby se totiž po krajích, do kterých tehdáž země rozdělena byla, na tak zvaných sjezdech krajských shromážděti a o věcech svých raditi směli. Konečně žádali též obnovení smluv, kteréž za starších dob s kurfiršty Saskými i Braniborskými, s králi Polskými a t. d. uzavřeny byly. Matyáš zavázal se r. 1611 stavům Českým slovem svým, že k vyřízení těchto čtyr žádostí svolá svým časem generální sněm, k jehožto poradám i stavové Uherští a Rakouští pozváni budou.

Toho slibu nedal Matyáš ovšem rád; neboť nahlížel již tehdáž velmi dobře, jaké v tom nebezpečenství se obnáší, když ve spolku stavův všech zemí Rakouských stavové samojediní smějí posuzovati, byla-li práva jejich skrácena čili nic, a vedlé toho též samojediní rozhodovati o potřebném zbrojení. Všeobecná konfederace takového způsobu dávala ovšem možnosť, že by stavové cestou

ústavní veškerou moc výkonnou na sebe potáhnouti a bez všelikých obtíží i panovníka svého odstraniti směli.

Přese všecko zřejmé nebezpečí, kteréž i při pravidelném běhu věci v konfederací vězelo, dal Matyáš nejen slova svého, že tuto jakož i ostatní žádosti hned nejblíže příštímu sněmu českému ve spolku s posly stavovskými ostatních zemí k poradě předloží, nýbrž i případným usnešením stavův schválení svého neodepře. Tak neobyčejné sliby mohly jen tehdáž učiněny býti, jest-li se na vyplnění jejich opravdu nepomýšlelo, a v skutku bylo tomu tak u Matyáše. Proto chránil se Matyáš v létech 1612 a 1613 svolati sněm český, ano obešel se při vší finanční nesnázi své v obou létech raději bez berně české! — Čeští protestanti, kteříž se r. 1611 byli oddali velikým nadějím, domnívajíce se nad to, dojíti obmyšlenou konfederací nejvydatnějšího prostředku k obraně náboženské bezpečnosti své, pozorovali s rostoucí nedůvěrou dlouhé odklady ve svolání slíbeného sněmu generálního. O pravých příčinách tohoto prodlévání nemohli zůstati v pochybnosti, pozorujíce restaurační politiku náboženskou, současně se vyvinující. A bylo-li při nich ještě nějaké možnosti, klamati se vzhledem k směru, kterýmž politika vlády se brala, tož mohly jich o tom četná důvěrná sdělení o válečných zámyslech císařových dokonale poučiti; neboť prosby císařského kabinetu za peníze k zbrojení se proti Turkům, do celého světa vysílané a spojovaná s nimi pod tajemstvím pokynutí, že se při tom více o protestanty než o Turky jedná, došly také k vědomosti ohrožovaných protestantův, doplňujíce a potvrzujíce takto dumění, kterémuž se tito v nedůvěře své bez toho oddávali.

V konci r. 1613 zajel Matyáš do Tábora i povolal sem nejvyšší úředníky zemské. Zde zjevil jim úmyslu svého, svolati sněm, kterýž položil pod záminkou moru, v Praze vzniklého, do Budějovic ke dni 29. ledna 1614. Rychle rozšířila se po zemi pověsť, že císař nemíní ani generálního sněmu svolati, aniž oněch čtyr článkův z r. 1611 k poradě připustiti. Nevole z tohoto nezdržení slova byla veliká a v první chvíli prohlásila se skoro veškera šlechta, že nepůjde do Budějovic.*) Největší pozastavení však způsobila

*) Saský státní archiv 8239. Zprávy Zeidlera ze dne $\frac{18}{28}$ pros. 1613.

pověsť, ze prý císař prohlásil se k nejvyšším úřadníkům, že sněm musí v poradu vzíti ozbrojení, aby válečná výprava proti Bethlenu Gaborovi podniknuta býti mohla. Tím nabylo obávání se válečných příprav císařových skutečné podstaty. Když se však přiblížil čas zahájení sněmu, stala se opposice v jednom ohledu povolnější, zejmena v otázce obeslání sněmu. Zástupcové země nedostavili se sice do Budějovic takovým počtem, jako jindy, což však platnosti sněmu nečinilo ujmy; zvláště pak sjeli se náčelníci opposice plným počtem na bojišti sněmovním.

Císař objevil se v Budějovicích při zahájení sněmu v nádherném průvodu. V něm spatřoval se též hrabě Buquoy, kterýž byl ve válce proti Hollanďanům nemálo se vyznamenal a o němž proslýchalo, že je prý vybrán za velitele budoucí rakouské armády. Poněvadž všickni ve službách španělských vyučení generálové po obecném domnění tehdejším jaksi inkvisicí zapáchali, považovali v Čechách povolání jeho za jakousi výhrůžku, i chování se katolíkův k němu dávalo tomuto domnění nemalého podnětu. Jezuité, kteříž, jakkoli s nepravdou, byli za důvěrníky všech tajností císařského kabinetu jmíni, měli předce jen pravé tušení, přistrojivše v Budějovicích generálovi na poctu dramatické hry, v kterých s obalem i bez obalu napověděno bylo, čeho katolíci vzhledem k zemím rakouským do něho se nadějí a od něho očekávají.

1614 Dne 29. ledna zahájen sněm v Budějovicích. Proposice královská vykládala povážlivý stav věcí v Uhřích, žádajíc v příčině toho od stavův, aby uvolili se k nákladu na vydržování 6000 pěších a 2000 jízdných, zavázali se dále k peněžité pomoci na zachování uherských pevností v dobrém stavu a vzali konečně na sebe zaplacení jedné části královských dluhův. Kdyby byly i ostatní země rakouské do té míry podílův svých ve vojště rozmnožily, podlé kteréž se to právě na Češích žádalo, bylo by to, i s vyjmutím zemí vnitrorakouských a předních, vydalo v hromadě vojsko 30.000 mužův, nečítajíc toho branného lidu, kterýž Matyáš sám na vlastní náklad nebo na španělský peníz do pole vypraviti mohl. Takto mohla sejíti se armáda, kteráž od nepaměti lidské nebyla ještě v Rakouských zemích vídána.

Opposice dávala se již při samém počátku jednání znáti; ne-

boť stavové, než aby byli se pustili v poradu o královské proposici, uzavřeli projednávati dříve záležitosť známých čtyr článkův. Poněvadž k tomuto opposičnímu kroku i všickni radové dvorského a komorního soudu přistoupili, dal jich císař k sobě volati a pokáral jich osobně z tohoto chování. Většina přítomných mlčela, někteří omlouvali se z toho, zakazujíce se, že neměli nikterak úmyslu protiviti se králi, Václav z Roupova však nedal se zastrašiti, pravě, že úřadem svým není toliko králi, nýbrž i zemi vázán. Každým způsobem nedosáhl císař osobním zakročením žádného prospěšného výsledku, neboť stavové odepřeli i nyní, raditi se o královské proposici, a žádali propuštění sněmu jakož i svolání slíbeného sněmu generálního. Rozdrážděnosť jejich sjednávala sobě průchodu ve veřejných i soukromních schůzích řečmi velice odvážlivými. Jednatelé cizích mocností, kteříž veřejného mínění pečlivě sobě všímali, pociťovali tehdáž dojem, jakoby Čechové nyní již se svržením císaře se nesli, i dávali pánům svým zprávy obsahu takového. Oddaní přátelé dynastie nalezali se vůči tomuto smýšlení ve velikých nesnázech. Jaroslav z Martinic vzdálil se v Budějovicích z jedné schůze šlechty, nechtěje revolučních řečí jejich déle poslouchati.*)

Matyáš neodkládal dlouho, učiniti nový pokus k utišení této bouře. Pozvav k sobě pana Václava z Roupova, pana Viléma z Lobkovic a hraběte Ondřeje Šlika k opětné rozmluvě, snažil se, vzbuditi v nich příznivější pro sebe smýšlení. Prosebné skoro jevení se císaře ukonějšilo poněkud náčelníky opposice, následkem čehož i sněm svého příkrého postavení něco umenšil. Stavové nestáli více na propuštění sněmu, ukazovali se býti ochotni, přispěti císaři aspoň v největších potřebách jeho a svolili na běžící rok k vybírání obyčejných berní. Na tom však bylo jich povolnosti konec; o převzetí dluhův, zvláště pak o nákladu na vystrojení oněch 8000

*) Akta o sněmu Budějovickém nalezají se dílem v českém archivu zemském, dílem v státním archivu saském („Ander Buch Relationum Num. 8239“, obsahující zprávy Zeidlera ke kurfirštovi saskému o záležitostech českých dd. 27. ledna / 6. února a 16/26. února 1614). Taktéž rukopis bibl. Strahov. „Sněm v Budějovicích.“ — Jiné prameny ve Vídeňském státním archivu, Cod. Misc. 491, Cod. 21., jakož i v Mnichov. říšském archivu: Bodenius ke knížeti Maximilianovi ze dne 16. února 1614.

mužův, nechtěli ničehož slyšeti. Zato musil král stavům vydati revers, že nyní na jisto, a to nejdéle do měsíce ledna 1615 svolá dávno již slibovaný sněm generální a předloží mu ony čtyry články k poradě a konečnému ujednání.

Takového však poměrně lehkého konce nebylo Budějovickému sněmu přáno. Co náčelníci opposice zde byli slyšeli a viděli, to utvrdilo je v dosavadním přesvědčení o násilných úmyslech dvora, jakož i o pravém naměření vyhledávaného zbrojení. V takových okolnostech nepochybovali více, že záležitosť náboženská nejen nebude šťastně vyřízena, nýbrž jen ještě více přitužena. Nejlépe bylo by se slušelo, kdyby byli všecky své stížnosti a obavy sepsali a v podobě jakési adressy Matyášovi podali. V skládání však spisův takového způsobu nebylo za oněch časův ještě žádoucí zručnosti a upřímnosti; snad zmocnila se sněmu také jakási bázeň, bránic jemu, uraditi se o znění spisu, z kteréhož mohl snadno státi se pravý hanopis*). Čeho však sněm nechtěl nebo netroufal sobě učiniti, a čemu se i nejstatečnější členové opposice vyhýbali, toho odvážili se posléze o vlastní újmě dva mužové od meče, kteréž náleželo spíše za hosti, než za „obyvatele" království Českého považovati. Bylit to zejmena svobodný pan Linhart Colonna z Felsu a hrabě Jindřich Matyáš z Thurnu.

Svobodní pánové z Felsu pocházeli z Tyrol, odkudž jich předkové teprv v 16. století do Čech byli přišli. Za Ferdinanda I vyniknul jeden Colonna z Felsu co vůdce císařských vojsk v Uhrách. Milosti královské proklestily jemu i potomkům jeho cestu do Čech i staly se též příčinou trvalého jich zde se usazení.

I hrabata z Thurnu nebyli rod domácí, nýbrž usadili se v Čechách a na Moravě teprv před několika málo desítmi let. Sláva a lesk, kterýž později původem rodiny knížat říšských z Thurnu a Taxisu nad celým rodem Thurnův vzešel, stal se též podnětem hojných a mnohotvárných skoumání o pravém domově jejich, jehož výsledkové v oblíbených tím časem foliantech složeni jsou.**) Podlé toho byli prý Thurnové potomci Karla Velikého, kteříž se koncem

*) Že stavové čeští přese všecku opposici svou v skutku nebyli prázdni strachu, poznává se ze zpráv Zeidlerových z Prahy ze dne 18.—28. pros. 1613.

**) Flacchio: Généalogie de la très-illustre maison de la Tour.

10. věku po svržení posledního krále z rodu Karlovcův ve Francii z této země do Italie byli uchylili. Neníť ostatně třeba, vyhledávati rodu hrabat Thurnův tak báječných předkův, aby mohli chlubiti se slavnou minulostí, neboť jejich, jak se zdá, nepochybný původ od slavných pánův della Torre, kteříž ve 13. věku na předním místě v Miláně stáli a témuž městu až do počátku 14. století, tedy ovšem před Viscontimi, panovali, staví je do stejné řady k nejslavnějším rodům italským, kterýchž jmeno jest jen proto povědomější, protože jich sláva mladší jest. Po pádu jejich v Miláně spatřujeme Thurny ve Vogleji, v Goricku, Korutanech a jiných sousedních krajinách v držení statkův a rozličných hodností, jako že od těch časův mezi šlechtou oněch zemí i činností svou vynikali. V 16. století dostalo se rozličným liniím tohoto rodu titulu hraběcího. Hrabě František Thurn získal nepochybně následkem služeb válečných, Habsburským panovníkům v Uherské zemi konaných, rozličné statky v Čechách i na Moravě a vstoupil takto mezi vyšší šlechtu českou.*) K nové otčině přilnul brzo i vřelejším srdcem, jelikož dvě manželky jeho za sebou českým rodům šlechtickým náležely. Zejmena byla první manželkou jeho Ludmila Berková z Dubé, druhou pak Barbora hraběnka Šliková. Z první manželky měl čtyry děti, z druhé pak jedenáct, mezi těmito syna Jindřicha Matyáše, kterýž se stal později duší a vlastním původcem českého povstání.

Z prvních života příběhův mladého Jindřicha Matyáše nikdo by nebyl mohl souditi na příští úkol jeho. Nebylť on vychován v domě otce svého, již r. 1586 se životem se rozžehnavšího, nýbrž za ranní mladosti poslán do Krajiny, kdež vyrostl u strýce svého, hraběte Jana Ambrože z Thurnů, tehdáž zemského hejtmana v Krajině, který též měl hraběnku Šlikovou za manželku.**) Jan Ambrož byl velmi horlivý katolík, ano, což tu ještě více na váhu padá, i jeden z nejdůvěrnějších služebníkův a rádcův bavorské kněžny Anny,

---

*) Z dílčí smlouvy z r. 1584 mezi dětmi hraběte Frant. Thurna, zachovavší se v hraběcím Thurnském archivu v Pliberku (Bleiburg) v Korutanech, vychází na jevo, že tomuto kromě Korutanských statkův jeho též statky Prštice a Vlasatice na Moravě, pak Lipnice v Čechách náležely.

**) Děd Jana Ambrože Thurna, pak děd Jindřicha Matyáše byli vlastní bratři.

matky Ferdinanda II. V Pliberku, tomto rodném sídle nynější korutanské linie hrabat Thurnův, zachovává se v archivu značné číslo dopisův této paní k hraběti Janu Ambroži, kteréž v každé řádce výmluvným svědectvím jsou veliké úcty, neobmezené důvěry a vřelého přátelství kněžny k jmenovanému hraběti. Třeba za pravé míti, že při těchto osobních a takovou měrou přátelských poměrech v rodině hraběte Ambrože jen s úctou a oddaností o štýrské linii Habsburské se mluvilo a že tudíž první dojmy, kterýchž mladému Jindřichu Matyáši v tomto vzhledu se dostalo, nižádným způsobem nemohly vzbuzovati v něm nepřátelství k Habsburským vůbec a k Ferdinandovi II zvláště. I Ferdinand sám prokazoval důvěrnému služebníku matky své velikou vážnosť, ano obracel se v pozdějších těžkostech svých, zejména i po vypuknutí českého povstání, k Janu Ambrožovi, tehdáž již přes 80 let starému, s rozličnými prosbami.

Jsouť důkazy před rukama, že Jindřich Matyáš požíval i náklonnosti svých pěstounův. Jest-li že se, jsa po otci protestantem, za doby svého vychování sjednotil u víře s oněmi, na to není sice ani důkazův, ani narážek, mohlo se však vždy přihoditi, jakkoli hned s první doby veřejného vystupování svého jen co protestant se objevoval. Vychování kromě domova a vlasti způsobilo též, že hrabě Matyáš nepodobně bratrům a sestrám, kteříž na Moravě žili a v české řeči jako v mateřské se vyznávali, nejvíce jen po německu mluvíval, nenaučiv se českému jazyku nikdy dokonale i užívaje ho jen v nezbytných potřebách. Co mladý muž vstoupil do císařských služeb ve vojště, bojoval proti Turkům v Uhřích a stal se posléze velitelem pluku jízdného. Po uzavření míru nad Tureckou Žitvou (Zsitva-Torok) r. 1606 usadil se stále v Čechách, rozděliv se již dříve s bratry svými o dědictví otcovské v tom způsobě, že jim postoupil všech statkův Moravských, začež vzal nahradu na penězích. Připadl-li mu některý ze statkův otcových v Čechách, není nám známo. Zdá se však, že nebyl v Čechách bez statku; jinak nedalo by se pochopiti, jak mohl již v jednáních sněmu r. 1609 se účastniti. Hlavní jeho podíl v dědictví otcovském ležel v Korutanech; tam držel dílem zápisné, dílem lenní zboží zejmena v Greifenburku, Ingelsdorfu, v Horní Bělé (Ober-Vellach), v Stallu a Malém Cir-

kině (Kleinkirchheim), jakož i mýto v Zilské dolině.*) O rozloze, jakož i důchodech těchto statkův nemáme určitějších dát, každým způsobem nebyl však Thurn tak chudý, jako jest toho obecný domysl. Zasnoubilť se dvakráte, poprvé s Marií Rudolfseggovou z Aspern a Lochorfu, podruhé s Isabellou Teufenbašskou. Z prvního manželství měl syna, Františka Bernarda, kterýž v českém povstání poprvé ve vojště stavovském sloužil.

Thurn sledoval od těch časův, co v Čechách se byl usadil, náboženské poměry v zemi s velikou pozorností, jakkoli neměl nikterak osobního zalíbení v subtilních hádkách o víru. Na sněmu z r. 1609, na kterémž Čechové listu majestátního sobě byli vymohli, stál Thurn již v prvních řadách opposice i přijal komando nad stavovským vojskem, když protestanti se zbrojili, chtíce císaře Rudolfa II k povolnosti donutiti. Jakkoli tímto úřadem nedostalo se mu příležitosti, proslaviti se co vojevůdce, vešlo tehdáž přece jmeno jeho v Čechách u všeobecnou známosť. Jeho ochotnosť, postaviti se v čelo vojska, zjednala mu u protestantův velké vážnosti, i bylť odtud rovněž tak za vojenskou jich hlavu považován, jako Budovec za duchovní. V boji r. 1611 mezi Rudolfem a Matyášem přihlásil se Thurn k straně tohoto, dopomohl mu českého trůnu i obdržel za to v odměnu bohatě nadané purkrabství Karlštejnské, s kterého tehdáž Slavata, kompromitovavší se při vpadu Pasovských, složen byl. Thurn to byl zejmena, kterýž při této příležitosti na novém králi svolení k oněm čtyrem článkům nejúsilněji požadoval, čímž sobě u odhodlaných protestantův nového práva na vděčnosť zjednal, tak že odtud čím dál, tím více za pravého syna vlasti považován byl. Mohlo-li co zvýšiti obecné sympathie, kterýchž Thurn v zemi požíval, bylť to způsob, kterýmž hodnosť defensora zastával, r. 1609 od protestantských stavův jemu svěřenou. Když v Broumovském sporu restaurační politika katolická zjednávala sobě platnosti, povznesl hlasu svého proti tomuto skracování i náležel vůbec v létech 1612 a 1613 k nejostražitějším a nejudatnějším zástupcům strany své. Takto zjednal sobě postupem času takové postavení,

*) Z jednoho pojednání Korutanského historika Hermanna o hr. Matyáši Thurnovi.

že hlas jeho měl u spoluvěrcův mocného znění a mínění jeho v případném obratu věci rozhodně na váhu padnouti musilo. Nesluší však docela zamlčeti, že nezištnosť jeho nebyla bez poskvrny. Před vpádem Pasovských nabízel se proti Matyášovi, pohnouti českého sněmu k placení subsidií na vydržování uherských pevností pohraničných, začež pro sebe nějaké panství v odměnu žádal.

Tito dva mužové tedy, Thurn a Fels, odvážili se sami, ve zvláštním spisu *) obavám stavův stran postupu císařské politiky zjednati bezohledného průchodu. V tajném slyšení, kteréž jim dne
614 26. února dáno, složili spis tento jmenem svým do rukou císaře, ubezpečujíce ho zároveň nejoddanější věrnosti své. Základní myšlenka tohoto spisu snášela se v napomenutí k císaři, aby ustál od úmyslu vystrojiti vojsko, poněvadž prý by tím nejen řada nejpovážlivějších nebezpečenství vzniknouti, nýbrž po případě i ztráta všech korun císaři z toho pojíti mohla. Stavové prý budou na každou novou moc válečnou s touž nedůvěrou hleděti, jako druhdy na branný lid Pasovský, obávajíce prý se toho, že nové vojsko zemi bude utiskovati, přede vším ale skracovati svobodu volby krále. S posměšnou licoměrností pravilo se v onom spisu: že stavové jen s velikou těžkostí proti Pasovským pole obdrželi a svobodu volby, kteréž prý Matyáš koruny své děkuje, sobě pojistili. Aby všem zřejmým důvodům obmýšleného zbrojení a verbování pojednou konec učinili, neostýchali se Thurn a Fels, císaři samému býti tou radou, aby strany Sedmihradska nikterak se nenamáhal; neboť pro vzdálenosť této země není prý žádné naděje, jí na dél ubrániti, a vůbec prý je všecko ztraceno pro toho, kdo se od „milého otce Dunaje" hloub do Uher událí.

Odevzdání spisu, právě vyloženého, nepotkalo se se žádným výsledkem, a oba původcové jeho utržili nepochybně na místě odpovědi jen několik nemilostivých pohledův. Thurn domýšlel se bez pochyby, že spis jeho učiní na císaře mocný dojem a dokonalou změnu vládní soustavy po sobě potáhne. Přesvědčiv se však společně s přátely svými o daremnosti takových nadějí, odhodlal se na srázné cestě opposiční k rozhodnému skoku. On nepřestal toliko na oněch

*) Spis tento nalezá se v archivu c. k. ministerstva vnitra.

odvážlivých řečech, nad kterýmiž se při něm a při opposici české i cizí diplomaté byli pozastavovali, nýbrž pustil se přímo do vyjednávání s cizím panovníkem o odstranění Habsburské dynastie. Jen něco málo dní po propuštění Budějovického sněmu dal ve spolku s hrabětem Ondřejem Šlikem a Václavem Vchynským kurfirštovi Saskému vzkázati, že opposice česká odhodlána jest, ssaditi Habsburských, a že jemu (kurfirštovi) korunu nabízeti míní. Saský jednatel Khra, kterémuž toto sdělení účiněno, mohl zároveň pána svého ujišťovati, že jmenovaní šlechticové jsou v skutku jen hlasatelé mínění, u české opposice obecně panujícího. V jedné společnosti, v kteréž se velká čásť české šlechty v oněch dnech shromáždila, vyslovili všickni přítomní bez obalu nechuť svou k Habsburské dynastii, jakož i přání své strany saského panství. Tyto výrazy nesmiřitelného hněvu na panující dynastii zůstaly na ten čas hlavně jen proto bez přímých následkův, poněvadž kurfiršt saský byl jednak příliš poctivý, jinak příliš pohodlný pán, než aby byl chtěl nebo dovedl tohoto sobě příznivého smýšlení sousedův svých k odvážnému podniknutí použiti. *)

Nevýhodný konec sněmu Budějovického vzhledem k snahám císaře o vystrojení vojska nezpůsobil nikterak vzdání se úmyslův těchto. Ještě v Budějovicích vymyšlen nový prostředek, který jim ke konečnému zdaru pomoci měl. Záležel zejmena ve svolání generálního sjezdu do Lince, ku kterémuž stavové ze všech zemí rakouských pozváni a kterýmž vespolek záležitosť ozbrojení předložena býti měla. Když tedy čeští stavové všeho účastenství v přípravách válečných odepřeli, svolivše toliko k pomoci na penězích, výše již zmíněné, vyzval je císař ještě v Budějovicích k zvolení schvální deputace, kteráž by na onom generálním sjezdu v poradách o vystrojení vojska podílu bráti měla. Stavové neuposlechli ani toho vyzvání; co císař v Linci chce jednati, může podati prý s týmž prospěchem na generální sněm v Praze. Stavové nebyli sice na prosto proti společným poradám s výbory stavovskými druhých zemí

---

*) Saský státní archiv: „Unruhen in Böhmen" XV. Khra plukovníku Pflugovi dne 30. dubna / 10. května 1614 z Prahy.

i nemohli platně proti nim býti, poněvadž na příští generální sněm v Praze nejen země koruny české, nýbrž i zástupcové ostatních zemí rakouských svoláni býti měli. Generální sjezd v Praze byl však Čechům již proto více po chuti, poněvadž císař podlé reversu, v Budějovicích od sebe vydaného, povinen byl, na něm ony čtyry články přede vším k poradě připustiti; v Linci však neměl tento revers pro něho žádné platnosti, a císař mohl tudíž o vyplnění vlastních přání svých při stavích se zasazovati.

Když vznikla v kabinetu císařském myšlenka, povolati sjezd generální, nepotkala se hned vnitř jeho s obecným souhlasem.*) Mnozí radové zhrozili se přímo svolání generálního sjezdu, prohlašujíce, že císař sám podává příležitosti k spolkům a piklům stavův, svolávaje je dohromady. I vyslanec španělský byl téhož mínění, tvrdě, že sjezd generální je vážnosti císaře na ujmu a že na něho se sluší, aby o společných záležitostech svých zemí, jakož i o míru a válce sám jediný beze všeho účastenství stavův rozhodoval. Přes to všecko odhodlal se císař jen ke svolání sjezdu generálního, k čemuž nepochybně rozhodující rada Khleslova hlavně přispěla. Každým způsobem měl být učiněn ještě pokus, zdaž-li při společném shromáždění stavovských zástupcův neshledá se více důvěry a oddanosti, než po zemích o sobě. Sjezd všech mohl se snadněji válečnou myslí nadchnouti, díval-li se na stav věci v strojeném světle líčení císařského. Skutečné nebezpečenství od Turkův nedalo se nikterak zapírati a kdyby tito měli i nad Sedmihrady moc svou provozovati, nemohli z toho Rakušané, Štýrští, Moravané a t. d. zrovna rádi a potěšeni býti. Na konec vycházelo vše na to, záleží-li stavům více na bezpečnosti od Turkův čili na vzpírání se proti úmyslům vlády Habsburské. Jest-li sněmové zemští o sobě obávali i protivili se hlavně těmto, tož mohla naopak při generálním sjezdu nebo jakémsi říšském sněmu nenávisť Turkův v myslech vrch vzíti a snešení válečné způsobiti. V četnějším shromáždění konečně nastávala též možnosť, za pomocí menších zemí, kteréž s většími s části ve při

*) Akta i zprávy o generálním konventu v Linci nalézají se dílem ve Vídeňském státním archivu, dílem v dopisech Zuñigových k vládě Španělské.

byly, prospěšných výsledkův ještě se dodělati. Pokus měl tedy každým způsobem učiněn býti; nevydařil-li se, nemohly jím aspoň věci pro císaře se zhoršiti.

Po rozpuštění sněmu českého svoláni jsou na spěch sněmové ostatních zemí Rakouských, i zjevena jim stejným způsobem žádosť císaře stran vojska. Všickni činili větší nebo menší obtíže. Na všecky podána též žádosť, vyslati deputace ze středu svého do Lince, kde prý záležitosť vojsková konečného vyřízení dojíti má. Toliko vzhledem k Čechám nalézal se císař v nemalé nesnázi, poněvadž sněm Budějovický byl odepřel obeslání sjezdu Lineckého. Pomohlť si konečně tím prostředkem, že nařídil místodržícím, pak radám soudu zemského, dvorského i komorního, jakož i defensorům, aby zvolíce ze sebe výbor, poslali jej do Lince. Bylot ovšem pravda, že tito radové společně s defensory všecky náčelníky katolické i protestantské strany mezi sebou měli, ano bez mála polovici pravidelného čísla sněmovníkův obnášeli, ale přes tento počet i vzdor mravní váze své nebyli oni přece sněmem. Císař ostatně dosáhl přece toho, co chtěl, poněvadž k rozkazu jeho deputace do Lince skutečně vypravena byla, skládající se se sedmi osob, mezi nimiž byli pánové Adam z Valdšteina, Vilém Slavata, Thurn, Fels a Jan z Klenového.

K Lineckému sjezdu pozváni jsou též stavové vnitrorakouských zemí a Tyrol. Matyáš, jako nejstarší kníže německé linie Habsburské, platil i v těchto zemích za nejvyššího pána, i nebylot tudíž žádné pochybnosti o tom, že výborové stavův i z Tyrol, Štýrska a t. d. povoláni býti mají, což tím spíše učiniti prospělo, ano mohlo se počítati na jich oddanosť k dynastii. Sněm tyrolský potvrdil pravosť tohoto domnění plnou měrou; neboť zvoliv po vůli císaře deputaci ze sebe k sjezdu generálnímu, vyslovil zároveň svou starosť z toho, nedopustil-li se prý Matyáš veliké chyby, zůstaviv volbu výborův sněmům samým. Prospěšněji bylo by prý bývalo k pojištění šťastného výsledku jednání, kdyby byl Matyáš z jednotlivých zemí toliko osoby své důvěry, jak z katolíkův tak protestantův povolal a takovému, z vlastní jeho volby vyšlému sjezdu jednání o budoucím směru politiky svěřil. Matyáš byl by rád této dobromyslné, jakkoli poněkud dětinné rady následoval, kdyby mu to vůbec bylo možné bývalo.

Zahájení generálního sjezdu v Linci mělo se státi s největší okázalostí. Císař povolal tamže i bratra svého, arciknížete Maximiliana, jakož i strýce svého Ferdinanda. I Španěly a Belgie, jako země, stojící pod vládou členův též dynastie, měly tu své zástupce. Za Filipa III dostavil se vyslanec Baltazar de Zuñiga za arciknížete Albrechta Buquoy co zástupce. Nemohlo tedy již ani lépe naznačeno býti, že Habsburští všecky své země, jakkoli mnohonásobně rozdělené, přece jen za společné a neodcizitelné považují, dávali-li tomuto náhledu nejsilnějšího průchodu tam, kde bylo toho nejrozhodněji popíráno. S počátku bylo ustanoveno, aby sjezd shromáždil se již na konec července, zahájení jeho opozdilo se však poněkud; neboť výborové byli dílem později teprv se dostavili, jako na př. Slezští, kteříž teprv dne 9. srpna dojeli, dílem vznikly mezi příchozími spory o předsedání, kteréž musily dříve býti urovnány.

Dne 11. srpna o jedné hodině s poledne stalo se konečně slavné zahájení tohoto takořka prvního všerakouského říšského sněmu, kterýž ovšem úředně „generální konvent“ nazýván byl. Veškeří poslové, počtem okolo 70, byli nařízeni do jedné síně, kdež shledali císaře, an opíraje se o stůl obstoupen jest oběma arciknížaty, Zuñigou a Buquoyem i náměstkem říšského kancléře, Ulmem. Tento poslední ujal se jmenem císaře nejprvé slova, vykládaje delší řečí příčiny, kteréž císaře pohnuly svolati tento sjezd, načež Matyáš sám opáčiv obsah této řeči několika slovy, obou arciknížat požádal, aby dalšímu jednání bez přestávky přítomni byli a v úřad předsedy se uvázali. Tím skončil se obřad zahájení sněmu. Císař vzdálil se a veškeré shromáždění odebralo se za svými předsedami do jidelny arciknížete Maximiliana, aby zde k rokování samému přistoupilo. V obšírném přednešení vyložen nyní generálnímu sjezdu stav tureckých záležitostí. Ukazováno k tomu, že původem nynějšího knížete, Bethlena Gabora, Sedmihradsko dostalo se zrovna do poddanství Turkům, že však u lidu Sedmihradského většinou jeví se přání, spojiti se s křesťanstvem, jakož i že Turci loupežnými nájezdy bez ustání míru porušují. Ve shodě s tímto vládním podáním předloženy jsou stavům některé otázky, kteréž se v těchto proposicích celkem snášely: Má-li se předně Turkům toto porušo-

vání míru beze msty trpěti, a nemíní-li stavové jako spoluručitelé za něj i péči o zachování jeho na se vzíti? Za druhé, jak naložiti se Sedmihradskem; má-li se totiž země tato Bethlenovi pustiti čili nic? Přečtěním těchto proposicí skončilo se první sezení. Výborové vzdálili se, aby každý o sobě radili se o požadovaném na nich dobrém zdání.

Rozhodného vlivu na průchod vyjednávání musilo míti bez odporu chování se Uhrův. Kdyby tito k straně císaře se byli postavili a k válce proti Turkům a Bethlenovi byli se přimlouvali, byli by snad i druhých zemí za sebou potáhli; neboť obmezení moci Turkův a přátel jejich byla nepochybným úkolem spolku rakouských zemí co jednoho státu. Uhři však byli v pravdě posledními z těch, kteří císaře podporovati mínili; neboť plány palatina Thurza nesly se zajisté za něčím zcela jiným, než za usilením moci královské; jemu nebyl Bethlen nikterak nepřítelem, nýbrž vítaným společníkem. Uherská deputace tedy nejen že nepodporovala úmyslův císařových, nýbrž ona učinila nad to v Linci i pokus, zasaditi moci jeho v Uhřích ránu smrtelnou. Chtělať totiž za pomocí generálního sjezdu pohraničné pevnosti v Uhřích tím prostředkem do vlastní moci země dostati, že snažila se druhých zemí k tomu přemluviti, aby penežitou pomoc svou k vydržování posádek příště nikoli císaři, nýbrž přímo Uhrům samým vypláceli. S touto snahou shodovala se i odpověď jejich k císařské proposicí. Řečí velice vyzdobenou líčili nejprv všecka utrpení, kteráž prý snášejí s doby míru Žitevského, i připouštěli, že jej Turci bez přestání ruší. Přes to všecko neradili k válce, nýbrž jen k vypravení poselství k sultánu za jednáním o novém míru. Vzhledem k Sedmihradsku zrazovali císaře všeho takového postupu, kterýž by Turkův podrážditi mohl. To byla však hlavní věc, že se bez obalu prohlásili, že nechtí ve svých pevnostech ani německých vojákův, ani velitelův německých trpěti, a vůbec jen užiti pomoci na penězích, nikoli na lidech. Oni že prý nemíní tím Němcův nikterak urážeti, dovedouce prý udatnosti jejich, v četných bitvách společných osvědčené, s dostatek sobě vážiti, veliká jsou prý ale zajisté také příkoří, kteráž vůkolní lid od cizího vojska v pevnostech snášeti musí. — Prosba Uhrův nepotkala se však s souhlasem ostatních zemí, nemajících

nikterak chuti, takořka přímo k poplatku se zavázati a Uhrům toho z dobré vůle povoliti, čehož musil císař sám u nich dlouho se doprošovati.

Toto vystoupení Uhrův, nechtějících o válce ničehož slyšeti, rozhodlo konečně i výsledek celého generálního sjezdu. Některé země, zejmena Štýrsko, Korutany, Krajina i Tyroly chtěly císaři pomoci, i Hornolužičtí vyslovili se v týž smysl, ujišťujíce zároveň, že takovýmto „pošetilým a křivým důměnkám,“ jakoby císař vojska toho spíše proti protestantům, než proti Turkům užiti chtěl, nikterak víry nedávají. Domnění takové pochází prý jistotně z ďábla. Všecky ostatní deputace oddávaly se však pohříchu takovým důměnkám až příliš i odepřeli tudíž pod rozličnými záminkami císaři všeliké podpory, dovozujíce, buď že k tomu nemají plnomocenství, jako zejmena Čechové, buď že jim zdá se především třeba, zachovati mír. Dne 20. srpna dávali arciknížata císaři zprávu o písemních zdáních veškerého sjezdu generálního. Poněvadž země ve zdáních těchto se skrovným rozdílem vší pomoci ke zbrojení válečnému odpíraly, radili nyní arciknížata sami, aby Matyáš o obnovení míru se sultanem na základech smlouvy Žitevské opětně vyjednával a Bethlena Gabora za knížete Sedmihradského uznal. Pěť dni na to povolal císař sám výborův k sobě i děkuje jim z jich přičinění, sliboval, že se na zemské sněmy samé vzhledem k turecké záležitosti obrátí, kdyby toho potřeba nastala. Hned po tomto slyšení ubírali se poslové domů. — Náklad na tento říšský sněm, kterýž trval toliko 14 dní, obnášel 200.000 zlatých. Za tuto cenu přišel císař k poznání, že vojska, jehož ani s pomocí španělskou a římskou, aniž s přispěním říše nemožno bylo postaviti, nelze též zjednati sobě ani prostosrdečnou důvěřivostí vlastních poddaných.

III

Starostí nejbližší, kteráž nyní na císaře naléhala, bylo svolání generálního sněmu, jenž v měsíci lednu 1615 v Praze sejíti se měl. Neprošelť ani týden, aby tato záležitosť v podobě dotazův a dobrých zdání v kabinetu císařském nebyla uvažována, i bylo na těch, kterých se věc týkala, dobře znáti, že strachem rady sobě nevědí. Poslední prostředek, který tu měl z nouze pomoci, záležel v tom,

že první měsíce r. 1615 pustily se mimo, aniž by se k vyplnění daného slibu bylo přikročilo. Poněvadž však takovou cestou sněm generální až do nekonečna nedal se odkládati, začalo se přece opravdu na jeho svolání pomýšleti, i ustanoven k tomu měsíc červen. Byl to zejmena Khlesl, kterýž posléze přece tolik srdnatosti v sobě pocítil, postaviti se před toto obávané shromáždění. On zabýval se vážným tímto předmětem za dlouhý čas i v rozličných směrech jeho, i vzav radu s českými státníky, jako zejmena s Zděnkem z Lobkovic a sekretářem Michnou, tehdáž poprvé z dosavadní neznámosti vystupujícím, podal císaři na základě poučení jejich a podlé vlastního vědomí o případném politickém postupu v této věci dobré zdání, kteréž se stanoviště císařského stav věcí s neobyčejnou jasností a pravdivostí rozbíralo.*)

Radilť totiž Khlesl pánu svému, pustiti se přímo do středu věci samé, povolati tudíž sněm a neodkládati i nemařiti projednávání oněch čtyr článkův prostředky malichernými. Císař měl se však obmeziti jen na holou proposici oněch článkův i nepokoušeti se o vyměřování výminek, pod kterými by snad tomu neb onomu článku schválení svého odepříti nemínil. Mlčení takové mělo by prý zejmena ten prospěch, že by stavové byli přinuceni, zjeviti se s pravými záměry svými, kterýchž prý posud vzdor ustavičnému na ně naléhání vzhledem k obmýšlené konfederaci zatajovali, jakkoli o vlastním účelu jejím nemůž' prý býti žádné pochybnosti. Na to vykládal biskup pánu svému obšírně, co sám o oněch čtyrech článcích soudí a jaké politiky při projednávání jejich vůči stavům náleží se držeti. Jak míle prý tito s pravdou se vytasí, prohlásíce, že obmýšlená konfederace směřovati má k obraně a zachování svobod jejich: nechť prý císař pak zjevně se vysloví, že na konfederaci nikdy nepřipustí, ponévadž takovéto spolky a jednoty stavovské podlé zkušeností vždy jen k nepokojům vedly a ponévadž on sám prý nikdy neměl úmyslu, stavy ve svobodách jejich skracovati. Dále nechť prý císař doloží, že ostatně nevidí žádné potřeby konfederace mezi zeměmi, kteréž, stojíce pod jedním paňovníkem, tím samým již nejmocnějším svazkem mezi sebou spojeny jsou, jehož nástupcové cí-

*) Khleslovo dobré zdání v archivu c. k. ministerstva vnitra.

sařovi ovšem nikterak nemíní rozvázati. A má-li již přes to všecko nějaká konfederace býti, to že prý dopouští jí císař jen v těchto případech, bude-li totiž uzavřena 1. proti Turkům, 2. proti vnějšímu nepříteli, kterýž by na některou z poddaných zemí napadl, a konečně 3. na potlačení každé vzpoury v kterékoli zemi císařově.

Khlesl dotknul se tím vlastně jedné z nejslabších stránek spolku zemí Rakouských. Jednotlivé části tohoto spolku neměly totiž žádné povinnosti společné obrany; bili-li se v Uhřích Rakoušti a Čechové s Turky, činili to z vlastní dobré vůle, a podobnou měrou nebyli Uhři povinni, postaviti se po případě proti nějakému útoku kurfiršta saského na Čechy. Rovněž nebyla žádná z Rakouských zemí vázána, pomáhati při potlačování nějaké vzpoury, z kteréž by skracování práva Habsburských pojíti mohlo. Povinnosť společné obrany proti každému vnějšímu nepříteli, jakož i proti povstání, na újmu celosti osnovanému, učiněna jest základním zákonem státním s obecnou platností teprv v 18. století, a sice prostředkem známé pragmatické sankce. Dokud scházel tento zákon, bylo mocnářství rakouské toliko hromadou zemí, které žádné organické zřízení v jednotu nespojovalo, a Khlesl, chtěje nedostatek tento odstraniti a pevnější svazek spůsobiti, osvědčil v té věci jen pravý státnický rozum. A však tato pouhá politická bystrosť, vedoucí onoho státníka k poznání a k pravému ponětí konfederace, tak jak jí Rakousko potřebovalo, nestačila v tu chvíli; neboť nedalo se očekávati, že by stavové své ponětí o konfederací za Khleslovo vyměnili a na místě spolku na obranu vlastních svobod spolek pro zachování práva panovníka svého vnitř i vně říše sobě oblíbili. Přece však nemusil se císař sněmovních porad o této věci přímo strachovati, snesl-li se s míněním Khleslovým. Byli-li stavové s přáním svým strany pojištění svobod vlastních v právu, byl v něm císař nemenší měrou, chtěje se pro budoucí časy pojistiti proti vnitřním i vnějším nepřátelům. Nemohl-li se však dáti konfederaci takový obsah, který by císaře i stavy spokojil, pak mohl císař vždy s odvahou odepříti takovému jednostrannému usnešení svého schválení a zabrániti takto, aby stavové takořka pod jeho záštitou proti němu nebo nástupci jeho se nebouřili.

Během zdání svého rozbíral Khlesl i druhou žádosť stavův,

totiž „defensi“. Pod výhradou, že konfederace jen na obranu proti cizímu nepříteli nebo na položení případných povstání zřízena býti smí, neměl ničehož proti poradám o novém řádu defense. V stručném vypsání, kteréž o této záležitosti byl zdělal, dokázal, že i této věci náležitě rozumí. Uznávaje velmi dobře nedostatečnosť a neobratnosť dosavadního středověkého zřízení vojenského ve všech rakouských zemích, chtěl tomu opravdu, aby se stala taková opatření, prostředkem kterých by v případě války každá země svůj podíl ve vojště v době čtyr neděl do pole postaviti mohla. K tomu konci měl se počet vojska všerakouského předkem na 40.000 mužův vyměřiti a podíl v něm pro každou zemi zvláště určen býti. Zároveň měly se zbraně, náboj, mužstvo i sbory důstojníkův pohotově i v evidenci zachovávati, aby dle potřeby takový počet vojska v zmíněné krátké době do pole vytrhnouti mohl. Patrně měl tedy Khlesl na mysli takové zřízení vojska, kteréž našemu novověkému ponětí o úpravě jeho velice se přibližovalo.

Tímto výkladem uhodil Khlesl v druhé velice vážné věci do živého. Nedostatek rozumného zřízení vojska v rakouském mocnářství, tehdáž již nemálo rozlehlém, byl předním původem toho, že předkové naši tolik běd od Turkův snášeti musili. Jak mnohým strastem byli by oni ušli, kdyby země rakouské samy o přiměřený a všestranný řád obrany byly se snesly, a jak mnohým sporům na uherských snèmích bylo by se předkem zabránilo, kteříž bez ustání na cizí vojska v zemi sobě stěžovali a přece vlasti své sami hájiti nedovedli? Konfederace ve smyslu Khleslové společně s novým pořádkem obrany, na ní spolébajícím, byla by dodala rakouským zemím povahy jednotného státu, jemuž by byla zároveň zjednala vážnosť jakož i žádoucí mír.*) — Zajisté byl by musil mnohý uherský a český šlechtic myšlenky Khleslovy schvalovati, uveda sobě na mysl, že země rakouské v pospolitosti své jedinou, jakkoli jen slabou hráz skládaly proti povodni turecké. Musil-li ale jednou

*) V 16. věku staly se nejednou vybídnutím Ferdinanda pokusy k poradám mezi Uhrami a ostatními zeměmi Ferdinandovými o společnou obranu proti Turkům: nikdy však nedošlo na nějaký výsledek, poněvadž se jen na odstranění časné tísně pomýšlelo, a něco stálého vytvořiti nikomu nenapadlo.

v uvážení takového úkolu Rakouska delšího trvání této moci sobě přáti a tudíž i prostředky k tomu schvalovati, vyznával pohříchu sobě zase podruhé, že neustálé roztržky náboženské tomuto spolku státnímu v duchu ho odcizují.

V důsledném provedení svých zámyslův nemínil se také Khlesl obnově tak zvaných smluv dědičných protivovati, uvažuje je co spolky proti vnějšímu nepříteli. Stavové však o těchto smlouvách smýšleli zcela jinak; smlouvy dědičné měly vlastně jen stavovské konfederace sesíliti, a proti panovníku obráceny býti. Co sjezdův krajských konečně se dotýče, tož neviděl Khlesl na nich žádné prospěšné stránky i radil tedy císaři, nedati k nim svolení svého.

Matyáš odevzdal dobré zdání Khleslovo několika osobám své důvěry k posouzení. Byliť to zejmena kardinál z Dietrichšteina, nejvyšší purkrabí zemský Adam ze Šternberka a ještě někteří nejmenovaní pánové, kterýmiž náleží nepochybně nejvyššího kancléře Zdenka z Lobkovic, Slavatu a Jaroslava z Martinic rozuměti. Oni shodovali se všickni s náhledy Khleslovými až na jednu věc; žádaliť zejmena, aby císař v proposici své na sněm o poradě oněch čtyr článkův zrovna se vyslovil, jak on jim (ovšem ve smyslu Khleslově) rozuměti chce a že jich toliko v takovém smyslu schváliti míní. Toto prohlášení bude prý všem přátelům císaře znamením, jak se zachovati, pro nepřátely však prostředkem zastrašení.*) Khlesl však neschvaloval tohoto rozdílného mínění z rozličných důvodův, jichž nejvážnější byl ten, že především třeba jest, seznati pravé zámysly Čechův; protož mají prý oni dříve se vysloviti. Pak prý najde se cest a prostředkův dosti, jim se opříti, buď si to za pomocí Rakouských stavův nebo Uhrův, jichž prý náleží sobě získati, buď si protahováním vyjednávání. On že prý již toho posledního prostředku zkoušel mnohokráte, a to vždy s dobrým prospěchem; šlechta, těžko nesouc dlouhou vzdálenosť od domova a značné výlohy z toho, pohání prý v takovém případě jednání ku konci a přestává nejraději na prvním snešení. — Které z těchto dvou rozdílných zdání posléze vrch obdrželo, toho doložiti nemůžeme. V aktech

*) Oba návrhy bez udání dne v archivu c. k. ministerstva vnitra.

vládních nalézají se dva návrhy proposice, jeden shodný s Khleslovým zdáním, druhý ve smyslu rady českých pánův sepsaný; který z nich byl sněmu předložen, není jisto. Soudíc dle chodu vyjednávání na sněmu, došlo snad druhé mínění platnosti.*)

Na straně české opposice, zdá se, nečiněno žádných příprav, pojistiti sobě vítězství na sněmu generálním; zvláště neděla se žádná vyjednávání s čelnějšími osobami v zemích sousedních, kteráž by byla vzájemné postupování ve shodě s nějakým společným plánem upravila. Zprávy nám dostupné přivádějí nás k domnění, že tato zdánlivá neopatrnosť byla následkem nějaké roztržky, vnitř opposice samé vzniklé. Neboť když již zahájení sněmu bylo přede dveřmi, sešli se z náčelníkův opposice toliko Thurn, Fels, Budovec a Vilém z Roupova do Prahy, i radili se tu s nejbližšími přívrženci svými o případné politice. Naopak nedostavili se Ondřej Šlik, Vilém z Lobkovic a Štěpán ze Šternberka nejen tehdáž, nýbrž stranili se hlavního města i za čas jednání sněmu generálního, byvše přece druhdy, zejmena pak první dva, povždy v prvních řadach opposice vídáni. Hodlali-liž snad, nepouštěti se více po cestách Thurnových? Jako bylo jednak patrné stranění se těchto pánův všem s podivením, kdož vyznali se v politickém stavu tehdejším: tak vzbuzeno nemalé pozastavení příchodem poselství Falckého, kteréž zrovna v oněch dnech k císařskému dvoru zavítalo, žádajíc pro svého pána udělení len českých. Měliť tehdáž těchto poslův v domnění ovšem velice podstatném, že chtěli protestanty při nastávajícím jednání podněcovati a k vytrvalosti napomínati. Poněkud s prospěchem pro věc opposice viděla se býti ta okolnosť, že nejvyšší hofmistr Adam z Valdšteina, jakkoli katolík, dal se na jich stranu, slibuje při nastávajícím jednání sněmu přimlouvati se k svolení na ony čtyry články ve smyslu protestantův.

Mezi tím byl Matyáš zjevil stavům rozličných zemí svých, že sněm generální zahájen bude dne 15. června, vyzývaje jich spolu, aby deputace své v čas do Prahy vyslali. Když však dne 15. června 1615 zahájení sněmu skutečně se stalo, byly se kromě českých stavův toliko deputace z Moravy, Slezska i obou Lužic dostavily. Zástupcové stavův z Horních a Dolních Rakous dojeli teprv počátkem července, z Uher nedal se však nikdo najíti; toliko od rad králov-

*) Dopisy v této záležitosti jsou v archivu c. k. ministerstva vnitra.

ství uherského došel list k shromážděným stavům, kterýž prosbu za peněžitou pomoc k sněmu českému obsahoval, generálního sněmu však ani slovem nevzpomínaje.*) Brzo nebylo pochybnosti, že Uhři v něm se neúčastní. Dovedl-li toho císař tajnými cestami, či bylo-li Uhrům samým obeslání proti mysli, toho doložiti neumíme. Že nepřijdou, to bylo jisté a stranění se jejich uškodilo nemálo tomuto stavovskému sjezdu na váze a významu jeho.

Porady generálního sněmu počaly se tím, že stavové čeští vstoupili nejprv do vyjednávání se zeměmi, do české koruny vtělenými, t. j. s deputací moravskou, slezskou a obou Lužic. Hned v samém začátku dělaly se všecky nesnadnými; neboť co by byly měly s ochotou a úsilím o ustanovení výminek příští konfederace a defense jednati, zdvihly tyto deputace mezi sebou, jakož i proti Čechům dávné, nikdy nesrovnané, ale vždy novou kyselosť vzbuzující stížnosti. Moravané, Slezáci i Lužičtí doložili nejprve, že nejsou prý nikterak povinni, na generální sněmy do Prahy choditi, i dali toho sobě od císaře reversem potvrditi**): v té samé chvíli, v kteréž náleželo raditi se o spolek všech a jednotu, pověděli sobě tedy nejdřív do očí, že jeden s druhým nemá ničehož činiti. Po tomto výstupu počali konečně Moravané o konfederaci jednati, a skoro zdálo se, že jen proto, aby mohli říci, že o ní ničehož slyšeti nechtí. Dokládali se zejmena toho, že prý r. 1608 zapsali se s Uhry a Rakouskými ve spolek na vzájemnou obranu svobod svých a že prý nemají podstatné příčiny, aniž vidí toho potřebu, proč by zanechali toho spolku a smlouvali se o jiném.***) Deputovaní ze sesterské Moravy vedli tedy řeč, kteráž byla prázdná vší šetr-

*) Rada království uherského českým stavům dd. 17. června 1615. V archivu c. k. ministerstva vnitra.

**) Prohlášení se deputace Slezské před císařem ze dne 15. června. Přednáška deputace moravské k stavům českým dd. 26. června. Přednáška Slezské deputace ze dne 27. června, pak přednáška deputací stavův Horno- a Dolnolužických ze dne 27. června 1618. Tamže.

***) Jak známo, zapsali se Moravané, Uhři a Rakušané r. 1608 v Prešporku a Ivančicích do spolku, kterýž vedl k složení Rudolfa. Tento spolek, uzavřený vlastně jen k zachování Vídeňského a Žitevského míru, rozšířen jest téhož roku v Štěrboholech v tom způsobě, že měl sloužiti na obranu stavovských svobod v jmenovaných zemích

nosti k stavům českým. Mezi členy deputace moravské byli kardinál z Dietrichšteina i Karel ze Žerotína. Že onen tak smýšlel i mluvil, tomu nebylo se diviti, že však tento k přednášce deputace mlčel, ač neměl-li dokonce podílu v sepsání jejím, to právě je první znamení onoho památného obratu, kterýž politika Žerotínova v těchto létech vzala, o níž nám pak zde vícekrát ještě bude se šířiti.*) Slezská deputace**) ujala se na pohled s horlivostí vyjednávání o konfederaci, ale pravý úmysl její vyšel brzo na jevo. Slezáci žádali totiž jedním dechem na Češích, aby se ujali jich nárokův na Opavsko proti Moravanům, jakož i, aby svolili k revisí veškerého státního poměru Slezska ke koruně České, ovšem ve smyslu obapolné a dokonalé nezávislosti obou zemí, kteréž měly zůstati odtud spojeny jedinou osobou společného panovníka. Rovněž obnoveny jsou opět kancelářské hádky z r. 1611, kteréž urážely a dráždily vlastenecký cit českých stavův velice důtklivým způsobem.***) Kdyby se Slezákům vyplnila ve všem vůle, pak chtěli ochotně se pustiti do vyjednávání o konfederaci. Tak draho nemohli však a nemínili Čechové povolnosť jejich kupovati. Neboť za nejistou federaci, jejíž výsledkův ani nebylo možno dohlednouti, nechtěli nikterak poslední pozůstatek přednosti obětovati, kterouž pro zemi českou, jakožto kolébku a střediště státu českého, po právu i obyčeji požadovati směli. Zničením tohoto přednictví byl by stát český v skutku zbavil se posledního zbytku organického složení svého, kteréhož se starších dob ještě sobě byl zachoval. Tudíž zůstalo jednání o konfederaci se Slezany bez výsledku, jako ono s Moravany. Jakým

*) Přednáška deputace moravské k Čechům ze dne 26. června 1615. Zpráva o jednání sněmu generálního k císaři ze dne 5. srpna. Oba spisové v archivu c. k. minist. vnitra.

**) Přípisy a prohlášení se deputace slezské k stavům českým dd. 16. a 22. července a 5. srpna 1615. Tamže.

***) Kancelář česká byla jakési společné ministerstvo v zárodku pro všecky země koruny české. Slezáci, domáhající se možné nezávislosti, vymohli sobě r. 1611 zřízení zvláštní kanceláře slezsko-lužické. Čechové zase, nechtíce trpěti takového roztržení státní soustavy české, položili proti tomu odpor i žádali bez přestání restituci v stav předešlý. Jelikož Matyáš později počal kloniti se k Čechům, pokoušeli se nyní Slezáci sami, pohnouti Čechův k povolnosti. Obšírnější zprávy o tom viz v mé historii cís. Rudolfa II, díl II v dodavcích.

během šlo vyjednávání s Lužicemi, není známo, výsledku však nemělo i ono žádného.

Současně s otázkou o konfederaci počalo se též vyjednávati o defensi. V této příčině jevila se větší ústupnosť i ochotnosť; všecky země koruny české přiznávaly totiž povinnosť, pomáhati sobě na vzájem proti vnějšímu nepříteli, ano ustanovily podíly své ve společném vojště, kterýmiž sobě chtěly vzájemně přispěti. Čechy měly vypraviti 2000 jízdných a 6000 pěších, Slezy 2000 jízdných a 3000 pěších, Morava 1000 jízdných a 3000 pěších, obě Lužice pospolu 1200 jízdných a 2000 pěších. Společné vojsko mělo tedy obnášeti 6200 jízdných a 14.000 pěších. Na těch ustanoveních přestávalo ale také všecko jednání o defensi, ovšem způsobem, pro tehdejší potřeby zcela nedostatečným. Určením kontingentův totiž odstraněna toliko jediná pochybnosť, pokud se zejmena počtu společného vojska týkala. Hlavní nedůstatek ale záležel v tom, že pro ozbrojení, vycvičení a rychlé vytrhnutí tohoto vojska pro případ potřeby neděly se žádné přípravy v době míru. Tímto směrem hlavně měly se státi opravy, jak k tomu Khlesl v dobrém zdání svém byl poukázal. Takováto opatření pro případ války a opravy, s nimi spojené, byly by v skutku novým řádem branným bývaly; pouhé číselné ustanovení nemělo do sebe pražádné ceny, nebo aspoň zajisté jen velmi skrovnou.

V prvních dnech měsíce srpna bylo tedy vyjednávání mezi zeméni koruny české došlo k výsledkům, právě vypsaným. O defensi shodli se na pohled, ne však v podstatě, na sjednocení se o konfederaci nebylo nádéje. O těchto výsledcích jednání, kteréž byly ovšem dílem positivní, dílem negativní, podal veškeren generální sněm zprávu svou k císaři dne 5. srpna*)

Nevedlo-li jednání mezi zeméni koruny české v hlavní věci k žádanému úspěchu, mohli podlé toho Čechové velmi snadno zanechati všeho jednání se stavy Rakouskými. Že se to nestalo, náleží přičísti hlavně vytrvalosti Rakouské deputace. Rakušané totiž nesli se vedlé Čechův nejvíce k revolučnímu převratu stát-

*) Zpráva tato v archivu c. k. minist. vnitra. Jiná návěští též v státním archivu Vídeňském v rukopisu pod č. 491.

ních poměrův v Rakouských zemích; jsouce pak společně s těmito
nejhorlivější zastavatelé ideje konfederace, byli by své cti a pro-
spěchu svému velmi málo posloužili, opustíce tak snadno vlastní
dílo své. Stavové z dolních Rakous davše deputaci, do Prahy vy-
slané, v instrukci pro ni výslovně plnou moc, vyjednávati o kon-
federaci a defensi, užili tedy slov (tak bylo jim zejmena vytýkáno),
kterých císař od poddaných svých ani slyšeti nechtěl, jakkoli sám
je vyřknouti musil. I v ostatním znění svém byla ona instrukce
takového způsobu, že vzbudila při dvoře skutečnou nelibosť, kteráž
ještě zvýšila se pro některé nemilé osoby v deputaci, a teprv potom
poněkud se uložila, když osoby tyto oblíbenějšími nahraženy byly.
Přistoupíme-li však k rozboru onoho plnomocenství, třeba nám se
vyznati, že výtky, kteréž se jemu činily, i se stanoviště císařského
mohly býti podstatné nejvýš jen vzhledem k formě, nikoli však
vzhledem k obsahu jeho, ano že obsah tento mohl se setkati
i s schválením císařovým, snášeje se v jisté míře s Khleslovým
ponětím o konfederaci. Stavové dolnorakouští prohlašovali totiž
— zdaž-li tak činili upřímně, toho ovšem nechceme rozbírati —,
že konfederaci a defensi náleží v tom způsobě upraviti, jak by se
totiž všecky Matyáši poddané země proti Turkům brániti, a jaké
pomoci by v tom ohledu jednotlivé země poskytovati měly. Nebyla-
liž to dílem táž myšlenka, kterouž Khlesl byl povzbudil a kteráž
teprv pragmatickou sankcí v platnosť zákona uvedena byla?

Jakkoli tedy císař s vystoupením Dolnorakouských mohl se do
jisté míry dobře snésti, přece nebylo tomu tak; bylť jemu jed-
nání generálního sněmu příliš proti mysli, než aby ona částečná
shoda s náhledy jeho vlastními byla postačila, umenšiti odpornosť
pojednávání těchto věcí na sněmě i ukliditi nedůvěru jeho. Přišedše
do Prahy, musili se deputovaní dolnorakouští v dobu jednání zemí
koruny české mezi sebou spokojiti za několik neděl úkolem pou-
hých divákův. Teprv dne 8. srpna, tedy tři dni po závěrku onoho 1615
jednání, byla deputace od nejvyšších úředníkuv zemských pozvána
k poradě i žádána, aby zjevila, co stavům sděliti a čeho od nich
žádati míní. Tento způsob přijetí uvedl deputaci do nemalých
rozpaků. Deputovaní připomenuli Čechům, že r. 1611 Matyáš o při-
puštění konfederace, defense a t. d. požádán byl, že tehdáž vyjed-

návání o těchto článcích odročeno a při této příležitosti Rakušané, v průvodu císaře tehdáž v Praze prodlévající, od Čechův výslovně na to prošeni byli, aby podílu svého v příštích společných poradách o těch věcech neodkázali. Proto prý se nyní tomu velice diví, jsouce tázáni, co prý chtějí přednésti nebo žádati. Ale i na to nedal jim nejvyšší purkrabí jiné odpovědi, nýbrž otázal se jich znova po jich žádosti. Při těch stavích českých, kteříž poradám o konfederaci vůbec nepřejíce, císařskou politiku schvalovali, potkalo se toto jednání nejvyššího purkrabí s plným souhlasem; neboť důstojnosť koruny české vymáhá prý toho pro sebe, aby Rakouští sami o spolek prosili a nikoli Čechové. Avšak toto hradění se důstojností české koruny bylo pouhé pokrytství; neboť při obmýšleném spolku všech nejednalo se nikterak o nějakou milosť, kteréž se měli Rakouští při Češích teprv doprošovati nebo od nich darem přijímati, nýbrž zde šlo v pravdě jen o věc společného zájmu a prospěchu. Čeští úředníci však s nejvyšším purkrabím v čele jali se pojednou horlivě zastávati důstojnosti koruny, aby ztrpčili rakouským stavům dalšího podílu ve vyjednávání. Deputovaní dolnorakouští, zaražení neočekávaným tímto přijetím, přetrhli prozatím jednání s nejvyššími úředníky zemskými i podali den nebo dva dni na to přípis ku stavům českým, v kterémž jim z nova příhody z r. 1611 na paměť uváděli. V něm dávali též znáti, že nemají českých stavův zač prositi, nýbrž že chtějí na základě plnomocenství svého s nimi o to se sjednávati, co r. 1611 nepřivedeno ke konci. Když přípis tento na sněm se dostal, přihodilo se, že někteří z mluvčích stavovských na návštěvu pana Štěpána ze Šternberka z Prahy do Postoloprt byli se vzdálili; byliť to jmenovitě hrabě Thurn, Karel z Žerotína a nejvyšší hofmistr pan Adam z Valdšteina, kterýž, jakkoli katolík, šel v otázce konfederace s prostetanty, jakož jsme již výše oznámili. Sotva že se touto náhodou otevřela cesta, rozkázal Matyáš bez prodlení nejvyššímu purkrabí, aby na sněmu dal vzíti v poradu odpověď dolnorakouským stavům. Nejvyšší purkrabí nejen že zachoval se vedlé tohoto rozkazu, nýbrž on získal i většinu sněmu pro usnešení, že se má Dolnorakouským dáti táž odpověď, kterou již od nejvyšších úředníkův byli přijali. že sněm totiž dříve prý chce slyšeti, čeho sobě žádají. Nadarmo ohražoval se Vilém z Rou-

pova proti tokovému přenáhlení, nadarmo přimlouval se k tomu, aby jednání do návratu výše jmenovaných pánův odročeno bylo. Nejvyšší purkrabí odepřel této žádosti, pravě, že Zřízení Zemské nikterak nepředpisuje, ohlížeti se na nepřítomné členy sněmu*).

Dolnorakouským dostalo se tedy v příčině tohoto, překvapením a obelstěním způsobeného snešení od sněmu českého odpovědi, kteráž jim učinila nemožné, ve vyjednávání dále pokračovati. K největší radosti císaře odjeli i oni z Prahy nepořídivše ničeho**).

Mezi tím bylo vyjednávání Čechův s hornorakouskou deputací vzalo svůj počátek. Mezi členy této deputace nalézal se též pan Gotthart ze Stahremberga, jeden z nejzpůsobnějších zástupcův oné krajní opposice, kteráž pospolu s Tschernemblem, s Thurnem a jinými již záhy pracovala o odstranění Habsburské dynastie. On zejmena pozoroval k veliké nelibosti své, s jakou hanbou pro opposici jednání konfederační v Praze se vede. Jsa v důvěrném srozumění s náčelníky opposice české, snažil se tajně i veřejně, zjednati poradám prospěšnějšího pro opposici obratu, neskrývaje se tím nikterak, že obmýšlený spolek všech zemí směřuje vlastně k obraně práv stavovských proti dynastii. Když deputace hornorakouská před nejvyšší úředníky zemské puštěna byla, počínal sobě Stahremberg v řeči své tak vyzývavě, že z toho vzali preláti, v deputaci s ním jsoucí, největší pohoršení, ano ohradili se proti tomu před samým císařem. Ovšem nebylo mnoho třeba, popuditi těchto pánův; neboť oni nebyli přišli, prospět vyjednáváním, nýbrž kazit jich. Také dvůr císařský pozastavoval se nad jednáním Stahremberga. Khlesl, objeviviší se konečně v Praze, dal mu vzkázati, že se na jeho řeči i skutky dává bedlivý pozor. Jest-li by prý působením jeho země chtěly na to pomysliti, aby od panovníka svého se odtrhly nebo jen s ním v nevůli se rozešly, pak ať se Stahremberg toho opatří, jak se s ním naloží. Bylať by to prý pěkná věc, aby právě v tu chvíli, v kterouž mír s Turky sotva zjednán byl, „ve vlastních a dědičných zemích

*) Příhody ve sněmu českém podlé vypravování Slavaty.

**) Dopisy o vyjednávání Dolnorakouských v Praze nalézají se vedlé rozličných zpráv. k císaři o této věci od měsíce února až do srpna 1615 učiněných, v archivu c. k. minist. vnitra.

Jeho Milosti Císařské nepokoje očíti měly." Nikdy prý nedopustí císař na takové spolky, kteréž tajně proti němu naměřeny jsou*).

Na tuto vyhrůžku dostavil se Stahremberg osobně ke Khleslovi i hleděl se omluviti, nerozpáčiv se při tom ujišťovati ministra oddanosti své. Khlesl přijav tyto omluvy dosti vlídně, rozhovořil se s ním o udalostech těch dní. Zahnuv pak schválně k jednání o konfederaci, pronesl se, že císař slova toho nechce ani slyšeti, aniž o věci samé věděti, jakkoli sám musil v proposici své o ní promluviti. Stahremberg, zaříkaje se znova nejlepší vůlí svou, slíbil toliko ve shodě s preláty postupovati. Poněvadž ale této shody nebylo možno sjednati (neboť prelátové nechtěli se nikterak ke konfederaci znáti), minul drahný čas, v kterémž nedošlo na druhou schůzi mezi Čechy a Hornorakouskými.**) Když se pak mezi tím i vyjednávání s Dolnorakouskými bylo rozešlo, dal císař deputaci k sobě volati i vyzval ji skrze náměstka říšského kancléře Ulma k odjezdu, poněvadž prý všecko ostatní smlouvání se o konfederaci bez výsledku se skončilo. Preláti, nemohouce sobě nic lepšího přáti nad toto vyzvání císařské, prohlásili se ochotnými odjeti, kteréhož úmyslu císař schválil. Stahremberg a světští kollegové jeho, nemálo pomatení tímto obratem, chystali se s počátku zůstati v Praze a pokračovati ve vyjednávání; na konec však i oni spokojili se a odjeli, nevzavše ani od českých stavův pořádného propuštění***). To byl tedy konec onoho jednání o konfederaci, jehož byli Čechové s takovou vytrvalostí vymáhali a jehož císař v takové míře byl se strachoval. V nálezu sněmovním z. r. 1615 dostalo se jemu a neplatnosti jeho velmi chudé zmínky. Praví se tam: „Poněvadž z království uherského sem do království toho žádných poslův jsou nevypravili a vyslaní z arciknížectví Rakouských ničehož toho při J. M. C., jakožto králi českém, a stavích tohoto království nevyhledávali, z té příčiny tak jest již ten artikul minul." — V mysli současníkův neminul však

---

*) Sepsání toho, co Khlesl panu ze Stahremberga vzkázati dal, dd. 9. srpna 1615 tamže.

**) Rozmluva Khleslova se Stahrembergem, ze dne 10 srpna v archivu Třeboňském. — Zprávy o udalostech ze dne 11. 12. a 13. srpna v archivu c. k. minist. vnitra, jakož i v archivu Třeboňském.

***) Zpráva o slyšení dne 21. srpna. Koncept v archivu c. k. minst. vnitra.

tento artikul nikterak. Opposice vážila z této dokonalé porážky své jen nové a nesmiřitelné zášti proti rodu panovnickému.

Když byly takto z oněch čtyr článkův dva odjezdem deputací vyřízení svého došly, jal se sněm projednávati druhé dva, kteréž ovšem jeho samotného se dotýkaly, t. j. články o sjezdech krajských a smlouvách dědičných. Co krajských sjezdův se dotýče, třeba připomenouti, že stavům českým až do r. 1547 příslušelo právo, sjížděti se bez schválního dovolení královského, kteréhožto práva svého také rozličným způsobem užívali. V následcích povstání z r. 1547, jež Ferdinand I tehdáž šťastně byl přemohl, přetrženo jest toto právo a do zřízení zemského zapsán tehdáž článek, že odtud na časy budoucí všeliký sjezd stavův bez předchozího svolení královského se zapovídá. Thurn s politickými přátely svými přičiňoval se seč moha, aby aspoň tomuto článku pojistil většinu na sněmě. Bylo ť veřejným tajemstvím, že opposice prostředkem sjezdův krajských nejen svým zámyslům v zemi průchodu zjednati, nýbrž i po případě všeobecnou hotovosť zemskou připraviti mínila. S podivením přidal se i v této věci nejvyšší hofmistr, pan Adam z Valdšteina, k straně Thurnově. A však zdá se, že roztržka mezi protestanty, na kterouž jsme s vrchu upozornili, i tenkráte při poradách sněmu rozhodnou váhu měla. Následkem přičinění se vlády, kteréž ovšem nebylo malé, rozhodla se většina stavův, nešvoliti k obnovení sjezdův krajských. Thurn a přátelé jeho, vidouce se takto zbaveny poslední naděje, byli téměř bez sebe i opustili síň sněmovní, nevyčkavše ani závěrečných porad.*)

Osud článku posledního dal se dle těchto příhod ovšem předvídati. Království České mělo za delší čas spolky se světskými kurfiršty jakož i králi polskými, jejichž základem byla vzájemná pomoc. Obnovením těchto smluv, dávno ovšem z paměti vyšlých, mínil Thurn ona cizí knížata učiniti rukojmi ústavních práv českých, zejmena pak zjednati kurfirštům na újmu Habsburských právního vlivu na vnitřní záležitosti zemské. Takový zámysl jeho byl však tím překažen, že jednání o těchto smlouvách dědičných na sněmu

*) Státní archiv Mnichovský 28. Bodenius knížeti Maximilianu Bavorskému z Prahy dne 17. a 29. srpna 1615. Archiv Simancasský 2501. Zuñiga Filipovi III z Prahy dne 24. srpna 1615.

sice se připustilo, nesmějíc se však nikterak vzdáliti od vlastního, ovšem nikterak nebezpečného obsahu svého.

Takovým způsobem podařilo se konečně politice císařské, udolati vítězně všecky útoky, od opposice nastrojené. Tyto úspěchy nezůstaly však jedinými, neboť vláda mohla brzo i jinými se honositi. Po vyřízení politických otázek dostaly se totiž na sněm královské proposice o berních, a stavové dokázali i při nich takovou povolnosť, jaké nebylo nikdy dříve slýcháno; byloť právě, jakoby dešť od zlata sypal se do královských pokladnic. Neboť stavové usnesli se, nejen hojnými berněmi uhraditi běžné potřeby královy, nýbrž i uplatiti díl dluhův královských. Co tím časem mohlo se nazývati rakouským státním dluhem, obnášelo všeho všudy asi 14,000.000 dolarův, a z toho byl největší díl na jednotlivých zemích zjištěn, díl pak považován za osobní dluh společného panovníka, kterýž se snažil, rozděliti jej na každou zemi zvláště. Stavové čeští vzali tehdáž na sebe dluh 2,700.000 tolarův i usnesli se o postupnou, ale při tom možně rychlou úplatu jeho prostředkem velkých, na několik let napřeď uložených daní. Veškery daně vyměřeny jsou na pět let, napořad jdoucích, a to v takovém čísle, kteréž toliko válečným rokem 1596 převýšeno bylo. Podlé tohoto výměru dalo se očekávati, že výnos berné ze země české — neberouc v příčet řádné důchody krále ze statkův královských, jakož i některé jiné stálé příjmy — v těchto létech každoročně na 800.000 tolarův vystoupí. Podlé rozvrhu úplat, týmž časem ujednaného, mělo z oněch 2,700.000 tolarův, jež byly Čechy na se vzaly, roku 1620 zapraveno býti 1,632.616 tolarův, tak že dluh byl by se tím asi na 1,100.000 tolarův umenšil. Dobrá vůle a štědrosť stavův českých osvědčila se tedy v této věci skutečně stkvělým způsobem i převyšovala vše, čeho Matyáš při ostatních poddaných svých týmž časem dosáhnul. Takovéto makavé důkazy povolnosti k potřebám královským mohly přece sblížiti panovníka s poddanými a způsobiti zvláště při onom větší povolnosť k žádostem země; jak málo se to však stalo, o tom poučí nás další vypravování.

Nelze nám skončiti zprávy své o jednání na sněmě z r. 1615, abychom nezmínili se ještě o jednom vážném snešení jeho. V uvážení některých nebezpečenství, kteráž zdála se hroziti politickému

postavení národa českého, snesl se totiž sněm na tom, že budoucně nemá nikdo za obyvatele království aniž za měšťana přijat býti, kdož by nebyl mocen jazyka českého; dále pak, že ve všech kostelích a školách, v kterých před 10 lety ještě kázalo a vyučovalo se jazykem českým, i budoucně tak díti se má. Druhá opatření, kteráž se ještě v té příčině na sněmu přijala, byla pouhými výsledky těchto dvou nálezův sněmovních.

Význam a důležitosť těchto nálezův vychází z bedlivějšího uvážení jich obsahu, jakož i z rozboru okolností, v kterýchž byly učiněny. Co zejmena prvního, t. j. obsahu se tkne, třeba připomenouti, že není na pohled tak jasný, jak by se vůbec zdáti mohlo. Zakazujeť se v něm, přijímati někoho za obyvatele království českého, kdož by nebyl mocen českého jazyka. Obecně by se článek tento vykládal v ten rozum, jakoby každému příchozímu se zbraňovalo, nabývati práva domovského v Čechách; tomu ale není tak. Někoho „obyvatelem království“ učiniti (čili, podlé latinského, propůjčiti mu inkolatu) znamená v českém názvosloví právnickém tolik, jako přijíti někoho mezi stavy, buď mezi pány buď mezi rytíře a dopustiti jemu, aby směl statky sobě kupovati nebo jiným způsobem jich nabývati, čímž vzešlo jemu i právo choditi na sněmy. Případy takového způsobu vyskytaly se od časův Habsburského panství zhusta, a to po většině tím pořádkem, že šlechticové němečtí, zasloužívše se o dynastii, od králův darem nabývali statkuv v Čechách, v jichž užívání mohli se uvázati, byli-li od sněmu mezi stavy přijati a k české šlechtě připsáni. Takové darování zbíhalo se dosti zhusta, jakože vůbec panovníci vždy mívají nemalé číslo lidí okolo sebe, žádostivých zbohatnouti cestou podobnou. Již r. 1557 zdvihli stavové v té věci tuhé stížnosti, majíce se buď za skrácený, poněvadž štědrosť panovníka, ku kteréž oni předního domnívali se míti práva, toliko cizincům ukazovala se býti na prospěch, buď že litovali odcizování statkuv královských, kteréž právem za jmění zemské považovali. Byloť již dosti smutné, že je Ferdinand pro války Turecké prodávati musil, dvojnásob však bylo s politováním, že je i darováním koruně odcizovať. Stížnosti a prosby českého sněmu nezjednaly sobě však náležité platnosti, a protož považováno již udělení pouhého inkolatu za jakési skracování jmění zemského.

Tyto okolnosti byly však jen jedním z důvodův, proč stavové přijímání nových „obyvatel“ měli za povážlivé; druhý, kterýž zvláště roku 1615 platnosti sobě vymáhal, byl povahy národní. I tento třeba poněkud vyložiti. Povážíli se, že na české sněmy dostavovalo se zřídka kdy více, než sto osob, že zasedati na něm každý „obyvatel“ království právo měl, tož snadno lze pochopiti, jak mohla vzniknouti otázka, mají-li se osoby, kteréž byly z Rakous, Štýrska, nebo dokonce ze Španěl a Italie přišly, tak beze vší rozvahy připouštěti k požívání práva a postavení, tou měrou povýšeného. Neboť deset nebo dvaceť cizincův, kteříž pravidelně na sněmích se dávali nalézti, mohli zajisté na usnešení jejich mocného vlivu míti, kterýž ničím ospravedlniti se nedal. Naši novověcí státové jsou ovšem velmi štědří udělováním práva občanského; do té výše dosahuje však zřídka v nich liberálnosť ústavy, aby i cizincům dopouštěli přístupu do sněmovních zborův svých. Žij kdo ve Francii třeba za několik desítiletí a znej jazyk země, jako rodilý Francouz, přece nenahradíš tím sobě nedůstatku francouzského původu, chceš-li o místo ve sněmu se ucházeti.

Ještě větší váhy bylo ono snešení sněmu, kteréž zapovídalo přijímati takové osoby do stavu měšťanského, jež neznaly se v jazyku českém. I vzhledem k tomuto nálezu třeba sobě na paměť uvésti, jaké byly jeho příčiny a podněty. On vztahoval se jediné k městům královským, kterých se tehdáž 42 počítalo. Podlé sečtení, počátkem 17. věku učiněných, bylo v nich 14,000 domův, z kteréhož čísla něco méně než 4000 na Prahu připadalo. Počet měšťanův byl (aspoň ne na venkově) sotva větší, než číslo domův, průřízem nalézalo se tedy v každém městě královském kromě Prahy 250 měšťanův, ano v mnohých sotva 80 nebo 100. I pouhé měšťanství dávalo velká práva, pokud totiž měšťané měli jediné vlivu nejen na správu města svého, nýbrž i na zřízení soudní, ustanovujíce řeč správní a soudní a majíce podílu v jmění obecním, z pravidla značném, odkudž tedy požívali sami privilegovaného postavení. Nehledělo-li se při přijímání do stavu měšťanského k národnosti, tož mohlo se zvláště ve městech, v sousedství Saska ležících a v živém obchodním svazku s Německem jsoucích, snadno přihoditi, že většina měšťanův proměnila se v německou a tím i správa města.

Musilyť z toho pak zajisté povážlivé neshody vznikati, zůstal-li chudší lid, kterýž deset- i dvacetkrát počtem svým vlastní měšťanstvo převyšoval, věren své národnosti.

V našich dobách zavrhují se obyčejně takovéto zákony, anebo považují se aspoň za zbytečné. Zavržení hodny jsou tehdáž, nemají-li jiného cíle, než vylučovati všecko cizí, zaraziti veškery styky s cizinou, obmeziti domácí život toliko na sebe i zabezpečiti jej strojeným způsobem. V tom případě bývají také, jak zkušenosť ukazuje, povždy bez výsledku. Neboť vzalo-li již v životě národa některého národní přeměňování průchod, a vychází-li taková přeměna z vnitřních příčin, pak nemožno jí zákonodárstvím ani zdržeti, aniž zvrátiti. Ovšem v našich časích panují také jiné poměry: přijetím mezi občany a měšťany nenabývá cizinec jiných práv, leč takových, kterých již všechen domácí lid požívá. Zbraně, kterých cizí i domácí lidé proti sobě užívají, jsou na obojí straně jednostejné, a domácí těší se nad to výhodě číselné převahy své. Dříve však nebylo tomu tak; právo obyvatele království a právo měšťanské zjednávalo v Čechách r. 1615 nikoli obecné, nýbrž jak viděti, s převahou neobyčejné, zkrátka, privilegované postavení. Ona mohla tedy v Čechách způsobiti strojený process národního přeměňování, kterýž by jinak sotva byl vzniku svého se dočkal; ona mohla tudíž nepoměrně malé menšině k vlivu dopomoci, jakýž přirozené právo její daleko převyšoval. V tomto případném následku docházejí zákonové o jazyku z r. 1615 s části odůvodnění svého. Ostatně nebylo v těch časích podobné úzkostlivé zbraňování měšťanského práva cizím lidem toliko v Čechách obyčejem, kdež přece jednalo se o vážnější věci; i německá města říšská, jakož i švýcarská města byla velice skrbná v udělování práv měšťanských, vylučujíce z nich buď cizince docela, nebo připouštějíce jich toliko na složení velké summy peněžité, což možno za jakýsi vkup považovati.

Jelikož zákony o inkolátu a měšťanství hlavně proti Říši naměřeny byly, vzniká ovšem otázka, jest-li nečinily německému lidu v Čechách nátisku, a měl-li je tento v skutku za nátisk. Kdyby se byly vztahovaly také na okresy Chebský a Loketský, již v počátku 17. století zcela německé, zajisté bylo by se tak dělo, a šlechta i měšťanstvo oněch krajin byly by se bez pochyby proti nim ozvaly.

A však okresy tyto měly tehdáž nejen zřízení, správu a soudy podlé německých řádův, nýbrž ony byly od Čech zúplna odloučeny. Nálezy z r 1615 vztahovaly se tedy na menší kraj, než jím jsou Čechy v nynější rozloze své, i platily tudíž obyvatelstvu, v kterémž byl živel slovanský desetkrát mocnější, než-li německý. Neboť takový asi byl před válkou třicítiletou poměr obou národností, kteréž v zemi České vnitř hranic jejích z r. 1615 pohromadě se nalézaly.

I při těchto poměrech obyvatelstva nedá se ovšem zapříti, že nálezové z r. 1615 pro německou menšinu mohli velké škody v sobě obnášeti. Ony již proto byly bez odporu tvrdými, že jim dávána moc, působiti zpět aspoň na právo dědické. To ale jest také nepochybné, že nevnikly hluboko do společenských poměrův v Čechách; neboť kdyby se tak bylo stalo a kdyby z nich německé obyvatelstvo v zemi bylo vzalo velké pohoršení, musili bychom se toho v historických pramenech těch časův aspoň sem a tam dočísti. Poněvadž ony však v tomto ohledu skoro docela mlčí, jest zřejmo, že nálezův těchto považováno tehdáž za takové, kteréž samy sebou se rozumějí nebo aspoň váhy nemají. Jisto jest také, že na sněmu samém ani dosť malý odpor proti nim se nepozdvihl. Zprávy o jednání na sněmu českém, týmž časem do Vídně posýlané a od Němcův pocházející, nečiní o nich buď ani zmínky, anebo je připomínají v takovém způsobě, jakoby jich schvalovaly.

Stejným způsobem neobracel nikdo z diplomatických jednatelův, vydržovaných tehdáž od německých knížat při dvoře pražském, jichž korrespondence se zachovala, českému sněmu snahu jeho ve zlé, aby těžiště politického panství v zemi na jinou stranu se nezvrhlo. Rovněž neshledal se onen nález ani u císařského dvora, aniž v sousedních německých zemích a při stavovských zástupcích jejich s některým, byť i sebe menším protivenstvím; vždyť pak byli němečtí Rakušané a Slezáci v potomním povstání nejvěrnějšími společníky Čechův. Všecko toto jde snadno na rozum každému, kdož svrchupsané poměry obyvatelstva českého před válkou třicítiletou k mysli sobě přivodí, nebera sobě míry z pozdějších poměrův a zjevův. — Co se tkne ustanovení, aby kostely a školy, v kterých před desíti léty po česku se vyučovalo, i nyní poznovu staly se českými, třeba připomenouti, že ustanovení toto nikterak nepřekáželo, zakládati

nové německé kostely a školy, aniž mínilo takové, kteréž déle desíti let stály, rušiti neb skracovati. Neznámeť ovšem zevrubně příčiny, proč v době mezi r. 1605—1615 rozličné kostely na škodu přifařeného českého obyvatelstva do německých rukou byly přešly; nejpodobnější však bude, hledati ji při vrchnostech samých. Některé z nich (a postupování těchto bylo nepochybným podnětem zákona o jazyku z r. 1615) oblíbily sobě, dosaditi na faru zámeckou raději německého kněze, nedbajíce potřeb poddaného obyvatelstva svého. V takových případech rozhodovaly nepochybně spíše náboženské, než jazykové příčiny; mnohý pán klonil se totiž rozhodněji k augšpurskému vyznání, než-li ke konfessi české; chtěl-li však míti kazatele onoho vyznání, musil ho z Říše sobě povolati.*)

Nejbližší však podnět k nálezu sněmovnímu z r. 1615 zavdalo nepochybně stejnou dobou záští jak k vlasskému tak k německému živlu. V současných zprávách totiž objevují se stížnosti, že mnozí šlechticové, rozumějící dobře jazyku českému, slíbili prý sobě na vzájem, že veřejně nebudou mluviti česky, nýbrž kterýmkoli druhým jazykem. V společnostech a při pitkách chovali se dle úmluvy, popuzujíce takovou zpupností starých pánův na sebe. Bylyť to nejspíše osoby, kteréž ke šlechtě dvorské, s doby Rudolfa II v Praze zvláště se rozmohší, náležely a nepochybně spíše co Španělové nebo Vlaši, než co Němci sobě vedly. Díl jejich držely se též přísného katolického směru a protož hleděno k nim v zemi s dvojnásobnou nepřízní. Také byli v skutku prostřednictvím jejich před několikas málo lety první kapucíni z Italie do Čech přišli, neznající ani česky ani německy mluviti, a za jich přispěním naplnil se i klášter u panny Marie Sněžné vlašskými Františkány**).

Mezi generálním sněmem v Praze rozhodl se císař také, pustiti uherské plány své, dav se s Bethlenem Gaborem a Turky do vyjednávání. S Bethlenem skončilo se vyjednávání v tom způsobě, že císař uznav ho knížetem Sedmihradským, postoupil jemu i ony

*) K tomu poukazuje výslovně jedna Vídeňská korrespondence. Rukopis ve státním archivu č. 491.

**) Nálezy sněmovní o jazyku českém stojí zcela o sobě i neměly pražádného vlivu na předchozí i následující roztržky v Čechách. Toliko pro moderní význam jejich vidělo se nám, poněkud o nich se šířiti; s českým povstáním a průchodem jeho nemají nic společného.

uherské stolice, kteréž před tím byl držel Bathory. Prošelť však ještě některý čas, než Matyáši zalíbilo se, vyplniti výminky tohoto míru. S Turky obnoven mír Žitevský na dalších 20 let. Turecké poselství, kteréž tím časem do Prahy bylo přijelo, poklonit se císaři, odešlo s bohatými dary, na něž vedli náklad stavové čeští.

IV

Čeští protestanti uvítali svolání sněmu generálního jako nejlepší příležitosť, za kterouž by stížnosti své ve věcech náboženských způsobem energickým k řeči přivésti mohli. Ujednáno, aby nejen defensoři sami, nýbrž všickni na sněmě jsoucí protestanti cestou písemního podání k císaři se obrátili. Ve spisu tomto, kterýž byl vyšel z obecného souhlasu, vytýkáno s důrazem, že protestanti vždy se toho vystříhali, aby katolíkům nedávali příležitosti k stížnostem, ani prý přece sami nejtrpčích útiskův od nich zakoušejí. Násilně zavřené kostely v Broumově a Hrobě jakož i schvální i nepřetržité dosazování katolických kněží na všecky fary královské jsou prý nejvýmluvnějším toho svědectvím, že svoboda vyznání jim se skracuje. Vůči těmto účinkům prohlašovali rozhodný úmysl svůj, zjednati sobě pomoci proti každému škůdci práv svých — vyjímajíc jedinou osobu císaře — a netrpěti toho déle.*)

Šťastný proti všemu očekávání průchod generálního sněmu dodal vládě příliš dobré mysli a pocitu bezpečnosti, než aby se výhrůžnou řečí tohoto podání k nějaké změně dosavadního jednání svého byla dala pohnouti. Vždyť byli skladatelé stížného spisu též lidé, kteříž právě dokonalou porážku z bojiště sněmovního byli odnesli. Vzdor tomu štítila se vláda přece odbýti protestantův veřejným způsobem. Sněm generální byl již u konce, účastníci jeho odjížděli jeden po druhém z Prahy, a ještě nebylo ani zdání o nějaké odpovědi císařově. Že však tato odpověď po případě nebude žalobníkům podlé mysli, toho jevila se opět nová znamení, mezi jiným pak nakládání se Strašeckými. — Přímluvou defensorův, zvláště pak rozhodným vystoupením stavův protestantských svedeni, smyslili sobě Strašečtí, ohraditi se skutkem proti dosazení katolického kněze. Za-

*) Apologie druhá. Stížný spis protestantských stavův k císaři 1615.

vřevše kostel před ním, zabránili mu dalších náboženských výkonův. Když proto jako rušitelé míru zemského u soudu komorního žalobou stiháni byli, dal jim císař hněvu svého těžce pocítiti; obec odsouzena k zaplacení velké pokuty na penězích k rukoum vyhnaného knéze, jakož i ke ztrátě veškerých výsad svých. Později byly jí síce opět navráceny kromě jedné, ta však byla nejvzácnější, pokud se totiž k právu várky vztahovala. Nad to byli oni měšťané, kterých považováno za přední vůdce ve městečku, přinuceni vyprodati a vystěhovati se z obce. Týmž časem svěřeny též hodnosti purkmistra i rad osobám, na něž bylo lze spoléhati *).

Toto přísné pokutování bylo předchůdcem odpovědi, s kterouž Matyáš již nemínil více oddáleti. Na jaře r. 1616, tedy bez mála rok po odevzdání stížného spisu protestantův, vyjel sobě Matyáš do zámku Brandýsského nad Labem, tehdáž královského. Chystaje se k návratu do Prahy, nařídil povolati k sobě do zámku deputaci z defensorův. V ní byli sami tři, totiž hrabě Thurn, rytíř Oldřich z Gerstorfu, pak rada nad appelacími Šimon Kohout z Lichtenfelsu. Císař přijal deputaci v přítomnosti kancléře, jehož ústy vydal pak výpověď na stížný spis stavův, kteráž se vedlé úplného nedůstatku zmírňujících okolkův neobyčejnou přísností a stručností svou vyznamenávala. Kancléř vypověděl totiž ve jmeno císaře: „Co jste nám strany Hrobských a Broumovských přednesli a co druhá strana k tomu odpověděla, tomu ráčili jsme srozuměti. My nemůžeme u sebe nalézti, že by mohlo býti duchovním poddaným dopuštěno, stavěti kostely. Co se pak dosazování na fary na našich panstvích dotýče, nechceme býti menší, než kterýkoli z Vás, jenž má na vůli, bráti sobě kněze od arcibiskupa“ **). — Účinek této odpovědi měl

*) Apologie druhá. Resoluce císařova vzhledem k Novostrašeckým 266.

**) O čase, kdy tato scena se přihodila, neudávají prameny nic bezpečného, tak že by se dalo i přijmouti, jakoby tento výstup dvakrát s některými proměnami byl se udál. Srovnáním ale všech dát vyjde na jevo, že povolání do Brandýsa musilo se v květnu 1616 státi. Co příhody samé se tkne, vypravuje Skála II. 16. výslovně a obšírně, že kancléř mluvil ve jmenu císaře, ano dlé zápiskův ve Vídeňském archivu Boh. XVI císař sám prý mluvil. Mámeť Skálu za lépe zpraveného. — Rukopis 491 ve Vídeňském archivu určuje den této sceny udáním, že se přihodila před odjezdem císaře z Brandýsa do Prahy (31. května 1616).

býti zastrašující. Způsob, v jakém kancléř postavou i důrazem důtklivé řeči této ještě více přiostřil, urážel a vyzýval stejnou dobou. Hrabě Thurn ujal se nejprvé slova, řka, on že prý je vlastně voják a válka jeho řemeslo, že však musil hodnosť defensorá k sobě přijíti, když volba na něho padla. Poněvadž ale spoluvěrcům svým této nemilostivé odpovědi donésti nemůže, obávaje se, že by tomu neb onomu slovu nebyl dosti dobře porozuměl, že prý snažně prosí, aby císař ráčil jim tuto výpověď svou písemně vydati. Matyáš slíbiv splniti tuto prosbu, udělil kancléři ještě v přítomnosti deputovaných přiměrený k té věci rozkaz. Z druhých dvou defensorův, při slyšení byvších, vynutil Gerstorf ze sebe spletenou omluvu. Kohout pak mlčel docela.

Z úst do úst roznášela se tato výpověď císaře po Čechách, způsobujíc veliké vzbouření myslí mezi protestanty. Rozebereme-li obsah její, shledáme nejprvé, že Matyáš mínění svého v záležitosti statkův klášterských proti pojmutí protestantův pevně se držel. Výše vyložili jsme důvody své obšírněji, pro které soudíme býti pojmutí protestantův spíše v právu, a proč považovati lze výklad císařův za porušení „porovnání“; netřeba tedy o této části císařské výpovědi více se šířiti. — Jinak má se věc s druhou částí této výpovědi, v kteréž Matyáš svůj úmysl zjevuje, zůstati při dosavadním postupu na statcích svých, podpíraje tento smysl slovy, „že prý nechce menší býti, než kterýkoli z Vás (t. j. ze statkářův), jenž prý má na vůli, bráti sobě kněze od arcibiskupa (t. j. dosazovati kněze, od arcibiskupa svěcené).

Přihlédnouce k smyslu této části výpovědi císařské, dojdeme k poznání zvláštního odporu v často řečeném „porovnání“. Na jednom místě jeho ustanovuje se rok 1609 za rok normální vzhledem k povaze vyznání kostelův a far. Nic nemohlo býti prospěšnějšího nad toto ustanovení, kteréž položilo příhradu nekonečným sporům. Že však toto ustanovení na statcích císařských, zejmena pak v Nových Strašecích porušeno bylo, v tom právě skládaly se s části stížnosti protestanských stavův. A však v porovnání nalézalo se ještě druhé místo, kteréž s položením roku normálního velmi špatně se snášelo, Na tomto druhém místě praví se totiž, že prý katolickým i protestantským stavům, jakož i králi nemá býti překá-

ženo v tom, kdyby na fary, na kterých jim přísluší právo podací, dosazovati chtěli kněze, kteréž byl arcibiskup vysvětil.

Toto poslední ustanovení bylo tehdáž učiněno ve prospěch přátel starého vyznání „podobojí“, kteříž r. 1609 k protestanskému hnutí nebyli se přidali a české konfessí co znamení víry své přijíti nemínili. Starověrci „podobojí“ žádali tehdáž, aby byli i příště za zvláštní církev pavažováni, tak že vedlé toho v Čechách „katolíci“, „podobojí“ a „vyznavači české konfessí“ měli býti, kteřížto poslední též „podobojí“ se nazývali, jimžto ale případněji jmeno protestantův dáváme. Protestanti nechtíce toho trpěti, dovozovali, že oni jediní vedlé katolíkův jako církev zřízeni býti mají, i přemohli odpor starověrcův tím, že každé vrchnosti, kteráž měla podací právo na nějaký kostel podobojí, zůstavili na vůli, dosaditi na něj kněze buď protestanského, buď svěceného od arcibiskupa. Učinila-li některá vrchnosť po druhém způsobě, proměnila skutkem faru svou v katolickou, byť i v ní pod obojí způsobou dále se podávalo; neboť to dělo se s doby Tridentského sněmu církevního již s povolením papeže i nebylo tudíž více příčinou roztržení církve. Takovým způsobem měl každý patron kostela podlé „porovnání“ zcela na vůli, chtěl-li vzdor normálnímu roku 1609 fary své podobojí katolickými nebo protestanskými učiniti. Stavové protestanští byli svolili k tomuto ustanovení, poněvadž jsouce ve veliké většině, pro sebe žádného nebezpečenství v něm nespatřovali; vždyť byla šlechta, k nim stojící, aspoň desetkrát četnější, než ona, kteráž stranila katolíkům. Nad to obmezili protestanti všeobecné užívání onoho ustanovení v jedné důležité stránce. Vzhledem k městům královským ustanovilo se totiž výslovně, že všecky fary a kostely podobojí v nich za jmění protestantův platiti a tudíž pod konsistoř jejich postaveny býti mají. Kdyby pak v oněch městech shledaly se osoby, kteréž se přidržují staré víry pod obojí, ty aby prý samy duchovních potřeb svých opatřily, kdekoli se jím zlíbí, k protestanským však kostelům města svého aby prý budoucně žádného práva neměly.

Poněvadž od protestantův přímo po r. 1609 žádné stížnosti vedeny nebyly, lze tu se domnívati, že buď katolické vrchnosti práva svého, proměniti fary podobojí v katolické, neužili, zachovávajíce tudíž jakési neutrální postavení, buď že protestanti, stalo-li se tak

v čerstvé paměti zákonův, od nich sepsaných, jednání takové za pravé a nezávadné považovali, jemu se neprotivovali a proti němu spravedlnosti se nedovolávali. Nejpodobnější je první domění. Zvláštní důležitosť však pro budoucnosť musil do sebe míti příklad králův, na jehož statcích nalézaly se četné fary podobojí. Hned po r. 1609 zacházeno s protestanty na statcích královských zcela nestranně i uznáváno jich za právní dědice podobojích. Co však Matyáš patronátních práv svých arcibiskupovi byl postoupil, změnil se stav věcí, pokud tento, používaje výhody, z „porovnání“ sobě plynoucí, snažil se všecky fary královské učiniti katolickými. Nyní již vysvětlí se, proč císař v Brandýsské výpovědi své mohl tvrditi, že on je v právu, dosazuje na fary své kněze katolické. Jakkoli takové počínání dalo se z porovnání ospravedlniti, hněvali se přece protestanti pro ně nemálo, poněvadž se byli do svého krále právem jakés nestrannosti naděli.

Považíme-li, k jakým sporům a vývodům mnohořečené „porovnání“ ve velmi krátké době dovedlo, nebudeme moci sobě zapříti, že protestanti r. 1609 o způsobnosti své k zákonodárství nehrubě slavného svědectví podali. Byloť samo sebou již nesmyslné, že v jmenovaném létě dva zákony vedlé sebe a mezi sebou shodné o též věci vydány byly. List majestátní, kterýž na pohled byl důležitějším obou zákonův, nevnikal přece tak hluboko do poměrův náboženských a společenských, jako „porovnání“, jehož ustanovení to byla, kteráž poskytovala samojediná podnětu k potomním prudkým různicím mezi králem a protestanty. Že by bylo toto „porovnání“ zákonem skladným, jasným, možná nedorozumění předvídajícím a tudíž z předu je rozhodujícím, na to není při něm ani pomyšlení. I tak náleží vůdcům protestantův přičítati za vinu, že oni to byli, kteříž kvapností a lehkověrností nadobyčejnou otevřeli bránu nebezpečenstvím, kteráž potom na jich spoluvěrce se přivalila.

Odpověď, kterouž císař v Brandýse defensorům byl udělil, možno bylo nyní považovati za program vlády pro dobu nejblíže příští. Protestantům zjevoval se v něm pohled na takovou řadu skracování jich práv a svobod, že jim bylo i stav věcí před r. 1609 za utěšenější míti. Jakkoli totiž před oním rokem právní bezpečnosť

jejich na žádném zákoně se nezakládala, požívali oni tehdáž přece skutečné svobody, pokud totiž i případné útoky na né nemohly se opírati o jakousi soustavu, dějíce se nad to jen porůznu. Nyní tomu bylo jinak; postupování vlády proti nim bylo jisté a důsledné, vidouc nejbližší cíl svůj jasně před sebou, kterýž ovšem bylo dokonalé pokatoličení statkův královských i duchovních, především jich fař a kostelův. Jest-li že se při tom ve smyslu listu majestátního sedlákům nesáhalo ještě do svédomí a jim ponechávalo na vůli, navštěvovati cizí kostely protestantské, tož zbyla tím jen velmi slabá ochrana protestantům; nebof lid sedlský podléhal příliš tvrdě vrchnosti své, než aby jí na konec i v náboženských věcech po vůli neučinil. Rovněž musilo na dél sedláka omrzeti, aby vydával se třeba na daleké cesty k vůli slyšení slova Božího, moha to s větším pohodlím v nejbližším sousedství sobě způsobiti. Avšak i ohledy na list majestátní neměly dlouhého trvání; jednotliví faráři odvažovali se již koncem r. 1616 zapovídati lidem přifařeným přímo, choditi do cizích protestantských kostelův, šlapajíce takto majestát nohama. Tak konečné došlo u katolikův na to, že nepovažovali více rok 1609 za právně platný.

Tyto, jakkoli prozatím jen porůznu se zbíhající zápovědi farářův rozmnožily a usílily kvašení v zemi, dohánějíce na konec i takových protestantův, kteříž s vládou v dobrém přátelství žíti chtěli, že dali na jevo nelibosť svou. Veškeři nejvyšší úředníci a radové, kteříž byli z protestantův, smluvili se o podání přípisu k císaři*), v kterémž ho prosili za konečné odstranění zjevných a vůbec známých stížností, za kteréž prohlašovali vedlé nátiskův, Broumovským a Hrobským učiněných, zvláště nakládání s poddanými na statcích královských. Nepouštějíce se s císařem do právního sporu o tom, náleží-li statky duchovní považovati za královské čili nic, přijímali zrovna ono za pravdu nepochybnou i měli tudíž resoluci Brandýsskou za neplatnou. Neopomenuli také, upozorniti Matyáše na to, že sám nebýval vždy toho mínění, kteréhož prý nyní se zastává. Nebof odevzdávaje r. 1612 arcibiskupovi do rukou obsazování far pod tou výminkou, aby se zachoval dle „porovnání", nepojímal prý

---

*) Přípis k císaři ze dne 25. února 1617, v archivu Třeboňském.

zajisté ještě tehdáž „porovnání“ v tom smyslu, v jakém ho prý nyní vykládá. — I toto prosebné podání nezměnilo v politice vládní ničeho, podobně co stížný spis, za čas generálního sněmu od stavův podaný.

Mezi tím, co země takto v jitření bezpříkladném se nalézala i každý den nové přitužení sporu náboženského s sebou přivodil, skládali mnozí naděje své na budoucnosť. Jedni neštítili se nikterak povstání, domýšlejíce se, že jedinou ranou opět všeho nabudou. Druzí přáli sobě úmrtí císařova i počítali na to, že se prostředkem příští volby a vyloučením nápadníkův z rodu Habsburského náležitě pojistí. S útěchou rozpomínali se, jak r. 1611 vzali slib od Matyáše, že za života jeho o volbě nového krále jednáno býti nemá. Odtud domnívali se býti jisti a bezpečni, že Matyáš nebude moci vlivu svého užíti ve prospěch strýce svého, nadějíce se tudíž později míti volnou ruku. Tu udeřilo pojednou jako blesk do těchto nadějí vypsání sněmu k volbě nástupce v Čechách. Bylot nyní zjevné, že rod Habsburský odhodlán jest, jíti v před a dáti opposici sražení na život a na smrť.

Hlava třetí.

Povýšení Ferdinanda na trůn český.

I. Země koruny české. Politický stav Čech za doby Habsburského panství. Zřízení zemské. Šlechta. Města královská. Sedlské obyvatelstvo. Svobodníci. Duchovenstvo. Židé. Stav finanční a číselné poměry obyvatelstva.

II. Smýšlení v zemi při vypsání sněmu r. 1617. Vláda snaží se, pojistiti trůn Ferdinandovi po právu dědickém. Přijetí za krále či volení? Šlik. Thurn. Vítězství vlády. Vyjednávání o potvrzení svobod. Opposice Slavaty proti listu majestátnímu. Korunovace. Hostina korunovační. Vláda tresce opposici i odjímá Thurnovi purkrabství Karlšteinské.

I

Koruna česká obsahovala na počátku 17. věku kromě vlastních Čech ještě Moravu, Slezsko, pak Horní a Dolní Lužici, kteréžto čtyři poslední země nazývaly se obyčejně: „zeměmi, vtělenými do koruny české.“ K zemi české samé náležely nad to ještě hrabství Kladské, jakož i okresy Loketský a Chebský, kteréž s doby 16. století ve věcech daně pod český sněm slušely, jinak ale plné samostatnosti požívaly, spravujíce záležitosti své na vlastních sjezdech krajských. Kladsko i Loketsko byly prvotně částmi země české, kteréž cestou prodeje a zástavy zemi odcizeny byly. Cheb i okres jeho patřily naopak k Říši, dostavše se v 14. věku co zboží zápisné ke koruně české, od kteréž nikdy potom nebyly více odloučeny. Poměr vtělených zemí k Čechám samým prošel časem svým mnohotvárnými změnami. Těsně sloučeným spolkem zemí, jehož střed v Čechách se nalézal, mohla se koruna česká toliko za doby Karla IV a Jiřího Poděbradského nazývati. Ještě za panování Jiřího vzal tento státní spolek povážlivého porušení válkou s Matyášem Uherským, v jejíž následcích Morava, Slezsko i Lužice do spojení s korunou Uherskou přišly. Jakkoli spojení toto povýšením Vladislava II

na trůn uherský za své vzíti mělo, nestalo se to přece dokonale; toliko Morava obnovila zase ochotně bývalý svazek s starší sestrou svou, kdežto Slezsko strojilo se zůstati ve spolku s Uherskou korunou. Nepořádky a nepokoje, týmž časem v Čechách prošedší, zničily někdejší důležitosť této ústřední země a oslabivše vliv její na země vtělené, zabránily tomu, že dřevní těsné spojení obnoveno býti nemohlo. Nastoupením Habsburských na trůn český změnil se tento stav věcí, i država státu českého počala opět co jediný celek platnosti sobě zjednávati. Ferdinand I sám učinil se horlivým strážcem práv koruny české, zastávaje se jí jak proti říši, tak proti snahám knížat Slezských, chtějících se od ní odtrhnouti. Generální sněmy, kterých v starší historii české vidí se toliko mdlí počátkové, docházely nyní častějšího svolání a větší vážnosti; Habsburští přáli jim a Čechové byli jim ovšem rádi. Okres působnosti sněmův generálních zůstal ostatně velice obmezený, vztahuje se skoro jediné k poradám o společné obraně proti Turkům.

S velkou důležitostí pro stálosť jednoty koruny české jevila se centralisace od Habsburských povlovně v skutek uváděná. Nejvyšší úřadové a soudové zemští v Čechách, jako česká kancelář, komora česká i soud nad appelacími dostaly v následcích jejích okres působení, kterýž na všecky země koruny české se rozšířil, což druhdy sotva o kanceláři říci se dalo. Centralisace tato byla však mečem dvoubřitkým, pokud totiž jednak těsné svazky zemí mezi sebou usilovala i zemi české povahu hlavní a nejvíce oprávněné části státu dávala, jinak ale národu českému veliké škody i nebezpečenství připravovala; neboť ona nabývala pomálu tvářnosti německé, což obzvláště při správě komorní záhy a nejsilněji se jevilo. Nad to upadaly ústřední české úřady postupně v podřízenosť oněch centrálních úřadův, kteréž Habsburští pro veškerou říši svou ve Vídni byli zřídili. Dvorní komora Vídeňská nakládala s komorou českou jako s úřadem sobě podřízeným, dávajíc jí rozkazy, ano osobujíc sobě i vliv na jmenování úředníkův při ní. V takových okolnostech ubíhala koruna česká v nebezpečenství, zbýti samostatnosti své v organismu státu Rakouského i ztratiti na druhé straně dvojnásob, co na jedné celosti a pevnosti jí přibývalo.

Jestiť v skutku pamětihodné, že pro nebezpečenství toto shle-

dávalo se u současníkův velmi skrovného smyslu, i tak stalo se, že se strany Čechův zřídka kdy zdvihl se odpor proti centralisaci Rakouské, i zjevil-li se přece někdy, tož neukazoval ani pravého rozumu věci, aniž svédomí přiměřených prostředkův odvarovacích. V opak toho setkávala se centralisace česká přese všechen německý pláštík svůj u přivtělených zemí s ustavičným nepřátelstvím. Nejpříkřeji počínali sobě v řadé odpůrcův Slezáci, nechtíce nižádným způsobem podřízeni býti kanceláři české, kteráž ovšem měla podobu jakéhos ministerstva vnitra, a žádajíce pro sebe zaražení vlastní kanceláře, kteréž také r. 1611 na Matyáši sobě vymohli. Tehdáž osobovalo si Slezsko právo dokonalé rovnosti s zemí českou i ukládalo přímo o roztržení státu českého, prohlašujíc, že císaři toliko co knížeti Slezskému, nikoli ale co českému králi poddanstvím povinno jest. Matyáš shledal záhy, že se v povolnosti své k Slezakům byl přenáhlil, jako že za opposicí jejich proti státní jednotě české snaha po dokonalé nezávislosti se skrývá. V tom uvážení sklonil se tedy k prosbám Čechův, žádajících na něm zrušení nové kanceláře, i povolal Slezakův k opétnému jednání o té věci do Prahy. Poněvadž pak toto jednání k žádné shodě nevedlo, zrušil Matyáš z vlastní moci své kancelář Slezskou, postaviv se takto na stranu Čechův. V největší nevoli rozloučili se slezští poslové tehdáž s Prahou, i nesnadno bude domysliti se, jakou podobu asi stát český byl by konečné na se vzal, i v jakém způsobě by svazky, spojující různé části v jednotu, byly se jevily, kdyby záležitosť tato pravidelným během byla před se šla. Přemožení odboje českého učinilo všem dalším sporům zemí českých o vzájemný poměr náhlý konec; neboť císař stal se odtud jich neobmezeným pánem, moha poměr tento zcela po vůli své ustanoviti a spořádati.

Základové ústavního práva českého, pokud se k zemi samé, jakož i k veškeré koruně české vztahovali, poprvé uloženi jsou v tak zvaném Zřízení Zemském krále Vladislava, kteréž roku 1500 vyhlášeno a tiskem k veřejnosti podáno bylo. Toto Zřízení Zemské zavírá v sobě vedlé práva veřejného i soukromní právo šlechty, jakož i řád soudný, při soudech šlechty platný. Rozvržení částí celého díla délo se beze všeho soustavného pořádku; zůstavujíc množství otázek práva veřejného bez rozhodnutí, je dílo to

takořka jen hromada historického materiálu, z rozličných nálezův sněmovních snešeného a bez ladu a skladu sepsaného. Nové a vážné nálezy pozdějších sněmův vzbudily potřebu úplnější redakce, na kterouž r. 1530 došlo, a Zřízení Zemské objevilo se tudíž v druhém vydání, kteréž od prvního něco jasnějším rozvržením se liší. Skutečný pokrok znáti jest ale teprv při onom vydání, kteréž r. 1564 hned po smrti Ferdinanda I k veřejnosti se dostalo a v kterém stopy Habsburského panství již mnohonásobně se zračí. Vážnosť věci způsobila, že v krátkém čase i německý překlad tohoto vydání učiněn a dvakráte prostředkem tisku rozšířen byl.

České Zřízení Zemské uděluje moc zákonodárnou králi a sněmu na kterémž tři stavové, totiž páni, rytíři a města královská zasedati právo měli. Duchovenstvo, kteréž ve všech jiných zemích, ano i na sousední Moravě přední postavení zanímalo a do všech zákonodarných zborův přístup mívalo, ztratilo v Čechách za doby bouří husitských právo, choditi na sněmy, i nebylo tudíž stavem. Svolávání sněmu, k čemuž druhdy nejen králové, nýbrž i stavové právo měli, příslušelo s časův Ferdinanda I výhradně králi. Vyslýchaje proposici královskou i odpovídaje k ní, jevil se sněm český co jediný zbor; co do věci samé však skládal se ze tří oddělení, kterých bylo ovšem tolik, kolik stavův. Každý stav jednal o královské proposici sám pro sebe, vyšší dva stavové jmenovitě na hradě královském, poslové měst pak v radnici Starého města Pražského; někdy však vedly se porady i na plném sněmě. Shodnutí se členův jednoho stavu o případném nálezu dělo se cestou úmluvy; hlasování v moderním smyslu slova nebylo v obyčeji. Byly-li osoby některé jiného mínění, poddaly se zřejmé většině; ostatně nalézalo se v Zřízení Zemském ustanovení, že rozdílné mínění jediného neb více členův jednoho stavu nemá býti na ujmu platnosti nálezu většiny. V společných schůzích plného sněmu dával každý stav zborový hlas. Byly-li hlasy všech tří stavův shodné, vznikl platný nález sněmovní, jinak na něj nedošlo, poněvadž přehlasovati jeden stav druhým se nedopouštělo. Ostatně bývaly takové různice za Habsburského panství již velmi řídké; obyčejně vyrovnaly se v dobrém způsobě buď odročením sporného předmětu, buď konečným poddáním se onoho stavu, kterýž nalézal se v menšině. Vážnosť, kteréž požíval stav panský

jak postavením tak bohactvím, zjednávala mu též na sněmích rozhodného vlivu.

Jednání sněmův českých vztahovalo se nejprv na královské proposice. Přistoupil-li k nim sněm, vznikl tím již nález sněmovní; z pravidla předcházelo jej však dopisování sobě plného sněmu s králem, kteréž tři- nebo čtyřikráte se opáčilo, než-li shoda se stala; ujednané pak nálezy zapisovány do desk zemských, čímž nabývaly zákonní platnosti. Stavům nebylo zapověděno, aby sami uchopili se initiativy ve věcech zákonodárství, initiativa přijímala však obyčejně na se tu podobu, že stavové krále žádali, aby jistý předmět do řady proposicí svých postavil. Sněm však z r. 1609—1610 vlastnil sobě již rozhodně právo initiativy i vyměřil je pro budoucnosť v ten způsob, že stavům nemá býti překáženo v tom, kdyby po poradách o královských proposicích vlastní své proposice činiti chtěli. Doba sněmův, kteréž s řídkou toho vyjímkou každý rok svolávány byly, trvala obyčejně 14 dní: v potřebách zvláště pilných, zejmena když král pro válku tureckou v Uhřích nových berní potřeboval, scházíval se sněm dvakrát, ano i třikráte do roka.

Šlechta česká dělila se na dvě třídy, zejmena na pány a rytíře. Pečlivě přihlíženo k tomu, aby v Čechách nevzaly průchodu nové třídy šlechty podlé obyčeje německého; tak ustanovoval zejmena vzhledem ke knížatům z Plavna zvláštní nález sněmovní, že smějí sice užívati místa i titulu knížecího, z čehož však rozmnožení tříd a stavův v Čechách nikterak nemá následovati. Páni z Rožmberka, kterýmž dávala se všudež kromě Čech hodnosť knížecí, nazývali se v zemi toliko pány, jsouce členy stavu panského. I hrabata Šlikové a Thurnové, kteří od počátku 17. věku zhusta na sněmích se jeví, byli k stavu panskému přičítáni, jakkoli se jim nebránilo, užívati titulu hraběcího. S druhé strany zase nebylo nižší třídy mezi šlechtou, kteráž by byla za rytíři šla. Povyšování na šlechtictví nebylo výlučným právem krále. Rytíř, žádaje sobě do stavu panského přijat býti, musil jak krále, tak pánův za toto povýšení prositi, i dosáhl jeho toliko svolením obou stran; do stavu rytířského povyšoval však král sám. Nově jmenovaní teprv rytíři nebo páni nestali se tím přímo účastnými všech vyznamenání nového stavu svého; oni byli vázáni dávati starším rodům přednosť, teprv ve

čtvrtém pokolení nabýval nový rod rytířský nebo panský všech práv a výsad rodův starších. Počet rodin šlechtických v Čechách byl v době před válkou třicítiletou již značně menší, než v středověku. Zdá se, že ti jen udrželi se co rod šlechtický, kteříž měli statky. Rodové, jejichž jmění bylo přišlo v úpadek, zanikli nepochybně mezi lidem. Vedlé sečtení z r. 1605 nalézalo se 254 rodin stavu panského a 1128 rodin stavu rytířského v držení statkův, z čehož dá se s velikou podobností tvrditi, že všech rodin šlechtických nebylo tehdáž v Čechách mnohem více, než 1400. V čísle těchto rodův scházela již mnohá jmena, kteráž, pokryvší se průchodem 15. a 16. století slávou nebo hanbou, v historii národa svého platnosti sobě byla zjednala; byliť totiž pánové z Landšteina, Ptáčkové z Pirkšteina, Krajíři z Krajku, Kostkové z Postupic a Lvové z Rožmitálu vymřeli, potomkové Jiřího Poděbradského měli již jen v Slezích statky, Křinečtí byli se do Polska vystěhovali, poslední pán z Hradce pochován již r. 1596 k předkům svým. Poslední Rožmberský skončil r. 1611 život svůj v jakémsi haremu v takovém soukromí, kteréž s hlučnou činností předkův jeho velmi málo se snášelo. Poslední potomek domu Pernšteinského, jehož vladař v 16. věku královskými důchody mohl se honositi *), byl na jmění svém takovou vzal zkázu, že mohl smutného života toliko prostředkem pense zachovati, kterouž mu Španělsko za nedlouho před početím 30leté války vyplácelo. Na nejvyšším stupni lesku svého stáli týmž časem Lobkovicové, Švamberští, Smiřičtí, Šternberkové, Valdšteinové, Slavatové, Berkové, Kolovratové a Vchynští. Zvláště vynikal starožitný rytířský (od r. 1611 panský) rod Trčkův bohactvím svým, v jehož držení s doby králův Jagellonských dovedl se bez přetržky zachovati.

Podlé starého obyčeje účastnili se toliko ti členové šlechty v jednání sněmův, kteříž byli v držení statkův. Kdyby byli všickni, kdož k tomu měli práva, jeho i užívali, bylo by na sněmu zajisté do 1400 osob z jediné šlechty se shledávalo. Tolik jich však nebylo nikdy; z pravidla dostavovalo se do Prahy, i posly z měst v to počítaje, nemnoho nad 100 osob; sněm z r. 1609, kterýž

*) Benátské zprávy čítaly každoroční důchody pánův z Pernšteina na 160.000 tolarův. Nemnoho více vynášely veškery přímé daně z Čech v první polovici 16. věku.

v dlouhé řadě předchozích a potomních sněmův v pravdě byl jediný svého způsobu, čítal toliko do 200 členův. Čísla tato dokazují, že návštěva sněmu před válkou třicítiletou tou měrou považována břemenem jako výsadou. Hlavně překážel v tom stavu rytířskému náklad, vedený na cestu do Prahy jakož i na pobytí v Praze, jehož doba nedala se vypočísti Pro tuto překážku ujalo se rytířstvo již v 15. věku prostředku, kterýž časem mohl proměniti sněm český v sněm zástupcův čili poslův; rytířstvo každého kraje dávalo se totiž posly, ze sebe volenými, na sněmu zastupovati. Tento prostředek vešel průchodem 16. věku v nepřetržitý obyčej i polepšeno ho tím řádem, že poslům krajským od jich voličův povolována náhrada na penězích, jejíž výplata touž přísností co berně se vymáhala. Rytíři, na kteréž nepadla volba do sněmu, nepozbyli proto práva osobního přístupu k sněmu, ovšem ale jen na vlastní peníz. Stav panský, vládnoucí vůbec větším jměním a hojnějšími důchody neužíval onoho prostředku zastoupení, a kdo z pánův na sněm se dostavil, učinil to po osobním právu svém a nikoli v zastoupení.

Co jmění české šlechty se dotýče, tož nenacházely se tehdáž statky její při tak skrovném počtu vlastníkův, jako za doby nynější. Na ten čas čítají české statky, v deskách zapsané, toliko 680 vlastníkův, jichž mnozí i kromě Čech panství mají; v 16. věku ale byly skoro mezi 1400 rodin rozděleny, z nichž málo která i v cizině nějaké zboží držela. K tomu náleží též v příčet vzíti, že i koruna nalézala se tehdáž v držení četných i velkých statkův, kteréž snad 10tý díl země zanímaly, a kteréž nyní taktéž skoro výhradně v rukou soukromních se spatřují. Šlechta naší doby je tudíž, pokud je vlastníkem velkých statkův, mnohem bohatší, než šlechta staročeská.

Důchody, kteréž šlechtě ze statkův jejích šly, záležely buď v platech a dávkách sedlských, buď v přímých požitcích statku. Způsob, jakýmž šlechta vlastní zboží své spravovala, byl rozdílný; jednu část vzdělávali poddaní robotní prací, na druhou najímáni dělníci, nebo ona dávána sedlákům v pronájem na krátké roky. Správa statkův vedla se pevným řádem, vyšedší dávno již z mezí obecné empirie. Měl-li šlechtic statek větší rozlohy, postavil nad ním hejtmana, kterýž pocházel obyčejně z některé chudší rodiny

šlechtické. K správě menších statkův býval pouhý „ouředník" nařízen, jemuž byli k rukoum někteří nižší úředníci rozličných titulův. Každý statek měl své knihy gruntovní, kteréž obsahovaly popis všech usedlostí sedlských pod obvyklým jmenem jejich, při nichž pak všecky povinnosti sedlské pro snadnější kontrollu plnění a odvádění jejich byly zaznamenány.

Ve vlastní správě vrchnosti (tedy nikdy v pronájmu) zůstávaly rybníky a lesy. Rybničné hospodářství provozovalo se druhdy v Čechách s velikým uměním a užitkem, i nebyloť skoro ani statku, na kterémž vedení ryb a obchod s nimi nebyly by vynášely značných důchodův. Za naší doby zmízely, jak známo, rybníky v středních a severních Čechách skoro docela, ustoupivše jinému způsobu zužitkování půdy.

Při velké váze rozumného hospodaření obírala se záhy již i literatura domácí s tímto předmětem. Povéstný „Hospodář", dílo to r. 1535, 1540 pak r. 1587 v rozmnoženém vydání vytištěné, jedná o základech rozumného hospodářství a spravování velkých statkův podle českého způsobu, obsahujíc zároveň za tímto smérem mnohé velice pro nás zajímavé podrobnosti a zvláštnosti. K objasnění vrchnostenských a sedlských poměrův, jakož i k poznání starších zásad hospodářských slouží s nemenším prospěchem tak zvané „mandáty" t. j. naučení a zřízení, od vrchností vydávaná, kteráž vyměřovala povinnosti a práva poddaných, upravujíce zároveň soudy na statcích. Takové mandáty dávaly se nepochybně na všech statcích, byvše časem obnovovány i obcím vyhlašovány: pohříchu zachovaly se tyto zajímavé listiny jen v počtu velmi skrovném. V dobách po válce třicítileté shledávali však pánové v tom většího prospěchu pro sebe, aby mlčky panství své provozovali, nečiníce o něm mnoho hluku. Avšak i z těchto pozdějších časův došly nás ještě některé mandáty.

Po šlechtě zanímala města královská, kterých tehdáž bylo 42, nejpřednější místo v zemi. Všecka měla právo obeslati sněm i čelnější z nich dávala se obyčejně dvěma i třemi posly, od rady městské zvolenými, na sněmích zastupovati. Poněvadž vykonávání práva toho, jak výše vzpomenuto, s nemalým nákladem se obcházelo, neposílala všecka města svých zástupcův na sněmy. Zřídka kdy sběhlo se, aby byla více než třetina oprávněných na sněmu dala se nalézti, kteříž se pak zastávali prospěchu pospolitého i za nepřítomné.

Pražané, dělíce se podlé městských obcí, z kterých druhdy Praha se skládala, na posly Starého, Nového a Menšího města Pražského, mívali na jednání i snešení kurie městské obyčejně rozhodný vliv.

Města královská prošla v době posledních 120 let před válkou třicítiletou řadou rozličných osudův. Za panování Vladislava II vedla města tuhý boj s vyššími stavy o účastenství v sněmích; šlechta uživši tehdáž všech prostředkův, aby jim práva toho zabránila, musila na konec ustoupiti a města co třetí hlas na příští dobu připustiti. Za prvních let Habsburského panství vzmáhala se města královská opět vůčihledě, až pak rok 1547 samosprávě jejich těžkou ránu zasadil. Vyšší stavové zapletli je tehdáž do známého povstání proti Ferdinandovi I, kterýž je potom nejen velkými pokutami na penězích trestal, nýbrž i svobodu jejich nemálo stenčil. V každém městě královském postaven tehdáž tak zvaný královský rychtář, kterýž nejen dohlídku nad soudy vedl, nýbrž i o zachování práv královských péči měl, vykonávaje při tom jakousi vrchní moc policejní. Týmž časem zapovězen městům obecný před tím zvyk appelací do Němec, zvláště do Magdeburka, i vyzdvížen pro všecka královská města koruny české schvální soud nad appelacími v Praze, jehožto prvním presidentem stal se Vladislav Popel z Lobkovic.

Základové městského zřízení v Čechách snášeli se v tak zvaných „právech městských," kteráž ovšem, jak vůbec známo, počátek svůj z Němec vedla. V severních a severovýchodních Čechách vešlo v obyčej právo Magdeburské, a středištěm měst, vysazených tímto právem, staly se časem Litoměřice, k jejichž soudu starších vedly se appelace z druhých soudův městských, onen pak obracel se pro poučení do Magdeburka. Města v středních a jihovýchodních Čechách spravovala se právy Starého města pražského, jejichž základové též jsou německého původu. Appelace z těchto měst táhly se k Praze. V západních Čechách konečně panovalo právo Norimberské, zejmena v té podobě, kterouž v Chebu bylo na se přijalo, jsouc v četných městech, v sousedství Chebu položených, ode dávna platné. Města tohoto práva appelovala do Chebu, jehož starší z Norimberka poučení vážili. Čeští králové záhy nastupovali na to, aby položili appelacím do říšských měst německých konec, zejmena byl již král Václav IV zapovědél, vésti appelace jinam, leč do Prahy a Litoměřic,

což však na ten čas se neujalo. Teprv Ferdinand I přivedl tu vě k rozhodnému obratu, zřídiv společný soud appelační. Ale i potom neustala města česká hned od dávního obyčeje svého; ještě po roce 1548 vyskytají se jednotlivé případy appelací do Magdeburka i No rimberka, kteréž však na pořád řídly, až konečně docela přestaly

Z doby zřízení soudu nad appelacími pociťována ostatně čím dál tím více nepříslušnosť toho, že v Čechách platí několik prá městských, jako že práva tato se Zřízením Zemským v mnohých věcech se nesnášejí. Sněmové zemští jali se tudíž usilovati o sjed nocení práv městských a shodu jich se Zřízením Zemským. Rozličn komisse, kteréž stavové za tím účelem byli zvolili, rozešly se vžd bez pořízení, až konečně sněm r. 1610 učinil nález, že na časy bu doucí mají míti jediná práva Starého města pražského v celýc Čechách platnosti. Litoměřice, kteréž byly dosud posledním útoči štěm práva Magdeburského, musily se spokojiti, na Cheb ale, jsouc tehdáž ve zvláštním poměru k Čechám, nevztahovalo se toto usta novení. Společně s tím nalezeno také, že práva Staroměstská, poží vající odtud obecné platnosti, mají býti ve shodu uvedena se Zří zením Zemským. Proud bouřlivých událostí roku 1611 překazil vša provedení tohoto nálezu, jakkoli ještě r. 1615 obnoven byl.

Rada městská, při kteréž stála správa obce a jejíž členov dílem i na soudu městském co starší zasedali, nebyla od obce vo lena, nýbrž od samého krále skrze podkomořího zemského neb rychtáře dvorského sázena, jakož i každoročně nebo i v delší dob obnovována. Členové rady, byvše druhdy vždy z nejváženějších mě šťanův vybíráni, zastávali tudíž v skutku veřejné mínění v obc Bylof to jednou z nejpodstatnějších stížností, v době před válko třicítiletou na vládu zdvižených, že spouštějíc se bývalé nestranno sti, na místa radních politické vrstevníky své, zvláště pak katolík dosazuje, byť i město bylo s převahou protestantské. Z měst krá lovských byly jediná Plzeň a Budějovice katolické, ostatní všeck protestantská, jakkoli téměř v každém nalézala se nějaká stran katolická, ovšem málo četná. Nejsilnější byly takové menšiny v mě stech Pražských, zejmena pak na Malé Straně.*)

*) Název „Malá Strana“ na místě staršího „Menší město pražské“ b v počátku 17. věku již v obecném užívání.

O počtu obyvatelstva městského nezachovaly se nám přímé zprávy; s jistotou ví se toliko, jak velký byl hromadný počet domův ve městech. Sečtení z r. 1567 vyneslo na jevo, že počet domů všech královských měst 12053 obnáší. Od těch časův vzrůstalo číslo toto, vystoupivší před válkou třicítiletou na více než 14.000 domův. Sečtení z r. 1605 ukazuje, že tehdáž čítalo se v Praze (s Hradčany i Výšehradem) 3974 domův, z kterých 900 náleželo šlechtě. Domy pražské obsahovaly ovšem, jako podnes ještě, vedlé rodiny domácího i četné nájemníky, na venkově přihazelo se to již řídčeji; soudíc tedy podlé onoho počtu 14.000 domův nebylo městské obyvatelstvo právě četné. Bohactví měst královských spoléhalo na kapitálech jejich, na výnosu tržby a průmyslu, jakož i na důchodech ze statkův městských, na kterých se r. 1605 shledalo 5236 sedlských usedlostí. Odhady jmění obecního i soukromního ve městech, r. 1542 učiněné, vykazují jemu cennosť 2,800.000 tolarův, ana týmž časem šlechta (pánové i rytíři) jmění své na 8 mill. tolarův cenila. Vlastnictví měst královských obnášelo tedy něco více než třetinu této sumy; naopak dá se dokázati, že kapitály nalézaly se větším dílem v rukou městského obyvatelstva.

Stav sedlský v Čechách nacházel se za doby středověku až do války třicítileté v stavu tak dobrém, že se mu nevedlo lépe v následujících dvou stoletích, nevyjímajíc ani první čas po zrušení nevolnictví. Srovnáme-li totiž sumy davek a robotních povinností, kteréž v 16. věku průřízem na sedlských usedlostech vázly, užasneme se téměř nad nevýhodným obratem, jejž poměry tyto později vzaly. Sedlák český, jehož statek měl okolo 40 strychů ve výměru, byl počátkem 17. věku povinen, vrchnosti 8—10 dní do roka robotovati a na penězích i davkách asi 3 tolary odváděti, ano stát na něm vyžadoval daně jen o třetí nebo čtvrtý díl menší. V 18. věku vyšly platy i davky z obyčeje a velký díl sedlského stavu byl jich zcela svoboden; na jich místo nastoupilo však přitužení roboty tou měrou ukrutné, že ono ulehčení pozbylo zcela své ceny. Týž sedlák, kterýž dříve jen 8—10 dní do roka byl robotoval, byl při nejmenším k robotě 75 dní přidržován, tak že nebude pochybeno, přijme-li se za pravé, že povinnosť jeho k vrchnosti po čase skoro se zdvojnásobila.

Davky, kteréž sedláci druhdy odváděti povinni byli, bývaly rozličného způsobu, jako obilí (málo kdy více než půl čtvrtce toho neb onoho druhu), kuřata, kachny, husy, vejce, krmení prasete až do vánoc, nebo vola přes zimu a podobné. Tyto dvě poslední povinnosti bývaly ostatně řídké, i ukládaly se sem a tam jen mlynářům. Čas odvodu záležel buď na vůli poddaného, buď snášel se s jistými svátky. Platy odváděly se vždy jen dvakrát do roka, a sice z pravidla o sv. Jiřím a sv. Havle. Dvě neděle před vyjitím roku učinili úředníci o nastávajícím odvodu připomenutí; když pak přišel čas jeho, táhli sedláci jako průvodem za svými rychtáři na zámek, i platili činži.

Nevolnictví čili člověčenství netlačilo českého sedláka v 16. století hůře, než-li za času, když již ke konci svému se chýlilo. Hlavní věcí bylo, že mu neodříkáno práva vlastnického. Pán považoval se ovšem za jakéhos vrchního vlastníka všech usedlostí na panství, v skutku však směl sedlák dosti volně se statkem i výdělkem svým naložiti. S povolením pána směl totiž statek svůj prodati a jinde se usaditi, on směl i část pozemkův svých prodati nebo zastaviti, potkala-li ho nějaká nehoda; při tom všem ale dohlížela vrchnosť bedlivě k tomu, aby sedlští poddaní její nepřišli co do jmění svého v úpadek, i užívala k odvarování toho prostředkův, kteréž byly ve shodě s patriarchální dobou tehdejší. Ona ujímala se zejmena jen placení takových dluhův, kteréž poddaný s vědomím jejím byl učinil; ona obmezovala právo závětu při poddaných svých, nedopouštějíc odkazův cizím poddaným, i vedla péči o to, aby stav dobytka na usedlostech sedlských do jisté míry se neztenčil. Toto poručnikování vystoupilo sem a tam i v tom způsobě z mezí svých, že sedláku se zbraňovalo, prodávati dobytku svého cizím lidem; vrchnosť vlastnila sobě právo předkupní i vyměřovala cenu, zajisté ne sobě na škodu.

O utěšenějším stavu sedlského obyvatelstva v Čechách před válkou třicítileťou svědčí též jistý zvyk, kterýž nyní na vsi docela zaniknul. Užívání teplých lázní bývalo druhdy v Čechách, a to za každého ročního počasí, tak nezbytnou potřebou, že jí nejen vyšší stavy, nýbrž i sedláci, ano sami nádenníci hověli. Řádem čeledním z r. 1549 skracuje se nádenníkům čas práce v sobotu výslovně proto, aby prý mohli podlé obyčeje svého lázeň vzíti. Odtud prošlo, že

skoro každá ves mívala v těch časích své lázně. Užívání jejich podmiňuje se jistým stavem dobrého bydla při obyvatelstvě, poněvadž by jinak lazebník nebyl se shledal s oučtem svým. I zákony o nádheře, s kterými se sněmové čeští vždy po čase zabývali, nedopouštějí domnění, že by sedláci v Čechách bývali chudí; neboť se jimi sedlským ženám zakazovalo nošení hedbávných a jiných drahých šatův, zlatých čepcův a podobného nádherného oděvu. Nejlepších důkazů však o dobrém stavu sedlských poddaných poskytují odhady jmění, z 16. století do obyčeje přišlé; tyto odhady, kteréž často se opětovaly, vztahujíce se ke všem stavům, jakož i na všecky statky a domy, vysvědčují, že hromadná cennosť sedlského vlastnictví obnášela více než polovici té sumy, na kterouž vyšší stavové statky své sobě cenili. Tak udávali na př. roku 1541 stavové veškerou cennosť statkův svých na 10,977.090 tolarů, sedláci pak na 6,220.350 tolarův, a poměr tento nezměnil se valně i v pozdějších dobách. Čísla tato jsou tedy zřejmým svědectvím, že stav sedláka českého zajisté byl snesitelný.

Ale nejen hmotné bydlo lidu sedlského bylo před válkou třicítiletou šťastnější, než za pozdější doby, i člověka váženo v něm větší měrou, než potom.

V 18. století nalezáno sedlákům právo jediné od vrchnosti, čili vlastně jejím jmenem od úředníkův panských; ta věc stála však v 16. věku jinak. Tehdáž spoléhalo soudnictví na soudech sedlských, jejichž přísedící byli dílem z sedlákův, dílem z měšťanův menších měst podšosních. Soudové takoví zasedali dvakrat i třikráte do roka a sice v čase, kdy práce polní odpočívaly, i bývali od úředníkův panských vždy s jistou slavností zahájeni. Soudní zbor skládal se z předsedy, kterýž se nazýval sudím a z dvanácti konšelův, kteréž volila i jmenovala vrchnosť. Při úřední přednášce dáváno těmto přísežním titulu „pán“, za oněch dob ovšem zcela vzácného. Úředník nemíchal se do nálezův těchto soudův, přestávaje toliko na zprávě a poučení, kteréhož v těžkých nebo pochybných případech konšelům uděloval. Soudové sedlští rozsuzovali o věcech občanského i trestního práva, oni směli vyměřovati pokuty na penězích i určiti naložení s nimi. Výpověď nálezu děla se od soudu samého, toliko když v případech zapletených konšelové toho sobě netroufali, směli úřed-

níka požádati, vyloživše mu dříve mínění své, aby za ně vypovídal. Právomocnosť soudu sedlského vztahovala se obyčejně na několik vsí, ano i na městečka podšosní, kteráž pak mezi přísežními mívala několik zástupcův. Doba úřadování konšelův trvala jeden rok, činnosť jejich nepřestávala ale toliko na pouhých výkonech soudních. Podobně vedli konšelé v jisté míře i dohlídku nad mravností v místech okresu soudního, majíce sobě uloženo, aby nedbalých k pracovitosti napomínali, marnotratných k střídmosti vodili a k trestům přikročili, kde pouhé napomínání ničehož neprospívalo.*)

Práva sedlákův na panství neobmezovala se však jediným účastenstvím v soudnictví, ona vztahovala se i k správě jmění kostelního. Z přifařených sedlákův jmenovala vrchnosť jistý počet „kostelníkův" (nepochybně 12), kterýmž svěřena nejen dohlídka nad nádobím a poklady kostela, nýbrž i nad důchody a výdáním. Kostelníci byli každoročně jmenováni, odstupující skládali účet z úřadování svého. Jim příslušelo též dohlížeti k pravidelné návštěvě kostela i vybírati pokuty, kteréž na zanedbání jeho vysazeny byly. Podlé „poučení", kteréž pan Florian Kryspek r. 1588 správcům statkův svých vydal, trestalo se takové zanedbání při každém sedláku 10 tolary, což byl ovšem na ony časy velký peníz.**)

V Čechách čítalo se před válkou třicítiletou něco přes 150.000 sedlských usedlostí. Z toho počtu nalézalo se podlé sečtení z roku 1605 na statcích královských 14.375 usedlostí, na statcích pánův 67.125, na statcích rytířských 54.413, na statcích měst královských 5326, na duchovních statcích 7339, na statcích svobodníkův 72; na statcích pak některých měst podšosních, kteráž vzdor tomu, že nebyla královská, zboží držela, bylo 2282 usedlostí sedlských.

Úžasné vylidnění, kteréž v následcích války třicítileté v Čechách nastalo, ano veškera míra běd, kteréž vlast naše snášeti musila, vychází nejzřejměji na jevo z ohromného úbytku sedlského lidu. Z úředních register seznává se, že okolo r. 1627 toliko 90.000 sedlských statkův osazeno bylo; 60.000 usedlostí proměnilo se tudíž v krátké době 9 let v pustá lada, kteráž nikoho neživila. Zpustošení

*) Podrobnější zprávy o sedlských soudech nalézti lze ve výše jmenovaném „Hospodáři", jakož i v rozličných mandátech.

**) V časopise musejním poučení to vytištěno se nachází.

toto šířilo se však ještě dále; neboť táž dáta úřední dokazují, že okolo r. 1650 toliko 50.000 sedlských statkův mělo své hospodáře. Podlé toho přibližuje se tvrzení, že obyvatelstvo Čech na čtvrtý díl někdejšího počtu svého v následcích války třicítileté se stenčilo, zajisté velice k pravdě.

Čelnější postavení mezi zemědělským obyvatelstvem Čech zaujímali tak zvaní svobodníci. Co vlastnictví jejich se tkne, požívali oni týchž svobod, co šlechta, nemajíce jiných platův, leč ty, kteréž jim od sněmův co příspěvek k povinnostem zemským ukládány byly. Před početím války třicítileté čítáno v Čechách asi 450 statkův svobodnických; nejvíce nalézalo se jich ovšem v jihozápadních Čechách. Na sněmích neměli svobodníci žádného zastoupení i nebyli tudíž stavem, jakkoli též do třídy poddaných neslušeli.

Duchovenstvo v Čechach jevilo se ve dvou velkých zborech, totiž co katolické a pod obojí čili, jak toto od r. 1609 nazýváme, co protestantské. Duchovní protestantští byli prostí faráři nebo kaplani, ano i nejvyšší úřad duchovní, tak zvaná „dolejší konsistoř", skládala se toliko z farářův, odkudž nebylo při duchovenstvu protestantském žádných stupňů hodností nebo titulů. Důchody jeho shodovaly se celkem s tímto obecným postavením, jdouce buď z dědičných platů nebo z výnosu zádušních pozemkův, kteréž co do rozlohy jedné nebo i několika usedlostem sedlským se vyrovnávaly. Toliko universita pražská, kteráž byla pod obojí, držela velké, v deskách zapsané statky, z kterých zapravoval se náklad na professory a stipendiaty. Na osazování dolejší konsistoře neměla vláda žádného vlivu, jelikož ono vedlé znění zákonův z r. 1609 jediné na protestantských stavích záleželo.

Duchovenstvo katolické zachovalo sobě, nepodobně kněžím pod obojí, vždy ještě něco starobylé stkvělosti postavení svého. Farské duchovenstvo nemělo sice ani větších, ani menších důchodův, než protestantské; za to uchránili klášterové, pokud totiž bouře Husitské byli přečkali, ještě část bývalého bohactví. I kapitola Pražská, Výšehradská a Staroboleslavská byly se udržely, k nimž přistoupilo obnovené r. 1561 arcibiskupství, s některých časův pak jali se již i Jezuité nabývati zboží i kapitálův. Z úřadních dát r. 1608 vychází na jevo, že se tehdáž na statcích duchovních 7425 sedlských

usedlostí počítalo. Jmění toto shledávalo se skoro bez výjimky v držení katolických klášterův a kapitol, jen něco málo náleží z toho na účet university pražské, jakož i několika bohatě nadaných katolických a protestantských far odraziti. Správa duchovenstva katolického vycházela z tak zvané „hořejší konsistoře“, nad kterouž stál arcibiskup.

Z úředních popisův je počet veškerých far v Čechách před válkou třicítiletou dostatečně známý: bylo jich tehdáž něco přes 1300. Kdybychom zároveň znali, kolik jich bylo katolických a kolik protestantských, mohli bychom o číselném poměru obou stran náboženských v Čechách dosti bezpečný úsudek vynésti; tomu ale není tak, i nám tudíž nezbývá, leč pouhé domnění vysloviti. Nepochybné jest, že katolíci vůči protestantům v rozhodné menšině se nalézali, činíce sotva pátý, nebo snad i desátý ano patnáctý díl všeho obyvatelstva. Má-li poměr tento bezpečně se vyjasniti, třeba ještě nových pramenův se dohledati. Kdyby bylo lze podlé šlechty souditi na ostatní třídy obyvatelstva, vyšel by z toho počet katolíkům velice nepříznivý. Neboť podlé sečtení z r. 1609 bylo mezi šlechtou toliko 130 osob mužského pohlaví, starších 20ti let, kteříž hlásili se k církvi katolické. Poněvadž pak tehdáž čítalo se v Čechách do 1400 rodin šlechtických, tož ukazovalo by toto číslo toliko na dvacátý díl šlechty české.

Pokusíš-li se o to, aby o duchovenstvu českém před válkou třicítiletou jasný obraz sobě zdělal, neshledáš ho býti prázdna všeho stínu. Větší statečnosť i větší mravní váha nalézala se v oněch dobách rozhodně při kněžstvu katolickém a starších jednoty bratrské. Tento zjev lze sobě zcela přirozeným způsobem vyložiti: katolíci i bratří byli toho sobě svědomi, co chtějí, protestanti čeští však nalézali se v době přechodu. I duchovenstvo katolické zápasilo v první polovici 16. věku s takovýmto přechodem bytnosti své, ano podobalo se již k tomu, že nadešla doba rozpadnutí jeho, ponévadž kázeň i pravověrnosť jeho se viklala. Ten čas ale byla se věc již obrátila; církevní sněm Tridentský a Jezuité nadchli duchovenstvo novým životem. Bezženství kněžské nepotkávalo se více s odporem, kázeň byla se přitužila, s protestanty pak přestalo všecko dohodování se o víře; neboť Tridentský sněm byl na jisto postavil, co věřiti

náleží Tak mohlo sobě duchovenstvo katolické s větší jistotou i neohrožeností počínati, i dobývalo tudíž úspěchův, kterých nikdo by nebyl více očekával.

Nemenší vážnosti požívali starší jednoty bratrské, poněvadž jimi základní myšlenka všeho protestantství nej istěji a nejrozhodněji průchodu sobě zjednávala. Jednota bratří českých, kteráž od roku 1609 co zvláštní zjev protestantství českého přestati měla, proto ale přece trvala, byla se již před 150 léty s vědomím od katolické církve odloučila, nepouštějíc se odtud nikdy více do smlouvání o nové spojení s ní. Toto důsledné vedení sobě a odříkání se církve katolické nedávalo při starších jednoty vzniku nějaké nejistotě i zvýšilo nemálo vážnosť jejich v obci. Poněvadž směli se ženiti, nepodléhali skoro nikdy mravním křehkostem, čímž též nemálo se povýšili v mysli přívrženců̊v jednoty, kteříž v povážlivé pro duchovenstvo době přechodní 16. století příliš často stávali se svědky rozličných prostopášností.

Vlastní duchovenstvo pod obojí, z kteréhož později skládalo se četné kněžstvo protestantské, jevilo se hlavně proto ve světle méně šťastném, poněvadž skoro již 100 let nacházelo se v ustavičném kvašení. Duchovní proud novot, po Německu se rozlévající, setkal se hned v samém počátku svém s souhlasem jeho. Ono pokoušelo se častokrát, přidati se k těmto novotám; vždy ale zabráněno mu v tom i vynuceno na něm, aby drželo se kompaktát Basilejských i navrátilo se do spojení s církví katolickou. Čeho všechen zbor nedovedl, o to pokoušeli se odvážnější jednotlivci o vlastní ujmě, bourajíce staré stavení víry v té neb oné stránce. Bez přestání docházely žaloby do dolejší konsistoře, že ten duchovní sedmero svátostí zavrhuje, onen na tajemství svátosti oltářní nevěří, třetí mši skracuje a což bylo podobného více. Trestáno-li obžalovaného, nastal pokoj na několik neděl; pak začala věc znova. Stav takový, kterýž za celé 16. století až do r. 1609 potrval, musil kázeň i pořádek mezi duchovenstvem pod obojí velice zviklati. Také užíváno v skutku kazatelny nejen k výkladům náboženským, nýbrž i k útokům na duchovní protivníky; často stávalo se, že farář na kázání druhému lhářův nadal, nebo soukromními záležitostmi jeho, připojiv několik peprných připomínek, své posluchače vyrážel. Co

bezženství se dotýče, tu byl teprv pravý nepořádek. Velký díl duchovních byl ženatý; nebylo ale jisté, má-li manželství jejich za pravé považováno býti čili nic, poněvadž druhá část duchovenstva sňatkům kněžským rozhodně pravosti upírala. Přála-li některá obec sňatkům kněžským, neustala, dokud farář její se neoženil; v obcích jiného smýšlení dostal se farář ženatý do nemenších nesnází. V takovém sporu mínění brávaly vrch rozličné prostopášnosti. Konsistoř viděla toho každým rokem častou potřebu, aby kněze, kteříž mezi bezženstvím a sňatkem neslušný prostředek sobě oblibovali, pro rozličná pohoršení pokutami stíhala. Zákonové náboženští z r. 1609 měli určení, vytrhnouti kněžstvo pod obojí z povážlivé jeho polovičatosti i zjednati mezi ním průchod pořádku a kázni. Pokojní časové byli by toho bez pochyby dovedli, před počátkem války třicítileté nedošlo však ještě na to, ano duchovenstvo protestantské následkův doby předchozí nebylo ještě zniklo. Odtud nepocifovalo v sobě také tolik moci, aby po bitvě Bělohorské naplnilo lid dostatečnou silou, kterouž by byl mohl reformaci Ferdinandově vydatně se opříti.

Mluvíce již o rozličných třídách tehdejšího obyvatelstva v Čechách, nesmíme na závěrek pominouti Židův. Považí-li se, jak mnoho věkův již bylo minulo, co Židé do země byli přišli, bude skrovný počet jejich při počátku 17. věku u nás dosti nápadný. Nejvíce bylo jich v Praze a po městech královských se usadilo, a tu i onde počítalo se tehdáž 242 domův židovských. Týmž časem nacházelo se na venkově jak na statcích královských, tak na jiných 140 židovských domův; počet jejich v celých Čechách nebyl tudíž větší, než 382. Co tkne se počtu Židův samých, bylo jich podlé výnosu zbírky ze Židův, která se z hlavy odváděla, sotva 4000. Židé zanášeli se před válkou třicítiletou jediné obchodem co výhradnou živností, provozujíce jej zároveň v takových rozměrech, že podlé dosavadních dát lze bez chyby tvrditi, že obchod s cizinou největším dílem šel skrze ruce jejich. Daně, kteréž byli povinni platiti, byly zajisté velké, pro výnosnou živnosť jejich obtěžovaly je ale sotva přes slušnou míru.

Do jakého stupně došlo národohospodářské rozvití země české v porovnání s ostatními zeměmi tehdejšího mocnářství

rakouského, o tom lze se poučiti z výše daní, kteréž Češi týmž časem odváděli. Když rod Habsburský k panství nad zemí se dostal, vynášely veškery daně, dosti-li jich usíleno, asi 210.000 tolarův; takový byl aspoň výnos daní r. 1527. Důchody ze statkův královských, jakož i výnos regalií, rovnající se tehdáž onomu obnosu, ano snad jej převyšující (kterýchž však nelze nám vyčísliti), neobsahují se v onom výnosu.

Co dalšího postupu finančního hospodářství se dotýče, jsouť zprávy před rukama, že výnos daní v prvních 30 letech panování Ferdinandova všelijak se kolisal, celkem ale přece se usiloval, zanechávaje čím dál tím více důchody z regalií a statkův královských za sebou. Znamenité a zároveň i trvalé zvýšení jeho shledáváme teprv při konci 16. věku. Pořádek daní, dříve ještě prostý i surový, vzal tehdy na sebe podobu složitého ústrojí, kteréž vyhledávalo stihnouti každé jmění i každou živnosť. Nejprv ukládala se toliko daň z jmění; každý byl povinen, odhadnouti jmění své i platiť z něho pak berni ze sta vyměřenou. Odhad vztahoval se na každý pozemek, na domy ve městech a na sklady zboží, a síce jak kupcův tak řemeslníkův. Hotové peníze a nábytek nečítaly se však do jmění, dani podléhajícího. Z rejstříkův odhadních, kteréž se podnes zachovaly, seznává se, že roku 1541 jmění veškeré země na 17,197.390 tolarův se cenilo. Jestiť to ovšem sotva více, než za našich dní dosti krátká trať železničná stojí, nebo jen díl cennosti, kterouž mají nynější domy pražské v hromadě. Následkem ustavičných válek s Turky vykazují potomní odhady nenepatrný schodek obecného jmění zemského, kteréž teprv s časův Maximiliana II opět se vzmohlo; v jaké ceně však tehdáž stálo, nedá se více určiti, poněvadž odhady pozdéji více se neděly. Roku 1567 upustili totiž stavové od vyměřování berně dlé jmění na dobro i zavedli tak zvanou „berni domovní“, kteráž ve městech královských z každého domu, na venkově pak z každé sedlské usedlosti se vybírala.

Tento nový řád berně zaveden zvláště k naléhání šlechty, kteráž se takovým způsobem skoro všem poplatkům berním vymknula. Když však za Rudolfa II válka s Turky opět se vznítila, přetrhlo se toto nadržování šlechtě, kteraž pak, počínajíc rokem 1593, podlé počtu sedlských usedlostí na panství veřejných břemen účast-

niti se musila. K berni domovní přidružily se buď již dříve, buď později tak zvané zbírky z peněz na ourocích, z hlav židovských, z mlýnův, komínů a krámův, dále zbírky z rozličných věcí, jako z masa, z vlny, ze sladkých pití (jmenovitě z cizích vín), známá daň posudní a konečně i přirážky k takovým clům a daním (jako ze soli a z hor), kteréž hned za starých dob od králův jmenem regálu vybírány byly. Tak prostřela se povlovně po zemi široká síť daní, jejichž největší výnos před počétím války třicítileté do roku 1596 padá, kdež více než 986.000 tolarův uloženo a sebráno.

K tomuto výsledku bylo tehdáž třeba velkého napnutí hospodářských sil země, jelikož válka turecká takové oběti sobě vymáhala; za nedlouho však ukázalo se, že ona suma daní statečnosť země nemnoho převyšuje. Když totiž r. 1615, jak výše oznámeno, sněm český k žádosti císaře splacení jedné části dluhův jeho byl na sebe vzal, vyměřil tehdáž veškery daně předkem již na dobu pěti let, napořad jdoucích, chtěje z výnosu jejich dluhy císařské postupně spláceti. Výnos tento postavil se každým rokem na 840.000 tolarův i sluší jej za snesitelný a tudíž za dosti normální míti, poněvadž by stavové jinak sotva se byli na dobu pětiletou tak ochotně zavázali. K tomuto obnosu berně přispěla šlechta, pokud držela zboží, 188.000 tolarův, města královská 81.200, kapitalisté 28.000, sedláci 326.000, svobodníci 3150, faráři 4852, šafáři a ovčáci 1820, židé 18.000 tolarův; zbírka z mlýnův vynášela 8470, zbírka z piva 120.000, zbírka z ostatních nápojův, jakož i z krámův 60.000 tolarův. Výnos regalií a královských statkův je pro dobu r. 1615 rovněž neznámý, toliko o clech ví se, že cla vývozná po srážce výloh správních něco přes 25.000 tolarův čistě vynášela.*)

Důchody z daní českých měly tedy pro panovníky rodu Habsburského největší váhu; neboť veškeren jich příjem z celé monarchie obnášel podlé bezpečných zpráv málo kdy více, než 2 $^1/_2$ mil-

---

*) Čísla, zde uvedená, spoléhají z části na aktách, jsouce tudíž nepochybná. Kdo podrobnějších zpráv o této věci chce se dočísti, srovnej spis: „Geschichte der böhmischen Finanzen von 1526—1618," ode mne r. 1869 nákladem c. k. akademie nauk ve Vídni vydaný. Spočívá nejvíce na pramenech z archivu místodržitelství českého.

lionů tolarův.*) Že země česká takovým pořádkem věcí pro panovníky rakouské byla pravou pokladnicí, neušlo i cizích pozorovatelův. Ve vypsání Čech, kteréž Benátský posel při dvoře císařském, Soranzo, vládě své týmž časem podal, úrodnosť země nemálo v něm vynášeje, nalézá se též připomenutí, že Čechy jsou pravé zlaté doly, z kterých císař s touž snadností peníze váží, jako z Uher rekruty.

Rádi bychom též o počtu obyvatelstva v Čechách něco bezpečného doložili; pohříchu není to tak snadné, jak se na pohled býti vidí. V tisících rejstříkův správních o jednotlivých statcích a městech a celé zemi, kteréž našima rukama jsou prošly, nalézají se podrobná a nepochybná dáta o počtu domův a sedlských usedlostí, nikdy však nenapadli jsme takového, v kterémž by hromadný počet obyvatelstva některého statku nebo jen jediného města poznamenán byl. Odkud toto dokonalé pomíjení věci tak důležité? Vždyť pak starým Čechům dostávalo se smyslu pro studia statistická; toho dokazují pozůstatkové nad obyčej bohatého statistického materiálu. Zdá se však, jakoby o popisech obyvatelstva schválně nedbáno nebo aspoň výsledkův jejich co tajemství ukrýváno; aspoň stalo se tak při jednom popisu v Praze, kterýž r. 1518 proveden byl.

Nedostává-li se na prosto dát o počtu obyvatelstva některého města nebo panství, nescházejí naopak dáta o tom, jak veliký byl počet veškerého obyvatelstva v zemi, a v kolika městech a vesnicích přebývalo. Počet královských a podšosních měst a městeček v Čechách udává se na 782 a to snáší se zcela s pravdou. Dáta o počtu vesnic dosahují až do druhé polovice 15. století; bylоť prý jich tehdy 30.367. V pozdějších rukopisech, jakož i v četných zprávách i knihách 16. a 17. věku vyskytují se dáta, kteráž číslo toto ještě o několik tisíc uveličují. Posel Benátský Contarini klade v zprávé své, pochodící z r. 1548*), počet českých vesnic na 36.000; velké to číslo nezdá se mu však býti k víře podobné, jakkoli připomíná, že Ferdinand I sám tak jistí; mluvilť nepochybné druhdy sám o té véci s králem. Jiná zpráva z r. 1582, kteráž má víru

*) Soranzo ovčtuje k r. 1614 výroční příjem císařův na 3.400.000 zlatých, mezi tím prý 600.000 zl. z Říše. Tato poslední summa nemůže se zakládati leč v nepodstatném domnění tohoto jednatele republiky Benátské.

úřední, udává počet „vsí a dvorcův“ na 36.364.*) Tato poslední zpráva může nám býti pokynutím; neboť vykládá-li se číslo 36.364 na vsi i dvory, a počítají-li se oddělené panské dvory poplužní (forverky), jakož i sedlské samoty zvlášť pro sebe, pak shledá se toto číslo s pravdou, jinak je přehnáno; neboť Čechy vykazují za našich časův mnohem větší obyvatelstvo, než-li měly kdy před tím, a přece je v zemi toliko 12.000 vesnic. Zašli-li během války třicítileté tisícové vesnic, bylyť tyto buď zase později vystaveny, buď vznikly nové v náhradu jejich. Že tomu tak jest, dosvědčují rejstříky vesnic kteréhokoli panství z 16. věku, porovnají-li se s výkazy jejich z doby před r. 1848. Většina těchto srovnání přivádí k výsledku, že počet vesnic za naší doby větší jest, než před válkou třicítiletou. Číslo 36.000 bude tedy jen tehdá k pravdě podobné, počítají-li se v ně nejen vesnice v nynějším významu slova toho, nýbrž i oddělené dvory panské a samoty.

Zprávy, kteréž se zachovaly o počtu veškerého obyvatelstva, nedopouštějí pohříchu bezpečného výkladu. Všecky udávají shodně počet hospodářův na více než 3 milliony, zápiska jedna z r. 1562 určitěji na 3,361.100. Jak nesprávné jest udání toto, seznati lze z toho, že počet rodin sedlských, kteréž držely nějakou usedlosť, obnášel (jak výše již připomenuto) před válkou třicítiletou as 150.000, počet to, kterýž jest nade všecku pochybnosť povýšen. Kdož by však chtěl ono číslo 3,361.100 prostě za počet veškerého obyvatelstva přijmouti, a připomínku, že na hospodáře se vztahuje, za stálý omyl považovati, nesvede tím nic celého. Neboť počet obyvatelstva v Čechách nedosahoval před válkou třicítiletou zajisté k oné výši; všeho všudy obnášel tehdáž sotva více než $2\frac{1}{2}$ millionův.**) Za časův Karla IV bylo číslo toto zajisté větší, tak jako země vůbec tehdáž dokonalejšímu rozkvětu se těšila. Před válkou třicítiletou nebyly však stopy bojův, které vlasť naši za celé 15. století hubily, ještě na dobro setřeny, jakkoli rány již se zacelovaly.

---

*) Nejhojnější material statistický s doklady k zprávám našim nalézá se v archivu místodržitelství českého.

**) Podrobnější důvody tohoto vyčíslení lze nahlednouti v mé historii českých financí z r. 1526—1618.

II

Rozepsání sněmu o ustanovení nástupce způsobilo v Čechách veliké pozastavení i vzbudilo mocné hnutí v stranách. Katolíci dávali nelíčeně radosť svou na jevo, vyprošujíce prostředkem processí a veřejných modliteb, jež v měsíci květnu každým dnem se opětovaly, povýšení Ferdinanda, kterýž sliboval býti vzorem krále katolického. O Jezuitech vyprávělo se již, že míní založiti novou kollej v samém sousedství hradu, aby služebníci příštího krále, kteříž prý nyní všickni budou z katolíkův, jakož i děti jejich kostel a školy řádu navštěvovati mohli. V obyvatelstvě protestantském naopak znamenati bylo trpký pocit zklamání a zaraženosť mysli.

Co tkne se nejvyšších úředníkův zemských, jakož i stavův vůbec, jevilo se mezi nimi různé mínění. Nejvyšší úředníci zemští, kteříž byli většinou katolíci, počínali sobě ovšem co rozhodní přátelé Ferdinandovi, zejmena pak zastával se prospěchu jeho nejvyšší kancléř pan Zdeněk z Lobkovic s pravou horlivostí. Tím méně chtěla se protestantská menšina hodnostářův zemských k arciknížeti znáti, zvláště pak nevražili na něho Thurn, Vilém z Lobkovic, Václav z Roupova, Václav Budovec a Kolonna z Felsu, k nimž náleží též přičísti hraběte Ondřeje Šlika, jakkoli na ten čas úřadu nemajícího.

Mezi stavy byl zejmena stav panský přenešení koruny na Ferdinanda ještě nejspíše nakloněn či správněji řečeno, nejméně nepřízniv, jelikož čítal vnitř sebe poměrně nejvíce katolíkův, kteříž zase s protestantským ostatkem příbuzenstvím spojeni byli. Nepodobně tomu stála veliká většina stavu rytířského, podlé kteréhož spravovalo se veřejné mínění v zemi, za neobsazení trůnu i odložení volby až do úmrtí Matyáše. Za tímto míněním skrývaly se i zamysly oněch, kteříž nosili se s odstraněním dynastie Habsburské. Města byla s některou výjimkou mínění rytířstva; poněvadž ale osazování městské rady záleželo na králi a deputovaní na sněmy zase od této voleni bývali, nemohlo sobě pravé smýšlení měšťanstva v této příčině na sněmu platnosti zjednati, jdouc za pokynutím nejvyšších úředníkův, kteříž ovšem ke straně dvorské náleželi.

Kdož na tyto poměry vnitř i vně sněmu nezkaleným okem pohlížel, ten nemohl býti v pochybnosti, že se na sněmu toliko stro-

jená většina pro povýšení Ferdinanda sehnati dá, poněvadž v zem
mocná i oprávněná nedůvěra proti němu hluboko se byla zakořenila
Dvorská strana pak musila sobě vyznati, že bude zvláště obratnéh
vedení sněmu zapotřebí, aby opposice, kteráž chystála se bez ohle
dův vystupovati, na uzdě udržena býti mohla. Do největších rozpa
kův uváděly však císařskou stranu vzpomínky na léta 1608 a 1611
Tehdáž byl Matyáš za nástupce bratra svého Rudolfa „zvolen", i o
doznal to výslovně. Malá řada let, jež odtud byla minula, nestačil
ony udalosti uvésti v zapomenutí, kteréž mohly státi se nepopíra
telným základem zákonitého jednání, kdyby stavové nehodlali jinak
než cestou volby souhlasu svého s povýšením Ferdinanda na jev
dáti. Straně vládní nejednalo se však jen o to, aby Ferdinand každý
způsobem na trůn se dostal a otázka nástupnictví takto svého vy
řízení došla; ona toužila i po tom, aby mohla stavovskému práv
volby zasaditi ránu smrtelnou a přivésti dědičnosť trůnu českéh
v rodu Habsburském k uznané platnosti. Útok, nikoli obrana byl
tudíž heslem jejím a to v době, když věci co možná nejpříkře
proti ní byly se postavily.

Prvé, než vládní strana chtěla se pustiti do nejistého zápas
sněmovního, uzavřeno, připraviti sobě půdu pokusem, zda-ližby oppo
sice získati nebo aspoň zastrašiti se nedala, k čemuž vidělo se bý
nejpříhodnější cestou důvěrné vyjednávání před počátím sněmu samého
Pod záminkou, jakoby měly díti se porady o splácení dluhův krá
lovských, byli nejvážnější šlechtici, kteříž drželi nějaký úřad zem
ský, pozváni k rozmluvě do české kanceláře.*) Zde hovořeno před
kem ledacos o dluzích královských, až pak zavedena řeč k nastá
vajícímu povýšení Ferdinanda, což přátelé jeho jako věc nepochybno
líčili. Větší díl přítomných dali se touto zdánlivou jistotou, jako
i vzhledem k místu, kdež porady se děly, v skutku navnaditi, t. j. bu
získati, buď zastrašiti. Někteří ale, kterých náš pramen sice nejmenuj
kteréž ale nesnadno bude uhodnouti, nedali sobě ničehož namluviti
uznamenavše nyní, proč jich voláno, odepřeli vysloviti se o věc
o kteréž prý náleží toliko jednati na sněmě. Poněvadž však v řečec
svých zároveň dávali znáti, jakoby se povýšení Ferdinandovu pro

*) Skála II 127.

tiviti zamýšleli, pohroženo jim od přívrženců̊v arcikněžete, že by jim pak dobré bylo, míti dvě hlavy*). Ledakterého z protivníků̊v zastrašila také opravdu tato důtklivá výhrůžka, i on stranil se pak jednání sněmovních, poněvadž byl ztratil mysl, setrvati v opposičním postavení.

Odpor, předkem již na jevo vyšlý, nedal katolickým úředníkům jinak, leč s zvýšeným úsilím domáhati se vytknutého cíle. Mezi předními v opposici stál zajisté hrabě Ondřej Šlik nejen co muž velké činnosti, nýbrž i velkého vlivu; nezdáloť se sice, že by bylo možné, získati ho; za to bylo ze zkušenosti známo, že lze ho zastrašiti. K tomu konci byl citován na zemskou kancelář, kdež dána mu výstraha pro opposiční chování jeho. Nejvyšší kancléř pohrozil mu totiž připomenutím, že císaři nevyšlo ještě z paměti, jak hrabě před čtyřmi léty na sněmu Budějovickém sobě byl počínal. Šlik ale nedal se másti, i pronesl se na vzájem, že v týchž okolnostech bude zase týmž způsobem jednati; země česká že prý je zemí svobodnou a stavové prý nejsou otroci. Co se pak zvláště nynějšího chování jeho dotýče, tož prý zcela připouští, že o ustanovení nástupce na ten čas nechce ničehož slyšeti, uvedl ale zároveň na paměť, že podlé Zřízení Zemského smí zcela svobodně svého mínění pronésti. Pokus, zastrašiti Šlika, selhal tedy i podobalo se, že bude odtud vzdorovitější, než před tím.**)

Dne 5. června 1617 zahájen sněm. Před samou slavností zahájení, ku kteréž se Matyáš osobně dostaviti měl, povoláni jsou veškeři nejvyšší úředníci a radové v ranní hodině na kancelář zemskou, a zde čtena jim v plném znění svém proposice královská, pro sněm určená. Kromě Thurna dali se všickni nalézti, kteříž pozváni byli. Nejvyšší purkrabí Adam ze Šternberka měl na to k přítomným vlídnou řeč, kteráž zvláště směřovala k ukonejšení protestantův. Zjištění nástupnictví (tak asi dal se slyšeti) jestiť věcí uzavřenou a nezbytnou, odkudž prý bude lépe, přijmouti ji s pokojem a dobrou vůlí i zavázati sobě takto příštího krále, než-li zbytečným odporem na sebe ho podrážditi. Na to vyzval purkrabí shromážděné, aby s míněním

*) Skála II 28.

**) Saský státní archiv. Zeidler kurfirštovi Saskému, dd. $\frac{27.\ \text{května}}{6.\ \text{června}}$ 1617 v Praze. Zprávy vyslance saského v té době počínají nabývati zvláštní důležitosti.

svým o proposici královské z povinnosti úřadu se pronesli. První, kterémuž nevidělo se, uposlechnouti toho vyzvání, byl pan Vilém z Lobkovic; on odpověděl, že zjeví mínění svého teprv na sněmě, i zdráhal se po druhé, učiniti to, když kancléř sám mu rozkázal, aby jako rada J M krále a země promluvil. Příkladu jeho následoval pan Vilém z Roupova, kterýž podivení svého nemohl utajiti, že prý se tu toliko mluví o „přijetí“, a ne o „volbě“ krále, proti čemuž pak jmenem vlastním, jakož i mnohých přátel svých se ohražoval. Nejvyšší purkrabí pořekl se pak na to: „Uchovejž Bůh, abych mínění takového se zastával, leč bych měl dvou hlav.“ Pán z Talmberka, nejvyšší sudí zemský, jakkoli ke straně královské stojící, prohodil pak přece, že prý slýchal od mladosti své, že stavům českým přísluší právo, svobodně voliti krále, načež nejvyšší kancléř: „Jest tak, můj pane švagře, že my Čechové před jinými národy a cizozemci se chlubíme, že znamenité svobody a svobodné volení krále českého máme, ale kdyžby na prokazování přišlo, tu bychom zle obstáli, neb takové svobody v privilegiích tohoto království se nenachází.“

Po těch slovech jal se kancléř, připraven jsa na námitku, pánem z Roupova pronešenou, vykládati obšírně poměry posloupnosti v Čechách. On dovozoval zejmena, že koruna česká z těch časův, co rod Habsburský k panství se dostal (totiž r. 1526), nikoli volením, nýbrž právem dědickým s jednoho panovníka na druhého přechází, a že se důkazové toho v listinách a dějinách 16. věku, kteréž ostatně sám zevrubně rozbíral, shledávají. Z provedení jeho vycházelo samo sebou, že příběhové a ustanovení r. 1608—1611 byli pouhými novotami, kteréž prý tudíž nemohou míti právní platnosti. Výklady kancléřovy neminuly se také zjevného účinku. Pán z Talmberka prohlásil se sám první, že změnil přesvědčení svého, i že lze v skutku mluviti o české koruně jako dědičné; i oni šlechticové, kteříž opposici svou zakládali a podpírali ne tak poměry tehdejšími, jako spíše listinami a pochybným výkladem jejich, stavše se nyní povážlivými, upustili od dalších námitek. Sám Budovec zamlčel se a Vilém z Roupova nepomyslil na to, aby opáčil předešlé mínění své *).

---

*) Všecko to podlé vypravování Skály, Slavaty a zpráv v státním archivu saském.

Co průvodův se dotýče, kterých dokládal se kancléř na průkaz dědického práva Habsburských, tož nelze jich v skutku popírati *). Jisto jest, že stavové čeští roku 1526 prohlásili, že právo dědické, vyhražené zlatou bullou rodu Lucemburskému, na časy budoucí i pro dům Habsburský platiti má. i neméně jisto jest, že Maximilian II a Rudolf II od stavův českých nikoli za krále voleni, nýbrž přijati byli. Uznání práva dědického, podlé tehdejšího výkladu ve slově „přijetí" se obnášející, bylo tedy dvakráte od stavův českých bez odporu připuštěno. Avšak i to jest neméně pravdivé, že rok 1608 v té věci způsobil změnu. Tehdáž byl Rudolf II pozval stavy, aby volili bratra jeho za krále, i stavové vykonali volbu. Nechtěli-li přátelé dynastie Habsburské příhodám r. 1608 přiřknouti platnosti, poněvadž byly novotami a s právem veřejným, do r. 1607 platným, se nesnášely: tož měli ovšem co do té novoty pravdu; jest-li ale tato novota sama o sobě byla právně neplatná, to je zase zcela jiná otázka.

Obraťme tento případ pro lepší vyjasnění jeho. Dejme tomu, že by koruna česká byla do roku 1607 bývala volebnou a že by l. 1608 stavové byli mlčky se zřekli svého práva volby, uznavše Matyáše králem dědičným. Nemohl-liž touto novotou počíti se nový řád práva i byla-li ona proto neplatná, že dřevnímu řádu se příčila? Což nesmějí král i stavové vespolek veřejné právo země zjinačiti? Tuto námitku mohli tehdáž protestanti snadno proti katolíkům zdvihnouti a dokazujíce takovým pořádkem právní platnosť příhod z r. 1608 a 1611, byli by i žádoucích z toho vývodův pro sebe se dodělali! Že se to nestalo, toho důvod snadno bude nám nalézti. Všecky ústavy středověké skládají se na konec v jisté summě svobod, kteréž stavové, zvláště pak šlechta sobě byli vymohli. Úcta

*) V přípisu, učiněném k Ferdinandovi r. 1526, žádali na něm stavové čeští, aby potvrdil zlaté bully (Karla IV) v ten smysl: „quod post S M. filius haeres est et a S M. haeredes masculi procedentes, sin vero nemo masculini sexus haeredum remanserit, ex tunc filia Regis Bohemiae ultimi, quae non nupsisset et provisa cum dote fuisset, debet haeres remanere et nemo alius ex sexu masculino vel muliebri, et hoc juxta libertates regni Bohemiae." Dědické právo veškerého mužského pokolení Ferdinandova činí se již tímto místem nepochybné. Více o tom lze nalézti v pojednání spisovatele ve zprávách c. k. akademie nauk z r. 1859.

a šetrnosť privileje čili, což totožné jest, práva historického byla tedy českým stavům takořka vrozena, i oni nemohli tudíž porušiti toho u jiných, co považovali sami základem vlastní existence. Odtud to pošlo, že r. 1617 i sama opposice v Čechách netroufala sobě zastávati se právní platnosti novoty, kteráž se jim se starším právem ukázala býti v odporu. Opposice byla dříve tvrdila, že právo volby je právo starodávní, kteréž konalo se r. 1608 podlé nepřetržitého obyčeje. Když pak kancléř opak toho provedl, ztratila opposice historickou půdu pod sebou i poražena jest v tvrzení svém. Zděnek z Lobkovic, zvítěziv takto slavně, osvědčil se býti ve zboru katolických úředníkův zemských mužem onoho vynikajícího ducha státnického, kterýmž cizí diplomaté dávno již ho byli shledávali Na straně oněch rad, kteříž posud mínění svého nebyli vyslovili, neozval se ovšem žádný odpor více proti královské proposici.

Mezi tím, co tyto věci v kanceláři zemské se děly, byli se stavové sešli v síni sněmovní. Okolo deváté hodiny ranní dal císař od sebe vzkázati, že se mezi né odebrati míní. Na tuto zprávu vyšli mu nejvyšší úředníci vstříc a uvedli ho pak do sněmu. Matyáš usadil se na trůně, vedlé něho pak sedli arciknížata Maximilian a Ferdinand, ano sněm stoje příštích věcí očekával. Místopísař zemský jal se na to čísti královskou proposici, jejíž obsah v tom se snášel, že císař, jsa již věku pokročilého, potřebu toho shledává, aby nástupnictví v Čechách zjištěno bylo; poněvadž pak bratři jeho v stejné příčině stáří všeho povýšení osoby své byli se zřekli, to že prý obrátil pozornosť svou na Jeho Lásku, pana strýce svého arciknížete Ferdinanda, kteréhož aby stavové za krále „přijali, vyhlásili a korunovali,“ snažně žádá. Na závěrek čtena listina, kterouž arciknížata Maximilian i Albrecht práv svých ve prospěch strýce svého se zříkají, čímž také slavné zasedání se skončilo.

Aby umluvili se o žádoucí shodě, položili sobě členové opposice po skončeném zahájení sněmu poradní schůzi do kolleje Karlovy. Zde usnešeno, proti pouhému přijetí zastávati se „práva volby“, mimo to pak přimlouvati se ještě k odročení volby, „poněvadž prý náleží dříve se zeměmi vtělenými o této věci se poraditi.“ — Po všecky časy vlastnily nejrozličnější strany v Čechách právo, naložiti s korunou, výhradně jen zemi české samé, nejúsilněji dělo se to

pak r. 1611, a síce hrabětem Thurnem samým. Nyní usmyslila sobě opposice pojednou práva toho zanedbati a pozvati též země vtělené k volbě, jen aby mohla se prokázati s nějakou platnou záminkou pro návrh odročovací. Na konec raděno se o volbě společného řečníka pro sněm. Jakkoli byl hrabě Thurn duší opposice, přece nedostalo se mu toho úkolu, poněvadž co úředník zemský měl sám od sebe přímluvu učiniti; řečník zvolen z těch, při nichž nebylo úřadu, a tak usnešeno, aby hrabě Šlik jmenem politických přátel svých stavu panského slova na sněmě se ujal. Rytířstvo, kteréž skoro bez výjimky k protestantské straně náleželo, mělo se pak k jeho přímluvě přidati, což i od měst dílem se očekávalo. Takto činila sobě opposice naději na většinu v sněmě.

Avšak očekávání, že Šlik statečně sobě bude počínati, ukázalo se brzo býti klamným. Hrabě Šlik, pustiv se r. 1609 za doby bojův o list majestátní na jeviště politické, došel týmž časem některého vlivu, při čemž však prokázal neobyčejný nedůstatek vytrvalosti, jakož i skrovné svědomí toho, co postavení takové důsledně sobě vymáhá. Pro tyto křehkosti povahy a rozumu jeho nemínili katolíci tak zhola zříci se naděje, že by snad v smýšlení svém se nepolepšil. O zdar toho měl se nyní dokonce pokusiti arcikníže Ferdinand sám, kterýž také hraběte k přátelské rozmluvě pozval. A v skutku protivníci Šlikovi dobře byli počítali. Vnadě takového způsobu nemohl Šlik nikterak udolati; on poddal se i pustil opposici proti povýšení Ferdinanda docela mimo sebe.*)

Osudné jednání na sněmě počalo se dne 6. června, a sice v tom způsobě, že nejprv podlé dávního obyčeje nejvyšší úředníci zemští vyzváni byli, vysloviti mínění své strany povýšení Ferdinanda na trůn český. Oni učinili to pořadem důstojenství svého. Nejvyšší purkrabí hlasoval sám první za přijetí Ferdinanda i příkladu jeho následovali všickni úředníci zemští až na posledního z nich, hraběte totiž Thurna jako purkrabí Karlšteinského. V obšírné přímluvě ohražoval se tento ve smyslu včerejšího usnešení proti substituci „volby" prostředkem „přijetí", jakož i proti vylučování zemí vtělených, dokládaje na konec jako na smíření, že prý arcikníže nepochybně ra-

*) Doklady toho jsou v korrespondencích saského státního archivu.

ději pro to se rozhodne, aby příští panování jeho bylo s pokojem, než aby zanedbáním vtělených zemí dal podnětu k nedůvěře a nespokojenosti.

Nejvyšší purkrabí, zastaviv na to hlasování, jal se nyní vyvraceti mínění Thurnovo důvody kancléřovými. Potom dokazoval způsobem nepopíratelným, že stavové čeští od nepaměti lidské na hlas vtělených zemí nedbali, kdykoli jednalo se o obsazení trůnu, vyčítaje na průkaz tvrzení svého všecky případy uprázdnění trůnu českého za dynastie Habsburské, a vypisuje pořádek každého obsazení jeho. Thurn odpověděl k tomuto vyložení, že jemu jako každému druhému dovoleno jest, pronésti mínění své, a že na něm i setrvati hodlá. Radové soudu zemského, na kteréž po nejvyšších úřednících došla řada, hlasovali též pro Ferdinanda kromě jediného Kolonny z Felsu, který prohlásil se býti mínění Thurnova. Jeden z nich, jmenovitě pan Jindřich z Kolovrat, nepřestav na jediném odevzdání hlasu, otázal se přímo Thurna, jak asi může srovnati nynější jednání své s oním r. 1611, kdež prý sám první nejprudčeji Slezákův byl odbyl s pretensemi jejich strany účastenství při volbě krále. — Mezi radami soudu komorního a dvorského, kteříž na to dávali hlasy své, nalézali se Václav Vilém z Roupova, Václav Budovec i Vilém z Lobkovic; nikdo z nich však netroufal sobě, přihlásiti se k mínění Thurnovu, dávajíce všickni hlas za povýšení Ferdinanda; Vilém z Lobkovic učinil to však, nemoha se zdržeti urážlivého poznamenání, jak prý mu toho jest líto, že Maximilian trůnu se odřekl.

Nyní došlo na stavy. Podlé obyčeje dával každý stav o sobě, tedy páni, rytířstvo a města zvlášť, poradivše se v obci mezi sebou, zborový hlas skrze řečníka. Právě proto zvolen jest Šlik den před tím za řečníka stavu panského; a však nejvyšší purkrabí nepožádal tenkráte každý stav co takový k odevzdání hlasu, nýbrž každou osobu mezi stavy. Tento prostředek směřoval k oslabení opposice; slibováno sobě totiž od nevelikė výmluvnosti většiny sněmovníkův, jakož i od povinné šetrnosti k panujícímu rodu, kteréž jednotlivci sotva troufali by sobě zanedbati, konečně i od váhy důvodův, ve prospěch práva dědického pronešených, že málo kdo ze stavův se osmělí, setrvati co do osoby své v odporu. Ti, kteří by sebou přes to všecko nedali hnouti, mohli pak býti snadno spočítáni i ztratili

na váze pro skrovný počet svůj. I toto opatření neselhalo; všickni přítomní členové stavu panského hlasovali za jeden muž pro Ferdinanda. Šlik prohlásil se, že byl z nejprva toho úmyslu, přimlouvati se za svolání vtělených zemí a odročení volby, přesvědčiv se ale důvody, zde pronešenými, o podstatě dědického práva domu Habsburského, cítí prý se co věrný poddaný povinna, hlasovati za povýšení Ferdinanda i zavrhovati svolání generálního sněmu, kterýž prý jen nepořádky a nebezpečenství po sobě potáhnouti může. Tak sklesla opposice hraběte v niveč, rozplynuvši se v slova, kteráž byla v pravdě až příliš oddaná.*)

Rytířstvo a poslové měst, odevzdávajíce nyní též osobní hlasy, následovali vesměs tohoto příkladu věrné oddanosti, a po malé chvíli jmenovité poptávky směl nejvyšší purkrabí provolati v sněmu, že Ferdinand téměř jednohlasně ode všech tří stavův království za krále nikoli „volen“, ale „přijat“ jest. Dědické právo Habsburských, před málo léty ještě od nich samých takořka puštěné, oživlo nyní opět v nové slávě a representant jeho byl arcikníže Ferdinand Štýrský, toho času již král Český.

O výsledcích zasedání zpraven byl nejprv císař skrze samého nejvyššího kancléře. K arciknížeti zdvihla se četná deputace, v jejíž čele byl nejvyšší purkrabí, i přála mu štěstí k povýšení. Ferdinand, míle překvapen a dojat význačností té chvíle, děkoval co nejsnažněji stavům za dobrou vůli jejich i sliboval, vzpomínati jim toho v budoucnosti. Pohříchu byla to pouhá slova, i ani na okamžik nepřišlo mu na mysl, že chce býti a bude vší zemi otcem. Upřímná přání jeho svědčila jediné katolíkům, k protestantům choval toliko

*) O chování se hraběte Šlika píšeme, držíce se pamětí Slavatových, kterýž byl této příhodě na sněmu přítomen. Skála nepřipomíná o tom nic zvláštního. Zpráva vyslance saského, datovaná z Prahy dne $\frac{\text{29. května}}{\text{8. června}}$ 1617 (v saském státním archivu) nedává ovšem řeči Šlikově toho rázu oddanosti, jako Slavata to činí, nýbrž spíše vzhled resignace. Spolehli jsme se na zprávu očitého svědka, jakým jest v té věci Slavata, tím spíše, poněvadž Skála, jakkoli protestant, o nějaké oppoziční řeči Šlikově ani zmínky nečiní, čehož by zajisté jinak nebyl opomenul, i poněvadž možno sobě snadno pomysliti, že osobní vliv Ferdinandův nezůstal u Šlika zajisté bez výsledku. A což mluví konečně člověk, ztrativ váhu přesvědčení svého?

nedůvěru v srdci svém, kteráž každou chvíli hotova byla, proměniti se v odpovědné nepřátelství. Poněvadž mu pak ti, kteříž viděli v něm svého nepřítele, rovnou měrou spláceli, bylo s úžasem se ptáti, jaká asi budoucnosť nastává zemi, v kteréž král a národ vítají sebe s utajeným proklínáním.

Hned nejblíže příští dni vynesly na jevo, že nastávající král a veliká většina příštích poddaných jeho sobě jsou cizí. Podlé dávního obyčeje zemského povinen byl každý král před korunovací svou práva i svobody zemské potvrditi a slíbiti, že jimi chce se spravovati. Poněvadž Ferdinand byl prozatím jen přijatý, nikoli panující král, nežádáno na něm podlé formálnosti oné doby přímého potvrzení svobod zemských, nýbrž toliko slib, že po smrti Matyášově a před vlastním nastoupením trůnu potvrzení toto vykoná. „Čekanec“ trůnu měl tedy jen učiniti slib, že příště práv a svobod zemských potvrdí, král nastupující musil jich pak potvrditi skutkem.

Jednání, kteréž nyní na sněmě následovalo, točilo se okolo otázky, jakého způsobu má býti tento slib příštího potvrzení. V podobných případech spokojovali se stavové vždy jen s obecným ujištěním toho znění, že budou potvrzena všecka práva i svobody zemské. To však nestačilo nyní většině sněmu; byla-li sobě většina tato v záležitosti nástupce s neobyčejnou málomyslností počínala, sebrala nyní všecku zmužilosť svou, žádajíc, aby vstavena byla do slibu formule, kterážby příštího krále pevněji zavazovala. Podlé toho měl Ferdinand slíbiti, že všecka práva i svobody zemské „ve všech punktích a klausulech, nic ovšem nevyměňujíc, jakž to JMC. nynější král a předešlí králové čeští jsou činiti ráčili“ uznati a potvrditi chce. Výslovně svěřovali se protestanti, že starosť jejich hlavně k listu majestátnímu se vztahuje a že v oné formuli vidí větší sobě bezpečnosť; zvláště pak vyznamenávali se při té příležitosti Vilém z Lobkovic a posel Žatecký Hošťálek vášnivým zastáváním se onoho přání protestantův. Při hlasování pozdvihli se všickni protestanti jako jeden muž za to, aby byl onen přídavek do reversu, kterýž nový král vydati má, nejen postaven, nýbrž i mezi nálezy sněmovní zapsán.

Katolíci nestavěli se jim tenkráte na odpor, toliko Slavata a Jaroslav z Martinic, kteříž vůbec nezmeškali žádné příležitosti,

aby o protestanty se neotřeli, hlasovali proti formuli. Ano Slavata prohlásil se, že „o majestát nestojí a se starati nebude,“ kteréžto prohlášení jeho nemohlo míti v tu dobu jiného smyslu, leč ten, že řečník svým časem o zničení jeho věrně se míní přičiniti. Toto opovážlivé vyzvání nezaniklo v hlomozu onoho dne bez povšimnutí. Mnozí z protestantův zachovali slova Slavatova hluboko v paměti své i připomenuli mu je několik měsícův později v tom okamžení, když Slavata, k oknu kanceláře zemské jsa přitlačen, života svého proti nepřátelům svým se bránil. Opakování jejich potvrdilo ortel smrti, jehožto posledních následkův Slavata takořka zázrakem jen se spasil.

Nyní došlo na Ferdinanda, aby se osvědčil, zdaž-li povýšení svého stavům chce milostivě vzpomínati a právní stav země beze vší záminky uznati čili nic. Několik let před tím, a sice ještě za života Rudolfova, podřekl se jednou Ferdinand v soukromní rozmluvě ke knížeti Karlu z Lichtenšteina, že třeba jest především pracovati o to, aby list majestátní za své vzal. Nyní byla příležitosť, rozhodnouti se, zdaž-li zámyslu svého již tou dobou provésti míní čili nic. Sotva byl ještě k tomu dospěl, aby otázku o věci této v určité podobě na svědomí své vznesl, ano viděl se již tlačena k předsevzetí, protestantům křivdícímu. Slavata totiž, objeviv se u Khlesla, připomenul, že přišel čas, zbaviti se listu majestátního. Ferdinand nechť prý výslovně odepře, příště ho potvrditi; stavové že prý musí se spokojiti. Kardinál zachoval se tenkráte co muž poctivý, opřev se celou váhou postavení svého radě Slavatově. Nestojí-li arcikníže, tak doložil Khlesl pro lepší důvod opáčného mínění svého, o korunu Německou, nechať prý oblíbí sobě, dáti příklad takového zápalu pro víru.

Ferdinand, uvažuje střízlivou myslí stav věcí, nemohl zůstati na dlouho v pochybnosti, že kardinál má pravdu. Nepotvrzení majestátu mělo pro něho jen tehdy smysl, mohl-li v Čechách týmž časem podobnou náboženskou reformaci po dobrém nebo po zlém provésti, jako ji byl provedl ve Štýrsku. Mohl-liž to ale učiniti ještě za života Matyášova a za trvání vlády jeho? Nepotvrzení majestátu bylo by se protestantům stalo výstrahou i omlouvalo by předkem povstání, kdyby oni k němu byli se utekli. Tak nesmyslné

nemohl Ferdinand jednati. Proto přece nerozhodnul se ale tak zhola pro vydání reversu, nýbrž dal otcům pražské kolleje Jezuitské pod tajemstvím předložiti otázku, může-li bez obtížení svědomí svého potvrditi listu majestátního. Odpověď zněla jednohlasně v tento smysl, a důvody záležely v tom, že prý Ferdinand by nebyl směl uděliti list majestátní, listu uděleného že prý ale smí potvrditi, nemůže-li jinak k trůnu se dostati. Toto dobré zdání upokojilo arciknížete vzhledem k přijetí koruny; ostatně byl by snad při méně výhodném žnění jeho ještě více oblíbil sobě časných důvodův prospěšnosti, na kteréž byl Khlesl upamatoval. Revers vydán tedy zcela dle žádosti sněmu.*)

Korunovace položena na den 19. června. Mezi tím, co průvod slavnostní z hradu do kůru sv. Víta se ubíral, stalo se, že Slavata Ferdinandovi po boku kráčel. Krátké chvíle, kteréž nedlouhá tato cesta rozmluvě dopouštěla, použil Ferdinand, osloviv přísného ve věcech víry souseda takto: „Chvála panu Bohu, že toto korunování mé se vykoná bez ourážky svědomí mého.“ Na místě odpovědi pokrčil Slavata rameny. Ferdinand, znaje dobře, že Slavata potvrzení majestátu, jakkoli se v reversu jen mlčky bylo stalo, neschvaluje, jal se hájiti sebe dobrým zdáním bohoslovcův. Rozmluva tím se skončila, neboť přiblížili jsou se chrámu.**)

Nastala nyní poslední korunovace krále českého, kteráž ještě pod zachováním starodávního obřadu se děla. S přísahou krále srovnávala se přísaha stavův, oba zavazovali se na vzájem k určitým povinnostem. A za několik let po tom, — jaký obrat věcí! Přísaha královská proměnila se v chudé ujištění, kteréž spíše králi než stavům ve prospěch znělo, ano králové, shledávajíce pramen moci raději v přirozeném právu svém, došli tak daleko, že odmítli od sebe, dáti sobě korunu na hlavu vložiti! — V ostatním nebyla by korunovace Ferdinanda nic zvláštního v sobě obnášela, kdyby přítomní kardinálové Khlesl a Dietrichštein nebyli něčím přispěli k vyražení divákův. Oba, řevniví na právo předního místa, byli

*) Archiv v Hradci Jindřichově. Slavata Martinicovi ze dne 24. září 1646. V tomto dopise připomíná Slavata Martinicovi obšírně příhody r. 1609 a 1617.

**) Z téhož listu Slavatova k Martinicovi v archivu Jindřichohradeckém.

sobě totiž dali slovo, že při korunovaci několikráte místa svá vyměni, aby takto stejná důstojnosť jejich s vůlí obapolnou na jevo vyšla. Porovnání tomuto přísně vyhověno.

Hostina korunovační prošla ve vší slušnosti, ano, jak ujišťováno, i při veselém rozmaru, k čemuž nejvyšší purkrabí jako ochotník na poli žertu něco ze svého přičinil. Naposledy shledávala se tu stará země česká v dobré vůli pohromadě. Kdyby tak byl nyní věštec vstoupil mezi shromážděné hosti, jak hrozný pohled do nejblíže příští doby byl by jim mohl otevříti. Nebylť jediného mezi hostmi, kterémuž v potomní smutnohře české nepřipadl úkol nějaký. Při tabuli císařské seděli Ferdinand podlé Matyáše, Dietrichštein podlé Khlesla. Tento, jsa v plném držení oné moci, od kteréž Matyáš měl toliko jmeno, byl několik měsícův později jako zajatý z Vídně odvlečen a pro ostatek života svého toliko na povinnosti stavu svého odkázán, v kterýchž ovšem malé shledával záliby. Ferdinand sám ocitnul se brzo potom v nebezpečenství, že bude královského, arciknížecího i ostatních titulův svých týmž právem moci užívati, jakýmž sobě vlastniti směl titul krále Jeruzalemského. Co ostatních hostí se tkne, ti byli přiděleni k dvanácti tabulím. Sotva byl kdo mezi nimi, jehož by těžká protivenství nebyla očekávala. Katolíci musili při vypuknutí povstání větším dílem hledati bezpečnosť svou v útěku do ciziny i zachovali za tři léta dosti nuzně život svůj. Když pak povstání přemoženo bylo, navrátivše se do otčiny své, shledali ji ve všech koncích spustošenou, obyvatelstvo s třetinu vyhubené, ano se zbytku jeho zoufalství bylo zmocnilo. Protivníci jejich, na kteréž přišel pak pořádek odplaty, zachovali se jen pro strasti tisíckrát ještě horší. Někteří skončili životy své pod rukou katovou, ostatním nastávalo ještě větší zlé; neboť oni musili jíti do vyhnanství bez konce, kteréž bylo spojeno s trapnými starostmi o chléb vezdejší. Aby se pak dovršila míra utrpení, musili se vyhnanci, bojovavší dříve doma za přesvědčení své, pronajímati v žold lecjakémus dobrodruhu v cizině. K této srdcejemné smutnohře byla hostina korunovační blýskavou předehrou.

Když tabule zdvížena a císař se byl vzdálil, zůstal korunovaný král za některou chvíli ještě mezi hostmi i účastnil se obecné veselosti. On přemohl se tak dalece, že připíjel každému z hostí po-

har vína, vydávaje tím svědectví (ač jesť-li zprávy naše nepřehánějí), že i mužové tak notorické střídmosti, jaká chvalí se při Ferdinandovi, v pijáckém umění 17. věku něco dokázati dovedli.*) Dni následujíci oslaveny jsou rozličnými rytířskými kratochvílemi, po kterých dávány k závěrku hry dramatické v kolleji Jezuitův. Při všech těchto slavnostech bylo viděti Ferdinanda, jenž choval se s neobyčejnou vlídností. Mnozí z protestantův, kteříž nebyli nepřístupni takovým povrchním věcem, jali se v důvěrném hovoru o nastávajícím králi příznivěji se pronášeti, litujíce výbuchův minulé opposice: oni prý byli strany dědického práva Habsburských na omylu, to že je podstatně založeno a z nevědomosti stalo se prý, že o něm pochybovali. Podobné řeči vedli též hosté z druhých zemí koruny české. Khlesl nemeškal, nynější jevení se Ferdinanda a případnou zásluhu příštího sobě přičísti. Vyslanci saskému vypravoval, že již po 14 dní Ferdinandovi dává tak dobrá naučení, pro kteráž prý, ač bude-li jich následovati, svět zajisté vyzná, že Ferdinand na dobro se obrátil.**)

Přívětivý úsměch, kterýž v těchto dnech před veřejností na rtech Ferdinandových zahrával, nesnášel se zatím nikterak s pravými pocity jeho. V hloubí vnitra svého cítil se vystupováním opposice mocně urážena, ano sama radosť nad novou korunou nemohla vypuditi kyselosť z srdce jeho. Při slyšení, kteréž měla týmž časem jedna deputace u něho k vůli blahopřání, vyšlo pravé smýšlení jeho zřejměji na jevo, když totiž mezi členy této deputace i některé z protivníkův svých byl zočil. Obrátiv se k Thurnovi, před ním stojícímu, otázal se ho, proč on a jeho političtí přátelé protivníky jeho byli se učinili. Rozumí se, že na odpověď tuto následovalo jen vzdorovité a rozpačité mlčení. Tak to ale nezůstalo. Thurn, Fels, Budovec, Vilém z Roupova, Kašpar Kaplíř ze Sulevic a Žatecký primas Hašťálek, jakož i Kochan z Prachova, písař Starého města pražského, byli voláni na královskou kancelář a poděleni domluvou, ku kteréž připojena vyhrůžka, že je čeká osud Jiřího z Lobkovic.

*) Saský státní archiv. Zeidler kurfirštu Saskému ze dne $^{20}/_{30}$. června 1617 v Praze.

**) Zeidler kurfirštovi Saskému v Praze $\frac{\text{25. června}}{\text{5. července}}$ 1617.

Tento byl r. 1593 sněm český k opposičnímu chování svedl, chtěje Rudolfa II přinutiti, aby mu svěřil úřad nejvyššího purkrabí. Rudolf však zanevřel pro tuto pletichu na něho tou měrou, že zdvihl proti Jiřímu hrdelní při, následkem kteréž ho uvězniti a po mnoholeté vazbě r. 1606 tajně odpraviti dal. Pohroziti těm, kterýchž věc ta se týkala, osudem Jiřího z Lobkovic, znamenalo tedy tolik, jako zastrašiti je nebo popuditi jich k nejhoršímu. Hned po tomto významném výstupu složeni jsou Hašťálek a Kochan úřadův svých.

Pouhé svržení dvou opponentův stavu městského nebylo ovšem nijakým důkazem, že by hněv králův již se byl uložil. Míle rádi byli by Ferdinand i vláda Matyášova, jsouce tenkráte jednostejné mysli, i protivníkům svým ze stavu šlechty úřadův odňali, kdyby toho bylo Zřízení Zemské dopouštělo. Avšak nejen hrabě Thurn co purkrabí Karlšteinský, nýbrž i druzí pánové jakožto radové při rozličných nejvyšších úřadech nemohli býti z nich složeni. Toliko ve dvou případech dopouštěla se výjimka z tohoto pravidla, zejmena při obsazování trůnu a za příležitostí povýšení. Roku 1611 vyvozovali totiž protestanti sami ze staršího, jakkoli něco pochybného případu tohoto způsobu, že prý veškeří nejvyšší úředníci zemští po uprázdnění trůnu povinni jsou, složiti úřady své v ruce nového krále. Tato právní theorie měla jim proraziti cestu k nejvyšším úřadům, tehdáž skoro výhradně od katolíkův spravovaným, a v následcích jejích dostal se také hrabě Thurn na purkrabství Karlšteinské, kteréhož Slavata musil zanechati. Druhou možnosť, odstraniti některého úředníka zemského z dosavadního místa, dávalo povýšení jeho. Za Maximiliana II byl o to vznikl spor. Císař byl tehdáž nejvyššího sudího zemského, pana Jana z Valdšteina, k přednějšímu úřadu nejvyššího komorníka povýšil, jen aby ho z dosavadního místa odstranil, a Valdštein musil se s tímto povýšením proti vůli své spokojiti. S těch dob považovalo se odstranění z úřadu cestou povýšení za právně nezávadné.

Ponévadž povýšení Ferdinanda na trůn český nenáleželo za změnu vlády vykládati, nezbývala leč druhá cesta k odstranění protivníkův z úřadův jejich. Pokutování ale takové, kteréž vlastně bylo s prospěchem, nemohlo ovšem vládě nikterak na mysl přijíti, i tak stalo se, že protivníci vzdor královskému hněvu na nesloži-

telnosti své sobě zakládati směli. Nejvíce mrzela vládu málomoc nosť její vzhledem k Thurnovi, kterýž co purkrabí Karlšteinský měl klenoty i privileje zemské v opatrování svém. Jak krotký byl úřad tento obyčejným během, tak povážlivým mohl se státi v časích mimořádných. Což pak bylo nemožné, že by po smrti Matyášově cizí nápadník trůnu se vyskytnul, kterémuž Thurn snadno mohl vydati korunu? Že pak nebylo daremné, strachovati se něčeho takového od muže, jakým byl Thurn, dokazuje nejlépe potomní běh událostí, i nebyla tedy žádosť, potrestati protivníka toho, jedinou příčinou, proč Ferdinand po odstranění jeho z úřadu toužil, nýbrž i důvodná bázeň příštích skutkův jeho.*)

Z této nesnáze pomohla vladě několik měsícův později pouhá náhoda, kteráž sprostila Ferdinanda strachu jeho, stavší se zároveň podnětem důtklivého potrestání Thurna. Jakkoli úřad obou purkrabí Karlšteinských byl mezi nejvyššími úřady zemskými poslední, náležel přece mezi bohatě nadané, zejmena pak vynášel purkrabímu ze stavu panského, jakýmž byl právě Thurn, do roka okolo 8000 tolarův. Z pravidla zůstávali také purkrabí doživotně v tomto úřadě, nedbajíce povýšení, kterýmž vlastně jen tratili. Tu přihodilo se, že zemřel nejvyšší komorník, pan Jan Sezima z Ústí, čímž uprázdnil se jeden z nejvyšších úřadův zemských. Tak naskytla se příležitosť, zákonnou cestou povýšení dostati Thurna z Karlšteina i způsobiti mu zároveň ostré příkoří. Postoupením nejvyššího sudího zemského za nejvyššího komorníka uprázdnil se pak úřad onoho, i dvůr usnesl se, dáti jej nejvyššímu sudímu dvorskému, totiž Slavatovi. Thurn pak měl obdržeti místo Slavatovo, kteréž sice co do hodnosti stálo nad purkrabstvím Karlšteinským, za to ale do roka pouhých 400 tolarův vynášelo.

Dne 5. října 1617 povoláni jsou tedy všickni nejvyšší úředníci na hrad, kdež císař jim chtěl oznámiti vůli svou strany nového obsazení. Thurna bylo se mezi tím doneslo, že při dvoře mají na něho naměřeno a že ho zejmena pod záminkou povýšení o úřad jeho připraviti chtí. Z toho pojala ho taková zlosť a takové leknutí, že nevěda, co činí, před samým slyšením na Slavatu se obrátil,

*) Skála II.

žádaje ho za přímluvu v té věci u nejvyššího purkrabí. Jaký nedůstatak rozvahy — při nejmenším řečeno — krok tento dokazuje, lze z toho seznati, že Thurn sám to byl, kterýž r. 1611 Slavatu z purkrabství Karlšteinského byl vypudil. Slavata nedal této příležitosti minouti, aby protivníka svého způsobem rovněž tak slušným, jako důtklivým nepokořil; potěšiv ho zbožnými slovy, přimlouval se v skutku u nejvyššího purkrabí za něho, věda ovšem dobře, že mu to nic nebude platno, i dával vůbec soustrasť svou všelikým způsobem na jevo. Rozvážil-li Thurn pozdéji případ tento bez pobouření mysli, bylo mu za sebe se stydéti i pocítilť v sobě zajisté chuť, odplatiti se křesťanské lásce kollegy svého něčím zcela jiným, než vděčným vzpomínáním.*)

Mezi tím, co Thurm ve strachu a zlosti uší svých buď potěšným slovům Slavatovým nastavoval, buď nejvyššího purkrabí prosbami svými obtěžoval, od kteréhož však musel slyšeti, že císař má právo, povyšovati nejvyšších úředníkův i proti vůli jejich, objevil se kancléř, vyzývaje shromážděných, aby vstoupili do komnaty císařovy. Jmenem přítomného Matyáše ohlásil tu kancléř, že JM Císařská úřad nejvyššího komorníka, uprázdněný úmrtím pana Sezimy, udělila nejvyššímu sudímu zemskému panu Jiřímu z Talmberka, že pak následkem toho nejvyšší sudí dvorský pan Slavata na úřad nejvyššího sudího zemského, purkrabí Karlšteinský Thurn na úřad nejvyššího sudího dvorského se povyšuje, Karlšteinské purkrabství pak na pana Jaroslava z Martinic se skládá. Pán z Talmberka děkoval na to císaři po česku za milosť jeho, při čemž kancléř učinil tlumočníka. Slavata, jsa němčiny náležité mocen, vyslovil díky své jazykem německým.

Thurn, na něhož nyní došla řada, učinil poslední pokus, zachovati se v dosavadním postavení. „Ode dávna,“ pravil k císaři, „bylo umění válečné mým zaneprázdněním, i k němu hodí se úřad purkrabí Karlšteinského nejlépe; spravovalť jsem úřadu toho posud takovým způsobem, že nikdo nemůže sobě na mne stěžovati. Pročež snažné prosím VM Císařskou, aby mne při něm ráčila zachovati,

*) Zprávu o tom podává Slavata sám v II. díle „Pamětí“ svých.

což tím více by prospělo, poněvadž v zákonech a právích této země nemaje zběhlosti, nemohu sobě přičítati způsobilosti k vyššímu úřadu sudího dvorského.“ Aby císař měl vůli svobodnou, rozhodnouti se, předstoupil nyní Jaroslav z Martinic, vzdávaje se povýšení svého na purkrabství pro ten případ, kdyby žádosť Thurnova došla nejvyššího povšimnutí. Na to dal Matyáš skrze kancléře prohlásiti, že nemá v úmyslu, změniti svého předsevzetí. Nyní došlo na Thurna, uvésti v skutek, čím dříve jednou byl pohrozil, že totiž vzdá se všeho úřadu; on však rozmyslil sobě jinak i složil přísahu na nový úřad, kterouž předpisovalo Zřízení Zemské. Když pak později sešel se se Slavatou, děkoval mu z dobré rady jeho, kteráž ho prý ode všeho přenáhlení v té věci byla zdržela. „Jakým způsobem mně snesl poděkování svého při vyhození oknem,“ napsal Slavata potom v Pamětech svých „to nechť každý sám usoudí!“ Zajisté nebyla slova: „Pánové, zde máte druhého!“, kterýmiž Thurn po vyhození Martinice schvaloval Slavatu k stejnému osudu, nikterak znamením vděčné mysli.

Nedlouho po tomto složení dostalo se Thurnovi výstrahy s jiné strany. Pod pláštíkem soustrasti psal totiž Khlesl hraběnce Mansfeldové, kteráž s Thurnem byla v přízni, důvěrný list, v němž vyčítal hraběti, že jsa přece generálem, shledává potěšení své v tom „aby kazatele a superintendenty spravoval“. K tomu doložil Khlesl, nevzdá-li se Thurn hodnosti defensora, že císař, jakkoli by mu jinak přál všeho dobrého, náhle mohl by se dáť pohnouti k nepřátelskému kroku proti němu, od kteréhož by ho prý ani kardinál zdržeti nestačil.*) List tento, zjevně k tomu směřující, aby Thurnovi ukázán byl, musil hraběte přesvědčiti, že třeba mu odtud na nejhorší věci se připraviti, ač nemíní-li dokonalým se obrácením vyhledávati odpuštění a domáhati se nových milostí. Thurn však brával již po mnohá léta možnosť, znepřáteliti se s dynastií, v příčet k plánům svým; „povýšení“ jeho, společně s touto výstrahou musilo ho tudíž v onom zámyslu jen utvrditi. Jediné, nač mu bylo ještě pomýšleti, byl způsob, jakým by stavův co takových mohl dohnati

---

*) Skála II 13—15. Též druhá apologie.

ke kroku, kterýž by roztržku mezi nimi všemi a rodem Habsburským učinil nezhojitelnou.

Aby povýšení Ferdinanda na trůn český dospělo k formálnímu závěrku, bylo ještě třeba, povolati sněmův na Moravě, v Slezích a Lužicích, aby uznali nového krále českého za pána svého. Staloť se to ještě průchodem léta (1617) a sice beze vší těžkosti, i tak uznán a přijat jest Ferdinand co čekanec koruny české ve všech zemích jejích.

Hlava čtvrtá.

Jednání o povýšení Ferdinanda na trůn německý a uherský.

I Císař v Drážďanech (4. srpna 1617). Jednání o svolání sjezdu kurfirštův. Kroky kabinetu Heidelberského na škodu Ferdinanda. Donín a Camerarius v Praze (1617). Kurfiršt Fridrich snaží se sehnati nové kandidáty pro korunu německou. Chování se v té věci Maximiliana Bavorského. Schůze světských kurfirštův (v listopadu 1617). Fridrich v Mnichově (6. února 1618). Kabinet Heidelberský octne se se záměry svými o samotě. Khlesl ukládá o to, aby odložen byl sjezd kurfirštův.

II Dědické nároky Habsburských k uherskému trůnu. Oni hodlají provésti jich mocí. Zahájení říšského sněmu v Prešpurce (27. března 1618.) Opposice domáhá se práva k volbě. Rozbor otázky, byla-li uherská koruna dědičná čili volební. „Objasnění“ říšského sněmu v té příčině. Jednání o diplomu. Zamítnutí diplomu. Článek sněmovní o volbě. Diplom korunovační. Volba (16. května 1618). Stížnosti říšského sněmu. Ferdinand korunován.

III Svolání sjezdu kurfirštův novými průtahy se zdržuje. Nedostatek peněz při komoře dvorské. Rostoucí zášť Maximiliana proti Khleslovi. Chování se Oñatovo. Žádost za španělské subsidie. Khlesl vyhledává smíření s Maximilianem.

I

Hned po vykonané korunovaci Ferdinanda v Praze pomýšleno konečně opravdu na to, aby císař kurfirstu Saskému, Janu Jiřímu, učinil návštěvu, tak často obmýšlenou a pokaždé odloženou. Veškery důvody, jiż dříve v příčině té přivozované, jsou nyní znova na světlo vyneseny, nalíčeny a rozšířeny, tak že konečně Matyáši nezbylo, než vydati se na cestu. Dne 4. srpna 1617 přibyl císař do Drážďan, provázen jsa bratrem svým Maximilianem, králem Ferdinandem, Khleslem a některými členy tajné rady své. Návštěva děla se za dvojím účelem, a sice především, aby kurfiršt, shledaje v ní zvláštní poctu sobě činěnou, ochotněji naklonil se k žádostem císařským, a za druhé, což hlavním bylo úmyslem, aby při Janu Jiřím

docílilo se závazného vyjádření o nástupnictví v Němcích. Matyáš sám nevzal v jednání politickém žádného podílu, přestav na tom, že několika pochvalnými slovy doporučil strýce svého Ferdinanda kurfirštovi ke koruně německé. I král s Maximilianem stranili se v Drážďanech všech politických porad mimo to, že Maximilian sebe po druhé omluvil z onoho dobrého zdání, jímž před rokem byl císaři schvaloval vystrojení vojska, načež kurfiršt odpověděl, že takové omluvy nebylo ani třeba, dopřívaje jí tudíž vlídně místa. O záležitostech povahy politické jednáno pouze mezi kardinálem a ostatními radami císařskými s jedné, a radami kurfirštovými, jimž Kašpar z Schönberga stál v čele, s druhé strany.

Při těchto poradách sdělil Khlesl, že císař zámýšlí svolati sjezd kurfirštův k vyřízení nástupnictví v Němcích, k čemuž jen mimochodem napověděl, že se bude na tom sjezdu snad také rokovati o jiných věcech, zejmena o narovnání mezi protestanty a katolíky. Na to žádal, aby mu bylo oznámeno, snáší-li se kníže se svoláním sjezdu kurfirštův a účelem jeho i zdali též míní k němu osobně se dostaviti; dále přál sobě míti dobré zdání o místě a času takového sjezdu, jakož i o tom, jakým asi způsobem by náleželo ostatní dva kurfiršty protestantské k němu pozvati. Radové sasští odpověděli jmenem pána svého, že jest ochoten, dostaviti se osobně k sjezdu, kdy a kde císaři se bude líbiti a účastniti se v upravení nástupnictví v Říši. Avšak vzhledem k narovnání mezi protestanty a katolíky přeje prý sobě kníže, aby věc tato při poradách kurfirštův nebyla považována za vedlejší, nýbrž za kus čelný; v ostatním že prý ale nečiní zdar tohoto narovnání podmínkou svolení svého k povýšení Ferdinanda. Po náležitém uvážení všeho bylo tedy viděti, že prohlášení se dvora saského žádostem Habsburských jest příznivé, a Ferdinand měl je také v skutku za takové. Khlesl doložil na konec, že císař chce svolati kurfiršty na hromnice 1618 do Řezna.*)

Ferdinand, jehož osobní vzhled, jakož i způsob života i řeči dle všeho, co o něm známo, náleží považovati za velice odměřený, klidný

*) Zprávy o těchto jednáních vyňali jsme z listin státního archivu saského pod názvem „Succession im röm. Reich 10676,“ a sice z listů 569—583; pak z někdejšího říšského archivu ve Vídni (Wahl- und Krönungsakten Fasc. 9).

a zdrželivý, osvědčoval více obratnosti v obcování, než by se kdo byl do něho nadál. Chovalť se při radovánkách dvorských k vdově po nebožtíku kurfirštu, kteráž byla sestra Kristiana IV, krále Dánského, a paní ještě mladá, s neobyčejnou pozorností, i tančil s ní, tak že již šeptáno sobě o milostné příchylnosti mezi oběma k sňatku ještě způsobilýma. Některým katolíkům při dvoře císařském nebyl sňatek Ferdinanda s protestantkou nikterak proti mysli; neboť mohlo se za to míti, že příbuzenství s knížecím rodem saským prospěje k šťastnějšímu překonání četných nesnází tehdejších. Khlesl sám před jinými s obvyklou čiperností ujímal se té myšlénky, přemlouvaje Ferdinanda po několik měsícův k tomuto sňatku. Připomínalť, jakou důvěru by to u protestantů způsobilo, kdyby kněžna směla na dvoře císařském žíti volně dle vyznání svého a chovati u sebe vlastního kazatele.

Toť ale bylo Ferdinandovi právě příčinou, proč k sňatku se neměl, jelikož nešlo mu o to, aby získal důvěru protestantův za cenu takovou, že nebude jich u víře skracovati. Rozum pravil mu, že zasnoubí-li se s protestantkou, prohlásí tím dílo života svého — reformaci totiž v Štýrsku — buď za kruté násilí, buď za těžké pobloužení a že by tudíž všem dalším krokům na dráze již nastoupené odňal půdu. Proti takovému sňatku mocně vzpíraly se tedy netoliko veškery jeho vzpomínky, přání i přesvědčení jeho, nýbrž i ta okolnosť, že nezbytně náleželo jemu ohlížeti se na posavadní politiku svou a pamatovati na zdar té, kterou v budoucnosti hodlal provozovati. Aby však prudkým zamítnutím návrhův Khleslových dvoru drážďanského příliš neurazil, oznámil, že by se nezříkal sňatku s vdovou kurfirštovou, dostane-li se mu jistoty, že v nejkratší době stane se katoličkou. Ježto ale za takových vymínek nebylo pomyšlení na další vyjednávání o té věci s kurfirštem Saským, něměly pocty a poklony, v Drážďanech na vzájem vyměněné, nijakého platného účinku.*)

Poněvádž sjezd kurfirštův měl dle ustanovení Khleslova svolán býti na hromnice (2. února 1618), bylo nyní třeba vyjednávati s ostatními kurfiršty o výslovnou přípověď, že se při něm osobně dají

*) V archivu Simancasském: Oñate králi Filipovi III z dne 7. března 1618.

nalézti. Protož vyslán dvorní rada říšský Hegenmüller koncem měsíce září na Rýn, aby vyžádal sobě připověď duchovních kurfirštův. Všichni tři arcibiskupové slíbili sice bez okolků, vytýkali ale tolik, že císař ve svém listě zvacím příliš všeobecně mluví, nepřipomínaje v něm výslovně, že na sjezdu má se upraviti nástupnictví v Říši; bylif tudíž císařštější nežli sám císař. Od oněch tří arcibiskupův uchýlil se Hegenmüller ke kurfirštovi Falckému, provázen jsa biskupem Špýrským, nadšeným to stoupencem politiky císařské a španělské, kteréž i později platně posloužil, ovšem ne bez peněžité náhrady. Oba poslové žádali dle instrukce sobě dané mladého falckrabí Fridricha za účastenství v sjezdu kurfirštů, jelikož se tu bude prý jednati o uklízení mrzutých svárů v Říši. Řeč taková měla při kurfirštu vzbuditi naději, že „komposice“ bude ne-li jediným, tož aspoň hlavním předmětem porad. Vzhledem k tomu Fridrich nemohl leč slíbiti účastenství svého, když ale poslové mimochodem pověděli, že snad i záležitosť posloupnosti bude vzata v poradu, počal se rozpakovati i nechtěl na jisto slibovati, že k sjezdu se dostaví.*)

Kurfiršt Falcký ostatně i bez onoho sdělení posluv císařských jasně prohlédal, k čemu měří se tímto sjezdem kurfirštuv, a rozpaky jeho v příčině té nebyly vzbuzeny teprvé ostýchavým vyznáním Hegenmüllerovým. Jako všickni politikové v Němcích, byl zajisté i dvur falcký o tom přesvědčen, že domu Habsburskému nemůže jíti o nic silněji, než o nástupnictví v Němcích; a protož, bylo-li jim při rakouské politice vubec něco s podivením, byla to jen neslýchaná zdlouhavosť a nedbalosť, s kterouž domáháno se účelu tak přirozeného. Kurfiršta Falckého i rady jeho nepřekvapila tedy ona zpráva nikterak, ponévadž na ni již dávno byli připraveni. Co do smýšlení, jakého sami byli vzhledem k záležitosti posloupnosti, řekněme z krátka, že činili se snahám Rakouským nejhoršími nepřátely.**)

---

*) Dopisy pojednávající o vyslání Hegenmüllera do Porýní nacházejí se v archivu c. k. ministeria vnitra. Tamtéž najdeš prohlášení falckrabího z dne 9. října 1617.

**) Doklady k tomuto tvrzení podal spisovatel v dřívějším díle svém: Rudolf II und seine Zeit.

První znamení tohoto nepřátelství pocházejí, jak povědomo, z doby mezi r. 1606 a 1611. Kristián, kníže Anhaltský, vkládal se tehdáž o své vůli i jmenem kurfiršta Fridricha IV ve spor mezi Rudolfem II a Matyášem, chtěje z něho kořistiti ve prospěch své strany i na záhubu Habsburských. Ačkoli tehdejší snahy jeho zůstaly bez výsledku, přece nevzdal se Kristián záměrův svých, nýbrž poodložil jich toliko v naději, že buď smrtí císaře, buď restaurační politikou jeho najde vhodnější příležitosti k jich provedení. Protož horlivě udržoval všeliké svazky, v kteréž l. 1608 byl vešel, staraje se o to, aby unie setrvala v ustavičném styku s přátely svými v Rakousích, v Čechách, na Moravě i Slezsku. Také na některých sjezdech unie raděno se v skutku s nemalou horlivostí o prostředcích, kterýmiž by přátelské spojení s Čechy zachovati se dalo.*) Dvůr Heidelberský byl o tom, že koruna česká dříve neb později falckrabímu se dostane, tou měrou přesvědčen, že se v Londýně při námluvách o ruku dcery krále anglického zjevně chlubil touto nadějí, chtěje takto ženicha postaviti v rovnější důstojnosť s nevěstou. Sám král Jakub I, jenž později zkázu zetě svého nemálo urychlil, liboval sobě tehdáž v této naději, pravě, že Fridrich za málo let bude králem Českým.**)

Když léta 1616 počaly docházeti z Čech zprávy nejen o kvašení myslí mezi protestanty, nýbrž i o snahách vlády, aby nástupnictví bylo Ferdinandovi zabezpečeno, tehdáž kabinet Heidelberský, bera sobě z toho podnět, aby činnosť svou dvojnásob usílil, ustanovil se vypraviti dva vyslance do Čech, kteříž by vyskoumali stav věcí. Prvním vyslancem byl Kryštof z Donína, jenž počátkem léta 1617 prošed Čechy a snad i Rakousy, předložil po návratu svém knížeti Anhaltskému v Amberku obšírnou zprávu o výsledku své cesty. Podlé zprávy jeho rozpadávalo se tehdáž mocnářství Rakou-

---

*) „Nebenmemorial, was zu Nürnberg zu verhandeln wäre," daný v Heidelberce dne 16—26 ledna 1615, v státním arch. Mnichovském. 548—I.

**) Arch. Simancasský. Státní rada ve zprávě své k Filipovi III z dne 24. dub. 1613 praví: El Embaxador Don Alonso de Velasco escribe, que haviendo entendido, que aquel Rey (Jakub I) decia, que su yerno tendria titulo de Rey dentro pocos años procurò descubrir en que lo fundava, y es en lo de Bohemia.

ské ve všech koncích. Každá země má prý již svého nápadníka, jenž očekává jen smrti císařovy, aby pak sám povznesl hlavy své. Konec věcí v Uhřích nelze prý ani předvídati. Kterýkoli kníže, jenž by měl dostatek peněz, jsa při tom jazyka uherského jen poněkud znalý, mohl by s prospěchem ucházeti se o korunu uherskou; vždyť prý osoba tak nízká, jako jesť hrabě Althan (!), smí na dosáhnutí její pomýšleti. Ostatně hlásí se již nyní částˇ země k Bethlenu Gaborovi. Panství na Moravě a v Rakousích chce kníže z Lichtenšteina na sebe potáhnouti, kterýž prý opustí vše, budou-li protestanti jemu pomáhati. Též pán z Khuenu, jenž byl shromáždil veliké jmění, oddává prý se záměrům ctižádostivým. Unie požívá prý všudež veliké vážnosti, získavši sobě zejmena zvláštní přízeň tím, že na říšském sněmu v Řezně císaři zhola odpřela všeliké pomoci peněžité. Ozýváť se také přání, aby unie byla prostředkův svých šetrna, by v době, kdy bude třeba meč tasiti, nemusila ho ukládati dříve, dokud dokonale nezvítězí. O prostředcích, kteréž by císaři v případě války po ruce býti mohly, pronáší se Donín s opovržením; zbrojnice jsou prý prázdny, státní dluhy dostoupily již 25 milionů zlatých i rostou ještě více zadržováním úrokův, pevnosti pak na pomezí Uherském jsou prý téměř bez posádky *).

Dříve ještě, než Donín z cesty své se vrátil, vypravil kurfiršt Falcký radu svého Cameraria s dvojím poselstvím, jak do Prahy tak do Drážďan. V Drážďanech měl kurfiřštovi Saskému vštípiti nedůvěru k rodu Habsburskému, v Praze pak vyskoumati smýšlení, v Čechách panující, i dorozuměti se s Thurnem a přátely jeho o to, jak by ustanovení nástupce v Čechách překaziti se dalo **). Císařskému dvoru, v Praze sídlícímu, měly se tyto pletichy zakrýti vyjednáváním, jež by Camerarius zapředl s Khleslem v příčině sjezdu komposičního. Jednatel Falcký poslání svému svědomitě dostál, obnoviv někdejší styky s náčelníky protestantův českých a vraceje se od nich se slibem, že nikdy a nikterak nepodají rukou svých k tomu,

*) Donínova zpráva, daná v Amberce dne 21/31. ledna 1617, v státním archivu Mnichovském. Patrno z udání Donínova, že dluhy císařské od r. 1615 značně byly se rozmnožily.

**) „Nebenpunkte zu des Camerarius Instruktion“ ze dne 10/20. ledna 1617, v státním archivu Mnichovském.

aby koruna přenešena byla na Ferdinanda. Tolik svěřil písmu, potvrdiv ovšem nejvíce zprávy Donínovy o Čechách; o některých zvláště vážných rozmluvách, jež prý měl s Thurnem a přátely jeho, v listech svých pohříchu jen napověděl, odkazuje k příští ústní zprávě své; neboť bylo by prý s nebezpečím, více o tom psaním oznamovati. Sotva budeme se mýliti, domnívajíce se, že tajemné tyto zprávy týkaly se koruny České a že strana Thurnova nyní Camerariovi podobné zprávy a naděje dávala, jako l. 1614 saskému jednateli Khraovi.

Za svého v Praze pobytu dojel si Camerarius do Drážďan i hleděl přílišnou náklonnosť kurfiršta k Habsburským zviklati zejmena tím, že upozorňoval na nespokojenosť v Čechách, usiluje zároveň ukazováním naděje k trůnu českému knížete navnaditi. Nastává otázka, byl-li Camerarius zmocněn od Thurna, aby takto mluvil, či byla-li to pouhá diplomatická klička? Věříme, že druhé; neboť on zajisté chtěl kliditi jediné pro pána svého, čeho již po více let unie i kníže Anhaltský pilně zasívali. Zdáloť se, že kurfiršt půjde již do léčky, neboť pravil sice, „že Čechové jsou lidé podivní, vrtkaví a nestojí k pánu svému v čas potřeby, sám pak že má dosti a nerad by svého se odvážil;“ řekl ale také, „kdyby ostatně byl řádně zvolen a byla v tom vůle pána Boha, že by přidal k tomu i pomoci své*).“

Ze zpráv Donínových a Camerariových o smýšlení v Čechách nabýval dvůr Heidelberský naděje, že koruna česká na ten čas nedostane se Ferdinandovi. Dobrou mysl politiků falckých zvýšily podstatně též zprávy Camerariovy o poměrech, panujících při dvoře císařském. Vyslanec dostál totiž s nemalou obratností povolání svému o zjednání smíru mezi náboženskými stranami v Němcích; on poklonil se císaři, navštívil všech čelnějších rad jeho a míval zejmena s Khleslem dlouhé rozmluvy, kteréž za celé hodiny trvaly. On sám, a skrze něho dvůr falcký, pozorovali s potěšením velikou roztržku, kteráž byla nastala v rodině císařské v příčině nástupnictví, jak císař nerad o tom slýchá a Khlesl vší mocí proti tomu pracuje. Camerarius měl také sobě poručeno, aby při jednání s Matyášem zra-

*) V státním archivu Mnichovském: Camerarius kurfirštu falckému z Prahy dne 8/18. února 1617. — Tamže trojí psaní téhož ze dne 3/13., 13/23. a 18/28. února.

zoval ho z volby krále římského; uznamenav ale, že by výstraha taková byla s nadbytkem, zachoval se velmi chytře, pomlčev o tom pak již na prosto jak Matyášovi tak i Khleslovi. Při takovém běhu věcí počali se v Heidelberce ne bez dobré příčiny již těšiti nadějí, že na ten čas není ještě žádného nebezpečenství, jelikož opposice česká ve spolku s vlastní nechutí císařovou proti ustanovení nástupce bude snahám Ferdinandovým hrází nepřemožitelnou.

Zajímavo jesť stopovati, kterak působilo poznání stran při dvoře císařském u státníků falckých na posuzování jednotlivých osobností. Od té doby totiž, co se domnívali, že od Matyáše a Khlesla ničehož netřeba se báti, ano že v nich spíše spojence, jakkoli bezděčné, spatřovati náleží, jali se k nim míti jakousi náklonnosť. Camerarius pronášel se o obou s dostatečnou přízní a uznáním, ba Donín i s chválou se o nich rozpisoval, nazývaje císaře dobrotivým starcem, jenž vlastně prý jest nevinen svízely svých poddaných, a jehož vina jediné v tom záleží, že dopouští jiným vládnouti nechvalitebným způsobem. Kardinála chválil pro jeho přičinlivosť a bojácnosť a sice hlavně proto, že se zdržuje útoku na protestanty, což prý těmto velice prospívá. Byl-li pak ale tento výrok podstatný? Že státníci falčští láli na kruté násilí, od císařské vlády u věcech náboženských provozované, a že Čechové politikou náboženské restaurace byli puzeni v náruč revoluci, kdož by chtěl odpovědnosť z toho skládati spíše na horlivé ovšem nástroje vůle císařské, než na císaře samého a ministra jeho? Což nesháněli tito armádu k obraně své politiky prvé, nežli svět co o směru jejím byl se dověděl? Pravdať sice, že císař byl muž dobromyslný ano i přítel pokoje, Khlesl pak že byl bázlivý a s celým světem v dobré vůli, pokud se toliko nikdo moci jeho nedotýkal; avšak přes to všecko spadá jediné na ně odpovědnosť za politiku vládní, pod ochranou jejich provozovanou, i hana z toho, co pokárání zasluhovalo. Té chvíle však ani jeden ani druhý vyslanec nehleděli více k tomu, co Matyáš a Khlesl v minulosti byli zavinili, majíce toliko na mysli ty služby, kteréž v budoucnosti mohli prokázati, stavíce se proti Ferdinandovi. Dle tohoto nového mínění svého počínali sobě pak ovšem zcela důsledně, obracujíce záští své ne toliko na Ferdinanda, jenž stál v pozadí jako hrozící příšera nějaká, nýbrž na arciknížete Maximiliana. Kníže tento

byl sice událostmi v Čechách a vůbec vším, co vyslancové nazývali krutým násilím vlády císařské, tak nevinen, jak jen možná; ale pro vytrvalosť, s kterou zasazoval se o povýšení Ferdinanda, utržil od Donína titulu „nejnebezpečnějšího člověka". Na něho vztahovala se před jinými nedůvěra a záští dvora falckého.

Snadno sobě nyní pomysliti, jak trpké zklamání a trapné starosti pojednou nastaly v Heidelberce, když Ferdinand mimo vše nadání trůnu českého přece dosáhl a to za okolnostmi, kteréž v sobě zavíraly dokonalou porážku české opposice. Nad to blížila se doba sjezdu kurfirštův a s ním i spořádání nástupnictví v Němcích, tedy zase jedna porážka, kteráž hrozila připraviti kurfiršta o všecku víru v Čechách. Nesmělof se tedy prodlévati, měly-li se zmařiti nároky krále Ferdinanda ke koruně německé. Dávno před tím, než Hegenmüller stihl do Heidelberka, uzavřeno tam, postaviti proti Ferdinandovi jiného kandidáta důstojenství císařského, i pomýšleno k tomu konci na vévodu Lothrinskéko. Poněvadž ale plán takový nedal se provésti bez pomoci francouzské, zajel sobě mladý kurfiršt Fridrich koncem července do Sedanu k vévodovi Bouillonskému, starému to vůdci Hugenotův, poradit se s ním o způsobných k tomu prostředcích. Oba smluvili se o společný postup v té věci a majíce za to, že tak veliké dílo nebude lze vykonati bez příprav válečných, učinili hned toho počátek, povolavše prozatím několik zkušených a statečných válečníkův, kteříž později měli uvázati se v najímání lidu branného. Po té falckrabí vypravil posla do Nancy, jenž by získal vévodu Lothrinského pro plán jeho. Posel z nařízení sobě daného měl jemu nabízeti podporu unie německé, Nizozemska, krále Anglického a vévody Savojského a zároveň zjeviti, že v rozhodné chvíli kurfiršt rázně vystoupiti a volebního města Frankfurtu zmocniti se míní. Vévoda však odmítnul od sebe všeliké nabídnutí, i vzkázal falckrabímu pro výstrahu, aby v podobná odvážlivá podniknutí se nevydával, poněvadž prý v čas potřeby sotva ujmou se ho spojenci, na kteréž nyní počítati sobě troufá.*).

Ani Fridrich ani rádce jeho nedali se však másti v předsevzetí svém, ana jim brzo na to kynula naděje, že za vévodu Lo-

---

*) Dopisy o věci té jednající nacházejí se v archivu c. k. minist. vnitra

thrinského najdou náhradníka mnohem způsobilejšího. Již r. 1612, když totiž Matyáš o trůn německý se ucházel, hleděl dvůr Heidelberský postaviti proti němu Maximiliana, vévodu bavorského, s kterýmžto zámyslem ale tehdy jen proto nepochodil, že kníže nechtěl nikterak svému povýšení. Nyní věc vzala na sebe jinou podobu. Týmž časem, když Frydrych marně dovolával se ctižádosti vévody Lothrinského, došlo ho ze Sedanu návěští, že kurfiršt Kolinský uchází se v Paříži o korunu německou pro bratra svého, Maximiliana Bavorského.*) Zpráva tato uvítána s největši radostí při dvoře Heidelberském, kdež jediné proto nebyli pomyslili na vévodu Bavorského, poněvadž se obávali opětného zamítnutí navrhův svých. Nyní požádal kurfiršt knížete Anhaltského, aby dojel do Mnichova, a nabyté příležitosti rychle se ujal. Poněvadž ale kníže povolání toho odepřel, obrátil se Fridrich s touž žádostí k Jáchymu Arnoštovi, markrabí Braniborsko-Anšpašskému.**) Zdá se však, že i tento nepřijal, nýbrž tajemníka svého Neue navrhl; aspoň vykonal tento žádanou cestu.

Od vyjednávání takto připraveného očekával dvůr Heidelberský tím spíše šťastného pořízení, ano v naději té utvrzovala ho příjemná vzpomínka na jistou příhodu z roku právě minulého. Jan Jiří, markrabí Braniborský, byl se totiž léta 1616 s kurfirštem Kolínským sešel a jakožto přivrženec politiky falcké použil té příležitosti, aby vylíčil kurfirštu dobré naděje Maximilianovy na korunu německou. Chtěl tím však kurfiršta jen zkoumati, i domníval se z jeho řeči a tváření míti jistotu, že se těší z nadějí, bratru jeho činěných. Že by ale úsměv arcibiskupův právě opak toho znamenati t. j. radosť z bezděčného seznání nových zámyslův unie jeviti mohl, to markrabímu ovšem ani ve snách nepřipadlo. Neu měl tudíž sobě poručeno, arcibiskupa znova vyzpytovati a teprv po tom do Mnichova se odebrati. Když pak tajemník při schůzi své s Ferdinandem, arcibiskupem Kolínským, promlouval k tomuto řečí podobnou, ač poměry poněkud změněnou, jaká před krátkou dobou k vévodovi Lothrinskému byla činěna: utajil oslovený svého pravého smýšlení, jako prvé; on děkoval sice vyslanci za dobrou vůli těch, kdož ho byli

*) Archiv Bamberský: Henry de la Tour kurfirštu falckému ze dne 9. srpna 1617.

**) Archiv Bamberský: Kurfiršt falcký Jáchymu Arnoštovi Braniborskému

poslali, odkazoval ho však k bratru svému, jehož prý se tato záležitosť nejblíže dotýká.

Neu odebral se tedy do Mnichova, aby pořídil rozkazu sobě daného u vévody, zarazilť se však nemálo, dozvěděv se věcí, jež nikterak nesrovnávaly se s tím, co vévoda Bouillonský dle domyslu svého byl odkryl v příčině kroků, od kurfiršta Kolínského při dvoře Pařížském učiněných. Veškeré chování se knížete Maximiliana nedávalo místa pochybnosti, že při vzpomenutém jednání v Paříži neměl nijakého účastenství, nýbrž že bratr jeho, pakli že vůbec něco podobného před se vzal, učinil počátek na prosto o své vlastní vůli. Poněvadž ale tato poslední domněnka k víře není podobna, nemineme se snad s pravdou přijímajíce, že vévoda Bouillonský lichou zprávou dav se klamati, a pověděv ji dále, potom kurfiršta falckého svedl. Neboť Maximilian prohlásil se předkem tajemníku samému, že nikterak nehodlá se ucházeti o korunu německou i odkázal ho k radovi svému Jochrovi v příčině podrobnějších zpráv. Neu snažil se všemi možnými důvody získati tohoto pro myšlenku povýšení Maximiliana i nedal se odbýti žádným zdráháním. Kníže, byv Jochrem zpraven o takovéto neustupnosti a maje ji za dotíravosť, pozbyl konečně trpělivosti i napsal radovi svému lístek vlastnoruční, jehož obsah byl nade vši pochybnosť jasný. Psal totiž: „Milý Jochre, čím dále tím více v mysli své se ustanovuji, že by ta věc měla těm lidem dáti se na rozum hodně po německu. Prohlašuji jednou pro vždy, že nemíním se s domem Rakouským v příčině nástupnictví znesnadniti nebo dokonce znepřáteliti; také nacházím u sebe, že by rodu mému bylo spíše se škodou než s užitkem, kdybych tak těžké břímě (totiž korunu německou) na se vzíti chtěl.“ Jocher sdělil mínění pána svého, vyjmouc úvod listu, doslovně tajemníkovi, načež tomuto konečně zlíbilo se odejíti*).

Upřímná tato řeč Maximilianova byla tím poctivější, ana neukazovala falckrabímu dvojsmyslných nadějí, pro kteréž by tento při smělých podniknutích svých byl mohl počítati na pomoc bavor-

---

*) V archivu Bamberském: Zpráva Neuova o cestě jeho ze dne $\frac{\text{3. listopadu}}{\text{24. října}}$ 1617. — V státním archivu Mnichovském: Vlastnoruční lístek Maximilianův k Jochrovi.

skou. Maximilian pak sám dal tímto svým vyjádřením na jevo, že stojí důsledně na témž stanovišti, jehož zachovával již od r. 1609 vůči záležitostem říše německé. Ačkoli nebyl hrubě nadchnut pro knížata rodu Habsburského, aniž moci a pokladův svých pro ně chystati mínil, přece zapuzoval od sebe stále a beze všech rozpakův každou příležitosť, skracovati prospěch jejich, a protož, ubezpečoval-li jich v přátelství svém, bylo tvrzení jeho vždy s pravdou a ryzí jako zlato. Odpověď jeho dvoru falckému, kteráž byla jen novým dokladem tohoto smýšlení, došla za několik dní svého opravdění. Když totiž strana falcká chytrým roztrušováním pověsti, jakoby kníže sám stál o korunu německou, hleděla předkem vzbuditi nedůvěru a nechuť mezi dvory Bavorským a Rakouským, předešel to Maximilian prostředkem přímého poselství ku králi Ferdinandovi Vyslalť k němu totiž svého kancléře, Donnersberga, s ujištěním, že sám o korunu německou se neuchází, a že bude takto důsledně ke všem návrhům a domyslům falckým odpovídati.*) Významná pro povahu Maximiliana byla žádosť, kterou zároveň po tomto poslovi projevil. Jak povědomo, nalézali se pospolu s Ferdinandem po nějaký čas na universitě Ingolštatské, kdež oba mladíci vzdor rozdílnému věku (Maximilian byl o 5 let starší) přátelstvím se zavázali, tykajíce sobě od té chvíle. Když Ferdinand nyní dosáhl české koruny, vzkázal jemu kníže, že třeba již toho tykání zanechati, poněvadž prý nesmí sobě dovolovati takové důvěrnosti vůči němu co králi. Ferdinand však zapověděl jemu všelikou změnu; Maximilian poddal se sice, avšak s tou výhradou, že zůstane při tom jen do té doby, dokud Ferdinand na nejjasnější trůn křesťanstva, na trůn totiž císařský nebude povýšen. Pak prý bude již povinnen vzdávati jemu náležitou česť, při čemž ale prosí budoucího císaře, aby mu vždy ještě tykal, jako prvé. Žádosť jeho splnila se později do slova: Ferdinand knížeti tykal, tento pak skláněl se pokorně před hlavou křesťanstva. Tento skutek sebezapření, prostý vší závisti, náleží mezi nejpodstatnější doklady k poznání povahy tohoto muže pamětihodného.

Nezdar Mnichovského poselství Neuova způsobil v táboře falckém ovšem nemilý dojem; než nevzdávali se tam hned vší naděje,

*) V státním archivu Mnichovském: Instrukce pro kancléře Donnersberga z dne 17. listopadu 1617.

věříce pevně, že kurfiršt Kolínský v Paříži vyjednává, a majíce knížete Maximiliana za pokrytce, jenž v pravé podobě objeví se teprvé, až bude jist výsledkem. Aby ale kníže neměl příčiny, v mlčení svém setrvati, chtěli mu dáti na srozuměnou, že vědí o pletichách bratrových v Paříži; kromě toho obmýšlel Fridrich sám vydati se na cestu do Mnichova a nabídnouti knížeti osobně korunu německou zároveň s pomocí Anglicka i všech ostatních spojencův. Kníže Anhaltský, byv tázán o své mínění v té věci, radil též k cestě, nemohl se ale přece ubrániti trapným starostem. Tušilť, že s těží lze očekávati svolení Bavorska, neboť prý „návrhy falcké jsou v podstatě přece jen na škodu katolíkům a na to nalíčeny, aby nesvornosť mezi nimi způsobily.“ Maximilian prý to nepochybně prohledne a tudíž zajisté se rozmyslí, nežli půjde na léčku. Vždyť prý i ten „starý lišák Villeroy“ v Paříži zpozoroval, kam plány falcké směřují, pročež prý v radě královské nyní proti nim se staví. Přes to všecko třeba prý ještě pokusiti se o tu věc, neboť nevyrve-li se nyní rodu Rakouskému koruna německá z rukou, nezbude leč vzdáti se již na dobro „zoufalého díla toho.“ *)

Nežli Fridrich pustil se na cestu do Mnichova, hleděl poučiti se dříve o smýšlení světských kurfirštův, i smluvil se tudíž nejprv o schůzi s kurfirštem Braniborským, jehož císař také byl pozval aby osobně k sjezdu kurfirštův se dostavil. Falckrabě byl náležitě spokojen s výsledkem porady s kollegou, uznamenav, že obapolné jich přání a úmysly se stýkají, odkudž by pak snadno mohl mezi nimi spolek proti Habsburským zjednán býti. Oba kurfirštové odebrali se na to do Drážďan, aby též s Janem Jiřím o stavu věcí pojednali.

Císařský dvůr dozvěděl se záhy o úmyslu obou knížat, zavítati do Drážďan. Ježto pak bylo kromě vší pochybnosti, že kurfirštové saského druha svého nebudou přemlouvati ve prospěch císařské politiky, vyslán z Prahy ještě v poslední chvíli hrabě Zollern k Janu Jiřímu, aby mu naznačil způsob, jak by k vznešeným hostům svým měl se zachovati. Se strany císaře žádáno na něm, aby hleděl získati jich především k osobnímu dostavení se na sjezd

*) V archivu Bamberském: Kníže Anhaltský Jachymu Arnoštovi Braniborskému ze dne 9/19. listopadu 1617.

kurfirštův, a za druhé k vykonání volby římského krále dříve, než o jiných záležitostech počne se jednati. Kurfiršt rád byl by vyhověl tomuto přání císařovu, avšak při smýšlení hostí jeho bylo to věcí zhola nemožnou. Přišlíť oba, aby knížete Saského od císaře odvrátili, i jak bylo tedy lze očekávati, že by se dali císaři na dobro nakloniti? Jan Jiří učinil však, seč za takových okolností byl, nedávaje se toliko v přátelství svém k císaři mýliti, nýbrž snaže se co nejvíce, aby přesvědčil soudruhy své o povinnosti jejich, účastniti se v sjezdu kurfirštův. Zejmena dokazoval, že, má-li vůbec nějaká komposicí k místu přijíti, může se jediné na tomto sjezdu zdařiti, při čemž ovšem opatrně zamlčel, že císař svolává sjezd toliko za příčinou zvolení krále, a dovede-li toho, že nebude již o komposici příliš horlivé se zasazovati. Přičiněním jakož i vynikajícím postavením svým svedl přece tolik, že pohnul obou kurfirštův k některým ústupkům. Slíbili totiž, že k sjezdu se dostaví, a Braniborský žádal toliko, aby lhůta byla prodloužena do dubna 1618 ponévadž prý pro osobní poměry své nemůže dříve nastoupiti cestu. Hrabě Zollern nemohl ve zprávě své k císaři přičinění kurfiršta saského dosť vynachváliti, tvrdě, nedokázal-li Jan Jiří všeho, čeho císař sobě přeje, to že prý více dosíci, bylo naprosto nemožné.*)

Prohlednouce sobě však blíže výsledky, od Jana Jiřího k míštu přivedené, nemůžeme leč nazvati je velice nepatrnými. Všem písemním napomenutím, jakož i mimořádným vyslancům císařským a naléhavým prosbám samého kurfiršta Saského podařilo se toliko, vynutiti na druhých dvou světských kurfirštech pouhý slib, že dostaví se k poradě s císařem. Však aby slibu toho se dosáhlo, náleželo nyní pravý předmět zamýšlené porady, totiž volbu krále ze zvacích listův úředních vynechati a podstrčiti na místo jeho komposici. Odtud podrželi vždy ještě Falcký i Braniborský svou vůli, účastniti se sjezdu čili nic, kdyby císař vytasil se na něm s něčím jiným než s pouhou komposicí. Fridrich aspoň netajil úmyslu svého, že by sjezd v tu chvíli opustil, kdyby vidělo se jednati o nástupnictví, ponévadž prý

*) Dopisy o schůzi v Drážďanech nacházejí se v archivu c. k. ministeria vnitra. Tamtéž nalézti lze zprávu Zollernovu k císaři ze dne 2. prosince 1617.

nelze mu rozhodnouti se „o věci tak nesnadné a važné“ bez náležité přípravy a dostatečného poznání způsobu voleb předchozích.

Věc měla se tedy takto: Pozval-li císař kurfiršty Falckého a Braniborského k sjezdu s výslovným udáním, že se bude jednati o nástupnictví, byli by tito odepřeli svého příchodu; pozval-li je bez jmenování tohoto předmětu, měli vždy právo, opustiti sjezd, kdyby jednalo se o záležitosti, na kterouž prý nebyli náležitě připraveni. Ostatně jen Falckrabí stavěl se tak ostře na odpor; při kurfirštu Braniborském nebylo zrovna jisto, že by se nedal ještě nakloniti k přání císařovu. — Neměl ť tedy úspěch Jana Jiřího velkého dosahu, a mohl posloužiti jen v tom případě, podařilo-li se na sjezdu samém, podskočiti jaksi Falckého i Braniborského. Domu Habsburskému však nezbývalo leč podniknouti jen tyto nesnáze a nechutná vyjednávání; neboť porážka v otázce nástupnictví v Němcích byla by na něj uvalila skutečnou záhubu. Matyáš svolil tedy k odkladu, od kurfiršta Braniborského žádanému, i ustanoveno prozatím, že konvent sejde se v dubnu do Řezna. Také vypravení konečných listův svolávacích odloženo k pozdější době.

Dvůr Falcký byl s tímto odkladem velice spokojen, zamýšleje zosnovati mezi tím tuhou opposici mezi kurfiršty. Cesta falckrabího Fridricha do Mnichova, již v listopadu 1617 uzavřená, měla se vykonati koncem ledna 1618. Mladý kníže nebyl sice zrovna obratným vyjednavatelem a při nezkušenosti své nedorostl ještě nikterak na moudrého a opatrného knížete Bavorského; než v Heidelberce domnívali se snad, že mladá a poctivá tvář jeho více zmůže, než všecka chytrosť starých diplomatů, kterýmž v Mnichově již předkem nedůvěřovali. Fridrich přibyv do Mnichova jal se hned při první návštěvé vévodu přemlouvati, aby ucházel se přece o korunu německou. Slibovalť, že on sám i Braniborský jemu hlasů svých dají, připomínal, že ani hlas Kolínského nemůže jeho minouti, a líčil, že bude snadno ziskati i čtvrtého hlasu a tudíž většiny, jelikož lze poněkud důvěřovati se v kurfiršty jak Saského tak Treverského. Falckrabě, chtěje Maximilianovi dodati větší chuti, předložil jemu psaní tchána svého, Jakuba I krále Anglického, v němž tento projevoval velikou radosť z toho, že kníže bavorský o korunu německou se bude ucházeti, slibuje v té věci své osobní podpory

a nabízeje diplomatických služeb svých při dvoře francouzském. Maximilian však ničím nedal se másti; jak při prvním tomto shledání, tak i při každé z potomních schůzí, v nichž falckrabě vždy na novo se pokoušel svým neumělým způsobem o svedení jeho, zamítal co nejurčitéji všecky návrhy a prohlásil se, že nebude domu Habsburskému opětného zisku německé koruny záviděti. Fridrich odejel takto s nepořízenou i nemohl aspoň pozdéji, když neštěstí ho stihlo, vytýkati Maximilianovi, že by jemu byl kdy jen na okamžik dopustil pochybovati o pravém smýšlení svém.*)

Marné bylo tedy všecko namahání kabinetu Heidelberského, připraviti císaři v příčině nástupnictví již předkem porážku. Sám král Anglický napomínal pozdéji zeté svého listem, aby sice ničeho neobmeškal v té věci, kdyby ale většina kurfirštů nedala se nakloniti, nechť prý přestane na tom, čeho nelze změniti, dada sobě hlasu svého od Ferdinanda náležitě zaplatiti.**) Mělť tedy vévoda Lothrinský pravdu, neklada velké váhy v účinnou pomoc Anglicka, neboť rada Jakubova zněla velmi klidně. Ani z jednání při dvoře francouzském nevykvětla falckrabímu naděje; Villeroy byl sice mezitím zemřel, než kabinet francouzský nechtěl ani nyní učiniti nepřátelství k Rakousku základem zahraničné politiky své. Král sám byl nárokům Ferdinandovým do té míry přízniv, pokud toho rozumné uvážení dopouštělo. Sotva budeme se mýliti, příčtouce snahám papeže Pavla V některou zásluhu o to; neboť tolik jest aspoň pravda, že nařídil dvakráte vyslanci svému v Paříži, přimlouvati se za to, aby Francie nevkládala se do záležitostí německých na škodu Ferdinanda. Ludvik XIII ujišťoval nuncia pokaždé o nejlepších úmyslech svých, ba slíbil na konec, že se ve prospěch té věci přičiní u kurfiršta falckého.***) Ač o skutečném vyplnění tohoto slibu nenacházíme v listinách stopy, a mimo to domýšleti se můžeme, že král

*) Dle listiny v statním arch. Mnichovském 400/151 s nápisem: Summarischer Vergriff, was Pfalzgraf Kurfürst F. G. in puncto successionis mit Herzog Maximilians F. D. mündlich tractirt, und höchstgedacht F. D. sich darauf resolvirt.

**) Jakub kurfiršto Falckému dd. $\frac{\text{27. března}}{\text{7. dubna}}$ 1618. Ve Vídni v státním archivu.

***) Kardinál Borja králi Filipovi III dd. v Římě 16. února 1618, v archivu Simancasském.

nestaral se příliš horlivě o tu věc, tož přece lze za jisté pokládati, že ani nedal podnětu snahám falckrabího, aniž měl v nich jakého podílu.

Počátkem jara 1618 nestála tedy záležitosť Ferdinandova tak zle, jak by se zdálo. Že sjezd kurfirštův přijde k místu, bylo jisté, i to, že v případu volby pět hlasův bude k jeho straně. Také nebylo více nepochybné, že kurfirštové Braniborský a Falcký budou odporovati volbě a opustí sjezd, pak-li na ni dojde; neboť dalo se očekávati, že nevidouce opory v cizině a majíce v Říši samé znamenitou většinu proti sobě, podrobí se a volbu schválí, byť i s nechutí. Nesnáze, které nyní se vyskytly, měly pramen svůj při dvoře císařském a v nekonečných jeho průtazích. Khlesl ustanovil prvotně svolání sjezdu kurfirštův k hromnicím l. 1618, tudíž na první dni měsíce únoru; k prohlášení kurfiršta Braniborského, že může teprvé v dubnu přijíti, císařský dvůr prodloužil lhůtu až do tohoto času, a když konečně listy svolávací z kanceláře císařské jsou vypraveny, položeno zahájení sjezdu ke dni 28. května 1618 a sice do Řezna. Kardinal byl se již o to postaral, aby se mu dostávalo důvodův pro tento nový odklad. Z úmysla svolal volební sněm uherský místo na počatku roku, teprvé v březnu l. 1618, chtěje rokování na něm, kteréž podlé rozpočtu jeho až do měsíce května by se protáhnouti mohlo, užíti za slušnou omluvu, proč císař později do Řezna se odebeře. Avšak i dnem 28. května nebylo mu ještě do opravdy, neboť vyhledával již zase nových záminek k dalšímu odkladu, kteréž ale nyní měly býti na oko mimo dosah vlivu jeho. Dvorská komora totiž, dostavší od něho nařízení, aby přichystala potřebné peníze císaři na cestu, odpověděla s nářkem, že pro jiná tisícera vydání nelze jí posloužiti větší částkou. Ferdinand a přátelé jeho proti tomu dokazovali, že nářky tyto jsou vylhané, a že za nedostatkem komory vlastně Khlesl se skrývá, i zdá se, že tvrzení toto nebylo bez důvodu. Kardinál však dal skrze lidi své rozhlašovati, že bez peněz nelze žádnou cestu podniknouti; má-li ale přece na ni dojíti, třeba prý na Španělsko za pomoc se obrátiti. Mistokancléř, pan z Ulmu, navštívil také na to Oňata, žádaje výslovně za subvenci špaňelskou.*)

*) V arch. Simancasském 2503—54: První psaní Oňatovo Filipu III z dne 7. břez. 1618.

Nedostatku dvorské komory, na polo předstíraného, na polo ovšem pravdivého, Khlesl neužil co jediné zbraní, poněvadž by mu ji byla vymkla brzká výpomoc španělská. Vznikla v něm totiž myšlénka, svolati sněmy horno- a dolnorakouský, aby na nich dal přijíti Ferdinanda za nástupce v arciknížetství. Poněvadž pak tito sněmové nebyli by se mohli dobře sejíti před ukončením říšského sněmu uherského, tož zahájení jejich leželo v neurčité době, vždy ale byli by sjezd kurfirštův na novo protáhli. Tomu ale právě Khlesl chtěl, pročež navrhl králi Ferdinandovi, aby dal sobě v arciknížectví holdovati. Ferdinand, jehož celá mysl byla zaňata přáním, aby veškera práva k držení mocnářství rakouského potáhl na osobu svoji, byl by již šel na lep, kdyby Oñate nebyl ho v čas vystřehl. Neboť pro nástupce, v Uhřích a Čechách přijatého, nebylo zajisté v Rakousích žádných obtíží více; na všechen způsob ale nemělo přijetí jeho v Rakousích té chvíle tolik váhy, aby pro ně sjezd kurfirštův se odkládal. Avšak proti tomu svědčil ještě mocnější důvod. Kdyby Ferdinand byl sobě dal již nyní v Rakousích skládati slib věrnosti, byl by musil potvrditi všecky privileje, od Matyáše stavům buď dané buď potvrzené, mezi nimi pak zejmena privileje v příčině náboženství z léta 1609, čili tak zvanou „koncessi," která obsahem svým podobala se českému majestátu. Ferdinand ale, jehož k potvrzení majestátu v Čechách jediné tíseň doby byla donutila, chtěl v Rakousích podobnému závazku se vyhnouti, pokud jen možná. Oñate upozornil ho, že při svém nepopíratelném právu dědickém v arciknížetství může holdování až k smrti císařově odložiti, ano žádati pak, aby bez podmínky se vykonalo, odkud nebude musiť potvrditi „koncessi". Ferdinand i strýc jeho Maximilian oblíbili sobě jasný důvod tento, načež onen prohlásil, že nechce, aby se mu již nyní v Rakousích holdovalo. Tím pozbyl ovšem kardinál jednoho z prostředků svých.*) Když ale rok na to, po smrti totiž Matyášově, Rakušané

*) V Simancasu 2503—50: Oñate Filipovi III z dne 7. března 1618. Při této příležitosti nelze nám zdržeti se poznámky proti Hammmer-Purgstallovi. Týž tvrdí totiž ve svém díle o Khleslovi, IV. str. 39, že Ferdinand společně s Maximilianem osnovali velezrádu proti Matyášovi, hodlajíce připraviti ho o arciknížetství Rakouské a svrhnouti ho při tom s trůnu. Obvinění toto jest holý výmysl i odporuje přímo pravdě, jak z vypravování našeho vychází.

zdráhali se pod všelikými záminkami, holdovati Ferdinandovi, přivádějíce ho odporem svým téměř v zoufalství, byl by Ferdinand mnoho za to dal, kdyby byl té doby jednal s menším sebevědomím a menší odvážlivostí.

Vyjednávání v příčině sjezdu kurfirštův a opatření žádoucích peněz ustoupilo odtud na nějaký čas do pozadí zahájením říšského sněmu v Uhřích.

II

S myslí nemálo tesklivou očekávali přátelé Ferdinandovi svolání říšského sněmu uherského, obávajíce se ne bez podstaty, že na něm bude se jim potýkati s velkými nesnázemi se strany protestantův. Dvůr císařský a zejmena Ferdinand byli by rádi dosáhli přenešení koruny uherské na tytéž výmínky, jako se jim to bylo podařilo v Čechách; neboť oblíbil-li sobě konečně sněm český, uznati právo dědické, mohl i uherský k tomu přiveden býti. Poněvadž ale v Uhřích nedaly se tak rozhodné důvody přivoditi pro dědické právo Habsburských v přímém pokolení, jako v Čechách, a poněvadž ani nebylo do Uhrů naděje, že by snad vyjednáváním pohnuli se k povolnosti, pomýšleno při císařském dvoře záhy již na to, aby připravily se jiné prostředky. Na sklonku léta 1617, po skončené totiž válce mezi Ferdinandem a Benátčany, vyžádal si hrabě Khevenhiller, vyslanec císařský při dvoře španělském, u Filipa III slyšení i předložil jemu pamětní spis, v němž žádal krále, aby válečného lidu, jenž posud v žoldu španělském ve Furlansku byl bojoval proti Benátčanům, v službách svých ještě podržel, a pro případ potřeby císaři ho propůjčil.*) Ve Vídni zamýšleno tedy, rozestavením značného počtu vojska po hranicích uherských držeti na uzdě sněm říšský a donutiti ho, aby přijal Ferdinanda za krále dědičného. Doba byla provedení tohoto plánu poněkud přízniva proto, že palatin Thurzo, jehož Matyáš stejnou měrou nenáviděl jako se strachoval, již déle roku byl

*) V archivu Simancasském: Relacion de lo que ha passado en quanto a la gente, que pidió el Emperador para la dieta de Ungria 1618. — Tamtéž: Přípis státní rady Filipovi III, týkající se uherské koruny z dne 9. září 1617.

zemřel. Tím pozbyla uherská opposice netoliko přirozeného středu svého, nýbrž nastala i možnosť, že by nadějí na toto důstojenství snad ten neb onen náčelník, požívající u strany své rozhodného vlivu, navnaditi se dal.*)

Odpověď ze Španěl dlouho nepřicházela, pročež nezbývalo než zahájiti mezi tím říšský sněm. Matyáš, jenž jako obyčejně trpěl dnou, nejel do Prešpurka, nýbrž vyslal tam za sebe samého kandidáta trůnu, Ferdinanda, a jakožto královské komisaře, kteříž měli říditi jednání říšského sněmu, kardinála Khlesla, pak předsedu dvorské válečné rady pána z Molartu, konečně i místokancléře říšského pána z Ulmu. Z váženějších osob dostavil se do Prešpurka též důvěrník Ferdinandův, svobodný pán z Eggenbergu. V proposici, říšskému sněmu při zahájení jeho dne 23. března podané, žádal Matyáš, aby sněm v uvážení toho, že sám jest bezdětek a že bratří jeho, věkem také pokročilí, „práv svých“ ku koruně dobrovolně se byli vzdali, strýce jeho Ferdinanda, za syna již přijatého, „provolal, uznal a korunoval“ za krále.**)

Slova „volby“ vystříháno se při tom pečlivě. Uherských stavův neušlo ovšem nikterak, jaký úmysl se skrývá za slovy proposice, ostatně musil jich běh vyjednávání v Čechách zbaviti vší pochybnosti. Větší díl sněmovníkův byli přišli do Prešpurka v domnění, že Matyáš nebude nic jiného žádati, než aby strýc jeho dosáhl trůnu uherského volbou, jakož sám také volbou na něj byl dosedl. Proti takovému přání nebyla by žádná patrná opposice se zdvihla a záležitosť nástupnictví byla by rychle a bez velikých nesnází ve prospěch Ferdinanda vyřízena byla. Avšak, že vzpomínka o právu volby, od stavův sice s rozličným obmezením, přece ale bez pochybnosti vykonávaném, v proposici samé dokonale se obešla, jak ze slov

---

*) Vše, co zde a níže vypravujeme o způsobu, jak Ferdinand k uherskému trůnu se dostal, vážili jsme předně ze zprávy Oñatovy o jednání Prešpurském (v archivu Simancasském 2504 83), za druhé pak z původních dopisův mezi Ferdinandem, Maximilianem, Khleslem a císařem, jež zachovaly se úplně v archivu c. k. ministerstva vnitra ve Vídni. Zajímavosť výskumů rovná se tudíž důležitosti pramenův.

**) V původním spisu praví se: že nejlépe bude o Uhry postaráno, „si . . . Ferdinandus in regem Hungariae proclametur, agnoscatur et coronetur.“

jejích zřejmě vysvítalo, jakož i že stalo se připomenutí o zříkací listině arciknížat Albrechta i Maximiliana, kteráž mohla míti toliko smyslu při dědičném právu Habsburských v přímém pokolení: z toho všeho vzniklo na sněmu říšském veliké pohnutí, a mysl Uhrův, k opposicí bez toho vždy náchylná, vzbouřila se nyní větší ještě měrou.

Boj proti královské proposici započal říšský sněm výslovnou žádostí, aby se císař dříve postaral o dosazení palatina, jelikož od smrti Thurzovy již dávno vypršela lhůta jednoho roku, kterouž prý zákon v té věci vyměřuje. Žádosť tato byla tak podstatná, že nebylo lze odepříti jí; protož položil Matyáš v odpovědi své k sněmu říšskému slib, že hned po obsazení trůnu dá voliti palatina, omlouvaje nového odkladu jediné tím, „že prý nesluší se, aby služebník předcházel pána.“ Ferdinand a královští komissaři v Prešpurku nadáli se, že takto vzali opposici nejostřejší zbraň, a to tím spíše, poněvadž přívrženci královští na sněmu říšském dosti statečně sobě počínali. Veškeři biskupové a větší počet velmožů stáli k této straně, kteráž přejíc Ferdinandovi, nejednou dávala na jevo, že by byla ochotna, přijíti ho za krále ve smyslu královské proposice. Toto chování se prelátův a magnátův dráždilo však ještě více ostatní sněmovníky, doháněje jich k opposici vždy krajnější. Ústupek vzhledem k volbě palatina zůstal hrubě bez povšimnutí, rokování pak přijímalo na sebe rychle pohledu vášnivého. Výtky a posudky slovného znění královské proposice pomohly opposici aspoň k částečnému vítězství; neboť zdá se, že přátelé dynastie spokojovali se již tím, „zvolí-li“ sněm říšský bez dalšího odkladu Ferdinanda za krále takovým pořádkem, jak se dělo při Matyáši a jiných králích z domu Habsburského.

Na ten způsob dostalo se slovo „volba“, jehož císař a strana jeho s takovou péčí byli se vystříhali, nyní do popředí i ozývalo se neustále ve všech přímluvách sněmu. Královští komisaři, dospěvše mezi jednáním brzo k přesvědčení, že bez toho slova nebude lze se obejíti, hleděli odtud jen, jak by způsobnými přídavky význam jeho stenčili. Očekávaliť každou chvíli, že sněm říšský shodne se již o formuli volební, i Ferdinand sám byl tím tou měrou jist, že v listu svém k Maximilianovi kladl sobě volení na některý z prvních dní měsíce dubna.

Strana královská na sněmu udržovala tyto naděje, ba preláti a velmožové vyhrožovali, že sami o sobě vykonají volbu, bude-li nižší šlechta v opposici své příliš daleko se pouštěti.*) Tito ale nedali si strachu nahnati, nýbrž žádali přímo, aby Matyáš před volbou diplom vydal a v něm se přiznal, že při obsazování trůnu náleží stavům neobmezené právo volby (mera et libera electio). Chtěli pak, aby diplom po vykonané volbě byl položen k artikulům říšského sněmu, čímž by netoliko bylo prohlásilo se právo stavův k volbě krále pro všecku budoucnosť za skutek nepopěratelný, nýbrž také na dobro zamezilo, aby dům Habsburský směl sobě bráti nějaké právo dědické. V příčině volby palatina opposice mínila sice ustoupiti a vykonati ji po zvolení krále, avšak jen pod výminkou. Po zákonu navrhoval totiž král v případě volení palatina čtyry kandidáty, z nichž stavové jednoho za palatina sobě obírali. Opposice žádala na Matyáši písemního návrhu toho ještě před volbou krále, aby hned po ní mohlo se přikročiti k volení palatina**).

Z požadavkův, kteréž jsme tuto krátce vyložili, vychází na jevo, že uherská opposice proti královské předloze, kterouž Matyáš vlastnil rodu Habsburskému dědičnosť v přímém pokolení, domáhala se neobmezeného práva volby, jež bylo by korunu Uherskou vydalo podobným způsobem v šanc šlechtě, jako v Polsku tehdy již se dělo. Byloť při tom to zvláštní, že jak král tak opposice říšského sněmu o protivných návrzích svých měli za to, že zakládají se v historii. Což medle odpovídá historie na oboje toto jí se dovolávání?

Knížata domu Habsburského přivozovali pro sebe přede vším tré důvodův. Nejprv tvrdili, že koruna Uherská již od krále Štěpána vždy prvorozenstvím se dělila, a že tudíž dědičnosť její z obyčeje stala se posvátným základním zákonem země. Byl-li trůn někdy obsazen volbou, stalo prý se to jen porušením tohoto zvyku, jehož co možná nejspíše k nápravě přivésti náleží. Podlé výkladu toho byla každá dynastie, jež na trůn uherský se

---

*) Psaní Molartovo Maximilianovi dané dne 1. dubna, v arch. c. k. minist. vnitra. — Tamtéž list Ferdinandův Maximilianovi z dne 1. dubna 1618.

**) Responsum Statuum et Ordinum ad litteras S. Mtis, Posonii, 2. Apr., v archivu c. k. minist. vnitra.

dostala, v dědičném jeho držení. Druhý důvod, k němuž obrancové práva dědického se táhli, zněl výslovně v prospěch domu Rakouského; vyvozováno jeho ze smluv, v Šoproni l. 1463 a Prešpurce l. 1491 uzavřených, jimiž rodu tomuto zabezpečovalo se, a to s přivolením říšského sněmu, právo dědické k trůnu uherskému, kdyby královský rod vymřel. Třetího důvodu bráno sobě z vyjádření uherského sněmu říšského l. 1547, na kterémž stavové žádali Ferdinanda I, aby učinil syna svého Maximiliana místodržitelem v Uhrách, při kteréžto příležitosti promluvili v tato slova: „že nezvolili pouze Ferdinanda samotného za krále, nýbrž že se poddali pro všecku budoucnosť panství dědicův jeho“ *). Podlé domnění císařské strany svědčily tedy zvyk, dřevní smlouvy i nedávná platná vyjádření stavův dědičné posloupnosti domu Habsburského vůbec, a s části též posloupnosti jeho dle prvorozenství.

Odpůrcové dědického práva Habsburských — z těch pak skládala se většina na říšském sněmu léta 1618 — tvrdili naproti tomu, že stavové již od nepamětných dob obsazovali trůn volbou, i žádali, aby práva jejich k volbě i nyní bylo šetřeno.

Každý by myslil, že ve věci tak velké váhy nebylo nesnadné, dopátrati se skutečného poměru právního. Vždyť pak i samy dějiny domu Rakouského, nemluvíc ani o šedé davnověkosti, musily poskytnouti náležitého objasnění; neboť čtyři knížata z rodu tohoto byli již na trůnu uherském seděli, i nemohloť přece býti tajno, na jaké podmínky k němu se dostali. Řád, po 100 let zachovávaný, měl tedy býti rozhodčím v tomto sporu. Tak ovšem my bychom se domnívali; než právě dějiny posledních 100 let nebyly takového způsobu, aby spornou záležitosť byly vyjasnily, neboť skutečně každý ze čtyr prvních knížat Habsburských došel trůnu uherského na základě jiného důvodu právního. Ferdinand I stal se králem volbou, a s počátku to také uznával. Později však hledél z dědického práva manželky své, jež léta 1526 zůstalo nepovšimnuto, ze starobylého, v Uhřích panujícího obyčeje, pak z výše uvedených

*) Dotčená slova znějí: stavové se „non solum Majestati Suae, sed etiam suorum heredum imperio in omne tempus subdiderunt.“

smluv, Šoproňské a Prešpurské, vyvoditi pro svůj rod právo dědické, dávaje tento úmysl svůj v rozličných příležitostech na jevo.*)

Nejzřetelněji vyložil se s nároky svými v míru uzavřeném l. 1538 ve Velkém Varadě s Janem Zápolským. Ve smlouvě dotýčné bylo totiž ustanoveno, že Jan Zápolský a potomkové jeho mají vejíti v dědičné držení Uher teprvé tehdy, kdyby potomstvo Ferdinanda I a Karla V vymřelo. Smlouva tato, v kteréž Ferdinand sobě a bratru svému, jakož i obapolnému potomstvu dědické právo k uherské koruně vlastní a nadto o též koruně ve prospěch třetí osoby nařizuje, vešla v povědomosť stavův, buď jednotlivých, buď shromážděných, aniž by kdo z nich byl odpor proti ní ohlásil. Stavové naopak učinili několit let později (1547) ono výše vzpomenuté vyjádření, jehož slova nárokům Habsburským velice byla přízniva.

Přes to všecko nespokojil se Ferdinand I ani tímto prohlášením, aniž přestal na vlastním, zhusta jeveném přesvědčení o dědickém právu rodu svého, nýbrž hleděl s velikou pílí předejíti všecky případné nesnáze tím opatřením, aby syn jeho Maximilian ještě za živobytí jeho uznán byl králem Uherským. K tomu konci vyhledával při stavích, aby to učinili beze vší volby, a aby Maximilian jediné po svém přirozeném právu a jakožto nejstarší syn byl přijat a korunován na krále. Královští radové, tázáni byvše, co by soudili o požadavku tomto, neschvalovali ho, tvrdíce za rozvinujícího se sporu, že Maximilian nemůže za krále prostě přijat býti, nýbrž že musí díti se volení a že říšskému sněmu přísluší právo, aby sobě ze synův Ferdinandových jednoho vybral, při čemž prý ovšem není pochybnosti, že stavové po starobylém obyčeji pro nejstaršího se prohlásí. Radové dospěli u vyličování svých náhledů k tomu, že přiznávali sice domu Rakouskému v celosti jeho práva dědického,

---

*) Není zde na místě, abychom podrobněji vylíčili jednotlivé případy, v kterých Ferdinand svých nároků dědických hájil. Ostatně uložili jsme výroky své o způsobu, kterak Habsburští v Uhřích k vládě se dostali, ve zvláštním spisu, kterýž hodláme uveřejniti hned po vydání tohoto díla. Pojednání ono bude rozebírati tento předmět na základě listin, v archivu c. k. ministeria vnitra chovaných a posud od historikův neužitých

soudili ale říšský sněm býti oprávněným, aby mezi arciknížaty jmenoval toho, koho by si přál míti králem. Ferdinand zavrhoval tento výklad a provedl konečně tolik, že říšský sněm Prešpurský l. 1563 svolil, aby Maximilian bez předchozí volby byl korunován. Ferdinand měl to za vítězství nejen všeobecného dědického práva Habsburských, nýbrž i dědičné posloupnosti dle prvorozenství; v pravdě ale bylo to jen poloviční vítězství, poněvadž nesvedl toho při říšském sněmu, aby dědickou theorii jeho výslovně uznal.

Povýšení Rudolfa II dělo se již s některými rozdíly. Stavové uherští nečekali tehdy, až Maximilian II jich vyzve, aby nejstaršího syna jeho korunovali, nýbrž žádali na něm (postulaverunt) již z předu, aby jim ho dal za krále. Požádání toto vykládáno za jakýsi způsob volby, byvší bez pochyby navlečeno chytrostí některých stavův, kteří nepřáli dědickému právu Habsburských. Nejspíše tatáž strana dovedla také mezi artikule sněmu říšského o povýšení Rudolfa II vpraviti slova, že byl tento od stavův vyžádán a volen (postulatus antea electusque) a potom korunován. Takovým způsobem dostalo se tedy slovo „volba", Ferdinandu I tolik protivné, do úředních spisův sněmu říšského, dopouštějíc v budoucnosti rozličných výkladův i mohouc zmařiti veškeré úsilí tohoto krále. Při Matyášovi nastaly poměry zase jiné. Týž získal korunu uherskou přízní povstalcův následkem vlastní vzpoury, kterouž zdvihl, ovšem poněkud z donucení, proti bratru svému, i musil tedy oblíbiti sobě výminky, při tom položené. Tehdáž stavové rozhodně vlastnili sobě právo k volbě a vykonali je, aniž by Matyáš byl tomu odpíral aneb svého práva dědického se zastával.

Z toho všeho jde na rozum, že příběhové, provázející povýšení všech čtyr knížat tuto jmenovaných, s těží dali se svésti v jeden podstatný celek. Každé povýšení zavdalo podnět vždy k novým vyjednávaním, při nichž strany nepouštěly se v zjevný rozbor svých požadavků, nýbrž slabší z nich podrobovala se vždy poměrům, jakkoli také vždy s nějakým tajným úmyslem. V těchto nestálých poměrech náleží tedy hledati příčinu, proč na konec ani se strany císařské ani s uherské nemohli s přesvědčením a jistotou táhnouti se k příběhům posledních 100 let, a proč raději k starší době sáhli. Strana císařská zakládala dědičnou posloupnosť dle prvorozen-

ství v pořadu obyčeje, již s doby Arpadovcův platného, považujíc všecky úchylky od něho za porušení práva, kdežto naproti tomu stavové shledávali v svobodném zvolení Albrechta, Vladislava I., Matyáše Korvina, Vladislava II i Ferdinanda I tolikéž nepopěratelných důkazův svého prava a starobylého obyčeje, jehož se zastávali. Většina říšského sněmu, domáhajíc se zabezpečení naprosto svobodné volby pro budoucnosť prostředkem kralovského diplomu, spravovala se při tom úmyslem, aby takto jedním rázem, ovšem na ujmu rodu panovnického, veliká nejistota v příčině posloupnosti na trůnu uherském odstraněna byla.

O nevýhodném pro Ferdinanda směru, do kterého vyjednávání na říšském sněmu zabočilo, Khlesl dozvěděl se od arcibiskupa Ostřehomského Pázmána a sudího dvorského (judex curiae) Forgáče, katolíka. Kardinál jal se oběma pánům dovozovati, kterak nepráve většina sněmu sobě počíná, i nestálo ho to velkého namahání, neboť oba již předkem s náhledy jeho se snášeli. Mezi četnými důvody, jimiž hájil dědického práva Habsburských, připomenul též jednoho, kterýž nebyl sice právnické povahy, proto však přece nemálo na váhu padal. Uváděltť jim totiž na paměť nesmírné oběti, jichž dům Habsburský na obranu koruny uherské proti Turkům byl vynaložil, a kterak týž dům nemůže nárokův svých, na těchto obětech spoléhajících, vzdáti se tak zhola, aby právu volby dopustil průchodu. Oběti tyto nepřinášel sice dům Habsburský, nýbrž poddaní jeho, země totiž koruny České a země rakouské, které v stoletém boji proti Turku nepříteli byly veškeren svůj blahobyt nasadily; než vůči Uhrům mohli ovšem Habsburští přičítati sobě z toho zásluhu. Dům Rakouský byl bezpříkladnými věru obětmi svých zemí dědičných k tomu oprávněn, aby od Uhrův směl žádati uznání práva dědického, byť toto nebylo utvrzeno ani dějinami ani kterou listinou. Protož němečtí státníci při dvoře císařském, uvažujíce tento stav věcí, měli za to, že by před Bohem i lidmi bylo spravedlivo, aby požadavky Uhrů v příčině volby třeba i násilím potlačeny byly.

Na konec důvodů svých Khlesl dodal, že z tohoto bludiště nezná jiného východu, leč aby preláti a velmožové v dobrém smýšlení svém setrvali, od nižší šlechty se oddělili a Ferdinanda za

krále „vyhlásili." Slovu „volbě" se vyhýbal tudíž Khlesl a sice právem, neboť byly-li Uhry říší volebnou, pozbývala volba krále, vykonaná jediné od prelátů a velmožů, všeho právního základu; pakli ale byly říší dědičnou, tu jedna polovice říšského sněmu, prohlašujíc řádného krále, bránila se toliko z donucení proti druhé polovici, jež rušila platný zákon. Pázmán a Forgáč zdáli se souhlasiti s návrhem Khleslovým, pravíce, že preláti a velmožové, odloučí-li se od poslův stoličných, nezůstanou o samotě, mohouce nadíti se, že ještě asi 36 osob z oné řady k nim se přidá.*) Oba se toliko ještě otázali, zdali tomu císař chce, aby došlo třeba k boji. Khlesl ujišťoval je o tom slovy, velice udatnými, kteréžto smýšlení také Ulm a Molart s ním sdíleli, načež tento poslední oznamoval arciknížeti Maximilianovi, že v Uhřích nastane krutá seč, kteráž předpovídá šťastného výsledku, poněvadž lze spoléhati v zemi na stranu přátelskou.

Již druhý den po této poradě u Khlesla nastal v říšském sněmu uherském vážný obrat. Dne 3. dubna shromáždili se preláti a velmožové k zvláštní schůzi, kdež Forgáč řečí, za veliké pochvaly přijatou, vykládal, že třeba jest, při posavadním smýšlení pevně setrvati, a stolicím v ničem nepovolovati. Po té byl od vděčných posluchačů svých požádán, pohnouti podobnou řečí nižší šlechtu, aby se snad přece k velmožům přidala. Forgáč odešed Šavlem, vrátil se Pavlem. Nevíme sice, předstíral-li jen dříve jiné smýšlení, aneb dal-li se od stavův obrátiti; tolik však jisto jest, že přešel k opposici. Nejspíše přičiňovali se stavové předchozího dne, seč byli, aby stálosť velmožů zviklali; neboť počet těch, kteří příkladu Forgáčova následovali, byl tak veliký, že vyslání jeho k stavům lze směle považovati za hru umluvenou. Když totiž z poselství svého s nepořízenou se vrátil, jali se biskupové a nejvyšší úředníci říštší hlasovati na určito, jak se dále zachovají. Arcibiskup Pazmán a bán charvatský trvajíce při svém dřevním smýšlení chtěli navzdor opposici prohlásiti krále. Když ale po řadě došlo na Forgáče, hlasoval s překvapením druhých, kteří o změně smýšlení jeho posud nevěděli, ve smyslu opposice, příkladem jeho řídili se pak

*) Zpráva o rozmluvě Khleslově v arch. c. k. minist. vnitra. — Dopisy Oňatovy v Simancasu.

dem jeho řídili se pak mnozí jiní, kteříž buď dříve již byli získáni, buď odstupem jeho v rozpaky přišli; i tak stalo se, že totéž shromáždění, jež před krátkou chvílí jednomyslně proti opposici bylo se prohlásilo, nyní většinou pro ni hlasovalo. I někteří biskupové, mezi nimiž arcibiskup Kološský změnili svoje přesvědčení. Říšský sněm podal na to královským komisařům přípis pro císaře, kterýž obsahoval širší výklad uherských požadavků.

Khlesl a oba kollegové jeho, nevyčkavše ani schválního rozkazu z Vídně, vznesli k říšskému sněmu přípis, v němž jednání jeho kárajíce žádali, aby starobylého obyčeje nerušil, nýbrž jako při Matyáši, Rudolfovi a t. d. volbu bez dalších podmínek vykonal. V říšském sněmu nastalo následkem toho hlučné rokování, v kterém strana královská, žádostivá opět napraviti kvapného přístupu svého k opposici, hleděla tuto k povolnosti přemluviti. Přičinění toto potkalo se také s výsledkem znamenitým: opposice chtěla se totiž spokojiti, když v diplomu s pominutím prostě svobodné volby (mera et libera electio) bude toliko řeč o svobodné volbě vůbec (libera electio). Ano opposice svolila i k tomu, aby podáno bylo císaři ujištění, že sněm, jakkoli sobě na právu svobodné volby zakládá, nezamýšlí tím nikterak vylučovati dům Habsburský, nýbrž že při volbě bude zachovávati „vždy povinný ohled k členům jeho.“ Dne 7. dubna odebrali se nejčelnější členové sněmu říšského jmenem téhož ke královským komisařům, žádajíce jich, aby toto vysvětlení přivedli císaři k vědomosti.*)

Příhody Prešpurské, zejmena pak spojení se velmožův a biskupův s nižší šlechtou, způsobily při stoupencích císařské politiky veliké zděšení, kteréž ani „vysvětlení“ nestačilo zapuditi; neboť jakou asi váhu mohlo pro budoucnosť míti plaché ústní vyjádření vůči stálosti královského diplomu? Molart psal již Maximilianovi, že nezbývá, než rozpustiti říšský sněm a odvážiti se války; povolnosť byla by prý zbabělostí a jistou záhubou panství habsburského.**) Říšský místokancléř Ulm odebral se na to do Vídně, aby podal císaři ze-

*) Že toto vysvětlení stalo se jmenem říšského sněmu, vychází z konceptu královského diplomu z dne 21. dubna 1618, chovaného v archivu c. k. minist. vnitra.

**) Dopis Molartův Maximilianovi z dne 4. dubna v arch. c. k. minist. vnitra.

vrubnou zprávu o příbězích Prešpurských a vůli jeho zvěděl. Matyáš vzal potaz s tajnými radami svými, Trautsonem a Meggovem, a požádal též bratra svého Maximiliana jakož i hraběte Oňata, aby mu v té věci poradili.*) Všickni kromě posledně jmenovaného lekali se nebezpečenství, jež by z roztržky s Uhry pojíti mohlo, a radili k smíru pokud možná. Matyáš, bez toho jiného sobě nežádaje, nařídil svým komisařům, aby dříve napomenuli říšský sněm k větší povolnosti, kdyby to ale nic neprospělo, aby sepsali diplom, v němž by stala se zmínka o „vysvětlení“ z dne 7. dubna.**) Matyáš rozkázal také, aby o tomto rozhodnutí jeho byla dána vědomosť hraběti Oňatovi. Ulm zachovav se dle toho, odebral se hned na to do Prešpurka. Oňate však neschvaloval povolnosti císařovy i nemeškal poslati tajemníka svého do Prešpurka, aby při Ferdinandovi a Eggenbergovi jednal proti vyplnění uherských požadavků. Vytýkal také oběma, že brali záležitosti uherské na lehkou váhu, a válečný lid ve Furlansku ležící nepřevedli na pomezí uherské. Eggenberg děkoval sice za dobrou vůli, jež z rady Oňatovy se jevila, neschvaloval však pro velké nebezpečenství, dopuštiti roztržku s Uhry.***)

Po návratu Ulmově svolal Khlesl poradu ke dni 17. dubna, v níž vedlé komisařův říšského sněmu (Khlesla, Molarta a Ulma) též veškeři královští radové uherští podílu měli. Byliť to zejmena arcibiskupové Ostřehomský a Kuločský, biskupové Jagerský, Záhřebský, Velkováradský a Vezpremský, sudí dvorský Forgáč, personál, kancléř František Batthyanyi, Ondřej Doczi, Jiří Homonnay, Petr Reway, Pavel Apponyi a Melichar Alaghy. Ulm zahájil schůzi řečí, kterouž oznamoval, že císař vzal poradu o vážných požadavcích sněmu říšského s knížaty svého domu a s vyslancem španělským, jakožto zástupcem Filipa III. Jeho Milosť Císařská, pravil, jest ochotna potvrditi práva sněmu říšského, kteréž k svobodné volbě sobě činí, pakli i tento na vzájem platně uzná, že jest zavázán míti povinný

*) Tamtéž: Dobré zdání Maximiliana z dne 13. dubna.

**) Tamtéž: Psaní Matyášovo komisařům při říšském sněmu Prešpurském z dne 14. dubna 1618.

*) V Archivu Simancasském č. 2503: Relacion de lo que ha passado en quanto a la gente, qua pidió el emperador para la dieta de Ungria.

vzhled k členům domu Habsburského. Uherští radové žádali na to, aby jim bylo dovoleno, porokovati o tom v soukromní schůzi.

Po takové rozmluvě, asi hodinu trvavší, vrátili se zase, načež arcibiskup Ostřehomský ujal se slova. Vytýkalť, že se španělskému vyslanci dávaly zprávy; kdyby prý se o tom dozvěděl říšský sněm, velice by se prý tím podráždil, shledávaje v takovém jednání důkaz, že Uhry mají býti přetvořeny v říši dědičnou. Dále neschvaloval, že panuje taková nechuť k vydání diplomu, kdežto přece stavové svým „vysvětlením“ a upuštěním od slova „mera“ dobrou vůli svou s dostatek byli osvědčili. Když na to Khlesl káravě se ozval, že arcibiskup dává řečí svou takřka bázeň před nižší šlechtou na jevo, Pázmán výtky této neodmítnul, nýbrž jal se dokonce zastávati opposici, shledávaje nedůvěru její býti spravedlivou; vždyť prý královská proposice vyhýbala se schválně slovu „volba“, arcikníže Maximilian vzdal se „práv“ svých, a byť i zástupcové domu Rakouského nyní oblibovali sobě volbu, přece prý jen o právo dědičné se opírají; všecky tyto i ještě jiné mnohé věci zostřily prý opatrnosť stavův.

Po této příhodě a jednomyslném prohlášení uherských rad, že říšský sněm jediné vydáním diplomu upokojiti možno, dali se královští komisaři za pomocí arcibiskupův Ostřihomského a Kaločského a sudího dvorského do spisování jeho. Nejvážnějším místem v návrhu, kterýž společnou prací touto povstal, byla slova, jimiž císař prohlašuje, „že starobylé právo svobodného volení krále, jehož předkové (nynějších stavův uherských) užívali a potomkům svým odkázali, nyní i na časy budoucí potvrzuje, upevňuje a za neporušitelné prohlašuje; po zvolení krále pak že také zvláštním článkem sněmovním ustanoví a potvrdí, že volení krále děje se ze svobodné vůle veškerých stavův říšských!“ Dále pronášel se návrh diplomu v tento smysl: Ačkoli výše uvedené místo diplomu jakož i jiné články jeho mohly by snad zavdati podnět k výkladům nepravým a domu Rakouskému škodlivým, přece císař prý nemeškal vydati ho, když přední členové sněmu říšského byli se dne 7. dubna královským komisařům ústně prohlásili: „že říšský sněm ani nyní ani prvé při volení krále neměl úmyslu, odpadnouti od jasného domu Rakouského, aniž zanedbati povinného vzhledu k němu, aniž konečně

pominouti rodu královského a kromobyčejných jeho zásluh a nákladův při obhajování tohoto království.“ *)

Khlesl odebral se s tímto návrhem bez prodlení 19. dubna 1618 do Vídně. Matyáš nařídil o té věci poradu, v níž vedlé kardinála též pán z Meggova, Trautson a Hegenmüller podílu brali.**) Všickni účastníci vyslovili se pro přijetí diplomu, načež císař, vyžádav sobě svolení bratra svého Maximiliana, dne 21. dubna skutečně ho podepsal. Matyáš mohl to zajisté učiniti bez rozpakův, ustoupiv již od úmyslu, dosáhnouti na sněmu říšském více než uznání posavadních práv domu svého, jichž nebylo lze jasně určiti, a když diplom sám následkem toho, že deklarace říšského sněmu opatrně vložena do plného znění jeho, mohl sloužiti spíše za důkaz dědičného práva habsburského než volebního práva uherského.

S napnutím očekávali v Prešpurce zatím návratu kardinálova. Opposice říšského sněmu byla každé hodině ráda, o kterou příchod jeho se protahoval; řeči nedůvěřivé, ostatně nikoli bez podstaty, jsou vedeny, a hrozeno odjezdem z Prešpurka, nevrátí-li se kardinál do 23. dubna. Někteří však nepřestávali již na takovýchto klepech, jež bývají obyčejným průvodcem veřejných jednání, nýbrž pomýšleli na něco horšího. Molart dostal z Budína výstrahu, že někteří šlechtici prý obrátili se již k tamnímu pašeti, žádajíce ho za podporu, kdyby došlo k povstání proti císaři. Ondřej Doczi, kterýž byl pravým důvěrníkem Ferdinandovým mezi stavy uherskými, znepokojoval každou chvíli svého vznešeného příznivce podobnými zprávami.***) Veškera pozornosť říšského sněmu obrátila se však opět k jediné toliko věci, když kardinál dne 21. dubna z Vídně se vrátil a zpráva se roznesla, že císař vydal žádaný diplom.

Druhý den po návratu svém Khlesl podal králi zprávu o tom, co ve Vídni se jednalo, při čemž napolo samolibě, napolo s úštipkem doložil, že arcikníže Maximilian nemálo ho pochválil z příči-

*) Zpráva o jednání dne 17. dubna, jakož i návrh diplomu nacházejí se v archivu c. k. ministeria vnitra.

**) Poradní protokol v archivu c. k. minisť vnitra. Tamtéž schválení Maximilianovo, písemně dané v Novém Městě za Vídní dne 20. dubna.

***) V archivu c. k. minist. vnitra: Psaní Arbeisslovo Maximilianovi, dané v Prešpurce dne 20. a 21. dubna 1618. — Tamtéž psaní Molartovo Maximilianovi, dané v Prešpurce dne 21. dubna.

není jeho, pravě při tom, že má tím o jeden stupeň blíže do nebe. Ferdinand nebyl však s diplomem zcela spokojen, slova „libera electio“ mrzela ho navzdor připojenému vysvětlení, a mimo to byla ho došla od Oňata zpráva, kteráž mu dávala naději na něco lepšího. Ze Španěl poslali totiž konečně odpověď, že Filip jest hotov, dědické požadavky Ferdinandovy podporovati mocí, a vyslanec, dávaje o tom zprávu, nabízel Ferdinandovi pro počátek 6000 mužů. *) To stačilo naplniti krále nechutí proti vyrovnání se s říšským sněmem; než po některém rozvažování rozhodnul se přece po dobrém. V Prešpurce stály již věci bezmála na samém kraji a slíbené vojsko 6000 mužův bylo příliš daleko, pročež Ferdinand ještě téhož dne schválil návrh diplomu, kterýž pak vydán jesť říšskému sněmu.

Stalo se nyní, co bylo předvídati: říšský sněm vyslechl s největším ustrnutím znění diplomu. Osudné vysvětlení uvádělo domnělé právo jeho k svobodné volbě takořka v směšnosť, a opposice prohlédala jasně, že by, přijmouc diplom, sporného práva volebního nepodporovala, nýbrž spíše podkopala. Zklamání a hněv zjednaly sobě rozličným způsobem průchodu, a skoro všechen sněm shodoval se v tom, že nepřijme diplomu; ano zdá se, že z Uhrů i ti, kteří v sepsání jeho měli podílu, nemnoho horlivě o jeho přijetí se pokoušeli. Bylo tudíž opet zhola pochybné, jakým směrem vyjednávání bráti se budou. Ačkoli přátelé domu císařského všemi silami k tomu pracovali, aby pohnuli stavův k větší povolnosti, při čemž, jak se zdá, ani darův nešetřeno, předce nebylo by došlo tak záhy na nějaký výsledek, kdyby čiperný kardinál nebyl připadl na novou cestu. Podlé mínění jeho náleželo nyní pustiti diplom a v artikulech říšského sněmu položiti zprávu o povýšení Ferdinanda v tato slova: K našemu (císařovu) doporučení stavové uherští po mnohých vyjednáváních a podlé své starobylé, v ž d y od nich zachovávané zvyklosti a svobody zvolili jednomyslně arciknížete Ferdinanda svým králem. **)

*) V archivu Simancasském: Přípis Oňatův z dne 19. dubna.

**) Článek ten zněl původně takto: Ad nostram (sc. Mathiae) benignam requisitionem et paternam recommendationem Ser. Principem ac Dom. Ferdinandum, regem Bohemiae, Sacri Romani Imperii Electorem, Archiducem Austriae, patruelem et filium nostrum charissimum, ob excellentes et heroicas, quibus pollet animi ingeniique dotes, Universi Status et

Stavové uherští, kteří ve své touze po diplomu již nemálo byli se ochladili, co seznali obsah jeho, povolili konečně, jsouce se všech stran přemlouváni a snad i sami znechutivše sobě dlouhého vyjednávání o jediném předmětu, a přijali již dne 26. dubna formuli Khleslem navrženou. Ač v ní nebylo řeči o právu svobodné volby, přece nalézalo se v ní určité vysloveno, že Ferdinand cestou volby stal se králem a protož potkala se se schválením jejich. S druhé strany arci královští komisaři nebyli s ní nespokojeni, poněvadž byli do ní opatrně slovíčko „vždy" vpravili; „zvyklosť vždy zachovávaná" znamenala totiž dle mínění jejich tolik co uznání dědičného práva, a formule nemohla tudíž, byť i příště jí se užívalo, právům domu Rakouského býti na ujmu. Každá strana tedy vykládala sobě formuli v jiný smysl a radovala se nejspíše, že přelstila druhou. *)

Když pak stalo se dohodnutí o způsobu, jakým by se mělo povýšení Ferdinandovo zapsati v akta sněmovní, byl návrh formule odeslán císaři. Týž nestěžoval sobě přijmutí jeho, načež svolení císařovo podáno na sněm, kterýž ho uvítal hlučným provoláváním slávy Matyášovi. Dvůr však a s ním stejně smýšlející Uhři katolíci, litujíce nyní dvojnásob, že „vysvětlení" bylo docela vypuštěno, ujali se prostředku, jenž jediné ještě zbýval. U sudího dvorského zhotovili totiž královští komisaři protokol čili tak zvaný instrument, a vypsali v něm do podrobna obsah vysvětlení, jakož i způsob vzniku jeho. Listina tato, ač pro tu chvíli bez významu, mohla v pozdější době státi se velice důležitou, neboť byvši sepsána za přítomností nejčelnějšího úředníka soudního v Uhřích a nejspíše také jiných královských rad uherských, nad to pak i podpisy jejich stvrzena, musila v budoucnosti aspoň pro víru svou s dobrými službami se obejíti. **)

Ordines post plures tractatus juxta antiquam consuetudinem et libertatem eorundem semper observatam paribus votis et unanimi consensu in Dominum et Regem ipsorum rite elegerunt, proclamarunt invocatique demum Numinis divini auxilio feliciter coronaverunt.

*) V archivu Simancasském. Tak vypravuje o tom Oňate ve své zprávě domů zaslané.

**) Khlesl Trautsonovi z dne 30. dubna 1618, v archivu c. k. ministeria vnitra.

Ačkoli tedy již odstraněny byly největší překážky, předce nevykonána i hned volba krále, ano říšský sněm ještě déle 14 dní zanášel se rokováním o tak řečeném diplomu korunovačním, při čemž katolíci a protestanti v příčině náboženských stránek jeho opět do tuhé půtky se dostali, tito svobod svých rozšířiti obmýšlejíce, onino pak tomu se opírajíce. Teprvé když konečně dohodli se o takovém znění, jež oběma stranám stejně hovělo, podepsal Ferdinand diplom korunovační.

Po takovémto urovnání cesty došlo konečně na slavné volení krále. Dne 16. května z rána stavové, v síni sněmovní shromáždění, prohlásili Ferdinanda za krále Uherského a odebrali se na to do obydlí jeho s obvyklou gratulací. Provázen stavy vyšel na to král z komnaty své do síně rytířské a usadil se tu před otevřeným oknem, kdež ho z náměstí, před zámkem se rozkládajícího, bylo lze viděti; po boku jeho stál Khlesl. Nejprvé měl arcibiskup Ostřehomský ku králi řeč, na kterou říšský místokancléř Ulm odpověděl, načež i Ferdinand několik vděčných slov doložil. Mezi tím co nyní z tisícerých úst zaznívalo provolávání „slávy“, blížili se členové říšského sněmu, aby budoucímu králi svému políbili ruku. Za tohoto obřadu německé vojsko, před zámkem postavené, vystřelilo z pušek na znamení, kteréž dal předseda dvorní rady válečné, pán z Molartu. V tom z nenadání proletěla koule mezi hlavou Khleslovou a Ferdinandovou a zaryla se do stropu síně. Nikdo nevěřil, že by se to bylo stalo náhodou. Než původce nemohl býti vypátrán, aniž se dalo na jisto vyšetřiti, komu vlastně koule tato platila, byla-li již vůbec z úmysla vystřelena. Nejvíce podobá se pravdě, že se tu stala nějaká náhoda, neboť Khlesl a Ferdinand byli v onom shromáždění jedinými, kteří nejvíce na sebe nevražili; a zajisté, kdyby některý z nich byl ukládal o bezživotí druhého, nebyl by hleděl provésti to způsobem pro původce zločinu, jak událosť sama dokazovala, zrovna tak nebezpečným, jako o nedovtipnosti jeho svědčícím. Ostatně ale máme po ruce důstatek svědectví o nevinnosti obou protivníků. Ferdinand sdělil ještě téhož dne dobrodinci a důvěrníku svému, arciknížeti Maximilianovi, tuto událosť, nazývaje ji příhodou nenadálou a nepochopitelnou, a Khlesl, jenž na tváři své byl pocítil tlak vzduchu od letící koule, psal jistému dů-

věrnému příteli, že ze zachránění svého není „vesel“, nýbrž spíše „na smrť uchystán“. Nechceme-li tudíž z pouhého domnění hádati na některého nespokojeného Uhra neb Čecha, jakožto původce zamýšlené vraždy, nesmíme leč vykládati sobě tuto záhadnou událosť jediné co náhodu.*)

Téhož dne, co Ferdinand byl prohlášen králem Uherským, říšský sněm zvolil ještě nového palatina. Z kandidátů, od vlády navržených, zvolen sudí dvorský Forgáč, čímž hodnosť tato dostala se katolíkovi. Strana královská, přejíc sobě již konec vyjednávání o posloupnosti, žádala na říšském sněmu, aby bez odkladu ustanovil se den korunovace. Stavové však, místo že by žádosti té vyhověli, ztrávili ještě dvanácte dní rokováním o stížnostech říšského sněmu. Dne 28 května podali stižný spis svůj Ferdinandovi, žádajíce za rychlé vyřízení jeho. Dvě z těchto stížností dosahovaly významem svým daleko přes meze Uher, stýkajíce se s poměry veškerého Rakouska. Jedna vztahovala se totiž k císařské moci válečné v Uhřích, druhá pak žalovala na podřízení země ve věcech finančních rakouské dvorské komoře. Tušíme, že nebude od místa, pozastaviti se něco málo při těchto stížnostech, zvláště proto, poněvadž jimi zmotané poměry tehdejší monarchie Habsburské s části svého vyjasnění docházejí.

---

*) Hurter má za to, že výstřel tento udál se v den korunovace, kdežto z vlastního psaní Ferdinandova i z jiných listů vyrozumíváme, že se to stalo v den prohlášení jeho za krále. Ferdinand píše totiž o výstřelu tom Maximilianovi: „und ist unter meiner wehrender acclamation und Salve ein Kugell zwischen meiner und dess Kardinal Kleseli Kopf zu dem Fenster herein gepflogen. Ob es nun mit Vleiss oder Casu beschehen, kann man nicht wissen. (Original v archivu c. k. ministeria vnitra.) — Arbeissl, Maximilianův důvěrný tajemník, psal arciknížeti o témž předmětu takto: „unter welchem Schiessen ein Muschkhetenschuss mit der Khugel geladen zum Fenster herauf gradt dem Cardinal für die ohrn oder nasen und über des Khönigs Khopf oben in der stubenpoden also gefehrlich gangen, das gemelter Cardinal den Windt empfunden und mennigklich, der in der stuben war, wie auch ich selbs mit meinen Augen den schuss streben geschen und wargenommen, sich auch Ihre Khönigliche Würden und iederman darüber nicht wenig entsetzt und entfärbt.“ (V archivu c. k. ministeria vnitra.) Hammer-Purgstall, jenž v životopisu Khleslově, od něho sepsaném, králi Ferdinandovi všecky možné i nemožné zločiny podkládá, ovšem se neostýchá i v tomto případu viniti jeho i Maximiliana z útoku na život kardinalův.

Co do první věci, stěžovali sobě Uhři, že císař v odporu s dřevními sliby svými nařizuje v pomezních pevnostech za velitele cizozemce, a že tito, jakož i cizí vojska dopouštějí se nejkrutějších útiskův i přestupkův zákona ve vůkolí tvrzí a pevností. Pro tyto nepořádky žádali stavové, aby cizí lid válečný z Uher byl vyveden a cizí náčelníci aby nahraženi byli rodilými Uhry. Že žaloby Uhrův na vojska císařská byly zcela podstatny, o tom snad nebude pochybnosti. Než, i při nejlepší vůli králové nebylo tak snadné, vyhověti jim, poněvadž záležitost tato byla ve styku se zmatenými poměry rakouského zřízení vojenského i se zvláštním vývojem jeho.

Rakouské vojenství rozvíjelo se totiž pod tlakem válek tureckých. Ferdinand I bojoval proti Turkům z části s lidem, kteréhož jemu stavové poddaných zemí povolovali čili s tak zvanou hotovostí zemskou, z části pak s lidem najímaným, pokud totiž peněžité prostředky jeho stačily. Během 16. století uznáváno čím dále tím více, že vojsko nájemné z řemesla již předčí nad obyčejnou hotovosť stavovskou. Sněm český sám prohlásil se léta 1572, že stavovské jezdectvo za mnoho nestojí a že toliko při vojště najatém shledává se náležitá statečnosť válečná. Odtud také pošlo, že Rudolf II užíval v Uhrách nejvíce najatého lidu, pomáhaje sobě hotovostí zemskou toliko v nezbytné potřebě. V čas míru hotovosť na dobro se rozpouštěla, ale i z najatého lidu ponecháno jen tolik ve službě, kolik ho bylo třeba k obsazení pomezních pevností. Tyto posádky a najaté vojsko vůbec, jež nejsouce přímo podřízeny jednotlivým zemím, jediné rozkazův společného panovníka rakouského poslouchaly, byly zárodkem stálého vojska v říši Rakouské.

Proti tomuto zřízení vojenskému Uhři první pozdvihli stížného hlasu. V čas války nehněvali se ovšem na cizí pomoc, poněvadž vlastní síly jejich nestačily k obraně; ale jak nastal mír, hned sobě stěžovaly na posádky, kterýchž obyčejně bylo do 20.000 mužův, i žádali toho neustále, aby k té službě domácí lid se najímal. Neníť pochybnosti, že by se byl zmíněný počet lidu dal sebrati v zemi; to však nemohlo stačiti, poněvadž Uhrům sice nescházelo na udatnosti, ale na cviku, pro který němečtí a nizozemští vojáci té doby prosluli nejstatečnějšími v Evropě. Chtěl-li tedy císař míti voj-

sko spolehlivé, musil dáť uhoditi na buben najímací ve svých kroměuherských zemích anebo v Němcích. A dejme tomu, že by Uhři byli bývali s to, postaviti 20.000 nejlepšího vojska, přece odtud nebylo nesnázím konce, poněvadž neměli pro něho žoldu; neboť ostatní země Habsburské nechtěly uloženou sobě pomoc odváděti na penězích, jak by bývalo Uhrům nejvíce po chuti, a jak se k tomu na generálním sjezdu Lineckém také výslovné přiznali, — nýbrž v lidu válečném. Jednotlivým zemím vidělo se žold raději domácí mládeži bojovné dopřívati, nežli ho takořka darem zbývati a Uhrům k poplatku se zavazovati. Sněm český žádal během 16. století několikráte na králi, opatřiti toho, aby při najímání vojska k zemi se přihlíželo a některé pluky z Čechův se zpořídily. Nepochybujeme, že sněmové rakouský, štýrský a jiní s podobnými žádostmi ke králům se obraceli, nechtíce jednak zbaviti válečné statečnosti lid domací, jinak přejíce sobě, aby značný na ten čas peníz žoldový vlastní zemi v užitek šel. Ferdinand I a nástupcové jeho nemohli jinak leč uznávati podstatnosť takové prosby, a přiváděli tudíž německé i české vojsko do Uher. Co tu bylo medle počíti, aby otázka vojenská vynesla se po přání Uhrův? Německé a české posádky byly by se sice daly snadno ze země vyvésti, leč kdo měl pak brániti pevností pozemních, a pak-li by Uhři sami se v to uvázali, kdo je měl platiti?

Sporná otázka byla by celkem jen tehdy dala se řešiti všem po vůli, kdyby stavové jednotlivých zemí byli sami chopili se záležitosti obrany proti Turkům a ji v dorozumnění s Uhry upravili. Ferdinand I vyzýval jich několikráte k tomu, ale vždy skoro nadarmo. Stavové štítili se uvaliti na bedra svá veškeré břímě obrany, shledávajíce v tom většího pro sebe pohodlí, aby panovníci jejich tuto starosť sami nesli a při polovici Evropy podpory se dožebrávali. Mimo to byla by takováto snaha stavův po výdatné obraně pospolité musila základem sobě oblíbiti rozhodnou vůli, aby nově utvořený stát rakouský trvale se zachoval; než takové vůle ani nebylo, aniž by se byla dala ve skutek uvésti, dokud v jednotlivých částech mocnářství popíráno dědického práva dynastie k zemím. Stížnosti Uhrův na cizí posádky nemohly tudíž k spokojenosti jejich býti vyřízeny, a všecko přislibování králův, že jim bude vyhověno,

dělo se nezbytně s tajnou výhradou, že všeho nechají při starém. Tak se to mělo i nyní s odpovědí, jež dána byla Uhrům.

Druhá vážná stížnost týkala se otázky finanční. Uhři stěžovali sobě, že finanční správa uherská byla uvedena v područí dvorské komory Vídeňské, i žádali, aby komoře jejich byla vrácena samostatnosť a v čelo její aby se dostal rodilý Uher. Při bedlivějším rozboru této žádosti shledáváme se s podivnými stránkami tehdejšího finančního hospodářství Rakouského.

Jak povědomo, záleželo v středověku na panovnících samých, aby z výnosu rozsáhlých statkův svých, z rozličných důchodů městských a z tak zvaných regalií na důstojnosť své koruny náklad vedli, všeliké výdaje vládní zapravovali, a částečně i obranu státu pořizovali; berně stavovské bývaly toliko s výjimkou. Král spravoval statky své a těžil z regalií dle vůle; stavové o to buď málo, buď nic se nestarali, a neměli toho ovšem také žádnou kontrollu. Tak dělo se ještě, když Ferdinand I vstoupil na trůn Uherský a Český. Příjmy jeho v obou zemích záležely kromě výnosu z korunních statků ještě z cel, monopolů, městských důchodků, hor a t. d. Čím jednodušší správa, tím více musil se výnos těchto důchodův královských zvelebiti, a Ferdinand skutečně o to se postaral, zřídiv ve Vídni společnou správu veškerých svých důchodů z Uher, Čech, Rakous, Štýrska a j., kterážto vrchní finanční správa, dvorskou komorou nazývaná, v Čechách a Uhřích každým dnem více platnosti sobě zjednávala. Správa řádných i mimořádných důchodů královských, zužitkování veškerých regalií v Čechách i Uhřích, především ale celnictví spořádány jsou během 16. století podlé způsobu německého. Komory Česká a Uherská, kteréž proto nezanikly, dostávaly rozkazy z dvorské komory, vykonávajíce, co jim odtud nařizováno. Úřední dopisování dělo se jazykem německým, a sice tou měrou, že na př. české listiny i v samé vnitřní správě komory české počaly řídnouti. Tak tedy již před válkou třicítiletou v oboru správy finanční učiněn počátek skutečné, proto ale nemálo pronikavé centralisace, kdežto předce vzhledem k zemím samým toliko osoba společného panovníka státoprávní svazek jejich představovala.

Přihlížíme-li k řevnivosti, s jakou Čechové i Uhři samostat-

nosti své hájili, bude nám s podivením, kterak stavové mohli beze všeho odporu dopouštěti, aby takové poměry průchod vzaly. Teprvé na počátku 17. století ozývá se odpor častěji a s ním i snaha po zrušení tohoto poměru, nikdy však opposice nevystupovala s tou rázností, jaké věc v pravdě zasluhovala. Jak chatrného až k neuvěření rozhledu politického byli asi tehdy stavové, netušíce již předkem význam takového slučování hospodářství finančního a nepoznávajíce, že tím podtíná se kořen samostatnosti jejich! Ostatně ale ani mocnářství jakožto celek nemělo na ten čas žádného užitku z takového sjednocení financí, ponévadž jím způsoben jesť prozatím toliko zmatek. Pro společný prospěch a budoucí rozvoj bylo by výhodnější bývalo, kdyby se finance byly dle jednotlivých zemí zevrubně oddělily; k tomu ale bylo potřeby, aby se byli stavové vzájemně dorozuměli, kterak příště potřeby celého státu uhražovati míní. Avšak jako neporozuměli dostatečně novým poměrům v oboru vojenství a povinnostem z nich jdoucím, zrovna tak nedovtipně zachovali se též k otázce finanční. Stavové nedbali nikdy o celistvosť státu pospolitého, domnívajíce se, že tím již s důstatek opatřili vlastní samostatnosti své. Než tato bezpečnosť trpké jim připravovala ovoce; neboť stát pospolitý, nemoha jimi vzniknouti, vznikal a utužoval se proti nim. Kdyby stavové již v 16. století zaslepeností svou nebyli pomáhali vznikající jednotě vojenské a finanční ve prospěch vlády neobmezené, všecko násilí Ferdinanda II nebylo by stačilo, zničiti samostatnosť jednotlivých částí státu rakouského, zejmena pak uložiti budoucnosť Českou v předčasný hrob.

Jakou měla tedy vláda dáti odpověď na stížnosti Uhrů v příčině zřízení finančního? Mělo-li zlé z kořene býti vyvráceno, zbývala k tomu jediná cesta, vzájemné totiž dorozumění se veškerých zemí rakouských mezi sebou. K tomu ale nedostávalo se stavům pravého smyslu a vládě dobré vůle, ponévadž se obávala bližších stykův a případných úmluv stavův mezi sebou. Proto tedy i v této straně nevyhověno stížnosti Uhrův.

Jednání o těchto stížnostech protáhla se celým měsícem červnem. Ferdinand snášel toto prodlévání tím nevrleji, čím větší byl spěch jeho pro záležitosti české, kteréž každým dnem mocněji odjezdu jeho požadovaly; nezbývalo mu však, než trpělivě vyčkati

konce- Mezi tím říšský sněm položil korunovaci na první den měsíce července. Nacházíme zprávu, že král prý ještě dva dní před tím se znesnadnil s říšským sněmem o jakousi novou spornou otázku náboženskou, a že opposice v poslední chvíli ještě hrozila odchodem svým.*) Spor tento, o němž nemáme podrobnější vědomosti, ukončen však povolností Ferdinandovou, načež přece vykonána korunovace dne 1. července. Říšský sněm byl propuštěn a král mohl konečně vyjeti z Uher.

III.

Mezi tím co říšský sněm v Prešpurce rokoval, nespouštěli Maximilian a Ferdinand svolání sjezdu kurfirštův z mysli, dbajíce o to, aby lhůta, ke dni 28. května položená, nebyla opět prodloužena. Maximilian oddával se v měsíci dubnu nejlepším nadějím; neboť ho císař několikrát ubezpečoval, že v čas nastoupí cestu do Řezna. Ale již počátkem května pronášel se císař jinak, říkaje, že bude třeba cestu opět odložiti; Maximilian, pátraje po příčině toho, dozvěděl se, že se posud ještě nedostává potřebných peněz. Oznámiv to Ferdinandovi, obdržel brzo potom od něho z Prešpurka odpověď, že Khlesl právě psal císaři, napomínaje ho, aby nehledě na tělesnou nedůživosť a jiné nesnáze, stůj co stůj odebral se záhy k sjezdu kurfirštův, při čemž se prý i nabízel, založiti ho po případě vlastními penězi. Ferdinand nedůvěřuje v upřímnosť tak sladounkého listu, žádal zároveň Maximiliana, aby přece vypátral, neposlal-li Khlesl stejnou dobou ještě druhé psaní císaři znění opáčného.**) Arcikníže zachovav se dle této žádosti, dozvěděl se skutečně o dvojím psaní kardinálově. Jedno svědčilo císaři samému a shodovalo se obsahem svým se zprávou, kterou o něm Ferdinand byl podal, ba Khlesl si v něm na konec rázně zaklel těmito slovy: „Čert aby vzal ko-

---

*) Tak čteme ve zprávě Zeidlerově, dané kurfirštu Saskému z dne 3. července / 23. června 1618, ve státním archivu saském.

**) Psaní Maximiliana Ferdinandovi z dne 2. května, a Ferdinanda Maximilianovi z dne 4. května, v arch. c. k. minist. vnitra.

moru, že tolik těžkostí nadělá se zálohou peněžitou na dílo tak spasitelné" (totiž přenešení koruny německé na Ferdinanda). Maximilian nemeškal na zprávu o tomto psaní popoháněti komoru k většímu spěchu, a snad i pokárati ji z nedbalosti, dostal však od rozhorlených rad za odpověď: „Kardinál bude asi sám tím čertem, jímž komora jest posedlá, neboť jediné on ji navedl, aby výplatu hodně stěžovala."*)

Druhé psaní Khleslovo svědčilo jisté důvěrné osobě, kteráž obsah jeho měla sděliti císaři. V listu tom kardinál zrazoval rozhodně s každé cesty do Němec, dokud říšský sněm v Prešpurce nebude ukončen, podotýkaje při tom, že nelze nadíti se brzkého konce rokování. Tvrzení Khleslovo nebylo sice bez podstaty, špatně ale srovnávalo se s horlivostí, s kterou v prvním listě svém přimlouval Matyáši k rychlému odjezdu. Z dopisův těchto vycházelo jediné to nade vši pochybnosť, že nebylo peněz na cestu. Následkem toho oznámeno kurfirštům s počátku května úředně, že císař vidí toho potřebu, sjezd Řezenský na několik neděl odložiti. I nebylo tudíž naděje, že se kurfirštové před koncem června sejdou.

Nikoho zajisté nenaplnily obojetnosť Khleslova a opětné odložení sjezdu kurfirštův větším hněvem, jako Maximiliana. Byloť však souzeno, aby záští jeho ještě se usílilo. Dostal totiž právě té doby od důvěrného jednatele v Benátkách zprávu o listu, kterýž vyslanec benátský při dvoře Vídeňském psal Signorii. Vyslanec pravil v tom psaní, že posud považováno vůbec Italiany a Španěly za lidi nejmstivější, že je ale v tom Němci daleko předstihují; Khlesl, chtěje pomstiti se Ferdinandovi, vystřehl prý Uhrův od něho jakožto vychovance Jesuitů, a radil jim, aby nevolili ho sobě králem, dokud by neměli práv svých náležitě pojištěných. Nedůvěra Uhrův dosáhla prý tím nejvyššího stupně a mohla by snad i pád dynastie způsobiti, kdyby Matyáš z nenadání zemřel.**) Pověděl-li vyslanec benátský pravdu, pak jednal Khlesl arci co zrádce. Než pravdivosť udání těch přece není kromě vší pochybnosti; Maximilian totiž snažil se nadarmo, vyzvěděti skrze Ferdinanda (kterému psaní byl sdělil),

*) Maximilian Ferdinandovi z dne 10. května, tamtéž.

**) V archivu Simancasském č. 2503: Oñate Filipovi z dne 13. května. K tomu přiložen přepis listu benatského vyslance.

zakládá-li se ono nařknutí na pravdě, a zdali Khlesl není s opposicí uherskou pod jednou pukličkou. Ferdinand nemohl se ani sám, ani skrze věrné své domakati pravdy.*) Oñate pochyboval následkem toho o podstatě obžaloby a přiznával se k domnění, že vina Khleslova záleží ne tak v hotové zradě, jako spíše v řečech více méně nerozvážených, ale opposici uherskou ovšem podněcujících. Nelze pochybovati, že úsudkem svým uhodil na pravdu, neboť Ferdinand nebyl by zajisté o několik let později přijal kardinála na milost, kdyby jeho byl uznával vinným touto zradou.

Maximilian však neklonil se k mírnějšímu výkladu Oñatovu, a sice tím méně, čím kardinál touž dobou i odjinud ze zrady byl obviňován. Nejvyšší hofmistr knížete bavorského, hrabě Zollern,**) dával v listu jednom výstrahu před kardinálem, aby se jeho opatřili, poněvadž prý s kalvinisty v Němcích zachovává srozumění. I papežský vyslanec na dvoře císařském, jenž ve sporu mezi Khleslem a Maximilianem až doposud hleděl zůstati stranou, obrátil se nyní rozhodně proti onomu i pronesl se dokonce, že dům Rakouský neměl nad kardinála nikdy úhlavnějšího nepřítele. Úmysl, zbaviti se nějakým způsobem této nenáviděné osoby, s kterýmž se arcikníže bez ustání zabýval, přibližoval se takto čím dále tím více k provedení svému. Již na počátku říšského sněmu prešpurského napověděl Maximilian o tom několikráte v důvěře Oñatovi, byl však tehdy na váhách, má-li se kardinála zmocniti a zajatého do Říma poslati, anebo papeže požádati, aby sám zvláštním listem přikázal kardinálovi, vzdáti se úřadu a odebrati se do Říma.***)

Vyslanec tvrdil však, že ani jedna ani druhá z těchto cest nepovede k cíli, a navrhoval na konec sám třetí prostředek. Byl totiž tou radou, aby sice ještě použilo se Khlesla ke svolání sjezdu kurfirštův, avšak aby se mu zabránilo účastenství v poradách sjezdu, poněvadž by na něm mohl zosnovati podobné pletichy jako v Uhřích. Nejspíše prý může papež tomu pomoci; Pavel V nechť mu zapoví cestu do Řezna pod záminkou, že nesmí co kardinál svému dů-

*) V arch. c. k. minist. vnitra; Ferdinand Maximilianovi z dne 14. května.
**) Tento hrabě Zollern byl strýcem hraběte Eitela Fridricha z Zollern, jehož Matyáš častěji užíval v poselstvích.
***) V Simancasu č. 2327: Státní rada o psaní Oñatově z dne 4. dubna.

stojenství ničehož zadati dopuštěním předního místa kurfirštům. Tak prý by se nestalo ani císaři protivenství, aniž kardinálovi násilí. Maximilian, maje již takových kliček do sytosti, oznámil Oňatovi, že hodlá bez prodlení kardinála se zmocniti a dáti ho do Tyrol zavésti, a žádal spolu vyslance. aby k smělému činu tomu také přistoupil a jmenem krále svého jaksi ho schválil. Oňate zdráhal se sice, dávati se v to o své ujmě, nezavrhoval však úmyslu arciknížete, radě toliko, aby jednal s vědomím Ferdinandovým.*)

Kardinála nezůstalo tajno, že po arciknížeti Maximilianovi Oňate jest mu největším nepřítelem. Nejspíše zanevřel on první na vyslance, že se mimo vědomí císaře shodl s Ferdinandem o dědické nároky španělské, následkem čehož korunovace české nebylo lze více odložiti. Neboť kardinál tušil asi bez pochyby, že se stala nějaká tajná úmluva, která se pečlivě skrývá. Od té doby Oňate osvědčoval se vždy stoupencem arciknížat, i stával se Khleslovi tím nebezpečnějším, čím volněji mohl jednati dle postavení svého. Proto kardinál pomýšlel na to, nemohl-li by se sprostiti soka tím, aby mu způsobil odvolání do Španěl. Psal tudíž vyslanci císařskému v Madridě, hraběti Khevenhillerovi, o Oňatovi takto: „Co mám psáti o hraběti Oňatovi? Nechť ho obracím tak nebo jinak, vždy zůstává dle povahy své černým; kdo medle dovedl by krkavce zbíliti? Pište, nařizujte si jemu a poučujte ho, jak se Vám líbí; onť zůstane na mou věru tím, čím jest. Králi Filipovi neprospěje toto poselství nic, neboť císař nestojí o hraběte, a dovoluje mu přístupu k sobě jen na krátko; velkých věcí tu asi nesvede.“ — Khlesl nedosáhl však tímto listem úmyslu svého: Oňate nebyl odvolán, neboť i dvůr španělský přistupoval čím dále tím více na mínění arciknížat o kardinálovi.

Touž dobou, co Maximilian se zanášel se způsobem rychlého odstranění kardinála, pracoval s dvojnásobným úsilím o to, aby sjezd kurfirštův přece se sešel. Císař, kterého byl jednou zase napomenul k rychlejšímu odjezdu do Řezna, ukázal mu zkrátka na prázdné pokladnice. Proto však arcikníže netratil mysli, nýbrž skládal tím rozhodněji veškeru naději svou na dvůr španělský.

---

*) V archivu Simancasském: Psaní Oňatovo Filipu III z dne 13. května 1618.

Pozvav k sobě Oňata, žádal ho co nejsnažněji, aby mu byl v té věci prostředníkem; nikdy prý, tak doložil na konec rozmluvy, nežádal krále Španělského za milosť nějakou, nyní ale že prosí poprvé, a sice o peníze císaři na cestu. Co vyslanec chystal se dáti o tom zprávu domů a přimlouvati se za výplatu nezbytných peněz, dostal k nemalému překvapení svému od komory dvorské účet na 2,000.000 tolarů, kteréž císař prý na Filipovi jakožto spravedlnosť svou pohledává; k tomu připojena byla žádosť za rychlé vyplacení. Podlé účtů dvorské komory sešla se tato pěkná summa takto: Španělsko bylo prý dlužno císaři 200.000 tolarů jmenem nedoplatku na subsidie, již od léta 1609 slibované, a 1,800.000 tolarů jmenem zaležených berní říšských za kraj Burgundský.

Účet komory dvorské neměl zajisté jiného naměření, než aby kazil přátelské styky mezi Španělskem a Rakouskem, zejmena pak byl manévrem Khleslovým proti pomoci španělské. Oňate nezanedbal dvorské komoře odpověditi. Co především se týkalo oněch 200.000 tolarů subsidií, jež Španělsko prý nedoplatilo, tož vyslanec na to sice přisvědčoval, doložil ale, že tyto pomocné peníze byly darem, a jestli že se něčeho nedostávalo k částce, prvotně slíbené, nemůže prý se to dluhem nazývati. Se své strany žádal pak naproti tomu za vysvětlení, komu prý se budou účtovati peníze, jimiž král podporoval arciknížete Ferdinanda ve válce proti Benátčanům; jestli že se neoctly císaři přímo v kapse, tož prý byly přece za něho vydány a nahradily tudíž s nadbytkem oněch 200.000 tolarů. Oňate připouštěl též možnosť zaležených berní burgundských, žádal však, aby mu bylo pověděno, čím říše německá podporovala Filipa II a Filipa III proti povstalcům Nizozemským, a zdali nesluší se, aby nesmírné náklady, vedené od Španělska na obhájení této části Říše, z berní říšských se porazily. Na konec pak prosil sobě poučení, komu připadají v obtíž peníze, jimiž Španělsko pomáhalo Rudolfovi II ve všech válkách tureckých. *) Rozumí se samo sebou, že ani Khlesl ani komora dvorská nepospíšili sobě s odpovědí na tyto perné otázky vyslancovy.

*) V Simancásu: Oňate Filipovi III z dne 17. května.

V plný proud těchto klepů a různic uhodila z nenadání zlá věsť o vypuknutí povstání v Praze. Lehká jindy mysl Khleslova a zalíbení, kteréhož shledával ve škádlení arciknížat, rázem utuchly; nahlížel, že k přemožení nových nesnází bude zapotřebí silného ramene a že by tudíž moc jeho mohla octnouti se v koncích. Toto pomyšlení bylo nejspíše příčinou, proč v posledních dnech měsíce pojednou oblíbil sobě jinou notu. Ústa jeho překypovala nyní sladkými slovy pro dům Rakouský vůbec a pro arciknížete Maximiliana zvláště, při čemž obral sobě pána z Eggenberku za prostředníka, jemuž citův svých se svěřoval, chtěje, aby skrze něho dostaly se k pravým osobám. Zároveň vyměřil blízkou lhůtu pro sjezd kurfirštův, neboť prý císař bude s to, za tři neb čtyry neděle vydati se na cestu, peníze prý také se shledají, a nebude-li jich po ruce, raději že prý je „vyžebrá,“ než aby sjezd kurfirštův déle odkládal. V plném proudu svých slibův pak dotknul se přímo věci, o kterou mu hlavně šlo, tázaje se pána z Eggenberku, nebyl-li by možný smír mezi ním a Maximilianem. Neníť prý sobě vlastně ani pravé příčiny vědom, proč arcikníže jemu nepřeje; je-li snad hodnosť jeho kardinálská v cestě, dávajíc mu na oko přednosť před arciknížaty, to že dokládá se prý „pána Boha,“ že takové přednosti nevyhledává a že by raději hlavu svou položil arciknížatům k nohoum, než aby se nad ně chtěl vypínati. A překáží-li jim čepička kardinálská v tom, „aby na hlavu mu stoupli,“ chce prý ji odložiti. Srdečně prý toho sobě žádá, aby někdo uklidil roztržku mezi ním a arciknížetem Maximilianem; způsobil-li jemu příkoří nějaké, rád prý ho odprosí a zadosť jemu učiní.

Eggenberg, jenž nebyl tak nedovtipný, aby v pádu Khleslově netušil vlastního povýšení svého, byl zajisté osobou nejméně způsobnou, ku kteréž kardinál se svým snad upřímně myšleným pokusem smíru mohl se uchýliti. Již v odpovědi jeho bylo lze dvorskou faleš znamenati; pravil totiž, že neví ničeho o nenávisti Maximilianově ku Khleslovi, a že tento marnými starostmi se kormoutí a což toho bylo více. Kardinál vyrozuměv z těchto slov, že pro něho není naděje na smíření, zamlčel se, ale tvářil se tak, jakoby ho ubezpečování Eggenberkovo bylo upokojilo, spláceje takto neupřím-

nosť neupřímností. Pravilť, že mu velká tíž se srdce spadla a že bezdůvodnosť obav jeho mu jest nemalou útěchou.*)

Vyjednávání o svolání sjezdu kurfirštův bylo ostatně nyní na dobro zastaveno; neboť veškera pozornosť a všecky prostředky nesly se tu chvíli k povstání, jež v Čechách bylo vypuklo. Ferdinand i Maximilian nahledli, že jest věcí důležitější, ubezpečiti se korunou Českou, nežli o německou teprv se ucházeti. Protož hlavní starosť jejich nevztahovala se již k tomu, aby svolání sjezdu kurfirštův způsobili, nýbrž kterak by vypravili armádu proti Čechům.

*) Veškery tyto zprávy o různici mezi Khleslem a arciknížaty vážili jsme z dopisů mezi Maximilianem, Ferdinandem i Arbeisslem, v měsíci květnu prošlých a v archivu c. k. minist. vnitra chovaných.

Hlava pátá.

Vyhození místodržících oknem. (23. května 1618.)

I. Záští stran v Čechách dostupuje vrchole svého. Nové utiskování protestantův na statcích královských a duchovních. Skracování samosprávy obcí pražských. Nový zákon o tisku. Jmenování místodržících před odjezdem císaře do Vídně. Deputace Broumovských v Pardubicích. Příhody v Broumově. Zboření kostela Hrobského.

II. Defensoři svolávají sjezd protestantův do Prahy (5. března 1618). Jednání a usnešení jeho. Hrozebný list císařův. Odhodlané vystupování defensorův. Pokusy vlády, rozdvojiti města královská a šlechtu. Adresy oddanosti z měst. Michna pokouší se, oživiti dřevní víru pod obojí. Spor o kapli Betlemskou. Císař počíná sobě smířlivěji.

III. Zahájení druhého sjezdu protestantův v Praze (21. května). Jednání jeho. Tajná úmluva o zabití místodržících. Kdo byli její účastníci. Stavové v kanceláři zemské. Vyhození místodržících z oken. Památné zachránění místodržících a sekretáře Fabricia.

I

Následkové povýšení Ferdinanda na trůn český nedali dlouho na sebe čekati, a radosť oněch protestantův, kteříž ze snadného průchodu slavností korunovačních a z přívětivých řečí i vlídných pohledův při nich něco pokojné mysli strany budoucnosti sobě dodávali, ukázala se v kratičké době býti lichou. První sklamání nastalo, když přední členové opposice v úřadech svých pohoršení vzali nebo dokonce s nich složeni byli. Brzo potom musila minouti všecka pochybnosť, že vláda opposici netoliko v osobách, nýbrž i ve věci samé pronásledovati míní; neboť o uklízení stížností protestantův, byť i sebe podstatnějších, nebylo ani slechu více. Ba naopak dávali nyní oni úředníci zemští, kteříž dotud katolické reakce byli se ujímali, mnohem větší odhodlanosť a podnikavosť na jevo, co shledávali totiž povýšením Ferdinanda budoucnosť svou dostatečně zabezpe-

čenou. Ano Khlesl sám přese všecky potýčky své s králem, kteréž zajisté nebyly malé, nemínil proto nikterak zamezovati průchod výlučně katolickému směru vlády, jehož vzniknutí sám byl jedním z předních původcův. V obcování společenském počali se již někteří katolíci zpupnou neohrožeností vyznamenávati, oblibujíce sobě proti nekatolickým krajanům svým řečí vyzývavých.

Pavel Michna, sekretář kanceláře zemské, člověk to, kterýž byl protestantům na smrť protivný, jenž ale nedal sobě také nižádné příležitosti ujíti, aby hněvu jejich na sebe nepopudil, pronesl se, že prý nyní defensoři budou pohnáni před soud. Jak jen Ferdinand vlády se ujme, dostane prý Praha stálou posádku vojenskou, a pak nemine ani půl roku, „že všickni měšťané pod jednou býti musí; dále že jest prý domu Rakouského snešení již takové, aby budoucně žádná jiná víra než pod jednou v zemích těchto trpína nebyla.“ Podobným způsobem vedl sobě i Jakub z Tepence, hejtman královského panství Mělnického, pravě: „Když nový král dosedne, potom že musí všickni jednoho náboženství býti a že bude mnoho Petrův.“ Když mu pak na to odpovědíno, „k čemu že jesť král přísahu stavům učinil?“ řekl na to Tepenec: „Když jest Ferdinand zemím dědičným podobné přísahy zdržeti nebyl povinnen, že ani Čechům nebude.“ K jednomu měšťanu, kterýž přistěhoval se z Krumlova do Prahy, maje již do syta toho pronásledování, kteréž musil tam pro víru snášeti, pronesl se jistý Jesuita, shledav se s ním opět v Praze: „Neměl-li jesť prý žádné jiné příčiny, že jesť mohl dobře tam zůstati a do Prahy se nedávati, neb že dříve než pět let mine, v Praze též tak bude.“

Takové a podobné řeči bylo tehdáž v Čechách všudež slýchati, ony byly denním klepem, šířily a přeháněly se a způsobovaly v zemi rostoucí jitření. I samy vysoce postavené osoby vypovídaly taková proroctví, přilívajíce takto oleje do ohně. Nejvyšší mincmistr, pan Vilém z Vřesovic, katolický to křikloun, rád a často vyrážel se o pokutách, kteréž prý defensory stihnou a jmenoval zvláště hraběte Thurna a Šlika, pak Viléma staršího z Lobkovic a „kozí brádku“ (Budovce) co takové, kterýmž prý „hlavy dolů skákati budou,“ čili jak dle svého způsobu ještě jinak se vyjádřil: „kteří prý svých prázdných makovic z Prahy domů neponesou.“

Když byl při dobrém rozmaru, uděloval ještě milosť hraběti Thurnovi, „tomu hromskému Němci, jehož čert do Čech přinesl,“ i Vilému z Lobkovic poněkud odpouštěl, ale Šlik a Budovec ti že prý katu neujdou. Majestát dle jeho mínění nebyl platný, poněvadž byl mocí vynucen, a také „již prý v něm jesť díra.“ — I sám nejvyšší purkrabí, jakkoli muž rozvážlivý a spravedlivý, nemohl se ubrániti obávání, že pokoj a pořádek nenavrátí se do země, pokud některým nebude na život sáhnuto. Vůbec měli moudřejší katolíci, kteříž chránili se daremného poštívání, stav věcí za povážlivý tou měrou, že se jim boj s protestanty za život neb za smrť viděl nezbytný. *) Manželka nejvyššího kancléře, Polyxena z Lobkovic, rozená z Pernšteina, kteráž byla mezi katolickými paními bez odporu přední osobou, pronesla se po korunovaci Ferdinandově „že již nyní k tomu přichází a přicházeti bude, aby neb papeženci evangelikům, neb evangelikové papežencům na hlavy vsedli a zjezdili se.“ **) Výrok takového způsobu, kterýž dopouštěl možnosť porážky jedné neb druhé strany, neobnášel v sobě sice nic urážlivého pro protestanty, ale účinek jeho byl proto neméně mocný; neboť vycházeje z úst tak vznešené osoby, podobal se udeření zvonů na poplach i byl tudíž rozmnoženým vydáním resoluce Brandýsské.

Všecky tyto a mnohé jiné podobné řeči byly jistým znamením, že vláda míní dosavadních cest k utlačování protestantův netoliko se držeti, nýbrž i na příkřejší ještě nastoupiti. V skutku ukázalo se to za nedlouho v tom, jak opět s protestantskými poddanými na statcích královských zacházeti se počalo.

Katolická reformace na statcích královských zůstávala nedokonanou do té chvíle, dokud faráři, jakkoli nyní již katoličtí, poddaných nutiti nesměli, aby jich poslouchali. Nejdále postoupeno proti těmto r. 1616 a sice v tom způsobě, že sedlákům sem a tam od katolických farářův jejich zapovědéno bylo (jak jsme svým místem oznámili ***), navštěvovati sousední kostely protestantské. Nyní usnešeno, aby se stal krok ku předu; lidé na statcích krá-

*) Apologie druhá, vydání Schubertovo, str. 49, 54, 59 a násl., pak str. 400—404.

**) Skála II. 35.

*) Srov. str. 107.

lovských měli z donucení přivedeni býti k tomu, aby buď obrátili se na víru katolickou, buď se vystěhovali. Provedení tohoto úmyslu na všech statcích královských najednou, nezdálo se býti ještě na čase, poněvadž by nezbytně všeobecné povstání v zápětí za sebou potáhlo; protož zvoleno prozatím k takovým pokusům jako náhodou jen některá, po různu ležící místa. Bylyť to zejmena Krumlov, Mělník, okolí Mostu a městečko Malín, k Sedleckému klášteru příslušné. V Krumlově i Mělníce přinuceni jsou někteří protestantští měšťané vyprodati se; v Mostě zavedena krutá správa panství, kteráž podobné následky způsobiti měla.*) Počet měšťanův, kteří z oněch míst musili se vystěhovati, obnášel ovšem sotva 20—30 osob, ale i přes toto malé číslo bylo vypuzení jejich skutkem nepopíratelným a velice závažným. S tímto počínáním snášelo se docela, že protestantům ve městech na panství královském zbraňováno přístupu k právu měšťanskému. Farář krumlovský (Václav Kliment) chlubil se koncem r. 1617, že za půl druhého léta, co jest v Krumlově, žádný protestant za měšťana přijat nebyl.**) Rozumí se ovšem samo sebou, že za hejtmany statkův královských nebyli více nařizováni protestanti, jak se to dříve často zbíhalo, nýbrž čiří katolíci.***) Všecka tato opatření byla jakousi předehrou útiskův, kteréž nyní městům královským samým nastati měly.

Útisky tohoto způsobu počaly se řadou opatření, jež vesměs v prospěch samým katolíkům směřovala. Kromě Budějovic a Plzně byla tehdáž všecka města královská skoro zevrubně protestantská, úřadové jejich pak vylučovali pravidlem katolíky z nabývání práva měšťanského. Tomuto, ovšem nemnoho chvalitebnému obyčeji položen nyní konec samou intervencí královskou, zejmena pak město Litoměřice, jakož i města Pražská z donucení přivedena jsou k tomu, aby mezi měšťany své přijímala katolíky. Rozkazy tohoto způsobu nenesly se však toliko k tomu, aby pomohly katolíkům k čestnějšímu postavení, což by bývalo celkem spravedlivé, ony měly býti zároveň prostředkem, aby i správa měst přešla do rukou katolíkův. Správa měst královských byla totiž za oné doby jakousi smíšicí

*) Akta, vydávající svědectví o těchto opatřeních, nalezají se v apologii druhé.
**) Apologie druhá N. 36.
***) Apologie druhá str. 42.

samosprávy i poddanství. Král sázel zejmena skrze podkomořího nebo rychtáře dvorského (hofrichtýře) radu městskou, jsa ovšem vázán, vybírati radní z samého toliko měšťanstva. Z pravidla dostávali se váženější měšťané do rady a požívali tudíž důvěry obce. Jinak musila se ovšem věc obrátiti, měli-li s schvalním zanedbáním protestantův přede vším měšťané katoličtí, kteří v nepatrné téměř menšině se nalezali, na měšťanské hodnosti dosazováni býti. Takovou cestou musila vzniknouti naposled správa měst, kteráž docela na vůli dvora spoléhala i v dokonalém odporu s obcí se spatřovala. Sotva že ozývalo se obávání, že přijímání katolíkův mezi měšťany, z nařízení vlády sem a tam procházející, s důtklivými následky vzhledem k správě měst samých se nemine, ani již následkové tito počali se skutečně jeviti. V Litoměřicích, v Kutné Hoře a v Mostu klonila se náhle rada městská v usneseních svých na stranu katolíkův; v městech Pražských pak vzala ta věc průchodem r. 1617 tou měrou vrch, že náleželo již hlavní město zemské míti za katolické, soudíc jen dle toho, jak úřadové katoličtí zde sobě počínali. Slavení svátkův katolických stalo se tu pravidlem; vzhledem k processím a slavným průvodům nařídila rada Menšího města pražského, aby při nich zvonilo se zvony i samého protestantského kostela sv. Mikuláše, na Novém městě pak měli cechové v podobných příčinách uloženo, vytáhnouti a zastávati se pořádku. Michna prokazoval i v takových věcech obyčejné mistrovství své, přemlouvaje úlisně rozličných měšťanův, aby k processím se přidávali a takto počet katolíkův na oko rozmnožovali.*) Rostoucí starosti protestantův došly naposled dokonalého stvrzení novými rozkazy vlády, kteréž převyšovaly vše, cokoli posud podniknuto směrem jednostranného vyřízení otázky náboženské.

Počátkem listopadu 1617 vyhlášen totiž královský dekret s podpisy císaře i kancléře, i doručen též rychtářům královským, list. 1617 jenž pod krotkým jmenem pouhé „instrukce“ pro ně nic méně v sobě nezavíral, než oktrojovaný řád obecní pro města Pražská, jehož obsah byl takový, že přiváděl samosprávu jejich takořka na zmar i dával jich zcela na milost rychtářův královských.**) Příště

*) Apologie druhá N. 52 a 53.

**) Apologie druhá. Příloha 47.

měl totiž rychtář sedati ve všech shromážděních obce „na předním místě“ a nahlížeti do veškerých akt jejích; nic nemělo odtud býti v poradu vzato, aniž usnešeno bez vědomí jeho, aniž jaké shromáždění rady nebo lidu projíti bez předchozího svolení jeho; konečně nařizovalo se, předkládati mu všecky účty obecní k přehlédání a schválení. Tato instrukce pro rychtáře královské svědčila prozatím ovšem jen městům Pražským; nebylof ale pochybné, že na všecka ostatní města královská vztažena bude, zvede-li se první pokus v Praze. Obecný pak zdar opatření toho musil míti v zápětí dokonalé podřízení měst královských a vydání jich na vůli krále ve všech věcech politických.

Jakkoli instrukce tato již sama sebou vzbudila veliké pozastavení, bylť to zvláště jeden článek její, kterýž na tu dobu ještě vyšší měrou s obecným pohoršením se potkával. Článek XXVI přikazoval totiž rychtářům, spisy všech zádušních odkazův a nadání každého kostela pražského k vědomosti vzíti a aby taková zádušní nadání na nic jiného, nežli na to, k čemuž vlastně odkázána jsou, se neobracela, bedlivě opatrovati. — Veškeré nadační jmění kostelův pražských pocházelo, s řídkými toho vyjímkami, z doby předhusitské; co víra pod obojí se rozmohla, obracováno jeho při většině kostelů ve prospěch této, od r. pak 1609 v užitek vyznavačův konfessí české. Vyhledávati původ záduší pražského a navrátiti je prvotnímu určení svému, znamenalo tedy tolik, jako připraviti protestanty o veškeré zádušní jmění jejich. Od jmění pak ke kostelům samým nebyl než jeden krok; neboť bylo-li nadání kostelní z původu svého katolické, byly jimi skoro bez vyjímky i kostely samé. Císařská komora počínala sobě pak jen ve shodě s touto instrukcí, zdráhajíc se týmž časem vydávati protestantským duchovním platy, z fundačního jmění jdoucí, poněvadž toto původně vyznavačům konfessí české nesvědčilo.*)

„Porovnání“ učinilo rok 1609 rokem normálním vzhledem k rozhodnutí otázky, které fary, nadání a užitky mají příště býti katolické, a které protestantské. Kdyby již toto opatření nebylo bývalo zákonitou hrází proti svévolnému navrácení far a záduší v stav

*) Apologie druhá vyd. Schub. str. 20.

předhusitský, toť nemohlo více než 200 leté užívání práva tak beze všeho pominuto býti. Tyto a jiné námitky byly zajisté i v kabinetu císařském v úvahu vzaty; vyhlášena-li i přes to všecko ona „nová a prvé nikdá v Praze ani jinde slýchaná“ instrukce, tož nemohlo býti pochybnosti, že dvůr byl pevně odhodlán, odměřovati městům královským touž měrou, jako královským statkům. Čeho nyní v Praze zkoušeno, toho mohla se zajisté všecka města královská v případě zdaru opatřiti.

Položení protestantův stalof se nyní o pravdu povážlivým; důvody, kteréž mohly jednání krále na statcích královských a duchovních poněkud ospravedlniti, omluvy, kteréž pronešeny sem a tam vzhledem k osazování konšelských úřadův pouhými katolíky, ztrácely dokonale platnosti své při tomto úkladném pokusu, zbaviti hlavní město země samosprávy a víry jeho. Nadarmo ohradili se Pražané proti tomuto novému řádu obecnímu, z pouhé vůle královské pošlému; nesvedliť toho, aby byl král jej vzal nazpět. Ba právě naopak zalíbilo se vládě, postoupiti na této cestě ještě dále; vydalať totiž pro Prahu nový řád tiskový. Zákony náboženské z r. 1609 sprostily protestantův všeho schvalního vkládání se katolíkův do věcí tiskových a sice tím opatřením, že vrchní dohlídka k tisku protestantských kněh přiřknuta jest jediným defensorům. Tento zákon zůstával potud v platnosti své; poněvadž ale bylo očekávati, že defensoři k posledním útiskům vlády mlčeti nebudou, pomýšleno nyní
ros. 17 na to, aby se jim zamezilo veřejné slovo. Za nedlouho po vyhlášení nového řádu obecního nařízeno tedy Pražanům novým dekretem, aby všecky rukopisy, k vytištění ustanovené, prvé „do kanceláře české ukázány a pak odtud dovoleny byly.“ *)

Všecka tato opatření vlády nabývala ještě větší váhy a významnosti tím, že nikoli za nebytí císaře v zemi, nýbrž ještě za jeho přítomnosti v Praze učiněna byla. Tak nezbývalo stíhaným ani útěchy, že by snad úmysly panovníka s křivým výkladem u služebníkův jeho se potkávaly. Ostatně bylo již od mnoha neděl uzavřeno, aby císař odjel do Vídně a takto přestěhoval se blíže k Prešpurku, kamž náleželo svolati sněm za příčinou povýšení Ferdinanda na

*) Apologie druhá N. 46.

trůn uherský. S neděle do neděle odkládáno však s tímto odjezdem, buď že lékaři z něho zrazovali, buď že Matyáš, bez ustání postonávaje, sám k té cestě nejevil mnoho chuti. Konečné rozhodnutí stalo se na proroctví nějakého hvězdáře z Mantovy, shledavšího prý ve hvězdách, že císaře potká veliké neštěstí, zůstane-li v Praze až do měsíce února. Toto proroctví došlo k vědomosti císaře, kterýž na to více se neváhal.*) Před odjezdem z Prahy složil Matyáš správu země, pokud nemohla býti vedena samostatně, do společných rukou několika úředníkův zemských, kterýmž dán titul místodržících. Těchto místodržících, jichž jmeno za nedlouho došlo neskonalé paměti, bylo počtem deset, totiž nejvyšší purkrabí Adam ze Šternberka, nejvyšší hofmistr Adam z Valdšteina, nejvyšší komorník Jiří z Talmberka, často již jmenovaní pánové Slavata a Jaroslav z Martinic, radové soudu zemského pan Karel z Dubé a pan Děpolt z Lobkovic, kterýž byl zároveň převorem řádu Maltézského (mistr Strakonický), nejvyšší písař pan Jan z Klenového, podkomoří zemský Burghart Točník a Oldřich z Gerštorfu. Sedm z nich byli katolíci, toliko tři vyznání protestantského. Jmeno veliké váhy schází v řadě těchto důvěrníkův císařských, jmeno totiž hraběte Thurna, kterýž podlé úřadu svého mohl sobě činiti právo k hodnosti takové. Avšak nepovolal-li císař několik jiných osob vysokého postavení k tomuto znamenitému úřadu, poněvadž nepožívaly plné důvěry jeho, jakž mohl toho Thurn očekávati co náčelník krajní opposice a hlava počínajícího již spiknutí? Ostatně nebyl i nejvyšší kancléř Zděnek z Lobkovic mezi místodržícími, poněvadž ho služba více k osobě císařově vázala.

Na cestě do Vídně dostalo se Matyáši příležitosti, vynésti poslední rozsudek ve věcech Broumovského kostela. Již nahoře vypravovali jsme, že opat Broumovský roku 1615 zbraňoval protestantským poddaným svým užívání vlastního kostela jejich. Rozkazy jeho neměly trvalého účinku, neboť on prožaloval z nova měšťany, že opětně kostel v svou potřebu obracují a klíče jeho vydati se zpěčují. Na tuto stížnosť nařízeno Broumovským z královské kanceláře, aby vypravili deputaci do Pardubic, kteráž by tu v čas jízdy

*) Zeidler kurfirštu Saskému ze dne 6./16. listopadu 1617. V státním archivu Saském 8239.

císařovy do Vídně dala se najíti a vyslechla vůli jeho. Poslové Broumovští dostavili se i obdrželi skrze kancléře rozkaz ke krajanům svým, aby odstoupili opatu navždy kostel. Od něho pak aby sobě dali napsati list svědomí, že vedlé poručení císařského pořádně se zachovali, kterýžto list pak má býti nejdéle ve čtyrech nedělích skrze deputaci místodržícím v Praze podán. Týmž časem šel i k místodržícím rozkaz, aby dali náčelníky potržek v Broumově
ros. 617 jíti, kdyby Broumovští císařským poručením nechtěli se spraviti.

Rozsudek, kterýž deputace Broumovských domů přinesla, způsobil sice veliké zděšení, nestačil však zvrátiti odhodlanosť obce. Ona odepřela i nyní rozhodně, učiniti po královském rozkazu i odstoupiti kostel opatu. Tento žaloval znova, načež Broumovských došlo přímo z královské kanceláře nařízení, aby vyslali deputaci do Prahy. Pět měšťanův zachovalo se vedlé toho, šestý, jistý David Rampuš, kterýž byl dostal již v Pardubicích nařízení, aby do Prahy se dostavil, zůstal prozřetelně doma. Poněvadž poslové nemohli oznámiti, že by obec byla uposlechla, uvrženi jsou vedlé rozkazu královského do bílé věže, načež poručeno Broumovským, poslati do Prahy klíče po čtyrech zejmena uvedených měšťanech. Tři z těch, kteříž byli obesláni, mezi nimi pak i Rampuš, šetřili rozkazu potud, pokud dostavili se do Prahy, poněvadž ale nepřinesli klíčův s sebou, vsazeni jsou i oni do bílé věže. Ale i na to nepodala se obec. Purkmistr a rada, zastrašení poněkud touto přísností, dělali se sice, jakoby královského rozkazu uposlechnouti a kostel zavříti hodlali, ale na pouhou pověsť o tom zběhla se obec i ujala se zbraně, hotova jsouc, zastati se jmění svého i proti městské vrchnosti. Matyáš dostav
ún. 613 o tom úřední vědomosť, nařídil vypravení schvalní královské komisse do Broumova, kteráž měla vykonati časté jeho, jakkoli vždy daremné rozkazy strany zavření kostela.*)

Chtíc na oko zachovati nestrannosť, domáhala se vláda toho, aby v komissi byla polovice katolíkův a polovice protestantův; a však nikdo z protestantův, kterémuž dostalo se té cti, nechtěl se v tom poselství dáti užiti, jakkoli Michna vyhrožoval neposlušným královskou nemilostí. I tak dostala komisse předkem již rozhodně katolickou

*) Veškeré vypravování podlé akt Vídeňského státního archivu, jakož i podlé rukopisu 373 v knihovně knížete Jiřího z Lobkovic v Praze.

podobu. Když v Broumově se objevila, žádajíc vydání klíčův kostela, prohlásila se sice rada městská, že chce poslechnouti, odvolávala se však k měšťanstvu, bez jehož vůle nelze jí prý ničehož učiniti. Když na to komissaři, svolavše obec do hromady, na měšťanech poslušenství žádali, neosmělil se nikdo promluviti. Déle čtvrť hodiny trvalo děsné toto mlčení, toliko na tvářích měšťanův znamenati bylo němý sice, tím samým však neméně dojímavý výraz bázně a hněvu. Konečně ujal se jeden z měšťanův slova, žádaje komissařův, aby na krátko schůze poodložili. Povolivše této prosbě, obdrželi komissaři několik hodin na to širší vyložení příčin, pro kteréž prý nelze obci poslechnouti. Poněvadž se však komissaři tímto vyjádřením vedlé instrukce své nemohli spokojiti, vyzvali nyní s důrazem radu, aby zavřela kostel. Když tato chystala se rozkaz vykonati, hnali se Broumovští s dětmi i ženami před kostel i postavili se ve zbrani i s kamením k obraně jeho. Jakkoli jim radní následky takového počínání důtklivě připomenuli, nedali se přece ničím zastrašiti i nehnuli se z místa.*)

Komissaři ustali prozatím, vymyslili ale jiný prostředek. Povolavše kazatele, v němž snad spatřovali původce veškeré nevůle, vyložili mu zlé následky takové zjevné vzpoury. Jakkoli byl prý kazatel, jak se praví, až k slzím pohnut, nemělo toto důtklivé napomenutí při něm přece jiného účinku, leč že slíbil, vystěhovati se za několik neděl z Broumova. Tím ale nebylo pro tu chvíli ani co získáno, aniž kostel zavřen, i tak žádali komissaři na konšelích naposledy, aby kostel vydali. Když tito omlouvali se nebezpečen- v březnu
stvím svých životův, odjeli komissaři bez pořízení. Poněvadž pak 1618
proti Broumovským v prvním čase po těchto příhodách nevedena žádná exekuce, nalézali se oni při vypuknutí povstání českého (23. května 1618) v skutečném držení svého kostela.

Rychleji, než spor Broumovský, kterýž vypsaným pořádkem skrze několik měsícův se vlekl, došla záležitosť Hrobská konečného

---

*) O vypravení komissařův píše se v Misc. 491. (ve Víd. stát. arch.): List z Prahy z dne 24. března 1618, z kteréžto zprávy jen s těží lze vyrozuměti den příchodu komissařův do Broumova. — Taktéž list Zeidlerův kurfirštu Saskému ze dne 11/21 března 1618. Zeidler praví výslovně, že prý komissaři odjeli do Broumova před 14 dny, tedy 7. neb 8. března.

vyřízení svého. Arcibiskup, poručiv již roku 1614 protestantský
kostel Hrobských zapečetiti, opíral se od té doby bez ustání všem
pokusům měšťanův, aby dostali kostel opět do moci své. Na to
odvážil se porušení majestátu způsobem takovým, kterýž předsti-
hoval vše, cokoli v té věci na statcích královských dosud se bylo
před se bralo. Vyzváni jsou všickni obyvatelé, aby chodili do kostela
katolického; kdo toho opomenul nebo dokonce snad v sousedství
nějakého protestantského kazatele byl poslouchal nebo od něho
přijímal, k tomu přistupováno svévolnými pokutami. Protestantům
bráněno oddavkův do té chvíle, dokud nepřiznali se k víře kato-
lické, a neposlušných pronásledoval úředník arcibiskupův, Dr. Pon-
zon, nejkrutějším způsobem. Krok za krokem ustupovali Hrobští,
na ne jako by byli snad přesvědčení svého změnili, nýbrž že rostl
dzim strach jejich před arcibiskupem Posléze vydali od sebe i revers,
617 že pro všecku budoucnosť chtějí býti poslušni církve katolické.
Takovým způsobem porušen nejen těžce list majestátní, nýbrž usta-
novení jeho, aby každý člověk v Čechách pro všecku budoucnosť
k vyznání svému svobodně hlásiti se směl, uvedeno v posměch.
Na konec dovršil arcibiskup dosavadních útiskův svých tím, že
dal kostel v Hrobě, od měšťanův na vlastní peníz k protestantským
službám božím postavený, zbořiti a s zemí srovnati. Ve třech
617 dnech (11.—13. prosince) vykonáno dílo zkazy a poručení jeho pro-
vedeno tudíž bez prodlení a beze všeho odporu.*) Ale bez povším-
nutí nezůstalo toto násilí nikterak. Rachocení padajících zdí ko-
stela Hrobského rozléhalo se po vší Evropě; neboť nižádný děj
smutnohry české nedošel tou měrou do vědomí vzdělaného světa teh-
dejšího, jako tento, i nižádná událosť kromě pověstného vyhození mí-
stodržících z oken nezpůsobila většího hluku a pozastavení. Zboření
kostela Hrobského obnášelo v sobě tolik výhrůžného, urážlivého
a posměšného pro víru protestantskou, že bylo zhola nemožné,
omluviti takové jednání jakýmkoli líčeným důvodem. A v pravdě
nesetkalo se v Čechách ani vězení, ani zabavení jmění nebo zpu-
zení ze statku a domu s tak mocným účinkem, jako tato exekuce
proti němým sice, nikoli ale nevážným zdem. Po tomto skutku

*) Akta, vztahující se k sporu Hrobskému, nalezají se v Apologii druhé.

nezbývala protestantskému obyvatelstvu ani jediná pochybnosť o tom, že rok 1609 nepřinesl mu žádoucího ovoce i že musí rozhodovati meč o bytí či nebytí jeho.

II.

Nadešliť časové protestantům, kdež všecko další povolování mohlo se pro ně státi osudným. Bylo-li při nich vůle povstati proti rodu Habsburskému, náleželo jim též především v úvahu bráti, nebude-li s nebezpečenstvím, odkládati povstání až do smrti Matyášovy; neboť v době této, po případě dosti dlouhé, mohl je snad stihnouti osud protestantův Štýrských. Tuto otázku zvláště hodlal hrabě Thurn, jemuž počalo již býti teskno před nastávající bouří, předložiti spoluvěrcům svým; on sám však znal toho velmi dobře do sebe, co chce a kam směřuje. Prozatím byl toho úmyslu, aby přivedl přátel svých k nějaké nápadné demonstraci, jež by pohnula císaře, aby zarazil na cestě, kterouž byl sobě oblíbil. Většina defensorů, mezi nimi Budovec, Vilém z Roupova a j. byli s ním stejného smýšlení i odhodláni, způsobiti něco rozhodného. Menšina však nemínila vyhledávati cesty mimořádné, obávajíc se války s císařem. Námitky této strany mezi defensory neshledaly se však se souhlasem Thurna, a to zvláště i proto, že v celé zemi ozývaly se již hlasité žaloby na defensory, vytýkajíce jim nedbalosť u vedení úřadu.

Podlé článkův sněmovních z r. 1609 náleželo defensorům zastávati se vůbec práv protestantův i dohlížeti ke správě konsistoře i university. Stavové protestantští žádali tehdáž také, aby v neobyčejných případech směli se sjížděti; tomu opřel se Rudolf, povolil ale přece v tom způsobě, že smějí defensoři v takových příčinách povolati všecky protestantské úředníky a rady zemské, jakož i po šesti deputovaných z krajův českých. Užili-li defensoři tohoto práva, sešlo se shromáždění, do 100 osob čítající, kteréž mohlo se při povýšeném postavení členův svých považovati za jakýsi sněm protestantských stavův. Usnešení jeho nabývala pak tím větší váhy, čím určitěji dávala země znáti, že jich schvaluje. Většina defensorův rozhodla se tedy, svolati takové shromáždění. Rozeslány jsou listy

do všech krajův českých s důvodným vyzváním, aby každý kraj zvolil 6 deputovaných, po dvou z každého stavu. Tito deputovaní, jakož i nejvyšší úředníci a radové, kteříž byli schvalními listy obesláni,
1618 měli se ke dni 5. března v Praze dáti najíti, poněvadž prý se jedná o nejvážnější věci náboženství pod obojí.

V položený čas sjeli se také skutečně zástupcové všech krajův do Prahy, hotovi jsouce, raditi se o věcech, kteréž by jim defensoři předložili. Dne 6. března shromáždili se společně s protestantskými úředníky a radami, z kterých však jen někteří byli přišli, ve velké síni kolleje Karlovy. Před zahájením porad uvažoval Thurn v obzvláštní světnici s defensory, kteří také ne sice v plném počtu, vždy ale většinou se byli dostavili, o tom, co sjezdu přednésti náleží. Nepochybně mívali defensoři dříve již dlouhé porady mezi sebou v té příčině a tato poslední vztahovala se snad jen k formálním věcem, přece však trvala dobré dvě hodiny; neboť vážnosti chvíle byl sobě každý vědom i odtud lze sobě váhání a dlouhé rozjímání snadno vyložiti. Aby pak shromážděným stavům, čekajícím na zahájení porad, chvíle nezdála se býti dlouhou, vypravoval jim hrabě Šlik rozličné příběhy v říši i v Čechách z dob panování Karla IV a synův i nástupcův jeho. Že tato přednáška, kterouž „všickni mile poslouchali," nebyla prosta rozličných narážek na časy nynější, toho snadno bude se dohádati.*)

Po desáté hodině konečně objevili se v obci defensorové, majíce hraběte Thurna v čele. Poděkovav se přišlým z povolnosti takové, předčítal pak hrabě dlouhý spis, kterýž vykládal útisky, protestantům v Hrobě a Broumově, jakož i na statcích královských činěné, dovozuje zároveň, že všecko, cokoli defensoři v té příčině byli podnikli, ukázalo se býti daremné. Slyšení v Brandýse, poboření kostela Hrobského, připomenutí o Broumovských měšťanech, kteří posud v bílé věži seděli, to byla nejdojímavější místa veškeré přednášky.**) Po přečtení spisu podali defensoři k obci dotaz, „co by jim rady udělili," aby dosavadnímu utrpení konec položen byl. Shromáždění však po některém potazu dalo jim za odpověď, aby

*) Skala II. 89 a násl.

**) Skala II. 90. Český archiv zemský: Výslech Frueweinův strany účastenství jeho v povstání 1621.

prý defensorové sami jako „otcové a obrancové“ o těch příčinách „nejdříve zdání své vynesli a jak by užitečné od obce mohly se přímluvy dáti, jí ponavrhli.“ A však defensoři odepřeli i stáli na svém, aby shromáždění stavové sami dříve své mínění pronesli. O to zdvihlo se pak živé sporování, kteréž za několik hodin se protáhlo, a mezi kterýmž ukazováno vícekráte na neúplnosť shromáždění. Nejvíce požastavovali se nad tím, že města pražská, jakkoli byla pozvána, nevyslala do schůze svých zástupcův; poslové měst upozornivše na to, ohlásili se zvlášť, „že bez Pražanův jako své hlavy úmyslu svého pronésti nemohou.“ Šlik vytýkal, aby neukazovali na tu svou hlavu, totiž Pražany, poněvadž prý „hlava naše a všech věřících jest Kristus pán.“ Na konec usnešeno k ponavržení jeho, aby spis Thurnův sobě přepsati dali a „co by možného bylo, za odpověď dáti, na zejtří pomyslili.“ Na to poznamenána jsou jmena obeslaných, kteří se nebyli postavili, a zvolena komisse, kteráž měla u dotýčných osob přezvěděti příčiny jich stranění se sjezdu.

Jako prvního, tak skládalo se i druhého dne shromáždění nejvíce z poslův krajských. Radiliť se o tom, jakou odpověď dáti defensorům, a však dlouhé dohodování se nemělo jiného účinku, leč že stalo se usnešení, aby posláno bylo pro defensory, kteří tenkráte nebyli přišli do shromáždění, a to s žádostí, aby oni „své dobré zdání nejprvé jim vyjeviti se nezpěčovali, že potom i obec přímluvy své učiniti chce.“ Defensorům nebyla ovšem žádosť tato po chuti; neboť svolavše sjezd protestantův, aby sám přivedl věc k rozhodnutí, byli by co do svých osob nejraději pozadu zůstali, učiníce se toliko ochotnými tlumočníky rozkazu sobě daného. Protož nechtěli s počátku o vystoupení svém ničehož slyšeti i rozhodli se teprv po dobré hodině, zachovati se dle vůle stavův. Václav z Roupova vyřizoval tedy od defensorův vzkázání, že zítřejšího dne chtí podati přiměřený návrh. Na to činili komissaři, vyslaní včerejšího dne k oněm osobám, kteréž sjezdu se vzdalovali, zprávu o výsledcích svého poselství. Nejvyšší komorník, pan Jiří z Talmberka, ohlásil se prý, „že proti císaři ani raditi ani býti chce“, pan Oldřich z Gerštorfu, Karel Mračský z Dubé a Bohuslav z Michalovic omlouvali se úřady svými, kteříž prý jim zbraňují v takových schůzích se účastniti, jakkoli prý nemají úmyslu, odtrhovati se

v čemkoli od spoluvěrcův svých. Co Pražan se tkne, zněly jich omluvy rozličně; purkmistr Starého města. Václav Lev, kterýž byl na straně vlády, dal za odpověď, že ani on ani „páni jeho radní nepoznávají žádné slušné příčiny, pro kterou by měli mezi pány stavy vyslati.“ Purkmistři Nového a Menšího města omlouvali se, že třeba jim se zachovati vedlé příkladu Staroměstských, dávajíce tím na rozum, že musili ustoupiti z nemilého přinucení. V skutku také drželi se jen určitých rozkazův, kteréž byli v té příčině od rychtářův dostali.

Defensoři, nemohouce jinak, než uchopiti se initiativy, kteréž na nich úsilně požadováno, usnesli se, raditi shromážděným stavům k podání stižného spisu místodržícím, a kdyby ten nic nepomohl, utéci se k samému císaři. Na to zhotovili návrh onoho spisu, kterýž obsahem svým s přednáškou Thurnovou celkem se shodoval a dotýkaje se všech stížností protestantův, prosbou se uzavíral, aby místodržící aspoň poručili propustiti Broumovských z vazby.
8. břez. 1618 Když návrh čten v obci, potkal se s úplným schválením. K podání spisu zvolena na to deputace, a v čelo její postaven hrabě Ondřej Šlik, kterýž teprv po dlouhém zdráhání povážlivého toho poselství,
9. břez. jak se dokládal, k sobě přijal. Deputace, kteráž na druhý den z rána na hrad se odebrala, nenalezla místodržících v kanceláři, jakkoli to bylo proti instrukci ouřední; neboť oni byli schválně odešli přímo do soudu zemského, kterýž se v ty dny právě také
10. břez. začal. Tak učinili i dne následujícího; seznavše ale brzo, že protestanti takovým způsobem nedají se odbýti, usnesli se, dáti jim
12. břez. slyšení příštího pondělka. Když na toto konečně došlo, podal Šlik místodržícím jakožto průvodčí deputace suppliku s pěknou přímluvou, v kteréž jich žádal, aby se ujali příznivého vyřízení žádosti stavův podobojí. Místodržící však v hladké odpovědi své odepřeli; co prý se majestátu a porovnání mezi stranou pod jednou a pod obojí dotýče a domnělého porušování jejich, to prý „nevidí se jim, toho obojího na ten čas vykládati;“ vzhledem k Broumovským pak že jim nenáleží, je z vězení propouštěti, poněvadž oni prý „jsou věznové J. M. C. vlastní.“ Že místodržící takto se zachovali, toho původem byla nepochybně mezi jinými přítomnosť nejvyššího kancléře, kterýž týmž časem opět do Prahy byl přijel.

Protestanti neočekávali jiné odpovědi i protož zpořídili ve dnech, kteréž audienci vlastní předcházely, dalšího jednání svého pro tento případ. Usnesliť se o to, nejen k císaři stižným spisem se obrátiti, nýbrž poslati zároveň přípisy také stavům Moravským, Slezským a Lužickým s žádostí, aby za ně u společného krále se přimluvili. Podařilo-li se stavům, vzbuditi u sousedův svých náležitého účastenství, tož nebyli více samotni a císař měl proti sobě celou korunu. Přípis k stavům Moravským byl ovšem jazykem českým sepsán, k Slezským a Lužickým pak řečí německou. O stižný spis k císaři vznikla otázka, náleží-li jej složiti toliko po česku, nebo česky i německy, při čemž oba spisy by měly platnosť prvopisův? Kolonna z Felsu a většina defensorův klonili se k tomuto mínění, poněvadž prý „císař jest přirozený Němec." Hrabě Šlik a Radslav Vchynský radili však, držeti se dosavadního obyčeje a k českému prvopisu přidati německý překlad co pouhou přílohu, kteréžto mínění také prorazilo. Nyní raděno se o cestě, jakou by spis náleželo císaři dodati, vzdaž-li svěřiti jej místodržícím anebo poslati s ním zvláštní deputaci do Vídně. Všickni uznávali sice, „že by byla chvalitebná a bezpečná věc i u vyřízení snadnější, kdyby skrze jisté osoby samému císaři psaní to dodáno bylo;" a však přece sešlo s této cesty, a sice, jak toho jsou rozličná znamení, nepochybné přispěním Thurnovým, ač defensoři na „velkou útratu" se vymlouvali. Thurn obával se totiž, že ho vyvolí za přímluvčího deputace, kteréhož poselství ovšem nemohl na se vzíti, obávaje se ne bez podstaty nebezpečenství osoby své z takové cesty do Vídně.

Všecka tato snešení stala se jen prozatím, došla však rozhodné platnosti, když ohlášena v obci záporná odpověď místodržících; na to odeslány jsou listy na kvap těm, jimž svědčily. Tím došel sjezd prozatím cíle svého, pro kterýž defensoři ho byli povolali; usnešeno tedy, rozejíti se. Teprv až by došla odpověď od císaře a stavuv vtělených zemí, měli se protestanti opět v obec shromážditi; a poněvadž se zdálo, že by věc mohla býti ve dvou měsících vyřízena, položen k návrhu defensorův nový sjezd ke dni 21. května.*)

*) Vše to vypravujeme dle Skály II. str. 87—103.

Chování vlády mezi sjezdem protestantův nedalo ani nejmenší rozpačitosti na sobě znáti. Nehledíc ani k tomu, že vláda přísnými rozkazy svými všem demonstracím obcí pražských byla zabránila, odjížděla právě ve dnech, když deputace u místodržících slyšení se domáhala, královská komisse do Broumova, aby protestantův tamních připravila k poslušenství. — Mezi náčelníky katolíkův nezpůsobily tyto příhody (pokud aspoň zprávy, do našich časův dochované, vysvědčují) žádné roztržky, jakkoli nemohlo býti při nich nijaké pochybnosti, že další přidržování se těchto cest povede bezpečně k násilnému sražení. Toliko jeden z nich, nejvyšší totiž hofmistr pan Adam z Valdšteina, kterýž byv z mládí pod obojí, později teprv na víru katolickou se obrátil, a který již za doby generálního sněmu náklonností svou k politickým snahám opposice se vyznamenával, neschvaloval tohoto pronásledování protestantův. Nebyloť to sice v příčině obecných nátiskův, nýbrž pro jistý zvláštní případ. Nový purkrabí Karlšteinský, Jaroslav z Martinic, vydal totiž tím časem mandát, v kterémž nařizoval poddaným na statcích purkrabských, aby chystali se přijímati o nastávajících velikonocích podlé způsobu katolického, sice že přinuceni budou se vyprodati.*) Adam z Valdšteina pronesl se s hněvem o tomto přímém porušení majestátu i zakazoval se slavně, že na statcích svých nikdy nechce ubližovati poddaným pro víru. To je všecko, co známo jest o nějakém různém mínění v táboře katolíkův.

Když sjezd protestantův byl se rozejel, očekávali v Čechách s napnutím, co vláda nyní sobě počne. Byloť nepochybné, že Matyáš odtud všecky okolnosti v náležitou úvahu bráti a následky rozkazův svých nikterak podceňovati nebude. Každým způsobem náleželo odtud jediné jemu odpovídati za všecka opatření vlády, nechť již z vlastní vůle jeho, nebo toliko z cizí rady vycházela. Také vrátil se již dne 10. března kancléř z Prahy do Vídně, aby podal císaři obšírnou zprávu o tom, co v Čechách se děje**). Neníť

*) O tomto mandátu děje se zmínka se dvou stran, v listu totiž Zeidlerově ke kurfirštu Saskému dd. 11. 21. března 1618 (v stát. archivu Saském), pak v Misc. 491 „zpráva ze dne 24. března,“ ve Vídeňském archivu státním.

**) Zpráva o tom ve Vídeňském státním archivu po titulem: „Unterschiedliche Akten“.

pochybnosti, že při dvoře děly se opravdivé porady o tom, jak nyní proti Čechům nastupovati. Jaká mínění v té příčině pronešena byla, jak dalece a jest-li vůbec mezi sebou se různila, na to není žádných dokladův; tolik ale jisto jest, že odpověď císařova k Čechům vyhotovena byla podlé dobrého zdání Khleslova, kterémuž dostalo se takto mnohem rozhodnějšího vlivu na potomní běh věcí v Čechách, než by se toho sám byl kdy nadál. Královská odpověď Čechům poslána jest již 21. března z Vídně k rukoum místodr- 1618
žících. Matyáš oznamoval v ní, že nebude nikterak trpěti, aby sjezd protestantův se opakoval; jeho shovívavosť že prý jest již u konce, a roznícení toho ohně chce prý předejíti tím, že dá původce rozbrojův před soud pohnati. Zároveň nařizoval místodržícím, aby obešlouce k sobě defensory, nařídili jim odepsati sjezd, na měsíc květen položený, a napomenuli pozvaných nesjížděti se k němu. — Psaní císařovo oblíbilo sobě tedy řeč důraznou, a tvrdíc, že s Broumovskými a Hrobskými naloženo po právu, dokládalo se spolu výslovně, že nejen list majestátní, nýbrž ani porovnání stavovské nebylo porušeno; ono zapovídalo na konec všeliké sjezdy protestantův až do příjezdu císařova, vyhrožujíc nepovolným těžkými soudy. Není se tedy čemu diviti, že z něho vzniklo veliké pohoršení v Čechách i ozývala se tisícerá proklínání původcův jeho. Šelť o tom obecný hlas, že místodržící sami list tento sepsali a císaři k podpisu předložili. Domnění toto mělo také několik nedél později Slavatu i Martinice státi život; neboť právě oni jmíni jsou vlastními skladateli listu toho, a vedlé nich dávala se vina jen ještě kancléři. Ale všeliké toto domnění nebylo s pravdou. Skutečný původce císařského listu byl Khlesl, kterýž tenkráte viděl toho potřebu, užiti důrazných slov, a jemuž se zdálo býti prospěšné (jak v listu svém, některým důvěrníkům v Čechách touž dobou psaném, sám se vyznal), aby císař nevystupoval úlisně „jako liška“, nýbrž mocně „jako lev“*)

---

*) Zprávu o vlastním původci císařského listu vyňali jsme z „Pamětí Slavatových (díl VIII), sepsaných v pozdním věku od něho samého, důvěřujíc se v slova jeho. On připomíná v té příčině, že jemu samému viděl se svým časem obsah císařského listu „poněkud zuřivým“ býti. Hurter v dílu VII. str. 252 shledává, že prý znění císařského listu nebylo nikterak tvrdé, nýbrž vlídné, čehož dokazuje vytištěním listu samého mezi pří-

Když list královský do Prahy došel, pozváni jsou defensoři, kolik jich právě v městě bylo, k místodržícím na kancelář, aby vy-
břez. 1618 slechli obsah jeho.*) Větší díl nečekali bez toho nic dobrého a protož nebylo na nich viděti žádného pohnutí; měl-li pak kdo z nich nekonečného toho sporu již dosti, mlčel prozatím. Toliko advokát pražský Fruewein, nedada se pro strach toho, co by defensorům nastati mohlo, ničím zdržovati, pokusil se o jakési prostřednictví, kteréž vlastně nebylo leč ucouvnutí. On prosil totiž jak místodržících tak defensorův jmenem vlastním a měst královských (měl-li k tomu plnomocenství, je ovšem pochybno), aby přece nedopouštěli věcem do krajních mezí dojíti, přičiníce se o to vespolek.**) Prosby jeho nevšimnul si však nikdo, a defensoři vyšli na to z kanceláře se slibem brzké odpovědi, kterouž také již ve třech dnech písemně podali. Připomínalit v tomto přípisu, že se posud spravedlivě v mezech zákona chovali a že podlé článkův z r. 1609, Rudolfem i Matyášem stvrzených, dovoleno sobě mají, držeti rozepsaný sjezd. Také prý jim při nejlepší vůli nelze šetřiti rozkazu královského, poněvadž sjezd, položený k 21. květnu, díti se má vedlé snešení sjezdu březnového, odkudž prý v moci defensorův nepozůstává, rušiti toto snešení o vlastní ujmě.***)

---

lohami str. 592. Mělť by ovšem pravdu, kdyby ho nebyla potkala ta nehoda, že považoval jiné psaní císařovo za ten hrozebný list. Pravý list císařův je vytištěn v Apologii druhé Nro. 99.

*) Skála II. 105.

**) Výslech Frueweinův z r. 1621, v archivu c. k. místodrž. českého.

***) V císařské korrespondenci, pokud sjezdu protestantův se dotýká, mluví se na více místech o něm jako o shromáždění, kteréž zákonem se zakazuje. Toto dokládání se zákona vztahuje se k onomu článku z řízení zemského Ferdinanda I, kterýmž všeliké sjezdy stavův bez povolení krále pod trestem se zapovídají. Avšak tento článek ztratil plné znění své zákony z roku 1609, kteréž právě sjezd stavův protestantských ve způsobě výše vzpomenutém dovolují. Že z takových sjezdův mohlo po případě velké nebezpečenství pojíti, nedá se ovšem upírati, ale že jich zákon dopouštěl, to je jisté. Ukládaje o majestát a porovnání, nedbal Matyáš schválně tohoto ustanovení r. 1609 a postavil se tím prostě na stanoviště zákona před r. 1609. Vzpomínáme této věci zde výslovně proto, aby nemínilo se vedlé některých spisovatelův českých i německých, že protestanti postupovali proti zákonu. Oni stáli na půdě, kterouž jim dávaly zákony z r. 1609.

Na hrozbách, příkazech a zápovědech císařského listu a na předvolání defensorův nemínila ostatně vláda vzhledem k protestantům přestati; úmysly její nesly se k dokonalému rozdvojení stavu městského a šlechty, aby po případě, kdyby na sjezd protestantův přese všechen odpor přece jen došlo, aspoň nikdo ze stavu městského v něm podílu nebral. Proto dostalo se úředníkům, kteříž ve městech zastávali právomocnosť královskou, obšírných instrukcí, aby měšťanův ode všeho účastenství v sjezdech protestantských zdržovati hleděli. Nad to vidělo se vládě, aby v Praze královští rychtáři, v ostatních pak královských městech podkomoří a dvorský rychtář adressy čili přípisy oddanosti k místu přivedli, kterýmiž měšťané defensorův se odříkají a císaře za jediného obránce víry své prohlašují. Kdyby byla vláda za tímto směrem nějakého poněkud patrného prospěchu se dodělala, byla by z toho věc protestantův zajisté nemalé pohromy vzala.

První pokus, převésti města na stranu vlády, učinén s obcí Starého města Pražského. Sekretář Michna, kterýž nyní byl činnější, než kdy před tím, sepsal návrh adressy k císaři, a získav předkem pro něj čelnější osoby z rady Staroměstské, kteráž dávno již byla měšťany vládního smýšlení prozřetelně doplněna, dal jej v plné radě k přijetí předložiti. Což se podařilo, a rada staroměstská, nepotázavši se ani s obcí, odeslala přípis k císaři, o němž toliko někteří měšťané stejného smýšlení se dozvěděli. Obsah této adressy vážil v nynějších okolnostech dvojnásobně. Ona byla nejen plna slibův věrné oddanosti, nýbrž zakazovala se výslovně, že „oni (raduí totiž) i s obcí jejich kromě císaře žádného jiného za defensora neuznávají a nepotřebují.“ Zřejměji a důrazněji nemohla se ovšem přednější obec pražská zříkati pospolitosti protestantské, jejímiž representanty byli defensorové.

Příkladu Staroměstských následovaly Nové i Menší město Pražské. Na Novém provedl to rychtář královský, že rada přijala adressu skoro stejného znění, kterouž také bez vědomí obce, vyjmouc některé dobré přátely mezi měšťanstvem, rovněž k císaři odeslala. Rychtář Malostranský předstihl ještě kollegy své; neboť dokázav v radě přijetí adressy, kteráž stejným způsobem císaře za jediného defensora prohlašovala, odvážil se pokusu, pohnouti i obec

samou k podobnému pronešení poddané věrnosti. Když k tomu konci obec od něho na radnici svolána byla, připomenuli měšťané, již byli v návrh adressy nahlédli, že v něm neděje se zmínka o listu majestátním, i neschvalovali toho, jiní pak vyprošovali sobě nějakou chvíli k předchozí poradě; rychtář ale učinil konec všemu sporování, nedopouštěje místa ani výtkám aniž nějakému odročení, a přidav některé okřiky a domluvy, vyzval zkrátka obec, aby na obsah adressy přistoupila. Výmluvnosti takového způsobu nedovedla ovšem obec se protiviti, všickni mlčeli a rychtář směl pak co snešení hromady vyhlásiti, že přípis rady k císaři jednohlasně
1. dub. také od obce přijat jest.*) Zbývalof nyní v Pražských městech ještě jediné učiniti. Poněvadž z obce bylo několik měšťanův mezi defensory, došlo jich vyzvání od místodržících, aby složili toho úřadu. Někteří uposlechli bez prodlení, jiní opět ohlásili se, že nemohou tak učiniti, majíce úřad svůj od sněmu, do jehož rukou prý ho složí, jak mile se sejde. Místodržící vzali však toto případné zřeknutí se tak, jakoby se bylo stalo bez podmínky, i dali v zemi rozšířiti, že Praha dokonale od defense odstoupila.**)

S menším úspěchem potkaly se snahy rychtáře dvorského v druhých městech královských. Ve většině měst nepovedlo se, pohnouti úřadův konšelských k tomu, aby prospěch víry své v šanc daly. Jen některá města, kteráž měla zejmena mnoho katolíků v radě, jakkoli tito jinak nalézali se v menšině, následovala příkladu Prahy. Bylať to zejmena města Kolín a Domažlice, nejdále pak odvážilo se touto cestou město Ústí nad Labem. V přípisu, kterýž konšelé učinili podkomořímu (ovšem po nedávné obnově rady), prosili ho, aby byl u císaře za ně tlumočníkem jich „věrné, poslušné a ponížené poddanosti,“ kterouž prý i „ztracením hrdel a krve prolitím prokazovati, stvrzovati a zachovávati chtějí,“ při čem že „za sebe, i potomky své připovídají, že žádného jiného kromě J. M. C. za

*) O těchto věcech v Praze píšeme 1. podlé apologie druhé, 2. podlé Skály a 3. podlé zprávy Zeidlerovy k Saskému kurfirštu ze dne 4/14 dubna 1618, kteráž jest v saském stát. archivu.

**) Ve vzpomenutém právě listu Zeidlerově.

krále, pána a defensora svého uznávati . . . nechtějí.*) V Kutné Hoře vzal pak nejvyšší mincmistr Vilém z Vřesovic na sebe, aby varoval měšťanův, jíti s defensory. S živou obrazností líčil potrestání těch, kteříž nemilosti královské sobě zasloužili, vzavše podílu ve sjezdu protestantův; těžké pokuty peněžité očekávali jich při nejmenším podlé mínění jeho, a někteří prý dokonce položí za to hlavy své: „Ne vždycky jest prý císaře Rudolfa sněm, když majestát byl vynucen. Defensoři dostali prý tyto dní psaní od císaře, které se jim nelíbí; mají hrozně dlouhé nosy, někteří chodí jako omámeni.“ A v tomto způsobě dlouho ještě mluvil.**)

Půda, kterouž sobě vláda byla tak chytře v Praze připravila, měla však ještě sloužiti k pokusům jiného způsobu. Zakládajíc sobě na dosavadních úspěších, odvážila se vláda na samé duchovenstvo protestantské v hlavním městě, zejmena za tím úmyslem, nedala-li by se i v něm roztržka způsobiti, zvláště pak některá částf jeho pohnouti k tomu, aby opět vyzdvihla víru pod obojí, roku 1609 pochovanou. Jak o tom již vícekrát zmínka se stala, přijali r. 1609 všickni podobojí konfessi českou za vyznání své, což ovšem s nestejnou horlivostí jak na straně duchovních, tak světských lidí učiněno; v obou stavích bylo tedy ještě dosti osob, kteréž by proti dalšímu trvání víry pod obojí ničehož nebyly namítaly. Plémě těchto jalových anebo novotám r. 1609 nehrubě přejících lidí nebylo tou dobou ještě vymřelo, a kdo chtěl s dostatkem chytrosti na to se odvážiti, ten mohl mnohých snadno k tomu přivésti, aby se odřekli konfessí české a poznovu vztýčili prapor staré víry pod obojí, kteráž požívala dějinami i památkou Husovou posud ješté nemalé úcty mezi lidem. Co dobrá páka k vyzdvižení takové roztržky nabízel se nový pořádek služeb božích, rokem 1609 v platnosť vešlý. V lidu nebyla uhasla po tu dobu někdejší příchylnosť k slavným obřadům církve katolické, a větší prostota a jednoduchosť, kteráž s roku 1609 při službách božích průchod vzala, příčila se mnohému obyčeji a mnohé vzpomínce, jež hluboko se byla zakořenila. Kdyby se byli dali někteří prote-

*) Skála II. 110.

**) Apologie druhá Nr. 120.

stantští duchovní přemluviti, aby nového řádu služeb božích odstoupili a starému podobojí k obnově dopomohli, bylo by se to snad s velkým zalíbením v lidu potkalo, čímž mohla stará víra podobojí mocně k novému životu se probuditi. Při nejmenším způsobil snad tento pokus zmatek a různice v táboře protestantův.

Plán takové roztržky mezi protestanty vyšel snad z hlavy Pavla Michny; aspoň byl on to, kterýž se provedení jeho s největší horlivostí ujímal. K tomu konci pozval několik duchovních, kteréž měl v domnění nevelikě statečnosti mysli nebo skrovné záliby v nových řádech, k sobě do domu k důvěrným poradám i dovedl větší počet jejich pomálu k tomu namluviti, že schvalním přípisem požádali císaře, aby obnovil dřevní víru podobojí*). Bylof prý těchto duchovních 12, mezi nimi nalézalo se pak i několik pražských farářův. S obnovou víry pod obojí mělo se provésti i těsné spojení její s církví katolickou a pražský arcibiskup měl státi se odtud duchovní hlavou obou církví. Prvé než o tomto prosebném spisu a plánech s ním se shodujících vůbec něco mezi lid se dostalo, odvážil se farář u sv. Mikuláše na Starém městě pražském, nepochybně jeden z nových přátel Michnových, rozhodného kroku za tímto směrem u veřejnosti. V staré církví pod obojí bývalo obyčejem, že vzkřísení páně o bílou sobotu slavilo se processím, jako u katolíkův. Vyznavači konfessí české, nevěříce v přepodstatnění, zrušili processí. Když přibližoval se týden velikonoční r. 1618, jala se vláda naléhati prosbami i přímluvami na onoho faráře, jakož i na faráře u Matky Boží před Týnem, aby drželi o bílou sobotu slavné processí se svěcenou hostií. S počátku rozpakoval se v skutku i sám farář Týnský, kterýž snad byl také jeden z oněch dvanácti, má-li vládě učiniti po vůli, čili nic; když však přiblížila se doba vzkřísení, držel toliko farář Svatomikulášský objednané processí. Úžas a vztek protestantův nebyl větší, než radosť katolíkův nad takovou děrou, kterouž do kázně a řádu druhé církve dle domnění svého udělali. Kancléř poslal listy oněm radním Staroměstským, kteříž byli v průvodu, děkuje jim z toho i ujišťuje jich císařské přízně a milosti. Farář Týnský naopak, kterýž některou chvíli

*) Apologie druhá str. 19. a 20. vyd. Schubertova.

vězel v pokušení, hleděl se z toho svým spoluvěrcům omluviti tím, že měl o neděli velikonoční prudké kázání proti katolickým processím.*)

Vůči příhodě, kteráž mohla dle okolností míti velice povážlivých následkův, ušlo skoro veřejného povšimnutí, že týmž časem staly se na některých statcích duchovních i královských rozličné odvážlivé pokusy, zmařiti platnosť některých ustanovení z roku 1609 ve věcech náboženských. Mezi jiným týkalo se to několika hřbitovův, kteréž již před r. 1609 stály a porovnáním stavovským za společné vyhlášeny byly, jež ale nyní opatové Strahovský a na Slovanech výhradně jen v potřebu katolíkův obraceti chtěli. Rovněž vyzýval 13. dub. 1618 arcibiskup pražský hejtmana královského panství Pardubického výslovně, aby českých bratří, kteříž tu již od 150 let pokojně přebývali, utiskoval a k vyprodání přinucoval, jakkoli zákonové z r. 1609 brali je v ochranu svou.**) Za to vzbudila se opět všeobecná pozornosť, když vláda učinila pokus, zmocniti se kaple Betlemské, v kteréž byl Hus učil a kázal, a kterouž považovali a ctili Čechové od starodávna co kolébku jak víry pod obojí tak evangelického vyznání.

Podlé listu nadacího, kterýž pocházel ze 14. století, příslušelo universitě pražské, dosazovati kazatele na kapli Betlemskou. Při každém uprázdnění měli tři mistrové university společně s purkmistrem Starého města pražského jmenovati nového kazatele. R. 1609 propůjčeno takovým pořádkem místo kazatele bratru Cyrovi. R. 1618 zemřel Cyrus a o velikonocích jednalo se o nového kazatele i vyzváni jsou mistři, kteříž tím časem obsazování měli sobě svěřeno, od rady staroměstské, aby, dadouce se na radnici nalézti, bez odkladu volbu vykonali. Mistři však zdráhali se, státi v tu chvíli k tomuto pozvání, poněvadž prý dle nového zřízení university náleží jim prvé s defensory o to se poraditi; nic však méně obsadili přece sami to místo prozatimně. O to obrátili se purkmistr a rada staroměstská stižným spisem k císaři, kterýž poslal místodržícím bez meškání rozkaz, vyvésti prozatimního kazatele

---

*) Zeidler kurfirštu Saskému, dáno v Praze dne 21. dubna / 1. května 1618, v saském stát. archivu 9168.

**) Apologie druhá vyd. Schubertova str. 27 a N. 52 i 45.

z Betlema i vyzvati universitu, aby platnou volbou bez dalšího otázání se defensorův vykonala. Kdyby nechtěla uposlechnouti, měli místodržíci sobě poručeno, zavříti kapli a uložiti klíče v kanceláři královské. Universita, kteráž nepochybně mezi tím s defensory byla se dorozuměla, neodkládala více i požádala purkmistra Staroměstského Severina Loštického, aby volbu kazatele v určitý den ve spolku s oněmi 3 mistry k místu přivedl. Loštický učinil tak i dohodl se s nimi o 3 kandidátech, kteříž byli farář u sv. Martina Jakub, farář Týnský Jiří Dykastus a Cyrill, člen jednoty bratrské. Když na konec však mělo k tomu dojíti, kdo z těchto 3 kandidátů má se státi skutečným kazatelem, vytasil se pojednou purkmistr s návrhem, aby jmena kandidatův samému císaři uvedena byla v povědomosť, který pak z nich kazatele vybrati má. Mistři ohražovali se proti tomu jako proti neslýchané novotě, neučinili ale také platného rozhodnutí, nýbrž vznesli tu věc na defensory, kteříž
11. květ. 1618 na to bratra Cyrilla kazatelem v Betlemě jmenovali. Císaři nedostávalo se více chvíle zrušiti volbu tuto a oblíbiti sobě jinou; neboť za málo dní potom vyšlehli plamenové povstání, kteříž moci jeho v Čechách konec učinili.*) Protestanti však neviděli v jednání purkmistra nic jiného leč pokus, vzíti jim z rukou právo podací, přes 200 let vykonávané, a proměniti kapli Betlemskou v katolický kostel. Domnění jejich bylo by se snad opravdilo, kdyby povstání nějaký čas ještě bylo se prodlilo.

S vrchu oznámili jsme, že defensoři na list královský, kteréhož jim přečteno, zpěčovali se zastaviti sjezd protestantův. O vyjádření jejich zpraven dvůr císařský, kterýž na to ustanovil se, opakovati zápověď; následkem toho poručeno místodržícím poznovu, aby opětně defensorův předvolali, nařídíce jim odepsati sjezd, což prý vzhle-
17. dub. 1618. dem k dalekému roku snadno dá se způsobiti. Řeč tohoto druhého psaní královského byla nepodobně onomu ze dne 21. března značně krotká. Ono zapovídalo sice opětně sjezd protestantův, vyhýbalo se ale již všem pohrůžkám, mohouc tím již působiti k smíření, že dávalo naděje k příjezdu císaře do Prahy. Podlé rozkazu sobě daného pozvali tudíž místodržící defensorův, pokud v Praze právě

*) Akta, vztahující se ke sporu o kapli Betlemskou, nalézají se v Apologii druhé pod N. 133.

se nalézali, na kancelář, načež hrabě Thurn, Budovec, Václav 20. dub. 1618
Vilém z Roupova, nedávně propuštěný písař staroměstský Kochan z Prachové, Martin Fruewein a ještě dvě, podlé jmen svých nyní neznámé osoby k místu se dostavili. Když defensoři byli vyslechli znění královského listu, odpovídal Václav z Roupova, ujav se slova, že jest defensorům té doby vyšší ještě měrou nemožné, zachovati se vedlé poručení, sobě sděleného; neboť prý kromě toho, že nastávající sjezd zákonem jest dovolený, nemoha tudíž zapověděn býti, nepřísluší jim té chvíle o něčem platně se usnášeti. Podlé instrukce, od sněmu sobě dané, třeba prý k platnému usnešení, aby aspoň deset členův přítomno bylo; tím časem nalézá se jich však v Praze toliko osm, kteříž tedy nejsou leč soukromními osobami. V dorozumění se společníky svými nabízel se ostatně pán z Roupova, že obsah císařského listu přivede k vědomosti vzdáleným soudruhům svým i rozváží s nimi pečlivě, co náleží učiniti. Na to promluvil Fruewein, naříkaje sobě na útisky, kteréž vláda Pražanům činí, poněvadž prý zbraňuje jim svobodně se vysloviti, nutíc nad to měšťanův, kteříž byli od stavův za defensory voleni, aby složili úřadův svých; načež prosil za vysvětlení, kteréž by jich upokojiti mohlo. Prvé než místodržící k tomu odpověditi mohli, ujal se Václav z Roupova podruhé slova, dávaje jím průchod podivení svému, jak prý se věci takové proti všemu právu díti mohou. Místodržícím nevidělo se však, pověditi něčeho na upokojení myslí, i položiliť dalšímu slyšení konec, doručivše list císařský defensorům k slíbenemu uvážení. Mlčení jejich dokazovalo jinak s dostatkem, že vláda jest odhodlána, nastupovati proti městům touž cestou, kterouž sobě jednou již byla oblíbila.*)

Jakkoli defensoři, zpěčujíce se uposlechnouti poručení císařova, měli formální právo na své straně, neníť přece pochybné, že protestantští stavové na pokynutí jejich nebyli by obeslali sjezdu, kterýž takto aspoň skutkem byl by se zastavil. Avšak defensoři nemínili sami zbaviti se ochrany, kteréž sjezd protestantský nebezpečnému postavení jejich poskytnouti musil; kromě toho bylo předsevzetí, způsobiti povstání, zajisté již dozrálo v mysli předních osob mezi

---

*) Zpráva místodržících k císaři ze dne 2. května 1618, v arch. č. místodrž.

nimi, jakéž byli zejmena Thurn a Václav z Roupova. V rozhodných úmyslech svých byli ostatně utvrzováni rozličnými listy z venkova, v kterých slibovalo se jim hojné a časné dostavení se k sjezdu. Ke křtinám, kteréž slavil týmž časem pán z Felsu, sešlo se neobyčejné množství hostí ze stavu panského i rytířského, i mélo se za to, jakoby již nyní protestanti v moci a četnosti své chtěli se ukazovati. Mnohému katolíku přišlo snad tehdáž na mysl, že posavadní potýčky slovní ustoupí již za nedlouho vážným udalostem, nikomu však nezdálo se býti možné, že by při tom mohla vláda katolická za své vzíti. Adam z Valdšteina, kterýž teprv před krátkým časem byl ostře prohlásil se proti Martinicovi, káral nyní protestantův, vlídně sice, ale rozhodně, i zdálo se mu prý, že půjde tenkráte některým o hlavy. Thurn, kterýž v takových slovech větřil tajný nějaký úmysl vlády, hledal však bezpečnosť pro sebe a přátely své nikoli v ucouvnutí, nýbrž v odhodlaném postupování.*)

II.

V takových okolnostech přibližovala se chvíle rozhodnutí. Již několik dní před zahájením sjezdu objevili se původcové hnutí v Praze, aby umluvili se o způsobu nejbližších kroků svých. Shromáždivše se dne 18. května v kolleji Karlově, usnesli se, vydati prohlášení k lidu, v kterémž objasňovali spor nynější a dovozovali oprávněnosť krokův v té příčině učiněných. Prohlášení toto rozesláno hned druhý den po všech farářích pražských s poručením, aby přečtouce je nejblíže příští neděli s kazatelny všemu lidu, vyzývali ho k modlitbám za zdar počínání stavův. Rozkazu toho uposlechnuto v každém způsobě, a vyplnění jeho způsobilo ohromné pohnutí mysli v obyvatelstvu pražském; do defensorův nadáli se ovšem takové odhodlanosti a statečnosti, nikoli ale do farářův.

Na první soukromní schůzi, kteráž jediné náčelníkův se do-
1618 týkala, následovalo v pondělí dne 21. května zahájení druhého sjezdu protestantův, o kterémž bylo tolik již psáno a tolik mluveno.

---

*) Zeidler kurfirštovi Saskému ze dne $\frac{\text{21. dubna}}{\text{1. května}}$ 1618, v saském stát. archivu.

Již před položenou hodinou bylo znáti, že shromáždění, všem císařským zápovědem na vzdory, bude neméně četné, co sjezd březnový. Z měst byly sice jen Kutná Hora, Kouřim, Chrudim, Beroun, Boleslav a Slaný po třech poslech vypravili, ale i tento skrovný hlouček vymáhal sobě vůči předchozím pohrůžkám vlády, jakož i při trvajícím umlčení Prahy vždy ještě nějakého povšimnutí. Nepodobně tomu bylo vyslaných stavu panského a rytířského více, než prvé. — Ještě neshledali se všickni, kteříž do Prahy se byli dostavili, v kolleji Karlově, ano tu dva úředníci z místodržitelství s poselstvím se zjevili. Císař opakoval totiž v novém přípisu k místodržícím poručení své, aby zastaven byl sjezd protestantův.*) I toto psaní přidržovalo se řeči vlídné, jako předposlední, zavírajíc v sobě ujištění, že císař nepomýšlí na to, aby skracoval stavův ve svobodách jejich. Dne 16. května odeslán byl tento list z Vídně a dostal se nepochybně dne 20. do Prahy. Proto požádali úředníci osob, kteréž tou dobou v kolleji se nacházely, aby neobtěžovaly sobě, dojíti na hrad, kdež prý má se jim učiniti nějaké sdělení. Odpověděno jim, že se to stane, jak mile sjezd v plnosti své se shromaždí.**) 16. květ.

Když k tomu konečně došlo, odebrali se všickni účastníci sjezdu do veliké síně kollejní. Farář od sv. Mikuláše v Menším městě, Jan Rosacius, zahájil shromáždění v slavném způsobě odříkáváním modliteb, čehož následovali přítomní, zazpívavše žalm 91., načež týž farář delší řečí vyložil vážnost chvíle. Když zbožný přístup ten k poradám se skončil, vzalo vlastní jednání v malé síni počátek svůj v tom způsobě, že pan Vílem z Lobkovic dával zprávu o tom, proč dva z defensorův, zejmena Valentín Kochan a Martin Fruewein, sjezdu přítomni nejsou. Obadva omlouvali se tím, že jim hrozeno přísnými tresty od purkmistrův Starého i Nového města, odkudž z přinucení nemohou se dostaviti. V ostatním že prý hotovi jsou, povinnostem úřadu svého dosti učiniti, jest-li že by je defensorové a stavové chtěli ubezpečiti ochrany své proti všelikému pronásledování. Rozumí se samo sebou, že shromáždění za jeden muž slíbilo, jich se zastati, o kterémžto usnešení svém nejen Frue-

*) Přípis tento nalézá se v archivu českého místodržitelství.

**) Zpráva úředníkův k místodržícím ze dne 21. května.

weina i Kochana, nýbrž i třetího defensora, Václava Magrle z Sobíšku zpraviti dali, kterýžto poslední z podobných příčin se nedostavil, neučiniv se ostatně omluvena. Na to usnešeno, zachovati se místodržícím po vůli i vydati se na zámek. Hrabě Šlik, kterýž měl sobě uloženo, aby s vyslanými z měst se dorozuměl, žádal těchto důvěrným způsobem, aby i oni „ačkoli dosti v skrovném počtu se spatřují, s vyššími stavy v tom se srovnali“ a s nimi na zámek jeli.

Sotva do sta bylo těch, kteříž nyní na hrad jeli nebo šli, a však jako nějaká lavina vzrůstal zástup jejich; byloť jim nejživějším dílem města se ubírati, aby došli cíle svého. Jak zástup zastavil na hradě, odebral se Vilém z Lobkovic k místodržícím, aby opověděl stavy, kteříž na to vpuštěni jsou do kanceláře; poněvadž ale všickni neměli v ní místa, zůstal dobrý díl jejich před otevřenými dveřmi. Nejvyšší purkrabí ujal se na to jmenem vlády slova i ohlásil stavům, že jest tu psaní od císaře z Vídně, kteréž poručil jim na hlas přečísti. Znění jeho bylo, jak jsme výše již připomenuli, smířlivé i žádáno v něm toliko zastavení sjezdu až na další rozhodnutí císařovo. Stavové vyslechli psaní, nedavše žádného znamení souhlasu nebo nevůle od sebe; nýbrž poradivše se, žádali výpisu jeho, kteréhož i hned dostali, načež slíbili, co nejdříve z společného usnešení místodržícím odpověď na ně dáti. Před rozejitím stavův snešeno hned na dvoře zámeckém, aby na druhý den „opět se do kolleje sešli a považili odpovědi, kteráž by se měla dáti císaři na dotčené psaní.“ *)

Shromáždění, položené na den 22. května, počalo se hned o 8. hodinách ráno. Fruewein a Kochan objevili se již v obci, poděkovavše se stavům za slíbenou ochranu. Magrle nepřišel naopak ani dnes do schůze, nýbrž dal stavům vzkázati, že nemá žádné důvěry do jich slibův, poněvadž se ho prý defensorové v těžkostech jeho, kteréž měl pro při Hynka z Valdšteina, zastávati nechtěli. Tato odpověď způsobila rozhorlení mezi stavy i bráněno se proti jalovým výčitkám Magrlovým; neboť věc jeho byla prý politická a nikoli náboženská, a škoda, kteráž mu z ní pošla,

*) Skála II. 118.

byla spravedlivá*). Thurn ujal se na to slova, prose stavy, aby pozornosť svou obrátili k tomu, co prý Fruewein přednášeti bude. Tento prosil předkem poznovu, aby stavové, „přišlo-li by pro tu věc naň neštěstí nějaké, v tom náležitě jeho se zastali,“ což tím spíše jsou prý povinni, poněvadž on činí se jich přímluvčím. Čeho sobě prosil, to slíbeno mu výslovně i slavně; všickni přítomní „zkřikli veskměs hlasitě, zdvihše každý na znamení přísahy dva prsty“. Fruewein předčítal na to spis, kterýž obsahoval historický přehled tehdejších různic náboženských, jichž první počátek veden k příhodám Broumovským a Hrobským. Poněvadž prosby předešlé všecky nic nezpomohly, viděli se prý stavové před několika nedělmi přinuceny, sjeti se i podati list prosebný k císaři, kterýžto krok ale nepotkal se s žádoucím úspěchem; neboť na místě, co by žádostem jich mělo se vyhověti, docházeli prý nemilostiví listové jeden po druhém, v kterýchž jim zejmena zapovídán všechen sjezd. Poslední list císařský dostal se prý zrovna k vědomosti stavův a na nich jest tedy nyní, aby se usnesli, co činiti a jakou odpověď zvláště místodržícím dáti náleží.

Po krátkém potazu mezi sebou prohlásila se obec, „aby defensorové byli požádáni jakožto té věci nejpovědomější za dobré zdání.“ Tito neodepřeli tenkráte i slíbili sepsati odpověď, kteráž na druhý den měla místodržícím dodána býti. Když mezi tím živá rozmluva mezi stavy byla se rozpředla, vzniklo následkem starostlivé výpovědi hraběte Thurna nemalé vzbouření v obci. Hrabě připomenul totiž, že jde pověsť, jakoby místodržící ukládali o svobodu a bezpečnosť stavův, i radil opatřiti se proti tomu. Obec, poplašená touto výstrahou, usnesla se na tom, vypraviti i hned deputaci k místodržícím, kteréž uloženo, žádati na nich pro uvarování vší nedůvěry dovolení, aby stavové směli se ve zbrani na zámku dáti nalézti. Byloť totiž zvykem právně platným, že stavové nesmějí na hradě objeviti se jinak, leč v obyčejném kroji s rapírem, nikdy ale v plné zbroji. Bylo-li při vládě proti nim v skutku zlého úmyslu, pak nalézali se ovsem v nebezpečenství, aby nebyli

*) O této při Hynka z Valdšteina, která neměla náboženského, avšak ani politického významu, podává spisovatel v druhém díle knihy své o Rudolfovi II podrobnějších zpráv.

od nečetné sice, ale dobře ozbrojené stráže hradské zaskočeni, což mohlo snadno se státi, zavřeno-li v čas brány hradu a překažena-li všeliká pomoc z města. V čelo deputace postaven jest hrabě Šlik, kterýž s velikou horlivostí podstoupil poselství své. Místodržící, byvše jím zpraveni o pochybnostech stavů, udělili žádaného svolení, přispíšivše sobě takto odníti jim všecku podstatu. Nejvyššího purkrabího neopustila i v této chvíli obyčejná veselá mysl jeho, i znamenaje dobře, kdo vlastně je původcem této mimořádné žádosti stavův, zvolal: „A co, pana hrabě z Thurnu abychom jíti dáti měli, našeho nejmilejšího ujce a švagříčka? Uchovejž toho milý pán Bůh!“

Nebylať to ostatně bázeň, kteráž doháněla Thurna k opatrnosti takové, nýbrž hotový plán na vyvrácení panství Habsburského. Přišelť nyní čas, v kterémž dozrálo dílo, po mnohá léta obmýšlené a uvažované. Záští protestantův českých k vládě Habsburské dostoupilo právě vrchole svého, učinivši je způsobnými k jakémukoli skutku, jen když jím nynější stav věcí zkácen býti mohl. Proto byl Thurn odhodlán, dáti nyní znamení k povstání a postaviti se v čelo jeho. Pro lepší osoby své bezpečnosť obmýšlel věc nastrojiti tak, aby roztržka hned s počátku stala se nescelitelnou; protestantským stavům měla se hned předkem vzíti všecka možnosť, navrátiti se k starým řádům, a sice netoliko jim, nýbrž i Thurnovi samému. Nejzpůsobnější cestou k takovému dokonalému znepřátelení se s dynastií bylo zabití místodržících, a plán toho vznikl v hlavě Thurnově.

První znamení, že zanáší se úmyslem toho způsobu, podal Thurn při oné schůzi v kolleji Karlově, kterouž jsme výše vypsali, zejmena v tu dobu, když počala se porada o odpovědi místodržícím. Tehdy napovědél důvěrné několika blízkým sobě osobám, že všecko přičinění stavův projde bez výsledku, nezpůsobí-li se zrovna nějaká „demonstrace.“ Podlé posunkův jeho při těch slovech nebylo pochybnosti, jakou to vlastně míní demonstraci; neboť někteří z těch, kdož ta slova byli zaslechli, zrazovali ho z nějakého násilného účinku, kterýž prý by mohl těžkou válku za sebou potáhnouti.*)

*) Výslech Frueweinův. Prvopis jeho v archivu českého místodržtelství.

Několik hodin potom přišel k němu do domu Fruewein, a tomu pověděl zřejmě, že nezbývá, leč některé osoby vyhoditi z okna. Nezdá se, že by byl Fruewein schvaloval takového náhlého prostředku; aspoň zakazoval se později, že zrážel hraběte z něho a že odtud vzdaloval se všech krokův, kteréž k zabití místodržících směřovaly.*)

Poslední rozhodnutí o tomto osudném činu stalo se ještě dne 22. května a sice ve schůzi, kteráž děla se v domě bohatého Albrechta ze Smiřic v Menším městě Pražském. V tomto domě, kterýž pod nynějším jmenem svým „dům Montagovský“ vůbec znám jest, a sice v jedné postranní světnici věžní, sešli se někteří ze stavův k poslední poradě o té věci; kteří to byli, známo z výpovědi Václava Budovce. Ve výslechu, kterýž podstoupil Budovec tři léta později, přiznal se k tomu, že o vyhození místodržících s Thurnem a Smiřickým v oné světnici sám se byl umluvil.**) Což by v skutku tito tři mužové byli jediní tu věc mezi sebou ujednali? Zdá se nám, že tomu sotva tak bude; aspoň nepřekáží nic domnívati se, že Budovec při výslechu svém jen ty osoby jmenovitě uvedl, kterýchž nemohla tehdáž více stihnouti msta císařova; neboť Thurn byl v cizině a Smiřický mrtev. Jiné zprávy nedopouštějí pochybnosti, že o tomto tajemství věděl i Oldřich Vchynský, a příběhové dne následujícího dokazují, že Václav z Roupova, Kolonna z Felsu, Pavel i Jan Litvin z Řičan a druhý bratr Vchynského také o tom vzali vědomosť. O Václavu z Roupova a Felsovi troufáme si tvrditi, že společně s Thurnem byli první a vlastní původcové tohoto předsevzetí, a že všickni ostatní, ani Budovce nevyjímajíc, teprv později pro ně získáni byli. Jest-li všecky zde jmenované a o spiknutí vědoucí osoby měly podílu v oné schůzi v domě Smiřických, nebo jest-li Thurn s těmi, kdož tam nebyli, zvlášť ještě se smluvil, na tom konečně nic nezáleží; tolik je nepochybné, že zavraždění místodržících již dne 22. května bylo věcí ujednanou. Když rokováno o tom, jakým způsobem místodržících ze světa zprovoditi, radil Oldřich Vchynský, probodnouti je v světnici české kanceláře a Thurn byl téhož ná-

*) Výslech Frueweinův. Tamže.

**) Vlastnoruční zápisky kancléře Zdenka z Lobkovic v archivu Roudnickém.

hledu*). A však druzí nechtěli s tím souhlasiti, a tak zůstalo konečně při tom, aby místodržící byli s oken svrženi. Snad voleno tento způsob smrti následkem vzpomínky, že vyhazování z oken mělo v Čechách jakési právo historické; neboť již několikrát před tím přihodilo se, že lid v Praze vymstil se takto osobám, kterýchž nenáviděl. Snadno bude nyní také se domysliti, proč asi Thurn chtěl, aby stavové ve zbrani na zámek se odebrati směli.

Nepochybně počínal sobě Thurn velmi opatrně, vybíraje sobě důvěrníky úmyslu svého. Při vší opatrnosti nemohl však zabrániti, že město naplnilo se brzo rozličnými pověstmi o tom, že stane se něco neobyčejného; taková pověsť došla i k sluchu místodržících, a sice v podobě výstrahy, o jejímž obsahu není ostatně nic bezpečného známo. Ale právě ony osoby, kterýmž nejvíce náleželo podlé ní se spravovati, nepřičítaly jí té váhy, kteréž v pravdě zasluhovala. Jediný Michna, ten „zlořečeny písař," posuzoval dobře protivníkův svých. Znamenaje, že míra nenávisti, kteréž sobě byl zasloužil, až na kraj naplněna jest, dal se ještě v samý úterý (22. května) na outěk do Vídně i způsobil tímto chytráctvím nepřátelům svým ne sice poslední, ale jistotně největší mrzutosť.

1618 Tak nastal konečně den 23. května, tento osudný den národa Českého, „jenž jest počátek a dvéře všechněch našich následujících bíd a neřestí," jak exulanti čeští později bez naděje v cizině sobě naříkali.*) První sceny úsilného hnutí, kteréž od toho dne mysli všech uchvacovalo, děly se na Novém a Starém městě. Následkem vyzvání, kteréž byli učinili defensoři k obcím pražským, aby k stavům se přidaly, sešly se rady Staroměstská i Novoměstská v ranní hodině v hromadu. Poněvadž veliká většina měšťanův dokonale nenáviděla katolického směru úřadův konšelských, považujíc jej za pohanění vší obce, vzniklo z toho veliké jitření, kteréž i v samé síni poradní dávalo se znáti. Na Novém městě prorazili protestantští radní jediným útokem hráz, kterouž strach před vládou je byl obklíčil; vzdor všem domluvám a zápovědém královského rychtáře prohlásili

*) Tak vypravoval později sám Šlik v psaní svém ke knížeti Karlovi z Lichtenšteina ze dne 21. března 1621, kteréž v originálu nalézá se v Jindřichohradeckém archivu,

*) Skála II. 124.

se, že přistoupí k stavům, i uvedli toto usnešení i hned ve skutek, zvolivše deputaci k sjezdu a nařídivše jí, aby odebrala se vedlé stavův ná zámek. Tak nebylo jiného třeba, než jediné chvíle, v kteréž vzmohl se mocně probuzený cit náboženský, aby v tomto dílu města pravé přesvědčení zjednalo sobě průchodu i aby ukázaly se všecky strojené na ně úklady býti daremným namáháním.*)

Tak snadný a kvapný konec nevzala však tato záležitosť v Starém městě pražském. Zde byli se radní a starší cechův za předsedání purkmistra shromáždili. Královský rychtář Šrepl, kterýž také se byl dostavil, chtěl právě zahájiti schůzi, ano se několik osob nepovolaných do síně vedralo, ukazujíce zjevný úmysl, připraviti shromáždění ke své vůli. Byliť to někteří z čelnějších protestantských měšťanův, zejmena mladší Fruewein, Kutnaur, Oršinovský a Samuel Adam z Veleslavína, kteří všickni k jednotě bratří se přiznávali, následujíce tedy nejrozhodnějšího směru protestantského. Purkmistr prohlásil nyní, že třeba o to se usnésti, jakou odpověď náleží dáti stavům na jich pozvání k sjezdu. Když na to učinil obvyklý potaz k primasu Kirchmayrovi, nedali tomuto oni nepovolaní měšťané odpověditi, žádajíce hlasitým křikem, aby každý ze síně se vzdálil, kdož je katolíkem, poněvadž se zde prý jedná o pouhé záležitosti protestantův. Šrepl povstav, ohražoval se proti tomuto buřičskému a neoprávněnému počínání, prohlásil se pak přece na konec, že chce se svými spoluvěrci síň opustiti, je-li v tom vůle pánův radních. Purkmistr než aby byl zavedl o tom potaz, kterýž ostatně podlé nového řádu městského nemohl v tom případě ani místa míti, odpověděl, že nemůže býti řeči o tom, má-li se rychtář a ostatní katolíci vzdáliti čili nic; porada nechť zůstane společnou, a protestanti přejí prý sobě též, aby i katolíci v ní podílu brali. Tato ostrá řeč, jakož i klidnosť samých protestantských účastníkův schuze ukázala nepovolaným, že nedosáhnou cíle; oni tedy odstoupili, vyzvavše prvé všecky protestanty, aby za nimi ze síně vyšli, ponévadž zde nedodělají se práva svého. I toto vyzvání nemělo žádného výsledku. Všecka rada zůstala pohromadě i pokračovala v jednání, na konec pak usnesla se s vyjmutím jediného hlasu,

*) Skála II. 126.

jenž ostýchavě proti tomu se ozval, že nemíní státi k pozvání stavův.*) Kutnaur pak a přátelé jeho, nevyčkavše ani konce schůze, pospíchali na hrad, kamž mezi tím již stavové byli dorazili, a jistili zde opravdu, že královský rychtář zavírá radních a vnucuje jim svou vůli.

Mezi tím, co na Starém a Novém Městě tyto věci se děly, shromáždili se stavové zbrojně ve velké kolleji Karlově a dali se odtud na cestu k zámku, aby zde odevzdali místodržícím odpověď, z obecného snešení vyšlou. Thurn sám byl již s časného rána v plné práci, aby učinil poslední přípravy k zdaru povstání. — Zajisté ne bez některého podivení pohřešil čtenář mezi osobami, kteréž věděly napřed o zamýšlené vraždě místodržících, jmena hraběte Ondřeje Šlika, jakož i Viléma z Lobkovic. V skutku nebyli tito dva pánové k tajemství připuštěni. Příčinou toho nebyla snad nedůvěra v odbojné smýšlení, jako spíše v nerozhodnosť povahy jejich; aspoň dal Šlik sám podnět k takovému mínění o sobě počínáním svým při povýšení Ferdinanda na trůn český. V poslední chvíli však Thurn přece neváhal se více, zpraviti ho o pravém úmyslu svém, nepochybně proto, aby mu v rozhodném okamžení snad nějakou překážku nezpůsobil; i vyhledal ho tedy v příbytku jeho okolo sedmé hodiny ranní.

O tom, co při této návštěvě mluveno, vypravoval sám Šlik tři léta později v listu, kterýž byl na ospravedlnění své složil. Thurn prý učinil mu hned na počátku hroznou zprávu o osudu, jenž na místodržící čeká, z čehož on prý náramně se ulekl a hraběte „pro pána Boha prosil, aby takového nepravého, nebezpečného a neslýchaného skutku před sebe nebral.“ Thurn však osupil se prý na něho, vyhrožuje, „že ta věc musí se vykonati, a kdyby kdo tomu chtěl se protiviti, tomu že má se totéž státi.“ Spor mezi nimi dostoupil prý až do té prudkosti, že by se byli bez mála „popadli.“ Na konec upokojil Thurn zoufalého hraběte slibem, že se má stavům v zámku na vůli zůstaviti, chtějí-li místodržících zabíti čili nic. V naději, že stavové k vraždě svolení svého nedají, jel prý

*) Zpráva samého rychtáře císařského o této schůzi nalézá se v archivu českého místodržitelství,

Šlik s nimi konečně na hrad. „A však ten falešný a bezectný člověk,“ tak pokračuje Šlik dále, „zklamal mne i lid i největší díl těch, kdož při tom byli, a zavedl nás hanebně.“ Neboť, když na hrad dojeli, nebylo prý ani řeči o nějaké poradě; Thurn odkvapil hned do kanceláře a tu stala se ta příhoda, při kteréž Šlik sám zůstal prý pouhým divákem.*)

A však tak nepatrný a nevinný nebyl zrovna ten úkol, kteréhož sobě Šlik v tomto psaní přičítá. Nepochybné a skutečnou pravdou bude při celém jeho tvrzení jen to, že teprv dne 23. května dostal návěští o zamýšleném vyhození místodržících a že na tuto zprávu i nějakého leknutí v sobě pocítil. Jisto však jest zároveň ze všeho dobře povědomého počínání jeho v rozhodné chvíli, že s úmyslem Thurnovým zcela byl se spřátelil; neboť on přičinil se nejen sám, seč byl, aby stavův proti místodržícím popudil, nýbrž on schvaloval zrovna před posly Slanskými obmýšlenou vraždu Podlé nezávadného svědectví českého dějepisce Skály, kterýž sám potom do vyhnanství bráti se musil, povolal Šlik, když již byl na hradě, oněch dvou vyslaných k sobě a odved se s nimi v soukromí, připravoval je na to, co přijíti mělo, a to řečí takovou, kteráž potomní vraždu zcela schvalovala. Na nějakou neshodu mezi ním a Thurnem nebylo tedy aspoň v rozhodné chvíli ani pomyšlení.**)

Jako Šlik o sobě jistil, že toliko z mravního donucení při vyhození místodržících se nalézal, zrovna tak chtěl Vilém z Lobkovic dokazovati neviny své v též příčině. I on vypravoval tři léta později, že teprv dne 23. května dověděl se o tajemství povstání, a sice při jízdě stavův na zámek. Když totiž jeli přes most, octnul se prý Fels jemu po boku i pověděl mu, že dnes někteří místodržící z oken vyhozeni budou. Vilém z Lobkovic se tázal, kde to bylo usnešeno; Fels ale jen zavrtěl hlavou i zajel k hraběti Thurnovi, který již spatřoval se v průvodu. Dostav se na hrad i zočiv tam hraběte Šlika, učinil Vilém z Lobkovic prý k němu

*) Tento list Šlikuv ke knížeti Karlu z Lichtenšteina nalézá se v prvopise v archivu Jindřichohradeckém i jeví se jak obsahem, tak řečí do té míry býti památným, že k němu na závěrku našeho díla před popravami r. 1621 ještě se vrátiti hodláme.

**) Skála II. 124.

otázku, jak se to s tím vyhozením z oken vlastně má. Tento odpověděl, že též neví nic podstatného, maje od Thurna i Felsa v té věci jen holé návěští. Vilém z Lobkovic zavírá tuto zprávu s tím dodavkem, že prý na to, čeho se byl dozvěděl, nechtěl ani do síně místodržících vstoupiti; byv ale několikrát zejmena volán, dal prý se tu na konec přece nalézti. *)

Buď již tomu jakkoli, a nechť bylo účastenství těchto pánův dobrovolné nebo z jakéhos mravního přinucení, tolik vychází z těchto našich zpráv nepochybně na jevo, že oba věděli předkem o zamýšlené vraždě místodržících, že Thurn byl vlastním původcem a strůjcem onoho osudného vyhození z oken, a že skutek tento nebyl nikterak spáchán v chvíli překypujících vášní, nýbrž dráhnou dobu dříve umluven a ujednán.

Okolo deváté hodiny ranní dostal se průvod nahoru na zámek. Každý měl zbraň při sobě, větší díl dali se kromě toho ještě jedním nebo i několika služebníky provázeti, kteří též byli ozbrojeni. Hejtman hradu a velitel stráže hradské, Diviš Černín z Chudenic, nebránil zbrojnému davu nikterak přístupu do hradu i byl v tom od místodržících podlé vlastního přiznání Slavaty ještě posilňován. Stávové, byvše tedy do hradu puštěni, shromaždili se prozatím v síních sněmovních i dali sobě zde odpověď k místodržícím, jak ji byli defensoři sestavili, hlasitě přečísti. Tato odpověď byla vedlé znění svého vlastně ohražením proti pokusu, zastaviti sjezd stavův, jakož i proti vyhrožování soudem; na konec pak zavírala přímý dotaz k místodržícím, mají-li vůbec jakého a kterého zejmena podílu v sepsání nemilostivého listu císařského ze dne 21. března. Důrazná řeč tohoto spisu potkala se s pochvalou stavův, i chtěliť právě přestati v této předchozí úradě, an výše jmenovaný Kutnaur s druhými do síně přikvapiv, počal na rychtáře Staroměstského žalovati, že zavírá radních, chtěje jim zabrániti, aby k stavům se přidali. Zpráva jeho, kterouž nikdo nemohl vyvrátiti, zvýšila jen ještě obecné jitření, bylo-li toho vůbec třeba. Všickni zdvihli se na to, aby vyhledali místodržících v kanceláři jejich.

---

*) Rkp. 56 knihovny knížete Jiřího z Lobkovic v Praze. Přiznání Viléma z Lobkovic.

Kdo povědom jest hradu pražského, zná, že tento skládá se hlavně ze dvou částí, z novější totiž, kteráž byla přestavena a dokonána v 17. a 18. věku, a ze starší, jež vznikla v 14. a 15. století i podnes ještě v prvotní podobě se zachovává. V této starší části nalézají se ony prostory, v kterýchž dříve zasedali sněmové čeští, mezi nimi je pak sál Vladislavský; výše jsou síně a světnice, kteréž směstnávaly v sobě druhdy úřady zemské. V řadě těchto nalézá se i bývalá poradní síň místodržících, v rozměrech dosti prostranné úřední světnice, jejíž okna k jihu, východu a západu hledí. Do této síně, v kteréž podnes ukazuje se velice jednoduchý nábytek, v onen památný den májový r. 1618 zde v užívání byvší, byli se dne 23. z rána sjeli čtyři toliko místodržící: zejmena nejvyšší purkrabí pan Adam ze Šternberka s zetém svým a purkrabím Karlšteinským, totiž Jaroslavem Bořitou z Martinic, dále nejvyšší sudí Vilém Slavata z Chlumu a Košumberka a převor řádu Maltezského, Děpolt z Lobkovic. Při nich nalézal se též sekretář M. Filip Fabricius, o němž do těch dob nikdež zmínka se neděje. Z ostatních 6 místodržících, kteříž nebyli se dostavili, měl pan Adam z Valdšteina dostatečnou omluvu pro nemoc (pakostnici), pro kterouž musil v posteli zůstati, ostatní byli dva dni před tím z Prahy vyjeli a posud nepochybně se nevrátili.*) K tomuto odjezdu přiměly jich snad spíše ony výstrahy, o kterýchž jsme se výše zmínili, než kterékoli jiné pilné zaměstnání. Oni čtyři místodržící sotva byli ještě dlouho pohromadě, když stavové se přihrnuli. Všickni tlačili se do světnice, z kteréž byli místodržící již dříve dali nábytek v jedno snésti; a však místnosť málo prostranná nestačila je všecky pojmouti, a tak musil velký díl na schodech se zastaviti. V čele těch, kteříž v samé světnici stáli, byli Thurn, Šlik, Václav z Roupova, Vilém z Lobkovic, Pavel Kaplíř ze Sulevic, Oldřich Vchynský a Pavel z Říčan. Tento ujal se první slova i otázal se místodržících, co prý má ten rozbroj dole v městě znamenati, a kdo prý dává rychtářům královským nařízení, s měšťany tak zacházeti. Nejvyšší purkrabí, nevěda ještě o ničem, co v obou městech Pražských bylo

---

*) Rkp. Roudnický VI. E. d. 11.

se přihodilo, prohlásil se, že ho posud o tom žádná zpráva nedošla, i chtěl vypraviti schvalního posla, aby zvěděl jistotu. Thurn však mu v tom zabránil, pravě, že není třeba někoho posýlati, poněvadž prý Kutnaur stavův již o násilí rychtářův byl zpravil. Když takto nechuť předkem vzbuzena, vytasil se Pavel z Řičan se spisem, od defensorův složeným a před chvílí od stavův schváleným, a přečetl jej místodržícím. Pro tyto byla ovšem ona část spisu, v kteréž přímo se jim klade otázka, jest-li nemilostivý list císařův z návodu jejich pochází, nejdůležitější a nejdůtklivější, a povážlivá stránka její zhoršovala se nad to nemálo pohrůžkou, v závěrku vyslovenou, že stavové sobě proti každému, kdož na ně sáhne, práva svého dobývati budou.*)

Místodržící, vyslechše přednešení stavův, vešli v potaz mezi sebou i radili se za hodnou chvíli pošeptmo. Na to ujal se nejvyšší purkrabí slova i žádal jmenem místodržících za propůjčení spisu stavovského, aby mohl obsah jeho s ostatními uvážiti. S počátku odpíráno mu v tom, a Thurn usiloval o to, aby místodržící ihned v tom se pronesli, radili-li k císařskému listu čili nic. Žádosti za propůjčení spisu bylo však přece vyhověno, a Pavel z Říčan složil spis do rukou Šternberkových. Purkrabí poradiv se poznovu s druhými místodržícími u okna, vyhlásil, že nemůže v tu chvíli dáti žádné odpovědi. Jestiť prý to neslýchaná věc, aby se na radách císařských, kteříž přísahou se byli zavázali, zachovávati v úřadních věcech celé tajemství, něco podobného bylo žádalo. Líbí-li se stavům, seznati osobu, kteráž císaři k onomu psaní radila, bude prý lépe a kratčeji, obrátiti se s takovou otázkou přímo k císaři. K tomu ozval se však Thurn: „Buď že dávána bývala odpověď nebo ne, jim že na tom nic nezáleží, než aby ráčili věřiti a věděti, že odtud nepůjdou, dokud jim světlá a patrná odpověď na otázku jejich dána nebude.“ Hluk pochvaly a výkřiky, jako: „že nepůjdou a nepůjdou“ a „že jinak učiniti nechtějí“, jakož i vyzdvihnutí dvou prstův na znamení přísahy potvrdily slov a předsevzetí Thurnova. Někteří panové přistoupili na to blíže k nejvyššímu purkrabí, pravíce, že prý mu jakož

*) Všecko, co nyní následuje o vyhození místodržících z oken, vypravujeme podlé Skály a podlé tištěných i rukopisných zpráv Slavatových.

i křížovníkovi (t. j. převorovi) nebude za těžké odpověditi, neboť prý se vůbec ví, že jsou tou věcí nevinni.

Chtěje získati času, žádal nyní nejvyšší purkrabí, sešed se po třetí s ostatními, aby jim bylo dopuštěno, poraditi se strany odpovědi s nepřítomnými místodržícími, zejmena s nejvyšším hofmistrem, p. Adamem z Valdšteina, bez jehož vědomí prý ničehož učiniti nesmějí. Poněvadž však tento ležel nemocen, byli by povolením této prosby místodržící vymkli se z nebezpečného bez odporu postavení svého, do kteréhož by se zajisté podruhé nebyli dali vehnati. Proto nechtěli stavové o takovém odkladu ničeho slyšeti, zejmena pak Thurn, Fels a Vilém z Lobkovic (strýc nebo bratr místodržícího Děpolta z Lobkovic) odporovali tomu nejprudčeji. Tento pak učinil všemu dovolávání se nejvyššího hofmistra tou řečí konec, že prý on sám včera u nejvyššího hofmistra v nemoci jeho byl a od něho zřejmou odpověď přijal, že „nikdy k tak škodlivému doložení neradil a nepovoloval“. Chování Viléma z Lobkovic nebylo tedy tak krotké, jak později o sobě ujišťoval, či on proměnil smýšlení svého tak rychle, jako Šlik. Po těchto slovech jeho obrátila se již všecka bouře na Slavatu a Martinice, zvláště pak „ozval a obořil se na ně ohromně“ hrabe Šlik, vyhlašuje je za původce všeho neštěstí, kteréž prý byli z nabádání „těch jízlivých svých mistrův z sekty jezuitské“ spáchali, strojíce mezi jiným, evangeliky o úřady a spravedlnosť jich bezprávně připraviti, „což že jsou dokázali, když jsou toho šlechetného hrdinu českého hrabě z Thurnu o purkrabství Karlšteinské, v nějž se sám Smečanský (t. j. Martinic) vetřel a jeho odtud vytiskl, nemaje toho činiti proti Zřízení Zemskému, připravili. Vy pak,“ (tak mluvil dále) „ničemná jezuitská pacholátka s těmi Vašimi pochlebníky, sekretáříčky, jste to před sebe vzíti směli, nevědouce již, kterak jináč nás šiditi, ano i jiné na zlehčení strany naší. I abyste o tom věděli, žeť baby“ (udělav v tom šňupku) „nejsme a že se Vám šiditi nedáme, protože s Vámi osobami v stavu rovnými činiti máme a J. M. C. za pána našeho nejmilostivějšího poznáváme, a s ním na ten čas dobře spokojeni jsouce proti J. M. C. nic před se bráti nechceme! Dokud staří páni, rozšafní a moudří toto království spravovali, dobře ono stálo; ale jak Vás jezuitská pacholátka na přední místo vlepili, tak se v něm všecko naopak děje.

Vy abyste nám, co nám p. Bůh dal a milostivá vrchnosť potvrdila, to měli vzíti, nejste toho mocni a my do přemožení našeho k tomu přijíti nedopustíme!“

Václav z Roupova doložil, že prý nezáleží na tom, v čem se jedinému ukřivdilo (totiž Thurnovi), nyní prý jde hlavně o to, má-li býti v Čechách svoboda náboženství čili nic. „Jeť prý každému vědomo, jakých nátiskův lidé na statcích duchovních snášeti musí; když dávali sobě defensoři na obraně jejich záležeti, donuceni jsou sliby i výhrůžkami k tomu, aby mlčeli. Různice rozsívají se mezi stavy, ale brzo zjeví se prý celému světu, kdo má v té věci právo.“ Když na to i Thurn se ohlásil, že se tu nejedná o křivdy, které jeho osobě se byly staly, pověděv mezi jiným, že on „nebohý hrabě, neproviniv proti žádnému nic a nic žádnému neublíživ, tak těžkým poručením se zřejmým nebezpečenstvím života svého do Vídně jest citován,“ prodral se mladý Albrecht Smiřický, kterýž posud byl držel se v pozadí, až k místodržícím, i počal sobě stěžovati na útisky, kteréž stavům se dějí a kteréž jsou takového způsobu, že prý bylo by přílišné, i proti poddaným lidem sobě takových dovolovati. Byloť to ovšem tvrzení, kteréhož-by tato mladá horká krev s těží byla mohla dokázati, a kteréž nad to nebylo i místné, nemajíc s posavadním sporem ničehož činiti. Fels první vyřknul rozhodné slovo, kteréž všickni měli na jazyku, prohlašuje Slavatu a Martinice za původce císařského listu a tudíž za jediné trestuhodné osoby, a dodávaje: „S nejvyším purkrabím a křížovníkem jsme dobře spokojeni, oni nečinili se nikdy nepřátely víry naší i není žádného znamení toho, že by byli při spisování císařského listu pomáhali. Stalo-li se to ale přece, stalo se to návodem těchto dvou protivníkův.“ Když pak obrátiv se k stavům, otázal se jich, jsou-li oni téhož mínění s ním, přisvědčovali všickni hlasitě; a tak prohlášeni jsou Slavata a Martinic za jediné vinníky. V prudkém chvatu ozývaly se nyní se všech stran nové žaloby a výčitky proti nim, a vypravovaly se rozličné případy, kteréž vykládáno za zúmyslné útisky protestantův a přičítáno oněm dvěma pánům za vinu.

Když na chvíli ustali ti, kdož v shromáždění hlas vedli, od výčitek svých, použil Slavata, zůstav posud němým posluchačem, tohoto příhodného okamžení k očištění svému; neboť jižjiž počal

tušiti osud svůj. Přece však počítal sobě nějakou naději, že se s ním ještě slušně naloží, vida v řadách nepřátel svých rodného bratra i šestero strýcův i nemoha se spustiti myšlénky, že by posvátných citův příbuzenství při něm šetřeno býti nemělo. On počal se tedy brániti, dokazuje, že dobrá pověsť jeho hyne pod břemenem osočování; dříve prý uvalovali na něho, že byl spoluvinníkem vpádu Pasovského lidu, v čemž prý před soudem prokázal neviny své. Rovněž neprohřešil prý se také nikdy proti májestátu a proto že prosí stavův, aby se zdrželi všeho přenáhlení; vždyť prý ho, líbí-li se jim, mohou právně pohnati z porušení Zřízení Zemského. Co držel úřad presidenta komory, nemůže prý mu nikdo dokázati, že by na některém statku královském byli protestanti násilím donucováni k náboženství katolickému. Praví se také, že pro něho protestanti z Krumlova musili se vystěhovati. Stavové aby ale jen uvážili, že to byli lidé buřiči, kteříž popuzováním sami tento rozsudek na sebe byli uvalili, a že komisse, v níž byli skoro sami radové pod obojí, sama tento rozsudek učinila, kterýž prý kromě toho není ani zcela ještě proveden.

Na to pozdvihl i Martinic hlasu svého, ujišťuje stejným způsobem, že i on nikdy neprovinil se proti majestátu a že i on jest hotov, všeho nařknutí před soudem se očistiti. Jest-li před udělením majestátu chtěl poddaných svých přivésti k náboženství katolickému, užíval prý k tomu jen dovolených prostředkův, a v ostatním prý není nikomu nic do toho, co na svém panství před se béře, on že prý o druhých také nic nedbá. I Slavata chystal se, ospravedlniti jednání svého na statcích vlastních; sotva však počal mluviti, vystoupil Litvín z Říčan, maje pistol za pásem, i jal se ho viniti, že přinutil jednoho měšťana Hradeckého k vyprodání se pro náboženství. Pravdu výčitky této upřel Slavata tvrdě, že onen měšťan z vlastní vůle se vystěhoval, zdědiv více než 100.000 zlatých a chtěje sobě statek zakoupiti, k čemuž prý mu Slavata sám byl nápomocen.

Když takto již začalo se podobati, jako by hádka následkem oněch ovšem nehrubé šťastných pokusův, očistiti se z toho rozličného nařknutí, chtěla vzíti klidnější průchod, vzňal se spor opět mocně, když Vilém z Lobkovic vytasil se s novými žalobami, kteréž

nebylo snadno vyvrátiti. On připomenul totiž, že Slavata při korunovaci Ferdinanda odporoval tomu, aby majestát mezi privilejemi, jichž potvrzení měl král slibovati, zejmena uveden byl, z čehož ovšem dalo se s přílišnou škodou Slavaty souditi na nepřízeň jeho k protestantům. Slavata nemohl toho ovšem upříti, snažil se však jednání svého ospravedlniti. Při těchto nových výčitkách bylo mezi tím jitření stavův do té výše dostoupilo, že Thurn, Fels a Vilém z Lobkovic, nemusíce se s pravými úmysly svými více tajiti, oběma ustrašeným místodržícím konečně do očí pověděli, že se jedná o bezživotí jejich a to že má jim býti za všecky křivdy jejich odplatou. Obadva prosili snažně, aby tak kvapně hrdel svých odsuzováni nebyli, dovolávajíce se starého šlechetného rodu svého, císaře i Zřízení Zemského; ale prosby a výmluvy jejich nebylo ani slyšeti pro ustavičné výkřiky Václava z Roupova, hrabéte Šlika, Oldřicha Vchynského a jiných, kteří všickni jedním hlasem mluvili, nechtíce, aby s potrestáním jejich bylo více odkládáno. Fels překřičel na konec všecky i otázal se slavně, jsou-li přítomní stavové toho mínění, aby tito dva vinníci za nepřátely obecného dobrého a rušitele majestátu byli považováni, a má-li podlé toho k nim přikročeno býti. Náhlá bázeň projela na to všecky i nikdo neodvážil se při nastalém tichu přisvědčiti k těmto slovům; hrozilitʼ se zúmyslné vraždy.

Aby bázlivosť nevzala vrch mezi shromážděnými, ozvali se Thurn, Fels i Vilém z Lobkovic skoro najednou, otázavše se místodržících poznovu, „znají-li se k radě takového psaní těžkého na odsouzení jich stavův či neznají, aby oznámili světle.“ Po kratičké chvíli nové porady, kteráž stala se pod vlivem divokých pohledův, hrozivých posuňkův a obnažených zbraní, vypověděl nejvyšší purkrabí asi v ta slova: „Poněvadž přítomní pánové nechtí prý od úmyslu svého upustiti a na nás neslýchaným způsobem dorážejí, prohlašujeme tedy, že jen z tohoto násilného donucení stáváme se přísaze své jakožto radové J. M. C. nevěrnými. Strany těch slov v listě císařském, v kterýchž shledávají páni defensoři a páni stavové nebezpečenství svobody a životův svých, ohlašujeme se, že jsme ani k nim, ani k smyslu, kterýž se jim dává, aniž k listu vůbec kterýmkoli způsobem neradili. Poněvadž se však stává, že se týmž slovům často

podkládá zcela rozdílný smysl, a jen ten, od kteréhož vycházejí, pravý význam jejich pověděti může, protož náleží zde J. M. Císařské se otázati, co jimi vlastně řečeno býti mělo. Pokud nám samým možno o nich souditi, nezdá se nám těžký výklad stavův býti s podstatou, což by po bedlivém přečtení listu toho samo se shledalo.“ *)

Na ten čas víme již, že nejvyšší purkrabí mluvil pravdu, a že původce tohoto nešťastného listu neslušelo v Praze, nýbrž ve Vídni hledati. Stavové ovšem nevěřili této výpovědi purkrabího, nemohliť ale přece tak zhola ji obejíti. Byloť v úmyslu Thurnově, nad oběma nenáviděnými místodržícími vyřknouti jakýsi nález viny, i vykonati potom exekuci nad nimi. V takových okolnostech nemohl však přece pokutovati protivníkův svých za provinění, ku kterémuž nebyli se přiznali a v kterémž nemohli býti usvědčeni. Jako opatrná hlava předvídaje možnost takového případu, přichystal na odsouzení jejich jiný průvod. Tento zakládal se na jistých okolnostech, kterýmiž jednání o amnestii r. 1609 provázeno bylo. Stavové, vynutivše tenkrát na Rudolfovi II udělení majestátu tím, že se ozbrojili proti němu, žádali pak, když císař konečně jim učinil po vuli, aby udělil též amnestii pro všecky výstupy odbojného počínání jejich. Rudolf vydal žádaný patent, kterýž také všickni katoličtí úředníci zemští podepsali; jediní dva, Slavata totiž a Martinic, zdráhali se urputně, postaviti pod něj jmena svá. Tehdáž ohradil se Václav Budovec slavně proti takovému počínání jmenem všech stavuv pod obojí, položiv do akt sněmovních: „Kdyby v budoucnosti mělo se státi, že by list majestátní k porušení přišel, to že by stavové musili oddávati se podezření, že tito dva pánové jsou původcové porušení jeho a nic že by jim potom nesmělo překážeti, zastávati se práva svého proti všem jeho rušitelům až do nejkrajnějšího přemožení.“

*) Skála (II., 131) vypravuje, jako by byl nejvyšší purkrabí v skutku připouštěl, že Slavata i Martinic radili k přísnému znění císařského listu; my však klademe výpověď purkrabího podlé zaznamenání Slavatova, poukazujíce ostatné k tomu, co nahoře o vlastním původci listu císařského pověděno bylo (str. 213).

Když tedy zápornou odpovědí nejvyššího purkrabí hádka měla konec svůj vzíti, tu Pavel z Říčan, vytasiv se s druhým spisem, předčítal z něho protestaci, kterouž byl r. 1609 Budovec k sněmu podal. Onomu místu jejímu dostalo se však nyní schvální proměny, a sice v ten způsob, že byli podlé tohoto znění Slavata i Martinic trestu hodni, nechť již byli porušili majestátu čili nic. Podlé opravy, kteráž nyní na něm provedena, znělo místo takto: „Přišlo-li by kdy k tomu, že by se někdo neb někteří proti majestátu jim danému, i proti porovnání postavovati chtěli, tehdy že by se k těm osobám, kteréž se podpisův v amnestii zbraňovaly a k relacím se přiznávati nechtěly, jakožto k nepřátelům pokoje a svornosti hleděti musilo.“ Proměna toho způsobu měla nyní ovšem ten smysl, jako by odtud Slavata i Martinic za všeliké porušení majestátu, nechť již oni nebo kdo jiný byli toho původcové, měli odpovídati a že tudíž co nepřátelé pořádku a pokoje smrti propadli.

Proti tomuto nápadnému proměnění textu zbývalo oběma pánům málo času se ozvati. Slavata znamenal tuto proměnu, neodvážil se však, proti ní se ohraditi. Na konec četl Pavel z Říčan ještě tento přídavek k spisu svému: „Poněvadž stavové jsou o tom v skutku přesvědčeni, že oba pánové mají za rušitele majestátu považováni býti, proto prohlašují je za nepřátely své a obecného dobrého i za odbojníky království českého vůbec.“ Vypověděv takto ortel smrti, byl Pavel z Říčan v koncích s přednešením svým i dotázal se jen ještě přátel svých, jsou-li s tím tak srozumněni. Jednohlasné schvalování ozvalo se na to, provázeno jsouc vedlé přísahy a hlučného křiku ještě slovy politování, sem a tam pronešenými, že prý je škoda, že také ten „Dlouhý“ není po ruce, čímž naráželo se na kancléře, kterýž ovšem tím časem bezpečně seděl ve Vídni.

Tak prohlášeni jsou Slavata a Martinic za nepřátely vlasti a zbaveni vší ochrany zákona; vykonání ortele dalo se co nevidět očekávati. Oldřich Vchynský přistoupiv na to ke křížovníku, kterýž byl nad takovým obratem věcí celý bez sebe, pošeptal mu do ucha, aby se nebál, že se jemu a purkrabímu nic nestane, ale druzí dva že musí z okna ven. I Thurn, Fels a Vilém z Lobkovic ubezpećovali purkrabího i křížovníka, že se jim nic zlého nemá státi, poněvadž je prý stavové za své přátely považují; jen s oněmi dvěma zrádci

chtějí prý se stavové vyrovnati. Václav z Roupova přidal ještě k tomu: „Čas již, abychom s nimi udělali konec; my jednání svého později před světem písemně ospravedlníme.“

Nadarmo prosil nejvyšší purkrabí slzavě, aby stavové nic před se nebrali, co by těžké následky za sebou potáhnouti mohlo. Větší díl osob, na kteréž pohlížel, byly s ním v příbuzenství; on zapřísahal je tedy přátelstvím jejich, aby zde pomohly. Fels uchopil však purkrabího za rameno i poručil mu, aby ven z kanceláře vyšel, ač nechce-li, aby ho potkal stejný osud, Vilém z Lobkovic pak vzal křížovníka, kterýž se pláště purkrabího pevně držel, za ruku. Martinic poznav, že bude všecko ztraceno, odejde-li nejvyšší purkrabí, prosil ho žalostivě, aby se od něho neodlučoval; neboť místodržícím náleží prý pospolu setrvati, nechť již jde o život. Nepochybně byl by snad purkrabí po této prosbě se zachoval, vždyť byl ten, kterýž musil smrti vstříc hleděti, jeho vlastní zeť; ale jemu i křížovníkovi nezbývalo času k rozhodnutí. Bylyť z kanceláře vedeni, tlačeni i strkáni, i musili tedy přátel svých v poslední chvíli opustiti.

Když Adam ze Šternberka i Dépolt z Lobkovic konečně ven se byli dostali, zvolali někteří pánové, kteříž posud ještě ničehož buď neznamenali buď nevěděli o úmyslu náčelníkův nebo litostí hnouti se dali, „aby s šelmami do arrestu neb do Černé věže bylo pospíšeno“; a však toto zvolání zaniklo v hřmotu těch, kteří křičeli „aby zrádci ven z okna vandrovali.“ Nyní prodral se i Oldřich Vchynský znova ku předu a vinil místodržící, že „prý tito králíkové bratra jeho Václava o poctivosť připravili, králi zošklivili a že ven z země ujeti musil, k tomu přivedli“, vypsavše cenu 10.000 grošův na hlavu jeho. Bylať to vlastně nesmyslná výčitka, neboť Václav Vchynský byl hlavně nálezem protestanských stavův r. 1615 za zločince vyhlášen a na to odsouzen, kdežto přece místodržící byli tehdáž u císaře přímluvu za něho položili, aby zasloužený trest nestihl obžalovaného celou přísností svou.

Mezi tím, co Slavata ještě Vchynskému vymlouvati se hleděl, napravuje nařknutí jeho, přiskočil Vilém z Lobkovic za Martinice, i popad obě ruce jeho, držel mu je pevně za zady, tak že Martinic brániti se nemohl. Vilém z Lobkovic dokazoval sice později, že se hned s nejvyšším purkrabím a křížovníkem z kanceláře vzdálil a také

více se nevrátil; avšak nepodezřelí svědkové vypravují o tomto dalším skutku jeho. Týmž časem byl již i Thurn Slavatu mocně za ruku uchopil a oba místodržící byli nyní k oknům, a sice každý k jinému, tlačeni a taženi. Nohama o podlahu se opírajíce a za milosť pro Boha prosíce, bránili se místodržící, seč byli; Smečanský vyhledával toho zároveň žalostivě, aby mu bylo zpovědníka dopříno, načež mu řečeno od jedněch zkrátka, „aby poručil duši pánu Bohu", od druhých pak s posměchem: „Ale právě hned Tobě sem ještě ty šelmovské jezuvity přivedeme!" Vedlé Viléma z Lobkovic byli ho ještě Oldřich Vchynský, Jan Litvín z Říčan a Pavel Kaplíř popadli; když ho výš od země zdvíhali, prosil úpěnlivě Krista i matku Boží za pomoc a hříchův svých odpuštění. Oděn jsa v plášť i opásán rapírem, ale bez klobouka, byl po hlavě z okna ven do příkopu zámeckého, 28 loket hlubokého, vyhozen; byloť ještě slyšeti, jak padaje jmena „Jezus, Maria" silně vzýval. Vchynský volal posměšně za ním: „Uhlídáme, zdaliž mu co jeho Marie vzpomůže;" když pak nahýbaje se z okna, seznal, že Martinic podlé toho, jak dole sobě počínal, sotva jaké pohromy na svém těle vzíti mohl, vykřikl s podivením: „Přísahám pánu Bohu, že jesť mu jeho Marie vzpomohla!"

Již stál i Thurn se Slavatou u okna; obrátiv se k oněm pánům, kteříž právě Martinice byli ven vypravili, promluvil k nim po německu: „Vzácní páni, tu máte druhého!" Nadarmo žádal nyní i Slavata o zpovědníka; u okna stoje, poznamenal se svatým křížem i zvolal: „Bože, buď milostiv mně hříšnému." Neustále bráně se života svého, zachytil se rámce u okna i roztrhl sobě zlatý řetěz na hrdle. Rány, které mu někdo způsobil, pera ho hruškou dýky nebo kordu po pravé ruce, přinutili ho, spustiti se rámce, a tak i on letěl dolů. Padaje zavadil hlavou o kamennou římsu dolejšího okna i prorazil sobě hlavu až do kosti, padl pak těžce levým bokem i tváří na kamen, načež od kraje příkopu, jehož vzdálenosť od oken měřila přes 28 loket, ještě o 30 loket hloub se koulel.*)

---

*) V přípisu k cís. Ferdinandovi, který se chová v archivu Roudnickém, udává Slavata, že padl nejdříve 28 loket hluboko a pak dále do příkopu asi 30 loket hloubky se svalil. My jsme tomu rozuměli tak, jakoby se byl svalil jen o dva lokte hloub a v tom smyslu jsme take jinde o té věci psali. Z porovnání však jiných míst, kde Slavata o této události

Mezi tím, co tato dvojí exekuce se připravovala, nacházel se sekretář M. Filip Fabricius v pozadí kanceláře i odvážil se nevčasně a ostýchavě některých blíže stojících pánův napomínati, „aby pamatujíce, kde by byli a s kým činiti měli, počínali sobě mírněji a opatrněji;“ pozoruje však, jaký osud stihl představené jeho, přivinul se k hraběti Šlikovi, prose ho za ochranu. A však právě toto bázlivé a všetečné počínání vzbudilo pozornosť i roznítilo znova záští, kteréž stavové proti sekretáři Michnovi chovali a kteréhož nyní na nepatrném člověku tomto sobě vylili. Někteří popadli ho mezi sebe a chtěli ho dýkami zkuchati; ale napomenutí jiných, zvláště hraběte Šlika, „aby místa toho neobvražďovali, nýbrž za pány služebníka poslali“, způsobilo přece, že Fabricius byl uchvácen a jako „nějaký snopek“ týmž oknem ven vyhozen. Byloť mezi devátou a desátou hodinou ranní, když tato trojí exekuce ke konci svému přivedena byla.

A však smrť, kteráž tyto tři osoby měla stihnouti, nebyla jim přece souzena. Martinic a Fabricius padli na zem, neuškodivše sobě v ničem, Slavata pak vzal úraz ne tak z pádu svého, jako z udeření se o římsu. Když s kraje příkopa dolů se koulel, zapletla se mu hlava do pláště, krev pak, prýštící se z rány na hlavě, tekla mu do úst i překážela volnému dýchání tou měrou, že počal chroptěti a se dusiti. Martinic, kterýž na kraji příkopa seděl, nedůvěřuje sobě na útěk se dáti, aby nepopudil na sebe poznovu protivníkův svých, z oken se dívajících, nemohl se přece toho neodvážiti, aby vzdor zřejmému života nebezpečenství „mučedlnictví toho věrnému tovaryši“ svému na pomoc nepřispěl. Svaliť se tedy se vším, jak byl, s kraje příkopa na hlubinu jeho i jakkoli vyšel z pádu svého bez úrazu, stačilo toto dobrovolné pohybování jeho, aby se o rapír nemálo poranil. Přidržev se rukama, zastavil se konečně u Slavaty, vyndal mu hlavu z pláště, i utřev mu šátkem svým krev z očí a obličeje a pomazav ho balzamem, při témž šátku podlé tehdejšího obyčeje v stří-

píše, vychází, že oněch 30 loket platí o příkopu, tak že pád přímý a další svalení se Slavatovo obnášelo v celku 58 loket. Nyní pověstné místnosti jinak zřízeny jsou, tak že udání Slavatovo, kterému jsme dříve dobře nerozuměli, které ale v pochybnosť bráti nemůžeme, přísně kontrolovati nelze.

brné lahvičce přivázaným, pod nosem a na židovinách, vzkřísil ho konečně z mdlob jeho. Poněvadž však nebezpečenství ještě nebylo minulo, napomenul Slavatu, aby se posilňoval modlitbami, kteréž oba odříkávajíce trpělivě čekali, co dále díti se bude.

Sekretář, byv šťastně vedlé obou pánův umístěn, nepohnul se tou měrou k poděkování Bohu, jako že pocítil v sobě spíše zlosť a udivení nad tím, že se mu, jakkoli nepatrnému úředníku, dostalo též cti, jako oběma vysoce urozeným místodržícím. První slova jeho vyrážela také dvojí tento pocit bez obalu, neboť obrátiv se k Martinicovi, pravil: „Ale což pak jsem jim jen udělal, že mne také vyhodili?“; načež Martinic odpověděl: „Pane Filipe, neníť nyní k tomu času, tak se tázati a čekati, co stavové odpovědí. Poněvadž jste z nás nejčerstvější, vstanouce raději, pomozme panu Slavatovi a donesme ho pospolu do domu paní kancléřové!“ Sotva to však vyřknul, padlo několik ran. S nevýslovným podivením hleděli páni čeští z oken kanceláře na to, co se dole v příkopé pod nimi děje. Při většině jich ustoupilo dosavadní rozčilení střízlivější rozvaze; a však vůdcové volali na služebníky své, kteří s nimi na zámek byli přišli a nedaleko příkopu běhali, aby „stříleli na jejich kůži a do konce je zabili.“ Jak z oken kanceláře, tak s valův padaly na to četné rány, a však táž mocná ruka, kteráž dosud byla zachovala život nešťastníkům, chránila je i dále. Slavatu a Fabricia nezastihla žádná rána. Martinice však udeřila jedna koule blízko hlavy po levé straně i protrhla mu obojek, druhá prorazila mu šat nad levým ramenem, třetí pak dotkla se a poranila ho nepatrně na témž rameni. Martinic, všemi těmi příhodami do největšího podivení přiveden, zvolal několikráte v pocitu hluboké vděčnosti po latinsku: „O dobrý bože, tak mne činiti ráčíš neporušitelného a takořka nesmrtelného!“

Služebníci místodržících, znajíce dobře příležitosť hradu, běželi hned na první zprávu o vyhození pánův svých oklikami k příkopu a dostali se šťastně dolů; některé zahnala sice ustavičná střelba, u druhých však rostla s nebezpečenstvím srdnatosť i věrnosť, a ti doběhli šťastně až k pánům svým. K těm přidalo se také několik odvážlivých a dobromyslných lidí cizích, kdežto protivníci, nevédouce

kudy dolů do příkopu, musili se zříci úmyslu, užiti i sečné zbraně. Prvé než objevili se služebníci v příkopě, dal se Fabricius na útěk. Nahlížeje ovšem, že delší prodlévání mohlo by se pro něho smrtí skončiti, zdvihl se rychle od země a zanechav pláště, jímž i on byl při pádu odín, ušel šťastně na povědomých sobě cestách jak z příkopa, tak z okresu zámeckého.

Martinic uzřev, že služebníci a dobří lidé Slavatu obstupují, pomyslil konečně na vlastní bezpečnosť. Opíraje se o rámě služebníka jednoho, pospíšil ven z příkopa do domu nejvyššího kancléře, kdež mohl v první chvíli na ochranu a pomoc počítati. Na cestě v příkopě potkal se s ním kanovník Ctibor Kotva, kterýž dozvěděv se o nebezpečenství těchto dvou horlivých katolíkův, popílel sobě, aby jim, pokud možná, poskytnul útěchu umírajících. Dům kancléřův (starý Pernšteinský, nyní palác knížat Lobkoviců u zadní brány zámecké) neměl však od příkopa vchodu; nehoda tato odstraněna tím opatřením, že obyvatelé jeho spustili řebřík do příkopu, po kterém Martinic se společníky svými nahoru vylezl. Vzdor tomu, že jeden z nepřátel ještě třikráte na něho namířil, dostal se přece šťastně do vnitra paláce. Zde přišel k němu zpovědník jeho, jesuita P. Santinus, a Martinic použil první chvíle, kteréž nabyl po zachránění svém, k upřímné zpovědi. Na to položil se do postele, ne snad pro slabosť, nýbrž proto, aby v případě návštěvy nepřátel svých, kteréž musil každé chvíle očekávati, žalostivým pohledem jako před samým ducha vypuštěním mstivosť jejich ukonejšil.

Zachovati také Slavatu, nebylo tou měrou snadné. Leže na zemi nemohl sebou hnouti, zvláště pak nestačil hlavy pozvednouti; nebylo tedy do něho naděje, že by se touž cestou sám mohl pustiti a po řebříku nahoru se dostati. Přátelé a služebníci jeho vyzdvihli ho tedy od země i nesli ho zadní branou zámeckou do domu kancléře. Nikdo se jim nestavěl v cestu. Všedše do domu, položili ho v čelední světnici na modraci; zemský ranhojič Thomason, kterýž mezi tím byl k pomoci přispíšil, pustil mu i hned podlé tehdejšího obyčeje žilou a podav mu posilujícího nápoje, obvázal mu ránu na hlavě. Na to zpovídal se Slavata Kotvovi. Sotva oba pánové byli poněkud se utišili, již bylo slyšeti hluk od velkého zástupu jízdného, kterýž s řinčením zbraní a dupotem koňským k domu

se přibližoval. Bylť to Thurn v čele přátel a společníkův svých. Zastaviv se před domem, odebral se s průvodčím nahoru k paní domácí, k manželce totiž nejvyššího kancléře, paní Polyxeně z Lobkovic, žádaje sobě věděti, kde místodržící jsou ukryti. Tato šlechetná paní bránila se však statečně a důstojně proti všelikému obtěžování svých poručencův, nechtějíc Thurnovi ani dopříti, aby na ně se podíval. Buď že slova její mocné způsobila pohnutí, buď že líčila stav místodržících nejsmutnějšími barvami, aby povzbudila takto umírajícím útrpnosť, kteréž jim nedopřáno za živa: zkrátka, ona dovedla toho, že Thurn s průvodem svým se vzdálil, neobtěžovav místodržících ve světnici, v kteréž byli uschováni. Slavata i Martinic směli sobě oddechnouti; bylif nyní teprv zachráněni.

Mezi tím, co tyto věci se dály, provedl Fabricius bez překážky útěk svůj. Na štěstí potkal se blíže zámku s jedním přítelem, kterýž mu postoupil svého pláště a klobouku; ošativ se takto zase pořádně, pospíšil k Vltavě i dav se zde převésti, utíkal do domu svého na Starém městě. Pozdržev se zde jen krátkou chvíli, opustil dům opět a hleděl se dostati za bránu. Pospíchaje ulicemi pražskými nepotkal se s žádnou překážkou, poněvadž tou dobou nevědělo se ještě na Starém městě o tom, co nahoře bylo se přihodilo. Dostav se konečně za město, pocítil se příliš slabým, než aby bez prodlení na další pouť se mohl vydati, i rozhodnul se tedy, odpočíti sobě v jedné z četných zahrad, které tehdáž před branou Špitálskou (nyní Poříčskou) se rozkládaly. Zde zastihl ho někdejší purkmistr Staroměstský Loštický, kterémuž netřeba bylo tázati se po osudu jeho; neboť on sám utíkal před podobným. Loštický byl totiž jeden z oněch, kteříž téhož rána na Staroměstské radnici nejhorlivěji za to se přimlouvali, aby obec k stavům se nepřidala. Ještě seděli radní páni v obci, když zástup lidí s hřmotem a křikem přivaliv se s hradu, přinesl zprávu o tom, co nahoře se bylo přihodilo; a již ozývali se hlasové, že radní zasluhují, aby se s nimi stejně naložilo, jako s místodržícími. Na to rozprášili se radní ovšem na všecky strany, dostavše v čas ještě výstrahu, mezi nimi pak byl i Loštický, kterýž pro lepší své osoby bezpečnosť opouštěl nyní Prahu, chtěje se na dvorci svém v Olšanech (půl hodiny před městem) ukryti. Na té pouti našel tedy Fabricia, i vzav ho milosrdně s sebou na statek,

ošetřoval ho zde za několik dní.*) Sekretář pak, posilniv ne tak těla svého, jako zmužilosť ducha, a troufaje sobě již, vykonati cestu dalekou, pustil se tajně na cestu do Vídně, kamž dne 16. června šťastně doraziv,**) císaře jako svědek očitý zevrubně o příhodách pražských zpraviti mohl. Byv později do stavu šlechtického povýšen, přiložil sobě predikat „z Hohenfallu", kteréhož ovšem dokonale si byl zasloužil.

Z obou místodržících, kteříž v domě nejvyššího kancléře byli útočiště nalezli, pomyslil Martinic první na to, aby celé bezpečnosti své osoby útěkem vyhledával, poněvadž síly jeho k tomu stačily. Když nadešel soumrak, dal se oholiti a začerniv sobě obličej střelným prachem i přestrojiv se za člověka stavu sprostého pospíšil k manželce své, aby se s ní rozloučil. Potěšiv ji a dokázav jí několika poskoky, že jest zdráv, zdvihl se bez meškání a nerozžehnav se ani s osmi dětmi svými, vyšel v průvodu ranhojiče Thomasona a jednoho služebníka za bránu až na Bílou horu, kdež očekával na něho kočár, v němž ještě též noci na statek svůj Tachlovický se odebral. Podloživ zde čerstvé koně, vzal cestu svou na Plasy a Tachov do Hořejší Falce, chtěje odtud do Bavor se uchýliti. Dokud byl v Čechách, pospíchal co možná nejvíce, zastavuje toliko v klášteřích, kdež na mlčenlivosť opatův mohl se spoléhati a za jich pomocí bez poznání dále se dostati. Opatrnosť jeho nebyla ostatně nemístná, neboť stavové, dozvěděvše se druhý den o útěku jeho, dali ho pronásledovati; nepodařilo se jim však, zmocniti se jeho, poněvadž nepochybně střehli hlavně cestu do Vídně. I v samé Hořejší Falci nedal se Martinic znáti, vydávaje se za služebníka Thomasonova; teprv když dojel šťasně do Řezna, cítil se býti bezpečným i vypravoval v tamní kolleji Jesuitské s podivením všech posluchačův o příhodách pražských. Na to odebral se do Mnichova, kamž ho již byla předešla pověsť o protivenstvích jeho. Kníže Maximilian dal ho velmi vlídně uvítati i vykázal mu v domě Tillyho, kterýž později co vojevůdce znamenité pověsti došel, bezpečný příbytek. Knížecí lékaři a ranhojiči nabídli mu vespolek služby své,

*) Zpráva samého Loštického v archivu českého místodržitelství.
**) Skála II, 135.

kterých na štěstí nebylo třeba. Brzo přijela za ním manželka jeho i s dětmi, načež hospodářství své v Mnichově zpořídil, byv od císaře Matyáše diplomatickým jednatelem při knížeti učiněn.

Tohoto příkladu společníkův osudu svého byl by i Slavata rád následoval, a však stav jeho vyžadoval pečlivějšího ošetřování, a tak musil osud svůj poručiti budoucnosti. Manželka jeho pospíšivši k hraběnce Thurnové, žádala ji snažně za přímluvu u manžela jejího, aby se poraněnému nic zlého nestalo. Hraběnka Thurnová přijala paní tuto, v největších úzkostech postavenou, tím vlídněji, čím více sama nemohla ubrániti se truchlivému tušení. Ubezpečujíc manželku Slavatovu přímluvou svou, pronesla se s těžkým srdcem, že přijde snad čas, kde sama před ní bude prosebně se jeviti. Když stavové druhý den opět se shromáždili, šel o tom potaz, co s Slavatou počíti. Nikdo nepozdvihl však hlasu svého, aby mu ještě v něčem ublíženo bylo; někteří pánové nemohli se arci ubrániti úštipku, že mu již sluší život darovati tím právem, jako zloději, s kterýmž na šibenici provaz se utrhl. Proto přece nedáno mu celé svobody; když po několika týdnech opět se pozdravil, dostal nařízení, že z Prahy vzdáliti se nesmí. Později upuštěno i od toho a on směl pro uzdravení své v Teplicích se zdržovati, kdežto uzřev příležitosti své, ušel do sousední Saské země.

Zachránění tří osob, které touž dobou s výše 28 loket smetány byly, nemohlo nikterak minouti se u současníkův s neobyčejným mysli pohnutím, a co při něm bylo s podivením, to přičinilo se zajisté nemálo také k tomu, že přátelé Thurnovi konečně ušetřili zachráněných. Hned po této památné příhodě vyhlásili ji katolíci za zázrak, připisujíce ji zvláštnímu řízení Boha, kterýž prý se v této vážné chvíli ujal pronásledované církve své, kdežto protestanti vykládali sobě toho zachránění způsobem přirozeným. Český historik Skála, který týmž časem v Praze se zdržoval a málo let potom ve vyhnanství historii českého povstání psáti počal, vypravuje, „že i to mohlo těm osobám býti hrubě nápomocno, — — že upadli právě na místo a smetiště to, na něž vrátní kanceláře české, kdykoli od mnoha let vymétali kancelář i druhou světnici, v níž osoby přísežné obyčejně sedají, dotčeným oknem všecky smeti dolů vysýpali, tak že to místo nebylo příliš tvrdé a ulehlé, nýbrž jako nějaké hnojiště

zkypřené a změkčené.“ Proti jeho svědectví stojí ostatně výpověď Slavatova, kterýž, vztahuje se k této pověsti, jež i jeho sluchu byla došla, výslovně připomíná, že prý země nebyla ničím pokryta, co by těžkosti pádu bylo mohlo přimenšiti. Když později vyslanec turecké porty do Prahy přijel k vůli úmluvám o spolek proti Ferdinandovi II, ukazoval mu Budovec ono místo pod okny kanceláře, vyhlašuje zachování místodržících za dílo čarodějnictví, při čemž o tom smetišti neučinil žádné zmínky. Keř bezový, kterýž prý byl pod okny, o němž však české prameny ničehož nevědí, náleží rozhodně mezi báchorky.

Hlava šestá.

Vzmáhání se odboje. Pád Khleslův. Přátelé a nepřátelé císařovi.

I

Událosť ze dne 23. května způsobila v Praze neslýchané dosud pohnutí myslí. Hned po vyhození místodržících z okna staly se hrad a prostory jeho svědky divokého hluku a běhání, jehož podnětem byl náhlý pokřik, že kancelář i hrad se zamyká a „že nějaký nepřítel před rukama jest.“ Jedni vylámali honem dvéře i okna i hleděli rychlým útěkem se spasiti, kdežto opatrnější ihned pospíšili k branám, aby je zaskočili a opanovali. Pokřik tento ukázal se však brzo býti lichým a stavové dali se na zpáteční cestu do Starého města. Průvod, kterýž nyní s velikým hlukem zpět se bral,

čítal asi 400 koní, t. j. šlechtu i se služebnictvem jejím; vyslaní z měst šli pěšky podlé jezdcův, aby nestalo se nějaké něštěstí. Mezi tím rozšířila se pověsť o tom, co se právě bylo přihodilo, až do nejkrajnějších končin města. Sprostý lid, vytržen z všedních prací svých, sbíhal se na ulicích, ukazuje tisíceré chuti, vrhnouti se na katolíky, vybíjeti domy a kláštery jejich i dokončiti tak dílo, kteréž r. 1611 při vpádu vojska Pasovského jen s části provedeno bylo. Že by ovšem i židé zle při tom byli pochodili, rozumí se skoro samo sebou. Thurn, obávaje se výstupův takového způsobu, hleděl je v samém počátku zameziti; projížděje v čele panstva přední náměstí a ulice města, napomínal lid k pokoji a pořádku, opakuje všudež tato slova: „Páni přátelé! Nic, my nic proti straně pod jednou nemáme, než ty, kteříž nám majestát chtěli zkaziti, potrestati jsme dali, aby žádnému překažky v náboženství více nečinili; pročež raději, kteří jste řemeslníci, k svým řemeslům, a kteříž nádenníci, k své práci zase se najíti dejte!“ Napomenutí jeho neminula se s účinkem; ani židé, ani katolíci nemohli sobě stěžovati, že by se jim toho dne bylo stalo jaké násilí.*)

Když takto stavové o pokoj a pořádek ve městě byli se postarali, vrátili se opět nahoru na zámek, a davše povolati k sobě hejtmana hradského, Diviše Černína z Chudenic, žádali na něm, aby k nim se přidal. Černín uposlechl i zavázal se společně s hradskou stráží, kteráž pod velení jeho slušela, novou přísahou „králi a stavům,“ že pro ně oba od nynějška starého hradu královského střežiti chce. Nejvyššího purkrabí Adama ze Šternberka a křížovníka Děpolta z Lobkovic, kteří od té chvíle, co jich z kanceláře vyvedeno, v některé světnici zámecké čekali, vyhledali nyní stavové a pozdravivše jich přátelsky, doprovodili je šetrně v slavném průvodu do příbytkův jejich. Tato nápadná zdvořilosť a poddajnosť k členům vlády, kteráž právě násilným skutkem byla rozplašena a svržena, měla ovšem dobré příčiny své. Thurn a ti všickni, kdož vedlé něho byli původcové povstání, nemínili pravých zámyslův svých, učiniti totiž panství Habsburskému i co do formy jeho konec, přímo odhaliti, nejsouce jednak tím bezpečni, půjde-li země za nimi až do

*) Skála II, 137.

krajních mezí, jednak i proto, že chtěli sobě zachovati dobrou vůli při oněch zemích sousedních, kteréž ještě se váhaly. Také nikdy ještě nebyli žalovali na samého císaře, nýbrž toliko na přímé rušitele náboženských svobod svých; vždy také činívali rozdíl mezi oběma, držíce se této politiky i před samým vyhozením místodržících. Ne bez příčiny obávali se totiž, že přímé svržení císaře samého proměnilo by náboženský spor jejich v politický, čímž mohla věc jejich na váze a síle své ztratiti. Po bedlivém věcí uvážení musili tedy míti za prospěšnější, aby uznávali sice ještě dále svrchovanou moc krále svého nad sebou, potáhnouce však skutkem vládu na sebe samy. Česť, pozůstalým dvěma místodržícím prokázaná, byla tedy počátkem klamné hry, kteráž tak dlouho měla provozována býti, dokud byla s užitkem. Zprovodivše s' takovou poctou místodržících, usnesli se stavové na místě, „aby žádný z nich pod ztracením poctivosti z Prahy nevyjížděl,“ pokud by pro nejbližší budoucnosť nestala se náležitá opatření. Tak skončil se den, kterýž rozhodnul na několik století osud země české.

24. větna 1618 Hned zítřejšího dne z rána shromáždili se stavové k nové poradě, a sice tenkráte v síni sněmovní na hradě pražském. Dnes dostavili se i vyslaní všech měst pražských a hlásili se hned v samém počátí jednání k slovu, omlouvajíce dosavadního stranění se těmi nátisky, kteréž od rychtářův královských snášeti musili, i slibovali zároveň, že od nynějška věrně při stavích vytrvati hodlají. Na to přistoupeno k poradě o zřízení vlády prozatimní i usnešeno, aby svěřila se třiceti osobám, po desíti z každého stavu, jakož i aby přítomní stavové podpisy a pečetmi se zavázali, že za toto rozhodné opatření všickni ve spolek státi chtějí. Hned na to dělo se volení památného toho výboru stavovského, jehož členové od té chvíle pod známým titulem direktorův vládu a správu země do rukou svých vzali. *)

---

*) Za direktory zvoleni jsou ze stavu panského: Bohuchval Berka z Dubé a Lipého na Loukovci, Kuřivodech, Bělé a Chyšech; Vilém starší z Lobkovic na Týně Horšově, Čéčovicích a Mířkově; Pavel z Říčan a na Dubu, Petr Švamberk na Třeboni, Orlíku, Ronšperce, Zvíkově a Kestřanech; Václav Vilém z Roupova na Trnovanech a Žitenicích, Joachim Ondřej Šlik z Holíče, hrabě z Pasaunu a Lokte, na Svijanech a Rovni; Václav z Budova na Hradišti nad Jizerou, Zásadce a Chocnějovicích; Jan Albín

Co způsobnosti oněch mužův se dotýče, na kteréž důležitého úřadu toho vzneseno, tož nesluší také zamlčeti, že nevymáhala sobě zrovna veliké důvěry. Ti, kdož mohli se vykázati v skutku největším vlivem, náleželi vesměs k stavu panskému. Při některých z nich byla rozhodla ne tak osobní schopnosť, jako spíše bohactví nebo jmeno; bez pochybení aspoň tvrditi se to může o panu Vilémovi starším z Lobkovic, o mladém Albrechtu Smiřickém, který tehdáž ještě sotva 20 let čítal, jakož i o málo spolehlivém i ještě méně samostatném hraběti Ondřeji Šlikovi. Rozumí se téměř samo sebou, že při povstání, jehož kořenové vězeli v náboženství, nemohlo Václava Budovce minouti povýšenější místo, a tak i on stal se direktorem; že by však nová vláda na něm byla získala znamenité hlavy, to nemůže se zrovna tvrditi. Síla jeho záležela v nelíčené zbožnosti, jakož i v neudolatelné horlivosti jeho ve věcech víry. Praktických schopností neshledávalo se mnoho při něm, nad to byl již příliš sestárnul, než aby bylo do něho naděje bývalo rozsáhlejší činnosti. — Mezi direktory ze stavu rytířského nacházel se jediný muž, jenž okazoval větší váhu do sebe, zvláště pak náležitou

---

Šlik z Holíče, hr. z Pas. a L., na Falknově a Doupově; Vilém ze Vchynic a Tetova, na jehož místo potom dosazen bratr jeho Racek, „když sobě té cti nevážil;“ Albrecht Jan Smiřický ze Smiřic na Kostelci nad Černými lesy, Dubu a Náchodě (všichni kromě Smiřického cís. radové).

Ze stavu rytířského: Kašpar Kaplíř z Sulevic na Neustupově a Milíčíně, Prokop Dvořecký z Olbramovic na Vršovicích, Oldřich Gerštorf z Gerštorfu a Malšovic na V. Osově a Skřipli, Fridrich z Bílé na Vyhlovicích a Dubkovicích, Krištof Fictum z Fictuma na N. Šumburce a Klášterci, Jindřich Ota z Losu a na Komárově, Albrecht Pfefferkorn z Ottrbachu na Jinonicích a Bukovicích (všickni radové císařští), Humprecht starší Černín z Chudenic, místokomorník kr. č., Šťastný Václav Pětipesský z Chýš a Egerberku na Byšicích a Obřiství, Petr Milner z Milhauzu na Zvoleněvsi, c. rada nad appelacími na hradě pražském.

Z stavu městského a sice z Pražan starého města: Martin Fruewein z Podolí, Jan Theodor Sixt z Ottersdorfů, Daniel Škreta Šotnovský ze Závořic, sekretář při komoře české, Jan Oršinovský z Firštenfeldu. — Z Nového města pražského: M. Valentin Kochan z Prachové, Tobiáš Šteffek z Koloděj a Václav Písecký z Kranichfeldu. — Z Menšího m. pr.: Krištof Kober z Koberšperku. — Od Hory Kutné: Jan Šultýs z Felsdorfu. — Ze Žatce: Max. Hošťálek z Javořice. Za sekretáře pak zvolen Benjamin Fruewein z Podolí, a sice s právem, „aby tolikéž v radě sedal, a s týmiž direktory při uvažování býval.“

znalosť věcí správních; bylť to Petr Milner z Milhauzu. Direktoři stavu městského byli vesměs málo patrnými osobami, s vyjmutím snad pražského advokáta Frueweina, kterýž nejvíce dával ještě o sobě slyšeti.

Zdálo by se, že direktoři hned v samém počátku shledali toho potřebu, aby pro formální stránku správy zemské buď zvolen
22. byl stálý president, buď aby se direktoři v jistém pořádku v tomto
rvna 1618 úřadě střídali. Teprv po několika nedělích *) vyhověno této potřebě, a za presidenta vyhlášen jest Václav Vilém z Roupova, jeden z direktorův stavu panského. Volba tato padla v skutku na nejznamenitější osobu, kterouž sbor direktorův vůbec vykázati se mohl; již od mnoha let stál Václav z Roupova v předních řadách opposice i jméno jeho bylo všudež v zemi známo. Pro dorozumění se a vyjednávání s cizinou, jež bez odporu v nejblíže příští době musilo vstoupiti do popředí, hodil se Roupovský výborně, mluvě i píše s velkou zručností v několika jazycích, i pro vnitřní zprávu byl on dobrým ziskem, poněvadž se v ní byl náležitě ohlédnul a vycvičil, jsa v ní dostatečně zběhlý. Vědomostmi, jakož i způsobem vystupování svého obrátil na sebe již před vypuknutím odboje pozornosť falckých agentův diplomatických. Vedlé Thurna měl on na rozvoj, běh a osud povstání českého největší vliv, a přece vystupovala činnosť jeho tak málo z velkého rámce pospolité činnosti direktorův, že novější díla historická vzpomínají jeho toliko co jednoho z direktorův, nevědouce, že on byl presidentem direkce samé.

Pro zdar povstání nebyloť zrovna s prospěchem, že vláda a správa země položena v ruce sboru, z 30 osob sestaveného, neboť tato mnohočíselnosť musila předkem oslabovati jednotu a sílu vlády. Z toho, že vláda direktorův tak dlouhý čas mohla trvati, vychází též s politováním na jevo, že v zemi nebylo dostatek čelnějších sil domácích. V 15. věku nikdy nescházelo na mužích, kteříž dovedli buď všechen národ, buď aspoň některou stranu jeho k své vůli připraviti a za jistými cíly po sobě potáhnouti. Na ten čas nebylo však takových lidí: státníci i řečníci na sněmích, válečníci i duchovní byli pohříchu vesměs osobami schopností toliko prostředních.

*) Skála II, 196.

Co Thurna se dotýče, neshledáváme ho mezi direktory, poněvadž jemu mělo svěřeno býti čelní místo při organisaci sil válečných. Měl-li kdo k tomu povolán býti, aby v čelo vší země se postavil a mocnou rukou vesla vlády se ujal, mohlť Thurn k tomu sobě činiti nejvíce práva. On to byl, kterýž podněcuje od mnoha let již k odboji, ztrátou purkrabství Karlšteinského vzal velikou i vůbec známou škodu; onť dávno již nedbal na milosť či nemilosť císařovu, s kterýmž jakož i s celou dynastií byl se vyhozením místodržících dokonale znepřátelil. Jmeno Thurnovo bylo v Čechách na slovo vzaté, a požívaje největší vážnosti, zdál se býti povolán, vstoupiti do šlepějí Jiřího Poděbradského, ne sice v tom způsobě, aby byl sám korunu českou na hlavu sobě vložiti dal, ovšem ale aspoň potud, aby až do nové volby krále co gubernator osudy země spravoval. Postavení takové váhy šlo však nad možnosť jeho a on sám ho také nikdy nevyhledával. V tu chvíli, když nařízena jest vláda prozatimní, neusiloval Thurn o to, aby se dostal v čelo její; on spokojil se vrchním velitelsvím vojska. Beze vší pochyby byl úkol tento nad obyčej důležitý, musila-li sobě revoluce prostředkem války zjednati platnosť; a však šťastné vyřízení tohoto úkolu záleželo na druhém, neméně závažném, a ten byl: zjednání náležitých prostředkův obrany. Tento úkol připadl mnohohlavé direkci, a ta ho špatně pořídila. Jediný muž měl řešení obou úkolův do rukou svých vzíti, a ono by se mu bylo povedlo, kdyby byl znal, účastenství veškerého národa do jednoho proudu uvésti, všecky síly země v užitek obrátiti a obecnou dobrou vůli pravým ohněm nadchnouti. Znamenití vojevůdcové stačili v každý čas oběma úkolům. Thurn ale nebyl z nich. Jakž mohl, neznaje se dostatečně v řeči české, jednání na sněmu opanovati mocí slova, jak lid neohebným jazykem svým uchvátiti a za sebou strhnouti? Aby kdo dovedl v rozhodných chvílích mistrovati lid, tomu náleží býti z krve jeho, tomu třeba věděti, kterak uhoditi s prospěchem na příbuzné stránky v duši národa a čím živiti bez přestání oddanosť a zápal jeho. Cizinec nesvede nic takového. Thurn nebyl a nechtěl také ničím jiným býti, leč tím, s čímž nastoupil dráhu svou, — totiž válečníkem, kterýž slouží za žold a zkouší štěstí svého. Že nebyl tou osobou, kteráž by byla dovedla, hotových prostředkův a sil k tuhému boji spořádati a sjednotiti, jakož i národ připraviti tak

daleko, aby všecko nasadil, což jeho bylo: to stalo se časem svým pro zdar vlastního díla jeho osudnějším, než nedostatek důvtipu válečného, kterýž později při něm na jevo vychází.

Po zvolení direktorův přistoupil sjezd stavův, počínaje sobě nyní co sněm zemský, k pořízení prostředkův obrany. Stavové ubezpečovali sice při rozličných příležitostech, že nepodnikají ničehož proti císaři, „jehož prý jsou a chtí zůstati věrnými a poslušnými poddanými“, nýbrž proti těm, kdož jim skracují svobodu náboženství; vskutku však jali se velmi opatrně počítati, jaké síly asi císař proti nim může do pole postaviti, aby po případě nebyli slabší. Počátek válečných opatření svých učinili jmenováním velitelův vojska. Volbou stavův povoláni jsou hrabě Matyáš Thurn k hodnosti generálního lieutenanta, Linhart Kolonna z Felsu nařízen polním maršalkem, Jan z Bubna generálním strážmistrem a Pavel Kaplíř ze Sulevic generálním kvartýrmistrem. Schválně vybrány jsou první dvě osoby ze stavu panského, druhé dvě pak ze stavu rytířského, čímž zachována rovnoprávnosť, kteraž v takové vážné příčině nebyla zrovna na svém místě. Všickni generálové co takoví obdrželi místo i hlas mezi direktory, kdykoli mohli při schůzích jejich bývati. Poněvadž týmž časem nebylo v Čechách ani stálého vojska, ani pevností a zbrojnic nebo vůbec jakých zásob válečných, nastával novým generálům úkol, kterýž byl nejen rozsáhlý, nýbrž i nemalého úsilí sobě vyžadoval.

Co vlastního zbírání vojska se dotýče, vedla k tomu cesta dvojí; byloť na vůli, nařiditi hotovosť zemskou a sebrati takto síly pouze domácí, nebo přistoupiti k najímání vojska čili verbování, čímž nejen domácí válečná mládež, nýbrž i cizí, náležitě vycvičení žoldnéři získáni býti mohli. Stavové, hotovíce se k nejtužšímu odporu, nemínili obrany své ani na pouhé hotovosti čili veřejnosti, aniž na jediném verbování založiti, nýbrž usnesli se o sloučení obou prostředkův. Proto ustanoveno vzhledem k hotovosti zemské, aby každá vrchnosť desátého poddaného a každé město královské osmého člověka vystrojily a vypravily; mimo to pak snešeno, aby jak města tak páni a rytíři, pokud drželi zboží nějaké, na každých 5000 tolarův ceny statkův neb 12500 tolarův kapitálů svých měli jednoho jízdného po hotově, přičemž pro panství vzat jest nízký odhad z r. 1557 jako základ. Provedlo-li se toto usnešení sněmovní, jak nále-

želo, mohla hotovosť vynésti asi 16800 mužův pěších a 2400 jízdných.*) Tento branný lid nehodlali stavové hned do plukův rozděliti a vřaditi; nýbrž šlechta i města měly s ním býti „veřejně na hotově“, t. j. vyvoliti ho a opatřiti zbraní a koňstvem, aby v čas potřeby na zavolání přichystán byl. Strany verbování nenařídili stavové nic schválního, davše toliko direktorům plnou moc, aby takóvou cestou najali tolik lidu, kolik ho právě budou potřebovati.

O zjednání peněžitých prostředkův sněm postaral se nařízením, aby všecky daně a zbírky, r. 1615 svolené, pro budoucnosť k rukoum stavův odváděny byly. Tehdáž zavázal se sněm, jak jsme svým místem oznámili, k daním nad obyčej velikým, a to na pět lét pořád jdoucích, z jejichž výnosu vlastně dluhy královské, na zemi zjištěné, upláceny býti měly. Výnos těchto daní činil každoročně okolo 800.000 tolarův. V běžícím roce 1618 bylo z této sumy na účet císařův již něco přes jednu třetinu vybráno; sešel-li se ostatek pořádně a zarazilo-li se uplácení dluhův, jak se to v skutku také stalo, pak mohli direktoři vládnouti důchody, kteréž na onu dobu nebyly nepatrné. S povážením byla při tom jen ta okolnosť, že značnější část daní, na kteréž jim bylo počítati, teprv v červenci k placení dospívala.**)

*) Z usnešení druhého sněmu, kterýž k 25. červnu 1618 rozepsán byl, vychází na jevo, že městům bylo nařízeno, vypraviti osmého člověka. Připomínáme to v té příčině, že tento podíl není zřejmý z usnešení stavův, hned v prvních dnech po 23. květnu zasedavších. Co se pak tkne výpravy desátého poddaného, jakož i osmého člověka z měst, náleží té věci rozuměti takto: Hotovosť desátého poddaného znamenala výpravu jednoho muže z každé desáté usedlosti sedlské. To vydalo pro celé Čechy (poněvadž v zemi čítalo se tehdáž asi 150930 usedlostí) 15093 mužův. Osmý člověk z měst počítán jest podlé čísla domův; poněvadž bylo ve všech městech královských v hromadě něco přes 14.000 domův, vydalo to 1750 mužův. Jmění na kapitálech obnášelo podlé rejstříkův berních z r. 1615 asi 4,780.000 tolarův, na ně připadalo tedy okolo 382 jízdných. Statky a kapitály stavův a svobodníkův byly r. 1557 na 11,555.826 tolarův odhadnuty, z čehož by asi 10 mill. tolarův panstvím svědčilo, tak že počet jízdných, kteréž z panství náleželo vypraviti, vystoupiti mohl asi na 2000 mužův. — Příčiny, kteréž spisovatele opravňují k těmto výpočtům, zavírají se v jeho historii českých financí od r. 1526—1618.

**) O těchto, jakož i následujících finančních opatřeních dočteš se více v nálezech sněmovních, kteréž svým časem tiskem vydány byly. Jeden výtisk jejich nalezá se v bibliotece kn. Jiřího z Lobkovic.

Pravda hořejší výpovědi naší, že stavové totiž se štítili, vyřknouti hned z počátku poslední slovo a zjevně se pronésti, který jest vlastně konec všeho snažení jejich, ukázala se i při finančních opatřeních, o kteréž sněm byl se shodnul. Jak samo sebou se rozumělo, nerozpakoval se sněm nikterak, vzíti pro sebe daně, kteréž vlastně do kassy královské splynouti měly; bylyť zajisté především k uhražení potřeb zemských svoleny, a starosť tuto vzali nyní stavové na sebe. Naopak nezabavil sněm vlastních důchodův královských, chtěje takto podati světu makavý důkaz, že stavové nepozdvihli se proti panovníku svému. Tak stalo se, že v době, kdy stavovská vojska s císařskými na bojištích se potýkala, Matyáš nalézal se v užívání důchodův ze statků královských, jež spravovali úředníci, od něho dosazení. Summa, kteráž takto šla z Čech do pokladnice císařské, není jinak číselně známa; nechť již byla ostatně velká nebo malá, tolik může se jistiť, že stavové těžko ji pohřešovali. Prozatím však dali sobě raději tento důchod ujíti, než aby byli zbavili císaře posledního důkazu své úcty a šetrnosti.*)

Jiná starosť stavův nesla se k tomu, aby pozdvižení svého u přátel i nepřátel do pravého světla postavili. K tomu konci složeno jesť krátké ospravedlnění exekuce pražské a podáno tiskem na veřejnosť. Toto ospravedlnění, kteréž pod titulem „První apologie stavův českých“ vůbec známo jesť, vzniklo prací Milnera z Milhauzu, kteréhož jsme výše již mezi direktory jmenovali, a vyšlo tiskem hned druhý den po vypuknutí povstání, kterýžto spěch podává podnět k domnění (jehož ostatně i Skála potvrzuje), že Milner pracoval již před vyhozením místodržících o tomto spise. Apologie vypisuje útisky, jež protestanti od několika let snášeti musili, svalujíc vinu toho na katolíky, kteříž dávali se vésti Jesuitům. Zároveň s písemní omluvou stavův poslána jest apologie dne 26. května císaři. V onom pak listu praví se, že císař z přiložené „ponížené a poddané zprávy milostivě porozuměti moci ráčí“, proč prý se stavové

*) Několik neděl po propuknutí odboje stěžoval sobě sice císař, že prý Čechové se zmocnili statkův jeho, což však nemožno slovně vykládati, poněvadž císař měl až do smrti své vliv na správu královských statkův. Zcela jasná není ostatně tato věc i nelze tudíž s jistotou udati, jak velké byly skutečné důchody císařovy.

místodržícím „jakožto věrní synové vlasti podlé zasloužení jejich zachovati musili a dáleji ještě k jiným jim podobným praktikantům spravedlivě zachovati z nevyhnutelné potřeby donuceni jsou“. Aby pak i dalším úkladům a „těm mnohým velikým a zlým praktikám“ přítrž učinili, že jsou se též podlé příkladu z r. 1609 a „pro ochranu jeho, sebe i své milé vlasti o jistou defensi snesli“ a k tomu konci z prostředku svého ze všech tří stavův jisté direktory nařídili. Všecka tato opatření směřují prý jen k obraně proti nepřátelům a nikoli proti císaři, jehož prý věrnými a poslušnými poddanými stále zůstávají.*)

Na základě listu, Matyáši svědčícího, zhotoveny jsou týmž časem podobné přípisy k sousedním knížatům a stavovským korporacím, i přiložena k nim apologie; všecky obsahovaly na závěrek prosbu, aby knížata i stavové nestěžovali sobě, pomáhati Čechům při císaři k právu jejich. I v těchto listech zakazovali se stavové bez ustání, že chtějí se vrátiti zase do bývalých právních závazkův, bude-li nepřátelům jich na vždy dílo zastaveno; oni že jsou a chtějí zůstati věrní a poslušní poddaní císaře. V ostatním nařídili stavové direktorům, aby vstoupili v přátelské vyjednávání se sousedními knížaty a zeměmi a ujistili se pomocí jejich pro případ války. Dne 28. května rozešel se sněm, ponechav direktorům společně s generály opatrování obecného dobrého.

Snešení sjezdu protestantského, hledícího směle i samé válce v tvář, dokazují nezvratně, že odboj, jenž se byl počal vyhozením místodržících, jakkoli nebyl ode všech obmýšlen, přece ode všech náčelníkův protestantského hnutí po skutku schválen jest. Ale nejen při těchto způsobila událosť ze dne 23. května stálý a uchvacující dojem, čeští protestanti oblíbili ji sobě za jeden muž jako východiště svého dalšího politického jednání. Ze všech měst královských kromě jediných Budějovic a Plzně, kteréž byly katolické, došly ještě koncem května nebo počátkem června ke sněmu nebo direktorům listy přiznávací, a tak rozprchly se dokonale všecky naděje na nějaké rozdvojení mezi šlechtou a městským stavem, kterýmiž strana královská byla sebe klamala. Svornosť a jednomyslnosť protestantův

*) Skála II, 158.

mezi sebou nebyla jedinou pravdou, kterouž sobě protestanti vykládati směli za znamení dobrého zdaru díla započatého. I ony vlažné a nerozhodné osoby, kteréž v mnoholetém tuhém boji protestantského obyvatelstva s vládou katolickou libovaly sobě jíti cestou prostřední či spravedlivěji řečeno, jalovou, přispíšily sobě nyní, se stavy se vyrovnati, majíce nepochybně věc vlády za ztracenou. Byliť to zejmena pánové z některých starších šlechtických rodin, kterýmž nová konfessí česká nebyla po chuti, jako Štěpán ze Šternberka, boháč Rudolf Trčka a j. v. *). Ještě znamenitější byla ta okolnosť, že s řídkými toho výjimkami (jako na př. ona svrchupsaná královská města) i katolíci přátelsky k povstalým protestantům se zachovali, neobracujíce jim ve zlé počínání jejich. Sněm totiž, vysloviv před rozchodem svým naději, že také katolíci nebudou břemena zemské obrany z donucení, nýbrž z dobré vůle a z lásky k vlasti vedlé protestantův podstupovati, zůstal s touto důvěrou aspoň potud v pravdě, pokud katolické obyvatelstvo v celku beze všeho odporu šetřilo rozkazův jeho. Bylať jen ještě otázka, přečká-li tato dobrá vůle první růžovou dobu revoluce.

Obrat, kterýž povstání musilo způsobiti ve všech poměrech země, ukázal se nejprvé v stránce a věcech náboženství, jakož i v osudu oněch osob, jež byly s nimi v těsném spojení. Nejprvé nařídili direktoři, aby Broumovští z vězení propuštěni byli, kteříž odtud směli svobodně k domovu se ubírati a kostela svého bez překážky užívati, ano opat mezi tím bezpečnosti své útěkem vyhledával**). K osvobození Broumovských připojilo se brzo druhé, kteréž sice nenadělalo tolik hluku, avšak přece nebylo bez jisté důležitosti, totiž propuštění Theobalda Hoka z Zweibrucku. Tento muž byl před několika léty sekretářem a důvěrníkem posledního pána z Rožmberka a co takový věděl o všech pletichách, prostředkem kterýchž zamýšlel kníže Kristián Anhaltský v létech 1608–1611 rod Habsburský o dědictví jeho připraviti. Dvůr císařský, jakkoli nezůstalo ho tajno, že Hok byl nejen společníkem, nýbrž i horlivým strůjcem těchto pletich, nemohl přece na něho nastoupiti, poněvadž byl jednal toliko z rozkazu pána svého.

*) Bližší zprávy o takových rodech viz v I. dílu knihy mé o Rudolfovi II.
**) Skála II, 144.

Tu vyšlo najednou na jevo, že Hok, maje sobě od pana Petra Voka z Rožmberka sepsání poslední vůle jeho svěřeno, zúmyslného podvodu na ní se dopustil, vytrhnuv totiž několik listův a nahradiv je jinými výhodného pro sebe znění. Vyšetřování tohoto podvodu vyneslo. jak to již obyčejně bývá, i druhý zločin na povrch, kterýž za tehdejších dob zvlaště mnoho vážil. Roku 1606 dosáhl totiž Hok na přímluvu pana Petra z Rožmberka při sněmu toho, že byl pro šlechtictví své co rytíř z Zweibrucku do stavu v Čechách přijat; nyní však ukázalo se, že Hok falešným diplomem prokázal šlechtictví svého a že je toliko člověk rodu měšťanského. Následek všeho toho byl konečně, že tento dvojnásobný podvodník k smrti jest odsouzen; ortel pak měl býti vykonán právě ten týden, v kterémž povstání vypuklo. Tato mimořádná událosť zachovala odsouzence při životě; neboť jakkoli byly zločiny jeho k tomu způsobeny, aby i nová vláda uznala je za hodné stejného trestu, přece ušel Hok zasloužené popravě, ponévadž platil za důvěrníka knížete Anhaltského. Thurn a přátelé jeho, žádostivi nepochybně pojistiti sobě přízeň a pomoc knížete, překazili vykonání ortele, ano pustili později odsouzeného také na svobodu.*)

Toto propuštění provázeli zároveň i někteří skutkové mstivosti. Dr. Ponzon, sekretář arcibiskupa Pražského, po kterémž bedlivě pátráno, byl konečně v klášteře kapucínův na Hradčanech, kamž se byl utekl, nalezen a na to do vězení odveden. V záležitosti Hrobské zjednal sobě Ponzon nepěknou pověsť co zástupce arcibiskupa i utiskovatel protestantův, což by však sotva bylo tou měrou nenávisť direktorův na něho popudilo, jako účastenství jeho při processu Hokově. Byv totiž od místodržících za examinatora při tom nařízen, vyzvídal na Hokovi zvláště rozličné věci, k dorozumění šlechty české s knížetem Anhaltským se vztahující, o kterých mohl Hok ovšem nejvíce povídati.**) To se doneslo těch, kterých se ta povážlivá věc týkala, i oni vymstili se nyní Ponzonovi od osob svých. Kdož ví ostatně, nepřispíšila-li pře Hokova a bázeň, kterouž měl Thurn před výpověďmi jeho, vykonání ortele nad místodržícími.

---

*) Průvody a důkazy toho nalezají se v deskách zemských.

**) Průvody toho jsou v současných aktách českých.

Na zadržení Ponzona následovalo nějaký týden později vy-
1618 povězení Jesuitův. Dne 2. června objevila se komisse stavovská v kolleji Jesuitské i ohlásila řeholníkům, že po svátcích svatodušních Prahu i Čechy opustiti mají. Všecky prosby, aby se jim tato lhůta prodloužila, nic nebyly jim platny a tak rozhodli se po-
3. čvna. božní otcové, zachovati se dle rozkazu toho s možnou důstojností. V hod boží svatodušní rozloučili se skrze jednoho z nejvýmluvnějších kazatelů svých slavně s obcí katolickou. Kostel byl přeplněn a když horliví katolíci uslyšeli, že mají se rozžehnati s rádci svými, udusil nářek a pláč jejich hlas kazatelův. Když přišel čas vystě-
8. čvna. hování, nastoupili Jesuité nikoli tajně a jeden po druhém, nýbrž vespolek a za bílého dne vyhnanství své. Napřed jeli staří a neduživí, ostatní ubírali se za černým křížem a v slavném průvodu ulicemi města za bránu, zrovna tou cestou, po kteréž předchůdcové jejich za Ferdinanda I r. 1555 do Prahy poprvé byli přišli. Pro horlivé katolíky znamenal odchod jejich bez mála tolik, co vystěhování se prvních křesťanův z Jeruzalema, když městu tomu nastávalo již zboření jeho od Římanův. Opět provázely jich žalostivé pohledy přátel jejich, ano protestantské obyvátelstvo, nedávajíc žádné škodolibosti na jevo, ne bez pohnutí tomuto průvodu se dívalo. Někteří nemocní Jesuité, kteříž musili prozatím v kolleji zůstati, následovoli několik dní později. Jak ostatně samo sebou se rozumí, potkali se i kroměpražští členové řádu, zejmena Jesuité v Chomútově, Krumlově, v Hradci Jindřichové a Budějovicích, se stejným osudem.

Celkem nastaly nyní časové, kteříž pro osoby, ujímavší se druhdy restaurační politiky dvoru způsobem okázalým, byli nehrubě potěšitelní. Jako opat Broumovský, tak vyhledávali též arcibiskup Pražský a opat Strahovský spásy své v útěku. Pro tyto dva nebylo to věcí .snadnou, poněvadž stavové jich dali střežiti, přece však podařilo se jim, obelstiti opatrnosť jejich; tak oblekl se na př. opat Strahovský v šaty sedlské i ušel v tomto přestrojení šťastně lidem, jej stihajícím. Michna, opustiv Prahu v čas, nemusil nyní podstupovati nebezpečenství útěku; proto však neušel přece pomstě stavův, neboť jmění jeho, kteréž záleželo hlavně v penězích, v Praze rozpůjčených, zabavili stavové k rukoum země, vykonavše takto

první konfiskaci během povstání českého. Naopak dostalo se Hrobským protestantům přiměřeného dostiučinění. Za zbořený kostel dána jim náhrada v tom způsobě, že obdrželi plnou moc od direktorův, používati katolického kostela společně s katolíky do té chvíle, pokud jim od arcibiskupa nebo od katolíkův nový nebude postaven.*)

Mezi tím, co tyto věci se dály, přihlížela s největší bedlivostí direkce jakož i generálové, po ruce jí jsoucí, k náležité organisaci sil válečných. Buděť posud v čerstvé paměti, že sněm byl splnomocnil direktory jak k upravení hotovosti zemské, tak k najímání vojska. Jakkoli tito při rozličných příležitostech byli se o hotovosti zemské s pochvalou pronesli, co bezpečném prostředku, postaviti na laciný peníz velkou moc válečnou do pole, přece neučinili v pravdě ani jediného kroku k zřízení takového vojska, nýbrž snažili se předkem již cestou pouhého verbování sebrati potřebné síly válečné. Hned s konce května ozývaly se bubny verbířův po zemi a zástupcové lidu bez výdělku, jakož i houfy vysloužilých vojakův hrnuly se ku Praze. Prvé než minula polovice června, bylo 3000 pěších a 1100 jízdných najato, ozbrojeno i vymustrováno. Již dne 16. června dal se Thurn v čele jejich na pochod z Prahy k rakouským hranicím. Mezi tím pokračovalo najímání lidu válečného v Praze i mělo na nových 3000 pěších a 900 jízdných přivedeno býti. Celkem vidělo se tedy generálům potřebné, postaviti vojsko v počtu 8000 mužův do pole.

Thurn zaměřil spěšnými pochody k Budějovicům a Krumlovu, v kterážto města byly mezi tím císařské posádky vpuštěny. Byloť s důležitostí nepopíratelnou, aby všecka země přivedena byla pod poslušenství direktorův i žádné místo v ní neposkytovalo příležitosti nepříteli k počétí válečných operací svých; a proto jednal Thurn v skutečném prospěchu povstání, chtěje se bez prodlení obou měst zmocniti. Plzeň, kteráž se byla rovněž pro císaře prohlásila, mohla prozatím zůstati stranou, ponévadž odtud nehrozilo nebezpečenství. Způsob, jakýmž velitel stavovského vojska hledél cíle svého dosáhnouti, byl v skutku významný i nedával místa pochybnosti, že

*) Nařízení direktorův ze dne 13. června 1618, v archivu českého místodržitelství.

roztržka mezi císařem a vůdci odboje byla hned v samém začátku svém nezhojitelna. Thurn začal operace své tím, že dal vzkázati měšťanům Krumlovským a Budějovickým, že neušetří ani dítěte v životě mateřském, bude-li mu třeba, mocí zbraně jich ďobývati. V ten čas ubezpečovali direktoři císaře vždy ještě svou věrností a oddaností; tento nedopustil se posud žadného násilí v zemi, podav nad to již i ruky k vyjednáváním, a přece vyhrožováno již přívržencům jeho ukrutnostmi všeho způsobu. — Krumlovští dali se pohrůžkami Thurnovými zastrašiti i vybyli císařskou posádku. Budějovičtí však nepoddali se.

Toto město bylo první překážkou, s kterouž revoluce se potkala. Thurn měl vojsko své za příliš slabé, než aby mohl s ním pravidelné obléhání města podniknouti, i kromě toho musil se obávati, že císař sebere všecky síly své, aby zabránil dobytí jeho. Mělo-li tedy povstání se zdařiti, bylo nezbytně třeba zbrojení rozšířiti, proto pospíchali direktoři doplniti verbováním vojsko na počet 8000 mužův. Nyní však počala otázka finanční nesnadné stránky své ukazovati, čehož koncem května ještě nebylo. Sněm domníval se tehdáž, že pro první potřebu vystačí obyčejné důchody z daní zemských, kteréž mohly celkem přes 60.000 tolarův měsíčně vynésti; a však tato summa nescházela se ani pořádně, aniž byla s to uhraditi s daleka skutečnou potřebu. Ostatně byli stavové již tehdy připraveni na větší výlohy a protož dali direktorům plnou moc k případným půjčkám. Pokus však, kterýž učinili direktoři v této příčině, nepovedl se.

Počátkem června byla totiž většina královských měst vypravila posly do Prahy, aby ohlásili direktorům přistoupení k věci pospo-
8. čvna. 1618 lité. Vyslaní tito pozváni jsou k poradě, během kteréž pan Vilém z Lobkovic, nejvyšší berník nové vlády, chytrým způsobem dobrou vůli jejich povzbuditi se snažil, načež překvapil je sdělením, že prý stavové, považujíce zvýšené potřeby země, vidí se nuceny smluviti se s nimi o nějakou půjčku. Rozumí se prý samo sebou, že půjčka bude náležitě zjištěna a úroky pořádně vypláceny; proto že prý žádají stavové měst, aby zanechajíce obyčejných výmluv, jako by to bylo věcí nemožnou, usnesla se o to, jak by hodnou summou uhradila obecnou potřebu. A však těm, kdož měli k takové oběti

se uvoliti, neříkalo se bez příčiny „moudří a opatrní páni". Vyslaní z měst totiž, nechtíce chápati, proč by jediná města na místě všech stavův měla penězi svými nebezpečné podniknutí zakládati, ohlásili se, že bez potazu obcí nemohou k ničemu svoliti; Dentulin pak, vyslaný Hradecký, uvedl stavům zvláště na paměť, jak prý sami vědí dobře, „že obec divné zvíře jesť". Když na to vyslaní věrně dávali o tom zprávu obcím svým, ukázalo se brzo, čeho bylo se nadíti: města nechtěla svoliti k nižádné půjčce. *)

Zdráhání se měst královských přivedlo direktorův na jedinou cestu, kteráž ještě zbývala, t. j. k opětnému svolání sněmu na den 25. června, aby tento sám opatřil nezbytných prostředkův penězitých. Velkou radosť způsobila protestantům četnější návštěva sněmu, zvláště pak ta okolnosť, že i mnozí katoličtí pánové dali se při něm vynajíti, aby i oni k zapsané jednotě všech stavův přistoupili a pečetí svých přivesili. Ještě trval první kouzelný dojem revoluce; mnohým katolíkům zdálo se býti spravedlivé, podati protestantům ruku k ochraně, poněvadž bylo nepochybné, že dosud děla se jim křivda. Za katolickou šlechtou nezůstalo i měšťanstvo pozadu. Na Novém městě pražském stala se v plné radě příhoda, kteráž mohla v zapomenutí uvésti, že národ český za 200 let postonával na roztržku u víře. Jeden z radních, jmenem Sferyn, prohlásil se totiž slavně, že byl sice dříve pod obojí, od té chvíle však, co v tomto vyznání r. 1609 prošla změna, že kněží jeho nesvětí více biskup, stal prý se katolíkem. „Ale vzdaliž prý" (tak doložil dále) „ostatně na přijímání pod jednou neb pod obojí záleží, poněvadž jest to pokrm duchovní; než záleží na lásce a milování." Z toho pak dovozoval, že nebude osudu svého odlučovati od osudu druhého vyznání křesťanského. Příklad tohoto vážného starce pohnul i ostatních katolických radních k podobným výpovědem a tak zdálo se, že svornosť vnitřní dopomůže k vítězství na venek. I to bylo s nemalou váhou, že místodržící Adam ze Šternberka i Adam z Valdšteina stavům do sněmu poslali od sebe vyjádření, že k žádostem a usnešením jejich mile rádi přistupují, pokud totiž nebu-

*) Zpráva vyslaných Kolínských ze dne 9. června 1618, v měst. archivu v Kolíně. — Skála II, 178.

dou na zkrácení práv královských. Přiznání Valdšteinovo bylo zvláště vřelé a upřímné. *)

Dne 25. června zahájil sněm Václav z Roupova, nyní již president direkce, a sice způsobem, kterýž od r. 1609 v obyčej byl vešel, vyzváním totiž k modlitbě, kterouž všickni na kolena pokleknouce tiše vykonali, načež Václav Světlík, přední písař kanceláře direktorské, začal píseň na žalm 80: „O pastýři israelský“ a t. d., kterouž hlasitě a hřmotně všickni zpívali. Když skončil, zanotoval druhý písař německou píseň: „Allein Gott in der Höhe sei Ehr'“, kteráž nejen od těch několika Němcův ve sněmě, nýbrž i od Čechův, německy umějících, „dosti zvučně a vroucně“ vyzpívána jest byla. Na tento pobožný počátek následovala druhého dne zpráva direktorův, v kteréž vypisovali nebezpečenství, zemi vůkol obkličující, jichž odvarování vymáhá prý sobě napnutí veškerých sil země. Pročež žádali direktoři svolení od sněmu, aby směli ještě 6000 pěších a 2000 jízdných zverbovati, odkudž stav armády na 12000 pěších a 4000 jízdných rozmnožiti mínili. Co nařízené již prvním sněmem hotovosti zemské se dotýče, chtěli direktoři nyní bez ní se obejíti, žádali však výplatu její hotovými penězi. Sněm souhlasil nejen s dalším verbováním, nýbrž svolil také direktorům pod titulem žádoucí výplaty peněžité prostředky v obnosu asi 385.000 tolarův **). Při tom rozumělo se ovšem samo sebou, že daně, roku 1615 svolené, i příště odváděti náleželo. Vzhledem k dosavadní zvyklosti uzavřel sněm přidržeti i Kladské, Chebské a Loketské k placení berní, zejmena pak požádati stavův jejich, aby i oni podlé svých odhadův o podobnou pomoc mezi sebou se usnesli.

Doba mimořádná pohnula konečně stavův při té příležitosti, prodloužiti v jistém způsobě lhůty platební a zastaviti všecky exe-

*) Skála II. 201. a 210. — Rukopis v knihovně kn. Jiřího z Lobkovic č. 373.

**) Summa 385.000 sešla se takovým způsobem, že stavům vyšším, kteříž byli na jmění své povinni vystrojiti jezdce, odpustila se tato povinnost proti zaplacení 48 tolarův za jednoho muže. Z výpravy desátého a osmého muže měli se vyplatiti poddaní sami, a sice každý poddaný osedlý summou 1½ tolaru. Na židy položena zbírka z hlavy a domu, kteráž mohla asi 20.000 tolarův vynésti. Všecky tyto berně vydaly tedy asi 385.000 tolarův.

kuce právní až na další o tom nařízení. Toto snešení, kteréž bylo zvláště vyšším stavům po chuti, majíc od nich odvrátiti nejhorší následky přílišných výdajův, zasadilo obchodu a tržbě v Čechách těžkou ránu, i snadno lze sobě pomysliti, že odtud progressivním způsobem společenské poměry musily v zemi se horšiti, když zákonům, kteréž sotva několik neděl možno snésti, dalo se trvání bez jistého konce. *)

Druhou a nejdůležitější věcí, jejíž vyjednání sněmu nastávalo, byla odpověď, jež měla se dáti císaři k písemním jeho napomenutím, kterých průchodem měsíce června několik bylo došlo. Stavové musili se nyní rozhodnouti, chtějí-li podati rukou k případným vyjednáváním o smír nebo důsledně cestou nastoupenou dále se ubírati. Tím dostal se vlastně poměr povstání k císaři do popředí.

II

V čas vyhození místodržících nalezal se Matyáš ve Vídni a Ferdinand při sněmě říšském v Prešpurce. Dne 27. května obědval Ferdinand u arcibiskupa Ostřehomského k schvalnímu pozvání jeho. Při obědě tom bylo dosť veselosti a dobré vůle a mnoho připíjelo se na zdraví, mezi tím pak vystřelovali skvostně odění hajduci na ulici k poctě hostův. V této chvíli všeobecné veselosti nebyla by snad umrlčí hlava, vhozená mezi hosti, většího ustrašení způsobila, než zpráva o vyhození místodržících, právě docházející. Hlučná veselosť ustoupila i hned rozvážlivému mlčení a tabule skončena záhy.**)

Ferdinand, byv zároveň s pražskými zpravami od Matyáše o dobré zdání své požádán, vešel den na to s Khleslem, Molartem, 28. května
Ulmem a snad i Eggenbergem v potaz a poradu. Po několikahodinném uvažování zůstáno na tom, že třeba především vyčkati

*) Zpráva o jednání sněmu českého od 23. června 1618, v Mnichovském říšském archivu. Viz také Skálu, II, 219.

**) Arbeissle vévodovi Maximilianovi ze dne 28. května 1618, list v archivu c. k. min. vnitra. Korrespondence Žerotinova List Ž. Stiettenovi ze dne 10. června 1618. Skála, kterýž v II, 134 o této sceně vypravuje, klade ji nepravě do Vídně.

zevrubné zprávy o povstání samém. Konference navrhla tedy císaři tři osoby, aby jednu z nich do Prahy poslal, přezvědět na místě stav věcí. Až dojde pak zpráva takového očitého svědka, bude prý třeba, schvalní komissi vládní k obnovení pořádku do Čech vypraviti, v jejíž čelo má prý některý arcikníže nebo i jiný kníže, třeba i kardinál Ditrichštein, postaven a Karel z Žerotína jemu k ruce přidán býti. Ze všech těchto návrhův byl prozatím jen ten v skutku prospěšný, kterýž radil, poslati důvěrnou osobu do Prahy.

Císař, chystaje se právě rady této následovati, zejmena pak svobodného pána z Khuenu do Prahy vypraviti, dostal nových a nepochybných zpráv, kteréž mu rozměrův jakož i nebezpečné povahy odboje nikterak netajily. Pocházelyť od tří místodržících, totiž od pánův Adama ze Šternberka a z Valdšteina, pak od převora Děpolta z Lobkovic, kteříž na ten čas užívali ještě plné svobody, nepouštějíce při tom nikterak z mysli prospěch dvora. Oni neklamali sebe samých strany vzrůstu veškerého hnutí, píšíce skoro každodenně císaři o nejvážnějších událostech po 23. květnu i vyznávajíce mu upřímně, že povstání jako povodeň po celé zemi se šíří. Oni byli o neudolatelnosti jeho do té míry přesvědčeni, že neviděli možnosti přemoci je, pročež radili císaři již předkem k přátelskému vyrovnání. Rada jejich obsahovala prostomyslné vyznání, že spokojení nebude jiným způsobem lze k místu přivésti, než když císař do Čech se navrátí a záležitosť svobody protestantského vyznání, jakož i statkův duchovních „podlé zákona“ spořádá.*) Slova tato vypovídají více, než celé knihy, jsouce nejvýmluvnějším přiznáním, že podlé přesvědčení samých katolíkův v dlouholetých oněch různicích náboženských nebylo postupováno podlé zákona.

Pan Adam z Valdšteina, kterýž od jakživa zastával se spravedlivého nakládání s protestanty, spatřoval stav věcí v Čechách v tmavější ještě podobě, než společníci jeho v úřadě; v četných listech, kteréž nejen císaři, nýbrž i nejvyššímu kancléři, Zdenkovi z Lobkovic, posýlal, radil bez vyjímky k spěšnému vyrovnání, pro-

---

*) Dopisy místodržících k císaři ze dne 2. a 6. června 1618, ve Vídeňském státním archivu.

nášeje při tom slovy nejvřelejšími žádosť svou, aby císař nedával sluchu vášnivým, nýbrž mírumilovným a spravedlivým rádcům. Za nejlepší prostředek k způsobení míru považoval vyslání arciknížete Maximiliana do Prahy; ten aby ještě připrosil kurfiršta Saského sobě k ruce, a oba mohli by pak vyrovnání brzo k šťastnému konci dovésti.*) Při této dobromyslné radě diviti se jesť jen tomu, že pán z Valdšteina tak málo znal lidí svých, spatřuje v osobě arciknížete Maximiliana muže, kterýž by beze všech podmínek dal se k tomu užiti, aby zjednal vyrovnání, na ten čas v jediný prospěch protestantův možné.

Khuen, maje sobě od císaře svěřeno, nastoupiti poselství do Prahy, otázal se prvé Thurna písemně, má-li cestu do Čech svobodnou.**) Když došla přisvědčující odpověď od hraběte, nastoupil Khuen cestu svou i dojel již 6. června do Prahy. Jsa toho jistého domnění, 1618.
že direktoři sobě pospíší, vejíti s ním jakožto schvalním poslem císařovým u vyjednávání, zpravil je o svém příjezdu, žádaje zároveň o vypravení deputace k sobě, s kterouž by mohl se smlouvati. Direktoři však odepřeli mu v tomto vyzvání, davše vzkázati, aby jich sám vyhledal, chce-li s nimi mluviti nebo má-li jim co vyřizovati.***) Tato vzdorovitá odpověď, ústní zprávy místodržících, jakož i přesvědčení, kteréhož nabýval ze všeho, co viděl a slyšel, přesvědčení totiž, že Čechové jsou odhodláni, podstoupiti boj za život nebo za smrť, uvrhli ho do nemalých starostí o císaře, a to tím více, poněvadž dobře věděl, jak slabé jsou prostředky jeho pro případ války. Již z Prahy radil mu tedy ve srozumnění s místodržícími snažně 8. června 1618.
k vyrovnání, ano pokusil se sám v hlavních věcech je vypsati. Podlé mínění jeho nechť prý císař schvalním patentem učiní slavný slib, že chce zachovávati majestát i porovnání (ovšem podlé výkladu protestantův), netvrdě při tom ale nikterak, že oba zákony vždy zachovával, poněvadž prý by se to s velkým odmlouváním s strany Čechův potkalo; za druhé, aby slíbil císař brzký návrat svůj do Čech a za třetí, aby se zavázal, že zastaví

*) Rkp 373 v bibl. kn. Jiřího z Lobkovic. Valdštein nejv. kancléři ze dne 2. června 1618.

**) List Thurnův Khuenovi ze dne 2. června 1618.

***) Skála II, 180.

všecko zbrojení, učiní-li stavové totéž. Místodržící, činíce císaři
9. čvna. návrhy stejného znění, prosili snažně, aby neodkládal s vyhlášením manifestu, ač chce-li cestu pokojnou sobě oblíbiti.*) Pan Adam z Valdšteina, maje v dychtivosti své po mírném vyrovnání vždy něco napřed před druhými, stěžoval sobě trpce v listu ke kancléři na váhavosť dvora, kterýž prý v tolika dnech nemůže se na nějakém smířlivém úmyslu ustanoviti, dávaje při tom na srozuměnou, že nemá kancléře v té příčině za zcela nevinného.**)

Císař dospěl konečně k přesvědčení, že nebezpečenství, kteréhož se s dráhných časův od protestantův byl obával, nyní přece jen na něho se přivalilo a že restaurační politika jeho, na místě co by nebezpečenství toho byla měla odvarovati, v pravdě ho jen rozmnožila. Provozovav prvé restauraci náboženskou spíše jen ze strachu a nerozvážlivé choulostivosti, než z panovitosti a zralého úmyslu a přeje sobě pro pokročilý věk a rostoucí neduživosť pokoje na všechen způsob, klonil se Matyáš z celého srdce k přijetí návrhův, z Prahy docházejících, ano u něho byly vlastně již přijaty. Zprávy z Čech postrašily ho tou měrou,†) že chtěl již i s samým Thurnem se rovnati (!), v kteréž příčině obrátil se s žádostí ke králi Ferdinandovi, aby s hrabětem hleděl v důvěrné vyjednávání vstoupiti. Ferdinand však zavrhl toto nabídnutí, nastupuje právě naopak na rozhodný odpor. Tak dávala se ona železná ruka, do kteréž měl někdy osud Čechův položen býti, v celé váze své již nyní znáti.††)

Mínění Ferdinanda, radícího k násilnému udušení povstání, bylo ostatně jen výrazem smýšlení a vyznání víry jedné z oněch dvou stran politických, do kterýchž se dvůr v příčinách záležitostí českých nyní počal rozštěpovati. První strana, kteráž měla samého císaře v čele, chtěla upřímně pokoji, pomýšlejíc nerada na válku,

---

*) Khuen císaři ze dne 8. června v Praze s douškou z dne 9. června, list ve Vídeň. stát. archivu. — List místodržících k císaři ze dne 10. června, v českém archivu zemském.

**) Rkp 373 v bibl. kn. J. z Lobkovic. Adam z Valdšteina kancleři ze dne 9. června 1618.

†) Srovnej v té příčině i Skálu II, 180.

††) Víd. archiv: List Matyáše Ferdinandovi ze dne 4. června 1618, pak Ferdinanda Matyášovi 7. června 1618.

jakkoli na ni se připravovala; druhá naopak uvítala odboj český s potěšením, nadějíc se, že po přemožení jeho bude moci ještě rozhodněji sobě počínati. Duch a zámysly této válečné strany nejlépe objasňují se jistým dobrozdáním, ve Vídeňském státním archivu se zachovavším, kteréž snaží se vyložiti, čím vláda vůči povstání českému má se spravovati. Toto dobré zdání, byvši již v prvních dnéch po vyhození místodržících sepsáno, může býti směle považováno za pravé a neustupně hájené hlediště přivrženců Ferdinandových, a ti, kdož se toho hlediště nejúsilněji zastávali, jsou nejvyšší kancléř Zdeněk z Lobkovic, Oñate a Michna. Nejvýznamnější místo jeho jest výpověď, „že náleží povstání české vlastně za dobrodíní považovati;“ neboť jím odpadá prý potřeba toho, aby užívalo se dále dosavadních polovičatých prostředkův proti českému vředu, t. j. proti ustavičné neposlušnosti stavův. Ztratiti nemůže prý císař žádným způsobem ničeho; neboť vypadne-li i válka na jeho škodu, ztratí prý jen ve cti to, co dávno již za to nestálo, aby ještě bylo drženo. Vyhraje-li ale císař, může prý tomu „otroctví,“ v kterémž posud vězel, na vždy konec učiniti a náklady na válku ze statků buřičův sobě vynahraditi. Přídavek, obsahující stručný přehled české historie, kterýž měl tohoto tvrzení i rady doložiti a objasniti, ukazuje ovšem, že rádce v každém hnutí stavovského života spatřoval již urážku velebnosti královské, před kterouž všem náleželo umlknouti.

Válka proti Čechům, od Ferdinanda odporučovaná, jakož i shledávání potřebných k tomu prostředkův staly se ostatně již od počátku června, tedy za doby, když Khuen vyslán jest do Prahy, předmětem pečlivých porad ve Vídni. Při dvoře počítali na to, že při nejvyšším napnutí vlastních sil bude možno asi 11600 pěších a 2600 jízdných do pole postaviti. Z tohoto počtu bylo několik tisíc žoldnéřův, kteříž pro nedávnou válku s Benátkami ještě ve Furlansku stáli, hned po ruce, ostatek musil teprv zverbován býti; a v skutku vydány jsou patenty verbířské k tomu konci v prvních dnech měsíce června. Kromě toho naďáli se, že bude lze asi 6000 lehkého uherského vojska na pomoc dostati, k čemuž měly ještě přistoupiti pomocné síly společníkův, jakéž troufáno sobě v Němcích získati. K arcibiskupovi Salcpurskému vypraven také bez prodlení

schvalní vyslanec, maje ho požádati za vystrojení a vydržování 1000 mužův vojska.*)

Toť byla všecka opatření, jež učiněna jsou v prvním leknutí a strachu, kteréž způsobily zprávy české. Ještě nestaly se kroky, ubezpečiti se Španělskem, na němž přece nejvíce záleželo. Nyní uloženo Trautsonovi a Zděnkovi z Lobkovic, aby v té příčině vyjednávali s vyslancem, majíce ho nejen za pomoc pána jeho, nýbrž i za vlastní jeho radu v záležitostech českých prositi. Jakého způ-; sobu asi bude rada loyalního Španěla v takovém zjevném případě „rebellie,“ o tom nemohlo býti předkem ani nejmenší pochybnosti„ a tak radil Oňate jednak k největší opatrnosti, jinak ale také k uchopení se nejmocnějších prostředkův. Nemůže-li císař smírné jednání bez rozhodného užitku vlastního k místu přivoditi, to nechť prý jen směle sáhne ke zbrani; neboť stav věcí nesnese prý většího ještě oslabování svrchované moci jeho. Poněvadž ale nedalo se očekávati, že Čechové cestou smlouvání čili smíru připustí k sobě horšího postavení, než bylo ono, v kterémž vězeli před odbojem, tož znamenala rada Oňatova tolik co válku. Při tom však nepodceňoval Oňate nesnadnosť války, nýbrž připouštěl sám napřed, že král Španělský bude musiť císaři vojskem aspoň 10 nebo 12000 mužův na pomoc přispěti, ano slíbil i hned přímluvy své v této míře u dvora španělského. V důvěrném listu, odeslaném na to do Španěl, žádal Oňate krále svého nejen za vystrojení onoho počtu vojska pro císaře, nýbrž i za pomoc hotovou, a to „všemi penězi,“ kteréž mu budou po ruce.**) Oňate považoval tedy boj s Čechy za to, čím v pravdě byl, totiž za boj na život a na smrť.

Mezi tím radil se Ferdinand v Prešpurce s Eggenbergem, Khleslem, Molartem a Trautmansdorfem v druhé konferenci o záležitostech českých. Všickni souhlasili v tom, že náleží nejprvé vším úsilím se zbrojiti, pak uvažovali výminky, pod kterými by smírné vyrovnání s Čechy uzavřeno býti mohlo. Jaké bylo smýšlení tohoto shromáždění, jasně poznává se z toho, že císaři nemínili na žádný

---

*) „Verzeichniss der Punkten, so von Ihr May. in Bohemicis ahngeordnet worden“ ze dne 9. června, ve Víd. stát. archivu Boh. IV.

**) Archiv Simancasský. „Parecer del Conde de Oñate sobre lo, que se le propusó de parte del Emperador tocante a los movimientos de Bohemia.

způsob raditi, aby majestátu a porovnání dokonale a ve všech kusích zachovávati sliboval; neboť oni nechtěli na to dopustiti, aby v dosavadním nakládání s duchovními statky jaká změna se stala.*) Císař, byv zpraven o výsledcích této porady, přistoupil také k mínění jejímu i vydal — nevyčkav ani návratu Khuenova, ani písemních návrhův jeho a místodržících, o kterých jsme výše byli připomenuli, ano pustiv nyní rozpoložení, kteréž ho bylo hnalo vyjednávati s Thurnem, docela mimo sebe — hned na to manifest k Čechům. V něm sliboval sice zachovávati všecky svobody a privileje zemské 11. čvna 1618 (tedy i majestát a porovnání), ale on nabízel zachovávati je tak, jak se to posud dělo. Takový slib nesrovnával se ovšem s návrhem Khuenovým, o kterémž císař ostatně ještě nevěděl, i musil v Čechách způsobiti ještě větší rozdrážděnosť. Na závěrek pohroženo Čechům tresty, nenavrátí-li se k pokoji a pořádku.*) Tento patent nedošel ještě do Prahy, když Khuen byl již na zpáteční cestě do Vídně.

Skoro týmž časem, co komissař císařský Prahu opouštěl, usnesli se direktoři o jisté opatření, kteréž nesvědčilo zrovna o tom, že by nepřátelského smýšlení k císaři při nich ubývalo, i nepřipovídalo tedy císařskému patentu, právě na cestě jsoucímu, dobrého uvítání, i kdyby byl obsah jeho více sliboval, než v skutku bylo. Direktoři rozhodli se totiž, obmeziti volnosť místodržících. Dne 14. června poslali tedy nejvyššímu purkrabí a křížovníku nařízení, aby příště nesměli ani města ani příbytkův svých bez zvláštního dovolení opouštěti. Toto opatření bylo však den na to v tom způsobě zmírněno, že jim aspoň dovoleno, navštěvovati chrám sv. Víta i císařskou zahradu. K p. Adamovi z Valdšteina, kterýž protestantům vždy byl ukazoval dobrou vůli, zachovali se také direktoři šetrněji; jemu dopuštěno svobodně po všech městech pražských choditi. Všem třem místodržícím zapovězena jest veškera činnosť v službách císařských a tak konečně ustoupeno od onoho klamu, kterýž s počátku při nejvyšších úřednících zemských prováděn byl, jakoby totiž ani volnosť ani úřední postavení jejich nemělo potkati se s nějakým skracováním.*) Když nyní císařský patent

*) Cís. patent v Rkp. 373 v bibl. kn. Jiřího z Lobkovic.
**) Nařízení toto naleză se v Rkp. 373 knihovny kn. J. z Lobkovic.

ze dne 11. června a s ním zároveň, jak se zdá, i některé jiné
21.čvna. spisy pozdějšího dáta do Prahy došly, odevzdal je kurýr nejvyššímu hofmistru Adamovi z Valdšteina. Valdštein pozval na to některé direktory k sobě i sděliv s nimi obsah listův, kteréž kurýr byl přinesl, chtěl tomu, aby uveřejnění a rozšíření jejich překáženo nebylo. Václav z Roupova, Fels a Vilém z Lobkovic, kteříž byli u něho se sešli, nechtěli ovšem uveřejnění manifestu dopustiti, žádajíce pouhé vydání jeho k rukoum direktorův. Nejvyšší hofmistr bránil se sice proti tomuto zlehčování královského listu, musil jim ale na konec přece býti po vůli.*)

Když Khuen po příjezdu svém do Vídně zprávu dával o šíření se povstání, jakož i o nepřátelském chování se direktorův,
18.čvna. dal Matyáš zhotoviti nový patent k Čechům. V podstatě shodoval se i tento patent s manifestem od 11. června, nemaje tudíž k návrhům, od Khuena již z Prahy učiněným, také žádného zření; neboť císař zakazoval se slavně, že bude zachovávati majestát beze všeho skracování, tvrdil ale zároveň, že nebyl nikdy porušen. V závěrku manifestu obsahovalo se pak nařízení, zastaviti všecko zbrojení. Že i tento patent nezměnil ničehož v povážlivém stavu věcí, rozumí se po některém uvážení jeho samo sebou. Když pak dostal se do Prahy, zabavili jej direktoři a zabránili uveřejnění jeho.

Nyní však byl sněm, položený k 25. červnu pohromadě, a direktorům nastávala povinnosť, podati jemu zprávu o přípisech císařových. Jak málo přáli stavové císaři, ukázalo se již tím, že sněm schválil internování místodržících, o němž direkce též k sněmu sdělení učinila. Strany patentu od 11. června ohlásili direktoři sněmu, že složili jej při deskách, totéž stalo se prý i s druhým, kterýž byl později došel. Aby oslabilo se pozastavení, jež takovéto nakládání s císařskými listy přece u některých osob na sněmu mohlo způsobiti, tvrdili direktoři, že druhý patent má falešný podpis císařův a že jsou kancléř a sekretář Michna tvůrcové jeho, což byla zřejmá nepravda, kteréž ale sněm přece jen na oko uvěřil Zrovna mezi tímto jednáním došel nový patent císařský z Vídně,

*) Valdšteinova zpráva ze dne 21. a 22. června v témž rukopisu knihovny Lobkovické.

dne 23. daný. List tento měl nemalé váhy do sebe, poněvadž v něm obliboval sobě císař poprvé smířlivější řeči, a připouštěje, že Čechové mají příčiny k stížnostem, vyzýval stavův otcovským způsobem, aby se s nimi pronesli, slibuje zároveň vyšetření jejich ve smyslu nálezův sněmovních z r. 1609, tedy způsobem, kterýž mohl býti s prospěchem protestantův. O tomto patentu nedalo se ovšem tvrditi, že by byl podvržený, proto ale přece nepotkal se s účinkem, přicházeje pozdě o celý ten čas, jenž minul od vyhození místodržících. Proto ale přece byl něco platen, zejmena k tomu, že stavové odstoupili od dosavadního mlčení svého, davše císaři písemní odpověď, v kteréž válečných opatření svých sice omlouvali nezbytnou potřebou obrany císaře i sebe proti společným nepřátelům, při čemž ale ani slovem zmínky neučinili o tom, že sobě přejí nějakého vyrovnání.*) 27. čvna. 1618

Toto vyjádření, ze sněmu samého vyšlé, dávalo císaři velmi málo útěchy, dokazujíc naopak, že ani pohrůžky, ani vlídná slova v Čechách více nevzpomohou; ale všecka naděje na brzké zjednání pokoje musila císaře teprv dokonale opustiti, přečetl-li sobě list, od direktorův zároveň jemu poslaný. Bylť sobě u nich totiž postěžoval na prohlášení Thurna k Budějovickým; direktoři však na místě, že by byli omlouvali Thurna z ostrého znění onoho prohlášení, vzali na sebe 30. čvna. odpovídání z toho, jistíce**), že Thurn tak jednal z rozkazu jejich, maje sobě totiž od nich poručeno, aby všechen cizí lid válečný přinutil ze země vyjíti; „dorazil-li při tom hrabě na Budějovické s slovy některými tvrdými, to že prý nic divného a neobyčejného není v příhodách takových.“ Na závěrek pak hrozili, že budou „i jinde mezi okolními sousedy a potentáty řádné pomoci a fedruňku vyhledávati,“ bude-li svoboda jejich vpádem cizího lidu válečného v nebezpečenství uváděna; direktoři jevili tedy v řečech svých k císaři nejen stejnou neústupnosť, jako stavové, nýbrž i ještě větší trpkosť. Pravého smýšlení svého dokázali ostatně několik málo dní později i tím, že vzali nejvyššího purkrabí, pustivše i poslední šetrnosť mimo sebe, pod přísnou dohlídku. Dvanáct vojákův polo-

*) Rkp 373 v bibl. kn. Jiřího z Lobkovic.
**) Skála II, 227. Viz též Rkp. 373 v bibl. kn. Jiřího z Lobkovic.

ženo mu do domu, aby zabránili všem pokusům outěku, majíce na jednání jeho bedlivý pozor.*) Příkrosť tohoto prostředku, proti císaři naměřeného, zvýšena i tím, že manželka nejvyššího kancléře, paní Polyxena z Lobkovic, zdržena jest násilně v Praze i se synem svým (kterýž později co přední ministr cís. Leopolda I tajemným pádem svým proslul), nesmějíc odebrati se za svým mužem do Vídně. Teprv později podařilo se přímluvě kurfiršta Saského, o kterouž Ferdinand sám se ucházel, učiniti aspoň tomuto internování brzký konec.**)

Mezi tím došly přípisy stavův i direktorův do Vídně. Císař srozuměv obsahu jejich, popudil se jím nemálo, a to tím více, poněvadž nezdálo se mu, že by byl takové odpovědi na poslední vyjádření své zasluhoval. Prudce odmítnul v novém listu od sebe posměšnou licemĕrnost, s kterouž direktoři mluvili o válečném
čvce. lidu jeho, jako o cizím, i odpověděl k jich pohrůžce, že by v případu dalších nájezdův toho lidu viděli se nuceny, doprošovati se pomoci při vůkolních křesťanských knížatech, — že to bez toho již učinili, jak doufá, bez naděje.***) Vůbec přidržoval se tento list císařův jadrné řeči, zříkaje se všeho pokryctví blahomluvných frasí a jmenuje věci pravým jich jmenem. Direktoři nebyli, co se jich
.čvce. 1618 samých tkne, s odpovědí v nesnázích, hledíce státoprávním jakýmsi pojednáním dokázati, že císař nemá práva, bez svolení sněmu vojsko v zemi najímati anebo rozstavovati. To bylo ovšem pravda; direktoři zamlčeli však jen tu maličkost, že i stavům nepřisluší, bez svolení krále se zbrojiti, a že jich vlastní odbojné počínání nedůstatek práva při zbrojení císaře k nápravě přivádělo nebo aspoň dobře ospravedlňovalo. Opáčivše na to staré, a jak jsme zde dostatečně vyložili, ovšem spravedlivé stížnosti své strany chování se císaře ve věcech náboženských, při čemž dali se strhnouti k trpkým výčitkám proti všem osobám, císaři blíže jsoucím, — prohlásili na konec poprvé, že by přijali nějaké vyrovnání, od císaře

---

*) „Unterschiedliche Acten. Nachrichten aus Prag, dd. 12. Juli 1618“ ve Vídeňském stát. archivu.

**) Ferdinand kurf. Saskému ze dne 9. června 1618 v Saském stát. archivu.

***) Rkp. 373 v bibl. kn. Jiřího z Lobkovic.

nabízené, kdyby kurfirštové německé říše (rozuměj: protestantští) je smluvili a za ně se zaručili*).

Když toto dopisování mezi Prahou a Vídní, kteréž ostatně věci míru v praničemž neprospělo, běh svůj vzalo, mělo zbrojení, počátkem června uzavřené, podlé přání Ferdinanda a přívrženců̊v jeho bez ustání pokračovati. To však se nestalo, dadouc se kromě mírumilovnosti císařovy i tím vysvětliti, že Ferdinand pořád ještě v Prešpurce byl zdržován, nemoha pro nepřítomnosť svou sám věci popoháněti. Když ale u Čechův prostředkem měsíce června verbování tak dalece dospělo, že Thurn mohl v čele 4000 mužův k Budějovicům vytáhnouti, začala choulostivosť císařova již samým přátelům jeho býti s největším považením. Ještě 21. června nebylo skoro nic k místu přivedeno, co vzhledem k uzavřenému zbrojení vidělo se býti potřebné, ani jeden muž nebyl ještě do Čech vypraven, i dalož se s jistotou očekávati, že Čechové přejdou beze všech překážek přes rakouské hranice. Manifesty císařovy k Čechům měly aspoň tu poctivou stránku na sobě, že nesloužily za plášť úmyslům násilnickým, nýbrž že byly upřímným, jakkoli ostatně nepřiměřeným výrazem skutečného dychtění po míru.

Za to díval se Ferdinand s velikým nepokojem na tuto nedbalosť, kteráž mohla v krátkém čase všem bojům položiti konec takový, jenž s vysokomyslnými záměry jeho nikterak se nesnášel. Prvé než mohl král obavám svým slova propůjčiti, obrátil se Oñate (jest-li z vlastního popudu, nebo v dorozumění s ním, toho nelze více doložiti) schvalním pamětním spisem k císaři, v kterémž nelíčenými slovy pronášel podivení své nad nepochopitelnou líknavostí, s kterouž zbrojení se děje, připomínaje na konec, že nemůže sobě toho vyložiti jinak, než že stalo se tajné nějaké ujednání s hlavami českých buřičův, kteříž prý nepochybně nyní k poslušenství se navrátí. Má-li však již takové jednání zůstati tajemstvím, tedy že prý se sluší, aby aspoň král Španělský o něm zpraven byl, poněvadž právě se chystá, pro císaře podstoupiti největší výlohy**).

*) Skála II. str. 302—310.

**) Memorial, que dió el Conde de Oñate a S. M. Ces. en 21. de Junio 1618, v arch. Simancas. pod sig. $\frac{2503}{130}$

Nezdálo se však, že by tento chytře nastrojený spis pamětní byl císaře popohnal k většímu úsilí; ano právě naopak dopisoval sobě tento v následujících dnech horlivěji s Čechy, než kdy před tím. Oñate, nemoha se v horlivosti své, aby přemoženi byli ti, jichž co kacířův a buřičův dvojnásob nenáviděl, déle přemáhati, pustil se osobně do Prešpurka, aby u Ferdinanda vedl stížnosť na Matyáše. Král pociťoval arci v hloubi duše své všecko, cokoli mu Oñate přednášel, nemohl sobě však pomoci, jsa sněmem uherským pořád ještě v Prešpurce zdržován. Tolik aspoň slíbil Oñatovi pro útěchu, že záležitostí českých, jakmile bude po korunovaci, bez meškání mocně se ujme; co však nejprv ku předu bude poháněti, bude prý odstranění Khlesla, s kterýmž nechce nic více míti.*)

Uherský sněm propuštěn jest počátkem května a tím získal Ferdinand konečně žádoucí zvůle. Přítomnosť jeho ve Vídni přispěšovala sice v něčem zbrojení, avšak daleko ne tou měrou, jak byl toho sám žádostiv. Nedůvěra, s kterouž se Matyáš, který celý byl v rukou Khleslových, jakož i arciknížata střídavě pozorovali, přiváděla se každým dnem více k platnosti, nedopouštějíc vzniku svornému a jednotnému počínání. Tu rozhodli se konečně Maximilian a Ferdinand, provésti nyní plán, s kterýmž se již tolik let byli zabývali, a zmocniti se osoby kardinála, učiníce ho takto na vždy neškodným.

Prvé než úmysl svůj v skutek uvedli, radili se ještě jednou pospolu, nemají-li poslední ještě pokus učiniti při císaři samém, poprosíce ho totiž za propuštění Khlesla. Nemohouce však pochybovati, že prosba tato bude daremná a protivníku jejich jen na výstrahu, rozhodli se o vynešení té věci o vlastní ujmě se pokusiti. Oñate, jehož byli o předsevzetí svém zpravili, schvaloval jim toho, odepřel ale, zúčastniti se osobně při takovém útoku na kardinála, nechtěje se sám vůči císaři kompromitovati. Tak zůstali Ferdinand a Maximilian na tom, že sami toho skutku se odváží, a zmocníce se osoby protivníka svého, zajatého pošlou do Tyrol a v některém zámku tamějším vsadí.

Záleželo nyní přede vším jen na tom, dostati kardinála na

**) Oñate králi Filipovi ze dne 26. června, v archivu Simancas. č. 2503.

místo, kdež by možno bylo tajně jeho se zmocniti. Maximilian navlekl tu věc v tom způsobě, že navštíviv kardinála vyslovil za tou 19. čvce 1618
příležitostí přání své, spatřiti ho také u sebe. Khlesl nechtěje v zdvořilosti zůstati pozadu, dal se druhý den u Maximiliana zeptati, kdyby mu bylo příhodno návštěvu jeho přijmouti. Odpověď 20. čvce.
zněla v ten smysl, že lze arciknížete, poněvadž prý je právě pátek a práce nemnoho, nejspíše o 2. hodině s poledne doma zastihnouti. Khlesl vydal se v pravý čas na cestu, i setkav se na ní s vyslancem papežským, pozval ho k sobě do vozu. Mezi oběma vznikla na to rozmluva vážného obsahu; neboť dojevše do hradu zůstali ještě přes čtvrť hodiny po hromadě seděti. Nuncius poroučel se konečně a Khlesl šel na to v jakémsi zaražení mysli, jak aspoň služebnictvo domnívalo se spatřovati, na horu do komnat arciknížete, při kterémž nalezali se Oñate i Ferdinand. Na schody vyšel mu vstříc komorník arciknížete, omlouvaje pána svého, že prý pro churavosť nemůže ho sám venku uvítati. Khlesl šel na to dále až do příchozí jizby, kdež nalezl pány ze Stadionu a Breunerů, pak hrabata Dampierra a Colalta i Montecuculiho. Stadion zavřel ihned dveře, ani druzí bránili kardinálovi dalšího vstupu, pravíce, že prý král Ferdinand přikázal, aby na tomto místě počkal. Když Khlesl na to s udivením se zeptal, co to všecko znamenati má, prohlásil Breuner, že ho zajímá jmenem veškerého domu Rakouského, přikazuje mu zároveň, aby složil šat svůj kardinalský a vzal na se tento sprostý oděv duchovní.

Khlesl, před jehož očima otvírala se nyní najednou bezedná propasť, do kteréž měl uvržen býti, zdráhal se poslechnouti, odvolávaje se k přednostem stavu svého, načež Dampierre zhurta vpadl mu do řeči, nazývaje ho bezectným klukem a hroze, že se mu ještě hůře povede, nevzdá-li se dobrovolně. Ještě nedal se kardinál zastrašiti, žádaje toliko, aby byl veden k císaři; teprv když mu to zhola odepřeno, shledal, že jest nezbytně ztracen, jako že všecken odpor jest marný, i poddal se osudu svému. Vyměniv červený plášť a čepičku za plášť a klobouk černé barvy, vyveden jest krytou chodbou z hradu ven na val, přes kterýž dal arcikníže čtyři dni před tím zvláštní voznici až k bráně Škotské založiti. Zde posazen jest do šestispřežného vozu a v průvodu zástupu jezdců

pod komandem Dampierrovým tryskem dále vezen. Uraziv takto dvě míle, našel druhý vůz s šesti čerstvými koni pohotově, do kteréhož donucen jest přesednouti. Jízda děla se pořád stejným kvapem i naměřila k Novému městu za Vídní. Kardinál uzřev město, kteréž bylo sídlem biskupství jeho, počal volnějí dýchati, domnívaje se, že bude zde konec nucené jízdě a že ho zde vsadí do vězení. Když však bez zadržení vezen dále, vida se takto v poslední naději své zklamána, vyronil hořké slze i nepromluvil k průvodčím ani slova více. Jízdný průvod jeho trval však jen až do Šotvínu. Zde nařízeno mu, vystoupiti z vozu i vsednouti do nosidek, načež cesta horami dále vedla, a sice Štýrskem a Korutany do Tyrol. Vedlé nosičův a některých služebníkův vyprovázeli ho nyní toliko pánové Breuner a z Volkenšteina. Teprv v zámku Ambrasském blíže Inšpruku, kamž osmého dne po unešení svém z Vídně dorazil, zastaveno s ním na dobro a nucená cesta jeho proměnila se v tuhé vězení.*)

Zajetí kardinála povedlo se tedy náležitě a ještě mnoho hodin po odjezdu jeho z Vídně netušil nikdo z nevědomých, co se s ním bylo přihodilo. Služebníci, kteříž ho byli do císařského hradu provodili, pohoštěni jsou v jedné světnici vínem i domnívali se, že pána jejich zdržuje důležité jednání. Arciknížatům nastával nyní nejtěžší díl práce; neboť jim náleželo také zpraviti císaře o násilném účinku svém i vymoci pro něj schválení. Asi hodinu po zajetí kardinála odebrali se do císařských komnat i dali se u Matyáše, kterýž ležel nemocen v posteli, náležité opověditi. Tento, očekávaje nějaké úřední jednání nebo stížnosti, dal jim vzkázati, aby se u něho s Khleslem zase najíti dali. S počátku chtěli arciknížata Matyáši tento příkaz pod nějakou záminkou vymluviti, i

*) Zajetí Khlesla, jakož i potomní příběhy při dvoře císarském vypravujeme podlé následujících pramenův: 1. Podlé tří zpráv v saském státním archivu 9168 fol. 48, 100 a 107, z nichž první dvě jsou listy Zeidlerovy z dne 11/21 a 18/28 července; 2. z listu Oňatova k Filipovi III ze dne 1. srpna v arch. Simancas. 2503; 3. z listin při díle Hammer-Purgstallově o Khleslovi d. IV; 4. z listu Karla z Žerotína k Hartvikovi z Stietten, daného dne 26. července. Karel z Žerotína nalézal se v době zajetí Khleslova ve Vídni i oblíbil sobě z těch časův podivný úkol v nepokojích českých, jakož brzo o tom šíře oznamovati budeme.

prosili sobě poznovu slyšení; nepořídivše ale takto ničeho, pustili
všecku přetvářku mimo sebe, i vstoupivše sami do císařské komnaty,
vzpovídali se z toho, co byli spáchali. Matyáš ulekl se náramně
a nemluvě s počátku ani slova, zatínal v málomocnosti své zuby
do prostěradla. Později vzpamatoval se přece i nazvav jednání
Maximiliana, kterýž hlavní díl viny na se vzal, surovým, žádal okamžité
navrácení kardinála. Odhodlanosť jeho neměla však dlouhého
trvání, brzo dal se aspoň do té míry uchlácholiti, že vyslechl
příčiny, kterýmiž arciknížata jednání svého ospravedlňovali. Jakkoli
ho výklad tento ani dost málo nepřesvědčil a veškera pýcha jeho
takovým bezohledným nakládáním s kardinálem na nejvýš popuzena
byla, přece nedostala se vůle jeho, zvyklá dáti se voditi jako mysl
dětská, k žádnému rozhodnému předsevzetí. Arciknížata opustili
ho nesmířeného, ale opatření, vyvedené s Khleslem, nebylo přece
zrušeno.

Strany při dvoře uvedeny jsou zpravou o zajetí kardinála
v náramné jitření. Věrní přívrženci Khleslovi, Khuen totiž a
Trautmansdorf, nejvyšší hofmistr císařové, nemínili věci pána a
mistra svého i hned poběhnouti, nýbrž ujímali se ho, jakž mohli,
pracujíce o to, aby pohnuli císaře a císařovnu k nějakému rozhodnému
kroku; ale oběma nedostávalo se náležité odhodlanosti. Matyáš
obávaje se nebezpečenství své vlastní osoby, dával ložnici svou
pevně zamykati, ano mluvil i o tom, že se dá v ochranu Čechům
nebo Hornorakouským stavům, ana císařovna proudem slzí zármutku
svému ulehčovala. Druhý den na to navštívili ji Maximilian i Fer- 21. čvce
dinand, chtíce ji ukonejšiti, avšak pohled na oba vinníky podráždil
hněv její ještě více. Obrátivši se k Ferdinandovi, otázala se ho,
také-li to je poděkování za ty dvě koruny, kterých mu dopřál
manžel její; ona že prý vidí, že císař jim příliš dlouho žije. Na
kolenou prosili oba arciknížata za odpuštění císařovny; ale málomocný
hněv její byl tím ještě více popuzen, i arciknížata zkusili
jazyka jejího. Ferdinand, jakkoli v jednání svém vždy ústupnější,
než Maximilian, prohlásil se přece na doléhání císařovny strany navrácení
kardinála, že raději obou korun svých se zřekne, než aby
k tomu měl svoliti.

Mezi tím snažili se přívrženci Ferdinandovi, kteříž v těchto

dnech rychle se množili, vidouce v něm příštího pána svého, ukonejšiti císaře a císařovnu. K žádosti Ferdinanda odebrali se kardinál z Ditrichšteina a kníže Karel z Lichtenšteina k císaři, i zastávali se při něm prostředku, s Khleslem učiněného, tvrdíce, že byl potřebný. Nejpřednější dvořané, kromě Khuena a Trautmansdorfa, přimlouvali se podobnými řečmi, a sám Karel z Žerotína, který tehdáž ve Vídni se zdržoval, schvaloval odstranění kardinála kromě způsobu, jakýmž se bylo stalo. Aby přesvědčení císařovo, které již počalo se viklati, dokonale se obrátilo, poslán nyní Oňate do boje. Byv připuštěn k slyšení, vytasil se s dlouhou řadou obvinění proti Khleslovi jak pro politické, tak osobní chování jeho i odevzdal císaři na konec pamětní spis pro lepší doložení toho, co byl ústně pověděl. Matyáš poslouchaje pozorně, zdál se býti přesvědčen o vážnosti toho, co mu sdělováno, i otázal se na konec, byl-li král Španělský napřed o úkladu onom zpraven, což ovšem Oňate upřel. Vyslanec nezůstal však na tomto jediném prostředku; věda dobře, jaký vliv mají na Matyáše lidé jeho, navštívil všecky rady císařské, povzbuzoval těch, kteréž pro Ferdinanda byl získal, aby jeho srdnaté u císaře se zastávali, i zastrašil neústupných pohrůžkami.

Poněvadž nepřátelé Khleslovi neustávali, kličky jeho křiklavými barvami vyličovati, vzdáleného z lakomství a pánovitosti obviňovati a nedůtklivost císařovu proti němu drážditi, počal tento na konec přece jiného náhledu býti. Posléze pronesl se již v ta slova: „Jest-li že náš nejtajnější a nejdůvěrnější rada v skutku takových věcí proti nám se dopustil, pak jste té čiperné šelmě udělali, co jí patřilo.“ Tak dal se Matyáš postupně i k smíření s arciknížaty nakloniti, pro ten případ, odprosí-li ho řádně, což ovšem arciknížata rádi chtěli učiniti. Formule odprošení byla navržena a potkala se s všeobecným souhlasem. Podlé programu
smíření dostavili se dne 29. července Ferdinand i Maximilian k cí- 16
saři. Král ujal se slova, zakazuje se, že on a strýc jeho nikdy nic jiného, leč prospěch císařův, nevyhledávali, a chtěl na to (podlé programu) kleče i s Maximilianem odprošení vykonati. Matyáš zabránil jim ale v tom i objav jednoho i druhého, prohlásil se býti zcela spokojena, načež nařídil, aby formule odprošovací byla spálena. Jediná šetrnosť, kterou císař bývalému ministru svému pro-

kázal, záležela v tom, že dal sobě zabezpečiti život jeho, vyhražuje další s ním naložení jedinému papeži. Tím skončila se všechna různice v císařské rodině; i císařovna spokojila se konečně, vzavši dřevní výčitky své nazpět. — Bylof to ostatně jen znamením dětinské slabosti, že císař, odpustiv vlastním původcům pohanění osoby své, zlosť vylil sobě na poddaných pomocnících jejich. Podlé přání jeho nesměl Breuner, poněvadž v zajetí Khleslově měl předního podílu, ani přes hranice arcíknížectví Rakouského vkročiti, aniž Vídně navštíviti, a podobným způsobem zakázáno Dampierrovi, zejmena pro vyprovázení kardinála, ubírati se hradem s jezdci svými. Arciknížata musili chtíc nechtíc připustiti tohoto krotkého potrestání nastrojův svých.

Od té chvíle, co Khlesl octnul se v zajetí arciknížat, stala se z něho také politická mrtvola, jakkoli s počátku nemohl se nikterak smířiti se stavem tímto. Věda dobře, že císař bez něho býti nemůže, směl se právem tolik do něho nadíti, že při této hanebné urážce vlastní osoby dodá sobě srdce a provede osvobození miláčka svého. Rychlosť, s kterouž ujížděl po silnici a kteráž ho od Vídně čím dále tím více unášela, trápila ho snad proto nejvíce, poněvadž se domýšlel, že rychlý posel, schválně snad od císaře za ním vypravený, nepostačí dohoniti povoz. Když na konec v Ambrasu zůstati musil, mizela mu každou hodinou daremného čekání naděje, že císař nazpět ho povolá. V nepokojné a čiperné mysli své jal se tudíž uvažovati, co by mu asi z tohoto mrzutého položení ven pomohlo, i odhodlal se na konec k psaní. Císaři nesvědčil ovšem jeho list, neboť kdož mu stál za to, že ho dojde, i mohl-liž co očekávati od pána, kterýž služebníka svého bez odporu v šanc byl vydal? Psalť Khlesl Ferdinandovi, prose ho za navrácení svobody, a sice jen k tomu konci, aby odtud jediné povinnostmi duchovního stavu svého směl se zabývati. Jakkoli byl tento list pokorný a pln oddanosti do vůle boží, přece nevyhýbal se pernému sarkasmu, kterýž byl ovšem jedinou zbraní vězně. Dávno již bylo prý jeho vůlí, dáti výhost všemu světskému zaměstnání i sloužiti toliko církvi, avšak papež samojediný nechtěl prý ničehož slyšeti o tomto úmyslu. Nyní ale, co prý Ferdinand i Maximilian tak mocnými obhájci (!) tohoto křesťanského předsevzetí jeho se byli učinili, vidí se dvoj-

násob k tomu vázána, aby živobytí svého podlé toho zpravil. Nyní že prý chce mezi jiným vystavěti dvorec biskupský ve Vídni, klášter „u brány nebeské“ slušně nadati, špitál založiti a což toho bylo více. Na to zapřísahal krále záslUhami, kterýchž prý sobě dobyl o něho a dům Habsburský, aby mu nebránil v této činnosti; do světa nevrátí prý se zajisté více, poznav „bezbožnosť a faleš jeho“ i shledav, co „v něm jest smůly.“

List tento nevyjednal však kardinálovi žádné pomoci; neboť ti, kdož se ho právě byli sprostili, nepociťovali v sobě ani dost málo chuti, povolati ho opět sobě na blízko. Více naděje mohl sobě kardinál počítati při stolici říšské; neboť nedalo se mysliti, že by kurie papežská takového příkoří, jednomu z nejpřednějších hodnostářův církevních způsobené, beze všeho pokárání propustila. V skutku také vyslovil papež Pavel V politování své nad touto příhodou, jak mile zpráva o ní ho došla, i nařídil schvalní komissi kardinálův k vyšetření té věci. Díl jejich kárali také ono násilí, Khleslovi učiněné, chtějíce, aby proti původcům jeho bylo tresty církevními postupováno, v čemž ale poraženi jsou auktoritou kardinála Bellarmina, zastávajícího se toho mínění, že dovoleno jest, vzíti do vazby osobu kardinálskou, uvádí-li stát do velkého nebezpečenství*). Papež pak, nemaje sám zrovna nejlepšího mínění o politické činnosti Khleslově, oblíbil sobě velikou šetrnosť k Ferdinandovi, na kterémž konečně všecka vina zůstala, poněvadž Maximilian koncem r. 1618 zemřel. Pavel V žádal na králi toliko formální zadostučinění a sice v tom způsobě, aby za sebe a pomocníky své žádal rozřešení od církevní klatby, a vyznal se s příčinami, kteréž ho k tomuto násilnému účinku svedly. Druhou časť žádosti papežovy byl Ferdinand ihned hotov vyplniti, naopak zdráhal se rozhodně, prositi sobě rozřešení za skutek, ku kterémuž sobě počítal dokonalé právo míti; později však ustoupil i v této věci. Jak málo ostatně Pavel V mínil se do opravdy vzpírati proti odloučení kardinála ode vší politické činnosti, pokud by jen životem svým zůstal bezpečen, ukázalo se nejlépe průchodem vyjednávání samých; neboť později dostalo se Ferdinandovi právě od papeže výstrahy, aby vězně svého dal do-

*) „Kardinal Khlesl“ od Kerschbaumra str. 301.

bře opatrovati, poněvadž prý Benátčané se pokoušejí, osvoboditi ho nebo otráviti*), toto poslední nepochybně jen za tím úmyslem, aby pak na Ferdinanda samého vinu z takového útoku na život kardinálův svalovati mohli.

V zámku Ambrasském, v prvním to vězení svém, zůstal ostatně Khlesl jen krátkou dobu; již 30 července převedli ho do sídelního 1618 hradu v Inšpruku, kdež držen jesť až na podzim r. 1619. Mezi tím počal nuncius papežský Verospi vyšetřování proti němu v příčině obvinění jeho z velezrády a ubližování prospěchu církve, kteréž Ferdinand proti němu byl zdvihl. Když Verospi přistoupiti chtěl k soudnímu výslechu kardinála, odepřel Khlesl nejen toho, nýbrž vzdal se i všelikého hájení své osoby, poddávaje se na milosť stolici sv. Petra. Intervence papežova změnila v osudech jeho prozatím jen tolik, že odveden jest do kláštera Svatojirského blíž Švacu, kdež pak chován jesť již co vězeň papežův, přestav býti zajatým rodu Habsburského. Tím však nepolepšil stavu svého, neboť i tu zůstal obmezen na pokoj svůj a musil se i vší korrespondence zdržeti, ano zdálo se, že tu i skončí dni života; neboť papež vynesl za nedlouho i rozsudek nad ním, že má býti držán v doživotném vězení.

Co obvinění Khlesla se tkne, znělоť v rozličných dobách rozličným způsobem. Hned po odstranění jeho vinili ho arciknížata ve spisu, na jehož rozšíření sobě dali záležeti, že prý zlehčoval důstojnosť císařskou, že strojil překážky ustanovení nástupce, vyzrazoval tajemství státní a připouštěl k sobě podplacování**). Když později vedlé rozkazu papežské stolice Verospi, jsa k vyšetření té věci nařízen, žádal sobě zprávy o tom, z čeho kardinálovi vina se dává, doručila mu rada císařská stižný spis, jehož obsah nesnášel se s předešlými žalobami na kardinála. Nyní obviňovali Khlesla z toho, že prý svým časem rozdmychoval spor mezi Rudolfem a Matyášem, stav se takto nejen původem usílené moci protestantů v zemích rakouských, nýbrž i udělení majestátu. Podobným způsobem svalovala se nepřímo na něho vina z vypuknutí českého povstání,

*) Oñate Filipovi III, dto 30. září 1618, v arch. Simancasském.

**) Tento spis žalobný uveřejněn jesť tiskem za nedlouho po pádu Khleslově. On nepochází od Oñata, jak Hammer se domýšlel, nýbrž od arciknížat samých a rad jejich.

jakož i z podpory Turkův v Uhrách. Přímo kladeno mu za vinu, že kazil dílo nástupnictví, že za peníze ujímal se protestantův na škodu katolíkův a že se dopustil simonie. Takto prožalován jest kardinál nejen z velezrády, nýbrž i z mrzkého ubližování prospěchu církve.

Co souditi o všech těchto žalobách, shledává se dostatečně z toho, co jsme posud vypravovali. Kardinálovi uvalovati na svědomí list majestátní, povstání české nebo ujímání se protestantův, je holé pokrytství. Pojme-li se věc od základův, pak lze ho ovšem viniti, že politikou svou způsobil odboj v Čechách: ale ne z toho vinili ho ve Vídni, že hleděl si restaurace náboženské, nýbrž proto, že při odjezdu císařově z Prahy nezpůsobil jmenování Ferdinanda nebo Maximiliana za místodržící, čímž by prý odboj v zárodku již byl zničen býval! S podstatou bude jen to obvinění, že Khlesl neujímal se otázky nástupnictví, překážeje jí spíše, čímž se ovšem zpronevěřil rodu, o jehož zvelebení měl vlastně pracovati. I nebylť to snad ohled na časný prospěch jednotlivých zemí nebo celého mocnářství, kterémuž Khlesl dal se při tomto jednání vésti, nýbrž osobní jeho ctižádosť, k tomu ho ženoucí, aby všemi cestami v držení nabyté moci se zachoval.

Co se dotýče žalob, jako by Khlesl, přijímaje na penězích dary od protestantův, za to všelicos jim byl k vůli číníval, a že i jinak hříchu simonie se dopouštěl: tož nedá se vyšetřováním té věci více dokázati, leč to, že Khlesl dopříval nenasytnému a špinavému lakomství sebou vládnouti. Bohaté důchody obou biskupství jeho, jakož i příjmy proboštství metropolitního ve Vídni dávno mu již nestačily; on doprošoval se na císaři snažně, aby mu vykázal plat nějaký jako tajnému radovi, zakazuje se při tom, že vidí se nucena úspor svých se dotýkati, což vlastně naopak se mělo. Užívaje dále postavení svého způsobem nejdotíravějším, aby naplňoval kassy své, dovedl mezi jiným i toho, že stavové všech zemí, pánu jeho poddaných, jedni po druhých stávali se jeho kontribuenty. Tak platili mu stavové čeští, moravští, slezští, rakouští a t. d. pod rozličnými tituly pěkné summy, zároveň dával bez obalu všem vyslancům cizích mocností na srozumněnou, že v jednáních svých jen tenkráte pořídí, budou-li jich dary poháněti. Následkem toho šířila se nejhorší pověsť o lakomství jeho, uváděje v nebezpečenství nejen

vlastní jeho vážnosť, nýbrž i důstojnosť císaře, pána jeho. I ze Španěl samých dovedl kořistiti; odtamtud šel mu výroční důchod 3000 skudův, za jehož zvýšení bez unavení žebral, až se konečně kabinet španělský rozhodnul, vypláceti mu každoročně 10.000 skudův*). Tak rostlo jmění jeho bez ustání a přece sobě naříkal, že nestačí více, zapravovati veliký náklad, kterýž postavení jeho prý sobě vymáhá a že mu třeba místa svého opustiti, nemá-li v dluhy upadnouti nebo na žebrotu přijíti. Poukazování k žebrácké mošně mělo zvláště omlouvati nestydatosť jeho ve Španělích. — Po zatknutí Khleslově potáhnuto jesť jmění jeho k císařské komoře a přišlo císaři právě vhod, jemuž posloužilo výborně k přípravám válečným proti Čechům. Jak veliké bylo toto jmění, není zjištěno; někteří rozprávěli o 400.000 dukátech, ano je posel Benátský na 200.000 skudův páčil. Každým způsobem obnášelo více než 300.000 rýnských, poněvadž tato summa později jmenem náhrady mu přiřknuta byla.

Khlesl, zříkaje se hájení své vlastní osoby proti zločinům, za vinu jemu kladeným, a poddávaje se zcela na milosť papežovu, očekával zajisté mírnějšího ortele, než-li byl ten, kterýž ho k doživotnému vězení odsuzoval. Přece však neschvátila tato rána životní sílu jeho; on hodlal vyčkati lepší časy a ty přece zas přišly. Po věrných přátelích dovedl pro sebe vzbuditi účastenství při kardinálech, jakož i při papeži Řehoři XV (nástupci Pavla V), tak že onen dal Ferdinanda II žádati, aby mu propustil vězně svého pod vlastní dohlídku do Říma. Po některém zdráhání přistoupil Ferdinand na tuto prosbu i pustil kardinála do Říma, kamž tento dne 27. listopadu 1622 dorazil, načež prozatím v hradě sv. Andělův uvězněn jest. Odtud psal Khlesl Ferdinandovi, gratuluje mu k dobytým vítězstvím a prose pokorné v uvážení pokročilého věku svého (bylť již 71 letý stařec) za udělení celé svobody. Poněvadž i papež přimlouval se k vyplnění této prosby jeho, dopustil Ferdinand, nemaje se kardinála v ničem více obávati, aby mu dána byla svoboda a však pod tou výminkou, aby zůstal v Římě, do Rakous více nechodé, a zřekl se všeho práva k bývalému jmění svému.

*) V archivu Simancasském č. 2327: List Oňatův ze dne 7. a 14. března 1618. Usnešení Španělské rady o něm ze dne 24. dubna.

Khlesl rád svolil k těmto výminkám i požíval odtud bez skrácení důchodův svých biskupství, Vídeňského totiž a Novoměstského.

Tak prošlo několik let, kterých Khlesl k tomu hleděl užíti, aby rozličnými známostmi, novými i starými, k ztracené vážnosti opět sobě dopomohl a některými službičkami Ferdinandově milosti opět se doporučil; neboť na té záleželo mu nyní především, poněvadž návrat do vlasti byl ustavičným jeho přáním. I toto přání se mu na konec vyplnilo; r. 1627 udělil mu císař dovolení, aby do Rakous vrátiti se směl. Tak navrátil se Khlesl opět do vlasti své, kteréž 9½ roku nebyl viděl, a v kteréž chtěl odtud jedinými povinnostmi duchovního úřadu svého se zabývati. Proto však přece nespustil se naděje, dostati se opět k svým penězům. Již z Říma ucházel se vzdor tomu, že písemně jmění svého byl se zřekl, o navrácení tohoto jmění, r. 1618 ztraceného. Nyní však ujal se té věci s důrazem i dovedl v skutku tolik, že Ferdinand vydal mu dlužní úpisy na 300.000 zl., kteréž mu 18.000 zlatými zúrokovány jsou, což ovšem nedává hodnotu veškerého jmění, jemu odňatého. V hromadě s příjmy svých biskupství, jejichž zvýšení rovněž k místu přivedl, požíval na konec života svého znamenitý důchod výroční 48.000 zlatých *). Khlesl zemřel dne 18. září 1630 v stáří 77 let, prokazuje až do poslední chvíle zrovna tak neunavenou činnosť co biskup, jako dříve co státník. Z jmění svého, kteréž při smrti jeho až na půl millionu zlatých bylo vyrostlo, odkázal jen asi 46.000 zlatých příbuzným svým, všecko ostatní obrátil k účelům duchovním.

Kardinálu Khleslovi dávalo se ode dávna mezi rakouskými státníky znamenité místo nejen pro velikou moc, nýbrž i pro památné osudy jeho. Vrstevníci jeho, jakož i pozdější historikové vychvalují, a to zajisté s podstatou, při něm nemalé schopnosti, neobyčejnou přičinlivosť a velikou obratnosť ve všech záležitostech a poměrech, tak že náleží na konec právem se otázati, přísluší-li jemu i co státníku nějaké přední místo. Kdybychom pustili mimo sebe slabé stránky povahy jeho, pověstné totiž lakomství, jakož i rozhodné sobectví, na kterémž spor jeho s arciknížaty spoléhal, přece nebylo by nám lze, v oné věci s dobrým svědomím přisvěd-

*) Bližší zprávy o tom lze nalézti u Kerschbaumra, Hurtra i Hammra.

čiti. Sluší-li muže takového za pravého státníka vyhlásiti, kterýž nejen pořádek vnitřní udržeti, nebezpečné protivy narovnati a obci nebo státu i na venek vážnosť a vliv zjednati umí, nýbrž i v rozhodných krizách, kdež dosavadní pravidla vlády a správy více nestačují, na cestu pravé politiky uhoditi dovede: to není kardinál Khlesl žádným státníkem, neboť on nedokázal ani jedno ani druhé.

Při takovém stavu, ku kterémuž věci v Rakouských zemích při počátku 17. věku byly dospěly, vedly toliko dvě cesty bezpečně k cíli. První z nich záležela v poctivém a upřímném uznání faktických poměrův náboženských, jakož i v důsledném zavrhování všelikých pokusů, pokořiti protestanty a zachovati katolíkům panství. Taková politika byla by zacpala nejhojnější pramen vnitřních různic, poskytnouc nad to možnosť, udolati všecky nesnáze, kteréž se v každé době organickému spořádání a sjednocení státu rakouského v cestu stavěly. Čím dříve však tyto nesnáze byly by za své vzaly, tím spíše byla by nastala možnosť, ustoupiti ode všech nebezpečných experimentův, a boje ústavní byly by povážlivou prudkosť svou na dobro ztratily.

Takový šťastný konec byl ovšem možný; že by byl i k víře podobný býval, za to nelze se zaručiti. Neboť v době před válkou třicítiletou stáli přívrženci rozličných vyznání náboženských skoro ve všech zemích co nepřátelé proti sobě, pracujíce k ustavičnosti tohoto nepřátelství, ani mužové, mající smysl a srdce pro jinou (státu rakouskému právě nejvíce) potřebnou politiku, kteráž by byla stačila církevní a státní poměry na nových základech spořádati, zrovna tehdáž byli velice vzácni. Pana Karla z Žerotína možno považovati za representanta takové politiky; neboť přese všecku oddanosť svou k jednotě bratří, mezi které se čítal, nezanedbával nikdy spravedlivosti k jinověrcům, obmezuje se raději ve vlastních oprávněných požadavcích, než aby byl ublížil cizímu právu; on dovedl také rozeznávati mezi tím, co slušelo dáti státu a co víře, maje vedlé věrné lásky k vlasti i cit a smysl pro společný stát a prospěch jeho. Ostatně byly by se přátelé nové politiky takové brzo rozmnožili, kdyby dokonalé zanechání dosavadních pravidel vládních s trůnu samého bylo vyšlo. Politika ta byla by ovšem katolíkům vzala z rukou dosavadní panství jejich, nezbavujíc jich ale

při tom nikterak bezpečnosti dalšího trvání, poněvadž by pak byla přestala všecka příčina, ubližovati jim; také by pak nebyli potřebovali, poskvrňovati památky své přírokem pozdějšího násilenství. Že kardinál Khlesl politiky této nepřivedl k platnosti, toho zvlášť ještě dovozovati, zdá se nám býti zbytečné.

Druhá cesta, kteráž přímo proti politice Žerotínově běžela, byla ona, na kterouž Ferdinand II nastoupiti za dobré uznal. Rozpadání se státní pospolitosti zemí Rakouských, jež byly zavinily různice náboženské, hleděl Ferdinand zameziti tím, že odstranil železnou rukou příčiny jeho. Rozdíl mezi oběma cestama leží na bíledni. Kdyby se nebyla zdařila politika Žerotínova, roztrhl se státní spolek rakouský na dobro; strach a nebezpečenství Turecké bylo by pak vzrostlo do náramných rozměrův, připravujíc zemím podunajským osud půlostrova Balkánského. Tyto a jiné ještě politování hodné případnosti byly možné. Při politice Ferdinandově byl však zdar i nezdar stejně hrozný. Nezdar její byl by nejen potáhl za sebou všecky následky, jako selhání politiky Žerotínovy, nýbrž on by byl nad to ještě způsobil nový boj, jehož konečným cílem bylo by se stalo zničení katolíkův; zdar této politiky měl zase v průvodu svém řadu nevýslovných běd pro celé národy i musil zastaviti na dlouhý čas všechen vnitřní pokrok ve všech zemích rakouských. Neboť jen trvalý absolutismus mohl zachovati při životě to, co nejurputnější absolutismus byl stvořil. — Co pak Khlesla se tkne, ten stál přesvědčením svým na straně Ferdinandově, on nesl se za stejným cílem; nemaje však tolik srdnatosti a důslednosti do sebe, aby směle pustil se do boje, s takovou politikou nerozlučného, přiváděl malichernými prostředky svými věc, kteréž se zastával, spíše do nebezpečenství, než aby jí byl v něčem platně prospěl. Přispíšiv takto jen propuknutí boje rozhodujícího, stvořil Khlesl právě jen samé nesnesitelné poměry, neboť za takové náleží vždy míti ony, kteréž poslední boj zrovna předcházejí.

III

Jak císař, tak Čechové považovali jsou spor, mezi nimi vzniklý, od prvního počátku za věc, jejíž význam a váha daleko za hranice koruny České dosahují. Výsledek tohoto boje musil ne-

zbytně ne toliko náboženské poměry veškeré střední Evropy do nového pořádku uvésti, nýbrž i rozhodný vliv ukázati na další rozvoj buď stavovských svobod, buď moci Habsburské, ano způsobiti úpadek buď jedné nebo druhé. Tak bylo předkem již s velkou podobností, že tento boj, v základech svých náboženský, dojde časem svým náramné politické důležitosti. Tato na snadě jsoucí možnosť dotýkala se mocně nejen prospěchu knížat německých, nýbrž i Hollandska, Italie, Francie, zkrátka vší pokročilé Evropy, nejvíce ovšem těch zemí, kteréž náležely k panství německých Habsburských. Ani doma, ani v cizině nebylo tedy lze dívati se bez účastenství tomuto boji našemu, ano právě naopak musilo všudež vznikati přání, zachovati se k němu radně nebo pomocně. Na tomto smýšlení a účastenství zakládali tedy jak Čechové, tak císař naděje své, že nezůstanou bez domácích a zahraničných spojencův.

Co ciziny se tkne, odnášely se naděje Čechův hned v samém počátku ke kabinetu Heidelberskému, a v tom se také nezklamali. Jako Španělsko skrze vyslance svého ve Vídni hned na první zprávy o propuknutí odboje bez prošení nabidlo své pomoci, zrovna tak byl i dvůr Heidelberský hotov se zachovati. Vyhození místodržících v Praze způsobilo v kruzích Heidelberských nesmírné potěšení; nedůstatek rozhodnosti, jejž byl Camerarius ještě před rokem stavům českým vyčítal, převrhl se až v nadbytek její. Nevyčkav ani poselství od stavův českých, ba na první pověsť o příhodách Pražských vyslal kurfiršt Fridrich V podřízeného sice, ale bezpečného jednatele do Prahy, jmenem Konrada Pavla*), chtěje takovou cestou dostati zevrubných zpráv o rozsáhlosti a cílech povstání českého. Listy tohoto posla, do Heidelberka posílané, zněly velice po chuti dvora, nedávajíce místa pochybnosti, že v Čechách připravuje se hrozný boj proti Habsburskému panství. Prostředkem června objevil se pak v Heidelberce vyslanec direkce, kterýž snažně prosil za přátelské smluvení se s Čechy. Poněvadž však tento člověk (jistý pán z Schlammersdorfu) byl vůbec jen osobou nepatrnou, nevěděli hned při dvoře Heidelberském, jak daleko s ním se pustiti, a roz-

*) Jmeno jeho ukazuje k českým rodičům; z akt však nevychází nic takového s jistotou na jevo, a Pavel pocházel tedy snad přece jen z Falce, aspoň byl s bratrem svým již mnoho let v službách falckých.

hodli se tudíž, vyslati do Prahy muže vznešenějšího postavení, kteréhož by stavové s důvěrou mohli uvítati, a kterýž by na místě stav věcí znova vyšetřil.

Nejlépe byl by se bez odporu k tomuto poselství kníže Kristián Anhaltský hodil; avšak při smýšlení jeho, od 10 let celému světu známém, nemohlo o něm býti opravdu řeči, ač neměl-li císař napřed již dostati výstražné znamení, oč se jedná. Proto dostalo se té cti hraběti Albrechtovi z Solmsu, kterýž co nejvyšší hofmistr knížete držel znamenitou hodnosť při osobě jeho. Přítomnosť takové osoby v Praze, nedadoucí se ovšem tajiti, musila zajisté s pozastavením při dvoře císařském se potkati; protož pospíšil sobě kurfiršt, pověděti císaři mimochodem sám o výpravě tohoto posla svého, dokládaje se však při tom, že má napomínati Čechův k poslušenství a povinné úctě k císaři. Uhlídáme hned, jak Solms toto domnělé poselství své vyřídil.

Večer dne 8. července dojel hrabě do Prahy. Již na druhý den s rána navštívil ho hrabě z Hohenlohe, kterýž se byl k schvalnímu pozvání direkce do Prahy dostavil. Direktoři pečujíce totiž hned v samém počátku příprav válečných o to, aby zjednali vedlé hraběte Thurna ještě jednoho generálního lieutenanta pro kommando vojska, vzpomněli sobě na hraběte Hohenloha, kterýž v poslední válce Turecké ne bez slávy v Uhřích byl bojoval. Proto vybídli ho, aby vstoupil do služby stavův, i potkali se v tom s dobrou chutí při něm, toliko že ještě rozpakoval se poněkud, maje na paměti znamenité postavení, kteréhož prvé užil v císařské armádě. Kurfiršt pak Falcký, jakož i kníže Anhaltský, vědouce o tom, že Čechové s Hohenlohem vyjednávají, uložili hraběti Solmsovi, aby ho vyvedl z pochybností jeho.

Tuto věc hleděl tedy Solms nejprvé pořiditi, vyptávaje se Hohenloha na úspěch vyjednávání strany přijetí kommanda. Hrabě vypravoval, že mu direktoři nabízejí místo generalního lieutenanta vedlé Thurna a sice v tom způsobě, aby oba byli sobě rovni, majíce nad to vždy po dvou měsících ve vrchním velení se střídati. Hohenlohe shledával toto střídání povážlivým i pronesl se, že by bylo nejlépe, kdyby nad nima oběma ještě někdo třetí jako nejvyšší generál byl postaven. To nebylo ovšem pravé jeho mínění, neboť

on sám chtěl míti nejvyšší kommando, ale netroufaje sobě vytasiti se přímo s žádostí svou, poněvadž nebylo lze, ponížiti Thurna pro politickou znamenitosť jeho, rád by byl se strčil za nějakého tlumočníka přání svého. Starostlivě doložil též Hohenlohe, že ho prý též nemálo zaráží nedokonalosť příprav válečných, zejmena pak nedůstatek děl a obsluhy jejich, pročež prý vždy ještě trvá na vahách, má-li s Čechy jíti, čili nic. Solms snažil se však, vymluviti mu jeho pochybnosti, i odkazoval ho k výsledkům vlastního svého jednání. Na to dal direktory zpraviti o příjezdu svém do Prahy, prose na nich příležilosti k pojednání.

Na toto opovědění navštívila Solmse v příbytku jeho deputace direktorův, zejmena sám president direkce, Václav z Roupova, provázen jsa panem Bohuchvalem Berkou z Dubé, Budovcem, Dvořeckým a Bohuslavem z Michalovic a ještě dvěma neznámými pány. Všickni jevili z toho velikou radosť, že kurfiršt poslal hraběte k nim, poněvadž prý jim jesť vyslanec takové hodnosti rukojemstvím přátelského spolku. Po tomto úřadním pozdravení odešli direktoři, brzo ale vrátili se Václav z Roupova i Budovec sami nazpět, a nyní nastala mezi nimi a hrabětem důvěrná rozmluva o příčinách povstání jakož i o potřebě příprav válečných. Oba pánové žádali Solmse snažně, aby vymluvil hraběti Hohenlohovi všecky pochybnosti strany přijetí kommanda vedlé Thurna. Solms přislíbil, pronesl se však také, že by bylo velice prospěšné, aby k odvarování nezbytných v takovém případě nedorozumění a nehod jmenován byl ještě nejvyšší nad oběma. Budovec a Roupovský připouštěli sice potřebu toho, připomenuli ale zároveň, že se to příčí Zřízení Zemskému; neboť po právu přísluší prý vrchní velení jedinému králi nebo nejvyššímu purkrabí. Solms ale smál se těmto vrtochům, dokládaje, odvážili-li se prý stavové vyhození místodržících a mnohých jiných ještě věcí, kteréž přece také nejsou podlé Zřízení Zemského, to že prý též bude možno, jmenovati vrchního kommandujícího.

Druhého dne přijat jesť Solms v slavném slyšení ode vší direkce. V oslovení svém připomenul vyslanec s důrazem, že prý kurfirštu, pánu jeho, nic tou měrou k srdci nepřirostlo, jako aby Čechům dobře se vedlo. Hrabě Albin Šlik, odpovídaje jmenem direk- 10. čvce 1618

torův, vyložil příčiny, pro kteréž prý Čechové těchto věcí se ujali i poděkoval hraběti za dobrý úmysl kurfiršta. Solms, užívaje nyní prázdné chvíle, kteréž měl po skončení úředního slyšení, hleděl se o panujícím v Praze smýšlení náležitě poučiti, zejmena pák přezvěděti, jak daleko dostoupila chuť k válce. Zprávy, kteréž obdržel za tou příčinou v soukromní rozmluvě od Albina Šlika, nepotěšily ho valně. Šlik vypravoval totiž, že i někteří z těch direktorův, kteříž byli vlastně způsobili odboj, nezpěčovali by se smíru s císařem, kdyby tento jen poněkud spravedlivé výminky nabízel. K válce nejeví prý se mnoho chuti a to prý je také hlavní příčinou, proč direktoři posud váhají, ucházeti se přímo o pomoc Unie. Když prý poslán jesť Schlammersdorf do Falce, dáno mu jen tajně a bez vědomí všech direktorův nařízení, aby prosil za pomoc Unie, jakož i za přijetí Čechův do tohoto spolku; když pak navrátiv se poselství svého se zpravoval, musil tuto časť vyjednávání zamlčeti. Poněvadž Solms den před tím byl sobě přál, aby mu oni direktoři byli jmenováni, s kterými by bez záminky smlouvati se mohl, pronesl se k tomu Šlik, že sotva kdo z direkce k tomu se podá, poněvadž prý vespolek za všecko státi a odpovídati mají.

Již z toho lze poznati, že jedna strana mezi direktory, ano podlé toho, co Šlik byl napovědél, skoro většina jejich rozpakovali se, vrhnouti se střemhlav do proudu revoluce a zbořiti za sebou všecky mosty vyrovnání. Za to byla druhá čásť jejich, zejmena pak sám president, Budovec a Smiřický, jen pro válku a tudíž pro dokonalou a nezcelitelnou roztržku. Jelikož vyslanec zdráhal se, smlouvati se o vážnějších věcech s veškerou direkcí, dostavila se k němu deputace direktorův, kteráž prohlásila hotovosť svou, vyslechnouti případná zdělení hraběte. Bylíť to opětně zvlášť Václav z Roupova, Smiřický, pán z Michalovic a Dvořecký.

Solms byl do té chvíle direktory jen ubezpečoval dobrou vůlí kurfiršta vůbec, neslibuje zrovna, že kurfiršt v jistém způsobě i pomoci své přidati chce. Nyní však pustil všecku zdrželivosť mimo sebe, prohlašuje jmenem pána svého, že Čechové smějí se pro věc svou vší možné pomoci od něho nadíti. Již vyjednával prý kurfiršt v dobrém domnění, že stavové náležité přípravy válečné k obraně chystají, s některými knížaty, v Unii jsoucími, o případnou pod-

poru jejich. Tito pak usnesli se společně s kurfirštem, nedopouštěti císaři v zemích svých ani verbování, ani průjezdů vojsk a zabrániti každému, kdo by mu na pomoc chtěl příspěti. Kdyby tedy Španělsko ven z Belgie, nebo ten či onen německý kníže, zvláště pak vévoda Bavorský, chtěli císaři nějakou válečnou pomoc učiniti, bude jim prý Unie všemi silami svými v tom překážeti, aby Čechové takto měli v boji svém volnou ruku. Pán jeho nabízí se prý nad to, zastati se věci Čechův u vévody Savojského, jakož i v Benátkách, aby jim odtud zprostředkoval nějakou pomoc na penězích, kdyby jí potřebovali. Tím prý nemíní se kurfirst nikterak odtahovati, aby i co do osoby své Čechům pomáhal, chtěje prý v tom se spravovati výsledkem dalších jednání s nimi. Zvláště pak přeje sobě zvěděti, k čemu to hnutí v Čechách vlastně směřuje, zdaž-li jen na obranu proti císaři, nebo k outoku na něho.

Rychlejší a rozsáhlejší pomoci, než-li byla tato, od falckrabího právě nabízená, nemohli Čechové té chvíle vlastně ani očekávati.. Václav z Roupova, ujav se po Solmsovi slova, ubezpečoval hraběte nejvroucnější vděčností stavův, přislibuje zároveň, že tajemství toto má zůstati bezpečně uloženo v srdci direktorův. Na to jistil, že stavové zamýšlejí proti císaři zbrojně se hájiti, kladouce při tom největší váhu na spolek s Unií; co však ostatních vyjádření se dotýče, to že prý musí se jich bez svolení sněmu zdržeti. Připomenuv pak ještě, jakého smýšlení jsou stavové v Slezích, na Moravě a v Hořejších Rakousích, vyslovil na základě rozličných zpráv přesvědčení své o tom, že Čechům odtud jest se bezpečně nadíti ne-li skutečné podpory, tedy aspoň přátelské neutrality. Když na to deputace zdělila direktorům obsah jednání 14. čTce 1618
svého s hrabětem, byla z těchto slibův falckraběte u všech bez rozdílu nemalá radosť, ano i ti, kdož mezi nimi byli pokoje žádostivi, dodali sobě srdnatosti, porovnávajíce prostředky své s silami císaře. Také vznesli direktoři, chtějíce spolek falcký, tak štědře sobě nabízený, co možná nejdřív zužitkovati, již i prosbu na Solmse, aby Unie pro ostych Bavorského položila silnou posádku do Hořejší Falce a oblíbila sobě co nejdříve příspěti stavům půjčkou peněžitou. Prosby tyto, jakož i jiná případná vyjádření direktorův nedávaly místa pochybnosti, že jsou odhodláni k boji s císařem;

avšak ani jedna, ani druhá z deputací, aniž direkce co taková pronesla se v tom, komu by po připadě přemožení císaře korunu českou na hlavu postaviti mínila. A přece přáli sobě falckrabí i vyslanec jeho co nejvřeleji, aby jim stavové i v této věci srdce svého otevřeli.

Takto byl Solms poselstvím svým u konce; proto zůstal ale přece ještě k žádosti direktorův několik dní v Praze, svoliv prostředkovati při vyjednávání jejich s Hohenlohem. Aby tomuto dodali chuti k přijetí nabízeného kommanda, slibovali mu direktoři, přispíšiti sobě dle možnosti s verbováním, kteréž s počátku sice dobře se bylo dařilo, od nějakého času ale poněkud vázlo. Potřebných prostředkův peněžitých chtěli sobě zjednati půjčkou, k výtce pak, že by se nedostávalo děl i náboje, odpověděli, že prý bude na něm, radou a činností svou napraviti tento nedůstatek a sebrati roztroušené prostředky obrany. Tak dal se hrabě na konec direktorům přemluviti i vstoupil co generální lieutenant do služby stavův českých. Nejprv uloženo jemu, aby usadě se jako nějaký ministr války v Praze ujal se odtud a řídil verbování, jakož i zjednání zásob válečných. Když pak všecky síly válečné budou v náležitém pořádku a hotové s ním do pole vytáhnouti, pak prý opatří direktoři nejvyšší kommando; prozatím byla tedy ta věc jen odročena, tak že Hohenlohe nemusil vzdávati se ještě naděje na přední místo. Solms přičiňoval se při tomto vyjednávání, seč byl, a dovedl také všecky nesnáze odstraniti. Dne 20. července vydal se konečně na zpáteční cestu, vzav od direktorův velice přátelské odpuštění*).

Když Solms ještě v Praze se zdržoval, vrátil se Fels z své cesty do Drážďan, kamž byl vyslán, aby způsobil počátek k přátelskému dorozumění. Odpověď, s kterouž se obešel, nebyla zrovna nepříznivá. Kurfiršt radil sice Čechům, aby vyhledávali smíření s císařem, schvaloval ale také zároveň úmysl jejich, brániti list majestátní. Ještě přívětivěji pronesl se tajný rada kurfirštův, pán z Schönberku; neboť prosil zrovna za odpuštění, že kurfiršt Saský Čechům nedává žádné pomoci, vymlouvaje to hlavně tím, že kur-

---

*) Hlavní zpráva, kterouž Solms dává o vyslání svém do Prahy, nalézá se v archivu Bernburském.

firšt nejprv přeje sobě přátelského smíru, pokud by ho mohli Čechové s svědomím svým srovnati. Kdyby však Čechové byli věděli, v jaké míře Janu Jiřímu přese všecko přátelství jeho ve věcech náboženských příčí se všeliké skracování císařské moci, byli by zajisté zpravou vyslance svého nedali se spokojiti. Tak ale líbila se jim věc a to tím více, poněvadž hrabě Thurn týmž časem dostal koně darem od kurfiršta. Thurn byl o toho koně žádal, aby zdál se před světem státi s kurfirštem saským v důvěrném spojení, a Jan Jiří, jehož zajisté nebylo ušlo, jak dar tento bude se vykládati, učinil mu v tom přece po vůli.

Mezi tím, co Čechové snažili se pojistiti sobě pomoc Unie a zaplésti takto i cizí země do sporu svého, nespokojoval se i císař s jedinou podporou Španělska, na kterouž mohl ovšem spoléhati, nýbrž hleděl naopak zjednati sobě nové spojence. Takořka po samém propuknutí povstání obrátil se ke všem knížatům v říši, jakož i k rozličným říšským městům, prose jich buď za skutečnou pomoc, buď aspoň za přislíbení, že nedopustí v zemích svých odbojným poddaným jeho lid válečný verbovati. Přičinění jeho nepotkalo se však zrovna s stkvělým výsledkem; neboť ani jeden z katolických knížat a biskupův nechtěl přese všecky snažné prosby jeho slibovati nějaké pomoci na penězích. Všecky listy, docházející od nich do Vídně, zněly zrovna tak, jako by sobě byli dali slovo, v ten jednostejný smysl, že na ten čas nemohou císaři ničím pomoci. Jinak prý nechtí se odtahovati nějaké summy, bude-li o to zvláštní sjezd svolán a stane-li se na něm platné usnešení; také svolovali velký díl jejich, ne-li všickni, aby císař směl v zemích jejich verbovati vojsko *). Arcibiskup Salcpurský, byv dvakráte po sobě za pomoc požádán, odepřel po dvakráte, jakkoli byl nejbližším sousedem císařovým. Maximilian Bavorský, jehož byl Matyáš za půjčku 100.000 zlatých požádal, odepřel také, i nejsme toho povědomi, dal-li se na konec obměkčiti, když ho Ferdinand sám za tu věc prosil, slibuje, „že se mu do nejdelší smrti toho chce odsluhovati“. **) Říšské 3. čvce 1618

*) Dotýčná korrespondence naleza se v rozličných archivech.

**) List Ferdinanda Maximilianovi ze dne 3. července 1618 v Mníchovském stát. archivu.

město Augšpurk a stavové Wetteravští byli jediní, kteříž rozhodli se kapkou vody uleviti trapnému suchu v kassách císařových. Augšpurští presentovali císaři 400 centův prachu a náboj pro 1500 mužův, nepochybně na dobu jedné výpravy válečné. Hrabata Wetteravští povolili mezi sebou císaři berni, jejíž výnos na 96.000 zlatých se páčil. Norimberští naopak odepřeli císaři v prosbě jeho za pomoc a hleděli zároveň šetřiti dokonalé neutrality, nedopouštějíce důstojníkům svým, vstupovati do služeb stavův českých.*)

Od kurfirštův protestantských nenadál se císař teprv žádné pomoci; proto žádal jich všech jediné za to, aby nedopouštěli Čechům v zemích svých verbovati. Kurfiršt Braniborský slibil, zachovati se vedlé této prosby, chránil se však v listu svém povědéti něco na úkor odboji českému, pravě, že není o věci té náležitě zpraven, aby mohl s podstatou o povstání Čechův mínění svého pronésti.**) Ze Saska došla císaře toliko vlídná ujišťování dobré vůle; kurfiršt že prý chce rád zjednati nějaký prostředek v roztržkách českých, navrhuje k tomu konci kurfiršta falckého jakožto prostředníka. Matyáš, jemuž brzké vyrovnání šlo nade všecko, přistoupil na tento, jakkoli nebezpečný návrh i prosil falckrabího, aby v tomto prostředkování dal se užíti. Listy, kteréž v té příčině z Heidelberka k cís. dvoru došly, vydávaly dostatečného svědectví o tom, jak si asi Fridrich co prostředník počínati bude. V prvním nadával sice císařským radám, ukazoval ale přece ochotnosť svou prostředkovati;***) sotva 14 dni později vyslovil se ještě zřejměji, důvěřuje sobě, pokoj v Čechách opět zjednati, bude-li císař povolným. Jemu nezdálo se býti s považením, že Čechové se zbrojí a lid císařský ze země vypuzují čili, jak to blahomluvně pověděl, „že se assekurují"; s tím prý může Matyáš jen býti spokojen, poněvadž

*) Kniha 9168, list 412 v Saském stát. archivu: Zprávy z Vídně ze dne $^{1}/_{11}$ července 1618, pak: List Norimberských k Matyáši, ze dne $\frac{22.\ června}{2.\ července}$ ve Vídeň. stát. arch. Boh. IV.

**) Boh. IV ve Víd. stát. arch.: List kurfiršta Braniborského k císaři ze dne $\frac{29.\ června}{9.\ července}$, tamtéž list kurfiršta Saského ze dne $^{2}/_{12}$ července 1618.

***) Boh. IV ve Víd. stát. archivu: Kurfiršt Falcký k císaři ze dne 25. června st. st.

pokoj tím spíše přijde k obnově, čím dříve zbaveni budou horkokrevní rádcové moci své. Řeč tato byla vůči císaři opravdu uštěpačná.

Mnohem podstatnější naděje kynuly císaři z Polska a Belgie. Tehdejší Král polský, Zikmund III, kterýž se byl s dvěma sestrami Ferdinandovými po sobě zasnoubil, nalézal se s rodem císařským v svazcích pokrevenství; prosba za pomoc, kteráž i jeho brzo po vypuknutí povstání byla došla, shledala se tedy při něm s dobrou vůlí a Matyáš mohl proto s jistotou na pomoc několika tisíc polských jezdcův počítati, ač mohl-li jim žold platiti a (což bylo snad s větší ještě váhou) volný průchod Slezskem do Čech jim zjednati. — Co pak arciknížete Albrechta v Bruselu se tkne, přišla již prostředkem července od něho přípověď skutečné pomoci; slibovalť, podporovati císaře 500 jezdci a vzíti na sebe vychování jejich na dobu jedné výpravy.*) Méně utěšené byly zprávy, kteréž docházely z Italie. U papeže prosili Matyáš i Ferdinand. Pavel V měl sice s nimi velikou útrpnosť, on také nešetřil slibův; kdy ale a zdaž-li vůbec stanou se skutkem, na to nebylo snadno dáti odpověď. Ostatně mohly služby jeho býti prospěšné, zvláště vynaložil-li na to všechen vliv důstojenství svého, aby udržel Francii na uzdě.

Ano Francie, to byla ta jízva a ta největší starosť císařova. Kdyby byl tehdáž ještě seděl Jindřich IV nebo král jemu podobný na trůně francouzském, pak musili při Vídeňském dvoru na to pamatovati, aby opatřili se odtud největšího nebezpečenství. Na veliké štěstí Habsburských nechoval té doby ani Ludvik XIII, aniž který z čelnějších rádcův jeho nepřátelského smýšlení proti německé linii rodu Habsburského, i žádnému z nich nenapadlo také, že by příhodné této chvíle náleželo použiti k účelům založení trvalé převahy Francie v Evropě. K tomu potkalo se povstání české ve Francii s jakousi nepřízní. Z četných vyjádření, o kterýchž v potomních třech létech se proslýchá, zaznívá pořád ještě nelibosť nad vyhozením místodržících. Kdyby byli Čechové obvyklým zpusobem se zdvihli, bylo by to bývalo věcí, kteráž tisíckráte již se stala, a ve

*) Boh. IV ve Víd. stát. archivu: Albrecht Matyáši ze dne 15. července 1618.

Francii nebyli by se nad tím pozastavovali; ale takové nakládání s místodržícími považoval Ludvik XIII za společnou urážku všech panovníků a ministři jeho nevěděli, proč by mu v tom nedávali za pravdu. Svému tchánovi, Filipu III, psal Ludvik „kdyby prý výstupek Čechův zůstal bez potrestání, mělo by to takové následky, že by pak jemu a jiným potentátům každodenně podobné příkoří způsobeno býti mohlo“ *) Tyto a podobné řeči byly zajisté upřímné, neboť francouzským diplomatům v Říši, zejmena pánu de St. Catharine, dáno jesť naučení, aby přičiňoval se opravdu k zjednání pokoje a vyrovnání, a což obzvláště mnoho v té věci vážilo, došlo i falckrabího napomenutí od francouzského kabinetu, aby nepodporoval roztržek českých, nýbrž použil vážnosti a vlivu svého k napravení jejich**).

V takovém rozpoložení nacházel se dvůr francouzský, když císař k němu obrátil se s prosbou, aby nedopouštěl v zemi verbovati pro Čechy. Že prosba tato splnění svého dojde, dalo se s velkou podobností očekávati, poněvadž mezi tím byl již i papež všechen vliv svůj skrze nuncia svého v Paříži za tím směrem nasadil. Ma-
20. srpna 1618 tyášův diplomatický agent ve Francii, Malcot, psal do Vídně, zpravuje pána svého s plnou jistotou, že král nejen Čechům pomáhati nemíní, nýbrž dokonce dovoliti chce, aby na přemožení jejich v zemi jeho verbování průchod vzíti smělo.***) Za několik dní potom dával státní rada Puisieux vyslanci francouzskému v Heidelberce zprávu, že prý král jeho vedlé kurfiršta Saského hodlá se při vyrovnání roztržek českých dáti za prostředníka užíti a že bude tomu prý zároveň velice rád, když i kurfiršt Falcký tomuto předsevzetí dopřeje podpory své. Patrně klonili se tedy při francouzském dvoře k tomu mínění, že v odboji českém náleží spatřovati útok

*) Khevenhiller cís. Matyáši ze dne 15. července 1618, ve Vídeňském stát. archivu pod sig. $\frac{\text{Spanien}}{1618}$.

**) Puisieux pánovi de St. Catharine ze dne 13. a 26. července, z Paříže; list v bibl. Imp. v Paříži Rkp. $\frac{9291}{11}$ 4121.

***) List Malcota k cís. Matyáši ze dne 20. srpna 1618, ve Víd. stát. archivu pod sig. $\frac{\text{Frankreich}}{1618}$

na katolické náboženství, jakož i na pospolité právo králův. Ano některé pány z šlechty francouzské napadala již chuť, pustiti se do boje za víru, a Matyáši dostalo se vedlé zpráv pořád utěšenějších o směru politiky francouzské i písemního nabídnutí vévody Neverského, že chce býti k službám v nastávající válce *). Hle, jaký to rozdíl mezi časy Jindřicha IV a dobou touto!

Věci zahraničné stály tedy v prvním čase po vypuknutí odboje českého pro císaře lépe, než pro Čechy: od Španělska i arciknížete Albrechta kynula mu jistá pomoc, od nebezpečné Francie pak přátelská neutralnosť. To všecko vyvážilo s dostatkem pomoc, kteráž mohla přijíti povstalcům tajně od falckrabího, a snad i od generálních státův nebo od Savojska. Nad to mohl si císař ještě činiti naději, že po případě, kdyby i právě jmenované mocnosti zřejmě s pomocnými vojsky svými proti němu vystoupily, zvláště pak Unie na bojišti se ukázala, i katolíci němečtí vzdají se zdrželivého postavení svého. Váhy, klonící se takto na prospěch císaři, mohly jen tehdáž na druhou stranu se převrátiti, kdyby země, kteréž pod vládu jeho slušely, v tomto sporu k Čechům byly se přihlásily. K tomu pracovali také zejmena direktoři všemi cestami, a v skutku záleželo na případném úspěchu těchto snah pro nejblíže příští dobu rozhodnutí všeho.

IV

Skutečný nedůstatek jednoty a ducha pospolitého v tehdejším mocnářství Rakouském, o kterémž nám bylo zhusta již se zmiňovati, ukázaly události, prošlé po vypuknutí odboje, způsobem v pravdě pamětihodným. Vystupování Čechův nedávalo celkem přece jen místa pochybnosti, oč se tu vlastně jedná, t. j. o svržení Habsburských, a přece považován jesť odboj český v ostatních částech mocnářství za věc, toliko sporných stran samých se dotýkající, kterouž tedy tyto mezi sebou vyrovnati mají. Toto pokojné dívání se nebylo však důkazem nevšímavosti, neboť věc Čechův docházela všude

*) Cís. bibl. v Paříži, Rkp. $\frac{9291}{11}$ - 4121 : Puisieux pánu de St. Catharine ze dne 6. září 1618, z Paříže. Tamtéž Matyáš vévodovi z Neversu ze dne 16. srpna 1618, z Vídně.

nejvroucnějších sympathií; Čechům pak náleželo, vší mocí k tomu se přičiňovati, aby toto účastenství vzrostlo v účinnou pomoc. Brzo po svém pozdvižení vyslali tedy direktoři důvěrné politické jednatele do rozličných zemí rakouských, aby pohnuli vážnějších osob mezi stavy, přihlásiti se k nim. Císaře nezůstaly tyto pokusy tajny, i on vynaložil tedy všecku moc a všecken vliv svůj na to, aby účinek jejich seslabil a vyvrátil a ostatní části říše bezpečné okolo sebe shromáždil. Tak předcházely půtky na poli diplomatickém, vedené mezi Čechy a císařem, boj obou na poli válečném.

Pokusy Čechův, dostati druhé země do proudu vlastního osudu, vztahovaly se nejprv na Uhry. Hned při vypuknutí povstání vypravili direktoři tehdejšího rektora university pražské, Dr. Jesenského z Jesenic, slavného svého času lékaře a medicinského spisovatele, do Prešpurka, aby vešel se stavy Uherskými u vyjednávání a pohnul jich k přistoupení na věc společnou. Jesenský dorazil dne 26. července do Prešpurka, tedy takořka zrovna před rozpuštěním sněmu, na kterémž Ferdinand byl dosáhl koruny Uherské. Obsahu poselství svého svěřil se Jesenský jednomu vysoce postavenému, dle jmena jinak neznámému šlechtici uherskému, kterýž ho sice vlídně přijal, poněkud však nad tím, co mu povědíno, se zarazil, nedávaje mnoho naděje, že by poselství jeho se zdařilo. Mezi tím byla se pověsť o příchodu posla českého v Prešpurce rozšířila, a mnozí členové sněmu říšského navštívili Jesenského v hospodě, do kteréž se byl uchýlil, i potěšili ho přívětivými řečmi svými.

Druhého dne pozván jest Jesenský k palatinovi Forgáčovi, kterýž se ho zevrubně na příčinu cesty jeho vyptával, zejmena pak na něm vyzvídal, přišel-li k tomu konci, aby proklestil cestu nějakému vyrovnání různic českých. Z toho, jak kancléř při tomto výslechu sobě počínal, nemohl se Jesenský velkého úspěchu poselství svého nadíti; nic však meně snažil se přece, zastávati věc vlasti své dle nejlepšího vědomí, i požádal na konec palatina, aby mu zjednal slyšení při sněmě říšském. Forgáč omlouval se, že nesmí toho bez vůle císařovy učiniti, slíbil mu však za několik dní určitou odpověď dáti. Mezi tím, co Jesenský na ni čekal, rozmnožily se valně soukromní známosti jeho mezi oučastníky sněmu. Protestantští sněmovníci navštěvovali ho v hojném počtu i litovali toho

velice, že nepřišel již dříve; připouštějíce, že prospěch jejich za jedno jest s žádostmi Čechův, kárali také krajany své, kteříž císaři dávají se zverbovati proti Čechům.

Direktoři čeští oddávali se naději, že objevení se vyslance jejich v Prešpurce potká se při sněmě s velikým pohnutím, způsobíc snad zejmena odložení korunovace Ferdinanda, jakkoli byl již za krále uherského volen. Naděje tato nevyplnila se, neboť korunovace vykonána jest již dne 1. července beze vší překážky. Jesenský, počínaje již zoufati nad šťastným pořízením, poněvadž sněm hned na to se rozešel, hleděl nyní, jak by slušným způsobem mohl pryč se odebrati, i ucházel se u Ferdinanda o slyšení, zejmena pod záminkou gratulace, nedostal ho ale. Za to povolán jest k nejvyššímu komorníku královu, kterýž se ho vyptával, jak věci v Praze stojí. Při této rozprávce jal se komorník v mnohých stránkách stavův českých obviňovati, proti čemuž Jesenský z povinnosti se ozval, nejsa při tom zrovna hladkého mravu dvorského šetrný. Tak rozešli se spolu v nedobré vůli. Jesenskému zdálo se po této rozmluvě, že by bylo nejprospěšněji, pomysliti na rychlý odjezd, v čemž ho někteří přátelé také utvrzovali, vyzývajíce ho přímo k rychlému a tajnému outěku, poněvadž prý Forgáč nechodí v šlépějích Thurzových. Jesenský však nechtěl věřiti, že by již bylo tak na mále, nad to pak vidělo se mu ustoupení takové býti vyslance stavovského nehodné. Ostatně nemínil prodlévati i vyžádal sobě na odchod ještě slyšení u palatina, prose sobě při něm svobodného odjezdu. Na místě odpovědi ukázal mu Forgáč rozkaz, kterýmž pro- 3. července 1618
hlašuje se za vězně císařova. Mezi tím co Jesenský, dívaje se s užasnutím na osudný list, přečísti jej hleděl, zmizel Forgáč a na místo něho vstoupil purkrabí královského zámku Prešpurského i zajal ho. Jesenskému poručeno, aby vydal šavli, kterouž byl opásán, načež prohlíželi jeho samého, jakož i zavazadla jeho, v hospodě uschovaná. Podobný osud stihl bratra jeho, kterýž byl za ním přijel, jakož i čtyři mládence, kteříž študovali na universitě pražské a slavného toho lékaře a mistra svého do Prešpurka byli vyprovodili. Dva dni na to bylo jim sděleno, že budou do Vídně zavezeni, z čehož se Jesenský nemálo užásl, jelikož byl se v Uhřích do magnátův přece nějaké ochrany své osoby nadál. Dne 6. čer-

vence dostal se i s společníky svými do Vídně, kdež vsazen jest do téže věže, v kteréž za onoho času král Václav IV v zajetí svém přebýval. *)

Naděje, kteréž kladli Čechové v poselství Jesenského, nevešly tedy ve skutek. Sněm uherský nerozhodl se ani v celosti své, aniž nějakou stranou svou k tomu, aby ukázal Čechům podstatné sympathie. Proto přece nezůstalo poselství Jesenského bez povšimnutí, neboť sněm usnesl se před samým rozejitím o písemní odpověď k stavům českým, v kteréž ubezpečoval je svou nejlepší intencí, napomínaje jich ale zároveň, aby podali rukou k smíření**). Podobně odtahovali se ale Uhři také císaře, kterýž jich buď ještě za trvání sněmu, buď něco později za pomoc proti Čechům byl požádal. Deputace uherské šlechty, dostavivši se dne 27. července do Vídně, vyřizovala mu odepření jeho žádostí, nechtějíc o nějakém účastenství ve sporu s Čechy ničehož slyšeti***). Sem a tam prohlašovali se i magnáti, kteříž byli protestantského smýšlení, že nedopustí císaři, aby u nich verboval lid proti Čechům, avšak oni nezdrželi slibu svého; neboť mezi prvním vojskem, kteréž s Čechy se potýkalo, byli již husaři, kteří ovšem nebyli placeni od země uherské, nýbrž od císaře. Pro císaře obešla se ta věc přece s nemalým prospěchem, neboť nezřídka bývalo i o to zle, jak sebrati náležitý počet válečného lidu, neřku-li jej vydržovati. V pravdě mělo tedy postavení Uher k Čechům podobu nepřátelství; zůstávaloť ovšem pochybné, bude-li toto porušení neutrality dlouho trvati, poněvadž příčilo se skutečně obecnému smýšlení v zemi.

Veliké váhy vymáhalo sobě arcivévodství Rakouské; neboť vztahujíc se až k samým hranicím českým, mělo při vší skrovné rozloze své dvojnásobnou platnosť. Toto starodávné a nepopírané panství rodu Habsburského, kteréž za několik set let v čas nouze vždy bylo hotovo ku pomoci, shledávalo se od r. 1608 jako na rub obráceno. Otázka náboženská, spojená s úsilnou činností horlivého kalvinisty, jakým byl zejmena pán z Tschernemblu, způsobily v zemi to-

---

*) Vše to, co Jesenského se dotýče, vypravovali jsme podlé Skály II, str. 67—87.

**) Zprávy z Vídně v Saském stát. archivu 9168.

***) Skála II, 325.

lik hořkosti, že stavové v Hořejších i Dolejších Rakousích chovali většinou jen nedůvěru a nechuť k panovníku svému. Stavové Hornorakouští, koncem června právě na sněmě v Linci shromáždění, radili císaři co nejsnažněji, aby učinil pokoj s Čechy. Byla-li rada tato, kteráž při skutečném stavu věcí jen s velikou škodou pro císaře provésti se dala, již sama o sobě s považením, bylyť to vyšší ještě měrou důvody stavův, mezi nimiž zněl jeden i v ten smysl, jak málo se sluší na císaře, aby na místě Turkův s křesťany se potýkal *). Že při takovém smýšlení o nějaké podpoře císaře u nich nebylo ani řeči, porozumíš snadno; avšak stavové na tom neměli dosti, nýbrž starali se také o to, aby císaři vzata byla možnosť válečného postupování proti Čechům. Neboť, když Ferdinand u nich pro zbrojný lid svůj, ve Furlánsku ležící, toho se doprošoval, aby tomuto dovolili svobodný průchod k českým hranicím, odepřeli toho králi nejen zhola, nýbrž osadili také některé soutěsky lidem na kvap zverbovaným, ano zavřeli také (ač je-li ta zpráva podstatná) u Lince Dunaj řetězem **). Tento nadbytek nepřátelského smýšlení ustoupil sice několik dní později úsilnému přemlouvání s jiné strany, neboť stavové svolili na konec přece k nějaké malé pomoci na penězích a náboji, za to zdráhali se neustupně, dopustiti císaři, aby směl v zemi verbovati a vojsko rozestavovati. I k žádanému průjezdu, jehož císař vyhledával bez ustání, nemoha jinak ani s Čechy začíti, svolili na konec, avšak s tou výminkou, aby plukové tito jen po rotách pochod svůj vykonali. Způsobem zlodějův a podloudníkův měl tedy ten válečný lid vlastní zemí pána svého se ubírati.

Co dolnorakouských stavův se tkne, náleželo císaři ještě horšího nepřátelství od nich se opatřiti, poněvadž s nimi právě v tuhém sporu se nalézal. Dne 22. května, tedy právě den před vyhozením místodržících, podali mu někteří protestantští členové šlechty dolnorakouské stižný spis, v kterémž žalovali na to, jak s knížecími městy ve věcech náboženských se nakládá. Matyáš, nechtěje býti v Rakousích povolnější, než v Čechách, nedával k tomu spisu žádné odpovědi. Zdaliž přes to všecko svolal sněm dolnorakouský a

*) Přípis Hornorakouských stavův k císaři ze dne 30. června 1618.
**) Skála II, 199.

žádal-li snad na něm stavův za pomoc proti Čechům, toho neumíme doložiti; žádným způsobem nemohla však usnešení jejich býti s prospěchem císaře, poněvadž stavové zpěčovali se, vydati mu zbroj a náboj ze stavovské zbrojnice ve Vídni, i nařídili ji dnem i nocí střežiti, bojíce se přepadnutí.*) Jediná Vídeň byla poněkud povolnější, pokud totiž císaři 14000 zlatých darem podala, nad to pak ještě 30.000 zlatými jmenem půjčky ho založila. Tím ale byla dobrá vůle Vídeňských u konce; neboť když císař ještě po druhé jich za nějakou půjčku žádal, nevyhověli této prosbě jeho.**) Když tedy císař již v Uhřích a Rakousích tak špatně pořídil, což neměl se obávati, že země, do koruny české vtělené, k odboji zrovna hlásiti se budou? Zatím ukázalo se brzo, že naděje a obávání, kterýchž v tom ohledu v Praze a ve Vídni chováno, následujícími udalostmi nedošly opravdění svého.

Strany Moravy očekáváno s jistotou, že stavové této sousední země odboji českému a věci jeho ponesou vstříc nejen nejvřelejší oučastenství, nýbrž i skutečnou pomoc. Kdyby byl Karel z Žerotína, který byl dávno již vlastním vůdcem protestantských stavův moravských, hlasu svého pozdvihl pro přístup k odboji Čechův, opravdu bylo by panství císařovo vzalo mžiknutím konec. Avšak tento podivný muž nedal toho znamení přese všecky ostatní žádosti své, ale ovšem poněkud ve shodě s minulostí svou, ba nastoupil na cesty zcela zvláštní.

Známo jesť, že za panování císaře Rudolfa II pan Karel z Žerotína mnoholeté nátisky pro smýšlení protestantské a opposiční chování své podstoupiti musil. On snášel všecko příkoří zmužile, zůstávaje nad to pro statečnosť povahy a znamenité vzdělání mocnou podporou strany své, kteréž konečně k vítězství dopomohl, přihlásiv se r. 1608 k Matyáši i přičiniv svého k zvrácení panství Rudolfova. Byv pro tyto zásluhy od Matyáše hejtmanem zemským na Moravě učiněn, spravoval tento nejvyšší úřad zemský takovým způsobem, že svobodám stavovským dopouštěl nezávadného průchodu a celé platnosti, čímž ovšem svrchovanou nedůvěru císaře

*) Skála II. 326.

**) Zpráva o tom nalézá se v saském státním archivu.

na sebe uvalil. Potud nebyla však tato nedůvěra s podstatou, pokud Žerotín ve věrné oddanosti k domu císařskému setrvával, nedopřívaje místa ani u sebe ani v zemi obmyslům knížete Anhaltského na odstranění dynastie, čímž s některými politickými přátely svými na dobro se znesnadnil. Roku 1615, zejmena po planém ukončení pověstného sněmu generálního v Praze, vzdal se také úřadu svého, čehož původové a příčiny ostatně nedají se posud zjistiti; snad to učinil z přesycení, snad i z nelibosti nad povahou tehdejší politiky císařské. Bylof to ostatně znamením času, že z přičinění strany císařské stal se nástupcem jeho pan Vladislav z Lobkovic, bratr kancléře českého.

Sprostiv se takto břemene úředního postavení svého, neuchýlil se proto pán z Žerotína zcela do pokojného života soukromního; on sledoval pořád ještě všecky příběhy veřejné s nejčilejším účastenstvím, dopisuje sobě o nich bez ustání s politickými přátely svými, jež bez rozdílu náleží na straně protestantův hledati. Na úsudek jeho kladeno vždy ještě veliké váhy a všickni, kdož byli nějakého převratu žádostivi, hleděli prvé poznati mínění jeho. Markrabě Krňovský, jehož byl císař (jak jsme výše oznámili *) v listu svém k arciknížeti Ferdinandovi nemnoho přívětivě se dotknul a kterýž také v skutku ničím dobrým nechtěl Habsburských vzpomínati, — vyhledával, kdež mohl, přízně jeho. V prvních měsících r. 1618 sešel se s Žerotínem, rozmlouval s ním o záležitostech veřejných a rozloučil se pak s nemalou spokojeností, čině sobě jistou naději, že bude moci svým časem na služby jeho počítati **). Něco málo dní před vyhozením místodržících zdržoval se pán z Žerotína v Praze, i shledal se tam s přátely svými u víře a politice, jakož vůbec obracel k záležitostem českým tím časem velikou pozornosť. Takovým způsobem nezastaviv ani na chvíli politické činnosti své, byl Karel z Žerotína povolán, při každé příští krisi ujmouti se znamenitého úkolu, ač chtěl-li tomu jinak sám. Což mu při tom zvláště musilo cestu raziti, byla neobyčejná uctivosť, kterouž měla každá strana k povaze a k vědomostem jeho.

---

*) Srovnej str. 65.
**) Korresp. Žerotínova. Ž. Stiettenovi ze dne 18. dubna 1619.

V pravdě náleží říci „každá strana;“ neboť na konec dostalo se mu jí vrchovatou měrou i od katolíkův a vlády. Když totiž vypuklo povstání v Čechách, pomýšleli stejnou dobou jak ve Vídni, tak v Prešpurce na to, jak by ho užili po případě za prostředníka, což bylo nejlepším švědectvím veliké důvěry v poctivou povahu jeho. Proto vyzval ho také císař již v prvních dnech měsíce června, aby přijda do Vídně, účastnil se zde při poradách o spokojení odboje českého. Žerotín nemeškaje, odjel také již 14. června z Třebíče do Vídně. Cestou touto skonává se první díl života jeho, kterýž v v mnohých spisech zaslouženého obdivování došel, druhý pak, posud jen málo, ano s části na dobro neznámý, béře tu vlastně počátek svůj.

Přese vši důvěru, kterouž vůbec chovali ve Vídni v poctivosť Žerotínovu, netajili se tam přece s míněním, že běh událostí vykazuje tomuto muži i proti osobní vůli a chuti jeho vážné místo. Různice v Čechách měly prameny své v roztržce mezi protestanty a katolíky; kdož čítal se k jedné neb druhé straně, tomu náleželo k ní se hlásiti a při ní vytrvati, nechť již byly následky vítězství nebo porážky jakékoli, dosáhnouce třeba mnohem dále, než vlastní věc sporná. Proto šlo také mínění o Karlovi z Žerotína, že nebude moci jinak, než přistoupiti k spoluvěrcům svým, ano měli ho dokonce v podezření, že to již učinil a že s Čechy vězí pod jednou pukličkou. Povolali ho tedy do Vídně jak z důvěry tak z nedůvěry, domnívajíce se, že nebude ani státi k tomuto povolání, shledá-li sebe vinna, a pak bylo aspoň jisté, co do něho se nadíti. Nedůvěřiví, a mezi těmi byl tenkráte Khlesl sám, neostýchali se raditi, aby byl Žerotín, ač přijde-li do Vídně, zajat a vsazen; neboť je prý jisto, že na konec přece jen s protestanty se smluví, naopak nepovstane prý Morava, ztratí-li takto hlavu svou.

17. čvna 1618 Dostav se do Vídně, nebyl Žerotín před císaře připuštěn, za to navštívili ho čelnější osoby při dvoře, mezi nimi pak kancléř český i sekretář Michna, zpravujíce ho zevrubně o tom, co v Čechách se děje, a prosíce za radu jeho. Pán z Žerotína schvaloval uchopiti se mírných prostředkův k vyrovnání pře, zvláště pak radil,

*) Korresp. Ž. List jeho k Stiettenovi, daný v Přerově dne 28. června 1618.

aby do Čech vyslán byl co nejdříve arcikníže Maximilian jakožto prostředník. Chování jeho, podstatné prostředky, kteréž navrhoval, a zřejmé pamatování jeho na prospěch císařského rodu zapudily všecku nedůvěru k němu, císař sám propůjčil mu na konec slyšení, a schvaluje dobré úmysly jeho, ujišťoval, že co do své osoby upřímně pokoje sobě žádá. Proto ale nebylo přece přistoupeno na radu Žerotínovu; neboť na místě ohlášení, že Maximilian odebéře se jako prostředník do Čech, poslán byl Čechům již den před tím onen císařský patent, jenž zapovídal přípravy válečné a u direktorův s zabavením se potkal. Ostatně nepomýšlela vláda na to, aby spravovala se vůči Čechům návrhy pána z Žerotína; ona chtěla hô vlastně na Moravě pro sebe užiti, což i hned se ukázalo. Neboť sotva že dostalo se mu něco důvěry, žádal císař v druhém slyšení za služby jeho při nejblíže příštím sněmu v Olomúci, jakož i za podporu královských proposic při něm. Žerotín příslíbiv, odjel na to domů. Došelť ostatně v pravý čas, aby se mohl ještě dostaviti na sjezd stavovský, kterýž dne 26. června v Olomúci zahájen byl. 19. čvna 21. čvna

Bylof to první shromáždění stavův moravských od té doby, co povstání v Čechách bylo vypuklo. Z Čech přijelo k němu poselství, v jehož čele stál pan Jindřich Slavata, žádajíc stavův za přistoupení k věci společné. Bylo-liž čemu se diviti, když toto vyzvání potkalo se s mocným ohlasem? Ti, kdož s Čechy dobře smýšleli, navrhovali, zvoliti deputaci, kteráž by do Prahy se odebrala i na místě stav věcí vyšetřila; takovou cestou chtěli navrhovatelé připraviti přístup k odboji českému. Většina stavův zavrhla však tuto proposici i usnesla se, vypraviti deputaci do Vídně, aby radila císaři k prostředkům mírným vůči českému povstání. Takové usnešení mohlo jen tím během k místu přijíti, že Karel z Žerotína vynaložil již vlivu svého na prospěch vlády. Zároveň usnesli se stavové o zverbování 2000 jízdných a 3000 pěších pro lepší opatrování vlastní země.*)

V deputací, vyslané od stavův moravských do Vídně, byli předními osobami kardinál z Ditrichšteina, kníže Karel z Lichtenšteina a Žerotín. Když na cestu se vydali, strojilo se právě vojsko

*) Akta o tomto stavovském sjezdu jsou v Brněnském archivu zemském.

císařské, táhnouti Moravou na Čechy. Šlechta moravská nemálo se nad tím zarazila, strachujíc se jednak škod, s takovým průjezdem nezbytně spojených, jinak i to těžce nesouc, že Morava má se první propůjčiti k přemožení Čechův; proto vzniklo po vší zemi přání, aby nový sněm svolán byl, kterýž by tyto nepříslušnosti náležitě srovnal. Deputace stavovská učinila se ve Vídni tlumočníkem těchto stížností a přání, spokojila se však s odpovědí, že císaři nelze zbaviti Moravanův nepohodlí vojenského průjezdu. Vlastní úloha deputace ovšem záležela v tom, aby přivedla vyjednávání o smír do patřičného proudu. Kardinál a kníže Lichtenšteinský nebyli však té povahy, aby se o tu věc byli náležitě starali, stojíce co do smýšlení bez toho na straně císařově. Jediný Žerotín pokusil se, zpraviti se poctivě rozkazu sobě daného, setrvávaje ostatně na tom mínění, kteréž byl strany té věci prvé již ve Vídni pronesl. Okolnosti byly však nyní ještě horší, než tehdáž. Těšili ho, že k vyjednávání přijde čas, až bude vojsko císařské v Čechách; pak prý bude moci císař s větší reputací vystupovati. Žerotín nedal se ovšem takovým jalovým řečení šáliti, a to tím méně, poněvadž se očitě přesvědčoval, že při dvoře s řídkou toho vyjímkou nesou se vůbec k tomu, aby za dobrou příležitostí nynější dali Čechům něco na pamětnou, potáhnouce zejmena statky povstalcův ke komoře i nahradíce sobě takto posavadní útraty. Proto ale přece nezvrátila se náchylnosť Žerotínova k věci císařské, posud jen slabě na jevo vystupovavší; neboť on znal jinak také velmi dobře, že Čechové o vyrovnání nestojí, hodlajíce při svou mocí provésti. Přičítaje takto oběma stranám stejný díl viny vzhledem k hrozící válce, neoctnul se Žerotín následkem tohoto zánovního přesvědčení svého v nesnázích s svědomím svým, jak by na pohled dalo se očekávati; byltě on zajisté ještě mocněji puzen k straně císařské, jakkoli toho snad ani sám nebyl sobě vědom.*) Domů pak přinesl s sebou slib, že sněm bude ke dni 13. srpna svolán do Brna.**)

---

*) Korresp. Žer. Karel z Žerotína Stiettenovi, dáno v Rosicích dne 26. července 1618.

**) Prameny: List Ferdinandův k Matyáši ze dne 14. srpna 1618, daný z Brna. — „Unterschied. Acten IV.“ Zpráva z Brna ze dne 24. srpna, ve Víd. stát. archivu. — Skála II. 325. Skála není ostatně o Brněnském sněmu

K zahájení sněmu přijel Ferdinand co zástupce císařův do Brna. Matyáš žádal v proposici své. aby stavové otevřeli zemi armádě jeho a ponechali jemu polovici lidu, pro bezpečnosť vlastní zverbovaného. Oba požadavky zdály se vůči tomu, jak Uhry a Rakousy se byly zachovaly, na pohled býti nesmyslné a přijetí jejich takořka nemožné. A přece svolil sněm po několikadenním sporování k první proposici i otevřel takto zemi vojsku císařskému, k zřejmému tedy útoku na Čechy; druhá proposice pak nebyla sice přijata, ale také ne pro všecku budoucnosť zamítnuta. Stavové totiž usnesli se zvoliti deputaci i uložili jí, aby sprostředkovala pokoj v Čechách. majíc k tomu konci opět prvé do Vídně zajeti a potřebné instrukce sobě vyžádati. Z Vídně pak měla deputace do Prahy se vypraviti i napomenouti Čechův, aby na snesitelné výminky k míru svolili, sice že by stavové Moravští viděli se nuceny, v případě trvalé jich neustupnosti s císařem proti nim se spojiti. Tak stržena jesť Morava do víru politiky císařské, v kteréž čím dál, tím hloub se ocitovala. Co z těchto usnešení náleželo na vrub Karla z Žerotína, není bezpečně známo, při nejmenším nestalo se nic bez svolení jeho. Ostatně byl Žerotín s knížetem Lichtenšteinským zase do deputace zvolen, kteráž měla nejprv do Vídně se odebrati.

Za Moravu dostalo se Čechům jakési náhrady Slezskem. Čeští protestanti, postěžovavše sobě ještě před příhodami květnovými stavům Slezským, potkali se při sjezdu knížat — tak nazývali se sněmové Slezští — s velice vřelým účastenstvím; neboť sjezd sliboval v písemní odpovědi své podstatnou pomoc. Prvé než list tento odeslán jesť, došla zpráva z Prahy o vyhození místodržících, tu pak měli ve Vratislavi přece některou pochybnosť, mají-li list ten poslati v původním znění jeho, poněvadž si mohli

---

dobře zpraven. Klada den zahájení jeho neprávě k 3. srpnu, tvrdí zároveň, že prý stavové přijali obě proposice císařovy, propůjčivše mu také polovici zverbovaného lidu svého. Nehledíc ani k tomu, že tvrzení takové nesrovnává se s tím, co víme z pramene svého ve Víd. stát. archivu („Untersch. Acten IV“, zpráva z Brna ddo. 24. srpna), není také nic o tom povědomo, že by při potomní válečné výpravě proti Čechům bylo se nějaké stavovské vojsko z Moravy dalo užíti.

stavové čeští onen slib podstatné pomoci vyložiti sobě doslovně, což by bylo Slezáky hned předkem v spor jejich zapletlo. Zdá se, že pro takové rozpaky zastaveno jest odeslaní přípisu, čímž ale smýšlení Slezákův o povstání českém nikterak se nezhoršilo. Aby se s ním projevili, k tomu dostalo se jim brzo nové příležitosti. Počátkem června dostavili se totiž vyslanci z Prahy do Vratislavě, žádajíce na základě konjunkce, r. 1609 mezi stavy obou zemí uzavřené, za pomoc pro ten případ, kdyby císař válečně do Čech vtrhnul. Poněvadž sjezd knížat nebyl více pohromadě, odpověděli tak zvaní „sousední stavové", kterýmž náleželo sjezd knížecí po rozchodu jeho zastupovati, že sice nelze jim o něčem se usnésti,
13. čvna 1618 že však bez prodlení sjezd svolati chtějí.*) Že poslové neměli příčiny odpověď tuto ve zlou stranku sobě vykládati, dokázali tito sousední stavové za několik dní. Neboť když také císař v potřebách svých k nim se obrátil, žádaje na nich svolení buď k verbování, buď k svobodnému průjezdu válečného lidu, kteréhož prý v Polště byl v službu svou vzal, odepřeli mu stavové jedno i druhé i pojistili takto Čechův na severovýchodních hranicích země.

K sjezdu knížecímu, kterýž dne 3. července zahájen jest, poslal císař dvorního radu Strahlendorfa co komissaře svého. Mělť sobě uloženo, aby ve Vratislavi vyložil bezpráví Čechův a zrazuje stavův od všeliké pomoci, žádal téhož na nich pro císaře. Smýšlení, s kterýmž knížata i stavové většinou k sněmu se byli sjeli, neneslo se nikterak k vyplnění této prosby, jsouc prozatím jen pro neutralitu, kteráž ale přijala na se podobu Čechům příznivou. Neboť kromě usnešení, aby zverbovalo se 2000 jezdcův a 4000 pěších, kteříž prozatím měli opatrovati polské hranice, aby odtud císaři nepřišla válečná pomoc, uzavřel sněm ještě, vypraviti dvoje poselství, jedno do Vídně, druhé pak do Prahy, kteráž oboje méla vlastně odboje českého se zastati. Poselství, do Vídně určenému, uloženo totiz, vyčísti zrovna císaři, že politikou svou přivedl nejen Čechův k účinkům zoufalým, nýbrž že i Slezskému majestátu v

*) Srovnej knihu Palmovu: „Verhandlungen der schlesischen Fürsten und Stände" str. 74. Sousedními stavy (nächstangesessene Stände) nazývali se oni stavové, kteříž, držíce blíže Vratislavě panství, k zastupování sněmu nejlepší měli příležitost.

mnohých věcech na ublížení jednal; k čemuž měla připojena býti prosba, aby podal ruky své k smíření, porovnaje zároveň spravedlivých stížností stavův. V čelo tohoto poselství postaven jest mladý vévoda Břežský. Poselství, do Prahy jdoucí, mělo na místě o stavu věcí vzíti zevrubnou informaci a pobízeti Čechův k pokoji na spravedlivé výminky, kdyby jim takových podáváno bylo. Přistoupí-li Čechové na ně, pak prý budou jich stavové Slezští při nich hájiti; mají-li ale v Praze jen válku na mysli, pak že prý neuznávají Slezáci s své strany smlouvy z r. 1609 za platné.*)

Při tomto druhém poselství vycházelo vlastně všecko na tu jedinou věc, budou-li Slezáci v tom, co by spravedlivými výminkami pokoje nazývati se mohlo, s Čechy jednostejné mysli, čili nic. V tom ohledu pak bylo již předkem nepochybné, že mínění jedné i druhé země bude se shodovati. Jestli nyní již stavové obou zemí nestáli za jedno, dalo se očekávati, že dříve nebo později rukou sobě podají. Mezi těmi osobami, kteréž ve Slezích pracovaly o dokonalou roztržku s domem císařským, byl markrabě Krňovský, Jan Jiří z rodu Braniborského, o kterémž často již jsme se zmiňovali, bez odporu nejpřednější osobou. Již r. 1609 ukládal o spolek Slezska s Unií, od těch časů pak nepustil tento plán svůj nikdy z mysli. V potomní při Slezákův s kanceláří českou učinil se markrabě nejhorlivějším obhájcem snah jejich, za dokonalou samostatností se nesoucích, spatřuje v tom pramen velikých nesnází pro Matyáše a poznávaje velmi dobře, že knížatům Slezským z takového rozvázání státního spolku českého vzejde nemalý prospěch Jednal-li v tomto sporu proti Čechům, obrátil po vyhození místodržících na dobro; neboť jemu zdálo se podporování odboje českého býti na podstatnější ještě újmu panovnické moci Habsburských, kromě toho pak spatřoval v něm nejzpůsobnější cestu, aby šťastně vyváznul z jisté pře, do které tehdáž byl se zapletl. V kruzích českých a v kabinetu falckrabího věděli napřed, že budou moci na něho počítati; protož pojistili sobě také v čas pomoc jeho

*) Srov. knihu Palmovu: „Verhandlungen der schles. Fürsten“ a. t. d., zejmena instrukci pro vyslané do Vídně na str. 132, pro poselství Pražské str. 137.

prostředkem vyjednávání. V pražském poselství stavův slezských nedal se markrabě sice osobně potřebovati; maje v něm ale svého radu a hejtmana Krňovského, Hartvíka ze Stietten, mohl býti jist, že tento důvěrný služebník výborně opatří vlastní prospěch jeho. Také náleží vyznati, že Stietten byl v skutku přední osobou v pražském poselství stavův.

O Lužických stavech není pro tuto dobu bližších zpráv před rukama; podobné jesť jen tolik, že ani Čechům ani císaři nepomohli, oblíbivše sobě tedy dokonalou neutrálnosť.

Takový byl stav věcí v zemích, císaři poddaných. V Uhřích, Rakousích a Lužicích nejistá neutralita stavův, kteráž nebyla pro něho hrubě potěšitelná, Morava podlé náhledů lidí soudných a věci znalých, v nepřirozeném a tudíž nejistém spolku s císařem, Slezsko pak na cestě, spojiti se s Čechy. Zbývaly tedy jen ty země, kteréž pod panství krále Ferdinanda i arciknížete Maximiliana slušely, t. j. Štýrsko, Korutany, Krajina, Istrie, Tyroly a přední země, jako bezpečný základ pro politiku vlády. Jinak požíval císař prozatím té výhody, že docházely ještě příjmy statkův korunních ze všech zemí, ani českou nevyjímaje, a to beze všeho zkrácení. Ovšem že větší díl jejich slušelo vynaložiti na zúrokování dluhův císařských; obracovati je na přípravy válečné nebylo tedy zrovna po právu. Avšak i císař užil za příkladem českého sněmu jakéhos moratoria čili prodloužení lhůt platebních pro sebe i odložil spokojení věřitelů svých také na budoucí časy.

Hlava sedmá.

Počátkové války.

I Buquoy stává se nejvyšším velitelem vojsk císařských. Ve Vídni činí sobě naději k rychlému ukončení války. Vtrhnutí Dampierra do Čech. Sněm český ze dne 28. srpna. Adam z Valdšteina. Pokus o způsobení reakce v sněmě. Veřejná hotovosť. Mansfeld. Karel Emanuel Savojský. Buquoy v Čechách.

II Deputace Moravanův ve Vídni. Cesta její do Prahy. Špatné přivítání její v Čechách. Činnosť Žerotínova. Jak chová se Václav z Roupova. Selhání očekávané pomoci Slezské. Resoluce sněmu strany Moravanův. Vyjednávání poslance Saského ve Vídni. Usnešení Slezského sněmu knížat o podpoře Čechův. Dojem tohoto usnešení ve Vídni. Propuštění veřejné hotovosti. Nedůstatky její. Nesnáze finanční v Čechách.

III Buquoy v nebezpečenství. Dampierre ve Vídni. Veliké nesnáze. Daremné vyhledávání pomoci v Salcpurku a Mníchově. Smrť arciknížete Maximiliana (2. listop. 1618.) Porážka vojska císařského v Čechách. Dobytí Plzně od Mansfelda.

IV Thurn v Rakousích. Různice mezi císařem a stavy dolnorakouskými. Thonradl. Jak chovají se Hornorakouští. Žerotín. Sněm v Brně. Stav záležitostí válečných za doby zimní.

I

Císař chystal se sice již od počátku června k válce proti Čechům; přípravy tyto nechtěly však za dlouhý čas nijak se zdařiti. Teprv když Ferdinand z Prešpurka se navrátil a Khlesl postavení svého zbaven jesť, ustoupila někdejší líknavosť náležité horlivosti, k čemuž zvláště přispěla ta okolnosť, že císař svěřil jedinému králi vedení všech záležitostí, kteréž k odboji českému se vztahovaly. Nyní pospícháno s dokonalou výpravou vojska, seč prostředky stačily; když pak přiblížil se měsíc srpen, obnášely válečné síly císařské 3200 jezdcův a 9600 pěších, všecko tak zvané německé, t. j. na německý způsob vystrojené a vycvičené vojsko, kromě toho pak 1100 husarův a 300 hejdukuv, v Uhrách zverbovaných. Celkem čítala tedy armáda císařská 14000 mužův. O

místo nejvyššího komandanta ucházeli se s počátku Dampierre a Khuen s nemalým zajisté úsilím; poněvadž však první císaři, druhý pak králi nebyl mnoho po chuti, dostalo se jim jen druhého místa, na první pak povolán jest hrabě Buquoy. Na tohoto válečníka byla se již před několika léty pozornosť dvora císařského obrátila; tehdáž pomýšleli na to, aby mu svěřili vedení onoho vojska, o jehož vystrojení Matyáš tak dráhnou dobu se byl pokoušel. Nyní připadli opět na něho; poněvadž pak ve Flandrech se zdržoval, požádán jest arcikníže Albrecht, aby ho pohnul vstoupiti do služeb císařských. Arcikníže ochotně vzav tento úkol na sebe, smluvil se s Buquoyem o přijetí kommanda i ujednal věc na ty výminky, aby císař se zavázal, novému generálu vypláceti jménem žoldu 3000 rýnských na měsíc, kromě toho pak ještě dáti mu na ruku 6000 tolarův pro první potřeby. Poněvadž Buquoy nezdál se býti s tím zrovna spokojen, přidal arcikníže z vlastních peněz ještě 15000 rýnských *). Nyní nerozpakoval se hrabě více i vyjel koncem července do Vídně, postavit se k službám císařovým. Časem ukázalo se, že těžký peníz, na kterýž byl zjednán, dobře srovnával se s službami, kteréž prokázal novému pánu svému.

Prvé než Buquoy dorazil do Vídně, učinil Dampierre počátek války v Čechách. Vytrhnuv s vojskem 6000 mužův, pěších i jízdných, nedaleko Nové Bystřice (v jihovýchodních Čechách) přes hranice, zmocnil se téhož městečka i zámku, tehdáž panu Vilému Slavatovi náležitého, zabočil stranou k Landšteinu i dostal se dne 14. srpna s večerem až k samým branám Hradce Jindřichova, který byl též Slavatův. Vyzvav tamní posádku stavovskou, aby se beze všeho smlouvání vzdala, potkal se s zápornou odpovědí. Poněvadž pak posádka i lid na předměstích chystali se k odporu, spálil Dampierre nejen předměstí, nýbrž i několik vsí vůkolních i počal tedy podlé obyčeje tehdejších časův válku mečem i ohněm. Na to ucouvnul nazpět do Bystřice, stroje se zde zašancovati a z pevného postavení toho další podniknutí připravovati. **)

Mezi tím Buquoy doraziv do Vídně, dokonal zde přípravy

*) List arcikn. Albrechta k císaři ze dne 23. července 1618 ve Víd. stát. archivu Boh. IV.

**) Skála II., 329.

k vedení války, kterouž nadál se k rychlému konci přivésti. Neboť namluveno mu zde, že vojsko císařské je počtem silnější, než stavovské, že má samé statečné a zkušené vojáky, ano v českém prý vůbec jen domácí a poběhlá chasa se spatřuje. Toto ujišťovaní bylo aspoň vzhledem k vojsku císařskému hodně přehnané. Neboť Buquoy přesvědčil se později s vlastní škodou, že dvě třetiny jeho byli sami necvičení nováčkové. Ale zrovna jak v této věci klamali při dvoře sebe samy, tak byli strany válečné moci Čechův na omylu. Neboť, měl-li nový komandant ještě nějakých pochybností, hleděli ho při dvoře z nich vyvésti tvrzením, že v Čechách stane se protirevoluce, jakmile Buquoy vtrhne do země: strana císařova mezi šlechtou hned prý vedlé něho povstane, a země vrátí se prý brzo k poslušenství. Na těchto pokynutích založil Buquoy také částečně vojenský plán svůj. Hodlal totiž všecka vojska císařská na jedno místo stáhnouti, od hranic pak rychle k hlavnímu městu postupovati, nedbaje pevných míst, cestu mu zastavujících. Nadálť se tedy ve Vídni, že nastalé polní tažení bude spíše jakousi vojenskou procházkou, než opravdivou válkou.

Druhá část armády císařské, kteráž nebyla s Dampierrem do Čech vpadla, stála pod kommandem Khuenovým při rakousko-moravských hranicích, čekajíc na dovolení, aby mohla skrze Moravu na pomezí české vytrhnouti. Když dovolení konečně od sněmu Brněnského bylo došlo, postupoval Khuen rychle i zaměřiv k Jihlavě, vrazil blíž Polné do Čech. Nyní pospíšil sobě Buquoy, vyjeti z Vídně; vydav se dne 28. srpna na cestu, byl dne 2. září již v Polné. 1618.
Zde pozdržel se za čtyři dni, čekaje příchodu nového lidu válečného, i podal se dne 6. až k Brodu (Německému), kdež opět tři dni se stavěl, chtěje s Dampierrem se spojiti, který již od Hradce se přibližoval. Když obě vojska se srazila, zdvihl se Buquoy dále k Čáslavi, odkudž do Prahy je toliko osm mil*). Ostatně přesvědčil se hned v prvních dnech výpravy k nemalé nelibosti své, že ztravování vojska s velikými obtížemi se potkává. Lidé i koně zkoušeli nedůstatek spíže i píce.

---

*) Zpráva Buquoye o polním tažení jeho v arch. místodrž. v Inšpruku. — Zpráva z Vídně panu z Schönberka ze dne 29. srpna 1618 v saském stát. archivu.

Čechové byli mezi tím s výpravami válečnými sobě popílili, zvláště co Hohenlohe tuto věc vedl. Armáda 16000 mužův, kterouž sněm byl povolil, nebyla sice ještě celkem pohromadě, na všechen způsob ale mohli stavové 10—12000 mužův i hned do pole vypraviti, nejsouce tudíž číslem o mnoho slabší, než císařští. Thurn, kterýž od měsíce června nadarmo se byl pokoušel, dostati Budějovic do moci své, pospíšil nyní, zrušiti ležení a obrátiti se na severovýchod. Poněvadž vojska císařská nebyla týmž časem ještě přešla hranice moravské, odkudž nemusil se tedy přímého útoku na sebe obávati, opustil Thurn armádu svou, na pochodě již jsoucí, i vzdálil se na několik dní do Prahy, kdež při sněmu, právě tehdáž na novo svolaném, byla osoby jeho pilná potřeba.

Direktoři totiž, dostavše návěští o vtrhnutí vojska Dampierrova, počali se obávati, že posavadní přípravy válečné sotva dostačí; pročež připadli opět na prostředek veřejné hotovosti, kterýž jako středověký byl se ovšem již hodně přežil. Nemohouce ji však o své újmě naříditi, svolali nový sněm a sice ke dni 27. srpna, vyzvavše zároveň stavy, aby při něm dali se nalézti s četným průvodem zbrojným, aby s ním mohli hned z Prahy do pole vytáhnouti.

Stavové sešli se v pravý čas, a sněm zahájen jest tedy na
8. srp. druhý den; přítomni byli jedině protestantští stavové. Poněvadž pak pro obhájení země náleželo všech možných prostředkův se uchopiti, v rukou šlechty katolické však znamenitá čásť statkův se nalézala, rozumělo se samo sebou, že při ukládání nových berní a zbírek nemohla býti vynechána. Aby však nemusily z přinucení na ni býti uvalovány, byli by direktoři tomu rádi bývali, aby i katoličtí stavové k sněmu přijeli, osvědčíce se takto i na venek, že boj v Čechách vede se nejen za náboženskou, nýbrž i politickou svobodu, poněvadž oběma bylo stejně od panovníkův ubližováno. Když tedy jednání na sněmu počátek vzalo, učinil Pavel z Říčan dotaz, nebylo-li by slušné, aby i stavové katoličtí byli pozváni k společným poradám a k pospolité obraně zemských svobod. Návrh tento byl ovšem i hned přijat, dále pak v té příčině usnešeno, aby vážnější katolíci prostředkem schvalní deputace do sněmu vybidnuti byli. Když taková deputace k nejvyššímu purkrabí přišla, odpověděl jí tento, že jako arrestant stavův nemůže ve sněmu se

objeviti, ostatně že také nepřijde, dokud mu to císař neporučí. Děpolt z Lobkovic a zámecký hejtman Černín, kterýž dostal něco strachu, přidali se k vyjádření purkrabího, co druhé části jeho se tkne. Naopak slíbil nejvyšší hofmistr, pan Adam z Valdšteina, že dostaví se zítra k tomuto pozvání.

Direktoři, dávajíce nyní zprávu o stavu záležitostí válečných, žádali na stavích vůči hrozícímu nebezpečenství nové napnutí sil a nové oběti. Případné proposice směřovaly k mocné obraně země i vztahovaly se nejen na pořízení nových prostředkův penežitých, nýbrž i na rozmnožení sil válečných *). Co první věci se tkne, žádali direktoři zkrácení lhůt platebních při oněch daních, kteréž r. 1615 na pět let pořád jdoucích byly svoleny, mimo to pak, aby summy, svolené a vyplacené na místě zbrojné výpravy desátého člověka, ještě jednou vybírány býti směly. Při tom nechtěli ale přece upustiti od veřejné hotovosti, žádajíce k doplnění zverbovaného vojska postavení a zbrojné vypravení každého pátého poddaného z panství a čtvrtého člověka z měst; nad to pak ještě měla šlechta i s služebným lidem svým jízdně se vypraviti a takto praporce jízdectva rozmnožiti. Tato opatření, kdyby ve všech končinách země s náležitým poslušenstvím byla se potkala, byla by počet verbovaných vojsk rozmnožila o 33.000 pěších a několik tisíc jízdných.

Na závěrek přečtli direktoři stavům spisy, mezi dobou od posledního sněmu císaři zaslané, jakož i od něho došlé. Ponévadž také zrovna týmž časem přišlo návěští o vtrhnutí Khuena přes hranice, dostala většina stavův přece něco strachu i usnešeno se tedy o to, poslati císaři list smířlivý. Hrabě Ondřej Šlik sepsal návrh jeho, kterýž došed schválení vypraven jest hned na druhý den do Vídně. Obsah i znění jeho byly dosti ponížené, vyslovujíce touhu po vyrovnání i omlouvajíce také některými místy to, co bylo v poslední době se zběhlo **). Řeč tato, zahýbající na pohled k smíření,

*) O jednáních tohoto sněmu lze se poučiti z následujících pramenův: 1.) Skála II. str. 350—371. 2.) Dotýčný artikul sněmovní, kterýž nalézá se v bibl. kn. Jiřího z Lobkovic; 3.) „Unterschiedliche Acten" IV.: Listy dané v Praze dne 2. a 5. září 1618, ve Víd. stát. archivu.

**) Skála II, 354.

nebyla snad znamením nějakého ustupování od dřevních předsevzetí a úmyslův, nýbrž pouhou formální změnou v korrespondenci s císařem, kterouž neslušelo přece již nyní přetrhovati. Náčelníci hnutí neměli také mnoho příčiny, strachovati se pouhého přibližování se vojsk císařských, poněvadž náležitě byli se přichystali, dostavše nad to zrovna tím časem jistotu, že sliby kurfiršta falckého nabývají těla. Několik tisíc lidu válečného pod kommandem hraběte Mansfelda hotovilo se totiž právě k pochodu do Čech, stavům na pomoc.

Jakkoli největší díl stavův přese všechen na pohled smířlivý obsah psaní k císaři stál jednomyslně při direktorech, jsa vedlé nich na všecko přichystán i nehodlaje nezbytnému sražení bázlivě se vyhýbati, přece dávali jednotlivci v soukromních rozmluvách průchod všelijakým starostem, zvláště od té chvíle, co vojsko nepřátelské do země bylo vtrhlo a válka s hrůzami svými již se přibližovala. Jmenovitě pak dalo se očekávati, že po případé porážky vojsk stavovských vlastnické poměry šlechty s náramným převratem se potkají. Při tomto poněkud kleslém stavu myslí dodali sobě nepříznivci povstání, byvše dosud k mlčení odsouzeni, znova srdce a netajíce se nikterak s náhledy svými, líčili hrozící nebezpečenství nejčernějšími barvami.

Na těchto zjevech založil pak nejvyšší hofmistr, pan Adam z Valdšteina, kterýž dne 29. srpna na sněm se dostavil, plán svůj, směřující k tomu, aby přivedl stavy do rozpakův, posavadní důvěru k nim zviklal a takto připravil onu protirevoluci, jejíž vypuknutí hraběti Buquoyovi ve Vídni bylo slibováno. Valdštein srozuměl se o tu věc se všemi přátely vlády císařské, zvláště pak s panem Štěpánem ze Šternberka a Rudolfem Trčkou, kteřížto oba jako přívrženci staré víry pod obojí nepřáli novému protestantství Naopak nedali vůdcové pozdvižení i sebou v ničem sejíti, aby jednání na sněmě řídili po své vůli; tato prozřetelnosť pak, jakož i nějaké snad návěští o zámyslu Valdšteinově byly toho nepochybně přední původové, že i Thurn přijel na sněm, jakkoli při armádě těžko ho bylo pohřešovati.

Jednání o proposicích, od direktorův na sněm podaných, mělo dne 29. srpna v plném sněmu všech tří stavův počátek vzíti. Poněvadž komissaři vládní v poradách takového způsobu nemívali přístupu

leč na schvalní přání stavův, nebylo toho dne i direktorův v síni sněmovní; za to očekávali v sousední světnici při dskách zemských, že stavové jich povolají. Ještě před počctím jednání byly mysli shromážděných jaksi neobyčejně rozčileny i byloť viděti, že většina přítomných s napnutím na nějakou zvláštní příhodu očekává. Přední místa, na kterých vůbec direktoři sedali, zasedli tenkráte nejvyšší komorník, pan Sezima z Ústí, Rudolf Trčka a Štěpán ze Šternberka, vedlé nich pak usadili se representanti rodův šlechtických v obvyklém pořádku dle starožitnosti rodu, tak že direktorům nezbylo místa. Brzo objevil se nejvyšší hofmistr, pan Adam z Valdšteina, maje v rukou veliký balík listů a provázen jsa četným komonstvem dvořanův svých, jako nějaký kníže. Vzav sobě přední místo v světnici, jako jemu podlé úřadu náležité, probíral se v listech, s sebou přinešených, uvažuje mezi tím v duchu outok, kterýž učiniti zamýšlel. I hraběte Thurna i Hohenloha bylo v světnici viděti, vůbec pak rozvinoval se hovor stavův mezi sebou čím dál tím více; neboť všickni poznávali nebo tušili aspoň vážnosť chvíle. Tu přitočiv se hrabě Thurn k Trčkovi, jal se mu vytýkati, že „by rád byl, aby direkcí minula a s defensí sjíti mohlo,“ jako že sobě přeje, „aby tím dříve lid císařský do tohoto království přitáhl a ty, kteří jsou nepokoje příčina, potrestal“. Trčka, z nenadání takto popaden, přišel do nesnází i zapíral vše. Thurn však nedal mu víry, odvolávaje se k svědectví lidí „poctivých a vzáctných.“ Ne bez příčiny náleželo Trčku viniti, že generálovi císařskému Khuenovi při vtrhnutí jeho do Polné byl rozličnou spíži pro stůl a vojsko jeho pomocen, při čemž ovšem nebylo ještě dokázáno, učinil-li to z dobré vůle nebo z pouhého donucení.

Na to zdvihl se pan z Valdšteina i učiniv omluvenu dosavadní nepřítomnosť svou, prosil, poněvadž o včerejších proposicích sněmovních povědomosti nemá, aby znova přednešeny a čteny byly. Což když se s povolením sněmu stalo, oznámil, že bude potřebné, aby se všecka korrespondence, posud mezi direktory, císařem a kurfiršty vedená, od direktorův nazpět požádala i aby všickni tito spisové v plném sněmu „pro lepší jich vyřízení a vzpomožení té věci znovu publikováni a váženi byli.“ Návrh tento byl přátelům odboje dvojnásob nepohodlný, moha nekonečné sporování způsobiti, ano

přece nebezpečenství, s strany vojska císařského hrozící, vyžadovalo lidi a peníze, ne slova. Thurn i Hohenlohe ozvali i ohražovali se tedy prudce proti tomuto obmyslu, zvláště pak zvolal tento mezi jiným: „Což jesť nám po těch psaních a nač jsou nám? Psaní za nás bojovati nebudou a nepřátel z země nevyženou!“ Přímluvy jejich potkaly se s takovou pochvalou, že přívrženci Valdšteinovi raději s mlčením se potázali a sněm na tom se ustanovil, aby i hned k jednání o proposicích direktorův se přistoupilo. Valdštein utržil tedy jen porážku. Proto nevzdal se přece i hned zámyslu svého; neboť když měla již porada o proposicích počíti a Václav Štampach navrhnul, aby i direktoři k společnému uvažování té věci do obce byli přivoláni, protivoval se tomu Valdštein a nyní přidali se k němu i ostatní političtí přátelé jeho. Co však v plném sněmu o tom se sporovalo, mají-li direktoři k poradám připuštěni býti čili nic, vyslali tito sami mimo nadání deputaci z sebe, kteráž se jmenem jich dotazovala stavův, „uznávají-li toho potřebu, aby mezi ně najíti se dali k doslýchání přímluv a uvažování proposicí?“ To učinilo dalšímu sporu konec, neboť kromě Valdšteina a nečetných přátel jeho povolili k tomu všickni jednomyslně.

Sotva že donešeno jesť svolení většiny direktorům, přihrnuli se tito do síně sněmovní, skoro všickni „hněvem a litostí podpáleni,“ i postavili se vespolek před nejvyššího hofmistra a přátely jeho, „škaredě na ně hledíce a hlav ukřivujíce,“ tak že byl strach, aby nedošlo na nějaký zlý výstup. Štampach podráždil direktorův ještě více, zkřiknuv na ně hlasitě: „Vaše Milosti páni direktorové! račte pozorovati jak s V. Mstmi i s námi tito někteří páni upřímně míní,“ k čemuž Thurn doložil: „V. Msti páni direktorové, račtež jen poslechnouti, jak se tito páni přimlouvají.“ President direkce, Václav z Roupova, stoje proti nejvyššímu hofmistru, prohodil s hněvivou tváří jemu do očí: „Kdo jsou ti páni, kteříž nám sem přijíti zbraňovali, rádi bychom věděli!“ Tato a jiná vášnivá slova, kteráž potkala se s všeobecnou pochvalou, vydávala dostatečné svědectví, že sněm není již více místem příležitým, aby na něm způsobena býti mohla demonstrace ve prospěch císaře. Poněvadž shromáždění očekávalo, že ti, na kteréž prudký útok presidentův naměřen byl, nezůstanou k němu odpovědí dlužni, nastalo najednou

v síni hluboké mlčení i každý napínal sluchu svého, dech zatajuje. Nikdo však neujal se slova i tak uložilo se za chvíli všeobecné jitření. Direktoři vzali na to místa svá, neboť těm, kdož jich byli schválně zasedli, zdálo se snad kromě jediného Valdšteina býti příhodnější, aby jich zase opustili.

. Když po této potržce jednání o proposicích direktorův nastalo, ujal se nejvyšší hofmistr poznovu slova, ohražuje se proti všemu jednání o nich, poněvadž prý podlé Zřízení Zemského jediné král smí proposice sněmu činiti; jinak nemá nikdo k tomu práva, tedy ani sami direktoři. „Pročež aby prý z těch jejich artikulův sešlo, od defensí bylo upuštěno, ano i od celé direkcí přestáno a podlé napomenutí císařského lid verbovaný rozpuštěn, lid císařský prijat a nic se proti němu před sebe nebralo. Naposledy aby se stavové císaři, králi a pánu svému, na milosť dali a pokorně za prominutí viny své prosili.“ Nejvyšší komorník Sezima z Ústí, kterýž po něm ujal se slova, nepověděl té věci tak zřejmě, přišel ale k témuž konci. Trčka pak „krátce a zprosta“ ohlásil se, že s nejvyšším hofmistrem zcela se snáší a od jeho přímluvy ani „v nejmenším punktu děliti se nechce.“ Štěpán z Šternberka schvaloval sice, že stavové válečně se přichystali, chtěl ale také, „co se pokoření se J. M. C. dotýče, to aby se ještě jednou skrze psaní pokorné a ponížené stalo.“ Těmi řečníky skonala se však řada přátel císařových; kdo ještě se přimlouval, nechtěl o nějakém pokoření ničehož slyšeti. Thurn i Hohenlohe opakovali tvrzení, kteréž ovšem pořád ještě bylo v oblibě, že válka neplatí císaři, nýbrž těm zbrojným zástupům, kteříž do země byli vtrhli; císař sám prý neví, že válka již nastala, jako prý nevěděl nic o tom, „že Khlesl byl do arrestu vzat a degradován.“ I Budovec zdvihl vážného hlasu svého a pronesl se v rozhodném mínění, že nelze na pokoj pomýšleti, dokud katolíci jsou při vesle*). Tak obdržela strana, stojící o setrvání v odboji, dokonale vrch. Proposice direktorův strany výpravy pátého a čtvrtého člověka byla

*) Skála II, 360 a násl. — Víd. stát. archiv: „Unterschied. Acten IV,“ zpráva z Prahy ze dne 2. září, jiná odtamtud ze dne 5. září. — Saský stát archiv 9169 IV, fol. 267: List Grünthalův k saským státním radám, ze dne $^{4}/_{14}$. září 1618, daný v Praze.

beze všeho skrácení přijata, mimo to pak ještě usnešeno, aby i šlechta s služebnictvem svým jízdně dala se v hotovosti zemské nalézti. Hotovosť, po krajích vyzdvižená, měla se do měst krajských k mustrování vypraviti, zde dokonale se ozbrojiti a strhnouc se pak k několika zvlášť určeným městům, dalších tu rozkazův očekávati.

Jiný konec vzala však záležitosť finanční. Jakkoli proposice direktorův v té věci vycházely v skutku z nejpilnější potřeby, nesetkaly se přece s přízní stavův, kteříž v tom ohledu právě dětským způsobem se zachovali. Nemělit tolik statečné mysli, aby se pustili do vyšetřování veřejných potřeb; neboť tím byli by musili uznati též nezbytnosť nových výdajův a peněžitých obětí. Dne 29. srpna zůstali sice na tom, že na druhý den počnou jednati o peněžité stránce proposicí; když ale na to došlo, byla většina stavův již z Prahy vyjela i sněm nemohl se tudíž o ničem více platně usnášeti.

Rozhodnosť, kterouž ukazovali direktoři, potlačivše na sněmu stranu, chtějící na každý způsob vyrovnání s císařem k místu přivésti, měla také dobré příčiny své v stkvělých výhlídkách, kteréž se jim na podporu z ciziny otvíraly. Naděje totiž, s počátku hned od nich na kurfiršta Falckého skládané a poselstvím Solmsovým nemálo utvrzené, staly se právě tehdáž skutkem. Kurfiršt dal jim totiž věděti, že na vlastní peníz pošle stavům několik tisíc mužův pod kommandem Arnošta z Mansfeldu na pomoc. Vojsko toto leželo již blíže hranic českých i byloť s strany direktorův jen pouhého svolení k tomuto nabídnutí třeba, aby s vojskem mohli pak naložiti dle vlastního zdání. Ovšem že direktoři s největší chutí přijali tuto lacinou pomoc; a proto vzali již dne 30. srpna hraběte Mansfelda v hodnosti generala artillerie do služeb stavův. Tak dostal se tento památný předchůdce Valdšteinův do Čech.

Zprávy biografické o hr. Arnoštu z Mansfelda, zejmena o roku, kterého se narodil, jakož i o matce jeho, pak o tom, byl-li dítě manželské či nemanželské, nejsou ještě nade vši pochybnosť postaveny. Důkladné výskumy historické, kteréž z posledních let pocházejí *), přivádějí k výsledku tomu, že Arnošt z Mansfelda byl

*) Villermont: Ernest de Mansfeld.

nemanželský syn knížete Petra Arnošta z Mansfeldu a jisté Anny z Benzrathu. Kníže tento, kteréhož čítali svým časem k nejznamenitějším šlechticům v Belgii, byl dvakráte ženat, z prvního manželství dostalo se mu tré synův a jedné dcery, z druhého osm synův; všickni synové, počtem jedenáct, zemřeli ale ještě před otcem, nezůstavivše potomkův. S Annou z Benzrathu splodil kníže Mansfeld tři děti, pověstného totiž Arnošta, Karla a dceru Annu. Rozličná udání shodují se v tom, že Arnošt narodil se r. 1580; jakkoli to není věcí dokázanou, nemůže případný omyl býti valný. Předčasná smrť největšího dílu právních dědicův vzbudila při knížeti z Mansfeldu žádosť, aby po případě tituly a statky nemanželským potomkům svým odkázati mohl; k tomu konci pak obrátil se již r. 1590 nebo počátkem 1591 k tehdejšímu králi Španělskému, Filipovi II s prosbou, aby ony tři děti Anny z Benzrathu vyhlášeny byly za právní potomstvo jeho. Prosba tato potkala se s schválením Filipa II, kterýž prohlásil je za způsobilé, děditi statky i tituly otcovy, ovšem na odvedení jisté taxy ke komoře královské.

Staloť se pak, co bylo zajisté v těch okolnostech s podivením; tato poslední výminka, na pohled snadná, nedošla svého splnění a tím zvrátila se i právní platnosť celé legitimace. Neboť jinak nedá se vysvětliti, proč otec v závětu svém z r. 1602 statky své, Mansfeldsko, Heldrungy a j. v. „nejbližším příbuzným svým z staroslavného rodu Mansfeldův“, všecky nábytky a svrchky a t. d. pak potomstvu manželské dcery své Polyxeny odkázal, zůstaviv nemanželským dětem, Arnoštu, Karlovi a dceři Anně toliko skrovnou summu k výživě, při čemž jich ovšem milosti arciknížete Albrechta a manželky jeho doporučil. Stává-li se již zněním a odkazy onoho závětu, kterýž o Arnoštovi a bratru i sestře jeho ne jinak, než jako o nemanželských dětech rozpráví, platnosť svrchu zmíněné legitimace pochybnou, bude ona to ještě vyšší měrou, pováží-li se, že Arnošt z Mansfeldu, kterýž přílišnou skromností zrovna se nevyznamenával, nikdy sobě nepřikládal knížecí hodnosti otce svého. Po smrti otcově nazýval se totiž s počátku jen prostě: Arnošt z Mansfeldu, a jmeno takové dáváno mu i v úředních aktech. Od r. 1607 vyskytuje se však jmeno jeho vždycky a všudež s titulem hraběcím, aniž se toho ví jaký původ; tento titul vlastnil si pak Arnošt z Mansfeldu s těch

dob napořád a tak zůstal i v historii s jmenem jeho nerozlučný. Mladší bratr Karel nečinil sobě nikdy práva k titulu hraběcímu, neřku-li k nějakému vyššímu, jakkoli došel při dvoře jakož i v hodnosti své co děkan kapituly Svatogudulské v Bruselu nemalé vážnosti. Úřad jeho vysvědčuje, že oblíbil sobě stav kněžský; ale i nad to zabýval se velmi snažně theologií i sepsal mnohá díla, do tohoto oboru náležitá. Dráha života jeho, bratrově velice nepodobná, skončila se klidnou smrtí r. 1647. Anna, sestra obou, umřela nepochybně již v mladém věku.

S řemeslem válečným seznámil se Arnošt z Mansfelda poprvé v Uhřích, dostav se tu r. 1603 dokonce i do bližších stykův s arciknížetem Matyášem, kterýž mu svěřil vedení jedné setniny tělesného vojska svého. S tímto čestným postavením musil se však Mansfeld za nedlouho rozloučiti, a sice v následcích jisté špinavé pře, kteráž ze hry pošla a soubojem se skončila; kamarádi vinili ho totiž, že upřel dluhu svého, věda, že věřiteli jeho ztratilo se upsání dlužní. Když na to do Belgie se vrátil, byl otec ještě živ, a ten přimluvil se za něho při arciknížeti podlé nejlepšího vědomí svého, kterýž na to svěřil mladému muži tomu vedení pluku jízdného, o jehož zverbování měl však sám pečovati. Jsouť toho nyní četní důkazové z archivů nizozemských před rukama, že pluk Mansfeldův vyznamenával se tehdáž nechvalitebným nedůstatkem kázně, zbojnictvím a neplechami rozličného způsobu. Způsob tedy, jakýmž Mansfeld později vedl své řemeslo válečné, ukazoval se již oním časem. Když r. 1609 Španělsko a Belgie zavřely příměří s generálními stavy v Nizozemích, vzala sláva jeho rychlý konec; nezůstalť však dlouho na zahálce, nýbrž vstoupil do služeb arciknížete Leopolda, zbírajícího tehdáž lid válečný k vůli záležitosti Jülišské. Maje v těchto službách kommando 200 jízdných sobě svěřené, užil nyní dostatečné příležitosti, aby zdokonalil přirozenou způsobnosť svou, vychovati totiž válečný lid šacováním; neboť u arciknížete Leopolda nebylo mnoho slechu o tom, že by byl pořádně žold vyplácel.

Tak držel Mansfeld lid svůj pohromadě, dopouštěje mu šacovati střídavě krajiny jülišské, lucmburské nebo treverské. Při takovém počínání dostal se však do zajetí hraběte z Solmsu, jenž

držel město Düren z rozkazu kurfiršta Braniborského a falckrabí Neuburského, obou to pretendentův dědictví Jülišského. Mansfeld očekával ovšem, že Leopold ho vykoupí; když však tento, nemaje nikdy dostatek peněžitých prostředků, pouhými sliby ho chlácholil, rozhodl se Mansfeld v nechuti své, sám sobě pomoci, což také vyvedl, ovšem, jak se zdá, způsobem málo poctivým. Praví se totiž, že hraběti Solmsovi a pánům jeho zavázal se, zraditi za dobrou příležitostí arciknížete. Mansfeld byl totiž bez výkupného na svobodu puštěn, načež v opětné službě arciknížete zverboval 1000 pěších a 500 jízdných. Nemoha se dlouho toho doprositi, aby lid tento byl vymustrován, dostal konečně přece k tomu svolení, zároveň s částečnou výplatou dřevního dluhu svého a nových výloh. Sotva měl však peníze v kapse, přivedl lid svůj do takového postavení, že musil Unie se vzdáti. Mansfeld sám hleděl všeliké srážce se vyhnouti, ano vyzval lid svůj přímo, aby přešel do služeb Unie, dávaje k tomu sám příklad. Značná část vojákův následovala vůdce svého, kterýž byl před několika nedělmi věrnosť přisáhl arciknížeti.

Jakkoli nedá se upříti, že arcikníže Mansfelda nemálo urazil, zdráhaje se ho vyplatiti, proto přece bylo nynější počínání jeho sprostou nevěrou, kteráž i za oné doby málo kdy se zbíhala a také v skutku ve zlé mu vykládána byla. Mansfeld nedošel ostatně zrádnou takovou změnou služby toho, čeho byl se nadál. Válka vzala náhlý konec a Mansfeld byl by se dostal do nemalých nesnází, kdyby Unie nebyla mu vykázala v naději příštích služeb roční plat 1000 rýnských za čekání, ku kterýmž později ovšem ještě jednou tolik přidala. Tak ztrávil tento náruživý voják z přinucení celá čtyři léta v pokoji a zahálce při dvoře markrabí Anspašského, až na konec vévoda Savojský poskytl mu naději k novému zaneprázdnění. Vévoda byl se totiž pro markrabství Montferratské, jehož pominutím právní dědičky sám chtěl se zmocniti, dokonale znepřátelil se Španělskem; a jakkoli válka, z toho vzniklá, smlouvou v Astech (1615) za nedlouho spokojena býti se zdála, propukla přece znova, až teprv mír Madridský, r. 1617 v posledních dnech měsíce září uzavřený, měl jí platný konec zjednati. Mansfeld podniknul během této války službu vévodovu, dávaje se mu i za prostředníka s Unií užívati, s kterouž Karel Emanuel byl vešel v tuhé přátelství.

Ale i po míru Madridském nerozpustil vévoda všecko vojsko své, nedůvěřuje Španělům, kteříž nad to jednu z výminek míru, vydání totiž osazeného města Vercelli, dlouho váhali se vykonati. Když se to (jak se zdá v červnu 1618) konečně stalo, měl válečný lid Mansfeldův býti propuštěn a skrze Švýcarsko do Němec nazpět vypraven. Již byli Mansfeldští v kantonu Bernském, ano Karel Emanuel dostal zprávu o propuknutí odboje v Čechách.*) Opatrný kníže dokázal tenkráte rychlým předsevzetím neobyčejnou prozřetelnosť a chytrosť svou, spatřuje totiž v povstání Čechův ne snad příběh nahodilý, ale největší nebezpečenství pro panství Habsburské. Nepokojná mysl jeho, zabývavší se již drahně let shledáváním a vyváděním prostředkův k ztenčení moci tohoto rodu, uzřela v postupování Čechův nejlepší příležitosť k provedení oněch záměrův, i tak rozhodl se Karel Emanuel k oběti, kteráž na jeho důchody byla v skutku citelná. Bez dotazu a bez prošení oznámil totiž hraběti Mansfeldovi předsevzetí své, že hodlá polovici vojska 4000 mužův, kteréž Mansfeld posud držel pod svým kommandem, dálě ještě podržeti a platiti a Čechům na pomoc poslati, vyhražuje sobě jediné to, aby tajemství této pomoci svěřeno bylo toliko třem osobám: kurfirštovi Falckému totiž, knížeti Anhaltskému a markrabí Anspašskému.**) Falckého zpravil vévoda o tomto úmyslu svém skrze vyslance anglického při dvoře Turinském, Isaaca Waka, kterýž horlivým obhájcem pře Čechův byl se učinil. Při dvoře Heidl-

*) Obecné posud mínění, jakoby Mansfeldští ještě z času jich zverbování (1617) byli stáli v Anspašských zemích, nesrovnává se s pravdou. Neboť Sir Isaac Wake, vyslanec krále Jakuba I anglického při dvoře Turinském, píše tomuto:

It doth fall aut very happely, that these troopes are at this present within three days jorny of the Palatinate. as having marched out of the state of Berne shortly after the restitution of Vercelli with purpose tu retire unto theyr howses after the 24 July by this account, at which time theyr month did expire; and they were to receave theyr last pay. But uppon the newes of the troubles threatened in Germany the Duke of Savoy hath retayned these troopes for a longer time . . . Gardiner, Letters and other documents illustrating the relations between England and Germany. Wake to James I Turin 12/22 July 1618.

**) List Mansfelda ke knížeti Anhaltskému, daný v červenci nebo začátkem srpna 1618 v Mnichovském stát. archivu.

berském způsobily tyto zprávy nevýslovnou radosť, vzbuzujíce zároveň naději, že toho bude ještě více. Kníže Anhaltský zpeněžil tajemství ihned v prospěch politiky falcké; neboť on zůstal na tom, že nevyzradí ani Čechům pravého původu této pomoci, aby Falcký samojediný z toho zdál se míti zásluhu.*)

Poněvadž Karel Emanuel dal se jaksi slyšeti, že by mohli také Benátčané přistoupiti k straně Čechův, tedy sešli se kníže Anhaltský i markrabě Anspašský ve Švabachu dohromady, aby považovali všech případných užitkův nabízené alliance Savojské i náležitě ji utvrdili. Nenadálé toto uspěšení plánův jejich vzbudilo v nich veliké a nestřídmé naděje, i nejraději byli by náklady na válku v Čechách svalili všecky na vévodu Savojského a Benátčany; také jich v takových obmyslech nemálo utvrzoval sám hrabě Mansfeld, vyličuje stkvělými barvami zisk, kterýž prý půjde z alliance Savojské.**) Proto usnesli se tehdáž, vyslati hraběte Mansfelda i purkrabího Kryštofa z Donína k vévodovi do Turina, aby vymohli při něm zvýšení té pomoci na 4000 pěších a 500 jízdných a skrze něho též dosáhli u Benatčan peněžitého příspěvku 300.000 dukátův ročně nebo aspoň polovice té summy. Poslové měli vévodovi vyříditi, že pomýšlí se, povstání v Čechách použiti k tomu, aby falckrabí dosazen byl na trůn český, protestanti v říši aby přivedeni byli k spokojení a rod Habsburský k pokoření. Na poděkování za dobrou vůli a hotovou pomoc slibovali knížata novému společníku svému korunu německou, poněvadž prý za pomocí falckou a francouzskou dala by se pro to většina kurfirštův snadno získati. Kurfiršt falcký, jemuž předložen jesť návrh této instrukce pro obmýšlené poselství k schválení, byl celkem s ním srozuměn, chtěl tomu ale, aby Donín samojediný do Turina se odebral, Mansfeld pak bez prodlení do Čech se vypravil.***)

---

*) Kn. Anhaltský kancléři Grünovi ze dne $\frac{\text{24. srpna}}{\text{3. září}}$ 1618 v státním archivu Mnich., pak list markr. Anspašského ke kn. Anhaltskému ze dne $\frac{\text{31. čvce.}}{\text{10. srpna}}$ 2618 v archivu Unito-Prot.

**) List purkrabího z Donína knížeti Anhaltskému, z Turina dne $\frac{8}{18}$ října 1618 v Mnich. stát. archivu.

***) Doklady toho nalézají se v přilohách archivu Unito-Prot.

Náhled kurfiršta zdál se konečně i knížatům býti nejprospěšnější, a tak jesť Mansfeld do Čech poslán, purkrabí Doninskému pak samotnému poselství do Turina svěřeno. Již dne 30. srpna vzat jest Mansfeld od stavův českých do služeb, generalem artillerie jmenován a jemu uloženo, aby jistý počet vojska v Říši co kommandant jeho zverboval. Toto stkvělé postavení, jakož i spojené s tím nařízení k zverbování vojska, které dávno již bylo po hotově, směřovalo k tomu, aby císař byl obelstěn a ze Savojska i Unie sňato všecko důmnění, jako by pomoc od nich pocházela. Mansfeld vtrhnul na to s lidem svým do Čech i položil se počátkem září v krajinách mezi Klatovy a Plzní.*) Dvoru Vídeňského nezůstalo toto hnutí tajno, a císař stěžoval sobě skutečně markrabí Anspašskému, že přechovával vojsko nepřátelské i dopříval jemu průjezdu. Markrabí však nepřipustil k sobě této výčitky, vymlouvaje válečných příprav Mansfeldových zcela nevinným způsobem. Hrabě dal prý sobě některé peněžité poukázky vévody Savojského, u kteréhož byl prvé ve službách, v Norimberce vyplatiti, i objednal pak lid svůj do sousedství města, aby strany zadrželého žoldu s ním se vyrovnal; když tu pak byli pohromadě, došlo jich od stavův českých nabídnutí k službě. Mansfeld, dostav chuti, štěstí svého opět zkoušeti, přijal prý toho nabídnutí i vytrhl do Čech; markrabí ale byl prý sám tomu velice rád, že se těchto zlých hostí zbavil.**)

Thurn, pořídiv za doby přítomnosti své při sněmu Svatobartolomějském i ty věci, kteréž Mansfeldského lidu a přiměřeného užití jeho se týkali, opustil na to Prahu i pospíšil k Čáslavi, kdež měli podlé všeho očekávání první krvavé srážky se státi a kamž se bylo mezi tím vojsko jeho od Budějovic stáhlo a novými zástupy sesílilo. Armáda císařská, jejíž dva hlavní zbory byly se dne 9. září v Německém Brodě též spojily, postupovala na Habr a Jeníkov Golčův také k Čáslavi. Buquoy očekával, že vojska stavovská k němu se přiblíží a bitvou ho podstoupí; avšak Thurn zůstávaje s pokojem v pevném postavení u Čáslavě, jal se císařských toliko pozorovati. Strhly se některé šarvátky, kteréž neměly podstatných

*) Skála II, str. 391.

**) List markrabího k císaři, ze dne 18. září 1618 ve Víd. stát. archivu Boh. V.

následkův, leda že přičinily se k spustošení krajiny. Hrabě Thurn dal pro lepší svou bezpečnosť několik vsí vypáliti, císařští pak nezůstali v tom příkladu za ním, ba došly zprávy, že v několika málo dnech položili popelem 24 vsí a městeček.*) Také viněno jich z nejrozličnějších ukrutností, jako že upekli domácího faráře v Jeníkově na rožni, že prznili mladé ženy a dívky, a přivázavše jich naposled koňům na ocasy, s sebou jich odvlekli. Takové ukrutnosti provázely tedy válku v samém počátku jejím, a nedalo-li se třeba všecko dokázati, tolik je přece jisto, že zle s strany císařských se hospodařilo. Podlé pokynutí, kteréž dává v té věci Buquoy sám jakož i Skála, dováděli nejhůř vojáci Uherští.

Buquoy octnul se následkem vytrvalého zpěčování se Thurna, přijmouti bitvu, brzo v nemalých nesnázích, poněvadž potkávalo se ztravování vojska jeho co den s většími obtížemi. Již před 16. zářím nastal takový nedůstatek potrav, že mnozí vojáci za několik dní nepožili ani sousta chleba. Chtěli-li však rekvisicemi potravy sehnati, uváděli se do velikého nebezpečenství; neboť všechen lid sedlský ukázal se věci stavovské býti s tělem i duší oddaným. V četných houfích obskakujíce ležení se všech stran, ubíjeli císařských, kdekoli je porůznu zastihli, ano napadali i vozy spížní a pícní, neměly-li silnějšího průvodu. Pozorujíce pak s věží kostelních všechny pohyby císařských, zvonili na poplach, jak mile nějaký houf jejich dal se na pochod. S rostoucím nedůstatkem oslábla i kázeň císařských, Buquoy pak sám se přiznával, že musí jim mnohých prostopášností strpěti, kterýchž byl by jindy náležitě potrestal. Císaři psal k nemalému jeho ochlazení, že veškeren domácí lid s pravým zápalem ujímá se obrany země, uváděje prý ho takto do velice povážlivého postavení.

Dne 17. září přirazil k armádě stavovské hrabě Hohenlohe z Prahy s čerstvým lidem válečným, zvláště pak s několika děly i spojil se s Thurnem, kterýž ale i potom setrval v pozorovacím postavení svém. Tak konečně přinucen jest Buquoy, opustiti vyhla-

*) Skála II, str. 386 a 387 (srovnej též str. 330). - Zpráva Buquoye samého v Inšpruckém arch. místodrž. — Skála vypravuje (str. 387), že Thurn dal Čáslavským jen jedinou ves „z nevyhnutelné potřeby“ spáliti, Buquoy tvrdí však, že jich bylo více.

dovělé kvartýry své i podati se nazpět k Ledči na nové. Na straně Čechův chválily četné jeho a dobře nastrojené manévry, náhlé a neočekávané pochody jeho a což bylo podobných fortelův více, i nehodlali mu dáti příležitosť, aby mohl zkušenosť a obratnosť svou přivésti k platnosti.*) Čekaloť se v ležení Thurnově ještě na přiražení Slezákův, s kterýmiž bylo již vážné jednání v té příčině průchod vzalo, pak mínili stavovští generálové s větší mocí na armádu Buquoyovu se obořiti a ji na dobro vyhladiti. Tak protahovala se válka za celý měsíc září beze všech výsledkův, zůstávajíc obmezena na krajiny svrchupsané. Největší pozornosť obracela se pak k onomu vyjednávání s knížaty a stavy Slezskými, kteréž provázel týmž časem pokus o sjednání smíru, učiněný od Moravanův.

II

Budeť ještě v čerstvé paměti, že stavové moravští na sněmu Brněnském nabízeli císaři ochotné služby své pro případ, kdyby vyrovnání mezi ním a Čechy započíti mělo. Deputace, v kteréž se i kníže z Lichtenšteina i Karel z Žerotína spatřovali, odebrala se po rozpuštění sněmu do Vídně, aby o tu véc dále jednala. V poradách, kteréž měly deputace s důvěrníky císaře, ujednaly obě strany základní podmínky případného vyrovnání. Podlé toho žádáno na Češích, aby 1. císaře prosili za odpuštění, 2. ponížené sami při něm vyrovnání vyhledávali a 3. na krále Ferdinanda za přímluvu v té příčině prosebně se obrátili. Ze znění těchto artikulův viděti jesť, ze jimi vlastně pranic nebylo ustanoveno, zvláště pak že spor náboženský v žádné stránce své spokojen býti nemohl; všecko ponecháno vlastnímu vyjednávání, to pak mělo několika knížatům svěřeno býti, jichž prostřednictví Matyáš již od několika neděl se doprošoval. Byliť to zejmena kurfiršt Mohučský a vévoda Bavorský, pak falckrabí Fridrich a kurfiršt Saský, tedy dva katolíci a dva protestanti. Při tom zůstávalo vždy velice pochybné, bude-li prostřednictví Moravanův s to, uspěšiti běh vyrovnání. Neboť jak svědčí obsah instrukce, deputaci dané, nebylo v ní ani řeči o ně-

*) Skála II 360, 387, 407 a jinde.

jakém příměří. S strany dvora nestalo se to z nižádného nedopatření, nýbrž z podstatného úmyslu; neboť císař domníval se, že stavové bez pobízení vojsko své rozpustiti musí, jak mile se jim dává naděje na vyrovnání. Že Matyáš nebo Ferdinand do Čechův takové povolnosti se nadáli, tomu netřeba se diviti, že však moravská deputace a s nimi i Karel z Žerotína troufali sobě v takových okolnostech něco podstatného v Praze vyříditi, to je věc věru nepochopitelná. — Když deputace moravská od císaře propuštění své brala, shledala se v příchozí síni s nunciem papežským, kterýž, věda nepochybně dobře o instrukci deputace, napomínal ji na rozchod, aby nepřestanouc na pouhém obecném naučení instrukce, hleděla také v Praze hned několik osob zajmouti! Kníže z Lichtenšteina odpověděl mu však se smíchem, že Čechové nejsou ani poddaní, aniž otroci papežovi, a Karel z Žerotína dodal: „Proč nám raději neporoučejí, abychom jim i hned hlavy srazili?“ *)

Zároveň s odjezdem moravské deputace z Vídně nebo málo dní před tím poslali jak císař, tak Ferdinand i Maximilian schvalní listy k stavům českým, kteréž ukazovaly zřejmý úmysl, pomáhati deputaci moravské při nastávajícím vyjednávání. Císař zvláště psal, že chce stížnosti stavův od jistých prostředníkův dáti vyšetřiti, očekávaje prý za to od nich, že k poslušenství se navrátí. Budou-li ale dále se protivovati, to aby stavové smutných následkův sami sobě připisovali. I Ferdinand psal stavům — bylot to poprvé — i nabízel jim své ochotné služby u císaře, dávaje sice radu, aby vyrovnání přijali, žádaje ale také zároveň předchozí složení zbraně. V podobný smysl zněl list arciknížete Maximiliana. Direktoři, při- 10. září 1618
javše listy, sdělili obsah jejich beze všeho připomenutí výboru stavovskému, kterýž jim byl několik dní před tím sněm pro vyjednávání s Moravskou deputací k ruce přidal a kterýž se z osob, ze všech tří stavův volených, skládal.*)

*) Prameny: List kurfiršta Saského k Matyáši ze dne 21. září st. st., daný v Torgově, ve Víd. stát. archivu Boh. IV. - List Zeidlerův kur. Saskému ze dne 15 - 25 září 1618, z Vídně, v saském stát. arch. 9169 IV. — Grünthal saské tajné radě ze dne 4—14 září z Prahy tamtéž. — List Grünthalův z Prahy kurf. Saskému téhož dátum, tamtéž. — Zeidler kurf. Saskému z Vídně, ze dne 2—12 září, tamtéž 7169 IV.

**) Skála II. 376.

Deputaci moravské, vzavší cestu svou do Prahy zrovna skrze ležení obou vojsk nepřátelských, dostalo se příležitosti, spatřiti na své vlastní oči dějiště osudné války. Byloť to právě prostředkem měsíce září, tedy v době, kdy Buquoy s armádou císařskou stál u Jeníkova, Thurn pak u Čáslavě. Karel z Žerotína užásnul se nad následky války sotva čtrnáctidenní! Shledalť při vstupu do Čech všecku zemi, kromě měst a na díl i městeček, pustou a lidu prázdnou, všudež stopy požárův a zbojnictví, že by srdce kamenné musilo nad tím se ustrnouti a vzplakati.*) Když s deputací přibyl do tábora císařského, uvítal je Buquoy s největší šetrností i dal jich s vzáctnou poctivostí až k předním strážím vojska stavovského provoditi. Zcela jiného uvítání dostalo se jim však s strany Čechův. Thurn přijal je v čele armády své, v šik jako před bitvou postavené, i pronesl k nim hlasitě na místě přátelského pozdravení tato trpká slova: „Vaši Msti, páni přátelé, děkuje se Vám, že jste tak upřímní, a že jste nám nepřítele do země pustili; může se Vám to dobře vzpomenouti!“, ukazuje při tom s výšiny na vyhořelé vsi ve vůkolí. Také odepřel jim žádosť jejich, aby nemusili okolo, nýbrž přímo ležením samým dále se ubírati, pravě „že nemůže jim za škodu slíbiti.“ Tak dojela deputace dne 16. září do Prahy.

Přivítání deputace v hlavním městě bylo ještě horší než to, kteréž Thurn jí byl přípravil. Lid nemaje vlastního úsudku o rozličných pravých i křivých pohnutkách a příčinách povstání, rozumoval jen podlé srdce svého; i tak snášel každý těžce, že družná Morava, vlastní to krev, činila se domácí věci větším nepřítelem, než německý Rakušák a Slezák, ano horším, než daleký Maďar. Vyslanci, jedouce ulicemi města do příbytkův svých, nepotkali se ani s jediným znamením přívětivého pozdravení, za to zněly jim husté nadávky do uší, kteréž nedávaly žádné pochybnosti o povaze veřejného mínění.**)

Jak jsme výše se zmínili, zvolil sněm jisté důvěrníky, kteříž direktorům při nastávajícím vyjednávání s Moravany po ruce býti
17. září 1618 měli. Když tito dne následujícího na zámku se dali nalézti, přijati

*) Korresp. Žer. Žerotín pánu ze Stietten ddo 27. října 1618.

**) Tak vypravuje nejen Skála (II, str. 382), nýbrž i sám Žerotín na místě právě uvedeném.

jsou od deputátův stavovských, jakož i direktorův slavným způsobem v soudné čili sněmovní světnici i uvedeni k sedadlům, pro ně již připraveným, po levé straně trůnu. Karel z Žerotína ujal se na to první slova, kteréhož vůbec s pravým mistrovstvím dovedl užívati. Omlouvaje předkem stavův moravských, že „jakkoli přední člen království českého, teprvé nyní a jako nejpozději ke stavům českým toto poselství činí a se ohlašují“ a lituje příhody, kteréž posud byly se staly, prosil přítomné zástupce stavův, aby lid válečný rozpustili, „před J. M. Císařskou se snížili a skrze svou pokoru zase J. M. císařskou v lásku sobě uvedli.“ Stavové moravští sami prý hluboce pociťují žádosť, aby pokoj opět navrácen byl, „a protož že jsou to při J. M. Císařské jednali, aby to vše, což jest se tu stalo, skrze vzáctné knížecí osoby spokojeno bylo.“ Ačkoli pak od císaře nedostali na to určitého slibu (!), jakž odpověď jim na to daná ukazuje, však že proto naději dokonce neztratili, „zvláště když stavové království českého dále při J. M. Císařské toho poníženě vyhledávati a oni stavové markrabství moravského za ně se přimlouvati budou. Sic jináč jest-li že by k tomu přijíti nemělo, že by v pravdě nic jiného se obávati nebylo, než zkázy a zahynutí království českého. Z toho potom kdo by odpovídati musil, tomu že se snadno vyrozuměti může.“ Na to dovozoval Žerotín výmluvným způsobem svým smutné následky války, sotva vypuklé, spustošení a ochuzení země, zastavení práva a spravedlnosti, protržení všech obchodův a živností a t. d. Vůči takovým a jiným bědám sluší prý pochybovati, „jdou-li ty věci po Bohu a jsou-li s Bohem začaty čili nic.“

Řeč Žerotínova nemile dotkla se vůdcův hnutí českého. Čím dojímavější bylo líčení a připomínání jeho, čím patrnější zároveň účinek toho při některém dílu posluchačův, tím tužší stávala se nevole direktorův a oddaných přátel jejich. Dávaliť mu za vinu, že obmýšlí rozsívati různice mezi direktory a stavy i začali ho míti v důmnění, že chce to ke konci a místu přivésti, co nejvyššímu hofmistru a přivržencům jeho málo dní před tím nebylo se zdařilo. Sláva jmena jeho zatemnila se, důvěra v poctivé smýšlení jeho počala se ztráceti i již považováno jej za podpažníka dvoru. A v pravdě byla řeč jeho dokonale k tomu způsobena, aby vzbudila nedůvěru a podezření; neboť jakž mohl na Češích žádati, aby složili zbraně, když

císař směl je podržeti, a když, jak řeč Karla z Žerotína sama o tom svědčila, nebylo ani ještě na jisto postaveno, že Matyáš vůbec pustí se do nějakého smírného vyjednávání.*)

S večerem téhož dne navštívili president direkce a Václav Budovec důvěrným způsobem Žerotína. Za touto příležitostí pronesl se tento zřejměji a upřímněji. Oznamovalť, že stavové Moravští nehodlají vzíti prostřednictví mezi Čechy a císařem sami na sebe, to že prý má knížatům německým býti zůstaveno; dříve ale prý třeba jesť, srovnati k tomu cesty, a proto stál Žerotín na tom poznovu, aby Čechové „zbraň, poněvadž jsou nejprvé k ní sáhli, také nejdříve složili.“ Nechť prý žádají na císaři revers toho způsobu „kdyby jim budoucně co proti majestátům a svobodám jejich čelilo a jim se od kohokoli ubližovati chtělo, aby se potom teprva opatrovati a proti tomu každou náležitou defensí nařiditi sobě mohli. V takové případnosti že by se chtěli Moravané spolu s Slezáky v rukojemství stavům království českého postaviti a kdyby se takovému reversu zadosti nedálo, s svou pomocí jim k fedruňku přispěti.“ K tomuto nabídnutí Žerotínovu náleželo jen ještě přidati širší vyložení a ubezpečení, že na nikoho pro odboj nebude sáhnuto, a ono bylo by se proměnilo v podstatný a příhodný základ vyrovnání, kdyby císař byl zároveň svolil k příměří a odřekl se požadavku složení zbraně toliko na straně Čechův.

Ale touž měrou, jako bylo pochybné, dá-li dvůr Vídeňský k tomuto nezbytnému ústupku svolení svého, nemínili se také Václav z Roupova a vedlé něho i všecka strana účinku pustiti na smírné vyjednávání, i kdyby nebyl s ním zároveň vyřknut požadavek složení zbraně. Na místě přátelské odpovědi k přívětivé řeči smírčího moravského pronesl se president direkce „že jemu vidí se nejlepší prostředek ten a počátek jednání nejpříhodnější“ (ne snad, aby učiněno bylo předchozí příměří, nýbrž) „aby ten lid škodlivý Dampierrovský od císaře byl zpátkem povolán a více obyvatelům škod nečinil, králi pak samému země jeho nehubil.“ Bylať to podmínka, na kterouž zase císař nemohl přistoupiti a kteráž musila všecku naději na vyrovnání přetrhnouti. Vlastní smírný prostředek Žerotínův, to-

*) Korresp. Žer. Karel z Žerotína panu ze Stietten ze dne 27. října 1618.

tiž revers, obrátil president v posměch a podobným způsobem nechtěl na slibované po případě pomoci Moravanův ničeho sobě zakládati. Při takovýchto domluvách přešla ho na konec trpělivosť a šetrnosť k hostům v té míře, že posléze se vyjádřil „že jest to tak jako slunce na nebi patrné, že moravští vyslanci toliko proto do měst Pražských jsou přijeli, aby se jako nějací Pilátové očistili; ješto kdyby nějaká upřímnosť v nich k národu českému byla, nebyli by na zhoubu jeho císařského lidu v markrabství svém verbovati dopustili a potom svobodného passu skrze zemi svou dopřáli." Že tato rozmluva nikterak nebyla k tomu způsobena, aby o lepší dorozumění a shodu mezi vůdci Čechův a deputací moravskou se přičinila, o tom nebude, tuším, nižádné pochybnosti.*)

Direktoři měli na druhý den s výborem stavovským dlouhou a snažnou poradu, při kteréž opět Václav z Roupova byl hlavním 18. září řečníkem. Mocná nedůvěra, kterouž způsobila rozmluva s Žerotínem, ukazovala nyní již vliv svůj na běh jednání; neboť Václav z Roupova dovedl toho, že přítomní ani nevzali v úvahu odpověď, kterouž náleželo dáti Moravanům strany případných podmínek smíru, zabývajíce se toliko ospravedlněním povstání. Direktoři i s výborem nemohli sobě ani odepříti toho potěšení, aby se uštěpačně nedotkli nynějšího zákonitého chování Moravanův, připomenuvše jim v usnešené odpovědi, že oni sami r. 1608 za mnohem chatrnějšími příčinami zdvihli se proti Rudolfovi II. Naposled ujednáno vyslati deputaci k Moravanům, aby se jich otázala, nemají-li ničeho více vyřizovati. — Václav z Roupova vedl jednání s Moravany cestou takovou, kteráž nedávala místo pochybnosti, že vlastně pomýšlí na přetržení jeho; neboť on nelekal se ani osobní urážky Karla z Žerotína. Tento byl obdržel od Ladislava ze Šleinic plnomocenství, aby v Praze vyzdvihl 8000 kop grošův, na účet tohoto zde pohotově jsoucích. K návrhu presidenta usnesli se direktoři i s výborem o zabavení těchto peněz; průchodem dne shledali však direktoři převrácenosť tohoto opatření i vzali je nazpět.

Deputace stavovská sešla se vedlé uložení svého u vyslaných moravských i prosila sobě nových zpráv. Když však tito odpověděli,

*) Skála II, str. 389 a 390.

že nemají, čeho by ještě přednesli, zdvihl se s obou stran důvěrný hovor, během kteréhož otázal se někdo z deputace české pana Karla z Žerotína, jakých prostředkův by on sám co do osoby své k spokojení té pře schvaloval. Žerotín vyslovil se opět způsobem podobným, jako včerejšího dne k pánu z Roupova. Odpověď jeho nelíbila se ani dosť málo; Čechové pak jali se vyčítati všecka příkoří, sobě činěná, a ukazujíce mezi jiným zvláště také k zavření a zboření kostelův, tázali se, možno-li ještě se domnívati, že věci jejich nejdou po Bohu. Sluší-li věřiti jedinému pramenu, jenž o té věci zprávu dává, tedy odpověděl k tomu Žerotín: že prý nyní ovšem poznává „předsevzetí pánův Čechův, býti z Boha a jím se říditi,“ on pak že nevěděl o takovém pronásledování jejich, poněvadž kancléř i Michna mluvili zcela jinak, svalujíce všecku vinu na Čechy. Poněvadž pak legáti moravští jsou o té při nyní lépe zpraveni, „že také dokonaleji a gruntovněji a volněji při dvoře J. M. C. to přednesou a o to jednati budou.“ *) Jinak ale nelze upříti, že taková odpověď s potomním jednáním Karla z Žerotína nikterak nedá se srovnati, kromě toho pak nesnadno jesť důvodně se domnívati, že by vůbec známé nesnáze a útisky Čechův byly se u něho minuly s náležitou právní interpretací.

Byloť nyní na Češích, vydati konečnou a určitou odpověď k smírčímu jednání Moravského poselství; oni ale zdržovali ji schválně za několik dní, chtějíce vyčkati zprávy ze Slezska, jimiž se v odpovědi své říditi mínili.

Nahoře vypravovali jsme, že sjezd knížecí ve Slezích, kloně se na stranu Čechův, usnesl se v červenci o vypravení dvojího poselství, do Vídně totiž a Prahy. První poselství ujalo se sice upřímně a rozhodně politiky vyrovnání, nedošlo ale k žádným platným výsledkům. Hlava tohoto poselství, kníže Kristian Břežský, stav se mezi tím hejtmanem zemským ve Slezích, odvrácen jest takto ode všeho nepřátelského úmyslu, ač nebyl-li pro věc císaře na
5. září dobro získán. Když tedy deputace z Vídně vyjížděla, mohl se Matyáš nadíti, že Slezáci nevystoupí z dosavadní zdrželivosti své. Nemnoho scházelo však a naděje tato byla by se ještě před návratem

*) Skála II, 392.

Slezského poselství v niveč rozpadla; neboť zprávy, docházející mezi tím z Prahy do Slez o počátku a způsobu války, rozněcovaly čím dál, tím více mysli všech, usilujíce zároveň také každým dnem dobrou vůli a chuť, přistoupiti k odboji českému. V plném tomto jitření sjeli se knížata a stavové slezští k novému sněmu, zejmena dne 23. srpna, tedy za doby, když nový hejtman zemský ještě ve 1618 Vídni meškal; při něm pak dali se od stavův českých jakožto vyslaní pan Oldřich z Gerstorfu a Jiří Hauenšild nalézti, kteříž způsobem nejsnažnějším naléhali na vyplnění povinností, z konjunkce od r. 1609 vycházejících. Sjezd knížecí usnesl se však o tu odpověď, že prozatím třeba jesť vyčkati zprávu deputace, ve Vídni ještě meškající: nebude-li císař chtíť spokojiti stížnosti ve věcech náboženských a stane-li se válka tudíž nezbytnou, pak prý přistoupí stavové Slezští zajisté k Čechům. Vojsko stojí prý bez toho na hranicích a může tedy brzo k dějišti války vytrhnouti.

Deputovaní čeští nebyli ještě s touto odpovědí v Praze, když došly nové listy od direktorův do Vratislavě, kterýmiž tito pro rostoucí nebezpečenství válečné znova pomoci se dožadovali. Sjezd stavův sousedních, svolaný o tu věc na rychlo, zanášel se opravdu s těmi 21. září prosbami; netroufaje sobě ale, rozhodnouti se pro vyplnění jejich, uzavřel vznésti všecko na nový sjezd knížecí, kterýž rozepsán jesť ke dni 1 října. Prvé než došla direktorův zpráva o tomto nemilém usnešení, zmařeny jsou i naděje jejich, kteréž byli jsou kladli v markrabí Krňovského. Stavové Slezští svěřili totiž markrabímu nejvyšší kommando nad veškerým vojskem svým; tento pak neznal vřelejšího přání, než učiniti spolek s Čechy, ponévadž pochybnosti jeho (ač měl-li jakých), bylo-li by totiž pro něho prospěšněji, prohlásiti se pro císaře nebo proti němu, — touž dobou na dobro uklízeny jsou špatnými zpravami z Vídně. Propadnuv při, kterouž byl za delší čas vedl, nabízel před několika nedělmi schválním poslem dvoru Vídeňskému služby své pro ten případ, kdyby se vidělo, přiřknouti mu vzdor tomuto soudnímu nálezu ona dvé panství, o něž se tu jednalo. Žádosti jeho odepřeno jesť slušným způsobem, a tak utvrdil se markrabě jen ještě více v starém nepřátelství svém proti odu Habsburskému.

Staré záští a nová zlosť naplňovaly tedy srdce markrabího,

když od generálův stavovských, Thurna, Felse i Hohenloha došly ho snažné prosby, aby beze všeho dalšího potazu s vojskem svým k nim přitrhnul. Stoje při samých hranicích Kladských, mohl za čtyři nebo pět dní pochodu býti u Čáslavě a popadna armádu císařskou se strany, způsobiti jí ve spolku s Thurnem dokonalou porážku. Markrabě, nejsa ničeho tou měrou žádostiv, jako porážky takové,
13. září umínil sobě o vlastní újmě jednati, pročež dal vzkázati zemskému hejtmanu, že na zejtří vytrhne do Kladska, aby odtamtud do Čech se vypravil. Vévoda Břežský ale, opřev se této svévoli, zapověděl markrabímu jednati bez svolení sjezdu knížecího. Markrabě „plakal litostí velikou a hněvem"*), když došel ho tento rozkaz, ale netroufaje sobě přece postoupiti, podal se s vojskem svým, při samých hranicích rozestaveným, zase nazpět. Za to vylil sobě poněkud zlosť na biskupu Vratislavském, kterým byl tehdaž arcikníže Karel, bratr Ferdinandův, způsobiv mu na statcích biskupských průjezdy lidu svého schválně největší škody, což bylo ovšem jednání, jež náleželo sobě nejen na posměch arciknížete, nýbrž i císaře samého vykládati.**) To ale Čechům velmi málo zpomohlo, naděje jejich na pomoc Slezákův selhaly a před 1. říjnem nebylo pomyšlení, že bude lépe. Kristian Anhaltský, dostav o těchto věcech zprávu, vyčetl zemskému hejtmanu slezskému chování jeho, dostal pak od tohoto památnou odpověď, že by nic nebyl měl proti tomu, kdyby markrabě beze všeho potazu byl do Čech vytrhnul, že ale, jsa jako hejtman zemský o svolení své prošen, nemohl jinak se zachovati.***)

Zřejmá přízeň, jakož i důvěrné sliby markrabí Krňovského vzbudily v Praze bezpečně jistou naději na přímou pomoc Slezákův; neboť direktoři byli již vyslali komissaře kvartýrové na hranice, aby vojska přátelského doprovázeli†). Když zpráva došla do Prahy, že čekání jest daremné, byli direktoři nad tím „přenáramně zarmouceni" i zapověděli mezi sebou přísně, aby věc nikomu se nepronášela, nechtíce lid hlavního města uvésti v pochybování a zoufalství. Také

*) Skála II, 393.

**) List arcikn. Karla králi Ferdinandovi z Nisy ddo. 22. září ve Víd. stát. arch. Boh. V.

***) Srov. dílo od Palma: „Verhalten der schles. Fürsten und Stände" etc. pak výše vzpomenutá akta sjezdův knížecích r. 1618.

†) Skála II, 393.

usnesli se zároveň, důtklivými slovy (čili jak Kašpar Kaplíř v přímluvě své doložil „po česku“) připomenouti Slezákům povinnosť jejich. Poněvadž tím však pomoc slezská nedala se přičarovati, náleželo nyní vydati Moravanům vyměření takové, kteréž nepřetrhovalo ještě na dobro všecka vyjednávání, což by se v jiných okolnostech nepochybně bylo stalo. Záští proti Moravanům zjednávalo sobě i v odpovědi, z donucení vyšlé, tou měrou průchod, že bylo nyní ještě tíž, připraviti smírné vyjednávání. Neboť direktoři společně s výborem stavovským, postavivše do obmyšlené odpovědi předkem ospravedlnění odboje, dotkli se dalším během jejím nynější smířlivosti a čerstvé loyalnosti Moravanův s náležitou trpkostí, poukazujíce k roku 1608 i viníce je, že chování jejich jediné dvoru samému prospěje. To však bylo hlavní věcí v celé odpovědi, že odepřeli propustiti vojsko své, dokud nedostane se jim náležitého rukojemství, že při politických a náboženských svobodách svých zachováni budou. Základní výminka všeho rovnání se s císařem, kterouž Moravané ve Vídni sami byli připustili a kteréž i v Praze se zastávali, t. j. aby Čechové nejprv složili zbraň, jesť tedy zamítnuta. Neníť ani nejmenší pochybnosti, že Čechové nemohli jinak jednati, i jestiť to svědectvím buď skutečné politické krátkozrakosti nebo lstivosti těch, kdož chtěli míti opak toho.

Karel z Žerotína, měv sobě propůjčený přepis této odpovědi stavův, ohradil se i hned písemně proti tomu, že klade se tu pozdvižení stavův moravských z r. 1608 na roveň s nynějším českým povstáním, ano neostýchal se sophistickými vytáčkami dovozovati pravosti onoho a bezpraví druhého. Čechové ostatně nepustili se s ním v sporování o těchto odvodech a vynechali z odpovědi to, co bylo v ní v té příčině trpkého; jinak ale setrvali na dřevním svém usnešení. V direkci a s deputaty stavovskými vedli se pak ještě další porady o to, nebylo-li by přece možné, připraviti nějaké narovnání 22. září s císařem. Přímluvy v té příčině zněly rozličné; jinak ale pocifoval každý ještě v sobě těžký dojem posledního nezdaru nadějí, na Slezsko kladených, i protož neodvážil se nikdo, zavrhovati všeliké jednání o smír. Na konec byl tedy přijat návrh Václava z Roupova, že jen tehdáž míní stavové do vyjednávání se pustiti, když císař určitě svolí k nějakému příměří; složení zbraně bylo tedy na všechen

způsob zamítnuto. — Na konec září odjela deputace Moravská do Vídně, aby dávala tam zprávu o nepatrných výsledcích pořízení svého.*) Kromě Karla z Žerotína nikdo z vyslaných těchto nemohl poněkud větší činností se vykázati; kníže Karel z Lichtenšteina choval se tak vlažně, že by mohla skoro vzniknouti pochybnosť o přítomnosti jeho v Praze, kdyby tato nebyla odjinud zjištěna.**)

Jako nepodařilo se vyslaným moravským, postrčiti věc míru v Praze něco dále, zrovna s takovým štěstím potkávalo se přičinění saského vyslance Grünthala ve Vídni. Poněvadž tento nemohl jinak, než dokazovati potřebu příměří, způsobilo naléhání jeho aspoň tolik, že záležitosť tato znova vzata jest v poradu v tajné radě císařské, kteréž předsedal Ferdinand. Již podobalo se k tomu, jakoby domluvám přátel i nepřátel dopřáno mělo býti sluchu; neboť stalo se usnešení, nežádati více na Češích složení zbraně, nýbrž toliko rozestavení vojska po krajích, proti čemuž chtěl císař své vojsko na statcích korunních ubytovati. Ale již po několika dnech zavržena jest taková povolnosť opět; neboť když dostalo se vyslanci saskému konečné odpovědi na úslužné nabídnutí pána jeho, žádal Matyáš
29. září poznovu složení zbraně s strany Čechův, prvé než počne se vyjednávati. Zároveň prošeno kurfiršta saského, aby na tomto základě připraviti hleděl vyjednávání s direktory***). Šlo-li již z chování těchto k Moravanům, že nestojí zrovna mnoho o pokoj, ukazoval i onen požadavek císařův pravý opak toho, co mírností se nazývá.

První říjen, kteréhož slezský sjezd knížat a stavův měl k místu přijíti a jehož direktoři nemohli se dočkati, nadešel přece jen dosti brzo. Poněvadž na tom, jak Slezsko se rozhodne, nesmírně mnoho záleželo, vypravil císař schvální poselství do Vratislavě, v jehož čele byl Gundakar z Lichtenšteina. I Čechové vyslali od sebe deputaci a volba osob do ní svědčila o důležitosti, kteréž jí přičítáno; byliť v ní hrabě Ondřej Šlik, Fridrich z Bílé a Martin Fruewein. Matyáš dal sjezdu po poslech svých ohlásiti, že v Čechách

*) Jednání Moravanův s direktory a výborem stavovským vypravujeme hlavně dle Skály, pak též dle korrespondence v saském stát. archivu.

**) Výpisky listu jednoho z Prahy dd. 11. října 1618 v Mnichovském stát. archivu 416, 16.

***) List Zeidlera kurfirštovi Saskému z Vídně ddto 15/25. září 1618.

nejedná se o nižádné porušení svobod náboženských a že nebude moci prvé na smířlivé prostředky přistoupiti, dokud poddaní jeho nesloží zbraně; naopak ohražovali se proti tomu vyslaní čeští, že by nebylo se jim ubližovalo v svobodách náboženských, i dovolávali se tudíž podstatné pomoci slezské na základě smlouvy z r. 1609, kteráž byla uzavřena na vzájemnou obranu svobod náboženských. Poselství císařovo potkalo se s špatným přijetím; neboť vyhlašování pře české za politickou a ne za náboženskou příčilo se stavům slezským již proto, poněvadž sepsavše sami již dlouhý rejstřík hříchův císařových proti majestátu a davše ho císaři doručiti, dostávali také jen odpovědi, kteréž věc obcházely nebo jí se vyhýbaly. Tím šťastnější bylo uvítání a pořízení poselství českého; prosby a napomenutí poslův, zacpavše prvé ústa přívržencům císařovým, pohnuly na konec sjezdu knížecího k osudnému a pro císaře hroznému usnešení. Slezsko rozhodlo se, pomoci Čechům, a Krňovský markrabě obdržel přežádoucí nařízení, vytrhnouti s vojskem svým přes hranice české. Stalo se to s 1000 jízdných a 2000 pěších, stejný počet lidu válečného pak postaven jesť na polských hranicích, aby zabránil cestu do země jezdcům, kteréž král polský Zikmund III hodlal císaři na pomoc poslati.*)

Když zpráva o tomto usnešení knížecího sjezdu slezského došla do Vídně, nahledli politikové tamní konečně, že v neustupnosti své strany příměří přece jen se přenáhlili. Protož pospíšili sobě, dáti panu Jiřímu z Talmberka, presidentu českému nad appelacími, kterýž měl právě do Drážďan odjížděti, novou instrukci, snášející se s nynějším stavem věcí. Nejprv měl tento vyslanec sice opět požadovati, aby Čechové před počtím vyjednávání o smír složili zbraň ano i rozpustili vládu direktorův (!); výminky tyto nebyly ale již posledními, neboť Talmberk obdržel také plnomocenství, aby na konec, nebude-li moci jinak proraziti, žádal toliko dislokaci armády české a na tu výminku k příměří svolil.**) Ale již zdálo se mnohým dobrým přátelům císařovým, že je příliš pozdě na to, aby se Čechům jen s podmínkou nabízelo příměří, nýbrž že bude toho potřeba, vyje- 11. října

*) Skála II, 408. — Palm ve výše uvedeném spise.

**) Druhá instrukce pro pána z Talmberka ze dne 11. října 1618, ve Víd stát. arch. Boh. V.

dnávati s nimi na stejném pro obě strany základě. Kurfiršt Mohučský zastával se tohoto mínění v listech svých k Matyáši a Ferdinandovi s takovou rozhodností, že nemohl se minouti s účinkem, pamatuje při tom zvláště Ferdinanda na případné následky, kdyby císař před spokojením různic českých měl z tohoto světa vyjíti.*)

V Čechách naopak způsobilo usnešení knížat a stavův slezských nesmírnou radosť. Dokud direktoři nebyli bezpečni pomocí slezskou, strachovali se každým dnem nějaké nehody v poli, ano obávali se i toho, že by v takovém případě na samou Prahu mohlo dojíti; pročež pečovali o to, aby hradby městské náležitě se opravily a doplnily.**) Již čenicháno a slíděno tu zhusta po špehounech, jak v takových bézích válečných obyčejné se přihazuje. S počátku podezřívány jsou jen některé osoby ze špehounství, nad kterýmiž také popraveno, brzo ale pohlíženo na katolíky ve městě vůbec s nedůvěrou. Nemohouce jim žádné nepravosti s jistotou dokázati, tvrdili, že v chování svém dávají na jevo potěšení z postupování nepřátel; protož na zkrocení jejich bylo nařízeno, aby jednomu každému z nich položilo se do domu po 10, 12 až 18 vojacích. Tento ostrý prostředek vypudil katolíkům ovšem dokonale všecku radosť, byl-li ale k tomu způsoben, aby je pro věc odboje získal, je ovšem jiná otázka. Přistoupení Slezákův k stavům českým polepšilo tohoto stavu věcí i občerstvilo důvěru všeobecnou.

III

Když markrabě Krňovský kvapnými pochody k poli válečnému se přibližoval, armádě české posilu 3000 mužův přiváděje, kteráž jim rozhodnou převahu nad vojskem nepřátelským zjednala, nestačila mezi tím vláda císařská nikterak, aby vrchního generála svého opatřila pomocí čerstvého lidu a potřeb válečných, bez kterých nemohl se žádným způsobem obejíti. Od té doby, co Buquoy byl podal se nazpět k Ledči, což stalo se prostředkem měsíce září, množili se co den rozličné nesnáze postavení jeho; neboť měl nedostatek nejen

*) List kurf. Mohuč. Matyáši ze dne 21. října 1618 a téhož k Ferdinandovi stejného dátum, oboje ve Víd. stát. arch. Boh. V.

**) Skála II 360, 407.

potrav a píce, nýbrž i náboje a jiných potřeb válečných. Ne mnohem lepší byl mezi tím stav posádky císařské v Budějovicích. Jakkoli nebylo jí z těch časův, co Thurn k Čáslavi byl vytrhnul, přímého útoku více se obávati, snášela přece mnohé příkoří od nepřízně vůkolního lidu, tak že kommandant posádky, Aulner (bývalý hejtman zdejší nad solí) snažně pomoci se doprošoval.*) Ale nejen on, nýbrž i Buquoy čekali daremně na ni; ani čerstvý lid válečný, ani co jiného nedocházelo od Vídně, a měsíc říjen nastal tedy v okolnostech, kteréž nepřipovídaly žádného dobrého konce věci císařské. V této tísni vyslal Buquoy samého hraběte Dampierra do Vídně, aby co očitý svědek všech událostí a nesnází prosbám jeho většího důrazu dodal.

Vídeňskému dvoru nebylo ani třeba, čekati na příjezd Dampierrův, aby nabyl přesvědčení o nezbytné potřebě nových nákladův a namahání; neboť již v tom čase, když Buquoy v parádním pochodu svém k Praze mimo očekávání se zastaviv, první zprávu zaslal o nesnázích, s kterýmiž další postupování jeho se potkává**), jali se z Vídně schválními vyslanci naléhati na některá německá knížata, aby přece k pomoci se sklonila. Jaroslav z Martinic, kterýž s doby outěku svého z Prahy v Mnichově přebýval, obdržel nařízení, aby požádal vévody Bavorského za odsazení města Plzně, jehož Mansfeld jal se mezi tím obléhati.***)

V pravdě měl Maximilian dosti sil válečných a prostředkův po ruce, aby zbavil Plzeňských tuhého obležení; ale tím by se byl sám uvrhnul do všelikých zápletek války české, ba celou Unii na sebe poštval, a to bez náležitých příprav a nepojistě sobě nějaké slušné odměny svého přičinění. Protož odpověděl také pánu z Martinic, že nemůže ustoupiti od dřevního úmyslu svého i že nedá tedy žádné pomoci.

*) List Aulnerův arcikn. Leopoldovi ddo 17. září 1617 z Budějovic, v arch místodrž. v Inšpruku.

**) Asi z doby okolo 20. září. V arch. místodrž. v Inšpruku.

***) Jmenování Martinice vyslancem listem císařovým ze dne 25. září 1618, v stát. archivu Mnichovském. V stát. archivu Vídeňském Boh. V. následující prameny: Instrukce, Martinicovi svědčící, ze dne 25 září; list Matyášův vévodovi Maximilianovi Bavorskému ze dne 27. září 1618; odpověď Maximiliana pánu z Martinic ddo. 9. října 1618; list Ferdinandův vév. Maximilianovi ze dne 18. října 1618.

S tímto opětným doprošováním se vévody Bavorského stýkala se celá řada jiných poselství v stejné příčině. K Salcpurskému arcibiskupu, při němž dvakráte již nadarmo za pomoc prošeno, vyslán jest Arnoldin z Klaršteina co třetí posel. Mělť sobě uloženo, žádati toho knížete duchovního za pomoc na penězích (zejmena 60—100.000 zlatých), pak za několik set centnýřův prachu; ale všeliké umění dialektické, všecko zaklínání a zakazování se nevzpomohlo ani za mák při tomto prelátovi. Arnoldin prosil, aby vyplatil oněch 60.000 zlatých na srážku pomoci peněžité, kteráž císaři od sněmův krajských, jež prý co nejdříve v Říši rozepsati míní, bezpečně svolena bude; avšak arcibiskup nechtěl o výplatě nějaké srážky na peníze posud nesvolené nejen ničehož slyšeti, nýbrž zdráhal se jich i půjčiti. Vyslanec chtěl se na to spokojiti již pouhým rukojemstvím, na kteréž by pán jeho někde jinde troufal sobě peníze sehnati, a poněvadž houževný prelát i na to nehodlal přistoupiti, chtěl vyslanec míti jen tajné rukojemství k témuž účelu; ale i ta prosba byla daremná. Když Arnoldin na to trpce jal se žalovati, připomínaje mezi jiným, že za takovým špatným příkladem ani jediný biskup v Němcích nebude chtíti císaři něčeho poskytnouti, obměkčila se konečně tvrdá mysl arcibiskupa, i v nevyrovnané šlechetnosti dovolil přece vyslanci, že smí všudež, kde toho bude třeba, pomáhati sobě — pobožnou lží, že arcibiskup půjčil císaři peníze! Tak rozpadly se naděje na nějakou pomoc salcpurského knížete po třetí v niveč.*)

Jako nemohl císař generálům svým, v nemalé tísni vězícím, nějakou pomocí z Němec ulehčení způsobiti, rovněž tak málo stačila k tomu pomoc španělská, kterouž mu strýc jeho Filip III konečně poskytnul, zejmena proto, poněvadž již napřed byla všecka vyvážena. Ze Španěl došla totiž právě v době rostoucího nebezpečenství zpráva, že král odhodlal se císaře podporovati summou 300.000 dukátův a stejným počtem lidu válečného, kterýmž již byl Ferdinandovi ve Furlansku pomáhal. Vedlé této na onou dobu znamenité pomoci sliboval Filip, že pošle strýci svému z Italie vojsko pomocné, po-

*) List Arnoldinův k císaři ze dne 2. listop. 1618, ve Víd. státním arch. Boh. V.

vede-li se mu hůř.*) Poněvadž ale, jak právě řečeno, touto dobou pomoc španělská byla již spotřebována, nezbývalo císaři, leč prositi Filipa III za čerstvou pomoc. S prosbou touto vypraven jest schvální vyslanec do Španěl v osobě jistého Italiana, jmenem Cesare Gallo, kterýž byv očitým svědkem peněžité tísně císařovy, měl sobě uloženo, pohnouti krále ke všem možným obětem**). 22. října 1618

Poněvadž nebylo lze ani v Mnichově ani v Salcpurku pomoci se dovolati a poselství Gallovo teprv v mnoha nedělích s žádoucím výsledkem mohlo se potkati, Dampierre ale každým způsobem chtěl míti hned nějakou pomoc, usnesla se vláda císařská, vzíti pro sebe zásoby, v městské zbrojnici Vídeňské uložené, i učinila o tom měšťanstvu náležité ohlášení. Ale již i mezi měšťany počalo se vzmáhati protestantské smýšlení; zdráhajíce se rozhodně, dáti k tomu svolení svého, ujali se dokonce i prostředku veřejné petice, aby svého úmyslu přivedli samému císaři k vědomosti. Když totiž Matyáš ráno z kostela mnichův Augustinův, vykonav tu vedlé obyčeje pobožnosť svou, do hradu císařského se vracel, podali mu radní, obstoupení davem lidstva, na ulici spis prosebný, v kterémž žádali, aby města ušetřil od vydání vlastních zásob válečných. Povídá se, že císař nad takovou duraznou prosbou nemálo se ustrašiv, rychle chtěl se vzdáliti. Na snažné doléhání prosících přijal prý ale přece stížný spis jejich a rozkázav jej sobě na místě přečísti, vyhověl na konec žádostem obce.***)

Tyto a podobné příhody, jakož i nešťastné zprávy z pole nechybily se s mocným účinkem při Vídeňských státnících: přátelé pokoje a smíru vztýčivše směleji hlavy své odvážili se i toho, že veřejně kárali přednější původce a strůjce restaurační politiky v Čechách. Nejlepší illustrací takového obratu v smýšlení při dvoře poskytuje následující příběh. Jistý rakouský šlechtic dával o svátek všech svatých v domě svém skvostnou tabuli nejváženějším členům vlády, při níž vedlé většiny tajných rad byli též kancléř Zdéněk z Lob- 1. list. 1618

*) List Khevenhillera k Matyáši z Madridu dd. 14. srpna 1618 ve Víd. stát. archivu.

**) Poslání Ces. Galla do Španěl ve Víd. stát. archivu Boh. V.

***) Skála II, 436.

kovic, nejvyšší hofmistr pan Adam z Valdšteina, kterýž mezi tím s povolením direktorův do Vídně se byl přestěhoval, pak sekretář Pavel Michna. Mezi tabulí zabočil hovor do směru politického a větší díl tajných rad, majíce zlé tušení, vyslovili se pro rychlé a pokojné porovnání sporu českého jakož i pro to, aby se při císaři za tímto směrem pracovalo. Sem a tam padlo i některé slovo na úkor rušitelův pokoje, jakž zarytých katolíkův pojmenováno. Michna poznav, že jemu to platí, rozpálil se i pověděl, že prý císař ví nejlépe, co má činiti, i že nepotřebuje takových předpisův, jaké mu zde se dávají. Řeč tato popudila nejvyššího hofmistra, vždy věrného zastánce pokoje; obořiv se hněvivě na řečníka a nazvav ho šelmou, kteráž způsobila tu bídu v Čechách, udeřil ho na konec v tvář s takovou silou, že Michna z úst i nosu krvácel. Žádný z přítomných neujal se pokáraného, tak že Michna rychle se vzdálil, chtěje ujíti novým urážkám. Shromáždění státníci, kteří většinou měli hojného podílu co do svých osob v různicích českých, uhlédali v rozpacích svých toho nyní dobrou příležitosť, aby svalili společnou vinu na bedra jediné, ovšem také nemálo zasloužilé osoby.*)

Poněvadž Dampierre s dosti prázdnýma rukama do Čech se navrátil, nemohla armáda císařská v dosavadním postavení svém se udržeti, i musila tedy koncem října zpáteční pochod nastoupiti. Buquoy obrátil se s vojskem, kteréž přislušelo pod vlastní jeho kommando, k Hradci Jindřichovu a Budějovicům, Dampierre držel se pak ještě prozatím u Pelhřimova, chystaje se Moravou nazpět táhnouti. Tu shledav Thurn příležitosť svou k šťastnému outoku na ležení císařských, způsobil jim hodnou porážku i přinutil Dampierra, podati se rychle nazpět a sice jak k Jihlavě, tak k Hradci. Při této porážce císařských užito již pomoci Slezákův. Nehoda Dampierrova vzbudila nemalé pohnutí mysli na Moravě a chuť přistoupiti k Čechům množila se v zemi tím spíše, čím více nebezpečenství války hrozilo převaliti se i přes hranice. Nejprv ukázalo se obecné smýšlení v tom, že bráněno jesť onomu zboru vojska císařského, kterýž k Jihlavě byl se stáhnul, přístupu do města. Poněvadž noci stávaly se již tak chladnými, že ležení v šírém poli každým dnem několik

*) Rkp. Saského stát. archivu 9169 V. „Zeitungen aus Wien“, dd. 3 listop. 1618.

obětí sobě vyžadovalo, strhl se mezi vojskem takový nedůstatek kázně, že vojáci v zástupích po 10—30 osobách pobíhali a po Moravě se potloukali.

Prvé než Buquoy dověděl se o těchto nehodách, pokusil se o město Hradec Jindřichův outokem; nepořídiv ale ničehož, odtáhl konečně k Budějovicům. Thurn, naplniv povinnosť svou vůči Dampierrovi, pospíšil nyní za Buquoyem a dohonil ho v zpětném pochodu jeho v místech mezi Veselím a Lomnicí, asi 3 míle severo-východně Budějovic. Zde strhla se tuhá šarvátka, v kteréž ztratili císařští 9. list. 1618 1500—1800 mužův mrtvých, raněných a zajatých. Buquoy sám poraněn jsa na hlavě a na rameni, musil spěšně vyhledávati spásy své za hradbami Budějovickými. Ztráta Čechův páčila se podlé největších udání sotva na sto mužův, za kteréž dostalo se jim bohaté náhrady, ponévadž několik set zajatých přešlo hned na službu stavovskou. Rozražená chasa Buquoyova padla větším dílem do rukou sedlákův, kteříž vymstili se vojákům těmto za někdejší ukrutenství, davše jim v rozličném trápení zahynouti *). Hrabě Thurn zaměřil na to k Budějovicům a nabídnul nepříteli bitvu, čekal ale daremně na přijetí její. Následkem nahromadění vojska dostoupil v Budějovicích nedůstatek potrav povážlivé výše a Buquoy, pomýšleje již na to, aby dále nazpět se podal, zmocnil se Krumlova, hodlaje sobě pojistiti cestu do Rakous. V schválním listu k císaři líčil veškery 15. list. nesnáze postavení svého i radil nastoupiti na cestu smíru, poněvadž prostředky jeho jsou prý nedostatečné. Napomenutí, v tomto listu obsažená, byla tím vážnější, jelikož i Dampierre, kterýž sesíliv se mezi tím čerstvým lidem válečným, z Rakous opět do Čech a sice k Novým Hradům vytrhnouti chtěl, blíže Nových Dvorův poražen a zpět do Kremže zahnán jesť **).

Muž, jehož by se byly porážky vojsk císařských a rostoucí nebezpečenství ještě bolestněji dotkly, než samého Ferdinanda, arcikníže totiž Maximilian, nedožil se více tohoto náhlého obratu válečného štěstí. Zajetí Khlesla byl poslední účinek, při kterémž ještě s obvyklou horlivostí vystoupil, brzo potom roznemohl se povážlivě, i ač několikráte nastalo polepšení ve zdraví jeho, nemělof

*) Skála II, 439.
**) Skála II, 441.

přece stálosti, tak že lékaři dne 1. listopadu pustili všecku naději na zachování života jeho. Toho dne dal se Oňate v příchozí jizbě u nemocného nalézti, aby osvědčil soustrasť svou. Arcikníže, při němž právě tu dobu nacházel se Ferdinand, uslyšev o přítomnosti vyslance, zapomněl na vlastní bolesti své, chtěje opatřiti ještě v poslední chvíli prospěch domu svého, na kterémž sobě vždy nade všecko zakládal. Dav Oňata požádati, aby přišel k loži jeho, nutil se k nějaké prosbě v jazyku vlašském; poněvadž ale v posledních hodinách života nedovedl tímto cizím jazykem tou měrou vládnouti, jako řečí mateřskou, zřekl se tohoto pokusu, žádaje Ferdinanda, aby hraběti přetlumočil poslední přání jeho. Byloť to pozdravení králi španělskému a prosba, aby ochrany své neodňal společnému rodu
1618. svému. Několik hodin potom, z rána dne 2. listopadu, vypustil duši svou*).

Napomenutí, kteréž zavíralo se v listu Buquoyově, svrchu vzpomenutém, potkalo se ve Vídni s pohnutím ještě větším, poněvadž dvě nešťastné zprávy hned mu šly v zápětí. První došla z Vratislavě, kamž císař ke sjezdu knížecímu, na den 21. listopadu svolanému, byl vypravil poselství, přemluvit Slezákův, aby povolali pomocného vojska svého nazpět. Sjezd nejen že odepřel císaři v této prosbě, on posmíval se takořka nesnázem císařovým, vytasiv se v písemní odpovědi své s vetchým již důvodem, že válka neplatí vlastně jemu, nýbrž katolickým rušitelům pokoje při dvoře jeho. Císař aby prý z toho se nermoutil, že tito utržili hodnou porážku; neboť pravá sláva jeho nezáleží prý v nějakém vítězství nad Čechy, nýbrž v pokojném srovnání různic, a dokud prý to se nestane, neze stavům pomocného vojska svého z Čech odvolati. **)

---

*) List Oňatův Filipovi III, v arch. Simancas. $\frac{2503}{231}$. Oňate připomíná výslovně den 2. listopadu co den smrti Maximilianovy i vypravuje, jak nemoc jeho dne 31. října se zhoršila a dne 1. listop. poslední chvíle se přibližovala. Dotýkáme se zde té věci, poněvadž Hammer udává 13. listopad jako den úmrtí arciknížete, kterýž prý umřel v Inšpruku, kdežto Oňate zejmena dokládá, že ho ve Vídni na smrtelném loži navštívil. Hurter znal sice pravý den úmrtí Maximilianova, píše ale, že umřel v Novém Městě za Vídní.

**) Instrukce císařská pro vyslance tehdejšího ve Vratislavi a odpověď Slezákův nalezá se vytištěna v rozličných knihách. — Ve Víd. stát. archivu,

Druhé nešťastné poselství vztahovalo se ke ztrátě města Plzně, kteréž dne 21. listopadu dostalo se v moc hraběte Mansfelda. 1618 Svým místem pověděli jsme, v jakých okolnostech dostal se Mansfeld do Čech a jak vzat jesť do služby stavův co generál artillerie. Prvním úkolem, kterýž mu připadl, bylo dobývání Plzně pomocí vojsk, jež byl z Němec s sebou přivedl. Hned v samém počátku povstání byl poměr Plzeňských k stavům sice nepřívětivý, nemaje ale proto nikterak ještě povahu odpověďného nepřátelství. Když ale Plzenští odepřeli, obeslati sněm červnový, hledíce zároveň město své všemi potřebami válečnými opatrovati, vypravili k nim direktoři pana Diviše Markvarta z Hrádku, aby jich dle možnosti po dobrém nebo po zlém přemluvil, přistoupiti k stavům a zanechati všeho zbrojení. Plzenští ale zamítnuli toto vyzvání, vymlouvajíce počínání svého rozkazem od císaře došlým, kterýž jim zároveň v osobě jistého Felixe Dornheima statečného hejtmana města poslal. Co v Plzni potom se dělo, utužovalo jen roztržku mezi městem tímto a ostatním národem. Nejen že vedením Dornheima opevnění města se zdokonalilo a způsobnosť jeho k odporu zvýšila, město stalo se shromaždištém duchovního a šlechtického lidu z celého kraje plzeňského, pokud hnutí českému byl nepříznivý. Preláti a páni katoličtí, kteří v něm drželi zboží, přispívali z vlastního dokladu k válečným potřebám Plzenských, a tak mohl v příhodný čas snadno z Plzně učiněn býti pokus diverse, stavům nemálo škodné.

Rychlé pokoření odbojného měšťanstva musili tedy direktoři za věc opatrnosti a tudíž i za pilnou potřebu považovati; pročež ujal se Mansfeld i hned po vstoupení svém do služby stavovské všech náležitých příprav k obléhání města, upustil ale od nich zase, dostav od direktorův nařízení, vytrhnouti k Budějovicům. Sotva byl ale dvě míle za městem, ano direktoři vzali rozkaz svůj nazpět, načež Mansfeld, přiraziv opět k městu a obklíčiv je se tří stran,

---

Boh. V. shledává se nad to ještě: Zpráva poslův arciknížete Karla o kníže im sjezdu ve Vratislavi ze dne 26. listop. 1618, svědčící témuž pánu, pak list arcikn. Karla k císaři ze dne 2. pros. 1618.

*) Historii obležení a dobytí Plzně vypravují kromě Skály II, 493 a násl, mnohé současné a tiskem na veřejnosť podané spisy. Zvláště úplně psal o té věcí Reuss v německém jazyku.

počal pravidelné obléhání jeho. Dornheim nezanedbal žádného prostředku, kterýmž by mohl zmařiti snahy nepřítele; zapáliv předměstí přestal na jediném hájení vlastního města, kteréž bylo ovšem podlé obyčeje středověkého hradbami a příkopy opevněno (jak toho zbytkové podnes ještě se spatřují), postrádajíc ale výhody vysoké polohy. Direktoři nadějíce se, že nesnáze opravdového obležení uvedou Plzeňských do rozpakův, vyslali k nim ještě jedno poselství, kteréž nabízelo jim pokoj, vybudou-li z města posádkou císařskou. Nabídnutí toto bylo zavrženo, jinak ale prošla ještě drahná chvíle, než mohl Mansfeld s dostatek hrubou střelbou se opatřiti a na prospěšné boření hradeb městských pomysliti. K najatému lidu válečnému, jejž měl pod svým kommandem a jehož počet 3800—4000 mužův obnášel, přirazil mezi tím také díl hotovosti zemské, od srpnového sněmu svolené, kterýž verbovanému vojsku číslem bez mála se vyrovnával. Nebyl-li Mansfeldovi lid tento zrovna výdatnou posilou, přispělť aspoň k dokonalejšímu obklíčení města, i mohl býti s nemalým užitkem při prácech obléhacích.

Již dne 20. října prorazil Mansfeld hrubou střelbou svou ve zdech městských tak prostrannou mezeru, že mohl na outok se odvážiti, kterýmž nepořídil však ničeho, ztrativ daremně 300 mužův. Císař přičiňoval se mezi tím dle možnosti, aby sprostil Plzenských tuhého obležení. Nemoha jim vojskem pomoci, pokoušel se o to cestou diplomatickou, žádaje kurfiršta Saského, aby zrazoval direktorův od obléhání města. Když proto od obležení neustoupeno a prostřednictví kurfiršta Saského nic neprospělo, chtěl tomu Matyáš, aby vyjednávání o smír dělo se v Plzni, čímž by se bylo městu výhody místa neutrálního dostalo. Ale všecky tyto kličky diplomatické nesvedly ničehož při direktořích, kteří právě naopak poslali hraběti Mansfeldovi rozkaz, aby v obléhání se vším úsilím pokračoval. Mansfeld hodlal nyní nočním přepadnutím města se zmocniti, což se mu však nepodařilo, toliko že Plzenským spáliv mlýny, kteréž posud byli drželi, učinil jim takto na zásobách obilních značnou škodu.

V prvním leknutí, způsobeném touto ranou, pokusili se direktoři po třetí o to, zdaliž by město dobrovolně se nevzdalo, ovšem na výminky, kteréž velice od předešlých se lišily. Oni žádali nejen vybytí posádky císařské, nýbrž i přijetí stavovské a složení 60.000

zlatých pod jmenem žoldu pro vojsko obléhací. Plzenští nezpěčovali se sice, vyjednávati na výminky nabídnuté, z vytáček jejich bylo ale znáti, že se jim toliko jedná o příměří jakož i o čas. Když pak na konec nechtěli se podati i na slevení oněch 60.000 zlatých, vznítil se boj znova. Na místě Dornheima, padlého mezi tím v jedné z ustavičných šarvátek, nastoupil nyní jistý Tomáš Selender, nějaký bratr nebo strýc opata Broumovského, kterýž s nemenší horlivostí díla obrany se zastával.

Hrubé střelby na zdi městské ujalo se nyní vojsko Mansfeldovo s takovou mocí, že tyto pomálu v pouhé ssutiny se rozpadly, tak že Mansfeld již dne 21. listopadu mohl dáti znamení k útoku na město se všech stran. Podniknutí to zdařilo se; Mansfeldští zmocnili se několika důležitých míst vnitř města při zdech i tlačili obhájcův jeho od domu k domu až k rynku. Posádka plzeňská, kteráž se udatně byla bránila, ustoupila konečně do kláštera mnichův bosákův i jala se odtud vyjednávati o vzdání. Předchozí příměří, kteréž jí bylo svoleno, učinilo konec všemu boji.

Dva dni na to vytáhla celá posádka, skládající se dílem z najatých vojákův, pak z měšťanův, sedlákův, ano i z vůkolních šlechticův, na rynk a všickni postavili se před hrabětem z Solmsu, načež naloženo s nimi rozdílně podlé stavu jejich. Vojákům najatým dovoleno se zbraní svrchní i poboční svobodně odejíti, kterážto šlechetnosť byla chytře nastrojena, neboť nejmenší díl jejich užil tohoto dovolení, ostatní vstoupili do služeb hraběte Mansfelda. Měšťané musili vydati všecku zbraň i zásoby válečné. Sedláci, kteříž z vůkolí byli k službě povoláni, propuštěni jsou domů i dostali na místo zbraně bílou hůl na cestu. Hůř vedlo se obhájcům Plzně ze stavu šlechtického; vítézové nesáhli sice na osoby jejich, potrestali je však pohrdlivým s nimi zacházením. Nejhorší osud zastihl kata Plzenských. Dav se užiti při obrané města, prokazoval co dobrý střelec měšťanům platné služby. Že se směl kat toho odvážiti a na tak poctivé a zachovalé lidi stříleti, jako bylo vojsko Mansfeldovo a přede vším generál jejich, to nemohlo se jemu podlé tehdejšího obyčeje odpustiti i vyžadovalo potrestání. I tak byl kat odsouzen na smrť a pověšen na šibenici, schválně k tomu vyzdvižené, poněvadž stará šibenice, kteréž říkali vůbec „Žižkova kuchyně“, k nařízení Mans-

felda stržena jesť. Bylať dle pověsti tomuto slavnému vůdci Táborův na posměch postavena, a sice na tom místě, odkudž byl daremně o dobytí Plzně se pokoušel.

Na Plzenské přišly nyní zlé časy. Nejprv musili měšťané přísahou se zavázati, že chtějí věrně setrvati při stavích; kontribuce 120.000 rýnských, kteráž týmž časem na ně vložena, pomohla ovšem utužovati tuto věrnosť. Měšťané složili i hned 50.000 rýnských, a sice dílem na hotových penězích, dílem na zlatém a stříbrném nádobí, více však nestačili dáti. Všecky prosby, odpustiti jim ostatek summy, minuly se s účinkem; jediné ulehčení, kteréhož jim nabízeno, záleželo v tom, aby směli ji odváděti v týdenních lhůtách po 1000 rýnských. Nemohouce to břemeno podstoupiti, podávali městské statky na místě hotových peněz, avšak nadarmo, neboť Mansfeld mohl jen těchto potřebovati. Poněvadž pak obec ještě i novou posádku vydržovati musila, naděli se měšťané od toho jakož i od zastavení řemesel a obchodův jen nouze a bídy v budoucnosti. Protož vystěho-
1619 vali se mnozí raději v čas jinam, tak že město v měsíci lednu jen 150 měšťanův čítalo, na kterých spoléhala ještě povinnosť, upláceti větší polovici uložené kontribuce. V zoufalství svém obrátil se tento zbytek měšťanstva prosebně ke kurfirštovi saskému, aby se za ně přimluvil u Mansfelda a direktorův. Nedočetli jsme se ostatně, potkala-li se tato prosba jejich s nějakým platným účinkem *).

Zbor vojenský, s kterýmž byl Mansfeld obléhání města podstoupil, nezůstal ostatně po dobytí města pohromadě. Díl najatého vojska položen jesť posádkou do Plzně, ostatek poslán byl do jižních Čech k vojsku stavovskému, blíže Budějovic právě rozloženému, ano díl hotovosti zemské, kterýž byl pomáhal při prácech obléhacích, prostě domů rozpuštěn jesť. Bylať to jediná příležitosť, v kteréž užito hotovosti zemské, od sněmu Svatobartolomějského svolené.

Veliké nepříslušnosti a obtíže, kteréž byly spojeny s tímto způsobem obrany zemské, přinutili direktorův, že záhy již vzali jej nazpět. Již v měsíci září, tedy v době, kde hotovosť stavovskou po-

---

*) List Plzenských ke kurfirštovi Saskému ze dne 25. ledna 1619 v saském stát. archivu 9170 VIII.

prvé bylo viděti, ukázaly se naděje v prospěšnosť její býti daremnými. Ovšem, kdyby každý byl konal povinnosť svou s podobným zápalem, jako mladý a bohatý Albrecht Smiřický, byli by direktoři stkvělých výsledkův se dohledali. S rychlostí, uznání a podivení hodnou, sebral mladík tento 1200 mužův ze statkův svých a vystrojiv 90 z nich jako jezdce, ostatní týmž způsobem ozbrojiv co verbované vojsko pěší, opatřil je náležitě vší potřebou i vydal se za nimi sám do ležení českého, postavit se k boji pod kommandem Thurnovým*). Podobně co Smiřický šetřili nepochybně i jiní šlechtici nálezův sněmovních, dostavivše se k vojsku stavovskému vedlé služebného lidu svého i s povinným počtem lidu poddaného. Většina stavův zachovala se ale jinak. Direktoři stěžovali sobě zvláštním patentem, že šlechta, na místě co by sama s lidem svým na shromáždištích měla se dáti nalézti, dává se tu bídnými pacholky zastupovati, kteříž neumějí s zbraní zacházeti; zřídka kdy dostaví se prý nějaký člověk koňmo, ano jízdného vojska je prý zvláště pilná potřeba.

Byla-li již osobní nechutnosť a líknavosť šlechty s povážením, naskytly se direktorům brzo ještě větší příčiny k stížnostem. Podlé usnešení sněmovního měla hotovosť zemská v náležité zbroji na místech vykázaných se shromažďovati; první houfové byli takového způsobu, později docházeli lidé čím dál, tím chatrněji ozbrojeni, až na konec plnila se města krajská jen lidmi, kterých větší díl nebyl k nižádné potřebě, poněvadž nebyli ničím k válce připraveni. Ale i tento nedůstatek nebyl poslední. Strany vydržování veřejné hotovosti nechystala se vláda ničím, poněvadž podlé znění nálezu sněmovního měla každá vrchnosť jakož i každé město vychování lidu svého opatrovati. Dejme tomu, že by každý pán byl konal svou povinnosť; jaké nepořádky musily i při tom všem průchod vzíti, byla-li jedna část vojska potravou a pící, druhá pak penězi opatřena, nevědouc, odkud potřebnou potravu sobě zjednati. Ale na takovou nesnáz, kteráž by konečně přece snad byla se dala přemoci, vlastně ani nedošlo; již v měsíci říjnu naříkali sobě těžce direktoři, že mnozí pánové lidu svého nejen bez zbraně a munice, nýbrž i bez

*) Skála II, 407 ke dni 29. měs. září.

peněz a vůbec beze všech prostředkův k mustrování posílají. Konec toho byl, že lid takový, jsa vydán trpkému nedůstatku a nouzi, houfně pobíhal do sousedních míst, na krádež a lup se podávaje a s kázní vojenskou nijak srovnati se nechtěje. Proto hrozili také direktoři takovým nedbalcům mezi stavy, položiti jim na statky vojenskou exekuci; tak by ovšem byl přišel lid válečný k podivnému zaneprázdnění na místo před nepřítele.*)

Tak zjevilo se brzo, že stavové čeští, učinivše pokus, přispěti k obraně země také prostředkem veřejné hotovosti, dopustili se vlastně veliké chyby. V drobných půtkách středověkých mohl šlechtic zdvihnouti se s many svými, spojiti se s několika dobrými přátely a přivésti tak spor svůj k rychlému konci; k vychování a placení takových bojovníkův nebylo pak třeba ani rozsáhlých ani sjednocených příprav. Naopak vyžadovaly operace velikých vojsk i v středním věku rozsáhlých opatření, kteráž náleželo z jednoho středu říditi, ne ale ponechávati menším zborům vojenským. Ještě vyšší měrou ukazovala se toho potřeba v 17. věku, když v následcích zdokonalení a obecného užívání střelné zbraně žádné vojsko již nemohlo se obejíti bez hodného počtu hrubé střelby, bez zásob munice a t. p. Mohl-liž člověk zdravého rozumu se domnívati, že by pokus, ponechati dobré vůli a prostředkům 1400 vrchností a 42 měst královských ozbrojení, vychování a placení 30.000 mužův (neboť do toho čísla měla hotovosť dostoupiti), neoctnul se v bídných koncích? Takové zřízení a užití sil domácích bylo jen tehdáž s rozumem, zachtělo-li se stavům války národní, na tu ale nebylo při vládě na ten čas ještě žádného pomyšlení.

Co tedy bylo možno předzvídati, stalo se také. Když průchodem měsíce září na místech vykázaných bylo se sešlo snad pouhých 15—18.000 mužův, kdežto počítáno na 30.000, při kterých pak brzo ukazovaly se všeliké následky nepořádku a nouze na veliké soužení země: tu počali direktoři uznávati, že nebude lepšího prostředku, než rozpustiti zase co nejrychleji stavovskou hotovosť válečnou. Pomocí Slezákův rozmnožilo se bez toho verbované vojsko

*) Podrobnější zprávy o tom u Skály (II, 420 i násl.), jakož i v aktech saského stát. archivu.

stavův, a tak nařízeno jesť v měsíci říjnu, aby hotovosť se rozešla. Jen ta část, kteráž se byla v Plzensku shromáždila, zůstala déle pohromadě i užita jesť při obléhání Plzně. Kromě služeb, kteréž tento lid konal, snášel se úhrnem všechen úspěch tohoto nezdařeného podniknutí v tom, že tisícové statečných dělníkův musili se za několik neděl straniti prospěšného zaměstnání, zvykajíce na díl i pustému životu.

Neníť pochybnosti, že direktoři většinou předvídajíce aspoň některé z četných oněch nesnází, kteréž svolání hotovosti za sebou v skutku potáhlo, raději byli by navrhovali rozmnožení verbovaného vojska. Tomu stavěly se ale v cestu okolnosti finanční, kteréž bez ustání se horšily. Již koncem srpna nebyli direktoři s to, vypláceti vojsku, v poli jsoucímu, pravidelně žold jeho; ani konfiskace peněz Michnových, aniž berně, kdyby i pravidelně byly docházely, nestačily více zvýšeným potřebám. Poněvadž ale direktoři, nejsouce bezpečni pomocí Slezákův, shledávali toho potřebu, aby počet vojska se rozmnožil, proto chránili se, uvrhnouti se do nesnází bez konce, což by se bylo stalo, kdyby se byli usnesli platiti hotovosť stavovskou penězi zemskými. Svědčíť to ale o politické krátkozrakosti, domnívati se, že bude s větším prospěchem, ponechá-li se starosť o úpravu zemské obrany dobré vůli a bedlivosti tisícův, než aby vláda se toho břemena náležitě ujala.

Úvěr, kterýž by jediné byl s to býval, veliké summy peněžité v krátké době k místu přivésti, byl tehdáž takořka ještě v počátcích, což zvláště o Čechách vzhledem k jiným zemím platí, poněvadž za oné doby měla naše tržba jen skrovné rozměry. Direktoři žádali na sněmu Bartolomějském svolení nových berní, jen aby zverbovaný lid při dobré vůli zachovati mohli; víměť ale, že stavové této vážné věci nevzali ani v poradu, rozjevše se na kvap z Prahy. Direktoři v této tísni své napadli na prostředek, kterýž byl jak podivný tak chatrný. Nedoprosivše se prvé při městech žádané půjčky, pokusili se o to, nebude-li výsledek lepší u sedlákův. Šly tedy žádosti k nemalému počtu sedlákův, kteříž byli pro zámožnosť svou na hlas vzati, aby založili stavův nějakými penězi, ale nadarmo; větší díl dokládali se chudoby své, a tak selhal tento prostředek nejen dokonale, nýbrž uvedl úvěr stavuv v svrchovanou lehkosť a ne-

vážnosť. Rostoucí nedůstatek peněz způsobil na konec, že direktoři pomyslili uhraditi jej prostředky, kteréž měly trochu turecké příchuti. První obětí této nové politiky finanční stal se pan Adam Hřán z Harasova. Poněvadž bylo známo, že na zámcích svých skrývá některé kapitály, dali jich direktoři stejnou dobou přepadnouti a peníze zabaviti. Největší kořisti dostalo se vyslaným komissařům na Červeném Hrádku blíže města Borku, kdež nalezeno 118.000 kop míšenských, za kteréž zanecháno tu vlastníku pouhé dlužní upsání. S podobnou půjčkou potkal se i starý Boryně na Míkovicích, kterémuž vzato jesť tou cestou několik tisíc dukátův. Z ukořistěných peněz posláno jesť do ležení stavovského 80.000 tolarův na zaplacení zadrželého žoldu.*) Prostředky takové, kteréž v první chvíli byly se zdařily, měly ale ten nezbytný následek, že od té doby každý svých úspor pečlivě zapíral a s ouzkostí ukrýval.

IV

Po dobytí Plzně bylo v možnosti Thurna, vypuditi z Čech zbytky armády císařské, kdyby byl vší válečnou mocí svou udeřil na Buquoye, čímž mohl dovršiti dosavadních úspěchův. Na místě toho ustanovil se však, zanechati Hohenloha s oddělením vojska před Budějovici, uloživ mu pozorovati Buquoye; sám pak hodlal vytrhnouti do Rakous. Dne 25. listopadu přešel hrabě Jindřich Šlik s vojskem 4000 mužův přes hranice Dolnorakouské a zmocniv se městečka klášterského Světlé, dostal tak do rukou svých jednu část kořisti, od Dampierra v Čechách sebrané. Vojenské zbory Dampierrovy zahnány jsou na všech místech nazpět, Čechové podali se až k Vítorazi i vysílali početné zástupy do země na potravy a pícování. Jakkoli tito zástupové jen na několik mil k Vídni se byli přiblížili, přece začali se v městě obávati nějakého přepadnutí, z čehož vzniknul tu nemalý strach. Obyvatelé na předměstích a z vůkolí utekli se s jměním svým do města vnitřního, dvě brány jeho zůstávaly zamčeny a k mostu Dunajskému postaveny jsou silné stráže.*) Dampierre nestačil nikterak k obraně, neboť válečné síly jeho, kteréž spolehlivá zpráva na 2500 mužův udává, nedosahovaly ani z daleka k dvojnásobné

*) Skála II, 406.

téměř síle nepřítele, i tak nezbývalo tomuto generálu, kterýž na vojenské slávě své nemálo sobě zakládal, leč s největší nechutí vlastní obmeziti se na pouhou defensivu. Když Matyáš obdržel návěští o tomto vtrhnutí Čechův do Rakous, pronesl se bez zvláštního pohnutí mysli k Ferdinandovi; „Slyším, že moji Čechové v zemi samé mne navštěvují!“**). Málo potěšen z této řeči, zvláště pak z tonu jejího odpověděl prý král: „Ovšem, oni přicházejí až příliš blízko k nám.“

Když Thurn pokusil se o vtrhnutí do Rakous, neměl při tom jediné na mysli, aby císaři způsobil hodně velikou škodu, jeho přiváděla k tomu i naděje, že stavové rakouští dají se nyní pohnouti ke spojení s Čechy, čehož domnívati se bylo vzhledem k tomu, jak věci tehdáž v arciknížectvích stály, s plnou podstatou. Nepřátelské smýšlení protestantských stavův rakouských, kteréž ukazovalo se hned po vypuknutí odboje v Čechách, nezaniklo od té doby, ano utužujíc se spíše dosáhlo právě tehdáž při stavích dolnorakouských povážlivé výše. Poněvadž na stižný dopis stavův, již v měsíci květnu podaný***), za plné čtyři měsíce nevidělo se císaři dáti odpovědi, proto umluvivše se koncem září 85 pánův a rytířův o vynucení její, odebrali se do Ebersdorfu, kdež Matyáš tehdy se zdržoval, i domáhali se tak dlouho slyšení, až císař k němu svolil. Svobodný pán Kryštof Ondřej z Thonradlu, jsa přímluvčím deputace, unavil císaře obdélnými výklady svými do té míry, že tento prosil, aby jen sobě přispíšil, poněvadž je prý nemocen a oběd na něho čeká.†) Stavové vzdálili se sice, podali však na to spis, v kterémž opět stížností svých šíře dovozovali. 28. září 1618

Opět minulo čtrnáct dní, a odpověď nedocházela. Stavové uchýlili se tedy k prosbě za opětné slyšení; nemohouce je ale obdržeti, hrozili, že před hradem tak dlouho budou klečeti, až se jim stane po vůli. Na to povolil jim Matyáš slyšení, při kterémž Thonradl opět slovo vedl. Postěžovav si nejprvé, že proti „koncessi“ 12. října 1618

*) List Arbeisslův z Vídně ddo. 10. pros. 1618, v Inšpruckém arch. místodrž.

**) „Ich höre, meine Böhmen spazieren mir gar ins Land herein.“ Tak zejmena list Zeidlerův Saskému kurf. ze dne 9/19. pros. 1618, v saském stát arch. 9170 VII.

***) Srov. str.

†) Viz dílo Hurterovo „Ferdinand II“, VII 428.

z r. 1609 v mnohých věcech bylo jednáno, chtěl na to tvrzení svého obšírně prokazovati, ano tu zase řeč mu přetržena a na pokynutí císařovo od pana Jakuba ze Stahremberka přikázáno, aby toho zanechal, poněvadž prý císaři není volno a nemožno, dále poslouchati. Matyáš byl touto scenou tak dojat a prudkostí Thonradlovou tak rozdrážděn, že si ještě druhého dne panu Karlovi z Žerotína, týmž časem ve Vídni meškajícímu, na tu příhodu naříkal. Opět minulo několik neděl, než vyšla resoluce na přednešené stížnosti, s kterouž ale stavové ani dost málo nebyli spokojeni.*) Tu stalo se koncem listopadu, tedy zrovna v době hrozícího vtrhnutí Čechův, že císař pro rostoucí nedůstatek peněz a vojska vol nevol rozhodnouti se musil, svolati sněm do Vídně. Co každý mohl předzvídati, stalo se; stavové protestantští sjeli se sice do Vídně, zpěčovali se ale, překročiti práh domu sněmovního, dokud nebudou stížnosti jejich spokojeny. S císařem přeli se dobrých čtrnáct dní; když pak protestanti neustupně trvali na svém, viděl se císař, nechtěje rovněž povoliti, na konec nucena, rozpustiti sněm.**)

Takového způsobu byl stav veřejného mínění a smýšlení v Dolejších Rakousích, když Thurn do této země válku přenesl; v Hořejších Rakousích pak stály věci pro císaře skoro ještě hůř. Pan Gotthard ze Stahremberka, kterýž se byl svým časem při generálním sněmu pražském konfederace stavovské s takovou horlivostí ujímal, že i hněv dvora na sebe popudil, objevil se také v ležení českém, sotva že Thurn byl přešel přes hranice. O výsledcích důvěrných rozmluv, kteréž na to mezi Thurnem a Stahremberkem následovaly, vypravováno sobě tehdáž, že vlastně podlé instrukce tohoto provedeno jest rozestavování vojska v zemi.***) Direktoři poslali týmž časem list k stavům hornorakouským, prosíce v něm za přistoupení jejich, aby takto ke konci dovedeno bylo dílo, jež r. 1615 na generálním sněmu pražském bylo k přetržení přišlo. Jeden z hrabat

*) Korresp. Žer. Karel z Žerotína pánu ze Stietten dd. 9. listop. 1618, — Londorp I, 563.

**) Noviny z Vídně ze dne 30 listop. v saském stát. archivu 9170, VII. Tamtéž, Noviny z Vídně od 5. 12. a 19. pros. 1618.

***) List Lebzelterův k pánu z Schönberka dd. 1/11. pros. 1618 z Prahy, v sas. stát. archivu 9170.

Šlikův zajel si, jak se zdá, i do samého Lince, aby osobní přímluvou dodal této prosbě většího důrazu. Nebyloť v pravdě velkého namáhání třeba, aby chuť, kteréž bylo bez toho při stavích až na zbyt, zjednala sobě průchodu přiměřenou cestou. Neboť, ačkoli byla od císaře svým časem přišla zápověď, pouštěti se do nějakého dopisování s Čechy, všímali si stavové této zápovědi tak málo, jakoby jí nebylo. Pod záminkou, že třeba jest vyvarovati se nebezpečenství války, na zemi již naléhající, usnesli se stavové, rozmnožiti vojsko, kteréž byli hned po vypuknutí odboje českého zverbovali, ještě o tisíc mužův, i nařídili, založiti srub blíže Freywaldu, kterýž tou měrou ani Čechům nebránil vtrhnutí do země, jako-že mohl Buquoye při zpětných pochodech jeho do nebezpečenství přivésti. Že jen s tímto úmyslem zdělán jest onen srub Freywaldský, ukazuje i ta okolnosť, že týmž časem dali stavové vyvrhnouti náspy u Engelhartszellu, kteréž měly překaziti, aby nějaká válečná pomoc, jež po případě mohla císaři přicházeti z Bavor, nemohla hloub do země se dostati.

Když pak se okolo prostředku měsíce prosince výbor stavův hornorakouských opět v Linci sjel, vypravil Matyáš schvalního vyslance k němu, aby pohnul stavův, zastaviti a zrušiti všecka tato opatření, proti němu naměřená. Ale výbor stavovský nechtěl ani o rozebrání onoho srubu ani o rozvrhnutí náspu Engelhartszellského čeho slyšeti, ano odepřel i všelikou pomoc na penězích a lidu.*) Deputace, k tomu konci do Vídně zúmyslně vyslaná, zpravila dvůr o těchto usneseních výboru stavovského. Týmž časem vypravena jest od Hornorakouských druhá deputace, kteráž měla uloženo, vydati se do Hornu, kdež sjela se s některými stavy z Dolejších Rakous jakož i s Uherskou deputací, v jejímž čele byl sám palatin Forgáč. O tom, co v Hornu bylo jednáno, nejsme s důstatkem zpraveni; známo jesť jen tolik, že se tu děly úmluvy o spolek k obraně protestantských zájmův, kterýž, kdyby byl k ujednání přišel, byl by té doby znamenal tolik, jako přistoupení k Čechům. Tak byli se již i Uhři vzdali posavadní zdrželivosti své.*)

*) List Zeidlerův kurf. Saskému ze dne 9/19. pros. 1618, v sas. stát. archivu 9170, VII.

*) „Noviny z Vídně“ v sas. stát. archivu 9170, VII.

Rozhodné usnešení nestalo se ale v Hornu žádné a rozpoložení mysli v Rakousích, kteréž skoro každou hodinou k povstání ukazovalo, nedospělo ještě na žádný účinek. Příčinu toho náleží hlavně snad hledati v tom, že čekalo se ještě, jak se rozhodne Morava. Tam byl již na konec listopadu svobodný pán z Tschernemblu dojel, jehož vedlé pana Gottharda ze Stahremberka za nejstatečnějšího vůdce Hornorakouských míti náleží, chtěje s Žerotínem se smlouvati; sněm pak měl dne 15. prosince v Brně se sejíti, aby v záležitosti české učinil konečné usnešení. Bylať toho ostatně mnohá znamení, že v dosavadním chování Moravanův nastane obrat. V očekávání toho oblíbili sobě Rakušané prozatím jen úkol divákův, což tím spíše zdálo se býti prospěšné, poněvadž i Thurn byl mezi tím opustil arciknížectví, chtěje dostihnouti do Brna k zahájení sněmu a vlastní osobou přičiniti se k platnému rozhodnutí jeho.

V skutku nastával na Moravě povážlivý obrat. Neboť když deputace Moravská, navrátivši se vedlé Žerotína z Prahy, před četným sjezdem stavův moravských v Brně poselství svého se zpravovala, zdvihal se vítr dvoru protivný; neboť sjezd usnesl se požádati císaře, aby nevzpomínal více Čechům příkoří, jemu učiněných, a což bylo hlavní věcí, aby ušetřil zemi dalšími průjezdy vojska svého.*) Poněvadž tento sjezd nesměl učiniti jiných nálezův, jakkoli měl snad k tomu dosti chuti (neboť to příslušelo jedinému sněmu), prosil také císaře, aby svolal brzo sněm. Tato prosba došla svého splnění, i rozepsán jest sněm ke dni 15. prosince. Při dvoře byli v náramných starostech, aby sněm tento nevzal špatný konec a Morava aby posléze také nepřistoupila k Čechům, zachovajíc se podlé příkladu Slezákův.

Podlé obecného mínění záleželo i tenkráte na panu Karlu z Žerotína, jak sněm moravský bude sobě počínati. Dostávalo-li se mu prvé již od císařského dvora veliké šetrnosti, nyní dělo se to vyšší ještě měrou; nevědělit ani, kdy přestati v doprošování se rady jeho zejmena k tomu konci, jaké asi proposice sněmu předložiti, jak celé jednání na něm říditi a má-li konečně Ferdinand co zástupce císařův do Brna přijeti, čili nic. Naopak nemínila také druhá strana

*) Jednání sněmův moravských v Brněnském zem. archivu.

Žerotína s očí spustiti, ano právě odtud staly se všecky možné pokusy, aby odřekl se nepřirozených (jak se vůbec za to mělo) přátel svých. Pán z Tschernemblu byl prvním poslem s této strany, navštíviv koncem listopadu Žerotína na zámku jeho v Třebíči, i snadno lze sobě pomysliti, že ničím nedal na sobě scházeti, aby hospodáře svého získal pro věc Čechův. Zámysly a pokusy pána z Tschernemblu setkaly se týmž časem také s podporou markrabí Krňovského a hraběte Thurna*), kteří oba schvalními listy Žerotína žádali, aby konečně přece hleděl přistoupení Moravanův k Čechům na místo přivésti. Hartvík ze Stietten, důvěrník markrabího, uvedl mimo to (nepochybně k nařízení pána svého) Žerotínovi na paměť jisté vyjádření, kteréž prý před několika měsíci ve Vídni byl učinil a kteréž znělo v ten smysl, že prý i Moravané budou se tím spravovati, učiní-li Slezáci spolek s Čechy. S strany Slezákův se to prý stalo, a tak nechť i Moravané nerozpakují se více, zachovati se vedlé příkladu jejich.

A však Žerotín nedopustil k sobě přístupu ani ústním, ani písemním napomenutím těchto přátel odboje českého; předsevzetí jeho, pracovati o pokoj a neublížiti rodu Habsburskému, zůstalo nepohnuto, ano zdá se, že hlubokosť a čistota přesvědčení jeho i na chvíli samého pána z Tschernemblu dojala; aspoň jistil Žerotín, že hosť Třebíčský nemohl odepříti jednání jeho bývalé vážnosti.**) Krňovskému markrabí vyložil Žerotín obšírným listem rozličné příčiny, pro kteréž nemůže prý jinak sobě počínati, a kteréž posléze všecky na to vycházely, že přístup Moravanův k Čechům zdržel by toliko zjednání pokoje. Mezi jiným zajímá nás zvláště v tom listě i jedno připomenutí, kteréž tu činí Žerotín strany katolíkův, pravě, že prý jest křivé, mysliti, „že císař a katolíci dali by se snad oním přistoupením Moravy zastrašiti a k takovému porovnání, na kteréž se myslí, donutiti“; naopak „připravila by je ta věc do takového zoufalství či, lépe řečeno, do takové zuřivé odhodlanosti, že by nejen tato, nýbrž i všecky vůkolní země, ano veškera Říše k svému

*) Korresp. Žer. Karel z Ž. pánovi ze Stietten, dáno v Rosicích dne 8. pros. 1618.

**) Korresp. Žer. Karel z Ž. pánu z Tiefenbachu, list daný v Třebíči dne 26. listop. 1618.

konci a nezbytnému zahynutí přivedeny býti musily."*) — Hartvíkovi ze Stietten pak dopsal, že se nepamatuje na slova, kteráž se mu do úst kladou; pronesl-li se prý kdy podobným způsobem, to že prý mohla býti taková řeč jen s tím smyslem, že Moravané případem spojení se Slezákův s Čechy budou se moci jen potud spravovati, že by pak s dvojnásobným úsilím o zjednání pokoje se přičiňovali.**)

Toto vytrvalé zasazování se o pokoj vyneslo pánu z Žerotína ten užitek, že ti, kdož daremně o jeho přistoupení se ucházeli, na konec začali pochybovati o poctivosti přesvědčení jeho. Pán z Tiefenbachu psal mu, že mezi protestanty divné pověsti o něm se roznášejí. V skutku také počali spoluvěrci jeho nad ním se horšiti, že dvůr jemu prvé dává vědomosť o proposicích, o kteréž na sněmé má se jednati, vyptávaje se na mínění jeho, a že lidé tak chatrné pověsti, jako byl Michna, k němu na cestu se vydávají a s ním se radí; posmívalit se jeho krátkozrakosti, že jako pták jde na léčku a podobných věcí mnoho. Žerotín nesl dosti těžce tyto důminky a úštipky i jakž mohl jinak, vida, že oni, kteříž ho posud na dráze života co přátelé byli provázeli, dosavadní vážnosti své jemu ujímají, a že na úkor cti jeho těžká obvinění se roznášejí. Ale i tím nedal se uvésti v rozpaky. Odpovídaje pánu z Tiefenbachu, vyslovil se takto: „Jesť mi to s velikým podivením, že se mnou jsou tak špatně spokojeni, poněvadž jsem posud přece nic jiného nečinil, leč k pokoji radě se vší pilností a opravdivostí jej vyhledával a podporoval, neproviniv ničeho ani slovem ani skutkem. Také proti Čechům jsem se nikdy neprohlásil, aniž jich protivníkem se činil nebo proti nim někoho posazoval, nemaje věc jejich nikdy za bezpráví; arci že jsem způsob, jakým oni při svou vedou, nikdy neschvaloval, proto ale neužili nikdy ode mne nějakého nepřátelsví." ***)

Ani bolestné nařknutí, aniž přátelské prosby nezmohly při pánu

*) Korresp. Ž, List Žer. k markrabí Krňovskému ze dne 29. listop. 1618, v Třebíči.

**) Tamtéž, List Žer. k pánu ze Stietten, daný v Třebíči dne 4. led. 1619.

***) Korresp. Žer. Karel z Ž. pánu Fridrichovi z Tiefenbachu, dd. v Třebíči 26. listop. 1618.

z Žerotína toho, aby uhnul se s cesty, kterouž jednou byl sobě oblíbil. Pozornosť jeho byla potom hlavně k nastávajícímu sněmu Brněnskému obrácena, aby tento nedal se strhnouti do proudu nového hnutí. Ve Vídni byli, jak výše jsme připomenuli, ve velikých starostech, majíce to za nejlepší prostředek, když půjde Ferdinand opět do Brna jako zástupce císařův. Žerotín, byv tázán o mínění své v té věci, dopsal králi, že není, čeho by zvláště bylo se obávati, a že bude to ovšem vrchovatá míra opatrnosti, dá-li při sněmu osobně se nalézti.*) Kardinál Dietrichštein byl téhož mínění, a tak vydal se Ferdinand, jsa přítelem i zbytečné opatrnosti, na cestu do Brna. Ale ještě nebyl daleko dojel, když ho stihl nový list kardinálův, varující ho, aby dále se nepouštěl. Žerotín nabyv totiž mezi tím o stavu věcí jiného mínění, počal se obávati, že by snad Čechové proti Ferdinandovi něco zlého obmýšleli buď přepadnutím jeho na cestě do Brna nebo nazpět, buď náhlým vtrhnutím válečným do Moravy. On dal tedy kardinálovi věděti o pochybnostech svých a tento králi, kterýž na to odhodlal se k návratu do Vídně.**)

A v pravdě nebyl toliko jeden důvod před rukama, proč Ferdinand nemohl jinak, leč straniti se Brna; neboť kromě nebezpečenství nějakého útoku na osobu jeho bylo ještě s povážením, smí-li Ferdinand na témž místě s Thurnem se potkati. Čechové měli v úmyslu vypraviti deputaci do Brna, aby s největší opravdivostí napomínala stavův, přistoupiti k Čechům. Poselství toto svěřeno Pavlovi z Říčan, Oldřichu z Gerstorfu a Smilu z Míchalovic. V patách za nimi dojel také hrabě Thurn, kterýž v průvodu praporce jízdy náhle z Rakous do Moravy se vybral, aby osobní přítomností strhnul stavy za sebou. Pohnutí, kteréž tímto objevením se hraběte v Brně nastalo, bylo náramné i rozvázalo protestantským stavům jazyky v takovém způsobě, že katolíci leknutím celí byli bez sebe, domnívajíce se, že pražské příhody budou se v Brně opakovati. Fabricius, kterýž byl od několika neděl hospodářství své v Brně

*) List Žerotína k Ferdinandovi, z Rosic dne 29. listop. 1618, ve Víd. stát. arch. Boh. V. — List kard. Dietrichšteina Ferdinandovi ze dne 6. pros. 1618, tamtéž.

**) Korresp. Žer. K. z Ž. kard. Dietrichšteinovi dne 6. pros. 1618, z Rosic — Noviny z Vídně ze dne 19. pros. 1618 v saském stát. arch. 9170, VII

zařídil, utekl z města, nechtěje po druhé vydávati se v nebezpečenství. Michna, kterýž dobře byl toho zpraven, že soudruha jeho v úřadě sekretářském jen proto vyhodili z okna, poněvadž po ruce nebylo jeho samého, následoval příkladu Fabriciova i provedl pro lepší bezpečnosť útěk svůj v rouše kněžském.*)

Co komissaři královští přijeli k zahájení sněmu Brněnského pan Jindřich z Kolovrat a Fridrich z Talmberka, z čelnějších katolíkův pak a hlav strany císařské nalézali se tu kníže z Lichtenšteina, kancléř Zděnek z Lobkovic a kardinál z Dietrichšteina; že i Karel z Žerotína nescházel, rozumí se samo sebou. Jednání vzalo hned v samém počátku na sebe obraz bouře, poněvadž protestanti nechtěli o ničem jiném slyšeti, leč o rychlém přistoupení k Čechům, pročež také, nemohouce hned proraziti, přetrhli společné jednání s katolíky i počali v soukromí se raditi. Pána z Žerotína nepřipustili protestantští stavové k těmto poradám, a dva dni trvalo vyloučení jeho. Když konečně přece povolán jest mezi ty, kdož prvé měli výpovědi jeho takořka za slova božská, setrval neustupně při dosavadním mínění svém i vynaložil všecku svou výmluvnosť, aby překazil spojení se s Čechy. A poznovu rozhodlo slovo jeho; neboť protestanti dali se důvody jeho aspoň potud ukonejšiti, že ujavše se opět společných porad s katolickými stavy, spokojili se i tím, aby císaři důrazně raděno bylo ke konečnému porovnání s Čechy. Tak skončila se vzdor přítomnosti Thurnově, kterýž ostatně jen kratičkou dobu v Brně se zdržel, věc Čechův posléze jen s rozhodnou porážkou.**)

Hladký a snesitelný konec sněmu Brněnského svalil katolíkům kámen se srdce; sám pán z Žerotína, kterýž s počátku nestrachoval se žádného selhání politiky své, až naposled sám něco zcela jiného doznal, pocítil nemalého potěšení z tohoto perného vítězství, i gratuloval Ferdinandovi písemně k šťastnému výsledku jednání. Císař i nástupce jeho poděkovavše se schválními listy co nejsnažněji tomuto muži, do něhož by dříve ani ve snách takových služeb nebyli se nadáli, prokázali vděčnosť svou také nějakým darem. Ja-

---

*) List Zeidlerův kurfirštu Saskému ze dne 16/26. pros. 1618, daný z Vídně, v sas. stát. archivu 9170 VII.

**) Korresp. Žer. List Žer. pánu ze Stietten, z Třebíče dne 4. ledna 1619.

kého způsobu byl tento dar, není jinak známo; ostatně bylo to sotva co jiného, než nějaký vzáctný klenot, jehož největší cena nezáležela tou měrou ve zlatě nebo drahých kamenech, nýbrž ve způsobě nad obyčej milostivém, kterýmž mocnář zásylku svou provázel. Na pána z Žerotína učinila šetrnosť a velice milostivá řeč obou listův dojem tak mocný, že nás to v pravdě překvapuje; neboť odpověď jeho k Matyáši a Ferdinandovi, nechávajíc v znění svém daleko za sebou míru obyčejné oddanosti, rozplývala se v nejvřelejším nabízení vlastních služeb pro časy budoucí. Zvláště pak psal Karel z Žerotína Ferdinandovi: „Vznešená milosť, mně prokázaná, převyšuje nejen všecky moje zásluhy, ač jsou-li jaké, nýbrž i všecku naději, kteréž jsem kdy sobě směl činiti, že by se mně něco takového od VM královské mohlo dostati. Neboť co oči moje v tom spatřovaly, jesť mně milostí nad milosťmi a největší milosť, tak že nenacházím ani slov neb způsobu, jak bych VM královské hodně se poděkoval. — — Bůh, kterýž vložil do VMsti královského srdce, že se jí zalíbila tato moje služba, jakkoli chatrná, račiž je i pro budoucnosť tak vésti a spravovati, aby i příští služby, kteréž ještě doufám s jeho pomocí VM královské prokazovati, od VMsti blahosklonně přijaty byly".*)

Rozhodnutí sněmu Brněnského zasadilo zdaru povstání českého velikou ránu, neboť podlé něho chtěli stavové rakouští jednání své spořiditi. Kdyby vojska moravských a hornorakouských stavův byla se s Thurnovým vojskem spojila, byl by císař v sídelním městě svém býval zavřen a ztracen; neboť proti armádě nepřátelské, kteráž po tomto spojení byla by číselně na 10.000 hlav vystoupila, nemohl postaviti císař více, než 2000 lidu Dampierrova, ponévadž Buquoy lidem Hohenlohovým sklíčen byl. Všecka pomoc, kteréž císaři mohlo se dostati z Němec a Italie, ze Španěl, Flander a nebo odkudkoli, a kteréž se jeho nástupci také v skutku dostalo, byla by v takovém případě přišla již pozdě. Že však Moravští i Rakouští stavové setrvali v posavadní neutralitě, z toho šel ten

*) Karel z Ž. Ferdinandovi ze dne 22. pros. 1618, list ve Víd. stát. archivu. — Korresp. Žer. K. z Ž. pánu z Meggova ze dne 10. a 13. ledna 1619. — Ž. císaři Matyáši ze dne 10. ledna. — Ž. pánu z Eggenberka 10. ledna. — List Ž. Ferdinandovi dne 10. ledna 1619, daný v Olomouci.

následek, že Thurn nesměl na nějaké výdatnější podniknutí v arciknížectví ani pomysliti; zejmena pak musil se zříci všeho postupu k Vídni a přestati na pouhém osazení Světlé. Také počalo zlé počasí zimní všem válečným operacím překážeti, tak že Matyáši nebylo se na všechen způsob žádného nebezpečenství pro sebe obávati, dokud Moravané a Rakušané setrvali v rozpacích svých. Největší starosti nastaly tedy dvoru o vojsko Buquoyovo, poněvadž bylo dokonalé zničení jeho možné. Pozornosť všech obrátila se tedy opět k válečným příběhům v jižních Čechách.

Když Thurn koncem měsíce listopadu s oddělením vojska do Rakous vytrhnul, sprostil se tím Buquoy sice silnějšího nad sebe nepřítele, proto ale postavení jeho se nepolepšilo. Nedůstatek potrav, s kterýmiž takořka od samého počátku výpravy musil zápasiti, stával se pořád citlivějším, poněvadž byl s vojskem svým jen na malý prostor obmezen a všecken dovoz z Rakous jemu zastaven. Buquoy chtěl se tedy zpět k Dunaji podati, maje postavení své za povážlivé, i jal se proto s Hohenlohem, jehož měl proti sobě, vyjednávati, při čemž nabízel proti svolení svobodného výjezdu dokonalé opuštění země a vydání Budějovic. Když vyjednávání nevedlo k žádnému úspěchu, poněvadž Hohenlohe důvěřoval si nepřítele dokonale zahubiti, pokusil se Buquoy o zachování sebe prostředkem válečné lsti; byv ale za tou příležitostí poražen, ztratil opět 1000 mužův i viděl se ještě mocněji v Budějovicích sevřena. Hohenlohe hodlal dovršiti tohoto úspěchu přepadnutím Krumlova; bylof mu v tom ale od Buquoye překaženo. Buquoy neužil tohoto fortele dále, nýbrž vzdal se na ten čas návratu do Rakous; proto ale nezůstal s pokojem a vypadaje každodenně z Budějovic, unavoval nepřítele, při čemž dobýval sobě zároveň vyjížděním do blízkých nebo vzdálenějších míst potřebné píce a potrav.

Tak nadešel konečné rok 1619 a s ním ustoupilo také nebezpečenství dokonalé porážky Bouquoye do daleké budoucnosti; neboť ve vojště českém vzmohly se nyní tak zlé a zuřivé nemoci, že číselná i mravní převaha jeho brzo znamenitě se ztenčila. Již v prosínci r. 1618 nastaly mu veliké ztráty následkem zlého počasí a svízlův válečných; ještě více zhoršil se však stav jeho v měsíci lednu, jakkoli nebylo na malý prostor sevřeno, nýbrž pro snadnější

vychování po šírém kraji rozloženo. Větší díl ležel mezi Světlou a Budějovici, drobná oddělení pak v Hradci Jindřichově, Soběslavi, Táboře a v Brodě Českém. Hlavní stan byl v Rudolfově u Budějovic.*) Ztráty, kteréž vojsko stavův hlavně v následcích nemocí až do polovice ledna vzalo, páčily se na 5000 mužův, ztráty Slezákův na 500 mužův. Co nemoci se tkne, kteráž zničila dosavadní převahu vojska českého, mělať (podlé vypsání jejího v současných pramenech) zajisté podobu náhlé hlavničky; nemocní dostali prudké bolení hlavy, hučení v uších, nohy a ruce opuchaly, jazyk a podlebí zapálily se a vysýchaly. I v potomních nedělích nemoc neulevila, smrtelnosť setrvávala pořád v stejné síle, tak že koncem měsíce ledna počítalo se, že vojsko stavovské o 8000 mužův se stenčilo, odkudž dvě třetiny jeho přišly v niveč. Hrabě Thurn byl v zoufalství nad touto nevýslovnou bídou, proti kteréž nevěděl pomoci. Z pomocného vojska slezských stavův zbývalo jen 500 mužův zbrojných, ostatní pomřeli nebo leželi nemocni. Mnohé setniny ztenčily se až na dvacátý díl někdejší síly své. Vojáci i důstojnici opouštěli z bázně před těmito jako morová rána se šířícími nemocmi místa ležení svého, pospíchajíce do Prahy, aby zde od skutečných nebo líčených neduhův hledali uzdravení, tak že ulice hlavního města brzo nabyly pohledu válečnějšího, než krajina v sousedství nepřítele.**) Pod přísnými tresty musili direktoři jim přikazovati, aby k praporcům svým opět se vrátili. Smíme-li tomu se diviti, že vojsko české v takových bězích ztrácelo všechen oheň válečný i jalo se obviňovati generály své, že neznají se v umění válečném, poněvadž po tolika šťastných uspěších a po takových porážkách hraběte Buquoye přece nedovedli jeho se zbaviti.

Co vojska císařského se dotýče, potkalo se toto z počátku s šťastnějším osudem; ještě v lednu páčila se síla Buquoye na 5000 mužův, což ukazuje, že se svým lidem jen skrovnou měrou

---

*) Zprávy z ležení zimního vojska českého, ve Víd. stát. arch. pod sig. „Unterschiedliche Acten.“ V.

**) Akta těch věcí nalezají se hlavně v stát. archivu Saském, totiž list Grünthalův k saskému kurf. z Prahy ze dne 16/26. února a mnoho jiných dopisův. — Vedlé toho v Mnichov. archivu Říšském (40, 2) list Konráda Pavla k bratru ze dne 9. ún. 1619, konečně v Mnichov. stát. archivu (416, 16) výtah z jednoho dopisu Lineckého. — Srovnej též Skálu III, 24.

nemocí zakoušel. V únoru ale zhoršil se i pro něho stav věcí, a v Budějovicích, kdež ležel velký díl armády jeho, dostoupila smrtelnosť do hrozných rozměrův, při čemž ale ještě více měšťané než vojáci hynuli. Přece ale zdá se, že ztráty Buquoyovy byly u porovnání s oněmi ve vojště českém méně citelné, k čemuž nepochybně přičinily se lepší kvartýry, kterých vojsko jeho v Budějovicích i Krumlově užiti mohlo. Na všechen způsob neztratil aspoň nikdy dobré mysli; neboť soužil vojsko české bez přestání, vypadaje z města i pokoušeje ho. Zároveň pomýšlel na to, jak by čerstvého lidu k sobě potáhnul, a nemoha se jeho nadíti se strany Hořejších Rakous, pokusil se proklestiti sobě cestu skrze Šumavu k Pasovu. K tomu konci zmocniv se staré cesty obchodní v těch stranách t. j. tak zvané zlaté stezky, přemohl šťastně a řemeslně všecky nesnáze, s kterýmiž pro tuhou přírodu zimní všechen obchod v těch končinách se potkává, i otevřel takto 2000 pěšího lidu, mezi tím od císaře v předních zemích rakouských zverbovaného, volný průjezd do Krumlova *). Takto nahradil sobě Buquoy s dostatkem všecky ztráty, nemocmi ve vojště jeho způsobené, i udržel se při též číselné síle, kterouž měl v lednu. Čechové, kteříž mezi tím hleděli mezery ve vojště svém novým verbováním také zaceliti, odráželi jen s těží nájezdy jeho, nemohouce ani zabrániti Dampierrovi, mezi tím přes hranice Rakouské vytrhnuvšímu, aby zhoubně až hluboko do vnitra země chvílemi se nepodával.

Soužení, kteréž během zimy obě vojska nepřátelská navštívila, jsou ale jen stínem toho, co ubohá země v jižních krajinách svých snášeti musila. Thurn a Hohenlohe uhražovali potřebu svou na potravách a píci s dobrou část prostředkem rekvisicí; poněvadž ale stavové a hospodáři v těchto krajích sotva třetinu toho, co na nich požadováno, odváděti stačili, stávalo se, že ostatek potřeby z pravidla odbírán jesť lidu prostředkem vybíjení. Sedláci ztráceli buď všecko jmění své a hynuli v bídě a nouzi, nebo utíkali se zbytkem zboží svého do nepřístupnějších míst v Šumavě, opustivše chýže své, kteréž pak vojáci strhávali na palivo. Co pak nezkazil přítel, to zničil nepřítel na dobro. Neboť vojsko stavovské uhražovalo

*) Skála II, 554 a III, 25.

pouhou potřebu svou; za to učinil Buquoy dokonalé spustošení dějiště válečného skutečným pravidlem. Místa, v kterýchž byli císařští vojáci zvůli svou vybíjením provedli, spálena jsou od nich schválně a sedlské obyvatelstvo jejich bez pomoci do světa vyháněno. Počítalo se, že v jediném kraji Prácheňském takovýmto způsobem až do měsíce března 1619 přes 200 vesnic k dokonalé zkáze přišlo.*) Přehrozné strasti, kteréž takto uloživše se na jižní končiny země české, hrozily z nich nadělati poušť, vzbudily v Praze veliké ustrnutí, ano vzmohly při direktořích toho, že obrátili se stižným spisem k císaři. Ve Vídni bylo jim to zajisté nemalým zadostučiněním, když přípis tento došel od direktorův. Přece ale povšimnuli ho sobě na oko, neboť Buquoy dostal nařízení, aby počínal sobě mírněji; jak se ale samo sebou rozumí, nezměnila se tím věc nikterak**). Vlastní válka byla však s počátkem r. 1619 přestala, i místo její zaňala v prvních měsících tohoto roku rozličná vyjednávání, než druhé tažení polní i tato na dobro přetrhlo.

*) Skála III, 52.

**) List Zeidlerův kurf. Saskému ze dne 13/23. ledna 1619, daný ve Vídni. List Lebzelterův pánu z Schönberka z Prahy dd 11/21. ledna 1619, oboje v sas. stát. arch. 9170, VII. Kromě toho Skála III, i četná akta v rozl. jiných archivech.

Hlava osmá.

Poslední pokusy o porovnání. Smrt císaře.

I. Kryštof z Donína v Turíně (v říj. 1618). Vévoda Savojský chce mocnou allianci k místu přivésti. Schůze politikův Falckých v Krailsheimu. Falckrabímu nabízí se koruna česká. Mansfeld a Neu v Turíně. Úmluvy o roztržení říše Rakouské. Kryštof z Donína v Anglii. Jakub I v tenatech politiky Španělské.

II. Valdštein v Praze a Drážďanech. Maximilian Bavorský vzpírá se vší interposici. Svoluje ale přece na konec. Výminky toho svolení. Saský kurfiršt vyjednává s Čechy o příměří. Jaké o tom jdou hlasy v Praze. Svolení k příměří odkládá se, pokud nepočne se v Chebu jednati o porovnání (t. j. k 14. dubnu 1619.)

III. Sněm Pražský (18. března 1619). Opětné nařízení veřejné hotovosti. Svolené daně. Dekret o konfiskacích a úřadech. Co říká sněm k interposici. Matyáš a Dolnorakouští. Císař umírá (20. března 1619.)

I

Budeť ještě v paměti, v jakém způsobě vévoda Savojský cestou prostřednictví kurfiršta falckého poskytnul Čechům pomoc válečnou. Kabinet kurfirštův přijav s velikým potěšením ruku sobě podávanou a způsobiv Mansfeldovi příležitosť, za kterouž s lidem svým do Čech se vypravil, umínil sobě na to vyslati schvalního posla do Turína,*) kterýž měl sobě uloženo, utužiti spolek se Savojskem i pojmouti do něho také republiku Benátskou. Poselství toto svěřeno jest purkrabímu Donínskému Kryštofu. kterýž od mnoha let již společně s bratrem svým Achacem falckému dvoru s vděkem sloužil ve věcech diplomatických. Kryštof z Donína dostal se počátkem měsíce října do Turína, kdež náleželo mu podlé instrukce

*) Listy knížete Anhaltského ze dne 25. a 26. srpna, ze dne 1. září a 11. října st. st. v archivu Bernburském Reg. VI B IV. Vol. XXV.

sobě dané, domáhati se při vévodovi Karlu Emanueli rozmnožení vojska Mansfeldova na vlastní peníz, jakož i připraviti za pomocí jeho vyjednávání s Benátkami, aby republika uvolila se k peněžité pomoci asi 300.000 dukatův. Co se osoby vévody a smýšlení jeho dotýče, mohl býti Donín se způsobem přijetí svého velice spokojen. V několika audiencích, kteréž měl tento vyslanec u vévody, shledával k potěšení svému, že vévoda s záštím svým proti rodu Habsburskému nikterak se neskrývá, pronášeje se nejednou s důrazem, že toliko v naději na vyvrácení moci Habsburské v Čechách a Němcích může se odhodlati k obětem, že však nemíní jich pro tuto věc ani dost málo šetřiti, i „kdyby měl košili s těla nasaditi“.*) Při tom ukazoval mnoho náklonnosti k falckrabímu a plánům jeho, přeje mu rád koruny české; poněvadž ale neměl nastalý boj za věc snadnou, nevidělo se mu, svalovati jej na ramena svoje a několika málomocných spojencův; on chtěl sebrati pravé tažení křížácké proti společnému nepříteli. K tomu konci žádal si, aby zjištěno bylo účastenství Anglie, Francie, generálních stavův Nizozemských a Benatské republiky, a počítaje případný příspěvek každého z těchto státův na 25—30.000 dukátův na měsíc, hodlal se zavázati k polovici takového příspěvku. Že mu šlo s tímto návrhem do opravdy, viděti jest z toho, že chtěl, aby Sir Isaac Wake, kterýž bral v těchto vyjednáváních mezi Donínem a vévodou vřelého podílu v prospěch dvora falckého, sám pustil se do Anglie a při Jakubu I. přístupu k tomuto budoucímu spolku vyhledával. Rozhodnutím tohoto krále chtěl se pak vévoda spravovati v tom, má-li příště ještě pomáhati a zejmena vojsko Mansfeldovo dále vydržovati.

Když od Donína došla zpráva do Heidlberka o tom, jak vévoda smýšlí a co všecko žádá, pošla z toho při dvoře nemalá mrzatosť; neboť se domnívali, že vévoda Savojský obmýšlí věc jen protahovati, slibuje trvalé účastenství své v boji proti Habsburským

*) List Donínského kurf. Falckému ze dne 8/18. říj., jiný list téhož kn. Anhaltskému ze dne 8/18. října, oba z Turína, v Mnichov. stát. archivu 548/9. — Relace Donínského ze dne 2/12. list. tamtéž $\frac{425}{4}$: Wake kurf. Falckému z Turína dd. 21/31. října.

toliko pod výminkou, bude-li mocný spolek proti nim k místu přiveden. Potomní příběhové však vydali vévodovi svědectví, že byla prozřetelnosť jeho podstatná a že moc takovou, jakou byla Habsburská, nebylo lze jako pírko odfouknouti. Mimo to mluvil kabinet Heidlberský vždycky s vysoka, kdykoli se o to jednalo, někoho poštvati na císaře, vychloubaje se míti v polovici Evropy bezpečné společníky. Vévoda Savojský byl tedy v právu, chtěje se na tyto společníky v pozadí přece s blízka podívati a zvěděti, jsou-li v skutku tak účinlivi, jako k slibům hotovi, a není-li řeč kabinetu Heidlberského pouhý klam. — Tato opatrnosť vévody měla i ten následek, že v nastávajícím boji nehodlal silami svými plýtvati. Proto také odepřel Donínskému v prosbě jeho strany vychování dvojnásobného počtu válečného lidu, než bylo vojsko Mansfeldovo; neboť již nyní bylo mu nesnadné, plniti závazky, do kterých sám byl vešel. Mansfeldův požadavek obnášel dne 23. října 80.000 dukátův, vévoda stačil však s těží k tomu, aby vydal vyslanci směnky na 20.000 dukátů, ostatku sliboval se zpraviti v budoucnosti. Co pak uzavření spolku s republikou Benátskou se tkne, odkázal Karel Emanuel purkrabího k Turinskému vyslanci republiky, Zenonu Renierimu, aby s ním přímo vyjednával. Tento ale přetrhl hned s počátku všecku naději na něco takového, a tak ukázalo se počítání na nějakou allianci s Benátskou republikou býti pouhým přeludem.

Co naděje na korunu německou se dotýče, kterouž Donínský obmýšlel vévodu navnaditi, tož nemínil tento schytralý a jediné o makavé fortely stojící státník takovou nemnoho chutnou vnadu k sobě připustiti. Ovšem že ale pomýšlel na nějaký platný zisk v Němcích, ten pak záležel v tom, aby synu jeho, kardinálu Savojskému, dostalo se nějakého duchovního kurfiršství, kteréž by pak rozličnými cestami a prostředky bylo se později dalo v řád světský obrátiti. Celkem ale nepouštěl se Karel Emanuel mnoho do dělání plánů, dokud prostředky k boji nebyly lépe přichystány a v pořádek uvedeny; jen to opakoval bez ustání, aby knížata německá nedala sobě nynější znamenité příležitosti ujíti k pokoření mocného rodu Habsburského. — Všecky tyto zprávy srazily dvůr Heidlberský trochu s dobré mysli jeho; byliť se tam příliš velkým nadějím oddávali strany horlivosti vévody, zvláště pak strany těch

Benátských peněz, majíce v obraznosti své za pomocí jejich již nádherné vojsko pohromadě. Seznalit nyní, že nepůjde tak snadno, svaliti břímě války na ramena cizí, jak by jim to bylo bývalo po chuti *). Jinak zase nastávala pilná potřeba, bez dlouhých odkladův se rozhodnouti; nedostalo-li se Čechům časné a vydatné pomoci, pak octnul se dvůr Heidlberský se všemi nadějemi svými brzo na suchu.

Aby se podstatně vyměřil způsob politiky, jakéž by náleželo nyní se přidržovati, umluveny jsou porady mezi hlavami kabinetu Heidlberského, kteréž se měly díti nikoli v Heidlberce, nýbrž v Krailsheimě. Vedlé knížete Anhaltského a markrabí Anspašského dali se tam ještě nalézti hrabě Solms a Camerarius. První věc, 25. lis 1618
o kterouž měly jíti porady, bylo ustanovení poměru k Čechům; neboť pro vážné zprávy z Prahy bylo třeba, tím směrem nejprv se rozhodnouti. Během měsíce října nebo počátkem listopadu poslán jest totiž Achac z Donína do hlavního města českého, aby ve prospěch falckrabího a stavuv podněcoval k trvalému odporu. Za tou příležitostí pronesl se mu Václav z Roupova, že třeba jest dostati se k světlu v těchto nekonečných sporech; on a přátelé jeho odhodlali prý se proto, učiniti s císařem konec a nabídnouti korunu českou falckraběti. Protož požádán jest Achac, aby domů se navrátil a kurfiršta vyzval k platnému rozhodnutí. **) Vyslanec zastavil se pak na zpětné cestě nejprvé v Krailsheimu, kdež zdělil s tamními diplomaty rozkaz sobě daný. Jakkoli shodovala se přání shromážděných nepochybně v tom, aby kurfiršt jen hned bral, co se mu dává, nemohli přece nic jiného učiniti, leč že nepřítomnému kurfirštu zůstavili konečné rozhodnutí.

Při poradě o poměru k Savojsku, kteráž na to následovala, usnešeno jest, vypraviti nové poselství do Turína. Poněvadž měl Kristof z Donína v nejblíže příštích dnech do Anglie odjeti, nastávala potřeba, svěřiti tento úkol někomu jinému; nejzpůsobnější viděl se býti k tomu hrabě Mansfeld, kterýž po vykonaném dobytí Plzně mohl se také na čas uprázdniti. Shromáždění radilo se nyní

*) List Solmsův ke kn. Anhaltskému dd. 3/13. listop. 1618 v Mnichov. stát. archivu 425/4.

**) List Fridricha ke kn. Anhaltskému ze dne 8/18. pros. 1868. v Mnichov. stát. archivu 348/9.

o příhodnou instrukci pro něho i usneslo se posléze, dáti mu celkem rozkazy takové, jakých měl již prvé Krištof z Donína se zastávati. Uloženoť tedy Mansfeldovi, aby přemlouval vévodu Savojského k větší pomoci a vymáhal při republice Benátské možnou summu peněz, a to třeba prostředkem cesty do Benátek. Strany případné odměny Savojského stalo se jen to snešení, že se má vévodovi činiti naděje k důstojnosti vikáře císařského v Italii; ovšem že by politikové falčtí byli se octnuli v nemalé nesnázi, kdyby byli měli povídati, v čem záleží skutečné užitky, s touto vetchou hodností spojené.

Mladý kurfiršt, dověděv se o usneseních schůze Krailsheimské i maje se nyní Čechům platně rozhodnouti, nahlednul poprvé povážlivosť dosavadní hry diplomatické. Možnosť všech těch smutných následkův, kteréž později v skutku na něho se svalily, tanula mu nyní nepochybně na mysli, zvláště pak počal se zabývati v svědomí svém s otázkou, smí-li přece jako kníže z milosti boží podati ruky své poddaným, kteříž sahají na upsaná práva dávních panovníkův svých. S podřízenými radami svými nechtělo se mu jaksi rozbírati takovou vážnou věc, jak srdce a potřeba mu přikazovaly; byliť to věsměs mnohem starší mužové, proti kterým tento nezkušený a dobromyslný mladík sotva troufal sobě vlastního mínění se zastávati, přijímaje výpovědi jejich za čistou pravdu, poněvadž v službách otce jeho byli se osvědčili. Takovým během nejevily se úzkosť a starosť jeho v zvýšené opatrnosti nebo usílené činnosti, nýbrž v krutém boji duševním, jehož svědkové byli ti, kdož s ním důvěrněji obcovali. Nejvyšší hofmistr jeho, hrabě Albrecht z Solmsu, učinil zmínku o „hrozných pochybnostech", kteréž prý mladého kurfiršta sužují a z kterých prý Bůh sám ho vyvede ukázáním cesty pravé.*)

Po dlouhých rozpacích přijal konečně falckrabí tohoto nabídnutí Čechův, ovšem ne tak, aby nebyl platného rozhodnutí s své strany o několik neděl poodložil, chtěje míti prvé odpověď k některým otázkám. Achac z Donína poslán jesť podruhé do Prahy s nařízením, aby s presidentem české direkce a druhými přátely

---

*) List Solmsův kn. Anhaltskému ze dne 24. listop. st. st. v Mnichov. stát. arch. $\frac{425}{4}$.

jeho, kteříž by znali toto tajemství, přivedl vyjednávání o tu věc ke konci. Přede vším dáno mu ale poučení, aby Václavu z Roupova položil otázku, byli-li stavové v právu, proti panovníku svému povstati, a přísluší-li jim podlé Zřízení Zemského, zbaviti panující dynastii trůnu a voliti sobě jiného krále? Po případě, kdyby odpověď na tyto otázky (kteréž ovšem o nemalé prostomyslnosti mladého kurfiršta svědčí) s svědomím kurfirštovým srovnati se dala, měl Donín nařízeno, aby patřičně vyložil nesnáze a nebezpečenství, do kterých by Fridrich přijma korunu českou, nezbytně se uvrhoval; pročež aby dal pak na uváženou, že pouhé přenešení koruny na osobu kurfiršta nesrovnávalo by se ani z daleka s velikým nákladem na tu věc, nebude-li zároveň potomkům jeho i právo dědické v jistém způsobě vyhraženo. V ostatním sliboval falckrabí Čechům diplomatické prostřednictví své při všech dvorech, nabízeje spolu mimo další vychovávání Mansfeldského vojska (což posud šlo na jeho jméno a zásluhu) i půjčku v summě 100.000 rýnských.*)

Mansfeld, kterýž ve shodě s usnešením schůze Krailsheimské měl vyjednávání s Savojským vévodou dále vésti, nastoupil v průvodu sekretáře Neue počátkem roku 1619 cestu svou do Italie. Dne 28. ledna dorazili oba do Turína i jali se bez odkladu s vévodou smlouvati. Chuť, vkládati se do záležitostí českých, nebyla se při vévodovi ani dosť málo ochladila, konečné zámysly jeho byly ale mezi tím takovou podivnou proměnu vzaly, že se nyní s prospěchem falckrabího velmi těsně stýkaly. Vévoda Savojský odhodlal se totiž sám o korunu českou se ucházeti a vedlé ní i korunu německou na hlavu svou postaviti. Nahlížeje ale ovšem, že i falckrabí zasluhuje nějaké odměny, odkazoval ho na Elsassko a přední země Rakouské, kteréž arci hodily se pěkně k rozšíření a přiokrouhlení Falce; mimo to chtěl mu pomoci k nabytí Rakous ano i Uher. (!) Karel Emanuel přichystal si tedy celý rozvrh, jak by země německých Habsburských sluselo rozděliti. Po případě, kdyby kabinet Heidlberský chtěl se s plánem tímto spřáteliti, nabízel se vévoda, podstoupiti všecko, seč síly jeho budou,

*) Tajný memorial pro Achace z Donína, v Mnichov. stát. arch. $\frac{548}{9}$.

slibuje nejen 6—7000 mužův pod kommandem Mansfeldovým na vlastní peníz k boji proti Habsburským vydržovati, nýbrž i zaručiti se za výplacení subsidií v obnosu 1 1/2 mill. dukátův ročně, buď si z Benátek, buď z vlastní kapsy. Benátským, kdyby přistoupili k tomuto spolku, měly vydány býti v náhradu Furlansko rakouské a Istrie. Ostatně dával vévoda na srozuměnou, aby kabinet Heidlberský, měří-li v skutku na některé panství duchovní v Němcích, učinil k tomu co nejspíše nějaký počátek, aby nebylo jemu (t. j. vévodovi) potom třeba, u papeže toho se očišťovati. Jsa toho zároveň velmi dobře zpraven, že vlastně kníže Anhaltský jest vládnoucím duchem politiky Heidlberské, udělil synu jeho darem výroční důchody 10.000 rýnských, a to z vlastního popudu, což ovšem podobalo se na vlas, jakoby otce chtěl podplatiti.*) Konečně nemohl vévoda utajiti přání svého, aby s starým knížetem Anhaltským směl se někde sejíti, i navrhl město Ženevu co příhodné místo schůze.

Aby i republika Benátská pro tuto vysokomyslnou dílčí smlouvu dala se získati, přál sobě vévoda vypravení schvalního posla falckého do Benátek. Neu nemeškal i tuto cestu nastoupiti, poněvadž shodovala se bez toho s vlastní instrukcí jeho a Mansfeld sám měl pro případ potřeby k tomu plnomocenství v rukou. Prvé než na cestu došlo, vidělo se falckým vyslaným býti prospěšné, aby s vyslancem republiky v Turíně se smluvili. I dali mu tedy o tomto návrhu dílčím věděti, poučivše ho zároveň, že i republika neodejde s prázdnem, ač bude-li přiměřeným způsobem pomáhati. Zeno byl touto zpravou patrně pohnut i dával nyní spíše naději na pomoc republiky, žádal ale zároveň, aby případný zisk Benátských při prosbě o allianci jejich něco výše byl povytažen, přidávaje na mapě, kteráž ovšem všecko snese, k budoucí kořisti republiky ještě Goricko a Hradištsko, několik uherských přístavů a konečně i onu část Tyrol, kteráž mezi země republiky se vkládala a v kteréž náleželo asi krajiny Tridentské a Bocenské se domýšleti. Neu ovšem nečinil proti platnosti těchto požádavků nižádné námitky i vydal se potom

*) Průvody tohoto vyjednávání nalézají se v archivu U. P., pak v Mnich. archivu říšském 40/2. List Neue ke kn. Anhaltskému, psaný v měs. únoru 1619. — Slib pense pro syna kn. Anhaltského je uložen v archivu Bernburském Reg. VI. B. IV. Vol. XXIII.

na cestu do Benátek. Ale tamní přijetí jeho a pořízení neshodovalo se s nadějemi dosavadními; neboť duka Benátský nechtěl se žádným jistým slibem platně zavazovati.*)

Poněvadž vévoda Savojský nekladl přípověď pomoci své pod výminku přistoupení Benátské republiky k nové allianci, chtěje o provedení plánu svého všemi silami se zasazovati, bude-li s ním již pouhý kabinet Heidlberský za jedno státi: přišla tedy řada na kurfiršta, aby v té věci se rozhodnul. Markrabí Anspašský dostav od sekretáře svého první návěští o nových zámyslech Karla Emanuela, podivil se tomu nemálo. Smělosť koncepcí Savojských a velikolepé rozměry obmýšleného převratu uvedly ho téměř u vytržení, i naléhal tedy na to, aby návrh dílčí, o kterémž jsme výše učinili zmínku, vzat byl v zevrubné uvážení; i Camerarius, z jehož péra je též dobré zdání před rukama, nezavrhoval úmyslův Savojského, žádaje pánu svému srdce k velkým předsevzetím, ovšem tedy k přijetí návrhu dílčího. Pilnosť věci vymáhala sobě náležitého uvážení, tedy opětnou schůzi a nové porady náčelníkův kabinetu Heidlberského. Schůze taková byla i odtud žádoucí, poněvadž čeští triumvirové (tak vešlo nyní v obyčej, nazývati Václava z Roupova, Thurna a Hohenloha) prosili sobě příležitosti, aby mohli s kurfirštem Falckým na dobro se smluviti.**) Nebyloť pochybnosti, že tito pánové budou na to naléhati, aby kurfiršt strany přijetí nebo nepřijetí koruny české platně se rozhodnul; proto náleželo již i v této příčině o něčem bezpečném se usnésti, a tím spíše, poněvadž nyní v osobě vévody Savojského nový nápadník trůnu českého byl se vyskytnul. K poradě o všech těchto věcech položena jesť tedy nová schůze do Krailsheimu, při kteréž měl i kurfiršt Falcký dáti se nalézti. Mimo něho hodlali také přijeti Kristian Anhaltský, markrabě Anspašský, Solms a Camerarius.

Schůze tato děla se v skutku v posledních dnech měsíce března a právě jmenovaní knížata a diplomati rozhodli se platně 1619
o politice, jakéž odtud chtěli vůči Savojsku i Čechům se přidržeti; základové její byli tím určeni, že dílčí návrh vévody Savojského

*) Akta toho jsou v archivu U. P. a v Mnichovském arch. státním.

**) List Hohenloha kn. Anhaltskému ze dne 26. března 1619, v archivu Bernburském P. N. 33 — Jiná svědectví v arch. U. P.

přijat jesť. Poněvadž pak týmž časem v Uhřích počalo se hnutí protihabsburské ukazovati, nezdálo se provedení tohoto plánu býti bez naděje a podstaty; mimo to neměla koruna Uherská pro falckrabího menší ceny, než koruna Česká, a vyměnění první za druhou nebylo ani nesnadné aniž bolestné, poněvadž mu vlastně ještě žádná nepatřila. Ostatně povídali sobě rádcové jeho po straně, že odřeknutí se koruny české bude jen na čas; vždyť prý po smrti vévody bude moci falckrabí o to se postarati, aby volba na jeho osobu se obrátila, i shledati se takto s náhradou za nepopíratelné zásluhy své o tuto korunu. Po tomto zevrubném uvážení, při kterémž již i na to pomyšleno, jak by nynějšího spojence prospěšno bylo přelstiti, usnesli se shromáždění, vypraviti knížete Anhaltského do Turína, aby ohlásil vévodovi Savojskému ochotné svolení k návrhům jeho pro ten případ, bude-li moci podati dostatečnou jistotu, že splní sliby své. Falckrabí nabízel se také v té příčině, převésti náklonnosť, kteréž prý v Čechách požívá, na vévodu samého, dávaje tím jaksi na srozuměnou, že mu záleží více na povýšení vévodově, než na vlastním zisku.

Nálezy schůze Krailsheimské ustanovily také příští poměr k Čechům i nastalať toho nyní potřeba, přivésti direktorům k vědomosti dílčí návrh Savojský aspoň v té stránce jeho, kteráž ke koruně české se vztahovala. Kníže Anthaltský psal tedy hraběti z Hohenlohe ještě v týž den, kterého určeni jsou základové politiky vzhledem k Savojsku a tedy i k Čechům, že svoluje k žádané konferenci, čině při tom pro neobyčejnou důležitosť věci, o kterouž se tu jedná, jen tu výminku, aby vedlé Hohenloha i Thurn a Václav z Roupova osobně a na jisto k ní se dostavili. Schůze měla se díti v pohraničném městě Domažlicích a čas její položen ke dni 10. dubna. Nedošloť ale na tuto schůzi; neboť úmrtí císařovo, kteréž mezi tím se zběhlo, nedopustilo hlavám a vůdcům hnutí českého, odejíti do Domažlic, poněvadž shledávali toho potřebu, všemi silami o přistoupení Moravy se zasazovati. Další vyjednávání a usnešení děla se pak již pod vlivem nové situace, kterouž úmrtí císařovo bylo způsobilo.

Viděti jesť, že vévoda Savojský, přijav druhé poselství falcké, nestavěl dalšího účastenství svého v různicích českých pod dřevní

výminku, aby totiž prvé ona velká alliance k místu přivedena byla. Panství německých Habsburských vidělo se mu spoléhati na základech tou měrou vetchých, že troufal sobě již podstoupiti boj proti tomuto rodu jen vedlé spojencův podřízeného postavení, neuznávaje toho potřebu, jedné nebo dvou velmocí k tomu ještě se doprošovati. Kdyby ale byl věděl, jak liché jsou naděje, kteréž sobě falckrabí bez ustání na Anglii počítá a kteréž vévodovi také viděly se býti s podstatou, zajisté byl by se více v slibech svých rozpakoval. Neboť zprávy, docházející již od několika měsícův z Anglie do Heidlberka, obnášely v sobě jen trpké zklamání všech nadějí, kterýmž se do té doby byli v Heidlberce oddávali.

V té době, když ještě Karel Emanuel pomoci své slibovati chtěl jen pro případ alliance s Anglií, generálními stavy Nizozemskými atd., rozhodnul se falckrabí, vypraviti do Anglie Kryštofa z Donína hned po návratu jeho z Turína, aby srovnal cestu k této allianci*). Nebylof to ostatně ponejprv, co učený král anglický Jakub I měl pronésti mínění své o při české. Již v měsíci září r. 1618 dával mu zeť jeho prostředkem listu, dýšícího samou mírností a smířlivostí, zprávu o povstání českém, jakož i o příčinění svém na spokojení jeho. K tomu vyprošoval sobě Fridrich moudré rady vzáctného tchána svého, slibuje vděčnosť svou prokázati tím, že prý bedlivě a v každé stránce jí se spravovati bude. Nezdá se ale, že by byl král Jakub k tomuto poníženému listu zetě svého dal nějaké schvalní odpovědi, kteráž by tohoto byla podnécovala; tím zdvořileji odpověděl ale týmž časem k přípisu dvora Španělského v též příčině, slibuje zeti svému všeho podporování Čechův zrazovati, kdyby tito v buřičství svém neustupně setrvali, při čemž jen sobě přál, aby císař sklonil se k snesitelným výminkám pokoje**). Tato obsahem i zněním nad obyčej přívětivá výpověď Jakuba I k Filipovi dá se kromě známého legitimistického smýšlení onoho i tím vysvětliti, že týmž časem šlo mezi oběma dvory živé dopisování o zasnoubení prince Walesského se Španělskou infantkou Marií.

---

*) List Kryštofa z Donína ze dne 5/15. pros. 1618 v Mnichov. stát. archivu 548.

**) List Fridricha Jakubovi ze dne 10/20. září 1618. List Buckinghamův k hraběti z Gondomaru ze dne 30. září 1618 st. st.; oba u Gardinera.

Když na to Unie měla o záležitosti české sjezd v Rothenburce, zpravil Fridrich tchána svého opět o té věci, prose sobě poznovu moudré rady jeho. Týmž časem navštívili i stavové čeští krále Jakuba listem, jehož neobyčejně vybraná a blahomluvná řeč byla zcela po chuti tohoto krále, vychvalujíc do nebe moudrosť, velikosť, učenosť a jiné vlastnosti jeho, toliko že na závěrek listu obsahovala se jen tak mimochodem prosba za nějakou zálohu peněžitou. Jakkoli falckrabí doporoučel prosebný list stavův, nedal se Jakub, kterýž čím dál, tím hloub zacházel do tenat španělských, ani touto přímluvou, aniž oním pochlebenstvím navnaditi; neboť i Filip dovedl se ješitnosti eho voňavým kadidlem zalichotiti, dávaje nad to mezi řádky na rozum, že král bude asi nejlépe k tomu způsoben, aby prostřednictvím jeho pře česká spokojena byla. Jakkoli připomenutí toto jen mimochodem do listu vtroušeno bylo, přece ujal se ho Jakub horlivě i ohlásil později celou ochotnosť svou, dáti se co prostředník užiti; na průvod pak nestranného smýšlení svého vychloubal se, že stavům českým k jich přípisu ani neodpověděl (!), vyslovuje zároveň milé potěšení své z toho, s jakou upřímností prý (!) dvůr Španělský v záležitosti české k němu se zachoval.*) Poněvadž pak již předkem se zavazoval, že bude v případném vyjednávání na to nastupovati, aby Čechové k poslušenství rodu Habsburského se navrátili, ač bude-li jich spravedlivým (podlé uznání jeho) stížnostem vyhověno: začali při dvoře Španělském přece nabídnutí jeho opravdu uvažovati i vysloveno jesť mu na konec přání, aby v té příčině vypravil nějaké poselství do Němec**). — Prvé než Jakub mohl na jisto se dozvěděti, s jakým asi přijetím potká se při dvoře Španělském prostřednictví jeho, ku kterémuž spíše se nabízel, než aby mu samému nabízeno bylo, ano již v pyšném domnění vlastní slávy jal se kurfirštovi Falckému vytýkati, že k prosbě Če-
pros. 1618 chův za nějakou půjčku se přimlouval. „Nebude Vás tajno, milý synu“ tak mu zejmena psal, „že jsme jediným králem v Evropě, jehož prostřednictví přítel i nepřítel stejně se doprošují; nepěkně by se tedy k našemu postavení slušelo, kdybychom některou stranu

*) List Buckinghamův Cottingtonovi dd. ? listop. 1618, též u Gardinera.
**) Ohlášení se stát. rady Španělské o listu Buckinghamově Cottingtonovi, dané 14. led. 1619.

podporovati chtěli. Vaši radu pak, abychom Čechům tajně pomohli, musíme dokonale zavrhovati; neboť není to naším obyčejem, abychom něco učinili, k čemuž bychom před celým světem nesměli se přiznávati.“ *)

Prvé než tento, málo platný a ještě méně vděčný list do rukou kurfirštových se dostal, byl Kryštof z Donína již na cestě do Anglie. Slušnou záminku poselství jeho poskytovala žádosť za obnovení spolku mezi Unií německou a králem Jakubem. R. 1612 byly totiž obě strany mezi sebou učinily spolek na 6 let, kterýmž zavazovaly se po případě války k vzájemné pomoci. Poněvadž čas této smlouvy právě došel, měl Donín ucházeti se jmenem pána svého o obnovu její na šest nebo aspoň na čtyři léta **). Jednání o tuto věc nesetkalo se s žádnými těžkostmi při králi; Jakub byl ochoten, učiniti zeti svému po vůli, i tak přišla čerstvá smlouva s Unií na čtyři léta brzo k místu. Při tomto jednání uvedena jesť také řeč na vlastní zámysly falckrabího. Vykládaje stav věcí v Čechách, pronesl se Kryštof z Donína, že pán jeho má naději, dostati se k trůnu českému; neboť Čechové chovají prý ho v lásce a dobré paměti. Jakub odpověděl k těmto narážkám, že by po smrti císařově neprotivil se takovému povýšení zetě svého, ač bude-li volení jeho po právu t. j. přísluší-li Čechům právo volby. Přes to všecko dal kurfiršta po poslu jeho varovati, aby se v té věci nepřekvapoval, i oblíbil sobě tuto výstrahu přioditi formou klassickou, totiž několika verši z Aeneidy.***)

Fridrich ale, nepřipouštěje sobě takové moudré rady tchána svého ani dosť málo k srdci, dolehl na něho novým listem, aby 1. února 1619

*) List Jakuba Fridrichovi ze dne 2/12. pros. 1618 v Mnichov. stát. arch. 348/9.

**) Výpis z instrukce, dané pánu z Donína v příčině cesty jeho do Anglie, ze dne 2/12 pros. 1618 ve Víd. stát. archivu.

***) Srov. knihu od Raumera: „Hof-und Gesandschaftsleben Christophs von Dohna.“ Verše, sem spadající, jsou:

„O praestans animi juvenis, quantum ipse feroci
Virtute exsuperat, tanto me impensius aequum est
Prospicere atque omnes volventem expendere casus.“

Porovnání těchto veršů s originálem ukazuje ostatně, že Jakub nedovedl zrovna správně citovati.

přece v prospěch a po chuti jeho se rozhodnul. Dokazuje potřebu mocného zbrojení, aby Čechové po případě vyjednávání nepřišli ke škodě, připomínal s líčeným spíše, než opravdivým strachem, že duchovní kurfirštové v Říši smlouvají se již o spolek ve prospěch císaře, o čemž ostatně tehdáž ještě bylo velmi málo slechu*). Jakub dal se ale těmto prosbám sotva o píď hnouti; jediná věc, kteráž by byla mohla o tom svědčiti, že zeti svému straní, bylo jakési doporučování Fridricha generálním stavům Nizozemským, aby za pomocí jejich po případě uprázdnění trůnu císařského hodnosť vikaře říšského s větší poctivostí mohl zastávati, než toho slabé prostředky jeho dopouštěly.**) Z vlastních kapes neposkytnul však Jakub ani haléře, zachoval se ale přece v tom způsobu poctivě, že nedával při zeti svém ani na chvíli vzniku klamným nadějím, jakkoli listy tohoto, napořád se množící, mohly mu býti znamením, že kurfiršt s stavy českými čím dál tím hloub se spouští. Chování krále shledalo se na konec s zasloužeou odměnou; neboť došlo ho od Španělska přímé vyzvání v slovech velice pochlebných, aby s celou váhou ujal se prostřednictví v záležitostech českých. Filip III sliboval poslu anglickému přidružiti v osobě hraběte Oňata kollegu a pomocníka, aby vespolek dílo toto s náležitou rychlostí a vážností vésti mohli. Jakub pospíšiv sobě tedy, zachovati se vedlé prosby, na jejímž zdaru jemu samému nejvíce záleželo, jmenoval koncem měsíce února lorda Doncastera vyslancem svým při císaři i při stavech českých***) Tento však vydal se teprv na cestu, když císař byl již mrtev. Takové, ovšem ani dost málo příznivé povahy bylo chování krále Jakuba, když politikům falckým zalíbilo se, učiniti tak vážná a rozhodná usnešení.

II

Týmž časem, co vyjednávání právě vypsané v Italii i Anglii svým během šlo, staly se poslední pokusy o smír mezi Čechy a cí-

*) List Fridricha Jakubovi (u Gardinera) ze dne 22. února 1619 st. st.

**) List Nauntona Siru Dudleymu Carletonovi ze dne 21/31. února 1619, u téhož.

***) List Juana de Ciriça Cottingtonovi ze dne 1. ún. 1619, list Jakubův k stavům českým ze dne 20/30. března 1619; oba listy u Gardinera.

sařem. Místně vypravovali jsme, že císař chtěl prvotně jen pod výminkou složení zbraně svoliti, aby s Čechy o smír se jednalo. Přistoupení Slezákův k odboji českému učinilo ho povolnějším; neboť nežádal pak již více dokonalé složení zbraně, nýbrž pouhou dislokaci vojska českého. Pan Fridrich z Talmberka, kterýž vypraven jest ode dvora ke kurfirštu Saskému, aby proklestil cestu k vyjednávání, obdržel již i poučení, aby v patřičné s tím shodě požadavkův svých sformuloval.

Co ale tato instrukce Talmberkova dávala místa naději, že kurfiršt Saský díla porovnání s náležitým důrazem se ujme a Čechův k započetí případného vyjednávání přidržovati bude: ubývalo s druhé strany čáky dobrého zdaru odtud, že jeden z knížat, kterýž vedlé druhých měl též smírných těchto porad se ujíti, čím dál tím rozhodněji ukazoval k tomu nechuť svou. Bylť to zejmena kníže Maximilian Bavorský. Ferdinand přičiňoval se, seč byl, uchlácholiti zbožné vrtochy jeho (neboť ty vlastně tížily mu svědomí, činíce ho nesnadným); psalť mu, že císař zajisté nebyl by ohlížel se po prostřednících, kdyby krajní potřeba k tomu ho nedonucovala a kdyby se mu bylo dostalo podpory z těch míst, odkudž jí právem směl očekávati*). Ačkoli tedy Ferdinand líčil potřebu prostředkování a smíru jako nezbytný následek těžkých okolností, nikoli ale co znamení lehkomyslné nevážnosti prospěchu víry katolické, váhal se Maximilian přece, podstoupiti úkol prostředníka. Aby také neměli při dvoře Vídeňském pochybnosti o pravém smýšlení jeho, vyslal týmž časem, co Talmberk byl na cestě do Drážďan, kancléře svého Burgglachra do Vídně, kterýž měl vyříditi, že kníže rozhodně odpírá svého účastenství v tomto vyjednávání (čili v interposici, jak to tehdáž stále nazývali) a proč zároveň nemíní v něm dáti se potřebovati.

Co příčin tohoto zamítnutí se tkne, třeba o nich vyznati, že přidržovaly se krajních mezí hlediště čistě církevního, shodujíce se ale jinak dokonale s veškerým smýšlením a jednáním knížete, ano i se způsobem vlády jeho. Vycházelť při nich z toho náhledu, že

*) List Ferdinanda k vév. Maximilianovi ze dne 30. září 1618, v Mnichov. stát. archivu.

všeliké porovnání s Čechy v cestě smíru nezbytně bude míti ten následek, že se jim posavadní náboženské svobody jejich, a to aspoň ve věcech sporných, budou musiť rozšířiti. Maximilian nemínil však přičiniti s své strany něco k pojištění nebo zaručení svobod protestantův, neřku-li k rozšíření jejich. Kdokoli chtěl, mohl to po každé od něho slyšeti, že svědomí jeho mu zapovídá, účastniti se při vyjednávání o potvrzení, ano snad i rozšíření majestátu českého, on že prý „nechce duše své tím poskvrniti a pošpiniti a cizího hříchu se dopustiti.“ Nemíníť prý o tom sporovati, náleželo-li list majestátní vydati anebo vydaného zachovávati; raději prý zdržuje se té věci, poněvadž jí toliko svědomí pravého katolíka se obtěžuje. Kdyby se pak dokonce mělo státi, že by Čechové během vyjednávání žádali rozšíření majestátu i na statky církevní, načež by on nikdy prý nemohl dopustiti, jsa nepřítelem všelikého sáhání na jmění církve: pak že by ho prý vyhlásili za pravého rušitele pokoje a vlastního původce dalšího boje, kteréhož příroku nemíní lehkovážně na sebe uvaliti. Kdyby ale nastoupil cestu opáčnou, přidržoval by se v Čechách zcela jiné politiky, než v Němcích, a proti tomu zpěčuje a ohražuje prý se rozhodně. Od jakživa protivoval prý se neustupně požadavkům protestantských stavův říšských, zdráhaje se dáti svolení svého k výminkám komposice, a nyní žádá se prý na něm, aby v Čechách dosavadního smýšlení svého zapíral?

Nadarmo pracoval Burgglacher o to, aby ve Vídni zjednal tomuto mínění pána svého a příčinám jeho platného uznání a vymohl mu dispensi, aby nemusil v interposici bráti podílu. Důvody Maximilianovy potkaly se tu zrovna s opáčným účinkem; neboť čím příkřejší bylo katolické hlediště, jehož tu Maximilian se zastával, tím vřeleji žádali sobě pomocné ruky jeho Ferdinand, pánové z Eggenberga a z Lobkovic, Oňate i nuncius a vůbec všickni, v nichž myšlénka neustupného odporu proti Čechům byla se vtělila a kteříž ovšem byli nyní nejmocnější stranou při dvoře. Právě takového muže, jakým jevil se býti Maximilian, bylo jim co prostředníka třeba, aby vyjednávání vedlo k výsledkům, s kterýmiž by sami poněkud mohli se snésti. Protož dáváno Burgglachrovi při dvoře na srozuměnou, že ten dobré věci málo prospěje, kdož oblibuje sobě setrvati v nečinnosti, a že nebezpečenství, poskvrniti při těchto vyje-

dnáváních svědomí svého, není ani z daleka tak veliké, jako hřích, kteréhož dopouští se ten, kdo věcem pouští běh jejich. Nuncius papežský propověděl na konci dlouhého slyšení, kteréž měl u něho vyslanec bavorský, tato slova: dá-li se kníže vůbec nějakou prosbou k povolnosti hnouti, to že vznáší nuncius jmenem svým i papežovým takovou prosbu na něho. Oñate ujišťoval vyslanci na potěšení, že prý císař i Ferdinand ani dost málo na to nepomýšlejí, aby dopustili nějakého rozšíření majestátu; nepotkalo-li se udělení jeho s žádnými následky v Říši samé, nebude prý i nastávající vyjednávání žádných míti. Toto ohlášení se Oñata, v kterémž náleží spatřovati skutečné, diplomatickým obyčejem nezfalšované mínění vládnoucí strany při dvoře, zasluhuje vším právem naší pozornosti, svědčíc o tom, že prostředkování, i kdyby bylo vůbec na ně došlo, o zcela jiné překážky bylo by zavadilo a jimi se přetrhlo, než otázkou pouhého příměří. Ale všecky odvody a odmluvy, o kterých Burgglacher zpravoval knížete na výměnu důvodův jeho, nesvedli při něm ničeho a zrovna tak nepodařilo se Ferdinandovi, kterýž týmž časem poslal do Mnichova vřelý, ano žalostivý list, připraviti svakra 5. list. 1618 svého na jinou cestu. I snahy arciknížete Leopolda a hraběte Eitla z Hohenzollern, kteříž během měsíce listopadu do Mnichova zavítavše, starými i novými důvody účastenství knížete při interposici se doprošovali, rozbily se o tvrdosť předsevzetí jeho. On by byl dokonce radéji pomohl císaři penězi a lidem, jako v skutku k tomu nějaké naděje dával; ale aby přiřknul účastenství svého při oněch vyjednáváních, o tom nechtěl pranićehož slyšeti*), dokazuje napořád, že svědomí mu zbraňuje, zabývati se s těmito kacířskými pletichami**). Poněvadž pak i kurfiršt Mohučský několikráte, a naposled k arciknížeti Leopoldovi se ohlásil, že jen ve spolku s Maximilianem míní v interposici se dáti užiti, náleželo tedy se domní-

*) Lo negociado por Bruneau en los meses de Noviembre y Diciembre 1618, v arch. Simancas. 2504.

**) Akta tohoto vyjednávání s Maximilianem shledávají se 1. v stát. arch. Mnichovském, zprávy totiž Burgglachrovy; tamtéž (pod sig. 50/25) list Ferdinanda Maximilianovi ze dne 5. list. z Vídně. 2.) Ve Víd. stát. archivu Boh. V. extrakt listu hraběte Eitla z Hohenzollern ze dne 23. listop. 1618. — 3.) V arch. Simancas. 2504/17. Zpráva Leopoldova ze dne 9. listop. 1618.

vati, že odřeknutí tohoto znamená tolik, jako že interposice vůbec ani k místu nepřijde.

Nepodobnosť toho, že by kníže Bavorský snad přece k účastenství v interposici svolil, zvýšila se mezi tím ještě některými novými účinky kabinetu císařského. Nechť již Ferdinand i s Oňatem měli nejpevnější předsevzetí, že nedají se strhnouti k povolnosti vůči odboji českému, následkům hotových skutkův nemohli i oni při nejtvrdší vůli se ubrániti. První tažení polní skončilo se vypuzením Buquoye z východních Čech do krajního jihu a přivedlo vojsko císařské na kraj záhuby. Čím dokonaleji ztrácela se možnosť vítězství, tím výše dostávala se strana pokoje k vrchu, hledíc zároveň prostředkování přispíšiti. Vtrhnutí Thurnovo do Rakous obměkčilo konečně i nejhouževnější protivníky. Poněvadž pak mezi tím i poselství Talmberkovo nepotkalo se s pořízením (neboť Čechové nechtěli o dislokaci vojska svého ani slyšeti), vzali konečně v tajné radě Vídeňské, a sice v zasedání, kterémuž vedlé Ferdinanda i Karel z Lichtenšteina, kancléř Lobkovic, Adam z Valdšteina, Harrach, místokancléř říšský Ulm a j. přítomni byli, — přece jen v úvahu, nebylo-li by prospěšno, ustoupiti od této výminky*). Poněvadž každý bezděky musil sobě vyznati, že nastala potřeba povolnosti a že by bylo proti všemu rozumu, žádati na Češích položení zbraně: tedy rozhodli se konečně přece, okusiti toho trpkého léku. Pan Adam z Valdšteina zdál se býti jako pověstný horlivec míru nejzpůsobnější osobou, aby na těchto nových základech přivedl vyjednávání do proudu, zvláště pak kurfirštovi Saskému donesl plnomocenství k uzavření příměří**).

Valdštein, jeda do Drážďan na Prahu i prodlévaje zde za dva dni, učinil za tou příležitostí pokus, smluviti se krátkou cestou s direktory samými. K jeho prosbě navštívila ho deputace z jich prostředka, kteréž nabízel jmenem císařovým příměří na dobu dvou měsícův, začež žádal, aby Čechové poprosili krále Ferdinanda sobě prostředníkem u císaře a propustili dr. Ponzona i s hejtmanem

*) Protokol zasedání tajné rady při Jeho Msti královské strany instrukce, kteráž se má dáti p. Adamu z Valdšteina. Ve Víd. stát. archivu Boh. V.

**) Instrukce pro p. Ad. z Valdšteina ze dne 3. pros. 1618, daná ve Vídni, v Mnichov. stát. archivu 50/25.

Mělnickým, Jakubem Horčickým z Tepence, na svobodu. Proti tomuto poslednímu požadavku nezdvihl se žádný odpor, poněvadž měl Valdštein dovoleno, slíbiti za to propuštění dr. Jesenského. S většími obtížemi potkalo se svolení k příměří; neboť direktoři ohlašovali se, že bez dorozumění s generály nesmějí v té věci ničehož slibovati, také zdálo se jim příměří dvouměsíčné býti z míry dlouhým; nejvýš chtěli na jeden měsíc přistoupiti a to jen s tou výminkou, aby nepřátelství opět se počalo, nebude-li v této lhůtě vyrovnání k místu a konci přivedeno. Poněvadž pak císař hlavně pomýšlel toliko na kurfiršta Saského jako prostředníka, pronesli se direktoři ne jednou, že nechtějí při tom pohřešovati i kurfiršta Falckého. V skutku dávali sobě pak na něm tím více záležeti, jsouce tím dobře jisti, že za pomocí jeho budou moci vyjednávání každou chvíli přetrhnouti.*) To byl tedy všechen úspěch Valdšteinův v Praze, jehož vyjednávání na pouhém zdělení obapolného mínění o té věci přestati musilo.

Nejvyšší hofmistr odjel na to do Drážďan, aby kurfiršta jmenem císařovým splnomocnil k uzavření příměří a vyhledával služeb jeho pro nastávající dílo prostřednictví. Nebyloť ale snadno uhodnouti, zdaří-li se kurfirštovi to, co již Valdšteinovi se nepovedlo, poněvadž nemohl direktorům nabízeti lepších výminek. Také byl zpravami pražského agenta svého Lebzeltra dobře o tom poučen, že přestala vlastně již příhodná doba k vyjednávání a že Čechové neskrývají se s úmyslem svým, odtrhnouti se dokonale od rodu Habsburského. Podlé mínění Lebzeltra nejedná prý se více o to, navrátí-li se Čechové k poslušenství rodu Habsburského čili nic, nýbrž budou-li němečtí Habsburští vůbec s to, z panství svého něco ještě zachrániti**). Vzdor takovému stavu věci, kterýž pro budoucího prostředníka byl nehrubě potěšitelný, neodepřel kurfiršt Jan Jiří pomoci své v té věci i vypravil pana Jakuba z Grünthalu co posla svého do Prahy, aby s direktory platně o příměří se dohodnul.

Grünthal počal jednání své v Praze tím pořádkem, že vyři-

*) List Valdšteinův k císaři ze dne 11. pros. 1618 ve Víd. stát. archivu Boh. V.

**) Lebzelter panu z Schönberka, list z Prahy ze dne 1/11. pros. v Saském stát. archivu 9170 VII.

25. pros. 1619 zoval direktorům, že císař je hotov, přistoupiti k příměří na dva a třeba i na jeden měsíc i zastaviti mezi tím všecky pochody vojsk z Italie nebo Španěl proti Čechům. Vyjednávání o smír nechť prý počne dne 20. ledna 1619 v Chebu, k němu pak mají vedlé Saského i Falcký, Bavorský a Mohučský kurfirštové poprošeni býti; dají-li se potom jen první dva prostředníci k položenému roku v Chebu nalézti, má vyjednávání vždy proto před se jíti. Mimo to zůstavoval císař Čechům na vůli, chtějí-li pozvati i Slezákův k tomuto roku Chebskému a užiti tam v příčině záležitostí vojenských rady hraběte z Hohenlohe, vyhražuje pro sebe jen to, aby po případě, kdyby snad do Chebu vidělo se mu některé Čechy po své straně poslati, „stavové to již míle a pokojně nesli a nic proti nim nezačínali.“ *)

Výminky tyto byly by snad v počátcích povstání potkaly se s platným účinkem, nyní neměly žádoucího výsledku. Mužové, kteříž po bedlivém uvážení a v jistém přesvědčení, že dvůr nepomýšlí v pokoji i válce na nic jiného, než jakby Čechův utiskoval — před několika málo nedělmi falckrabímu byli korunu českou nabízeli, nedali se zánovní povolností císařovou svésti s cesty, na kterouž byli již nastoupili. Vlastní nesnáz záležela při nich jen v tom, jak by slušným a chytrým způsobem odmítli od sebe podávané jim ruky císařovy, vyvarujíce se zároveň tomu, aby v ničem nemohla se jim dávati vina a aby za vlastní původce války nebyli považováni. Rada falckých politikův ukázala jim k tomu nejkratší cestu. Neboť kabinet Heidlberský, obávaje se bez ustání, že by snad přece nějaké vyrovnání mohlo k místu přijíti, neobmeškal vystříci Čechův od něho i vyzvati jich, aby nesvolili k příměří, leč na výminky zvláště prospěšné. Tyto pak byly buď takového způsobu, že císař zhola nemohl na ně přistoupiti, buď chtěly jisté věci ještě před uzavřením příměří míti vyřízený, o kteréž teprv v Chebu náleželo se smlouvati.

A kdyby i vzdor těmto překážkám bylo se stalo dohodnutí o příměří, pak měli rádcové falčtí i k tomu případu dobrý prostředek pohotově, aby veškeré vyjednávání se přetrhlo. Jaliť se Čechům schvalovati, aby zavření míru s císařem položili pod tu výminku,

*) Skála II, 554.

že právo Ferdinandovo k nástupnictví má platnosti své pozbýti. Tak zejmena radil Camerarius a mínění jeho setkalo se s takovým souhlasem, že Achacovi z Donína, chystajícímu se právě na cestu do Prahy k vůli vyřízení odpovědi falckrabího strany nabídnutí koruny české, dáno jest zároveň poučení, aby Václava z Roupova hleděl pohnouti k přistoupení na tyto výminky, kteréž jsme právě byli vyložili. Kristian Anhaltský obliboval sobě ovšem rovnou cestu, chtěje tomu, aby všeliké vyjednávání s císařem krátce se přetrhlo; mínění jeho neprorazilo však tenkráte v Heidlberce proti všemu obyčeji. Kurfiršt pak, shledávaje toho potřebu, aby vypravení Donína do Prahy aspoň poněkud u císaře omluvil, dopsal tomuto, že prý posílá Donína proto do Prahy, aby odtamtud vzal poučení v příčině nastávajícího vyrovnání, při kterémž podlé vůle císařovy má se prý dáti potřebovati. V ten smysl zněla diplomatická omluva cesty Achace z Donína, jenž v pravdě ovšem měl sobě uloženo, aby všemi silami překážel dílu porovnání a direktorům zároveň výminky vyložil, na kteréž míní pán jeho v panství nad korunou českou se uvázati, až posavadní pánové její budou se musit s ní rozloučiti.*)

Rada kabinetu falckého hodila se až příliš dobře triumvirům českým, než aby byli váhali, náležitě podlé ní se zachovati. To především ukázalo se v tom, že pán z Grünthalu vyjednávání svému nemohl se žádného konce dodělati, a že den 20. ledna, kteréhož interposice měla se počíti, byl dříve již takořka přede dveřmi, než někdo z těch, kterých věc se týkala, na cestu do Chebu vubec jen pomyslil. Naopak připravoval jakýs spisek politický mínění veřejné na obnovení války, neboť i on schvaloval, svoliti k příměří a k interposici Chebské na výminky takové, jichž pouhé vyčtení stačí na důkaz, že by byly každé porovnání učinily nemožným. V spisku onom žádalo se zrušení všelikých práv dědických rodu Habsburského, konfiskace statkuv, nepřátelům odboje náležitých, potrestání všech, kdož váhají se k povstání přistoupiti a vubec podezřelého

*) List Cameraria kancléři z Grünu ze dne 11. pros. v Mnichov. stát. archivu. — List kn. Anhaltského kancléři z Grünu ze dne 15/25. pros. v témž archivu. — List kn. Anhaltského k ? ze dne 18/28. pros. tamtéž. — List falckrabího k Matyáši ze dne 14/24. pros. 1618 ve Víd. stát. arch. Boh. V.

smýšlení jsou, zabavení jedné části královského i duchovního jmění, dosazení osob protestantského vyznání na nejpřednější úřady zemské, ustoupení od kalendáře Řehořova i mnoho podobného více. Poněvadž pak článek, v čele těchto požádavkův stojící, předkem již všecko vyjednávání v Chebu byl by učinil zbytečným, proto dokazoval skladatel onoho spisku, že aspoň většího dílu jejich náleží neustupně se zastávati, nebude-li možno, proraziti s prvním nebo jiným článkem. Spisek tento neměli tehdáž lidé, těch věcí znalí, snad za plod nějaké pošetilé hlavy, nýbrž za dílo direktorův samých, kteříž prý v poradách svých o každém článku byli se prvé shodli*). Na všechen způsob nebyl Václav z Roupova původu jeho nepovědom, a obsah spisku toho dokazoval falckému dvoru s dostatkem, že mu netřeba při Češích se strachovati lehkověrné smířlivosti.

Vraceje se z Drážďan do Vídně, pozdržel se pan Adam z Valdšteina opět v Praze. Pobytu svého užil zase k tomu, aby po druhé vstoupil s direktory v důvěrné pojednání o příměří, jež byl před několika dny pán z Grünthalu navrhoval. Co však událo se mu
1.ledna 1619 slyšeti, svědčilo zřejmě, že mysli vůdcův povstání ještě více zatvrdily se k pokoji, než prvé; neboť direktoři chtěli nyní, aby příměří nastalo teprv v tu chvíli, až vyjednávání v Chebu skutečně zahájeno bude. Poněvadž ale Bavorskému a Mohučskému nechtělo se do té cesty, falckrabí pak zajisté byl by jí odložil, mohl-li takto vyrovnání překaziti, to nebylo ani lze dohádati se, kdy asi zbraně vůbec odpočinou. Mimo to žádali také direktoři, aby smlouvy Chebské byly na všechen způsob odročeny, poněvadž prý lhůta do 20. ledna je příliš krátká, v čemž měli ovšem pravdu. Oni ale přáli sobě toho odročení hlavně v naději, že mezi tím bude možno, přetrhnouti všeliké vyjednávání následkem nových úspěchův v poli. Kdož by byl pak snad ještě chtěl pochybovati o pravých zámyslech jejich, ten mohl se dokonale poučiti pozastavením, kteréž na konci vyslovili. Oni totiž jevili rozpaky a starosť svou z toho, mají-li vůbec věřiti slibu císařovu strany příměří a dá-li pak i Buquoy sobě pokoje.**)

*) Skála III, 6.

**) List p. Adama z Valdšteina k Matyáši ze dne 11. led. 1619 z Prahy, ve Víd. stát. arch. Boh. VI. — List Lebzelterův kurf. Saskému z Prahy dne 26. led. st. st., v Saském stát. archivu 9170, VIII.

Zároveň s odjezdem pána z Valdšteina do Drážďan odešlo z Vídně nové napomenutí ke knížeti Maximilianu Bavorskému, aby přese všecko zdráhání své dal se jen při interposici užiti. Jaroslav z Martinic, kterýž měl nařízeno, obnoviti tuto prosbu, nedošel žádoucího cíle zrovna tak, jako všickni předchůdcové jeho v poselství, jakkoli tenkráte i kurfiršt saský přidružil se k prosbám i napomenutím císařovým*). Ale i tento nový nezdar všelikého přičinění nevzmohl při dvoře Vídeňském, aby zanechal ustavičného prošení svého; každé zpěčování se s strany knížete stalo se jen podnětem k výpravě nového posla. Zrovna o nový rok 1619 poslán jesť říšský dvorní rada Hegenmüller do Mnichova, aby opětně uvázal se v obměkčení svědomí knížete i připoutal ho k politice císařské**). Na podporu nového vyslance dopsal Ferdinand několik dní později svakru svému***) i napověděl v listu tomto, že svět pozná po ústupnosti knížete, nikoli ale po tvrdošijnosti jeho, jesť-li mu v skutku prospěch církve katolické k srdci přirostl. Dále ohlašoval se Ferdinand během listu, že toliko v účastenství Maximiliana v interposici bude spatřovati pravý toho důkaz, záleží-li mu vůbec a v jaké asi míře na zachování domu Habsburského. Bez pomoci knížete nastává mu prý jisté zahynutí; nechť ale jen tomu uvěří, že ho pak i vlastní zkáza nemine. Neplýtvaje nikdy sliby svými, zdržel se jich Ferdinand i v této chvíli, ubezpečoval ale Maximiliana „při samém pánu Bohu“, že nadejde příležitosť, za kterouž bude lze platnou vděčností jemu se odsloužiti. 7. ledna 1619

To konečně zlomilo odpor Maximilianův. Dne 17. ledna vydal císařskému vyslanci Hegenmüllerovi ujištění, že si ještě jednou rozváží, má-li v interposici vzíti podílu, čili nic. Touž přípověď, ovšem ještě nejistou, opáčil den na to schvalním listem i Ferdinandovi. Na počátku listu poukazoval opět k důvodům svého do-

*) Instrukce, svědčící panu z Martinic, ze dne 3. pros. 1618 tamtéž pod sig. 50/25. List sas. kurfiršta k vévodovi Bavorskému ze dne 14. pros. 1618, tamtéž 50/25. List Max. k Matyáši ze dne 26. pros. 1618 tamtéž 50/25. — List Max. k Matyáši ze dne 31. pros. 1618 ve Víd. stát. arch. Boh. VI.

**) Instrukce pro Hegenmüllera ze dne 1. led. 1619 ve Víd. stát. arch. Boh. III.

***) List Ferd. k Max. ze dne 7. led. 1619 v Mnichov. stát. arch. 50/29.

savadního odporu, připomínaje zvláště, že naděje se do interposice nikoli spokojení české pře, nýbrž zrovna opak toho. Poněvadž ale Ferdinand na účastenství jeho v té věci tolik sobě zakládá, zavěšuje na něm i samé zachování domu Habsburského, to že prý chce tu věc přece ještě jednou náležitě u sebe rozvážiti*). Za několik dní ohlásil se také v předsevzetí svém, že chce býti účasten interposice, a však ne bez jistých výminek. První a nejvážnější výminkou bylo, aby při onom vyjednávání nic se na něm nežádalo, co by mohlo býti na škodu církve katolické; poněvadž pak kníže ne snad nějaké příkoří, katolíkům učiněné, nýbrž i každé rozšíření práv protestantských za takovou škodu církve katolické považoval, to měl ovšem pravdu, neočekávaje již z nejprva od účastenství svého v interposici pokojného konce jejího. Byloť tedy v pořádku i opatrné, že kladl sobě druhou výminku, aby nemusil z toho odpovídati, nezdaří-li se snad vyjednávání. I třetí výminka jeho byla jen logickým výsledkem první; neboť spatřuje v koncích vyjednávání ne pokoj, ale válku o rozměrech ještě větších a zapletení i sebe v ni, musilť pro pojištění vítězství toho se dožadovati, aby rod Habsburský nezastavil ani na chvíli zbrojení svého, nýbrž vedl je dále bez oddechu. Poslední výminka jeho neměla právé váhy; nechtěje se totiž v interposici hned v samém počátku jejím dáti užiti, volil prozatím, jen rad svých do Chebu poslati.

Mohlo-liž vůbec co utužiti a zvýšiti přátelství Ferdinandovo ke knížeti Bavorskému, bylyť to bezpečně tyto výminky, snímající s něho všecky starosti strany interposice. Král mohl sobě nyní stokrát gratulovati, že konečně Maximiliana k tomu dílu získal, neboť v něm nalezl zrovna takového prostředníka, jakéhož chtěl míti. S zpravou o tomto rozhodnutí svém vyslal Maximilian koncem ledna pána z Preisingu do Vídně. Výminky jeho nesetkaly se ovšem i při císaři s žádným odporem, i tak byl Maximilian při interposici
v únoru 1619 jistý. Ferdinand dal při této příležitosti svakru svému vzkázati, že

---

*) Ohlášení se Max. k Hegenmüllerovi ze dne 17. led. 1619, ve Víd. stát. archivu Boh. VI. — Max. Ferdinandovi ze dne 18. led. 1618 v Mnichovském stát. archivu.

je s první výminkou dokonale srozuměn; neboť prý chce raději „bídně zajíti“, než aby svolil Čechům něco nad majestát*).

Hegenmüller byl svým časem dostal nařízení, odebrati se z Mnichova do Heidlberka i Aschaffenburka, aby kurfiršty v těchto sídlech jejich navštívil a k interposici do Chebu na den 20. ledna pozval. Falckrabí, dělaje se jindy vždy velice ochotným, předstíral nyní rozličné nesnáze, jichž původ i obsah podlé ostatních jeho svazků a závazkův snadno bude uhodnouti. Kurfirštu Mohučskému zdál se 20. leden býti dnem příliš blízkým, Cheb byl mu zase příliš daleký a tak prošel tento den, aniž by vyjednávání o pokoj bylo vzalo svůj počátek.**) Konečná přípověď Bavorského změnila věc potud, že kurfiršt saský mohl nyní s větší jistotou položiti nový rok; určilť zejmena k počátku vyjednávání den 14. dubna, hledě 1619 takto předejíti všecky případné námitky strany krátkosti lhůty***).

Vším tímto vyjednáváním odstraněny jsou jen ty překážky, kteréž činili prostředníci sami, nikoli ale ty, jež pocházely od Čechův; neboť posud ještě nebyly výminky na hladko smluveny, na kteréž by svolili Čechové, v interposici se účastniti. Chtěje i na této straně k platnému výsledku se dostati, vypravil kurfiršt Saský pána z Grünthalu podruhé do Prahy, aby opět se pokusil o svolení k pří- v lednu 1619 měří. Při návštěvé, kterouž učinili mu Václav z Roupova, Budovec a Bohuchval Berka z Dubé, ohlašovali se všickni tři direktoři pro příměří, činíce výminky takové, jichž vyplnění nemohlo se s nijakou nesnází více setkati. Avšak ohlášení toto nebylo vydáno ve formě právně závázné, konečná odpověď pak kladena vždy pod výminku, vyřídí-li se prvé jisté otázky předchozí.†). Vzdor tomu neulevoval kurfiršt v upřímném snažení svém, pomýšleje neomrzele na cesty a prostředky, jak by přispíšil pokoj. Za několik neděl oče-

---

*) Srov. Wolfovo dílo: „Geschichte Maximilians I.“ Díl IV. 162. — Preisingova zpráva o poselství jeho do Vídně v Mnichov. stát. arch. 2/13.

**) Odpověď jeho ze dne 31. led. 1619 ve Víd. stát. arch. Boh. VII.

***) List kurf. Saského k Matyáši ze dne 12/22. února 1619 ve Víd. stát. arch. Boh. VI, 6.

†) Müller na m. u. str. 98. Vedlé toho, „Extract aus des Herrn Oberaufsehers (roz. Grünthala) Schreiben“ ze dne 3/13. února v Sas. stát. arch. 9170 VIII. Tamtéž i dopis direktoruv kurf. Saskému ze dne 12. února 1619.

kával trpělivě, co direktoři odpovědí jak na to, co jim Grünthal byl zdělil, tak i k pozdějšímu, dne 24. ledna jim přímo od něho přislanému vyzvání strany příměří. Po dlouhém čekání došla konečně
1619 dne 21. února odpověď, ale v podobě tak rozvláčné a s takovými klausulemi, že nezdálo se kurfirštovi, že by se byl dostal jen o krok dále. Neboť direktoři, vyloživše nejprvé v přípisu svém, proč jsou s vyjádřením svým do té doby odkládali, a že chtějí nyní kurfirštovi strany příměří srdce svého cele otevříti, ohlašovali se v pochybnosti své, možno-li vůbec hraběti Buquoyovi i Dampierrovi se důvěřovati, že příměří také v skutku zachovávati budou, pročež žádali kurfiršta, aby se jim za to zaručil. Kurfiršt odpověděl bez rozpakův, že direktoři v starostech svých příliš daleko zacházejí; vždyť prý mají pro ten případ, že by příměří k porušení přišlo, zbraně v rukou, mohouce se sami hájiti; hlavní věcí zůstává prý konečné zavření příměří. Přesvědčuje se ale čím dál tím více o daremnosti všech důvodův, navrhoval posléze kurfiršt, aby věc tato odložena a v Chebu teprv k vynešení přivedena byla. V Chebu nechť tedy prý obě strany, budouce tam míti každá zástupce své, o příměří jednají a platně se shodnou*). Toť hle byl výsledek více než šestiměsíčného přičinění kurfirštova, že nemohl ani příměří k místu přivésti, — zajisté s nejhorším znamením dobrého zdaru obmýšlené interposice Chebské.

III

Sněmu českému nebylo se posud dostalo příležitosti, vysloviti se o interposici a otázce příměří, poněvadž již od měsíce srpna 1618 nebylo ho pohromadě. Veliké ztráty ale, navštívivší mezi tím armádu stavovskou, jichž vynahražení leželo ovšem direktorům nejtíž na srdci, byly toho předním původem, že direktoři svolali nový

*) Akta těch věcí nalézají se u Skály III a ve Víd. stát. archivu Boh. VI. Tuto zejmena: List kurf. Saského k direkci české ze dne 14/24. ún. 1619. Direktoři čeští kurf. Saskému, list ze dne 12. břez. 1619. — Dodatečná instrukce pro p. z Strahlendorfu do Drážďan ze dne 11. břez. 1619. List Matyášův stavům českým ze dne 11. břez. 1619. — Srov. též list Konráda Pavla bratru, daný v Praze dne 19. ún. 1619.

sněm ke dni 18. března, jemuž předestřena jest nejen záležitost válečná, nýbrž i otázka strany vyjednávání s císařem*).

Hned po zahájení sněmu došli listové od Thurna i Felse, v kterých stěžovali sobě tuze na nepřítele, zejmena do nelidského řádění jeho, dávajíce ale dobrou naději k vítězství, neustanou-li stavové v horlivostí své a rozhodnou-li se pro nové přípravy válečné. Václav z Roupova přednesl jmenem direkce proposici, směřující k náležitému usílení příprav válečných, užívaje při tom oněch listův a jiných zpráv polních jako průvodův. Hrabě z Hohenlohe, přišedší schválně do Prahy, aby pohnul sněmu k většímu napnutí sil, dovozoval německou řečí potřebu silnějšího počtu vojska. Ze stavův ohlašovali se toliko Radoslav Vchynský a hrabě Albin Šlik, přistupujíce k exposici hraběte z Hohenlohe i přimlouvajíce se k ní každý podlé svého. Poněvadž takto nerozcházel se sněm v mínění svém o skutečné potřebě nového zbrojení, došlo brzo na poradu o tom, jaká má býti síla jeho a jaké toho prostředky. Direktoři žádali v této příčině trojí věc, zejmena: 1. Opětné vystrojení veřejné hotovosti, 2. rozepsání nových daní k spokojení dosavadních a vyplácení příštích verbovaných vojsk, za 3. pak svolení naturálních davek v obilí pro snadnější vychování armády.

Vzdor tomu, že výprava pátého a čtvrtého člověka cestou veřejné hotovosti teprv před málo měsíci s takovým bídným výsledkem byla se potkala, nastoupila direkce s nedověřitelnou krátkozrakostí opět na tento prostředek, nyní ovšem s tím rozdílem, že pro lepší bezpečnosť nevyhledávali direktoři vypravení hotovosti v takových rozměrech, jako prvé. Chtělif tomu, aby na venkově toliko dvacátý, v městech pak šestnáctý člověk k vyzdvižení přišel, což činilo asi čtvrtý díl toho, co při první nešťastné výpravě veřejné se žádalo. Vedlé toho zůstalo i dřevní opatření v platnosti, aby šlechta, držící nějaké zboží, s služebným lidem svým jízdně se vypravila a sloužila. Vlastníci kapitálův, kupci, svobodníci, duchovní osoby a města (tato za

---

*) Zprávy o jednání na tomto sněmu, kteréž nyní se vypisuje, nalézají se na místech rozličných. Zvláště důležitá jest zpráva Kon. Pavla k bratru Karlovi Pavlu, zachovaná v Mnichov. arch. Říšském 40/2. Pak Rkp. stát. arch. Víd. „Unterschiedl. Acten V“: Zpráva z Prahy; konečně i zprávy v sas. stát. archivu.

zboží své), jsouce vespolek prázdni povinnosti osobní výpravy, kteráž na šlechtu a služebný lid její se uvalovala, — měli za to položiti náhradu na penězích, kterouž vidělo se obrátiti na rozmnožení vojska. Při dobré vůli a ochotném skutku všech povinných mohlo se tou cestou asi 12.000 mužův, s čtvrtinu jízdných, do pole postaviti. Nad to pak ještě direktoři, nemajíce dosti na tomto prozatím ovšem jen papírovém počtu vojska, jali se navrhovati, aby všechen k zbrani způsobný lid chován byl na hotově i dal se v čas nouze náležitě potřebovati.*)

Mezi jednáním o této věci stěžovala sobě města, že na ně poměrně příliš velká břemena se uvalují, což podlé toho, jak toho od nich dovozováno, nedalo se upírati. Vzdor tomu vyhledávali při nich vyšší stavové ještě zvláštní povinnosť, výpravu totiž 400 jízdných; vyslaní měst odepřeli jim ale v této žádosti rozhodně a trvali na svém, i když druzí stavové polovici slevovali. Že ostatně proti návrhům o novém zbrojení neozvala se jiná opposice, leč od městského hlasu, o to byli se již předkem direktoři důkladně postarali. Obávajíce se, že jak Trčka, tak Štěpán ze Šternberka, kteříž již o sněmu svatobartoloméjském r. m. ve spolku s Valdšteinem o protirevoluci se byli pokusili, nezůstanou i tenkráte s pokojem, a poněvadž také v skutku pan Štěpán ze Šternberka opět jakéhos protahování porad vyhledával, — tedy poslali na něj hraběte z Hohenlohe, kterýž navštíviv ho osobně tak ho zastrašil, že mu přestala všecka chuť k další opposici. S stejným účinkem potkala se výmluvnosť tohoto generála i při panu Trčkovi. Aby i při stavích vůbec nedal vzniknouti nějaké nedbanlivosti nebo starosti, objížděl Václav z Roupova ještě z rána před hlasováním hodný počet jejich, ohlašuje jim
19. břez. důvěrným způsobem, že právě došly nejlepší zprávy z Rakous, kteréž nedávají pochybnosti, že tamní stavové co nevidět budou vzhůru. V potěšení svém nad touto zpravou pustili stavové všecku nedůvěru mimo sebe i svolili potom k veřejné hotovosti v žádoucích rozměrech, načež ustanoven jest 8. duben co poslední den schůze hotového lidu válečného v městech krajských.**)

*) Skála III., pak listy Lebzeltera k pánu ze Schönberka ze dne 9/16. a 14/24. března 1619 z Prahy, v Saském stat. archivu 7160, X.

**) List knížeti Anhaltskému ze dne 10/20. břez. 1619 v arch. Bernburském Rej. VI. B. IV. vol. XII. — List Lebzeltrův pánu z Schönberka z Prahy dne 9/19. března v saském stát. archivu.

Na sněmu pozdvihli za touto příležitostí někteří staročechové mezi šlechtou hlasu svého, napomínajíce stavův, aby, jsouce pamětlivi dávné cti jmena českého, všickni za jednoho ujali se zbraně.*) Na chvíli dali se i zámožnější páni a rytíři mocným citem vlasteneckým nadchnouti, a mnozí slibovali, trojnásobný ano i čtvernásobný počet lidu do pole vypraviti, než povinnosť jejich vynášela; ovšem že s tímto okamžikem zápalu skonávala se větším dílem i vůle jejich, zachovati se dle těchto slibů. Málo scházelo ostatně, a jednání toto bylo by mělo opětné vyhazování z oken v zápětí. Na sněmu mluvilo se mnoho o rozličných zrádcích, na kteréž podlé obyčeje válek občanských uvalována vina z toho, že vítězství ještě není dokonalé. Mladí lidé od stavu, četně tehdáž po Praze se potulující, na místě co by byli měli do pole pospíšiti, strojili se velice laciným způsobem dokázati svého vlastenectví a vrhnouti se na některé nelibé a podezřelé osoby, chtíce je cestou historicky osvědčenou z oken vyházeti. Stálo to kousek práce, aby taková bojechtivosť opět se ochladila.

Při jednání o hotovosti veřejné usnesli se stavové, že tato povinnosť má na každého se vztahovati, pročež žádali pro větší toho bezpečnosť katolických stavův, aby i oni své svolení výslovně ohlásili. K někdejším místodržícím, pořád ještě v Praze meškajícím, zejmena k pánu ze Šternberka, Slavatovi, k převorovi Děpoltu z Lobkovic, jakož i k zámeckému hejtmanu Černínovi, vyslána jest tedy od stavův schvalní deputace, majíc jich požádati za svolení k rozličným oněm prostředkům zemské obrany. Odpověď těchto pánův byla toho zřejmým důkazem, do jaké míry byla již důvěra v šťastné pořízení zbraní císařských se stenčila. Nejvyšší purkrabí byl hotov, zastávati se všech svobod země i přistoupiti ke všem prostředkům obrany jejich, toliko vzhledem k hotovosti veřejné odepřel svého účastenství. Slavata nevyhražoval sobě ničeho, ohlašuje se, že vedlé stavův všecky povinnosti, k obraně země směřující, již proto podstupovati chce, poněvadž shledává že nepřítel ani katolíkův, ani protestantův nešetří. Děpolt z Lobkovic a Černín přistoupili prostě

---

*) Rkp. Unterschiedl. Acten V ve Víd. stát. arch.: Zpráva z Prahy ze dne 20. března.

k ohlášení pana Slavaty, schvalujíce tedy zároveň s ním prostředek veřejné hotovosti.

Druhá proposice direktorův vztahovala se ke svolení nových prostředkův peněžitých. Žádaliť mimo vybírání daní, již r. 1615 vyměřených a rozvržených, ještě některé zvláštní davky, jejichž výnos asi na 100.000 tolarův mohl vystoupiti. Tyto přirážky připadly však jen vyšším stavům a svobodným vlastníkům pozemkův v obtíž, sedláci měli jich prázdni býti. Sněm svolil i k této proposici.

S tímto požadavkem spojovali direktoři ještě prosbu o svolení davek naturálních. Obmýšlejíce totiž pro snadnější vychování vojska zakládati sýpky obilní, vyhledávali toho direktoři při stavích, aby zavázali se k odvádění jistého množství obilí. Že byly důvody, o kteréž se při té proposici opírali, nade všecku pochybnosť, sklonili se stavové o ní pojednati i svěřili zvláštnímu výboru vyřízení a rozvrh té povinnosti. Porady tohoto výboru počaly se brzo bráti cestou bouřlivou, neboť vyšší stavové ukazovali tisíc chutí, i v této příčině obmysliti města nejtěžšími břemeny. Šlechta chtěla z každé usedlosti na statcích svých odvésti půl korce ovsa nebo ječmene a čtvrť korce žita; ze dvorův poplužních ale, kteréž držela ve vlastní správě, nepodávala ničeho. Na městech ale požadováno stejné povinnosti z usedlostí sedlských na statcích jejich, mimo to od každého města zvlášť 200 korcův žita a tolikéž ovsa, na konec pak ode všech měst vespolek ještě 500 korcův ječmene darem. Vyslaní z měst užásli se nad tímto obmyslem i jeden z nich, jistý Jezbera, dokazoval pak na veřejném sněmu nespravedlivosť tohoto požadavku a sice důvody, na díl velice důraznými. Přese všecko zdráhání pokusil se tu Pavel z Říčan přece, pohnouti měst k této míře povinnosti, avšak nesvedl více, leč že došlo mezi stavy na bouřlivý výstup, kterémuž města učinila konec, slíbivše, že tu věc znova mezi sebou v soukromí povážiti chtějí. V této soukromní poradě ohlásili se Pražané, že jsou hotovi složiti mimořádnou davku, jmenovitě 500 korcův ovsa a 250 korcův žita, napomínajíce ostatních měst k stejné pro vlasť oběti. Toto dovolávání se lásky k vlasti neminulo se s účinkem a přese všecky nemalé strasti své prohlásila na konec všecka města, kteráž nebyla již válkou k poškození přišla, že daj 20 korcův žita a 50 korcův ovsa. Když v potomním zasedání sněmu

dávána zpráva o těch usneseních, zřekli se vyšší stavové nabídnutí měst, poněvadž prý podobá se spíše nějaké almužně, než davce, i spokojili se s jedinou pomocí Prahy.

Že ale všechen tento odvod peněžité povinnosti a davek naturalních nepřijde náležitě k místu, o tom nepochybovali ani direktoři, ani stavové, a proto přihlížel sněm k tomu, aby prostředkem dvou důrazných usnešení (jak se aspoň do nich domníval) případné schodky v té věci k nápravě přišly. Prvním nálezem odsuzovali se všickni držitelé statkův, kteříž k veřejné hotovosti z r. 1618 nebyli povinný počet jízdných nebo pěších dostavili, k peněžité pokutě 120 tolarů za každého jezdce a 60 tolarův za každého pěšího, s kterým zůstali v dluhu. Summa těchto pokut, kdyby všecky byly správně došly, byla by vydala pěknou pomoc na penězích, aspoň 200—300.000 tolarův; ale jesť toho podstatné domnění, že se nesešel vůbec ani stý díl všeho. Mnohem hojnějším pramenem mimořádných důchodův zdál se býti druhý nález, kterýmž prohlášena jesť konfiskace statkův, některým nepochybným protivníkům odboje náležitých. Byliť to zejmena kancléř z Lobkovic, Jaroslav z Martinic, Zdeněk z Kolovrat, nejvyšší mincmistr Václav z Vřešovic, Albrecht Leskovec, nejvyšší písař zemský Jan z Klenového na Janovicích a ještě 27 jiných, jmenovitě poznamenaných osob. O oněch šesti pánech jesť nepochybné, že nalézali se v držení větších nebo menších panství, z jichž prodeje mohlo se za dob pokojných stržiti několik set tisíc rýnských; těch časův náleželo ale slušně pochybovati, najde-li se k nim jaký kupec. Mezi ostatními pokutovanými spatřovali se opatové Strahovský a Broumovský, jakož i arcibiskup Pražský, kteříž po outěku svém sotva jaké podstatné jmění zůstavili, jakož i Michna, jehož kapitály byli direktoři dávno již na potřeby zemské vynaložili. Mezi ostatními 23 psanci nalézala se samá jmena, kteráž příslušela buď hejtmanům statkuv královských, buď písařům městským a nebo lidem málo vážným. Jmění Slavatovo nepropadlo komoře, poněvadž pán tento, vzdaluje se s doby vyhození svého vší činnosti, zasloužil sobě soukromním a tichým životem v Praze jaksi tohoto ušetření. I nejvyšší purkrabí Adam ze Šternberka ušel této pokuté.

Nález o konfiskaci statkův doveden jesť během dalšího jed-

nání k vrchu svému tou cestou, že sněm prohlásil 33 jmenovitých katolíkův a protestantův, kteříž se byli co přivrženci dřevní vlády ochotnou k ní služebností vyznamenali, pro budoucnosť nehodnými k spravování nějakého úřadu. V řadě těchto nalezala se jmena pominutých při konfiskaci pánův Adama ze Šternberka i Slavaty, pak presidenta nad appelacími pana Fridricha z Talmberka a podkomořího zemského Burkharta Točníka. Po krátké řadě slavných jmen a vznešených hodnostářův obsahovala listina tato samá jmena osob, kteréž sotva jakého připomenutí zasluhují, jako některých radních, měšťanův, registratorův při dskách, sekretářův a j. v.

Jiná a snad nejvážnější věc, ku kteréž se jednání sněmovní vztahovalo, byla interposice. Poněvadž tato měla se již 14. dubna počíti, nechť již předcházelo ji příměří čili nic, náleželo sněmu usnésti se, jak míní se k ní zachovati. Na straně stavův důvěřovali se mnozí ještě, že bude k něčemu platná, t. j. že povede k míru, neznamenajíce toho, že jednání na sněmě s vlastní vůlí jejich zašla na cestu takovou, kteráž pokoj učinila nemožným. Za takovou dokonalou překážku porovnání náleží zejmena onen nález sněmovní považovati, kterýž zbaviv přivržence císařovy statkův jejich, způsobil stav věci, jenž musil zmařiti všecku naději k smíření.

Když direktoři byli vyzvali stavův, aby usnesli se o základech, na kterých má prostřednictví kurfirštův přijato býti, učinil Ernfried z Brebisdorfu (jenž byl důvěrníkem Thurnovým) takový úvod k jednání sněmovnímu, že nechuť předkem již se povzbudila. Stavové byli totiž poslali nejvyššímu purkrabí na vyhýbavou odpověď jeho v příčině veřejné hotovosti vynešení v ten rozum, že nelze ho sprostiti této obecné povinnosti zemské. Pán z Šternberka odpověděl k tomu, že nesluší se na něho, jako na místě královĕ, aby nepřátelským činem proti němu se postavoval, maje nad to prý i v zastoupení císaře k Chebskému jednání se vypraviti. Ernfried z Brebisdorfu úpíral této omluvě platnosti, žádaje stavův, aby přece považili, smí-li se dopustiti muži, kterémuž právě usnešením sněmu vzata způsobnosť k úřadu, aby v interposici dal se potřebovati. Václav z Roupova, uchytiv se této námitky, předkem snad již umluvené, schvaloval stavům přijetí návrhu Brebisdorfova v té podobě, aby zakázán byl purkrabímu všechen odjezd z Prahy. Sněm přistoupil

na tento návrh, načež purkrabímu donešeno návěští o tomto snešení; námitkám jeho nedáno sluchu i vzkázáno mu, aby se jen zachoval, jak se sluší, podlé tohoto poručení. Tak zbavili se stavové jednoho prostředníka.

Sněm přistoupil na to k volbě deputace, kteráž měla do Chebu se odebrati. Celkem zvoleno devatenáct osob, zejmena dvanáct z direktorův a sedm z plného sněmu, všickni byli pak mužové, kteříž v dosavadním hnutí měli předního účastenství. Pro případy zvláště vážné přidáni jsou jim k ruce ostatní direktoři, mimo to pak ještě devět osob schvalně ze sněmu zvolených. Na to stalo se usnešení o výminkách, jichž přijetí císaři uloženo co nezbytný závazek. Na prvním místě byla pře o statky církevní, kteráž měla býti porovnána ve smyslu výkladu stavovského. Druhý článek týkal se Jesuitův, kteříž měli na věčné časy z země zůstati vypovězeni. Třetím článkem žádalo se na císaři svolení k oněm čtyrem artikulům, jichž platného vyřízení se byli stavové při generálním sněmě roku 1615 nadarmo domáhali a kteréž přede vším, jak bude snad ještě v paměti, o spolek všech zemí rakouských na společnou obranu se zasazovaly. Tito čtyři artikulové měli nyní po vůli stavův konečného vynešení dojíti. Jiná výminka záležela v tom, aby konfiskace, uvalená od sněmu na jmění osob výše vzpomenutých, byla v právní platnosti své potvrzena; poslední pak výminka zněla v ten smysl, aby osoby, jimž od sněmu vzata způsobnosť k úřadům, v budoucnosti také nesměli více veřejného úřadu nějakého zastávati.

Tyto zvláště vytknuté výminky nezavíraly v sobě ještě všecko, co vidělo se sněmu, aby při sjezdu Chebském k vynešení přišlo. Sněm uložil direktorům výslovně, aby sepsali v srozumění s výborem stavovským instrukci pro komissaře, do Chebu jdoucí, kteráž neměla se toliko obmezovati výminkami právě usnešenými, mohouc i jiné články obsahovati, jichž svolení bylo by s prospěchem a potřebou země. Z běhu jednání sněmovních poznává se, že tito poslední artikulové vztahovali se k soukromnímu prospěchu každého stavu. Že ale nedošlo nikdy na interposici, nebyli i oni nikdy v určitém znění svém formulováni. Toliko města, jimž s interposicí šlo do pravdy, přispíšila sobě, podati spisek svých požadavků, o jichž spokojení mělo se v Chebu pracovati. Větší díl jejich odnášel

se k tomu, aby přestaly všeliké způsoby zkracování autonomie městské a zastaveny byly rozličné nepořádky a svobody v daních, kteréž měly pramen svůj v středověkých privilejích, nesnášejíce se ovšem na dél s pořádným hospodářstvím městským. Jiné požadavky zase svědčí o jakémsi duchu maloměstském, kterýž dochází poněkud vysvětlení svého tím, co v posledních létech bylo se přihodilo.

Na konec jednání toho sněmu přišla k poradě věc zcela neobyčejné povahy, totiž budoucí osud města Plzně. Tuhý odpor tohoto města zůstavil v mysli vůdcův odboje veliké záští, v kterémž šlechta s nimi se snášela. Jakkoli Plzenští nepřátelství svého nyní trpce pykati musili, jdouce pod břemenem nepřemožitelných poplatkův vstříc všeobecné mizině, nespokojili se tím vítězové v nenávisti své. Větší díl jejich byli se pošetili tou měrou, že stáli na dokonalém vyhlazení města, a v skutku učiněn jesť na sněmu návrh, aby město pokutou za vzpouru svou bylo s zemí srovnáno a Plzenští z země vypovězeni. Pánové i rytíři přistoupili na tuto proposici, toliko města odporovala neustupně. Pracovitým měšťanům vidělo se býti bláznovstvím, aby osada, ležící při stoku tří řek a k městu takořka stvořená, měla býti obrácena v pole a pastviny, ještě více pak litovali zmaření toho, co statečnosť měšťanská za několik set let byla tu postavila. Vyslaní z měst svolili sice k tomu, aby z Plzně byli vypovězeni měšťané katoličtí, chtěli ale také zároveň, aby město bylo k osazení protestantům zůstaveno, čímž bylo by znamenitosť i květ svůj zachovalo. Opposice jejich ochladila v něčem tuhou nenávisť šlechty, vzpomenutí pak na Budějovice způsobilo konečně, že celá ta nešťastná věc přišla k odročení. Budějovice totiž, zachovavší se týmž způsobem k stavům, co Plzeň, zasluhovaly téhož potrestání; takové kruté naložení s Plzní, jakéhož měla šlechta v oumyslu, byla by Budějovských dohnala k zoufalému odporu, z něhož mohla stavům samým největší škoda pojíti. Na sněmu pronešen tehdáž vtip, že „neprodávají kůži Budějovského medvěda, dokud ho nemají“, a toto považení spůsobilo na konec, že přece jen šlechta ve sněmu počala moudré rady i strany Plzně sobě všímati. Dne 23. března rozejel se sněm.

Když ještě sněm český zasedal, vzal běh života císaře Matyáše konec svůj. V posledních nedělích žití svého zakoušel císař vrcho-

vatou měrou všecky ouzkosti, kteréž byly odboj v propuknutí jeho provázely. Neboť nehledíc ani k daremným pokusům císaře o vyjednání příměří, jakož i k starostem jeho o Buquoye a nejistý osud tohoto, jalif se ho dolnorakouští protestanti poznovu s žádostmi svými sužovati. Jakkoli byl císař v prosinci r. 1618 sném vídeňský rozpustil, jen aby od něho zjednal si pokoje, nesvedl tím přece ničeho; vůdcové a přímluvčí stavův nevyšedše z residence ani na chvíli, neustávali pamatovati císaře na svou nespokojenosť. Když tou dobou výše vzpomenutý lid válečný 2000 mužův čili pluk Fuggerův, jenž posléze skrze Šumavu po nové cestě k Buquoyovi se prodral, pochod svůj Hořejšími i Dol. Rakousy způsobiti chtěl, přičinili se k tomu Dolnorakouští, seč byli, aby mu cestu zemí svou zamezili. Hornorakouští totiž, chtějíce po některém zdráhání tomuto lidu dopustiti průjezdu pod tou výminkou, podá-li se přímo do Dolejších Rakous, žádali na stavích Dolnorakouských k tomu konci slib, že ho přijmou. Dolnorakouští vzali však sobě z tohoto návěští příležitosť, aby císaři důtklivě připomenuli sladkosť pokoje, zazpívavše mu všemi tony variace na známou píseň, „že dobrotivosť spasitelnější jest než msta, pokoj prospěšnější než válka“ a t. d. a že Čechové ještě více se podráždí, bude-li císař neustále se zbrojiti. Zavření této, císaři ovšem nechutné argumentace záleželo, jak snadno půjde na rozum, v tom, že „Fuggerovcům nemůže se dopustiti průjezd skrz Dolejší Rakousy.“ Málo v té při vzpomohlo, že stavové katoličtí chtěli císaři býti po vůli; že byli v menšině, tím pozbylo jich přisvědčovací ohlášení docela své váhy. *)

Tyto výstupy stavův Dolnorakouských musily císaře ovšem naplniti obáváním, že snad přece přihlásí se k odboji českému, nevyčekajíce Moravanův, ač nebude-li jim ukazovati naději, že náboženské stížnosti jejich spokojení dojdou. Pustiti se s nimi přece do vyjednávání, přikazovala tedy Matyáši obyčejná chytrosť, nechť již on nebo Ferdinand chtěli v tom upřímné se zachovati, čili nic. Při nejmenším vyziskali něco času, jehož mohli ujednáním alliance, s Bavorským a německými biskupy právě tehdáž volněji se podávající, ná-

*) List Zeidlera kurf. Saskému ze dne 13/23. ledna 1618 v sas. stát. archivu 9170, VIII.

ležitě pro sebe speněžiti. Na konec února nařízena jesť tedy od císaře komisse, která měla sobě uloženo, aby počnouc s stavy protestantskými poznovu se smlouvati, ujednala s nimi poměr k stavům katolickým pro všecku budoucnosť. Do této komisse jmenováni jsou od císaře pánové Maximilian z Trautmansdorfu, Otto z Nosticů a Jan Čejka z Olbramovic. Nejvážnějším členem jejím byl však pan Karel z Žerotína, jehož byl císař schvalně k tomu poprosil a kterýž i toho povolání přijal*).

Vyjednavání počalo tím, že komissaři otázali se protestantův po způsobě jich stížností. K tomu odpověděli stavové, že prý stížnosti své dávno již sepsali a spokojeni jejich při stavích katolických vyhledávali; nyní že prý jen žádají, aby jim byla na ně nějaká platná odpověď dána. Při některém rozboru těchto stížností shledává se, že protestanti žádali sobě, aby svoboda náboženství rozšířena byla na veškeré obyvatelstvo v zemi, nechtíce dopustiti, aby knížecí města, jakož i poddaní vrchností katolických zůstávali v nebezpečenství útisků u věcech víry. K této žádosti, s různicemi českými velice příbuzné, přidružovaly se mnohé jiné, z těch pak byly ty největší váhy, jež zněly v ten smysl, aby protestantům při dosazování na úřady a soudy zemské i městské dopříváno bylo stejného práva s katolíky, aby pak i připuštěni byli k nabývání stupňův hodnosti akademické na universitě Vídeňské. Katolíci, byvše za mínění své v těch věcech požádáni, ohlásili se, že nelze jim po vůli protestantských stavův se zachovati, poněvadž prý spokojení stížností jejich s většího dílu nezáleží na nich, nýbrž na samém císaři.

Odpověď katolíkův, podobající se spíše nějaké vytáčce, než opravdovému uvažování sporných věcí, vycházela jen z nedůvěry, kteréž oni sami vůči protestantům nemohli se ubrániti, přidržujíce se toho přesvědčení, že protestanti, dostane-li se jim stejného práva, jeho toliko na příkoří katolíkův užívati budou, kteréhož mínění svého jali se četnými průvody dokazovati. Nejpodstatnější záležel v stižném spisu, r. 1618 složeném a na odvod žalob protestantských

*) List Zeidlerův kurf. Saskému, daný ve Vídni dne 17/27. ún. 1619 v saském stát. archivu 9170, IX. — Korresp. Ž. List K. z Žer. kardinálu z Dietrichšteina ze dne 25. ún. 1619, daný ve Vídni, tamtéž; List Ž. panu Max. z Trautmansdorfu ze dne 25. února 1619.

směřujícím, jehož obsah vydává jasné svědectví, že katolíci, pracujíce o to, aby při dosavadním panství se udrželi, hájili jen vlastní kůže. Dovozovaliť v něm, že i stavové protestantští zbraňují katolíkům přístupu ke všem úřadům, jež obsazovati v moci své mají, a že i katoličtí poddaní vrchností protestantských snášejí pravá muka. Všudež pokoušejí se prý tito, dosazovati predikanty na katolické fary, a kde jim to neprojde, sužují prý faráře katolické nad pomyšlení. Vrchnosti protestantské skracují nebo zbavují je prý důchodův jejich, a zmocnivše se kostelův zavírají je, tak že mnohý farář neví jiné pomoci, než držeti služby boží pod šírým nebem; kostelům katolickým berou se prý nádobí a nářadí i jiné ozdoby, obětnice se okrádají a t. d. Vrchnosti protestantské nutí prý dále katolických poddaných všemi prostředky k odstoupení od víry, zapovídajíce jim zpovídati se a přijímati, překážejíce oddavkům i křtům jejich a přivádějíce je donucením k tomu, aby platili predikanty a což toho bylo více.*) Mohli-li tedy protestanti s podstatou na útisky, z zákonův plynoucí, sobě stěžovati, nevedlo se podlé toho, co jsme právě pověděli, zajisté i katolíkům lépe, kdekoli k nim druhá strana měla moci a přístupu.

Když protestantům dostala se prostředkem smírčí komisse tato záporná odpověď katolických stavův k vědomosti, nemohli se s ní ovšem spokojiti; oni tedy vyhledávali toho nyní ještě úsilněji, aby veškery stížnosti byly již předkem za podstatné uznány, prvé než počnou porady o spokojení jejich. Takovéto uznání v theorii nebylo však nižádnou cestou lze při katolících dosáhnouti, i tak točilo se jednání v kruhu samých protiv, z něhož nebylo výbavy. Pán z Žerotína seznav ovšem záhy, co na celém jednání jest závadného, hleděl dostati se na roveň tím prostředkem, že stížnosti protestantův rozvrhnul na tři kategorie. Do první oddělil všecky stížnosti, jichž spokojení záleželo na jediném císaři, jako připuštění k hodnostem akademickým a osazování zemských úřadův a soudů na stejné díly. Do druhé kategorie vřadil stížnosti soukromní povahy, jako na př. spory vrchností mezi sebou, jichž porovnání příslušelo vlastně k obecným soudům. V třetím oddělení teprv nalézaly se podlé rozvrhu

*) Srov. Hurtra na m. n. VII, 434.

jeho takové stížnosti, jež mohli katoličtí stavové sami srovnati. Na mínění Žerotínovo přistoupili ochotně ostatní komisaři, žádajíce nad to, aby pro urychlení celého jednání scházeli se výborové protestantských i katolických stavů pravidelně v hromadu, povedouce tu před komissary při svou ústně.

Protestantům nechtěl se však ani jeden ani druhý způsob líbiti, jakkoli samy o sobě nezávadné, zvláště pak vzpírali se proti rozvržení stížností svých na ony kategorie. Dokazovali totiž (a tím uhodili ovšem do pravdy), že takovýmto roztržením stížností jejich odkazují je komissaři právě s nejvážnějšími ke dvoru, s kterýmž prý na všechen způsob nechtějí více jednati. Byvše již mnohokráte od císaře oslyšeni a majíce toho již do syta, vymáhali nyní na katolických stavích toho, v čemž tito nemohli jim býti po vůli. Poněvadž ale tito hlavně svým časem Matyáši přimlouvali a jeho vyzývali, aby protestantům nepovoloval, nebyloť přece jen proti rozumu, že protestanti mínili se nyní držeti vlastních původcův těchto protimyslných resolucí císařských. Karel z Žerotína ohražoval se sice proti tomu, jako by oním rozvržením stížností protestantských obmýšlela komisse vynešení jejich do nekonečna odkládati nebo opět ke dvoru potahovati; ale řeč jeho potkala se s nedůvěrou, neboť on byl o poslední zbytek dřevní vážnosti se připravil. Rovněž nemohl toho svésti, aby protestanti svolili k rozbírání jednotlivých článkův stižných, čímž by se byla platnosť různých mínění objasnila i žádoucí shoda způsobila. Protestanti odkazovali komissi ustavičně na ouhrn všech stížností, trvajíce na dokonalém a nerozdílném jich spokojení.*)

Z obsahu a běhu všeho toho vyjednávání vychází na jevo, že protestanti chováním svým nebyli mu na usnadnění, nýbrž urputností svou jen na přitížení. Ostatně sluší vyznati, že i při větší povolnosti jejich nebylo by přece došlo na platné porovnání, poněvadž katoličtí stavové byli odhodláni, nesvoliti k všeobecné svobodě vyznání, kteráž byla základním požadavkem protestantův, zvláště pak nedopustiti poddaným svým, aby sami měli vůli mezi jedním

---

*) Korresp. Ž. Karel z Ž. kardinálu z Dietrichšteina z Vídně, dne 6. břez. 1619.

nebo druhým vyznáním. Byloť tedy jednostejné, přetrhlo-li se vyjednávání z příčiny formální, nebo minulo-li se s platným výsledkem proto, že by při dovozování jednotlivých stížností bylo došlo na nescelitelnou roztržku mezi oběma stranama. Urputnosť protestantův a tvrdošijnosť katolíkův byly toho obapolným důkazem, že obě strany, majíce toho jednání již do sytosti, hodlají uzel mečem rozetnouti.*)

Ponévadž takovou cestou nechtělo vyjednávání nikterak se dařiti, žádali komisaři posléze císaře, aby jich sprostil úřadu, na ně vznešeného. Podavše dne 19. března tuto prosbu svou, očekávali na žádoucí odpověď.**) Od Matyáše se jim však resoluce na to více nedostalo, neboť on rozloučil se již na druhý den z rána s tímto světem.

Poslední měsíce života svého trávil císař větším dílem s nemocí svou v posteli, jsa mimo to silněji, než kdy prvé, dnou sužován, při čemž množila se slabosť jeho do té míry, že se mu často jako dítěti musila strava podávati. K tělesnému trápení přidružilo se brzo i soužení duševní, čímž stav jeho nemálo se horšil. Rána, kterouž mu zasadilo zajetí a odstranění Khlesla, nezacelila se při něm nikdy, jakkoli ji musel snášeti, k tomu přidružila se brzo i druhá, neméně bolestná ztráta, smrť totiž manželky jeho. Následkem nestřídmosti v jídle, v kterémž nikdy nedovedla se mírniti, ztloustla císařovna nad obyčej i způsobila si tím nemoc, kteréž dne 14. prosince 1618 životem svým podlehla. Od porážek na bojištích, kteréž touž dobou utržila vojska císařská, a náklonnosti všech zemí, učiniti spolek s odbojnými Čechy, hromadily se starosti císařovy na míru nesnesitelnou, i tak bylo soužení, kteréž byl Matyáš někdy bratru svému připravil, sotva menší toho, pod jehož břemenem v posledních nedělích života svého sám stenal a scházel.

*) Korresp. Ž. List K. z Ž. kard. z Dietrichšteina ze dne 12. března 1616. Tamtéž: List Ž. pánu ze Stietten ze dne 20. břez. 1619, daný v Náměšti. — Víd. stát. archiv.: Untrsch. Acten. V. Výpisky z listu ze dne 28. února 1619.

**) Zpráva o jednání stavův rakouských ve Vídeňském domě stavovském dne 1—7. března st. st. v Saském stát. archivu 9170 X. — Tamtéž zpráva ze dne 5/15. března.

Jakkoli očekáváno skoré smrti císařovy již od mnoha měsíců, přece přišla událosť tato posléze s překvapením všech, poněvadž stav jeho v posledních dnech tou měrou se byl polepšil, že mohl i lůžko své opouštěti. Ještě dne 17. března stoloval obvyklým způsobem, načež dal se nositi z jednoho pokoje do druhého, chtěje potěšiti se uměleckými poklady nebožtíka bratra svého. Prohlížeje mezi tím některé klenoty korunovační, kteréž Rudolf II byl dal zhotoviti, rozkázal, aby k nim byl ještě meč udělán, jehož pochvu mínil drahými kameny dáti ozdobiti. V pondělí dne 18. března naříkal sobě na velikou tesknotu, kteráž ho od té doby, co tu Khlesla více nebylo, skoro každým dnem napadala; v úterý bylo mu zase volno on jedl a pil s chutí, jsa veselejší mysli, než kdy před tím, i dopustil vyslanci vévody Lothrinského u sebe slyšení. Před usnutím dal sobě ještě několik kapitol z bible přečísti. Když ve středu dne 20. března o šesté hodině ranní dr. Mingonius do ložnice císařovy vstoupil, byl císař již vzhuru i cítil se do té míry silným, že chtě se zdvihnouti a dáti se ustrojiti. Brzo potom přinesl mu komorník jeho ranní polívku, kteréž chystal se užiti podlé způsobu svého prostředkem trubičky, schválně k tomu zdělané. Přičiniv ji k ústům jal se naříkati, že něco se jí nedostává, když pak komorník tvrdil že všecko je v pořádku, zvolal císař pojednou: „Co se to se mnou děje; nevidímť své pravé ruky!?“ To byla poslední slova jeho hned na to počal se svíjeti a s sebou trhati, a trvaje v tomto stavu za delší dobu, házel s sebou v posteli s takovou silou, že se přítomní velice tomu podivili. Doktoři Mingonius a Freiwald, přikvapivše na zavolání k císaři, třeli, pálili a mazali ho na hlavě i po krku, aby způsobili při něm dávení, od čehož slibovali sobě nějaké úlevy, ale vše nadarmo. Při tomto zápasu smrtelném, kterýž drahnou chvíli trval, nepozbyl Matyáš dokonale všech smyslův, oznamuje pohybováním pravé ruky, že doslýchá, co se mu praví.

V světnici nemocného dali se mezi tím král Ferdinand, nuncius papežský, větší díl tajných rad a komorníkův, jakož i pán z Žerotína nalézti. I zpovědník císařův, jakýsi mnich z řehole Františkánské, přišed hleděl zbožnými slovy síliti umírajícího, ano nuncius jal se čísti mši svatou. Matyáš, přijav již v nedůstatku sebevědomí poslední pomazání, skonal před 9. hodinou ranní dne 20. března

1619.*) Král Ferdinand vyšel na to z ložnice nebožtíka; spokojení odboje českého spoléhalo od té chvíle jediné v moci jeho.

---

*) O smrti Matyášově dávají zprávu: Návěští o ní kurf. Falckému dané v Mnichov. říšském arch. 40/2. — List Oňatův k Filipovi III, ze dne 22. března 1619 v arch. Simancas. — Korresp. Ž. Karel z Ž. pánu ze Stietten, list z Náměště ze dne 29. břez. 1619. — Také zprávy v sas. stát. archivu.

OBSAH:

Hlava první.

Jednání o zjištění nástupnictví pro případ smrti císaře Matyáše.

Hlava druhá.

Náboženské a politické spory mezi Matyášem a jeho poddanými zvláště v Čechách před počátím války třicítileté.

Hlava třetí.

Povýšení Ferdinanda na trůn český.

Hlava čtvrtá.

Jednání o povýšení Ferdinanda na trůn německý a uherský.

Hlava pátá.

Vyhození místodržících oknem (23. května 1618).

Hlava šestá.

Vzmáhání se odboje. Pád Khleslův. Přátelé a nepřátelé císařovi.

Hlava sedmá.

Počátkové války.

Hlava osmá.

Poslední pokusy o porovnání. Smrť císaře.

DĚJINY
ČESKÉHO POVSTÁNÍ
LÉTA 1618.

SEPSAL

ANTONÍN GINDELY.

DÍL II.

V PRAZE 1878.

NÁKLADEM F. TEMPSKÉHO.

Tiskem dra. Ed. Grégra v Praze.

PŘEDMLUVA.

Odevzdávám tímto po dlouhé přestávce veřejnosti druhý díl svých Dějin českého povstání; příčina opozdění toho byla dílem nucená, jelikož mi delší choroba v práci překážela, dílem spočívala v rozsáhlých pracích archiválních, které mi bylo znovu podniknouti. Aby mi doba 1618—1620 byla dosti jasna, nedostačilo, že jsem skoro ukončil bádaní své o válce 30tileté ve Francii a ve Španělsku, musel jsem již nyní prozkoumati až do roku 1630 také dva pro onu dobu nejdůležitější archivy německé, mnichovský a drážďanský. Jakého objemu však nabývá takové, na politiku všech značnějších států evropských se vztahující bádaní a jakého času vyžaduje, o tom netřeba žádného výkladu.

Z uveřejněných pramenů, jichž jsem při práci své mohl užiti, zaujímají vynikající místo od anglického historika Samuela Rawsona Gardinera vydané dva díly („Letters" ɔc.), jenž se týkají postavení Jakuba I. Anglického k Čechám a k falckraběti v létech 1618 a 1619 a jenž obsahují doplňky k archivu falckraběcímu v Mnichově chovanému a ode mne probádanému. Avšak většími ještě díky zavázán jsem byl panu Gardinerovi, když mně tento s ochotností skutečně převzácnou, za niž nemohu býti dosti vděčen, poskytl k volnému upotřebení své opisy o létech 1620 a následujících, čerpané z anglického státního a více jiných značných archivů. Velkým počtem opisů uspořena mi nejen práce celého roku, nýbrž popřáno mi také upotřebiti i takových pramenů, které bych byl zajisté nenalezl. Způsobem tímto nabyl jsem dokonalé jasnosti o poměru Jakuba k Filipovi III. Španělskému a k jeho zeti falckraběti a tak mi umožněno vykázati Anglii příslušné místo ve velkém dramatě války třicítileté. Citaty, jichž jsem užil v třetím dílu tohoto spisu z anglického státního archivu, jsou veskrze

*

záslubou Gardinerovou, kterémuž ještě jednou vzdávám díky nejvřelejší.

Díl třetí, na nějž tuto ukazuju, sahati bude až k úplnému přemožení povstání v zemích českých a v Rakousích a počne vycházeti příštího měsíce.

Velké úsilí musel jsem při práci své vynaložiti na vyhledání pramenů, jenž se vztahují k rakouskému a uherskému povstání r. 1619 a 1620. Prameny k tomu musejí se hledati nejvíce mimo Rakousko a v ohledu tom kromě mnichovského státního archivu zaujímá jmenovitě archiv drážďanský místo vynikající. Žádná z evropských vlád neshromažďovala s takovou pečlivostí všeliký material k dějinám své doby, jako činila vláda saská za války třicetileté. Vyslanci její bývali obyčejně výtečně vyzkoušení mužové, jenž na všecko bedlivý pozor měli a pilně o všem, čeho se dozvěděli, domů zprávu podávali, opatřujíce si zároveň přepisy nejrozmanitějších listin od přítele a nepřítele. Z této příčiny archiv drážďanský poskytuje zprávy o důležitých otázkách, jakých by tam nikdo nehledal. Z archivů soukromých, ode mne posledně užitých, vynikají značným množstvím vzácných listin archiv hrabat Buquoyů v Nových Hradech a archiv hrabat Harrachů ve Vídni. Panu vládnímu radovi Fiedlerovi děkuji za sdělení důležité, vyjednávání Bethlena s císařem se týkající listiny.

Až do konce XV. století zřídka se stávalo, že západní státy evropské pro společné zájmy se spolčovaly a že výsledek boje lokálního měl rozhodující vliv na jejich zájmy a aliance. Od XVI. století jeví se však nepřetržitá pospolitosť zájmů. Vítězství, kterého Karel V. po nastoupení trůnu dosáhl nad povstalci španělskými, mělo neméně důležité následky pro Německo, nežli dlouhý jeho zápas s Františkem I. Každá záležitosť, ana důležitosť Francie, Anglie a Španělska zvýšila nebo zmenšila, každá změna postavení, kteréž strana protestantská a katolická v Německu zaujímala, provázeny byly nejzávažnějšími následky pro poměry všeobecné a způsobily, že jednotlivé mocnosti po přání svém je hleděly upravovati. Tak vnější dějiny západní Evropy jeví se býti od XVI. století jednotnými a tato stránka nabývá počátkem války třicetileté rázu určitě vyznačeného.

Z práce mé se sezná, že jsem dopodrobna probral postavení, jaké jednotlivé státy evropské zaujímaly k povstání českému a jeho následkům, jmenovitě stane se tak v třetím dílu s Francií a Anglií.

K bádaní o vnitřních událostech v zemích rakouských a částečně také v Německu, pojilo se tedy také zkoumání o zasahování předních států evropských do zápasu, při němž ohrožena byla existence německé větve habsburské. Obtížná práce rozsáhlého bádaní byla by mi bývala usnadněna, kdybych se byl mohl obmeziti pouze na zbádaní styků diplomatických a kdybych byl nemusel studovati současnou válku z pramenů archiválních. Bohužel v oboru tomto neměl jsem také žádné značné pomůcky, jelikož dějepis jednotlivých událostí válečných za války třicetileté až posud — a sice v Rakousku naprosto, v Německu z větší části — postrádá vědeckého zpracování. Velice by mi bylo ulehčeno, kdyby schopní vojenští spisovatelé úkol tento pro dobu pozdější vykonali, zvláště pro Rakousko bylo by to povinností, jelikož existence a vývin vojska rakouského souvisí co nejtěsněji s válkou třicetiletou. Je to však zajisté přání, které by se příliš pozdě uskutečnilo, tak že bych ovoce jeho nemohl užiti a tak i v příštích dobách budu sám podle sil svých pokračovati.

Poznamenávám opětně, že jsem se obmezil jen na citování nejdůležitějších listin, abych přívěsek literární příliš nerozmnožil. Dějiny Českého povstání sepsal jsem na základě asi 5—6000 posud neužitých a po rozličných evropských archivech roztroušených listin. Přepisy chovají se z velké části uspořádány v českém zemském archivu a tak jsem se mohl zajisté obmeziti na desátou část jinak nutných citátů.

Ještě několik slov k drahým mým krajanům!

Vím, že se na mne skládá naděje, že pokračovati budu v dějinách českých od roku 1526, do kteréž doby sáhá monumentální dílo Palackého. Pakli jsem práci tu posud nepodnikl, příčinu toho hledati dlužno v neobyčejně obtížném a obšírném archivalním bádání. Četné zahraničné a především vídeňské archivy musejí býti k tomu účelu probádány; listin v nich se nalézajících, které se musejí buď opsati nebo alespoň prohlédnouti, aby se o dějinách českých nabylo jasnosti, není na tisíce, nýbrž na statisíce a miliony. Je to práce, při níž badateli mysl tak řka klesá, a předce se musí podniknouti, má-li se sestaviti dílo, jenž by se důstojně řadilo k práci od Palackého započaté. K studium ve vídeňských a zahraničných archivech pojí se bádání v přečetných českých archivech soukromých a městských, jenž vyžaduje dlouholetého cestování. V ohledu tomto nelze ani dostatečně ocenit služby, kteréž museum

české podporováním jednotlivých schopných pracovníků prokazuje bádaní historickému, čímž archiv zemský nabývá četných opisů důležitých listin historických. V 6 až 8 letech všestranné bádaní bude as tak úplné, že se bude moci přikročiti k sepsání dějin českých od roku 1526; až do té doby budeme muset trpělivě vyčkati.

Zatím pokračovati hodlám v díle o válce třicítileté, kteréž ukončím smrtí Valdšteinovou. Jen tím, že jsem podnikl nejrozsáhlejší bádaní o současných evropských událostech, dostalo se mi do rukou listin, které se týkají dějin české protireformace, obratu v poměrech ústavních, činnosti Valdšteinovy, an se jako meteor objevil na obzoru dějin českých, poměru a záměru vystěhovalců a vůbec nesmírných běd, které stihly naši vlasť po bitvě Bělohorské. Od roku 1618 do 1634 dějiny Čech souvisí co nejtěsněji s dějinami Evropy — bohužel nikoli na prospěch země — a chceme-li o nich nabýti dokonalého světla, musejí býti líčeny v souvislosti s dějinami všeobecnými. Naděju se tedy, že se mi nebude vyčítati, jako bych se těmito obsáhlými studiemi odcizoval vypsání dějin domácích, nýbrž že se uzná, jak jsem právě tím prokázal největší službu dějinám domácím. Prací mojí o době 1618—1634 dostane se na veřejnosť dílo, kteréž — mohu tak říci při vší skromnosti — hloubkou bádaní překoná všecky spisy o této době jednající a nás nejen co nejobšírněji seznámí s utrpením Čech, nýbrž literaturu naši obohatí také dílem, kteréž sahá daleko za hranice naší vlasti a o části dějin všeobecných pojednává. V dějinách českých vůbec jsou jen dvě takovéto doby, o nichž lze pojednávati takovýmto způsobem: doba, kterou já líčím a věk Karla IV. a syna jeho Václava. Pravého světla o dobách těchto jen tehdy lze nabýti, líčí-li se dějiny ne pouze se stanoviska českého, nýbrž evropského. Pokusím se o provedení úkolu prvního. Kéž by mě tou měrou podporovala přízeň mých krajanů, jaké se mi bohdá dostane, až budu pokračovati v díle Palackého.

Antonín Gindely.

OBSAH.

Hlava první.

Ferdinand II.

Hlava druhá.

Povstání ve všech zemích koruny české a v arciknižectví Rakouském.

Hlava třetí.

Válka v Čechách v letě r. 1619.

Hlava čtvrtá.

Volba císaře ve Frankfurtě.

Hlava pátá.

Volba krále Českého.

Hlava šestá.

Bethlen Gabor.

Hlava sedmá.

Sjezd Unionistů v Norimberce a vyjednávání stavů v Brně a ve Vratislavi.

Hlava osmá.

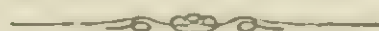
Vyjednávání v Prešpurku a jeho následky.

Hlava devátá.

Vývin císařských aliancí.

Hlava desátá.

Kurfiřt Saský a konvent v Mühlhausích.

Hlava první.

Ferdinand II.

I. Ferdinand před smrtí císaře Matiáše. Arcikníže Karel a navržený sňatek s Eliškou Anglickou. Marie kněžna Bavorská. Její vliv na manžela. Ferdinand v Ingolstadtě. Zámysly jeho, když vládu nastoupil. Jeho reformace v Štýrsku, Korutanech a Krajině.

II. Příčiny, jimž dlužno připisovati výsledky Ferdinanda II. Jeho zbožný život. Vliv zpovědníků a duchovních rádců. Ferdinandova dobrosrdečnosť. Jeho náklonnosť k duchovenstvu. Hudba a lovecké zábavy. Účastenství Ferdinandovo ve vládě. Lenivosť a záliba v zábavách u vídeňských státníků. Nepříslušné hospodaření s příjmy státními. Štědrosť císařova. Nakládání s věřiteli. Vojenství. O zevnějšku Ferdinandově.

I.

Když vypuklo české povstání a nabývalo čím dále širších rozměrů, želeli toho mnozí katolíci, že osudy Rakouska spočívají v rukou nesamostatného a neduživého císaře Matiáše a toužili po panství Ferdinanda jakožto jediné a bezpečné spáse z hrozícího nebezpečenství. Vzpomínaloť se nyní se zvláštní libostí, kterak Ferdinand církev katolickou povznesl z úpadku v Štýrsku, Korutanech a Krajině, jak odhodlaně odporoval prosbám a hrozbám šlechty protestantské a jak nedada se nikým mýliti kráčel k cíli vytknutému. Jelikož nebylo neznámo, že nejen Matiáš, nýbrž také jeho ministr, kardinál Khlesl, jenom nedbale přemáhali české povstání, radovali se katolíci z násilí, kteréž se stalo kardinálovi, poněvadž se bezpečně očekávalo, že Ferdinad zmocní se veškerého vlivu, jakým Khlesl vládl a kterého byl tak špatně upotřeboval. Skutečně také král brzy po zajetí Khleslově měl vynikající účastenství ve vládě, jelikož žádné

nařízení nebylo vydáno bez jeho souhlasu a všecky čelnější osoby více dbaly o jeho pochvalu nežli císaře samého. Avšak také nyní nechápala se vláda všech prostředků, jakéž měla po ruce; rozkazy vlažně se vydávaly a ještě vlažněji prováděly a bylo patrno, že panuje úmysl svaliti na cizí bedra úkol, aby přemohla povstání. Nyní již mohlo se vytýkati nejen císaři samému, že není dostatečně rázným a že lehkovážně nakládá s obmezenými příjmy, nýbrž také jeho strýci, ačkoliv tento se mohl omlouvati, že z ohledu na císaře není spořivým podle potřeby a že z téhož důvodu užívá starých rádců, ačkoliv o jejich upřímné oddanosti může zrovna tak pochybovati, jako o jejich schopnostech k řízení státních záležitostí. Smrť císařova zbavila jej konečně všelikého ohledu a obmezení; od té doby pak i chvála i hana jen jemu náležejí.

Pokusíme se nyní nakresliti obraz o osobnosti a o povaze Ferdinandově, jak se nám staví před oči po dlouholetém bádání. Líčení toto vztahuje se ovšem nejvíce na rok 1619 a na léta nejbližší, tak že ho nelze považovati za úplný obraz celé jeho povahy, jak se vyvinula až do jeho smrti. Uznáváme však za potřebné obraz jeho, ač jen s polovice hotový, již nyní postaviti v čelo našeho vypravování, poněvadž zajisté přispěje k porozumění jeho jednání a následujících událostí.

Rodiči Ferdinandovými byli arcikníže Karel, nejmladší syn císaře Ferdinanda I. a Marie kněžna Bavorská. Pro Karla chystal se původně sňatek mnohem skvělejší; otec jeho chtěl jej zasnoubiti s Eliškou, královnou Anglickou a proto s ní počal r. 1559 vyjednávati. Známo jest, jakým způsobem královna Anglická rozličné návrhy o sňatku dovedla protahovati, jak naděje uchazečů o svou ruku nikdy nezmařila úplně, aby vyjednávání nebylo naprosto přerušeno. Tak se dělo i zde. Ferdinand I. domáhal se nadarmo po více let určitého slibu; nemohl ho obdržeti zrovna tak, jako Maximilian II., který se r. 1565 počal ucházeti za svého bratra. Možno však pochybovati, že by byl arcikníže Karel toužil po ruce královnině jako po zvláštním štěstí, byl-li zpraven o důvěrném poměru, v jakém tehdáž žila tato hledaná nevěsta s hrabětem Leicesterským. A poměr tento nebyl mu zajisté neznámým, jelikož Eliška sama nepříznivé výklady o něm tím hleděla předejíti, že přízeň

svou k hraběti vydávala arciknížeti za příchylnosť sesterskou. Nevíme, jak účinkovalo osvědčení toto na uchazeče a zdali jej přesvědčilo úplně; každým způsobem lesk koruny arciknížete nebo Maximiliana tak vábil, že se ve vyjednávání vždy ještě pokračovalo, až se v něm konečně r. 1567 pro stálé vytáčky královniny ustalo a Karel se ohlížel po jiné nevěstě. Tentokráte se neřídil ohledy politickými, nýbrž vlastní náklonností, zvoliltě si neť svou, Marii kněžnu Bavorskou.

Mladá, teprvé dvacítiletá kněžna byla dcerou Albrechta Bavorského a arcikněžny Anny, sestry arciknížete Karla. Vzájemná náklonnost obou překonala všecky obtíže; papež udělil dovolení a tak byl se svolením Maximiliana II. sňatek uzavřen. Elišku nedlouho před tím napadlo pokračovati ve vyjednávání, kterým byla arciknížete po devět let za nos vodila, ačkoliv toutéž dobou dělala také naděje vévodovi Anjouskému. Když ve Vídni, poznavše Elišku ze zkušenosti, návrhů jejích více nedbali a Karel se strojil k sňatku s Marií, Eliška hněvem se rozpálila, snad více proto, že se nenechali déle od ní klamati, nežli že ji ženich zanechal.

Manželství Karla s Marií bylo manželstvím vzorným, v němž obě strany štěstí své hledaly a nalezly. Mladá paní, jež byla v domě otcovském zažila nejkrásnějšího života rodinného a jíž si rodiče a ostatní děti vysoce vážili, zařídila si v Hradci po boku svého chotě podobnou domácnosť. Co se týká jejích schopností, nadána byla ostrým úsudkem a pevnou vůlí, jíž se podrobovali, kdo při ní byli a přede vším její vlastní manžel. Porodila mu patnáct dětí, z nichž tři záhy zemřely a jedno teprvé po smrti otcově se narodilo. Manželé mezi sebou a se svými dětmi obcovali co nejsrdečněji a nejlaskavěji. Marie milována a vážena byla ode všech a nemohlo také jináče býti, jelikož s obětavou oddaností pečovala o dobro a zdar svých dítek. Dopisování s nejstarším synem, pakli časem prodlévala mimo Hradec, podává o tom četných a čestných důkazů. Znovu a znovu poptávala se po studiích mladšího svého syna Maximiliana a sdělovala pokynutí pro něj a učitele jeho, k neúmorné činnosti je napomínajíc a rovněž tak starala se o své dcery a jejich pověsť a byla proto neunavnou napomínatelkou, aby čistoty a slušnosti neporušily.

Vliv, jaký arcikněžna vykonávala na svého chotě a na své dítky, byl především náboženský. Ačkoliv Karel nekráčel v šlépějích bratra svého Maximiliana II. a protestantům nijakž nenadržoval, nejevil k nim také hlubokého nepřátelství a na př. při vyjednávání o sňatku s Eliškou byl odhodlán spokojiti se se soukromými službami božími, když by veřejné jich vykonávání dávalo v Anglii pohoršení; ano Karel chtěl choť svou provázeti i k anglikánským bohoslužbám, kdyby si to přáli Angličané. Takové povolnosti nepřipouštěla povaha jeho manželky, jenž si v domě otcovském osvojila nezměnitelnou oddanosť k víře katolické a jenž se také radovala, že veřejně to může osvědčovati. Jak horovala pro katolické bohoslužby a jejich lesk, jak často vyžádala si od svého otce nebo bratra díla umělecká, kterých potřebovala k ozdobení své kaple nebo k okrášlení oltářů! Vyhovění těmto přáním naplňovalo ji mnohem větší blažeností, nežli příchod drahocenných látek oděvních a jiných předmětů, které si často objednávala z Mnichova. V každém ohledu tedy působila na svého manžela, aby se postavil na odpor hrozícímu úpadku katolické církve ve vnitřním Rakousku.

Již před svým sňatkem byl arcikníže pojal úmysl, založiti v Hradci kolej jesuitům; úmysl ten brzy proveden a pod ochranou Marie, ana již z vlasti své byla s jesuity spřátelena, rozvinovali tito činnosť, kteráž nabývala většího a většího významu, tak že lutheranům povstaly tím nové starosti. Přes to však donucen byl Karel povoliti na sněmě v Mostě nad Murou bouřlivým požadavkům šlechty protestantské, ana požadovala nejen svobodu víry, nýbrž také svobodné její vykonávání; i musel ústně slibiti, že na svobodu tu nikdy nesáhne. Čím dále však nabývala na něj manželka většího vlivu; tu počal Karel želeti slibu svého a hleděl se ho zbaviti, k čemuž byl neustále povzbuzován od svého švakra, knížete Bavorského Viléma V. Vilém naznačil v dopisech svých celý plán, jak by arcikníže mohl slib svůj odvolati dílem prostředky pokojnými, dílem mocí a nucením; k tomu konci radil, aby arcikníže opatřil si v čas katolickou posádku v Hradci, by všeliký odpor mohl utlumiti. Karel se sice nespravoval úplně touto radou, ale co učinil, svědčilo, že je odhodlán pustit se do tohoto zápasu. Tak

zreformoval své dvořanstvo, v němž posud přes naléhání Mariino bylo mnoho lutheranů a vydal v městech svých přísná nařízení proti víře lutheranské, jmenovitě Hradečanům zakázal přísně navštěvovati protestantské kostely v okolí. Všecky tyto kroky chtěl korunovati tím, že jesuitům otevřel v Hradci větší obor působnosti; založil zde totiž universitu a správu její odevzdal jesuitům. Zemřel právě (r. 1590), když těmito a jinými kroky způsobeno bylo v Štýrsku rozčilení, kteréž vzrostlo až v zjevnou vzpouru.

Když arcikníže Karel zemřel, bylo nejstaršímu synu jeho Ferdinandovi 12 let. Rozumí se samo sebou, že matka měla největší vliv na jeho vychování a že je řídila způsobem přísně církevním. Nabyv prvního vzdělání v Hradci, poslán byl několik měsíců před smrtí otce svého na universitu v Ingolstadtě, kdež setkal se se strýcem svým Maximilianem, knížetem Bavorským, o šest let starším, který zde byl také na studiích. Na ústavě tom ztrávil pět let a tak pilně se učil, že při zkoušce dosáhl ceny zvítěziv nad svými spolužáky. Zdaliž zkouška předsevzata byla jen na oko nebo proto, aby se osvědčily vědomosti nabyté, nelze ovšem zjistiti; avšak záliba Ferdinandova v mathematice, pro kterou byl v Ingolstadtě pochvalován, svědčí, že alespoň v tomto směru studoval opravdově. Ale jesuiti mohli se také chlubiti se svým chovancem, že se nijakž neumenšila zbožná jeho horlivosť, kterou byl s sebou přinesl do Ingolstadtu; předzpěvoval při službách božích, nosíval kříž v církevních průvodech, odíval se v roucho kajících při pobožnosti čtyřicetihodinné, což vzbuzovalo podivení a lákalo mnoho diváků. Tisíc dukátů, kteréž jednoho masopustu dostal na zábavy, věnoval na stavbu nového oltáře a osvědčil tím, že je pobožným nejen před lidmi, nýbrž že také chtíče své dovede držeti na uzdě.

Ačkoliv Ferdinand nabýti měl plnoletosti teprvé 18. rokem, ujal vládu s dovolením císařským brzy po svém návratu z Ingolstadtu, tedy dříve než mu bylo plných 17 let. Nastoupil vládu s tím pevným předsevzetím, že ji povede způsobem přísně katolickým a vyhovoval tím vlivu, kterému byl posud podléhal. Bylať den ode dne po celé jeho studie utvrzována v něm zásada, že spásu nalézti možno jen u věrném setrvání při církvi katolické. Jeho věřící mysl k učení tomu pevně přilnula a bylo-li mu potřebí

příkladu, měl jej v strýci svém knížeti Vilémovi, kterýž mu byl před odchodem z Ingolstadtu udělil vážné napomenutí, jak by měl vládu nastoupiv, všecko zříditi způsobem katolickým. Na Ferdinanda účinkovali rodiče, příbuzní, vychovatelé a přátelé v jednom směru; on nijakž neobcoval s jinověrci a pasivní jeho povaha nijakž nepodporovala samostatný úsudek a jednání: což jiného mohl učiniti Ferdinand, nežli se odhodlati, že se bude pohybovati směrem, jenž mu byl ukazován co jedině spasný?

Chtěl-li Ferdinand dostáti tomuto předsevzetí, nastávala mu obtížnější práce, nežli druhdy jeho otci; neboť co prodléval v Ingolstadtě, protestantismus znovu se vzmohl přese všecku horlivosť jeho matky a jeho poručníka. V Hradci přiznávaly se r. 1596 již jen tři osoby veřejně k víře katolické a také mezi dvořany ujala se zase víra lutheranská. Došlo tak daleko, že v některých městech netrpěli více katolických rad, že tu a tam nepřijímali více žádného katolíka za měšťana a že pouhé obcování s katolíky uvalovalo špatnou pověsť na člověka. Jelikož u dvora císařského znali smýšlení arciknížete a věděli, že takové poměry nebude déle trpěti, obávali se následků neskrocené jeho horlivosti a považovali za nutné, varovati jej před kroky přenáhlenými. Ferdinand také zamýšlenou reformu odročil a rozhodl, poutí připravit se k tomuto dílu. K účelu tomu podnikl l. 1598 cestu do Italie, při čemž se ve Feraře setkal s papežem Klementem VIII., kterýž s ním zacházel co nejpřívětivěji. Odtud vydal se do Loreta a tam, jak tvrdí zpovědník jeho Lamormain, učinil slib, že ze zemí zděděných vyplení všecky sekty a bludy i kdyby proto o svůj život měl přijíti. Navštíviv také Řím a Florencii navrátil se do Hradce.

Povážíme-li, že Ferdinand hodlal pokatoličit země, které byly skoro zcela protestantskými a máme-li při tom na zřeteli nedostatečnosť donucovacích prostředků, které tehdáž byly po ruce každé vládě, pak nevíme, čemu bychom se měli více diviti, zdali jeho odhodlanosti nebo bázlivosti stavů od něho ohrožených, kteří se ani tehdáž nevzmužili k odporu, když císař Čechům udělil majestát a když bratr jeho Matiáš Rakušanům, Moravanům a Uhrům musel propůjčiti podobné svobody. Ferdinand vypudiv praedikanty z měst a odmrštiv všecka ohražení, prosby a přímluvy šlechty, netrpěl po-

zději také v světském obyvatelstvě žádného přívržence vyznání lutheranského, tak že mu během následujícího desítiletí vždy více půdy ubývalo a že se obmezovalo jen na šlechtu.

Samo sebou se rozumí, že Ferdinand v snažení svém podporován byl co nejhorlivěji od jesuitů a od biskupů Labudnického (Lavant) a Sekavského a že také matka radujíc se z patrných výsledků pomáhala mu radou, napomínáním a varováním. Když v zimě 1598—9 s čtrnáctiletou dcerou Marketou se odebrala do Španělska, aby tam byla při jejím zasnoubení s Filipem III. Španělským, psala každý týden svému synovi a povzbuzovala jej v každém listě, aby vytrval na cestě nastoupené, aby provádění svých rozkazů svěřoval mužům odhodlaným a aby o každém kroku radil se se svým zpovědníkem. Zpovědníka měl vůbec zpravovati o všech událostech, všecko mu měl sdělovati, co se vůbec svěřiti může jen nejosvědčenějšímu služebníku a rádci a nejdražšímu příteli. Nepomněla, že tím podkopávala samostatnosť svého syna a že jej činila nepřístupným poučování, jakéž poskytuje život a obcování s jinými zkušenými osobami. Jejímu vlastnímu důmyslu a činnosti takovéto jednostranné obcování neškodilo: ostala až do smrti své odhodlanou, moudrou a obezřelou paní, jakou vždycky byla, ana by byla v nejhorším případě dovedla protrhnouti síť obmezených rad. Proto se nebála nijakž o svého syna a vítala ustavičné jeho obcování se zpovědníkem jakožto záruku, že věrně vytrvá při církvi a že odhodlaně naloží s kacíři. Umírajíc r. 1608 mohla býti přesvědčena, že Ferdinand v díle započatém neustane. Jméno jeho bylo nyní po Evropě všeobecně známo, katolíci se mu obdivovali, protestanti jej nenáviděli. Na straně katolické se domnívali, že Ferdinandem povstal muž činné vytrvalosti, kterémuž se správa věcí může bezpečně svěřiti; Filip III. Španělský odhodlal se hlavně z důvěry ve Ferdinandovu sílu a odhodlanosť k velkým obětem, kterými později podporoval snahy jeho.

Pochopujeme, že vzdálenější pozorovatelé soudili tak příznivým způsobem o Ferdinandově působnosti, pakli hleděli k výsledkům jeho činnosti; pochopujeme také, že takové mínění panovalo i za povstání českého a že se jen od něho očekávalo ukončení neblahých zmatků a ne od Matiáše a Khlesla, jelikož nikdy nepodal ruky své

k bojácnému jednání, nýbrž přese stav nepříznivý takovou důvěru osvědčoval, že musel tím imponovati všem, kdo byli kolem něho. Zkoumá-li se však důkladně nejen jednání jeho, jako panovníka vnitřního Rakouska, nýbrž také co císaře, vyšetřuje-li se bedlivě podle spolehlivých zpráv jeho důvěrných přívrženců a obdivovatelů jeho činnosť v podrobnostech, jeho zacházení s dvořanstvem, pořádek nebo nepořádek v jeho správě, v jeho finančnictví a válečnictví, pak se nabyde přesvědčení, že velké výsledky jeho, kterých dosáhl za svého panování, a které se kladou na účet jeho účinnosti, považovati dlužno jen za výsledek slabosti jeho prvotních odpůrců, všestranné pomoci jeho zahraničných přátel, ale především jeho důvěry v božskou prozřetelnosť, která jej i v nejhroznějších nebezpečenstvích nenechala se kolísati. Následující líčení snad tento náhled povyjasní.

II.

Abychom ukázali, jak málo času Ferdinand věnoval povinné práci panovnické, popsati chceme trochu obšírněji způsob, jak vyhovoval svým náboženským povinnostem, když dosedl na trůn císařský. Prameny k líčení našemu jsou hojné a spolehlivé; čerpámeť dílem ze zpráv vyslaneckých, dílem z rozličných současných, tiskem uveřejněných spisů, z nichž nejpřednější místo zaujímá spis císařského zpovědníka Lamormaina, kterýž o životě svého vznešeného kajícníka sepsal úryvek životopisný. Spolehlivým zpravodajem jest zajisté tento Lamormain, an po 38 let byl důvěrným svědkem života Ferdinandova a po 15 let duchovním jeho rádcem. Nitro Ferdinandovo jevilo se mu jako kniha otevřená a jakkoliv o Ferdinandovi vypravuje způsobem panegyrickým, o událostech, kteréž uvádí, nelze pochybovati, jelikož se také s jiné strany potvrzují.

Podle těchto všestranně stvrzených zpráv Ferdinand věnoval velkou část dne pobožnosti. Ráno když vstal, modlil se nejprvé po celou hodinu, dopoledne býval na dvou mších, nikdy také nezanedbal bohoslužby odpolední a během dne věnoval půl hodinky zpytování svědomí, a pak ještě půl hodiny se modlil, než se ku spánku uložil. V neděli a ve svátek chodíval vždy na dvě kázaní

na italské a německé a také ve všední den k témuž účelu často kostel navštěvoval. Že každý týden jednou přijímal svátosť oltářní, rozumí se skoro samo sebou a rovněž tak je pochopitelno, že toho dne pobožnosť jeho ještě nápadněji se osvědčovala. Přikázané posty přísně a správně zachovával a sám z dobré vůle ještě více se postil nežli církev předpisovala. Kde šlo o plnění náboženské povinnosti, neštítil se žádného nepohodlí, ani horka ani zimy, ani větru ani bouře. Když na procházce potkal kněze, an se ubíral s nejsvětější svátostí k nemocnému, vždycky slezl s vozu, poklekl na kolena do bláta nebo do prachu, provázel pak kněze k nemocnému a od tohoto nazpět do kostela. Ke všem průvodům církevním dostavoval se osobně, ačkoli jich v tehdejší době byl přehojný počet; tak na př. průvod o božím těle trval osm dní a po každé viděti jej bylo v průvodě tom s odkrytou hlavou a s pochodní v ruce. Při jubilejním procesí nařízeném od Urbana VIII. pršelo tak prudce, že dvořané císaře zapřisáhali, aby ostal doma; on však se nedal zadržeti a súčastnil se v průvodě za lijáku, tak že mu klobouk promočený vpadl do obličeje a voda mu tekla za krk. Ale toho všeho Ferdinand nedbal, nýbrž skrýval jen ruce své pod mokrým pláštěm. Jeho zpovědník Lamormain neobmeškal smrť krále Švédského v bitvě u Lützenu prohlásiti za odměnu boží za tolikerou pobožnosť.

Prázdné své chvíle věnoval Ferdinand se zálibou duchovnímu čtení, tak před dosednutím na stolec císařský přečetl šestkráte život svatých od Suria, a také později toto dílo bývalo zamilovaným jeho čtením. Kromě toho čítal dějiny zakladatelů řádů, obracení na víru křesťanskou a pronásledování křesťanů v Indii, Japonsku a Číně, a naléhal neustále na svého zpovědníka, aby mu sděloval spisy podobné. Když po čase zpovědník nemohl poskytnouti nic nového, vracíval se císař k některým zamilovaným spisovatelům, ačkoliv rozjímání jejich častým čtením byl se již naučil nazpaměť. Ani zvláště vytknouti netřeba, že Tomáš Kempenský, bible a jmenovitě žalmy nescházely mezi knihami od něho zvláště horlivě čítanými.

Nepřestávaje na všech těchto zbožných výkonech Ferdinand věnoval ještě část svého času ctění svatých. Denně modlíval se litanie ke všem svatým, poroučel se jich ochraně a nosil k tomu

účelu krabičku s ostatky na krku. Ale největší poctu vzdával nejsvětější Panně slavě svátky její zvláštní horlivostí, každou hodinu v modlitbách svých na ni vzpomínaje, aby co generalissima vojska jeho považována byla požaduje a na přísné potrestání těch naléhaje, kdo oloupili některý kostel marianský.

Jako Ferdinand nenechal se překonati od žádného mnicha v pobožném rozjímání, tak nechtěl se také dát předstihovati od nich v umořování těla svého. Před svým prvním sňatkem a za svého vdovství nosíval často žíněné kajícné roucho, aby se obrnil proti žádostem těla. A skutečně pověsť jeho v tom ohledu je neposkvrněna, neboť žádný z četných vyslanců u vídeňského dvora pověřených nemohl dvoru svému, po takových zprávách lačnému, zvěstovati něco, co by bylo na úkor pověsti Ferdinandově. Lamormain dokonce chválí Ferdinanda, že nikdy na dívku upjatě nepohlížel a nikdy ženu samotnou nepřijímal v slyšení. V době postní býval na sebe ještě přísnějším, jelikož se bičoval; jisto je, že po jeho smrti delší čas chovaly se důtky, které byly krví jeho zbarveny. Kadidla tehdáž oblíbená, tak že se světnice drahocennými kadidly vykuřovaly, dostala výhost z jeho domácnosti. Za takového, naskrze způsobem náboženským zřízeného života a při pravověrnosti Ferdinandově, snadno jest pochopiti, že o slávě pozemské, jakkoliv by si ji byl obliboval, měl náhledy asketické. Tak ujišťoval svého zpovědníka, že při slavnostním udělování lén, nebo při jiných příležitostech, kdy lid s podivením pohlíží na své veličenstvo, vždycky mluvívá: „Pane, srdce mé se nevyvýšilo, jsem červ a ne člověk, vyvrhel lidstva a vyvrhel chátry.“ Tím však se dá také vysvětliti, že o své vlastní císařské hodnosti mluvíval někdy opovržlivě; tak jednou tvrdil, jak mezi komediantem a císařem shledává jen ten rozdíl, že první na jevišti na několik hodin představuje mocnáře, ale císař po celý svůj život, rozdíl že tedy nezáleží ve věci, nýbrž jen v době trvání.

Pravověrnosť svou Ferdinand také tím projevoval, že ve všech věcech, které se církve nějak dotýkaly, brával radu se svým zpovědníkem. Jestli byl předmět zvláště důležitý, radil se se zvláštním sborem bohosloveckým, kterýž, pokud nám známo, skládal se vždycky z jesuitů. Způsobem tím chtěl vládu svou upraviti přísně podle zásad církevních, ale při tom se nevyhnul některým sebeklamům.

Jesuiti a po nich císař byli přesvědčeni, že protestanti nesmí se trpěti za žádných okolností; přesvědčení toto mělo jim tedy zabraňovati všeliké smlouvání; předce však spravovali se poměry, bylo-li se obávati škody, kteráž se nedala nijak nahraditi. Když se na př. od Ferdinanda před jeho korunováním na krále českého požadovalo potvrzení majestátu, jesuiti pražští podali své dobrozdání v ten smysl, že by byl majestát nesměl sice uděliti, ale nyní udělený že může potvrditi. Pro korunu českou, o niž běželo, připadli na tuto vytáčku a Ferdinand s ní souhlasil. Také dobrozdání vídeňských jesuitů r. 1620 znělo v ten smysl, že Ferdinand může stavům dolnorakouským potvrditi jich svobody náboženské; a zajisté tytéž důvody byly vodítkem i pražským bohoslovcům. Jak ubezpečuje zpovědník Lamormain, Ferdinand častěji písemně a ústně se osvědčil, že by „raději pil vodu a jedl chleb, že by raději se ženou a dětmi chopil se mošny žebrácké, že by se raději nechal roztrhati na kusy,“ nežli aby trpěl nějaké bezpráví proti své církvi; ano že by okamžitě se vzdal trůnu, kdyby to vyžadovala česť boží.

Tak všeobecně a bezvýminečně prohlášená obětavosť Ferdinandova v každém případě, kde by to vyžadovala česť boží nebo jeho svědomí, neobstála zkoušku v těchto dvou určitých případech a neosvědčila se také v třetím případě, kde i zpovědník Ferdinandovi oběť takovou horlivě a velmi přísně ukládal. Stalo se to r. 1635, kdy se z Vídně počalo vyjednávati s kurfiřtstvím Saským, což vedlo, jak známo, k míru Pražskému. O tom se posud ještě ničeho neví, že císař mohl zjednati u Francie, aby se dále nemíchala do sporů německých, kdyby byl chtěl úsluhu tuto zakoupiti odstoupením Elsaska. Kdyby se byl odhodlal k této oběti, nepotřeboval vyjednávati se Saskem a postoupiti mu Lužici. V Římě si přáli, aby císař vyhověl požadavkům francouzským; papež Urban VIII. chtěl tímto způsobem zvýšiti moc Francie a Lužici vyrvati z rukou protestantských. Lamormain obdržel tehdáž z Říma poučení, aby v tom smyslu působil na císaře a aby mu nabytí a pokatoličení Lužice líčil jakožto dílo bohulibé, pro kteréž Elsasko může se obětovati. Avšak jakkoliv Lamormain se vynasnažoval, tentokráte všeliké jeho napomínání nic neprospělo. Císař s hrdostí se rozpomínal, že je Habsburgovcem a německým panovníkem, i spatřuje v Bour-

bonech dědičné své nepřátely nechtěl jim ani píď země dopřáti. Tradice rodinné a národní odpor jím vládly a tak nepřinesl oběti, o jejíž bohulibosti byl přesvědčen theoreticky.

Také v tom Ferdinand osvědčoval svou víru a sice důsledněji, než jsme právě viděli, že vždy měl srdce otevřené prosbám chudých, ovšem jen těch, s nimiž se setkával osobně. Spatřil-li někoho na ulici, jehož žádosť právě vyřídil, šel k němu a sděliv mu to, odkázal jej na toho neb onoho pána, jenž měl věc obstarati. Ferdinand nedopustil, aby dvořané zabraňovali žebrákům přístup k jeho obydlí, když někam zavítal na lov; a jelikož štědrosť jeho byla všeobecně známa, dostavily se všady houfy žebráků, kde nocleboval. Netoliko jednou do roka, jak se děje posud při dvorech katolických, sám častoval chudinu; v Hradci chudobince navštěvoval vícekráte do roka, obyvatelům jejich osobně jídla předkládal a s jednotlivci rozmlouval, po jich rodišti nebo po chorobě se vyptával nebo několika vhodnými slovy útěchy jim dodávaje; nebo pozval chudé měšťany do svého zámku a tady jim se svou chotí a se svými dítkami posluhoval. Založil mnoho chudobinců a zanášel se myšlenkou zříditi advokáty, kteří by chudinu v jejích sporech zastupovali. Bavě se lovem pamatoval na sedláky, aby jim byla nahražena škoda četnou zvěří způsobená; staral se osobně, aby se dostalo lékařské pomoci a ošetření těm, kdo byli poraněni na lovu. Vůbec vztahovala se jeho péče a dobrota na všecky osoby, s nimiž se stýkal osobně, přede vším tedy opět na jeho ministry a dvořany. Všickni dvořané od nejvyššího až k nejnižšímu prosívali jej, aby byl za kmotra jejich dětem; císař takovouto prosbu obyčejně splnil a buď děti při křtu držel na rukou nebo jim byl za kmotra při biřmování.

Rozumí se samo sebou, že při takovém náboženském směru stav duchovní u císaře požíval nejen největší vážnosti, nýbrž také laskavého přátelství. Před každým knězem císař sňal klobouk a podal mu ruku, ale nikdy nedovolil, aby mu kněz ruku políbil. Zpovědníku svému Lamormainovi říkával, kdyby najednou potkal kněze a anděla, že by napřed pozdravil kněze. Lamormaina vůbec vysoce ctil; kdykoli přišel jej vyzpovídat, Ferdinand očekával jej u dveří s odkrytou hlavou a sám přinesl židličku, na

které zpovědník se měl posaditi. Kněžskou společnosť Ferdinand rád a často vyhledával; stávalo se dosti často, že ranní nebo večerní pobožnosť vykonal v některém vídeňském klášteře a že pak byl hostem v klášteře při snídaní nebo při večeři a že pak s mnichy hovořil hodinu i více. Pochopujeme, jak mnohému z nich rostl hřebínek, když císaře směl považovati za svého domácího přítele a sebe za jeho důvěrníka. Nejčastěji navštěvoval Ferdinand jesuity a kapucíny a věříme rádi, že mu v té společnosti bylo nejblaženěji, poněvadž cítil, jak jednotlivci se mu vděčně obdivovali, což bylo pro něj požitkem, jehož nechtěl postrádati.

Ferdinand oddával se modlitbám velmi svědomitě; a tu by se mohlo mysleti, že v duši jeho nemohla se ujmouti žádná vášnivá touha po zábavách. Hlučným zábavám ovšem nepřál po celý svůj život, ale rozkoši, jakou mu poskytovati mohly hudba a lov, oddával se chutí bezohlednou. Záliba v hudbě dědila se v Habsburcích od Ferdinanda I.; všichni knížata tohoto rodu až na Karla VI. náklonnosti této přinášeli velké oběti a největší snad sám Ferdinand II., jenž povolával z blízka a z dáli k dvoru svému vynikající hudebníky, císařským způsobem je odměňoval a za to se dával každodenně v kostele nebo na hradě výtečnou jich hrou k pobožnosti povzbuzovati neb obveselovati. Ještě vášnivěji oddával se lovectví; také tuto náklonnosť sdílel se svými rodiči jmenovitě s matkou. Jak Lamormain tvrdí, ztrávil Ferdinand každého téhodne dva dni, podle zpráv zahraničných vyslanců čtyry dni lovem. Ať je správné jedno nebo druhé udání nebo ať pravda je uprostřed, každým způsobem byl Ferdinand lovcem neobyčejně vytrvalým, jemuž nebyly ani nejnaléhavější záležitosti na závadu, aby se bavil lovem jelenů nebo štvanicí černé zvěře. Listy, kteréž zasýlal někdejšímu svému soudruhu na studiích, Maximilianovi Bavorskému, psány jsou vždycky způsobem suchopárným a týkají se jen okamžitých záležitostí politických. Pakli však Ferdinand počne city své projevovati a strýci, švakrovi a pozdějšímu zeti líčí osobní události, pokaždé je to lovecké dobrodružství, na př. jelen, jenž vážil čtyry centy a více a kterého skolil vlastní rukou, nad čímž ovšem Maximilian neopomene vyjádřiti své podivení. O zvěři od Ferdinanda zastřelené spisoval se pečlivý seznam,

a opis jeho zasýlal se každého roku kurfiřtu Saskému, kterýž jsa lovcem náruživým dovedl tuto pozornosť oceniti.

Podle těchto zpráv mohlo by ovšem vzniknouti podezření, že Ferdinand věnoval svůj čas jen modlitbám a lovu, ale nebylo by dostatečně odůvodněno. Čas, ktery ztrávil ve Vídni, dělil přísně mezi modlitbu a práci a jelikož denně vstával o páté ranní hodině, měl k práci dostatek času. Avšak způsob, jakým vládl, svědčí, že vychováván byl k poslušnosti a ne k poroučení, nebo jinak řečeno, že vzdělán byl na mnicha a ne na císaře. V Ingolstadtě byl příliš na vodítku, uvykl příliš vykonávání svých povinností náboženských a nebyl přidržován k práci; a tak se mu k práci sice nenedostávalo chuti, ale porozumění. Nedůvěřuje ve vlastní sílu a úsudek nikdy a nikde do vlády nezasahal a pánovi z Eggenberka dopouštěl vliv, který jej, jak ubezpečují vyslanci zahraniční, učinil neobmezeným pánem nad císařem; každým způsobem Ludvík XIII. ke kardinálu Richelieumu samostatněji se choval nežli Ferdinand k Eggenberkovi.

Vlastní účastenství Ferdinandovo ve vládě obmezovalo se hlavně tím, že býval ve všech sezeních tajné rady a tady s nejznačnějšími hodnostáři rozhodoval o nejdůležitějších věcech. Ale samostatně nikdy nerozhodl, aby buď se postavil proti svým radám nebo aby se byl přidal k menšině; vždycky se přidržel většiny. Zpovědníku svému omlouval nedostatek sebedůvěry slovy: že lépe jest poslouchati rádců nežli vlastní hlavy, třeba výsledek byl někdy také nepříznivým. Tutéž nesamostatnosť osvědčoval Ferdinand také v obcování s protestantskými vůdci rakouskými nebo s cizími vyslanci, ani s ním jednali r. 1620 před bitvou na Bílé Hoře: nikdy nedal jim odpověď dostatečnou, vždycky ji odkládal k dalším poradám nebo odkazoval tazatele k svým ministrům; a že mu po roku 1620 nepřibylo samostatnosti, nemusíme nijakž dovozovati. Ale zevnějších věcí vladařských nijakž se nestranil; nikdy se nevyhýbal obcování s cizími vyslanci nebo se svými poddanými, každou dobu denní ráno, v poledne a večer byl ochoten udělovati slyšení, bavil se pak také rád s osobami, kteréž se k němu dostavily, a sice bez rozdílu důstojnosti, ano jevil i zvláštní zálibu v obcování s osobami stavu níz-

kého; tak na př., když vjížděl do některého města a nad ním nesen byl baldachyn, rozmlouval vesele a dobrosrdečně s nosiči jeho a tak svou přívětivosť bez obalu osvědčoval. Avšak účastenstvím v sezeních tajné rady, udělováním slyšení a přívětivým obcováním s poddanými vyčerpán byl podíl Ferdinandův ve vladaření; neboť že pilně čítával četné došlé žádosti a že proto i spánek svůj ukracoval, to může se sice dobře pokládati mezi jeho zbožné výkony, ale ne mezi jeho prospěšné činy vládní.

Ačkoliv této liknavosti a nesamostatnosti císařovy časem přibývalo, jevila se předce již v letech 1619 a 1620 křiklavě a přiměla bratra císařova, arcikněžete Karla, k prudkým výčitkám, neboť arcikníže Karel měl za to, že jenom na nedbalosť Ferdinandovu dlužno svalovati zodpovědnosť za nepřetržité narůstání nebezpečí a za nedostatek prostředků k jeho odvrácení. Každým způsobem zavinila, že vysocí a podřízení úřadníci jen málo se starali o své povinnosti. Pohodlný spůsob, jakým se vyřizovaly věci ve Vídni, poněvadž oko pánovo nebdělo přísně nad náležitým plněním povinností, vzbuzoval posměch cizích vyslanců. Tak vypravuje bavorský vyslanec Leuker, jenž ve Vídni musel skoro denně jednati s jednotlivými tajnými rady, že nikdy z nich žádného nenalezl v úřední jeho místnosti, nýbrž chtěl-li s nimi mluviti, že dopopoledne se musel dostaviti do císařského předpokoje. Tady si vysocí páni pouštěli uzdu, hovořili s tímto o nějaké záležitosti, s jiným o některé všední události a sice tak hlasitě a přímě, že Leuker často musel žádati za slyšení v paláci dotýčného pána, aby jednání zachováno bylo v tajnosti. Jakmile se odbyl oběd, který podle tehdejšího obyčeje připadal na ráno, vzala konec všeliká práce a čas věnován pak jen zábavám, pití a hrám.

Snad by byly nedostatečné účastenství Ferdinandovo ve vladaření a lenivosť nebo pachtění po zábavách u jeho čelnějších rádců rakouskému státnictví nezasadily ran nezhojitelných, kdyby byl se státními příjmy lépe hospodařil. Ale tu jest nám mluviti o nejzávažnějším poklesku, jakého se Ferdinand za vlády své dopouštěl. Nezdá se, že by jej byli v Ingolstadtě učili, že kníže nesmí více vydávati nežli přijímá; neboť již tehdy, když nastoupil vládu v Štýrsku, projevoval náklonnosti, které se neshodovaly s jeho příjmy. Be-

nátský vyslanec Soranzo, jehož zpráva pochází z r. 1614, viní jej přímo ze života marnotratného; a Ferdinand skutečně již za života císaře Matiáše zavdával odůvodněný podnět k takovýmto výčitkám svým četným služebnictvem a svou skvělou konírnou, svou zálibou v hudebnících za drahé peníze zjednávaných a svou choutkou loveckou, kterou skvostným a drahým způsobem uspokojoval. K jak strašným výlohám sváděla jej jmenovitě choutka lovecká, vysvítá ze zpráv o osobách k účelu tomu vydržovaných. Kromě četných v jednotlivých provinciích a na jednotlivých statcích dosazených myslivců a lovců vydržoval později ve Vídni 150 cvičených myslivců a sokolníků a nesčetnou smečku psů.

Avšak i výlohy na takovýto dvůr byly by se snad mohly snésti, kdyby se k nim byla nedružila nezměrná a záhubná štědrosť: již roku 1619 odpustil opatům klášteřů dolnorakouských, bohatě nadaných plat 40.000 zlatých, k němuž posud byli zavázáni, ačkoliv tehdáž se nalézal v největší tísni peněžní a především byl povinen, příjmy své udržeti a na odvrácení hrozícího nebezpečí je vynakládati. Avšak štědrosť jeho v darování kostelům a klášterům a v odměňování milců a přívrženců neměla žádných mezí. Každá větší časť peněžní, jenž se mu dostala do rukou, byla za den rozdána mezi jeho milce. Rozumí se samo sebou, že vášni této co panovník Štýrska nebo před bitvou na Bíle Hoře mohl hověti jen způsobem obmezeným, ale za to plýtval potom majetkem tím hůře. Kdybychom směli vypravování své předstihnouti a tady uvésti některé příklady, abychom již nyní jasně představili vrozenou dobrosrdečnosť Ferdinandovu, ukázali bychom k tomu, jak po r. 1620 během čtyř let velkou časť zabavených statků mezi své milce a služebníky rozházel nebo církvi daroval, tak že r. 1625 byl chudším nežli kdykoli před tím. Příjmy knížete z Eggenberka, kteréž původně byly pranepatrné, zvýšil neustálými dary na ročních 600.000 tolarů a podobným způsobem rozmnožoval bohatství církve, tak že upomínalo na první doby středověku. Na tom neměl dosti, aby poddané své získal církvi katolické, chtěl také, aby byla mocnou a slavnou, by tak, jak často se prohlásil, napravena byla zase stoletá křivda, jaké se protestanti v Rakousku dopouštěli na duchovním majetku. K tomu cíli zvýšil příjmy rozličných kapitol a klá-

šterů a zčtvernásobil nadání Pražského arcibiskupství zvýšiv je na 24.000 zl. a poskytnuv k tomu statky zabavené. Avšak nejen starým ústavům zjednal svou štědrostí nového lesku, předčil také všecky své předchůdce novým zakládáním a darováním. Tak zavedl v Rakousích, v Štýrsku a v Čechách řád barnabitů, kamaldulenských, pavlánů a karmelitů a založil také pro reformované augustiny, pro benediktiny monseratské, pro servity a františkány provincie irské nové více nebo méně četné kláštery. Nejskvěleji však pečoval o jesuity, jejichž majetek, kde už byli, značně rozmnožil a jež na devíti nových místech v zemích českých a německých usadil. Když řád jesuitský r. 1773 byl zrušen, měl v Čechách statky velmi rozsáhlé, o nichž lze dokázati, že větší jich čásť darována mu byla od Ferdinanda II. Pochopujeme, jak tato marnotratná štědrosť vzbuditi musela konečně nelíbosť syna jeho, ačkoliv jej jesuité byli vychovávali v bezměrné úctě k rodičům. Když se ho císař jednou tázal, čím se právě zabývá, odpověděl prý, že o tom přemýšlí, zdali syn statky od svého otce rozmrhané může zase nazpět požadovati, kterážto odpověď způsobila sice okamžitě hluboký dojem na Ferdinanda II., ale jednání jeho nijakž nezměnila. Nerozvážná štědrosť byla již u něho obyčejem. Přívrženci jej proto nemálo velebili a mluvili jen o vrozené dobrosrdečnosti císařově. Vlastnosť tato může se ovšem při něm chváliti, aniž by se proto muselo pochybovati, že měla tisíckráte záhubnější následky, nežli nejhorší skoupost.

Následky tyto objevily se již r. 1620, když Ferdinand přes velkou pomoc, jakou mu poskytly Španělsko, papež a německá liga, musel se utíkati k nuceným půjčkám, aby dostál svým potřebám; a po roku 1620 jevily se v tom, že nebylo řeči o výplatě věřitelů, na kterých peníze byly vynuceny nebo které za rozličnými záminkami přiměli k půjčkám dobrovolným. Ve Vídni neměli citu pro velké bezpráví, jakého se dopustili zabráním tamějších sirotčích peněz r. 1620, jejichž splacení neustále odkládáno, kdežto se prostředky, kteréž byly po ruce, rozmrhaly na dary. Za štěstí si museli pokládati jednotliví věřitelé, pakli pomocí některého protektora dostali čásť sumy na srážku půjčených peněz. Lamormain mínil sice, že císař mohl zrovna tak dary dávati jako dluhy splá-

ceti a první prý bylo i výhodnější za postavení, v jakém se císař nalezal; zatím však mínění toto sdíleli jenom ti, jimž pokladna císařská byla otevřena, osoby jiné, jako na př. benátský vyslanec Venier, uznávali za ohyzdné, že panovník, an svatým chce býti jmín, se svými věřiteli může tak nakládati.

Jiný smutný následek mrhání s příjmy jevil se v rakouském vojenství. Již ta okolnosť, že císař nikdy rázně nepůsobil na velitelství vojenské, měla nejhorší následky, jelikož plukovnící a generálové si počínali jako knížata nezávislí a proti kázni tisícerým způsobem se hřešilo. Nezměrné škody však působilo nesprávné vyplácení žoldu. Císařské vojsko r. 1619 a 1620 skládalo se z dvou částí: za jednu část vyplácelo žold Španělsko, druhou, ana se skládala hlavně z jezdců polských a uherských, měl uspokojovati Ferdinand. Ale jelikož toho nečinil, odkázáni byli jezdci, aby se uživili, hlavně na plenění odpůrce, což mělo za následek nesmírné svízele pro přítele i nepřítele. Nepořádek v císařském vojenství byl hlavní příčinou, že povstání české mohlo býti teprvé pomocí ligy utlumeno. Jaké záhuby později zplodila nedostatečná péče o vojenství, objeví se skoro na každém listu dalšího našeho vypravování.

Kdybychom charakteristiku o Ferdinandovi tuto vyloženou chtěli shrnouti v krátká slova, zněla by v ten smysl: že byl mužem pobožným, jenž smýšlení a jednání své řídil zásadami církevními, které bohužel nedostačily pro těžké státní úkoly, poněvadž mu nezjednávaly jich porozumění a že účinnosť jeho mizela při vší úzkostlivé pečlivosti, jakou se vyhýbal každému hříchu, zpytoval své svědomí a trval na modlitbách. Nedostatek sebedůvěry a pobožnosť učinily z něho znenáhla loutku v rukou milců a duchovních rádců, kteří přízně jeho zneužívali k svému obohacení a k založení svého panství. Tato výčitka není snad jen naším vlastním náhledem, opakujeme pouze slova kardinála Harracha, vrstevníka Ferdinandova, an obviňuje jesuity v žalobě papeži podané, že příznivé sobě smýšlení císařovo vykořisťovali k založení absolutního panství nad Rakouskem. Na Ferdinanda tedy nelze svalovati v první řadě zodpovědnosť ani za dobré ani za zlé věci, které se staly za jeho vlády, jelikož jednání jeho všady nese známku vlivu,

který byl naň vykonáván. Ačkoli Ferdinand a Filip II. v cílech svých dosti dobře se shodovali, předce bylo sotva dvou rozdílnějších povah; tento byl samotářem a nepřístupným a jak proti odpůrcům svým vůbec tak proti jednotlivým z nich tvrdým a ukrutným, Ferdinand však hovorným, dobrosrdečným a přívětivým k četným svým přátelům a milcům, dobrosrdečnost svou osvědčuje mnohonásobně také k jednotlivým svým odpůrcům politickým a náboženským.

Podle líčení z let 1621 a 1630 jeví se Ferdinand v zevnějšku svém jako muž prostředně velký, složité a silné postavy, načervenale rusých vlasů a modrých očí. Jelikož byl krátkozraký, hleděl vadu tu odstraniti brejlemi, kteréž nosil buď v ruce nebo zavěšené na jilci meče. Kroj a účes vlasů upomínaly na Španěla, ale celé jeho chování, jeho přívětivosť a zdvořilosť ke všem, jenž se s ním stýkali, svědčily, jak ubezpečují benátští vyslanci, že se nechoval hrdým způsobem španělským. Ferdinand hodně jedl a také víno píval. První jeho o čtyry leta starší chotí byla sestra Maximiliana Bavorského, tedy teta; k druhé své manželce, Mantovanské princezně Eleonoře, kteráž se vyznamenávala neobyčejnou krásou a kterou pojal co vdovec 43tiletý, kdežto jí bylo teprvé 23 let, choval velkou lásku a ztrávil všechen svůj prázdný čas v její společnosti. V těch letech, o nichž budeme nyní vypravovati, neoženil se ještě podruhé a trávil několik svých prázdných hodin v rodině eggenbergské, harrachovské nebo lobkovické; také se španělským vyslancem hrabětem Oñate udržoval živé spojení; celkem však zbývalo mu málo času pro společenské zábavy, nehledě ani k tomu, že nejevil k nim žádné zvláštní náklonnosti. V hradě vídeňském, na lovišti, v kostele a klášteře trávil Ferdinand skoro výhradně svůj život.*)

---

*) K charakteristice Ferdinandově sloužily nám následující prameny: Lamormainovy Virtutes Ferdinandi; Khevenhillerovy Annales Ferdinandei; anonymní dílo: Status particularis regiminis Ferdinandi II.; zprávy benátských vyslanců nyní již tiskem vydané, přede vším však zprávy vyslanců španělských v archivu simancaském a zprávy bavorských vyslanců v archivu mnichovském a drážďanském. Některá pokynutí poskytly také dopisy mezi Ferdinandem II. a jeho matkou, uveřejněné od Hurtera a Relace Caraffova.

Hlava druhá.

Povstání ve všech zemích koruny české a v arciknížectví Rakouském.

I. Dobré zdání knížete Anhaltského a Maximiliána knížete Bavorského v záležitosti prostředkovací. Postavení Ferdinanda k prostředkování. Přípisy jeho k stavům českým. Vyjednávání direktorů s vyslanci slezskými. Rozhodné ústupky strany Slezska. Hornolužičané připojí se ke spolku česko-slezskému.

II. Snahy Čechů, aby získali Moravu. České vojsko vedeno Thurnem vtrhne do Moravy. Pánové z Valdšteina a Náchoda. Zemský sněm v Brně. Chování se stavů moravských ke kardinalu Dietrichsteinovi, knížeti z Liechtensteina, k panu Karlovi z Žerotína a k jesuitům. Sesazení zemského hejtmana a volba direktorů. Spojení moravské zbrojné moci s českým vojskem.

III. Jednání Ferdinanda II. se stavy dolnorakouskými. Dolnorakouští protestanti jeví odpor, jich poměr ke katolíkům. Hornorakouští protestanti zmocní se vlády v Linci. Hornorakouská deputace vypravena do Vídně. Jednání její s dolnorakouskými protestanty a s Ferdinandem II. Najímání zbrojného lidu v Horních Rakousích. Tschernembl. Hornorakušané obsadí Vyšší Brod. Dolnorakušané posýlají vyslance do Brna a Prešpurku a jmou se vyjednávati s Thurnem.

IV. Sbory a peníze, jimiž Filip III. podporoval císaře Matiáše a krále Ferdinanda. Pochod 12000 mužů z Flandrů, z Lotharink a z Elsasů. Ferdinandova válečná hotovosť koncem května. Thurn táhne na Vídeň.

V. Jitření ve Vídni. Ferdinandova důvěra v prozřetelnosť. Jednání protestantů dolnorakouských. Památné slyšení dne 5. června 1619. Kyrysníci na hradním place. Thurn před Vídní. Sesílení vídeňské posádky. Dolnorakouští protestanti u Thurna. Deputace uherská. Stanislav Thurzo. Odchod Thurnův.

I.

Vyjednávání o mírném urovnání českého sporu za života císaře Matiáše tak daleko dospělo, že 14. duben 1619 ustanoven k jeho početí. Sněm český v březnu sestavil podmínky vyrovnání a jak-

koli požadavky stavovské byly dalekosáhlé, předce ani jeden nehrozil dědičnému právu Habsburků a možno bylo tedy o nich jednati. Právě z tohoto důvodu obávala se strana falcká a přede všemi kníže Anhaltský, že vyjednávání bude míti výsledek a že všeliké vynasnažení, aby se rodu Habsburskému vyrvala koruna česká, bude zrovna tak marné jako r. 1608. Proto nedlouho před smrtí císařovou anebo snad až teprvé po ní snažil se kníže Anhaltský, aby stavy české přiměl k zostření těch podmínek a za tím účelem sám návrh vypracoval. Podle něho měli stavové kromě podmínek,*) kteréž sami sestavili, požadovati také ještě, aby král bez svolení stavů nedělal žádných dluhů, aby bez jich souhlasu nenajímal zbrojného lidu a nestavěl žádných pevností, aby se prodaly statky klášterní a úřady aby se obsazovaly jen radou nejvyšších úředníků a soudcův zemských a konečně aby se nikdy více za živobytí krále nejednalo o jeho nástupci.**) Na tuto poslední podmínku měl kníže Anhaltský zvláště spadýno, jelikož mu měla sloužiti za páku, aby alespoň v budoucnosti vyhostil Habsburky z Čech. O ostatních podmínkách nelze říci, že by stát dobře zřízený nemohl při nich obstáti; a přece bylo by bývalo králům za těžko k nim svoliti, tak na př. k požadavku, aby bez svolení země nesměli dluhů dělati. Při náhlých a naléhavých potřebách, jakéž jevily se zvláště v Uhrách, a při neochotnosti všech stavů v rakouských zemích, potřeby tyto zapravovati, panovníkům často i při nejlepší vůli nezbývalo nic jiného, nežli dělati dluhy, a jednotlivé země žádati později za jich uznání.

Podobné, dílu porovnávacímu nepříznivé postavení zaujal, ovšem se stanoviska opáčného, kníže Bavorský Maximilian. Vypravovali jsme,***) jak vytrvale zamítal všecka pozvání k chebskému sjezdu porovnávacímu a jen na nejnaléhavější prosby Ferdinandovy koncem ledna tak dalece povolil, že slíbil své účastenství, ale již

*) O podmínkách těch pojednáno je v dílu I. str. 402 a sled.

**) Seznam kusů, které měly býti předloženy na porovnávacím sjezdě v Chebu. Koncept s vlastnoručními poznámkami knížete Anhaltského v mnich. st. arch. 548/10.

***) Díl I., str. 385.

napřed neočekával od něho urovnání sporu a proto vyzval svého švakra, aby ve zbrojení neustal. Také k tomuto pochybnému účastenství jen proto projevil svou ochotu, poněvadž to od něho požadovali více nebo méně důrazněji němečtí biskupové a dvůr papežský a lhostejnosť mu proto vytýkati neopomenuli. Záleželoť mu na tom přesvědčiti papeže, že neváhá súčastniti se v sjezdě porovnávacím z lhostejnosti, nýbrž poněvadž předvídá, že by svými přísně církevními náhledy přispěl ne ke zdaru, nýbrž k rozbití vyjednávání; proto vypravil zvláštního vyslance do Říma, zvoliv k tomu kapucína P. Hiacynta, který se později v světě diplomatickém stal dosti známým. Tomu uložil, aby ujistil papeže o nejvěrnější jeho příchylnosti k církvi a zároveň o tom jej poučil, že nynější zmatky v Německu jsou počátkem zápasu, v němž běží o trvání církve katolické. Církev že se musí odhodlati k obětem a vydati všecky své poklady a také papež, an je bohatší všech svých předchůdců, že musí ochotně podporovati věc katolickou proti její nepřátelům. Spor v Čechách že se točí nejen o majestát, nýbrž o další nároky protestantů. Zdaliž smí kníže, jenž netrpí protestantů ve své zemi, hráti v Chebu úlohu prostředkovací a zavázati se, že zachovávati bude větší svobody, od Čechů požadované?*) — Maximilian tedy požadoval tak dobře od papeže jako od Ferdinanda, aby zatím vynaložili všecky prostředky, by čeliti mohli svým odpůrcům, až se vyjednávání rozbije, jak bylo předvídati. P. Hiacynt vyslán byl několik dní před smrtí císařovou; bezpochyby uvítal ji Maximilian Bavorský zrovna tak jako odpůrce jeho kníže Anhaltský jakožto šťastnou náhodu, kterouž může býti zmařen chebský sjezd porovnávací.

Nyní záleželo na Ferdinandovi, jakým způsobem vyhoví očekávání svého upřímného přítele a svého nejhorlivějšího odpůrce: zdali po smrti císařově státi bude na sjezdě porovnávacím nebo zdali ihned zamítne všeliké cizí prostředkování ve sporu svém s Čechy. Přesvědčení jeho příčilo se naprosto vyjednávání, avšak zdaliž směl se k tomu již nyní veřejně přiznati, když byl slabším nežli jeho odpůrci a když jim mohl teprvé za několik neděl s pomocí španělskou čeliti? Běželo mu tedy o to, získati dva tři nebo

*) Mnichovský říšský archiv. Tom. III. Additio ad informationem pro patre Hiacyntho.

měsíce a zatím závazně se neosvědčiti, zdali s prostředkováním souhlasí čili nic. Hned po smrti císařově jevil ochotu v boji ustáti a skutečně v dubnu záviselo jen na direktorech, má-li se boj přerušiti nebo ne. Avšak nabídnutí toto, nezbytné pro malý počet vojska královského, jenom tehdy mohlo míti účinek, pakli Ferdinand nepřekážel prostředkování chebskému. Ale jelikož tomu nechtěl a pravého svého úmyslu vyznati nemohl, musel se pokusiti, zdali by vyjednávání s Čechy, k němuž by ovšem knížata říšští nebyli povoláni, nedalo se tak dlouho protahovati, až by dorazily pomocné voje od Španělska slíbené. Zdá se, že přípisy jeho do Čech otázku o prostředkování nechávaly nerozřešenu, neboť nezmiňoval se o něm ani v přátelském ani v nepřátelském smyslu. V prvním listě, kterýž po smrti císařově zaslal stavům českým, projevil naději, že jej uznají za svého pána a krále, poněvadž na hradě Pražském podle starobylého způsobu jest korunován, při kteréž příležitosti se zavázal, že stavům později dá revers na všecky jejich svobody, práva a výsady. Dále psal Ferdinand, že co nejdříve vypraví do Prahy své vyslance, aby jim přednesli, co císař ještě chce oznámiti.*) Zároveň potvrdil Ferdinand všecky nejvyšší úředníky zemské, kteří byli za Matiáše dosazeni, v jich hodnostech bez ohledu na to, že vláda nalézala se skutečně v rukou direktorů. Nejvyššímu purkrabí Adamovi ze Šternberka poručil, aby přijel do Jihlavy, tam čekal na jeho příchod a další rozkazy, jmenovitě aby přijal revers, který si byli vymínili stavové při korunovaci.

Ferdinand se sklamal, pakli se nadál, že v Čechách budou trpělivě čekati na jeho poselství, že snad odpovědí na jeho přípis a tak se pustí do marného vyjednávání, jak on si přál. Čeští direktoři nechtěli také, aby se v Chebu dále prostředkovalo, jelikož jen s nechutí k tomu byli svolili; tím méně ochoty tedy jevili, pustit se s Ferdinandem do nového vyjednávání, jelikož dobře nahlíželi, jak málo příznivé výminky jim nabízel. Když jim tedy nejvyšší purkrabí oznámil, co mu císař uložil a když jim odevzdal přípis císařův, dali mu za odpověď, že s tím nemají co činiti**)

*) Skála III., 92.

**) Sas. st. arch. Lebzelter Schönbergovi dd. $\frac{25. \text{ března}}{4. \text{ dubna}}$ 1619.

a tímto způsobem projevili svůj úmysl, že se nehodlají pouštět do dalšího vyjednávání, poněvadž považovali trůn za uprázdněný. Někteří čelnější mužové v Praze neschvalovali sice toto rozhodnutí a chtěli s Ferdinandem vyjednávati, ale jen za podmínek obsažených v návrhu Anhaltově.*)

Ferdinand dříve nežli byl zpraven o nepřátelském smýšlení, jaké chovali direktoři proti němu, podepsal slíbený revers, kterým se zavazoval o zachování svobod českých a tedy také majestátu. Před korunováním byl se odhodlal k slibu, že potvrdí takový revers, teprvé po dlouhých poradách; a tak i nyní předcházelo důkladné uvažování důvodů pro a proti, nežli revers byl skutečně podepsán; se zpovědníkem brán také potaz a jelikož podpis odporučoval, poněvadž jen tak lze předejíti větší zlo, Ferdinand věc déle neodkládal. Nejvyšší kancléř Zdeněk z Lobkovic také nyní odepřel svůj podpis jako při majestátu, jak pravil proto, že by prý podpis jeho neměl platnosti, poněvadž mu hodnosť kancléřská nebyla znovu odevzdána způsobem zákonným (jen v Praze platným). Revers od Ferdinanda podepsaný zaslán jest nejvyššímu hofmistru Adamovi z Valdšteina s tím nařízením, aby jej doručil stavům českým. Valdštein zaslal jej direktorům, ale obdržel jej nazpět neotevřený, poněvadž prý je adresa nesprávná a poněvadž neuznává postavení obou vyšších stavů, kteří se tu staví s městy do jedné řady.**) Stížnosť tato byla sice odůvodněna, jelikož v nápise nebylo obvyklého pojmenování obou vyšších stavů, ale pro tyto formální důvody stavové nezamítli reversu, nýbrž z obavy, že by si přijetím způsobili překážky v boji s Ferdinandem. Pakli se Ferdinand reversem zavazoval, že zachovávati bude všecky svobody zemské a pakli to vešlo v známosť obecnou, nemohlo se tak beze všeho zamítnouti další s ním vyjednávání. Stavové byli také proto proti dalšímu vyjednávání, poněvadž pro neutešený stav finanční nebylo radno rozhodnutí déle protahovati. Hledělo se tedy k tomu, aby

---

*) Lebzelter Schönbergovi dd. $\frac{27.\ března}{6.\ dubna}$ 1619. Sas. st. arch.

**) Lebzelter Schönbergovi dd. $\frac{6.}{16.}$ dubna 1619, sas. st. arch. — Skála III. 98.

se, pokud možno, utajilo, že Ferdinand vydal revers a skutečně jen málo osob nabylo o tom vědomosti.

Pakli direktoři se nadáli, že Ferdinand zamítnutím reversu bude uražen a že hned přeruší každé další vyjednávání a že je nebude rušiti v jich záměrech, sklamali se prozatím; neboť jelikož v dubnu věci jeho ode dne ke dni se horšily, poněvadž povstání hrozilo se rozšířiti i po Moravě a ze Španělska nedošly ještě žádné voje pomocné, viděl Ferdinand, že nesmí ještě zničiti všecky cesty vedoucí k dorozumění. Proto dne 22. dubna zaslal nový list stavům 1619
českým,*) vyzývaje jich, aby vypravili k němu do Vídně své posly, s nimiž by jednal o porovnání. Poprvé tedy připouštěl, že je spor mezi ním a jeho poddanými a že k uklizení jeho potřebí je vyjednávati. Po třech pak nedělích projevil svou vůli, aby přibráni byli k tomu z prostředkovatelů, na něž se již zapomnělo, Sasko a Bavorsko.**) Avšak direktoři, kteří nepřijali jeho reversu, ani na tento list nevypravili svých poslů do Vídně.

Direktoři čeští nejspíše neměli vědomosti o rozhodnutí Ferdinandově, aby Bavorsko a Sasko připuštěny byly za prostředkovatele, k čemuž se Ferdinand odhodlal teprvé v květnu, když nebezpečenství rostlo; avšak ani tehdy nebylo by zviklánu jejich nepřátelství, kdyby záměr ten byli znali. Byliť odhodláni za žádnou výminku nedopustit panství Ferdinandovo a tak odlučovalo je od krále nesmířitelné nepřátelství. Aby provésti mohli záměr svůj na svržení panství habsburského, najímali, jak bylo usnešeno na sněmě březnovém, vojsko velkým kvapem a pečovali o zřízení zemské hotovosti. Náčelníci hnutí a jmenovitě vrchní velitelé jevili od počátku dubna neobyčejnou horlivosť, aby dostáli úkolu tomu; a proto zamítl také hrabě Hohenlohe jménem Thurnovým a Roupovcovým schůzku s Anhaltem, kteráž byla ustanovena na den 10. dubna v Domažlicích, pravě, že nemají času na takovou cestu.***)

*) Víd. st. arch. Boh. Ferdinand stavům českým dd. 21. května 1619.

**) Mnichovský st. arch. Maximilianova odpověď císařským poslům, dána 6. června 1619. — Víd. st. arch. Sasko kurf. Ferdinandovi dd. $\frac{17.}{27.}$ května 1619. — Tamtéž Strahlendorf Ferdinandovi dd. 28. května 1619.

***) Bernburský archiv, Hohenlohe Anhaltovi dd. 26. března, 5. dubna 1619.

Věnovali však svůj čas nejen rozmnožování zbrojných sil, nýbrž ještě více o to se starali, aby povstání se rozšířilo po všech zemích koruny české, a aby, pokud možno, získány byly pro ně také Uhry a Rakousy. K tomu bylo potřebí cest a osobních rozmluv nebo četných dopisů a věc vyžadovala zimničnou činnost, aby se dosáhlo toho cíle a aby se získaly žádoucí výhody. Cíle toho možno bylo dosíci, uvážilo-li se, že stavové ostatních zemí císaři odpírali vytrvale všelikou podporu k utlumení povstání českého a částečně také s Čechy udržovali důvěrné spojení. Zdaliž direktoři nemohli se právem nadíti, že ostatní země k nim se připojí, když přání a účely sborů stavovských úplně se shodovaly a když Ferdinand všem hrozil stejnou měrou v jich protestantském vývinu?

S podněcováním revolučního ruchu počali direktoři nejprvé v Slezsku, avšak jelikož bylo pro povstání již získáno, běželo jen o utvrzení posavadního spolku. Anyť Slezané totéž si přáli, setkaly se obě strany na půl cestě. Slezští knížata byli ještě za života císařova vypravili do Prahy poselství s knížetem Václavem z Minsterberka v čele, aby se súčastnili tak na sjezdu porovnávacím v Chebu. Poselství obdrželo na cestě zprávu, že císař zemřel, ale domnívajíc se, že předce bude se vyjednávati, ubíralo se dále. V Praze ovšem shledalo, že Čechové míru nepřejou, nicméně jali se poslové vyjednávati s direktory za tím účelem, aby se stalo dorozumění o požadavcích obou stran, když by předce došlo k prostředkování. Knížeti Minsterberskému a soudruhům jeho sděleny byly podmínky, jakéž Čechové hodlali podati v Chebu; naproti tomu poslové slezští předložili dva spisy: v prvním se vypisovaly všeliké případy utlačování, jaké se zběhly od vydání majestátu, druhý obsahoval politické stížnosti*), za jichž odstranění hodlali se Slezané zasaditi.

Direktorům naskytovala se nyní vhodná příležitosť zjednati si vděk Slezanů, nabídnou-li se Slezanům, že vyhoví jejich stížnostem a sice jménem sněmu, o jehož pozdějším souhlase nebylo pochybnosti. V náboženských věcech nepotřebovali Čechové přinésti

*) Palm, Acta publica 1619. Příloha IV., str. 226 a příloha V., str. 253. — Skála III., 24—31.

žádných obětí, neboť vlastní jich bezpečnosť vyžadovala, aby svobody Slezanů stejným způsobem byly zabezpečeny; jináče měla se věc se stížnostmi politickými, jelikož Slezané považovali nynější dobu za příhodnou, aby se zbavili české nadvlády a v zemích koruny české zjednali úplnou rovnosť. Požadovaliť, aby při novém obsazování trůnu pojištěn byl Slezanům stejně rozhodný hlas (při čemž ovšem Čechy měly býti považovány za říši volební a ne dědičnou); dále požadovali takové zřízení kanceláře, — ministerstva vnitra v tehdejší době — aby při tom šetřeno bylo svobod každé země čili srozumitelněji řečeno, aby jednotlivé země postaveny byly co nejvíce možno na roveň při obsazování jednotlivých míst v kanceláři a u vyřizování věcí, což byli již za Matiáše požadovali, aniž by byli dosáhli úplného úspěchu. Poslední jejich značnější požadavek týkal se knížectví Opavského. Požadovali, aby náleželo k Slezsku a proto aby byla zamítnuta žádosť Moravanů za jeho přivtělení k Moravě.

Ačkoliv jmenovitě první dva požadavky hluboce zasahovaly do nadvlády od Čechů posud vykonávané a povolením jich roztrhána by byla slabá pouta, země koruny české v jednotný stát spojující a ačkoliv místo něho nastoupiti by musila unie osobní: Čechové předce povolili. Dne 22. dubna podepsali direktoři listinu, 1619
kterou slíbili vyhověti všem stížnostem, jak Slezané požadovali a kterou se zavázali, že sněm později schválí toto osvědčení. Povolností touto získali posly slezské, tak že byli ochotni účastniti se všeobecného sněmu, jenž měl býti co nejdříve svolán a na němž měly býti upraveny politické a náboženské poměry všech zemí bez ohledu na Ferdinanda. Poslové slezští odešli z Prahy sice již 13. května, ale jen proto, ponévadž svolání všeobecného sněmu se 1619
protáhlo, kdežto jim bylo zatím podati doma zprávu, jak pochodili.*) V Čechách mohli nyní zajisté býti jisti, že Slezané od spolku neupustí, a že odmítnou všechna vyzvání Ferdinandova, aby mu jakožto novému knížeti složili slib poslušenství.

*) Relatio prima dd. 13. května 1619 u Palmy, Acta publica. — Tamtéž reces mezi direktory pražskými a posly slezskými dd. 22. dubna 1619. — Skála III., 104 a sled.

Když tedy Ferdinand vyzval Jana Kristiana, knížete Břežského, kterýž byl hejtmanem slezským za Matiaše a proto mohl býti považován za jeho místodržitele v zemi, aby nyní jemu, Ferdinandovi, složil slib věrnosti a tak uznal práv jeho panovnických v Slezsku, knížata a stavové skutečně požadavek ten zamítli. Prohlašujíce, že král nemůže ujíti vládu v Slezsku, toto skutečné sesazení snažili se ospravedlniti záminkou, že Ferdinand nesmí nastoupiti dříve vládu v Slezsku, dokud nebude panovati v Čechách a na Moravě; na něm tedy že je odstraniti překážky tam panující, pak že jej rádi uznají za pána svého.*) Že biskup Vratislavský, arcikníže Karel, k usnešení tomu se nepřidal, neprospělo nic zrovna tak, jako že město Vratislav i přes toto usnešení hodlalo se přidržovati Ferdinanda.

Tou dobou, co poslové slezští prodlévali ještě v Praze, dostavili se také poslové z Horní Lužice, žádajíce, aby přijati byli do spolku česko-slezského, čímž se tedy přidávali k českým povstalcům. Lužičany navedl k tomu hrabě Jan Albin Šlik: počátkem dubna odebral se totiž po usnešení direktorů do Budyšína a stavy na sněmě shromážděné žádal, aby se spojili s Čechy. Šlechta ochotně mu popřála sluchu, města však se zpěčovala i tehdy, když Šlik usiloval pohrůžkami přiměti je k povolnosti. Šlechta tedy se rozhodla odděliti se od měst a vypraviti do Prahy zvláštní poselství, aby vyjednávalo se stavy českými. Lužičané nabízeli Čechům voj pomocný, a v náhradu za to požadovali, aby vydán byl také Horní Lužici majestát na svobody zemské, aby při volbě králů a v otázce kancléřské obdrželi stejná práva se Slezany. Jaké odpovědi se jim dostalo na tyto požadavky, nevíme, ale direktoři zajisté s radostí uvítali žádosť Lužičanů, aby byli přijati do spolku česko-slezského, neboť tím rozšířilo se území, v němž měli oporu v zápase s Ferdinandem.**)

*) Ferdinand správci země v Slezsku dd. 17. dubna 1619. — Slezští knížata a stavové Ferdinandovi dd. 1. května 1619 u Palmy, Acta publica.

**) Rozličné listiny týkající se poselství hornolužického čísti lze u Palmy Acta publica 1619. — List Šlikův datovaný z Budyšína, 8. dubna 1619, v sas. st. arch.

II.

Mělo-li se povstání zdařiti, potřebí bylo velice, aby se přidala také Morava, což posud tak pevně, avšak nadarmo se očekávalo, poněvadž Karel z Žerotína pracoval vším svým vlivem pro věc císařskou. V Čechách nyní se domnívali, že jinak nelze dojíti cíle nežli vpádem do země sousední, aby se tak poskytla příležitosť stavům, osvědčiti bez překážky souhlas svůj s povstáním. K násilnému takovému jednání povzbuzeni byli stavové čeští všelikými zprávami z Moravy a vyjednáváním s některými šlechtici, tak že na jisto očekávali dobrý výsledek. Karel z Žerotína byv zpraven od jednoho přítele o záměru na zhoubu panství habsburského*), ulekl se sice, ale nepřikládal věci takové váhy, jak zasluhovala. — V Čechách připravovali se na rozhodné takové jednání tím způsobem, že vyjednávali dále se stejně smýšlejícími přátely na Moravě a zároveň také se pokusili, aby získali pána z Žerotína. Budovec psal mu za souhlasu direktorů psaní dosti příkré, nešetřil výčitek a urážel jej ironickými poznámkami. Neobezřelý tento dopis rozhořčil jen pána moravského na důmysl svůj hrdého, tak že výčitky prudkými slovy odmítl. Když tedy Budovec druhým listem se snažil slovy lahodnějšími, aby starého přítele odvrátil od cesty nastoupené, vynasnažení jeho nemělo více výsledku.**)

Zároveň učinil markrabě Krňovský druhý pokus, aby získal Karla z Žerotína. Již v únoru byl pozval moravského pána k rozmluvě, jejíž účel bylo snadno uhodnouti. Karel z Žerotína při svém postavení ke dvoru vídeňskému ucházel se u Ferdinanda o dovolení k této schůzi a když mu bylo uděleno, ustanovena na den 3. dubna do Jindřichova Hradce, kde právě byl markrabě co 1619
vrchní velitel pomocných vojů slezských hlavním stanem. Markrabě jal se tedy vytýkati Žerotínovi, že jednání jeho nesrovnává se s nadějemi do něho kladenými, kteréž vzbudil zvláště svými vý-

---

*) Kor. Žer. Karel z Žerotína kardinálu z Dietrichsteina dd. 27. bř. 1619.
**) Sas. st. arch. Copia literarum Baronis de Budewitz ad Car. de Žerotin dd. 17. dubna 1619.

roky počátkem roku 1618. Obviněný popíral, že by tehdejší jeho slova mohla se vztahovati na nynější události; rozmlouval potom s markrabětem o stavu věcí a nemálo se zarazil, když nemohl více pochybovati, že celé to hnutí směřuje k zničení panství habsburského. Markrabě netajil hosti svému, že Čechové jsou odhodláni Moravu přiměti mocí k povstání a naléhal na něj, aby změnil své postavení. Ale Karel z Žerotína nejen statečně odolal všelikému přemlouvání a všem důvodům, nýbrž vynasnažoval se sám převésti markraběte na stranu Ferdinandovu a jak se domníval, podle zprávy Ferdinandovi zaslané, dosáhl také příznivého výsledku. Čechové učinili markraběti sliby, podle nichž mu kynul jakýsi příbyvek země a obyvatelstva. Žerotín jej varoval, aby těm slibům nevěřil, líčil mu, že by Ferdinand lépe odměnil služby jeho a způsobil — je-li vypravování jeho správné, že markrabě se počal viklati a že nebyl proti tomu, vyjednávati s Ferdinandem k vlastnímu prospěchu. Těžko však říci, jak daleko sáhala tato kolísavosť. Markrabě snad nabyl přesvědčení, že na Žerotína nelze více počítati a tak se ho snad chtěl zbyti způsobem nenápadným, jelikož záměr s Moravou vyžadoval opatrnosti.*) Ferdinand nebyl s výsledkem schůze nespokojen a jevil ochotu slíbiti markraběti odměnu, ovšem skromnou. Pán z Žerotína zpravil o tom, patrně potěšen, markraběte a žádal za novou schůzku, v níž by se stalo dohodnutí o podrobnostech.**) Rychlý vývin událostí však učinil přítrž tomuto vyjednávání a vůbec přerušil všecky svazky, kterými poután byl moravský vlastenec k někdejším svým přátelům.

Ve Vídni byli odhodláni předejíti všeliké nebezpečenství na Moravě svoláním zemského sněmu do Brna, na němž měla se vymoci podpora Ferdinandovi. I kdyby se takové žádosti nevyhovělo, předce by bylo důležito, kdyby sněm uznal práva Ferdinandova k panství nad zeměmi koruny české; a v ohledu tom nenadáli se ve Vídni žádného odporu. Karel z Žerotína byv tázán, zdali svolání sněmu považuje za vhodné, nebyl proti tomu záměru***), považoval

---

* Kor. Žer. Žerotín markraběti Brandenburskému dd. 5 dubna 1619, Ferdinandovi dd. 6. dubna 1619; Hartvikovi ze Stieten dd. 18. dubna 1619.

**) Kor. Žer. Žerotín markraběti Janu Jiřímu dd. 19. dubna 1619.

***) Víd. st. arch. Boh. Karel z Žerotína Ferdinandovi dd. 8. dubna 1619.

však za nezbytné, aby Ferdinand dostavil se osobně k jednání sněmovnímu, poněvadž jen tím způsobem může prý se docíliti šťastného výsledku. Proti hrozícímu útoku Čechů radil již dva dni před tím, aby vojsko moravské, rozložené hlavně v Brně a Olomouci, postaveno bylo na místech vhodnějších a proto napomenul kardinála z Dietrichsteina, jemuž byli stavové moravští svěřili vrchní velitelství, aby učinil potřebná opatření. Kardinál však, jemuž při rostoucím nebezpečenství nedostávalo se potřebné odhodlanosti, omlouval se nedostatečným plnomocenstvím a ponechal vojsko v posavadních stanicích, tak že moravská hranice proti Čechám nebyla nijakž hájena.*)

Kdežto Ferdinand a jeho přívrženci hleděli úzkostlivě vstříc nejbližším událostem na Moravě, učinili direktoři čeští rozhodné usnešení a zaslali dne 18. dubna hraběti z Thurnu do tábora u Budějovic rozkaz, aby se dal na pochod do Moravy; Matiáš z Thurnu vytáhl bez prodlení v čele té části najatého lidu, kterou mu dal Hohenlohe ležící v Rudolfově, aby odtud pozoroval Buquoye; dne 22. dubna dorazil již do Německého Brodu. Na cestě připojila se k němu část zřízené hotovosti zemské, tak že veškero jeho vojsko obnášelo asi 8—10.000 mužů.**) Důvěrnými posly byl již napřed zpravil moravskou šlechtu o nastávajícím rozhodnutí a dal ji vyzvati, aby přišli do Německého Brodu nebo aby se shromáždili na hranici české. Ještě nežli Thurn vytrhl z Německého Brodu, dostavili se poslové města Jihlavy, slibujíce, že brány města budou mu otevřeny. Skutečně Thurn mohl dne 23. dubna vejíti do města toho, kdež jej obyvatelé velmi přátelsky přijali; a také část šlechty moravské se sem dostavila sousedsky jej vítajíc. Již příštího dne hnul se Thurn dále, aniž by se setkával s nějakým odporem.

---

*) Kor. Žer. Žerotín kardinálu z Dietrichsteina dd. 6. dubna 1619. — Víd. st. arch. Trauttmannsdorff Ferdinandovi dd. 10. dubna 1619. — Tamt. Dietrichstein Ferdinandovi dd. 10. dubna 1619, v Mikulově.

**) Skala III, 121. — Podle zpráv sas. st. arch. (Lebzelter Schönbergovi dd. $\frac{13.}{23.}$ dubna 1619) velel Thurn pluku najatých žoldnéřů, 600 jezdců a 5000 mužů hotovosti zemské. Skála celý sbor páčí až na 16.000 mužů. Zprávu tu považujeme za nesprávnou proti určitému a současnému udání saského vyslance.

Vítali jej všady přátelsky a proto mohl oznámiti direktorům do Prahy, že vyjma 3—4 osoby hodlají se k němu přidati veškera šlechta a všecka města moravská.*)

Když Thurn dorazil do Znojma, shromážďila se tam skutečně velká část šlechty moravské a ujednáno, že spolek Moravy s Čechami má se uzavříti na sněmě brněnském, který byl Ferdinand zatím svolal na počátek května. Katolíci byli leknutím jako ochromeni; náčelníci jejich kardinál z Dietrichsteina a kníže z Liechtensteina již se poddávali proudu všeobecnému: onen vypravil totiž důvěrného sluhu Balthasara k Thurnovi se vzkázáním, že proti spolku s Čechami ničeho nenamítá; naopak chválil podobné jednání Hornorakušanů: takový strach se ho zmocnil. Kníže z Liechtensteina pak požadoval jmenem katolíků bezpečný průvod k nastávajícímu sněmu slibuje zároveň, že spolek s Čechami bude podporovati. Jen Karel z Žerotína trval důsledně na svém: veda život tichý na statku svém ani neobtěžoval vůdce hnutí radami svými aniž zapíral nedávné své minulosti sliby, nýbrž čekal, až se v Brně sejde sněm zemský, aby tady hlasu svého, ovšem ne pro Thurna, pozdvihl.**)

Tou dobou, co vojsko české táhlo do Znojma, chovaly se moravské sbory nečinně ve svých stanicích, jelikož od kardinála Dietrichsteina neobdržely jiných rozkazů. Mohlo se tedy očekávati, že budou následovati sněm a že se připojí k Čechům, pakli tak sněm zemský učiní. Jízda, jíž veleli plukovníci pán Jiří z Náchoda a pán Sedlnický, ležela u Brna. Pěchota však měla za vrchního velitele Albrechta z Valdšteina, slavného potom vojevůdce, a ubytována byla u Olomouce. Páni z Náchoda a Valdšteina byli přívrženci Ferdinandovými a měli tedy velmi kritické postavení, jelikož představený nejbližší kardinál z Ditrichsteina nedal jim žádných rozkazů, kdežto v několika dnech bylo jim očekávati rozkazy z Brna, aby se spojili s Thurnem, nebudou-li vůbec zbaveni velitelství. Na to však oba nechtěli nechat dojíti a proto oba chtěli se pokusit, aby vojsko,

---

*) Skala III, 122. — Sas. st. arch. List Thurnův dd. 27. dubna (9171 B. XII. fol. 239). Tamt. Lebzelter Schönbergovi dd. $\frac{17.}{27.}$ dubna 1619. — Tamt. Lebzelter Schönbergovi dd. $\frac{19.}{29.}$ dubna 1619.

**) Sas. st. arch. Thurn direktorům dd. 1. května 1619, v Znojmě.

jemuž veleli, zachovali Ferdinandovi. Není pochybnosti, že se skrze tajné posly dohodli o tom záměru a že tentýž den (30. duben) 1619
ustanovili k jeho provedení.

Pán z Náchoda společný záměr chtěl provésti tím způsobem, že ustanoveného dne vytáhl se svým jízdeckým plukem z Brna a z okolí. Pluk dal se za ním v pochod směrem k Olomouci bez odporu, ale jakmile se vzdálili od města, najednou důstojníci obklopili pána z Náchoda a podplukovník Stubenvoll se ho otázal, zdali se dal na pochod z rozkazu stavů a požadoval, aby pán z Náchoda ukázal důstojníkům dotýčný rozkaz. Když v největších rozpacích odpověděl, že jedná podle nařízení hejtmana zemského, Stubenvoll se opřel moci domnělého toho rozkazu, jelikož stavům je rozhodovati, jak se má užívati vojska jejich a nadával konečně plukovníkovi darebů a zrádců. Ostatní důstojníci a vojsko schválili jednání Stubenvollovo a vrátili se pod jeho velením do svých předešlých stanic. Opuštěný plukovník byl rád, že vyvázl životem a prchl do Vídně.*)

Zpráva o této události dostala se již příštího dne do Znojma, kde právě Thurn slavil svou schůzku se šlechtici moravskými. Všecky naplnilo velkou radostí, že se nezdařil záměr pána z Náchoda; stavové se usnesli cestu do Brna bez prodlení nastoupiti, aby se urychlilo jednání sněmovní. Thurn oznamuje s jásotem direktorům obrat na Moravě, vyzýval je, aby jen rychle vypravili své posly do Brna, by spolek Čech s Moravou konečně stal se skutkem. — O bezpečnosť šlechticů, ani vyjeli ze Znojma, pečoval pan Petr Sedlnický, kterýž je provázel s větší částí svého pluku jízdeckého do Brna a tak již napřed se vzdal všelikého spojení s pány z Valdšteina a Náchoda.

V Brně shromáždili se zatím k nastávajícímu sněmu kardinál z Dietrichsteina, kníže z Liechtensteina, Karel z Žerotína a značná časť katolických šlechticů. Mysl jejich beztoho sklíčená nezdařeným pokusem pána z Náchoda ještě více poklesla, tak že uznali za vhodné odpůrce své mírniti přátelskou přívětivostí. Když šlech-

*) Skála. III. 124 a sled. — Bernburský arch. B. IV. $\frac{\text{Vol. XII.}}{89}$ o událostech na Moravě dne 30. dubna 1619. — Rozličné zprávy v sas. st. arch.

tici ze Znojma dorazili asi na půl druhé míle k Brnu, setkali se s katolickými šlechtici, ani jim vyjeli z Brna vstříc; i museli v tom shledávati spíše uznání počínajícího svého panství, nežli pouhou zdvořilosť. V Brně pak stavové protestantští odbývali krátkou poradu v jednom domě městském, z jehož oken potom Ladislav Velen z Žerotína tázal se lidu před domem shromážděného, chtějí-li se stavy býti za jedno? Když lid, jak se dalo předvídati, pro stavy se osvědčil, byly zavřeny brány městské, aby přepadení města stalo se nemožným. Po té odebrali se protestantští šlechtici, k nimž se zatím přidali poslanci rozličných měst a jmenovitě měšťanstvo brněnské, na tržiště a zde sestoupivše se v kolo pod šírým nebem přisahali, že do těch hrdel a statků budou práv svých hájiti a jeden druhému pomáhati.

Téhož nebo následujícího dne došla do Brna zpráva, že pan Albrecht z Valdšteina chtěl provésti s plukem svým podobný kousek jako pán z Náchoda, že však při tom také nepochodil.

O skvělé dráze Valdšteinově se ví, že násilná jeho odhodlanosť, ana neznala žádných pochybností a ohledů, byla jednou z hlavních pák jeho výsledků. Ona se v něm nezrodila teprvé na jeho skvělé dráze, nýbrž jí byla tato dráha zahájena. Odhodlav se přidržeti se Ferdinanda, povolal k sobě dne 30. dubna v poledne svého podplukovníka a nařídil mu, aby ještě téhož dne dal se na pochod s devíti praporci, on že s desátým co nejdříve bude následovati. Mělť úmysl s plukem svým dostihnouti hranice uherské a tam obsaditi průsmyk některý, aby měly volnou cestu voje pomocné, které Ferdinand z Uher očekával, a které k Dampierrovi měly přiraziti. Podplukovník dal se na pochod; ale jelikož viděl, že Valdštein za ním netáhne a jelikož přeje stavům protestantským, záměry jeho tušil a překaziti chtěl, navrátil se večerem do Olomouce. Valdštein tak se rozzuřil nad tou neposlušností, že se vrhl na podplukovníka a kordem svým jej probodl, tak že spadl mrtev s koně. Odhodlanosť tato všecky postrašila; Valdštein ihned jmenoval nového podplukovníka a nařídil mu, aby s devíti praporci okamžitě opustil Olomouc a táhl do místa ustanoveného. Rozkaz ten proveden bez váhání.

Pozdě večer odebral se Valdštein s vojenskou stráží k úřed-

níku, jenž v Olomouci opatroval stavovskou pokladnu a vyzval jej, aby mu vydal veškery peníze, jichž se počítalo na 96.000 tolarů. Úředníku, jenž peníze vydati nechtěl, pohrozil Valdštein smrtí, načež ovšem peníze byly vydány. Peníze naloženy honem na vozy připravené a Valdštein ještě v noci odtáhl z města se zbytkem pluku, dohonil přední voj a táhl k hranici uherské. Moravští stavové, kteří zatím se byli vlády zmocnili, zvěděvše, co se stalo, vyslali oddělení jízdy za plukem valdšteinským, aby jej přiměli k návratu. Šest praporců, any beztoho s nechutí táhly se svým plukovníkem, šťastně dohoněno a zpět přivedeno, zbytek pluku buď věrně se přidržel Ferdinanda, nebo se rozešel; ale Valdštein pospíšil s ukořistěnými penězi do Vídně a odevzdal je králi k volnému upotřebení.

Příštího dne po slavné přísaze odebrali se moravští stavové do bytu kardinálova a tázali se ho, zdali jakožto general, ustanovený od sněmu pro obranu země, měl povědomosť o zradě Náchodského a Valdšteina, což právě vyšlo na jevo? Nežli kardinál mohl nevinu svou osvědčiti, což mohl učiniti s dobrým svědomím, hrozili mu někteří šlechtici osudem českých místodržitelů a ukazovali již na okno, z něhož jej míní shoditi. Na smrt poděšen osvědčoval Dietrichstein, že neměl ani tušení o záměru obou plukovníků, neřkuli aby byl s nimi srozuměn. I nabízel se, že se vzdá svého úřadu, aby stavové po své vůli mohli opatřiti svou bezpečnosť, slibuje také, že se s nimi věrně a pevně spolčí proti komukoli. Pokorná slova biskupa jinak tak hrdého a vyzývavého zaplašila vražedné myšlenky, pakli se jimi někdo do opravdy zabýval a stavové odebrali se k pánu Karlovi ze Žerotína. Zde opakoval se podobný výjev, jen že pán z Žerotína choval se odhodlaně a všelikou spoluvinu jednoduše popíral. Konečně navštíven kníže z Liechtensteina a vytýkána mu také, avšak slovy méně ostrými, spoluvina; s knížetem rozloučili se stavové dosti přátelsky, jelikož osvědčoval nejen svou nevinu, nýbrž také hned sliboval, že chce odtud býti za jedno se stavy a krev a statky své obětovati, což také rukoudáním potvrdil.*) Stavové zajisté ještě téhož dne počali

*) Skála III. — Bernburský arch. B. IV., vol. XII. o příbězích na Moravě dne 30. dubna 1619. — Sas. st. arch. Höenův list stavům rakouským

jednati přátelštěji s Liechtensteinem nežli s kardinálem a Žerotínem; neboť kníže z Liechtensteina ponechán na svobodě, oběma ostatním však večer uloženo domácí vězení a k obydlí jejich postavena na stráž oddělení mušketýrů. Když Dietrichsteinovi bylo oznámeno opatření toto, opakoval se předešlý výjev žalostný; bědoval a plakal a nabídl se, že opustí zemi, že se odebere do Italie nebo kam jinam by si stavové přáli; ale tím osudu svého nezměnil. Důstojně choval se Karel z Žerotína; vazbě klidně se podrobil a varoval jen své odpůrce, aby neporušili svobod stavovských, jelikož by tak zuřili jen proti sobě samým.

Od této chvíle dohrána byla úloha Žerotínova, on se stal politicky mrtvým. Karel z Žerotína neobyčejnou vytrvalostí snažil se zachovati mír a smířiti protivy nedbaje toho, že se připravuje o sympatie své strany a že na sebe uvaluje podezření, jako by se byl zproneveřil vlastnímu přesvědčení. Ješto došlo nyní k nejhoršímu a strany usilovaly o vzájemné vyhlazení, smiřovací jeho úloha došla svého ukončení. Jeho smýšlení a jeho víra měly jej nyní uvésti v náruč protestantů, ale o tomto spolku nechtěl ničeho více slyšeti. Zdaliž přesvědčen byl do nejhlubší duše, že povstalci zastírají se důvody nepoctivými, nebo zdaliž se až příliš řídil svazky rodinnými, do jakých se dostal sňatkem svým s rodem valdšteinským, kdož by to mohl věděti? Náležel ovšem nyní k straně královĕ, ale již ne více jako dříve co činný člen v jeho radě, nýbrž co němý chráněnec. Ferdinand, jejž stavové co nejvýše ohrožovali, nepotřeboval více prostředkovatelů, nýbrž rázných vojevůdců; a když se vítězství nachýlilo na jeho stranu, potřeboval jen vyšetřovacích soudců a reformačních komisarů, jenž by odpůrci poraženému vaz zlomili. Pak se dostavila doba Dietrichsteinova, aby se pomstil na těch, kdo se dívali jeho pokoření a posmívali se jeho ženským slzím; Žerotínovi bylo pak lidí se vystříhati a denně klásti si trapnou otázku, zdali k Ferdinandovi nepřidal se spíše z ješitného sebepřeceňování a neoprávněné povolnosti, nežli po svědomitém uvážení.

---

o pořízení jeho na Moravě dd. 14. května, ve Vídni 1619. — Tamt. Zpráva o nejnovějších událostech v Brně, sepsaná od strýce hraběte Jindřicha Matiáše z Thurnu (B. XII. fol. 415—16). D'Elvert, Beitrag zur Geschichte der Rebellion, Reformation etc. D. I. str. 14.

Tak sřítil se také na Moravě zbytek moci habsburské. Země, udržovaná posud v poslušnosti jen nejvyššími úředníky zemskými, dynastii oddanými, byla nyní odhodlána, sama vládu si opatřiti a síly své s povstalci českými spojiti. Nebylo snad člověka, jenž by byl panství Ferdinandovo po tomto obratu nepovažoval za zvrácené, ano Dietrichstein ve vězení svém až k výčitkám královi se utíkal. V listech svých, které skoro každého dne zasýlal do Vídně, káral co nejostřeji libovolnosť Valdšteinovu, zabavení peněz vyhlašoval za skutek bezprávný, neschvaloval útoku, jakýž podle jeho domnění chystal Ferdinand proti Moravě s voji Dampierrovými, odsuzoval útočnou jeho politiku, jejíž smutné výsledky, jak tvrdil, předvídal a předpovídal; i požadoval, aby Ferdinand okamžitě nahradil peníze Valdšteinem uloupené, aby se nestaly věci nejhorší a nebyla prolita krev nevinná — čímž především sebe měl na zřeteli. Dietrichstein dokonce se nabízel, že 96.000 tolarů stavům sám nahradí, budou-li mu půjčeny od Ferdinanda. Tento přiveden žalostnými dopisy kardinálovými do nemilých rozpaků; vlastní rozum mu pravil, že nyní je ztracena také Morava a že ze země té zbyly mu jediné peníze Valdšteinem ukořistěné a nyní měl je vydati a sám poskytnouti odpůrcům prostředky k dalšímu boji? V pochybnostech těchto tázal se rádců svých o dobré zdání; někteří mu odporučovali, aby vyslyšel prosby kardinálovy, Eggenberg tomu odporoval. Král rozhodnuv se pro radu první psal kardinálovi, že peníze jsou pohotově pro stavy moravské a že si je mohou z Vídně odvézti. Jeden strýc kardinalův, hrabě z Dietrichsteina obstaral potom o vlastní ujmě dovoz peněz a ukončil tak úzkosti vězňovy.*)

Stavové moravští ustavivše se dne 4. května jako sněm zemský 1619
počali porady své tím, že ssadili některé neoblíbené osoby s nejvyšších úřadů zemských a vládu sami úplně ujali. Zášti stavů padl nejdříve za oběť hejtman zemský Ladislav z Lobkovic, jenž musel zároveň slíbiti, že bez vědomí stavů z Brna se nevzdálí.

*) Víd. st. arch. Boh. Dietrichstein Ferdinandovi dd. 3., 6. a 7. května 1619. — Tamt. Ferdinand Dietrichsteinovi dd. 8. května 1619. — Simancas $\frac{712}{84}$ Oñate Filipovi dd. 19. května 1619. — Sas. st. arch. Zeidler do Saska kurf. dd. $\frac{16.}{26.}$ května 1619.

Kardinál vzdal se vrchního velitelství a správy pokladny stavovské, načež stavové i v této věci učinili potřebné opatření. Velitelství nad jednotlivými pluky svěřeno kromě Sedlnického pánům Fridrichovi z Tiefenbachu a Ladislavovi Velenovi z Žerotína; pán z Tiefenbachu sestavil pluk valdšteinský, Velen z Žerotína zřídil pluk náchodský. Pak stalo se usnešení, vypověditi také na věčné časy jesuity ze země. Příštího dne dostavila se komise stavovská zrovna před jídlem do koleje jesuitské, a sdělíc otcům usnešení sněmu vyzvala je, aby ihned z města a ze země odešli. Když jesuitům odepřena i ta prosba, aby se alespoň nasytiti mohli, bez prodlení na cestu se připravili a po dvou z města odešli. Asi za půl druhé hodiny po jich odchodu vznikl požár ve dvoře jesuitském na předměstí a šířil se v sousedství, tak že asi 100 domů lehlo popelem. Hned ovšem rozneslo se po městě, že jesuiti oheň založili, aby se tak pomstili za své vyhnanství. Stavové tedy vypravili za nimi oddělení jízdy, aby se vrátili do města a z obvinění toho se zodpovídali. Tak jesuiti vrátili se za několik hodin do města a museli přestáti delší výslech. Než neshledáno při nich žádné viny a tak ještě téhož dne město opustili.*)

Stavové, opatřivše tak záležitosti, které podle jejich zdání nejdříve vyžadovaly bezodkladného uspořádání, jali se pojednávati o poměru svém k Čechám a k povstání, kteréž směřovalo proti
1619 Ferdinandovi. Již dne 4. května dostavil se před ně vyslanec protestantských stavů horno- a dolnorakouských Maximilian Höen žádaje za spolek s Rakušany; dne 6. přibylo za týmž účelem 12 poslů českých, vedených předsedou direktorů, Václavem Vilémem z Roupova. Dne 8. května měla česká deputace slavné slyšení v zemském domě, při kteréž příležitosti řečnil Roupovec, vyzývaje stavy, aby se k Čechům přidali a zbrojný svůj lid s českým vojskem spojili. Jemu odpověděl nejvyšší komoří moravský, že stavové bez odkladu návrh ten budou uvažovati; vedle toho pak osvědčoval nejupřímnější přátelství Moravanů k Čechům.**)

*) Sas. st. arch. Zpráva českých vyslanců direktorům dd. 9. května 1619. — Skála III. 132. Den odchodu jesuitů udává Skála mylně o 2 dni dříve.

**) Skála III., 133 uvádí při slyšení českých poslů také hraběte z Thurnu a vypravuje pak dopodrobna, jak by se bylo s Dietrichsteinem a Žero-

Za dva dni po tomto slyšení zřídili stavové vládu po způsobu českém, zvolivše k tomu 30 direktorů: 12 ze stavu panského, 12 z rytířského a 6 z poslanců městských. Následujícího dne odpověděno české deputaci, že Moravané jsou ochotni spolek s nimi uzavříti a vojsko své s českým spojiti. Podobná přípověď dána i vyslanci rakouskému. Tak přidala se i Morava k povstalcům a obrátila síly své proti Ferdinandovi.*)

III.

Stavové čeští hodlali spolku s Moravany užiti bezprostředně k útoku na arcknížectví Rakouské, jelikož s jeho stavy zjednány byly již před delší dobou rozličné styky, jež se nyní měly využitkovati. Roztržka mezi králem a protestantskými stavy v Rakousích byla zatím zapustila hluboké kořeny a tak se Čechové mohli dobře nadíti rychlého a úplného vítězství.

První vladařský výkon Ferdinandův po smrti Matiášově týkal se Dolních Rakous. Nařídilť maršálku zemskému Ursenbeckovi, aby stavy svolal na den 21. března do zemského domu. Ursenbeck 1619
nepovažoval se za oprávněna k tomu, poněvadž úřad jeho vypršel smrtí císařovou; vyhověl však požadavku tomu a svolal stavy k poradě. Dostavili se katolíci i protestanti, ale tito se ohražovali proti pozvání pána z Ursenbecka, jelikož prý k tomu nemá práva a svolání stavů státi prý se mělo od „osob zřízených.“ Ferdinand byv zpraven o tomto ohražení a uznávaje je za oprávněné, přívětivým jednáním hleděl uchlácholiti rozmrzelosť protestantů. Slíbil jim, že přání jejich splní, začež požadoval, aby společně s katolíky dostavili se do hradu vyslechnout některá jeho sdělení.

tínem, kteří prý byli také na sněmě, opakovalo vyhození z okna, kdyby to byl Thurn nepřekazil. Vypravování to však spočívá nejspíše na mylné pověsti. Mámeť o současných událostech po ruce velmi mnoho korespondencí, z nichž žádná neví ničeho o tak důležitém případě; dále se podobá, že Thurn do Brna ani nepřišel; jisto je, že 8. května, na který den Skála klade tento výjev, nebyl v Brně, nýbrž v Tasovicích u Znojma jak svědčí list jeho (v saském st. archivu) odtud vydaný.

*) Saský st. arch. Höenova zpráva rakouským stavům dd. 14. května 1619. — D'Elvert, Beiträge d. I. str. 20.

Již prudký spor o nepatrnou otázku formální svědčil, že protestanti odhodláni jsou jednati rozhodněji nežli doposud. Ukázalo se to již následujícího dne, když někteří protestanti zříkajíce se všelikého společenství s katolíky nechtěli s nimi ku dvoru se dostaviti, dokud by stížnosti jejich o víře nebyly napraveny. Na naléhavé přímluvy pána z Ursenbecka upustili však od svého odporu a dostavili se dne 25. března k společnému slyšení. V přijímací 1619
síni hradní sdělil jim biskup Labudský u přítomnosti Ferdinandovy, že arcikníže Albrecht, dědic zemřelého Matiáše, z rozličných důvodů nemůže přijíti do Vídně a že tedy předvídaje takový případ, ještě za života císařova sdělal plnomocenství, kterým milovanému strýci svému králi Ferdinandovi svěřil vládu v Rakousích. Na to Ferdinand sám ujal se slova, odporučuje stavům, aby tímto sdělením se spravovali; pak jim odevzdával písemnou předlohu, o níž se měli přede vším jiným raditi.

Stavové obou stran odebrali se do sněmovny a vyslechli tady plnomocenství arciknížete Albrechta pro Ferdinanda a předlohu královu, kterouž byli vyzváni holdovati obvyklým způsobem Albrechtovi. Jakmile se počalo jednati o těch věcech, prohlásil pan Hans Jörger jménem protestantů, že s katolíky nebudou jednati společně, dokud stížnostem jejich o náboženství nebude vyhověno úplně. Protestanti byli odhodláni přerušiti činnosť sněmovní a správu země neuznáním plnomocenství Albrechtova, aby tak dosáhli vítězství. Nemohli ani voliti příhodnější doby k svému odporu nežli byla nynější, neboť každým způsobem musely se dostaviti velké zmatky, nastal-li spor o otázku, komu přísluší vláda v Rakousích. Po slovech Jörgrových odešli protestanti do jiné síně v zemském domě. Sněm dolnorakouský byl tím roztržen a jen v některých případech shromažďovali se všickni poslanci k společnému sezení.*)

Politické strany v XVII. století nevyznamenávaly se hbitým usnášením a rychlým jednáním a tak se nesmíme diviti, že protestanti prozatím trochu klidu si popřáli a další porady a usnášení odročili k 15. dubnu, jak se pravilo, aby se shromáždili u větším 1619

---

*) Sas. st. arch. Was nach Mathias Tode im Landhaus vom 20.—25. März fürgegangen. Tamt. Zeidler do Saska kurf. ddo. $\frac{6.\ \text{dubna}}{27.\ \text{března}}$ 1619.

počtu, ale skutečně proto, poněvadž se nejspíše chtěli dorozuměti s Hornorakušany. Katolíci, jimž usnešení toto bylo sděleno, mohli ovšem za sebe odpovědít na předlohu Ferdinandovu a nabídnouti se k holdování, ale také toho neučinili a odročili další své porady až k 15. dubnu*).

Co ve Vídni další porady stavovské vyčkávali s nedůvěrou a starostí, porady sněmu hornorakouského, jenž zasedal v Linci od počátku dubna, vzaly obrat nejvýše významný, což ovšem muselo míti největší účinek na další chování protestantů dolnorakouských. V Linci měli pánové Tschernembl a Gothard ze Starhemberka největší vliv a jako již r. 1608 hodlali tehdejší spor mezi Rudolfem a Matiášem využitkovati na záhubu panující dynastie, tak chtěli i nynějších poměrů užíti k tomu, aby jak své svobody náboženské tak svou moc a sílu pojistili si na ujmu práv zeměpanských. Tschernembl proto odporoučel svým stavovským soudruhům, aby se vlády zmocnili pod tou záminkou, že arcikníže Albrecht, pravý dědic, mešká mimo zemi a že v tomto případě nemá nikdo třetí práva vésti vládu místo stavů až do příchodu pána dědičného. Tschernembl záměr tento pojal patrně již za života Matiášova, neboť hned potom jakmile do Lince došla zpráva o smrti císařově, strojil se výbor stavovský, jímž on vládl, převzíti správu země; vyzvalť arciknížecí úředníky v Linci, aby mu zámek vydali. Libovolný tento krok ospravedlňoval Tschernembl později zvláštním dobrým zdáním, v němž z dějin rakouských snažil se dokázati, že po smrti některých knížat měli stavové vynikající účastenství v správě země. Kdo však zná ústavy středověké, jak u vývinu svém vykazují mnoho nehotového, jak jednotlivé kusy mezi sebou nesouvisí a často vzájemně si odporují, ví také, že často lze z nich čerpati dosti důkazů pro opačné náhledy a pojmy právní, tak že důvody, jakými se dokládal Tschernembl, mohly býti zvráceny důvody jinými, neméně závažnými.

Výbor stavovský ujímaje skutečně vládu svolal zároveň sněm zemský na den 2. dubna a zpravil o tom Ferdinanda s vyzváním,

*) Sas. st. arch. Z Vídně dd. 22. dubna 1619. Tamt. Z Vídně dd. 23. dub. 1619. — Tamt. Zeidler do Saska kurf. dd. 4./14. dubna. — Tamt. Z Vídně dd. 15. dubna 1619.

aby na sněm vypravil své komisary, chce-li stavům něco přednésti. Ferdinand skutečně vyslal do Lince pány Jiřího Teufla a Mikuláše z Grünthalu a dal stavům oznámiti, že od arciknížete Albrechta byl jmenován jeho zástupcem a plenipotentiářem a že tedy požaduje, aby mu věrnost slíbili. Kromě stavu prelatského nebylo na sněmě nikoho, kdo by byl požadavku toho dbal nebo jej dokonce podporoval. Naopak jedni druhých utvrzovali v domnění, že stavové mají právo k spravování záležitostí zemských a ve smyslu tomto učiněn rozhodný krok tím, že zvolen hejtman zemský, jemuž odevzdána nejen správa země nýbrž také dohlídka na statky komorní. Volba padla na pána z Pohlheima, který býval hejtmanem zemským již za Matiáše a také od Ferdinanda byl prozatím pro tu hodnosť ustanoven, tak že stavové tím oposici svou trochu zmírnili. Preláti, ani těchto kroků libovolných a přede vším správy nově zřízené nechtěli uznati, oddělili se od ostatních stavů a tak i v Horních Rakousích stalo se na sněmě rozštěpení.

Mohlo-li se očekávati, že odhodlané jednání Hornorakušanů způsobí značný dojem na Dolnorakušany, dojem ten musel ještě vzrůsti zprávami o tom, jak se v Linci hodlají zachovati ve sporu českém. Dolnorakušané v přípisech svých k Matiášovi netajili se nijak sympatiemi svými k Čechům, Hornorakušané osvědčili je nyní skutkem. Ferdinand uložil také svým komisarům, aby od sněmu lineckého vymohli svobodný průchod vojsku jeho, jehož chtěl užíti proti Čechám. S jakým asi osudem potká se jeho žádosť, o tom svědčilo srdečné vítání českých poslů pana Radslava ml. Vchynského a pana Petra Millera z Milhausenu, kteří toutéž dobou přibyli do Lince se žádostí k stavům, aby se s Čechy spojili. Hornorakušané byli ochotni vyhověti této žádosti a proto se usnesli zbrojné své síly doplniti a panu Gothardovi ze Starhemberka svěřena správa všech věcí vojenských. Ferdinand dověděv se o těchto usneseních pokáral Hornorakušany, ale způsobil tolik, že mu odpověděli příštího dne, kterak jsou odhodláni spravedlivou věc Čechů hájiti až do poslední kapky krve.*)

---

*) Skála III. 115 a sled. — Sas. st. arch. 7170. Kniha X. fol. 305. Zeidler Sasku kurf. 55. 27. března starého slohu 1619 ve Vídni. — Tamt. Kniha XII. fol. 76. Zeidler Sasku kurf. dd. 4. dub. st. sl. 1619. ve Vídni.

V Linci nemohli se ovšem nadíti, že Ferdinand uzná vládu nově zřízenou. Pakli předce zvolili deputaci, kteráž by mu žádost tu přednesla osobně, měli při tom hlavně ten úmysl, se stavy dolnorakouskými se spojiti a k podobně káznému jednání je vyzvati. Když deputace vedená Karlem Jörgrem dorazila do Vídně, stavové dolnorakouští byli již zase shromážděni. Deputace ještě dříve nežli si zjednala slyšení u krále, aby mu žádost svou přednesla, požádala za slyšení sněm dolnorakouský, čemuž vyhověno. Stavové různící se mezi sebou, shromážděni byli vesměs dne 23. dubna v sněmovně. Jörger promlouvaje jménem deputace, vytkl postavení, jaké by měli zaujímati stavové všech zemí habsburských ve sporu českém: od všelikého dalšího boje mělo se upustiti a stavové rakouští, moravští a uherští měli společně napomínati Ferdinanda k míru a měli sami prostředkovati. Na konec sdělil jim Jörger, že stavové v Linci ujali vládu, k čemuž podle podobných případů ze starších dob mají plné právo. Řečí svou nevyzýval sice Dolnorakušanů, aby také tak učinili, ale řeč jeho nepřipouštěla jiného výkladu.

Po dvou dnech odevzdala deputace linecká protestantům dolnorakouským druhé poselství, v němž se otevřeně vykládalo o politice, jaká by se měla prováděti, čímž se odhaloval operační plán protestantský. Nejprvé přimlouváno Dolnorakušanům, aby na svých náboženských požadavcích pevně stáli a neholdovali, dokud by všecky svobody jejich nebyly dostatečně pojištěny; pak se vypravovalo, že v Horních Rakousích uzavřeli spolek s Čechami t. j. že jim v ohledu tom dali slib určitý. Hornorakušané se omlouvali také, že s rozhodnutím svým nečekali na Dolnorakušany, nýbrž hned se uchopili ruky od Čechů ke spolku nabídnuté a že nyní v stejném smyslu účinkují na Uhry a Moravany. Aby spolek byl dosti mocný, měli se Dolnorakušané k němu přidati a zbrojný lid honem najmouti.*) — Viděti z toho, jakým způsobem Tschernembl (neboť druhé poselství sepsáno výhradně podle jeho návrhů) upraviti chtěl další jednání stavů a jak již pomýšlel na prostředky násilné. Pochopujeme tedy také obavy Hornorakušanů, aby tento operační

*) Sas. st. arch. Der oberösterr. Stände andere Audienz bei den niederösterr. evang. Ständen dd. 25. dub. 1619.

plán nevešel v známosť; proto připojili žádosť k poselství svému, aby věc byla tajena. Pán z Traunu, jejž byli protestanti dolnorakouští zvolili předsedou ku svým poradám, odpověděl deputaci linecké, že návrhy její budou uváženy.

Za nějakou chvíli dostavila se deputace k Ferdinandovi žádajíc, jak jí bylo uloženo, aby se stavy českými po dobrém se vyrovnal a aby uznal vládu od stavů hornorakouských zřízenou. K první žádosti odpověděl Ferdinand, že po všecky časy o mír se snažil a že proto po smrti Matiášově několikráte psal do Čech, aniž by od stavů tamějších byl dostal nějaké odpovědi. Proto že zajisté má právo dbáti také svého prospěchu a učiniti, co k zachování práv jeho je nezbytným. Odmítl tedy prostředkování Hornorakušanů a nevyhověl ani druhému jejich přání. Ferdinand sice jednání Hornorakušanů v této příčině nenazval přímo nezákonným a revolučním, ale odepřel mu uznání pravě, jako svobod stavovských nechce nijak rušiti, že také ničeho neschválí, co by rodu jeho mohlo býti na újmu.*)

Že Hornorakušané připraveni byli na takovouto odpověď, vysvítá z toho, že ani na ni nečekajíce řídili dále zcela samostatně zemské záležitosti. Vrchní jich velitel Gothard ze Starhemberka pilně pečoval o najímání nových sborů a zároveň učinil opatření o sbírání a přehlížení všeobecné hotovosti zemské, kteráž měla býti povolána do zbraně. Za souhlasu stavů vypravil koncem dubna do Čech 300 mužů, kteříž obsadili klášter vyšebrodský, aby odtud překáželi dopravám zbrojného lidu, na účet Ferdinandův v Němcích najímaného. Zároveň dal v Rakousích obsaditi všecky průsmyky, aby tak stížil pochod cizího vojska, které by snad z Tyrolska přicházelo. On zkrátka činil taková opatření, že nebylo žádné pochybnosti, kterak mezi českými a hornorakouskými náčelníky docíleno je úplné dohodnutí. S českými veliteli Thurnem a Hohenlohem zjednal si nejdůvěrnější spojení a prvnímu oznamoval, jak v Dolních Rakousích přejou odhodlanému jednání lineckého sněmu a jak očekávají, že on (Starhemberg) s lidem svým obsadí město Kremži

*) Sas. st. arch. Der oberösterr. Deputation erste Audienz bei Ferdinand dd. 25. dubna 1619.

a Stein.*) Avšak toho že učiniti nemůže, poněvadž by tím odvedl vojsko z jiných průsmyků a tak cizímu lidu válečnému otevřel cestu do Rakous. Thurn nechať tedy s největším spěchem postupuje do Dolních Rakous, kde jej očekávají jako Mesiáše. Hohenlohovi projevil Starhemberg přání, aby se někde sešli a o věcech politických a vojenských úplně dorozuměli. V horlivosti své mu radil, aby podporoval plukovníka Salderna v najímání vojska, jelikož lze bezpečně za to míti, že Dolnorakušané vezmou jej se vším tím lidem do služeb svých. Jmenovaný plukovník skutečně snažil se tehdáž najmouti 3000 mužů pěchoty a 500 jezdců.**)

Ferdinand, jenž o všech krocích směřujících k jeho záhubě měl alespoň částečně vědomosť a jenž věděl, že vlastním vůdcem stavů hornorakouských je pan Tschernembl, hodlal jej pro sebe získati a pozval jej proto k osobní rozmluvě do Vídně. Pochybovati nelze, že přívětivé jednání Ferdinandovo bylo by na Tschernembla účinkovalo a jej snad odvrátilo od provádění politických jeho záměrů. Tschernembl nevyhověl pozvání tomu, ne jako by se obával o vlastní bezpečnosť, nýbrž poněvadž nedůvěřoval dobrosrdečným způsobům Ferdinandovým. Avšak při této příležitosti zaslal Ferdinandovi list, kterým jej vyzýval, aby změnil posavadní svou politiku: měl zastaviti najímání lidu, měl vojsko své rozpustiti a svolati výbory ze všech svých zemí, jimž by mohl klidně svěřiti sprostředkování ve sporu českém. Otázka česká že zabírá všecken jeho čas a aby tedy si ulehčil, že by se měl vzdáti vlády v Rakousích, která mu beztoho nenáleží.***)

Za několik dní uznal Tschernembl za dobré tento přípis doplniti druhým, jenž svým rozsahem vypadal jako nějaké pojednání. Vykládáno v něm obšírně o otázce, komu nyní vláda přisluší. Starhemberg tvrdil, že stavové jsou povinni poslouchati pouze dědičného pána svého, tedy arciknížete Albrechta; aby však uznali zplnomocněnce, k tomu že nejsou zavázáni nehledě ani k tomu, že plná

*) Sas. st. arch. Starhemberg Thurnovi dd. 28. dubna 1619; Starhemberg Hohenlohovi dd. 28. dubna 1619.

**) Sas. st. arch. Lebzelter Schönbergovi dd. $\frac{\text{23. dubna}}{\text{3. května}}$ 1619.

***) Tschernembl Ferdinandovi II. dd. 11. května 1619. Přepis v brněn. arch.

moc vydána byla od arciknížete Albrechta bez jejich vědomí a že je také pochybno, zdali se po smrti císařově jinak nerozmyslil. Ostatně že je na prospěch panující dynastie, aby vláda za nezletilosti panovníkovy nebo je-li jinak zaneprázdněn, vykonávána byla od stavů a ne od nějaké třetí osoby. — Co se týká českého sporu odporoučel králi zase bezodkladné svolání stavovských výborů ze všech jeho zemí. Za jich pomoci že by se ve Vídni mohlo jednati o porovnání, jehož zdárnému výsledku by se velice prospělo přiměřenými kroky jako rozpuštěním vojenského lidu a propůjčením svobod náboženských Štýrsku, Korutanům a Krajině. Tím že by si Ferdinand nejen pojistil panství nade všemi svými zeměmi, nýbrž že by také dosáhl koruny císařské. Celý přípis proniknut je takovým přesvědčením, že bychom se skoro mohli domnívati, kterak Starhemberg považoval za možný zdar záměru svého, že totiž bude moci utvořiti stát protestantský s katolickým panovníkem.*)

Ještě Ferdinand nevěděl, že Tschernembl nevyhoví jeho přání, když došla zpráva, že Hornorakušané obsadili Vyšší Brod a tím se skutečně přidali k jeho odpůrcům. Povolal tedy k sobě deputaci lineckou, ana ještě prodlévala ve Vídni a stěžoval si jako otec uražený, že takového nepřátelství „od nich si nezasloužil, poněvadž jim po celý svůj život nic nepříjemného neučinil.“ Tento krok nepřátelský že však nechce považovati za konečnou roztržku, nýbrž za nerozvážné ukvapení; i prosil deputaci zasaditi se, aby vojsko bylo odvoláno.**)

Zatím také protestanti dolnorakouští pilni jsouce příkladu a rad svých soudruhů lineckých, od svého opětného shromáždění se ve Vídni doléhali na krále rozličnými žádostmi, vesměs povahy nepřátelské. Požadovalit také, aby Ferdinand zanechal všeho dalšího zbrojení, aby vojsko z Uher táhnoucí nazpět poslal a vůbec aby všecken lid válečný v Rakousku rozpustil. Toutéž dobou učinili usnešení uzavříti s Čechami žádoucí spolek a vypravili proto posly své na Moravu, aby přiměli Moravany k podobným krokům, neboť

*) Tschernembl Ferdinandovi dd. 20. května 1619. V archivu c. k. ministerstva vnitra.

**) Sas. st. arch. Odpověď Ferdinandova při druhém slyšení dd. 3. května 1619. Odpověď Ferdinandova při třetím slyšení dd. 7. května 1619.

myslili, že Morava se chce přidržovati Ferdinanda, čehož však více nebylo. Maximilian Höen měl v Brně ohlásiti, že Rakušané podle konfederace před 11 léty uzavřené hodlají do jednoho povstati a Moravany v jich svobodách obhajovati, začež požadují stejnou pomoc s druhé strany. Osvědčení toto vypadalo jako pozvání, aby Moravané poslali svůj zbrojný lid do Rakous a aby hraběte Thurna podporovali na jeho výpravě do této země.*) Dolnorakušané hleděli získati také Uhry: Zachariáš Starzer vypraven jsa do Prešpurku, měl si tam u palatina stěžovati na pomoc, jaká se Ferdinandovi poskytuje tím, že se dovoluje najímání lidu v zemi.**) Jelikož o něm nedošly zprávy příznivé,***) vypravena na rychlo deputace protestantů dolno- a hornorakouských, v níž byli kromě Starzra také Ondřej Thonradl a Hans Oldřich ze Starhemberka. Měli upamatovati palatina a jednotlivé župy a šlechtice na konfederaci před 11 léty v Štěrboholech u Prahy uzavřenou a měli je žádat za volbu deputace, kteráž by ve spolku s posly ostatních zemí se přičiňovala o urovnání sporu českého. Deputace měla se u Uhrů ucházeti také o spolek s Čechami ukazujíc při tom na příklad Horních a Dolních Rakous. †) Ačkoliv poslové rakouští žádosti své podporovali listem stavů moravských, nedosáhli předce svého účelu u palatina Forgache. Jediná naděje odpůrců Ferdinandových spočívala odtud na sněmě uherském, jenž se měl sejíti 26. května. Na dvoře královském sněmu toho se obávali 1619
a chtěli jej odročiti; ale jelikož palatin před takovým krokem varoval a za nebezpečnější jej prohlašoval nežli samo otevření sněmu, upustili ve Vídni od tohoto prostředku. ††)

Jako v politice zahraničné tak následovali Dolnorakušané také v pořádání vlastních záležitostí příklad Hornorakušanů snažíce se mařiti prostředky, jakými se Ferdinand zmocnil vlády v Dolních Rakousích. Proto zamítli holdování od nich požadované ve spise

*) Sas. st. arch. List Maximiliana Höena stavům horno- a dolnorakouským dd. 14. května 1619.

**) Sas. st. arch. Zeidler Sasku kurf. 29. dubna / 9. května 1619.

***) Katona XXX, 8.

†) Sas. st. arch. Instrukce rakouským poslům na cestu do Uher dd. 11. května 1619.

††) Sas. st. arch. V Vídně dd. 22. května 1619.

Ferdinandovi odevzdaném tou omluvou, že musejí se o tom dorozuměti napřed s Albrechtem; ale že nebudou žádným způsobem holdovati Ferdinandovi, dokud nebude vyhověno všem jejich stížnostem, dokud v soudech nebudou zasedati katolíci a protestanti stejným počtem a dokud spolek s Čechami nebude potvrzen.*) Zároveň počínali si také mnohem nepovolněji při vyjednávání, kteréž počalo dne 30. dubna s katolíky o vyrovnání. Katolíci totiž přestrašeni jsouce patrným spolčením, jakéž si razilo cestu mezi protestanty všech zemí, osvědčili se dne 14. května, čemuž posud rozhodně se byli opírali, že chtějí trpěti na svých statcích protestantských poddaných; čímž podle jejich náhledu měl pominouti důvod k sporům a měla se zjednati svornosť na sněmě zemském. Ale ústupek tento protestantům více nestačil. Tvrdili, že katolíci jej zahradili dodatky, kterýchž nelze přijmouti a když tito dne 16. května učinili nové osvědčení, které by bylo protestantům, jak sami ubezpečovali, dostačilo, kdyby tak byli dříve učinili, přednesli ve spise, známém pode jménem „vysvětlení" („Erläuterung") kromě jiných také ten požadavek, aby měli svobodný přístup k městským úřadům a universita aby byla zřízena na základě úplné rovnoprávnosti. Proti těmto požadavkům nemohlo se namítati nic podstatného, nehledělo-li se k jich následkům, ale předce hrozily trvání katolíků; neboť bylo jisto, bude-li k nim svoleno, že protestanti v krátké době zmocní se panství a ke katolíkům nebudou nijakž snášenlivými. Katolíci vidouce, že by takový následek měla další jejich povolnosť, neodpověděli prozatím nijakž na přípis protestantů a pominuli taktéž mlčky pozvání, aby se súčastnili spolku s Čechami.**)

Dlouho však nemohli se katolíci zastírati mlčením, jelikož jim nyní hrozilo nebezpečí, že budou násilně pokořeni, což by bylo učinilo přítrž všelikému dalšímu vyjednávání. Hrabě Thurn, jehož

---

*) Raupach, Evang. Oesterreich.

**) Raupach, Evangelisches Oesterreich. — Sas. st. arch. Verzeichniss, was vom 22. April bis auf den 4. Mai 1619 ... (ve Vídni) verhandelt worden. — Tamt. Zeidler Sasku kurf. dd. $\frac{\text{29. dubna}}{\text{9. května}}$ 1619. — Tamt. Forts. der Verhandlungen in Wien am 10. Mai 1619. — Tamt. Zeidler. Sasku kurf. dd. 14. května 1619.

vpád do Rakous po více než 14 dní se očekával a po němž se také částečně toužilo, vtrhl konečně do země od Znojma a rozbil tábor u města Lavy, kteréž hájila malá posádka Ferdinandova. Rakouští katolíci vůči hrozícího nebezpečenství přemlouvali protestantů k společné obraně, ale kázali jen hluchým uším. Jen to způsobili, že protestanti vypravili zvláštní poselství k Thurnovi a s vtrhnutí do Rakous jej zrazovali.*) Poselství však nijakž se neshodovalo se zámysly protestantských náčelníků a považovati je dlužno tím spíše za líčené, že poslové měli zároveň sděliti hraběti rozhodnutí stavů: uzavříti spolek s Čechy a že za několik dní vypraveno bylo k Thurnovi druhé poselství, kteréž ho nemělo více zrazovati, nýbrž s ním jednati jen o podmínkách, za jakých by Rakousy chtěly vstoupiti do spolku s Čechami.**) Poslové snad tentokráte dokonce pojednávali s Thurnem v tom smyslu, aby urychlil další své postupování; jeť tato domněnka pozdějšími událostmi dostatečně potvrzena. Thurn ochotně svoliv k podmínkám, jež Rakušané předložili, prohlásil, že spolek může býti dokonán na všeobecném sněmě v Praze, kterýž je svolán na den 15. června. Vyjednávání šlo tedy dosti hladce před se, za to způsobilo postupování Thurnovu nepříjemnou překážku město Lava, kterého se nemohl zmocniti pro nedostatek děl. Deputace dolnorakouských katolíků, jenž se k němu dostavila, pomohla mu z této nesnáze.***) Thurn ji totiž ubezpečoval, že by upustil od obléhání Lavy, kdyby Ferdinand odvolal posádku svou z města; on dával i na srozuměnou, že by za tu cenu vůbec tažení své zastavil. Katolíci na to honem naléhali na Ferdinanda, aby upustil od hájení Lavy.

*) Archiv c. k. ministerstva vnitra, Instrukce pro posly dolnorakouských stavů evangelických na cestu k hraběti Thurnovi dd. 11. května 1619.

**) Saský st. arch. Memorial für Zacharias Starzer, was er bei Thurn thun solle, dd. 22. května 1619. — Tamt. Zeitung aus Wien dd. 22. května 1619. — Tamt. Zeidler Sasku kurf. dd. $\frac{16.}{26.}$ května 1619. Skála III. 150.

***) Sas. st. arch. Poslové čtyř katolických stavů dolnorakouských Thurnovi dd. 16. května 1619. — Tamt. Odpověď Thurnova dd. 20. května 1619. Londorp I. 459.

IV.

Mohlo by se mysliti, že Ferdinand požadavek, aby posádka jeho z Lavy byla odvolána, s rozhořčením zamítl; neboť jak smutné musely by býti pro něj následky, kdyby ustoupil dobrovolně před nepřítelem, kdyby se s ním pustil třeba jen do vyjednávání o tak potupném návrhu. Než král spolkl i tuto hořkou pilulku, poněvadž vyjednáváním nabyl času rozmnožiti své nedostatečné zbrojné síly. Vypravovali jsme, že vojsko císařské za zimy tak se ztenčilo, že Buquoy v březnu 1619 velel sotva 5000 mužů. Od té doby ovšem zbrojilo se co nejúsilovněji a najímáno vojsko v Uhrách, Německu, Flandrech, Lothrinkách a v Italii; avšak přes to vojsko Ferdinandovo v květnu bylo nepatrně silnější, jelikož najímání nebylo ještě ukončeno a zbrojnoši najatí dávali se teprvé na pochod. Ferdinand tím nebyl vinen, že lid byl najímán tak pozdě a že se tak váhalo s najímáním, jelikož Španělsko skoro samo poskytovalo potřebné peníze nebo vojsko vyplácelo a krále Španělského nemohli povzbuditi k většímu spěchu: vždyť muselo se považovati za pouhou milosť všecko, co on činil. Některé doklady o pomoci, jaké dosáhl císař Matiáš od Španělska a jakou Ferdinand při nastoupení vlády mohl očekávati, ukážou, jak rakouští panovníci záviseli na Španělsku.

Císařskému vyslanci ve Španělsku, hraběti Khevenhillerovi, oznámen od císaře počátek povstání českého a zároveň mu uloženo, aby se ucházel o pomoc u krále Filipa III. Vyslanec potkal se sice při své žádosti se značnými obtížemi hlavně pro nedostatek peněz v pokladnách španělských, ale podařilo se mu předce je překonati. Král se odhodlal, vojsko stojící na útraty španělské ve Furlansku proti Benátčanům ještě dále vydržovati, císaři je ponechati k volnému upotřebení a zároveň penězi jej podporovati. Ze zpráv, jakéž máme po ruce, vyplývá, že Filip III. poskytl císaři
161 do 14. srpna 300.000 dukátů. Odeslání celé sumy dlouho se neprodlilo, neboť již počátkem listopadu byla v rukou Oňatových; není však dosti jasno, zdali se z peněz těch muselo vydržovati

vojsko pomocné a zdali jen zbytek připadl císaři.*) K podpoře této již o sobě dosti značné pojil se slib, kdyby nastala ještě větší potřeba, že Filip strýci svému pošle vojsko z Italie. Zprávy hraběte Oňata přispěly asi nejvíce k tak ochotnému poskytnutí pomoci, uznaná obratnosť Khevenhillerova však zajisté urychlila tento výsledek. Když Oňate zvěděl o rozhodnutí svého pána, vyžádal si od císaře patenty k najatí 3000 mužů,**) kteří tedy měli bo- 1618
jovati proti Čechům kromě španělských pomocných vojsk z Furlanska. Ve Vídni však tuto podporu nepovažovali za dostatečnou a vypravili do Madridu ještě Vlacha Cesara Gallo, jenž měl co očitý svědek svízelů ve Vídni panujících líčením svým pohnouti krále Španělského k větším ještě obětem.***) Podobnou žádosť projevil také arcikníže Maximilian na smrtelné posteli.

Příchod Gallův, jeho smutné líčení, kteréž bylo dostatečně potvrzeno zprávou o ústupu Buquoyově do Budějovic, způsobilo sice v Madridě velké zděšení, ale snad by bylo nemělo žádoucího účinku, kdyby se byla za císaře v Madridě nezasadila arciknížecí jeptiška Markéta. V důležitých dobách podporovala vždycky žádosti německých Habsburků u krále Filipa III. celou váhou posvátné své pověsti, jaká provázela život její v přísném klášteře karmelitském; a pomoci její nebyla nikdy naléhavější potřeba nežli v tomto okamžiku. Král tedy se rozhodl podporovati svého strýce všemi prostředky a vytrval pevně v předsevzetí svém, ačkoliv státní rada byla proti tomu. V prvních dnech r. 1619 Khevenhiller mohl císaři zvěstovati, že král Španělský chce dát pro něj najmouti v Nizozemsku nové vojsko 7000 mužů a již za čtyry neděle oznámil, že Filip poslal mu kromě toho 600.000 dukátů, kteréž jsou již na cestě do Vídně. Zdali ještě Matiáš mohl těchto peněz upotřebiti, nevíme. Nové najímání zbrojného lidu však nemohlo mu více prospěti, jelikož v květnu nebylo ještě ukončeno. 1619

Král Filip maje za to, že podporou tak značnou nedostál

*) Víd. st. arch. Španěly 1618. — Khevenhiller Matiášovi dd. 14. srpna 1618, v Madridě. — Víd. st. arch. Španěly 1619. Khevenhiller Matiášovi dd. 2. února 1619.

**) Víd. st. arch. Boh. V. Oňate císaři dd. 22. října 1618.

***) Tamt. Boh. V. Sendung Cecare Gallo's nach Spanien.

ještě svým povinnostem, rozkázal svému neapolskému držiteli, vévodě z Osuña, aby také v Italii najímal vojsko pro Ferdinanda a vypravil je do Rakouska. Osuña jednaje podle toho rozkazu
1619 zaslal již dne 3. dubna posla do Vídně se zprávou, že k službám Ferdinandovým připraveno 16.000 mužů pěchoty a 1000 jezců a že ještě dále bude lid najímán. Zprávy ty ovšem Ferdinanda velice potěšily, ale hned se zase obával, že by vtrhnutí španělských pluků do Německa mohlo způsobiti nebezpečné jitření; a proto by si byl rád odepřel podporu lidu italského. Avšak patrná tíseň a neodolatelná horlivosť Oñatova, jenž obav jeho nemohl pochopiti, přiměly jej, aby svolil k povolání Italů. Oñate přispěl mu na pomoc tím způsobem, že podal žádosť Filipovi III., aby lid zbrojný netáhl Německem pod praporem španělským.*) Zároveň nebo nedlouho po tom došla zpráva z Milána od vévody z Ferie, že také sebral vojsko pro Ferdinanda; i on požádán, aby netáhl Tyrolskem pod prapory španělskými. Oñate vojsko, jenž mělo přijíti na pomoc z Milána a Neapolska, páčil na 14—16.000 mužů. Podávaje o tom zprávu Filipovi III. zase připojil prosbu, aby jen urychlen byl příchod vojů pomocných, neboť Ferdinand prý je přesvědčen, že je ztracen, nebude-li mu rychle a vydatně pomoženo.**)

Ve Vídni doufali, že najímání v Nizozemsku ukončeno bude nejdéle v dubnu a že lid zbrojný bude moci dáti se odtud na pochod do Rakouska počátkem května. Najímání však se protáhlo
1619 o několik neděl; arcikníže Leopold žádal teprvé dne 16. května knížete Bavorského Maximiliana, aby vojsko Německem táhnoucí laskavě podporoval a aby u Günzburku připravil lodi a vory, na nichž by vojsko dopraveno bylo po Dunaji do Pasova. V listě svém udal sílu vojska toho na 9000 mužů pěchoty a 15—1800 jezdců. Že počet tento je o několik tisíc vyšší nežli oznámená pomoc španělská, vysvětluje se tím, že Ferdinand dal také na svůj

---

*) Simancas: Oñate Filipovi III. dd. 3. dubna 1619.

**) Simancas: Oñate Osuñovi dd. 12. dubna 1619. — Oñate Filipovi III. dd. 21. dubna 1619. — Mnich. st. arch. $\frac{50}{23}$. Arcikníže Leopold Maximilianovi Rakouskému dd. 16. května 1619. — Víd. st. arch. Boh. VII. Leopold Ferdinandovi dd. 18. května 1619.

účet najímati zbrojný lid v Lotarinkách a Elsasích.*) Kromě toho dal Ferdinand najímati také zbrojný lid v Rakousích, čímž sebráno 500 mušketýrů: v Uhrách a Chorvátsku pak najalo se asi 6000 jezdců. Kdyby se všem vojům doma a v cizině najatým podařilo, do Čech se dostati, mohl míti Ferdinand podle výpočtů saského vyslance 30.000 mužů čerstvého vojska. Avšak během května ukončeno najímání jen v Uhrách a v Rakousích, tak že Ferdinand mohl jízdu, ana se dostavovala z Uher, poslati na pomoc hraběti Buquoyovi, kdežto mušketýry v Rakousích najatými sesílil posádku vídeňskou. Teprvé koncem května a počátkem června přitrhly k rakouským hranicím sbory v Nizozemsku a v Elsasích najaté a postupovaly přes Pasov a po Zlaté stezce do Čech. Táhly nejvíce pod velitelstvím plukovníka Marradasa, kterýž válečnou svou způsobilost tím osvědčil, že se vyhnul všeliké srážce s vojskem markraběte Badenského a knížete Virtemberského, kteří jevili sto chutí napadnouti cizí lid válečný.**) Italské sbory pomocné ležely však po celé léto ve Vlaších a teprvé počátkem roku 1620 sesílily vojsko císařské.

V červnu 1619 sesíleny byly tedy zbrojné síly Ferdinandovy sotva o 16.000 mužů, tedy ne o 30.000, jak se očekávalo podle výpovědi saského vyslance již v měsíci květnu. Naproti tomu však Čechové již od měsíce března všemožně se vynasnažovali, aby řady své doplnili novým najímáním a zároveň nařídili všeobecnou hotovosť zemskou. Zbrojení toto koncem dubna z větší části ukončené vykazovalo 15.000 mužů pěchoty a 3.700 jezdců, v čemž nejspíše také zahrnuta byla pomoc slezská. Hotovosť zemská jen částečně se dostavila a tvořila větší časť vojska Thurnova; očekávalo se však,

---

*) Mnich. st. arch. Arcikníže Leopold Maximilianovi dd. 16. května 1619. — Tentýž dd. 18. května 1619. — Vídeň. st. arch. Boh. Leopold Ferdinandovi z Ensisheima, 18. května 1619.

**) Ferdinand Buquoyovi dd. 13. dubna 1619, archiv novohradecký. – Ferdinand Buquoyovi dd. 12. dubna 1619, víd. st. arch. — Jaquot Buquoyovi dd. 9. května 1619, archiv novohrád. — Marradas Buquoyovi dd. 10. května 1619, archiv novohrad. — Tamt. Marradas Buquoyovi dd. 11., 12, 14. a 17. června 1619. — Víd. st. arch. Marradas Buquoyovi dd. 5. června 1619.

že se hotovosť sejde vesměs do konce května a že pak obnášeti bude 14.000 mužů pěchoty a 5000 jezdců.*)

Z věcí tuto uvedených viděti, že Ferdinand tou dobou, když Thurn stál před Lavou, tedy v první polovici měsíce května, neměl dostatek prostředků k odporu, a že tedy za každou cenu musel nabýti času, aby rozličné sbory pomocné mohly se dostaviti. Sám Oñate považoval všecko za ztracené**), vtrhne-li Thurn do Rakous; a s náhledy jeho souhlasila zajisté větší časť rádců králových. Jeť tedy pochopitelno, že Ferdinand neodmítl s rozhořčením požadavek, aby posádka jeho Lavu vydala, nýbrž že se pustil do vyjednávání, na podmínkách několikráte to a ono měnil, aby čas získal, že proto ještě dvakráte vypravil katolické posly k Thurnovi, až konečně svolil k nabídnuté úmluvě. Podle té úmluvy mělo město dáno býti v ochranu takovému vojsku, kteréž by bylo pod přísahou a povinností stavů dolnorakouských. Jelikož takového vojska nebylo, Thurn dva praporce české pěchoty sprostil povinnosti a zavázal je přísahou k poslušnosti stavů dolnorakouských. Takovým způsobem dostal se Thurn dne 29. května v držení Lavy.***)

Stalo se, co se dalo předvídati; Thurn odstraniv tuto překážku
19 dal se dne 31. května v čele asi 10.000 vojska na pochod k Vídni. Bylo to rozhodnutí dalekosáhlé; Čechy vydány tak v šanc útokům hraběte Buquoye v době, kdy mu táhly na pomoc značné síly zbrojné z Německa; Thurn však se jednak domníval, že hrabě Hohenlohe bude jej moci zadržeti u Budějovic, na druhé straně pak se nadál rychlého rozhodnutí u Vídně. Bral-li se ohled jen na vojenské poměry, naděje tato nebyla oprávněna. Vídeň hájilo koncem května přes 2000 mužů, nepočítaje pomoc, jakou mohlo poskytnouti četné a z polovice katolické obyvatelstvo. Značné posily byly na pochodu a za týden mohla se jimi posádka zdvojnásobiti; kromě toho uherské sbory pomocné, zastavíce se na svém pochodu k Buquoyovi, mohly nepřítele neustálými nájezdy obtěžovati a dovoz potravin mu překaziti. Ke všemu nedostávalo se hr. Thurnovi

*) Mnich. st. arch. Seznam českého válečného lidu v měsíci dubnu 1619.

**) Archiv simancaský, Oñate Filipovi z Vídně, 19 května 1619.

***) Saský st. arch. Z Vídně dd. 2. června 1619.

potřebných děl, což se již u Lavy ukázalo způsobem přímo zahanbujícím. Za takových okolností nemohl pomýšleti na obléhání tak pevného města jako byla Vídeň a to tím méně, jelikož jen polovička vojska jeho skládala se z vojínů najatých, kdežto druhá polovice počet sice rozmnožovala, ale nijakých zvláštních služeb konati nemohla. To všecko Thurn zajisté lépe věděl, nežli tuto může býti vypsáno; pakli však předce k Vídni postupoval, stalo se tak proto, že se nadál dosáhnouti vítězství tím způsobem, jako opanoval Moravu a zmocnil se města Lavy. Ne moc zbraní, nýbrž přízeň stavů protestantských měla mu otevříti brány města Vídně.*)

Dne 31. května hnul se Thurn s vojskem svým od Lavy 1619
a aby se zmocnil přechodu přes Dunaj, vyslal dne 2. června dva moravské pluky Tiefenbachův a Žerotínův k Fischamendu. Tito dorazili pozdě v noci nebo až k ránu k Dunaji na levém břehu a zastavili se za houštím, aby jich obyvatelstvo protějšího břehu nezpozorovalo. Několik důstojníků a něco vojínů přestrojili se za vinaře a sedláky a dali se na blízkém přívoze převézti na druhý břeh Dunaje. Když jich tam bylo tolik, že převozníky mohli donutit k čemukoli, zmocnili se všech lodí a čtyř větších prámů převozních a poslali je k druhému břehu. Tajné dorozumění s držitelem Fischamendu, svobodným pánem Teuflem, usnadnilo ten podnik a odstranilo všeliké nebezpečí při tom. Překvapení Fischamendští neodvážili se žádného odporu a tak byla v největším spěchu část jízdy a pěchoty převezena na druhý břeh.

Thurn zpraven jsa o dobrém zdaru u Fischamendu přitrhl sem s ostatním svým vojskem a dal ho největší část převézti na druhý břeh. Potřeboval k tomu dva dni, jelikož byla velká voda a málo lodí převozních. Zavazadla ponechal pod dostatečnou stráží na jednom ostrově, jednak proto že se nechtěl převážením jich zdržovati a pak pro ten případ, kdyby musel nastoupiti zpáteční tažení. Zároveň obsadil hrazené městečko Grossenzersdorf, ležící asi míli pod Vídní na levém břehu Dunaje, čímž ohrožoval nejen

*) O postupování Thurnově v Rakousích a o vyjednávání se stavy rakouskými podává také Skála III. mnoho důležitého materialu, na kterýž tímto odkazujeme.

Vídeň, nýbrž také bránil uherským pomocným vojům, kteří spěchali na pomoc Ferdinandovi. Již dne 1. června táhlo Vídní asi 2500 uherských jezdců do Kremže, aby odtud přirazili k Dampierrovi. Větší ještě oddělení, čítající asi 4000 jezdců, hrnulo se dne 4. června k Fischamendu, aby se dali toutéž cestou. Thurn se odhodlal jezdce ty napadnouti a zapředl s nimi půtku, kterouž vybojovati bylo hlavně jízdeckému pluku Velena z Žerotína. Boj rozhodnut ve prospěch Čechů, neboť Uhři ztrativše 70 mužů zahnáni na útěk.*) Příštího dne přiblížil se Thurn k předměstím vídeňským a jelikož nebyla obsazena, zmocnil se v noci z 5. na 6. června té části, která byla nejbližší a čekal na pokyn z Vídně k další činnosti.**)

V.

Když do Vídně došla zpráva, že sem táhne Thurn od Lavy, zmocnilo se obyvatelstva strašné zděšení. Měšťané ulekli se již toho, že jim hrozilo obležení, ale strach jejich rostl tou měrou, jak do Vídně přibývali uprchlíci z okolních vsí, vypravujíce tím hroznější věci o ukrutnostech Uhrů a Čechů, čím méně jich sami byli zhlédli nebo něčeho zakusili. Stav věcí stal se Ferdinandově osobě velmi nebezpečným, jelikož se musel míti na pozoru nejen proti nepříteli vnějšímu, nýbrž také proti vnitřnímu, nevěda, zdali a jaké úmluvy jsou mezi stavy protestantskými a nepřítelem. Ferdinand učinil na svou obranu všecko, co jen mohl; staralť se více nežli kdykoli před tím o sesílení posádky a rozkázal 3. června Buquoyovi***), jakmile dojdou posily ve Flandrech najaté, aby hned táhl od Budějovic k Vídni a nepřítele odtud zapudil. Sám prozatím byl odhodlán vytrvati na místě a s Boží pomocí nepříteli vzdorovati. Ferdinand se nekolísal ze zděděné hrdosti, ani z upomínek na slávu svého rodu, nýbrž z oddanosti k církvi katolické, za jejíž

*) Skála III. 153. — Saský st. arch. 9171, XIV. fol. 57. Thurn českým direktorům dd. 10. června 1619. — Tamt. XIII. fol. 365. Zprávy z Vídně dd. 3. června 1619. Arch. simanc. 712. Relation del sitio de Viena.

**) Sas. st. arch. Z Vídně ddo. 10. června 1619.

***) Ferdinand Buquoyovi dd. 10. června 1619.

od Boha zvolený nástroj zajisté se považoval v tomto okamžiku. Vroucími modlitbami dodával si potřebné útěchy; nalezlť jej těch dnů zpovědník jeho před krucifixem. „Uvážil jsem," pravil knězi udivenému, „nebezpečenství, ano mi hrozí se všech stran a neznaje žádné lidské pomoci, prosil jsem Boha o pomoc; ale je-li Boží vůle, nechať v tomto boji zahynu." O výjevu tomto máme sice jen zprávu zpovědníkovu, ale máme-li na paměti celý život Ferdinandův, jeví se nám zpráva tato úplně hodnověrnou.*)

Co Ferdinand hlavně v modlitbě hledal útěchy a pomoci, hleděli katolíci dolnorakouští předejíti vyjednáváním hrozící nebezpečenství. Požadavky protestantských soudruhů, kteréž jim byly předloženy dne 22. května, pomíjeli mlčením, to však nezdálo se 1619
jim býti více vhodným a tak dne 3. června protestanty po svých poslech pozvali k poradě o těch kusech, o kterých se ještě nestalo dohodnutí. Pozvání stalo se způsobem tak přátelským, že protestanti ho nemohli zamítnouti a takž prohlásili, že vyšlou výbor 12členný k těm poradám. Může se za to míti, že katolíci odhodláni byli nyní k ústupkům největším, třeba by později měli proto zkázu vzíti; ale diviti se předce nemůžeme, že přede vším chtěli věděti, zdali protestanti s nimi se spolčí a dalším útokům Thurnovým se oprou. Nedošlo však ani k tomu, aby byli mohli podmínky protestantům nabídnuté sepsati. Neboť když dne 4. června sešel se obojí výbor, protestanti chtěli napřed věděti, jak katolíci smýšlejí o spolku s Čechy, chtějí-li k němu přistoupiti nebo ne. Katolíci se zpěčovali odpovědít na tu otázku přejíce si, aby se jednalo jen o sporných kusech rakouských a tak porada neměla jiného výsledku, nežli že strany se rozešly ještě více na sebe rozhořčeny, nežli kdykoli před tím, ačkoliv byla ještě na zítřejší den schůzka ustanovena. Když ani v té o českém spolku nestalo se dohodnutí, protestanti jednohlasně se usnesli, vzdáti se dalšího vyjednávání s katolíky. Příštího dne z rána, 5. června, zpravili o tom katolíky 1619
s tím dodatkem, že od nynějška zvláštní pokladnu si budou udržovati a že k opatření svých záležitostí zřídí si zvláštní vládu.

*) Lamormain: Virtutes Ferdinandi. Katona, XXX.

K desáté hodině dopoledne odebrali pak se do hradu, aby Ferdinandovi oznámili svá usnešení a odevzdali mu spis, v kterém se snažili spolek svůj s Čechy ospravedlniti. Řečníkem k tomuto slyšení zvolen pan Pavel ze Starhemberka; mimo něj však súčastnilo se více jiných osob památného rozhovoru, na to následujícího, jenž v paměti vrstevníků a později v dějepisech hraje úlohu tak vynikající.

Když totiž protestanti dolnorakouští předstoupili před krále a pán Pavel Jakub ze Starhemberka odevzdávaje spis nahoře uvedený pronesl několik slov k jeho odporučení, ujali se slova také někteří jiní šlechtici, z nichž jmenuje se výslovně jen pan Ondřej Thonradl; nepochybíme zajisté, proneseme-li domněnku, že rozhovoru súčastnili se pánové Karel Teufel, Karel Puchheim a Jiří Ondřej z Hofkirchu. Rozmluva vzala brzy vášnivý obrat; ponížený ton, jakýž značí obcování mezi suvereny a poddanými, ustoupil řeči vyzývavé, v čemž vynikl zvláště pan Thonradl. Pozdější, ovšem neodůvodněná pověsť jej viní, že krále neuctivě uchopil za knoflíky u kabátce a že jej nutil, aby vyhověl protestantským požadavkům. Jisto je pouze, že stavové požadovali od krále, aby upustil od další války proti Čechám a tím ovšem se podrobil všem důsledkům, k nimž mu byl radil Tschernembl ve svém spise pamětním. Kromě toho stěžovali se protestanti na své katolické soudruhy svalujíce na ně vinu roztržky.

Prudká řeč protestantů a požadavek jejich v otázce české, k záhubě jeho směřující, poučily krále dostatečně, jak strašně vážný je stav věcí. Ferdinand byl sám proti stavům: nebylť při něm žádný z rádců, jenž by místo něho slovo ujal a bouři od osoby jeho odvrátil. Má-li prudkosti opříti se stejnou prudkostí, má-li na hrozby odpovídati žalobami nebo slyšení přerušiti? Asketických svých studií a vloh upotřebil při této příležitosti, ani nevěda, způsobem mistrovským. Ani na okamžik nepozbyl potřebné klidnosti: mírným způsobem káral přítomné pro jich spojení s Čechy, ano vzal útočiště i k prosbám a snažil se protestanty odvrátit od cesty nastoupené. Tu a tam dovolávaje se vlastenectví jejich prosil, aby se s ním spolčili k obraně proti blížícímu se nepříteli a zemi tak sprostili útrap vpádu nepřátelského; ale

musel pokaždé patřiti na to, kterak slova jeho, zůstávají bez účinku.*)

Tak výjev tento trval skoro hodinu a hořkosť jeho pro Ferdinanda vždy více se zostřovala, když najednou stala se změna. Jeden nebo dva dni před tím byl král vydal rozkaz, aby k sesílení posádky vídeňské přitrhly do Vídně malé posádky několika sousedních míst, by město snáze mohlo býti obhájeno; rozkaz ten vykonán právě v nejpříhodnějším okamžiku. Když Ferdinand v síni audienční zakoušel největšího pokoření, jakéž potkalo osobu jeho po celý jeho život a když se konec té hádky ani předvídati nedal, zavzněl najednou hluk tlupy jízdecké rychle vjíždějící. Byly to čtyry prapory kyrysnického pluku, jenž se teprvé sestavoval a kterémuž později velel Dampierre jakožto plukovník. Počtem 400 vydali se jezdci tito předešlého dne na cestu z Kremže a přibyli okolo jedenácté dopoledne do Vídně, kde se jim postavil v čelo hejtman zbrojnice Gilbert ze Saint-Hilaire. Šťastné řízení osudu přálo tomuto Francouzovi, jenž se byl s vdovou Karla IX. Francouzského, dcerou císaře Maximiliana II. vystěhoval do Rakouska, že panovníkovi nové své vlasti vykonati mohl službu, na kterouž tento nikdy nezapomněl. Za jeho vedení vjeli kyrysníci rychlým tryskem, jenž způsobil v obyvatelstvě vídeňském obecný úžas a u protestantů zděšení, do hradu a rozestavili se tam ve dvoře.**)

---

*) Archiv simanc., příloha k jednomu listu Oñatovu dd. 12. června. — Sas. st. arch. Z Vídně 11. června 1619. — Raupach, Evang. Oesterreich. — Saský st. arch. Z Vídně dd. 10. června 1619.

**) Hurter uznal toho potřebu zjednati více světla o památném výjevu dne 5. června tím, že zprávy tištěné, jak bylo potřebí, kriticky probral a důkladnými studiemi archivalními nový material zjednati, a tak stav věcí zjistiti se snažil. Předce však vypravování jeho o celém tom příběhu znešvařeno je mnohými omyly, kteréž však klásti dlužno za vinu ne jemu, nýbrž vadným pramenům od něho užitým. První a nejkřiklavější omyl záleží v tom, že výjev klade na 11. června, kdežto se zběhl skutečně dne 5; stalť se dříve nežli Thurn dorazil do Vídně, Hurter však klade jej skoro až ke konci jeho pobytu. Již ta okolnosť dokazuje nejlépe, jak měl nedostatečnou známosť toho, kterak události po sobě následovaly. Dále podle Hurtera slyšení trvá až do večera; při tom sám určení doby považuje za „úplně hodnověrné“ odvolávaje se na spis podaný Ferdinandovi od protestantů, v němž tito praví, že ostali u dvora až do večera. I v ohledu tomto se mýlí; neboť nehledě k určitému udání spisů, kteréž

Objevení se kyrysníků v hradě neminulo se s účinkem v síni audienční. Stavové protestantští, ani svým prudkým chováním chtěli

---

máme po ruce a kteréž slyšení kladou mezi 10—11 hodinu dopolední, omyl Hurterův lze vysvětliti tím, že stavům odpoledne téhož dne uděleno bylo slyšení druhé, k němuž se dostavili zase do hradu a tam snad prodleli až k večeru. Konečně, myslí Hurter, že Saint-Hilaire, náčelník tlupy jízdecké, jenž Ferdinanda osvobodila dalších útisků stavovských, nebyl snad Francouz nýbrž Němec a také jméno jeho, jenž tehdáž se psalo Santhelier že koncovkou svou zní více německy nežli francouzsky a že jen pozdější libovůle zavedla francouzský pravopis „Saint-Hilaire". Také v tom nemá pravdu: Gilbert de Saint-Hilaire odebral se jakožto mladý muž s dcerou císaře Maximiliana II. Alžbětou, vdovou po Karlu IX., z Francie do Rakous a vstoupil tady do služeb panovníků habsburských. V Burgundsku držel nějaké zboží a po smrti jeho, kteráž se stala asi r. 1633, žádali synové jeho vládu francouzskou, aby jim bylo vydáno, jelikož vystěhování otce jejich se příčilo dědičnému jich právu. Doklady k tvrzení našemu poskytuje diplomatická korespondence v ministerstvě zahraničných záležitostí v Paříži. — Prameny, kterých jsme užili k našemu vypravování, pocházejí od španělského a saského vyslance ve Vídni (Simancas 712, Relacion del sitio de Viena hasta el Miercoles 12 de Junio; — sas. st. arch. 9171, XIII. fol. 408—9; z Vídně dd. 10. června 1619 a tamt. fol. 377—80; z Vídně dd. 11. června 1619), kteří byli výtečně zpraveni o denních událostech a tehdáž oba ve Vídni se nalézali. Španělský vyslanec podal zprávu dne 12. června o událostech dne 5—12. června; saský zaslal do Drážďan dvě zprávy a sice dne 10. a druhou dne 11. června. Všecky tyto zprávy sepsané za čerstvých dojmů od mužů dobře zpravených, úplně mezi sebou souhlasí; podle nich a podle několika jiných jinak ještě zjištěných zpráv, kteréž také Hurter sděluje, sestavili jsme své vypravování. Vyplývá z nich, že výjev v hradě byl vážný, ale že předce postrádal divadelního efektu, o jakém vypravuje Wessenberg. Nikdo tedy nechopil Ferdinanda za knoflík a nikdo nepronesl pohrůžky, že dá krále zavříti do kláštera. Dotýčné místo ve zprávě španělského vyslance zní doslovně takto: „Los Lutheranos a 5 (de Junio) entraron en la junta de los Catolicos y diziendo que ya que no se habian podido concertar, separarian la caja comun y el gobierno y mirarian por lo que les conviniese. De aqui fueron al Rey a decirle otro tanto y segun lo que se ha oydo del de la Torre y la opinion general se cree, que los Luteranos o algunos particulares le elamaron con animo de darle entrada en esta ciudad y forzar al Rey a que hiziese la paz recibiendo las condiciones que le quisiesen poner. Mas fue Dios servido, que al mismo punto, que los Luteranos estaban hablando con el Rey, legaron a la plaza de palacio cuatrocientos cavallos y a la ciudad otros tantos infantes, que se habian elamado de los presidios vecinos, con lo qual se turbaron y hablaron mas modestamente". Konec svědčí zároveň

králi nahnati strachu a k povolnosti jej přiměti, sami nebyli prosti obav před nějakým násilím strany katolické. Nežli byli odešli do hradu, varováni byli před tímto krokem, něco tovaryšů řemeslnických v zemském domě pro Boha je prosili, aby nešli do hradu, že tam budou zajati, odpravení jejich že je věcí ujednanou. Pověsť tato měla asi původ svůj v rozčilenosti protestantů, ani zajisté dobře cítili, že kroky jejich směřující na záhubu Ferdinandovu, mohou také tomuto býti důvodem, aby jim oplatil stejným způsobem. Nenadálý příjezd tlupy jezdecké, kterouž bylo viděti z oken síně audienční, mohl se vykládati v tomto smyslu a protestanti v tom skutečně spatřovali zlé znamení. Již si také někteří ustrašeně šeptali, že je po nich veta; řeč jejich před chvílí ještě smělá ba až zpupná, náhle se změnila a jako kouzelným obratem šetřeno zase způsobů mezi panovníkem a poddanými obvyklých. Po několika frázích, jenž se srovnávaly s tímto poměrem, poroučela se deputace. Objevení se jich na ulici ukonejšilo stoupence, neboť v městě se již za to mělo, že je potkalo něco zlého.

Ferdinand, moha se nyní kojiti myšlenkami o větší své bezpečnosti, neklamal se předce o svém neutěšeném postavení a rozhodl se proto vyjednávati dále s protestanty, jakkoliv těžce nesl jejich urážky. Sotva tedy se vzdálili, poslal za nimi s pozváním, aby se k němu dostavili páni ze Starhemberka a Traunu k nové poradě, v níž se nabízel za prostředkovatele ve sporu se stavy katolickými. V odměnu za toto prostředkování a za uspokojení požadavků protestantských, kteréž s tím nejspíše souviselo, požadoval, aby se stavové bez rozdílu víry spolčili a hraběte Thurna přiměli k odchodu z Rakous; do třetí hodiny odpolední přál si míti souhlas protestantů. Protestanti, jimž Starhemberg a Traun přednesli návrhy Ferdinandovy, jednohlasně je zamítli, což bylo Ferdinandovi odpoledne oznámeno.*)

že kyrysníci nepřišli náhodou do Vídně a že také nebyli posláni od Dampierra, nýbrž že k tomu obdrželi rozkaz z Vídně.

*) Raupach, Evang. Oesterreich. — Sas. st. arch. Z Vídně dd. 11. června. V tomto listě se vypravuje, že slyšení nebylo odpoledne, nýbrž následujícího dne ráno. Raupach naproti tomu tvrdí, patrně na základě zpráv spolehlivých současných, že slyšení dělo se jak odpoledne (5. června) tak také ráno (6. června). Spravujeme se jeho vypravováním.

Za noci, jenž následovala po tomto památném dni, dorazil Thurn konečně do předměstí vídeňských a rozbil hlavní svůj stan nejprvé na Landstrasse a později v paláci favoritském v nynějším předměstí na Vídeňce.*) Soukromé listy a tiskopisy katolické z tehdejší doby viní vesměs stavy protestantské, že s hrabětem Thurnem učinily úmluvu, podle níž měli mu zradou zjednati přístup do města. Vyšetřiti, jak daleko asi sáhaly sliby a přípravy sem sáhající, bude asi sotva kdy možno; avšak že protestanti dolnorakouští byli s Thurnem dorozuměni a že mu dělali naději, že mu bude jedna brána otevřena a město tím způsobem v moc jeho vydáno, to se vyrozumívá dílem z pozdějších výčitek Thurnových stavům, v nichž je vinil, že slibu učiněnému nedostáli; dílem z listu jeho českým direktorům, v němž vypravuje, kterak doufal, že mu otevrou jednu bránu vídeňskou a nejméně hodinu mocí ji udrží otevřenu, až by si jí proklestil přístup do města.**) Avšak ať se věci mají jakkoli, posily, jichž se dostalo posádce vídeňské v posledních dnech a jmenovitě dne 5. června, zarazily protestanty a čeho se neodvážili v noci na 6. června, později nemohli toho více učiniti, poněvadž Ferdinand byl nyní zbrojnými silami dostatečně opatřen.

1619 Když obyvatelé vídeňští dne 6. června ráno přicházeli na hradby, viděli již, jak vojsko česko-moravské rozkládá se v předměstí Landstrasse a v nejbližším okolí. Ferdinand vzdal se všelikého pokusu na hájení předměstí a soustředil síly své ve vnitřním městě; jen brána u Červené věže ponechána nezamčena, aby tak spojení s venkovem se udržovalo a pokud to šlo, dovážení potravin se umožňovalo. K účelu tomu obsazen také Prater, odkudž se s útočníky

*) Pešina. Mars Moravicus druhý díl. Rkp. Pražské kapituly.

**) Saský st. arch. Thurn direktorům dd. 10. června 1619. — Dotýčné místo z Thurnova listu zní trochu nejasně: Nachmals habe ich mich ganz in die Vorstädt zu Wien logirt zu dem End, dass ich gehofft, hab auch Tag und Nacht prakticirt, ob man mir ein Thor geöffnet und mir ein Stund mit Macht aufgehalten hätte, so wollte ichs auf Passauerisch und vielleicht noch besser gemacht haben. Es hat es aber Gott nicht also haben wollen, dann durch dies Mittel wäre dem ganzen Wesen geholfen worden.“ — Tamt. z Vídně dd. 10. června 1619.

již dne 6. června harcovalo.*) Úsilí ke zvýšení posádky také nyní neochablo, nýbrž staráno se o to ve Vídni a mimo Vídeň. Z měšťanstva katolického mnozí jevili ochotu hájiti domácího krbu; odvolání se k jich vlastenectví ten mělo účinek, že z měšťanstva mohly býti utvořeny tři prapory pěchoty a dva praporce jízdy. Také v studentstvu, pěstovaném za působení jesuitů, jevila se velká obětavosť; kdo zbraň mohl unésti, sáhl k ní a tak sestaven z nich sbor 400 mužů. Konečně přirazilo do Vídně ještě 500 mužů z venkova, tak že posádka, ana 5. června nečítala ani 4000 mužů, o týden později obnášela asi 5500 bojovníků; saský dobře zpravený vyslanec páčil ji na konci na 6000 mužů. Při těchto počtech bylo patrno, pakli Thurn nebude moci zmocniti se Vídně zradou, že mocí nijakž toho nedosáhne. Vojsko jeho posádku vídeňskou počtem svým nepatrně převyšovalo; bylo ho jen 8000 mužů, jelikož Thurn v městech, kterými byl táhl, musel zanechati několik tisíc posádky, a maje kromě toho s sebou z hrubé střelby jen asi dvě švihovky, nemohl pomýšleti ani na obklíčení města ani na útok opravdový.

Velitel posádky vídeňské dal se dne 6. nebo 7. června otázati 1619
Thurna skrze parlamentáře, s jakým úmyslem přitáhl do Vídně. Thurn odpověděl, že veliteli vídeňskému nepřísluší právo k takovéto otázce, ješto ho vůbec nemůže uznávati za velitele, poněvadž smrtí císařovou nastoupilo mezivládí a vláda po právu stavům připadla. Na to Ferdinand poskytl také protestantům příležitosť, aby tutéž otázku předložili Thurnovi. Dne 6. června dostavili se protestanti zase k slyšení u Ferdinanda. Nejsme sice s to, abychom podali spolehlivou zprávu o tom, o čem se rokovalo, než jistým zdá se býti, že nabídli vypraviti deputaci k hraběti Thurnovi a otázati se ho, proč k Vídni přitáhl a že Ferdinand nabídnutí toto přijal. Obě strany chtěly se patrně na vzájem oblouditi: králi běželo zajisté jen o získání času, až by hrabě Buquoy přitáhl k Vídni, protestanti naproti tomu vyhledávali záminku k důvěrnému rozhovoru s Thurnem. Když tedy se svolením krále navštívili Thurna v jeho táboře a po příčině vtrhnutí jeho do Rakous se poptávali, dal jim za odpověď,

*) Nemůžeme pochopiti, jak se to mohlo státi, jelikož Thurn obsazenou měl Landstrasse a stál tedy mezi Vídní a Praterem, ale prameny tak udávají a my jen opakujeme, co obsahují.

že vpádem tímto zbaviti chtěl Čechy dalších svízelů válečných a vyjednati se stavy všech zemí spolek k zavedení míru všeobecného. O čem kromě toho jednáno a mluveno bylo mezi stavy a hrabětem Thurnem, dá se dílem tušiti, dílem vysvítá to z událostí příštích dnů. Mnohá tu výčitka činěna od Thurna, že stavové nedodrželi, co slibovali. Ostatně se posilnili vzájemně k vytrvalosti na cestě nastoupené; Dolnorakušané opět slíbili obeslání českého generálního sněmu, ujišťujíce, že v zbrojení svém budou pokračovati, což skutečně dělo se nyní s velkou ráznosti.*)

Deputace vrátivši se z tábora Thurnova nerozpakovala se nijak ve zprávě své, kterou o tom podala králi, přiznati se bez obalu k vyjednávání svému s Thurnem a projeviti svůj souhlas s požadavky jeho, tak jmenovitě s tím, aby Ferdinand vojsko své rozpustil a hraběte Thurna nerušil v mírném poslání jeho. Netajili také, že pokračují ve svém zbrojení, žádajíce, aby jim Ferdinand rychle a bez obalu oznámil konečné své rozhodnutí, by podle toho upravili další své kroky. Ale rychlému rozhodování vyhýbal se král i za míru, tím více tedy nyní, kde mu všecko na tom záleželo, aby nabyl času a odvrátil útok nepřátel. Proto nemařil naprosto jejich naděje, ale jednání novými a novými otázkami rozpřádal, až by se Buquoy dostavil. Stavové zatím navštěvovali český tábor, kde se jim vždycky dostávalo srdečného přijetí; brávali s sebou konečně i své paní, aby se divadlem na vojsko v poli pokochaly.

Přátelské smýšlení protestantů dolnorakouských hraběte Thurna sice velice těšilo a do budoucnosti snad se mohl nadíti i účinků jeho, ale touto dobou byl přesvědčen, že mu k cíli nedopomůže a že bude muset z Vídně potupně ustoupiti. V Čechách přáli si, aby se navrátil co nejrychleji. Hraběte Hohenloha zmocnily se pro sesilování vojska Buquoyova, což se koncem května skoro denně dálo, takové obavy, že psal dne 6. června direktorům, aby Thurna povolali z Rakous nazpět, poněvadž by sám jinak musel ustoupiti ku Praze. Ještě nežli direktoři odeslali Thurnovi přiměřené nařízení, obdržel tento (dne 8. nebo 9. června) tak žalostné zprávy

*) Archiv simanc., příloha k Oňatovu listu dd. 12. června 1619. — Sas. st. arch. Z Vídně dd. 10. června 1619.

z Čech*), že by se byl dal okamžitě na pochod, kdyby byl nepovažoval za svou povinnost, čekati na příchod uherské deputace, jež byla opovězena na 10. června, jelikož přímé spojení se stavy uherskými bylo pro Čechy nejvýše důležité. Všecko nyní záleželo na tom, aby se skrze deputaci zjednalo spojení s uherským sněmem a aby se učinil opětný pokus o to, co se nepodařilo předešlého roku, totiž získati Uhry pro české povstání.

Když se sešel sněm uherský v Prešpurku, vyzval jej Ferdinand, aby se radil o svolání hotovosti zemské (insurekce); Ferdinand tedy tak si počínal, jakoby důvěřoval věrnosti Uhrů a jich ochotnosti, že pomáhati mu budou proti všelikým odpůrcům.**) Za rok však veřejné mínění v Uhrách velice se změnilo; muselot se nejen pochybovati, že sněm vyhoví přání Ferdinandovu, nýbrž bylo se také obávati nejhorších věcí pro Ferdinanda samého. Župy nepřátelství své již tím osvědčily, že vojům pro Ferdinanda najatým pochod do Rakous zabraňovaly a na sněmě jevilo se hned z počátku tak nebezpečné smýšlení, že sám palatin radil králi, aby jej honem rozpustil. K tomu nemohl se Ferdinand odhodlati, jelikož z tohoto kroku hrozilo nemenší nebezpečenství, nežli z dalšího jednání. Z téhož důvodu neodmítl také návrhu sněmovního, jenž odpíraje insurekci nabízel vyjednávání s hrabětem Thurnem a vůbec s Čechy příčinou vyrovnání. Za souhlasu králova zvolil sněm do této deputace hraběte Stanislava Thurzo, prešpurského probošta Tomáše Balasfiho a pět jiných sněmovníků.***)

Sněm však nehodlal podporovati prospěch Ferdinandův, nýbrž chtěl skrze své posly zjednati si spojení s Čechy a když by Ferdinand posly od sněmu zvolené ustanovil za prostředkovatele a do Prahy je vypravil, přáli si Uhři, aby tam jednali o spolku mezi

*) V některých historických spisech vydává se bitva u Záblatí, v níž byl Mansfeld dne 10. června poražen na hlavu od Buquoye, za důvod, že Thurn ustoupil z Vídně. Udání to jest nesprávné. Podle korespondencí v saském státním archivě, podle Skály a jiných pramenů je nepochybné, že Thurn již dne 9. neb 10. června sám se odhodlal k návratu, jak ani jináče nemohl učiniti podle toho, co jsme uvedli o síle jeho vojska a o vojsku Ferdinandově.

**) Katona, XXX., 23. a 24.

***) Katona, XXX, 29.

Čechy a Uhry a pak teprvé aby byl urovnán spor mezi Ferdinandem a Čechy, ovšem způsobem, kterýž by Čechy uspokojoval. Arcibiskup Ostřihomský Petr Pazman oznamuje Ferdinandovi tyto nebezpečné zámysly, varoval jej před uherskými prostředkovateli a vůbec před všelikým vyjednáváním s Čechy, leda že by Thurn s vojskem svým ustoupil z Rakous a tím podal důkaz, že jemu a Čechům do opravdy se jedná o mír.*)

Arcibiskup Ostřihomský měl u varování a obviňování až příliš pravdu, měl-li na zřeteli jednoho člena deputace do Vídně vypravené a sice hraběte Stanislava Thurzo. Poprvé vystoupil nyní tento muž vynikajícím způsobem na politickém jevišti a sice co rozhodný odpůrce Habsburků, proti nimž brojil jak z důvodů náboženských tak také národních. Zdá se, že se při tom nespravoval hlubším přesvědčením, nýbrž jen ohledy na vlastní zisk, jaký mu kynul pádem Ferdinandovým. K nepříznivému tomuto úsudku o něm jsme zajisté oprávněni okolností, že brzy po bitvě Bělohorské stal se katolíkem a jedním z nejhorlivějších přívrženců Ferdinandových. Jsa nyní jeho odpůrcem, chtěl si honem zjednati osobní styky s Thurnem, aby připravoval žádoucí obrat. Vydal se tedy s ostatními uherskými posly do Vídně a navštívil s nimi hraběte Thurna v českém táboře. Na pohled obhajovali Uhři hlavně zájmy královy; vytýkaliť Thurnovi, že vojskem svým krále obléhá a že mu překáží v svobodném spojení s Uhry. Pak se ho tázali, má-li potřebné plnomocenství k jednání o mír, k čemuž nabízeli své dobré služby prostředkovací. Thurn odpověděl, že splnomocněn je uzavříti spolek, jenž by zahrnoval všecky stavy Habsburské državy; teprvé po uzavření tohoto spolku že se může jednati o míru, poněvadž by se ho zúčastniti museli veškeří stavové. K předběžnému příměří svoloval pod tou výminkou, odtáhne-li vojsko královské z Čech a budou-li najaté sbory Ferdinandovy rozpuštěny. Na toto oficielní vyjednávání následovaly důvěrné rozmluvy, v nichž Thurn na členy deputace královsky smýšlející dotíral ostrými slovy, kdežto druhou její část získati hleděl věci české.**)

---

*) Codex epistolaris Petri Pazmani, vydaný od Frankla.

**) Archiv novohradecký: Jaquot Buquoyovi dd. 14. června 1619. — Sas. st. arch. Odpověď Thurnova Uherským poslům daná 10. června 1619.

Thurzo, pokud je známo, nehrál při těch rozmluvách úlohy vynikající, ale zůstal u Thurna, když se ostatní poslové vzdálili a měl s ním následující noci rozhodnou poradu. Smíme-li věřiti zprávám osoby ve věci ty zasvěcené *), Thurzo vyzývaje hraběte k vytrvalosti sliboval mu, že Uhři vším svým vlivem zasazovati se budou u krále Ferdinanda za příznivé narovnání a kdyby se toto neuskutečnilo, že se s celou svou mocí přidají k Čechům. Nepochybujeme nijakž, že v noční rozmluvě se jednalo o těchto věcech, neboť Thurzo od této doby vynasnažoval se co nejhorlivěji, aby Uhry spolčily se s Čechami.

Deputace uherská podávajíc králi zprávu o výsledku svého jednání s Thurnem, tázala se, je-li mu vhod její prostředkování. Thurn požadavky své vytkl tak jasně a určitě, že skutečně nebylo potřebí nějakého dalšího prostředkování a král by byl učinil přítrž všelikému dalšímu mluvení, kdyby byl projevil pravé své smýšlení. Ale jelikož odpůrce svého raději zdržoval, nechal si prostředkování líbiti, s tím však vymíněním, aby se od něho nežádalo nic, co by bylo proti jeho důstojnosti. Chtěl-li touto zdánlivou povolností nabýti času, neměl toho více zapotřebí, jelikož Thurn po rozmluvě s uherskými posly chystal se k rychlému návratu do Čech. Nežli odtáhl, jednal ještě naposledy s dolnorakouskou deputací, v níž byl jmenovitě pan Hans Ludvík z Kufsteina. Deputace chtěla zvěděti, o čem se vyjednávalo s Uhry**). Domníváme se, že Thurn naznačil naděje, jaké na základě rozmluv s Thurzem skládal na Uhry, a že konečně také napomínal Dolnorakušany k vytrvalosti. Nesplnili sice nadějí jeho a neotevřeli mu bran vídeňských, ale ostali pořád ještě dobrými jeho přátely. Tu útěchu vzal s sebou na zpáteční cestu, kterouž nastoupil v noci na 14. června k Schwe- 1619
chatu, kde se přepravil přes Dunaj a dále do Čech pospíchal.

Tímto způsobem nejvhodnější příležitosti k úplnému přemožení Ferdinanda nebylo dostatečně použito a povstání českému zasazena tím nejtěžší rána.

— Tamt. Odpověď Thurnova Uherským stavům dd. 10. června 1619. — Katona XXX. 30 a sled.

*) Jaquot Buquoyovi dd. 14. června 1619. — Arch. novohr.

**) Vídeňský st. archiv. Zpráva poslů k hraběti Thurnovi.

Hlava třetí.

Válka v Čechách v letě r. 1619.

I. Mansfeld vytrhl z Plzně k Záblatí. Bitva u Záblatí. Ztráty Mansfeldovy. Následky bitvy u Záblatí a odchod vojska českého z Rudolfova. Ztráta Hluboké a Rosenberku. České vojsko požaduje žold. Snahy direktorů sehnati potřebné peníze. Konfiskace. Násilí proti katolíkům. Stížnosti statkářů v jižních Čechách.

II. Buquoy postupuje z Budějovic. Buquoy ve Vídni. Nájezdy vojska královského. Nepořádek ve vojště českém. Zvolení knížete Anhaltského vrchním velitelem. Smutné poměry ve vojště českém. Vojsko české požaduje žold. Porady sněmovní o zjednání peněz. Nedbalostí a řídkými přehlídkami vojska nedoplatky žoldu dosáhly značné výše.

III. Dampierre na Moravě. Bitka u Dolních Vistonic. Vzpoura v královském vojště. Sesílení českého vojska. Buquoy postupuje. Písek dobyt. Anhalt v českém vojště. Ústup Čechů do Zalužan.

I.

Co Ferdinand ve Vídni zbaven byl šťastně nebezpečenství od Thurna hrozícího, přicházely do Čech jednotlivé oddíly vojska ve Flandrech a Elsasích najatého a sesílily zbrojnou moc hraběte Buquoye tou měrou, že Hohenlohe oddával se nejhorším obavám. Jelikož Mansfelda nebylo v Plzni více zapotřebí, zaslali mu direktoři koncem května rozkaz, aby se sbory svými táhl na jih; měl patrně obsaditi cestu z Pasova do Čech a zameziti lidu k Buquoyovi táhnoucímu přechod přes Šumavu. Bylo však již pozdě, aby byl mohl dostáti tomuto úkolu. Buquoy rozmnoživ své vojsko novými žoldnéři měl vlastně dbáti napomenutí Ferdinandova a táhnouti k Vídni; zdá se však, že považoval za věc důležitější, napadnouti blízkého nepřítele, poněvadž bezpochyby očekával, že tím

uspíšen bude návrat Thurnův. Zanechav tedy v Budějovicích dostatečnou posádku, dal se s vojskem čítajícím 5000 mužů pěchoty a jízdy na pochod k Vltavotýnu, aby se zmocnil tohoto místa.*) Cestou však obdržel zprávu od zvěda nalézajícího se v hlavním stanu Mansfeldově,**) že tento dostal rozkaz, aby s lidem svým přirazil k vojsku hlavnímu; Buquoy proto změniv směr pochodu svého zaměřil na Netolice.

Mansfeld obdržel skutečně takovýto rozkaz, stáhl proto vojsko své po dalekém okolí roztroušené a soustředil je u Protivína. Odtud vyjel si do Rudolfova, kde byl hlavní stan český,***) a smluvil se tam s hrabětem Hohenlohem o dalším svém pochodu a připojení k hlavnímu vojsku. Dne 8. června navrátil se do Protivína a setrval tam do 10., kteréhož dne ve 4 hodiny ráno nastoupil pochod do Rudolfova asi 5 mil vzdáleného. Sbor jeho čítal asi 3000 mužů skládaje se ze čtyř setnin jízdy a osmi praporů pěchoty; dělo měl s sebou jediné. Když urazil asi půl druhé míle až do Velkého Záblatí (v okresu Hlubockém) došla ho zpráva, že mušketýři jeho, ležící v Netolicích byli přepadeni od nepřítele. Stalo se tak samým Buquoyem, který zatím postoupil až k Netolicům. Podle zprávy dosti spolehlivé poslal prý Buquoy po jakémsi podplaceném sedláku Mansfeldovi zprávu, že Netolice napadlo oddělení jízdy uherské, mušketýři ohrožení že se udatně hájí a že hraběte prosí snažně o pomoc.†) Zdali touto lstí byl Mansfeld vylákán proti nepříteli mnohem silnějšímu nebo zdali vůbec srážku s takovýmto nepřítelem nepovažoval za skutek odvážný, nedá se zjistiti, jisto je, že rychle s částí vojska svého vytrhnuv ze Záblatí, spěchal k Netolicům na vysvobození obležených mušketýrů. Ale sotva urazil půl hodiny cesty, střetl se s nepřítelem, jehož převahu k uleknutí svému poznal po krátké půtce. Spěšně tedy ustoupil do Záblatí, zatarasil ves a rozestavil po ní

---

*) Síla sboru Buquoyova udává se souhlasně v španělských pramenech (archiv simancaský) a ve zprávách saského vyslance z Prahy (st. arch. 9171, XIII., 338) na 5000 mužů.

**) Skála, III, 160.

***) Sas. st. arch. 9171, XIV., fol. 267. Zpráva Walpurgova o bitvě u Záblatí.

†) Sas. st. arch, 9171, XIV., fol. 115. Hejtman Kherosch kurfirstovi Saskému dd. 27. června 1619.

veškerou svou pěchotu, jezdectvo však rozdělil ve dvě části, postavil je vlevo a vpravo přede vsí a sám zaujal místo na levém křídle. Jediné své dělo zasadil taktéž přede vsí a čekal pak věcí, kteréž přijíti měly.

Všecky tyto věci Mansfeld provésti mohl skoro bez obtíží, jelikož Buquoy s útokem nekvapil, nýbrž dříve vypravil zvláštní oddíly k Vodňanům a Hluboké, aby odpůrci útěk v ty strany zamezil. Přes hodinu tedy od královských jen harcováno, také zapuzováni byli výstřely z děla Mansfeldova. Buquoy učiniv potřebné opatření o polednách podnikl důrazný útok. První a rozhodující náraz provedla jízda a sice valonský pluk kyrysnický, vedený Albrechtem z Valdštejna, který tu poprvé bojoval na české půdě. Udeřil na nepřátelskou jízdu na levém křídle velkou prudkostí a uvedl ji po krátkém boji ve zmatek. Zároveň obořili se uherští jezdci, kteréž byl Ferdinand poslal hraběti Buquoyovi, na pravé křídlo tak důrazně, že nepřítel byl rozprášen na všecky strany. Mansfeld znamenaje tento zmatek, přese všecku tíseň, do jaké se dostal útokem Valdšteinovým, snažil se veškeru svou jízdu sraziti v jediný houf, aby pak učinil, co okolnosti vyžadovaly; ale nepovedlo se mu to. Příklad pravého křídla účinkoval i na jeho oddělení; veškerá jízda dala se na útěk a pomýšlela jen na svou spásu. Vida, že vynasnažení jeho je marné, dal se ke vsi provázen jsa jen 15 jezdci, aby se tady připojil k pěchotě; ale pro překážky tady nahromaděné nemohl se do vsi dostati. Hledaje přístupné místo vrazil na oddělení nepřátelské, kteréž jej donutilo k útěku do zahrady jedné za osadou ležící, kam se byla utekla také jedna část jeho pěchoty.

V posavadním boji mansfeldská pěchota neměla jiného účastenství, nežli že střílela na jednu část prchajících jezdců, které omylem považovala za nepřátely a tím jen rozmnožila strach a zmatek prchajících. Pěšáci očekávajíce za svými barikadami útok nepřítele najednou uděšeni zpozorovali, že ves na dolejším konci počíná hořeti. Královští zúmyslně založili oheň, kterýž se pro vedro toho dne panující rychle šířil v staveních došky krytých a v barikádách ze suchého dříví nakupených. Požár blížil se již místu, kde zásoby střeliva byly nahromaděny, tak že veškerá pěchota octla se

v nebezpečí, že buď se zadusí kouřem nebo že bude prachem vyhozena do povětří. V nejhorší této tísni snažil se každý, jak dalece mohl, buď přelézti přes barikády, nebo podlézti pod vozy, z nichž byly barikády částečně utvořeny a dostati se tak na svobodu. Tak se skoro všickni vybavili; ale když se octli za vsí, spatřili, an nepřítel hrne se ze dvou stran, aby jim ústup zamezil. Tři setniny (asi 900 mužů) daly se na cestu k Protivínu hodlajíce doraziti do lesa a tak před útoky jízdy se spasiti. Nežli však dostihli místa ochranného, dohoněni byli od jezdců uherských a oddílu kyrysníků, rozprášeni a skoro vesměs porubáni. Zvláště Uhři nikoho nezajímali, neživíce ani žen a dětí, jenž byly v průvodu prchajících.

Druhému oddělení mansfeldské pěchoty, jež čítalo asi 1500 mužů, podařilo se uniknouti do jakési zahrady za Záblatím, kde byli plotem chráněni proti útokům jízdy. Mansfeld, an se byl přidružil k tomuto oddělení, zase je opustil, aby nebyl s nimi obklíčen a zajat. V takovéto nebezpečí však nesměl upadnouti za žádnou cenu, poněvadž bylo se mu obávati pomsty za zradu roku 1609 na arciknížeti Leopoldovi spáchanou.*) Dal se tedy rychle na útěk k Protivínu, provázen jsa asi 15 jezdci. Než nepřátelé jej poznali a tak Uhři a Valoni jali se jej pronásledovati. Menší tlupy dvakráte ho dohonily a pokaždé strhla se tuhá půtka, tak že konečně jen se šesti jezdci unikl nepříteli. Spěchal přes Protivín do Týna nad Vltavou, kdež bylo posádkou oddělení české zemské hotovosti. Když přichvátal až ku bráně, zbrojnoši, ani hradby střežili, jali se naň střílcti, poněvadž jej považovali za nepřátelského důstojníka. Dobře pro něj, že tehdáž střelba nebyla tak zhoubná jako nyní; nedorozumění se vysvětlilo ještě dříve, než ho zasáhla některá kule a tak byl do města puštěn a tím zachráněn.

Pěchotu, ana se utekla do zahrady otýněné, napadl Dampierre s uherskou jízdou, ale byl palbou mušketýrů odražen. Na to královští zahradu ve vzdálí jen obklopili a mansfeldské až do večera hlídali. Sevřené vojsko uhájivši se takto po šest hodin a nevidouc

*) Díl I, str. 327.

žádné pomoci, která by je osvobodila, nedbalo více důstojníků, kteří mu dodávali chuti k vytrvalosti, nýbrž rozhodlo se vyjednávati s nepřítelem. Vyslán tedy parlamentář k Buquoyovi, aby mu tento záměr oznámil. Buquoy provázen jsa Dampierrem, Valdšteinem a knížetem Sasko-Lauenburským přiklusal k obklíčeným a slíbil jim, složí-li zbraň, že bude života jejich šetřeno a až se vykoupí žoldem jednoměsíčním, že budou propuštěni na svobodu. Na to se Mansfeldští vzdali. Zajatí po způsobu tehdejším přemlouváni, aby vstoupili do služeb královských, čehož také u větší jich části bez obtíží docíleno; neboť kdo by byl zaplatil výkupné za zajaté, když direktoři nemohli ani bojujícímu vojsku vypláceti žold měsíční? Předce však mnozí ostali věrni svému praporu; avšak také ti učiněni povolnými krutým jednáním. Jen asi 130 osob, mezi nimiž větší část důstojníků, buď že mohli sehnati výkupné nebo že je Buquoy propustil z jakési velkomyslnosti, vrátili se po krátkém zajetí k vojsku českému.

Způsobem takovým dosáhl Buquoy úplného vítězství nad Mansfeldem a zničil sbor nepřátelský 3000 mužů čítající; 1200 mužů padlo, 1400 mužů dostalo se do zajetí a zbytek byl rozprášen. Také kořisť byla značná: padlyť Buquoyovi do rukou skoro všecky vozy se špíží, počtem 300; kořisť zlata a jiných cenných věcí, kteréž nalezeny buď v zavazadlech nebo při padlých a zajatých, páčila se na 100.000 zl. Mansfeld sám přišel prý o 30.000 tolarů hotových peněz a o stříbrné náčiní v ceně 20.000 tolarů.*) Podařilo se mu však předce zachrániti vůz s hlavní pokladnou a s nejdražšími věcmi, celkem asi 30.000 zlatých, kterýžto vůz jako zázrakem ujel nepříteli. Největší část kořisti dostalo se Uhrům, kteří v olupování nepřítele byli nejhbitějšími a bezcitnými.**)

*) Sas. st. arch. Lebzelter Schönbergovi dd. 9./19. června 1619, v Praze.

**) Zprávy své o bitce u Netolic a Záblatí čerpáme z dvou protivných, ale souhlasných pramenů: ze zprávy Skálovy III., 161 a násled., a ze zprávy, kteráž byla podle úředních relací Buquoyových od Oñata sestavena a do Španělska zaslána (Simancas 2504 128 Aviso de Budweis dd. 19. Junio). Se zprávami těmi shoduje se také list z Písku dne 11. června 1619 datovaný a v saském st. arch. se nalezající (9171, XIII., Fol. 338.). Kromě toho leží před námi ještě zpráva z archivu kutnohorského a konečně druhá zpráva v sas. st. arch., jež podávají rozličné podstatné

Vina této porážky musí se sice svalovati v první řadě na hraběte Mansfelda, poněvadž se postavil neprozřetelně nepříteli skoro dvakráte tak silnému nemaje boky ani záda svá nijakž krytá; ale ještě větší výčitku činiti možno hraběti Hohenlohovi. Mansfeld obdržev zprávu o přepadení Netolic a vytrhnuv na odražení nepřítele od toho města, zpravil Hohenloha o svém záměru a dodal, že by se při té příležitosti mohla strhnouti větší půtka. Ačkoliv pomocné vojsko Hohenlohovo nebylo by přišlo v čas, aby porážku odvrátilo, mohlo alespoň zachránit 1500 mušketýrů, kteří se bránili až do večera. Avšak ani Hohenlohe ani Fels, jenž byl pravou jeho rukou, nezachovali se, jak potřeba vyžadovala. Pověsti je dokonce obviňovaly, že rádi viděli porážku Mansfeldovu, poněvadž tento dobrodruh byl jim příliš ctižádostivým. V Praze se vypravovalo s určitostí, že Oldřich Vchynský, an pod Felsem velel jednomu pluku, chtěl Mansfeldovi pospíšit na pomoc, ale že prý mu to Fels přímo zakázal.*)

Porážka u Záblatí zasadila povstání těžkou ránu. Jelikož Čechové měli málo vojska, bylo zničení sboru 3000 mužů nejen citelnou ztrátou, nýbrž také ta okolnost těžce vážila, že porážka byla tak úplná, jaké nebylo za celé posavadní války. Čím dále šířila se o tom zpráva po Čechách, tím větší byl smutek všeobecný, trapné tušení a obavy mysli lidu tak zaujaly, že se tak nestalo ještě po celé povstání. Po příznivých zprávách z Moravy a Rakous bylo to trpké sklamání; lid oddával se naději, že bude překvapen radostnou novinou o dobytí Vídně a nyní byly obavy, že samé Praze hrozí nebezpečenství. Direktoři jsouce nuceni takovouto málo-

podrobnosti. Ütterodt podává na základě „akt Mansfeldských“ a jiných pramenů data trochu rozdílná ale také částečně nesprávná, jimiž jsme se, dávajíce přednosť zprávám hned po bitvě sepsaným, dále nespravovali. Ves Záblatí, kdež bitva svedena, není nynější městečko u Prachatic, nýbrž ves Velké Záblatí, ležící asi míli východně od Vodňan.

*) Zeitung aus Prag dd. 18. června 1619. Bernburský archiv. — Saský st. arch. Lebzelter Schönbergovi dd. 4./14. června 1619, v Praze. V některých zprávách se praví, že Oldřich Vchynský předce napadl vojsko královské, když se se svou kořistí vracelo do Budějovic a že mu jí odňal větší část. Zprávě této, o níž také Skála pochybuje, nemůžeme uvěřiti, jelikož by se bylo vojsko královské kořisti své tak zhola nevzdalo, ale o nějaké šrůtce nic se neproslýchá.

myslnosť chlácholiti, zaslali do všech krajů českých patenty, v nichž popírali, že by porážka u Záblatí měla nějaký velký význam; i tvrdili, že ztráty na obou stranách byly stejné. Takovéto oficielní klamání nebylo s to, aby pravdu utajilo; prchající Mansfeld, jenž z Týna spěchal do Písku a odtud do Prahy a nečetní jeho průvodčí, ani se předstihovali v proklínání Hohenloha, postarali se řečmi svými nejlépe, že pravý stav věcí všady oznámen.

Porážka u Záblatí rozhodla konečně také osud obléhání Budějovic, což už půl léta trvalo. Od té doby, co Thurn od Hohenloha se oddělil a na Moravu odtáhl, mohlo se vlastně mluviti již jen o pozorování Budějovic a když Buquoy od konce května dostával posilu za posilou, ani toho více nebylo. Měl postavení pojištěnější; mohlť svobodně se pohybovati a Budějovice mu sloužily za pevnou oporu, kdežto vojsko české v Rudolfově dostalo se do takových nesnází, že podle spolehlivých zpráv saského vyslance v Praze bylo vlastně více obléháno nežli aby bylo samo obléhalo nepřítele. Jelikož přes opětované prosby a výhrůžky v měsících dubnu a květnu předce nebyl poslán do tábora českého ani krejcar na zadržený žold, nekázeň rozmohla se strašným způsobem. Vojáci, jak tvrdí slezský přehlížecí komisař, tedy očitý a oficielní svědek, chodili částečně úplně nazí,*) tak sešel oděv jejich posavadním trmácením. Nyní když sesílení sborem Mansfeldovým se nezdařilo, nemohl se Hohenlohe držeti v Rudolfově se svým vojskem zchátralým a ústup stal se mu nezbytnou nutností. Odhodlav se opustiti Rudolfov, péčoval tím nejen o vlastní bezpečnosť, nýbrž jednal po přání direktorů, ani jej zvláštním poslem vyzvali, aby pospíšil k hájení hlavního města.**)

České vojsko odtáhlo z Rudolfova dne 15. června ráno a sice 1619
náhle, poněvadž se Hohenlohe dozvěděl, že nepřítel se chystá k útoku na Rudolfov, čehož však za žádnou cenu nechtěl vyčkati. Odchod provázen byl výjevy, jenž dostatečně svědčily o mravní zchátralosti vojska; vyhladovělí vojáci přepadali markytány a plenili jejich zásoby. Vůdcové nevzali si ani tolik práce, aby všecka

---

*) Saský st. arch. Lebzelter Schönbergovi dd. 4./14. června 1619, v Praze.

**) Hollach a Fels direktorům dd. 16. června 1619 v sas. st. arch. 9171, XIII., fol. 375.

zavazadla dostali na místa bezpečná a aby je poslali napřed, nýbrž ničili je, aby jich alespoň nepřítel nemohl upotřebiti, nebo dali spáliti, co s sebou nechtěli dále vléci. Sotva Buquoy v Budějovicích spozoroval tento oheň, vykládal si jej zcela dobře v ten smysl, že Čechové ustoupí a přispěchal se svým vojskem, aby Čechům ústup zabránil a bude-li možno, podruhé je porazil. Tím však jen způsobil, že Hohenlohe svůj pochod urychlil a že byl již skoro půl míle cesty od Rudolfova, když královské vojsko dorazilo k Rudolfovu. Strhla se šrůtka, v níž harcovníci Buquoyovi, ani Čechy pronásledovali, utrpěli ztrátu asi 70 mužů, načež Čechové táhli bez překážky dále, poněvadž Buquoy uznával, jak by bylo nebezpečné, kdyby Čechy stíhal dále v krajinách lesních.

Odchodem vojska českého vydány byly Čechy jihozápadní na pospasy vojům královským, kteréž výhody této užily co nejvydatněji. Nejprvé vypleněn tábor u Rudolfova, neboť při svém kvapném odchodu Čechové nemohli všecko zničiti, co stálo za kořisť.*) Na to poslal Buquoy ještě téhož večera 100 mužů s dvěma děly ke Hluboké, aby hrad tento náležející panu Malovcovi obsadili. Okolní šlechta považujíc hrad za dosti pevný, zvláště když měl posádku 30 mušketýrů, svezla do něho k uschování všeliké své drahocenné věci. Nyní však na vydatný odpor nebylo ani pomyšlení a proto pan Malovec žádal za příměří dvoudenní, ovšem proto, aby věci nejdrahocennější mohl zachrániti; ale když žádosť jeho byla zamítnuta, opustil hrad s posádkou v noci z 16. na 17. června. Královské vojsko nalezlo na Hluboké nesmírnou kořisť hotových peněz, zlata, stříbra, drahocenných klenotů a oděvů, jichž cena páčena na 300.000 tolarů. Přes tři dni vozena ta kořisť do Budějovic. Takovou bezstarostností a zaslepeností ponechána nepříteli suma, jakou direktoři již celé neděle sháněli, aby vojsku žold mohli vyplatiti.**)

*) Skála III. 170.

**) O velké kořisti vypravuje zpráva Buquoyova v archivu simancaském 2504, 128: „Naše voje (t. j. královské) hallaron (v hradě) muchas joyas, dineros oro y plata y otras cosas que fue estimado en mas de 300.000 taleros y a sido tanta cantidad que mas de tres dias fueron menester para passarla aca.“ (Do Budějovic.)

Na tom však nebylo dosti. Příštího dne udeřilo oddělení jízdy uherské na zámek a město Rosenberg, kdež, jak pověst vypravovala, nahromaděny byly ještě větší poklady nežli na Hluboké. Rosenberg hájen byl posádkou přes 400 mužů silnou; byli to nejspíše domácí venkované, kteří se, jak se zdá, udatně bránili a až do posledního muže porubáni byli. Nesmírná kořisť drahých věcí, jmenovitě také dobytka hovězího a skopového (na 3000 kusů), kterýž sem okolní obyvatelstvo z daleka široka bylo sehnalo, padl do rukou nepřátelům, kteří kořisť svou páčili na více než jeden milion (zlatých?).*) V královském táboře byli následujících dnů prodávány vůl za 10, kráva za 3 realy a skopec za 10 penízů. Uherská jízda prohlédala takřka celý kraj Budějovický a Prácheňský a dojížděla pak na plenění až k Plzni a ke Karlštejnu. Při tom dopouštěli se Uhři ohavných nezbedností. Četná svědectví, o jichž hodnověrnosti nelze pochybovati, zvěstují, že mnohde množství žen a dětí povraždili a že vůbec tak nelidskou ukrutnosť jevili, že Buquoy sám byl nad tím nejvýše rozhořčen. Snah jeho, aby se takovému skutečně zhovadilému násilnictví učinila přítrž, od Uhrů zjevně nedbáno.**)

Hohenlohe a Fels táhli zatím k Třeboni, dali se potom severně a dorazili dne 17. června s vojskem asi 8000 silným do Soběslavě. Zde se prozatím zastavili chtíce se spojiti s Thurnem, jenž se očekával z Vídně přes Jindřichův Hradec. Buquoy se stavěl, jako by chtěl Čechům ku Praze nadejíti, neboť se dal k Týnu nad Vltavou, a zmocniv se toho místa táhl k Táboru. Dne 20. srazilo se zde české vojsko Vchynským vedené s předním vojem královským. Čechové připisovali si vítězství.

Pakli již porážka u Záblatí a zpráva o ústupu Thurnově z Vídně způsobila sklíčenosť v zemi, novinami o dalších výsledcích vojska královského mysli ještě více poklesly. Ke všemu ještě nyní finanční nedostatky tak citelně se jevily, že musely býti nejvážnější obavy

---

*) V Simancasu 2504, 128. „El lunes siguiente entraron los Hungaros en la ciudad y castillo do Rosemberg adonde mataron mas de 400 hombres y hallaron tantas riquezas que hizo daño ale enemigo de mas de un millon de ganado grande i chiquo."

**) Drastických toho dokladů doleji.

stran další věrnosti a bojovnosti vojska. Hned z počátku povstání
prostředky nedostačovaly, od května však nebylo žádných peněz více.
Ukázalo se, kdyby se byly sešly všecky daně r. 1618 povolené, že
by se předce nebylo dostálo všem závazkům; tím méně mohlo se
tak státi, když byla splacena jen část daní. Dne 31. ledna 1619
obnášely nedoplatky žoldu důstojníkům a vojákům 492.408 zl. a
suma tato přirůstala každého následujícího měsíce o 210.000 zl.;
a kolik měsíců nedalo se ani na nový ani na starý dluh ani haléře.*)
Od počátku května přicházely od vojska v Rudolfově neustálé stíž- 1619
nosti, k nimž pojily se ostré pohrůžky. Jelikož v krajinách dlouhou
válkou vyssátých nebylo čeho loupiti, vojáci museli se chápati nej-
podivnějších prostředků, aby mohli býti živi. Tak na př. zastavovali
zbraně své markytánům, aby obdrželi potřebné potraviny. Viděti
bylo setniny jízdecké, jichž mužstvo nemělo ani bambitek, ani ostruh
a bot jízdeckých; všecky tyto věci uschovány byly jakožto zástava
v skladištích markytánů. Mužstvo nedostatečně ozbrojené nemohlo
ani státi na stráži, neřkuli aby dotírati mohlo na nepřítele nebo se
mu opírati. Takové škandální poměry svědčí o nedostatečné vrchní
správě, což nelze úplně omluviti ani svízeli finančními.

V Praze nebezpečenství takového stavu dobře oceňovali a již koncem května se vynasnažovali zjednati nápravu. Pomoci měly půjčka a pak zabavování. Direktoři předcházejíce sami dobrým příkladem poskytli zemi půjčku 60.000 tolarů. Z Pražských měst Staré město nabídlo 15.000, Nové město a Malá strana po 10.000 tolarech; židi porozuměvše zvláštnímu pokynutí, dali 12.000 tolarů, jednotliví měšťané, jenž byli za to požádáni, nabídli po 50—150 tolarech. Ale jelikož mnozí nejzámožnější ničeho neposkytli, direktoři vyzvali purkmistry, aby váhavé měšťany osobně předvolali, důtklivě jich napomenuli a planými vytáčkami odbyti se nenechali; direktoři nařídili dokonce, aby jim udáni byli podle jména, kdož by i přes takové napomenutí půjčky poskytnouti nechtěli a tak dali dostatečně znáti, že s tvrdošíjnými naloží se způsobem v revolučních dobách obyčejným. Podobným způsobem požádána také ostatní

*) Sas. st. arch. 9175, IX, fol. 268. Verzeichniss, was allenthalben uff den Böhmischen Krieg . . . gangen. — Tamt. 9171, XIII., fol. 81. Lebzelter Schönbergovi dd. 16 26. května 1619, z Prahy. List z Prahy. dd. 8. června 1619.

města královská za půjčku dobrovolnou; nevyznamenala se zvláště a jelikož také šlechta pokladen svých beztoho slabě naplněných neotevřela, půjčka národní vypadla velmi bledě. Na zaplacení naléhavých dluhů potřebí bylo přes milion zlatých a takto se nabylo málo naděje, že se bude moci sotva asi jen pětina toho uhraditi.*)

Za takových okolností chopili se direktoři ještě jiného prostředku, totiž zabavování duchovních pozemků církve katolické. Daliť rozhlásiti veřejnými patenty, že každý, kdož by chtěl poskytnouti peníze na potřeby zemské, bude si moci vzíti podle výše své půjčky v zástavu a v užívání kterékoli duchovní panství, ves nebo nějaký pozemek podle své libosti jak by se mu líbilo a hodilo. Zároveň vyzváni všichni katoličtí prebendanti a všecky kláštery, aby předložili seznam příjmů svých pozemků, kapitálů, desátků a úroků, patrně k tomu účelu, aby direktoři si mohli vybrati, k čemu by měli dříve sáhnouti. Mniši klášterů, na jejichž statky nalezli se rychle odběratelé, octli se náhle v největší tísni. Z budovy arcibiskupské prodán všecken nábytek a věci cenné a pak budova sama dána na buben.**) Času svého krok tento hájen zajisté tisíci důvody a omlouván tlakem, jaký druhdy tížil protestanty a jenž nyní měl za následek protitlak; pravilo se asi, že spása státu je nejvyšší povinností, před níž mizí všeliké jiné ohledy: ale upříti se nedá, že nový stát protestantský v Čechách katolíky práv zbavoval. Všelikému bezpráví, jakého druhdy zažili protestanti v Čechách, rovnaly se svízele, jakými nyní katolíci strádali, a k nimž zabavování statků bylo pouhým úvodem.

Zabavování duchovního majetku mělo za následek, že direktorům byly nyní peníze s více stran nabídnuty. Města i šlechtici, jenž měli nebo sehnati mohli peníze, hodlali užíti té příležitosti, aby za nízkou cenu rozmnožili trvale svůj majetek; Cheb a Norimberk byly ochotny poskytnouti direktorům půjčku na sumy trhové,

*) Archiv českého místodržitelství: Direktoři radě a purkmistru Starého města dd. 28. května 1619. — Sas. st. arch. Lebzelter dd. 16/26. května, v Praze. — Pak list z Prahy dd. 8. června 1619.

**) Listiny toho se týkající v českém místodrž. archivu ve svazku Militare 1618—1620, dále v kutnohorském archivu: přípis sedleckého konventu kutnohorským dd. 15. června 1619. — Významný v ohledu tom je zvláště přípis direktorů opatu karlovského kláštera v Praze dd. 30. května 1619.

kteréž však byly více slibovány nežli na hotovosti placeny. A tak se nadáli v Praze, že touto složitou operací finanční nabydou prostředků, aby žold zadržalý byl z větší části vyplacen. Když však došla zpráva, že vojsko české pod Hohenlohem ustoupilo do Soběslavě a že žoldnéři se bouří, nahlédlo se, že na Cheb a Norimberk nesmí se čekati, nýbrž že se všecky hotové peníze musejí poslati do Soběslavě. Jelikož však části peněz nucenou půjčkou a konfiskacemi získaných jinak se upotřebilo, nesehnal se ani měsíční žold; nedostávaloť se ještě 32.000 zl. Když peníze přišly do Soběslavě a vojáci se dozvěděli, že jim nebude vyplacen ani žold měsíční, nespokojenosť jejich dosáhla nejvyššího stupně. Jezdci jali se hroziti prohlašujíce, nebude-li jim za několik dní vyplacen zbytek žoldu měsíčního a nejdéle do čtyř neděl žold za další dva měsíce, že odjedou z tábora a že si sami pomohou. Hohenlohe vyslal na rychlo plukovníka Vchynského do Prahy a zapřisahal direktory, aby dodali ostatek žoldu. Nebezpečenství hrozící způsobilo, že nedostávajících se 32.000 zl. došlo za osm dní do Soběslavě.*)

Strach před vzpourou vojska nebyl jedinou starostí, kteráž direktory tísnila; počaliť se obávati o bezpečnosť hlavního města, jelikož každého dne došla zpráva o dalším postupování Buquoyově a Hohenlohe sám varoval před ním, aby se Prahy nezmocnil úskokem.**) Proto direktoři se vynasnažovali opevnění města doplniti; na rozkazy jejich naházeny na Petříně a nedaleko zámku nové náspy a ze zbrojnice vytažena děla na veřejná náměstí, aby jimi ozbrojeny byly náspy; dva práporce pěchoty v Praze ležící měly býti novým najímáním rozmnoženy na pět; přede vším pak vyzváni měšťané, aby se co nejvíce vynasnažili, aby při obraně města mohli býti nápomocni. Nařízeno všeobecné přehlížení měšťanů k boji schopných, k čemuž se dosti mužů dobře ozbrojených dostavilo. Aby se zase ujala důvěra, rozšiřovány zúmyslně pověsti o rozličných podporách, kteréž do Čech táhnou; tak se pravilo, že s Thurnem přichází 4000 Uhrů a jiných 10.000 že je připraveno, aby se dali na pochod, jakmile budou vyzváni; o unii protestantské brzy vypravovano, že

---

*) Sas. st. arch. Lebzelter Schönbergovi dd. 20/30 června 1619. — Tamt. Lebzelter Schönbergovi dd. 26. června st. sl. 1619.

**) List českých generálů direktorům dd. 16. června 1619. Sas. st. archiv.

s 4000, brzy zase že s 20.000 mužů táhne na pomoc a co bylo nejdůležitější, že při zoufalém stavu finančním vypomoci chce půjčkou 400.000 zl.*) Ale výmysly těmito direktoři tak málo nabyli mysli jako přípravami k obraně tak krásně prováděnými. Starosť jejich rostla stále a projevována žalobami na falckraběte a knížete Anhaltského. Jaliť se jednatelům falckým v Praze prodlévajícím vyčítati, že je lákali nadějemi a sliby a že přes to neučinili ani toho nejmenšího, aby žoldnéřům najatým pro Buquoye zamezili cestu do Čech.**)

Rostoucí rozpaky direktorů prozrazovaly se také větší přísností proti katolíkům. Těm kladeno za vinu, že od porážky záblatské škodolibosť svou nemohli utajiti a že se s nepřítelem spikli na záhubu země. O mniších u Sv. Jakuba na Starém městě vypravováno, že na vítězství Buquoyovo Tedeum sloužili a jeptišky kláštera svatojiřského na Hradčanech obviňovány, že by nepříteli mohly zjednati přístup do města. Obecnému lidu pověsti takové byly vítány, aby pustil uzdu nenávisti své proti katolíkům; proti mnichům jmenovaným mluveno tak pohrůžlivě, že raději na čas z Prahy odešli. Jelikož v pražském měšťanstvě jmenovitě na Malé straně bylo mnoho katolíků, uvažováno, co by se s nimi mělo státi. Někteří direktoři mysleli, že by měli býti odzbrojeni, jiní z toho zrazovali; luza však měla na snadě ihned ještě ráznější prostředky.***) Jisto je, že nyní padl strach také na všecky katolické laiky; neobávali se sice o svůj život, ale o své jmění, předvídajíce, že z Čech budou vyhnáni. Kroky, kteréž direktoři posledně učinili, nebyly sice nijakž rázu ukrutného a pochopujeme, že při tehdejším stavu věcí tak se stalo, ale katolíky musely předce znepokojovati a rozhořčovati. Dekretem direktorů Pražským městům se nařizovalo, aby osoby podezřelé — a takovými byli všickni katolíci — přísně se střežily, buď z města se vypověděly nebo zatkly. Aby dekretu dodalo se více důrazu, nařízeno zároveň zatknouti nejvyššího hofmistra Adama

*) Lebzelter Schönbergovi dd. 12/22 června 1619. Sas. st. archiv. — Tamt. Lebzelter tomutéž dd. 16/26. a 9/19. června 1619.

**) Bernburský archiv: Peblis Anhaltovi koncem června 1619.

***) Sas. st. arch. Lebzelter Schönbergovi dd. 12./22. června 1619, v Praze. — Tamt. Lebzelter tomutéž dd. 16./26. června a dd. 20./30. června 1619.

z Valdšteina, jenž z nařízení Ferdinandova v Praze vždy ještě prostředkoval a tak platil jaksi za vyslance jeho; také zatknut Adam Riesenberg z Janovic, jenž byl v podezření, že drží s Ferdinandem. Druhým dekretem se ustanovovalo, aby všickni katoličtí měšťané povoláni byli na radnice a tam aby tázáni byli přísežně, budou-li města hájiti proti útokům vojska královského. Třetím dekretem konečně sesazeni byli katoličtí úředníci na statcích královských a nahraženi protestanty.*)

Ke všem těm starostem direktorů dostavil se ještě nový svizel toho druhu, že v posledních dnech měsíce června dostali hosty, kteří je uvedli do nejhorších rozpaků. Padesát šlechticů z jižních Čech, jenž přepadením Hluboké a Rosenberku a popleněním kraje Prácheňského přišli o veškero své jmění a tak prozatím zbaveni byli všech prostředků k živobytí, dostavili se s nešťastným panem Malovcem v čele do Prahy a zasypávali direktory žalobami a výčitkami. Nepřeháněli tvrdíce, že nemají naprosto od čeho živu býti a čeho se chytiti; i požadovali podporu a statky duchovní k užívání a za náhradu. V zasedací síni direktorů udály se výjevy mezi rozhořčenými žalobníky a ustrašenými direktory, při čemž v mnohém z nich byla malá duše.**) Co bylo dělati: měly se skrovné peníze na vojsko sebrané rozděliti mezi tyto „chudé", nebo měly se jim vydati statky duchovní a tak zmařiti jediná hypotéka, na niž se peníze mohly vypůjčiti? Odkázáni byli prozatím na pozdějšek, jako se to dělo neustále s vojíny; ale následek toho byl, že katolíci teprvé se počali strachovati o svůj majetek a že každý z nich nevražil na povstání, i kdyby se mu byl posud díval lhostejně.

II.

Události na bojišti vzaly zatím obrat, kterým přestalo Praze hroziti bezprostřední nebezpečenství. Buquoy netáhl dále na Tábor a vzdal se také úmyslu postoupiti ku Praze, jelikož již obdržel

---

*) Dotýčné dekrety a zatýkací listy v česk. místodr. arch. v svazku Militare 1618—1620.

**) Sas. st. arch. Lebzelter Schönbergovi dd. 24. čna. st. sl. 1619, v Praze.

zprávu, že Thurn Vídeň opustil. Neboť jelikož se toho musel nadáti, že Thurn se spojí s Hohenlohem, nesměl se vydati v nebezpečí, aby za zády jeho spojili se čeští velitelé s vojskem mocnějším. Ustoupil tedy do Budějovic a jal se dobývati všech míst, kteráž ještě nepřátelé drželi a kteráž spojení s Rakousy rušila. K takovým místům náležely Nové Hrady páně Švamberkovy, kteréž leží při hranici rakouské a ovládají důležitou silnici. V hradě tom, opatřeném přiměřenou posádkou pod pánem Slavatou, nahromaděny
1619 byly hojné zásoby obilí. Buquoy pustil na něj útok dne 25. června velkou silou vojska, tak že posádka po krátkém odporu se vzdala, když jí bylo dovoleno, aby svobodně mohla odtáhnouti. Přes 10.000 korců obilí a 4000 korců ovsa kromě jiných cenných věcí padlo tady do rukou vítězům, kteří hned potom napadli a dobyli Vitoraze v Rakousích ležící, ale od Čechů obsazené. Tím se Buquoy zmocnil posledního místa, jež za zády jeho drželi nepřátelé a zjednal si tak spojení s Vídní.

1619 Buquoy počal se svými útoky zase již dne 29. června k severu tím, že městečko Veselí několik dní před tím vypleněné úplně pobořil a podobným způsobem také s jiným městečkem u Budějovic naložil. Také Třeboni, poslednímu většímu místu na rozsáhlém panství švamberkovském (dříve rožmberském) chystal tentýž osud, ale musel se vzdáti toho úmyslu a pamatovati více na obranu vlastní, jelikož Thurn ztráviv na pochodu 14 dní konečně se blížil a dne 29. června do Jindřichova Hradce dorazil. Následujícího dne spojil se s Hohenlohem a oba rozbili hlavní stan dne 2. července v Lomnici. O síle vojska svého rozšiřovali pověsti přemrštěné udávajíce je na 40.000 mužů, kdežto ho bylo sotva 30.000 mužů a to jen tehdy, setrvala-li česká hotovosť zemská vesměs v poli. Ostatně stálo to dosti práce, zbrojné tyto síly udržeti v poli, jelikož usnešením sněmovním ustanovena byla hotovosť jen na tři měsíce a lhůta tato vypršela počátkem července. Jen rázné domluvy Thurnovy a nebezpečenství patrně rostoucí přiměly šlechtu velící hotovosti, že slíbila sloužiti ještě další dva měsíce.*)

---

*) Sas. st. arch. Lebzelter Schönbergovi dd. 20./30. června, dd. 24. a 26. června st. sl. — Skála III., 172.

Kdežto vojsko české se položilo táborem u Lomnice, Buquoy sbory své rozložil zase u Budějovic. Královští chovali se nyní pokojně, poněvadž Buquoy se odebral do Vídně, aby tam s Ferdinandem, než odjede do Frankfurtu, uradil se o dalším válčení. Buquoy provázen jsa několika plukovníky, hrabětem Collaltem, Colloredem a Maximilianem z Liechtenšteina a oddělením jízdy, přibyl dne 7. července do Vídně. Toho a následujícího dne odbývaly se horlivě porady, jejichž výsledek uhodnouti lze z následujících událostí. Bylot ustanoveno, aby se nejen sháněly všemožným způsobem posily zbrojné, nýbrž aby se také rozšířilo dějiště válečné. Dampierre měl se s částí vojska odděliti od Buquoye, vpadnouti do Moravy a zbrojení stavovskému učiniti tam přítrž. Mělo se za to, že takovýmto způsobem budou Čechové nuceni zbrojné své síly rozděliti a doufalo se, že několika šťastnými bitkami konec války se uspíší.*)

Nepřítomnosti Buquoyovy a jmenovaných velitelů mohl Thurn dobře užíti, aby zasadil citelnou ránu vojsku královskému. Avšak Čechové hověli si v úplné nečinnosti, kteráž časem jen tak přerušována, že veškeré vojsko sestaveno před táborem v šik bitevní, očekávajíc útok nepřítele. Královští však prozatím na bitvu nepomýšleli, nýbrž krátili si čas výpravami do krajin ještě nepopleněných, v čemž jim nebylo nijakž bráněno a překáženo. Oddělení jízdy odvážilo se až do Benešova, jen pět mil od Prahy vzdáleného a způsobilo tak nový poplach v hlavním městě. Nevědouce si rady tázali se v Praze jedni druhých, co dělá vlastní vojsko, proč zahálí u Lomnice a na nepřítele nedoráží? Na takové a podobné stížnosti docházela do Prahy pokaždé odpověď toho smyslu, že vojsko české hodlá s nepřítelem svésti hlavní bitvu, ten že se jí však neustále vyhýbá a do lesů zalézá.

To byly však jen vytáčky, aby se zakryla šířící se hniloba v českém táboře. Pravá příčina nečinnosti záležela v nedostatku jednotného velitelství, v neschopnosti generálů, ve vadách hotovosti a v nekázni vojska, podporované stálým nepořádkem u vyplácení žoldu. Thurn, Hohenlohe a markrabě Krňovský veleli samostatně lidu sobě podřízenému, Fels, jak se zdá, jednal také na vlastní

*) Sas. st. arch. 9172, XIV. Zpráva z Vídně dd. 9. července 1619.

pěsť a tak o jednotném vedení války nemohlo se naprosto mluviti. Způsobem tímto nedostávalo se přesné souvislosti mezi jednotlivými částmi vojska, správné a okamžité poslušnosti nižších vůdců vrchnímu veliteli, tedy nezbytných podmínek dobrého zdaru. Skoro ještě zhoubněji působil nedostatek jednotné správy vojenské. Při počátku povstání se podobalo, že Hohenlohe bude jaksi ministrem války a že bude z Prahy říditi všecko, co se týká doplňování, zásobování a opatřování žoldu vojsku. Ale za krátký čas povolán na bojiště a od té chvíle o jednotné správě vojenské nebylo ani řeči. Měl-li generál nějakou záležitosť, odjel do Prahy a pojednav tu s direktory vrátil se teprvé za delší neb kratší čas k svému vojsku. Později generálové za věcmi nepatrnými tábor opouštěli, aby si v Praze pohověli. Hohenlohe tentokráte sám přijel do Prahy dne 15. července, za několik dní dostavil se Thurn a s ním přibyli také plukovník Oldřich Vchynský, podplukovník hrabě Šlik a několik jiných vyšších důstojníků. Také Mansfeld po bitvě u Záblatí potloukal se nejvíce po Praze, čekaje, až dostaví se žoldnéři od něho nově najímaní, aby v čele jejich vytáhl do pole. Ke všem těmto pánům přibyl konečně dne 23. července markrabě Krňovský, tak že skutečně shromážděni byli v Praze všichni generálové.*) Kdož by se mohl diviti, že za takových poměrů důstojníci následovali příklad svých představených a že za rozličnými záminkami na delší nebo kratší čas opouštěli tábor, aby si pohověli. A to všecko dělo se v té době, kdy Buquoy navrátil se již k vojsku svému a k rozhodnému kroku se chystal, kdežto Dampierre zároveň strojil útok na Moravu.

Jeť pochopitelno, že v Praze ujala se nespokojenosť s vojenským stavem a že se tedy přemítalo, zdali by se vrchní velitelství nad vojskem spolčených zemí nemělo svěřiti jiným rukoum. Direktoři skutečně dne 6. a 7. srpna věc tu podali k poradě sněmu gene-
619 rálnímu. O tom nemohlo býti pochybnosti, že hrabě Thurn pro místo své se nehodí; vojenské jeho schopnosti staly se pochybnými a jinak také nepožíval tolik vážnosti, aby byl mohl držeti na uzdě řevnivosť mezi čelnějšími náčelníky z ostatních zemí. Již dávno obracela se

*) Data dotýčná v sas. st. archivě.

pozornosť ke knížeti Anhaltskému, o němž se mělo za to, že má dosti zkušenosti pro vrchní velitelství, jelikož byl ve Francii velel německým sborům vypraveným na pomoc králi Jindřichovi IV., nehledě ani k tomu, že mu byli stavové zavázáni k díkům za dlouholeté spojení s náčelníky hnutí českého. Direktoři tedy navrhli za vrchní velitele lantkraběte z Anspachu a knížete Anhaltského, ale doložili zároveň, že první asi sotva přijme velitelství, jelikož slouží unii a proto že naděje spočívají jen na Anhaltovi. Kníže, jemuž byly zámysly direktorů již před měsícem ohlášeny, byl ochoten vyhověti direktorům, když by podmínky jejich byly dosti příznivy.*) Jelikož ostatní země koruny české ničeho proti tomu nenamítaly, aby vrchní velitelství svěřeno bylo Anhaltovi, oznámena ta věc panu Achácovi z Donína v Praze meškajícímu, jenž podal o tom zprávu falckraběti a Anhaltovi. Falckrabě projevil svůj souhlas slovy kroucenými a také Anhalt nechtěl hned určitě připověditi; oba chtěli patrně dříve věděti, kam budou směřovati nejbližší usnešení generálního sněmu, zdali bude Ferdinand sesazen a volba nového krále provedena. Anhalt chtěl míti také podrobné zprávy o stavu vojska českého: o počtu lidu zbrojného, o vyplácení žoldu, o dělostřelectvu a o zásobování vojska. V Praze neměli na spěch, aby knížeti podali zprávy potřebné, poněvadž by jej to bylo odstrašilo; ale byli té pevné naděje, že velitelství přijme, jakmile falckraběti nabídnuta bude česká koruna. V očekávání takovém direktoři se nesklamali; Anhalt prohlásil zajisté ještě dříve, nežli vykonána byla volba nového krále, že nabídnuté místo přijme, což oznámil falckému jednateli Achácovi z Donína. Avšak kníže jmenován veřejně vrchním velitelem teprvé dne 5. listopadu, neboť toho dne dali stavové čeští 1619
oznámiti vojsku, že Anhalt zvolen vrchním velitelem za souhlasu zemí vedlejších. Jakožto vrchnímu veliteli povolen mu měsíční plat 10.000 zl.**)

---

*) Palm, Acta publica 1619, str. 339. Collectio Camerariana v mnichovské dvorní knihovně. Tajný spis pamětní pro Acháce z Donína, dd. 4./14. července 1619.

**) Memorial pro Acháce z Donína dd. 6./16. srpna 1619 v Amberku. — Collectio Camer. v mnichovské dvorní knihovně. — Tamtéž Anhalt Achácovi z Donína dd. 16./26. srpna 1619. — Mnich. st. arch. Pamětní spis

Navrženou volbou vrchního velitele nebyla zatím učiněna žádná přítrž rozkladu v českém vojště, kterýž čím dále tím více se šířil. Bylo vypravováno, že hotovosť zemská k snažným prosbám hraběte Thurna se uvolila další dva měsíce sloužiti. Když nyní v červenci v operacích naprosto se ustálo, znechutil se vojsku tomu život v táboře; i nedrželo se více slibu svého a požadovalo, aby bylo propuštěno. Nezbývalo nic jiného, nežli část jich pustiti na dovolenou a spokojiti se slibem, že se dostaví zase k svým praporům, bude-li potřeba toho vyžadovati. Vrchnosti, jejichž poddaní dále sloužili, událostmi těmi byly tím více stíženy; i hrozily koncem července na sněmě, že nehodlají déle snášeti břímě, jehož se jiní sprostili. Při tom pronášeny byly věci nejhorší; statkáři chudší obviňovali šlechtu bohatší, že se vyhýbá povinnosti branné a že líčíc choroby sprosťuje se osobního účastenství v hotovosti zemské.*) Ohyzdný zmatek však dosáhl svého vrchole, když také důstojníci hotovosti zemské počali prchati a vojsko tak pozbylo skoro všech svých vůdců.**) Jelikož důstojníci měli se starati sami o řádné vyplácení žoldu a zásobování svých oddělení, můžeme si pomysliti, jak jim bylo ve vojště českém. Člověk musel se bezděčně tázati, zdali Čechy obydleny jsou pokolením naprosto zkaženým a zdaliž vnuci při upomínce na válečné činy dřívějších dob nemusejí se studem zardíti. Jak mohl někdo očekávati od cizích žoldnéřů — a z těch skládalo se z větší části vojsko najaté — vítězství nad Buquoyem, když sami domorodci chovali se tak potupně v obhajování vlastního krbu?

Podobalo se skutečně, že najaté vojsko se rozběhne a že tak provede své časté pohrůžky. Měsíční žold, kterého se domohli po dlouhém naléhání, byl ztráven a slavnému slibu, že do tří nebo do čtyř neděl vyplacen bude žold za dva měsíce, se nedostálo. Nedostatek v táboře byl denně větší, vojíni s hrůzou vzpomínali, že teplé počasí brzy pomine a že pak sotva budou s to, aby přikryli

---

knížete Anhaltského pro pána z Donína dd. 18. září 1619. Heidelberg in puncto der Bestallung. Tamt. IX. 401. Anhaltské výkazy, z nichž vysvítá, že měsíční žold ustanoven byl na 10 000 zl.

*) Sas. st. arch. 9171, XIV. Z Lomnice dd. 15. července 1619, — Skála III. 202.

**) Skála III, 300.

svou nahotu. Sklíčenosť myslí a rostoucí bída zplodily počátkem srpna horečkové choroby, na kteréž umíralo denně 40—50 vojínů.*) Kdo byli na živu, nemyslili na nic jiného nežli na zadržený žold a na prostředky, jak by si pomohli k právu svému. Když minula lhůta čtyřnedělní a po ní uplynuly nové dvě neděle, aniž by se byl dostavil někdo se žoldem, odhodlali se žoldnéři protahování takového více netrpěti a velitelům svým poslušnosť odepříti. Když tedy generálové počátkem srpna k vojsku se navrátili, nevěděl žádný z nich, jak dalece by se mohl spolehnouti na prápory své, kdyby nepřítel udeřil na vojsko české. Kolona z Felsu snášeti musel všeliké potupy od svých vojáků, aniž by jich mohl trestati pro porušení kázně. Posel za poslem vypravován do Prahy a na direktory naléháno, aby poslali peníze; konečně Fels sám se odebral do Prahy, aby osobně vymáhal žold zadržený.**)

Zprávy tyto způsobily konečně, že direktoři sebrali všecky hotové peníze, což vystačilo na zaplacení žoldu půlměsíčního, a zaslali je do tábora, kde se očekával žold dvouměsíční. Zuřivosť vojínů nebyla tím zmenšena, nýbrž zvýšena, tak že peněz těch nechtěli přijmouti. Dne 15. srpna shromáždily se pluky v otevřeném poli k poradě, jak by si samy mohly pomoci. Nadarmo snažil se Thurn uchlácholiti je a na povinnosť jejich upamatovati; shromáždění slov jeho nedbali a jen tím trochu se upokojili, když Hohenlohe slavně slíbil, že do 14 dnů vyplacen bude žold dvouměsíční. Teprvé nyní přijali vojíni závdavek; ale jízda vypravila zároveň zvláštní výbor do Prahy, aby se zasadil za splnění slibu tohoto.***)

Když vyslanci tito dorazili do Prahy, sněm právě sesadil Ferdinanda a musel ustáti v svém jednání, až by ostatní země koruny české o věci této učinily své rozhodnutí. Za této přestávky direktoři sdělili stavům požadavky vojska. Bohuchval Berka podávaje o tom zprávu, líčil smutný obraz: spustlosť, nekázeň a vzpoury ve vojště českém, což je následkem špatného vyplácení

*) Sas. st. arch. 9172. XV. Zpráva Lebzelterova dd. 28. července / 7. srpna 1619.

**) Sas. st. arch. Zpráva Lebzelterova dd. 31. července / 10. srpna 1619.

***) Tamtéž 9172, XV. Zpráva Lebzelterova dd. 8./18. srpna 1619.

a zásobování vojska; doložil také, že síla žoldnéřů od vojska zbíhá. Příštího dne oznámil pan Berka stavům sklíčeným, že od jízdectva přibyla do Prahy deputace, kteráž požaduje čtyřměsíční žold a správné vyplácení žoldu v budoucnosti; kromě toho že si trpce stěžuje na špatné zásobování vojska. Stavové rádi se vyhýbali otázkám finančním, nyní však museli se jimi zabývati, poněvadž direktoři prohlásili bez obalu, že veliké další protahování stalo by se osudným.

Stavové tedy pustili se do krušné práce. Někteří řečníci radili, aby vyupomínány byly všecky nedoplatky daní od r. 1615; jelikož však nedalo se očekávati, že se tímto způsobem sejde třeba jen dvacátý díl potřebných peněz, navrhl pan z Roupova, aby stavové darovali vlasti své zlaté a stříbrné náčiní a chtěl sám předcházeti dobrým příkladem; požadoval dále, aby všecky statky korunní až na dva nebo tři byly zabaveny a statky soukromým osobám nebo duchovním sborům pobrané aby byly prodány; taktéž mělo se naložiti se sbírkami Rudolfovými, pokud se ještě v Praze zachovaly. Avšak ani tyto návrhy, jak se vidělo, mnoho nevydaly. Jednotliví šlechtici a měšťané jevili sice ochotu obětovati vlasti své skvosty a drahocenné nádoby, avšak většina sněmu nechtěla o tom slyšeti ničeho a také zabavení královských statků neslibovalo zvláštního výtěžku, jelikož nebylo dobrých kupců ani na statky posud zabavené. Věci takové byly na sněmě přednešeny a tak i druhé sezení minulo, aniž by se uhodilo na vydatný prostředek.*)

Zatím byli vyjednávali direktoři s deputací jízdectva, s čímž byla velká potíž. Vyslaní nechtěli ani slyšeti o další lhůtě; uvolovalíť se čekati pouze deset dní, hrozíce, nebude-li do té doby vyhověno požadavkům jejich, že vojsko tábor opustí, několik měst obsadí a samo k penězům si pomůže. Konečně stalo se dohodnutí v ten smysl, že jízdě vyplatí se žold čtyřměsíční sumou 600.000 (zdali zlatých nebo tolarů není známo) do čtyř neděl (místo do desíti dnů) a příště že bude každého měsíce alespoň poloviční žold zapraven.**) Kdo znal stav českých financí, musel věděti, že slibu

*) Skála III. 270—5.

**) Skála III. 277, uvádí jen sumu, aniž by udal, byly-li to zlaté nebo tolary. — Sas. st. arch: 9172, XV. Zpráva Lebzelterova dd. 10. 20. srpna 1619.

takovému nemůže se dostáti. Na sněmě také všickni se zhrozili, když tak strašná suma se prohlásila a když se pomyslilo, že se má poskytnouti pouze jízdectvu, kdežto kromě toho ještě pěchota musí býti uspokojena. Když na sněmě chtěli znáti celý nedoplatek žoldu, vypočtlo se, že obnáší již 1,800.000 zl.

Nedoplatek žoldu vzrostl tak vysoko jen daremným hospodářstvím. O nakládání s penězi a o správě vojenské dostaly se nyní do veřejnosti podrobnosti přímo ohavné. Po celý čas na kontrolování příjmů a výloh nikdo ani nepomyslil; sám p. z Roupova přiznal se po dlouhém naléhání falckému vyslanci Achácovi z Donína, že v účtech o výlohách válečných je nerozluštitelný zmatek a že je naprosto nemožno věci ty uvésti do pořádku.*) Mnohem záhubnější nežli tento nepořádek byla smlouva mezi direktory a veliteli vojska o vyplácení žoldu. V Německu panoval tehdáž obyčej, že plukovníci a hejtmané dostávali nejen značný žold, jejž si vyjednali s knížetem, pro nějž vojsko najali, nýbrž že do kapes jejich plynul také žold za vojáky, jenž padli mezi dvěma přehlídkami. Pakli tedy na př. přehlídkou bylo zjištěno, že v některém pluku jízdeckém mají setniny po 100 mužích, vyplácel se žold na tento počet tak dlouho, dokud se novou přehlídkou nedokázalo, že vojínů ubylo. Kdo tedy válku vedli, těm muselo velice na tom záležeti, aby se vojsko často přehlíželo a kde panoval pořádek, dělo se to měsíčně, jmenovitě však po každé značnější bitce. Tak se velitelům dostávalo jen mírného zisku, což se jim v tehdejší době rádo dopřávalo, poněvadž najímání vojska stalo se tehdáž podnikem obchodním. Vojínům však vyplácel se jen takový žold, jaký pro ně byl vymíněn v patentu najímacím.

Proti těmto základním pravidlům tehdejšího válečnictví prohřešovali se direktoři dvojím způsobem. Oni sami neustanovovali žold, jejž prostý vojín měl dostávati, nýbrž platili hejtmanům na prápor pěchoty 300 mužů 3500 zl. žoldu měsíčního, nestarajíce se dále, jak se tito porovnali se svými vojíny. Podle tehdejšího způsobu počítáno v práporci 300 mužů 24 svobodníků, 76 vojínů s lepším

*) Mnich. st. arch. 425/4, Achác z Donína Anhaltovi dd. 14./24. srpna 1619, v Praze.

žoldem a 200 mušketýrů. První dostávali měsíčně asi 8—9 zlatých, druzí po 7—8 zlatých a mušketýři po 5—6 zlatých. V českém vojště vypláceli tedy hejtmani vojsku svému skutečně asi 1900 zlatých a získali měsíčně při jednom práporu 1600 zl. Takovým způsobem nemrhalo se penězi ani u Slezanů, ani u Moravanů a Rakušanů. U Slezanů byl žold zákonně ustanoven a ačkoliv byl vyšší o 1 $^1/_2$ až 2 zl. nežli ve vojště českém, předce i s důstojníky neobnášel měsíčně přes 3000 zl.; Rakušané platili jen 2700 zl. Když takto mrhalo se penězi na vojsko podřízené, pak se rozumělo samo sebou, že povoloval se velmi vysoký žold i vyšším velitelům.

Takovéto mrhání penězi nebylo jedinou vadou vojenské správy; ještě zhoubnější byla nedbalost v přehlížení vojska, kteréž, jak nahoře praveno, tvořilo základ k účtování žoldu. Od počátku války dála se přehlídka vojska jen málo kdy, ačkoliv pro bitvy a zhoubné nemoci měla se často opakovati. Jednotliví velitelé sice poctivě oddíly své od času k času doplňovali, avšak že i tito poctivci s doplňováním neměli na spěch a že i jejich oddíly jen zřídka kdy měly ustanovený počet vojínů, o tom nelze pochybovati. Při rokování sněmovním bylo nyní zjištěno, že jízdectva bylo pravidelně jen asi polovice toho počtu, na jaký se žold vyplácel. Hejtmanům se tedy platilo nejen dvakráte tolik, co sami dávali vojínům, nýbrž dávali se jim peníze také zadarmo. Následkem tak ničemné správy klamána byla země o síle vojska a považovala se za bezpečnější proti nepříteli nežli byla v skutečnosti; a nedoplatky žoldu dosáhly tak úžasné výše, že tím všeliké povznešení myslí se ochromovalo. Kdyby vojenská správa v Čechách byla hned z počátku dbala na pořádek a kdyby byla spořila způsobem, jak poměry tehdejší dovolovaly, vydržování vojska nebylo by se stalo takovým břemenem, jaké země Česká nemohla zmoci.

Stav rytířský a města byli těmito hrůznými zprávami dojati nejvíce, poněvadž konečně budou muset výlohy tyto zapraviti. Nevoli svou projevili tím způsobem, že uložili rytíři Smolíkovi ze Slavic, aby jménem jich se ohradil proti celému hospodářství vojenskému. Smolík krátkou a jadrnou řečí vylíčil nejen naznačené zlořády, nýbrž žaloval také na generály a podřízené velitele, že povinnosť svou hanebně zanedbávají, že nepřítele nechají pleniti

a sami že si čas ukracují pitkami. Jelikož veškero rytířstvo a města řečníkovi potakali, direktoři nemálo se toho ulekše, vyzvali Kolonu z Felsu, aby obvinění tato vyvrátil. Generál snažil se sice vyvrátiti stížnosti přednešené, avšak na přesvědčení posluchačů účinkoval pouze důvod, kterým ospravedlňoval nečinnosť generálů; vyznal totiž bez obalu, že ve vojště čím dále docházejí méně poslušnosti a neplacením žoldu že je všecka kázeň uvolněna. Jen tehdy prý se zlepší tento stav, postarají-li se stavové o potřebné peníze.

Rokování mělo ten výsledek, že se znovu děly porady, kde by se peníze mohly sehnati; konečně projeven souhlas s návrhem Roupovcovým, aby se vymohly všecky nedoplatky daní a liknaví dlužníci aby byli do tří neděl bezohledně exekvováni. Nikoho však nenapadlo navrhnouti, aby znovu upravena byla správa vojenská, ačkoliv jen tím způsobem oběti zemi ukládané míti by mohly žádoucí účinek.*)

III.

Vypravovali jsme, kterak v poradách Ferdinanda s Buquoyem bylo usnešeno vyslati Dampierra s oddělením vojska na Moravu, aby dějiště válečné se rozšířilo a Čechové aby byli donuceni vypraviti na Moravu sbor pomocný, čímž by operace Buquoyovy v Čechách byly usnadněny. Dampierre vydal se na Moravu se sborem více než 8000 mužů obnášejícím; bylť v něm 1300 německých a 1500 uherských jezdců, přes 4000 mužů pěchoty a něco jízdných hejduků. Také vezl s sebou tři děla. Královské vojsko překročivši hranice rakouské u Rejce dopouštělo se na Moravě strašných ukrutností. Všecky zámky a osady byly vypleněny a obyvatelé nuceni nemilosrdným mučením, aby udali, kde mají věci své ukryté. Co Čechové už dlouhý čas snášeli, to poznávali Moravané nyní z vlastní zkušenosti. Rozšiřuje tak krok za krokem zhoubu a nářek postupoval Dampierre k Mikulovu a Vistonicům, kdež vrazil na vojsko moravské pod Bedřichem z Tiefenbachu, ano neobnášelo ani 4000 mužů a sice 2700 pěšáků a 1200 jezdců.

*) Skála III., 277 a násled.

Tiefenbach pokusil se o hájení Vistonic, avšak neodolav prudkému útoku vojska Dampierrova ustoupil z tohoto místa před nepřátelskou přemocí. Překročiv Dyji u Vistonic pobořil most přes řeku tady vedoucí.

Dampierre nedal se tím odstrašiti, nýbrž hledaje přechod přes řeku nalezl brod asi 300 kroků od mostu, přebrodil se tady s částí jezdectva a nařídil pěchotě, aby za ním postupovala. Jízda dostala se šťastně na druhý břeh, avšak místo aby byla sečkala v lesíku, který ji ukrýval zrakům nepřátel, až pěchota se přebrodí, vyjela do šírého pole, kdež vrazila na Moravany. Tito nahlíželi, že jen největší odhodlaností ujíti mohou osudu, jaký před několika nedělemi stihl Mansfelda; nečekajíce tedy útoku vrhli se na královské v tom úmyslu, aby je nazpět zatlačili. Strhla se bitva velmi tuhá; řady na obou stranách shlukly se v menší houfce a potírali se jedni s druhými pomíšeni. Kotouče prachu zdvihající se z pole, na kterém se bojovalo, zmatek množily, tak že přátelé od nepřátel jen s těží mohli býti rozeznáni. Znenáhla však Moravané nabývali půdy, jelikož královští nemohouce se dosti rychle přepravovati přes řeku ostali v menšině až do konce bitvy. Dampierre tedy nařídil, aby vojsko jeho ustoupilo, což vykonáno podle možnosti brodem, kterým se byla vojska dostala na druhou stranu.*) Bitva tedy, jež od útoku Dampierrova na Vistonice až k ústupu vojska jeho za Dyji trvala šest hodin, vypadla ve prospěch Moravanů. Ztráta jejich páčila se na 300 mužů, Dampierre si udával menší ztrátu; ale ztráta královských byla zajisté větší nežli ve

---

*) O bitce u Vistonic: zpráva z tábora Dampierrova v místodržitelském archivu v Inšpruku IX., 126. — Zpráva Tiefenbachova v sas. st. arch. dd. 6. srpna, v Židlochovicích. Tyto z protivných táborů pocházející zprávy dosti dobře se shodují, čímž o pravdě podán nejlepší důkaz. Kromě toho máme o této bitce před rukama ještě několik jiných zpráv, kteréž však vyznačují se velkými poklesky a přepínáním. Uvésti dlužno jen ještě Skálu, III., 229; d'Elvert, Beiträge, d. I. 24.; Tiefenbach Thurnovi. — Co Hurter (Ferdinand II., d. VII. 568) vypravuje o této a o jiné bitvě, kteráž svedena o tři neděle později, je matení rozličných dat, kteráž k sobě nenáležejí. Rovněž nemá ceny, co vypravují jiní novověcí spisovatelé o událostech válečných. O místě, času a jiných okolnostech vypravuje se způsobem tak zmateným, že podána tím jen karikatura dějepisná o dotyčných událostech.

vojště moravském.*) O tom svědčí ta okolnosť, že Dampierre ustoupil do Dunajovic, asi míli od bojiště a že se tedy na tuto chvíli vzdal dalšího útoku. Tiefenbach přestal taktéž na tomto výsledku a ustoupil ještě téhož večera po silnici brněnské k Židlochovicům, tak že nepřátelská vojska vzdálena byla najednou od sebe přes čtyry míle.

Čestný výsledek moravského vojska u Vistonic byla po dlouhém čase první lepší zpráva, kteráž došla z bojiště do Prahy a do Brna. Direktoři postarali se také dostatečně o její rozšíření; ode dne ke dni ztráta nepřátel udávána výše, až zněnáhla z 2000 vzrostla na 4000 mužů. Všady slouženy slavné služby boží na poděkování za toto vítězství a tak důvěra lidu zase trochu zvýšena. Účinek svůj jevila bitka také na moravský sněm, jenž se sešel v Brně dne 6. srpna. 1619

Buquoy svolil, aby se Dampierre oddělil od vojska jeho, poněvadž se považoval za dosti silna, aby vojsku českému mohl čeliti. Když se tedy vrátil od porad ve Vídni k vojsku svému, byl by postoupil ihned výbojně, kdyby ve vojště jeho uherští žoldnéři se byli nezbouřili. Uhři naloupili si bohaté kořisti, a aby lup svůj uchránili a podrželi, na tom jim více záleželo, nežli na dalším vedení války. Při své loupeživosti nedbali žádné kázně a stali se tak nebezpečnými samému Buquoyovi, kterýž proto dal popraviti tři důstojníky. To bylo znamením pro Uhry, aby od Buquoye odpadli; 2000 mužů vytáhnuvše z tábora, vrátili se do své vlasti. Zbytek uherských jezdců, asi 500 mužů, kteří chtěli následovat své krajany, byli od ostatního vojska Buquoyova obklopeni a z větší části porubáni.**)

Následkem této vzpoury přišel Buquoy o příznivou vyhlídku, jakou mu poskytoval útok na tábor český a kromě několika šťastných nájezdů nemohl až do počátku srpna podniknouti nic důležitého. Avšak také nyní nebyl stav věcí proň příznivějším, neboť Čechové

*) Čechové ztrátu královských udávali na 2000, později ještě výše, což je patrně přehnáno. Tiefenbach ve zprávě své o ztrátě nepřátelské nijakž se nevyslovuje.

**) Zprávy o tom v sas. st. arch. a v archivu simancaském 2504, 138. Oňate Filipovi III. dd. 11. srpna 1619.

1619 sesíleni byli dne 4. srpna 2000 mušketýry a 360 jezdci, kteréž Slezané poslali na pomoc. Vojsko Buquoyovo bylo nyní o 4 až 5000 mužů slabší nežli vojsko české; a ačkoliv nedostatek tento zvážen byl neutěšenými poměry ve vojště českém, Buquoy předce se rozpakoval způsobiti rozhodnutí hlavní bitvou. Rozhodl se pokračovati ve válce posavadním způsobem, čímž Čechové beztoho již přivedeni v zoufalství: hodlal totiž jednotlivá města přepadati a pleniti, menší oddělení nepřátelská ničiti a zajímati a vůbec zemi pleniti.

Dosti brzy naskytla se mu příležitosť k takovémuto malému, avšak vydatnému kroku. Podle smlouvy s direktory a se svolením vlády nizozemské najato bylo v Nizozemí od plukovníka Frencka 1000 mušketýrů, kteří koncem července do Čech přitrhli. Jelikož měli přiraziti k vojsku českému a plukovník Frenck táhnouti chtěl přímou cestou z Plzně do Lomnice, mohl je Buquoy na cestě zrovna tak přepadnouti a zničiti, jako se mu bylo podařilo s Mansfeldem. Frenck byl však šťastnou náhodou ještě dosti záhy zpraven o zámyslu vůdce královského a dal se s lidem svým k Táboru.*) Čeští generálové uznali za dobré vytrhnouti od Lomnice k Veselí, načež postoupili ještě dále k severu a spojili se konečně s Frenckem u Tábora. Vojsko české tímto způsobem v 14 dnech dvakráte se sesílilo a bylo by mohlo výbojně postoupiti, kdyby bylo nepořádné vyplácení žoldu všelikou značnější činnosť neochromovalo. Naproti tomu táhl Buquoy odhodlaně před se, ačkoliv zatím ve vojště jeho zuřily nemoci, kteréž denně až 100 obětí uchvacovaly; kromě toho táhnouti bylo Buquoyovi krajinami popleněnými, kde nemohl sehnati dostatek potravin. Předce však postupoval, čímž donutil vojsko české, od něhož jej obyčejně jen jedno nebo dvě údolí oddělovala, že jej muselo následovati. V polovici srpna položil se u Milčína, dvě míle severně od Tábora a 10 mil od Prahy.

Tak daleko vojsko české nemuselo ještě nikdy ustoupiti a generálové počali se již obávati, že budou muset snad ustoupiti až ku Praze. Poručilť hraběti Mansfeldovi, jenž zbrojení své ukončiv velel kromě posádky plzeňské ještě 3000 mužům, aby jim

---

*) Sas. st. arch. 9172, XV., Lebzelterova zpráva dd. 31. července / 10. srpna 1619 a korespondence za měsíc srpen.

netáhl vstříc, nýbrž aby s vojskem svým postoupil ku Praze.*) V hlavním městě pracovalo se s největší pílí na náspech a proti katolíkům propukla taková nedůvěra, že direktoři snad jen proto, aby vyhověli obecnému přání, nařídili, aby byli odzbrojeni. Zároveň děla se prohlídka u všech podezřelých osob, aby se vypátraly ukryté zbraně a střelivo. U jedné vdovy na Malé straně nalezeno 1500 úplných zbrojí a všecky zabaveny, ačkoliv majitelka mohla se vykázati, že jich poctivě nabyla: všecky ty zbraně byly u ní totiž zastaveny.**)

Kdežto Čechové rozloženi byli mezi Táborem a Milčínem očekávajíce buď útok Buquoyův nebo zprávu o dalším jeho postupování ku Praze, aby podle toho zařídili své jednání, Buquoy nenadále se dal k jihozápadu a objevil se před Pískem. Také sem byli okolní statkáři zdaleka široka svezli svůj majetek a ubytovali zde i své rodiny přesvědčeni jsouce, že nepřítel tak daleko odvážiti se nemůže a že posádka mu bude vydatně odporovati. Písek hájili tehdáž práporec ozbrojených měšťanů a dva práporce hotovosti zemské, celkem tedy 900 mužů. Mansfeld chtěl nedlouho před tím sesíliti posádku dvěma najatými práporci, avšak vojáci jeho byli tak pověstnými, že Písečtí jich nepřijali do města svého. Když v Písku zvěděli, že Buquoy se blíží, padl velký strach na obyvatelstvo; šlechtičny se svými dětmi o překot prchaly opouštějíce majetek v městě uschovaný a posádka sama s velitelem svým Hockem jevila málo bojovnosti. Buquoy přitrhl k městu k večeru a hned vyzval posádku, aby se vzdala; velitel zamítl sice vyzvání toto, ale již příštího dne z rána vzkázal Buquoyovi, že je ochoten vyjednávati. Nežli však stalo se dohodnutí, nepřítel slezl hradby města, způsobem středověkým opevněného, na čtyrech místech setkávaje se všady s nepatrným odporem zbabělé posádky. Královskému vojsku dostalo se tady zase ohromné kořisti. — Vojsko české, kteréž se bylo zatím také obrátilo na západ až k Vltavě, bylo zajisté ráno dne 26. zpraveno o útoku Buquoyově na Písek, neučinilo však ničeho, aby jej předešlo nebo odvrátilo. Chovalť se

*) Sas. st. arch. Lebzelter dd. 8/18. srpna 1619.
**) Tamt. Zpráva Lebzelterova dd. 14/24. srpna 1619.

klidně asi tak, jako by muselo býti na stráži, aby Buquoye v podnicích jeho nikdo nevyrušoval. Když pak zoufalé obyvatelstvo počalo reptati proti tak ničemnému válčení, generálové utekli se k bídné výmluvě, že chytrý nepřítel pobořil most míli od Písku přes Vltavu vedoucí a že jim tak zabránil přispěti na pomoc městu stísněnému.*) Také na sněmě stěžováno si na tak bídné vedení války; jakýsi rytíř Kuneš v rozhořčenosti své líčil, kterak sám a kterak jiní šlechtici důvěřujíce v zbrojné síly do Písku uchránili svůj majetek a své rodiny, ale že byli v důvěře své hanebně sklamáni. Nyní již pan z Roupova nedovedl obhájiti generálů, nýbrž sám volal pomstu boží na vojáky a na ony, kdo jsou vinni touto nečinností a neštěstím z toho vzniklým.**) Marné volání: jak mohl od cizích vyhladovělých žoldnéřů požadovati nadšenou udatnosť, když vlastní synové osvědčovali tak málo udatnosti a nadšenosti? Jen daremná a váhavá vláda o třicíti hlavách mohla zploditi a udržovati tak smutné vojenství.

Buquoy dobytím Písku nabyl pevné půdy v krajině, kam posud byl podnikal jen loupežné nájezdy; nyní ovšem mohl krajinu tu volně prohledati a spustošiti. Obyvatelstvu venkovskému snášeti bylo nyní nesčíslné útrapy. Již lid slezský za svého tažení z Kladska do Lomnice dopouštěl se mnohých nátisků a zabral násilím 500 kobyl; hůře ještě řádili žoldnéři Mansfeldovi na cestě své z Plzně do Prahy, jelikož všady, kam jen přišli, vloupali se do příbytků a všecko brali, co se jim líbilo. A ty všecky překonávalo vojsko buquoyské, kteréž plenilo a pustošilo systematicky. Když královští v příštích dnech zabíhali až k Berounu, Pražané necítili se býti dosti bezpečnými a jednotliví bohatí měšťané počali s poklady svými prchati dále na sever.***)

Čechové soudili podle výpovědí zajatců, že Buquoy hodlá se spíše obrátiti k Plzni nežli proti Praze; a tak se vojsko české postavilo u Mirovic, aby krylo i Prahu i Plzeň. Z jednotlivých zpráv vysvítalo tolik, že Buquoy udeří na Plzeň a až se toho města zmocní, že obsadí krajinu mezi Plzní a Chebem, aby tady pře-

*) Skála III., 298. — Sas. st. arch. Zpráva Lebzelterova dd. 31. srpna 1619.
**) Skála III., 312.
***) Zprávy Lebzelterovy v červenci a srpnu v sas. st. arch. a Skála III., 300.

zimoval. Tím by překazil spojení, jaké by se mohlo státi mezi zbrojnými silami českými a mezi vojskem Unie, kdežto vojsko královské při Rýně najímané mělo by k němu kratší cestu. Povstání české bylo by muselo vysílením zaniknouti a Praha bez obtíží padnouti do jeho rukou. Že ukládá o Plzeň, o tom svědčila také ta okolnosť, že v plzeňském kraji sídlelo poměrně nejvíce katolických statkářů, kteří byli odhodláni uznati veřejně vládu Ferdinandovu, když by mohli býti jen trochu bezpečni.

Do tábora u Mirovic dostavil se nový vůdce vojska českého, kníže z Anhaltu. Kníže přibyl dne 2. září do Prahy, prohledl tady s hrabětem Mansfeldem práce opevňovací a následujícího dne odjel do Berouna, kdež ležel sbor Mansfeldův 3500 mužů silný. Maje k ochraně své tento sbor, vydal se do Mirovic, kamž dorazil asi 5. nebo 6. září k velké radosti vojska, kteréž se lepší 1619
správy nadálo.*) Buquoy, tábořící západně od Mirovic, chtěl sbor Mansfeldský, když se dověděl o jeho příchodu, přepadnouti než by se spojil s ostatním vojskem, ale účelu svého nedosáhl, jelikož Mansfeld netáhl po silnici, kteráž byla Buquoyovi ohlášena, nýbrž po lesních stezkách, kde ho nikdo neočekával. Přítomností vrchního velitele, jakož i novou posilou, kterou vojsko české přes všecky ztráty, nemoce a zběhy, nabylo převahy nad vojskem královským, ujalo se očekávání, že nyní dojde jistě k rozhodné bitvě. Do Prahy již také došla zpráva, že vojska nepřátelská stojí proti sobě v šiku bitevním a že každou chvíli očekávati dlužno rozhodnutí; avšak veškery naděje a očekávání byly hanebně sklamány. Obratnými manevry, v nichž Buquoy čím dále osvědčoval více své mistrovství, donuceno vojsko české beze všeho krveprolití ustoupiti do Zalužan, čímž ovšem Praha byla kryta proti útoku nepřátel, ale cesta k Plzni ostala svobodnou. Buquoy mohl nyní, kdyby byl chtěl, obsaditi západní část země.**) Již se vypravovalo všeobecně, že Cheb odpadne od povstalců***) a tím se stávalo čím dále pravdě

*) Sas. st. arch. Zprávy Lebzelterovy dd. 25. a 29. srpna st. sl. 1619. — Skála III., 307 a násled. čas udává nesprávně.
**) Lebzelter dd. 10. září st. sl. 1619.
***) Chebský arch.: Fels radě města Chebu dd. 11. září 1619.

podobnějším, že Ferdinand přes své sesazení bude uznán králem v části země.

Anhalt tedy vůdcovskou svou dráhu nezapočal příliš skvělým způsobem. Ostatně nesetrval dlouho při své armádě; neboť když vojsko ustoupilo do Zalužan, odebral se do Prahy, odtud pak vydal se do Heidelberka, aby falckraběte přiměl přijmouti nabízenou mu korunu českou*), ač sám nabyl v Čechách nepříznivých zkušeností. České vojsko v Zalužanech zůstalo tedy zase pod svými bídnými vůdci, kteří lépe se vyznali v osnování spiknutí nežli u vedení války. Buquoy, jenž vojsko české zapuzoval kam jen chtěl, aniž by se bylo po tři měsíce odvážilo nějakého odporu, odhodlal se konečně, jak se podobalo, válku jedním rázem ukončiti. Neboť místo aby se byl obrátil k Plzni, jak Čechové se domnívali a jak se očekávati mohlo podle posavadního jeho válčení a aby v západních Čechách pojistil si zimní byty, táhl za vojskem nepřátelským, vyhledávaje, kterak by je vítěznou bitvou rozprášil.

Kdyby byl Buquoy udeřil na vojsko české, byl by je zajisté rozhodně přemohl a povstání tak potlačil. Odchodem knížete Anhaltského zmizela poslední mravní opora, která povznesla mysli českého lidu zbrojného. Místo aby myslili na nepřítele, vojíni čítali každý den čtyřnedělní lhůty, do které se jim měl vyplatiti žold za více měsíců a již napřed byli přesvědčeni, že vláda česká slibu danému nedostojí. Nevole žoldnéřů proměnila se však v hotovou zuřivosť, když viděli, že slezskému voji pomocnému vyplácen byl žold vždycky velmi správně. Mušketýři, kteréž Frenck přivedl z Nizozemska, nemálo žasli nad hospodářstvím v táboře českém. I jali se vytýkati vůdci svému, že nepodržel na vyplácení žoldu 60.000 zl., které byl stavům českým přinesl jakožto dar od vlády nizozemské. Vzdavše se pak naděje, že by přijíti mohli k svému žoldu, prchali houfně z tábora českého, aby jinde se chopili lepšího výdělku.**) Direktoři a generálové úzkostlivě pomýšleli, co se stane, až mine 22. září, kdy se vojínům měl vy-
1619 platiti žold a peněz v táboře ještě nebude.

---

*) Zpráva Lebzelterova dd. 5/15. září 1619.

**) Sas. st. arch. Zprávy Lebzelterovy dd. 5/15., 9/19. a 16/26. září 1619.

V postavení pro Čechy tak pokořujícím a smutném dostavila se náhle jako zázrakem pomoc a sice od muže, o jehož významu a ceně není posud jasného a ustáleného úsudku. Míníme knížete Sedmihradského Gabriela Bethlena nebo jak Maďaři praví Bethlena Gabora. Nežli však vypravovati budeme o obratu, jejž způsobil tento muž, musíme se ještě zmíniti o poměrech a okolnostech, za jakých se stala volba císaře ve Frankfurtě a volba krále Českého.

Hlava čtvrtá.

Volba císaře ve Frankfurtě.

I. Odjezd Ferdinandův z Vídně. Schůzka v Salcpurku s anglickým vyslancem lordem Doncasterem. Král Anglický Jakub ujímá se Habsburků. Doncaster v Heidelberku. Přání falckraběte a falckých radů. Doncaster v Mnichově. Vyjednávání v Salcpurku.
II. Ferdinand v Mnichově. Heidelberský kabinet se snaží volbu císaře protáhnouti. Porady, aby se to stalo násilným způsobem. Instrukce falckých vyslanců k volbě do Frankfurtu. Porady kurfiřtů ve Frankfurtě. Čeští vyslanci před Frankfurtem. Příjezd Ferdinandův. Duchovní kurfiřti popřávají vyslancům světských kurfiřtů krátkou lhůtu k zjednání si nových instrukcí.
III. Falcké pokusy získati kurfiřta Kolínského a Saského. Kurfiřt Brandenburský. Vyjednávání Oňatovo s Doncasterem. Trauttmansdorff. Odjezd Doncasterův. Přepadení solmských jezdců.
IV. Usnešení sboru kurfiřtského o české interposici. Vyjednávání o podmínkách volebních. Volba císaře u sv. Bartoloměje. Úvahy o volbě císaře.

I.

Bitva u Záblatí měla pro Ferdinanda rozhodujících následků, jelikož odstranila nebezpečí Vídni hrozící a Čechy odsoudila k defensivě. Král mohl se nyní odvážit na cestu do Frankfurtu, kamž arcibiskup Mohučský byl svolal všecky kurfiřty k volbě císaře. Před odjezdem svým povolal Ferdinand do Vídně generály Buquoye a Dampierra, aby se s nimi radil o dalším plánu válečném.*) Porada měla výsledek, jejž jsme již nahoře sdělili, aby Buquoy vrátil se zase do Čech, kdežto Dampierrovi uloženo, aby zůstal ve Vídni a připravoval se k vpádu do Moravy.**) Zástupcem Ferdinandovým

*) Sas. st. arch. z Vídně dd. 17. a 18. července 1619.
**) Zprávy z Vídně dd. 9. června v sas. st. arch.

jmenován arcikníže Leopold a udělena mu neobmezená moc, aby učiniti mohl všecky kroky, jež by se mu za nepřítomnosti bratrovy zdály býti příhodnými.*) Leopold přibyl do Vídně krátce před odjezdem Ferdinandovým.

Když byly vykonány potřebné přípravy, nastoupil král cestu dne 11. července. Roztroušena byla pověsť, že král se dá oklikou 1619 přes Štýrský Hradec, ale stalo se tak jen proto, aby pozornost nepřátel byla odvrácena a nějaké nástrahy na osobu královu odstraněny; neboť Ferdinand cestoval pod ochranou práporce jízdy přes Nové město za Vídní do Salcpurku, kam dorazil již 16. července. V družině jeho bylo asi 100 vznešených osob, jmenovitě milec jeho svobodný pán z Eggenberku, president říšské dvorní rady, hrabě z Zollern, nejvyšší kancléř království Českého, pan Zdeněk Vojtěch Popel z Lobkovic, svob. pán z Trauttmansdorffu, hrabata z Liechtensteina, Dietrichsteina a Fürstenberka, mnozí tajní radové, komoří, plukovníci atd. Za našich časů nikdo by neschvaloval panovníkovi, aby s sebou zbytečně vozil tolik osob, ale v XVII. století smýšlelo se jináče a tropeny si úsměšky z průvodu tak prý nepatrného a z chvatu, jakým prý se cestovalo. V zavazadlech, která vezena byla za Ferdinandem, byla nová česká koruna, kterou si dal Ferdinand schválně zhotoviti, poněvadž koruna pravá byla se dostala povstáním do rukou stavů českých a poněvadž Ferdinand ve Frankfurtě, když by vykonával práva kurfiřtská, nemohl by se objeviti bez ozdoby královské.**)

V Salcpurku očekával krále vyslanec Anglického krále lord Doncaster. Vypravovali jsme, kterak Jakub získán jsa pochlebenstvím dvoru španělského zamítl všecky žádosti Čechů za podporu a kterak jevil ochotu prostředkovati ve sporu českém na prospěch rodu Habsburského.***) Již v únoru, tedy před smrtí císařovou, chtěl proto vypraviti svého vyslance do Chebu a tady hráti rozhodující úlohu při interposici. Zeť jeho o rozhodnutí tom nevěděl

*) Patent pro Leopolda v inšpruckém místodržitelském archivě dd. 10. června 1619.

**) Zpráva v Sas. st. archivu.

***) Gardiner, Cottington Carletonovi dd. 8./18. října 1619. — D. I. str. 452 a následující.

ničeho; a jelikož vždy ještě se domníval, že Jakub může býti získán pro stavy české, psal mu v březnu list, kterým jej prosil slovy co nejvýmluvnějšími, aby vypravil do Německa svého vyslance, který by hájil věc stavů českých v Chebu a tak prostředkoval a podporoval příznivé dohodnutí. Sotva falckrabě odeslal tento list, obdržel zprávu, že král žádosť jeho předešel a že uložil lordu Doncasterovi, aby urovnal spor český. Bedřich byl zajisté tím více překvapen rozhodnutím královým, že král tak učinil sám od sebe, byl však spokojen a prosil jen, aby vyslanec zašel napřed do Heidelberku a tam se podle potřeby poučil. Falckrabě patrně chtěl vyslance získati, aby smiřovací svou úlohu nebral příliš do opravdy.

Jakub však zpravil stavy české o poslání Doncasterově takovým způsobem, že nebylo lze pochybovati, kterak se o smíření jich s císařem hodlá zasaditi upřímně. „Přejeme si", psal Jakub, „aby se stavové čeští nenechali předstihovati od nikoho ani v slávě válečné ani v poslušenství proti císaři a aby oddaným svým smýšlením zasloužili si takové podmínky míru, k nimž by vrchní jich pán svoliti mohl bez potupy a které by poddaní mohli přijmouti, aniž by toho potřebovali želeti." Sestavení této věty nestalo se zajisté v královské kanceláři bez velkého přemýšlení a bez mnohých oprav a přeměn; ale když byla hotova, mohl si královský písař přáti štěstí k tomu, v jak harmonický soulad dovedl uvésti své náhledy o nezadatelných právech suveréna a o svých sympatiích k stavům českým.*) Ale list tento působil v Čechách jako chladná lázeň, jelikož stavové zápasíce čím dále s větším nedostatkem peněz a svedeni jsouce domluvami a sliby falckraběte, očekávali anglické peníze a skutečnou podporu a ne list k smíru napomínající. Naděje na podporu anglickou zapustila v Čechách již tak hluboké kořeny, že se ochotně uvěřilo pověsti, jako by byl král Anglický již ustanovil značnou sumu peněz na podporu Čechů, a že tedy celý sněm schválil poděkovací list králi, v kterémž pronešena jen prosba, aby peníze ty byly rychle do Čech poslány.**) Místo očekávaných peněz

*) Gardiner, Letters etc. Bedřich V. Jakubovi I. dd. 11/21. března a 12/22 března 1619. — Tamt. Jakub stavům českým dd. 20/30. března 1619.

**) Gardiner, Stavové čeští Jakubovi I. dd. 2/12. dubna 1619.

došla nyní zpráva, že vyslanec králův je již na cestě, aby Čechy smířil s Ferdinandem! Rána stala se tím citelnější, když stavové zvěděli podmínky, na jejichž základě má se prostředkovati.

Instrukce, kterouž dal Jakub svému vyslanci, dokazovala skutečně nad slunce jasněji, že prospěch zetě a přání stavů českých neležely mu více na srdci, nežli hájení zájmů rodu císařského. Instrukce, datovaná dne 24. dubna, tedy hned jakmile do Anglic došla 1619
zpráva o smrti císařově, ukládá vyslanci, aby především se staral, by se odbyla volba císaře a by hodnosti této dostalo se Ferdinandovi! Za podmínku vyrovnání mezi císařem a Čechy ustanoveno: 1. aby jesuiti v Čechách obmezeni byli na svou duchovní působnosť a aby se nemíchali do věcí světských, 2. aby král Ferdinand plnil slibů, k nimž se zavázal přísahou korunovační, a 3. aby protestanti bez překážky požívali svobody, zákony a výsadami poskytnuté. Podmínky tyto zněly sice příznivě pro protestanty, avšak Jakub v prostředkovacím svém návrhu bral ohled také na katolíky; požadovalť, aby všecky posud ustanovené konfiskace byly odvolány a všichni úředníci zemští, aby byli dosazeni na své dřívější úřady. Nabyl-li tím, na př. Thurn hodnosti purkrabské, museli také Slavata, Martinic, Šternberk a j. v. nabýti úřadů odňatých.*) Prostředkovací návrh Jakubův byl tedy Ferdinandovi velice příznivý: chtěl-li se s Čechy smířiti, musel se ho zajisté chopiti oběma rukama. Naproti tomu nemohli s ním býti Čechové tak spokojeni, poněvadž o sporných kusech v náboženské otázce nerozhodoval, nýbrž o věci této ustanovoval způsobem tak všeobecným, že Ferdinand by mohl staré cesty zase nastoupiti. Čechové mohli se prostředkováním jen tehdy uspokojiti, když by otázka o církevních statcích byla jím rozřešena určitě a nezvratně.

Lord Doncaster odebrav se z Anglicka, aby vykonal rozkaz svého panovníka, vydal se nejprvé do Bruselu, aby tam pozdravil manžele arciknížecí. Uvítán tam blahosklonně a slibováno mu, že smírné poslání jeho dojde dostatečné podpory; arcikníže Albrecht dal mu dokonce list k Ferdinandovi, kterým prostředkovatele angli-

---

*) Instrukce Gardinerovi: Letters and other documents.

ckého co nejvřeleji odporoučel.*) Oddávaje se tedy nejlepším nadějím jako jeho panovník, Doncaster vydal se dále na cestu a zašeł si do Heidelberku a do Mnichova. Do Heidelberku dorazil právě tehdáž, když Unie odbývala sjezd v Heilbroně, kdež také prodléval falckrabě, jenž hodlal s Čechy spojiti se co nejúžeji. Doncaster se neuchýlil do Heilbronu pozdravit falckraběte, poněvadž by krok tento za přítomnosti členů Unie mohl vzbuditi křivé úsudky a poněvadž by se mohl tak vykládati, jako by odporoval záměrům Jakubovým. Čekal tedy na návrat falckraběte v Heidelberku a zatím věnováno mu bylo tolik pozornosti, že se tomu jen stěží ubránil. Když se Bedřich konečně navrátil, vítala jedna strana druhou obvyklými, v tomto případě zajisté směšnými poklonami a frázemi. Doncaster projevil falckraběti co vikáři říšskému svou soustrasť nad úmrtím císařovým. Avšak po tomto prvním slyšení následoval důvěrný rozhovor, v němž falckrabě vykládal bez obalu své náhledy a svá přání. Doncaster byl pozorným a laskavým posluchačem; tvrdilť, že vyslán byl od Jakuba jako bílý list do Heidelberka, aby tady přijal potřebná poučení, rady a pokyny o českých záležitostech, o volbě císaře a o zvláštních zájmech falckraběte. Toto osvědčení Doncasterovo, o jehož autentičnosti nelze nijakž pochybovati, jelikož sám o něm podává zprávu**), překvapí zajisté čtenáře, jelikož patrně odporuje záměrům krále Jakuba, jenž vyslanci svému dal určité rozkazy a jako bílý list do světa ho nevyslal. Patrně proniknut byl Doncaster těmitéž mocnými sympatiemi pro protestanty, k jakýmž se po 15 let přiznávali rozliční angličtí vyslanci, tím ovšem vzbuzujíce naděje, kteréž vyplniti panovník jejich nehodlal.

Dále hovořili falckrabě a Doncaster o nejnovějších zprávách z českého bojiště; týkaly se porážky Mansfelda u Záblatí a přitrhnutí Thurnova před Vídeň. Falckrabě poznamenal, jak celý svět je přesvědčen, že smírné poslání Doncasterovo nic neprospěje, jelikož spor český způsobil rozervanosť, kterouž pokojným způsobem nelze zhojiti. Z toho důvodu že členové Unie odbývali sjezd v Heil-

---

*) Viscount Doncaster a Sir Robert Naunton dd. $\frac{\text{30. května}}{\text{9. června}}$ 1619, v Bruselu, u Gardinera.

**) Doncaster Sir Robertu Nauntonovi dd. Heidelberg 19/29. června 1619 u Gardinera.

broně, aby se tam usnesli o svém příštím jednání. On že Doncasterovi ihned podá zprávu, jakmile porady budou ukončeny a že jej bude prositi, aby pánu svému usnešení toho sjezdu oznámil. Doncaster však se omlouval, že tak dlouho v Heidelberku nemůže setrvati a prosil proto, aby falckrabě sám podal králi podrobnou zprávu o usneseních Unie a o jiných událostech.

Mluvilo se potom o volbě císaře. Zmínili jsme se právě, že Jakub vyslanci svému uložil, aby působil pro Ferdinanda. Sdělení toto nemile se dotklo falckraběte, jelikož se domníval, že tchán jeho přeje si povýšení knížete Savojského a jelikož Izák Wake, anglický vyslanec v Turíně, za knížete Savojského se přimlouval, když se Heidelberkem ubíral. Tedy i v tomto ohledu viděl se opuštěna od Jakuba, přiznal se však otevřeně, že nejspíše zvolen bude Ferdinand přese všecko přičinění pro knížete Savojského; ale pak že jen neočekávaná událost může mu přinésti spásu kýženou. Netajilť se tím nijak, jak nepříjemné následky mělo by pro něj zvolení Ferdinanda, anto je tak velice zapleten do českých záležitostí. Doncaster věci tyto poslouchal s živým účastenstvím a ačkoliv na rozkaz pána svého měl působiti pro Ferdinanda, ani slovíčkem se ho neujal. Po té rozmlouval Doncaster s nejdůvěrnějšími rádci falckraběte a seznal i při nich tytéž zprávy a náhledy. Všecky tyto rozličné zprávy a úsudky, kteréž však směřovaly k jedinému cíli, pomátly velice ubohého vyslance, kterýž beztoho nebyl příliš bystrá hlava a kterýž se nejméně hodil k provedení úkolu tak zmateného, jaký zajisté obsažen byl v instrukci Jakubově.

Nastala otázka, co činiti? a tu jak se podobá, všichni radové falckraběte pozbyli své posavadní odhodlanosti. Nezrazovali vyslance, aby pokračoval ve svém díle smírčím, naopak schvalovali jeho úmysl vydati se za Ferdinandem přes Mnichov a žádati knížete Maximiliana za podporu při nastávajícím vyjednávání o mír, ačkoliv Doncaster po přání svého panovníka měl cestovati za Ferdinandem přes Sasko a ne přes Bavorsko. Když o tom byla porada, jak by se volba císaře mohla odročiti a jaké služby vyslanec mohl by při tom vykonati, rádci falckraběte požadovali od Doncastera, aby Ferdinandovi samému navrhl odročení nadějíce se, že Ferdinand žádosť tuto nezamítne, poněvadž neměl předce jistotu,

že bude zvolen. Při všech radách, napomenutích a pokynech jevila se bez obalu nelibosť ve smírných instrukcích Doncasterových. Hleděli tedy každým způsobem je zmařiti, domnívajíce se, že toho cíle dosáhnou tím, budou-li raditi anglickému vyslanci, aby těch instrukcí nedbal: měl se tedy nejen opírati povýšení Ferdinanda na trůn německý, nýbrž měl také požadovati od Ferdinanda příměří, než by se počalo prostředkovati a až by se vyjednávalo, měl státi na tom, aby řád jesuitský byl z Čech na vždy vypovězen. — Manželé kurfiřtští zasypávali vyslance důkazy své přízně, což mu ovšem pochlebovalo tou měrou, že byl ochoten podporovati falckou politiku podle sil svých a při vyjednávání hájiti zájmů českých rozhodněji, nežli mu bylo uloženo od jeho panovníka. Jelikož v Heidelberku mu bylo dotvrzováno, že Ferdinand k nějakému prostředkování nikdy nesvolí, zaslal již nyní dotaz k Jakubovi, jak by se v případě tomto měl zachovati.*) Projeviv tady dosti zřejmě přání své, aby Čechové byli skutkem podporováni, snažil se krále získati pro směr, jenž odporoval posavadní jeho politice, skvělým líčením schopností zeťových, jeho činnosti, nadšené oddanosti jeho poddaných a velké vážnosti, jakéž požívá u všech německých knížat. Pakli by král jen polovičku toho uvěřil, co vyslanec napsal, podporoval by snad činnosť svého zetě.

Z Heidelberku vydal se Doncaster do Mnichova, kde knížete Maximiliana žádal zrovna tak jako arciknížete Albrechta za podporu ve svém úkolu. Maximilian při této příležitosti choval se více nežli kdy jindy zdrženlivě; vystříhalť se, aby nepronesl žádného výrazu, jímž by se prozrazoval za přísného a bezohledného katolíka, jakýmž se byl osvědčil při jednání o interposici; ano Maximilian podle hodnověrného vypravování Doncasterova šel tak daleko, že se vydával za odpůrce jesuitů, kteréž jen trpí, ale nijakž jim nenadržuje.**) Maximilian znaje ješitnou domýšlivosť Jakubovu,

---

*) Doncaster Jakubovi dd. 18/28 června 1619 v Heidelberku. Memoir give by Frederik V. to Viscount Doncaster dd. 19/29. června 1619. — Doncaster Nauntonovi dd. 19/29. června 1619, v Hnidelberku. — Všecky tyto spisy u Gardinera.

**) Gardiner, str. 146: Doncaster píše dd. 2/12. července 1619 z Mnichova Jakubovi o vyjednávání s Maximilianem: „But two things I must say:

neopomenul přiměřeným způsobem mu zapochlebovati, tak že Doncaster zvěstoval o tom do Londýna, že žádný Angličan Jeho Veličenství více nectí nežli kníže Bavorský, který prý při této příležitosti proti svému obyčeji stal se hovorným. Co se dotýká vlastního účelu cesty Doncasterovy, Maximilian ubezpečoval vyslance, že dílu smírnému přeje nejlepšího zdaru. Tato jeho slova byla ostatně poctivá a upřímná, neboť povstání ve všech zemích rakouského mocnářství vzbudilo v něm takové obavy, že právě v těchto dnech dal raditi Ferdinandovi, aby příznivého návrhu prostředkovacího — a takové byly zajisté návrhy anglické — nezamítal.*)

Nabyv takto nějakých nadějí Doncaster vydal se do Salcpurku, aby tady počkal na Ferdinanda, poněvadž se dozvěděl, že král již se vydal na cestu do Frankfurtu. Zde vyslanec anglický dozvěděl se podrobnějších zpráv o porážce Mansfeldově u Záblatí a o neutěšených její následcích pro Čechy, jelikož mysl jejich naprosto poklesla. Ferdinand přibyv do Salcpurku udělil velmi přívětivým způsobem lordu Doncasterovi žádané slyšení. Doncaster prohlásil hned na začátku, že je poslán od svého panovníka, aby zjednal vyrovnání ve sporu českém. Ferdinand, kterýž ani v nejhorších dobách nepomyslil na uspokojení Čechů, nyní když Buquoy v Čechách se domohl patrných výsledků a když útok Thurnův na Vídeň tak smutně se skončil, jevil tolik naděje na vítězství, že anglické prostředkování muselo mu býti v každém ohledu nepohodlným; a tak zdvořilou svou odpovědí prostředkování toto dosti určitě zamítl. Kdyby král Jakub, tak pravil Ferdinand, znal vlastní povahu sporu českého, neradil by mu k vyjednávání v takové době, kdy Čechové jsou v nejhorší tísni. Doncaster odvětil, že právě proto přišel, aby od Jeho Veličenstva obdržel potřebné vysvětlivky a aby podle nich se zachoval; ale zároveň požadoval určitou odpověď, přijímá-li Ferdinand nabídnuté prostředkování čili nic. Ferdinand

---

First that his Highnes (Maximilian) is exceedingly misunderstood to their shame, that have reported, him to his Majesty for a Jesuited Prince; from which imputation he is so innocent that, were it not for thet reverence of his yet living father, who brought that wermin into this countrey, they were it may be in some danger of being driven out by his Highnes, who doth now only allow and not favor them.

*) Mnich. st. arch. 40, 7, Maximilian kurfiřtu Kolínskému dd. 15. července 1619.

nechtěl s pravdou ven, nýbrž přerušiv slyšení slíbil vyslanci, že mu někoho pošle, kdo by jej poučil o věcech českých; příštího dne že mu pak zase udělí slyšení.

Za několik hodin dostavil se k Doncasterovi hrabě z Meggau, aby mu objasnil spor český. Avšak Meggau nepodal důkladného výkladu o tomto předmětu, nýbrž jal se na Čechy žalovati, při čemž vášnivě rozhovořil se, až konečně zjevně prohlásil, že záležitosť českou nelze již po dobrém vyrovnati. Kdyby však předce mohlo se státi vyrovnání, Ferdinand i tehdy že by musel zamítnouti nabízené prostředkování anglické, jelikož více knížat učinilo podobné návrhy, kterýchž však pán jeho nepřijal, a jelikož již dříve svěřil tu věc některým kurfiřtům a knížeti Bavorskému, a nyní pozvání k nim učiněného že nemůže odvolati, aby jich neurazil. Doncaster však přes takovouto odpověď odporoučel prostředkování svého pána. Král Španělský požádal prý za to Jakuba a Ferdinand že zajisté projevil s tím svůj souhlas; Anglicko tedy že se nikomu nevtírá, nýbrž jedná jen po žádosti jiných. Co se pak dotýče knížat, jimž interposice byla svěřena, žádný z nich že neučinil ničeho, aby byla uskutečněna a že tedy nemůže býti uražen, chopí-li se věci rázně někdo jiný. O Falci a Bavorsku může prý tvrditi s jistotou, že jsou ochotni svůj podíl na interposici přenechati Anglicku.

Tvrdošíjnosť Doncasterova, jakouž trval při prostředkovací úloze svého pána, přivedla hraběte z Meggau do rozpaků, tak že konečně návrhy Doncasterovy nezamítl naprosto, nýbrž žádal vyslance, aby se dostavil k dalšímu vyjednávání do Frankfurtu. Vyslanec však zdánlivým tímto výsledkem nebyl uspokojen, nýbrž chtěl věděti, za jakými podmínkami povolil by Ferdinand Čechům příměří. Rozpaky Meggauovy rostly; i vyznal, že o příměří nelze více mluviti, jelikož Ferdinand má Čechy ve své moci. A když Doncaster neustál odporoučeti císaři, aby zbraní neužíval a když jej varoval, aby štěstí válečnému příliš nedůvěřoval, Meggau přerušil další jednání o tom předmětu řka, že k tomu od Ferdinanda neobdržel žádného nařízení. Doncaster konečně se nabídl, že se vydá do Čech, aby tam vymohl velmi příznivé výminky míru; Meggau slíbil, že to pánu svému přednese a tím se poroučel.

Za dva dni po této rozmluvě udělil Ferdinand druhé slyšení vyslanci anglickému. Co se dalo krátce způsobem přesvědčujícím říci ve prospěch míru, Doncaster všecko přednesl, avšak nadarmo. Ferdinanda dovedl přiměti jen k tomu slibu, že ve Frankfurtě se uradí s ustanovenými k tomu knížaty o české záležitosti a že při té příležitosti také králi Anglickému popřán bude příslušný podíl. Podobným způsobem projevil se Ferdinand v listě zaslaném Jakubovi ze Salcpurku, v němž děkoval za jeho účastenství a vynasnažení. Pakli Jakub, praví se v tomto listě,*) vyslancem svým ve Frankfurtě navrhne takové prostředky a cesty k zjednání míru, že on Ferdinand bez ublížení sobě a rodu svému bude k nim moci svoliti, že vděčným za to ostane. Avšak ani v tomto listě ani v rozmluvě s Doncasterem nepronesl se Ferdinand, že ve Frankfurtě jistě se bude vyjednávati a tak vyslanec osvědčení ta považoval jen za vytáčky, jimiž by vyjednávání na tak dlouho bylo odročeno, až by pro události na bojišti všeliké vyjednávání stalo se zbytečným. Doncaster vzdal se proto již nyní naděje, že dosáhne účelu svého a ve smyslu tom podal zprávu do Londýna. Aby však ničeho nezanedbal, poslal ze Salcpurku svého tajemníka Norreysa do Prahy, podal direktorům zprávu o posavadním výsledku svého vyjednávání žádaje, aby mu byly oznámeny podmínky, za jakými by chtěli mír uzavříti, ale každým způsobem aby k jednání do Frankfurtu vypravili své zástupce. U krále Anglického pak ucházel se o poučení, co by měl činiti, když by ve Frankfurtě nedošlo ani k příměří ani k vyjednávání, k čemuž se podle všeho schylovalo.**)

Ze Salcpurku cestoval Ferdinand do Mnichova, kamž dospěl dne 19. července. Od vypuknutí českého povstání sešel se tu po- 1619
prvé s Maximilianem a rozumí se samo sebou, že knížata rozmlouvali nejvíce o té věci a o její důsledcích. Ferdinand hleděl knížete získati. Nenalézal se sice v tak bídném stavu jako Matiáš ne-

*) Gardiner, Ferdinand Jakubovi dd. 7. 17. července 1619, v Salcpurku.

**) O vyjednávání Doncasterově jeho zpráva Nauntonovi dd. 9./19. července 1619 u Gardinera; dále archiv bernburský: Jáchim Arnošt Brandenburský Anhaltovi dd. 16./26. července 1619. Tamtéž memorial pro Norreyse dd. 25. července 1619.

dlouho před svou smrtí, předce však nechtěl postrádati pomoci knížete v tom případě, když by Unie uzavřela spolek s Čechy. I ucházel se u Maximiliana o podporu ligy pro ten případ a přítel z mládí učinil mu sliby co nejutěšenější.*) Po krátkém pobytu v Mnichově ubíral se Ferdinand bez přestávky do Frankfurtu, kam dorazil dne 28. července.

II.

O volbu císaře staraly se po měsíce všecky strany, jmenovitě vynasnažovali se velice falčtí diplomati, aby volba byla buď odročena nebo aby byl zvolen jiný kníže a ne Ferdinand. O snahách jejich, ještě za živobytí Matiášova vyhledati jiného kandidata, bylo již obšírně vypravováno. Mrtvola císařova ještě ani nevystydla a již kabinet heidelberský chopil se zase rázně této věci a vypravil bez prodlení posla k arcibiskupu Mohučskému s tou žádostí, aby den volební odročil, až by české zmatky byly uklizeny. Schweikhard Mohučský však nakloněn jsa králi Ferdinandovi, nedal se tím mýliti, nýbrž svolal kurfiřty k volbě císaře do Frankfurtu na den 20. července. Avšak jelikož nejen on, nýbrž i ostatní duchovní kurfiřtí postrašeni byli jednáním kabinetu heidelberského a zprávami o dalekosáhlých záměrech některých knížat protestantských, nuncius papežský v Kolíně nejspíše na jejich žádosť požádal krále Španělského, aby v čas potřeby nařídil Spinolovi, an velel vojsku španělskému ve Flandrech, aby odtud postoupil do Frankfurtu.**)

Z Heidelberka vypraveni byli zároveň vyslanci do Saska, Bavorska a Brandenburku. Do Drážďan odebral se falcký tajný rada Camerarius. Jak mu bylo uloženo, žádal kurfiřta Jana Jiřího, aby on a spřátelení s ním knížata zjednali si důvěrnější poměr s Unií, aby tak všickni němečtí protestanti byli sjednoceni. Co se dotýká nástupnictví na trůnu německém, Camerarius odporučoval odročení volby, až by spor český byl uklizen a až by odstraněno bylo cizí vojsko od Habsburků do říše povolané. Vyslanec se velice vyna-

---

*) Wolf, Maximilian von Baiern IV., 216.

**) Simancas, Cardinal Borja a Phelipe III. dd. Roma 22. dubna 1619.

snažoval, aby dosáhl cíle žádoucího; při několikeré rozmluvě s kurfiřtem a jeho rady, jmenovitě s Kašparem ze Schönberka, hájil rázně zájmů protestantských, odporoučel spolek tří světských kurfiřtů a rozhorlil se, že až vášnivě mluvil. Avšak ať přednesl cokoli, výklady a důvody jeho neprospěly nic u lidí, jenž byli se již rozhodli a jenž čím dále klonili se více k Ferdinandovi. Když pak Camerarius myslil, že ostrostí důvodů jistě přesvědčil své posluchače, tito rozmluvu několika bezvýznamnými slovy přerušili a tak dalšímu rozhovoru se vyhnuli. *)

Jiní falčtí vyslanci nepochodili lépe u ostatních knížat. O knížete Bavorského odrazily se všeliké nástrahy, kterými jej falckrabě znovu hleděl přiměti, aby se ucházel o korunu německou; **) Brandenburk přál návrhům falckým, ale neučinil ničeho na jich podporu.

Porážka, jakou utrpěl na této diplomatické výpravě kabinet falcký, zmužilost jeho nezlomila, nýbrž pobádala jej k dalšímu pokusu, aby jiným způsobem dosáhl svého účelu. Saský kabinet poznamenal v neurčité své odpovědi na návrhy falcké, že by knížata shromáždění k volbě císaře mohli urovnati nepokoje české. Toho uchopil se kurfiřt Falcký a vypravil k arcibiskupu Mohučskému nového posla se žádostí, aby před volbou císaře svolal kurfiřty k poradě o české otázce a líčil věc tak, jako by to bylo přáním kurfiřta Saského. Když arcibiskup také o tom nechtěl ničeho věděti, falckrabě stěžoval si na to Janu Jiřímu a prosil jej užíti svého vlivu, aby volební den byl jen o něco odročen. Avšak kabinet drážďanský nedbal ani tohoto ani druhého přípisu.***)

Za takového stavu věcí sešli se Unionisti v Heilbroně, kterýžto sjezd byl poslední nadějí heidelberského kabinetu. Falckrabě předložil shromážděným otázku: „jak by užitečnými a praktickými prostředky“ volba mohla býti zabráněna? na kteroužto odpověděno, aby kurfiřt Mohučský a Saský byli znovu požádáni volbu odročiti

*) Dotýčné listiny v arch. U. P., tamtéž jmenovitě zpráva Camerariova o cestě do Saska dd. 1./11. května 1619.

**) Arch. U. P. Memoriale pro H. Th. a Schönberg ad ducem Bavariae ablegando dd. 27. března 1619.

***) Přípisy ty v arch. U. P.

a Čechům aby se potají dala rada, proti hlasu Ferdinandovu protestovati. Bedřich návrhu toho uposlechl a dal se zase vyšlapanou cestou diplomatickou, jsa té naděje, že snad odvolání na shromážděné protestanty a na jejich přípravy k zbrojení bude míti větší účinek, nežli dřívější jeho napomenutí. Avšak ani tentokráte nedosáhl ničeho: Sasko zase neodpovědělo a kurfiřt Mohučský novou žádosť falckého vyslance zase zamítl. Taktéž nadarmo se vynasnažoval kabinet brandenburský, kterýž skoro zároveň se přimlouval v Drážďanech za návrhy falcké.*)

V Heilbroně ostatně neděly se porady jen o zakročení diplomatickém; uvažovalo se také, zdali by se nemělo vynutiti násilím, čeho nebylo lze dosíci prostředky smírnými. Falčtí diplomati navrhli, aby se Unie rozhodla pro násilné překažení volby; avšak k tomu nebylo lze přiměti shromážděné, odporučovaliť jen vojenské demonstrace, aniž by očekávali od nich nějakého značného účinku, jelikož do volebního dne budou sehnány asi sotva dostatečné síly zbrojné. Více si však slibovali z obsazení města Frankfurtu, což prý by se mohlo státi v dorozumění s měšťanstvem protestantským; kdyby volba nebyla tak zrovna zmařena, předce by se protáhla, neboť kurfiřti nepřátelsky smýšlející museli by se teprvé shodnouti o novém místě volebním. Také prý by mohlo, pravilo se, poslati Nizozemsko nějaké vojsko na hranice diécese kolínské, arcibiskup že by byl tak donucen zůstati doma, čímž by také volba se protáhla. Návrh obsaditi Frankfurt nebyl však po chuti všech přítomných; tři města zrazovala z tohoto kroku násilného přejíce si, aby se nekladl odpor volbě, kteráž se vykonává zákonným způsobem.**)

Nezdar takový přiměl falckraběte, že se osobně pokusil získati kurfiřta Mohučského pro své záměry. V delší rozmluvě všemožně se vynasnažoval, aby starého Schweikharda přemluvil k od-

*) Arch. ministerstva vnitra ve Vídni: Kurfiřt Mohučský Ferdinandovi dd. 24. června 1619. — Mnich. st. arch. 134, 22: Plukovník z Schönberka do Falce dd. 25. června 1619. — Consiliarii Electori Brandeb. Electori Saxoniae dd. 20. července 1619.

**) Mnich. st. arch. 134, 22: Odpověď Unionistů v Heilbroně shromážděných na návrhy falckraběte dd. 14./24. června 1619.

ročení volby nebo alespoň k hlasování pro kandidáta, kterýžby nepřál rodu Habsburskému. Nadarmo! Arcibiskup dávno znal důvody, které mladý muž přednesl a věděl, jakou váhu jim dlužno přikládati. Jediného podstatného výsledku domohli se diplomati falčtí u kurfiřta Brandenburského: markrabě zavázal se zvláštní smlouvou v Lichtenberku, že hlasu svého Ferdinandovi nedá a že při volbě jednati bude v dorozumění s Falcí.*)

Jelikož nebyl získán kurfiřt Mohučský, falckrabě zase pomýšlel na prostředky, jak by volbu násilně překazil. Sešed se s markrabím Hesenským Mauricem v Manheimě, skoro po celý den se s ním radil, neměla-li by se Ferdinandovi cesta násilím překaziti a Frankfurt obsaditi. Oba měli chuť k tomu skutku, ale báli se jeho následků.**) Falckrabě totiž netajil si toho, že k tomu účelu vykonati by se muselo zbrojení rychle a ve velkých rozměrech a že by k tomu potřebí bylo více peněz nežli jich bylo na snadě. Bedřich pozbýval mysli a jeho podnikavosť počala mizeti a tak se rozloučil s lantkrabětem, aniž by se byli nějak rozhodli. — O tom, že by strana falcká hodlala volbu císaře překaziti násilím, katolíci prozatím ničeho nezvěděli, než předce se někteří z nich necítili bezpečnými, tak jmenovitě hrabě Trauttmansdorff, jenž byl na rozkaz Ferdinanda pospíšil si napřed do Frankfurtu; a nejistota těch lidí rostla, když Frankfurt za velitele své posádky zvolil falckého poddaného a když svou posádku sesílil o 1000 mužů, kteří byli poskytnuti od Štrasburku a Norimberka.***)

Jelikož falckrabě prozatím upustil od prostředků násilncýh, nezbývalo mu nic jiného, nežli obeslati jako jiní kurfiřti volbu, ana měla počíti dne 20. července. O instrukci, jenž byla dána 1619
vyslancům kurfiřtským: velmistru hraběti Albrechtovi ze Solmsu, kancléři Volradovi z Plessen a tajnému radě Camerariovi, děly se porady po několik dnů. Odporoučelo se vyslancům, aby užili všech prostředků, by volba byla buď zmařena nebo odročena; měli se

*) Mnich st. arch. 134, 22: Colloquium kurfiřta Falckého s kurfiřtem Mohučským dd. 23. června / 3. července 1619.

**) Mnich. st. arch. 548/10 Camerarius Anhaltovi dd. 2./12. července 1619.

***) Trauttmansdorff Ferdinandovi II. dd. 20. července 1619. Vídeň. st. arch.

zasazovati, aby českým vyslancům, jenž by protestovali proti volebnímu právu Ferdinandovu, popřáno bylo slyšení; měli se pokusiti, aby spor český urovnán byl před volbou císaře; a když by přes to všecko k volbě předce se přikročilo, měli se vynasnažiti, aby koruna německá nedostala se Habsburkům.*) Vůbec měli se přičiniti, aby si zjednali důvěrný poměr s vyslanci saskými, kolínskými a trevirskými a aby tak dosáhli cíle svého.

K volbě do Frankfurtu dostavili se duchovní kurfiřti osobně. Sasko vyslalo hraběte Mansfelda a Brandenbursko pana Putlize, tak že ze světských kurfiřtů jen Ferdinand chtěl býti přítomen
1619 osobně. Kurfiřt Mohučský jednání hned zahájil tím, že na 26. července pozval k sezení arcibiskupy Kolínského a Trevirského a vyslance kurfiřtů, aniž by čekal na Ferdinanda, který se měl za několik dní dostaviti. V prvním tomto sezení nejednalo se o ničem důležitém, ač by byli falčtí vyslanci sporné otázky rádi uvedli na denní pořádek, aby se jmenovitě opřeli proti volebnímu právu krále Ferdinanda. Důležitější bylo již druhé sezení dne 28. července. Z Čech přibyli zatím vyslanci před Frankfurt, aby si vymohli a vykonali volební právo, za kterouž příčinou požádali městskou radu, aby je pustila do města. Jelikož rada dala se otázati kurfiřtů, co by se mělo státi, bylo těmto již nyní v otázce české zaujmouti určité postavení. Solms a soudruzi jeho navrhovali, aby Čechové byli předvoláni k vyslyšení poselství svého; přišliť prý k „pravému prameni“, aby věci své přednesli a povinností kurfiřtů že je poselství jejich vyslechnouti. Vyslanci brandenburští a saští návrh ten podporovali pravíce, že nelze Čechy ještě přede dveřmi odbýti, poněvadž by to vypadalo tak, jako by kurfiřti, na které konečně předce spadne porovnávání Ferdinanda s Čechy, již napřed těmto byli nepříznivi. Návrh ten byl povážlivým pro Ferdinanda, neboť i kdyby se tím nepopíralo volební jeho právo, předce vyjednávání o povstání vstoupilo by tak do popředí a mohlo by způsobiti nezměrnou ztrátu času. Kdyby kurfiřt Mohučský dal o tomto návrhu hlasovati, byly by pro návrh, jelikož Ferdinand

*) Mnich. st. arch. 134/22. Instrukce pro falcké vyslance do Frankfurtu dd. 8./18. července, v Heidelberku.

ve sboru kurfiřtském neměl žádného zástupce, tři hlasy světských kurfiřtů a proti němu také tři, což mohlo míti skutečně za následek předvolání Čechů. Schweikhard nebezpečenství takové odvrátil tím, že sezení ukončil a rozhodnutí odročil. Nežli vyslanci odešli, sdělil jim, že Ferdinand se ohradil zvláštním přípisem proti připuštění českých vyslanců a že sám během tohoto dne se dostaví. *)

Král skutečně dorazil před Frankfurt provázen jsa četnějším komonstvem, nežli když byl vyjel z Vídně. Domníval se asi, že tak vyžaduje hodnosť jeho, aby bez ohledu na nedostatečné své prostředky objevil se ve Frankfurtě s velmi skvělou družinou; i požadoval od měšťanstva byty pro 800 koňů a pro přiměřený počet vyšších a nižších osob ze své družiny. U Frankfurtských požadavek ten vzbudil nelibosť a nedůvěru. Když tedy část osobní stráže kurfiřta Mohučského táhla proti Ferdinandovi, aby jej uvítala, a před slotou povětrnosti v bráně prozatím se uschovati hleděla, frankfurtská stráž nechtěla toho dovoliti; myslila nejspíše, že katolíci chtějí bránu obsaditi. Co se obě strany o to hádaly, přicválal jezdec kurfiřta Kolínského a nevěda o té věci ničeho, chtěl branou projeti; Frankfurtští však majíce jej za jezdce mohučského na místě jej probodli. Jelikož byl při té příležitosti také jeden měšťan výstřelem z pušky poraněn, hrozil spor nabýti nebezpečných rozměrů. V městě šířily se již pověsti velmi přehnané; sami měšťané chápajíce se zbraní, zatahovali ulice řetězy. Jelikož však Mohučtí nic zlého neobmýšleli a nedůvěru svých odpůrců uchlácholiti se snažili, jitření přestalo, řetězy byly z ulic odklizeny a Ferdinand mohl večerem bez překážky vjeti do města.

Ve Frankfurtě jevilo se naprosto nepřátelské smýšlení k hostem nevítaným. Přátelé Ferdinandovi litovali, že se ukvapil se svým příchodem, tak že neměli ještě času zjednati mu v lidu lepšího přijetí. **) Katolíkům nepřátelským smýšlením měšťanů pobyt ve

---

*) Mnich. st. arch. 134/22. Falčtí vyslanci svému pánovi dd. z Frankfurtu 13./23., 16./26., 17./27., 19./29. července 1619.

**) Mnich. st. arch. 44/7. Kurfiřt Kolínský Maxovi Bavorskému dd. 29. července 1619 z Frankfurtu. Tamt. 502/3. Ferdinand Maxovi Bavorskému dd. 29. července 1619.

Frankfurtě velice byl ztrpčován, tak že jim v městě tom nebylo příliš volno. Na Ferdinanda také smýšlení takové působilo; i podnikal proto na radu kurfiřta Kolínského častěji delší výlety po okolí, kde hovíval loveckým svým choutkám tentokráte více z úzkostlivosti nežli z lásky.

Dne 30. července sbor kurfiřtský sešel se k nové poradě, v níž se Ferdinand nesúčastnil, ačkoliv byl přítomen. Schweikhard zahájil jednání otázkou, mají-li býti čeští vyslanci vpuštěni do města čili nic, při čemž objevil se zase takový poměr hlasů jako v posledním sezení. Aniž by se stalo nějaké usnešení, jednalo se dále o otázce, má-li se volba císaře předsevzíti bez prodlení, nebo má-li se napřed pracovati k tomu, aby byl zjednán mír v Čechách. Postavení stran a poměr hlasů i tady ostaly si rovny. Nestalo se tedy usnešení většinou a kurfiřt Mohučský musel sezení uzavříti, aniž by se bylo stalo nějaké rozhodnutí.*)

Ferdinand a duchovní jeho přátelé museli se nyní rozhodnouti, co vůči oposicê světských kurfiřtů hodlají učiniti. Ferdinand sám nepotřeboval dlouho rozvažovati: pakli ještě nějak pochyboval, nemá-li k míru svoliti, příchodem českých vyslanců a plnomocenstvím jejich pochybnosti naprosto byly odstraněny. Čeští vyslanci byli splnomocněni k vykonání práva volebního, čímž se tedy samo sebou rozumělo, že v Čechách považují Ferdinanda za zbavena trůnu českého. Ferdinand prohlásil duchovním kurfiřtům, že raději chce ztratiti česť, jmění a život svůj, nežli připustiti, aby někdo sáhal na jeho hodnosť královskou a v tom smyslu aby se tedy dále jednalo. Ferdinand nezamítal naprosto všeho vyjednávání smírného; avšak má-li počíti, kladl si za výminku, aby se s ním nakládalo jako s králem Českým a se stavy českými jako s jeho poddanými. Duchovní kurfiřti, ani s osvědčením jeho úplně souhlasili, usnesli se, aby volba císaře déle se neodkládala a ostatním kurfiřtům aby se navrhlo prostředkování celého sboru kurfiřtského ve sporu českém.

Podle tohoto usjednocení prohlásili kurfiřti Kolínský a Trevirský v následujícím sezení sboru kurfiřtského, v němž Ferdinand

*) Mnich. st. arch. 134/22. Falčtí vyslanci svému pánovi dd. 22. července / 1. srpna 1619.

zase nebyl přítomen, že o sporu českém důkladně přemýšleli a že tedy za nejpříhodnější považují, aby celý sbor kurfiřtský v té věci prostředkoval. Čechům že se to má oznámiti a že se jim má ustanoviti den a místo k vyjednávání, při čemž by bylo základem, že právo Ferdinandovo ke koruně české nesmí býti popíráno. Jelikož s vyjednáváním takovým nemůže se hned počíti, proto že se má prozatím předsevzíti volba císaře podle ustanovení zlaté buly. Kurfiřt Mohučský přidal se k návrhu svých duchovních soudruhů; všickni tři dovozovali, že Čechové při takovém jednání nemohou si stěžovati, že vyslanci jejich byli vyloučeni. Poselství jejich že se uvážilo, odpovědi že se jim dostalo a prodlévání jejich že by bylo bezúčelné, neboť že nepřišli, aby vyjednávali o uklizení sporu, nýbrž aby se domáhali volebního práva, kteréž jim nenáleží.

Po takovémto prohlášení falčtí zástupci ujali se slova stojíce na tom, aby se ihned jednalo o české věci, k nim přidali se vyslanci brandenburští, saští pak tvrdili, že nejsou dostatečně zplnomocněni a že tedy musejí napřed podati zprávu svému panovníkovi. Arcibiskup Kolínský vyzval na to vyslance falcké a brandenburské, aby také domů psali a za nové instrukce žádali. Duchovní kurfiřti prohlásili souhlasně, že jsou ochotni čekati osm až deset dní na odpověď, ale pak že s volbou nebudou otáleti, ať už odpověď vypadne jakkoli. Saští a falčtí vyslanci slíbili, že bez prodlení podají zprávu svým knížatům, jen brandenburští se ohradili proti lhůtě tak na krátko vyměřené.*)

III.

Kurfiřtští vyslancové zpravili své pány po rychlících o tom, co se sběhlo v posledním sezení žádajíce za nové instrukce. Zástupci falckraběte vedle toho neustali se vynasnažovati, aby zviklali duchovní kurfiřty. Plessen, jenž se byl před čtyřmi dni nadarmo pokoušel získati arcibiskupa Kolínského, aby volbu odročil, navrhl mu nyní za kandidáta knížete Bavorského a ucházel se o jeho hlas.

*) Mnich. st. arch. 134/22. Falčtí vyslanci svému panovníkovi dd. $\frac{\text{22. července}}{\text{1. srpna}}$ 1619.

Ferdinand Kolínský věděl sice dobře, že bratr jeho zřekl se všech nároků na trůn císařský, ale návrhy falckého vyjednavatele předce naprosto nezamítl, nýbrž rozmlouval s ním delší čas o vyhlídkách bavorské kandidatury. Plessen líčil sice kandidaturu tu co nejskvěleji, ale předce musel připustiti, že bezpečně spoléhati možno jen na tři hlasy a sice arcibiskupa Kolínského a kurfiřtů Brandenburského a Falckého. Arcibiskup Kolínský osvědčiv takto alespoň trochu dobré vůle k uvažování záměrů falckých, jal se potom napomínati Plessena, aby nestavěl za každou cenu kandidáta proti Ferdinandovi, poněvadž by jinak vzbuzoval tím podezření, že chce loviti v kalné vodě.

Falckrabě Bedřich, když jej zpravili o událostech ve Frankfurtě, skládal svou poslední naději na vytrvalosť kurfiřta Saského. Setrvá-li Jan Jiří při svém rozhodnutí, aby české vyrovnání předcházelo volbu císaře, rozváže tím sám posavadní svůj důvěrný poměr ke straně katolické a to by bylo již velkou výhodou pro falckou politiku. Skutečně zdálo se býti ještě nejistým, kam se nakloní kurfiřt Saský, když vyslance své ve Frankfurtě nesplnomocnil k volbě císaře, nýbrž prozatím jen k vyjednávání ve sporu českém. Zdá se, že ani při dvoře Ferdinandově neměli jistoty o tom, jak se Jan Jiří konečně rozhodne, neboť jinak bychom si nemohli vysvětliti obavy, jaké projevil hr. Trauttmansdorff, když Ferdinandovi podával zprávu o obmezeném saském plnomocenství.*) Falckrabě vypravil pana Krištofa z Donína do Drážďan uloživ mu, aby Jana Jiřího v oposici proti volbě císaře utvrdil a kdyby volbu nebylo lze překaziti, aby hlasu svého nedal Ferdinandovi.

Kurfiřt se rozhodl nežli pán z Donína dorazil do Drážďan, neboť když obdržel zprávu o událostech ve Frankfurtě, ustanovil se po poradě s důvěrnými svými radami přidružiti se k duchovním kurfiřtům, čímž ovšem také rozhodl, aby se volba hned předsevzala. Posavadní oposice saská jeví se tím jako pouhé mámení, o čemž se pan z Donína po svém příchodu do Drážďan mohl přesvědčiti. Kurfiřt mu sice udělil dvakráte slyšení, avšak ani poprvé

*) Trautmansdorff Ferdinandovi dd. 23. července, ve Frankfurtě. Vídeň. st. arch.

ani podruhé nepustil se s ním do dlouhého vyjednávání, nýbrž odbyl jej slovy, že o otázkách tak choulostivých, jako je kandidatura na trůn císařský, může se vyjednávati jen mezi kurfiřty samými. Při tom na pohled se rozhorlil, poněvadž prý kurfiřti Falčtí a Brandenburský vyslancům svým ve Frankfurtě dali jiné instrukce nežli on svým, čímž prý on byl potupen. Jelikož v obojím slyšení nebyl dosti mocen svých smyslů — poprvé byl úplně opilý a podruhé byl málo střízliv — mohou se stížnosti tyto zrovna tak považovati za pouhý výraz rozumu obestřeného jako za vytáčku k ospravedlnění politiky měnivé.*)

Také s kurfiřtem Brandenburským stal se politický obrat, jenž přes rozdílné pohnútky následky svými byl pro kurfiřta ještě citelnějším nežli obrat saský. Podle zpráv brandenburských vyslanců ve Frankfurtě vzdali se v Berlíně naděje, že ustanovením smlouvy lichtenberské budou moci dostáti; vyslancům byl sdělen obsah té smlouvy, ale zároveň jim oznámeno, že smlouva ta nemůže míti další platnosti. Bylať prý uzavřena v tom domnění, že falckraběti se podaří získati Sasko, Kolínsko a Trevír pro knížete Bavorského; jelikož se to nestalo, a jelikož Ferdinandovi kromě vlastního dostanou se bezpochyby ještě čtyry jiné hlasy, tu že markrabě nemůže se od ostatních odlučovati, aby na se neuvalil nepřátelství císařovo. Kdyby však v posledním okamžiku předce jeden nebo druhý duchovní kníže se rozhodl pro Maximiliana Bavorského, pak nechať mu Putlitz také dá svůj hlas, ale jinak aby se přidal k většině.**)

Přestávky, jakáž nastala nyní ve volební otázce, Ferdinand užil k tomu, aby se zbavil anglického prostředkování. Doncaster odebral se ze Salzpurku do Hanavy nedaleko Frankfurtu s menší již nadějí, že se mu dostane příležitosti, aby úkol svůj provedl. Když tady nadarmo po několik dní čekal na vhodnou k tomu pří-

*) Vídeň st. arch. Boh. XVI. Instrukce pro Krištofa z Donína na cestu ke kurfiřtovi Saskému dd. $\frac{\text{23. července}}{\text{2. srpna.}}$ — Tamt. Donínova zpráva dd. 7./17. srpna 1619.

**) Mnich. st. arch. 134/22. Falčtí vyslanci do Falce dd. 5./15. a 13./23. srpna 1619.

ležitosť, požádal hraběte Oňate, jenž Ferdinanda provázel do Frankfurtu a taktéž mimo město v Höchstu se musel usaditi, za rozmluvu o volebních věcech. Doncaster byl odhodlán nenechat se odbýti žádnými vytáčkami a požadovati určitou odpověď, jak se Ferdinand zachová proti prostředkování anglickému. Z toho důvodu položil také svou rozmluvu na pozdější dobu, aby si Oňate od Ferdinanda mohl zjednati potřebné poučení.

Když se jmenovaní diplomati sešli, Doncaster ihned přednesl otázku, zdali Ferdinand souhlasí s anglickým prostředkováním nebo ne. Oňate k tomu přisvědčil s tím vymíněním, aby se vyjednávání nedělo bez knížat již k tomu pozvaných. Doncaster nebyl proti tomu, ale požadoval, aby císař poskytl Čechům příměří. Oňate omlouval krále, že nyní nemůže zbraní složiti, jelikož se domohl tak značných úspěchů, ale sliboval, že po volbě rád mír uzavře a války zanechá, bude-li mu panství ponecháno za těmitéž výminkami jako jeho předchůdcům. Slib Oňatův vypadal velice jako vytáčka a prozrazoval patrně snahu, Doncastera chlácholiti až do provedení volby císaře. Vyslanec však prohlédl tento úmysl a požadoval, aby mu Ferdinand dal určitý slib, že po volbě nebude válčiti; za to se nabízel vydati se okamžitě do Čech, aby povstalce taktéž k míru naklonil. Oňate, jenž tento slib chtěl učiniti jen jménem svým a jménem svého pána a ne za Ferdinanda, uvázl takto ve vlastní pasti; aby však nepřišel o všecku víru, odhodlal se konečně k slibu, že u Ferdinanda vymůže závazné osvědčení o příštím příměří.

619 Po této rozmluvě, jenž se stala dne 5. srpna, čekal Doncaster ode dne ke dni na zprávy, jenž by potvrdily slib Oňatův. Konečně dne 13. srpna dostavil se do Hanavy hrabě Trauttmansdorff a odevzdal anglickému vyslanci dva spisy: v jednom vypisováno bylo české povstání, druhý obsahoval určité rozhodnutí o interposici a o příměří. Trauttmansdorff prohlásil ve spisech těch jménem Ferdinandovým, že král si přeje prostředkování Jakubovo vedle knížat k tomu požádaných, ale slibu o příměří že nemůže učiniti.*)

*) Dotýčné listiny u Gardinera I., dále ve Víd. st. arch. Boh. VII., Trauttmansdorff Ferdinandovi dd. 14. srpna 1619, ve Frankfurtě.

Doncaster po tomto osvědčení přerušil své vyjednávání slibuje toliko, že o věci bude přemýšleti a že pak Ferdinandovi zašle písemně své náhledy.*)

Příštího dne přišel do Hanavy návštěvou Oñate a omlouval se široce z průtahů, jakými Doncaster je zdržován. Potom se tázal, co Doncaster soudí o spise, v němž je vypsáno české povstání. Doncaster, jemuž se nelíbil ani tento spis ani zamítnutí příměří, kteréž podle řečí Oñatových očekával, hraběti proto ničeho nevytýkal, nýbrž znovu se vynasnažoval Oñata nakloniti k příměří. Ukazovalť k tomu, jak Ferdinand sám příměří dříve nezamítal a jak by všeliké snahy Jakubovy byly marny, kdyby prostředkováním jeho válka alespoň prozatím nebyla zastavena. Všecky tyto výklady ostaly bez účinku u Oñata, jenž prospěch Ferdinandův zrovna tak horlivě obhajoval jako Doncaster zájmy falcké; Oñate konečně — považuje všeliké vytáčky za zbytečné — prohlásil, že nyní zjednati možno mír v Čechách jen dvojím způsobem: buď že by stavové poražení museli nabídnouti své podrobení za jistými výminkami, nebo Ferdinand že by musel zbrojnou mocí zemi opanovati. A k tomu že má zajisté právo, neboť koruny české že nedosáhl volbou, kteráž byla beztoho jen planou formou, nýbrž dařem krále Španělského, jemuž dědičně náležejí koruna česká a uherská.**)

Osvědčení Oñatovo přesvědčilo Doncastera, že Ferdinand není ochoten vyhověti návrhům Jakubovým i rozhodl se tedy nezůstati déle v Hanavě, nýbrž navštíviti falckraběte v Heidelberku a vydati se do města Spaa pod záminkou, jako by byl nemocen. Doncaster myslil kdoví co chytrého vyvede, zanechá-li v Hanavě svá zavazadla a budou-li proto mysliti, že se vzdálil jenom na několik dní; nepomyslilť, že strana Ferdinandova právě proto bude moci tvrditi, že se brzy vrátí a že se na dobrou shodu s ním bude moci od-

---

*) Trauttmansdorff Ferdinandovi dd. 14. srpna. Ve Víd. st. arch.

**) Doncaster Nauntonovi dd. 7./17. srpna 1619 u Gardinera. Slova španělského vyslavce zní podle Doncastera: Ferdinand nedrží koruny české „by vertue of his election (which he [Oñate] saith was only for a forme), but by right of a donation from the king of Spain, on whome both that, and the other of Hungarie are hereditarily descended“.

volávati. Doncastera nyní omrzel úkol vyslanecký, na němž si byl z počátku velice zakládal; že se ostatně úkol jeho nezdařil, tím vinny byly nejen mlhavé záměry Jakubovy, nýbrž sám vyslanec nedostatečnou znalostí jazyka německého a malým svým ostrovtipem. Neboť zdaliž lze souditi o něm jinak, když nechtěl uvěřiti zprávě, že sněm český hodlá zvoliti nového krále a když pověsť o tom prohlásil za bujnou smyšlenku, ačkoliv se rozpomínal, že čeští poslové, když s ním rozmlouvali, připravovali jej na blízkou mimořádnou událosť. Kdyby se slova ta týkala volby nového krále, poznamenal naivně, pak by ovšem všeliké další prostředkování bylo zbytečno.*) Volba nového krále Českého, v kterouž Doncaster v krátkozrakosti své nechtěl uvěřiti, učinila skutečně přítrž všelikému vyjednávání.

Zatím uplynula lhůta, jakou povolili duchovní kurfiřti zástupcům světských svých soudruhů k opatření si nových instrukcí, aniž by je všickni obdrželi. Strana Ferdinandova byla tedy nucena oddati se ještě několik dní bezděčnému odpočinku, kterýž náhle přerušen byl důležitou zprávou. Hrabě Filip ze Solmsu najal, jak se zdá v porýnských biskupstvích 500 jezdců na pomoc Ferdinandovi, kterýžto sbor vydal se do Čech počátkem srpna pod velením podplukovníka Hangslera. Právě touto dobou leželi v biskupství vircpurském, odkudž museli vstoupiti na území Unie, chtěli-li se dále dostati. Falckrabě dohodl se s markrabětem z Anšpachu o překažení tohoto podniku a tak oba spojivše síly své dali jezdce, ani se žádného útoku nenadáli, přepadnouti trojnásobnou silou u vsi Radenu.**) Úklad tento povedl se úplně; část jezdců byla usmrcena a ostatek byl rozprášen do všech koutů světa. To byla první služba, kterou falckrabě prokázal Čechům. Přípisem Ferdinandovi falckrabě líčil přepadení toto jako událosť nahodilou, jež způsobena prý byla dotíravostí podplukovníkovou; před jinými osobami však vychloubal se falckrabě činem svým, jejž podnikl pro věc protestantskou.

---

*) Gardiner, Doncaster Nauntonovi dd. 7. 17. srpna. V Hanavě 1619 a 16./26. srpna 1619, v Kolíně.

**) Mnich. st. arch. 50 23. Falcko Ferdinandovi dd. 1./11. srpna 1619 v Onolzbachu. Tamt. 50/23. Ferdinand Bedřichovi dd. 22. srpna 1619.

Zpráva o této události nezpůsobila však na Ferdinanda dojem zdrcující, nýbrž potvrdila jej v rozhodnutí, aby mečem rozřešeny byly nynější spory.*) Ostatně Ferdinand tajil svůj hněv a taktéž zachovali se i duchovní kurfiřti; proti jednání falckraběte ničeho nenamítali, aby volbu císaře neprotáhli. Nyní byli výsledkem jisti, jelikož porážka u Radenu byla zajisté stokráte napravena diplomatickým vítězstvím v Drážďanech. Kurfiřt Saský dal totiž, jak bylo již sděleno, svolení své k tomu, aby volba císaře se vykonala před vyrovnáním s Čechy a dal to oznámiti svým duchovním soudruhům.**) Zpráva o tomto rozhodnutí, jenž dostala se do Frankfurtu skoro zároveň se zprávou o šrůtce u Radenu, byla zajisté s to, aby povznesla mysli katolíků.

IV.

Jednání kurfiřtského sboru šlo nyní rychle před se. Nejprvé rozhodnuto konečně, že vyslanci čeští nemají býti ve Frankfurtě předvoláni. Sasko a Brandenbursko vzdaly se své oposice; jen vyslanci falčtí setrvali při svém posavadním mínění, ale ničeho tím nevyřídili. Jelikož odmítnutí vyslanců od duchovních kurfiřtů hlavně tím bylo odůvodňováno, že o vyrovnání s Čechy bude později jednati celý sbor kurfiřtský, kurfiřti prosili krále o určitý slib, že k prostředkování budou povoláni. Kurfiřt Trevirský jménem svých soudruhů dostavil se k Ferdinandovi tázaje se, zdali Ferdinand by byl ochoten upustiti ode všech prostředkovatelů mimo sbor kurfiřtský. Král odpověděl, že nabídnutí kurfiřtského sboru je mu vítáno, ale že k němu svoliti může jen s tím vymíněním, aby nebyl vyloučen kníže Bavorský. Kurfiřt však dovozoval, že podmínce této kurfiřti nemohou vyhověti z dvou důvodů, předně proto, že by také protestanti požadovali, aby byl k jednání povolán jeden jejich kníže a za druhé že by sbor kurfiřtský nemohl asi k tomu

*) Mnich. st. arch. 50/23. Ferdinand Maxovi Bavorskému dd. 16. srpna 1619, ve Frankfurtě.

**) Archiv ministerstva vnitra ve Vídni, Bohem. 1619. Sasko třem duchovním kurfiřtům dd. 1./11. srpna 1619. — Mnich. st. arch. 134/22. Falčtí vyslanci ve Frankfurtě svým pánům dd. 5./15. a 7. 17. srpna 1619.

svoliti, aby k nějakému jednání, které sbor provádí, povolán byl také některý jednoduchý kníže. Zároveň požadoval od Ferdinanda, aby se rychle rozhodl, jelikož před volbou o této věci musejí kurfiřti nabýti jistoty a jelikož Čechům chtějí udati místo a čas, kde by se mělo vyjednávati. Ferdinand tedy se uvoloval vyhověti tomuto požadavku a vzdáti se služeb Maximilianových v této příčině, pakli kníže Bavorský sám s tím bude spokojen. Není ani potřebí poznamenati, že Maximilian, když mu ta věc byla oznámena, vzdal se úplně všelikého účastenství v prostředkování; ano on si přál, aby ho při tom ani nejmenovali.*) Ferdinand, jakmile o tom obdržel zprávu, prohlásil písemně, že je mu vítána interposice sboru kurfiřtského a že ustanoví den, kdy by mělo počíti vyjednávání, k němuž také Čechové mají býti pozváni, ale zatím že je nucen ve válce pokračovati, t. j. všeliké příměří zamítnouti.**) Čechům bylo skutečně po nějakém čase oznámeno od sboru kurfiřtského,
619 že prostředkování započne dne 10. listopadu. Falčtí vyslanci, ani prostředkování odporučovali, když se neprovádělo a je zmařiti usilovali, když k němu mělo dojíti, vynasnažovali se zmařiti také navrženou interposici celého sboru kurfiřtského; ale jelikož oposici svou nesměli provozovati veřejně, nepořídili ničeho a lhůta ustanovena spůsobem naznačeným.***)

Když tyto věci byly opatřeny, počaly porady o volebních podmínkách, kteréž měl příští císař přísahou potvrditi. Jelikož za základ k tomu vzaly se podmínky, na které byl Matiáš přisahal, mohly se porady brzy ukončiti, neboť moc císařská mohla se asi sotva více obmeziti, nežli se bylo stalo za Matiáše. Předce však falčtí vyslanci přednesli všeliké zlepšovací návrhy, ovšem jen k tomu účelu, aby čas získali. Zároveň pokusil se Camerarius ještě jednou, aby vyslance saské a brandenburské přemluvil proti kandidatuře

---

*) Mnich. st. arch. 50/23. Ferdinand Maximilianovi dd. 22. srpna 1619. Tamt. Maximilian Ferdinandovi dd. 27. srpna 1619.

**) Víd. st. arch. Boh. VII. Odpověď Ferdinandova kurfiřtům dd. 27. srpna 1619.

***) Archiv U. P. Camerarius Anhaltovi dd. 12./22. srpna 1619. — Mnich. st. arch. Falčtí vyslanci ve Frankfurtě dd. 5./15., 7./17. srpna 1619. — Tamt. 50/23. Ferdinand Maxovi dd. 22. srpna 1619 ve Frankfurtě. — Víd. st. arch. Boh. VII. Ferdinand kurfiřtům dd. 27. srpna 1619.

Ferdinandově, což ovšem se nemohlo zdařiti, jelikož vyslanci museli jednati podle svých instrukcí. Porážka tato zvýšena ještě tím, že Camerarius po několikerém naléhání byl odbyt naprosto také od kurfiřta Trevirského. Jaké to sklamání pro Falcko, kteréž na tomto kurfiřtovi zakládalo velké naděje a kteréž v horkokrevných svých výpočtech vždy ke své straně jej počítalo! Jeden nebo dva dni před volbou pokusil se také Solms, aby kurfiřta Kolínského odvrátil od Ferdinanda, ale nepotkal se také s lepším výsledkem. Když pak prohlásil, že falckrabě králi Ferdinandovi, kdyby byl zvolen na císaře, odepře všelikou pomoc k násilnému potlačení Čechů, kurfiřt odvětil chlácholivě, že věc se dá už nějak zprostředkovati. „Kdyby však bylo pravda,“ doložil, „že Čechové hodlají sesaditi Ferdinanda a zvoliti protikrále, pak se připravme hned na válku 20, 30 i 40tiletou. Neboť Španělsko a rod Habsburský spíše všecko nasadí, co mají na světě, nežli aby se vzdali Čech; a Španělsko samo je odhodláno raději se vzdáti Nizozemí, nežli dopustiti, aby rodu jeho vyrvány byly Čechy způsobem tak hanebným a násilným.“ *) Jak smutné proroctví spočívalo v těchto slovech a jak se potvrdilo následujícími událostmi!

K volbě císaře ustanovil říšský kancléř den 28. srpna. Ustanoveného dne — bylo to ve středu — již v 7 hodin ráno shromáždili se kurfiřti a vyslanci na radnici. Arcibiskupové oblekli se tady v roucha soukenná barvy purpurové, Ferdinand oděl se hávem z červeného sametu vstaviv na hlavu svou novou českou korunu, kteráž při této příležitosti poprvé, avšak také naposledy zdobila hlavu krále Českého. Po té odebrali se voliči v slavném průvodě do kostela sv. Bartoloměje, kdež za jejich přítomnosti sloužena u hlavního oltáře slavná mše od světícího biskupa mohučského. Jak mile zazpíváno kyrie elejson, knížata protestantští odešli do volební kaple, kde ostali až do konce mše. Potom předstoupili zase před hlavní oltář, před nímž kurfiřt Mohučský přisahal na otevřené evangelium, že volbu císaře vykoná podle nejlepšího

---

*) Víd. st. arch. Boh. XVI. Falčtí vyslanci ve Frankfurtě do Falcka dd. 18./28. srpna 1619. — Mnich st. arch. 134—22. Titéž do Falcka dd. 13./23. a 19./29. srpna 1619. — Arch. U. P. Camerarius Anhaltovi dd. 12./22. srpna 1619.

vědomí a svědomí svého. Tutéž přísahu odříkali kurfiřti Kolínský, Trevírský a Ferdinand; vyslanci protestantští složili přísahu v slovech trochu přeměněnou. Potom zpívána v kostele píseň Veni Sancte Spiritus a když byla dozpívána, odebrali se voliči do volební kaple, každý z nich provázen jsa třemi radami, jenž měli býti svědky při nastávajícím výkonu. Notář předčítal volební podmínky a voliči museli se zavázati, kdyby některý z nich byl zvolen za císaře, že podmínky ty správně bude zachovávati. Když se k tomu zavázali, vzdálili se z kaple všickni ostatní až na sedm voličů. Ferdinand měl s sebou za svědky z Čech pány z Meggau a Trauttmansdorffu a nejvyššího kancléře Zdeňka Vojtěcha z Lobkovic.*)

Když voliči byli sami v kapli, kurfiřt Mohučský, jak předpisuje zlatá bula, zahájil volbu tím, že požádal kurfiřta Trevírského, aby hlasoval. Arcibiskup Trevírský odpověděl, že o té věci pilně přemýšlel a že nalezl více „subjektů", kteří by „svými výtečnými vlastnostmi říši mohli užitečně spravovati", jako zvláště král Uherský a Český, arcikníže Albrecht Rakouský a kníže Bavorský Maximilian, ale že uváživ všecky okolnosti je toho náhledu, že „Jeho Milosť král Uherský a Český" bude nejlepším správcem svaté Římské říše a tedy Ferdinandovi že dává svůj hlas. Kurfiřt Kolínský, jenž potom byl volán, aby hlas svůj odevzdal, promluvil asi toto: „Slyšel jsem od Trevírského, že rozliční výteční subjektové způsobilí jsou nésti korunu německou, při čemž děje se také zmínka o bratru mém knížeti Maximilianovi; já však vím, že bratr můj korunu si nepřeje a že ji ze srdce rád přeje jinému; proto dávám hlas svůj z příčin důležitých a uváživ všecky okolnosti králi Uherskému a Českému."

Nyní byla řada na Ferdinandovi, ale Schweikhard jako nedopatřením vyzval hraběte ze Solmsu, zástupce falckraběte, aby hlas odevzdal. Solms vyňav papír prohlásil, že listina tato obsahuje hlas falckraběte, jak sám jej napsal vlastní rukou, což že chce pro lepší porozumění přečísti slovo za slovem.**) Počal slovy: „Já kurfiřt falckrabě po smrti J. C. Milosti Matiáše, svaté paměti, vždy

*) Saský st. arch. Actus Electionis Ferdinandi II.

**) Moser, Patriotisches Archiv VII., 100.

toho jsem dbal, co se slušelo nejen na můj, nýbrž také na ostatních knížat úřad, stav a povinnosť.“ Dále se pravilo, že horlivým a povinným svým pozorováním shledal, že nastávající volba musí býti svobodna a proto že musí býti více osob na výběr. Za způsobilé nositi korunu německou že považuje na straně evangelické krále Dánského, kurfiřta Saského, na straně katolické „nynějšího krále Uherského a Českého Ferdinanda“, arciknížete Albrechta a knížata Bavorského a Savojského. Jelikož si přeje, aby říše obdržela hlavu, kteráž by co nejdříve učinila přítrž nynějším smutným poměrům a jenž by nebyla zapletena do žádné války, tu že je přesvědčen, kterak se k tomu nejlépe hodí kníže Bavorský. Návrhu toho však že nečiní z nějaké nepřízně k rodu Rakouskému, kterýž prý „zajisté mnohonásobně pocítil dobrých služeb rodu kurfiřtského“; nýbrž poněvadž tento hlas po přísaze a povinnosti své nejlépe může zodpovídati. Kdyby však většina voličů dala hlasy své králi Ferdinandovi nebo arciknížeti Albrechtovi, pak že s nimi spojí také hlasu svého.

Kurfiřt Mohučský požádal nyní Ferdinanda, aby hlas svůj odevzdal, ale Ferdinand si přál, aby voláni byli ještě ostatní voliči a tak Schweikhard jmenoval vyslance saského hraběte z Mansfeldu. Tento odpověděl zkrátka, aniž by opakoval některého návrhu, že pán jeho dává hlas svůj Ferdinandovi. Když vyzván byl Brandenburk, pan Putlitz jménem pána svého prohlásil, že považuje za způsobilé knížete Maximiliana, krále Ferdinanda a arciknížete Albrechta, ale jelikož Maximilian se vzdal volby, že hlas svůj dává Ferdinandovi. Kurfiřst Mohučský zase vyzval Ferdinanda, aby hlasoval, ale tento žádal Schweikharda, aby sám napřed odevzdal svůj hlas. Kurfiřt pravil tedy: že jak král Ferdinand, tak arcikníže Albrecht a kníže Maximilian jsou hodni trůnu německého, on však že dává hlas svůj králi Ferdinandovi. Tázán jsa nyní naposledy, koho volí, odpověděl Ferdinand, že vidí, kterak většina voličů pro něj se rozhodla; a jelikož podle zlaté buly má právo, sobě hlas dáti, tedy že hlasuje pro svou osobu. Kurfiřt Mohučský pravil potom hraběti Solmsovi, že seznal již smýšlení voličů, aby tedy ohlásil, co hodlá učiniti. Solms odpověděl, že pán jeho nechce od většiny se odlučovati a jelikož tato se prohlásila pro Ferdinanda,

že mu dává hlas také jménem pána svého. Ferdinand děkoval za své zvolení a hluboce jsa dojat důležitou touto událostí, sliboval, že říši věrně a horlivě bude spravovati. *)

Volba krátkými slovy tuto vypsaná, vyžadovala asi půl hodiny času, proto že jednotliví voliči hlasování své odůvodňovali. Když se stalo rozhodnutí, povoláni zase radové, kteří byli před volbou z kaple odešli a u přítomnosti dvou notářů bylo jim sděleno od kurfiřta Mohučského, kterak voliči zrale uváživše potřeby říše, zvolili jednohlasně Ferdinanda, krále Uherského a Českého, císařem Německým. Kurfiřt Mohučský vyzýval potom voliče jednoho za druhým, aby dosvědčili, že věci tak se mají, jak on praví, k čemuž všickni jednohlasně přisvědčili. Na to následovalo obvyklé blahopřání; nejprvé přistoupil Schweikhard a po něm všickni ostatní voliči k Ferdinandovi, přejíce mu štěstí k jeho povýšení. Potom arcibiskup Mohučský prohlásil ve volební kapli Ferdinanda Římským králem a příštím císařem, načež Ferdinand položiv ruku na otevřené evangelium, přisahal, že zachovávati bude podmínky volební. V kostele, kamž se odebral Ferdinand s voliči svými, zpíváno Te Deum laudamus a výsledek volby oznámen děkanem kapitulním lidu shromážděnému.

Falcká strana utrpěla touto volbou úplnou porážku; Bedřich takřka nebe a země volal do boje, aby Ferdinanda připravil o trůn německý a konečně při volbě samé tak málomyslně se poddal, že do volebního protokolu mohlo býti zapsáno, že Ferdinand zvolen byl jednohlasně. Kdyby Čechové o této jednohlasné volbě byli v čas zvěděli, byla by je ovšem nemálo zarazila a proti falckraběti nedůvěrou naplnila; nyní sice nemohla již míti více vliv na jejich rozhodnutí, ale každým způsobem vržen tím stín na jeho hodnosť královskou.

Tak Ferdinand dospěl cíle svých žádostí a odpor falcký volebnímu jeho vítězství dodával jen většího lesku. Po všem tom vyjednávání, kteréž se skoro po celý rok dálo z Heidelberku s Turinem a kterým se knížeti Savojskému s jakousi jistotou nabízela koruna císařská, mohl se očekávati buď jiný výsledek

*) Mnich. st. arch. 40/7: O volbě Ferdinanda ve Frankfurtě.

volební nebo alespoň tuhý odpor proti Ferdinandovi. A jak se měly věci v skutečnosti? Jméno knížete Savojského sotva jednou bylo vysloveno! Falčtí politikové museli se kandidatuře Ferdinandově opírati za každou cenu, pakli si přáli porážku jeho v Čechách, ale měli povážiti, že proti Habsburkům s katolíky spojeným neznamenají ničeho, nepřidá-li se Francie na jejich stranu. A o francouzském kabinetě nebylo žádné pochybnosti, jaké postavení hodlá zaujmouti: schvalovalť volbu Ferdinandovu za císaře a odsuzoval spor v Čechách. „Nevím," čteme v listě francouzského státního tajemníka Puyssieuxa, „koho považovati dlužno za původce této rady (aby zvolení Ferdinanda za císaře bylo zabráněno); ale rada ta zajisté málo byla uvážena, neboť členové Unie, ani z donucení nebo z nutnosti povolili, z Ferdinanda udělali si nepřítele a zároveň odhalili svou vlastní slabosť." Za nynějších poměrů prý nic jiného nezbývá, nežli upokojiti hnutí v Čechách; nový císař že nezamítne spravedlivé rady. Kdyby však Čechové nechtěli povoliti, pak prý je jisto, že rod Habsburský rozvine veškeru svou moc a nepochybné jeho vítězství že by pak německá knížata musili draze zaplatiti. Z důvodu toho zrazoval Puyssieux, kterýž byl již také zpraven o volbě Českého krále, falckraběte co nejrozhodněji, aby nepřijal nabízené koruny.*)

Jak málo kabinet heidelberský dbal těchto výstrah, o tom svědčí ta okolnosť, že falckrabě se zabýval myšlenkou, volbu císaře, i kdyby byla vykonána, zmařiti. Koncem srpna děla se v Amberku, kde Bedřich právě prodléval, porada o pamětním spise, jejž předložil savojský jednatel Bausse a jímž mělo býti upraveno jednání falckraběte a Unie pro všecky možné případy. Bausse radil, když by volba se odbyla a když by padla na Ferdinanda, aby korunování bylo překaženo za každou cenu a jakýmkoli způsobem. Žádný německý kníže nesmí prý složiti Ferdinandovi přísahu, jaká se skládávala novému císaři; a takového smyslu byly i ostatní kusy, pokud se týkaly záležitostí českých a italských. — Události však následovaly za sebou příliš rychle, tak že úmluvy tyto nemohly

*) Pařížská národní bibliotheka, Puyssieux St. Catherinoví dd. z Toursů, 17. září 1619. — Tamt. dd. 30. srpna 1619. — Tamt. dd. 30. srpna 1619.

míti vlivu na jich směr a vývin. Ferdinand byl dne 9. září korunován a obvyklé obřady a přísahy odbyty vzornou správností.*)

Oñate zvěstoval Filipovi III. o volbě císaře, že se všech stran hrozily jí překážky a obtíže, že však jmenovitě přičiněním Španělska byly šťastně odstraněny. Ferdinand povýšení své oznámil strýci svému vlastnoručním listem, děkuje mu za pomoc poskytnutou. Ale list byl tak stručný a díky vzdány slovy tak jednoduchými, že v španělské státní radě se tomu až podivili a nad tím se mrzeli. Avšak důvěrný spolek mezi oběma liniemi Habsburského rodu nebyl tím nijakž zkalen. Filip III. byl i dále odhodlán všemi prostředky říše své Ferdinanda podporovati a jako mu pomohl na trůn český a německý, tak jej také na něm udržeti.**)

---

*) Mnich. st. archiv. 134/22, 364, Memoire faict à Amberg dd. 19/29. srpna 1619.

**) Události ve volební kapli, tedy vlastní volbu líčíme věrně podle zprávy, kterouž sepsal sám Ferdinand, kurfiřt Kolínský a jenž se nalézá v bavorském státním archivě. Tamt. Falčtí vyslanci do Falce dd. 19/29. srpna 1619.

Hlava pátá.

Volba krále Českého.

I. Vyjednávání o smlouvě konfederační. Obsah a význam její. Jednání o ssazení Ferdinanda. Smýšlení na Moravě. Vyjednávání s arciknížetem Leopoldem. Spory na českém sněmě. Konfederace všeobecně přijata. Usnešení sněmu Brněnského.

II. Vyjednávání s Horno- a Dolnorakušany. Dolnorakouské poselství v Linci. Vyjednávání v Rozích. Uzavření spolku v Praze. Vyjednávání mezi Ferdinandem a Albrechtem. V Rozích usnešeno vypraviti poselství k Albrechtovi. Dolnorakouští protestanti zřídí vládu direktorů. Z jakých důvodů měl býti Ferdinand sesazen. Sesazení Ferdinanda usnešeno.

III. Pánovi z Roupova a Hohenlohovi oznámeno, jakým způsobem kníže Savojský podporoval věc českou. Pan z Roupova svolí, aby kníže Savojský se ucházel o korunu českou. Kníže Anhaltský a pan z Donína v Rivoli. Smlouva s knížetem Savojským. Kurfiřt Saský. Čechové kloní se k Sasku. Kurfiřt chová se lhostejně. Hrabě Šlik vynasnažuje se pro Sasko.

IV. Jistota o volbě falckraběte. Hlasování na českém sněmě. České přivtělené země prohlásí se pro falckraběte. Dojem, jaký způsobilo zvolení falckraběte. Bedřich obdržel v Amberku zprávu o svém zvolení. Sjezd Unionistů v Rothenburku. Porada v Heidelberku. Bedřich přijímá volbu.

V. Krištof z Donína v Anglii. Jakubova zloba na zprávu o české volbě. Sezení státní rady dne 30. září a 2. října. Rozmrzelosť Jakubova roste. Snahy falckraběte, aby získal Mohuč, Sasko a Bavorsko. Doncaster v Heidelberku. Císařský vyslanec hrabě z Fürstenberku v Amberku. Liechtenstein v Berlíně. Odjezd Bedřichův do Čech. Uvítání ve Valdsasích. Vjezd do Prahy. Přípravy v hlavním chrámě ke korunování. Korunování. Nepříznivé úsudky o královně. Úsudek Camerariův o poměrech v Čechách. Jmenování nejvyšších úředníků zemských. Usnešení zemského sněmu.

I.

Dotkli jsme se již vyjednávání, kteréž Čechové započali s Moravou, Slezskem a Rakousy, aby stavy těchto zemí přiměly k obeslání generálního sněmu v Praze, kdež by se stalo konečné

usnešení o revisi české ústavy, jakož i o spolku všech zemí a o postavení, jakéž by zaujímati chtěly proti Ferdinandovi. Thurn v poradách svých se stavy dolnorakouskými naznačil 15. červen jakožto den, kdy sněm generální má býti zahájen; ale jelikož rozličné deputace dostavily se do Prahy o mnoho později, mohli direktoři s jednáním počíti teprvé 8. července. Každé deputaci byla v hradě vykázána zvláštní poradní světnice, tak že generální sněm dělil se v tolik komor, kolik zemí bylo zastoupeno. Předloha písemná, kteráž jim od direktorů podána byla k poradě, obsahovala úvodem přehled posavadních událostí, v němž se dokazovalo, že Čechy vykonávají jen nutnou sebeobranu, až konečně spojeným zemím předkládaly se dvě otázky: 1. jakým způsobem společné zájmy mohly by býti nejlépe obhájeny? 2. jak by se upraviti měl pro příště poměr k Ferdinandovi?

Na první otázce není hned poznati, jak obsáhlou důležitosť v sobě chovala. Někdo by se mohl domnívati, že tu Čechům běželo přede vším jen o spolek na obranu proti společnému nepříteli, ale tím by zámysl jejich daleko nebyl vyčerpán. Zmatky v posledních dvou desítiletích nabyli zkušenosti, že při rozhodování o všech důležitých životních otázkách českého státu bývají spory, že ani o poměru jednotlivých zemí mezi sebou ani o celku ke králi není shody a že je nutně potřebí, aby hranice královské a stavovské moci byly upraveny. Jevila se tedy potřeba revise ústavy, kterouž některými dodatky chtěli přesněji vytknouti. Tato dodatečná ustanovení měla se zváti „smlouvou konfederační“, neboť měl jimi upraven býti také poměr zemí koruny české mezi sebou a k spřáteleným Rakousům a měl býti tak položen základ ke spolku přátelskému. Podle návrhu, jejž direktoři o konfederaci předložili, vztahovala se tato 1. na otázku, je-li koruna česká korunou volební nebo dědičnou; 2. na upravení poměrů náboženských, 3. na ustanovení moci a působnosti kanceláře, kteráž by byla úřadem pro všecky země koruny České; 4. na poměr zemí koruny České k jiným zemím; 5. na sporné otázky v státním právě jednotlivých zemí českých; 6. na společnou obranu.

Co se týká obsazení trůnu, všecky země s tím se shodovaly, aby koruna česká prohlášena byla za korunu volební, kterouž by

odtud propůjčovaly ne Čechy samy, nýbrž všecky země společně. Způsobem tímto Čechové vzdali se dobrovolně práva posud vykonávaného; jen v tom ponechána jim ještě přednosť, aby při volbě krále měli dva hlasy, Morava, Slezsko, Dolní a Horní Lužice po jednom. Čechové chtěli původně popřáti oběma Lužicím hlas jediný, což by bylo zcela spravedlivé, ale Lužičané návodem Slezanů prudce se tomu opřeli a tak se jim povolilo.*) Král měl býti povinen vládnouti podle zákonů a zvláště podle ustanovení této smlouvy konfederační. Jenom se svolením zemí mohl vypovídati válku, najímati vojáky, stavěti pevnosti a uvalovati dluhy na některou zemi. Při obsazování nejvyšších úřadů měl býti v Čechách a na Moravě vázán dobrozdáním stavů tím způsobem, že musel vždy jmenovati jednoho ze čtyř kandidátů od stavů navržených. V Slezsku a Lužicích mělo ostati při posavadních právech a obvyklostech.

Smlouva konfederační kladla největší váhu na uspořádání záležitostí náboženských.

Již nové pojmenování, kterým protestanti nazývali se odtud vyznavači „víry evangelické“, svědčí o obratu, neboť až dosud museli na př. protestanti v Čechách užívati názvu „pod obojí“, poněvadž to bylo při udělení majestátu výslovně vymíněno. Jeť pochopitelno, že za takových okolností protestanti si vyhradili všeliké výhody, čímž správa státu nabýti měla rázu protestantského. Jen svoboda katolíků u vyznávání víry ostala nedotknuta; ale tak spravedlivě nejednalo se s jejich majetkem, neboť všecky konfiskace duchovních statků, kteréž se staly od počátku povstání, byly schváleny a také všecky kostely, kteréž zatím protestanti odňali katolíkům, měly ostati protestantům. A ani tato ustanovení nebyla dostatečnou zárukou, že na majetek katolíků nebude v budoucnosti sáháno, jelikož i po uzavření konfederace zabavovaly se dále statky duchovní. Některými články konfederace obmezena byla také občanská práva katolíků. Na nejdůležitější úřady ve všech zemích koruny České měli býti dosazováni jen protestanti; tak v Čechách měly býti

---

*) Relace vyslanců hornolužických. Saský st. arch. 9173, XXII., fol. 158 dd. 18. září 1619, a všecko ostatní nejvíce podle Skály.

protestantům propůjčovány úřady nejvyššího purkrabí, nejvyššího kancléře, obou purkrabí karlšteinských, nejvyššího písaře, presidenta komorního a presidenta nad apelacími, obou podkomoří, hejtmana hradu Pražského, nejvyššího mincmistra. Podobná ustanovení vydána i o ostatních zemích koruny České. V městech, kde měli protestanti převahu, neměli katolíci povoláváni býti do rady; kde však posud jen katolíci město spravovali, měla odtud alespoň polovice protestantů povolána býti do rad městských. Katolíci měli býti konečně jen tehdy považováni za část rovnoprávnou, uznají-li slavně konfederaci ve všech kusech a zavážou-li se přísahou, že zavrhují větu: „kacířům se přísaha nemusí držeti." Jesuiti byli na věky vypovězeni ze země.

Politické těžiště konfederace spočívalo v ustanoveních, jimiž byla ohraničena působnost kanceláře a vytknut vzájemný poměr mezi zeměmi koruny České. Ještě před několika léty, 1611 a 1616, ve sporech o volbu krále a o slezskou kancelář Čechové rozhodnou kladli váhu na přední své postavení osobujíce si jakousi vrchní moc nad ostatními zeměmi. Toho se nyní vzdali naprosto a uznali výslovně, že žádná země nemůže si osobovati nějaké přednosti před druhou, nýbrž že jedna země jako druhá je rovnoprávna. Jisté přednosti, které se Čechám předce ponechaly, že totiž při volbě krále mají míti hlasy dva, ostatní země jen po jednom, a že náčelníkem kanceláře má býti vždy jen Čech, nelze vlastně považovati za zvláštní práva, nýbrž jen za spravedlivější avšak ne dostatečné ocenění Čech. Neboť když Lužice, kteréž obě dohromady nedělají ani desáty díl Čech, měly míti dva hlasy, Čechám předce nemohlo se dáti méně. A pakli se v kanceláři, jediném společném úřadě, první místo vyhradilo Čechům, také to mnoho neznamenalo, jelikož bylo postaráno, aby se jim tím poskytl čestný úřad, ale ne nějaké skutečné právo. Působnost kanceláře byla obmezena a odňata jí všeliká moc výkonná, kterouž posud prováděla, tak že měla odtud obstarávati jen písemné spojení mezi mocnářem a zeměmi koruny České ve smyslu a duchu práv jednotlivých zemí. Podle toho byl kancléř tak řka jen tajemníkem královým, jehož postavení také tím bylo vytknuto, že nemaje určitého bydliště měl krále vždycky provázeti.

Časem byly by se objevily důležitosť a následky těchto ustanovení a bylo by se ukázalo, že stát český rozpadl se nyní v pět na sobě nezávislých, jen skoro osobní unií spolu souvisících státních útvarů. Konfederace obsahuje sice článek, kterýž se zdá nadržovati vývinu společné vlády, neboť jen tento výklad připouští ustanovení, že všecky věci, kteréž se dotýkají společného prospěchu všech zemí, mají se společně uvažovati a o nich společně rozhodovati. Při pravidelném běhu věcí bylo by však zřídka kdy došlo k takovéto společné poradě, jelikož každé zemi zabezpečena byla výslovně úplná samostatnosť a v konfederační smlouvě společné záležitosti nejsou nijakž vytknuty; jen volba krále uvádí se výslovně jako společná záležitosť. Všecko ostatní, tedy správa, finance, zákonodárství, soudnictví, ano i vojenství náležely úplně v obor působnosti jednotlivých zemí; žádná země nemohla druhé v oborech těch něco předpisovati. Pochybovati nelze, že hlavně Slezsko se přičinilo o toto rozrušení českého státu a snad při tom vědomě nebo nevědomě působily důvody národní. Že také Morava se přidala k Slezsku, příčinu toho hledati dlužno v staré samostatnosti této země a v jakési žárlivosti na sousední Čechy.

Důležitou časť konfederace tvořila konečně ustanovení, jimiž zabezpečeny byly svobody stavovské. Každá země měla zvoliti jistý počet defensorů, jenž by nad tím bděli, aby konfederace zvláště od krále se zachovávala. Osm případů zvláště uvedeno, kdy země byly oprávněny k odporu proti králi a k násilné obraně: kdyby porušeny byly svobody náboženské, kdyby král jmenoval libovolně nejvyšší úředníky, kdyby defensorům překáženo bylo v jejich poradách, kdyby některá země nebo kdokoli jiný chtěl konfederaci zrušiti atd. Kdyby vypukl nějaký spor, měli se defensoři všemožně vynasnažiti, aby jej urovnali po dobrém; ale kdyby to nebylo možné, měli země vyzvati k společnému hájení. Pro takové případy ustanoveno podle velikosti každé země, jak velké vojsko by měla postaviti do pole; nade vším vojskem měl ustanoven býti některý generál za vrchního velitele.

Přirozené je, že hledíc k důležitosti kusů, jaké konfederace měla obsahovati, porady jednotlivých deputací delší čas trvaly. Také se objevilo, že mezi Čechy s jedné, a Moravany a Slezany s druhé

strany byly některé sporné otázky, v nichž potřebí bylo se dohodnouti. Jelikož jich však nechtěli vřaditi do konfederace, děly se o nich zvláštní porady, kteréž také čas vyžadovaly. Aniž bychom vytkli blíže obsah těchto zvláštních porad, kteréž bez toho nenabyly nikdy praktické platnosti, poznamenati chceme jen tolik, že se při nich dospělo k úplnému dorozumění.

Kromě porad o věcech tuto vytknutých věnovali direktoři pozornosť svou také druhé části své předlohy o Ferdinandovi. Jelikož nebezpečenství války vždy více rostlo, bylo nutností naléhavou, aby Ferdinand byl sesazen a aby novou hlavou zaveden byl pořádek do vojenství a aby zjednány byly prostředky na vedení války. Za tím účelem pozvány byly všecky deputace od direktorů, ještě když se jednalo o konfederaci, k poradě o druhém kuse předlohy. Po návrhu Slezanů k poradě této však se nepřistoupilo, nýbrž byla odročena, až by konfederace byla ujednána. Direktoři upustili od toho jen na krátky čas, neboť již po několika dnech předložili důvěrným způsobem tuto otázku jednotlivým deputacím, jako na př. v této příčině dostavil se hrabě Albin Šlik k Hornolužičanům.*) Ani tentokráte nebyli direktoři spokojeni s odpovědí: Hornolužičané prohlásili, že pro tak důležitou věc nemají instrukcí, a k nemalému uleknutí Čechů dodali, že posud nebyli jiného náhledu, nežli aby konfederace předložena byla Ferdinandovi k přijetí a teprvé kdyby ji zamítl, aby se jednalo o jeho sesazení. Přání Čechů, aby konfederace a obsazení trůnu vyřízeny byly zároveň, setkalo se tedy s překážkami a direktoři museli při tom zůstati, aby prozatím konfederace sama byla ujednána. Zasazovali se tedy, aby rychle ukončeny byly porady o nejdůležitějších kusech, jako na př. o počtu pomocného vojska, jež by v čas potřeby každá země měla dodávati, o počtu hlasů při volbě krále, což ve valných shromážděních vyřizováno proti obvyklým způsobům parlamentárním, aby se jen urychlilo potřebné dohodnutí o konfederaci. V slavném sezení českého sněmu, k němuž byly pozvány cizí deputace, měl tento výsledek býti oznámen a na to měla býti konfederace ode všech smlouvajících stran přísahou potvrzena.

---

*) Relace Hornolužičanů dd. 18. září 1619.

Sněm český, jenž uzavření konfederace měl dodati zvláštního lesku, svolán byl od direktorů teprvé na 23. července; sněm český 1619
tedy neřídil jednání o konfederaci, nýbrž direktoři. Sněmu bylo se raditi nejen o konfederaci, nýbrž také o jiných věcech, jež zavdaly hnedle podnět k vážným sporům, tak že osud konfederace nějakou dobu byl pochybným. Objevilot se, že mezi stavy panovala svornost jen tak dlouho, pokud se radili o obmezení moci královské a o ztenčení práv katolíků; ale svornost pominula, jakmile se jednalo o předmětu, kde se křižovaly zájmy stavů. Více nežli století přela se královská města se šlechtou, má-li se této dovoliti obchod a provozování řemesel nebo ne. Města osobovala si obojí, jako by náleželo výhradně jejich stavu, šlechta však si toto obmezení nechtěla nechat líbiti. Přálať si, aby v městských svých domech provozovati mohla obchod a řemesla jako jiní měšťané, aby odbývání trhů nebylo výsadou měst, nýbrž šlechta aby také mohla na svých statcích trhy odbývati. Konečně aby měla volnost, zboží, které v městě na prodej vyložila ale neprodala, odvézti zase domů, aniž by musela clo za ně platiti. Vedlo by nás to příliš daleko, kdybychom chtěli vypočísti do podrobna četná a často malicherná obmezení, jakými se překáželo šlechtě v rozumném zpeněžení plodů jejích; dostačiť pouhá poznámka, že většina požadavků šlechty jeví se býti s moderního stanoviska naprosto oprávněnou. U měst však setkaly se s nejtužším odporem; dílem byl tím vinen obmezený rozhled národohospodářský, jenž nepochopoval, že výhody jiných mohou přinésti také vlastní užitek, na druhé straně obávali se měšťané, a snad právem, že šlechta hodlá si osvojiti výhody měšťanského postavení, aniž by chtěla míti přiměřené účastenství v městských břemenech. Když tedy šlechta požadavky své přednesla, města byla nad tím tak rozhořčena, že odmítla všelikou na ně odpověď. Šlechta prý jim, když vypuklo povstání, slibovala rozšíření práv městských, ale nyní, že se jeví opak toho. Šlechta uražena tak příkrou odpovědí nechtěla se nechat tak zhola odbýti, ale tím lila jen olej do ohně. Jeden poslanec městský prohlásil za patrného souhlasu celého svého stavu, bude-li šlechta ještě déle státi na svých požadavcích, že města pak nechtějí nic míti s konfederací. Poznámka tato, znamenající odloučení se od povstalců, působila jako udeření hromu na

vyšší stavy; šlechta upustila od svého požadavku a o ostatních věcech učiněno zvláštní usnešení.*)

Důležitá usnešení, kteráž stavové čeští učinili na sněmě generálním, týkala se konečného upravení práva k stavbě kostelů. Právo to propůjčeno nyní všem obyvatelům země; nejen šlechtici a měšťané, také sedláci měli míti právo, kostely si stavěti bez ohledu na to, kdo je jejich vrchností. Avšak právo toto měli míti jen protestanti, u katolíků jako posud směli je vykonávati jen stavové vyšší ale ne sedláci. Pro sněmy zaveden jednodušší řád jednací, jenž se srovnával s rozšířenými právy, jakých stavové odtud proti králi měli požívati. Také o podřízených osobách při české komoře a při soudě apelačním ustanovena zásada, aby rozličná místa jen protestantům se propůjčovala.

O městech stala se usnešení dalekosáhlá, kterými práva jejich značně byla rozšířena, tak že ve vnitřních záležitostech nabyla skutečně samosprávy. Královští hejtmani a rychtáři v Praze a v jiných městech měli býti zrušeni a městům mělo se tak poskytnouti větší volnosti ve věcech správních a soudních. Pražané měli se státi majiteli městských hradeb a v jejich prospěch mělo býti zrušeno všeliké vyjmutí lidí duchovních z právomocnosti soudů městských. Královská města neměla více slušeti pod komoru královskou, nýbrž měla býti stavem zrovna tak svobodným jako oba vyšší stavové; řád zemský měl býti přepracován, při čemž by se vzal ohled na nynější usnešení. Dále bylo ustanoveno, aby prodány byly statky královské, všecky statky duchovní, ale jmenovitě statky již zastavené, statky jesuitů, domy a statky bratří Michnů a tajemníka M. Fabricia; mnichům pak a jeptiškám aby vyplácena byla zvláštní pense.

Konečně urovnány také vzájemné nároky obou vyšších stavů na nejvyšší úřady v zemi a stavu panskému zabezpečeny úřady nejdůležitější a nejvýnosnější. Také o společenském obcování stalo se pořízení a přáním paní rytířských vyhověno v ten smysl, že jim dána přednosť před pannami panskými.**) Když se o všech kusech stalo dohodnutí, schválena konfederace také od sněmu českého.

---

*) Pražský městský archiv: Chaos rerum memorabilium, M. S. fol. 430. — Skála, III. 205 a násled.

**) Dotyčná usnešení obsažena jsou v generálním sněmě z r. 1619.

Všeobecné schválení konfederace, nebo lépe řečeno, nové ústavy Českého státu, mělo se, jak praveno, slavnostním způsobem zakončiti. Proto dne 31. července shromáždili se v sněmovně stavové 1619 čeští, cizí deputace a kromě toho skoro všickni velitelé vojska: Thurn, Hohenlohe, Mansfeld, Oldřich Vchynský, markrabě Krňovský, kteří tedy přítomnosť svou v Praze této doby výše stavěli, nežli v poli při vojště. Pan z Roupova vykládal přítomným význam věci, načež je vyzval, aby k dílu započatému připravili se modlitbou. Všickni poklekli na kolena a tak přes dvacet minut za hlubokého ticha setrvali. Když zase povstali, čtena konfederace celá česky a německy, načež všickni přisahali, že ji přijímají a na věčné časy schvalují. Napřed Čechové a Moravané česky přisahali, po nich Slezané a Lužičané přísahu tu německy opakovali. Když přísaha byla ukončena, obyvatelstvu Prahy oznámena výstřely z děl a pušek a všeobecným zvoněním radostná událosť, že země koruny České nový spolek slavně potvrdily.*)

Všecko to bylo však jen předehrou k činu mnohem důležitějšímu; neboť nyní bylo jednati o otázce, co se státi má s Ferdinandem a zdali trůn se má znovu obsaditi nebo ne. Čechové toužili po rozhodnutí, jelikož je válka nejvíce tížila a jelikož nešťastný průběh její v poslední době každého přesvědčil, že jen jiní mužové a ne posavadní vůdcové mohli by válku zdárně ukončiti. Avšak i v Čechách byly rozdílné náhledy o tom, má-li se Habsburkům vypověditi věčné nepřátelství nebo ne. Strana, jenž přála vyrovnání, v posledním čase spíše rostla, nežli aby jí půdy ubývalo a měla i mezi direktory své stoupence; avšak přes značný svůj počet nedošla žádného významu, poněvadž jen ostýchavě smírného svého programu obhajovala, kdežto odpůrci Ferdinandovi jevili větší odhodlanosť nežli kdy před tím a každému smrtí hrozili, kdo by pro mír hlasoval. Takováto ráznosť zvítězila.**)

Hned jakmile uzavřena byla konfederace, všickni cizí poslanci

*) Prameny o konfederaci nalézají se v sas. st. arch., ve zprávách Lebzeltera Schönbergovi dd. 11./21., 14./24., 19./29. 23., 28 a 31. července st. sl.; pak ve vídeň. st. arch. Unterschiedl. Akten aus Prag dd. 31. července; konečně u Skály III.

**) Sas. st. arch. Lebzelter Schönbergovi dd. 11./21. a 14./24. července 1619.

svoláni k důvěrné poradě s direktory. Hrabě Ondřej Šlik otázal se jich, jak hodlají s Ferdinandem naložiti; má-li býti sesazen a nová volba vykonána? Moravští poslanci prohlásili, že k takovému jednání nejsou splnomocněni, že tedy si musejí vyžádat nové instrukce z domova; naproti tomu Slezané a Lužičané osvědčili ochotu v jednání ihned pokračovati a při Češích věrně vytrvati. Chování se Moravanů vzbudilo podivení, ale nedalo se ničeho proti tomu učiniti a lhůta, do které si chtěli opatřit instrukce, musela
1619 se jim povoliti. Ustanoven k tomu až 14. srpen, poněvadž sněm moravský svolán byl do Brna teprvé na den 6. srpna a jen on mohl instrukci takovou vydati. Čechové neopomenuli vypraviti do Brna posly své, aby se přičinili o příznivý výsledek.*)

Na Moravě strana smíru měla odhodlanějších stoupenců, kteříž po dubnové porážce neoddali se naproto nečinnosti. Kardinál z Dietrichsteina a Karel z Žerotína, jenž byli vazby své sproštěni, nejednali ani tak rozhodně ani nevykonávali takového vlivu jako dříve přestávajíce na tom, že v soukromých poradách pronášeli své náhledy, ale úplně nečinnými předce nebyli. Nadšení, kteréž vzplanulo po zvržení panství katolického, ustoupilo také chladnějším výpočtům od té doby, co útok na Vídeň se nezdařil a co Buquoy v Čechách postupoval. Mysli byly ještě sklíčenější, když v červenci rozšířila se zpráva, že Dampierre odděliv se od Buquoye připravuje se k tažení na Moravu. Direktoři moravští podali o tom rychle zprávu do Prahy žádajíce za brzkou pomoc, jinak že by byli nuceni podrobiti se nepříteli.**) List tento vzbudil v Praze velkou nevoli; Čechy válkou již velice byly utrpěly, kromě slezské pomoci odkázány byly vždy jen na vlastní síly a právě nyní bylo jim podnikati tuhé boje: a tu Morava posud klidně a šťastně žijící žádá za pomoc a nechce se ani vlastními voji brániti proti uherským žoldnéřům Dampierrovým. Na Moravě však nevole této nedbali, nýbrž chystali se vyjednávati s arciknížetem Leopoldem, zástupcem Ferdinandovým; a Karel z Žerotína požádán dokonce od několika direktorů důvěrně, aby se proto vydal do Vídně. Vyjed-

*) Skála III. 211. — Sas. st. arch. Relace Hornolužičanů.
**) Skála III., 197.

návání však nemohlo míti výsledku, jelikož direktoři, místo aby podali určité návrhy, nad hrozícími svízely válečnými bědovali. V listě totiž, jejž dali Žerotínovi, stěžovali si na hrozící vpád Dampierrův:*) že jsou věrnými poddanými krále, jak se tedy někdo může opovážit zemi jejich pustošiti a tak majetek pána jejich ochuzovati? Prostředkovací pokus, jejž Karel z Žerotína měl vykonati, minul se tedy s výsledkem, jelikož Leopold byl ve věci samé zrovna tak nepovolným jako jeho bratr, ale v řečech svých ještě ostřejší. Na přípis direktorů odpověděl totiž výčitkou: zdali zvržení královské vlády na Moravě, spojení vojů moravských s Thurnem k obléhání Vídně jsou také důkazy oddané věrnosti? Dampierre že má rozkaz vniknouti do Moravy; jen ten že se může nadíti ušetření, kdo skutečně osvědčí bývalou poslušnosť.**)

Když panující strana na Moravě byla odmítnuta se smírným svým pokusem, vzmužila se zase a starala se o dostatečnou obranu. Najatý lid soustředěn a romnožen; sbor, jenž táhl s Thurnem do Čech, byl povolán nazpět a všeobecná hotovosť na Moravě důrazněji prováděna. Přese všecko však nemohlo se proti Dampierrovi postaviti více nežli 4000 mužů; co bylo mimo to zbrojného lidu, rozloženo za posádky do opevněných míst, kterých podle tehdejšího obyčeje bylo i na Moravě hodně mnoho. Předce však, jak bylo vypravováno, vojsko moravské domohlo se u Vistonic dne 5. srpna úspěchu nad Dampierrem, což mysl stavů moravských zase trochu povzneslo, tak že usnešení jejich, když se dne 7. srpna shromáždili k společné poradě v Brně, svědčila, že od Čechů nechtějí se více odlučovati. Moravané nejen potvrdili konfederaci v Praze uzavřenou, nýbrž usnesli se také najmouti 1500 čerstvého vojska, tak že veškerá síla moravského vojska ustanovena na 6500 mužů najatých (4500 pěších a 2000 jezdců). Zároveň ustanoveno, aby zabaveny byly veškery pozemky duchovní, ale jmenovitě statky kapitoly Olomoucké a Brněnské a statky klášterní a všecky ty statky aby byly prodány. O kardinálovi z Dietrichšteina ustanoveno, aby

*) Archiv roudnický: Michna nejvyššímu kancléři z Lobkovic dd. 31. července 1619. — Archiv ministerstva vnitra ve Vídni: Žerotín arciknížeti Leopoldovi dd. 3. srpna 1619.

**) Skála III., 221.

zabaveny byly nejen biskupské jeho příjmy, nýbrž také soukromý jeho majetek. Tentýž trest měl stihnouti také několik jiných zřejmých odpůrců nynějšího hnutí stavovského, jmenovitě plukovníky Vojtěcha z Valdštejna a Jiřího z Náchoda. Všem katolíkům a pochybným šlechticům dána lhůta čtyřnedělní, do které měli se přidati k povstalcům; kdyby tak neučinili, měl se majetek jejich taktéž zabaviti.*) Konečně byli sesazeni někteří direktoři, jenž se osvědčili příliš vlažnými u vykonávání své povinnosti a jinými muži nahraženi.**) O sesazení Ferdinanda, pro kteréž Čechové byli vypravili do Brna zvláštní poselství, nestalo se žádné usnešení, ale proto ta věc neostala nevyřízena. Jednání o tom dělo se jen důvěrně a skončilo se tím, že českým požadavkům úplně vyhověno. A tak byli moravští vyslanci v Praze splnomocněni k dalšímu vyjednávání.***)

II.

Bylo vypravováno, že na generální sněm v Praze dostavili se také poslanci z Horních a Dolních Rakous, ani, jak je viděti z posavadního vypravování, při poradách o konfederaci byli pouhými diváky. Nyní však direktoři užili přestávky, než moravští zástupci obdrží své instrukce, aby také s Rakousy zjednali spolek, jelikož rostoucí rozpor mezi stavy rakouskými a králem Ferdinandem záměr tento podporoval. Na místě tomto dlužno se zmíniti o současných událostech v Dolních Rakousích až k tomuto vyjednávání.

Dolnorakouští protestanti usnesli se ještě dříve nežli Thurn odtáhl, přeložiti své porady do Rohů a odtud v zbrojení svém pokračovati s větší bezpečností. Hrabě Thurn nechválil usnešení, aby Vídeň opustili a snad na jeho radu se stalo, že usnešení své neprovedli.†) Když Thurn odtáhl, mělo se počíti se zbrojením, ale

*) Brněnský zemský archiv, Sněm v Brně dd. 7. srpna 1619; otištěno také v d'Elvert's Beiträge, d. I. str. 50.

**) Skála III.

***) Skála III., 258.

†) Víd. st. arch. Zpráva dolnorakouských protestantských vyslanců o poradě s Thurnem.

jelikož se jevilo málo obětavosti, chtěli si stavové zjednati peníze půjčkou u stavů hornorakouských. Za účelem tím měl býti vypraven do Lince Hans Ludvík z Kufsteina, člen rodu tehdáž v Rakousích četně rozvětveného a hojnými statky vládnoucího, kterýž cestováním osvojil si znalosť řečí a uhlazenými svými způsoby zvláště se hodil k poslání diplomatickému. A jemu dán k ruce ještě pan Rauber.

Kufstein a Rauber dorazivše do Lince, zpozorovali hnedle, že o Dolnorakušanech nesmýšlí se příliš dobře; pan Tschernembl vytýkal Dolnorakušanům velkou nedbalosť a váhavosť a ještě ostřeji dotíral na ně pan Geimann, jenž na Dolnorakušany uvaloval zodpovědnosť za nezdařené tažení a jenž je obviňoval, že k němu svedli hraběte Thurna a pak že slibům svým nedostáli.*) Hornorakušané tedy nebyli k obětem odhodláni a tak když Kufstein a Rauber přístího dne v sezení sněmovního výboru přednesli svou žádosť, nedocílili žádoucího výsledku. Hornorakušané jen k tomu se uvolili, že budou ručiti za půjčku, bude-li sousedům jejich někde povolena.**) Vyslanci dolnorakouští vracejíce se potom do Vídně, dozvěděli se v městě Spitzi, že soudruzi jejich ukončili porady ve Vídni a že se usnesli, od této doby odbývati v Rozích svá shromáždění. Ve Vídni zůstal jen skrovný počet protestantů, jedni jako vyzvědači a ostatní, poněvadž se hrozili vývinu, jaký věci bráti počaly.

Příčinu, pro kterou Dolnorakušané tak náhle se přestěhovali, ačkoliv se tomu také Hans Ludvík z Kufsteina a jiní vážení souvěrci opírali, hledati dlužno ve větším důrazu, jakým si Ferdinand počínal ve Vídni po odchodu Thurnově. Jedním rozkazem svým nařídil všeobecné odzbrojení měšťanstva, jiným zavedeno vyšetřování, pokud jednotliví měšťané měli účastenství v příchodu Thurnově a skutečně také v druhé polovici měsíce června některé osoby byly proto vzaty do vězení. Pakli již tím vyšší stavové necítili se dosti bezpečnými, musili se obávati tím více, když Ferdinand zakázati dal nařízení stavovské o ozbrojení jich poddaných, hroze každému

---

*) Víd. st. arch. Diarium Hanse Ludvíka z Kufsteina.

**) Kufsteinovo diarium. Víd. st. arch. Zpráva dolnorakouských vyslanců jich mandantům dd. (?) července 1619, v Rozích.

pří pro velezrádu, kdo by se provinil proti jeho zákazu. Ferdinand ústupem Thurnovým a valným sesílením vídeňské posádky tak se na mysli své povznesl, že protestanti mohli se obávati násilného jeho zakročení; a proto uznali za dobré na bezpečném místě pokračovati ve svém vyjednávání! *)

Když stavové shromáždili se dne 1. července v Rozích, došel jich přípis Ferdinandův, který jim postranní tyto porady zakazoval a aby se do Vídně navrátili je vyzýval. Zákaz tento však jich více nezastrašil, jelikož zatím sehnali najímáním 1000 jízdních mušketýrů, a tak proti nenadálému přepadení byli pojištěni. Zdá se však, že následkem královského zákazu upustili od vyzbrojení poddaných, o němž taktéž se stalo usnešení; v ostatních věcech nestarali se ani o rozkazy ani o zákazy Ferdinandovy a zamítli jmenovitě nové vyzvání, aby Ferdinandovi holdovali.**) Přes to však nehodlali spáliti za sebou všecky mosty, aby pozdější vyjednávání učinili nemožným, neboť jen tímto způsobem lze si vysvětliti, že z Rohů vypravili deputaci k Ferdinandovi se stížností na škody, jaké země trpí vojskem královským a že druhým poselstvím snažili se ospravedlniti své spojení s Čechy a své přesídlení do Rohů.***) Přípisy a stížnosti nedosáhly však účelu svého, jelikož Ferdinand byl již odešel do Frankfurtu. Zástupce jeho, arcikníže Leopold hned po svém pří-
1619 chodu do Vídně, kterýž se stal dne 28. června, jal se rázně prováděti odzbrojení měšťanstva, což se posud nedbale vykonávalo; †) na stavy v Rozích však předce bral jakýsi ohled, neboť když v polovici července jednání své na několik neděl odročili a část jich do Vídně se odebrala, povolal k sobě některé vynikající náčelníky a snažil se odvrátit je od cesty posavadní.††) Byla to však snaha zrovna tak marná jako úsilí stavů přesvědčiti krále, že stavové v odporu svém mají právo na své straně.

---

*) Sas. st. arch. Z Vídně dd. 26. června, dd. 28. června, dd. 29. června, dd. 4, 9. a opět 9. července 1619.

**) Sas. st. arch. Z Vídně dd. 4. čce. Tamt. z Vídně dd. 9. čce. 1619. Tamt. z Vídně dd. 17. čce. 1619.

***) Rakouští stavové Ferdinandovi dd. 11. čce 1619. U Londorpa.

†) Kopie patentu Leopoldova o odzbrojení vídeňského měšťanstva dd. 16. čce 1619. u Londorpa.

††) Sas. st. arch. z Vídně dd. 24. čce. 1619.

Stavové v Rozích shromáždění rozešli se okolo polovice července, když byli k vyjednávání s Pražským generálním sněmem a k uzavření spolku s Čechy zvolili novou čtyřčlennou deputaci, v níž byli pánové Graiss a Rauber; zdá se tedy, že dva pánové z poselství, kteréž bylo počátkem června vypraveno do Prahy, vzdali se svých mandátů. V Rakousích věděli, že v Praze se bude jednati nejen o spolku, nýbrž také o sesazení Ferdinanda a o volbě nového krále; a proto zajisté vypraven z Rakous pan Tschernembl k vyjednávání tomu. Tschernembl zasadil se v Praze vším svým vlivem, aby Ferdinand byl sesazen, tak že velkou část následujících událostí dlužno klásti na jeho účet.*)

V Praze při poradách o spolku česko-rakouském bral se za vzor obsah konfederace české. V návrhu o tom spolku prohlásilo se nejdříve, že se uzavírá obranný spolek k odrážení všech nepřátel, jenž by rušili práva stavovská, a zvláště vyznání evangelické. Spolkem tímto vyhraženo si vzájemně právo učiniti přítrž všem stížnostem, pod jichž nátlakem posud se trpělo, a učiniti všecka potřebná usnešení, kteráž by pro společné blaho byla výhodna; avšak ani tyto stížnosti ani příští zřízení nebylo specifikováno, poněvadž udati věci tyto do podrobna „bylo by skoro nemožno.“ Čechům bylo by bývalo snadné toto podrobné udání; mohlať se jednoduše konfederace t. j. nová ústava české koruny zaručiti spolkem česko-rakouským, ale jelikož Rakušané nemohli předložiti ještě žádného obnoveného zřízení, přestalo se na tomto všeobecném výroku, kterýž neměl jiného smyslu, nežli vzajemné zaručení obnovených ústav. Návrh konfederace česko-rakouské obsahoval ostatně ještě jiné nejasné kusy: neustanovoval počet vojska, jakým se měla vzájemně pomoc poskytovati, nevyslovoval také jasně, zdali Čechy a Rakousy mají míti jen rozdílné ústavy, nebo také rozdílné panovníky; a předce se jeví úmysl zjednati oběma státům společného panovníka. O tom svědčí nejvíce ustanovení, aby k zachování a k dalšímu utvrzení konfederace na „věčné“ časy uzavřené odbývány byly vždy po pěti létech generální sjezdy zemí českých

*) Tschernembl Anhaltovi dd. 16. čce 1619. Rukopis v brněnském stavovském archivu.

a rakouských,*) což by se předce nedalo provésti, kdyby oba státy neměly společného panovníka.

1619 Dne 15. srpna vyjednávání bylo šťastně ukončeno a návrhy smlouvy došly schválení všech účastníků. Schválení toto stalo se následujícího dne slavným způsobem. V sněmovně shromáždily se deputace všech zemí koruny České, rakouští poslové a direktoři a přisahali, že spolek, jehož smlouva přečtěna, věčně a nezlomně budou zachovávati. Jako před čtrnácti dny tak byla i nyní významná tato událosť oznámena obyvatelstvu Pražskému střelbou z děl a všeobecným zvoněním.**)

Když stavové dolnorakouští počátkem srpna zase se shromáždili v Rozích, neobdrželi z Prahy ještě závažných zpráv, jelikož vyjednávání nebyla tam ještě ukončena. Poněvadž z Vídně obdrželi zase rozkaz, aby holdovali, usnesli se vypraviti zatím deputaci k arciknížeti Albrechtovi. Abychom věci této porozuměli, potřebí je seznati vyjednávání, jaké se zároveň dělo mezi Albrechtem a Ferdinandem strany Rakous.

Vypravovali jsme, že Albrecht byl času svého ochoten postoupiti Rakousy Ferdinandovi, čehož však tento za živobytí císaře Matiáše nechtěl přijmouti, poněvadž stavům nechtěl potvrditi svobod náboženských, což by byl tehdáž musel učiniti. Když Matiáš zemřel, požadoval od stavů rakouských na základě toho, že byl od Albrechta splnomocněn k spravování země, aby ho Rakušané poslouchali a Albrechtovi aby holdovali; víme však, jaké rozpory požadavek tento měl v zápětí. Ferdinand vynasnažuje se nyní překážku tuto odstraniti, vyslal důvěrného svého sluhu, Linharta z Harrachu do Bruselu, aby arcikníže Albrecht bez prodlení vzdal se Rakous a aby tak Rakušanům odňal hlavní důvod, pro který jak pravili, odepírali holdování. Když Harrach do Bruselu se dostavil, arcikníže Albrecht byl sice ochoten postoupiti Rakousy, ale požadoval za to ročního důchodu 100.000 zlatých, dále ročně 15.000 zl., kteréž byl Matiáš Albrechtovi odkázal a konečně nějaké

---

*) Konfederace mezi zeměmi českými a Horními Rakousy u Londorpa; jednání o tom v aktech sas. st. arch. a u Skály a jmenovitě ve zprávě poselstva hornolužického dd. 18. září 1619.

**) Skála, III. 234.

panství, kde by po případě mohl sídleti. Harrach naproti tomu požadoval od Albrechta, aby vydal bezprostředně listinu postupovací a o podmínkách jeho aby se vyjednávalo později, k čemuž už napřed se zaručoval za nejvděčnější odměnu pána svého. Arcikníže měl sice úplnou důvěru v spravedlivosť Ferdinandovu, ale neměl žádné důvěry ve finanční jeho hospodářství a tak přese všecky domluvy Harrachovy nevzdal se hned svých zemí a nedal sebou hnouti ani přípisem Ferdinandovým, v němž si tento stěžoval, že stavové hornorakouští zmocnili se vlády, poněvadž plnomocenství jeho nechtějí uznati. Albrecht před konečnou úmluvou o podmínkách jen v tom povolil, že Rakušany napomenul, aby Ferdinanda jakožto jeho plnomocníka poslouchali a aby mu holdovali.*) Ferdinandovi tedy nezbylo nic jiného, nežli pustit se do zdlouhavého vyjednávání a do listiny, jíž Albrecht postupoval Rakousy, vřaditi také výminky, za kterými by se to mělo státi.

Takovým způsobem sestaven byl teprvé dne 22. července 1619 návrh o postoupení Rakous po přání Albrechtově, jejž za několik neděl schválil také Ferdinand. Pro Albrechta bylo v něm ustanoveno 115.000 zl. ročních příjmů (a sice 100.000 zl. za postoupení Rakous a 15.000 zl. odkazem císaře Matiaše) tím způsobem, že peníze upsány na jistých clech a příjmech Ferdinandových a kromě toho správné jich odvádění zaručeno soukromými příjmy Ferdinandovými. Dále měl Ferdinand vyplniti druhý odkaz císařův a poctíti arciknížete klenotem ceny 10.000 zl. a konečně měl býti vyšetřen podíl Albrechtův na dědictví tirolském a Předních zemích rakouských a měly se mu příjmy z toho ponechati. O roční pensi 100.000 zl., kterou si Albrecht vymínil za odstoupení Rakous, ustanoveno, kdyby Albrecht zemřel, aby vyplácena byla také vdově jeho. Kdy smlouva o postoupení byla konečně podepsána, není nám známo, ale každým způsobem stalo se to, pakli ne dříve, v prvních měsících r. 1620. Ale pakli se Albrecht domníval, že

*) Archiv Harrachovský: Ferdinandova instrukce pro Linharta Karla z Harrachu dd. 26. března 1619. Arcikníže Albrecht Ferdinandovi dd. 23. kv. Linhart z Harrachu Ferdinandovi II. dd. 26. kv. Přednešení Harrachovo u Albrechta dd. 29. kv. Ferdinand II. Albrechtovi dd. 20 čna. Albrecht Hornorakušanům dd. 5. čce 1619.

ustanovený příjem svou obezřelostí si pojistil, velice se sklamal; Ferdinand zajisté ustanovené pense neplatil ani tohoto ani příštích roků, a je otázka, zdali Albrecht vůbec něco z toho užil. Vdově jeho Ferdinand snad po několik roků pensi vyplácel, avšak i ona nadarmo se kojila nadějí, že jí bude v čas a nepřetržitě vyplácena. *)

Co se toto vyjednávání mezi Ferdinandem a Albrechtem chýlilo ke konci, stavové v Rozích učinili usnešení nahoře připomenuté, vypraviti totiž poselství k arciknížeti Albrechtovi; i požádali pana z Kufsteina, aby vzal na se ten úkol. Čeho tím chtěli docíliti, není jasno: chtěli přiměti arciknížete Albrechta, aby přišel do Vídně a sám vlády se ujal, či chtěli jej získati, aby prostředkoval ve sporu českém? Jelikož zatím vrátili se vyslanci jejich z Prahy a odevzdali listinu o spolku s Čechy uzavřeném, a jelikož brzy na to došla také zpráva, že Čechové přistoupili k volbě nového krále, přikládala se menší váha vypravení vyslanců do Bruselu a věc ta přese všecko vyjednávání nebyla nijakž ukončena. **) Kufstein také se zpěčoval plniti svůj úkol. Stavové v Rozích v měsíci září v zbrojení svém rázněji pokračujíce do služeb svých přijali pluk valdernský, do něhož byl již najat dostatečný počet vojínů; Kufstein však při vší své oposici ostal věrným přívržencem rodu Habsburského a pro jednání stavů obával se špatného přijetí v Bruselu. Obavy jeho musely růsti, když v Rozích pokročilo se dále zřízením prozatímné vlády, když po způsobu českých povstalců zvoleni direktoři pro správu země. Předsedou direktorů zvolen pan z Traunu, direktorů zvoleno 8 ze stavu panského a 8 ze stavu rytířského; za města nebyl nikdo zvolen, poněvadž města do Rohů nevyslala své zástupce. Podle instrukce, jenž byla dána direktorům, měli potřebné peníze sehnati půjčkou, měli zakládati sklady se špíží na vydržování vojska, starati se o dostatek prachu, olova a kusů a věci ty skoupiti v sousedství, jmenovitě v Čechách. ***)

*) Harrachovský archiv. Podmínky o postoupení Rakous. dd. 22. července 1619. Tamt. Ferdinand Linhartovi z Harrachu dd. 3. srpna 1619.

**) Víd. st. arch. Diarium Hanse Ludvíka z Kufsteina o zamýšlené cestě do Bruselu s 9 přílohami.

***) Jelikož mnozí z našich čtenářů snad by rádi znali jmena direktorů, uvádíme je tuto, nemohouce ručiti za dva z nich, jichž jmena v ruko-

Katolickým svým krajanům, od nichž byli vyzváni do Vídně přijíti a k odrážení společného nepřítele se spojiti, usnešení tato oznámili, připojivše trpké výčitky. Jak viděti, panství nad arciknížectvím bylo Ferdinandovi vyrváno: v Horních Rakousích vládl Tschernembl a jeho strana bez odporu; v Dolních Rakousích velká čášť země podřídila se stavům protestantským, jenž vládu svou zřídili. Připojení k povstalcům českým stalo se tedy dokonanou událostí.

Dva dni po uzavření spolku česko-rakouského počala konečně v Praze rozhodná jednání o sesazení Ferdinanda a sice nejdříve na sněmě českém, jenž se po krátkém odročení zase sešel. Jednání zahájeno předčítáním výkladu o volebním právě stavů českých: na doklad práva toho uváděly se důkazy z dějin, potom se přešlo k povýšení Ferdinanda na trůn český a dokazovalo se, že porušil všechny podmínky, za kterými se to stalo, že krok za krokem pracoval na zkázu svobod českých, že zemi zradil cizincům a že vůbec si počínal jako tyran a ne jako král. Takovému muži nemůže prý se ponechati koruna česká, nechce-li se v šanc vydati všecko, proč stavové zbraní se uchopili. Aby dotvrzeny byly výčitky, kteréž se tímto činily Ferdinandovi, čtěn byl nástin života jeho, v němž se probírala dvacítiletá jeho působnosť. Vypravováno tu, že v Štýrsku užíval nejtvrdšího násilí proti protestantům, že vždycky a všady k podobným krokům je nakloněn, že lstí a pohrůžkami dosáhl roku 1617 koruny České a že od vypuknutí války všecko podnikal, co Čechám zhoubu mohlo přinésti.

Výčitek proti Ferdinandovi přednešených, z nichž jsme sdělili jen nejdůležitější, byl značný počet; mnohé týkaly se jen věcí vedlejších nebo zakládaly se na pověstech nezaručených; mnohé byly také nespravedlivé, neboť čerpány byly z událostí od vypuk-

pise byla takřka nečitelna. Kromě presidenta zvoleni byli ze stavu panského: Ludvík ze Starhemberka, Martin ze Starhemberka, Ondřej st. z Puchheimu, Erazim z Landavy, Vilém z Hofkirchenu, Jiří Achác Enenkel, Ondřej Thonradl, Hans Jakub z Kufsteina; ze stavu rytířského: Krištof Leiser, Melichar Masko (?), Volf Krištof Römer, Achác Engelshofer, Matiáš Wo (nebo a) llzogen, Zachariáš Starzer, Neideg a Friedesheimb. Víd. st. arch. Plnomocenství dolnorakouských stavů direktorům dd. 17. září 1619.

nutí povstání, které však sprostilo krále zrovna tak všech ohledů, jako Čechové žádných ohledů neměli. Muselo se však užíti spousty slov; neboť jediná výčitka, jež se právem mohla učiniti Ferdinandovi: že snaha jeho směřuje ke zničení protestantů a že tito žádným způsobem by se nemohli pojistiti proti jeho nepřátelství, zněla příliš suchopárně a všeobecně a méně přesvědčovala, nežli celá řada jednotlivých výčitek, v nichž pravda s výmyslem, věci důležité s nedůležitými dohromady byly pomíchány. Úsudku potomků však dostačí jediná ona výčitka, dostačí zvěděti, že Ferdinand protestantům jen tam žíti dopouštěl, kde působnosť jeho meče byla obmezena. Z úsudku, jejž jsme podali o Ferdinandovi II., je viděti, že k takovému útočnému jednání nenutkala ho ukrutnosť, nýbrž vnitřní hluboké přesvědčení; ale vrstevníkům jeho, protestantům, bylo konečně jedno, byli-li vedeni na jatky ze zbožného přesvědčení nebo ze zlomyslnosti; u nich nebylo žádné pochybnosti, že se musejí brániti. Takovým přesvědčením řídili se odbojní poddaní Ferdinandovi, jen ono živilo velký zápas, jejž sice ctižádosť jednotlivců rozněcovala, jenž však vzplanul jen přičiněním celku.

Když přednešeny byly důvody o sesazení Ferdinanda čerpané z posavadní jeho činnosti, uvedeny ve spise jiném důvody jiného druhu k témuž účelu. Zvláštní důraz kladen byl na to, jak nesnesitelné břímě dluhu Čechové by na sebe uvalili, kdyby Ferdinanda nyní uznali králem; neboť museli prý by zapraviti nejen posavadní výlohy na vlastní svou obranu, nýbrž také dluhy, kteréž Ferdinand válkou s nimi nadělal a také prý by museli státi za dluhy dřívějších králů, kteréž od povstání nebyly více uznávány. — Časně z rána počalo se s čtením rozličných těchto výkladů a obžalob a teprvé ve dvě hodiny odpoledne byla ta věc ukončena.
619 Sezení tím ukončeno a schůze příští ustanovena na 19. srpna.

Ustanoveného dne ráno sešli se stavové k dalšímu sněmování. Bohuchval Berka z Dubé, direktor ze stavu panského, první zahájil rokování vyzývaje pana z Felsu, jenž byl z ležení přišel do Prahy, aby pronesl své mínění o sesazení Ferdinanda. Linhart Kolona z Felsu povstav odporoučel sesazení Ferdinanda, při čemž kladl zvláštní důraz na některé z přednešených důvodů. Návrh

jeho podporovali direktoři Vilém z Lobkovic, Pavel z Říčan a Jan z Valdšteina, každý mínění své odůvodňuje několika slovy. Po nich Václav Vilém z Roupova, předseda direktorů, řečí dobře promyšlenou a jádrnou, do níž podle obyčeje tehdejšího vplítal výroky pobožné, vyslovil se rozhodně a ostře proti Ferdinandovi, napomínaje shromážděné, aby jen rychle vykonali volbu nového krále. Mluvil dosti stručně a mohl tak učiniti tím spíše, že listiny, jenž byly přede dvěma dny čteny po celé sezení, nejvíce jemu původ svůj děkují. — Po příkladu jmenovaných mužů vyslovili se všickni na sněmě přítomní direktoři stavu panského pro sesazení Ferdinanda. Nyní došlo na direktory stavu rytířského; Bohuslav z Michalovic hlas svůj o sesazení Ferdinanda odůvodňoval delší řečí, ostatní direktoři souhlas svůj projevili krátkými slovy. Všickni ostatní na sněmě přítomní poslanci stavu panského a rytířského hlasovali pro sesazení Ferdinanda.

Když Berka vyzval města, aby pronesla své mínění, poslanci městští žádali za dovolení, aby ze sněmovny mohli vyjíti a s direktory stavu svého se uraditi. Povolení k tomu uděleno a poslanci městští asi hodinu se radili; když pak se vrátili, direktor Fruvein jménem všech ohlásil, že k usnešení obou vyšších stavů přistupují. Berka ukončil důležité toto jednání oznámením, že Ferdinand byl od stavů jednohlasně zbaven své královské hodnosti; proto že jednomyslné usnešení jejich zavírá a přeje, aby Bůh jednání toto požehnal. Všecko přítomné množství projevilo souhlas s řečí jeho slovy: „Amen, aby to pán Bůh dáti ráčil!“ *)

Jakmile na sněmě českém stalo se toto rozhodnutí, odebral se hrabě Albín Šlik s několika jinými direktory k poslancům slezským a lužickým, kteříž byli na tento den pozváni k poradě. Oslovuje shromážděné vyložil zkrátka, že přišel čas, aby uvážili sesazení Ferdinandovo. Zapírati prý nelze, že věc spojena je s velkými obtížemi, jelikož tím uraženi budou všickni katoličtí knížata, avšak na druhé straně uznání Ferdinanda králem že chová v sobě ještě větší nebezpečenství, kterýmž nesmí se vydati v šanc ani nynější

*) Skála III., 259. — Slavata II., 299. uvádí řečníky v jiném pořádku a sděluje také tu a tam jiné podrobnosti.

stavové ani jejich potomci. Stavové čeští že všickni jsou odhodláni, Ferdinandovi nikdy více nedopřáti správy země; a nyní že je na zástupcích zemí ostatních, aby usnešení to buď schválili nebo zamítli a v prvním případě aby prohlásili, komu by se koruna měla uděliti. Slezané přáli si čas na rozmyšlenou a jelikož se k nim přidali i Lužičané, bylo sezení odročeno.*)

Tou dobou vyjednával také pan z Roupova s Moravany o tomtéž předmětu. Také oni požadovali lhůtu na rozmyšlenou až do příštího dne, ne jako by snad nebyli rozhodnuti, nýbrž poněvadž souhlas svůj s návrhem českým přiměřeným způsobem chtěli projeviti. Dostavivše se již příštího dne do sněmovny projevili u přítomnosti všech stavů svůj souhlas se sesazením Ferdinanda. Druhého dne na to učinili totéž Slezané a o den později Horno- a Dolnolužičané. Tak byl jednohlasným usnešením všech zemí koruny České Ferdinand sesazen s trůnu českého.

Při usnešení tomto, jak samo sebou se rozumí, předpokládalo se, že hned na to český trůn bude novou volbou obsazen. České povstání tedy dospělo k tomu konci, kde osud jeho neodvolatelně musel se rozhodnouti. Povstání již nyní, jakkoliv se to tajilo, ohroženo bylo nejvyšší měrou; kdyby se vykonala ještě volba nešťastná, byly Čechy ztraceny.

Na trůn český kandidováni tři knížata: kníže karel Emanuel Savojský, kurfiřt Falcký a Jan Jiří kurfiřt Saský. Každý z nich měl svou stranu. O předběžném vyjednávání, které se s nimi do té doby bylo dálo, chceme nyní vypravovati.

III.

Vypravovali jsme,**) že předseda vlády direktorské, pan Václav z Roupova, již v listopadu r. 1618 falckému zástupci v Praze, svobodnému panu Achácovi z Donína učinil návrh o volbě falckraběte na krále Českého. Falckrabě nebyl proti tomu návrhu, ale později se cti té vzdal ve prospěch knížete Savojského, jelikož tento byl

*) Sas. st. arch. Zpráva Hornolužičanů dd. 18. září 1619.

**) Díl I. str. 375 a násled.

ochoten svými poklady podporovat Čechy ve válce, začež se mu mělo dostati koruny české nebo německé a falckraběti měly připadnouti Elsasy a Přední země rakouské. V březnu r. 1619 dostavili se falckrabě, kníže z Anhaltu, markrabě z Anšpachu, hrabě Solms a Camerarius ke společné poradě v Krailsheimu a usnesli se přidržeti se tohoto nového plánu, jenž vyšel hlavně od knížete Savojského, s direktory českými zapřísti potřebné vyjednávání a získati je pro kandidaturu savojskou. Jakmile by se to stalo, měl se Anhalt vydati do Turina, aby věc byla dokonána.

Aby s Čechy mohlo se státi dohodnutí, kníže chtěl se sejíti s náčelníky povstání v Domažlicích dne 10. dubna. Vůdcové čeští 1619
však pro smrť císařovu nemohli z Prahy odjeti a jelikož Anhalt do Prahy se nechtěl vydati, aby nevzbudil zbytečnou pozornosť, svěřil jednání o tom Achácovi z Donína. Vyslanec dorazil asi 11. dubna do Prahy, kde se sešel s panem z Roupova a s Hohen- 1619
lohem. I vykládal jim, jak mu bylo uloženo, jakých zásluh si získal kníže Savojský vydržováním vojska Mansfeldova a kterak je i dále ochoten poskytovati nejen tuto podporu, nýbrž vyzbrojiti 6000 mužů pěchoty a 1500 jezdců a vypraviti je do Elsasů, aby tam zbraňovali zasýlání čerstvého vojska za Buquoyem, kterak dále chce poskýtnouti Unii peníze na vydržování 12.000 mužů pěchoty a 3000 jezdců a kterak konečně hodlá přiměti Benátčany, aby napadli Istrii a Furlánsko. Za to všecko kníže chtěl býti odměněn korunou Českou. *)

Pan z Roupova a Hohenlohe slyšíce tyto věci byli nemálo překvapeni, že jediná cizí pomoc, jaké se jim posud dostalo a jenž šla na účet falckraběte, pochází ze Savojska. Jen stěží tedy zakrývali své sklamání a málo scházelo, aby byli pokárali způsob, jakým se rozhoduje o nich bez jejich vědomí a s korunou jejich obchod provozuje. Kromě toho neměli také dosti důvěry v sliby knížete Savojského, jelikož více sliboval nežli se srovnávalo se si-

*) Mnich. st. arch. 548, 10. Anhalt Achácovi z Donína dd. 28. bř. st. sl. 1619. Tamt. 425., 4.: Extrait des articles, qui ont esté proposé par Mr. le Baron Achatius de Dohna a ces deux confidens de Bohême. — Memorial pro Acháce z Donína. Collectio Camerariana Vol. 47. č. 45. v mnich. dvorní knihovně.

lami jeho; věděliť příliš dobře z vlastní zkušenosti, že i tak rozsáhlá a úrodná země jako Čechy, která každým způsobem byla nad državu knížete Savojského, snésti může výlohy jen do jistých obmezených hranic. Achác z Donína snažil se zapudit jejich pochybnosti a živiti jejich naděje, tak že pan z Roupova a Hohenlohe konečně, spíše aby vyhověli falckraběti nežli aby si zavázali knížete, slíbili, že podporovati budou kandidaturu savojskou s tím vymíněním, bude-li nabízená pomoc ihned poskytnuta. Za to však se nechtěli nijakž zaručiti, že snahy jejich pro nového kandidáta budou míti rozhodný účinek.*) Konečně jménem direktorů odevzdali falckému jednateli na jeho přání dva přípisy knížeti Karlu Emanuelovi, jejichž obsah není znám, kterými však se mu nepochybně dělala naděje, že dosáhne přání svého.**)

Kníže z Anhaltu zpraven byl Achácem z Donína o výsledcích vyjednávání, považoval je za příznivé a dal se ihned v nejpřísnějším inkognito na cestu s Krištofem z Donína, s nímž dne 30. dubna
9 dorazil do Rivoli, dvě hodiny od Turina. K pozvání knížete usídlil se příštího dne na jednom letohrádku u Turina a tam setrval po celý čas, co se vyjednávalo. Vyjednávání své započal tím, že knížeti doručil přípisy českých direktorů a doslovné znění odpovědi, kterouž Achác z Donína obdržel od pana z Roupova a Hohenloha a kterouž byl oběma pánům předložil, aby byl jist, že jim dobře rozuměl. Zápisky tyto sděleny nyní knížeti, tak že sám posouditi mohl míru naděje, jaká se mu dělala se strany české.***)

---

*) Mnich. st. arch. 425, 4. Achác z Donína Anhaltovi dd. 6./16. dubna 1619, v Amberku.

**) Podle listu pana z Donína se podobá, že direktoři neměli ani tušení o důležitosti těchto přípisů, neboť kandidatura savojská ostala pro každého tajemstvím kromě jmenovaných tří mužů.

***) O obsahu následujícího vyjednávání vypravujeme na základě následujících spisů: 1) Diurnale tractationum, quas princeps Anhaltinus cum duce Sabaudiae habuit, kteréž pochází od Krištofa z Donína a otištěno je v Archivu Unito-Protestantium; 2. vlastní zprávy Anhaltovy o vyjednávání do Falcka dd. 18./28. kv. 1619, v Rivoli, v Mnich. st. arch., 425, 4; 3) smlouvy, jenž dne 18./28. kv. uzavřena byla prozatímně mezi Savojskem a knížetem nomine falckraběte, kteráž se taktéž nalézá v Mnich. st. arch.; 4) Memoiru à part pour Son Altesse k témuž předmětu slušícího a taktéž v Mnich. st. arch. uloženého; a 5) na základě zprávy Sir

Karel Emanuel, jenž se byl v lednu zabýval se záměry tak dalekosáhlými, a jenž byl odhodlán zápasiti s rodem Habsburským, nyní trochu vystřízlivěl; vzdalť se nejen přepjaté důvěry ve své síly, také trochu chladná slova českých pánů přivedla jej na jiné myšlenky. Záměr jeho nesáhal nyní dále, než aby rodu Habsburskému co možná nejvíce škodil diplomatickými úklady; potají chtěl k tomu účelu poskytnouti také malou oběť peněžitou, ale veřejně nechtěl se nijakž vázati. Jelikož se změněnými svými náhledy nechtěl se projeviti, vyjednávání jeho s knížetem z Anhaltu nemělo jaksi ladu a skladu. Brzy se zdálo, že kníže pevně trvá při své kandidatuře o korunu Českou a že je proto odhodlán k největšímu napnutí svých sil, brzy zase podotkl, že koruna tato hodí se lépe pro falckraběte a netajil toho, že nemá vlastně upřímné důvěry v konečný zdar boje. Tu a tam dával také znáti, že jej více zajímá jiné podniknutí nežli český spor se všemi jeho důsledky; přemítalť při sobě, jak by podnikl útok na Janov. Bohatá banka tohoto města ode dávna dráždila lakotnosť knížat italských; kníže vypravoval německému svému hosti, že nyní přechovává banka poklad 32 milionů (nespíše dukátů) a že by se velmi rád odvážil útoku na ni, kdyby Francie chtěla míti v tom účastenství. A k tomuto předmětu neustále se vraceje litoval, že Francie prozatím nechce s ním držeti, ale kojil se nadějí, že později tak učiní.

Kromě zábavy o Janově a kromě vyjednávání o Čechách, v němž se přes nerozhodnosť knížete denně pokračovalo, oba státníci pojednávali také o poměru k Benátkám. Karel Emanuel naléhal na to, aby Benátčané byli získáni a zprostředkoval k tomu cíli schůzi Anhalta s vyslanci republiky, která tehdáž, jak se podobá, byla v Turině zastoupena dvěma vyslanci. *) Ačkoliv kníže a také Krištof z Donína, jenž se ve všem jednání velmi činně účastnil, velmi rázně se ucházeli o pomoc republiky a ačkoliv co nejskvěleji líčili výsledky, jež by za následek musel míti útok na

---

Izaka Waka markýzovi z Buckinghamu dd. 5. 15. června 1619, v Turině, u Gardinera. Wake povolán byl k vyjednávání a podává o něm důležité příspěvky.

*) V Journalu Krištofa z Donína uvádějí se důsledně les ambassadeurs de Venisse.

Furlánsko, vyslanců předce nemohli přiměti k nějakým zvláště utěšeným slibům. Nabídli se sice, že přání Unie a Čechů zdělí Signorii, ale netajili nijakž, jak mají málo naděje, že budou splněna a že poskytnuta bude podpora peněžitá; jen to slíbili, že vojům španělským, které by proti Čechům vypraveny byly z Italie, zabráněn bude průchod územím benátským.

Také o poměru k Francii uvažováno bylo důkladně mezi Kristianem z Anhaltu a Karlem Emanuelem. Anhalt požadoval, aby kníže získal krále Francouzského pro válku proti Ferdinandovi. Způsobením knížete měl se zasaditi král Francouzský, aby volba císaře byla odročena, aby nebyla předsevzata, dokud spor český nebude uklizen; a vůbec Ludvík měl, kráčeje v šlépějích Jindřicha IV., odníti rodu Habsburskému korunu císařskou a Unii v nastávajícím boji podporovati penězi a vojskem nebo alespoň jedním z obou. Karel Emanuel slíbil, že učiní, seč jsou síly jeho, a hned také vypravil rychlíka k princi Piemontskému, aby jím získal dvůr francouzský pro tuto politiku. Nezapíral však, jak sám má málo naděje na příznivý výsledek; mohlť sám slíbiti Unii nejvýše neutrálnosť Francie. Ale i tato nezdála se mu býti dosti jistou, poněvadž právě v těchto dnech varoval jej francouzský jednatel v Turině jménem svého ministra, pana z Puysieux, aby se nemíchal do českých záležitostí.

Zdrželivost Benátska, nepříznivé smýšlení Francie mohly zajisté býti dostatečným důvodem knížeti Savojskému, aby přerušil další vyjednávání; on však toho předce neučinil. Dílem zaslepoval jej lesk koruny české, dílem nedělal si z toho žádné svědomí slíbiti něco, aniž by slib svůj chtěl opravdově vyplniti. Takovým způsobem konečně po čtyřnedělním vyjednávání, kteréž se tak protáhlo hlavně chorobou knížete z Anhaltu, stala se smlouva mezi Savojskem a falckrabětem, jakožto hlavou Unie, kteráž by byla ovšem zjednala Čechům značnou pomoc, kdyby byla bývala provedena. Karel Emanuel zavázal se touto smlouvou 1) k dalšímu vydržování 4600 mužů pod velitelstvím Mansfeldovým, 2) že nedopustí přecházení vojska španělského z Itálie do Německa a bude-li mu možno, že vypraví 6600 mužů do Elsasů, a 3) že Unii vypláceti bude měsíčně 100.000 dukátů. Za to měl falckrabě najmouti

10.000 mužů na pomoc Čechům a vynaložiti vliv svůj v této zemi, aby koruna dostala se knížeti. Druhou, téhož dne sepsanou smlouvou ustanovovalo se, kdyby kníže Savojský z jakýchkoli důvodů nedostal se na trůn český nýbrž na trůn německý, že poskytovati bude alespoň Čechům měsíční podporu 100.000 dukátů, když by v Čechách vypadla volba krále ve společný prospěch.*) Smlouvy tyto měly býti potvrzeny do dvou měsíců a sice na žádosť knížete Savojského nejen od falckraběte jakožto náčelníka Unie, nýbrž také od markraběte z Anšpachu.**)

Dne 28. května Kristian z Anhaltu podal zprávu falckraběti, 1619
jakou měl práci s uzavřením smlouvy a s knížetem Savojským, aby zvrátil jeho obavy a námitky. Snad sám pochyboval, že smlouva ve všech svých kusech kdy bude provedena, věřil však, že docílil pomoc na tento okamžik vítanou, totiž peněžitou podporu Čechům; neboť, jelikož Karel Emanuel se zavázal, že nejdéle dva měsíce po stvrzení smlouvy vyplatiti dá v Německu 400.000 dukátů, Anhalt na tuto první lhůtu bezpečně počítal; což ovšem dobře stálo za cestu do Turina. Spokojen jsa se svými výsledky a naplněn nadějemi do budoucnosti, Anhalt vracel se domů; s ním zároveň nebo o málo později vydal se do Německa na rozkaz knížete Savojského pan de Bausse, aby odtud s odporučujícími listy kabinetu heidelberského cestoval dále do Čech a tam přímo s pány z Roupova, s Hohenlohem a Thurnem pojednal o obsazení trůnu. Kníže chtěl vlastním svým jednatelem nabýti jistoty, zdaliž jsou odůvodněny jeho naděje, nežli přinese oběti smlouvou ustanovené.

Kristian z Anhaltu dal se přímo na Heilbron, kde se Unie měla právě shromážditi. Kabinet heidelberský svolal tento sjezd z dvojího ohledu: měly se díti porady o podpoře, jíž chtěli Čechům poskytnouti a pak, jak jsme vypravovali, mělo se rozhodnouti, jak Unie se bude chovati proti volbě císaře. Dostavili se všickni členové Unie a také Čechové vypravili poselství, jež vedl hrabě

---

*) Návrh této druhé smlouvy nalézá se v archivu turinském. Erdmannsdörfer: Herzog Karl Emanuel I. von Savoyen etc.

**) Arch. U. S. Anhalt Savojsku dd. 10./20. čna 1619, v Heilbroně.

Albín Šlik; konečně zavítal také anglický vyslanec při republice Benátské Wotton, kterýž právě se ubíral do Benátek.

Čeští poslové požadovali, aby konečně uskutečněny byly sliby, jimiž falckrabě nikdy byl neskrbil, a aby se Čechům poskytla pomoc na vojsku a na penězích.*) Kristian z Anhaltu byl sice před několika dny smlouvou s knížetem Savojským pojistil Čechům pomoc zbrojnou a peněžitou, to však byly prozatím jen krásné vyhlídky, jimiž nedostatek v Čechách nebyl odstraněn. Falčtí politikové tedy nahlížejíce, že bez prodlení musí se něco státi pro Čechy, odporoučeli Unii velmi horlivě, aby je podporovala. Avšak i zde se objevilo, že výsledek ostal daleko za očekáváním, jakým se v Praze kojili. Unie chtěla pomoci 200.000 zl., ale ty peníze nehodlala se vypůjčiti sama, nýbrž chtěla za ně jen ručiti; Čechové měli si sami peníze ty vypůjčiti. Hned zde budiž podotknuto, že nabídnutí této záruky nic neprospělo, neboť direktorům českým nepůjčil by nikdo ani haléře. To byly tedy ty heidelberské poklady, na kterých někteří horlivci čeští příliš často tak velké věci stavěli.

Co Unie takto na jedné straně sklámala naděje Čechů, na druhé straně, jak se podobalo, hleděla věc napraviti. Schválilať návrh, aby vydržováno bylo vojsko 10—12.000 mužů pěchoty a 3000 jezdců, které by pochod vojska v Německu a ve Flandrech pro Buquoye najímaného zabraňovalo a kromě toho Čechům podle okolnosti pomáhalo. Usnešení toto mělo by ovšem zvláštní cenu, kdyby bylo provedeno. Ale již na sjezdě heilbronském se ukázalo, že Unie chce učiniti na vlastní pěsť nejvýše přípravy k tomuto zbrojení, usnešení samo však že má býti provedeno cizí pomocí. Jakmile se totiž stalo usnešení toto, psali knížata Jakubovi Anglickému, prosíce jej o peněžní podporu, jelikož sami břímě to nemohou nésti a jelikož ostatně dostavil se případ, kdy podle spolku mezi Unií a Anglií má se pomoc poskytnouti.**) Zároveň požádal falckrabě anglického vyslance Mr. Waka v Turině, aby vyjednal

*) Mnich. st. arch. 427, 16. Žádosť českých poslů v Heilbroně dd 3./13 čna 1619. — Bernburský archiv. Reg. VI., d. IV., vol. XII. Noviny z Prahy.

**) Gardiner, Letters and others documents. The Princes of the Union to James I. dd. 17./27. června 1619, v Heilbroně.

u republiky Benátské, aby svou jízdu půjčila Unii na šest měsíců.*) Uvážíme-li, že podle smlouvy rivolské měl vlastně kníže Savojský vydržovati vojsko Unie, vidíme, že falcký kabinet, ucházející se zároveň o pomoc Anglie na zbrojení a na výlohy válečné, chtěl z toho vyjednati pro sebe nějaký zisk. Kristian z Anhaltu podal knížeti Savojskému z Heilbronu zprávu o usnešení zbrojení se týkajícím, doloživ zároveň, že mu nemůže zaslati potvrzení rivolské, poněvadž posud neměl příležitosti ukončiti vyjednávání s Čechy, kteréž je pro knížete rozhodujícím. Z té příčiny nežádal ho za vyplacení lhůty umluvené, neopomenul však důtklivě mu odporučiti další podporování hraběte Mansfelda, jehož porážka u Záblatí byla právě oznámena.

Anhalt musel skutečně ukončiti nejdříve vyjednávání s Čechy, poněvadž nabídnutí Savojska neznělo stejně pro všecky případy, nýbrž jinaké bylo pro případ kandidatury o korunu německou, nežli při kandidatuře české.**) Aby uspíšil rozhodnutí v Čechách, Anhalt v Amberku, kam se byl zatím odebral, dal jednateli knížete Savojského Mr. de Bausse instrukce a odporučení do Prahy, aby pan z Roupova a strana zavázali se podporovati kandidaturu savojskou ve smyslu úmluv rivolských. Anhalt učinil tak bez odkladu i proto, že přibyl k němu právě z Čech hrabě Mansfeld a podal mu zprávu, kterak v Čechách následkem dlouhých svizelů válečných mysli jsou velmi sklíčeny, tak že jest se obávati neočekávaného usnešení, nebude-li stavům pomoc poskytnuta. Anhalt, kterýž nebezpečí nijakž nepodceňoval, zasvětil Mansfelda do úmluv rivolských a splnomocnil jej i de Bausse, aby obsah těch úmluv sdělili panovi z Roupova. Rád by byl ovšem pomlčel o měsíční podpoře 100.000 dukátů, poněvadž se obával, že Čechové ji požadovati budou pro sebe, kdežto on hodlal ty peníze vynakládati na zbrojení Unie, avšak nemohl toho tajiti, předně proto, aby panovi z Roupova a přátelům jeho dodal více odvahy a za druhé proto, aby si nezadal před jedna-

*) Tamt. Bedřich V. Wakovi dd. 20./30. června 1619, v Heilbroně.

**) Mnich. st. arch. 548/10. Anhalt do Falce dd. 5./15. července 1619, v Amberku. — Tamt. Memoire pour Mr. de Bausse dd. 3./13. července 1619. — Archiv U. P. Anhalt Savojsku dd. 10./20. června 1619, v Heilbroně a 5./15. července 1619, v Amberku.

telem savojským. De Bausse a hrabě z Mansfeldu, jsouce tak důkladně instruováni spěchali do Prahy, aby provedli svůj úkol.

Když byl Anhalt tímto způsobem zpravil stavy české o úmluvách s knížetem Savojským, počalo mu býti jaksi nevolno. Přese všecka vyjednávání v Rivoli nepřál si nikdy nic jiného, než aby falckrabě nastoupil trůn český a nyní viděl, že chycen je v sítích své politiky, tak že musel pracovati tak řka proti sobě. Nevoli své ulehčil tím, že zrazoval markraběte z Anšpachu, aby nepotvrzoval smlouvy rivolské, „neboť,“ tak mu psal, „vrhnou-li se Čechové v náručí knížete Savojského, bude se tento starati jen o korunu nově nabytou a ne o Unii, kteráž ve zbrojení svém odkázána bude na vlastní prostředky.“ Falckrabě, jemuž Anhalt oznámil, že Mansfelda a pana de Bausse vypravil do Prahy,*) krok ten sice schvaloval, ale neradoval se z toho, nýbrž spíše se obával, že Čechové ochotně se chopí návrhů knížete Savojského a že mu nabídnou korunu českou. Jen tím se těšil v nitru svém, že kníže nebude s to, aby dostál svým velkým slibům, a že pak snad jemu jedinému spadne do klína zralé ovoce.

Při takovémto smýšlení falckraběte a knížete z Anhaltu, kteří v zmatcích českých nejvíce byli súčastněni, je pochopitelno, že oba brzy omrzelo čekati klidně, co de Bausse a Mansfeld v Praze vyřídí. Kníže z Anhaltu věděl, že generální sněm v Praze hodlá učiniti důležitá usnešení a aby je řídil ve prospěch falckraběte, rozhodl se vypraviti jednatele do Prahy. Pakli ještě nějak pochyboval o vhodnosti tohoto kroku, vytrhl jej z toho list Tschernembla, jenž žádal důtklivě knížete z Anhaltu za rychlé odeslání nějakého důvěrníka, poněvadž se nyní rozhoduje o důležitých věcech a poněvadž se vykoná volba náčelníka zemí spolčených.**) K tomuto napomenutí Anhalt dorozuměv se s falckrabětem odhodlal se poslati do Prahy svobodného pána Acháce z Donína a skrze toho ucházeti se veřejně u náčelníků hnutí stavovského, aby korunu
19 dali falckraběti. Pan z Donína, doraziv dne 2. srpna do Prahy

*) Arch. U. P. Anhalt markraběti z Anšpachu dd. 4./14. čce. 1619. — Mnich. st. arch. 134/22. Výtah z listu Falce Anhaltovi dd. 9./19. července 1619, v Heidelberku. — Tamt. 548/10. Anhalt Mansfeldovi dd. 14./24. čce. 1619.

**) Archiv bernburský. Tschernembl Anhaltovi dd. z Prahy, 16. čce. 1619.

odbýval hned dlouhé porady s panem z Roupova, o nichž se zachovávalo přísné tajemství a které proto vzbuzovaly u vyslance saského nemalou řevnivosť a nelibosť.*) Sděliti můžeme o nich jen tolik, že pan z Roupova byl ochoten každým způsobem podporovati volbu Bedřicha, když by se tento prohlásil, že přijme nabízenou korunu.**)

Pan z Roupova rozhodl se každým způsobem již nyní pro kandidaturu falckraběte a nedbal více savojského nabídnutí, o němž byl obšírně zpraven od pana de Bausse a Mansfelda. Již v měsíci dubnu, když poprvé nabyl známosti o savojské kandidatuře, nebyl tím příliš potěšen, poněvadž ji považoval spíše za intriku nežli za státnické rozřešení otázky české. Od té doby nic se nestalo, co by bylo mohlo změniti smýšlení jeho; kníže Savojský sice mnoho sliboval, ale jak se mu mohlo věřiti, když více nežli půl léta neposkytoval žádného příspěvku na vydržování vojska Mansfeldova, ačkoliv kníže z Anhaltu několikráte jej za to žádal a ačkoliv také Mansfeld po bitvě u Záblatí zaslal do Turina s důtklivou za to žádostí. Kníže na to odpověděl, že se zavázal jen na tak dlouho k této podpoře, až by anglický vyslanec, jenž se odebral z Turina do Anglie, po návratu svém žádal jménem Jakubovým za další poskytování této pomoci. Vyslanec tento že se sice navrátil, ale přání takového že neprojevil. Prohlášením tímto Karel Emanuel vzdal se vlastně sám dalšího ucházení o trůn český a sice toho okamžiku, kdy pan de Bausse a Mansfeld v Praze pro něj pracovali a kdy Falcko nevzdalo se ještě úplně úmyslu stvrditi smlouvu rivolskou. Knížeti Savojskému nelze míti za zlé, že nechtěl ničeho více slyšeti o české záležitosti, když král Anglický choval se k tomu tak lhostejně a když krásné hrady, které byl Anhalt před ním zbudoval, považoval za pouhé přeludy povětrné nechtěje pro tu věc ničeho více obětovati.***) Nedivíme se také, že pan de Bausse a Mansfeld neshledávali nyní při panu z Roupova mnoho ochot-

*) Sas. st. arch. 9172, XV. Lebzelter Schönbergovi dd. 28. července / 7. srpna 1619, v Praze.

**) Achác z Donína Anhaltovi dd. 11./21. srpna 1619. — Coll. Camerariana v mnichovské dvorní knihovně.

***) Gardiner, Wake Buckinghamovi dd. 29. čna. / 9. čce. 1619.

nosti ke svým návrhům a že tento klonil se mnohem rozhodněji k záměrům falckým.

Mezi panem z Roupova a panem z Donína stalo se nyní skutečně úplné dohodnutí. Onen byl ochoten zasaditi se za falckraběte, když by se tento zavázal, že přijme nabízenou korunu. Aby si zjednal takové prohlášení od falckraběte, vydal se pan z Donína do Amberku, kam se Bedřich touto dobou dostavil, patrně aby byl blíže Prahy. Poselstvím pana z Donína falckrabě sproštěn byl strachu, že kníže Savojský mohl by jej v Čechách předejíti, ale radosť jeho z toho ztrpčována byla spěchem, jakým se z Prahy naléhalo na závažné osvědčení a sice v době, kdy se Čechům špatně dařilo na bojišti a kdy jemu samému při volbě císaře ve Frankfurtě hrozila porážka ne sice krvavá, ale proto předce ne méně významná. Falckrabě chtěl si v obtížném tomto postavení pomoci tak, jak to činívají slabochové: on nastoupil cestu nebezpečnou, ale hleděl si pojistit ústup. Pan z Donína podle toho obdržel ústní osvědčení, kterým sice falckrabě projevil ochotu přijmouti korunu českou, ale konečné své rozhodnutí odkládal, až by splněny byly jisté výminky; a proto požadoval, aby pan z Roupova a přátelé jeho ještě čekali se sesazením Ferdinanda a s volbou jeho nástupce. Z dalšího vyjednávání vysvítá, že podmínky, za kterými falckrabě přijmouti chtěl korunu českou, v tom záležely, že falckrabě chtěl napřed býti jist souhlasem krále Anglického Jakuba a pomocí generálních stavů nizozemských.*)

---

*) Mnich. st. arch. 425/4. Achác z Donína Anhaltovi dd. 11./21. srpna 1619. Dotýčný list je částečně chifrován, německá jeho slova jsou vysvětlením nad chiframi napsaným. Pan z Donína píše: „... Maintenant l'on presse (v Praze) extrement neue Election. Dona a representé aux confidens la declaration de Pfalzgraf, qui les contente beaucoup, mais l'attente de la resolution finale et entière leur tarde assez faisans instance, que l'on se haste.“ — O obsahu této deklarace nalezli jsme dvojí zmínku, jednu ve „fürstlich Anhaltischen gehaimen Cantzley“, kde stojí na str. 161: „Er (pan z Donína) hat den Confidenten (pan z Roupova, Hohenlohe a Thurn) die Declaration des Pfalzgrafen, von deren oben der Grosshofmaister sagt, dass der Pfalzgraf resolviert in aigner Person zu Pferdt zu sitzen, doch dass man ein wenig mit der offentlichen wahl zuwarte, biss die resolution auss N. (zajisté z Anglie) und von den Staden wie auch vom Gabor eingelangt, repräsentirt.“ — Druhá zmínka o obsahu

Acháс z Donína přibyl s novými svými instrukcemi dne 18. srpna do Prahy a sdělením svým, že falckrabě koruny české 1619 nezamítá, způsobil velkou radosť u pana z Roupova a jeho přívrženců, ačkoliv na druhé straně přání falckraběte, aby sesazení Ferdinanda a volba jeho nástupce se odročila, bylo věcí méně příjemnou a vítanou. Direktoři cítili, že při rozpacích peněžních, denně rostoucích a při nehodách na bojišti nejsou s to, aby se ctí mohli dále vládnouti; i chtěli se proto sprostiti zodpovědnosti na nich spočívající tím, že ji chtěli na někoho jiného svaliti. Poslední, avšak nejnaléhavější důvod, aby volba nebyla déle odročována, spočíval v tom, že nastávající volba císaře ve Frankfurtě způsobila v lidu značné rozčilení; bylo se obávati, kdyby Ferdinand byl zvolen za císaře, že obyvatelstvo pražské sesazení jeho s trůnu českého násilím překazí. Pan z Roupova a stoupenci jeho nemohli tedy za žádnou cenu bráti ohled na přání falckraběte a ačkoliv jich nebylo tajno, že postavení jejich bude trapné, kdyby falckrabě zamítl ukvapenou volbu, předce byli k ní odhodláni.*) Také generální sněm svolán byl schválně k jednání o tom, má-li Ferdinand býti sesazen nebo ne; a stavům českým bylo se rozhodnouti již dne 19. srpna, tedy hned druhého dne po příchodu 1619
Donínově. Odročiti toto sezení a protáhnouti sesazení Ferdinanda bylo nemožno; a jakmile bylo prohlášeno sesazení Ferdinanda, nedala se také odročiti nová volba; a tak pan z Roupova nemohl k žádné lhůtě svoliti. Pan z Donína byl tedy požádán, aby falckraběti psal, by rychle oznámil své konečné rozhodnutí, jelikož se na souhlas Anglického krále nemůže čekati.**) Nežli však falckrabě obdržel toto psaní, sám psal Achácovi z Donína prohlašuje

---

deklarace nalézá se v listě falckraběte Achácovi z Donína dd. 16./26. srpna 1619, v Amberku (Mnich. st. arch. 548/10). Z listu tohoto vysvítá, že deklarace byla jen ústním osvědčením, kteréž učinil falckrabě Achácovi z Donína a kteréž znělo v ten smysl, že s podmínkami chce přijmouti korunu českou. Podmínku specialisuje falckrabě v listě svém v ten způsob, že musí býti jist souhlasem Anglie a generálních stavů.

*) Mnich. st. arch. 425/4. Achác z Donína Anhaltovi dd. 11./21. a 14./24. srpna 1619 a Sas. st. arch. 9172, XV. List Lebzelterův dd. 10./20. srpna 1619, v Praze.

**) Achác z Donína do Falce dd. 15./25. srpna 1619, Coll. Camer.

rozhodným způsobem, že strany nabízené koruny nemůže se konečně rozhodnouti, dokud neobdrží zprávu z Anglie, jaké stanovisko zaujme k volbě té král Jakub. Požadoval tedy, aby volba krále na měsíc nebo alespoň na 14 dní byla odročena, slibuje za to, že již nyní bude zbrojiti a že malou armádu shromáždí v Horní Falci.*) Odročení volby, tak znělo tedy poslední slovo falckraběte, avšak nežli prohlášení jeho došlo do Prahy, byla volba již vykonána.

Kromě těchto dvou kandidátů, falckraběte a knížete Savojského, uváděn ještě třetí kandidát koruny české, jehož zvolení byli by v zemi radostně pozdravili, ačkoliv se sám nikdy neucházel o trůn český. Byl to kurfiřt Saský Jan Jiří I.

Jan Jiří byl bratrovec Maurice Saského, jenž spojením svým s císařem Karlem V. způsobil porážku spolku Šmalkaldského a v odměnu za to obdržel Sasko kurfiřtské, jehož držiteli Janu Fridrichu I. dán Výmar v náhradu. Zradou, kteréž se Mauric dopustil potom na Karlovi V., zjednal si zase jakousi vážnosť u německých protestantů, tak že tím upadlo v zapomenutí, jakým způsobem dosáhl hodnosti kurfiřtské. Dědici kurfiřta Maurice a potomci Jana Fridricha o hodnosť kurfiřtskou oloupeného, nebyli, jak pochopitelno, přátely přese své příbuzenství, jelikož tito nemohli zapomenouti, oč byli připraveni. Když vypuklo české povstání, a Bedřich Falcký přijal českou korunu, v knížeti Výmarském nalezl horlivého obhájce a mělo se za to, že kníže přidal se k falckraběti hlavně z toho důvodu, aby po nastávajícím převratu všech poměrů uchvátil zase hodnosť kurfiřtskou a tak křivdu utrpěnou pomstil na dědicích kurfiřta Maurice. Jelikož kurfiřtu Janu Jiřímu toto nepřátelské smýšlení strýce jeho neostalo neznámo, snad bylo pohnútkou, že proti politice ostatních protestantských knížat v Německu přidržoval se vytrvale císařů, zamítaje všeliké rady a napomenutí, aby se přidružil k jejich nepřátelům; snad padaly při tom na váhu také jeho nároky na dědictví julišské, kterému se Brandenbursko rázně opíralo, poněvadž ho mohl dosáhnouti jen pomocí Habsburků.

Pověsť Jana Jiřího nebyla pěkná, všady mluvilo se jen

*) Falckrabě pánovi z Donína dd. 16./26. srpna 1619; Coll. Camer.

o jeho opilství a jeho surových způsobech, kterýmiž týral své lidi jako despot orientální. Před desíti léty bylo se dostavilo do Drážďan vyslanectví velkoknížete Toskánského a pozváno bylo k hostině, při níž byli také tehdejší kurfiřt Kristian II. a jeho oba bratří, nynější kurfiřt Jan Jiří a kníže August. Popis, jejž vyslanci podali o chování se Kristianově, hodí se dosti dobře také na Jana Jiřího. Kristian byl buď příliš líný nebo příliš pyšný, tak že s lidmi svými nebavil se jinak nežli ukazováním a posuňky; kývnutí hlavou nebo pohyb prstů oznamoval služebníkům jeho vůli a oslovil-li přítomné několika slovy, byly to neslušné vtipy. Na obličeji jeho byly patrné stopy opilství; a podobné věci vypravují se také o jeho bratru Janu Jiřím, kterému bylo tehdáž teprvé 24 let. Hostina trvala sedm hodin; kurfiřt mlčel, němi byli oba jeho bratří a mlčky seděli také vyslanci a jen řinčení ohromných pohárů prozrazovalo, že společnosť tuto tvoří lidé živí.*) Ne o mnoho jináče bývalo později při tabuli Jana Jiřího, neboť i u něho bylo pití jedinou zábavou. Pochopitelno jest, že při takovém způsobu života mízel smysl pro opravdovou práci; jen jedné při pijácích obyčejné nepravosti neshledáváme u kurfiřta, nebyl totiž marnotratným, nýbrž majetek svůj tak pečlivě schraňoval, že jej proto vyhlašovali za lakomce.

Ačkoliv Jan Jiří znám byl svými nechvalnými vlastnostmi, předce měl v Čechách dosti přívrženců, jelikož politikové, jenž usilovali o zvržení panství Habsburského, museli viděti, že pomocí Saska provésti lze tu věc nejsnadněji. Z tohoto přesvědčení vyplynuly důvěrné vzkazy,**) kteréž Thurn, Ondřej Šlik a Václav Vchynský r. 1614 zaslali kurfiřtovi skrze saského jednatele a kterými jej přímo vyzvali, aby se ucházel o českou korunu. Jen úplná lhostejnosť kurfiřtova ke všem takovým návrhům způsobila, že otázka tato v českých kruzích nebyla častěji uvažována. Když vypuklo povstání r. 1618, potřeboval kurfiřt učiniti jen některé sliby a prokázati Čechám malé služby, a náčelníci hnutí byli by v něm spatřovali hlavu země; Thurn, Hohenlohe a Ondřej Šlik v ohledu tom učinili kurfiřtovi rozličná pokynutí. Avšak kurfiřt Saský neměl sluchu pro žádné pochlebenství; ani jednoho jeho

*) Danielis Eremitae Iter Germanicum 1609.

**) Díl I. str. 77.

činu nelze uvésti, z něhož by se bylo mohlo souditi, že přeje povstání. Naproti tomu falčtí jednatelé v Praze mohli si zrovna nohy uběhati, aby mezi falckrabětem a Čechy docílili dorozumění, krmili je neustále sliby, vábili je vyhlídkou na četné a mocné aliance, tak že vůdcům povstání nezbylo tak řka nic jiného, nežli naděje své opírati jen o falckraběte a v něm spatřovati budoucího krále Českého. Většina stavů byla však vždy ještě toho mínění, že při obsazování trůnu nejsou vázáni žádným kandidatem, nýbrž že mohou voliti, kdo by zemi prospěl nejvíce a takým veřejné mínění vždy ještě uznávalo kurfiřta Saského. O těchto, v rozličných kruzích se jevících sympatiích k Sasku, Lebzelter, saský jednatel v Praze, věrně a bez omrzení podával zprávy do Drážďan; od měsíce května nepřišlo od něho žádné psaní, v němž by neuváděl některé nové osvědčení ve prospěch Saska. A mnozí direktoři skutečně tak činili; Kolona z Felsu, Oldřich Vchynský a bratří Šlikové neustávali projevovati své sympatie Sasku a osvědčení jejich nesetkávala se nikde s odporem. Také pražští měšťané nezdáli se míti podle všech zpráv vyššího přání, nežli aby Jana Jiřího mohli pozdraviti jakožto pána svého.

Když tedy po bitvě u Záblatí stav věcí na bojišti vzal tak špatný obrat pro Čechy a jeviti se počal nedostatek peněz a potřeb válečných, direktoři poslali hraběte Ondřeje Šlika do Drážďan, aby vymohl nějakou pomoc u kurfiřta. K poslání tomu nebyl nikdo způsobilejší nežli jmenovaný hrabě; známá jeho nezvratná příchylnost k Sasku musela mu pojistit příznivé přijetí u dvora drážďanského. Žádal kurfiřta za půjčku, a nabízel mu za to do zástavy nejen statky korunní, které by si sám vybral, nýbrž také propuštění Vojtlandu z léna českého. Taký byl oficielní jeho úkol, na tom však hrabě Šlik nepřestal, nýbrž naznačil kurfiřtovi při této příležitosti, jak velké má vyhlídky na korunu českou. Pochybovati nelze, že Jan Jiří oznámení to chladně vyslechl; hrabě však se předce domníval, že kurfiřt se nebude rozmýšlet, přijmouti korunu českou, bude-li mu nabídnuta. Snad jej v domněnce této utvrzovaly přátelské řeči některých hodnostářů při dvoře kurfiřtském, kteří Čechům více nebo méně přejíce válku v Čechách považovali za boj o víru. Snad ani dvorský kazatel Hoë, jehož jedo-

vatého nepřátelství bylo Čechům později trpce zakoušeti, neodmítal naprosto naděje hrabětem Šlikem líčené. Šlik byl mnohou přívětivostí, kteráž jej potkala v Drážďanech, tak pomaten, že úplnému zmaření svého vlastního úkolu přikládal váhu jen podřízenou. Kurfiřt odpovědí svou žádosti Čechů ve všech kusech zamítl tak chladně a určitě, jak jen bylo možno. Radil jim, aby se vyrovnali po dobrém a neschvaloval tak povstání; půjčku odepřel, poněvadž prý peníze sám potřebuje a zamítl také žádosť za přenechání prachu a doutnáků, poněvadž prý má těch věcí malé zásoby.*)

Kurfiřt Saský choval se takovým způsobem, že ti, kdo byli do těch poměrů zasvěceni, nemohli se nijakž klamati o jeho nechuti k českému povstání. Kdyby odpověď jeho byla vešla u všeobecnou známosť, byly by také ochladly sympatie lidu k Sasku; avšak tajemství o tom pečlivě se zachovávalo, aby se sklíčenosť beztoho dosti veliká ještě více neujímala. Lid tedy ostal si věren v příchylnosti své k Sasku a byl v tom zvláštním chováním Šlikovým ještě více utvrzován. Nedovtipný tento muž nechtěl pochopiti, že poslání jeho se rozbilo, snažilť se vždy ještě udržovati naděje k Sasku a zdánlivou zdrželivosť kurfiřtovu omlouval tím, že země koruny České samy neprojevily dosti rozhodně svůj úmysl o volbě nového krále. „Kurfiřt," tak tvrdil Šlik, „věci české tak je nakloněn, že se z toho musíme vším právem radovati", a kdo by tvrdil opak toho, ten že tak mluví z nevědomosti nebo že lže. Při jedné hostině pronesl kleče přípitek na zdraví rodiny kurfiřtské a projevil přání, aby Čechy obdržely brzy krále, jenž by nadán byl výtečnými vlastnostmi vladařskými kurfiřta Saského. Vyslance saského Lebzeltera otázal se tak určitým způsobem, zdali by kurfiřt přijal korunu českou, jako by k otázce té byl splnomocněn. Nezahladitelná víra kurfiřta v Sasko působila zajisté nakažlivě i na ty, kdo dobře věděli, s jakou odpovědí Šlik se z Drážďan navrátil; někteří direktoři alespoň chtěli při volbě krále dáti své hlasy kurfiřtu Saskému.**)

---

*) Sas. st. arch. Sdělení Šlikova tajným saským radům dd. 16. čna. 1619. — Tamt. Sasko direktorům dd. 15./25. čna. 1619. Mnich. st. arch. 425, 4. Achác z Donína Anhaltovi dd. 11./21. srpna 1619, v Praze.

**) Lebzelter Schönbergovi dd. 19. 29. července 1619.

Tím se stalo, že při počátečním jednání o konfederaci v Praze vždy ještě panovalo mínění, že při nastávající volbě krále vyjde Sasko z volebního osudí. Také saský jednatel to věřil; psalť dva dni před uzavřením konfederace, že nejpřednější mezi direktory jsou pro Sasko a že se bedlivě uvažují důvody, pro které kurfiřt korunu nabídnutou musí přijmouti.*) Když konfederace byla uzavřena, zvěstoval, že všickni tři stavové touží stejně po panství saském a že jsou odhodláni obětovati jmění a život za kurfiřta. Netajil však, že zároveň se pracuje pro jiného kandidáta a sice pro knížete Savojského, myslil však, že tento sok nemůže býti příliš nebezpečným.**) Přesvědčení Lebzelterovo, že pojištěno je povýšení pána jeho, dostoupilo nejvyššího stupně, když hrabě Šlik
519 na rozkaz direktorů cestoval dne 15. srpna do Drážďan. S více stran bylo mu řečeno, že hraběti je uloženo nabídnouti korunu kurfiřtovi. A jak by tomu nevěřil, když jeden z českých vůdců mu řekl, aby kurfiřt nenechal se mýliti konfederací nedávno uzavřenou a aby snad proto nezamítl koruny nabídnuté, že některé kusy konfederace jsou snad pro krále trochu tvrdými. Byly prý sepsány více proto, aby odstrašily kandidáta katolického; ve prospěch krále evangelického budou prý změněny a koruna že každým způsobem na věky ostane při jeho rodě.***)

Všecky tyto naděje a zprávy Lebzelterovy spočívaly však na klamu; neboť co se přede vším dotýče cesty Šlikovy do Drážďan, ta neměla nijakž toho významu, jaký jí Lebzelter přikládal, nýbrž stala se za příčinou nastávající volby císaře ve Frankfurtě. Šlik měl přemluviti kurfiřta, aby uznal volební právo stavů českých, aby tak vykonání práva toho Ferdinandem stalo se nemožným a tím aby zmařeny byly záměry Ferdinandovy. Lebzelter jen potud měl pravdu, že Šlik sám cestě své přikládal význam, jaký Lebzelter tušil, neboť jako se hrabě Šlik klamal o záměrech dvoru saského, tak mu nebyly jasny ani záměry vlastních krajanů. Přesvědčen jsa, že většina jeho soudruhů přeje si povýšení kur-

*) Lebzelter Schönbergovi dd. 19./29. července 1619.

**) Tentýž Schönbergovi dd. 28. čce st. sl. 1619. Sas. st. arch.

***) Sas. st. arch. Lebzelter Schönbergovi dd. 2./12., 5./15., 8./18. (tohoto dne zaslány dvě zprávy) srpna 1619.

fiřta, požadoval, když odjížděl, od direktorů plnomocenství, by směl s kurfiřtem vyjednávati o zvolení na krále. Nejen že mu plnomocenství bylo odepřeno, zakázáno mu zrovna, aby se v Drážďanech věcí těch nedotýkal. Každého jiného byl by tento zákaz zarazil, každý jiný byl by po takové události zamítl cestu do Drážďan, aby byl v Praze při nastávající volbě a aby ji řídil po své vůli. Šlik však nic takového neučinil, odjel do Drážďan, tam hovořil o své neobmezené oddanosti kurfiřtovi a o svých nadějích, nemaje ani tušení, že v Praze zatím nabydou vrchu zcela jiné záměry.*)

IV.

Po ty čtyry dni, co generální sněm sesazoval Ferdinanda, uvažovalo se také co nejhorlivěji o otázce, kdo by měl býti zvolen jeho nástupcem. Mansfeld a de Bausse vynasnažovali se více nežli kdy před tím, aby knížeti Savojskému zjednali stoupenců a slibovali Čechům zlaté doly z jeho štědrosti a bohatství; 100.000 dukátů měsíční podpory, které v smlouvě rivolské tak pěkně vypadaly, šly nyní od úst k ústům a způsobily při nedostatku peněz, že změnil smýšlení své mnohý volič, který jinak nechtěl ani slyšeti o knížeti katolickém. V Praze se již vypravovalo, že kníže přibyl do Amberku a že čeká na zprávu o své volbě, aby se dále ubíral.**) Pan z Donína sám počal žasnouti a se obávati, že by Karel Emanuel mohl nabýti více přívrženců, nežli se shodovalo s přáním falckým; jal se tedy veřejně pracovati proti kandidatuře savojské a přičinil se, seč mohl, aby sklesly horkokrevné naděje k savoj-

---

*) Mnich. st. arch. 425, 4. Achác z Donína Anhaltovi dd. 11. 21. srpna 1619. Významné je místo: „. . . Schlick est allé derechef vers Saxe, quand cela c'est publizirt parmi Stende, il y en a eu du rumor, pourquoi on n'envoioit donques vers Pfalz aussi. On a eu de la peine a les stillen par l'allegation du voiage de Dona. Or il est vray, que Schlick n'a nulle commission de parler de Election envers Saxe, encor qu'il l'ait recerché ains plutost lui en a-t-on fait defense."

**) Mnich. st. arch. 425/4. Achác z Donína Anhaltovi dd. 14./24. srpna 1619. v Praze. — Extrait du protocolle original trouvé aux archives de Heidelberg u Villermonta: Tilly II., 264. Relace slezských poslanců dd. 6. září 1619 u Palmy, Acta publica.

ským pokladům a aby povaha knížete Savojského nejevila se příliš příznivou. Nehodilo se to ovšem k smlouvě rivolské, ale tato byla již úplně odstrčena stranou. Jelikož kurfiřt Saský choval se tak nepříznivě neřku-li nepřátelsky, nemohlo se ani na něj nic dáti a tak kandidatura falckraběte musela se dostati do popředí. Panovi z Roupova, Thurnovi a Hohenlohovi, kteří ji podporovali, nebylo tedy za těžké získati přívrženců mínění svému, neboť pakli objasní poslancům pravý stav diplomatických poměrů k Sasku, budou tím sympatie k Janu Jiřímu snadno udušeny. Přes to však strana falcká byla by měla vždy ještě obtížné postavení, kdyby zástupci Moravy, Slezska a Lužic byli bývali pro Sasko. Avšak toho nebylo; Slezané a část Lužičanů mluvili nejopovržlivějším způsobem o kurfiřtovi a jeho vládě, prohlašujíce tuto za hanbu a za nebezpečenství pro svobody země. O kurfiřtovi zjevně mluveno, že je sprostým opilcem, jenž se každého dne opíjí, své rady a vůbec družinu svou nutí, aby s ním popíjela.*) V slezském poselství, v jehož čele byl zase kníže z Minsterberku, působil také ještě markrabě Krňovský pro falckraběte, ačkoliv toho nebylo ani zapotřebí. V osudných dnech 19.—26. srpna nemluvilo se však v Praze jen o třech kandidatech, Sasku, Falcku a Savojsku; jednotlivci přehlíželi řadu jiných knížat, jenž by se hodili pro korunu českou a uznali konečně za nejzpůsobilejší krále Dánského Kristiana IV. a knížete Sedmihradského Bethlena Gabora. Tak se stalo, že častěji i tato dvě jména vyslovována; avšak kandidatura jejich ani na okamžik do opravdy se neuvažovala; byly to bubliny mýdlové, které se zrovna tak rychle rozplynuly v nic, jako byly povstaly. Achác z Donína každým dnem nabýval větší jistoty o svém vítězství; jednotliví náčelníci již se k němu také dostavovali, prohlašujíce se za šťastné, že dostanou tak výtečného pána jako je mladý falckrabě. Jistota tato však na druhé straně poděsila vyslance, neboť neviděl možnosti, aby volbu mohl protáhnouti, ačkoliv po přání pána svého neustále se o to zasazoval. Všecky jeho domluvy odbývány důvody, o nichž jsme se již zmínili a mezi nimiž nejpřednější byla obava, aby lid nižší se neopřel novému

---

*) Sas. st. arch. Lebzelterova zpráva dd. 5./15. srpna 1619.

obsazení trůnu, když by Ferdinand byl zvolen za císaře a když by zpráva o tom dostala se v čas do Prahy.*)

Volba krále, za niž se direktoři zasazovali s takovým důrazem, měla se díti tímtéž způsobem, jako sesazení Ferdinanda; napřed ji tedy měli vykonati stavové čeští a sice dne 26. srpna a po nich měly následovati ostatní země koruny české. Strana falcká tajemství své tak dobřa tajila, že ještě dne 25. srpna zvolení kurfiřta Saského považováno bylo za dosti jisté; sám vyslanec saský nijakž o tom nepochyboval.

Když dne 26. srpna ráno stavové značným počtem se shromáždili ve sněmovně, rozhodující toto sezení otevřeno modlitbou, načež Bohuchval Berka z Dubé několika slovy objasnil jeho účel, totiž volbu krále. Po té vyzval nejprvé přítomného polního maršálka Kolonu z Felsu, aby hlas svůj odevzdal. Fels náležeje k straně saské, chtěl volbu odročiti, poněvadž předvídal, že Sasko utrpí porážku. Požadoval tedy, aby sněm připravil se k výkonu tomu slavnými službami božími v kostele; a když nevčasná jeho pobožnost nedošla souhlasu, požadoval, aby se volba dála zrovna tak, jako v předešlých případech, jmenovitě při Ferdinandovi I.; když pak neprorazil ani s tímto návrhem, chtěl, aby se volilo po kuriích a ne jednotlivými hlasy. Všemi těmito návrhy chtěl způsobiti jen nekonečné rokování a jelikož všecky propadly, požadoval přímo, aby volba byla odročena, až přibudou oprávnění voliči, kteří jsou už na cestě do Prahy. Pan Berka však zmařil záměr jeho tím, že se otázal sněmu, má-li se volba odročiti nebo ne. Když pan z Roupova vášnivou řečí se vyslovil proti všelikému maření času, sněm velkou většinou se vyslovil proti navrženému odročení. 1619

Když věc tato byla odbyta a pan Berka chtěl s hlasováním počíti, přihlásili se o slovo Pražané požadujíce, aby se slavný výkon započal vzýváním ducha svatého. To nevyžadovalo mnoho času a tak pan z Roupova povoluje pobožnosti svých krajanů posečkal. Po té pan Berka opět se otázal Kolony z Felsu, koho volí králem? Kolona nechtěl první hlasovati, poněvadž není dostatečně mocen

*) Mnich. st. arch. 425/4: Achác z Donína do Falce dd. 15./25. srpna 1619, v Praze.

jazyka českého a tak by mínění své nemohl správně pronésti, jak by toho vyžadovala důležitosť předmětu. Ale když pan Berka výmluvu takovou neuznal za dostatečnou, prohlásil Kolona, že hlas svůj dává kurfiřtovi Saskému, což odůvodňoval výhodami, jaké by z toho měli Čechové v ohledu politickém a náboženském. Po něm hlasoval Karel Mracký také pro kurfiřta Saského a pak s některými přestávkami ještě dva jiní členové stavu panského: hrabě Albin Šlik a Oldřich Vchynský. Ostatní všickni členové stavu panského, jmenovitě Pavel z Říčan, pan z Roupova, Vilém z Lobkovic a Budovec, celkem asi 34—36 osob hlasovali pro falckraběte;*) Pavel z Říčan a pan z Roupova odůvodňovali hlasy své delší řečí, jíž vychvalovali nejen výtečné vlastnosti falckraběte, nýbrž ukazovali také na posavadní jeho zásluhy o věc českou a jmenovitě na nedávné rozprášení jezdců solmských u Radenu.**) Pan z Roupova kladl na to váhu, že falckrabě má spolek s Unií, s generálními stavy, s Anglií, Savojskem a Švýcarskem a velebil také jeho bohatství, pro které může Čechy vydatně podporovati. Ta řeč v posledním okamžiku převedla zajisté značný počet hlasů na stranu falckou. Na sněmě neznal nikdo tak zahraničných poměrů jako pan z Roupova, kteréhož dlužno považovati za tehdejšího ministra zahraničních záležitostí. Když tedy s takovouto určitostí mluvil o aliancích falckraběte, jako by jich skutečně bylo a jakoby Čechám vesměs mohly býti užitečnými: kdo z přítomných nenaslouchal by rád těmto slovům, kdož neoddával by se rád víře, že obraz, jejž tuto řečník nakreslil, je pravdivý a že falckrabě bude spasitelem v nouzi? — Když tedy v stavu panském objevila se tak skvělá většina pro Bedřicha, pan Berka povstana ohlásil, že první kurie, stav panský, zvolil falckraběte králem. Kolona z Felsu ohradil se proti takovému hlasování, požaduje, aby za krále byl vyhlášen, kdo obdrží většinu hlasů od přítomných poslanců bez ohledu na kurie. Tomu však se opřeli ze stavu panského i ti, kdo s Kolonou hlasovali pro kurfiřta Saského, poněvadž by to bylo na ujmu vážnosti vyšších stavů, kteří by mohli býti přehlasováni od četných zástupců stavu městského.

*) Počet udán je v Treuherzige Warnung, str. 176, v listě Acháce z Donína.
**) O věci té jsme vypravovali, když byla řeč o volbě císaře.

Hlasování ve stavu rytířském vypadlo ještě skvěleji pro stranu falckou: 110 poslanců hlasovalo pro falckraběte a jen tři pro kurfiřta Saského Jana Jiřího.*) Stav městský vyslovil se jednohlasně pro falckraběte. V celém sněmě prohlásilo se tedy jen sedm hlasů pro Jana Jiřího, všickni ostatní voliči pro Bedřicha. Jméno knížete Savojského nepronesl ani jediný volič a rovněž tak dopadli i posledně improvisovaní kandidáti Kristian Dánský a Bethlen Gabor.**)

Následujícího dne byl výsledek volby sdělen zástupcům ostatních zemí koruny české, kteříž také vyzváni, aby hlas svůj pronesli. Pan z Roupova a Albín Šlik, první česky a druhý německy přednesli důvody, z jakých rozhodnulo se pro falckraběte; důvody ty vyňaty byly z řeči, kteráž byla přednešena předešlého dne ve prospěch falckraběte. Po krátké poradě prohlásili Moravané, že souhlasí s Čechy; po nich učinili taktéž Slezané, pak Hornolužičané a konečně Dolnolužičané. Jen Hornolužičané byli by raději hlasovali pro kurfiřta Saského, ale prohlásili se také pro falckraběte, aby nerušili všeobecného souhlasu. Tak se vykonala volba krále ode všech zemí koruny české ve smyslu nové konfederace; nyní bylo Čechům odevzdati druhý hlas a konstatovati tím volbu jednohlasnou. Stalo se tak dne 27. srpna o polednách, načež několik výstřelů z děl oznamovalo obyvatelstvu pražskému, že volba krále je vykonána. Ještě nyní byli mnozí obyvatelé nemálo překvapeni slyšíce, že voliči rozhodli se pro Bedřicha a ne pro Jana Jiřího.***)

Zpráva o volbě způsobila u odpůrců českého hnutí rozdílný dojem. Ferdinand ke zprávě té choval se na pohled klidně, neřkuli opovržlivě, poznamenalť, že původci její „jsou lidé blázniví a zpo-

---

*) Skála III., 297 praví, že Jan Jiří obdržel jeden hlas; ale saský jednatel, jenž pánu svému podal zprávu o výsledku volby ještě téhož dne a jenž tedy psal za čerstvého dojmu, praví, že Jan Jiří obdržel tři hlasy.

**) O tom, co se při volbě zběhlo, vypravujeme podle Skály III., 287 a násled.; podle zprávy Lebzelterovy Schönbergovi dd. 16./26. srpna 1619, v Praze, v Sask. st. arch. 9172, XV. a podle listu pana z Donína Bedřichovi Falckému dd. 17./27. srpna 1619, Coll. Camer.

***) Skála III., 297 a násled. — Saský st. arch. 9172, XV., zpráva Lebzelterova dd. 17./27. srpna 1619. — Tamtéž 9173, XXII., relace poslanců hornolužických dd. 8. 18. září 1619. — Relace slezských poslanců dd. 6. září 1619, u Palmy, Acta publica.

zdilí.“ *) V Sasích, kde se o korunu českou nikdy neucházeli a kde by jí byli nikdy nepřijali, volba jiného knížete způsobila dojem tím nepříjemnější, čím určitěji se nadáli, že bude zvolen kurfiřt Jan Jiří. **) Dvorní kazatel Hoë po rozmluvě s hrabětem Šlikem, v kteréž tento zajisté budil naděje v dobrý výsledek, pospíšil ke kurfiřtovi a bavil se s ním o nastávajícím povýšení jako o bezpečné události a nejspíše si také přál k tomu štěstí. Když tedy došla zpráva o volbě krále a Hoë byl sklamán, zuřivost jeho neznala žádných mezí. Posmíval se hraběti Šlikovi, že podnikl cestu do Drážďan a nechal se z Prahy odstraniti, kdežto kalvinisti záměry své tam provedli, a tvrdil, že Šlik se musí proti této volbě prohlásiti a že se musí také omluviti u kurfiřta, že volba na něj nepadla, „ačkoliv Jeho Milosť kurfiřtská nikdy nic takového nepraktikovala“ a nikdy o korunu českou se neucházela. ***) Zášť kazatele Hoë měla účinek také na Jana Jiřího a na jeho nejdůležitější rádce, tak že nepříznivé chování jejich ve věcech českých počalo se přiostřovati v zjevné nepřátelství.

Po volbě usnesl se sněm generální, aby k falckraběti vypraveno bylo slavné poselství ze zástupců všech zemí, kteří by se
19 shromáždili v Praze dne 29. září a odtud na cestu se vydali. Lhůta tak pozdní patrně proto byla zvolena, poněvadž se myslilo, že falckrabě do té doby obdrží souhlas tchána svého k přijetí koruny a že tedy poselství nesetká se více se žádnými obtížemi. Počátkem září generální sněm se rozešel a poslanci spěchali domů, aby soudruhům svým podali zprávu o závažných usneseních. †)

Již dne 27. srpna psal Achác z Donína pánovi svému za hřmění děl, kteréž Pražanům oznamovalo zvolení krále, podávaje mu zprávu o této události, tak že falckrabě, jenž téhož dne byl zaslal panovi z Donína list, kterým tak rozhodně nalehal na odročení volby, stál najednou před událostí dokonanou. Jelikož nalézal se vždy ještě v Amberku u knížete z Anhaltu, rozmlouval nejdříve o této

*) Moser, Patriotisches Archiv, VII. 71.

**) Saský st. arch. Lebzelter Schönbergovi dd. 5./15. srpna 1619.

***) Saský st. arch. Unruhe in Böhmen 9172. Díl XVI. Hoë Šlikovi dd. 23. srpna/2. září 1619.

†) Relace slezských vyslanců dd. 6. září 1619 u Palmy, Acta publica.

události právě s tím mužem, jenž přes deset let se všemožně vynasnažoval, aby falckraběti dostalo se hodnosti královské v Čechách. Podle celé své minulosti falckraběti, an nyní úzkostlivě uvažoval, co by měl učiniti, nemohl dáti žádné jiné rady, než aby přijal nabízenou korunu. „Vaše Milosť," pravil konečně k Bedřichovi, „posadí se jen do křesla, kdo pak Vás tak brzy zase z něho vypudí?" Markrabě z Anšpachu, jenž pro tyto důležité události zase se dostavil do Amberku, a jenž nebyl nepřítelem smělých podniků, tentokráte, jak se zdálo, věci trochu se lékal a rozpakoval, ale konečně také s tím souhlasil, aby falckrabě korunu přijal. Falckrabě, jak se podobá, několik dní váhal, ale vlastní ctižádosť a domluvy knížat, kteří jej i věkem i zkušeností předčili, zvítězily nad jeho obavami, tak že konečně osvědčil před knížetem z Anhaltu, že je ochoten přijmouti hodnosť nabízenou. Avšak falckrabě nespěl silou smělou a důraznou k skvělému cíli, jenž mu kynul vstříc tak vábivě. Pochybnosti a duševní boje, kterými byl zmítán již před rokem,*) když spojení jeho se stavy českými počalo nabývati směru povážlivého, obnovily se nyní vyšší měrou; Kristian z Anhaltu jednoho jitra jej zastihl, an kleče při modlitbě slzy proléval.**) Ale přidržoval se rozhodnutí, kteréž byl jednou učinil, a to určovalo další jeho kroky.

Falckraběti nyní nejvíce na tom záleželo, aby si zjednal jistotu o aliancích, které by jej v obhajování trůnu českého mohly podporovati; musel věděti, jaké postavení zaujmou Unie a jeho tchán a čeho může od nich očekávati. Aby měl jistotu, zdali Unie rozhodně se uchopí otázky českého trůnu, jako by se jí samé týkalo, sezval z Amberku náčelníky Unie k poradě do Rothenburku. Pozvaní v udělování svých rad z počátku se rozcházeli, konečně však všickni utvrzovali falckraběte v úmyslu vyhověti přání Čechů.***) Jak

---

*) Díl I. str. 376.

**) Mnich. st. arch. 425/4: Achác z Donína do Falce dd. 29. srpna/8. září 1619, v Amberku. — Moser, Patriotisches Archiv. D. VII., 43.

***) Mnich. st. arch. 548/10. Albrecht ze Solmsu kancléři z Grünu dd. 9./19. září 1619. v Rothenburku. Solms tvrdí v tomto listě, že všickni radili falckraběti, aby přijal korunu českou. V důležité a spolehlivé zprávě, kteráž naproti tomu obsažena je v Moserovi VII., praví se na str. 46,

dalece se zavázali podporovati kurfiřta, kdyby toho bylo zapotřebí, není dostatečně známo. Víme jen tolik, že kníže z Anhaltu, jenž zatím byl na několik dní navštívil Prahu a vojsko české a v čas zase do Rothenburku se dostavil, v ten smysl se vyslovil, že Unie musí falckraběte chrániti, kdyby po přijetí koruny české napaden byl ve svých zemích dědičných.*) Náhled jeho podporovalo více jiných členů Unie a tak byl schválen společným usnešením.

Do Rothenburku dostavil se také vyslanec z Čech, Jan Milner — bratr direktora téhož jména — a odevzdal falckraběti psaní stavů českých, kterým mu podávali zprávu, že zvolen jest králem Českým. Bedřicha tento spěch dojal trochu nemile, poněvadž ještě dobře nevěděl, jakou odpověď by měl dáti; ale jelikož věc nedala se již odestáti, pomohl si tak, že vyslance vzal s sebou do Heidelberka, aby tak ke své odpovědi nabyl ještě lhůty několika dní.

V Heidelberku odbývaly se zase důkladné porady o české záležitosti, kteréž se však netýkaly tak otázky, má-li se koruna nabízená přijmouti nebo ne, jako nejbližších důsledků, kteréž by mělo za následek přijetí koruny. Ve vyjednávání súčastnili se Kristian z Anhaltu, hrabě Jan Nasavský, hrabě Albrecht Solms, páni Achác z Donína, Plessen, Grün, Schönberg a rada Camerarius, vesměs osoby, jenž požívaly úplné důvěry kurfiřtovy. Také nyní uváděny byly všeliké důvody pro zamítnutí koruny, tak jmenovitě, že Bedřich volením Ferdinanda na císařský trůn německý uznal tohoto za krále Českého a kdyby přijal korunu českou, že by to mělo za následek všeobecnou válku náboženskou. Proti tomu namítali někteří radové, že Bedřich opíraje se o četné spojence může se bez starosti pustiti do boje a vůbec jak mu již svědomí ukládá, že volbu zamítnouti nesmí.**) Mimochodem uvažovala se také otázka, má-li se falckrabě spokojiti jednoduše s korunou osobě své nabídnutou, nebo má-li požadovati od Čechů zvláštní

že nebylo jednomyslnosti. Možno, že jí původně nebylo, ale konečně že se vyvinula, jak Solms vypravuje. — Mnich. st. arch. 134/23, Solms Grünovi dd. 6./16. září 1619, v Rothenburku.

*) Bernburský archiv B. IV., 24. Extract des Votums des Fürsten von Anhalt.

**) Moser's Patriotisches Archiv VII.

náhradu za velké oběti na penězích a jiném zboží, které bezpochyby bude muset vynaložiti. Za vhodnou náhradu uznáno, aby se Čechové zavázali, že korunu země dají také synovi falckraběte.*) Avšak skoro všickni rádci vyslovili se v ten smysl, že Bedřich se musí vystříhati každého konečného kroku, dokud od krále Jakuba neobdrží určitou zprávu. S radou touto souhlasil přípis, který potom falckrabě zaslal stavům českým. Jelikož, čteme v přípise tomto, po nové cti a hodnosti nikdy nebažil a se svým se spokojoval, proto že mu jednomyslná volba na trůn český, která „jej proti všemu nadání“ překvapila, a o niž se nijakž nezasazoval, připadá jako zvláštní řízení božské prozřetelnosti. — Když způsobem tak křiklavým a více než se sluší i na spis diplomatický, pravdu překroutil, projevil konečně ochotu vyhověti přání stavů, obdrží-li od svého tchána, jejž byl požádal za radu, souhlasnou odpověď.**)

Takové odklady byly však naprosto proti mysli knížete z Anhaltu. Znal příliš dobře povahu Anglického krále, aby se nemusel obávati, že s odpovědí tak žádoucí nebude míti na spěch, ba že snad nebude žádati ještě za bližší poučení. Krátkým pobytem v Čechách nabyl známosti vojenství tamějšího, tak že delší provisorium považoval za holou nemožnosť. Vystupuje tedy rozhodně proti všeliké váhavosti požadoval, aby Bedřich korunu nabízenou bezvýminečně přijal, aby bez prodlení nastoupil cestu do Čech a aby se nenechal mýliti malichernými vrtochy. Při tak velkých událostech nemůže prý jíti všecko před se tak hladce, aby se nestalo také „tu a tam nějaké bezpráví.“ Bedřich že v otázce české již tak daleko pokročil, že nemůže nazpět; kdyby se volba zamítla, falckrabě pokryl prý by se hanbou a uvalil prý by na sebe kletbu „svých souvěrců.“***) Slova knížete z Anhaltu, jimž nikdo z přítomných nedovedl se opříti, způsobila na Bedřicha dojem

---

*) Mnich. st. arch. 134/22. Příloha listu Solmsova kancléři z Grünu dd. 6./16. září 1619.

**) Víd. st. arch. Böhmen. Bedřich stavům českým dd. 14./24. září 1619, v Heidelberku.

***) Archiv Bernburský B. IV., Vol. XXV. Extract Ihrer F. G. Christian von Anhalt Voti.

rozhodný. Kolísavý a váhavý mladý muž náhle nabyl odvahy spáliti za sebou všecky mosty a již nechtěl déle krotiti svou touhu po koruně
1619 české. Dne 25. září Kristian z Anhaltu radil k smělému tomuto rozhodnutí; již dne 26. falckrabě to oznámil tchánu svému, králi Anglickému, prose jej znovu o jeho podporu;*) za dva dni poslal do Prahy pana Acháce z Donína a direktorům oznámil své rozhodnutí, prose je však, aby věc tu tajili, dokud se k němu nedostaví slavné poselství zemí českých, jemuž chtěl vyjíti vstříc do Amberku.**) Žádosť jeho, aby rozhodnutí se tajilo, byla ovšem nadarmo, neboť již dne 14. října rozšířila se v Praze správa, že falckrabě přijal korunu českou.

V.

Vypravovali jsme již, že falckrabě, zpraven byv z Prahy, že volba krále nenechá se déle odkládati, vypravil do Anglie pana Krištofa z Donína, aby vymohl souhlas krále Anglického, kdyby jej stavové čeští zvolili svým králem. Sotva vyslanec odjel, došla do Amberku zpráva o volbě. Falckrabě honem poslal za panem z Donína a dal krále Anglického snažně žádati za souhlas s volbou, kterouž nelze odvolati a s ním spojila se i choť Alžběta, kteráž jej povzbuzovala, aby korunu přijal, prohlašujíc, že je odhodlána vytrvati při něm a v čas potřeby obětovati i klenoty a co má na světě drahého.***) Prosila také jako choť její svého otce, vykládajíc v listě svém, že slíbil podporovati falckraběte za jistými výminkami, které nyní došly „skoro splnění.“ Jakub byl takovýto slib učinil pro ten případ, že trůn český bude uprázdněn, podmínka tato nebyla tedy ještě „skoro splněna,“ nýbrž nebyla nijakž splněna; Eliška však se nadála, že láska otcovská okolností takových nebude

---

*) Mnich. st. arch. 548/11. Bedřich Jakubovi dd. 16./26. září 1619, v Heidelberku.

**) Memorial falckraběte pro Acháce z Donína dd. 18./28. září 1619. Coll. Camer. v mnichovské dvorní knihovně. — Saský st. arch. 9172, XVI. Lebzelter Schönberkovi dd. 6./16. října 1619, v Praze. — Tamt. Zpráva z Amberku dd. 17. října 1619.

***) Moser, VII., 49.

si všímati. Zároveň psala také Buckinghamovi prosíc jej, aby vlivem svým pracoval pro manžela jejího.*)

Krištof z Donína, jejž zpráva o volbě krále zatím byla zastihla, dostal se dne 13. září do Bagshotu a přednesl své poselství králi 1619
tady meškajícímu. Domnívati se můžeme, že ani Ferdinand nebyl zprávou o svém sesazení překvapen tak nemile jako Jakub zprávou o povýšení svého zetě, což posud přese všecky zvěsti pokládal za holou báchorku. Když mu tedy pan z Donína sdělil, že Bedřich Falcký je zvolen, hněv v něm prudce vzkypěl;**) dávaje nevoli svou rozhodně na jevo zamítal všecky žádosti a přímluvy, aby volbu schválil a zetě svého se ujal. Nadarmo mu představoval pan z Donína, že se od něho požaduje nejen příznivé nýbrž také rychlé rozhodnutí; na všecky prosby a na všeliké pochlebování vyslancovo Jakub jen to odpovídal, že si nepřeje, aby na něj bylo naléháno. Největší péči nevěnoval zeti svému, nýbrž králi Španělskému. Mučilať jej myšlenka, že v Madridě by se mohli domnívati, že ve volbě českých stavů měl nějaké účastenství a proto psal již za dva dni po příchodu pana z Donína Filipovi III., aby mu vymluvil podezření toto a aby jej ubezpečil, že je úplně nevinen povýšením svého zetě. A tohoto spěchu bylo zajisté zapotřebí, nechtěl-li, aby se rozbil oblíbený jeho záměr, jenž měl za účel upřímný spolek se Španělskem a sňatek syna Jakubova s infantkou; a záměr tento musel by se ztroskotati, kdyby Jakub v české otázce porušil prospěchy Habsburků.

Avšak mohl Jakub ještě déle pomýšleti na provedení tohoto záměru, když dcera jeho rukou úpěnlivě zdvihala k otci svému za pomoc jej žádajíc, když prosby její v srdcích všech Angličanů docházely živého soucitu a když generální stavové a Savojsko odhodláni byli k velkým obětem, jakmile by se Jakub ujal rozhodně zetě svého? Mohl se ještě rozpakovat prohlásiti se pro zetě svého,

*) Eliška Buckinghamovi dd. 22. srpna/1. září 1619 u Gardinera. — Voigt, Dohna's Gesandtschaftsleben v Raumerově „Taschenbuch."

**) O chování se Jakubově v tomto okamžiku máme souhlasnou zprávu z táborů protivných a sice od pana z Donína samého (Mnich. st. arch. zpráva o jeho poselství) a od španělského jednatele Sancheza de Ulloa Filipovi dd. 17./27. září 1619 u Gardinera.

když za několik dní po osvědčení pana z Donína obdržel zprávu od vyslance svého v Hagu Dudleye Carletona, že generální stavové chtějí poskytovati nejen 50.000 zl. měsíční podpory Čechům, nýbrž podle uzavřené smlouvy poslati také Unii 4000 mužů pěchoty a 1000 jezdců, aby jich volně upotřebila? O tom, zvěstoval Carleton, mnoho v Hagu se mluvilo, má-li falckrabě korunu českou přijmouti nebo ne; největší část je toho náhledu, aby korunu přijal a odhodlaně do boje se pustil.*) Pakli osoby, jenž k falckraběti nebyly poutány žádnými svazky rodinnými, s takovou obětavostí se zastávaly jeho prospěchů, zdaliž král Anglický mohl s pomocí svou ještě prodlévati?

Kdo by pozoroval nařízení, kteráž Jaknb v těchto dnech vydal rozličným osobám, mohl by se domnívati, že se děje obrat v smýšlení jeho. Pan z Donína byl požádán, aby králi zaslal přepis listu stavů českých falckraběti, kde si stěžují na ukrutnosti v Čechách páchané; a Doncaster požádán, aby zaslal noviny, v nichž stavové čeští vykládali, proč sesadili Ferdinanda. Naděje ve věci tyto skládané, ukázaly se však brzy klamnými. Jakub chtěl tak jen času nabýti; na všecko naléhání pana z Donína nyní jen tolik odpovídal, že musí míti dříve zprávu Doncasterovu nežli se rozhodne.

Pan z Donína nadarmo se vynasnažoval, aby z krále vylákal alespoň nějaký výrok, jenž by se mohl vykládati ve prospěch falckraběte; Jakub v ohledu tom svých úst ani neotevřel. Ale mluvil-li o věci té s jinými osobami, stěžoval si na svého zetě. Tak se projevil k vyslanci benátskému a francouzskému, jak jej zvláště to mrzí, že volba česká stala se tou dobou, kdy vypravil svého vyslance k zprostředkování míru; zdaliž tedy nepadá na něj podezření, jakoby v tom měl své prsty? Podobně vyjádřil se také k vyslanci španělskému.**) Předce však Jakub musel povoliti všestrannému naléhání svých dvořenínů, svolati státní radu a českou záležitost
19 jí předložiti. V sezení, kteréž se odbývalo dne 30. září ve Wansteadě, předložena korespondence diplomatická z let 1618 a 1619, pokud se Čech týkala a o věci té rokováno. Co jednotliví radové

*) Gardiner, Carleton Nauntonovi dd. 3./13. září, v Hagu 1619.

**) Gardiner, Sanchez de Ulloa Filipovi III. dd. 17./27. září 1619. — Marioni dožovi dd. 17./27. září 1619.

přednášeli své mínění, došla zpráva, že Bedřich přijal korunu českou, aniž by čekal na souhlas svého tchána.*) Státní radové nadarmo přimlouvali Jakubovi, aby se přidal k zeťovi a aby nějakým veřejným osvědčením, n. př. osvětlením, spolek s Bedřichem uvedl v známosť všeobecnou; také na tyto požadavky Jakub odpovídal stereotypní frází, že musí počkati na zprávu Doncasterovu, nežli se rozhodne.**)

V novém sezení státní rady, kteréž se odbývalo dne 2. října, 1619
Jakub nebyl jiného smýšlení. Netrpěl toho, když jeden z radů jal se přimlouvati za Bedřicha, a návrhy o rychlém rozhodnutí tím odbyl, že napřed musí býti poučen, zdali volba česká odbyla se řádně a podle práva a že bez toho je zima přede dveřmi a tím že válce prozatím je konec. Když pak přes to na obličeji některých radů mohl čísti, že neschvalují politiku jeho, ukončil sezení slovy, že rozhodovati o válce a o míru jemu a ne jim přísluší.***)

Veškerou svou nevoli Jakub dal pocítit pánovi z Donína, když
téhož dne ucházel se o slyšení. Nechalť jej dlouho čekati bez 2. října 1619
povšímnutí v zahradě paláce svého a zatím se bavil s jednateli savojským a španělským. Tomuto doručiti dal nové psaní pro krále Španělského, jímž prohlásil, že zetě svého zrazoval, aby koruny nepřijímal: jelikož ho neuposlechl, nechať nyní sám zodpoví své jednání. Konečně byl pan z Donína předvolán a Jakub, při němž bylo několik radů, zhurta se naň osopil. Zeti vytýkal nepoctivosť, poněvadž se sice ucházel o mínění královo, má-li korunu přijmouti ale nečekal na odpověď, nýbrž korunu přijal: ať tedy si nyní pomůže jak sám chce. Pan z Donína nadarmo se snažil omluviti pána svého, král se nedal přemluviti a propustil vyslance, aniž by mu dal odpovědi.†) Za několik dní osvědčil zeti svému přímo svou nevoli tím, že zamítl jeho žádosť za sprostředkování půjčky v Benátkách, k čemuž doložil, dokud se (Jakub) před světem neočistí

*) Klademe sezení na 30. a ne na 20. září, ačkoliv prameny Gardinerovy mluví o 20. Avšak jelikož Bedřich rozhodl se teprvé dne 25. září, že korunu přijímá a teprvé dne 26. podal o tom zprávu svému tchánovi, nemohla se dostati před 30., pakli vůbec došla do tohoto dne.

**) Instrukce pro Doncastera dd. září říjen 1619 u Gardinera.

***) Gardiner, Prince Charles and the Spanisch Marriage 1, 292.

†) Voigt, Dohna's Gesandtschaftsleben, Raumersches Taschenbuch 1853.

z podezření, jako by byl věděl o volbě české a jako by ji byl podporoval, že žádosti této v Benátkách nepřednese, neboť to že se nesnáší s jeho ctí, aby potaji dělal pravý opak toho, k čemu se veřejně přiznává. A zrovna tak že nemůže vyhověti žádosti falckraběte a nařiditi svým vyslancům ve Francii a ve Španělsku, aby válku v Čechách prohlásili za zápas politický a ne náboženský. Jak prý se shoduje tento požadavek s neustálým tvrzením falckraběte, že se mu jedná jen o věc božskou a že korunu českou přijal jen z důvodů náboženských?

Tak vypadala odpověď krále Jakuba na zprávy a žádosti jeho zetě. Falckrabě bohužel obdržel příliš pozdě zprávu o nepřátelském smýšlení Jakubově, tak že přípravy své na cestu do Čech nemohl zastaviti. Když falckrabě se rozhodl, doufal, že získá také ještě některá knížata německá, kteří se k němu doposud lhostejně neb i nepřátelsky chovali; a bylo by bývalo skutečně velmi důležito, kdyby byl získal kurfiřty Mohučského a Saského a knížete Bavorského. Ale to svědčilo, že v Heidelberku naprosto zneuznávají stav věcí, když se oddávali této naději a nenahlíželi, že tito knížata jednáním svým při volbě císaře dostatečně se osvědčili proti povstání českému a jeho důsledkům. Zkušenosti této falckrabě nabyl nejdříve při kurfiřtovi Mohučském, když vypravil k němu důvěrníka svého seznati chtěje smýšlení jeho o české volbě. Kurfiřt volby té naprosto neschvaloval a varoval falckraběte, aby koruny České nepřijímal; a takové mínění projevil také kurfiřt Saský, když byl na to tázán od falckraběte!*) U knížete Bavorského chtěl se falckrabě znovu pokusiti o zjednání důvěrného a přátelského spojení, jakéž pokusy již několikráte byly se minuly se zdarem, když Maximilian sám jej v tom předešel. Kníže Bavorský považuje za svou povinnosť varovati falckraběte před kroky přenáhlenými, zaslal mu psaní, v kterém se vyslovil co nejdůkladněji proti přijetí koruny důvody takovými, kteréž nepocházely z náboženské řevnivosti, nýbrž z hlubokého a v mnohém ohledu nepřekonatelného přesvědčení státnického. Celé psaní prodchnuto bylo upřímným přesvědčením a přátelskými ohledy, jakých nebývá v podobných listinách.

*) Copia Resolutionsschreibens von Kursachsen an den Pfalzgrafen dd. 20./30. října, v Drážďanech, 1619. Mnich. st. arch.

Přípis uvedl falckraběte jaksi do rozpaků; odpověděl na něj zdvořile dne 6. října, ale důvodů jeho nevyvracel již z té příčiny, 1619
poněvadž rozhodnutí své ještě tajil a je sotva naznačil frází, kterou chceme uvésti pro její prolhanosť. „Připomenulť“ knížeti Maximilianovi, jak prý se „co nejvíce možno“ vynasnažoval o zaniknutí povstání českého, a jak pry nikdy neměl na zřeteli prospěchů soukromých, a tak že byl zvolen králem Českým proti všemu nadání; „on že může neposkvrněným knížecím svědomím říci a psáti o sobě a stavy české volati k tomu za svědky, že po koruně této nikdy nebažil a nikdy pro ni ničeho nepodnikal. Proto že volbu musí považovati za zvláštní řízení boží a nikdo že mu nemůže zazlíti, pakli povolání toho od Boha pocházejícího tak zhola nezamítá, nýbrž o něm důkladněji přemýšlí.“ — O deset dní později, když už se dosti rozhlásilo, že falckrabě volbu přijal, oznámil to také Maximilianovi; avšak ani tentokráte se nepustil do uvažování důvodů od Maximiliana přednešených, nýbrž ubezpečoval jen, že s Maximilianem chce udržovati nejlepší přátelství. Nějakého výroku, který by se byl mohl vykládati za souhlas, falckrabě tedy neobdržel ani z Mohuče, ani od Saska a Bavorska; naopak některé významy v psaní bavorském mohl považovati za pohrůžky.*)

Falckrabě nedada se zvrátiti žádnými výstrahami v rozhodnutí svém strany přijetí koruny České, odhodlal se s cestou z Heidelberku více neprodlévati. V pochybnostech byl jen ještě o tom, má-li manželku vzíti s sebou nebo ne; a kdyby jí nevzal, má-li ji ponechati v Heidelberku nebo poslati do Anglie? Tázal se tedy o radu Doncastera, který byl zase přijel do Heidelberku.

Anglický vyslanec chystal se vyhověti nejnovějšímu rozkazu pána svého a při té příležitosti zavítal do Heidelberku. Jakub byl mu totiž zaslal do Lutichu, kam se Doncaster posledně odebral, rozkaz, aby ihned zase se vydal k Ferdinandovi a aby mu přál štěstí k povýšení na trůn císařský. Zároveň měl projeviti polito-

---

*) Saský st. arch. Protocollum, was Reverendissimus (kurfiřt Mohučský) in der Tafelstuben mit dem pfälzischen Gesandten geredet, dd. 20. října 1619. — Gründliche Anzeig, was zwischen Kurpfalz und Baiern etc. Bavorsko Falci dd. 24. září 1619. — Falcko Bavorsku dd. 26. září / 6. října a 7./17. října 1619.

vání, že Ferdinand nesvolil k navrženému příměří, jelikož jen tím popuzeni byli Čechové k tak zoufalému rozhodnutí, ale zároveň jej měl také ujistiti jménem Jakubovým na jeho česť křesťanskou a královskou, že o rozhodnutí Čechů neměl ani nejmenšího předchozího vědomí.*) Kdyby císař projevil přání, aby král pokračoval v smírném svém prostředkování, má Doncaster osvědčiti k tomu největší ochotu. Nyní však že je věc mnohem zamotanější, poněvadž Čechové by se rovnali nejhorším velezrádcům, kdyby věc jejich neměla spravedlivého základu. Proto že je Doncasterovi hledati poučení v českých zákonech a svobodách, byli-li Čechové oprávněni k takovému jednání nebo ne a oddati se studium těchto zákonů. Kdyby však císař nepřijal nabídnutého prostředkování, nýbrž jen přání choval, aby Jakub i dále ostal mu přátelsky nakloněn nebo alespoň aby se neprohlásil za jeho nepřítele, pak aby Doncaster podal jen ujištění, že o tom zpraví pána svého.**)

Doncaster místo aby spěšně vyhověl rozkazu pána svého, odebral se podruhé do Heidelberku, kde přijat byl od falckraběte s otevřenou náručí a kde byl požádán za radu v palčivých denních otázkách. Z počátku nechtěl se raditi o věci, pro niž neměl instrukce od pána svého. Když však seznal vyjednávání s Čechy a viděl, že přijetí koruny české bylo dávno před volbou rozhodnuto a když jej Bedřich prosil, aby projevil alespoň své soukromé náhledy: vyslanec tím spíše se k tomu odhodlal, že choval k falckraběti nejvřelejší sympatie a že proniknut byl horoucím přáním, aby mu dopomohl koruny české a tak zasadil ránu „říši Antikristově“. I radil mu, aby bral s sebou všady choť svou i do Čech a aby ji nijak neposýlal do Anglie, poněvadž by to králi Jakubovi bylo nepohodlné a poněvadž by se mohlo zdáti, že se sám obává velkého nebezpečenství. Když pak jej Bedřich potom prosil o prostředkování, aby Jakub krok jeho formálně schválil a jej také činně podporoval, Doncaster jej hleděl přemluviti, aby rozhodnutí svého nezakládal ani na souhlase ani na podpoře krále Anglického.

---

*) Instrukce pro Doncastera, dd. září/říjen 1619 u Gardinera.

**) Gardiner: Doncaster Nauntonovi dd. 27. září / 7. října 1619. I could easily sel by many occurent acts and by the complexion of the whole affaire, that they were fully resolved before.

Dovolení k tomu že by mu Jakub asi sotva udělil, jelikož nechce pozbýti dobré vůle s císařem; a co se týká podpory, falckrabě že by neměl zapomínati, kolik má přátel. A tu Doncaster uváděl řadu spojenců, dostatečně známých z falckých výpočtů, na něž prý se Bedřich může spolehnouti; a k nim přidal ještě Bethlena Gabora, krále Dánského a Švédského a doložil konečně, že z dobrých příčin může počítati také na neutrálnosť německých biskupů a kurfiřta Saského. Ano sympatie k falckraběti tak daleko jej vedly, že chtěl králi odporučiti dvě jeho žádosti a sice aby Jakub vymohl Bedřichovi půjčku 200.000 korun u republiky Benátské a za druhé, aby udělil k tomu svolení svého, by Bedřich mohl se králem nazývati. Laskavá přívětivosť Doncasterova tak účinkovala na Bedřicha, že všeliké rozvažování uznal za zbytečné. *) Příznivé zprávy, jenž došly téhož času z Uher a jenž zvěstovaly o tažení Bethlena Gabora k Prešpurku a jenž vzbuzovaly naděje na druhý a vydatný útok na Vídeň, utvrdily jej ještě více v předsevzetí jeho, tak že se rozhodl vydati se na cestu se svou chotí a s nejstarším synem. Vladařství na dobu jeho nepřítomnosti zřízeno tím způsobem, že správa záležitostí vojenských svěřena hraběti Janovi Nasavskému a správa občanská knížeti Zweibrückenskému. Ostatní děti dány na opatrování matce knížete Luise Julianě, dceři Viléma Oranžského, kteráž jediná naplněna byla úzkostlivým tušením nad podniknutím syna svého. **)

Falckrabě přibyl do Amberku dne 14. října a pozdržel se 1619
tam celý týden, aby učinil potřebné přípravy k příchodu svému do Čech. Co falckrabě prodléval v Amberku, dostavil se tam císařský vyslanec. Ferdinand, jenž byl nadarmo se nadál, že se sejde při svém návratu z Frankfurtu s falckrabětem v Mnichově a že jej přemluví, aby déle nepodporoval české povstání, chtěl se ještě jednou o to pokusiti a vyslal k tomu konci za Bedřichem hraběte z Fürstenberka. Vyslanec dorazil do Amberku dne 15. října a pří- 1619
štího dne přijat byl od falckraběte s velkými poctami u přítomnosti knížete z Anhaltu, hraběte Solmsa, rady Cameraria a jeho ta-

*) Doncaster Nauntonovi dd. 27. září / 7. října 1619; u Gardinera II.
**) Gardiner, Doncaster Nauntonovi dd. 27. září 7. října 1619. — Skála III., 359.

jemníka. Fürstenberk žádal falckraběte jménem císaře, aby projevil svůj souhlas ke svolání sněmu říšského, jímž by učiněna byla přítrž všem posavadním nesrovnalostem; a zároveň požadoval, aby falckrabě slíbil, že nepřijme koruny nabízené. Po krátké poradě dostalo se hraběti odpovědi, že kurfiřt o věcech přednešených musí napřed přemýšleti. Odpověď písemná, jenž byla následujícího dne doručena hraběti z Fürstenberku hrabětem ze Solmsu a Camerariem, zněla v ten smysl, že kurfiřt od svolání sněmu říšského neočekává nic zdárného, nebudou-li dříve odstraněny všeliké stížnosti, kteréž se ode dávna pronášejí po Německu. Co se týká volby české, kurfiřt že chce důležitý tento předmět ještě uvážiti naděje se, že nebude nijakž podezříván, pakli „na vyzvání volbou trochu se ujme zemí tak těžce tísněných“. — Nahradíme-li kroucenou tuto řeč obyčejnými slovy, shledáme v nich ten smysl, že kurfiřt korunu Českou chce přijmouti, což ale nevydává se tuto ještě za předsevzetí nezvratné. Hrabě z Fürstenberka nadarmo dal žádati falckraběte, aby ve věci té neučinil konečného rozhodnutí, dokud on o rozmluvě své nepodá císaři zprávu a dokud od něho neobdrží nové rozkazy. Již za hodinu byla žádosť jeho zamítnuta a tak musel z Amberku odjeti s nepořízenou, aniž by byl kurfiřta ještě jednou spatřil.*) Nemyslíme, že falckrabě a jeho radové chtěli vyslance oklamati, když mu zapřeli, že Bedřich se již rozhodl pro korunu, zajisté se jen ostýchali mluviti bez obalu s tím, koho se týkalo jejich rozhodnutí. Neboť téhož dne Bedřich sdělil své rozhodnutí, že korunu přijímá, knížeti Maximilianovi a tak rozhodnutí svého více netajil.

Poslání hraběte z Fürstenberka nebylo však jediným pokusem, jakými Ferdinand chtěl falckraběte odvrátiti od přijetí koruny České. Znaje zajisté dobře důvěrný poměr falckraběte ke kurfiřtovi Brandenburskému, Ferdinand vypravil zároveň také k tomuto Gundakra z Liechtensteina se žádostí, aby se zasadil u falckraběte, by koruny České nepřijal. Liechtenstein však utrpěl ještě větší porážku nežli Fürstenberk; neboť kurfiřt Jan Sigmund nejen nechtěl

---

*) Fürstenberk Ferdinandovi dd. 17. října 1619 ve Víd. st. arch. — Tamt. Bedřich Maxovi dd. 7./17. října 1619. — Camerarius panovi z Grünu dd. 6./16. října 1619, tištěné v c. k. universitní knihovně pražské.

ničeho slyšeti o tom, aby účinkoval na falckraběte, nýbrž vinil císaře, že uspíšením volby frankfurtské dohnal věci k nejhorším koncům, tak že nebezpečenství nyní nemůže býti odstraněno ani sněmem říšským.*) Protestantští knížata v Němcích, třeba nenáleželi k Unii, byli kromě kurfiřta Saského a knížete Hessen-Darmstadtského vesměs nepřístupni prosbám a domluvám císařovým.

Asi 20. října nastoupil Bedřich cestu z Amberku do Valdsasů 1619
při české hranici, kamž dorazil dne 23. Příštího dne dostavila se sem 20tičlenná deputace ze všech zemí koruny České, která jej jménem volebního sněmu vítala. Bedřich přijal deputaci v slavném slyšení u přítomnosti svého bratra, svého nejstaršího syna, jakož i knížete Kristiana z Anhaltu a nejčelnějších členů své družiny a na německé oslovení hraběte Ondřeje Šlika, jenž krátce přednesl důvody, pro které stala se volba tato, odpověděl řečí volnou a nenucenou. Deputace odebrala se potom k choti falckraběte a zde ujal se slova pan z Roupova, děkuje kněžně, že k přáním Čechů příznivě se naklonila a že chotě svého k přijetí koruny královské povzbuzovala. Eliška na francouzskou řeč také francouzsky odpověděla, ujišťujíc deputaci, co učinila, že učinila ráda a pro náboženství. Od této chvíle manželé užívali názvu královského.**)

Dne 25. října nastoupil Bedřich, provázen jsa celým svým dvorem, jenž obsahoval 569 osob a mezi nimi služebnictvo všelikého druhu, cestu svou přes Cheb do Čech. Ve všech větších osadách, kudy táhl, dostávalo se mu slavnostního vítání; nejhlučněji a nejskvěleji tam jej vítali, kde přenocoval. V městě Žatci, kde se taktéž přes noc zastavil, vítal jej městský písař slavnou řečí jménem měšťanstva, kdežto za ženské, které vítaly královnu, mluvil mladý učitel, kteréhož oblekly do šatů ženských. Po posledním noclehu na zámku Buštěhradském dorazil průvod královský dne 31. října ráno před Prahu do obory Hvězdy. V zámku, jenž zdobí tuto oboru, čekala na krále velká část šlechty české, mnozí vyslanci z ostatních zemí koruny České a četná, slavnostně

*) Víd. st. arch. Boh. 1619. Odpověď kurfiřta Brandenburského na žádosť Liechtensteinovu dd. 18./28. října 1619.

**) Mnich. st. arch. 425/4. Hrabě Albrecht ze Solmsu Grünovi dd. z Valdsasů 14./24. října 1619. Tamt. Zpráva o přijetí ve Valdsasích.

zdobená oddělení jezdců, skládajících se buď z mladých šlechticů nebo z měšťanů pražských. Mladý, 23tiletý král na lid jej očekávající, jemuž měl nyní vládnouti, učinil dojem příznivý; vysoká jeho štíhlá postava a jeho jímavý výraz v obličeji došly všeobecné pochvaly.*) Když Bedřich zočil lid, an jej očekává, sestoupil s vozu a sňav klobouk s hlavy přednějším osobám podával pravici. Jan z Talmberka, nejvyšší komorník království Českého, vítal krále řečí českou, kterou Václav z Roupova přeložil do němčiny. Stejným způsobem poctěna i královna. Když královští manželé v zámku poobědvali, slavil se v prvních hodinách odpoledních příjezd králův do Prahy branou Strahovskou. V předu jela banderia, za nimi ubíral se praporec pěchoty v kroji nizozemském, kterýž falckraběte provázel na jeho cestě, pak následovalo královské služebnictvo a oddělení tělesné stráže na koních a za nimi v nádherném kroji houf pánů a rytířů z Čech a ostatních zemí, kteříž se shromáždili v Praze k uvítání nového krále; počítalo se v houfu tom asi 400 osob vesměs skvostně oděných a na krásných koních. Za šlechtou jeli kníže Jindřich z Minsterberka a kníže Virtemberský Magnus, kteří se tu též dostavili schválně k této slavnosti, dále Kristian z Anhaltu se svým synem, jenž vynikl ve válce následující, a konečně falckrabě Ludvík, mladší bratr králův, všickni na ořích skvěle ozdobených. Za nimi viděti bylo Bedřicha na bujném oři, jenž pokryt byl čabrakou z modrého sametu, stříbrem krumplovanou; a král sám měl háv z hřebíčkového sukna, také stříbrem krumplovaný. Po bocích jeho kráčelo 24 bíle a modře oděných drabantů. Za králem jela královna na voze, jenž měl stejnou barvu s šatem manžela jejího, a jenž byl zlatem a perlami bohatě vykládán; za ní vezl se v druhém, červeným sametem podšitém voze mladičký syn s hofmistrní hraběnkou ze Solmsu. Několik vozů s družinou královou a několik praporců jízdy a pěchoty uzavíralo průvod.

Když průvod přišel blízko brány, vítán byl tady od rozličných cechů, jako od sládků, tesařů, plavců, čeledi viničné a od lidu selského. Všickni oděni byli svátečně v kroji staročeském a ozbro-

*) Archiv kutnohorský: zpráva děkana kutnohorského ze 17. listopadu 1619.

jeni zbraněmi z dob husitských. Vůdcem jejich byl jakýsi Mikuláš, služebník při úřadě Staroměstském, taktéž v kroji staročeském, jenž krále vítaje řečí latinskou, odporoučel čtvrtý stav péči jeho. V městě pozdraven byl král od měšťanstva, kteréž počtem asi 4000 mužů vytáhlo ve vojenské zbroji a tvořilo řadu slavnostní, jenž sáhala od brány až ke hradu. V hradě samém čekaly na příchod manželů královských paní a panny šlechtické a měšťanské slavnostně jsouce ozdobeny. Také židům přidělen úkol v slavnosti, ovšem jen takový, jenž se shodoval s jejich společenským postavením: na 400 statných jinochů židovských muselo se postaviti s nářadím hasičským u několika kašen, aby k hašení ohně, kdyby povstal, byli připraveni. Po celý průvod, jenž od Hvězdy až ke hradu trval přes dvě hodiny, stáli na makovici věže svatovítské dva mladí muži; jeden mával neustále bílo-modrým praporcem, druhý bubnoval. Jelikož královna byla v stavu požehnaném, nestřílelo se z děl, aby se nepolekala. Skvostnosti a nádheře průvodu, na který Praha sama asi 50.000 zl. vynaložila, každý se obdivoval, ačkoliv nepříjemná podzimková povětrnosť byla na ujmu příznivému dojmu. Pověrčiví lidé bedlivě pozorovali rozličná znamení, z nichž chtěli prorokovati budoucnosť nového kralování; rozumí se, že viděli, co chtěli; jedni se ze znamení příznivých radovali, druzí pro znamení nešťastná se strachem pohlízeli do budoucnosti. *)

Po slavném vjezdu následovala již za čtyry dni slavná korunovace v hlavním chrámě. Přese všecky převraty, které se v Čechách zběhly v poslední době, kostel tento ještě před několika dny spravovali katolíci a kapitola metropolitní odbývala v něm denně služby boží. Zajisté na požádání falckraběte a dvorního jeho kaplana Sculteta nařízeno bylo kanovníkům dne 17. října od di- 1619
rektorů, aby klíče od kostela vydali a aby ze svých obydlí na hradě a na Hradčanech se přestěhovali do kláštera Emauského. Jelikož zároveň všecky jejich statky byly zabaveny, nabídnuto kaž-

*) Popis průvodu podáváme podle listin sask. arch., podle Skály III., 349 a násled., konečně podle listu mladšího Anhalta matce dd. 22. října / 1. listop. 1619 v arch. bernburském.

dému z nich na potřeby vezdejšího života osm tolarů týdně, což na tehdejší čas byl ovšem značný příspěvek a všeliké námítky, že je to suma nepatrná, odbyty poznámkou uštěpačnou, že kanovníci by si mohli týdně zasloužiti o tolar více, kdyby pomohli pracovat na náspech k opevnění Prahy. Direktoři převzavše hlavní kostel dali konati potřebné přípravy, aby byl vyzdoben k nastávajícímu korunování a také dali zvláštní komisí prohledati všecky místnosti jeho, jmenovitě hrobky, poněvadž se obávali, aby při korunování nebyli prachem vyhozeni do povětří.*) Konsistoři pod obojí zároveň uloženo, aby staré korunovační obřady důkladně opravila.

19 Korunování samo odbývalo se dne 4. listopadu. V deset hodin ráno odebral se Bedřich do kaple sv. Václava a oblečen tady do skvostného pláště korunovačního, načež v slavném průvodě kráčel k hlavnímu oltáři. 38 duchovních, vesměs protestantů z Čech, šlo před ním; za nimi ubírali se pánové, jenž zastávali funkce při korunování nesouce odznaky korunovační, pak následoval král s obnaženou hlavou, provázen jsa administratorem protestantské konsistoře Dicastem a náměstkem jeho Cyrilem z Jednoty bratrské, jenž oba měli fialové sametové talary jako biskupové. Královně a družině její jakož i jiným vznešeným osobám vykázáno bylo zvláštní místo, s něhož se mohli dívati následujícím obřadům korunovačním. Po korunování král pět osob dílem ze své družiny, dílem českých domorodců pasoval na rytíře sv. Václava, kteréžto vyznamenání se udělovalo jen při korunování.**) Když všecko bylo vykonáno, odebral se král ozdoben jsa všemi odznaky korunovačními po zvláštním vyvýšeném chodníku z kostela do hradu, aby mohl být vidín od lidu shromážděného. Při té příležitosti rozházeno mezi lid několik tisíc památných mincí a ke zvýšení všeobecné radosti postavena byla také blízko hradu kašna, do níž přes hodinu vtékalo bílé a červené víno, jehož každý podle líbosti mohl okusiti. Z děl tohoto dne se střílelo, jelikož královna hluku takového se nelekala. Za tři dni po Bedřichovi byla také ona ko-

*) Sas. st. arch. 9172. XVI. Zpráva Lebzelterova dd. 10./20. října 1619. — Skála III., 369.

**) D'Elvert, Beiträge I. 68.

runována za obvyklé nádhery, jen že tentokráte peníze nebyly mezi lid rozhazovány.*)

Slavnostní naladění těchto dní provázeno bylo však také zvuky nepříjemnými. Král od prvního překročení hranic snažil se přívětivou laskavostí okouzliti srdce všech a vzbudil jmenovitě při korunovační hostině hlučný jásot, když stoje připil na zdraví stavů. Zlé jazyky nenalezly ještě ničeho, co by při něm mohly kárati; naproti tomu královna nebyla více ušetřena. Jelikož německy jen zcela neobratně mohla se vyjádřiti, česky ani slova nerozuměla a nejbližší její družina nejvíce z anglických dívek se skládala, byla tedy jako čínskou zdí oddělena od českých dam, z nichž málo která uměla francouzsky, a anglicky ani jediná. Nejsouc s to, aby prvnímu setkání lahodnými slovy dodala rázu přátelského, vydána byla beze zbraně kritice svého pohlaví. Ještě neuplynuly ani čtyry dni od jejího příchodu do Prahy a již se vyzvědělo, že královna nechce dbáti žádného pořádku a se nedrží určité hodiny ani v jídle ani v navštěvování kostela. Prominouti však nemohly královně a její družině zvláště toaletu; nejvíce urážen byl stud Pražanek tím, že královna a dvorní její dámy objevovaly se s prsy obnaženými. Kdyby v Praze byly také věděly, jak královna nade vším, co viděla, nos ohrnuje, jak oděv dám je jí směšným a chudičkým, poněvadž uvyklá byla bohatství anglickému, byla by úplně celý svět proti sobě popudila. Ale takto nepříznivý úsudek její ostal tajemstvím osob nejdůvěrnějších.**)

Těch několika dní, jenž uplynuly od příchodu Bedřichova do Čech až do jeho korunování, někteří z jeho průvodčí, jmenovitě rada Camerarius, jenž vynikal pracovitostí a znalostí věcí nade všecky ostatní, k tomu užili, aby si zjednali známosť všeobecného stavu věcí. Že úsudek jejich o poměrech finančních musel zníti velmi nepříznivě, podle stavu věcí samo sebou se rozumí; avšak úsudek zněl zrovna tak nepříznivě o vší ostatní správě, o kteréž vyšetřeno, že se nalézá v nesmírných zmatcích. Camerarius byl tímto poznáním tak zdrcen, že potupnou poznámku papežovu uznal za

*) Skála III., 382.

**) Mnich. st. arch. 548/10. Camerarius Grünovi dd. 5. listopadu 1619, v Praze.

zcela oprávněnou. Papež Pavel V. byl se totiž, obdržev zprávu, že falckrabě přijal korunu Českou, vyslovil v ten smysl, že se vydal do špinavého labyrintu, čímž naznačil svůj náhled, že nevyhnutelně musí zahynouti.*) Nedalo se však bohužel očekávati, že příchodem falckraběte poměry v zemi se zlepší, jelikož nikdo z těch, kdo posud tak bídným způsobem zemi spravovali, nemohl býti odstraněn. Všickni rádci, které byl s sebou Bedřich přivedl, mohli mu sice podati zprávu o smutných poměrech v zemi, zlepšiti jich však nesměli, jelikož přísně se k tomu hledělo, aby všecky vyšší i nižší hodnosti obsazovány byly jen domorodci nehledě ani k tomu, že neznalostí řeči české již předem byli vyloučeni ze všech úřadů zemských.

První krok panovnický, jejž Bedřich předsevzal po svém korunování, bylo obsazení nejvyšších úřadů zemských. Nový král nemohl jich svobodně obsaditi, nýbrž vázán byl u svém výběru návrhy soudců zemských a jiných nejvyšších úředníků, kteří mu odporučili pro každý úřad čtyry osoby. Hlavní původcové povstání užili toho ve svůj prospěch tím, že se vesměs navrhli pro úřady, pro něž větší jich část neměli potřebných vlastností. Tak úřad nejvyššího purkrabí dostal se Bohuchvalu Berkovi z Dubé a z Lippého na Bělé a Kuřích Vodách, úřad nejvyššího hofmistra Vilémovi z Lobkovic na Tejně Horšovském, úřad nejvyššího sudí hraběti Jáchimu Ondřeji Šlikovi na Svijanech, nejvyšší kancléřství Václavu Vilémovi z Roupova na Žitenicích a presidentství nad apelacími Václavu Budovcovi z Budova; purkrabím hradu Karlšteina jmenován zase hrabě Matiáš z Thurnu. Tímto opatřením mohlo se nabýti jistoty, že správa česká nevybředne z bahna, do něhož byla zapadla.

Bedřich oznámil nastoupení vlády všem zemím koruny České zvláštním manifestem, v němž dosti obratně vina všeho zlého svalovala se na císaře a v němž se vykládalo, že přijetí koruny od falckraběte bylo nezbytnou nutností. Jednoduchá a jadrná slova manifestu nemohla se minouti s účinkem na ony, na koho vůbec působívají takovéto spisy. Sněm český, jenž byl ke korunování

---

*) Skála, III. 382.

svolán do Prahy, ukončil nyní také své zasedání. Z usnešení jeho jsou nejpamátnější tato: králi a královně kromě příjmů ze statků královských, pokud nebyly prodány, povolen výnos berně příštího roku; těm, kdo státu půjčili peníze, povoleno příročí naproti jejich věřitelům a konečně vláda splnomocněna, aby učinila potřebnou půjčku na zaplacení žoldu vojsku. Nežli se sněm rozešel, zamítl také vyzvání krále Polského, kteréž tento zaslal do Prahy po zvláštních poslech, aby stavové smířili se s Ferdinandem a aby jej uznali za krále.*)

*) Skála III. 401 a násled. a 398. — Mnich. st. arch. 548 10. Camerarius Krištofovi z Grünu dd. 22. října / 1. listopadu a 26. října 5. listopadu 1619.

Hlava šestá.

Bethlen Gabor.

I. Strany ucházejí se o přízeň sněmu uherského. Spor protestantů a katolíků na sněmě. Rozpuštění sněmu. Několik uherských šlechticů se vynasnažuje získati pro Čechy knížete Bethlena. Dřívější osudy Bethlenovy. Bethlen se odhodlá uzavříti spolek s Čechy. Bethlen zpravuje Čechy o svém rozhodnutí. Bethlen se dá v pochod ze Sedmihradska. Dobytí Košice. Marek Vaida v Praze. Bethlen táhne na Prešpurk a zmocní se toho města.

II. Buquoy ustoupí z Čech. Vzpoura ve vojště českém. Snaha direktorů sehnati potřebné peníze. Dobytí Bechyně. Směr tažení Buquoyova. Buquoy v Rozích. Thurn v Nových Mlýnech. Spojení vojska česko-moravského a uherského. Bitka u Ulrichskirchenu. Vyjednávání v Prešpurku o dalším útoku. Bethlenovy požadavky peněžní a návrhy a jak byly v Praze přijaty. Operace spojeného vojska. Smutné poměry ve Vídni. Spolkové vojsko táhne na Vídeň. Ústup jeho. Příčina tohoto ústupu. Kozáci v Horních Uhrách.

I.

1619 Vypravovali jsme, že sněm uherský zvolil koncem května deputaci a že ji vyslal do Vídně, aby se pokusila o prostředkování ve sporu českém. Známo je, kterak arcibiskup Ostřihomský varoval krále před touto deputací a kterak výstraha alespoň při jednom členu její, při Stanislavu Thurzovi, byla odůvodněna. Když deputace podala Ferdinandovi zprávu o svém vyjednávání s Thurnem, král, jak se zdálo, svoloval k uherskému prostředkování; psalť alespoň v tomto smyslu na sněm prešpurský vyzývaje jej, aby se s Čechy dal do vyjednávání a aby od nich zvěděl podmínky, za kterými by se chtěli poddati. Svolení k tomu však dal jen s tím vyminěním, aby se nestalo nic na ujmu jeho práv královských

v Čechách. Naproti tomu ucházeli se protestanti dolnorakouští u deputace uherské o prostředkování ve prospěch Čechů požadujíce důrazněji nežli dříve, aby Uhři neposýlali žádného vojska na pomoc Ferdinandovi.*) Žádalit přímo sněm uherský, aby se k Čechům přidal a aby k tomu účelu vypravil do Prahy poselství, kdež by se o spolku jednalo.

Nepřestávajíce na těchto písemních vyzváních i Ferdinand i protestanti dolnorakouští dali věc svou u sněmu uherského zastupovati také zvláštními vyslanci; Ferdinand poslal do Prešpurku pana Molarta a Rakušané pana ze Starhemberka, k němuž se později připojil moravský plukovník Bedřich z Tiefenbachu. Sněm prozatím jevil více ochoty v českých věcech sloužiti králi Ferdinandovi,**) někteří poslanci navrhli dokonce, aby rakouští a moravští vyslanci byli zatknuti.***) Pochopitelno tedy, že odpověď, jaké se dostalo Rakušanům, nebyla přízniva: sněm projevil sice ochotu, pokusit se o prostředkování v českém sporu, nebudou-li skrácena práva králova, ale o odvolání vojska uherského, jenž sloužilo za žold Ferdinandovi, nechtěl slyšeti ničeho.†) Jelikož také Tiefenbach přemlouval sněm k bezohlednému přidání se k Čechům, ubezpečuje při tom, že se nesmí změniti ani písmena v usnešení stavů českých a moravských, dostalo se také jemu a stavům moravským záporné odpovědi.††) V smýšlení většiny sněmovní ani tehdy nestal se žádný obrat, když Moravané ještě jednou psali do Prešpurku a dílem důvody, dílem prosbami na Uhry naléhali, aby se k Čechům přidali; arcibiskup Pazman tak mocně působil na stavy, že žádný protivný náhlad vrchu nenabyl.†††) Ve Vídni si blahořečili k takovému chování sněmu uherského domnívajíce se, že odpůrců se dotkla tato porážka; tvrdilot se alespoň, že pan z Tiefen-

*) Katona XXX., 63 a násled. Král. sněmu uherskému dd. 13. června 1619. Dolnorakouští protestanti deputaci uherské, Katona XXX. 57; uherskému sněmu, Katona XXX., 60.

**) Sněm uherský Ferdinandovi dd. 20. června 1619, u Katony XXX., 70.

***) Archiv novohradecký, Jaquot Buquoyovi dd. 27. čna. 1619. Saský st. arch. Z Vídně dd. 26. června 1619.

†) Katona, XXX., 80.

††) Katona, XXX., 91.

†††) Katona, XXX., 107.

bachu nyní mluví jen o míru a že lítosť projevuje.*) A jak by se také neoddávali dobrým nadějím, když sám arcibiskup Ostřihomský považoval za možné, že stavové uherští poskytnou pomoc králi svému, bude-li smírné prostředkování s Čechy marné a když Emerich Thurzo, strýc Stanislavův, zaslal psaní arciknížeti Leopoldovi, jímž způsobem nejpokornějším nabízel služby svoje! Hraběte Althana, jenž tehdáž cestoval Uhrami do Polska, tolik šlechticů ubezpečovalo o své oddanosti a věrnosti k rodu královskému, že koncem července podal o tom nadšenou zprávu arciknížeti Leopoldovi dokládaje, že král se může spoléhati na věrnosť Uhrů. A předce všecky tyto naděje stavěny byly na písku:**) o panu z Tiefenbachu je jisto, že Uhry štval bez přítrže proti dynastii královské a že uherské protestanty s dobrým zdarem nabádal, aby se k Čechům přidali, a jak skutečně smýšlel Emerich Thurzo, ukázalo se jasně o několik neděl později.***)

Ostatně ve Vídni důvěrné smýšlení muselo brzy ustoupiti jiným náhledům, když palatin naléhal na sněm, aby se počalo jednati o předlohách královských. Ferdinand požadoval, aby povolena byla berna, jenž se měla vynaložiti hlavně na lepší vyzbrojení pevností pohraničných a na opatření prostředků obhajovacích proti nájezdům tureckým. Příležitosti této chopili se protestanti, aby se vzdali posavadní své nerozhodnosti. Prohlásiliť, že nepočnou dříve jednati, dokud rozličným jejich požadavkům a stížnostem nebude vyhověno. Avšak každý jejich požadavek byl takového druhu, že jednání o něm mohlo se vléci do nekonečna, tak na př. požadovali, aby král uznal svobodné volební právo uherských stavů při obsazování trůnu†) a aby tak dostatečně bylo zjištěno, co vyjednáváním předešlého roku stalo se pochybným; dále požadovali,

---

*) Archiv novohrad. Jaquot Buquoyovi dd. 1. července 1619.

**) Místodržitelský archiv v Inšpruku, Emericus Thurzo ad archid. Leopoldum dd. 3. července 1619. — Tamt. Althan Leopoldovi dd. 30. července 1619.

***) Sas. st. arch. Lebzelter Schönbergovi dd. 7./17. čce. 1619. — Katona XXX., 183.

†) Katona, XXX., 119. Král měl potvrditi: „regnum hoc eligendorum principum sive regum suorum absoluta et perpetua gaudere potestate atque facultate.“

aby velitelství v pevnostech svěřováno bylo jen rozeným Uhrům; aby protestanti dosazováni byli ke všem úřadům a soudům zrovna tak jako katolíci. I přednášeli při této příležitosti mnohé stížnosti, že svoboda náboženská, která byla mírem Vídeňským a přísahami Matiáše a Ferdinanda zabezpečena, se porušuje, že jednotliví šlechtici znesvětili kostely protestantské, duchovní jejich zapudili a přívržence jejich nutili k náboženství katolickému. K tomu hned navrhovali, aby jesuiti byli z Uher vyhnáni a kdo je od nich vychován, aby nesměl obdržeti žádného obročí, což směřovalo přede vším proti arcibiskupu Ostřihomskému, Pazmanovi, chovanci jesuitů.

Také v českých záležitostech vzdali se protestanti své zdrželivosti uznávajíce za odůvodněné žaloby Rakušanů a Čechů na lid vojenský v Uhrách najímaný, jenž dopouští se největšího loupežení na pochodu vlastní zemí; i přáli si, aby lid ten byl ponechán v Uhrách a místo něho aby odstraněni byli ze všech pevností cizí žoldnéři. Dále si stěžovali na všeliké zlořády v uherské finanční správě a na působnosť rakouské dvorní komory, kteráž mnohé příjmy z Uher bezprostředně vybírá; stěžovali si na sužování statkářů od jednotlivých velitelů pevnostních, na mnohé výstřednosti, jakých se dopouštějí loupeživí hejduci, na násilnictví, jakým prý se stal pověstným probošt prešpurský Balasfi, od nás již jmenovaný a konečně na bezpráví, jaké se stalo rodině Chyoronově, poněvadž prý se jí jisté platy proti právu odepírají. Tyto žaloby a četné jiné stížnosti svědčí ovšem dostatečně o bídném stavu uherského státnictví.*) Jak dalece byli tím vinni špatná vláda za posledních desítiletí, cizí panovníci, nepoddajnosť, hejřivosť a lenivosť šlechty uherské, nechceme tuto rozebírati.

Jelikož palatin nadarmo se vynasnažoval přemluviti protestanty, aby stížností svých na sněmě nepodali a aby přistoupili k poradám o předlohách královských, katolíci museli zdvihnouti pohozenou jim rukavici a pokusit se o vyvrácení těchto výčitek. Je-li pravdiva jen polovička toho, co oni zase uvedli, protestanti dopouštěli se mnohem většího křivdění. Nejen že překáželi katolíkům, kde a jak mohli v svobodném vyznávání víry, nýbrž v mnohých

*) Katona XXX., 128—162.

případech sáhali také mocí na jejich kněze, které bili a s nimi vůbec hanebně nakládali. Stížností protestantů na soudnictví, na správu politickou a finanční katolíci nevyvraceli, poněvadž, jak se zdá, věcí přednešených vyvrátiti nemohli.

Nevíme, jakým způsobem vedl se dále na sněmě spor mezi stranami náboženskými, jen tolik je nám známo, že sněm byl roz-
1619 puštěn dne 13. srpna, když se ukázalo, že nadarmo se očekávalo svolení jeho k tomu, aby zemská insurekce svolána byla proti nepřátelům Ferdinandovým. Strana katolická neměla ani tušení, jaký převrat připravoval se právě touto dobou ze Sedmihradska a že kníže této země Bethlen Gabor právě koná přípravy, aby vystoupil na bojiště a přidružil se k nepřátelům Ferdinandovým.*)

Ze zpráv, kteréž jsou nám přístupny,**) vysvítá, že Bethlen původně nabídl císaři svou pomoc proti Čechům, nabídnutí jeho však nebylo asi dosti opravdové, jelikož ve Vídni nikdy se neuvažovalo. Naproti tomu přátelé hnutí českého záhy skládali v Bethlena Gabora velké naděje, ačkoliv s nimi nevyhledával žádného spojení. Když Stanislav Thurzo měl s hrabětem Thurnem tajnou onu poradu před Vídní a když se při tom uvažovalo, jak by Uhry mohly býti získány pro spolek s Čechami, snad tehdáž pozornosť obou mužů upřela se na Bethlena Gabora. Kdyby kníže Sedmihradský sebera zbrojné síly svoje vtrhl do Uher, byla naděje, že šlechta protestantská skupí se kolem něho, že svrhne panství

*) V uherských, nám přístupných dějepisech nenalezli jsme bližších zpráv o bezprostředních příčinách, kterýmiž kníže Sedmihradský Bethlen Gabor odhodlal se k tomuto rozhodnému kroku; a také není dostatek světla o zápasech mezi Bethlenem a Ferdinandem, zajisté proto, že material, jenž by poskytnouti mohl poučení, roztroušen je na mnohých a od sebe příliš vzdálených místech a že je lze dopátrati se ho jen tehdy, když se bádá o všeobecných dějinách této doby. Také nám zajisté ostaly mnohé více nebo méně důležité listiny skrytými; předce však, jak za to máme, dodělali jsme se podrobné a spolehlivé známosti o průběhu událostí, tak že k vypravování svému o českém povstání můžeme připojiti dějiny povstání uherského a tak doplniti líčení svoje.

**) Katona XXX. a Mnich. st. arch. 50/23. Bethlen ad comitatum Soproniensem dd. 12. září 1619 a v jiných listech. Archiv inšprucký, List Gratianiho Bethlenovi dd. 6./16. července 1619. Tamt. Ondřej Doczy Ferdinandovi dd. 20./30. července 1619.

katolické, kteréž beztoho mělo sloupy své jen v bohatých knížatech církevních a že škody své nahradí si statky církevními. Zajisté tedy v dorozumění s Thurnem vydal se Thurzo do Sedmihradska, aby v tom smyslu působil na knížete. Když o několik dní později Bedřich z Tiefenbachu na sněmě prešpurském hleděl získati šlechtu protestantskou, uznávali také tam všickni nezbytnou potřebu, obrátit se na Bethlena, jehož řízením by se válka započala. Zejmena uvádějí se členové rodů Rakoczi, Thurzo, Szechy a Preni,*) kteří působili pro spolek s Čechy a kteří vypravili jakéhosi Zmeskala k Bethlenovi, aby jej získal. A tomuto vyslanci přičítá se hlavní zásluha, že Bethlen později se připojil.**)

Bethlenovi nastal okamžik rozhodné důležitosti: měl vyhověti přání přednešenému a pustiti se do boje s Ferdinandem, nebo měl se spokojiti s mocí již nabytou? V důvěrném rozhovoru s několika českými vyslanci, kterýž veden byl o rok později při hostině, poloopilý Bethlen vypravoval jaksi důvěrně, že nepodceňoval nebezpečenství, kteréž mu hrozilo, když se rozhodoval: v Uhrách byl hluboký mír, když táhl proti císaři, i nemohl prý se bezpečně spoléhati, že země se mu neopře, ale předce že se boje odvážil.***) Nemyslíme však, že ho trápila starosť z odporu Uher, poněvadž co Maďar a protestant byl jist sympatiemi velké většiny obyvatelstva; jemu působili starosť Turci, kteří by byli zajisté využitkovali pro sebe změnu v panství uherském a jak se mohl Bethlen nadíti, že jim bude moci klásti odpor důraznější a lepší nežli rod Habsburský s bohatými svými pomůckami? Ale ctižádosť a bojovnosť způsobily, že všecky obavy potlačiv odhodlal se k boji proti Ferdinandovi.

---

*) Katona XXX., 185.

**) U Katony XXX., 185 sluje tento posel „generosus dominus Zmeskal", ale o tom, jak dostál svému úkolu, nepodává se žádná zpráva. Naproti tomu stojí v listě Ludvíka ze Starhemberku ke knížeti z Anhaltu dd. 7. čna. 1620 (mnich. st. arch. VI. fol. 305): „Herr Miscal (ist) des Fürsten vertrautester Rath und alter Soldat, der meistens Ursach, dass der Fürst sich aus Siebenbürgen gelassen." — Nepotřebujeme zajisté pochybovati, že Zmeskal a Miscal je osoba totožná. Užíváme prvního způsobu, jelikož je správný.

***) Skála, IV.

Od vrstevníků svých posuzován byl Bethlen rozdílně. Že katolíci spatřovali v něm vtěleného ďasa, rozumí se samo sebou, avšak i mezi protestanty, jmenovitě v Německu a v Anglii měl vážné odpůrce; považovaliť jej za muže, jenž je těsně spojen s Turky a jenž je sám tak asi polovičním Mahomedánem, tak že ho nelze ani počítati mezi knížata křesťanská. Náhledy takové asi odtud povstaly, že Bethlen ztrávil za mladosti několik let v Cařihradě a že se o něm vypravovalo, jako by se tam byl dal obřezati. Pedantský král Jakub měl o něm tak opovržlivé mínění, že mu nikdy nedopisoval, jakkoliv jej za to žádal zeť jeho Bedřich Falcký. Na dráze, kterou Bethlen urazil, aby se domohl vysokého svého postavení, nemohl se ovšem přísně držeti všech zásad ctnostných, jako to jiný osudem již napřed pro hodnosť knížecí určený muž činiti může ale také nečiní.

Náležeje k nižší šlechtě Bethlen oddal se již v 17. roce věku svého řemeslu válečnému a po celý svůj život súčastnil se v 42 větších nebo menších bitvách. Jmění jeho bylo původně tak nepatrné, že v peněžních svých nesnázích nezdál se poskytovati věřitelům dostatečné záruky, tak že jednou v Košici nadarmo se ucházel o půjčku 100 zl. u jakéhosi kupce. Když dosáhl hodnosti knížecí, chválilo se při něm, že má zrovna tak výtečnou paměť jako soudnosť a že jeví lásku k snahám vědeckým. O jazykových jeho vědomostech se ví, že mluvil jen maďarsky a latinsky; v latině se beztoho skoro všickni Uhři více nebo méně vyznali. Byl horlivým kalvinianem a rád se dávaje do hovorů náboženských stranu svou hájil proti všem útokům. Co do zevnějšku líčí se jako muž prostřední postavy a dosti tělnatý, s podlouhlým obličejem, jejž vroubil hustý černý vous; čelo měl široké, ale nos ošklivý, vyhnutý a na konci tlustý a pak široká ústa, v nichž byly řídké zuby. Zevnějškem svým tedy nepředstavoval se jako muž krásný, ale jako člověk silný a rázný; a skutečně také byl velmi přísný na svou družinu, tak že mu vytýkáno i tvrdé chování. Pití vína oddán byl vášnivě; o státních záležitostech mohlo se s ním mluviti jen ráno, poněvadž před polednem byl již napilý. První jeho manželka Zuzana Karolyiova, která touto dobou ještě žila,

chválena byla pro svou zbožnosť a život domácí; vypravuje se o ní, že, ač byla kněžnou, pomáhala v kuchyni.*)

Pakli Stanislav Thurzo hned od Thurna se vydal k Bethlenovi, mohl k němu doraziti ještě do konce června; a snad také Zmeskal nepřibyl ke knížeti o mnoho později. Bethlen rozhodl se zajisté již v červenci, neboť jak jináče byla by mohla povstati pověsť, že vytáhl ze Sedmihradska, kteráž se v Praze rozšířila dne 20. srpna.**) Původem pověsti bylo snad důvěrné sdělení, kteréž 1619
byl Thurn učinil některým direktorům. Bethlen Gabor, rozhodnuv se osud svůj spoutati s osudem Čechů, vyslal někdejšího vojvodu Valašského, jenž se v dopisech z doby tehdejší vesměs jmenuje Marek „Vaida", snad již v červenci k Thurnovi, aby mu oznámil své válečné zámysly a podporu svou mu nabídl, ale zároveň jej dal požádati, aby rozhodnutí toto prozatím ještě tajil. Thurn byl tím překvapen co nejpříjemněji a mněl se býti u cíle svých snů, vida uskutečněn spolek, jenž nad Ferdinandem musel zvítěziti. Thurn si kladl jen to za výminku, aby rozhodnutí Bethlenovo směl sděliti třem direktorům, k čemuž vyslanec jen stěží svolil, jelikož výsledek zdál se býti pojištěnějším, nebudou-li zámysly Bethlenovy nikomu dříve známy. Předce však svolil. A jak odůvodněna byla jeho opatrnosť, ukázala právě pověsť, kteráž v Praze kolovala a kteráž nejspíše jen ze sdělení Thurnova povstala.***)

Bethlen započal válečnou svou činnost tím, že hleděl zahladit nedůvěru, kterou zbrojení jeho muselo vzbuditi u katolíků; stavěl se tedy, jako by směřovalo proti Turkům. Asi v polovici července psal Jiřímu Doczimu, jenž velel jednomu sboru královského vojska v Uhrách, že Porta kuje špatné plány a že tedy pro všecken případ

*) Archiv místodržitelský v Inšpruku, Charakteristika Bethlena Gabora. Katona XXX., 482. Sas. st. arch. Psaní Lebzelterovo dd. 21. srp./10. září 1619.

**) Skála III., 271.

***) St. arch. ve Vídni, Thurn neznámé osobě sine dato. Thurn podává zprávu o vyjednávání s Vaidou bez dat a tak se jen domníváme, že Marek měl rozmluvu s Thurnem koncem července nebo z počátku srpna; ale tomu žádným způsobem nevěříme, že by byl Bethlen vypravil dříve posla k Thurnovi, nežli naň účinkovali Thurzo a Zmeškal ve smyslu českém.

se musí připraviti. Při tom zároveň ubezpečoval o své neobmezené oddanosti k Ferdinandovi, nabízeje se, že mu buď sám potáhne na pomoc nebo že velitelství nad svým vojskem svěří jiné osobě. Slova jeho zněla tak upřímně, že Doczi nechal se jimi oklamati a že se otázal Ferdinanda, nemá-li knížete podporovati proti Turkům a nemá-li snad svolati insurekci několika žup.*) Bethlen dokonal zbrojení své tou dobou, kdy sněm uherský se rozešel. Podle toho, jaký směr vzalo jednání sněmovní ke konci, mohl býti jist, jakmile odloží škrabošku, že v Uhrách nesetká se se zvláštním odporem.
1619 Dne 18. srpna nechtěje tajemství více zachovávati, vzkázal českým direktorům, že v září vtrhne s vojskem svým do Moravy; i žádal je, aby podle toho své operace upravili a prozatím každé větší bitvě se vyhýbali.**) Za několik dní po tomto psaní přibyli dva vyslanci, jenž ubezpečovali direktory, že Bethlen táhne se 40.000 muži z Kološe***) a že Čechům pošle na pomoc nejméně 20.000 mužů. V Praze nad touto zprávou radostně zajásali; předce však také z protestantů mnozí nebyli potěšeni z nastávajícího příchodu sborů uherských, bojíce se, že bude míti za následek rozšíření panství tureckého. Touto bázní před budoucností nenechali se však direktoři mýliti a knížeti Sedmihradskému odpověděli na jeho nabídnutí slovy neobmezenou vděčnosť projevujícími.†) Při bídném stavu, v jakém se tehdáž nalézalo jejich vojenství, nemohli také učiniti nic jiného.

Kterého dne dal se Bethlen na pochod ze Sedmihradska a jak velké bylo jeho vojsko, není nám dostatečně známo. Velitelé jeho Rákoczi a Széchy táhli napřed; první měl udeřiti na Košici a druhý měl táhnouti na Prešpurk. Rákoczi dorazil dne 3. září s 5000 jezdci před Košici a byl by byl asi sotva s to, aby se toho města zmocnil, kdyby bylo měšťanstvo podporovalo královského

*) Místodržitelský arch. v Inšpruku. Doczi Ferdinandovi dd. 20. července 1619; v Satmaru.

**) Skála III., 337. Mnich. st. arch. Albrecht ze Solmsu Grünovi dd. 6./16. září 1619.

***) Skála III., 338. Odpověď českých direktorů Bethlenovi dd. 9. září 1619 v sask. st. arch.

†) Skála III. a Saský st. arch. List Lebzelterův dd. 31. srpna / 10. září 1619.

velitele Ondřeje Docziho, jenž měl malou posádku ale dostatek děl. Avšak měšťanstvo, s nímž se byl Rákoczi dorozuměl, nechtělo ani slyšeti o odporu a jelikož také posádka se prohlásila pro nepřítele, viděl se Doczi opuštěna a vzdal se nepříteli. Dne 5. září vešel Rákoczi do města. Jelikož Košice byla skoro úplně protestantská, nesmělo si vojsko Rákoczyho dovolit žádných výtržností a muselo přestati na zavraždění tří kněží katolických, kteří mu padli do rukou.*)

Co se ty věci dály v Košici, Széchy táhl k Prešpurku, aby překazil spojení se uherských vojů, které na rozkaz palatina byly najímány k hájení tohoto města. Bethlen tažení Széchyho tím podporoval, že z Debrecína, kam zatím přibyl, zasýlal psaní jednotlivým župám a vynikajícím náčelníkům, prohlašuje v nich, že přichází s vojskem svým jen na ochranu ohrožených zájmů protestantských a k potrestání násilí, kteréž se páchá na Uhřích.**) Také palatinovi zaslal list, ale Forgach ostal věren svému králi, ačkoli rychlé úspěchy knížete Sedmihradského mohly jej zaraziti. Věrnosť svou osvědčil způsobem, jakým odpověděl na list Bethlenův; vyvraceltť domnělé důvody Bethlenovy kus za kusem a vyhlásil jej za pokrytce, jemuž běží jen o ukojení choutek dobyvačných bez ohledu na to, do jakého nebezpečenství upadá vlasť jeho před Turky.***)

Bethlen nebyl od předsevzetí svého odvrácen ani tímto psaním ani druhým, kteréž asi zároveň obdržel od krále Polského. On se rychle, neřku-li náhle, rozhodl pro jednu stranu a nyní byl odhodlán vytrvati. Dříve než tato výstražná psaní obdržel, ustanovil operace Széchyho také tím podporovati, že za ním vypravil silné oddělení, asi 12—13.000 mužů pod Redeyem. Aby sbor tento mohl rychle postupovati, odložil veškerá svá zavazadla, kteréž kníže sám se sborem svým dále dopravoval. Zároveň dal Bethlen

---

*) Saský st. arch. Zpráva o dobytí Košice dd. 12. září 1619. — Tamtéž dd. 19. září 1619. — Tamt. Bethlen Thurnovi dd. 18. září 1619.

**) Mnich. st. arch. Bethlen župě Přešpurské dd. 12. září 1619. — Tamt. Bethlen Nedasdymu dd. 12. září 1619. — Víd. st. arch., Bethlen Stanislavu Thurzovi dd. 12. září 1619.

***) Víd. st. arch., Palatin Bethlenovi dd. 23. září 1619.

o těch všech pohybech zpraviti plukovníka Bedřicha z Tiefenbachu, jenž velel lidu moravskému, vyzývaje jej, aby operoval v dorozumění se Széchym a Redeyem, by poraziti mohli Dampierra a Bosniaka, jenž velel vojsku na rozkaz palatina najatému. Hraběti Thurnovi, jejž taktéž zpravil o svých opatřeních, slíbil, že s celým vojskem vtrhne nejdéle dne 10. nebo 12. října do Trnavy.*)

Zavazadla nebyla však jedinou příčinou, pro kterou Bethlen tak rychle nepostupoval; nutilyť jej také jiné velmi závažné důvody, aby se na několik dní zastavil v Košici. Bethlenovi běželo o to, zjednati podniku svému schválení veřejného mínění, a jelikož se tak nemohlo státi sněmem zemským, pokud se nezmocnil Prešpurku, chtěl si tedy schválení takové opatřiti improvisovaným sjezdem stavovským. Proto pozval zástupce měst hornouherských a magnaty z horních Uher do Košice, aby si zjednal souhlas jejich k podniku svému proti Ferdinandovi.**) Města a šlechta protestantská vyhověli pozvání jeho, umluveno s nimi přátelské dohodnutí a tím byl podnik Bethlenův dodatečně schválen. Když do Vídně došla zpráva o jeho pokrocích, ujalo se tam přesvědčení, že celé Uhry povstanou a že budou ztraceny pro Ferdinanda. Jen o pevnosti uherské, které byly z větší části obsazeny vojskem německým, nebyl strach tak přílišný a konalo se, pokud bylo možno, opatření, aby se mohly udržeti nejdůležitější z nich, jmenovitě Rab, Komárno, Prešpurk, Kysek, Neuhäusel a Vácov.***) Na Filek bylo pozdě, padlť hned z počátku do rukou Bethlenových a za několik dní také posádka Neuhäuslu, jenž se skládala nejvíce z Uhrů, ač byla před několika dny přisahala Ferdinandovi, nabídla Bethlenovi své služby a vydala mu plukovníka Koharyho.†)

Nežli uplynul měsíc září, vypravil Bethlen Gabor do Prahy druhé poselství, jež vedl Marek Vaida. Tentokráte chtěl ustanoviti cenu, za jakou by byl Čechům k službám. Vaida podal

---

*) Saský st. arch., Bethlen Thurnovi dd. 18. září 1619.

**) Katona.

***) Saský st. arch. Leopold Sasku kurf. dd. 25. září 1619. — Tamt. z Vídně 25. a 26. září 1619.

†) Saský st. arch. Leopold Sasku kurf. dd. 2. října 1619. — Mnich. st. arch. Palatin arciknížeti Leopoldovi dd. 30. září 1619.

direktorům zprávu o tom, co pán jeho už vykonal: jak za krátký čas podmanil si horní a dolní Uhry, a jak skoro veškeré své jmění vynaložil na zbrojení a na vyplácení žoldu vojsku. Na to Vaida jménem Bethlenovým projevil naději, že Čechové dají k tomu své svolení, aby k doplnění svého vítězství a k úplnému přemožení nepřítele opanovati mohl také Štýrsko a země k němu náležité, jelikož beztoho již jednou k Uhrám náležely. Konečně — a to nejvíce dojalo jeho posluchače — požadoval, aby Čechové podepřeli pána jeho vydatnou a značnou sumou peněz, jelikož není s to, aby žold mohl dále sám zapravovati.*) Nám odpověď direktorů není známa, nevíme, zdali svolili k obsazení Štýrska a ostatních zemí nebo ne; žádosť Bethlenovu, aby jej podporovali penězi, však zajisté vyřídili planými sliby a nadějemi.

Bethlen ještě dříve nežli se dozvěděl, jakým způsobem odměněno bude od Čechů jeho spojenství, nastoupil tažení k hranici rakouské. Dne 5. října dostal se do Prony u Kremnice a odtud 1619 psal arciknížeti Leopoldovi. Co vytáhl do boje, obnovil tím poprvé spojení své s panující dynastií; zároveň to byla odpověď na list, kterýž mu byl zaslal arcikníže, když obdržel zprávu, že Bethlen vtrhl do Uher. Psaním měl se podnik tento ospravedlniti, ale na obhájení útoku uvedeny hlavně věci vymyšlené. Tak na př. Bethlen udával, že jen na snažné prosby a nalehání lidu uherského odhodlal se k tomuto tažení, což nebylo správné, jak vysvítá z vlastního nahoře uvedeného prohlášení knížete Bethlena před vyslanci českými. Sem náleží také ten výmysl, že sultán k útoku tomu dal mu svolení, neboť poměr Porty k Bethlenovi nebyl touto dobou, jak bude později vypravováno, úplně přátelský.

Když Bethlen dne 9. října dorazil do Trnavy, oznámil odtud 1619 hraběti Thurnovi a stavům českým, že vyslal do Moravy na pomoc Redeye s 10.000 muži; ale má-li pomoc svou dále poskytovati a dále se vynasnažovati, že Čechové musejí splniti jeho požadavky, které Vaida v Praze přednesl.**)

---

*) Saský st. arch. Zpráva Lebzelterova dd 3./13. října 1619. — Víd. st. arch. z Prahy dd. 13. října 1619.

**) Sas. st. arch. Bethlen Thurnovi dd. 9. října 1619 v Trnavě. — Tamt. Bethlen stavům českým dd. 10. října 1619.

Z Trnavy snažil se Bethlen dostati do své moci Prešpurk, klíč k Moravě a k Rakousům. Harcovníci jeho v první polovici měsíce října prodírali se po pravém břehu Dunaje až k Haimburku a Petronelu a šířili strach v obyvatelstvu, které od nich mnoho zakoušelo, ať bylo katolické nebo protestantské. Dne 14. října odvážil se Bethlen útoku na Prešpurk. Palatin několik dní před tím žádal arciknížete Leopolda co nejdůtklivěji o vydatné sesílení posádky prešpurské, jmenovitě také aby mu poslal Dampierra se vším jeho vojskem.*) Leopold vyhověl jen žádosti za sesílení posádky tím, že poslal do Prešpurku 1500 mužů pěchoty a 500 jezdců**) pod Rudolfem z Tiefenbachu, bratrem moravského plukovníka. Počet tento však nedostačil proti nepříteli desetkráte silnějšímu. Bethlen zajisté udeřiv na královské vojsko v předměstí prešpurském, porazil je úplně na hlavu, tak že Tiefenbach mohl se spasiti jen s 800 muži tím způsobem, že rychle se přepravil na pravý břeh Dunaje a k Mostu nad Litavou odtáhl, při čemž děla svá ponořil do Dunaje.***) Obyvatelé prešpurští nebránili vítězi přístupu do města; jen na hradě, kde se chovala koruna královská, hájil se palatin ještě nějaký čas, ale nemoha klásti vydatný odpor, po krátkém vyjednávání vydal hrad a korunu knížeti Sedmihradskému. Nyní svolil také Forgach při vší své věrnosti k Ferdinandovi k přání Bethlenovu a svolal do Prešpurku sněm zemský na 11. listopadu, ačkoliv k tomu neměl práva bez předchozího svolení králova.†)

Zpráva o dobytí Prešpurku způsobila ve Vídni velký poplach, jenž zvyšován ještě četnými uprchlíky z Uher, jmenovitě mnichy a jeptiškami. Příchod jejich poplašil také ty, kdo před povstalci

---

*) Forgach arciknížeti Leopoldovi dd. 5. října 1619. Firnhaber v Sitzungsberichte der kais. Akademie 1858. Mnich. st. arch. Forgach arcikn. Leopoldovi dd. 6. října 1619.

**) Forgach Leopoldovi dd. 10. a 11. října 1619. U Firnhabera.

***) Saský st. arch. Z Vídně dd. 16. října 1619. Hatvan str. 160. Rudolf z Tiefenbachu Leopoldovi bez datum.

†) Místodržitelský arch. v Inšpruku. Vypsání uherského sněmu dd. 20. října 1619. — Tamt. Patent Bethlenův z téhož datum. — Hatvan str. 162. Ferdinand Leopoldovi dd. 22. list. 1619. — Saský st. arch. Z Vídně dd. 20. října 1619. Tamt. Thurn direktorům dd. 18. října 1619.

českými a moravskými byli se utekli do Vídně jakožto do místa bezpečného; a tak počalo nové stěhování. Kníže z Liechtensteina prchal s manželkou a dítkami do Horních Rakous, kardinál z Dietrichšteina a mnozí jiní kněží taktéž se hleděli spasiti útěkem. Sám císař, jenž se právě vrátil z Frankfurtu, nepovažoval Víděň za bydliště dosti bezpečné a odebral se do Štýrského Hradce, kamž jej předešlo několik set uprchlíků, kteří v tamější koleji jesuitské nalezli přístřeší a zaopatření.*) Tak byla Víděň sobě samé ponechána, a nesmírný byl nářek chudého obyvatelstva, jenž nemělo prostředků, aby dále cestovalo, a jenž ani ve Vídni nenalézalo dostatečné výživy.

II.

Líčili jsme smutný stav, v jakém se nalézalo vojsko české v měsíci září a ukázali jsme, jak Buquoyovi nemohlo vydatně odporovati a jak neustále ustupovalo ku Praze. Úplná porážka vojska českého zdála se býti nevyhnutelnou. Tu došla zpráva o tažení Bethlenově na Prešpurk, jenž císařského velitele donutila k rychlému ústupu do Rakous, poněvadž nesměl dopustit, aby Dampierre sám zápasil se silnějším vojskem moravským a uherským, a poněvadž Víděň musel hájiti proti novým útokům. Zdali by byl neučinil lépe, kdyby byl napřed podnikl připravovaný útok na české vojsko, a pak teprvé se obrátil proti Bethlenovi, nechceme dále rozebírati, rychlého rozhodnutí a smělého jednání však při něm nebylo žádným způsobem; podle tehdejšího válčení vedl raději válku obrannou nežli útočnou a již z tohoto důvodu považoval za nutné, ustoupiti do Rakous. Dne 19. září vytrhl z tábora svého 1619
u Mirovic a nastoupil cestu do Rakous.

Kdyby vojsko české nebylo bývalo úplně znemravněno, a kdyby vůdcové jeho byli rozuměli svému řemeslu, nebo alespoň pochopovali svou povinnosť, byli by museli užíti této příležitosti a byli by museli vojsko císařské na ústupu jeho neustále obtěžovati. Každý útok sliboval dobrý zdar, jelikož vojsko Buquoyovo mělo

*) Lamormains Briefwechsel, vydal Dudík.

s sebou sílu zavazadel a lidu neozbrojeného, na jehož ochranu muselo vojsko postupovati v dlouhých a řídkých řetězích; a kromě toho vezeni byli ve vojště ranění, kteří postup jeho velice znesnadňovali. Avšak kletba, jenž spočívala na povstání českém neschopností jeho vůdců a bídným hospodářstvím, nyní se jevila způsobem
1619 rozhodujícím. Thurn odebral se již dne 18. září na Moravu, aby převzal vrchní velitelství nad moravským vojskem, kteréž mu bylo nabídnuto; a tak velel vojsku českému, jelikož Anhalt ještě se nedostavil, Hohenlohe, který skutečně chtěl užíti této vhodné příležitosti, pustit se za nepřítelem a na něj udeřiti. Avšak v okamžiku tak mnohoslibném vypovědělo mu veškero vojsko poslušenství, prohlašujíc, že se nehne z nynějšího táboru, dokud mu nebude vyplacen slíbený žold tříměsíční; žoldnéři tedy místo nepřítele ohrožovali vlastní zemi! Podplukovník Schlammersdorf pospíšil do Prahy a zapřisahal direktory, aby učinili svou povinnosť; Hohenlohe dal jim vzkázati, bude-li vojsko ještě déle odbýváno prázdnými slovy, nechať se připraví nejen na útok jeho, nýbrž také na to, že zároveň povstane obyvatelstvo venkovské k zoufalství dohnané.*)

Na potupu direktorů musí se říci, že vždy jen pohrůžky a bezprostřední nebezpečenství je upomenuly na povinnosť, aby se postarali o potřebné peníze. Kdyby berna v srpnu vypsaná byla se jen částečně sešla, byly by bývaly zajisté dostatečné peníze na snadě, jelikož zatím otevřelo se také více mimořádných pramenů. Poselství vypravené ke generálním stavům, vymohlo tolik, že se tyto uvolily poskytovati Čechům měsíčně 50.000 zlatých, počínaje květnem r. 1619 a plukovník Frank, jak bylo již vypravováno, přinesl s sebou první lhůtu a zaslal ji direktorům. Dále se stavové vydlužili v Norimberce 200.000 zl., za které Unie převzala rukojemství, a peníze tyto také již byly v Praze;**) a konečně příjmy z pokut a z libovolného zabavování také vydaly značnou sumu. Tak byl před čtyřmi nedělemi Krištof Karel z Roupova,

*) Skála III., 343. — Zpráva Lebzelterova dd. 12./22. a 16./26. září 1619, v Praze.

**) Zpráva Lebzelterova dd. 9./19. září 1619.

strýc často jmenovaného direktora, pro řeči nevlastenecké odsouzen k pokutě 10.000 tolarů, kterýžto trest později potud zmírněn, že proměněn v nezúročitelnou nucenou půjčku stejně vysokou.*) Zabavování také denně něco vyneslo. Tím však není míněno zabavování statků, kteréž nyní nemělo žádných výhod, poněvadž nebylo kupců, nýbrž zabavování dědictví. Zemřel-li někdo, o němž se za to mělo, že je boháčem, byly peníze hotové, jenž se nalezly v jeho pozůstalosti, zabaveny a dědicům jeho vydány dlužní úpisy, jenž měly býti splaceny v době neurčité. Takovéto vydíračské opatření provozovalo se již po několik neděl a působilo rozhořčení tím větší, že podobného nic nestihlo, jak se samo sebou rozumělo, členy vlády. Ke všemu zabaveny ještě všecky zlaté a stříbrné nádoby, jenž uschovány byly v jednotlivých klášterech pražských, jmenovitě na Strahově, což stalo se za tou záminkou, že se zavezení jich do ciziny má zabrániti a že tedy budou lépe uschovány.**)

K rozličným příjmům, kteréž si vláda opatřovala takovýmto způsobem, přidružilo se konečně také zhoršení mince. Na rozkaz

*) Když se totiž na sněmě jednalo o návrhu Berkově, jak opatřiti peníze na žold vojsku a mnozí stavové projevovali svou nevoli nad bídným válčením českých generálů, Krištof z Roupova pravil k několika soudruhům, kdyby Buquoy vtrhl do kraje Plzeňského, že by odstoupil od povstalců a že by uznal Ferdinanda. Tato více snad ze zlosti nežli s rozmyslem pronešená slova se prozradila a Krištof z Roupouva vyzván na sněmě, aby se zodpovídal. Nezapíral, ale poznamenal, že by mu nikdo nemohl činiti výčitky, kdyby z nouze a kdyby Buquoy statky jeho zaplavil, hleděl si pomoci podle možnosti. Tato omluva vzbudila všeobecnou nevoli a měla za následek usnešení, že špatnému vlastenci uložena pokuta 10 000 tolarů. Usnešení toto svědčí dostatečně o přání stavů, aby peníze sehnali jakýmkoli spůsobem. Na prosby a zaklínání potrestaného stavové konečně pokutu tuto přeměnili v nucenou nezúročitelnou půjčku, k níž Krištof z Roupova musel se na čtyry léta zavázati.

**) Zpráva Lebzelterova dd. 16./26. září 1619. Praví: Ein Aufstand unter dem Volk ist ziemlich wahrscheinlich, sinthemal nicht allein die armen Leut mit grossen unerschwinglichen Contributionen und anderen Auflagen ufs euserste beschwert, sondern auch sonsten mit ihnen ganz tyrannisch verfahren will werden. Dann wan jemand stirbt, bei dem man etwas zu bekommen vermeint, fährt man ohne alle rechtmässige Ursach zu und sperrt den Erben die Verlassenschaft, ist etwas von bar Geld und Silbergeschirre vorhanden, so nimmt man daselbst zwar uf vertroste Wiedererstattung gewaltthätiger Weiss hinweg.

direktorů raženo bylo značné množství drobných peněz špatnějších nežli měly býti podle zákona. Opatření toto snad se mohlo udržeti v tajnosti a bylo by prospělo alespoň na nějaký čas, ale jelikož direktoři zároveň penězům starším dali vyšší cenu, lidé brzy prohledli finanční jejich operaci, která tedy neměla žádoucího výsledku, poněvadž všemu zboží přirazilo.*) Mimořádnými příjmy a touto operací sehnala vláda do září asi 400.000 zl., které by byly zajisté vojsko trochu upokojily, kdyby je byli direktoři poslali do tábora před lhůtou ustanovenou, ačkoliv nestačily na zaplacení žoldu tříměsíčního. Vojáci byli zatím po odchodu Schlammersdorfově do Prahy na prosby svých generálů nastoupili pochod do Tábora, aby nepříteli cestu zabránili. Výsledek však zdál se býti pochybným, jelikož Buquoy vzpourou vojska českého u Zalužan nabyl tři dni času. Když žoldnéři v Táboře se dozvěděli, že místo slíbeného žoldu tříměsíčního mají dostati jen splátku jakousi, jali se znovu hrozně zuřiti. Generálům svým vypověděli zase poslušnosť prohlašujíce, že potáhnou na statky direktorů a že tam ostanou tak dlouho, dokud si nepomohou ke svému žoldu. Zase to trvalo dva dni nežli na prosby svých generálů Kolony, Hohenloha a ostatních vůdců peníze přijali a poslouchati se uvolili. Hohenlohe a Kolona museli však svatosvatě přisahati, že do osmi dní přijde ještě nedoplatek žoldu.**)

Těmito sliby byli vojáci trochu upokojeni a nabyvše větší
1619 odvahy ustupováním nepřítele, táhli dále na jih, tak že dne 27. září dorazili do Veselí. Den před tím vyslal Hohenlohe 500 mušketyrů a 500 jezdců pod generálwachtmistrem Bubnou proti hradu Bechyni, jenž byl hájen malou posádkou císařskou asi 50 mužů. Bubna dorozuměv se potají s jedním vrátným, vnikl bez nesnází do hradu a zajal větší část posádky.***) Radosť z toho byla však velice zkalená zprávou, že Buquoy na ústupu svém udeřil na hrad Rosenberg a že posádka jeho se vzdala, když jí bylo dovoleno svobodně odtáhnouti. Způsobem tím dostal do své moci pevnosti

---

*) Skála III, 344.

**) Saský st. arch. Kolona a Hohenlohe direktorům dd. z Veselí 27. září 1619.

***) Saský st. arch. 172, XVI. Zpráva o dobytí hradu Bechyně dd. 27. září 1619.

Písek, Budějovice, Krumlov, Nové Hrady a Rosenberg a ovládal tak jižní část země.

Buquoy obrátiv se k Rosenberku nezvolil ovšem nejkratší cestu, aby se spojil s Dampierrem a s ním čelil útokům vojska uherského. Upadl tím do nebezpečenství, že jej předejde vojsko české, kteréž se blížilo k Veselí, kdežto on stál v Rosenberku a které tedy mělo o mnoho kratší cestu do Břeclavě; a že tak překazí důležité spojení jeho. Proti každému jinému vojsku nebyl by se vydal v takovéto nebezpečenství, jen proti posavadním svým odpůrcům směl se odvážit zabezpečiti napřed své postavení v Čechách a pak teprvé se obrátit do Břeclavě. Zpupná tato důvěra nebyla potrestána, neboť Hohenlohe neuměl zrovna tak oceniti drahý čas, jako nedovedl odpůrce svého na pravém místě a v pravý čas napadnouti. Z Veselí byl by sice rád postupoval za Buquoyem, ale obával se táhnouti k Rosenberku údolím vltavským, poněvadž Budějovice a Krumlov měly nepřátelskou posádku, od níž mohl býti napaden. Druhou stranou obával se také pustiti se přes Jindřichův Hradec k moravské Hranici a zastaviti tak Buquoyovi cestu, kdyby táhl k Břeclavi. Postoupiv tedy do Jindřichova Hradce čekal, až mu nepřítel cestu ukáže; chtělť jej sice následovati, ale ne předejíti.

Zpráva, že Bethlen přidal se k Čechům, způsobila v Rakousích mnoho radosti a protestanty tamější v jich odporu proti Ferdinandovi jen utvrdila. Když tedy arcikníže Leopold na zprávu o zvolení direktorů stavy v Rozích ostrými pohrůžkami hleděl zastrašiti tím způsobem, že zakázal nejen další jejich schůze, nýbrž že pod trestem velezrády nařídil také, aby rozpustili vojsko najaté*) a když zároveň nařídil mandaty veřejnými, aby žoldnéři stavovští, kde budou dopadeni, byli pobíjeni a zajímáni: všecky tyto rozkazy u stavů neměly žádného více účinku. Předce však se stavům v Rozích dostalo nepříjemného překvapení, když Buquoy na ústupu svém do Rakous vtáhl do Rohů a města toho se zmocnil.**) Stavové, když se blížil, město spěšným útěkem opustili, ani ne-

*) Saský st. arch. Z Vídně dd. 4. října. Tamt. dd. 13. října.
**) Diarium Kufsteinovo ve Víd. st. arch.

pomyslivše brániti se vojskem najatým, neboť k tak rozhodnému kroku nebyli ještě odhodláni.

Není nezajímavo čísti zprávu o tom, jak Buquoy a družina jeho tvářili se v Rozích, poněvadž tím nabýváme světla o zášti, jenž odlučovala strany nepřátelské. Když vrchní velitel procházel se městem se svou družinou, v níž byl také Vojtěch z Valdšteina co plukovník nově najatého valonského pluku jízdeckého a když se postavil před zámkem pana Reinharda z Buchheimu, ubíral se právě okolo jakýsi Sax, jenž byl s poměry stavovskými dobře seznámen. Buquoy dal jej zastaviti a skrze Valdšteina poptávati se po zámyslech stavů. K výslechu tomu přidružil se také pan z Buchheimu a hovor stal se prudčejším, jakmile Buchheim se zmínil o direktorech dolnorakouských a Buquoy zvolení jich prohlásil za krok revoluční. Valdštein nyní také sám za sebe a nejen co pouhý tlumočník Buquoyův vmísil se do řeči. Stavové moravští byli zabavili statky jeho, a jelikož byl tím nejvýše rozhořčen, jal se prudce vyhrožovati stavům rakouským: jejich vinou přišel prý on a soudruzi jeho o svůj majetek, ale že se za to krvavě pomstí a že je naučí tancovat podle píšťalky španělské. Když Buchheim Rakušanů se zastávaje Čechy udával za hlavní původce, Valdštein to nechtěl připustiti a obviňoval jmenovitě Hornorakušany, že oni jsou původy všeho zlého. Jejich ustanovené poselství k arciknížeti Albrechtovi a jejich vyzvání, aby vlády se ujal, je prý pouhým pokrytstvím, jelikož dobře vědí, že arcikníže Bruselu nikdy neopustí. Také plukovník Marradas vmísil se do toho a italsky pronesl mnohou nadávku na direktory rakouské, ale předce nezuřil tak jako Valdštein. Jen Buquoy mluvil mírně a důstojně.*)

1619 Odpočinuv si tři dni v Rozích vytrhl Buquoy dne 6. října ke Znojmu a tak patrně naznačil, že se hodlá spojiti s Dampierrem. Na cestě chtěl se zmocniti města Znojma překvapením, ale jelikož bylo statečně háieno od měšťanů a moravské zemské hotovosti, vzdal se svého úmyslu a táhl do Tasovic. Vojsko české, které bylo posud mnoho času promarnilo, jalo se nyní chybu svou napravovati a stíhalo velitele císařského. Hohenlohe, kterýž do

*) Saský st. arch. 9172, XVI. Z českého tábora dd. 9. října.

Rakous vnikl přes Bejdov, napadal skutečně každodenně zadní voj Buquoyův, když císařští odtáhli z Rohů. Když však Buquoy na několik dní se zastavil u Tasovic, také Hohenlohe netáhl dále, nýbrž položil se táborem u Znojma a vysýlal proti císařským jen harcovníky. V četných půtkách následujícího téhodne připisovali si Čechové vítězství a zdá se, že jim štěstí více přálo, neboť Buquoy utrpěl značné ztráty.*) Ale velitel císařský měl zajisté pojištěno spojení s Dampierrem, jelikož Hohenlohe nemohl mu více překaziti cestu do Břeclavě.

Vypravovali jsme, že Thurn opustiv Čechy dne 18. září odebral se na Moravu k vojsku tamějšímu. Jak sám tvrdí, stavové moravští svěřili mu vrchní velitelství nad svým vojskem; kdy se to stalo, nemůžeme určitě udati, ale vojsku velel zajisté od té doby, co přibyl do Nových Mlýnů (Neumühl). Cestu do tábora moravského nastoupil v průvodu 200 jezdců, kteří tvořili jeho tělesní stráž. Nepatrné toto sesílení pověsť zajisté zvětšila a byla nejspíše příčinou, že hrabě Dampierre, jenž stál právě u Nových Mlýnů a k útoku na Moravany se chystal, rychle ustoupil.**) Nebezpečí, kteréž hrozilo od Dampierra, bylo tedy prozatím odstraněno, ale před Buquoyem Thurn necítil se býti ještě dosti bezpečným, jelikož se obával, že by v táboře u Nových Mlýnů jej mohl přepadnouti a přemocí svou zničiti. Skládal tedy naději svou jedině v Bethlena, od něhož očekával, že v čas pošle na pomoc jízdu slíbenou. Když tedy dne 5. října obdržel zprávu, že jízda je už na pochodu,***) 1619
pustil všecku starosť mimo sebe a radostnou tuto událosť oslavil pitkou. Avšak předce ještě uplynul celý týden, nežli k Novým Mlýnům dorazil pomocný sbor uherský, 12.000 jezdců vedených Redeiem; Thurn vytáhl jim kus cesty vstříc s celým svým vojskem a vítal nadšenou radostí sbor pomocný, zvláště když Redei prohlásil, že se má podříditi vrchnímu velitelství Thurnovu.†) Hrabě, jenž asi sám pochyboval o svých schopnostech velitelských, nabyl

---

*) Sas. st. arch. Z českého tábora dd. u Znojma 17. října 1619.

**) Víd. st. arch. List Thurnův, bez datum.

***) Saský st. arch. 9172, 16. Thurn direktorům dd. 5. října 1619.

†) Tamt. Thurn direktorům 13. října 1619, z Nových Mlýnů.

tím přesvědčení, že pověst jeho není ještě tak ohrožena, jak se sám musel obávati.

Po příchodu pomocného vojska uherského nebylo radno pro Dampierra, aby setrval na Moravě, čekal však, až přitáhne blíže Buquoy, jenž ustupoval z Tasovic přes Lavu k Vídni, aby nepřítel nemohl se vsunouti mezi vojska císařská; a tak se stalo, že vojsko
1619 císařské odtáhlo z Moravy teprvé 20. října. Jelikož Dampierre a Buquoy ustupovali k Vídni přes Mistelbach, vojsko české a moravsko-uherské mohlo se spojiti beze vší překážky, což se také stalo dne 23. nedaleko Wülfersdorfu. Všeho vojska čítalo se nyní asi 35.000 mužů, mezi nimiž bylo ovšem 12.000 uherských jezdců, na něž nebylo nikdy lze se spolehnouti. Císařští velitelé měli dohromady asi sotva přes 20.000 mužů a tak byli o mnoho slabší. Thurn, jenž si nyní přál svésti bitvu, výsledek její tím chtěl zabezpečiti, že důtklivě prosil Bethlena, který se byl již zmocnil Prešpurku, aby postoupil k Marchegu a tak nepřítele s boku ohrožoval.*)

Zdálo se, že spojené vojsko česko-moravsko-uherské, kteréž nazývati budeme vojskem spolkovým, svede bitvu s vojskem císař-
1619 ským ještě před příchodem Bethlenovým; neboť dne 24. října dostala se k sobě vojska nepřátelská u Ulrichskirchenu na dostřel a obě strany, jak se podobalo, ochotny byly k boji. Thurn a Hohenlohe skutečně také se rozhodli, když byli dopoledne zmařili zbytečnými rozprávkami, udeřiti na nepřítele ve tři hodiny odpoledne. Boj zahájen střelbou z děl, na kterou nepřítel odpovídal, což trvalo až do noci. Na každé straně zabito a zraněno asi 100 bojovníků. Zatím přibyl z Vídně do tábora Buquoyova arcikníže Leopold a po delší poradě s ním Buquoy druhého dne ustupoval přes Dunaj. Jelikož měl s sebou takové množství zavazadel, že „se jich nikdy tolik nevidělo“ — tak alespoň zvěstoval Leopold císařovi — trval přechod přes Dunaj příliš dlouho, ačkoliv k tomu sloužil nejen most loďkový, nýbrž také lodi převozné. Spolkové vojsko hnalo

---

*) Saský st. arch. 9172, XVII. Thurn direktorům dd. 23. října 1619, z Wülfersdorfu. — Tamt. Z tábora u Ebersdorfu dd. 24. října 1619. — Tamt. Z tábora u Riegersdorfu dd. 27. října 1619. — Počet moravského vojska udává se v této zprávě na 8000 mužů.

nyní útokem na náspy, kterými most na levém břehu byl chráněn, a sice tak vydatně, že Buquoy musel vynaložiti všecky své síly, aby náspů těch uhájil. Při této příležitosti Buquoy byl lehce střelen do ruky. Když pak vojsko a věci byly přepraveny, ustoupili císařští na rozkaz arciknížete z náspů a pobořili za sebou most při levém břehu dunajském.*)

Buquoy ústupem do Vídně a pobořením mostu dunajského unikl prozatím dalším útokům; a nepřátelským generálům bylo se ohlédnouti po prostředcích, jak by se přepravili přes Dunaj. Bethlen obdržev zprávu o zatlačení Buquoye, přál štěstí velitelům českým a slíbil, že jim pošle všecky své zbrojné síly. Porada, jak by se to mělo státi, jevila se nevyhnutelnou a proto Thurn a Hohenlohe asi 27. října pospíšili od vojska k Bethlenovi do Prešpurku, aby 1619
s ním ty věci ujednali. Kníže s radostí oba pány vítaje ochoten byl započíti ihned s potřebnými poradami, předce však první dni mluvilo se více o věcech politických nežli o vojenských operacích. Tak na př. pronesl se Bethlen, že hodlá požádati říši, aby Uhry přijaty byly do sboru kurfiřtského. Snad se při tom odvolával, že nemá žádných potomků a že Uhři po smrti jeho voliti budou nového krále. Zdaliž v přívržencích falckraběte nemusela tím vzniknouti naděje, že Bedřich mohl by dosáhnouti také koruny uherské a jí panství nade vší říší Rakouskou, jako Matiáš? Hohenlohe, jenž o řečech Bethlenových a o svých nadějích podal zprávu do Prahy, připojil k tomu napomenutí, aby se jen vyjednávání s Bethlenem rychle ukončilo.**) Na Anhalta přípis učinil dojem,

*) Mnich st. arch. Leopold Ferdinandovi dd. 26. října 1619. Jsme na rozpacích, jak bychom popsati měli konec boje o náspy. Vypravování své podáváme podle zprávy Leopoldovy k Ferdinandovi, kteráž se nám zdá býti autentickou. Naproti tomu jiná zpráva v mnich. st. arch. má data zcela opáčná. Podle ní prý vojsko spolkové vzalo náspy útokem a donutilo prý císařské k rychlému útěku přes Dunaj a samo prý pobořilo most při levém břehu. Toto udání vzbuzuje v nás pochybnosť o věrohodnosti celé zprávy, neboť proč pak by vítězi bourali most, po kterém mohli stíhati nepřítele? Kromě toho vypravují o bojích na Dunaji: Saský st. arch. Zpráva z Riegersdorfu dd. 27. října 1619. Tamt. z Vídně dd. 27. října 1619. — Tamt. Zpráva z Vídně dd. 3. list. Skála III. 362 a násled.

**) Mnich. st. arch. Anhalt Solmsovi dd. 20./30. list. 1619.

jaký si Hohenlohe přál, neboť vášnivou horlivostí ujal se myšlenky, že by falckrabě mohl nabýti koruny uherské; i radil falckraběti, aby věc tu nepouštěl se zřetele. *)

Jakého druhu pak bylo vyjednávání, na jehož rychlé ukončení Hohenlohe tak naléhal? Týkalo se, jak samo sebou se rozumí, podpory peněžité, za kterou byl Bethlen požádal direktory před několika nedělemi a jelikož mu tehdejší patrně plané sliby nedostačily, vypravil do Prahy nové poselství. Bethlen se nijakž netajil před českými vůdci, že nebude s to, aby dále vedl vojsko své proti nepříteli, nebude-li vydatně podporován penězi. A tak za dva nebo tři dni po příchodu Thurnově a Hohenlohově do Prešpurku vypravil toto nové poselství s Františkem Redejem (generál téhož jména byl jiná osoba) v čele do Prahy, kdež při svém pří-
1619 chodu dne 11. listopadu setkalo se již s nově zvoleným králem. Bethlen se nabízel vésti válku proti Ferdinandovi až do jeho úplného přemožení; ale jelikož nemá k tomu potřebných peněz, požadoval náhradu 100.000 zl. za výlohy posavadní a záruku, že spojenci budou jej i v budoucnosti podporovati penězi. Již tento požadavek nemohl býti splněn při tehdejších finančních poměrech českých; tím více tedy musel překvapiti druhý požadavek Bethlenův, aby mu vyplaceno bylo 300.000 zl., poněvadž prý by jinak nemohl uhájiti pohraničných pevností proti Turkům. Vedle těchto požadavků žádal znovu, aby Čechové svolili k spojení Rakous, Štýrska, Korutan a Krajiny s korunou uherskou, jakmile země ty vyrve Ferdinandovi. Konečně požadoval, aby Čechové ve spolku s ním vypravili své vyslance do Cařihradu a tam odstranili všeliké podezření strany společného jednání.

Když požadavky tyto v Praze byly oznámeny, se všech stran ozvaly se proti nim námitky a žaloby. Nemohlyť býti ani peníze vyplaceny, ani se nepřály Bethlenovi země, po nichž lačnila sama strana falcká. Také panovaly obavy, že by to v Rakousích způsobilo špatný dojem, kdyby se tam dověděli, že se vyjednává o spojení zemí alpských s Uhrami a že se tak podporuje panství, kteréž

*) Mnich. st. arch. Hohenlohe Solmsovi nebo Bedřichovi dd. 4./14. list. 1619, v Prešpurku.

není lepší nežli turecké. Král nebo spíše rádci jeho přemýšleli po celé dni o vhodné odpovědi a odložili proto cestu do Norimberka, kamž se měli na sjezd Unionistů dostaviti již dne 12. listopadu; avšak jakkoli napínali svůj ostrovtip, nemohli předce připadnouti na odpověď, jenž by uspokojovala knížete Sedmihradského, mohliť věc jen vytáčkami protahovati. Jinak alespoň nemůžeme si vykládati, když Bedřich na nároky Bethlenovy na země alpské odpověděl v ten smysl, že bez rady a souhlasu Unionistů nyní v Norimberce shromážděných nemůže sděliti svého náhledu a když na požadavky Bethlenovy o penězích odpověděl, že další vyjednávání v té věci svěřil hraběti Hohenlohovi. Od sněmu českého, jenž byl právě v Praze shromážděn, obdržel Bethlen odpověď, že členové jeho k vyřízení věcí tak vysoce důležitých nejsou dostatečně splnomocněni a že budou teprvé později s to, aby mu oznámili své usnešení.*)

Co poselství uherské bylo na cestě do Prahy, odkudž později mělo přinésti odpověď tak máloslibnou, v Prešpurku počaly porady o dalším vedení války. Zdá se, že Thurn a Hohenlohe nebyli srozuměni s návrhem Bethlenovým, aby veškero vojsko spolkové převedeno bylo přes Dunaj u Prešpurku. Byliť toho náhledu, aby jen sbory moravské a uherské přešly přes Dunaj pod Vídní, ale vojsko české aby se položilo před Vídní na levém břehu a aby zabránilo Buquoyovi, kdyby se chtěl zase dostati na levý břeh. Návrh Bethlenův však došel konečně všeobecného souhlasu a kus jeho plánu proveden ihned tím způsobem, že Redej se svým sborem táhl nazpátek do Prešpurku, tam přešel přes Dunaj a pak postupoval k mostu nad Litavou, kde byl dne 9. listopadu napaden od 1619
Buquoye. Uhři uvedení z počátku v nepořádek, utrpěli při tom jakousi škodu, ale vzpamatovavše se brzy postoupili sami proti císařským, způsobili jim ztráty těžké a jen nedostatek kázně spasil vojsko Ferdinandovo před úplnou porážkou.**) Zatím Bethlen po-

*) Skála III. 392 a násled. Saský st. arch.: Zpráva Lebzelterova dd. 3./13. a 6./16. list. 1619. Výmarský st. arch: Zpráva Rüppelova dd. 13. list. 1619. Mnich. st. arch. Camerarius Grünovi 26. října / 5. list. 1619.

**) Skála III., 367 a 392. — Mnich. st. arch. Böhmen. Thurn stavům českým dd. 10. list. 1619.

ložil u Prešpurku most loďkový a jelikož tak zjednán bezpečný přechod přes Dunaj, postoupil Hohenlohe s českým vojskem k Preš-
19 purku a přešel tam přes Dunaj dne 21. listopadu a v dnech následujících. Thurn a Hohenlohe podali o tom zprávu knížeti z Anhaltu*) a způsobili tak nemalé obavy, neboť kníže dobře nahlížel velké nebezpečenství, jaké by porážka spojenců měla za následek, poněvadž by jim Dunaj zabraňoval bezpečný ústup, kdežto Čechy vydány byly úplně v šanc žoldnéřům italským, kteří táhli k Pasovu.

Avšak nejen tyto důvody odporovaly plánu nyní prováděnému, nýbrž také nedostatky, jimiž strádalo vojsko české a jenž se zase křiklavě jevily. Již uplynuly zase dva měsíce od té doby, kdy vojákům byl vyplacen žold s takovými obtížemi sehnaný a nyní počali zase pronášeti slova pohrůžná, kteráž nevěstila dráhu vítěznou. Nová hotovosť také nedostávala žoldu od těch, kdo ji byli povinni vydržovati. Bída a nouze šířily se na všech stranách a osvědčovaly se strašným přibýváním nemocí a úmrtí, kteréž více nežli desátou částť vojska zachvátily. Thurn, jenž o křiklavých těchto poměrech podal zprávu do Prahy**) a jenž nejdůtklivějším způsobem požadoval vojsko nově najaté, nedal se přes to odvrátiti od plánu válečného a urychlil soustředění vojska spolkového, jenž obnášelo asi 30.000 mužů — 18.000 Čechů, Moravanů a Slezanů a 12.000 mužů pomocného vojska uherského — nepočítaje vojsko, jemuž velel Bethlen a kteréž jedna zpráva, ovšem přemrštěná, páčí na 40.000 mužů. S vojskem spolkovým, k němuž se také na několik
19 dní připojil Bethlen s částí svého vojska, Thurn dne 26. listopadu táhl k Mostu nad Litavou, kde ještě téhož večera udeřil na tábor Buquoyův a císařské donutil k ústupu na Vídeň.

Den před tím Ferdinand, jenž považoval asi za svou povinnosť, prítomností svou dodati mysli Vídeňanům, přibyl do Vídně. Po zvolení svém na trůn německý odebral se po krátkém pobytu ve Vídni do Št. Hradce, kde se pozdržel až do této doby snad pro jednání sněmu zemského nebo pro nemoc nejstaršího syna

*) Mnich. říšský arch.: Thurn a Hohenlohe Anhaltovi dd. 20. list. 1619. Anhalt Thurnovi a Hohenlohovi dd. 20./30. list. 1619.

**) Saský. st. arch.: Thurn a Hohenlohe královským místodržitelům dd. 20. list. 1619, v Prešpurku.

svého Jana Karla, kterýž zemřel o několik neděl později.*) Pro sychravé a deštivé počasí mohlo se z Hradce do Vídně jeti jen velmi zvolna; v klášteře schottwienském byla několikadenní zastávka pro nepohodu a vůbec cesta byla tím nepříjemnější, že Ferdinandovi bylo slýchati žaloby od vlastního průvodu. Všickni si stěžovali na nedostatek peněz, oděvu a prádla; prchající mniši a jeptišky císaře na cestě zastavovali a tak měl jíti do Vídně, kde byla bída ještě větší, kde na 2000 raněných sténáním svým zdravé přiváděli v zoufalství, kde stouply ceny všech potravin a všecko bylo tak „drahé jako oko v hlavě“.**) — Když Buquoy ustoupil do Vídně, ubytoval největší část vojska svého u měšťanů, tak že mnohý z nich musel hostiti 20—30 mužů.***) Jelikož potraviny se nedovážely, byl jich čím dále větší nedostatek a sedláci, jenž chtěli něco přinésti na trh, byli před branami městskými oloupeni od vojáků císařských. Vojíni císařští vůbec závodili s nepřítelem u vyssávání země; ve Vídni za bílého dne kradli ženským pláště, klobouky a stříbrné pásy; měliť se za oprávněny ke všem takovým zlořádům, jelikož se jim také žold zadržoval.

Vojsko spolkové, které zatím od Mostu přitrhlo k Vídni a koncem listopadu před branami tohoto města se rozložilo, cestou 1619 svou na míle daleko a široko města a vsi vyplenilo a některé také spálilo. Přede všemi jinými slídili zvláště Uhři po penězích a po věcech cenných a kdo byl v podezření, že něco má, toho ukrutně mučili, aby se přiznal, kam co uschoval. Ženským činěno násilí. Ferdinand zpravuje kurfiřta Saského a knížete Bavorského o útrapách, jaké v těch dobách snášeti bylo Rakousům, neměl ani dosti slov na vylíčení vší té bídy, na kterou nyní patřil vlastníma očima. Chtěl sice zase opustiti Vídeň, poněvadž nemínil býti déle svědkem trapných těchto poměrů, avšak musel zůstati v městě, poněvadž pro uherské jezdce, jenž se proháněli v okolí Vídně, nebylo lze

*) Mnich. st. arch.: List Ferdinanda II. Maximilianovi Bavorskému dd. 17. a 18. října 1619, v Št. Hradci.

**) Víd. st. arch.: Leopold Ferdinandovi dd. 25. října 1619.

***) Saský st. arch.: List španělský dd. Schottwien 21. list. 1619. — Tamt. Z Vídně 24. list. 1619.

cestu nastoupiti.*) Ve Vídni byl Ferdinand prozatím bezpečen, jelikož nepřátelé neměli děl obléhacích a proto nemohli podniknouti útoku na město. Ale nebylo jisto, jak dlouho tak ostane, jelikož četná jízda uherská zásobování města zabraňovala a tak hlad mohl způsobiti, co nedokázaly zbraně, přiměti totiž císaře, aby s vojskem z Vídně ustoupil.

Starosť tato zajisté velice tížila Ferdinanda, jak velké tedy asi bylo jeho překvapení a radosť, když viděl se sproštěna tohoto nebezpečenství a když se stal zase nenadálý obrat, jakými tato
19 válka oplývala. Dne 5. prosince odeslal Sasku a Bavorsku listy plné nářku a téhož dne počali ustupovati jeho odpůrci, tak že již 6. prosince**) mohl o tom podati zprávu knížeti Bavorskému. Smělť si zase oddechnouti a doufati, že nezahyne, dokud mu přátelé jeho nepošlou nové vojsko na pomoc.

Původcem překvapujícího tohoto obratu byl katolický šlechtic v hořejších Uhrách, hrabě Jiří Drugeth de Homonna, muž, jejž souvěrci jeho vysoce staví, o němž však nemůžeme pověděti, pokud kroky jeho řídila vlastní ctižádosť a pokud lepší smýšlení. Také nemůžeme posuzovati důvody, z kterých přeměnil svou víru, přestoupiv z protestantismu k víře katolické. Jisto je, že se stranou katolickou byl v nejlepším přátelství, což mu však nebylo na překážku, zjednati si spojení také s Portou, aby pomocí její zmocnil se panství nad Sedmihradskem a Bethlena odtud vypudil. Snahy jeho byly marny i musel prozatím na hradě svém Homonně čekati doby příznivější. Když Ferdinand po smrti císaře Matiáše svolal první sněm uherský do Prešpurku, Drugeth se omluvil, že přítomnosti jeho je více zapotřebí na hradě jeho;***) neboť již počátkem
19 června se obával, že v hořejších Uhrách propukne ruch Ferdinandovi nebezpečný.

Když Bethlen podnikl svou výpravu, Drugeth sebral proti němu 8000 mužů, ale byl od jednoho velitele Bethlenova poražen,

*) Saský st. arch.: Z Vídně 4. prosince 1619. Tamt. Ferdinand kurfiřtovi Saskému dd. 5. pros. 1619. Mnich. st. arch.: Ferdinand Maximilianovi Bavorskému dd. 5. pros. 1619.

**) Mnich. st. arch.: Ferdinand Maxovi Bavorskému dd. 6. pros. 1619.

***) Drugeth Ferdinandovi dd. 11. čna. 1619. U Firnhabera.

tak že prchnouti musil do Polska. Tam se snažil najmouti kozáky a vpadnouti s nimi do Uher, kteréžto snahy podporovány byly vyslanci od Ferdinanda k témuž účelu do Varšavy vypravenými. První z nich hrabě Althan snažil se získati krále Sigmunda a jednotlivé šlechtice pro Ferdinanda a v odměnu za to sliboval statky v Čechách, které po dosaženém vítězství budou dosavadním držitelům odňaty a mezi přátele císařovy rozděleny. Ukol svůj tento vyslanec plnil tím horlivěji, že sám hned, jak vypuklo české povstání, radil k najímání vojska polského a služby své k tomu nabízel. Druhý vyslanec, který přibyl do Varšavy nejspíše až v říjnu, když se 1619
jednalo o přemožení Bethlena, byl arcikníže Karel, bratr císařův, jemuž povstání české jakožto biskupu Vratislavskému hrozilo ztrátou všech příjmů. Oba vyslanci, jakož i Homonna došli ve Varšavě přátelského přijetí. Nejen stejná víra pobádala krále vyhověti přání Ferdinandovu, také svazky příbuzenské zvyšovaly jeho obětovnosť; bylať manželka jeho sestrou císařovou, a milujíc bratra svého, neustále se za něj přimlouvala, o čemž hrabě Althan ve zprávě své velmi pochvalně se zmiňuje. Král Polský byl by rád přispěl na pomoc vším vojskem polským, ale k tomu by byl musel svolati sněm říše Polské, kdež by byl však návrh takový neprošel. Nezbývalo tedy nic jiného, nežli aby Sigmund poskytl pomoc ze soukromých svých prostředků a tak se nabídl, že po tři měsíce vydržovati bude 7000 kozáků a že je dá císaři k volnému upotřebení. Zároveň vyzváni někteří šlechtici, aby najímali lid na útraty Ferdinandovy a aby se žoldnéři najatými pospíšili císaři na pomoc. Takováto jaksi soukromá pomoc byla dovolena podle zákonů království Polského a tak během listopadu sebráno asi 11.000 vojska kozáckého, s nímž Homonna dne 21. listopadu nastoupil pochod 1619
přes Karpaty do hořejších Uher.*) Rákoczy postavil se mu s oddílem vojska na odpor u hradu Ztropka, ale utrpěl takovou porážku, že sám jen s pěti muži musel se dáti na útěk.**) Zpráva o této porážce způsobila rozhodný obrat: Bethlen byl tak poděšen,

*) Archiv místodrž. v Inšpruku. Arcikn. Karel Leopoldovi dd. 3. list. 1619, ve Varšavě. — Mnich. státní arch. Arcikn. Karel Leopoldovi dd. 29. list. 1619.

**) Katona XXX., 253.

že upustiv od sevření Vídně, vyslal část vojska svého pod Szechym do Uher, aby zastavil další pokroky Homonnovy. Zbytek vojska hodlal rozložiti v okolí Prešpurku, kde se zatím shromáždil sněm zemský.

Bethlen k útoku svému na Ferdinanda spotřeboval největší část svých úspor a předce nedospěl cíle svého. Dalo se tedy na jisto očekávati, že jen tehdy bude v boji pokračovati, bude-li mu poskytnut dostatek peněz. Spolek s Čechy závisel na splnění této podmínky.

Hlava sedmá.

Sjezd Unionistů v Norimberce a vyjednávání stavů v Brně a ve Vratislavi.

I. Spory mezi Unií a Bedřichem Falckým. Účastníci sjezdu Norimberského. Zámysly Bedřicha Falckého strany sjezdu Norimberského. Nepříznivé postavení sjezdu k žádostem falckým. Usnešení vésti válku a důsledky toho. Císařský vyslanec hrabě z Zolleru v Norimberce. Jeho uvítání. Odpověď Unie na císařské poselství.
II. Instrukce pro vyslance do Mnichova. Odpověď Maximilianova. Replika a duplika. Rakouští vyslanci v Norimberce. Výsledek sjezdu Norimberského. Doncaster. Cesta jeho do Vídně, Št. Hradce, Ponteby; návrat jeho do Anglie přes Víděň a Norimberk.
III. Snahy Bedřicha Falckého nabýti potřebných peněz. Reformace hlavního kostela. Špatný dojem tohoto skutku. Nepříznivé úsudky o falckém dvoře. Cesta Bedřichova do Brna. Katastrofa jičínská. Cesta Bedřichova do Olomúce. Sarkander. Bedřich ve Vratislavi.

I.

V Čechách dobře věděli, že jen neočekávané vystoupení Bethlenovo na jeviště odvrátilo hrozící porážku a zatlačilo prozatím vojsko císařské. Jelikož se vědělo již před vpádem Homonnovým, že na uherskou pomoc lze dále spolehati jen tehdy, bude-li zaplacena, muselo se tedy pomýšleti buď na opatření potřebných peněz anebo kdyby se tak nemohlo státi a kdyby se museli vzdáti pomoci Bethlenovy, na získání Unie, aby poskytla vojsko pomocné. Peníze mohly se sehnati jen za hranicemi a pomoci protestantů německých mohlo se docíliti jen svoláním Unie. Již na schůzi v Rothenburku bylo se stalo dohodnutí, že se odbývati bude nová hromada v Norimberce a sice počátkem listopadu; co tehdáž usnešeno jen z opatrnosti, osvědčilo se nyní býti naléhavou nut-

ností, nechtělo-li se lehkomyslně jíti vstříc nebezpečenství. Běželo tedy především o to, přiměti Unii, aby zbrojných svých sil upotřebovala nejen k obhajování Falce, jak se k tomu v Rothenburku byla zavázala, nýbrž aby je propůjčila také k hájení Čech proti císaři. Bedřich podpory takové již napřed upotřebil na vlastní pěsť, jelikož vzal s sebou do Čech část vojska na útraty Unie najatého, kde je vyslal k útokům na císařské posádky v některých městech českých.*)

Unie nerada viděla, že kurfiřt vojáků těchto upotřeboval a markrabě z Anšpachu dal knížeti z Anhaltu znáti svou nespokojenosť.**) Kníže z Anhaltu však nehodlal raditi, aby vojsko toto bylo propuštěno, jelikož v Čechách touto dobou nebylo skoro žádného vojska, tak že by se byl nikdo nemohl opříti útoku z Pasova, kde se měli soustřediti žoldnéři pro císaře v Němcích a v Italii najímaní. Bedřich a Anhalt doufali, že si vymohou dodatečné schválení Unie na samovolné upotřebení tohoto vojska na sjezdě Norimberském; proto byli oba odhodláni do Norimberka se odebrati a zastupování svých zájmů neponechat osobám podřízeným. Na shromáždění neměli se však dostaviti jen členové Unie: falckrabě si přál, aby bylo co možná nejskvělejší a pozval již před několika nedělmi na tento sjezd všecky protestantská knížata v Německu, jakož i krále Dánského a oddával se naději, že všickni pozvání vyhoví a že také některé cizí mocnosti budou v Norimberce zastoupeny.***)

Falckrabě byl sklamán ve svém očekávání, jelikož kromě členů Unie málo hostů se dostavilo a jmenovitě kurfiřt Saský pozvání naprosto zamítl. Osobně dostavili se okolo polovice listopadu jen falckrabě Fridrich z Neuburku, Jan Arnošt kníže Sasko-Výmarský s dvěma svými mladšími bratry, markrabě Jáchim Arnošt z Anšpachu s bratrem svým Sigmundem, Jan Fridrich kníže Virtemberský s dvěma bratry, Mauric lantkrabě Hesenský a Fridrich markrabě Badenský. Vyslanci zastoupeni byli: kurfiřt Branden-

*) Byly to dva práporce tělesní stráže a asi 1000—2000 mužů jiného vojska.
**) Markrabě z Anšpachu Anhaltovi dd. 12./22. října a 27. října / 6. listopadu 1619 v dodatku.
***) Víd. st. arch. Kufstein stavům dolnorakouským dd. 13. listopadu 1619.

burský, Jan falckrabě Zweibrückenský, kníže Lüneburský, kníže Brunšvický, druhý markrabě Badenský, wetteravští a frančtí hrabata říšští, hrabě z Öttingen, francké říšské rytířstvo a unionistická města Štrasburk, Frankfurt nad Mohanem, Norimberk, Vorms, Ulm, Špýr, Rothenburg, Schwäbisch-Hall, Nördlinky, Schweinfurt, Landava a Wimpfen. Dodáme-li ještě, že během sjezdu dostavili se také vyslanci stavů horno- a dolnorakouských a že sem zavítal také anglický vyslanec lord Doncaster, vyjmenovali jsme tím všecky účastníky tohoto shromáždění,*) jenž od účastníků nazváno „sjezdem korespondenčním“ a jenž při svém otevření vzbudilo velkou pozornosť.

Král Český dostavil se, jak vyžadovala jeho hodnosť, poslední do Norimberka a obklopen jsa všemi jmenovanými knížaty, kteří mu vyjeli naproti, slavil svůj vjezd do města dne 19. listopadu. 1619
V družině jeho byli nejvyšší kancléř český pan Václav z Roupova, hofmistr pan ze Solmsu a pan z Plessen. Kníže z Anhaltu, jehož přítomnosti bylo nejvýše zapotřebí, měly-li porady míti výsledek pro falckrabéte žádoucí a měl-li odpor jednotlivých členů býti odstraněn, dostal se jen do Amberku, kde jej dna zadržela. Ačkoliv takto musel prodlévati mimo Norimberk, předce tam účinkovaľ, neboť jakmile bolesti jeho jen trochu poulevily, poskytoval radu svým přátelům a tak částečně řídil tamější vyjednávání. Podle zámyslu jeho měl se uzavříti mezi Unií a Čechami přátelský spolek, tak že by Čechy, aniž by se to potřebovalo výslovně říci, měly býti přijaty do Unie. Kurfiřt Falcký měl ostati také jako král český náčelníkem Unie a generálem jejího vojska, kterého se mělo také v zájmu a ve prospěch Čech upotřebovati. Anhalt nechtěl, aby vojsko Unie bylo z Čech odvoláno: Unie tedy neměla osvědčovati své sympatie povstání českému bezprostředným přáním dobrého zdaru, nýbrž skutečnou pomocí.**)

První rozhovory Unionistů nesvědčily nijakž o příznivém smýšlení pro falckraběte: jedni pravili, nezískají-li se noví spo-

*) Pavel Skála: MS. v Českém museum.

**) Mnich. st. Arch. 548: Anhalt Solmsovi dd. 18. 28. listop. 1619. Mnich. říšský arch., Tom. V., fol. 141. Anhaltische Gehaimbe Cantzley. Str. 197.

jenci, že jim nebude možno vydržovati déle neřkuli rozmnožiti vojsko najaté; jiným spolek s Čechy nebyl vítán, poněvadž se obávali zápletků z toho vyplývajících. Předce však námitky a
1619 obavy tyto nebyly projevovány důrazněji, když dne 21. listopadu započaly porady, týkající se hlavně kusu od Anhalta naznačeného, jaké postavení má Unie zaujmouti k české otázce: Unionisti byli ochotni chopiti se zbraní pod záminkou, že „gravamina“ v říši dosáhla výše nesnesitelné, aniž by však bylo blíže ustanoveno, jak a kde se to má státi.*)

Usnešení toto svědčilo o odhodlanosti a strana falcká mohla se z toho radovati, ale radosť tato byla velice ztrpčena, když o dva nebo tři dni později taktéž následkem usnešení Unie zavedeno vyšetřování o tom, jak se posud naložilo s penězi na vydržování vojska zaplacenými. Hofmistr hrabě ze Solmsu s těžkým srdcem sdělil toto usnešení knížeti z Anhaltu a měl k tomu ovšem dobrou příčinu, jelikož se měla uvážiti také otázka, jakým právem falckrabě odvedl s sebou do Čech vojsko, kteréž bylo placeno z pokladny Unie. Většina Unionistů nyní veřejně se opírala všelikému upotřebení vojska spolkového v Čechách, požadujíc, aby falckrabě je poslal buď nazpátek, nebo aby na své útraty najal stejný počet vojska, které by sloužilo jen v Německu. Také s tím nesouhlasili, aby falckrabě dostával dále 6000 zl. měsíčního služného, kteréž mu povolila Unie jako svému generálovi, ano chtěli, aby peníze tyto nahradil od té chvíle, kdy přijal českou korunu. Den ode dne domáhali se prudčeji od falckraběte určité odpovědi na tyto stížnosti a uváděli jej a rádce jeho čím dále do větších rozpaků, jelikož mohli na všecko toto upomínání odpovídati jen vytáčkami, nejsouce s to, aby postrádali vojska spolkového v Čechách a aby při nedostatku peněz mohli najmouti vojsko nové. Anhalt právě v těchto dnech varoval falckraběte, aby nevyhověl přání Unie, poněvadž prý z Pasova táhne do Čech vojsko italské.**)

Vážnosti a výmluvnosti knížete z Anhaltu bylo by se snad podařilo zlomiti odpor Unionistů, kdyby byl býval v Norimberce;

*) Solms Anhaltovi dd. 13. 23. listop. 1619 v dodatku.
**) Mnich. st. arch. 548: Anhalt Solmsovi dd. 26. listop./6. pros. 1619.

ale on tam nebyl a nikdo nezastupoval důstojně místo jeho. Falckrabě snažil se některá knížata uprositi, aby mu vojsko, ovšem na útraty Unie, ponecháno bylo alespoň tak dlouho, až by pluk jízdecký, jejž najímal jakýsi Obentraut, nastoupil pochod do Čech.*) Avšak Unie a jmenovitě města říšská nechtěli také k tomu svoliti a dne 10. prosince vyslali k falckraběti markraběte z Anšpachu 1619
a knížete Virtemberského s tím určitým vyzváním, aby za prvé se vzdal služného 6000 zl. na měsíc a za druhé aby vojsko spolkové ihned poslal z Čech nazpátek nebo aby ihned najal místo něho vojsko jiné, ovšem na své útraty. Falckrabě a rada jeho zase se doprošovali a dosáhli konečně tolik, že Unie svolila k zpátečnímu poslání vojska spolkového, až do Čech přijedou jezdci Obentrautovi; ale za to požadovala říšská města tím rozhodněji, aby falckrabě navrátil služné, kteréž bral od svého zvolení na krále a Unie aby nemusela vydržovati dva práporce tělesní jeho stráže. Hofmistr hrabě ze Solmsu seděl již ve voze, aby se navrátil do Prahy, když mu markrabě z Anšpachu nové tyto stížnosti sdělil s tím podotknutím, jak to vzbuzuje nevoli, že král o těchto a jiných stížnostech nechce rozhodnouti v Norimberce, nýbrž rozhodnutí své odkládá do Prahy. Jelikož nespokojenosť Unionistů nabyla povážlivých rozměrů, falckrabě tedy konečně před odchodem svým vyhověl i tomuto požadavku, prohlásiv, že stráž tělesní vydržovati bude na vlastní útraty a že také se podrobuje rozhodnuti Unie o služném.**)

Spory tuto vylíčené vlekly se po celé jednání sjezdu Norimberského, ale nebyly ani jediným ani nejdůležitějším předmětem společných porad. Přede vším uvažovalo se na všecky strany usnešení ze dne 22. listopadu o vedení války a uvažování toho bylo 1619
zajisté potřebí, jelikož nebylo ještě ustanoveno, s kým by se mělo válčiti.

Unionisti váhali doplniti své usnešení a počíti se skutečným útokem, který, pakli se nechtěli súčastniti ve válce české, mohl

*) Mnich. st. arch. 425/4: Memorial Anhaltův pro pana Erlacha dd. 29. listopadu / 9. pros. 1619. Tamt.: Anhalt Solmsovi dd. 26. list. / 6. pros. 1619.
**) Anhaltische Gehaimbe Cantzley.

směřovati jen proti biskupům a ovšem i proti Maximilianovi Bavorskému. Podle náhledu Unionistů měl útok započíti tím, že by vojsko spolkové, jehož vydržování vlastní bedra velice tížilo, ubytováno bylo na statcích duchovních. Usnešení toto, jímž duchovní knížata prohlášeni za zbaveny práva a ochrany a jímž vydáni v šanc plenu a loupežení, mělo raziti cestu dalšímu sekularisování zboží duchovního, na kteréž několik členů Unie již před rokem chtělo sáhnouti. Již od r. 1618 bývaly ve falckém kabinetu časté porady, jakým způsobem by se mohl provésti útok na sousední biskupy; nyní, když se vyhlídky pro české povstání zlepšily pomocí Bethlenovou, považovala se doba za vhodnou k provedení tohoto záměru. Konečně v Norimberce zůstáno na tom, aby kurfiřt Falcký a markrabě z Anšpachu dali znamení, kdy by vojsko spolkové mělo vtrhnouti na statky duchovní.*)

Neočekávala Unie žádného odporu, když hrozila zahubiti katolické duchovenstvo; nepomyslila, že by se z toho vyvinula opravdová válka náboženská, jenž by Francii vehnala Habsburkům do náruče? Zdá se, že falckrabě si netrmácel příliš hlavu takovýmito úvahami; on odpor duchovenstva vysoko nepáčil domnívaje se, že by jen Maximilian Bavorský povstal na obranu svých souvěrců. V Norimberce tedy se uvažovala otázka, zdali nebezpečenství od Bavorska hrozící nemohlo by se odvrátit vypravením poslů ke knížeti a zdali by pod tou záminkou, že Unie se chce s ním upřímně sblížiti, nemohl se od něho získati slib, že jak k Čechám, tak také k Unii chovati se bude neutrálně: pak by se mohla Unie pustiti tím bezpečněji do dalšího boje s císařem a podniknouti útok na biskupy. Jelikož však se vědělo, že kníže by asi sotva slíbil neutralitu tak bezvýminečnou a dalekosáhlou, odhodlali se Unionisti sleviti se svých požadavků a spokojiti se tím, když by se mohl učiniti útok na Mohuč, Vircpurk, Eichstätt a Ellwangen a když by kníže Bavorský se ujal jen sousedních biskupů Augspurského, Frysinského a Řezenského.**) Unionisti byli tak rozhodně odhodláni k útoku, že nedbali ani námitek osvědčených přátel, jako byli

*) Anhaltische Gehaimbe Cantzley str. 201.
**) Tamt., 2. vyd. str. 206.

Deplessis-Mornay a Aerssens. Nadarmo oba varovali Unii před ukvapeným útokem na duchovní statky; rada jejich směřovala k tomu, aby se napřed ukončila záležitosť česká a pak teprvé aby se dále postoupilo.*) Avšak takováto zdrženlivosť nebyla po chuti předních strůjců tohoto záměru; usnešenoť vypraviti poselství do Mnichova, aby se s knížetem vyjednávalo o neutralitě a podle toho aby se ustanovily další kroky.

Nežli odešli tito vyslanci, bylo Unii vyslechnouti poselství hraběte z Zollern, presidenta říšské dvorní rady. Když císař byl zpraven o sjezdě Norimberském, považoval za svou povinnosť, vypraviti vynikající osobu k tomuto shromáždění a ustanovil k tomu hraběte z Zollern. Tento měl shromážděné stavy říšské varovati před účastenstvím v českých různicích a měl je ubezpečiti o mírumilovném smýšlení císařově. Instrukce o tom byla vypracována, nežli do Vídně došla zpráva o korunování Bedřicha. Hrabě z Zollern obdržel ji teprvé na cestě a nevěděl, má-li dále jíti nebo se vrátiti, ale konečně uznal za dobré provésti svůj úkol a tak se bral dále. Doraziv do Norimberka dne 3. prosince, přijat byl hned následu- 1619
jícího dne v slavném slyšení od knížat a stavů tam shromážděných. Falckrabě vyšel mu vstříc do prostřed světnice, pozdravil jej a odebral se pak v čelo dlouhého stolu, kde bylo pro něj upraveno vyšší sedadlo, kdežto ostatní účastníci seděli na nižších sedadlech po stranách tohoto stolu. Očekávalo se, že hrabě z Zollern usadí se na některé postranní sedadlo, avšak, jelikož kurfiřta neuznával za krále Českého a jelikož se domníval, že jako vyslanec císařský stojí výše, zmařil ponížení, jehož se mu mělo dostati, tím, že se neposadil, nýbrž stoje na pravici kurfiřtově oslovil shromážděné, čímž je donutil, že také povstali. Kurfiřt vyvýšenosť svou nad ostatními hleděl nyní tím naznačiti, že ustoupil do zadu, kde sám státi ostal, ale hrabě z Zollern, ač za kurfiřtem nepostoupil, zmařil svou duchapřítomností ponížení, jakého se mělo dostati císaři. V řeči své jmenoval Bedřicha jen kurfiřtem Falckým a varoval shromážděné před účastenstvím v českých různicích.**)

*) Bližší data v Anhaltische gehaimbe Cantzley.

**) Hurter vypravuje podle Slavaty, že hrabě z Zollern zaujal sedadlo pro falckraběte připravené, ale to se nestalo podle listu Solmsova Anhaltovi

Unie radila se čtyry dni o odpovědi, kterou by dala císaři na jeho poselství. Strana falcká se obávala, že přítomnost hraběte z Zollern způsobí nějaký dojem a že snad bude míti za následek neshody v Unii, ale obavy tyto ukázaly se býti bezpodstatnými. V poradách o odpovědi, kteráž se měla dáti vyslanci císařskému, hájil kníže Virtemberský věc falckraběte a díky jeho horlivosti, docíleno úplné dohodnutí.*) Unie ve své odpovědi, pro niž hrabě z Zollern zase se dostavil, projevila svou nespokojenost, že četným stížnostem v říši po desítiletí se nevyhovuje a zbrojení své ospravedlňovala protizbrojením, kteréž provádí strana katolická a jehož zastavení požadovala, má-li také odzbrojiti. Co se dotýče Čech, litovala toho, že všecky prostředkovací pokusy se nezdařily a napomínala císaře, aby zemi této „zjevným násilím a ustavičnou válkou“ nepůsobil nepříležitost. Kdyby pro tento spor, nebo z jakéhokoli jiného důvodu král Český — tak byl falckrabě v této odpovědi vždycky jmenován — nebo některý jiný člen Unie byl znepokojován ve své zděděné državě, že Unie bude věrně podle něho státi a že útok tento odrazí.**) Unie tedy prohlásila se za jedno s falckrabětem tak dalece, že jej chtěla obhajovati v německých jeho zemích ve všech případech a proti každému útoku. Usnešení toto o dva dni později doplněno tím, že všickni členové Unie se zavázali nepouštět zememi svými vojsko, které by táhlo proti falckraběti.***)

Hrabě z Zollern, jenž z odpovědi této mohl vyrozuměti, že poslání jeho se rozbilo, odvětil několika všeobecnými slovy o mírumilovnosti císařově a prohlásil, že se mu, jak se naděje, nebude

(dd. 25. list./5. pros. 1619, mnich. st. arch.) a podle relace, kterou hrabě z Zollern podal císaři (dd. 11. pros. 1619, v mnich. dvorní knihovně, Collectio Camerariana), nýbrž vyslanec choval se, jak my vypravujeme. Patrně mluvilo se mnoho následujících dnů o obratnosti presidenta říšské dvorní rady a kousek jeho čím dále více vyšňořován a takovouto vyšňořenou, ale ne více pravdivou zprávu podává Slavata. Také Khevenhiller vypravuje ve svých Annalech, že hrabě z Zollern zaujal nejvyšší místo, avšak i on sděluje pouze pověsť nezaručenou.

*) Anhaltische gehaimbe Cantzley, 2. vyd. str. 226.

**) Odpověď u Londorpa.

***) Mnich. st. arch. Nurnberger Unionsabschied dd. 30. list./10. pros. 1619.

za zlé pokládati, bude-li své buřičské poddané jakýmkoli způsobem donucovati k poslušnosti. Po slovech těchto rozloučil se se shromážděním, ale ostal ještě několik dní v Norimberce, aby se důvěrným způsobem dověděl o dalších usneseních Unie. Podle toho, co mu sdělili někteří Unionisti, ubezpečoval císaře, že Unie falckraběti v boji o českou korunu neposkytne přímé pomoci, že tedy vojska svého nepošle do Čech.*)

II.

Vedle odpovědi císaři děly se porady také o instrukci, jenž se měla dáti vyslancům do Mnichova. Původně chtěli toto poselství svěřiti jen pánovi z Plessen, ale na žádosť jeho přidán mu hrabě Fridrich ze Solmsu a k oběma pak přidali se ještě dva jiní vyslanci. Falckrabě zaslal před nimi knížeti Bavorskému psaní již v měsíci listopadu, žádaje, aby kníže nepropouštěl zeměmi svými 21. listp. 1619
vojsko, kteréž by táhlo proti Čechům.**) Vyslanci nastoupili cestu do Mnichova teprvé po sjezdě dne 21. prosince a odevzdali knížeti 1619
jménem Unie spis, v němž se mluvilo nejprvé o říšských stížnostech a pak o zbrojení katolíků, kteréž se udávalo za příčinu, že také Unie zbrojila. Unie požadovala od knížat katolických, aby napřed odzbrojili a k tomu dodala požadavek, aby protestantům dostalo se rovného práva při obsazování říšské dvorní rady a říšského soudu komorního a aby ponecháni byli beze všeho odporu v držení statků někdy duchovních. O těchto a o některých jiných požadavcích, kteréž nechceme dále uváděti, prohlásili vyslanci, že Unie nepustí se do žádného vyjednávání, nýbrž že se hodlá uspokojiti jen úplným jich povolením; o ostatních stížnostech však že ochotna je vyjednávati. Do dvou měsíců od podání tohoto spisu měli katolíci dáti jasnou a určitou odpověď, chtějí-li zbraně složiti a předloženým požadavkům vyhověti; kdyby se tak nestalo, Unie že by se opatřila, t. j. útokem na stavy katolické se bránila.***)

*) Zpráva Zollerova císaři dd. 11. pros. 1619. Coll. Camer. v mnich. dvorní knihovně.

**) Psaní u Londorpa dd. 14./24. list. 1619.

***) Osvědčení vyslanců Unie u Londorpa 11./21. pros. 1619.

Unie v osvědčeních svých k straně druhé nevedla si ještě nikdy tak hrozivě jako tentokráte; výsledek před Vídní zvýšil důvěru falckraběte tou měrou, že se odvážil takovýchto pohrůžek a Unii s sebou strhl. Ale pakli chtěli knížete Bavorského zastrašiti, zmýlili se velice; znalť důkladně síly sporných stran a věděl o velké proti Čechám se připravující koalici: vždyť sám horlivě spřádal jednotlivé nitě v síť, kteráž se měla nad Čechy zatáhnouti. Nenechal se tedy zastrašiti, nýbrž odpověděl Unii způsobem, jenž osvědčení její v ničem nezadal. Nejprvé pokáral záměr Unie chopiti se zbraní, kdyby do dvou měsíců nebylo vyhověno všem její požadavkům. Nikoli protestanti, nýbrž katolíci prý mají právo si stěžovati a při nejmenším vzájemné stížnosti katolíků a protestantů nejsou prý tak jasné, aby se o nich nemuselo vyjednávati; zdaliž by tedy náhlým užitím zbraně zlo ještě se nezhoršilo? Prohlásil, že by útoku na katolíky netrpěl a zničil tímto způsobem naději, jež se skládala v jeho neutrálnosť. Na výčitku Unie, že katolíci v rozličných spisech tiskem vydaných dovolují si všeliké urážky a tupení protestantů, kníže odpověděl, že by katolíci měli ještě větší příčiny stěžovati si, jelikož podle vypravování spisovatelů protestantských stalo se již dohodnutí, komu duchovní statky připadnou, a tomu generálovi a onomu plukovníkovi že byla již dána poukázka na ten nebo onen duchovní statek. Katolíci že také posud nezavdali protestantům žádné příčiny k stížnostem, jelikož prý Unii neobtěžovali ubytováním a pochody vojska, ale naproti tomu že se od počátku války české požadovaly všeliké oběti od zemí jejich; vojsko pěší i jízdné že bývalo ubytováno v zemích jejich beze vší náhrady a že se dopouštělo všelikých výtržností. Nikdo prý se nemůže diviti, že biskupové nechtějí déle snášeti takových svízelů a že také zbrojí, ačkoliv jsou vlastně mírumilovnými a okamžitě by odzbrojili, kdyby jim nehrozilo žádné nebezpečenství. Co se dotýče přípisu falckraběte z Norimberka, prohlásil kníže, že nemůže zrovna tak zabránit císaři, aby vojska svá vodil jeho zemí, jako toho posud nebránil Unii a ani Čechům a Rakušanům. Naděje se tedy, že také Unie nechá táhnouti zeměmi svými vojsko jeho, kteréž dal na rozličných místech najímati, jelikož je ochoten všelikou škodu nahraditi. Dále prý se nemůže

zdržet pokárati Unii, že jen k němu vypravila poselství a že jen jemu oznámila své usnešení, že zbraní se bude domáhati práva svého. On že nemá takového vlivu na stavy katolické, aby do dvou měsíců je přiměl k společnému prohlášení; lépe prý by bylo bývalo, kdyby byla Unie přípis svůj zaslala všem knížatům katolickým nebo konventu ve Vircpurku právě shromážděnému. On prý je přesvědčen, že všickni protestanti a jmenovitě vyznavači konfese augšpurské neschvalují řeč tak výhrůžnou a že by na katolíky nedotírali, kdyby tito útoku nepodnikali. Odpověď tuto že dává za sebe a ne jménem stavů katolických a že varuje Unii před ukvapeným usnešením, neboť „štěstí válečné je pochybné a často ten, kdo se toho nenadál, bývá poražen“. — Ačkoliv Unie v přípise svém ho nekárala pro obsazení Donauwörthu, nýbrž o věci té mlčela, kníže předce uznal za dobré omlouvati se proto, prohlašuje, že by okamžitě posádku svou z toho města odvolal, kdyby mu byly nahraženy výlohy exekuční.*)

Tak zněla odpověď Maximilianova, jenž vyzývavé řeči Unie nijakž nezadala, nýbrž rozhodností svou ji překonávala. Vyslanci Unie uznali za dobré odpovědíti, což učinili dne 29. prosince. 1609
Poděkovali se za nabídnutí knížete zpraviti katolické stavy o poselství Unie a ačkoliv byli odmítnuti, projevili předce očekávání, že katolíci do dvou měsíců zbraně složí a požadavkům Unie vyhoví. Do podrobnějšího rozbírání poznámek knížete nechtěli se pustiti, nýbrž chtěli o nich podati zprávu Unii s tím patrným vyhražením, že tím k ničemu se nezavazují a že v hlavní věci chtějí zachovati pánům svým volné a nesvázané ruce, aby vyhledávati mohli, co by se jim zdálo býti nejlepšího. Opakovali tedy zase pohrůžku válkou a zostřili ji dodatkem: že „kníže Bavorský zlo, které by z toho nutně muselo pojíti, v čas předejde a dá si záležeti, aby krajnosti, jimiž tolikráte se hrozilo, byly odvráceny“. Slovy těmito, zbavíme-li je vší frázovitosti, projevovala se naděje, že kníže Bavorský nebude Unii překážeti při její útocích, nýbrž že se jim bude pokojně dívati.

Na tuto repliku kníže odpověděl duplikou, neuvedl však nic

*) Odpověď Maximilianova u Londorpa.

podstatně nového; ohražoval se jen zase proti pohrůžkám Unie, kdyby se do dvou měsíců nevyhovělo její požadavkům. Úmysl Unionistů v Norimberce shromážděných, aby jej svým poselstvím odvrátili od dalšího zbrojení a aby jej přiměli k slibu, že zachová mír, nebyl tedy proveden, naopak vyzývavým jednáním odpůrců udušeny v něm byly poslední pochybnosti o tom, má-li se veškerou svou mocí přidati ke straně císařově. Nahlížel, že válka započatá bude válkou náboženskou a nedbal toho více, pokud císař sám jednáním svým v Čechách zavdal k ní podnět; nyní již měl na zřeteli jen útok, kterýž hrozil od Unie a ji považoval za pravého rušitele pokoje.

Unie usnesla se v Norimberce požádat písemně některá knížata za pomoc. Usnešení toto stalo se patrně působením strany falcké, kteráž tímto způsobem chtěla si zjednati peníze, jichž potřebovala k ukojení Bethlena a k dalšímu vedení války. Takové prosebné listy zaslány Anglii, Hollandu, Benátkám, Francii a Lothrinkám.*) Také se stalo usnešení, požádat Sasko, aby kurfiřt se spojil s Unií nebo alespoň zabránil dopravu vojska proti Čechám táhnoucího. Žádostí touto a důvěrou v ní projevenou měl býti kurfiřt vlastně jen odvrácen od odpůrců Unie, neboť panovaly již obavy, že by tak v budoucnosti mohl učiniti. Pan z Roupova alespoň vyslovil se tím způsobem před vyslancem dolnorakouským doloživ, že k Janu Jiřímu vypraveni budou dva knížata, aby mu válku nebo mír nabídli.**)

Stavové horno- a dolnorakouští odhodlali se také obeslati sjezd Norimberský, aby si pojistili ochranu Unie, jelikož cíle svého chtěli dosáhnouti více cizí pomocí, nežli vlastním přičiněním. Ruch v Rakousích od volby direktorů v Rozích nedal se takovým směrem, jak v Čechách právem se očekávalo. Rakušané, místo aby byli zbrojení své dokončili a o spojení všech svých zbrojných sil s vojskem českým se snažili, štítili se rozhodného tohoto kroku. V Horních Rakousích rozložili vojsko při hranici, aby žoldnéři císaři na pomoc spěchající nemohli zemí táhnouti a způsobili tak, že tito dávali se z Pasova přes Šumavu do Budějovic; v Dolních Rakousích stavové

*) Mnich. st. arch. 548/10. dd. 1./11. pros. 1619.
**) Zpráva pana z Kufsteina ve víd. st. arch.

vojsko své tak ubytovali, že se tím vyhnuli každé srážce s vojskem císařským. Což jiného mohlo to míti za následek, nežli že katolíci dolnorakouští bojácným chováním svých odpůrců povzbuzeni byli k činnosti ve prospěch císařův? V poradě, kteráž se odbývala v domě knížete z Liechtensteina, stalo se usnešení najmouti 500 jezdců a pluk pěchoty,*) čímž katolíci věci své každým způsobem prospěli, neboť vypravili ihned sbor najatý na bojiště, kdežto protestanti peníze své vyhazovali na žoldnéře nečinně zahálející. 29. září 1619

Snad takovéto převrácené jednání protestantských stavů dolnorakouských způsobil list Ferdinandův, kterýž vraceje se z Frankfurtu zaslal stavům obou stran. Tehdáž obdržel zprávu o bouři, kteráž se nad ním stahuje z Uher a proto uznal za dobré, svolati stavy obou stran do Vídně a v smířlivém psaní učiniti jim takové sliby, že by každý nepředpojatý čtenář byl v něm spatřoval sice neschválení spolku s Čechy, ale zároveň také slib, že spor náboženský bude urovnán po přání protestantů.**) Protestanti dovedli si ovšem vyložiti pravý stav této řeči a nenechali se jí klamati, předce však dostalo se jí zbraně těm, kteří varovali před roztržkou s králem. Nejvíce však při tomto vyčkávajícím chování způsobila na Dolnorakušany pověsť, že Bethlen chce se zmocniti panství nad Rakousy. Bethlen choval skutečně takový záměr a když protestanti o tom zvěděli, upadli v pochybnosť, zdali by se neměla dáti přednosť útiskům císařovým před uherským osvobozením. Proto se rozhodli vypraviti poselství na sjezd Unionistů, aby vyzvěděli, jaké pomoci by se jim mohlo tam odtud dostati jak proti Ferdinandovi, tak proti dobyvačným choutkám maďarským; teprvé potom mělo býti vyřknuto slovo poslední. Jakožto zástupce svého vypravili Dolnorakušané do Norimberka Hanse Ludvíka z Kufsteina***) a Hornorakušané dra. Langjahra. 11. října 1619

Denník,†) v němž Kufstein pečlivě zaznamenával denní události na své cestě, poskytuje nám příležitosť seznati obtíže cesto-

*) Saský st. arch. Z Vídně 3. října 1619.

**) Raupach, Evangelisches Österreich.

***) Mnich. st. arch. 425/4. Tajemník Mauric falckému kancléři v Heidelberku dd. 20./30. prosince 1619.

†) Denník Kufsteinův ve víd. st. archivě.

vání za doby tehdejší, jelikož pan z Kufsteina, ačkoliv byl penězi dostatečně zásoben a pro svůj vůz všady nejlepší koně si opatřoval, předce dvanácte dní potřeboval, aby se dostal z Buchberku v Dolních Rakousích do Norimberka, t. j. aby urazil 58 mil. Když tam přibyl, navštívil přede vším pana z Roupova, při čemž se mluvilo o záměrech Bethlena Gabora, pokud se dotýče Rakous. Kufstein netajil své nevole nad tím, že Bethlen chce rošířit panství své na účet arciknížectví Rakouského, ale Rakušané že prý nikdy neupustí od spojení svého se říší. Pan z Roupova, jenž ve válce započaté byl pro každý spolek, mohl-li tím věci své zjednati vítězství, a jenž se dobyvačným choutkám Bethlenovým jen potud opíral, pokud vlastnímu svému králi přál panství nad Rakousy, snažil se upokojiti pana z Kufsteina. Ujišťoval tedy, že Čechové nedovolí Bethlenovi, aby uchvátil arciknížectví Rakouské a že mu dopustí jen dobýti jiných zemí Ferdinandových, kteréžto prohlášení mohlo se vztahovati na Štýrsko, Korutany a Krajinu.*)

list. 619 Za několik dní předvolán byl Kufstein od falckraběte. Do královské komnaty dostavil se s pány z Roupova a s nejvyšším hofmistrem hrabětem ze Solmsu a přednesl žádosť, aby Bedřich se zasadil u spojených knížat, by ustanoveno bylo několik radů, s nimiž by mohl vyjednávati o žádosti stavů rakouských. Bedřich pozdraviv zdvořile vyslance odpověděl mu způsobem takovým, že z toho bylo patrně viděti, kterak se naučil nazpamět nějaké sepsané odpovědi, neboť odpověď neshodovala se s oslovením Kufsteinovým. Tento pohlédl zrakem tázavým na pány z Roupova a ze Solmsu, poněvadž očekával, že se ujmou slova a nedopatření královo napraví, avšak když oba mlčeli, Kufstein ještě jednou žádosť svou králi opakoval, načež se poroučel. Panovi z Roupova, kterýž jej provázel, odpověděl na otázku, čím by se stavům rakouským mohlo posloužiti, že by byli spokojeni, kdyby protestanti nyní v Norimberce shromáždění zvláštním listem schválili posavadní jednání stavů rakouských a kdyby jim pro případ potřeby pomoc slíbili.**)

*) Denník Kufsteinův.
**) Tamtéž.

Když míjel den po dni, aniž by Kufstein byl volán k žádoucímu vyjednávání, stěžoval si u knížete Sasko-Výmarského a Virtemberského, jakož i u markraběte z Anšpachu, kteří jej překvapili sdělením, že od Bedřicha neobdrželi žádné zprávy o žádosti rakouské. Z toho a z rozličných jiných výroků pana z Roupova vyvozoval Kufstein, že na straně falcké a české nevidí rádi, když by stavové rakouští vyjednávali se sjezdem norimberským místo s králem Bedřichem samým. Sám tedy nabyl nyní přesvědčení, že takovéto jednání vyplývá z úmyslu, dostati také Rakousy pod panství Bedřichovo. Jelikož však záměrů takových nechtěl podporovati a na pana z Roupova naléhal, aby se s vyjednáváním započalo, nezbylo tomuto a králi jeho nic jiného, nežli přání tomu vyhověti.

Dne 1. prosince pozván byl pan z Kufsteina, navštívit obydlí 1619
pana z Roupova, kdež zastihl kromě domácího pána více knížecích radů a zástupce tří měst říšských. Oslovuje přítomné žádal je jménem stavů rakouských, aby schválili všecky kroky, kteréž podnikli tito na obhájení svých práv a svobod a pak za skutečnou podporu, když by toho potřeba vyžadovala. Žádosť jeho došla všeobecného souhlasu a všickni přítomní mu slíbili, že ji budou odporoučeti ostatním členům Unie. Avšak odpověď, jaká se dne
5. prosince dostala panovi z Kufsteina a jeho soudruhu dru. Lang- 1619
jahrovi, nevypadla asi po přání jejich. Víme o ní jen tolik, že markrabě z Anšpachu nepříznivý její obsah Kufsteinovi omlouval tím, že se o ní usnesla většina sjezdu, ale on a část knížat že byli pro odpověď příznivější. Myslíme, že nespokojenosť Kufsteinova s touto odpovědí tím povstala, že se zamítala žádosť stavů rakouských za podporu ve válce s Ferdinandem, když by toho bylo zapotřebí. Zamítnutí toto však se shodovalo s ostatním jednáním sjezdu norimberského. Jelikož protestanti se nechtěli míchati do války české, nýbrž naléhali na odvolání vojska unionistického; i nemohli ovšem svoliti, aby se spolek rozšířil přijetím do něho arcivévodství Rakouského. K zamítnutí žádosti přispělo také chladné chování falckraběte a jeho rádců k požadavkům rakouským, jelikož s Rakousy měli zvláštní své záměry a proto si přáli, aby všeliká podpora jen jim za zásluhu se pokládala. Ať už tedy ten nebo onen kníže se zasazoval za vyslyšení žádostí rakouských,

Kufstein předce neobdržel ničeho více než všeobecné sliby o vřelém účastenství.

Uvažujeme-li výsledek jednání norimberského, musíme vyznati, že nevyhovělo nadějím strany falcké. Očekávalo se, že na pozvání falckraběte shromáždí se v Norimberce větší část protestantských knížat z Německa a že Unie získá jimi nové přátele a spojence v boji proti Ferdinandovi. Místo toho však dostavili se jen členové Unie a ti nechtěli spor v Čechách uznati za svou záležitosť, nýbrž chtěli se jen obmeziti na hájení dědičné země falckraběte. Bedřich tedy nezískal v Norimberce ani nejmenší podpory pro válku v Čechách, naopak ještě utrpěl, jelikož stavové rakouští, jejichž užšího spojení právem se nadál, odpovědí, které se jim dostalo částečně jeho vinou, byli jen odstrašeni a tak mohli býti dohnáni k vyjednávání s Ferdinandem. Vojska a peněz bylo však nyní zapotřebí mnohem více, nežli kdykoli jindy. Jak pak by se byly mohly seřídlými pluky odrazit útoky Buquoyovy, když Bethlen byl polskými sbory donucen, v Uhrách válčiti, jak by se bylo mohlo dostáti slibům učiněným a vyplatiti zadržalý žold vlastnímu vojsku; a přede vším jak by se byla mohla splniti žádosť Bethlenova za vyplacení větší sumy?

Na sjezd Norimberský dostavil se také lord Doncaster, kterýž byl skoro přede dvěma měsíci rozloučiv se s falckrabětem ubíral se za císařem, aby úkol svůj provedl. Pakli již dříve proti instrukci svého pána vřele se zastával zájmů falckraběte, později činil tak bez míry a konce a projevoval tím jen city, jakými tehdáž
1619 všickni Angličané byli prodchnuti. Když v říjnu přibyl do Vídně, císaře tam nezastihl, jelikož tento zatím odjel do Št. Hradce a tak musel na tom přestati, že přijat byl od arciknížete Leopolda, který jej velice vyznamenával.

Za krátkého svého pobytu Doncaster navštívil benátského vyslance Giustinianiho. Snaže se získati jej pro falckraběte, neštítil se ani lži, pakli jen mohl tím, jak se domníval, prospěti falckraběti. Jinak zajisté nelze pojmenovati řeč jeho, když tvrdil, že od krále Anglického uloženo je mu sprostředkování míru a k účelu tomu odročení volby císaře na dva až tři měsíce, kdežto předce v instrukcí jeho nebylo ani zmínky o takovémto odročení, nýbrž

jednoduše se mu ukládalo, aby Ferdinanda podporoval v ucházení se o korunu císařskou. Svaluje veškeru vinu nezdařeného prostředkování na Ferdinanda, jal se ohnivými slovy vychvalovati falckraběte, jeho bystrého ducha a jeho velkou moudrosť, kterými dosáhl vynikajícího postavení v Německu. Tvrdil také, že falckrabě postavil do pole v Horní Falci 18.000 mužů pěchoty a 3000 jezdců, a že vydržuje v Dolní Falci 20.000 mužů a Unie že se usnesla v Rothenburku, podporovati jej ze všech svých sil; také generální stavové prý se tak usnesli a král Anglický že ho také zajisté neopustí. Na porážce císaře a Španělů s ním spojených závisí prý všeobecné dobro, republiky Benátské že tedy také velice se dotýká, aby falckrabě zvítězil.

Když Giustiniani se divil těmto věcem, jelikož zajisté byl zpraven o neutrálním chování Jakubově a proto nemohl pochopiti, jak vyslanec jeho tak vášnivě pracuje proti prospěchům Habsburků, Doncaster utekl se k nové lži. Rozšiřovalo se ovšem, tak vypravoval, že král toto poselství vypravil na žádosť Španělska a k tomu účelu, aby se zastal prospěchu rodu Habsburského, ale to že není pravda, úmysl krále Anglického je prý zcela opáčný. A nyní následovalo ubezpečování o věrném přátelství a lásce, jakou chová král Anglický k Benátkám a kterouž s ním vyslanec sdílí, tak že Giustiniani stěží lásce té se ubránil a slov nalezl, kteráž by nevypadala chladně proti tak ohnivému ubezpečování.*)

Doncaster vydal se konečně na cestu do Št. Hradce a sešel se tam s Ferdinandem. O rozmluvě dvou těchto mužů nemáme zpráv, ačkoliv o obsahu její nemůže býti žádné pochybnosti. Ferdinand zajisté přátelsky přijal blahopřání Jakubovo, ale nabízené další prostředkování úplně zamítl. Z Hradce Doncaster cestoval do Benátek a tím dovršil samovolné výklady své instrukce, jelikož u signorie chtěl vzbuditi pro falckraběte příznivé smýšlení a zjednati mu její pomoc, aniž by mu to bylo uloženo. Cesta jeho rozbila se však o událosť nepředvídanou, kteráž byla ponižující pro

*) Přísnou žalobu, jakou jsme tuto pronesli na Doncastera, že ve prospěch falckraběte ani lži se neštítil, sepsali jsme na základě zpráv benátského vyslance Giustinianiho dožovi dd. 23. října/2. list. 1619, u Gardinera.

vyslance, an se tolik domýšlel na vznešenou důležitosť svého pána a sebe samého. Když doraziv do Ponteby chtěl tady překročiti hranici benátskou, úředníci pohraniční zabránili mu další cestu, poněvadž prý spojení s rakouským územím pro morové nemoci bylo nebezpečným. Všeliké ohražování vyslancovo nic neprospělo, musel se i s celou svou družinou obrátit a vzdáti se úmyslu dostat se do Benátek. Pohraničný úřadník jednal patrně podle nařízení dožova, kterýž zpraven jsa Giustinianim o záměrech Doncasterových, nechtěl býti od něho obtěžován.*) Republika Benátská nechtěla se k tomu propůjčit podporovat knížete, jejž vlastní tchán opustil.

Když se Doncasterovi nepodařilo dostati se přes hranici benátskou, vracel se přes Vídeň a navštívil tam hraběte Oňata. Oba diplomati se tady všelijak špičkovali. Oňate na př. poznamenal, že falckrabě měl velmi na spěch s přijetím koruny české, že tím učinil „pas chaud“; Doncaster nezůstal odpověď dlužen a prohodil o Ferdinandovi, že co do spěchu nezadal nijakž falckraběti, jelikož jel po poště do Frankfurtu, aby jen honem dosáhl koruny císařské.**)

Z Vídně obrátil se Doncaster do Norimberka, kde Unie právě sjezd svůj odbývala. Také tady vyslanec neměl co činiti a kdyby se byl spravoval podle rozkazu pána svého, byl by cestoval bez přítrže domů, ale takto chtěl falckraběti posloužiti přítomností svou v Norimberce, neboť nemohla býti jináče vykládána, nežli že Jakub se zetěm svým žije v nejlepším přátelství. Když se navrátil přes Hag***) do Anglie, Jakub byl již od Španělska zpraven o jeho libovolném jednání, nepřijal ho tedy příliš milostivě a přestal mu důvěřovati, tak že se mezi diplomaty pozdější doby více neuvádí. Zřídka kdy nějaký diplomat tak libovolně překročil své instrukce jako Doncaster, avšak ještě méně je příkladů toho, aby byl kníže zapřel všecky ohledy, kteréž mu ukládalo smýšlení národa a zájmy vlastního rodu, jako to učinil král Jakub.

---

*) Doncaster to Giustiniani dd. 7. 17. list. a 9./19. list. 1619.

**) Advertissements from Worms 26. list./6. pros. 1619, u Gardinera.

***) Gardiner, Proposition made to the states general by Viscount Doncaster dd. 18./28. pros. 1619.

III.

Jelikož v Praze museli se vzdáti naděje, že se seženou potřebné peníze pro Bethlena, měly býti požádány alespoň sněmy moravský a slezský za vydatnou pomoc a měly se od nich požadovati prostředky k najatí a vydržování nového vojska. Příležitosť ke svolání těchto sněmů naskytla se sama sebou, jelikož stavové moravští a slezští králi svému ještě neholdovali a toho bylo zapotřebí, chtěl-li také v těchto zemích vládu nastoupiti. Bedřich se chtěl vydati na cestu již z počátku ledna, avšak z rozličných dů- 1620
vodů odjezd jeho se protáhl, a snad také stavové moravští přáli si pozdější lhůtu ke svolání sněmu, tak že sněm sešel se teprvé v únoru. Zatím Bedřich prováděl v Praze reformaci kalvinskou a popuzoval nemoudrým tímto jednáním nejen katolíky, kterých nebylo lze získati, nýbrž také lutherány, kteří kalvinistů nenáviděli skoro také tak jako katolíků. Rádcové Bedřichovi neuvážili, že nebezpečenství vnější nesmějí býti zvýšena spory vnitřními a tak pána svého postrkovali po srázné dráze, místo aby jej zadržovali.

Podnět k naznačené reformaci zavdalo pozorování kalvinistů z družiny falckraběte. Shledalit, že bohoslužba českých protestantů obsahuje ještě mnohé upomínky na církev katolickou a dokazovali, jak je nutno, aby se provedly další reformy církevní. Tato nemoudrá horlivosť ostala prozatím ještě tajemstvím Čechů stejně smýšlejících, do lidu se o tom nedostalo snad ještě ničeho, tak že krále považoval za vyznavače své víry. Smýšlení takové náhle přetrženo, když král chtěje prvního dne vánočního přijímati svátosť oltářní nařídil, aby z kostela sv. Víta vyklizeny byly všecky „odznaky neznabožství“. Kdo byl bezprostřední příčinou tohoto rozhodnutí, není dostatečně zjištěno. Kdyby se smělo věřiti zprávě, v kruzích katolických obíhající, tož by byl Bedřich sám od sebe nařídil vyklizení kostela. Jednání to vykládá se však také ještě jiným způsobem, který se nám zdá býti při pasivní povaze králově mnohem pravdě podobnějším. Hrabě z Thurnu, který pro nemoc své choti přítomen byl v Praze, vyčítal prý králi, že oloupil dóm a ten prý na to odpověděl, že jen učinil, k čemu jej přiměli čeští jeho rádcové. Vina by tedy byla na pánovi z Roupova a Budov-

covi, ale zajisté setkali se v tom na půl cestě s dvorním kazatelem Scultetem a několika radami falckraběte. Ať se věc má tak nebo jinak, dovolení nebo rozkaz králův, aby dóm zbaven byl všech
619 vnitřních ozdob, měl se provésti co nejhorlivěji a 21. prosinec ustanoven, kdy se s tím „vyčišťováním" mělo započíti.*)

Jmenovaného dne dostavili se pan Berka, pan z Roupova, Budovec, pan z Berbisdorfu, Scultetus a některé jiné osoby do hlavního kostela, aby jej dali „vyčistiti". Když dělníci při snímání oltářních obrazů a krucifixů opatrně si počínali, aby jich nepoškodili, opatrnosť tato nebyla vhod vznešeným divákům, i nařídili, aby velký krucifix, jenž stál nad hlavním oltářem, byl jednoduše dolů shozen. Když se tak stalo, přistoupil k němu pan z Berbisdorfu a kopl do sochy Kristovy řka: „Teď tu ležíš, bídáku, pomoz si sám!" Jiné potupné a sprosté poznámky proneseny při jednotlivých obrazech marianských. Když takto pominula původní ostýchavosť, odstraňovány hlavní oltář a stolice z kůru a bourán oltář marianský, jenž stál před hrobkou císařskou. Zároveň byly skvostně ozdobené hroby svatých o své okrasy oloupeny. Malíř Hans z Feldu přítomen jsa tomuto pustošení, prosil pány Berku a z Roupova, aby mu darovali krásný krucifix, jejž byl císař Rudolf II. zakoupil v Miláně nebo podle jiných zpráv v Bruselu k ozdobení náhrobku svého otce a děda, a dva drahocenné obrazy, kteréž visely za hlavním oltářem. Žádosti jeho bylo vyhověno, ale jelikož Vilém z Lobkovic krucifix pro sebe si vyhradil, musel mu jej malíř postoupiti a obdržel jen obrazy velmi poškozené, poněvadž jeden dělník zlomyslně tyčí je srazil.

*) Zprávy o těch událostech ve víd. st. arch.: Unterschiedliche Akten V.: Ganzer Verlauf wegen Ausräumung der Kirchen; v drážďanském st. archivě: Unruhen in Böhmen 9173. Lebzelter Schönbergovi dd. 13./23. pros. 1619; tamt. Lebzelter Schönbergovi dd. 18./28. pros. 1619 a 26. pros. 1619 / 5. ledna 1620 a 1./11. ledna 1620. — MS. kláštera Strahovského v Praze G. 18. Zpráva písaře stavitelského. — Skála III., 419 a násled. — Pragerische Reformation, tištěné v c. k. universitní knihovně v Praze. — Mnich. st. arch. Tajemník Mauric pánovi z Grünu dd. 20./30. pros. 1619, v Praze. — Hurter (d. VIII. str. 109 poznamenání) myslí, že pustošení kostela počalo 31. pros. a ne 21. a že se v něm pokračovalo dne 3. ledna. Udání toto vyvrací zprávy vyslance saského, jenž o událostech v dómu psal již 13./23. prosince.

V sobotu odpoledne počalo se s touto prací a pokračováno až do večera; příští pondělek pracováno dále. Nyní odstraňovány všecky relikvie, kterých bylo v tomto kostele za dvě století vzácné množství nahromaděno. Řízením a dohlídkou dvorního kazatele Skulteta zotvírány oltáře a hroby a kosti v nich chované rozházeny po podlaze. Dvě služky kazatelovy nakládaly hlavy a kosti do košů a odnášely je do obydlí svého pána, kde byly spáleny. Jistý služebník paní Slavatové, jenž byl přítomen, hleděl potají některé relikvie zachrániti, ale marně se o to pokoušel, poněvadž se naň dával pozor, tak že konečně musel odejíti, chtěl-li se trestu vyhnouti.

Když se přišlo ke kapli sv. Sigmunda, kdež je hrob pana z Pernšteina, vysoce zasloužilého kancléře za Vladislava II., prosil zase jmenovaný malíř Hans z Feldu dvorního kazatele, aby obrazů tady se nalezajících bylo ušetřeno, při čemž ani výčitek se neštítil. Ale Scultetus nedbal zrovna tak výčitek jako rozumných domluv, jednalť jen jako zástupce zásady a na každý odpor odpovídal: „Vy lutheráni zapácháte papeženstvím.“ Feld na tato a jiná slova odpovídal jen jako malíř projevuje své politování nad tím, že je nyní konec s uměním v Praze a že tedy musí se odstěhovati. Přes to však vynasnažoval se, pokud bylo možno některá díla umělecká zachovati před zničením tím, že je dal snésti do jedné z postranních kaplí a zamknouti. Avšak i toto opatření bylo marné. Scultetus ve své surovosti zjednal si klíč od té kaple a v noci dal obrazy a jiné věci tady uschované odnésti do svého bytu a tam spáliti. Bohudíky že tato bořivosť zasáhla jen část pokladů chrámových. Panu Vilémovi z Lobkovic a Prokopovi z Olbramovic se podařilo, mnohé umělecké předměty, které nebyly zničeny přímo při vyklízení kostela, zachrániti tím způsobem, že si je vyprosili k vyzdobení dvou pražských kostelů a co zbylo, uschováno podle vypravování Pavla Skály ze Zhoře částečně v jakési komoře nad kostelem a částečně mimo kostel a po bitvě na Bílé Hoře byl těmi věcmi dóm znovu vyzdoben.

V sobotu počalo boření v kostele sv. Víta a v neděli vy- 22. pros. 1619
stoupiv tu Scultetus na kazatelnu, vykládal četnému udivenému posluchačstvu důvody, z jakých se podniklo toto dílo bohulibé,

a konečně je zval k přijímání svátosti oltářní, kteráž se bude udělovati v první svátek vánoční. U vyklízení kostela pokračovalo se
319 také dne 23. a 24. prosince a když v kostele zbyly konečně jen holé stěny a sloupy, konány přípravy k slavnému tomu výkonu, v němž se měl sám král súčastniti. Do presbytoře postaven stůl s 12 židlemi, na nichž o narození Kristově posadili se král a někteří čeští páni, mezi nimiž ovšem Budovec a pan z Roupova, aby přijali svátosť oltářní. Dostavila se také hojnosť diváků, kteří dílem žasli a se divili, ale dílem také se horšili z jednoduchého nikdy nevídaného způsobu, když král sám kousek chleba si ulomil, kdežto ostatním skyvičky byly podány. Staré utrakvistické náhledy byly zapustily příliš hluboké kořeny, tak že událostmi za posledních desíti roků nemohly býti vyhlazeny a tak se nemůžeme diviti, že mnozí z diváků jednání královo prohlašovali za rouhání se bohu.

V kostele stály skoro ještě všecky oltáře neporušeny, ačkoliv zbaveny byly svých ozdob; po svatcích vánočních byly všecky odstraněny. Ani tolik šetrnosti neměli bořitelé, aby neporušili v kapli sv. Sigmunda malbu při oltáři marianském, kterouž dali provésti císař Ferdinand a jeho syn Maximilian od Lukáše Kranacha. Nyní děly se porady, má-li se odstraniti také náhrobek císařský, kterýž ovšem je umístěn nevhodně, jelikož zaujímá značnou prostoru uprostřed kostela. Pan z Roupova, Budovec a Müller byli pro bezodkladné odstranění, ale pan Berka z toho zrazoval, poněvadž by to vzbudilo velkou nelibosť, a důvod jeho tentokráte neminul se s účinkem. Naproti tomu otlučena byla všecka epitafia, kteráž byla ve zdech zasazena.

Když po městě se roznesla zpráva o tom, co se stalo v kostele sv. Víta, lid hlasitě jevil svou nevoli.*) Bylyť uraženy zděděné jeho náhledy, jelikož přes majestát dával přednosť kostelům vyzdobeným; zatracoval tedy jednání nové vlády a poprvé cítil, že vláda ta je mu cizí. Lidé vzdělaní museli býti rozhořčeni surovým nakládáním s uměleckými výtvory slavných mistrů, kterým snad

*) Greuel der Verwüstung. 1619. Tistěné v cís. universitní knihovně v Praze. Pragerische Reformation, tamtéž.

ze srdce přáli, čímž ovšem nenabyli náklonnosti k nové vládě. Ale přede vším musela zuřivosť, jakouž ukřížovaný spasitel byl pronásledován, vzbuditi pochybnosti, zdali nový král je více snášenlivý nežli Ferdinand II. Pochybnosti takové staly se skoro jistotou, když král rozkázal radě staroměstské, aby odstranila velký krucifix, kterým po staletí byl zdoben most pražský. Všeobecné neschvalování uzrálo nyní v odpor; rada odpověděla, že tak neučiní a nedbala ani pohrůžek královýcn. Scultetus nadarmo se snažil, slovem a písmem ospravedlnit jednání svého pána. Obojího povšímnuto si jen potud, že se vypravovalo, kterak zakázán je tisk spisu polemického, jenž měl vyvrátiti tvrzení Scultetovo a kterýž pokládán byl za tím důkladnější, čím méně byl znám.

Lehkovážné řeči v lidu vzrostly až na nepřátelství, když král za několik dní podobným spustošením staroměstského kostela jesuitského osvědčil, že souhlasí s vydrancováním kostela svatovítského. K účelu tomu jel v úplném lesku královském ve společnosti svého bratra a knížete z Anhaltu, provázen jsa 24 drabanty a mnohými lokaji, ani s odkrytou hlavou kráčeli před a za kočárem, do kostela jesuitského a dal tam rozkaz, aby budova byla vyklizena. Potupné poznámky pronášeny nyní vůbec o jednání králově; porovnávala se jednoduchosť knížat Habsburských s tímto leskem, kterýž při jízdě do kostela nebyl ničím odůvodněn. Na druhé straně vypravoval si lid, jak se skrbí při dvoře královském, jak se na to pomýšlí, zaříditi si vlastní jatky a pekařství, jakož i vlastní pivovár, aby si řemeslníci nic nevydělali, jak se českým úředníkům sráží služné a podobné více. Při těchto potupných poznámkách se zapomínalo, že král ať už mnoho nebo málo potřeboval, musel všecko platiti svými falckými penězi a že posud jen půjčoval zemi peníze, ale žádných neobdržel. Avšak vlastních chyb nechtěl viděti nikdo, nýbrž lid ostřil si jen svých jazýčků na mladém knížeti, při němž z počátku všecko shledáno bylo výborným. Nyní nehledělo se více na jisté jednoduché způsoby nebo na roztomilou přívětivosť, jakouž Bedřich nové své poddané hleděl získati. Pakli v průvodě jediného služebníka vydal se do Hvězdy, aby tam lovil, kárala se tato malá družina; pakli před každým sňal klobouk, kdo se ucházel o slyšení a skoro každého vyprovázel ze světnice, pro-

nášely se o této neslýchané zdvořilosti poznámky úštěpačné; pakli na hradě nebo v některém paláci šlechtickém vesele tančil a při tom dívky a paní chtěl líbati, nebo pakli večerem vyjel si na saních a u některého českého pána večeřel, také nad tím se pozastavovali. Nepřátelé jeho nazvali jej králem Zimním, jelikož bezpečně očekávali, že panování jeho zimu nepřetrvá.*)

Co se Bedřichovi mohlo právem vyčítati, netýkalo se těchto malicherných záležitostí a jednotlivých jeho činů, nýbrž celé jeho povahy. Objevovaloť se, že není s úkol, jejž převzal, neboť o zdárné pracovitosti nebo o porozumění postavení a povinnostem nemůže u něho býti řeči. Když uděloval slyšení, nevěděl, co by měl mluviti a pokaždé obracel se o radu k přítomnému kancléři pánovi z Roupova. Že není samostatným, brzy vešlo v známosť všeobecnou a lid se mu proto posmíval. Byl dobromyslným knížetem, jehož jednání upomínalo částečně na jinocha, kterýž sotva odrostl pacholectví; liboval si jen v zábavách nebo v okázalém zevnějšku a největší část času ztrávil u své horoucně milované manželky, místo aby šel do síně poradní nebo aby spěchal na bojiště. Když pak
1619 mu choť dne 27. prosince o desáté hodině večer porodila syna, radosť jeho neznala žádných mezí; událosť tuto chtěl ještě v noci oznámiti obyvatelstvu pražskému střelbou z děl a všeobecným zvoněním a jen stěží byl přemluven, aby taková poplašná znamení odložil až do příštího jitra. Ve Falci mohl kníže dostáti svým povinnostem, byl-li řádným otcem rodiny, v Čechách však to nedostačilo ani za dob pokojných.

Zatím dokonány byly přípravy k cestě na Moravu a král ji
1620 nastoupil dne 27. ledna v průvodu několika knížat, četné šlechty, radů a služebníků; v Praze ostala jen choť jeho, jelikož pro nedávné slehnutí nemohla se ještě na cestu vydati. Až k moravské hranici doprovázely krále dva praporce osobní jeho stráže, odtud je nahradily dva prapory moravské jízdy. Výpravou touto promrhávaly se peníze královské; zároveň byli také všickni šlechtici,

*) Název „král Zimní“ nalézá se v jedné saské listině z ledna 1620 a v jedné bavorské listině skoro z téže doby. Jméno tedy, pod nímž falckrabě stal se světoznámým, dáno mu bylo dávno před pádem jeho.

na jejichž hradech král s družinou svou byl hostěn nebo kde přenocoval, svedeni k výlohám, kteréž nebylo lze zodpovídati vůči nedostatku ve vojště.*) Avšak tak rozumného uvažování falckrabě nebyl schopen, těšilť se již napřed jako dítě na slavný vjezd, jenž mu bude v Brně připraven a očekávání jeho bylo skutečností ještě překonáno. Blízko města seřadili se moravští šlechtici na koních, aby pozdravili při- 4. února 1620 jíždějícího krále, kterýž slezl s vozu, jakmile je uzřel, vsedl na kůň a tak vítací jejich řeč vyslechl. Když průvod došel k bráně městské, šlechtici všickni sestoupili s koní, zemský hejtman pan Velen z Žerotína uchopil uzdu koně králova a provodil krále ke kostelu jesuitskému, jenž byl od několika měsíců postoupen Jednotě bratrské. Po slavných děkovacích službách božích odebral se král do domu kardinala z Dietrichsteina, kdež odtud přebýval.**)

O dva dni později dne 6. února odbývalo se slavné holdo- 1620 vání stavů moravských, při němž z protestantů nebyl jen pan Karel z Žerotína. Nepřítomnosť jeho byla tím nápadnější, že tou dobou byl v Brně. Falckrabě byl tím velice uražen, bral však na muže od protestantů druhdy tak vysoce váženého ohled a nehrozil mu zabavením statků, nýbrž ustanovil mu prozatím lhůtu, do které musí holdovati. Tento ohled falckraběte zasloužil tím většího uznání, že stavové moravští se chtěli zmocnit statků Žerotínových. Také někteří z katolíků odepřeli falckraběti holdování, jako na př. kníže z Liechtensteina, ale všickni takoví odešli ze země, aby se vyhnuli horšímu osudu.

Stavové moravští pokračovali nyní za přítomnosti královy v jednání, které vlastně bylo již započalo na sněmě ke dni 9. prosince 1619 svolaném, pak odročeném a nyní zase na 27. ledna 1620 ustanoveném. Na sněmě prosincovém byli direktoři propuštěni ze svých úřadů, plukovník Velen z Žerotína byl zvolen hejtmanem zemským a kromě toho stalo se opatření i o jiných úřadech, tak že se s těmi věcmi nečekalo až na příchod králův. Zároveň stalo se usnešení velkého dosahu, jímž posavadní poměry stavovské měly

---

*) Zprávy o cestě Bedřichově a o slavnostním vítání, jakého se mu všady dostalo, čerpáme částečně z rozličných archivů, částečně z tištěné korespondence Bedřichovy s jeho chotí.

**) Skála III., 443 a násled.

býti přeměněny. Na Moravě totiž duchovenstvo bouřemi husitskými nepozbylo svého výhodného postavení, jako se stalo v Čechách, nýbrž platilo vždy ještě za první stav, kterýž byl na sněmě zastoupen. Nyní, když stavové moravští značnou část majetku duchovního zabavili a vůbec postavení katolíků snížili, nehodlali také déle dopřávati výsady duchovenstvu katolickému, kteréž nepřáli vlastnímu protestantskému duchovenstvu; a tak se stalo na sněmě usnešení, aby duchovenstvo odtud netvořilo stavu a aby více nechodilo na sněmy.*)

Co král prodléval v Brně, jednalo se nejvíce o sehnání peněz na vedení války. Tou dobou vojsko spolkové ustoupilo přes Dunaj u Prešpurku velice seslabené, jelikož svízeli a nedostatečnou potravou a oděvem utrpělo značné ztráty. Kníže z Anhaltu, hrabě z Thurnu a Hohenlohe, nejvyšší kancléř český a správci zemští (Landesoberst) od protestantských stavů dolno- a hornorakouských dostavili se do Brna k poradám, jak by se úpadek vojska mohl odvrátiti**) a domluvy jejich nejspíše pohnuly stavy moravské k větší obětavosti. Na sněmě stalo se usnešení, doplniti lid v poli stojící a kromě toho najmouti nových 500 jezdců a 2000 mušketýrů, aby tedy Morava vydržovala v poli 7500 mužů. Ostatní usnešení týkala se příspěvku Moravy k společné civilní listě královĕ, volby vyslanců a jiných věcí. Bedřich požadoval od stavů moravských, aby pro jeho osobu povolili daň z piva, ale požadavek tento byl zamítnut, naproti tomu darovány mu tři statky, jenž byly odňaty posavadním majitelům.***) O vyslanectvích usnešeno, aby jedno vypraveno bylo do Prahy na sněm generální, druhé na uherský sněm svolaný do Bystřice Báňské a třetí se zástupci ostatních zemí k sultanovi.

Z Brna dopisoval Bedřich pilně své choti, aby jí podal zprávu o denních událostech a aby ji potěšil vypravováním o poctách, jakých se mu dostávalo, nebo aby jí zvěstoval, které statky mu darovali Moravané při holdování. Eliška byla touto dobou velmi

*) D'Elvert, Beiträge zur Geschichte der böhm. Länder, III. d. str. 268 a násled.

**) Mnich. st. arch. Camerarius Grünovi dd. 8. února 1620.

***) Brněnský archiv: Sněmy. Sněm v Brně dd. 27. ledna 1620.

smutna, počalať se strachovati, že sláva trůnu českého v niveč se rozplyne a že se skončí záhubou chotě jejího; proto se jí zmocnila taková těžkomyslnosť, že choť se musel všemožně vynasnažovati, aby ji zapudil listy něžnými a radostnými, což jako milovník velmi pečlivě kónal.*) Takové pochmúrné myšlenky Eliščiny byly snad ještě utvrzeny strašnou událostí, jenž se sběhla v Čechách počátkem února a jenž i na krále v Brně meškajícího způsobila 1620
dojem uchvacující. Jelikož událosť tato souvisí co nejtěsněji s dějinami Valdšteina, pozdějšího vévody Fridlandského, a se založením obrovského jeho majetku, vzbuzuje již pro své následky zvláštní pozornosť. Příčina její ležela v rozbrojích, které byly povstaly v rodu Smiřických a které se konečně tak přiostřily, že jedna paní z tohoto rodu nejspíše zúmyslně hrad Jičínský do povětří vyhodila a tak sebe a své utiskovatele smrti zasvětila.**)

Sebevražednice byla dcerou pana Sigmunda Smiřického, jenž zemřel roku 1614 považován jsa tehdáž za nejbohatšího šlechtice v Čechách; alespoň vypravuje o něm vrstevník věcí znalý, že uhradiv veškery výlohy svého velkolepého hospodářství uspořil ročně na 100.000 tolarů. Při smrti své držel 17 statků, jenž náležely k nejrozsáhlejším v Čechách a z nichž některé tvoří nyní zavidění hodný majetek knížat z Liechtensteina. Sigmund měl pět dětí: tři syny a dvě dcery. V závěti své, kterou byl učinil r. 1605, odkázal statky své synům, dcerám ustanovil jen věna na penězích, pojistil jim však i dědictví statků, kdyby zemřeli bez dědiců všickni synové a také strýc Vojtěch Václav Smiřický. V tomto případě měly se obě sestry rozděliti o dědictví.

Stalo se, že brzy po sepsání této závěti padlo podezření na starší dceru Alžbětu Kateřinu, jako by udržovala lásku, kteráž rodinu její zneuctívala. Jakýsi jinoch selský, jak se praví, kovář, dostal prý se do srdce mladé šlechtičny a požíval prý přízně její;

*) Dotýčné z Brna datované listy Bedřichovy Elišce v Aretinových Beiträge d. VII.

**) Zprávy o následujícím vypravování čerpáme z těchto pramenů: Skála III., 437 a násled. — Sas. st. arch. 9174, XXV., fol. 76, 104, 146 a 179. — Dále archiv místodržitelství č. A. Balík se signaturami Vartmberk, Jičín a č. 225, str. 24. Zprávy saské doplňují v nejdůležitějších částech české prameny.

obvinění však nebylo dokázáno v celém svém rozsahu, neboť mnoho osob neustále tvrdilo, že obvinění dále sáhalo, nežli provinění samo. Otec však jednal, jako by byl o vině dcery přesvědčen a dal ji na jednom svém hradě střežiti. Dále však hněv jeho nesáhal, neboť nezměnil ničeho na své závěti a ponechal ji v té platnosti, jak ji byl sepsal r. 1605. Zdá se, že uvězněná dívka měla v rodině své zatvrzelejších odpůrců, nežli byl otec, neboť když zemřel r. 1614, nezmírnil se osud její, nýbrž ostala i dále uvězněna. — Ze synů Sigmundových nejstarší zemřel ještě před smrtí otcovou; druhý Jindřich Jiří, jenž měl po něm následovati v panství, byl blbý a tak se stal neobmezeným pánem všech statků nejmladší Vojtěch Jan Smiřický, v jehož domě později staly se poslední úmluvy o shození z oken českých místodržících. Vojtěch Jan však zemřel následkem svízelů válečných dne 18. listopadu 1618 a jelikož byl před ním zemřel také strýc Vojtěch Václav, došlo na ustanovení závěti o dědictví dcer, poněvadž Jiří stížen byl nezhojitelnou blbostí. Na dědictví to však byla jen jistá vyhlídka, neboť pokud žijící Jindřich Jiří musel býti považován za dědice oprávněného, mohly sestry prozatím bráti jen požitek ze statků a sice co poručnice blbého bratra. Starší sestra, kteráž byla vždy ještě držána u vězení, měla k tomu poručnictví největší, pakli ne výhradní právo; mladší sestra Markéta sprostila se však nepohodlné sokyně tím, že ji držela i dále ve vazbě a příčiněním chotě svého Jindřicha Slavaty, jednoho z náčelníků hnutí, u soudu vymohla, že jen jí propůjčeno bylo poručnictví nad bratrem jakož i správa statků.

Rychlé a příznivé vyřízení nároků Markétiných od soudu vzbudilo nemalé podivení a lid se domníval, že při tom nebylo všecko v pořádku. Že podplácení hrálo úlohu, o tom není žádné pochybnosti, jelikož pan Václav z Roupova, náčelník direktorů, příležitosti této užil k vydatné špekulaci peněžní. Tvrdil totiž, že Vojtěch Jan Smiřický odkázal mu před svou smrtí ústně veškeré zboží movité na svých statcích; i požadoval tedy, aby mu buď bylo vydáno, nebo aby mu bylo dáno náhrady 75.000 tolarů. Markéta Slavatova neopřela se požadavkům pana z Roupova, jak by byla mohla, nýbrž vyjednávala s ním o snížení náhrady a vyplatila mu konečně 50.000 tolarů. Peníze tyto považovati dlužno za cenu,

za kterou pan z Roupova se zasadil vším svým vlivem ve prospěch manželů Slavatovských. Mohlo by se zdáti skoro pravdě nepodobným, že tito manželé se dopustili z pouhé lakotnosti takových úskoků, aby jmění knížecí se nemuselo rozděliti, avšak zprávy, které se o nich zachovaly, zní v ten smysl, že takovýto skutek možno jim přisouditi. Jindřich Slavata byl dne 23. května v české kanceláři, když bratra jeho shazovali oknem a neučinil ani nejmenšího pokusu, aby jej zachránil. Markéta byla po smrti svého bratra Vojtěcha obviňována, že jej otrávila, aby se stala majitelkou otcovských statků. Obvinění toto není odůvodněno, ale je předce důkazem, že ji považovali za schopnu věcí nejhorších.

Tak uplynula větší část roku 1619, aniž by vítězi v této špinavé historii byli vyrušeni z klidu svého. Tu se odhodlal potomek starožitného rodu panského Ota Jindřich z Vartmberka poměry tyto vykořistiti a část dědictví pro sebe získati. Zjednav si spojení s uvězněnou šlechtičnou, nabídl se, že ji osvobodí a hned pojme za manželku. Dívka vítajíc nabídnutí toto jako hotovou spásu, nedbala nic, že ženich její kulhal, nýbrž prchla pomocí jeho z vězení a hned na to byla s ním oddána. Pan z Vartmberka vydal se pak s chotí svou do Jičína, aby se zmocnil tohoto statku, jenž náležel k pozůstalosti jeho tchána; město samo slíbilo ochotně věrnost jeho manželce. Aby mu v držení statku toho nebylo překáženo, opevnil pan z Vartmberka hrad Jičínský a najal k hájení jeho posádku, kterouž ubytoval dílem v městě, dílem na hradě pod správou několika zkušených důstojníků. To vše stalo se v době co možná nejkratší a sice na sklonku léta r. 1619.

Alžběta a manžel její jednali tak rychle, že Markéta jim nemohla překaziti usídlení se v Jičíně a že tedy musela je žalovati. Zatím Bedřich Falcký dosedl na trůn český a celá ta záležitost byla jedním z nejdůležitějších předmětů, o němž se jednalo v kanceláři. Ti, kdo dříve byli rozhodli ve prospěch manželů Slavatovských odevzdavše jim poručnictví a správu statků smiřických, nyní ještě spíše se pro ně vyslovili, jelikož formální právo paní Slavatové bylo porušeno, a tak paní z Vartmberka bylo uloženo, aby se pro svou libovůli dostavila na kancelář českou a tam se zodpovídala, ale zároveň aby také Jičín odstoupila sestře své jakožto

poručnici bratrově. Eliška odvolala se z tohoto rozsudku ke králi, nabízejíc se odevzdati Jičín sekvestorovi soudem ustanovenému, když by tak učinila sestra její i s ostatními statky smiřickými, aby pak rozhodnuta byla řádně otázka o poručnictví a o správě statků. Jelikož dříve rozhodnuto bylo stranicky a ukvapeně ve prospěch Markéty, žádosť tato nebyla zajisté neslušná, avšak jak mohl Bedřich dáti průchod lepšímu přesvědčení, když nejdůležitější jeho rádci vyslovili se proti napravení skutku nespravedlivého a tak byla žádosť Eliščina odmrštěna. Ota z Vartmberka, jenž byl zároveň se svou chotí jakožto spoluvinník vícekráte předvolán,
dnu 20 dostavil se konečně na hrad Pražský, aby u krále vyprosil milosť, nebyl však ani před krále předpuštěn, nýbrž zbaven svobody potud, an musel slíbiti, že hlavního města neopustí.

V královské radě stalo se usnešení, vypraviti do Jičína komisi s panem Jindřichem Slavatou v čele a uloženo jí, aby zatkla paní z Vartmberka a ujala správu panství Jičínského pro paní
20 Slavatovou. Komise přišla do Jičína dne 1. února a odebrala se na radnici, aby vyzvala měšťanstvo k poslušenství. Měšťanstvo se poddalo, ačkoliv nedávno bylo slíbilo paní z Vartmberka, že při ní vytrvá. Komise odebrala se pak do hradu, kamž se však nemohla dostati, poněvadž brány byly zamčeny, až Slavata jednu klíčem přinešeným otevřel. Když komisaři jali se spisovati veškery nemovitosti, Eliška vystoupivši z komnaty své vytýkala vojínům porůznu stojícím, kteréž byl choť její najal, že se dívají nečinně i vyzvala je pak, aby vstoupili do její světnice, kde jim dala hodně píti. Komisaři, jenž neopomenuli varovati přede vším násilím, odebrali se zatím do konírny, aby dobytek sepsali. Eliška rozčilila se tou měrou, že sáhla sama na jakéhosi Bukovského, který býval u otce jejího správcem statků a kterého z příčin nám neznámých považovala za svého nejhoršího nepřítele. Slavata nahodiv se k tomu, hleděl paní uchlácholiti tím, že Bukovského poslal z hradu pryč. Paní z Vartmberka nechtějíc déle sama ostati na hradě, dala zapřáhnouti koně, ale Slavata toho nedopustil, poněvadž nechtěl, aby se vzdálili krásní koně, kteréž hodlal zabaviti. Když se Elišce dostalo tohoto pohanění, zvolala, že chce raději zemříti, nežli aby žila v takové potupě. Komise nedbajíc takové

řeči pokračovala ve svém spisování, kdežto Eliška s vojáky odešla do své komnaty.

Co nyní následovalo, nedá se zjistiti. Většina zpráv vypravuje, že rozhořčená šlechtična chtějíc vojákům, ani hojným pitím vína byli k boji rozpáleni, rozdati prach, vešla do prachárny. Zdali prach se vzňal neopatrností, nebo zdali jej paní z Vartmberka v zoufalosti své zapálila zúmyslně, není zjištěno, ví se jen tolik, že hrad náhle vyhozen byl do povětří. Byla to děsná katastrofa. Z osob, které byly v hradě, zahynulo 41 okamžitě nebo za několik hodin, 14 osob bylo těžce poraněno a jen asi 10 osob vyvázlo s lehkými ranami. Komisaři zahynuli vesměs a mezi nimi i Slavata. Paní z Vartmberka, která byla již v stavu požehnaném, nalezena u okna do polovice zasypána, popálena byla na rukou a na nohou, ale ostatně byla neporušena. Prosila, aby jí dali píti, ale místo občerstvení dostalo se jí surového nakládání, tak že za několik hodin skonala. Bukovský, jenž pro své štěstí byl z hradu v čas vyhostěn a jenž se po katastrofě hned zase navrátil, dal asi skrze pomahače své znáti paní z Vartmberka svou nenávisť. Tvrdí se, že nešťastné byly ještě za živa urvány naušnice a prsteny s prstů. Péčí Bukovského byly mrtvoly komisařů převezeny do hrobek rodinných, ale s dcerou bývalého držitele tohoto panství naloženo hůře nežli se žebračkou. Mrtvola její odnešena skoro nahá k jakémusi měšťanu, který dal z útrpnosti zhotoviti pro ni rubáš a jednoduchou rakev a pochovati ji v kostele předměstském, jelikož Bukovský nedovolil, aby pochována byla v kostele městském.

Událosť jičínská způsobila všady po Čechách největší udivení, úsudky o chování se vlády nezněly příliš příznivě a utkvěly odtud jako skvrna na její pověsti. Spor sám byl prozatím ukončen, jelikož právům ovdovělé paní Slavatové nikdo neodporoval. Tím krutěji stihl ji osud později. Po přemožení povstalců českých rozsáhlé její statky vzbuzovaly ovšem mnohou závisť. Vojtěch z Valdšteina, jehož matka pocházela z rodu Smiřických, dovedl si vymoci u Ferdinanda, že byl nejdříve jmenován poručníkem blbého Smiřického a pak jeho dědicem. A tak Markéta přišla zrovna tak hanebným způsobem o své právo, jak byla o ně připravila sestru Elišku a musela třicet let ztráviti v cizině za trpkého strádání.

Pakli událosť jičínská krále dojala, musel býti zrovna poděšen zprávami o strašných loupežích tlupy kozácké, kteráž vpadla na Moravu zrovna tou dobou, kdy tam Bedřich přibyl. Každý den přicházely do Brna nové zprávy o srdcelomném násilnictví a sklíčovaly mysli obyvatelstva. A kdož by se neděsil slyše, že tlupa čítající as 4000 mužů, cestou svou plení všecky hrady a města, jako se na př. stalo v Meziříči. Tam vtrhli kozáci právě, když se slavil sňatek šlechtický a hostům svadebním způsobili nevyslovitelné trampoty. Co mělo nějakou cenu, bylo uloupeno, mužští byli pobiti, ženským učiněno násilí a vysvlečeny ze šatů, nevěsta sama byla od netvorů těchto unešena a musela záviděti štěstí těm, kdo byli povražděni. Z Meziříče táhli kozáci dále zemí a dopouštěli se při každé příležitosti podobných hanebností. Přepadliť na př. statek jednoho Žerotína, jenž dnou sklíčen ležel na lůžku, shodili jej bez milosrdenství s postele a učinili násilí jeho manželce a tetě.*) Takovéto zprávy nepůsobily dobrého dojmu na krále a na stavy v Brně; ale ještě hůře působily na královnu, jejíž chorobná úzkostlivosť tím vzrůstala a kteráž se proto obávala, že by manžel její mohl upadnouti do rukou potulující se tlupy kozácké.

Tato starosť Eliščina byla zbytečna, jelikož Bedřich na cestě své z Brna do Vratislavě dal se doprovázeti značným oddělením
620 vojska. Dne 15. února dorazil do Olomúce. Město toto, kde bohatá kapitola a několik klášterů vykonávaly vliv rozhodující, nechtělo původně ničeho slyšeti o povstání; avšak když byli mniši z větší části zahnáni, kanovníci oloupeni a katolíci všelikým způsobem stísněni, pominul tento odpor.**) Jelikož se však přes to měšťanům nedůvěřovalo, byl okolní lid selský povolán do města a když Bedřich druhého dne po svém příchodu ukázal se lidu shromážděnému na balkoně svého obydlí, všickni přítomní na vyzvání hejtmana zemského vyzdvihli prsty pravé ruky na znamení, že při králi svém chtějí věrně vytrvati. Podobalo se, že Olomúc je tím získána pro povstání.

---

*) Tak vypravuje Bedřich v jednom listě k Elišce dd. 1./11. února 1620 v Aretinových Beiträge d. VII. str. 151.

**) Dudík, Die Chronik von Olmütz.

Tou dobou, kdy Bedřich prodléval v Olomúci, byl tam vězněn a ukrutně mučen farář holešovický Jan Sarkander. Důvěrným svým spojením s náčelníky katolickými na Moravě vzbudil nenávisť odpůrců proti sobě a jelikož se vědělo, že před rokem vydal se do Polska, povstalo podezření, že je původem vpádu kozáckého. Podezření toto bylo bezpodstatné, jelikož zcela jiné osoby byly příčinou najatí kozáků a Sarkander jen proto se vydal do Polska, aby v slavném poutnickém místě Čenstochově vykonal svou pobožnosť. Nemaje žádné naděje, že by mohl býti dále činným na Moravě, ucházel se v Krakově o místo; když ho však neobdržel, vrátil se do Holešova a skrýval se tam u jednoho katolíka, poněvadž kostel farní dostal se zatím ve správu kněze protestantského. Když se blížili kozáci k Holešovu, Sarkander vystoupil ze svého ukrytu, vynesl monstranci z kostela a zasadiv do ní posvěcenou hostii očekával s Holešovany, ani se kolem něho úzkostlivě shromáždili, nepřátelské vojáky. Jakmile kozáci přitrhli a v shromážděných poznali katolíky, sestoupivše s koňů poklekli a pak odtáhli, aniž by někomu něco uloupili. Snad se tentokráte neřídili jen cílem náboženským, nýbrž také tou okolností, že viděli před sebou obyvatelstvo chudičké, u něhož se nebylo nadíti velké kořisti.

Sotva se roznesla zpráva, že Sarkander tímto způsobem zachránil svou obec před vypleněním, obviněn jest z tajného dorozumění s Polany a uvězněn, načež již dne 13. února vyslýchán 1620
utrpným právem o domnělém svém spojení s Polany a o dřívějším zemském hejtmanu moravském panu Ladislavu z Lobkovic, jehož byl zpovědníkem. Bedřich za pobytu svého v Olomúci nestaral se o osud muže tehdáž všeobecně známého a tak Sarkander byl dne 18. února znovu vyslýchán za strašného mučení, následkem čehož zemřel o čtyry neděle později.*)

Z Olomúce cestoval král dále do Vratislavě, kamž dorazil dne 23. února a kde přijetí jeho bylo možnoli ještě slavnější 1620
a skvostnější nežli v Brně. Knížata a stavové slezští, katolíci

*) Popsání muk Sarkandrových u d'Elverta. Volný, Kirchliche Topographie von Mähren d. III. 1. oddělení.

a protestanti byli vesměs přítomni kromě dvou osob, arciknížete Karla, biskupa Vratislavského, kterýž ovšem nepříteli císaře, svého bratra, nechtěl holdovati a pak knížete z Liechtensteina, jenž měl statky na Moravě a v Slezsku, ale v obou zemích holdování od-
620 píral. Holdování samo vykonáno od stavů dne 27. února a sice tím způsobem, že Bedřich napřed stoje přisahal slibuje, že knížata a stavy ochraňovati a zachovávati bude při jich obvyklostech a svobodách zděděných, načež se posadil na trůn, k němuž knížata a ostatní stavové přistupujíce kleče skládali přísahu. Příštího dne holdovali kapitola vratislavská a někteří opatové.*)

Jelikož stavové slezští sešli se zároveň na sněm zemský, Bedřich dal jim přednésti tytéž věci jako v Brně: měli přispěti na jeho civilní listu, poskytnouti potřebné peníze na nové zbrojení a z prostředka svého zvoliti osoby, kteréž by se dostavily na ge-
620 nerální sněm ke dni 25. března do Prahy svolaný, aby se tady radily o společné defensi, zároveň měli ustanoviti osoby, které by vypraveny byly na uherský sněm do Báňské Bystřice a k sultánovi.**)

Knížata a stavové horlivě se radíce o královských předlohách v krátkém čase svolili ke všem požadavkům. Tak poskytli králi dar 80.000 tolarů***) a kromě toho roční příspěvek 40.000 tolarů na vydržování královského dvoru a byli také volni zvoliti rozličné deputace. Aby vyhověli také přání královu, přispěti seč síly stačí k přemožení vojska císařského, usnesli se najmouti nové žoldnéře a vypraviti do pole lid již vyzbrojený: k účelu tomu mělo býti najato a Čechám na pomoc posláno 1500 jezdců a 2000 mužů pěchoty, ale kromě toho měla býti připravena hotovost zemská, kdyby Poláci vtrhnouti chtěli do Slezska. Z vojska, kteréž leželo v zemi, chtěli Slezané zaslati Čechům hned 2000 mužů pěchoty a 500 jezdců, aby pomohli proti vojsku císařskému. Pomoc tato

*) Saský st. arch. Z Vratislavě dd. 26. ún. 1620. — Skála III., 447 a násled. — Saský st. arch. Z Vratislavě dd. 4. března 1620.

**) Archiv míst. č. L. 34. Proposice na sněmě ve Vratislavi dne 27. února 1620.

***) Podle Palmy, Acta publica, povolili stavové jen 60.000 tolarů ze svého a 20.000 nedoplatků berních, kteréž se měly vymoci na knížectví Těšínském.

byla tím nutnější, jelikož Slezané, když Bethlen odtáhl od Vídně, vojsko své povolali domů, tak že Čechové byli jenom na své zbrojné síly odkázáni. Potřebné výlohy měly býti uhraženy dílem z daně pivní, dílem z nově povolené vysoké daně z majetku a nové daně z meliva; a jelikož to nedostačovalo, povolena dvojí půjčka, jedna, jenž se měla rozvrhnouti na jednotlivá knížata podle jejich majetku a druhá nucená půjčka ze statků duchovenstva katolického. První půjčka měla obnášeti 162.500 tolarů, což dostačiti mělo, jak se stavové nadáli, pro všecky případy.*) O otázce kancléřské také se jednalo na sněmě, ale jednání týkalo se hlavně jmenování místokancléře, kteréžto místo uděleno falckému radě Camerariovi s platem 1500 zl. Volbou tou získán byl muž velmi pilný a schopný, o němž Slezané mohli býti ujištěni, že v pozdějších nevyhnutelných sporech s Čechy obhajovati bude slezských a tím tedy německých zájmů. — Bedřich měl po holdování českém odebrati se za tímtéž účelem do Lužice, ale neučinil toho, nýbrž odebral se z Vratislavě přímo do Prahy. Zdali jej k tomu přiměly touha po choti nebo nedostatek peněz nebo konečně záležitosti neodkladné, o tom nechceme rozhodnouti; Lužičanům, k nimž vypravil komisary, aby jim holdovali, omlouval se důvodem posledním.**)

Ze zpráv o sjezdě Norimberském, o sněmě moravském a slezském je patrno, že Bedřich neobdržel peněz, kterých bylo zapotřebí k uspokojení Bethlena a že svolení týkalo se jen ozbrojené pomoci a uhražení běžných potřeb. Bethlen ostatně nečekal teprvé na výsledek porad v Brně a ve Vratislavi i požadovalť již v prosinci (1619), tedy po sjezdě Norimberském od Bedřicha určitou odpověď na své požadavky a když se mu jí nedostalo, odhodlal se pustit se do vyjednávání s císařem, jak mu tento nabízel. Spolku uhersko-českému hrozilo tím největší nebezpečenství.

*) Skála III., str. 468 a násled. — Palm, Acta Publica 1620.

**) Memoria pro královské vyslance, co mají činiti v Budišíně. Archiv místodrž. č. dd. 11. března 1620. — Tamtéž. Instrukce pro vyslance do Dolní Lužice.

Hlava osmá.

Vyjednávání v Prešpurku a jeho následky.

I. Hohenlohe v Prešpurku. Čeští vyslanci u Bethlena. Spolek mezi Uhrami a Čechami. Vyjednávání Bethlena s císařem. Zvolení Bethlena za knížete Uherského. Císař nabízí Bethlenovi velké ústupky. Příměří uzavřeno. Rozpuštění sněmu.

II. Proč Bethlen z Prešpurku odtáhl. Císař odpírá bezvýminečný podpis smluv a sděluje Bethlenovi podmínky, za kterými by tak učinil. Kancléř Pechy. Snahy Bethlenovy získati císaře, aby povolil Čechům příměří. Pan z Donína a Wild v Košici. Císař zamítá požadavky Bethlenovy. List Bethlenův Ferdinandovi. Bethlen se odhodlá znovu počíti nepřátelství proti císaři. Laminger v Košici.

I.

Ústupem vojska uherského od Vídně, k němuž přidaly se také vojsko české a moravské a pomocný sbor slezský, vzala válka prozatím konec, jelikož Buquoy a Dampierre pro zimní dobu nepomýšleli na pronásledování nepřítele a císař vyjednáváním hodlal se dohodnouti s Bethlenem. Úmysl k tomu pojal císař již v měsíci listopadu; ochoten byl k velkým obětem, zanechá-li Bethlen válčení, poněvadž jen tehdy mohl s Čechy s úspěchem válčiti. Jelikož naň také někteří jeho přívrženci v Uhrách, jmenovitě palatin, naléhali, aby spor s Bethlenem ukončil prostředky smírnými, dal mu
1619 vzkázati dne 7. prosince, že k účelu tomu vyšle některé své rady do Prešpurku. Když kníže Sedmihradský zprávu tu obdržel, byl také ochoten dát se do vyjednávání. Před počátkem příštího měsíce nemohlo vyjednávání počíti, poněvadž se musily rozřešiti všeliké předběžné otázky; zatím chtěl Bethlen zvěděti, na jakou podporu z Čech by se mohl určitě bezpečiti, aby podle toho se řídil při vyjednávání s císařem.*)

---

*) Místodrž. arch. v Inšpruku. Ferdinand palatinovi dd. 7. pros. 1619. Mnich. st. arch. Ferdinand Maxovi dd. 10. pros. 1619. Tamt. Ferdinand Maxovi dd. 16. pros. 1619.

Hned první zprávy, které Bethlen po svém návratu do Prešpurku obdržel, byly takové, že zasadily ránu naději jeho, kterou skládal v Čechy. Hohenlohe, jemuž Bedřich uložil vyjednávat se stavy uherskými a vyzvati je k těsnému spojení, přednesl svůj úkol v plném shromáždění sněmovním dne 5. prosince vyzývaje 1619 stavy, aby vypravili posly své do Prahy, kde by se dokonaly porady o spolku. Jelikož pomoci peněžní neslíbil, nýbrž jen odeslání vyslanců požadoval, řeč jeho na stavy shromážděné neučinila dojmu zvláště příznivého; bylať uražena ješitnosť jejich, že se od nich požadovalo, aby vypravili posly své do Prahy; i odvolávajíce se na vyšší důstojnosť, jakouž zaujímá koruna uherská, odpověděli, že Čechové mají vypraviti své vyslance do Prešpurku. Bethlen, jenž téhož dne přijal Hohenloha, sdílel, jak se podobalo, tuto nevoli a stěžoval si také na to, že Hohenlohe jedná s ním jen na rozkaz svého krále a že nedostavili se k němu poslové ani od stavů českých, ani od moravských a slezských. V takovém podráždění sdělil hraběti výminky, za jakými chtěl míti spolek Uher s Čechami; souhlasily skoro s podmínkami, jaké byl před měsícem oznámil do Prahy. Hohenlohe spisuje o tom zprávu do Prahy, obdržel od Bethlena pozvání, aby jej navštívil, čemuž v průvodu hraběte Thurna vyhověl. Tentokráte však byl kníže velmi laskavým a milostivým; jen z ohledu na Čechy vytáhl prý ze Sedmihradska, způsobil tak ústup Buquoye z Čech a Dampierra z Moravy a zatlačil nepřítele na pravý břeh Dunaje. A jak mu bylo za to odplaceno? Hledělo se vyhověti přání jeho a byla mu, nejupřímnějšímu příteli Bedřichovu, dána přiměřená odpověď? Pohnutí generálů nad touto řečí bylo možnoli ještě zvýšeno sdělením, že Bethlen hodlá s Uhrami přistoupiti k říši a spolčiti se s Unií.*)

Když list Hohenlohův se zprávami těmito přinešen byl do Prahy, Bedřich se právě navrátil s rádci svými z Norimberka; avšak jelikož stav financí v ničem se nepolepšil, nemohli se v Praze ani nyní odhodlati k obětem peněžitým. Aby však alespoň v něčem se vyhovělo přání Bethlenovu, ustanoveno, vypraviti k němu vy-

---

*) Mnich. st. arch. Hohenlohe Bedřichovi dd. 8. pros. 1619. — Skála III. 413, klade datum slyšení mylně na 1. prosince.

slance od stavů českých s potřebným plnomocenstvím a vyzvati k tomu i ostatní země koruny české. Patrně pro spěch se stalo, že úkol ten svěřen pánům, ani se nalezali ve vojště před Prešpurkem a sice hraběti Thurnovi, Kolonovi z Felsu, panovi z Bubna, Kaplířovi ze Sulevic a Pavlu Ješínovi. Ti byli zplnomocněni uzavříti s korunou uherskou spolek na výboj a odboj a jednati o sumě, jakou by Čechové ročně přispívali na uherské pohraniční pevnosti.*) Z vyslanců českých k jednání tomu ustanovených jen dva zůstali v Prešpurku, Kaplíř ze Sulevic a Ješín, jelikož tři ostatní postavením svým byli vázáni zůstati při vojště. Hohenlohe, kterýž také prodléval v Prešpurku, ačkoliv přítomnosti jeho bylo u vojska velice zapotřebí, také vytrval, aby jakožto důvěrník Bedřichův podporoval vyjednávání.

Bethlen až do této doby, ať už se horšil nebo pochleboval, smýšlel s Čechy upřímně a podporoval je odhodlaně proti Ferdinandovi. Když však ke konci prosince vyslanci císařští přibyli do Prešpurku a knížeti přednesli velmi skvělá nabídnutí, počal se rozpakovati, má-li osud svůj sloučiti s Čechy, nebo má-li sáhnouti po odměně od císaře nabízené. V rozmluvě, kterou měl po-
620 čátkem ledna s vyslanci českými, tyto pochybnosti a náklonnosť Bethlenova k císařským návrhům již zřetelně se jevily.**) Oznámiv nabídnutí ta vyslancům, prohlásil sice, že nejsou pro něj nijakž svůdnými, ale že následkem porady s některými svými nejvážnějšími přívrženci nemohl zamítnouti vyjednávání s císařem a že se proto otázal vyslanců císařských, jsou-li splnomocněni, v mír, kdyby byl uzavřen, zahrnouti nejen jej, nýbrž i korunu uherskou a českou. Na to prý vyslanci odpověděli: císař že chce vyjednávati jen s ním, jelikož se pro něj nesluší, aby se pustil do vyjednávání se stavy uherskými a českými, svými poddanými. Avšak služeb Bethleno-

*) Víd. st. arch. Boh. 1619. Bedřich Bethlenovi dd. 18. pros. 1619. Mnich. říšský arch. V. Instrukce pro české vyslance dd. 18. pros. 1619. Tamt. III. Hohenlohe Anhaltovi dd. 31. pros. 1619. Skála III. 415.

**) Z četných dopisů, které jsou nám po ruce o vyjednávání mezi Bethlenem, císařem a Čechy, uvádíme jen některé; chovají se v archivech vídeňských, v drážďanském st. arch., v místodrž. archivech v Praze a Inšpruku.

vých že by chtěl užíti, kdyby u jmenovaných stavů dovedl vyjednati něco užitečného. Po úvodě tomto otázal se Bethlen Hohenloha a soudruhů jeho, zdali by neznali prostředků a způsobu, jak by se dosáhl mír s císařem; při tom dal se do vychvalování míru ujišťuje, že nebude šetřiti ani poslední kapky krve, aby mír zjednal.

Pakli Bethlen nemluvil jen do větru, řeč jeho nemohla míti jiného smyslu, nežli že chtěl věděti, zdali by Čechové pod nějakou výminkou poddali se císaři. Hohenlohe slovům knížete jinak nerozuměl a neodpovídaje přímo na vlastní smysl řeči Bethlenovy odvětil, že nevidí jiné cesty k smíru, nežli aby Ferdinand přestal vésti válku s Čechy a aby rozpustil svůj lid zbrojný. Odpověď, jakou dal Bethlen, svědčí, jak do kombinací svých pojal i ten případ, že Čechy se vrátí pod panství císařské; prohlásil totiž za marné očekávati, že Ferdinand — i kdyby jej to život stálo — vzdá se svých nároků na Čechy. A císař že toho také nemá zapotřebí, neboť prý mu již z Itálie a Francie táhne na pomoc vojsko čerstvě najaté, král Španělský že jej podporuje ze všech svých sil, kníže Bavorský a kurfiřt Saský že budou také tak činiti; papež že je také jeho přítelem a že se tedy utvořila strašná koalice ve prospěch Ferdinanda. On (Bethlen) že tedy chce věděti, co proti tomu vynaloží Čechy a nač se může bezpečiti. Kníže Sedmihradský nakreslil, aniž by to byl tušil, případný obraz o aliancích tvořících se ve prospěch Ferdinanda, proti čemuž Hohenlohe jen tolik namítl, že líčení to prohlásil za smyšlené a Ferdinanda za zbavena všech prostředků peněžitých. Když Bethlen z další rozmluvy vyrozuměl, že z Čech nebudou mu prozatím poskytnuty žádné peníze, propustil vyslance.*)

Nepochybujeme, že výsledek této porady rozhodl o nejbližším jednání knížete, neboť když se přesvědčil, že mu peníze nebudou poskytnuty, jal se rozhodně vyjednávati s císařem. Vyslancům českým ano i sněmu uherskému prozatím bylo to tajemstvím, neboť jinak bychom si nemohli vysvětliti, že sněm nejen zamítl smírné návrhy vyslanců císařských, nýbrž že také chtěl následovati příklad

*) Skála III. 426 a násled.

edna 620 Čechů, Ferdinanda sesaditi a novou volbu předsevzíti.*) Jen tou okolností, že ani čeští vyslanci ani sněm neznali nynějších zámyslů Bethlenových, dá se vysvětliti, že mezi oběma stranami počalo se
320 vyjednávati o spolku, což dokonáno již dne 15. ledna, ačkoliv spolek neměl smyslu, pakli se v něm Bethlen nesúčastnil. Smlouva o spolku zněla v ten smysl, aby odtud byl spolek mezi korunou českou a uherskou na věčné časy a žádná strana aby bez svolení druhé nesměla počíti válku nebo uzavříti mír a kdyby tak učinila, aby mocí jí to bylo překaženo.**) Jak lhostejně Bethlen se choval k tomuto vyjednávání, vysvítá nejlépe z toho, že ve smlouvě nebylo ani slova o příspěvku, jakýž by Čechy povinny byly zapravovati na pevnosti uherské; jen přesvědčení, že v ohledu tom nelze se od Čechů nadíti ničeho a že se tedy musí vyrovnati s císařem, mohlo přiměti knížete k takovému jednání. Ale v Praze prozatím neměli ani tušení, že smlouva je pouze kusem bezcenného papíru a oslavovali uzavření spolku hlučným způsobem.***)

Vyjednávání mezi Ferdinandem a Bethlenem, na kteréž dlužno klásti hlavní váhu, počalo tím, že Ferdinand v přípisu svém k palatinovi projevil k tomu ochotu†) požaduje zároveň, aby vysláno bylo do Vídně tolik vážených osob za rukojmě, kolik vypraveno bude císařských vyslanců do Prešpurku. Barbarství doby tehdejší nejlépe je charakterisováno tím, že takové požadavky musely se činiti a že o tom bylo dlouhé vyjednávání. Když tato předběžná otázka byla vyřízena a když hrabě z Meggova a Breuner odjeli
619 dne 25. prosince do Prešpurku, setkali se ve Fischamentu s uherskými rukojmími, kteří byli za ně vyměněni a do Vídně posláni, kdežto oni sami ubírali se do Prešpurku. Původně chtěl Ferdinand poslati tam knížete z Liechtensteina a svobodného pána z Eggenberku, ale oběma dna překážela vydati se na cestu a tak volba padla na uvedené pány.††)

*) Podle Katony XXX byl Bethlen dne 8. ledna 1620 prohlášen od sněmu „in principem et caput regni Ungariae“.

**) Londorp. Spolek mezi Uhrami a Čechy dd. 15. ledna 1620.

***) Skála III.

†) Místodr. archiv v Inšpruku: Ferdinand palatinovi dd. 7. pros. 1619.

††) Tamtéž. Ferdinand palatinovi dd. 12. pros. 1619. Palatin Ferdinandovi dd. 19. pros. 1619. Tamt. Císařští vyslanci Ferdinandovi dd. 27. pros. 1619.

Vyslanci císařští zasypáni byli v Prešpurku všelikými zdvořilostmi, avšak tyto byly závojem příliš průzračným, tak že vyslanci dobře viděli, s jakými obtížemi bude jim zápasiti. Jelikož preláti a biskupové do Prešpurku se nedostavili, všickni skoro poslanci byli odpůrci Ferdinandovými a netajili se nijakž se svým nepřátelstvím ke králi. O uznání jeho nechtěli více ani slyšeti, odpírali mu titul královský a konali hlučným způsobem přípravy k volbě a korunování nového krále. Prapory byly objednány, kostel vyzdoben k slavnosti korunovační, raženy mince korunovační a připravována již i hostina korunovační. Trochu zmužilosti a novou naději vyslanci mohli čerpati jen z obcování s nečetnými přívrženci Ferdinandovými v Prešpurku. Tito ujišťovali vyslance o své nezlomné věrnosti, kárajíce jen, že císař nevyslal žádného vojska do Prešpurku, když Bethlen z Vídně tam ustoupil; byl prý tak poděšen, že by byl okamžitě ustoupil do vnitř Uher. *)

Vlastní počátek vyjednávání protáhl se až do 30. prosince, 1619
poněvadž teprvé touto dobou přibyl do Prešpurku arcibiskup Kaločský Valentin Lepes, kterého Ferdinand s Tomášem Nadasdym ustanovil zároveň za svého zástupce vedle jmenovaných vyslanců. Vyjednávalo se jak s Bethlenem tak se sněmem uherským. Vyslanci císařští jeli jmenovaného dne do domu, kde Bethlen byl ubytován a setkali se tam kromě knížete také s palatinem, s poslanci a s nejváženějšími osobami z družiny Bethlenovy. Přiměřenou řečí odevzdali spis, jednající o prostředcích k zjednání míru; spis byl přečtěn, načež palatin prohlásil, že sněm bude o tom jednati a že vyslancům dodá odpověď. Ani tento spis ani odpověď na něj nejsou nám známy, víme jen tolik, že návrhy Ferdinandovy sněmu nedostačily a že od vyslanců požadoval výminky lepší a příznivější a sice s takovou prudkostí, že vyslanci stačili sotva odpověď svou sepsati. **) Jak samo sebou se rozumí ani tato sněmu nedostačila, jelikož, jak se domníváme, zrovna tak málo upřímně se pokoušela o důkladné rozřešení otázek sporných, jako sněm pomýšlel na

*) Konečná relace císařských vyslanců ve sbírce Fiedlerově. Hatvan str. 171. Forgach Ferdinandovi II. dd. 9. pros. 1619. Tamtéž str. 173. Ferdinand II. Forgachovi dd. 12. pros. 1619.

**) Závěrečná relace císařských vyslanců ve sbírce Fiedlerově.

smíření s Ferdinandem. Vyjednávání nabylo rázu bouřlivého; hroziloť se každému, kdo se jen zmínil, aby se odpověď vyslanců uvážila a vyřídila, pověstným vyhozením z okna. Většina poslanců chtěla přerušiti všeliká vyjednávání a Bethlena povýšiti na trůn královský; kdyby však váhal přijmouti koruny nabízené, chtěli voliti falckraběte nebo podniknouti panství turecké.

Vyslanci císařští museli nahlednouti, že při takovémto smýšlení na sněmě vyjednávání jejich je beznadějné a proto na radu palatina počali zvláště vyjednávati s Bethlenem, poněvadž on jediný byl s to, aby zamezil volbu krále. Rozhodnutí toto stalo se dne
1620 4. nebo 5. ledna a hned také uskutečněno. Z počátku zdála se také tato cesta málo slibovati, poněvadž Bethlen dílem zaslepen jsa leskem nabídnuté koruny, dílem z obavy před nelibostí stavů uherských, kdyby se od nich odloučil, nechtěl se pustit do vyjednávání. Přede vším však trápil jej strach před Turky, jejichž nájezdům musel by padnouti za oběť, kdyby se nemohl opírati o Čechy nebo o císaře. Jelikož naděje v Čechy skládané osvědčily se býti marnými, uznal za dobré chopiti se nabídnuté ruky Ferdinandovy. Vyslanci císařští však klamajíce se v této příčině připisovali povolnosť jeho dílem častým rozmluvám s knížetem a výkladům svým, dílem prostředkování kancléře Pechyho, kterého byli nějakým způsobem, nejspíše penězi a sliby získali. Že sněm uherský prozatím na toto vyjednávání nekladl žádné váhy a že
1620 knížete Sedmihradského dokonce dne 8. ledna*) zvolil knížetem (ne králem) Uherským, to vyjednávání nezastavilo.

Vyjednávání mezi Bethlenem a vyslanci císařskými otáčelo se okolo dvou otázek: první se týkala ceny, za kterou by se vzdal nepřátelství svého proti císaři, druhá podmínek příměří, jenž se mělo uzavříti mezi ním a císařem. Obě otázky zajisté těsně souvisely a mohlo se o nich jednati jen společně; ale podle zprávy vyslanců císařských musela se klásti hlavní váha na osobní uspokojení Bethlena a tato věc musela se napřed vyříditi. Za upuštění od koruny uherské Bethlen požadoval neobyčejně velkou náhradu na statcích a na penězích. O požadavcích jeho nejsme důkladně

*) Katona XXX.

zpraveni, ale žádným způsobem nebyly menší, nežli ústupky, k nimž Ferdinand konečně svolil. Ferdinand odstupoval Bethlenovi a nástupcům jeho na věčné časy čtyry uherské župy a hrad Mukačevo s územím k němu příslušným a Bethlenovi na čas jeho života devět žup uherských. Jako by ještě nebylo dosti na tomto postoupení, kterým se Ferdinand vzdával skoro dvou třetin panství svého v Uhrách, Bethlen měl býti povýšen na knížete říšského, měla mu býti ponechána knížectví Opolské a Ratibořské, jakmile by se Ferdinand zase dostal v jich držení a kromě toho mělo mu býti postoupeno statků českých v ceně 200.000 zl., když by Bethlen prokázal králi dobré služby při příštím vyrovnávání s touto zemí. Domníváme se, že poslední dvě výminky vloženy byly k naléhání vyslanců císařských a že to byla náhrada za jiné požadavky Bethlenovy; snad se nadáli, že tím připoután bude k císaři a že přestane podporovati povstání české.*)

Jakmile se vyslanci dohodli s Bethlenem o ústupcích, které se osobě jeho měly poskytnouti, vyjednávalo se o podmínkách, za kterými by uzavřeno býti mělo příměří mezi císařem a knížetem a za kterými měl se stvrditi konečný mír na novém říšském sněmě. Tady Bethlen požadavky své napnul ještě výše, tak že vyslanci zamítli nejen jednání nýbrž i přečtení podrobného návrhu. Nevoli jejich vzbudil hlavně článek ten, kterým se Bethlenovi odevzdávala až do příštího sněmu správa všech krajin uherských, které okamžitě držel, tak že panství jeho mělo býti ještě mimo připomenutých třinácte stolic rozšířeno. Avšak odpor jejich musel vzíti brzy konec, jelikož dobře věděli, že císař touto dobou nemá prostředků, aby si v Uhrách osvojil o píď půdy více, nežli mu Bethlen povoloval; a jelikož se museli obávati, že by kníže vehnán byl do náruče Čechům, kdyby se mu ten ústupek nepovolil. Kromě toho došly nepříznivé zprávy z horních Uher: vpád Homonnův, jenž sliboval skvělý obrat ve prospěch císařův, neměl očekávaných výsledků, jelikož uherské vojsko se všech stran proti němu se stahovalo a Poláci k ústupu byli donuceni. Také zprávy o nepřátelském

*) Návrh smlouvy u Firnhabera v Sitzungsberichte der kais. Akademie der Wissenschaften, 1858.

smýšlení Turků, které v Prešpurku se rozšiřovaly, byly takového druhu, že vyslance museli naplniti obavami; nebyly jim snad donešeny od lidí Bethlenových, palatin sám tvrdil, že má důkazy, kterak Porta Uhry v čas potřeby podporovati bude penězi, zásobami válečnými a vojskem. *) Zdaliž se vyslanci nemuseli obávati, že při delším váhání bude na císaře obnoven útok a že se vztahovati bude také na Štýrsko a na jižní provincie? Vyhlídky do budoucnosti byly málo utěšené a vyslanci se nadáli, že Ferdinand povolností svou v přijetí podmínek míru zlomí alespoň odpor v Uhrách. Také snahy vyslanců českých, aby se vyjednávání mezi císařem a Bethlenem rozbilo, bylo pro posly císařské novým důvodem, aby konečně svolili ke krutým podmínkám o příměří.

620 Tak ujednán dne 16. ledna návrh, v němž bylo ustanoveno, aby Bethlen Gabor prozatím podržel všecko, co má obsazeno, aby Homonna s polskými kozáky ustoupil a kdyby tak neučinil, aby byl mocí k tomu donucen. Strany Čech obsahovala smlouva zvláštní ustanovení, kteréž, jak uvidíme, dalo se vykládati dvojím způsobem: „Jeho Cís. královské Veličenství, budeli za to požádán, proti Čechům a podle stavu a příležitosti také proti Horním a Dolním Rakušanům, za spravedlivých a slušných podmínek zbraní nebude upotřebovati.“ **) Když Bethlen vyslance přiměl k přijetí obou smluv, jak první, jenž se dotýkala jeho osoby, tak druhé o příměří,
20 odebral se dne 17. ledna***) do Košice v té naději, že císař potvrdí obě smlouvy.

Skoro zároveň s tímto vyjednáváním ukončen byl také sněm
20 říšský, jelikož dne 18. ledna bylo poslední jeho sezení. Usnešení jeho od počátku až do konce proniknuta jsou nepřátelstvím k Ferdinandovi a jeho přívržencům, o čemž svědčí již úvod k sněmovnímu snešení. Vypravuje se v něm totiž, že stavové zvolili Bethlena

*) Všecko podle zmíněné relace.

**) Archiv místodrž. v Inšpruku. Conditiones pro suspensione armorum dd. 16. ledna 1619. Tam stojí: . . . . Easdem inducias similiter post requisitonem Sua Majestas Caes. ac Reg. Bohemis etiam et aliis incorporatis provinciis sicut et secundum statum eorum utrique Austriae justis et aequis conditionibus concedere dignabitur.

***) Toto datum vyplývá z listu Ferdinandova arciknížeti Leopoldovi dd. 29. ledna 1620 v inšpruckém místodrž. archivě.

svým „knížetem" a že mu odevzdali panství v Uhrách: ani slovem neděje se zmínka o Ferdinandovi, jehož sesazení považuje se jaksi za věc, která se sama sebou rozumí. Jako s králem, tak naložilo se i s nejčelnějšími jeho přívrženci: arcibiskup ostřihomský Petr Pazman, Jiří Drugeth z Homonny a několik jiných osob bylo ze země vyhostěno a měly býti od příštího sněmu na věčné časy vypovězeny. Stavové naloživše tak krutě s obhájci práv královských, jednali patrně návodem Bethlena a osvědčili tak, že příští jednání o mír nedojde u nich žádné podpory.

II.

Co Bethlena přimělo, že skoro zároveň s uzavřením sněmu odjel z Prešpurku a že nečekal na císařské potvrzení smluv s vyslanci uzavřených, neumíme udati; tlupy Homonnovy zajisté ho k tomu nenutily, jelikož zatím byly odraženy. Snad odchodem svým chtěl ukončiti další vyjednávání a tím se vyhnouti požadavkům strany změny článku Čech se týkajícího a nahoře doslovně uvedeného: nadálť se asi, že císař, jemuž bude voliti mezi podmínkami příměří a novou válkou, rozhodne se pro příměří. Pakli Bethlen se kojil takovou nadějí, velice se sklamal, poněvadž státníci vídeňští, kteří jen přemožení Čech měli na zřeteli, ani z daleka na to nepomýšleli, vykoupiti si pokoj v Uhrách ztrátou Čech.*) Také uherští radové, jenž u Ferdinanda prodlévali ve Vídni, přednášeli mnohé námítky již tehdáž, když v Prešpurku se vyjednávalo a nevzdali se svého odporu proti úmluvám prešpurským, když jim návrh těch smluv byl sdělen. Neboť když asi z počátku druhého téhodne v lednu pánové Breuner a Nadasdy a později také arcibiskup Kaločský se vydali do Vídně, aby u císaře vymohli potvrzení těch smluv, docílili jen toho, že vypraven do Prešpurku pán z Trauttmannsdorffu, aby tam podal osvědčení, jaký smysl chtějí dávati ve Vídni jednotlivým článkům.

Když tedy hotové smlouvy byly dne 16. ledna odeslány z Prešpurku do Vídně a královští uherští radové požádáni za dobré zdání 1620

*) Místodrž. archiv v Inšpruku. Harrach arciknížeti Leopoldovi dd. 21. ledna 1620.

620 o jich potvrzení, podali císaři dne 22. ledna nové dobré zdání horlíce nejprvé proti smlouvě na osobní uspokojení Bethlena a popírajíce císaři jakožto králi Uherskému právo k rozličným ústupkům a darování Bethlenovi, jelikož si k tomu nevymohl souhlasu uherského sněmu. Na tuto námítku mohl ovšem Ferdinand odpověděti, kdyby byl záležitosť tuto předložil prešpurskému sněmu k rozhodnutí, že by mu byl tento nejspíše radil, aby odstoupil celé Uhry Bethlenovi. Ostatní námítky rady královské byly závažnější: tak kárali, že postoupiti chce Bethlenovi Mukačevo a statky k němu příslušné a k tomuto účelu že je musí vyplatiti nynějšímu držiteli 300.000 uherských tolarů, kdežto by se těchto peněz mohlo užíti mnohem výhodněji k potírání Bethlena; velice byli nespokojeni, že bezpečnosť duchovního majetku nebyla ani slovem vymíněna, čímž tento je úplně vydán na pospasy; za nedůstojné vyhlašovali, že knížeti Bethlenovi veškerá milosť a obdarování zeměmi uděluje se jakožto odměna za snahy jeho k zjednání míru a k potlačení stavovského hnutí, kdežto celému světu je známo, že on sám byl rušitelem míru a příčinou povstání; konečně dávali císaři na uváženou, jaký dojem to způsobí v Uhrách, budou-li s jeho volí v Uhrách vydáni v šanc osvědčení přívrženci rodu královského jako Homonna a Esterhazy.

Na základě těchto námítek dospěla rada královská k návrhům, aby smlouva s Bethlenem naprosto se zamítla, vyslanci aby byli nazpět povoláni a vyměněni za rukojmě. Také o přijetí podmínek k příměří nechtěla slyšeti ničeho. Ferdinanda upozornila na tu okolnosť, že příští sněm sejde se na základě příměří a ne na svolání krále a že důstojnosť královská v každém ohledu by upadla v nevážnosť. Povolí-li Ferdinand příměří, že popřeje nepřátelům svým času, aby se sesílili, ale sám že bude tím málomocnější.*) Dobré zdání, kteréž někteří němečtí ministři podali císaři v téže záležitosti, vyslovovalo se taktéž proti oběma smluvám zamítnutí jich odůvodňujíc hlavně tím, že Bethlenovi nelze nijakž důvěřovati a že by uzavřením příměří vlastní přátelé byli zaraženi.**)

*) Dobré zdání král. uherské rady dd. 22. ledna 1620 ve sbírce Fiedlerově.

**) Archiv Harrachů. Considerationes und Bedenken, ob aus dem zu Press-

Přes tyto námítky odhodlal se císař dne 23. ledna podepsati smlouvu dotýkající se osoby knížete Sedmihradského, poněvadž mu poslové, které byl vypravil do Prešpurku, slibovali lepší hájení zájmů jeho od příštího sněmu a poněvadž také palatin vší svou váhou se zasazoval za podepsání této smlouvy. Ale Ferdinand sotva tak učinil, zhrozil se následků a listiny neodeslal, nýbrž požádal ještě téhož nebo následujícího dne uherské své rady za nové dobré zdání. Tito odporučili králi jistou opatrnosť, pakli se odhodlal, učiniti Bethlenovi naznačené ústupky: aby prohlásil před kancléřem Pechym, že postoupení země Bethlenovi považovati bude jen tehdy za dokonané, pakli sněm uherský dá k tomu své svolení; dále že musí také požadovati, aby navráceny byly všecky statky od vytrhnutí Bethlena do pole kněžstvu odňaté a konečně aby stál na tom, by na příštím sněmě uznán byl králem a kníže Sedmihradský aby mu pomáhal proti každému škůdci jeho vážnosti.*) Arcibiskup Ostřihomský zapřisahal císaře, aby vzal ohled alespoň na tyto námítky, poněvadž by jinak duchovenstvo katolické a majetek jeho vydán byl v šanc záhubě.**) 1620

Císaři, an uvažoval, jak by se vyhovělo těmto námítkám, rozhodnouti bylo také o příměří. Byl ochoten přijmouti je pod výminkami, jakéž Bethlen požadoval, ale nechtěl, aby platilo pro Čechy a pro Rakousy. Jelikož Bethlen toho dne, kdy v Prešpurku smlouvy byly ujednány, císaři psal a jej žádal, aby také Čechům a Rakušanům po několik neděl popřál příměří a zatím s těmi zeměmi o mír vyjednával, císař uznal za potřebné, oznámiti o tom bez obalu své mínění i pro ten případ, že by kníže nepřijal pří-

burg geschlossenen Waffenstillstand mehreres Nutz oder Schaden zu gewarten sein möcht.

*) Dobré zdání uherské rady u Firnhabera. Datováno je 4. ledna 1620, což nemůže býti správné, jelikož je to posledním dobrým zdáním rady královské v této záležitosti a několikrát se v něm mluví o uzavření sněmu dne 18. ledna a o dobrém zdání ze dne 22. ledna. Firnhaber se tedy domnívá, že místo 4. ledna má se čísti 4. únor a tak opraviti chyba opisovačova. Co by se mělo místo datum patrně chybného postaviti, nemůžeme s určitostí udati, ale 4. únor je každým způsobem příliš pozdní datum, jelikož Ferdinand užil již rad v dobrém zdání udělených v listě svém k Bethlenovi dne 4. února.

**) Pazman císaři dd. 4. února 1620 u Firnhbaera.

měří jen jemu povoleného. Psal mu tedy dne 1. února, že Čechům nemůže popřáti žádného příměří a že jen povolí bezpečný průvod poslům jejich, kdyby chtěli o míru s ním vyjednávati. Konečné své mínění oznámil o několik dní později a sice toho dne, kdy se nejspíše také rozhodl podepsati smlouvu o příměří podle návrhu prešpurského. Tuto listinu poslal se smlouvou, Bethlena osobně se dotýkající a dne 23. ledna podepsanou. K oběma smluvám připojil totiž zvláštní list Bethlenovi, v němž vykládal podmínky, za kterými se chtěl zavázati k zachování těch smluv. Psaní nabývá tím velkého významu, ano smlouvy doplňuje. Ferdinand v něm prohlásil, že slíbené území Bethlenovi jen tehdy postoupí, pakli sněm uherský dá k tomu své svolení a zároveň projevil naději, že přívrženci jeho, čímž byli míněni přede vším katoličtí preláti a Homonna, po čas příměří ponecháni budou ve svém majetku. Příměří že se má vztahovati jen na Uhry, Čechům (nikoli králi jejich) že je povolí jen tehdy, bude-li od nich za to požádán.*) Uhry, ale jen tyto, Ferdinand chtěl dáti v šanc Bethlenovi, jelikož mu tam prozatím přiznal vládu a příštímu sněmu vyhradil úkol rozhodující. V listě, který těchto dní zaslal bratru svému Leopoldovi, omlouval tuto povolnosť svou málomocností a chválil si dokonce skromnosť Bethlenovu, jelikož si neosvojuje titul královský, jak prý by byl mohl učiniti a jelikož se nabídl, že na příštím sněmě bude císaři k službám a že se „sníží k nohoum jeho". **)

Bethlen odebíraje se do Košice zůstavil kancléře svého Pechyho v Prešpurku, aby čekal na císařské potvrzení. Když přišly smlouvy od císaře podepsané s oběma listy (ze dne 1. a 4. února), Pechy

---

*) Mnich. st. arch. Ferdinand Bethlenovi dd. 1. února 1620. List Bethlenovi dd. 4. února 1620 u Firnhabera. Některé důležité listiny o tomto vyjednávání otištěny jsou také u Hatvana, tak list Ferdinandův arcikníželi Albrechtovi dd. 8. ún. 1620, jenž obsahuje zprávu povšechnou, pak osvědčení Ferdinandovo, za kterými podmínkami by přijal příměří, které se dosti dobře srovnává s listem k Bethlenovi. Osvědčení to datováno je 16. ledna, což podle našeho náhledu je libovolné datování do zadu, jelikož podmínky tyto nebyly žádným způsobem formulovány před koncem ledna. Dále list Pechyho Ferdinandovi dd. 3. ún. a palatina Forgache Ferdinandovi dd. 3. ún. 1620.

**) Arch. místodrž. v Inšpruku. Ferdinand Leopoldovi dd. 12. února 1620.

je otevřel a seznal tak podmínky, za kterými chtěli ve Vídni smluvám dostáti. Oznamil ihned stavům českým, že císař hodlá také jim povoliti příměří, při čemž jim opsal doslovně dotýčné místo z listu ze dne 1. února vyzývaje jich, aby započali vyjednávati.*) Věřil tedy, že Ferdinand je k tomu ochoten, ale dokázal tím jen, že listu císařovu dobře neporozuměl. Ferdinand byl sice ochoten vyjednávati s Čechy, ale jen s nimi samými a ne s novým jejich králem; byli by se museli dříve odřeknouti Bedřicha, kdyby byli chtěli poslům svým zjednati přístup k císaři.

Pakli již list Pechyho mohl vzbuditi v Čechách klamné naděje, mohlo tak učiniti ještě spíše psaní Hohenlohovo, v němž tento přímo tvrdil, že příměří vztahuje se nejen na Uhry, nýbrž také na Čechy, ale opatrně doložil, že příměří tomu nevěří. Toto zúmyslné klamání Hohenlohovo neumíme si jináče vysvětliti, nežli že k němu sveden byl rozmluvou, kterouž měl na Moravě s falckrabětem a s kancléřem pánem z Roupova, když se ubírali do Brna k holdování a že psaním tímto měli býti prozatím uchlácholeni bojácní Čechové.

Bethlen obdržev smlouvy od císaře potvrzené s přípisem Ferdinandovým nahlížel, že platnosť smluv je v důležitých kusech obmezena. Mohl tedy všecko posavadní vyjednávání prohlásiti za neplatné a znovu se chopiti meče; ale jelikož se mu k tomu nedostávalo prostředků a jelikož považoval za důležitější sesíliti postavení své v Uhrách, uspokojil se prozatím tím, co císař nabízel a stavěl se, jako by podmínkám, které císař přednesl strany příměří českého, nerozuměl nebo je alespoň nepovažoval za nezměnitelné. Naproti Čechům se stavěl, jako by nepozoroval, če císař falckraběte vymínil z všelikého smírného jednání, neboť jen tak lze pochopiti, že falckraběti psal z Košice a výčitky mu činil, že císař nebyl ještě od Čechů požádán za příměří.**) Císaři však projevil naději, že Čechům povolí příměří s uznáním status quo,

---

*) Mnich. st. arch. Pechy stavům českým dd. 6. ún. 1620. Saský st. arch. Hohenlohe místodržícím českým dd. 2. ún. 1620. Tamtéž Lebzelter Schönbergovi dd. 9. února 1620.

**) Mnich. st. arch.: Bethlen Ferdinandovi. Z Košice 20. února 1620.

kteréhož účelu hleděl dosáhnouti vypravením zvláštního vyslance, hraběte Štěpána Hallera ke dvoru císařskému.

U falckraběte a jeho přívrženců zpráva o příměří mezi císařem a Bethlenem vzbudila největší obavy, jelikož se o následcích toho nijakž neklamali a věděli, že neplatí o Čechách. Za každou tedy cenu muselo býti uzavřené příměří neškodným učiněno, za kterýmž účelem vypraven do Košice svobodný pán Krištof z Donína, který tam dorazil několik hodin před odjezdem hraběte Hallera. Pánu z Donína bylo uloženo, aby Bethlena varoval před sliby Ferdinandovými o míru a aby požadoval, by se zase zbraní uchopil. Jelikož kníže prozatím chtěl mír zachovávati, výklady pána z Donína jím nijakž nehnuly a ani Pechy nejevil ochoty věc českou podporovati. Se všech stran dokazovalo se vyslanci, jak je nutno, aby mezi Ferdinandem a Čechy vyjednávalo se o příměří, i kdyby falckrabě musel se vzdáti některých svých předností a hodností;*) ano některé osoby z družiny Bethlenovy odporoučely dokonce Čechům přijetí příměří za každou výminkou. Pán z Donína odporoval domluvám těmto způsobem, jenž svědčil, že falckrabě a jeho radové dobře pochopili smysl listu císařova; prohlásil totiž všeliké vyjednávání s Ferdinandem již proto za nemožné, poněvadž falckrabě mohl by se o ně ucházeti jen jakožto král Český, kdežto však císař králem ho neuznává. Aby se obešla tato obtíž, navrhoval Pechy, by Bethlen požádal za příměří, při tom že by mohl dáti císaři titul královský, aniž by jmenoval některou zemi a vyhověti tak prozatím nárokům jeho na Čechy. Zdá se, jako by byl Pechy tentokráte důrazně obhajoval prospěch císařův, smíme-li věřiti na slovo listu — jímž podává zprávu pánům z Megova a Breunerovi o vyjednávání pána z Donína. On alespoň tvrdí, že zastupoval náhled, že by falckrabě, kdyby došlo k opravdovému jednání o mír, musel z Čech odejíti, aby konečné uklizení sporu těm přenechal, jichž se věc nejvíce dotýká. Nemůžeme se zdržeti pochybnosti o pravdě tohoto tvrzení, poněvadž pán z Donína ve zprávě své o vyjednávání v Košici o tom se nezmiňuje, ačkoliv

*) Mnich. st. arch., Krištof z Donína Bedřichovi dd. Bitsch, 29. února 1620. Tamt. pán z Donína Anhaltovi dd. z Brna 15. března 1620.

připouští, že v družině Bethlenově jevilo se smýšlení nepřátelské. Ale pakli výroky Pechyho skutečně zněly tak, jako o nich podal zprávu do Vídně *), pak nelze pochybovati, že od císařských vyslanců v Prešpurku získán byl penězi.

Pán z Donína nedosáhl tedy účelu, pro který byl poslán do Košice, totiž opětného spojení Bethlenova s Bedřichem k společnému boji s císařem a ťak musel na tom přestati, že Bethlen se uvolil vyjednávání o příměří započíti. Aby zprávu tuto falckrabéti brzy donesl, vracel se ještě téhož dne, kdy byl do Košice přibyl, s hrabětem Hallerem.

Sotva kníže Sedmihradský odbyl tento útok na svou nyní smírnou politiku, nastával mu již druhý jednatelem knížete z Anhaltu. Anhalt, jenž koncem února nastoupil velitelství vojska českého, ležel s ním, jak bude vypravováno, polem v Dolních Rakousích u Eggenberku a ne bez obavy očekávaje útoky Buquoyovy, zprávou o příměří byl nemile překvapen. Snažil se tedy zadržeti knížete Sedmihradského na cestě nastoupené, za kterouž příčinou poslal k němu tajemníka svého Wilda. Kdyby byly mohly důvody věcné změniti úmysl Bethlenův, Wild byl by dosáhl účelu svého: mělť pokárati krátkozrakosť knížete, jelikož prý císař ujednaného příměří jen k tomu užije, aby Čechám zasadil rány tím pádnější, Bethlen měl tedy zase rychle zbraně se chopiti, 3000—4000 husarů českému vojsku poslati na pomoc a sám vpadnouti do Rakous a do Štýrska; záminku k tomu že lze snadno nalézti. Také prý může prohlásiti, že ustoupí, pakli Ferdinand povolí příměří všeobecné.**) A jako neprospěly u Bethlena důvody pána z Donína, tak ani Wild nezměnil jeho úmyslu a lepším výsledkem nemohl se vykázati ani třetí vyslanec, jistý Ondřej Pogner, jejž nejspíše stavové rakouští vyslali do Košice. S tímto kancléř Pechy mluvil takovým způsobem, že o podplacení jeho nemohlo býti více pochybnosti. A skutečně, co pak mělo znamenati, pak-li Pechy neskrbil výčitkami proti stavům rakouským, českým a moravským

*) Pechy pánovi z Megova a Breunerovi, z Košice 23. února 1620. U Firnhabera.

**) Mnich. st. arch.: Instrukce pro Wilda dd. 14/24. února 1620

a pakli je obviňoval, že nepřejou míru s císařem; co pak znamenala tato řeč v ústech muže, který sloužil Bethlenovi, an sám co nejurputněji a zajisté ne větším právem válčil s císařem. *)

Hrabě Haller, kterýž na rozkaz Bethlenův měl započíti vyjednávání o mír s císařem, dorazil zatím do Vídně nesa s sebou nejen listy pána svého, nýbrž také psaní palatina Forgache, kterým tento císaři radil co nejsnažněji, aby uzavřel s Čechy příměří. Hrabě Haller snažil se vymoci u císaře příměří na měsíc, ale jakkoliv tu věc odporučoval, nedosáhl svého účelu. Ve dvou Bethlenovi po
řez. 620 sobě odeslaných listech prohlásil císař, že Čechům nemůže povoliti žádného příměří, že je jen ochoten vyjednávati s nimi a k účelu tomu jich vyslancům dopřáti bezpečný průvod. Příměří chtěl jen tehdy povoliti, jestli Čechové hned na počátku vyjednávání navrhnou vhodné podmínky míru, jakými především vyrozumíval jejich podrobení. **) S psaním posledním vyslal Ferdinand do Košice radu říšského soudu Lamingera, aby ústními výklady zmírnil ostří písemného zamítnutí a Bethlena pokud možno odvrátil od kroků nepřátelských. Neboť na porušení míru od Uhrů Ferdinand musel býti připraven, jelikož Bethlen vyslancem svým dal prohlásiti, že by nemohl zabrániti, kdyby šlechta uherská v další válce císaře s Čechy pospíšila na pomoc spřáteleným sousedům. Na toto nebezpečenství Ferdinand chtěl nechat dojíti, jelikož nescházelo již mnoho ke konečnému uzavření velkého spolku, na který Bethlen v Prešpurku byl ukázal. ***)

Rozhodnosť, jakou císař jevil proti Čechám, přiměla knížete Sedmihradského k uvažování, zdali se nebude muset připraviti k novému útoku, zvláště že z Cařihradu došly zprávy uspokojivé, podle nichž se nemusel obávati, že záměry jeho budou zmařeny.
řez. 620 Když ho došlo první psaní císařovo, psal císaři z Košice, kde se nyní trvale usídlil, takovým způsobem, že slova jeho musejí se považovati za výstrahu. Zmíniv se o vyjednávání v Prešpurku upomenul

*) Tamtéž. List Pognerův dd. 7. března 1620. Tamt. stavové dolnorakouští Bethlenu Gaborovi dd. 10. března 1620.

**) Mnich. st. archiv: Ferdinand Bethlenovi dd. 9. března 1620.

***) Archiv místodrž. v Inšpruku: Ferdinand arciknížetí Leopoldovi z Vídně 18. března 1620.

císaře, že jeden kus smlouvy s ním uzavřené zněl v ten smysl, že Čechům má se povoliti příměří. O něm (Bethlenovi) že by se špatně soudilo, kdyby dopustil, aby této úmluvě se nedostálo, zvláště že stavové uherští uzavřeli se stavy českými přátelskou smlouvu k vzájemné podpoře a že by netrpěli dalšího utiskování Čechů.*) Bethlen při výčitkách těchto nedbal okolnosti, že císař potvrzuje úmluvy Prešpurské nijakž se netajil, že nesvolí k českému příměří; i musíme se tedy diviti, kterak směl Bethlen mluviti k císaři, jako by tento byl zrušil slovo dané. Avšak jako Bethlenovi v Prešpurku běželo jen o vlastní prospěch, ať už za pomoci Čechů nebo císaře, tak hodlal i nyní lživým svým tvrzením svůj prospěch obhájiti a nastávající změnu ospravedlniti.

Úmysl Bethlenův chopiti se zbraně proti císaři došel souhlasu u uherských hodnostářů a magnatů, kteří s ním prodlévali v Košici a nejspíše také Pechy mluvil nyní zcela jináče. Jaký náhled vzal vrch v družině Bethlenově, o tom nejlepší svědectví podává dobré zdání palatinovo, jenž se v měsíci březnu nalézal u knížete. 1620
Zapřisahalť v něm císaře, aby Čechům povolil příměří a neoddával se nepředložené pomstychtivosti, poněvadž by jinak také Uhři mír porušili.**) Zdali Forgach skutečně nenahlížel, že pro císaře příměří je spojeno se ztrátou Čech nebo zdali Čechy považoval za ztracené a proto císaři tak radil, o tom nemůžeme rozhodnouti; uvádíme jen jeho mínění, abychom ukázali, že v Košici nyní nikdo se neosmělil hájiti míru s císařem, neupustí-li tento od války s Čechy.

Tak se stalo, že za dva dni potom, kdy Bethlen psal císaři, usnešeno v radě jeho, aby se pokračovalo ve válce s císařem, nebude-li Čechům v nejkratší době povoleno příměří.***) Zároveň uloženo hraběti Emerichu Thurzovi, jenž měl jeti do Prahy jakožto zástupce Bethlenův ke křtu novorozeného prince, aby podmínky spolku mezi Čechy a Uhry, kterýž byl v Prešpurku ujednán jen všeobecně, podrobně ustanovil a jmenovitě aby se dohodl o příspěvku Čechů na vydržování pevností uherských. Hrabě měl se

---

*) Mnich. st. archiv: Bethlen Ferdinandovi dd. 15. března 1620.
**) Forgach císaři dd. 16. března 1620 u Firnhabera.
***) Pechy stavům rakouským dd. 17. března 1620.

sice v Praze i nyní přimlouvati za mír a Čechy vyzvati, aby ve všech formálních otázkách byli co nejvíce povolnými, ale zároveň měl ujednati počet vojska, kterým by se Čechové a Uhři v další
břez. 1620 válce proti Ferdinandovi podporovali.*) Téhož dne sdělil Pechy knížeti z Anhaltu, že Bethlen předvídaje nepovolnosť císařovu je odhodlán ve válce pokračovati a s vojskem k hranici rakouské postoupiti. Z tohoto důvodu zrazoval z přenáhleného válčení, s útokem mělo se vyčkati, až by obě vojska se spojila a nepříteli nemělo se zatím dopřáti menších výsledků.**)

Takové usnešení stalo se v Košici než tam přibyl říšský dvorní rada Laminger a ústně prohlásil, že císař se nemůže dáti do žádného vyjednávání s Čechy, dokud falckrabě zemi neopustí a dokud práva jeho k ní nebudou uznána. Laminger měl tuto odpověď přednésti knížeti s tím ubezpečením, že Ferdinand mu vydá slíbené statky v koruně české, jakmile dosáhne vítězství. Jelikož do Vídně došla stížnosť od Homonny, že Bethlen obléhá hrad jeho Homonnu, a že tím způsobem ruší podmínku předloženou od císaře před uzavřením příměří, aby totiž se nesáhalo na jeho přívržence, měl se Laminger proti tomu ohraditi a od knížete také požadovati, aby se nedopouštěl žádné libovůle ve správě příjmů královských.***) Část úkolu svého Laminger vykonal hned v prvním slyšení, které mu udělil Bethlen obklopen jsa všemi v Košici přítomnými hodnostáři. Prohlásil, že vojsko jeho k bezvýminečnému příměří s Čechy nemůže již proto svoliti, poněvadž počet přátel jeho a tím i vojsko jeho denně roste a on se tedy nemůže s ničím jiným uspokojiti nežli s úplným obnovením svých práv v Čechách. K Bethlenovi císař projevil naději, že příměří v Uhrách nebude porušeno, ačkoliv mnoho neschází, aby pro všeliké přechvaty knížete bylo zrušeno.†)

Ani veřejné oslovení Lamingerovo ani následující jeho vyjednávání neměly u Bethlena žádoucího účinku; nějaké zadostučinění byl by kníže přál císaři v záležitostech českých, ale ne úplné

---

*) Katona XXX. 301 a násled.

**) Mnich. st. archiv: Pechy Anhaltovi z Košice 17. března 1620.

***) Instrukce pro Lamingera, u Firnhabera na uv. m.

†) Mnich. říšský archiv: Oslovení Lamingerovo.

vítězství. Ukázal to, když císaři poslal listinu, kterou byl z Prahy obdržel a v níž se jednalo o podmínkách, za kterými Čechové byli ochotni uzavříti příměří a později konečný mír. Za příměří požadovali, aby císař vojsko své odvolal do Štýrska a Korutan a aby Čechům vydal všecka místa, která má v Čechách obsazená; za to falckrabě chtěl vojsko své odvolati z Rakous. Jakožto podmínka míru konečného požadováno od císaře, aby se vzdal Čech ve prospěch falckraběte a aby se spokojil s královským titulem a s doživotní pensí 300.000 zl. Za to falckrabě se nabízel pojistit katolíkům bezpečné trvání a s rodem Habsburským uzavříti vzájemný sňatek.*) Že rozhodně nadržuje povstalcům českým, Bethlen osvědčil nejen tím, když české požadavky císaři doručil beze vší poznámky a tím nezkrácené jich přijetí od něho očekával, nýbrž také pohrůžkou, kterou pronesl v listu svém, v těchto dnech císaři za- 31. břez. 1620
slaném. Prohlásil totiž zřejmě, že potírání Čechů nemůže se déle dívati a že císaři dopřává jen lhůtu 25 dní, do které jest se mu rozhodnouti, chceli války zanechati čili nic. Knížeti z Anhaltu o tři dni později sdělil obsah psaní císaři zaslaného a podobným způsobem ohlásil stavům dolnorakouským svou podporu, kdyby Ferdinand nechtěl spor po dobrém vyrovnati. Jelikož byl větší část vojska svého rozpustil, nařídil, aby najato bylo několik tisíc mužů vojska, kteréž by vypravil ihned do pole, jakmile by lhůta 25denní minula bez dohodnutí. Všecky illuse, kterým se snad oddávali na straně císarské, že Bethlen bude odvrácen od podporování Čechů, musely tedy brzy vzíti konec.**)

---

*) Mnich. říšský archiv: Bethlen Ferdinandovi dd. 31. března 1620.

**) Tamtéž: Bethlen Anhaltovi z Košice dd. 3. dubna 1620. Saský st. archiv: Bethlen stavům dolnorakouským 16. dubna 1620.

Hlava devátá.

Vývin císařských aliancí.

I. Societas christianae defensionis nebo křesťanský obranný spolek. Španělsko. Přibývání vojska z Italie. Listy Oñata a arciknížete Albrechta do Španělska. Slabosť Filipa III. Reformační záměr španělské státní rady. Cesta Filipova do Lisabonu. Jeho onemocnění. Khevenhiller a Fray Luis de Aliaga. Khevenhiller u krále. Rozhodnutí Filipa III.

II. Vyjednávání o znovuzřízení ligy. Cesta Bruneaua a arciknížete Leopolda k německým knížatům. Konvent Oberweselský. Vyjednávání Ferdinanda s Maximilianem Bavorským. Sjezd v Eichstädtu. Maximilian slíbí císaři pomoc a uzavře s ním smlouvu Mnichovskou dne 8. října 1619. Konvent Vircpurský.

III. Snahy, přiměti papeže k poskytování pomoci. Sliby a skutky Pavla V. Sigmund Polský a jeho pomoc. Poslání Leukera do Madridu. Úsudek jeho o poměrech španělských.

IV. Velkokníže Florencký. Waké v Turíně. Kníže Savojský snaží se získati Benátčany pro falckraběte. Kníže hledí sblížiti se se Španělskem a přeje si vyjednávati také s Ferdinandem. Španělsko žádá od knížete, aby dovolil vojsku jeho táhnouti Savojskem. Kníže k tomu svolí. Kníže se sklame v očekávání svém strany Ferdinanda. Marná cesta vyslanců Ligy do Turina.

I.

619 Když Bethlen Gabor v měsící listopadu táhl na Vídeň a vyhlídky Ferdinandovy přes dosaženou hodnosť císařskou zdály se býti čím dále horšími, někteří z jeho přívrženců zabývali se myšlenkou, zdali by spolkem veškeré katolické křesťanstvo zahrnujícím, nemohly se zjednati prostředky, jimiž by Ferdinand mohl zmoci své odpůrce. Státní autority neměly býti pojaty do tohoto spolku, nýbrž mělo se jen požadovati, aby spolku tomu nepůsobily překážek; i pova-

žovalo se za jisté, že v takovém případě veškero katolické křesťanstvo poskytne příspěvky dobrovolné, tak že bude jen potřebí postaviti v Německu, Italii a Francii pokladny, aby se přijaly peníze poskytnuté a k dalšímu upotřebení se připravily. Jevila se naděje, že každý bohatší beneficiat a každý sebe chudší klášter se uvolí vyzbrojiti a vydržovati jednoho nebo více žoldnéřů a že vojsko císařské způsobem tímto může býti značně sesíleno. Záměry takové, od rozličných osob chované, pronesl tajemník císařské dvorní komory Arnoldin z Klar- V listop. 1619
steina, předloživ císaři stanovy spolku, jenž se měl nazývati spolek křesťanské obrany (societas christianae defensionis).*) Spolek měl ve všech zemích obhajovati zájmy katolické a jelikož v Čechách jim hrozilo nebezpečenství, měl císaři k dobytí této země býti nápomocen.

Pakli Arnoldin a jeho přátelé se rozpomenuli, k jakým obětem a namáhání křesťanstvo za válek křižáckých bylo ochotno, kojili se nadějí, že zbyla alespoň část takové obětavosti. Když plán předložen byl císaři, aby dal svolení ke zřízení pokladen, císař také, jak se podobá, oddával se ilusím, neboť potvrdil nejen spolek a plán jemu předložený, nýbrž nařídil zároveň tajemníku Arnoldinovi, aby se vydal k jednotlivým německým biskupům a knížatům a je požádal o svolení, aby spolek na území jejich zříditi směl filialky. Počátkem února Arnoldin nastoupil cestu, opatřen jsa četnými od- 1620
poručovacími listy císařovými, jimiž účel poslání jeho měl se podporovati. Hned na počátku mohl se však přesvědčiti, že není naděje, aby záměr jeho se uskutečnil a že dobrovolnými příspěvky nebude se moci žádné vojsko vydržovati. Neboť když z Aschaffenburku podal císaři zprávu o svých posavadních výsledcích, vyznal 24. břez. 1620
upřímně, že záměr se nezdařil a uposlechl rady, kterouž mu dal jeden kníže německý: aby císař neočekával prozatím žádných dobrovolných darů, nýbrž aby hleděl nepřátely své vlastními prostředky a pomocí svých přátel překonati a pak aby spěšně vtrhl do říše a tu aby katolíky nejen dobrými slovy, nýbrž i pohrůžkami donutil k poskytnutí podpory. Křesťanský obranný spolek objevil se hned při svém porodu života neschopným a nesplnil ani nejmenší na-

*) Arnold císaři v listopadu 1619. Víd st. arch. Archiv místodrž. č. Statuta societatis christianae defensionis.

děje, která se v něj skládala.*) Předce však Arnoldin cestoval ještě několik měsíců, aby spolek založil, avšak snaha jeho neměla patrného výsledku.**)

Dlouho před tím, nežli Arnoldin vystoupil se svým křesťanským obranným spolkem, pracovalo se z Vídně o alianci všech katolických knížat a snahy tyto korunovány byly lepším výsledkem. Neboť jakkoli Ferdinandovi tou dobou, kdy Arnoldin se vydal na cesty, pomáhali jen posavadní spojenci, tož předce již koncem roku 1619 nabyl jistoty, že pro příští rok může bezpečně spoléhati se na pomoc strašné koalice. Při vyjednávání v Prešpurku tvrdil Bethlen Gabor, že celý svět katolický se zbrojí na podporu císaři a že papež a němečtí katolíci i Francie a kurfiřt Saský ochotni jsou jej podporovati. Nemůžeme věřiti, že kníže tvoření se takové aliance tušil nebo dokonce za jisté považoval, zdá se nám, že při vyjednávání s českými vyslanci chtěl namalovati strašidlo na stěnu, aby tyto přiměl k větší povolnosti pro svá přání. Neboť že také Francie se prohlásí pro Ferdinanda a tak se vzdá zděděného nepřátelství proti Habsburkům a že Sasko tak dalece zapře protestantismus, aby v Čechách válečně proti němu vystoupilo, to nemohl tušiti Bethlen, jenž neměl bližší známosti o vodících silách v evropských kabinetech, nýbrž soudil jen podle posavadních událostí. A předce se stalo, čemu nikdo nevěřil a čeho nikdo netušil: v zimě 1619/20 připravovala se koalice objemu nahoře naznačeného, jíž Ferdinand měl dosáhnouti úplného vítězství. Předběžné přípravy staly se již r. 1619, avšak teprvé v letě 1620 dospěla tak daleko, že císaře mohla zbrojnými svými silami podporovati.

Z členů koalice musíme především jmenovati Španělsko, ačkoliv se to zdá býti zbytečným, jelikož pomoc španělská pro Ferdinanda sama sebou se rozuměla. A předce Španělsko musí býti vždy zase první jmenováno, jelikož Filip koncem roku 1619 odhodlal se k novým obětem pro císaře, kteréž převýšily všecko, co

*) Víd. st. arch. Bohem. Ferdinand kurfiřtovi Mohučskému dd. 13. ún. 1620. — Tamt. Arnoldin Ferdinandovi dd. 24. března 1620.

**) Albertus et Elisabeth Hispaniarum infans approbant institutum de sodalitate christianae defensionis dd. 20. května 1620.

posud byl učinil. Musíme tedy především podati o tom zprávu, co Filip hodlal učinit pro svého strýce a co později skutečně vykonal.

Mezi žoldnéři, ani z jara 1619 vyzbrojeni byli na účet Španělska a Ferdinandovi II. měli táhnouti na pomoc, uvádělo se také 15.000 Italů, jichž brzký příchod Oñate ohlásil. Vyslanec však nevzal ohled na všeliké překážky, které bránily příchodu tohoto vojska, neboť skutečně nedalo se na pochod z Italie do Německa 15.000, nýbrž jen 7000 mužů a i tito nepřibyli sem již z jara, nýbrž vtáhli do Inšpruku teprvé v pozdním podzimku, dne 15. listopadu. Strany těchto 7000 mužů došel v prosinci rozkaz, podle něhož mělo táhnouti dále do Rakous jen 3000 mužů, ale 4000 mužů mělo se vydati do Elsasů a tam na zimu se ubytovati, aby pak sesílili vojsko ve Flandrech. Jelikož rozkaz tento došel příliš pozdě, tak že nemohl býti proveden, poněvadž Italové k rakouské hranici příliš se přiblížili, žádal Oñate, aby byli vesměs dáni Ferdinandovi, jelikož beztoho staly se značné mezery ve vojště, které mu před nějakým časem bylo z Flander posláno.*) Italové skutečně táhli do Pasova a dorazili tam v prosinci. Jedno jich oddělení dalo se v měsíci lednu na pochod do Čech, táhlo po Zlaté stezce do Budějovic a do Krumlova a došlo na místo okolo 15. až 21. ledna; ostatní zůstali v Pasově, kde se ještě několik měsíců pozdrželi. 1619

V listopadu 1619 Ferdinand neměl tedy ani muže z vojska italského, ač právě nyní potřeboval vydatnou pomoc, neboť Thurn ve spolku s vojskem uherským postoupil k Vídni; císař byl tím v měsíci listopadu a prosinci 1619 zrovna tak ohrožen, jako v květnu téhož roku.**) Oñate zaslal o těch poměrech zoufalou zprávu do Španělska; na císaře, pravil, se naléhá, aby se vzdal Čech a Uher a ve všech svých dědičných zemích aby poskytl svobodu víry a Ferdinand že snad vyhoví těmto požadavkům, aby si zjednal Listop. 1619

*) Gardinerovy Letters: Filip III. arciknížeti Albrechtovi dd. 5. list. 1619. Tento list je trochu temný a nabývá světla teprvé Oñatovým listem ze dne 24. prosince 1619 v archivu simancaském 2327.

**) Mnich. říšský archiv: Tom. III. fol. 311. Thurn Anhaltovi dd. 21. ledna 1620. Tamtéž, Thurn Felsovi dd. 22. ledna 1620.

pokoj. Kníže Bavorský že byl snažně požádán za pomoc a že jej prosili, aby lid svůj spojil s Italy příchozími a táhl proti Horním Rakousům; podle jeho (Oňatova) náhledu však že může císaři zjednati úlevu jen útok z Flander na Dolní Falci a proto vyzýval krále, aby dostál slibu dříve danému. Filip byl skutečně slib takový učinil hned po volbě krále Českého, neboť Ferdinand jej sdělil knížeti Maximilianovi, když se vracel z Frankfurtu.

Dojem Oňatova zoufalého listu zvýšen byl dvěma psaními,
íjna 19 která arcikníže Albrecht touž dobou zaslal Filipovi III. V prvním prohlásil také on, že pro Ferdinanda nevidí žádné jiné spásy, nežli aby král nařídil útok z Flander na Dolní Falci, což by se však muselo provésti nejméně 30.000 muži pěchoty a 8000 muži jízdy. V druhém psaní snažil se seslabiti naděje, jaké se skládaly v pomoc Bavorska a ligy: pomoc knížete Bavorského závisí prý na tolika podmínkách, že dlužno pochybovati, bude-li kdy poskytnuta, a kdyby se tak předce stalo, rod Habsburský prý by měl z toho jen největší škodu, jelikož kníže chce prý míti náhradu z dědičných zemí tohoto rodu, že tedy nezbývá nic jiného, nežli, aby se král odhodlal k útoku na Dolní Falci, chce-li Ferdinandovi důkladně pomoci.*)

Přímluvy arciknížete Albrechta a hraběte Oňata byly dostatečně odůvodněny a tak nemohly zůstati bez účinku na Filipa III.; byl ochoten pomoci, vždyť se jednalo o zachování jeho rodu a o bezpečnosť církve, tedy o nejdražší zájmy jeho života, ale za jeho více než 20letého panování moc a význam Španělska hluboce poklesly a mimořádných obětí nebylo schopno. Vina spočívala jak v zděděných zlořádech, tak v neschopnosti královĕ. Byl nábožným křesťanem, dobrého srdce, ale nepřítelem všeliké práce a namáhání, kteréž rád svaloval na bedra svých milců, jenž však velmi ochotně následovali příklad svého pána. Svou dobrosrdečnosť neuměl jináče osvědčovati, nežli rozhazováním peněz a statků své družině, která u něho neustále žebrala. Za těchto okolností mělo to pro Španěl-

*) V Simancasu: El Consejo de Estado al Rey dd. 28. pros. 1619. — Gardinerovy Letters etc. Arcikníže Albrecht Filipovi III. dd. 21. listop. 1619. — Mnich. st. archiv: Ferdinand Maximilianovi, bez datum. Mnichovská kancelář k tomu poznamenala: fortassis 10. pros. 1619.

sko malou cenu, že král se vyhýbal každému hříchu, a jako by spáti nemohl, prohlašoval, pakli nějaký hřích tížil jeho svědomí: dopouštěl se zajisté nejhoršího hříchu na své zemi tím, co činiti opomíjel.

Není tedy divu, že při této neschopnosti Filipa III. dostavil se počátkem roku 1618 strašný nedostatek v španělské státní pokladně; peníze na tisíceré výlohy nikde se nescházely, tak že král konečně se odhodlal nejvyšší radu kastilskou požádat za dobré zdání, jak by se roztoucímu nedostatku dalo odpomoci. Výnosem datovaným dne 6. června 1618 oznámen radě rozkaz královský a zavedeny tím důkladné porady, jenž dne 1. února příštího roku ukončeny odevzdáním dobrého zdání.*) Je v něm sice nedostatek užitečných ideí, jakž se nedalo jináče očekávati při skromném vzdělání účastníků, ale zajímavé je v tom ohledu, že odhaluje celý nedostatek španělského nehospodářství a jednotlivé prostředky navrhuje, na které asi ve Španělsku nebyli připraveni. Radové vytýkali králi, že s prostředky svými nikdy neuměl hospodařiti a že příjmy své jakož i své statky rozmrhal zbytečným darováním. Rozházel prý žadatelům a milcům svým od nastoupení trůnu statků v ceně 54 milionů tolarů a kromě toho přes 100 milionů hotových peněz. Povinností jeho že je darování tato po příkladu jiných králů odvolati a tak pokladnu svou naplniti, místo aby lid dalšími nemírnými daněmi zapuzoval od majetku jeho. Také dvůr svůj že musí obmeziti, neboť výlohy na něj že jsou o dvě třetiny vyšší, nežli na dvůr Filipa II. Zajímavější jsou místa z dobrozdání, kde se mluví o lidu selském a o prostředcích, jak by se ze stísněného stavu svého mohl pozdvihnouti. Navrhuje se zákon o dluzích, jenž obsahuje mnohé výhody; ale především se zamítá osvobození šlechty a duchovenstva od daně a králi se radí, aby nikomu nepropůjčoval takové výsady. Uvážíme-li, jakou nesmyslnou tvrdošíjností duchovenstvo španělské v XIX. století za Ferdinanda VII. snažilo se obhájiti své osvobození od daně, obdivovati se musíme rádcům, jenž odhodlaně dotírali na výsadu, jejíž zrušení bylo by zajisté i je postihlo.

Po tom, co jsme tuto uvedli, nebude se také nikdo diviti, že

*) Lafuente historia de España, tom. XV. a Khevenhillerovy Annaly.

rádci se rázně vyslovili proti dalšímu rozmnožování klášterů jakožto hlavní příčině, že chudoba rostla a že ubývalo obyvatelstva. Počet klášterů a jich obyvatelů, jakož vůbec kleriků dosáhl ovšem takové výše, že přesahuje všecko tušení. Čteme-li, že vévoda z Lermy sám založil dvacet klášterů a kostel kolegiátní, pochopíme, že tehdáž jen řády dominikánů a františkánů počítaly asi 32.000 členů a že počet kleriků v diécesích calahorské a pampelonské obnášel asi 24.000 mužů.*) Tím přirozenější je, že rada kastilská poznala vnitřní souvislosť mezi ubýváním obyvatelstva španělského, úpadkem řemesel a obchodů, mezi daněmi čím dále skrovněji se scházejícími a mezi přibýváním vrstvy společenské, jenž všech břemen byla prosta, nic nepracovala, málo nebo žádných potomků neplodila a že se tedy přese své zajisté katolické smýšlení rázně vyslovila pro zmenšení počtu takového obyvatelstva. Méně osvícenou osvědčila se rada kastilská v náhledech svých o vzdělání lidu. Jen v městech měli se podržeti učitelé, ale ve vsích měli býti zrušeni, neboť sedlák, je-li učený, více neoře, nýbrž chce býti jen „popem nebo advokátem.“ O stejné obmezenosti svědčí rady, jaké se udělují o obmezení nádhery: skvostným šatům a drahému domácímu nářadí má se zabrániti přístup z ciziny do Španělska a řemesla, kteráž pracují jen věci nádherné, mají se násilně obmeziti.

Také v tom dobrozdání jevilo citelný nedostatek zralého důmyslu, že neukázalo na zlořády, jaké se šířily následkem zanedbaného soudnictví. Uveden budiž příklad, jenž objasňuje tyto smutné poměry. Počátkem roku 1620 bylo na rozkaz královský veřejně provoláno v Madridě, že po 10. hodině večer nikdo nesmí městem jeti na koni, nikdo že nesmí nosit bambitek, pancířů a koženého kyrysku a žádný řemeslník že nesmí věci tyto zhotovovati. Obchodu a poctivému výdělku zasazena tím citelná rána a jaká byla toho příčina? Almirante kastilský dal v noci zastřeliti úkladně jednoho svého důvěrného sluhu, poněvadž poznal, že je šťastným jeho sokem

*) Dějepisec Filipa III. Gil. Gonzalez Davila, jenž udává počty tyto, dobře nahlíží jich ohromnosť, řka: „Jsem také kněz, ale musím vyznati, že je nás více než potřebí.“

u jedné dámy. Almirantovi zločin byl dokázán a proto uvězněn se služebníky svými a odveden do Cocy; ale již po několika dnech udělena mu milosť a jen potud ještě obmezen na své svobodě, že nesměl Cocu opustiti a že směl loviti jen na dvě míle v okolí.*) Místo tedy aby potrestal původce zločinu, král potrestal řemeslníky, překáženje jim u výdělku a místo aby pohnal k zodpovědnosti vraha, jenž vraždu nejspíše spáchal koňmo a pak uprchl, král zakázal, aby se neužívalo v ustanovené době koně jízdeckého, který byl jediným prostředkem dopravným. Takové zacházení se spravedlností tehdáž nezřídka se přiházelo; ale pravidlem jako ve Španělsku bylo to jen v Polsku, Uhrách a v jednotlivéch italských územích.

Jakkoli dobrozdání bylo nedostatečné, předce v jednotlivých kusech vyznačilo nejdůležitější vady, jimiž Španělsko trpělo; a kdyby se byly jen tyto odhodlaně odstranily, byla by tím počala rozhodující oprava. Ale dobrozdání příčilo se příliš všem posavadním obvyklostem ve Španělsku: vyrušovalo krále z jeho bezstarostné marnotratnosti, dotýkalo se výsad šlechty a duchovenstva a chtělo pečovati o sedláka; jaké jiné následky mohlo míti, nežli že po prvním rozčílení, kteréž způsobilo, bylo stranou odloženo? Král sám ukázal nejzřejměji, jak málo dbá rad, které mu byly dány, že za několik neděl potom, kdy toto dobrozdání obdržel, vydal se do Portugalska, ačkoliv radové se vyslovili proti cestám královským, poněvadž spojeny jsou s přílišnými výlohami. Ve společnosti svého syna a pozdějšího nástupce a své dcery Marie nastoupil tuto cestu s četnou a skvělou družinou a skvěl se královskou nádherou na všech místech, kam zavítal. Jaký div tedy, že cesta, kteráž se prodloužila až do Lisabonu a několik měsíců trvala, pokladnu královskou úplně vyprázdnila? — Když Filip na zpáteční cestě dorazil zase blízko Madridu, nenadále onemocněl a musel se zastaviti v Casarrubiosu. Strachovali se o jeho život a všady uspořádány za něj modlitby; z Madridu přinešeno tělo sv. Izidora, aby král nabyl nové síly pohledem a dotknutím svatého těla. Nemoc trochu ulevila a 4. pro- 1619
since jelo se dále do Madridu; tentokráte družina královská ubí-

*) Zpráva Khevenhillerova dd. 21. března 1620. Víd. st. arch. Španělsko 1620.

rala se za svatými ostatky, jenž nešeny byly na nosítkách z červeného sametu a kolem nich 1000 pochodní.

Měsíce prosinec a leden Filip ztrávil tělesně a duševně hluboko sklíčen. O záměrech reformačních, k nimž bylo zapotřebí hlubší pronikavosti a mladistvé síly, nebylo nyní řeči, ale za to tím více o svízelích, které snášel Ferdinand a o povinnosti Filipa III. jej
1619 v stavu takovém podporovati. Koncem prosince 1619 došla psaní Oňatova a arciknížete Albrechta, jenž podávala zprávu o tísni císařově a za jediný spasný prostředek odporoučela útok na Dolní Falci. Také císařský vyslanec v Madridě, hrabě Khevenhiller, napínal všecky své síly, aby krále pohnul k důrazné podpoře; snažil se získati nejzávažnější členy státní rady, ale nalezl jen v někdejším vyslanci španělském při dvoře císařském, don Baltasaru Zuňigovi, vřelého přítele a přívržence. Hleděl také vzbuditi znovu horlivosť arcikněžny Markéty, aby užila vlivu svého u krále ve prospěch Ferdinanda: ale ke všem těmto žádostem a přímluvám Filip tentokráte byl hluchým, prohlašuje, že mu není možno, podporovati Ferdinanda větším vojskem, nežli se posůd stalo; více prý nemůže poskytnouti nežli 15.000 mužů, které mu byl poslal na pomoc dílem z Flander, dílem z Italie.*)

Ačkoliv král pro smutné své finance mohl se tak zpěčovati, Khevenhiller měl předce za to, že to způsobili hlavně královský milec vévoda z Uzedy a první inkvisitor Fray Luis z Aliagy. Dal si tedy velice na tom záležeti, aby získal zpovědníka, ale nepodařilo se mu ani zjednati si přístup k mnichovi, ačkoliv kolikráte se dostavil do jeho obydlí a dlouho mezi lokaji a jinými prosebníky čekal na milostivé dovolení, aby předstoupiti mohl před mocného velitele. Aliaga byl člověk sprostý. Vévoda z Lermy učinil jej jakožto jednoduchého mnicha svým zpovědníkem a pomohl mu pak k téže hodnosti i u krále, načež Aliaga neměl nic spěšnějšího na práci, nežli zasazovati se o pád svého dobrodince a k tomu konci spojiti se synem jeho vévodou z Uzedy. Oba dosáhli svého účelu,**) král stal se loutkou v jejich rukou; ký div, že vysoko-

---

*) Mnich. st. arch.: Opis listu Khevenhillerova Ferdinandovi II. dd. 20. února 1620.

**) Lafuente historia de España.

myslnosť někdejšího mnicha dominikánského rostla a že se nápadným způsobem jevila v zacházení s vyslancem císařským.

Khevenhiller odhodlal se konečně ne z hrdosti učiniti přítrž takovému jednání, neboť jak by se mohlo mluviti o hrdosti u vyslance, jenž jménem svého pána naléhal ustavičně novými prosbami na španělské ministry a jenž proto, že po celý rok neobdržel služného, v takové bídě se nalézal, že nucen byl požádat bavorského jednatele za oves pro své koně, poněvadž neměl ani realu, aby ho byl mohl koupiti.*) Nikoli tedy hrdosť, ale přesvědčení, že zájmy jeho jsou totožny se zájmy španělskými, přiměly jej konečně, aby si násilím zjednal přístup k Aliagovi, když byl zase nadarmo čekal v jeho předsíni. Předstoupiv před udiveného inkvisitora, vykládal mu o povinnosti královĕ císaři pomoci: pakli tak nečiní z ohledů příbuzenských, že je k tomu zavázán ve prospěch církve katolické a povinností zpovědníkovou že je krále, pakli váhá, bez ustání napomínati. Ferdinand že důvěřuje v pomoc španělskou zamítl všeliké vyrovnání, nedostane-li se mu podpory a nebude-li podniknut útok na Dolní Falci, tož prý mu (Khevenhillerovi) nezbyde nic jiného, nežli poštou domů odjeti a pánu svému raditi, aby s nepřátely svými nějakým spůsobem mír uzavřel. Španělsko že pocítí zlých následků, Flandry a italské državy že budou ztraceny a král že bude obmezen na kout španělský. Když Aliaga odpověděl ve smyslu záporném, doloživ, že král nemůže více učiniti než posud byl učinil, tázal se Khevenhiller, je-li to mínění jeho nebo královo. Zpovědník, jejž tato poznámka nemálo překvapila, vyzval vyslance, aby věc objasnil, což Khevenhiller učinil způsobem ještě ostřejším. Prohlásilť, pakli král tak smýšlí, že jej považuje za nejnebezpečnějšího nepřítele císařova, poněvadž jej přese všecky sliby nechává vězeti v nejhorším nedostatku; i že bude radit císaři, aby se každým způsobem vyrovnal se svými nepřátely a s nimi se spojil k společnému útoku na krále. Aliaga vysmál se této pohrůžce a prohodil, jak císař, který sebe nemůže obhájiti, mohl by vzíti králi, co mu náleží? Khevenhiller odpověděl na tuto potupnou poznámku tím, že zpovědníku vyložil ihned plán útočný: císař že

*) Mnich. st. archiv: Leuker Maximilianovi dd. 26. května 1620, v Madridě.

potřebuje jen postoupiti Čechy falckraběti a Uhry Bethlenovi, knížete Savojského jmenovati vikářem říšským v Italii a že pak může určitě se bezpečiti na pomoc všestrannou, kdyby chtěl králi Španělskému vyrvati země italské a nizozemské; indické stříbrné loďstvo že by pak své poklady neskládalo ve Španělích, nýbrž v Amsterodámě nebo v Antorfu. Aliaga odpověděl na to jako inkvisitor: dejte pozor, abyste si hlavu neumluvil, kteroužto pohrůžku Khevenhiller odbyl slovy, že je ochoten nasaditi svůj život pro pravdu a pro rod Habsburský, ale místo své že by nevyměnil se zpovědníkem, jelikož tento bude v pekle seděti ještě hlouběji nežli Luther a Calvin.

Rozmluva ukončena k oboustranné nespokojenosti a Khevenhiller, jak se zdálo, vzdálen byl více nežli kdy od cíle svého. Přesvědčen jsa, že nesmí v snažení svém ustáti, nechce-li se minouti vším výsledkem, vydal se okamžitě ke králi a sdělil mu, o čem rozmlouval s Aliagou. Bylo to v první polovici měsíce ledna 1620, král trpěl ještě následkem nemoci, která jej byla zachvátila v listopadu a hrůzné myšlénky o smrti, jenž tížily mysl jeho, učinily jej přístupným prosbám a domluvám Khevenhillerovým, který nepochybně podporování císaře prohlásil za nejpobožnější skutek, jaký král může vykonati, za skutek, který na onom světě rozhodne ve prospěch jeho. Král dojat jsa nemálo prosbami a domluvami těmito, prosil vyslance, aby měl strpení do příštího dne, že mu pak dá odpověď.

Následujícího dne Khevenhiller dostavil se zase do paláce královského, předvolán zase před krále a vykládal znovu o jeho povinnosti pomáhati císaři. Srdce že mu krvácí, vidí-li, jak království a země tak mocné upadají v ruce nepřátel a co je ještě horšího, strkají se do jícnu pekelného a to ne pro ztracenou bitvu, nýbrž pro nedbalosť ministrů Jeho královského Veličenství. Filip III. že se touto od služebníků svých zaviněnou nedbalostí dopouští nejtěžšího hříchu, z něhož se na posledním soudu nebude moci ani zodpovídati: tisíce tisíců lidstva že bude k Všemohoucímu úpěti o pomstu, poněvadž při všech svých bohatých prostředcích ničeho neučinil, aby duše jejich v boji tomto zachránil před záhubou. Filip pozorně poslouchal řeč hraběte, jenž pravověrnou upřímností

a diplomatickou obratností králi líčil hrůzy posledního soudu. Avšak ani nyní Filip nedal odpovědi, nýbrž objednal vyslance zase na příští den.*)

S kterými osobami král nyní bral radu, není dostatečně známo; ze zpráv Khevenhillerových jen tolik vysvítá, že kromě arcikněžny Markéty a Zuñigy tentokráte také hrabě z Beneventa, vévoda z Infantada a kardinál Çapata se přidali k císaři, kdežto vévoda z Uzedy a inkvisitor Aliaga ostali chladnými odpůrci neřku-li nepřátely požadavků císařových. Zdá se, že v těchto dnech mluvilo se mnoho v Madridě o svízelích a potřebách císařových a že znenáhla razilo si cestu přesvědčení, že válka v Německu není válkou politickou, nýbrž náboženskou a že tím je dráha králova vytknuta. Zdali u krále rozhodly tyto úvahy nebo vlastní smýšlení, to nerozhoduje; jisto je, že konečně slíbil císaři poskytnouti pomoc požadovanou. Dne 12. ledna podepsal list arciknížeti Albrechtovi, v němž 1620
mu oznámil, že mu poskytne potřebných prostředků, aby se mohl podniknouti útok na Dolní Falci. K tomu účelu že pošle z Italie 6000 mužů, z Portugalska a Sardinie po jednom pluku pěchoty do Flander, zároveň udělil dovolení k dalšímu najímání. K vydržování vojska že arciknížeti poukáže měsíčně 230.000 dukátů. Toutéž dobou oznámeno bylo hraběti Oñatovi, že král se odhodlal k útoku na Dolní Falci a že bude také dále vydržovati v Rakousích 12.000 mužů pěchoty a 4000 jezdců a že kromě toho zapravovati bude žold za 3000 polských kozáků.**) Mělo se za to, že milion dukátů na to vystačí.

Zpráva o tomto rozhodnutí došla do Vídně dne 13. února 1620
a způsobila tam největší radosť; Ferdinand oznámil ji hned knížeti Maximilianovi. Arcikníže Albrecht zvěděl s uspokojením, že Filip přijal návrh jeho a že se odhodlal k útoku na Dolní Falci; avšak milion dukátů, které Filip chtěl poskytnouti, mu nedostačilo. Arcikníže požadoval při nejmenším 1,600.000 dukátů, poněvadž výlohy na vyzbrojení vojska a na jeho vydržování páčil nejméně na 300.000

*) Annales Ferdinandei od Khevenhillera.

**) Mnich. říšský archiv: Oñate Maximilianovi dd. 14. února 1620. — Mnich. st. archiv: Khevenhiller Ferdinandovi dd. 24 ún. 1620. Gardinerovy Letters: Filip III. arciknížeti Albrechtovi dd. 12. ledna 1620.

dukátů měsíčně i kdyby měl zaopatřovati jen 21.000 mužů pěchoty a ne, jak bylo původně ustanoveno, 30.000 mužů.*) Výpočty jeho přesahovaly rozpočet španělský měsíčně o 70.000 dukátů. Jelikož arcikníže v několika psaních dokazoval, že Filip III. buď se musí rozhodnouti pro poskytnutí 1,600.000 dukátů nebo vzdáti se útoku na Dolní Falci, král konečně svolil k této vyšší výloze a oznámil to z Aranjuezu arciknížeti. Ještě během tohoto měsíce že Albrecht obdrží z Milánu milion dukátů a v červenci zbytek 600.000 dukátů z Neapole. Arcikníže byl nyní spokojen a prohlásil, že s útokem svým na Falci počne v měsíci srpnu.**)

Z dopisů dotyčných nabýváme poučení o záměrech, jaké se pojily k útoku na Falci. Uvažovalo se, co by se mělo státi, kdyby falckrabě pro tento útok vzdal se Čech. Mělo vojsko císařské také ustoupiti, či měly se úspěchy zbraní vykořistiti? Arcikníže Albrecht radil ke kroku poslednímu a jen o tom byl v pochybnostech, má-li Španělsko dobytou Falci jednoduše podržeti, nebo ji postoupiti fackraběti z Neuburku a vyměniti za to nároky jeho na Julišsko. Filip III. na tato sdělení prozatím nijakž neodpověděl, ačkoli v španělské státní radě o věci této horlivě se uvažovalo a také otázka se přetřásala, zdali by falckrabě neměl býti zbaven hlasu volebního a tento propůjčen knížeti Bavorskému.

II.

Kromě španělské pomoci hlavně podpora německé Ligy císaři byla nejvýše důležitou, jelikož povstání české mohlo tak býti přímo potlačeno. Diplomati císařští museli tak zmoci řádný kus obtížné práce, nežli odstranili všecky obtíže, které se pomoci této stavěly v cestu. Pohleďněme trochu blíže na věc tuto.

Když v podzimku r. 1618 nabyli ve Vídni přesvědčení, že u jednotlivých katolických knížat a biskupů marny jsou všecky prosby o pomoc, u důvěrných rad Ferdinandových nabylo vrchu

---

*) Gardinerovy Letters: Arcikníže Albrecht Filipovi III. dd. 31. ledna 1620.

**) Archiv bruselský: Arcikníže Albrecht Filipovi III. dd. 14. dubna 1620. Tamt. Filip III. arciknížeti Albrechtovi dd. 9. května 1620.

to mínění, že se musí pracovati ke znovuzřízení katolické unie, roku 1609 založené, která byla tehdáž utvořena proti Unii protestantské, ale později se rozpadla ne bez přičinění strany císařské. Očekávalo se, že se dosáhne od veškerého katolictva, co se posud nadarmo vyhledávalo u jednotlivců. Aby jednotlivci k obnovení starého spolku byli získáni, usnešeno ve Vídni, vypraviti vyslance k nejdůležitějším knížatům a biskupům a tak počíti potřebné vyjednávání. Úkol ten svěřen tajemníkovi španělského vyslanectví ve Vídni, Bruneau-ovi, rodilému Belgičanu, jenž odtud po mnohá léta zaujímal důležité diplomatické postavení v německých záležitostech. Od krále Ferdinanda obdržel instrukci a od Oñata potřebná odporučení, tak že nastoupil cestu svou v dvojí vlastnosti, co jednatel rakouský a španělský.

Bruneau, jenž se obrátil nejdříve do Mnichova, žádal tam knížete za pomoc při novém zakládání ligy (kterýmžto jmenem chceme nazývati Unii katolickou, ačkoli je teprvé později přijala), vyzývaje jej, aby se ujal řízení její. Ačkoliv kníže choval se velmi zdrženlivě a kolikráte opakoval, že s českými záležitostmi nechce nic míti, — touto dobou zamítal i své účastenství v interposici — předce nechal znáti, že snad pomoc poskytne, ale nechtěl býti náčelníkem ligy, nýbrž jen jednoduchým členem její. Probíraje způsob a prostředky k znovuzřízení ligy, pravil, že by bylo nejlépe, kdyby se skládala ze dvou částí a sice jednou pod arciknížetem Albrechtem a kurfiřtem Mohučským, a druhou jiho-německou. Považoval za nutné, aby se k tomu účelu sešel konvent, ale obával se, že kurfiřt Mohučský z bázně před falckrabětem se neodváží jej svolati. Z počátku kníže dělal vyslanci naději, že se na konvent dostaví, později však nechtěl ani slyšeti o osobním účastenství a mluvil jen o tom, že se podrobí obecnému usnešení a že příspěvku svého neodepře. Bruneau se však dozvěděl od jiných osob v Mnichově, že kníže vzdav se jednou úkolu vyčkávacího, přijme také řízení ligy v jižních zemích, bude-li za to snažně požádán.

Ve Vídni také nahlédli, že liga nemůže býti z mrtvých vzkříšena, nebude-li na katolickém konventě pojednáno o výminkách toho. Proto se tam svolání konventu považovalo zrovna tak za nutné jako v Mnichově a Bruneau-ovi uloženo, zasaditi se o to

u kurfiřta Mohučského. Aby Bruneau spíše provedl svůj úkol, Ferdinand sám psal kurfiřtovi prose jej, aby co nejdříve možno svolal tento nezbytný sjezd. Bruneau však neměl lehkou práci, když přišel do Aschaffenburku, sídla kurfiřtova. Tento byl přesvědčen o nutnosti konventu, ale obával se, jak byl kníže Bavorský dobře předvídal, falckraběte a jeho přívrženců a nechtěl se vydati v nebezpečenství, že se mu stane násilí. Aby zakryl svou bázeň, svaloval povinnosť ke svolání na jiná bedra, poněvadž nechce býti náčelníkem ligy a tak Bruneau musel opustit Aschaffenburg, aniž by byl obdržel určitého slibu. Potom navštívil biskupa Špýrského, jenž v politických věcech měl zalíbení, rád se pletl do sporů politických a zájmy španělsko-rakouské podporoval dílem z přesvědčení, dílem co pensionář Filipa III. Od tohoto obdržel podrobné zprávy o smýšlení katolíků a o způsobu, jak by měl s nimi zacházeti a zužitkoval jej o několik dní později u biskupa Vircpurského, tak že tohoto získal pro rozhodné podporování zájmů rakouských. *)

Aby lepší smýšlení, které vzbudilo všady poslání Bruneauovo, neschladlo, nýbrž v širších kruzích se ujalo, usnešeno ve Vídni, vypraviti druhé skvělejší poselství, kteréž svěřeno arciknížeti Leopoldovi. Neštěstí rodu Habsburského tohoto sobeckého prince trochu skrotilo a místo aby působil obtíže, prokazoval mu nyní dobré služby podle sil svých. Obdržel trojí úkol: měl všecky katolíky požádat za příspěvek mimořádný, u duchovních kurfiřtů měl se ucházeti o svolání konventu kurfiřtského k ustanovení nástupnictví v Německu a konečně měl zavázati kurfiřta Mohučského a knížete Bavorského k účastenství v českém prostředkování. Že kromě toho měl také působiti pro svolání konventu ligistického, rozumí se samo sebou.

Leopold započal objížďku svou, která jej vedla skoro ke všem německým biskupům, návštěvou arcibiskupa Salcpurského. Nepotřebujeme znovu ujišťovati, že ani arciknížecí volavka nebyla

---

*) V Simancasu 2504/16. Lo negociado por Bruneau en los meses de Noviembre y Diziembre 1618. Tamtéž 2305/255. Oñate Filipovi dd. 28. listop. 1618.

s to, aby vylákala nějaký tolar z pokladny prelátovy a že kavalirské způsoby nového diplomata osvědčily se zrovna tak málo působivými jako věcná přednešení osvědčených znalců. Maximilian, kterého potom Leopold navštívil, ulevil si napřed několika výčitkami. Kníže si stěžoval, že na straně rakouské panuje proti němu nedůvěra, jako by toužil po německé koruně; takového podezřívání že nezasluhuje. Z vypravování našeho lze vyrozuměti, že tvrzení Maximilianovo bylo ryzí jako zlato a že nic nebylo tak neodůvodněno, jako vyniti jej ze snažení po koruně. Když Leopold jej uchlácholil, vyjednávání příznivěji se dařilo. Arcikníže neobdržel sice příspěvku mimořádného, ale nabyl jistoty, že kníže súčastní se ve spolku katolickém a že svolav sjezd zapraví příspěvek od něho povolený. Maximilian dostál slibu svému, neboť svolal skutečně sjezd v měsíci prosinci a přemluvil jej k poskytnutí znač- 3. pros 1619
ného příspěvku pro císaře, také mu na novou žádosť prodal proti pozdějšímu zaplacení 80.000 zl. část svých zásob válečných, což dříve vytrvale odpíral.*)

Na další cestě do Mohuče arcikníže navštívil kromě jiných stavů říšských biskupy Eichstättského, Augšpurského a Řezenského a falckraběte Neuburského. Všady uznávali nutnosť užšího spojení katolíků, všady si přáli znovuzrození ligy, požadujíce, aby svolán byl co nejspěšněji konvent katolíků. Nikdo se nechtěl vyjmíniti z obětí a příspěvku pro císaře, ale uvoloval se jen tolik zaplatiti, co konvent svolaný povolí. Všecko tedy záleželo na kurfiřtovi Mohučském, jehož počin u svolání konventu považoval se za nezbytný. Leopoldovi, jenž se k němu nyní vydal, strany tří kusů nahoře uvedených nebylo přemáhati žádných obtíží, ale když přišla řeč na svolání konventu, tu kázal hluchým uším. Kurfiřt byl císaři nakloněn, což dokázal tím, že nedlouho před příchodem Leopoldovým poskytl mu dobrovolný příspěvek, ale nemoha překonati strach svůj před stranou falckou obával se, že svoláním konventu dáno bude znamení odpůrcům, aby se vrhli na něj a na rozdělené a špatně hájené území duchovní. Ve svolání konventu

*) Víd. st. archiv: Boh. V. Oznámení Maximiliana Bavorského Martinicovi dd. 26. prosince 1618.

katolického spatřoval zároveň počátek rozštěpení Německa; protestanti prý by se taktéž spojili a válka byla by prý z Čech do říše přenešena.

Těmito obavami Schweikhardovými svolání konventu odročeno do dálky nedohledné. Svoláním sjezdů krajských nemohla se v Německu středním zjednati pomoc, jako v Bavorsku, neboť na sjezdech těch stavové protestantští, jak kurfiřt dobře poznamenal, zmařili by všelikou podporu. Jelikož však ostatní katoličtí náčelníci neměli obav jako kurfiřt nebo alespoň zastrašiti se jimi nedali, jelikož dále všickni císaři chtěli pomoci, což se dalo jen konventem provésti, proto po odchodu arciknížete Maximilian Bavorský úsilně naléhal na Schweikharda, aby se odhodlal ke kroku rozhodnému. Naléhání toto zvítězilo konečně nade všemi jeho obavami a v po-
1618 lovici prosince oznámil císaři, že chce konvent svolati.*)

Konvent, v němž se súčastnili duchovní kurfiřti a několik biskupů, sešel se skutečně za několik neděl v Oberweselu a snesl se o znovuzřízení ligy. Tato měla se děliti v okres porýnský a horních zemí; správcem vojenským v prvním okresu měl býti vévoda Vaudemontský jménem kurfiřta Mohučského, v okresu horním však kníže Bavorský, který ustanoven zároveň za vrchního velitele všech zbrojných sil pro případ války. Účelem ligy ustanoveno zachování a hájení náboženství katolického; k tomu konci členové chtěli nejen sami poskytnouti příspěvky, aby k válce byli připraveni, nýbrž chtěli také požádat za podporu krále Francouzského a Španělského a papeže. Usnešení ta oznámena knížeti Maximilianovi po biskupovi Bamberském, který proto schválně se odebral do Mnichova. Maximilian byl ochoten přistoupiti k úmluvám oberweselským a převzíti vrchní velitelství nad vojskem ligy, ale kladl

*) V Simancasu 2504/17: Relatio Serenissimi Arch. Leopoldi ad Caesarem super commissione sua ad catholicos et ecclesiasticos electores et principes imperii data Zavernae 9. pros. 1618. — Víd. st. archiv Boh. V. Rekomandační listy Ferdinandovy ke knížatům a biskupům, kteréž Leopold měl navštíviti, dd. 30. října 1618. — Tamtéž Leopold císaři dd. 16. list. 1618. — Tamt. Kurfiřt Mohučský císaři dd. 17. list. a dd. 29. list. 1618. — Tamt. Biskupové Eichstätský, Augšpurský a Řezenský každý o sobě císaři dd. 26. list. 1618.

za podmínku, že zbrojení musí se provésti takovým způsobem, aby výsledek zaručovalo. Nesmíme přehlednouti, že v Oberweselu stalo se jen všeobecné usnešení o hájení církve katolické; že by zbrojení mělo se již nyní prováděti a že by se ho mělo upotřebiti k podporování císaře, o tom nebylo ještě řeči; jednání o tom vyhraženo tím spíše pro dobu pozdější, jelikož se vždy ještě doufalo, že chebským prostředkováním, jenž mělo počíti teprvé v dubnu, 1619 zjednán bude mír.

Tu zemřel císař 20. března a s ním naděje na smírné urov- 1619 nání sporu českého. Ferdinand dal Maximiliana žádati co nejsnažněji, aby se uchopil konečného zřízení ligy; zároveň napomenul arciknížete Leopolda, aby se choval pokojně, poněvadž urazil knížete Bavorského svými nároky na třetí direktorství ligy, jemuž stavové švábští měli podléhati. Maximilian svolal stavy, jenž měli slušeti pod jeho direktorství, k poradě do Mnichova, ale také 31. květ. 1619 zde se sice mnoho mluvilo o spolku, aniž by se byla stala závažná usnešení, jelikož se se zbrojením nechtělo ještě počíti. Ferdinand se však předce nadál brzké pomoci od ligy, při čemž ovšem největší důvěru skládal v přátelství Maximilianovo. Důvěra tato přiměla jej, požádat knížete počátkem června skrze svobodného 6. červn 1619 pána z Ulmu, aby již nyní spojil své zbrojné síly s Buquoyem a aby tak pomohl odvrátit nebezpečenství, kterým mu tehdáž Thurn hrozil. Žádosti této však Maximilian nechtěl vyhověti;*) byltʼ odhodlán poskytnouti pomoc teprvé tehdy, až bude liga zase zřízena a až rod Habsburský sám vykoná svou povinnostʼ, t. j. až také král Španělský vrhne své síly na váhu. Když jej brzy na to španělský jednatel Bruneau z rozkazu Ferdinandova požádal za dobrozdání, má-li se válka v Čechách ukončiti narovnáním, nebo má-li se dále vésti, Maximilian radil k pokračování ve válce jen v tom případě, pakli král Španělský Ferdinandovi dá svou moc k volnému upotřebení; jinak odporoučel uzavření míru za podmínek jen trochu snesitelných.**)

---

*) Mnich. st. archiv 50/23: Odpověď knížete Maximiliana pánovi z Ulmu dd. 6. června 1619.

**) Tamtéž 40/7: Maximilian kurfiřtovi Kolínskému dd. 15. července 1619.

Za několik dní po této rozmluvě Maximiliana s Bruneau Ferdinand na cestě své z Vídně do Frankfurtu zavítal do Mnichova *) a shledal se zase s knížetem opatrným a k obětem ne příliš ochotným, ale každým způsobem upřímným a neúhonným. Přese všecku laskavosť, jakou Maximilian vítal hosta svého, ani nyní nespěchal se zbrojením nebo se zjednáním potřebného usnešení od Ligy, dílem proto, že na tuto chvíli zmírněny byly nesnáze Ferdinandovy porážkou, kterou vojsko české utrpělo u Zablatí, dílem také proto, že na obzoru se objevil zase přelud prostředkování a o tom se mluvilo, že kurfiřti po volbě císaře ve Frankfurtu budou se jím pečlivě zabývati. Maximilian, jenž o tom byl zpraven od bratra svého, kurfiřta Kolínského, s dodatkem, že se chce jen s ním společně súčastniti v prostředkování, z toho zrazoval; nechce prý za žádnou cenu, aby ohledy na jeho osobu způsoben byl nějaký rozpor, jakkoli vyrovnání s Čechy je mu také proti mysli. Ale pokud je jen trochu možno, aby mír se zachoval, že nechce přenáhleným zbrojením uvrhnouti se do zbytečných výloh.**)

Nikdo se nebude diviti, že v této době také porýnští biskupové a jiní přívrženci Ligy neprováděli horlivěji své zbrojení, nežli kníže Bavorský, zvláště že v Oberweselu projevena byla k tomu jen ochota, provedení však odkázáno k dalšímu ujednání. Snad by byla uplynula ještě delší doba, než by se byli katoličtí knížata odhodlali k nezbytným výlohám na zbrojení, kdyby byl falckrabě útokem na jezdce solmské, o čemž jsme byli vypravovali, sám k tomu nezavdal příčinu. Strana falckraběte z nájezdu toho kořistila oslavujíc odhodlanosť mladého kurfiřta, jenž se tak opřel rozmnožení zbrojných sil, které byly určeny na pokoření Čechů; avšak výhoda, jaká z toho vyplynula pro Čechy, nebyla v žádném poměru se značnou škodou, jakou útok ten měl v zápětí v Německu pro falckraběte a jeho věc. Biskupové byli rozhořčeni nad

*) Zprávu o tomto setkání čerpáme z druhého listu Ferdinandova Maximilianovi dd. 3. srpna 1619 v mnich. st. archivu 50/23.

**) Mnich. st. archiv 40/7: Kurfiřt Kolínský Maximilianovi dd. 29. července 1619. — Tamt. Maximilian Bavorský kurfiřtu Kolínskému dd. 5. srpna 1619.

porušením míru a obávali se o vlastní bezpečnosť, kdyby se v čas neučinila přítrž narůstání moci protestantské. Když biskup Eichstättský, na jehož území jezdci solmští byli přepadeni, stěžoval si u Maximiliana na takové bezpráví, tento byl ochoten svolati shromáždění stavů hornozemských do Eichstättu, což se také stalo dne 25. srpna. Kromě vyslanců knížete Bavorského a arcibiskupa Mohuč- 1619
ského dostavili se biskupové Bamberský, Vircpurský, Eichstättský, Augšpurský a opat z Ellwangen.

Poprvé porady německých katolíků daly se tady směrem, jenž dokazoval více nežli pouhé přání dobrého zdaru Ferdinandovi. Když se přijalo nabídnutí knížete Bavorského, že k odmítnutí dalšího násilí přispěje spřáteleným stavům 2000 muži pěchoty a 200 jezdci, jednalo se o otázce, zdali a jak by se měl Ferdinand podporovati v boji proti povstalcům českým. Prohlásiti se pro něj a pomoc veřejně mu nabídnouti, nebo povoliti, toho se ještě štítili, poněvadž nechtěli protestanty příliš drážditi, ale jevila se ochota, zbrojiti, aby tím zabráněno bylo Unii míchati se do sporu českého na ujmu Ferdinanda. Kdyby se ostatně ještě naskytla příležitosť, Ferdinandovi službu nějakou prokázati, neměla se nechat minouti; čas a okolnosti měly o tom rozhodnouti. Hlavní věc se stala, se zbrojením se nyní započalo.

Tato usnešení týkala se prozatím jen stavů hornozemských, ale také stavové porýnští neostali dlouho pozadu. Události převzaly úkol, diplomatickou těžkopádnosť, ana se tehdejší dobou při všech stranách rovnou měrou jevila, přivésti k rychlejšímu poskoku. Sotva ve Frankfurtě byli zpraveni o volbě Českého krále, došla již také z Mnichova zpráva, že falckrabě nabízenou korunu hodlá přijmouti a že volbu svou považuje za zvláštní řízení boží. Arcibiskup Kolínský, mezi duchovními kurfiřty vždy nejhorlivější, uznal nyní za povinnosť největší, aby se proti přechmatům falckraběte učinila opravdová opatření a zajisté jeho působením stalo se od stavů porýnských, t. j. od duchovních kurfiřtů jich jménem a jménem bezprostředních biskupských sousedů usnešení, vyzbrojiti 6000 mužů pěchoty a 1000 jezdců a těmi Ferdinandovi příštího jara přispěti na pomoc. Duchovní kurfiřti podali o tom usnešení zprávu knížeti Bavorskému; stavové hornozemští měli se taktéž

vzdáti svého vyčkávacího chování a veřejně se prohlásiti pro podporování Ferdinanda.*)

Pro Maximiliana blížil se rozhodující okamžik, bylo se mu rozhodnouti, zdali chce setrvati v posavadní zdrženlivosti a novému císaři neposkytnouti žádné jiné pomoci, nežli snad tu, že by německé Unii překážel v podporování Čechů, nebo zdali chce vystoupiti rozhodně a síly své spojiti s mocí císařovou. Maximilian byl hlava jasná a střízlivá, jenž se klamům neoddával, on nepodceňoval nebezpečenství, které toto spojení mohlo pro něj míti; ale na druhé straně pravé poznání politických poměrů v Evropě mu ukazovalo, že váha kloní se na stranu Ferdinandovu, jelikož Španělsko a papež byli k obětem odhodláni, duchovenstvo německé Ferdinanda chtělo podporovati a Francie při nejmenším setrvá v příznivé neutralitě. Evropa katolická mohla se tentokráte tím spíše pustiti do zápasu s Evropou protestantskou, že této se nedostávalo potřebné svornosti a obětavosti. Zevnitřní poměry nejevily se tedy nepříznivými Maximilianovi, chtěl-li se přidati k Ferdinandovi; on mohl vystoupiti jakožto obhájce zájmů katolických a nepotřeboval se déle dívati s rukama založenýma, jak jim denně hrozí větší a větší nebezpečenství. Jednaje tak po přání srdce svého pomáhal zároveň strýci a soudruhovi svému, císařovi. Ale zadarmo nechtěl se odhodlati k této pomoci a ještě méně přinésti oběti, jež volni byli poskytnouti ostatní členové ligy. Pakli Ferdinand jej požádá za podporu, chtěl si hned napřed zabezpečiti náhradu, chtěl jasně viděti a nespokojiti se pouhými sliby, jelikož znal knížata rodu Rakouského jakožto špatné finančníky a Ferdinand nebyl podle toho, aby vyvrátil pověsť takovou.

Když Ferdinand vraceje se z Frankfurtu počátkem října ve společnosti paňa z Eggenberku, španělského vyslance hraběte Oňata a nejvyššího hofmistra kolínského hraběte Eitela Fridricha z Zollern přibyl do Mnichova, vítán byl od Maximiliana všemi poctami uctivé oddanosti, jakáž příslušela jeho hodnosti císařské. Posud si oba jako bratři tykali, od této chvíle Maximilian přátelského tohoto

*) Mnich. st. archiv: Korespondence kurfiřta Kolínského. Tamtéž 50,29: Maximilian Ferdinandovi dd. 13. pros. 1619.

práva neužíval, ale požadoval, aby císař jej oslovoval posavadním způsobem. Žádosť tohoto za podporu byla vyslyšena, avšak Oñate musel se zavázati, že pán jeho pomůže ligě 1000 jezdci a že z Flander podnikne útok na Dolní Falci, nežli Maximilian se vzdal všech svých námítek. Nyní teprvé diplomati obou stran jali se pracovati na smlouvě, jenž byla dne 8. října od Ferdinanda a Maxi- 1619
miliana podepsána.

Smlouvou touto prohlásil Maximilian podle přání císaře a duchovních kurfiřtů, že přejímá vrchní řízení Ligy, že pomocí společných příspěvků od členů ligy najme vojsko a s ním, pokud to dovolí bezpečnosť jeho a spojenců, pomáhati bude císaři. Tedy ani nyní nebyla Ferdinandovi slíbena pomoc bez podmínky, avšak podmínka nebyla tentokráte vytáčkou, jelikož Maximilian ujišťoval, že všecko učiní, aby se Ferdinandovi dostalo žádoucí pomoci. Za výlohy a škody, které by kníže utrpěl podporováním císaře, tento dal v zástavu državy své a celého svého rodu; z těch měl si Maximilian vybrati jak úplnou náhradu za škody, tak uhražení výloh; měl totiž, jakmile některou část rakouských zemí vyrve nepřátelům a do své moci ji dostane, v této části požívati jménem zástavy všech práv panovnických (s některým obmezením) a vojsko v ní vydržovati, dokud by neobdržel úplnou náhradu. Ke konci bylo ustanoveno, kdyby kníže Bavorský pro pomoc císaři poskytovanou přišel o svou zemi nebo část některou, že rod Habsburský poskytne mu úplnou náhradu.

To byly podmínky smlouvy psané, avšak Ferdinand musel se kromě toho zavázati ještě k jiným věcem. Bylť ujednány ještě dvě podmínky, ale jen ústně, jelikož pro velikou jich důležitosť měly se zachovati v tajnosti: týkaly se odměny, kterouž Maximilian požadoval za své služby kromě náhrady.

V bavorské linii Vitelsbachů panoval starý žal, že hodnosť kurfiřtská byla zlatou bulou přiřknuta linii falcké a že tedy linie bavorská po půl třetího sta let zbavena byla cti a výhod volby císaře. Maximilian byl již několikráte dal znáti, že ho toto snížení nebolí méně, nežli jeho předky a že by se s radostí uchopil příležitosti, kterou by dosáhnouti mohl cíle svého přání. Nyní byl blízek tohoto cíle: Ferdinand slíbil, že mu propůjčí hodnosť

kurfiřtskou, jakmile falckrabě přijetím koruny české uvalí na sebe kletbu říšskou a tím se připraví o hodnosť kurfiřtskou. To byla první ústně ujednaná podmínka; druhá týkala se zděděných zemí falckraběte, z nichž císař slíbil postoupiti onu část knížeti Bavorskému, kterou by za války opanoval.*) — Zdali knížeti země slíbena byla jako svobodný majetek, nebo jen co zástava, o tom příštího roku vypukl spor mezi ním a císařem, na nějž napřed ukazujeme.

Císař odcházeje z Mnichova ponechal knížeti péči o splnění slibů jeho. My máme o ceně času jiné náhledy, nežli naši předkové; a podle náhledu našeho kníže nejevil spěch zimničný a neunavnou pilnosť ve své činnosti, avšak přátely i nepřátely své v tom překonával každým způsobem. Nejdříve dal krále Španělského a papeže požádat po zvláštních poslech, aby napjali síly své, potom konal přípravy ke svolání valné hromady Ligy do Vircpurku, v níž měla býti konečně rozřešena otázka o příspěvcích na najímání a vyzbrojení vojska. Špatné zprávy, jenž došly z bojiště koncem října — bylo to tehdáž, kdy se Bethlen s vojskem svým blížil k Vídni — přiměly knížete Maximiliana, požádati bratra co nejsnažněji, aby lid najatý poslal co nejdříve císaři a aby nečekal na příchod vojska ostatních biskupů. Kurfiřt Kolínský vyhověl to-
14. listp. 1619 muto přání**) a poslal své oddělení do Bavorska přes nebezpečenství, které mu hrozilo od Holandu. Podobalo se skutečně nějaký čas, že porýnští biskupové ze strachu před Holandem slibům svým nedostojí. V listopadu strach před Holandem vzrostl tou měrou, že kurfiřt Trevirský se dokonce ostýchal vydati patenty najímací na své jméno, žádaje kurfiřta Kolínského, aby k tomu propůjčil své jméno, a podobným strachem trápen byl také kurfiřt Mohučský.***) Maximilian podal císaři zprávu o rozličných naskytujících se obtížích a nemálo jej tím poděsil. Ferdinand odpovídaje

---

*) Mnich. říšský archiv lit. 59: Instrukce pro pana z Preisingu dd. 8. dubna 1620. Smlouva jakož i dotýčná korespondence mezi Ferdinandem a Maximilianem v přílohách u Breyera IV.

**) Mnich. st. archiv 40/7: Maximilian Kolínsku dd. 5. listop. 1619. Tamtéž 311/8: Maximilian papeži dd. 1. list. 1619. Tamtéž 40/7: Kolínsko Maximilianovi dd. 14. list. 1619.

***) Mnich. st. archiv 40/7: Trevirsko Kolínsku dd. 7. list. 1619. Mnich. říšský archiv XXIII./I.: Memorial pro bavorské vyslance na konvent ve Vircpurku.

knížeti trpce si stěžoval, že duchovní kurfiřti a jmenovitě Mohučský tak váhavě plní sliby frankfurtské a doložil na konci zoufale: „nedostane-li se mi podpory, nebudu se moci udržeti." *)

Maximilian, jenž se věrně přidržoval smlouvy mnichovské, snažil se rozptýliti strach biskupů a přiměti je k vyplnění jejich slibů. Vlastní bázeň prozradil jen papeži, jemuž živě vylíčil nebezpečenství hrozící církvi katolické. Při tom dal na srozumčnou, že se dostavil okamžik, kde papež musí sáhnouti nejen na patrimonium, nýbrž sbírkami, daněmi na jmění církevní a jinými prostředky mimořádnými katolíkům přispěti na pomoc.**)

Zatím dostavil se den, kdy otevřen byl konvent katolických stavů ve Vircpurku. Původně byl k tomu ustanoven 17. listopad, 1619 ale pro váhavost doby tehdejší vyjednávání mohlo počíti teprvé počátkem prosince. Maximilian, jenž byl jako největší část členů vyslanci zastoupen, dal jimi přednésti návrh,***) aby najato bylo 21.000 mužů pěchoty a 4000 jezdců a k vydržování toho vojska aby byli zavázáni stavové katoličtí v poměru podle svých příjmů. Zároveň mělo všeliké vynasnažení k tomu směřovati, aby spolek získáním nových členů byl rozšířen; nemělť se obmezovati pouze na Německo, nýbrž měl hledět také získati krále Španělského, Francouzského a Polského, papeže a knížata italská: zkrátka měl se rozšířit v spolek všech států katolických. Jelikož se bylo obávati, že by potřebné peníze nedbalým placením členů zdlouhavě se scházely, dal Maximilian vyslanci svými také navrhnouti, aby se učinila půjčka 2—3 milionů. Spolek měl se obrátit do Janova nebo kamkoli jinam a měl sehnati půjčku pomocí krále Španělského, který by převzal rukojemství. Všecky návrhy knížete Bavorského byly přijaty skoro beze změny a k vymáhání příspěvků od členů

*) Mnich. st. archiv 50,29: Maximilian Ferdinandovi dd. 22. listop. 1619. Tamtéž. Ferdinand Maximilianovi dd. Schottwien 22. listop. 1619.

**) Mnich. st. archiv 311: Maximilian papeži dd. 20. list. 1619.

***) Mnich. říšský archiv XXIII.: Instrukce pro bavorské vyslance plukovníka z Haslangu, Oldřicha z Elsenheimu a dvorního kancléře Bruggلachera dd. 27. listop. 1619. Tamtéž: Memorial pro vyslance. Tamtéž: Böhmen literaria 59: Instrukce pro vyslance dd. 6. list. 1619. — Víd. st. arch. XII.: Instrukce pro svobodného pána Fuggera dd. 17. list. 1619. — Odpověď konventu císařskému vyslanci. u Breyera IV., příloha str. 23.

vlažných nebo se protivících povoleny přísné prostředky donucovací. Knížeti svěřeno vrchní velení vojska spolkového, dosazování vyšších důstojníků, péče o špíži a dělostřelbu a vyjednávání s cizími státy. K vyjednávání vypravil také císař vyslance svého v osobě svobodného pána Fuggera z Kirchberku.*)

Po sjezdě Vircpurském Maximilian pilně najímal vojsko, zakládal potřebné sklady se špíží a zakupoval potřeby válečné; ale zároveň se staral, aby naděje na pomoc Ligy neukolébala rod Rakouský v příliš velkou bezpečnosť. Arciknížete Albrechta napomenul k největšímu napnutí svých sil, a aby horlivosť jeho zvýšil, udal mu budoucí vojsko Ligy o 7—8000 mužů menší, kdežto na druhé straně ve zprávě své oznámil dvakrát tak velký počet vojska, který Unie postavila do pole.**) Myslil si asi, že dovoleno je překroutit pravdu proti tomu, jehož rod ze všeho toho napínání sil má největší užitek a jehož váhavosť nedala se žádným jiným způsobem přeměnit v žádoucí horlivosť. Podobným způsobem naléhal na císaře, aby více kořistil z vlastních prostředků; zamítlť žádosť jeho za pomoc několikráte přednešenou tím, že ji bude moci poskytnouti teprvé až dokončí své zbrojení.***) Jediná podpora, které dopřával císaři, záležela v tom, že vojsku, které přicházelo z Italie Ferdinandovi na pomoc, dovolil táhnouti zemí svou.†)

III.

Maximilian zbrojil podle smlouvy mnichovské, ale chránil se najaté vojsko rozdrobiti, dokud vojsko Ligy nebude úplně pohro-

---

*) Víd. st. archiv: Čechy XII. Instrukce pro svobodného pana Fuggera dd. 17. list. 1619. Odpověď konventu vyslanci císařskému; u Breyera IV. Příloha stř. 23.

**) Mnich. říšský arch., Böhm. lit. 59: Instrukce pro bavorské vyslance na cestu k arciknížeti Albrechtovi dd. 4. pros. 1619. Mnich. st. arch. 40/7: Maximilian kurfiřtovi Kolínskému dd. 5. list. 1619. Tamtéž Albrecht kurfiřtovi Kolínskému dd. 23. list. 1619. Tamtéž. Maximilian kurfiřtovi Kolínskému dd. 28. list. 1619. Tamt. Maximilian kurfiřtovi Kolínskému dd. 9. pros. 1619.

***) Mnich. st. archiv 50/29: Maximilian Ferdinandovi dd. 13. pros. 1619.

†) Mnich. st. arch. 50/29: Maximilian Ferdinandovi dd. 17. pros. 1619. Tamt. 50/29: Ferdinand Maximilianovi dd. 28. pros. 1619.

madě; vedle toho snažil se přiměti také papeže, aby poskytl pomoc přiměřenou.

Podobné žádosti vznesli již dříve Matiáš a nyní Ferdinand na Pavla V. Žádosť císaře Matiáše byla co nejvřeleji podporována od španělského vyslance v Římě, kardinala Borje. Tomuto duchovní stav nijakž nepřekážel, aby mluvil důrazně před papežem, snad právě ze stavu toho čerpal potřebnou neohroženosť. Spojené prosby habsburských zástupců měly ten výsledek, že papež poskytoval císaři měsíčně 10.000 zl.*) podpory, kteréž se počaly vypláceti nejspíše měsícem září nebo říjnem r. 1618. Borja také brzy potom opíral se o vliv papeže, snaže se mocí slova jeho znovuzřízení katolické Ligy v Německu uspíšiti. Pavel V. s radostí konal služby od něho požadované a přispěl zajisté také k tomu, že se sešel konvent katolický. Slíbil také z vlastní vůle, že Ligu podepře během tří roků 200.000 zl. a že jí kromě toho přidělí některé církevní desátky. Za tyto sliby, po nichž prozatím skutky nenásledovaly, od Španělska nedoznal žádného vděku, poněvadž bylo proti němu podezření, že od té chvíle, jakmile Ligu bude podporovati, nebude dále vypláceti císaři posavadní podporu; že tedy to chce odbýti laciněji.**)

Za několik dní po této události obdržel Borja od svého krále rozkaz, aby požádal papeže za zvýšení příspěvku císaři poskytovaného. Kardinál vyplnil rozkaz ten obvyklou horlivostí, při čemž se dostal s papežem skoro do vášnivého sporu. Papež tvrdil, že nemůže více dáti a obrátiv se k obrazu ukřížovaného, prosil Boha za trpělivosť k těmto ustavičným požadavkům peněžitým. Zaříkal se, že se mu skracuje život tímto naléháním, ale kardinál nedal se takovýmto ujišťováním nijak odstrašiti, nýbrž odvolával se na zbožnosť Filipa III., který jen z horlivosti pro církev obrací se na společného otce jejího prose jej zase, aby ve věci tak důležité neodepřel své pomoci. Jelikož Pavel přes to mluvil o své chudobě, upamatoval jej Borja na církevní poklad uložený v hradě Andél-

*) V korrespondencích španělských mluví se o dukátech, z listiny německé je však patrno, že to byly jen zlaté.

**) V Simancasu 1867, Borja Filipovi III. dd 24. pros. 1618.

ském, na nějž se smí sáhnouti ve věci, na které tak velice závisí zdar víry. Pavel odmítl také tento požadavek, poněvadž prý neběží o případ, k jakému se smí upotřebiti pokladu. Také v příštích měsících papež nedbal dalších žádostí Španělska a Rakouska; dostál, jak za to měl, všem svým povinnostem, pakli Ferdinanda podporuje měsíčně 10.000 zl. a zároveň byl potěšen, že nemusel splniti slib Ligě učiněný, poněvadž se tato ještě neutvořila.

Z tohoto sobeckého klidu vyrušen byl Pavel V. od knížete Bavorského a sice tou dobou, kdy se ještě vyjednávalo o chebském prostředkování, jelikož Maximimilian, chtěje se v něm súčastniti jen tehdy, kdyby strana císařská předsevzala rozsáhlé zbrojení, vyzvati dal proto papeže, aby poskytl větší príspěvek nežli doposud.*) Také tohoto napomenutí papež nedbal a příspěvek posud vypláceny nezvýšil ani o haléř. Když však povstání nabývalo čím dále větších rozměrů a Čechové konečně zvolili nového krále, Pavel nemohl se více vymlouvati, že spor v Čechách dotýká se jen zájmů habsburských a nikoliv také ještě vyšší měrou zájmů církevních. Jelikož také Maximilian Bavorský, jenž právě měl s Ferdinandem uzavříti smlouvu mnichovskou, znovu se obrátil k papeži a důraznými slovy jej upomínal na povinnosť jeho k poskytnutí pomoci,**) a toto napomenutí za několik neděl opakoval slovy, pakli knížata německá jsou ochotni ke všem obětem na podporu Ferdinanda, že také papež musí učiniti více nežli doposud: Pavel konečně vyhověl žádosti císařskeho vyslance hraběte Trauttmansdorffa za zvýšení posavadní podpory. V prostřed listopadu prohlásil, že chce císaři vypláceti dvakráte tolik, tedy 20.000 zl. měsíčně, obmezil však štědrosť svou tím, že lhůtu, od které tento příspěvek chtěl platiti, odročil na březen roku příštího.***)

Maximilian nežli zpraven byl o tomto rozhodnutí, zaslal papeži psaní, vyzývaje jej, aby se postavil v čelo spolku, jenž by zahrnoval všecky panovníky katolické.†) Viděti z toho, jak se probouzelo

---

*) Díl. II.

**) Mnich st. archiv: Maximilian papeži dd. 4. října 1619.

***) Tamtéž. Max. papeži dd. 1. listop. 1619.

†) Archiv simancaský: El Cardinal Borja dd. 19. list. v Římě. Mnich. st. arch. 311/8. Max. papeži dd. 20. list. 1619.

katolické vědomí událostmi v Čechách, když tak opatrný a střízlivý kníže, jako byl Maximilian Bavorský, považoval za možné zřízení takového spolku, když mohl věřiti, že Francie se vzdá svého zděděného nepřátelství proti Habsburkům a na zachování rodu toho všecko vynaloží. Pavel přání tomu potud vyhověl, že uložil nunciovi svému ve Francii, aby krále získal pro podporování císaře.

Ve Španělsku lakomosť papežova vzbudila všeliké pohoršení a nesmýšlelo se o něm ani tehdy příznivěji, když tam došla zpráva, že zvýšil svůj příspěvek, poněvadž podpora taková nebyla v žádném poměru k jeho příjmům. Mluvilo se, že by bylo záhodno, kdyby král Filip papežské příjmy ze Španělska zabavil a na podporu císaře vynaložil.*) Také v Španělsku zabývali se tímtéž záměrem, který byl Maximilian naznačil v přípisu svém k papeži, totiž založením všeobecné Ligy katolických knížat pod egidou papeže; zda-li však papeži přednesli podobnou žádosť jako Maximilian, není nám známo. V Španělsku bezpochyby považovali za vhodnější, aby papež hleděl získati dvůr francouzský a aby tak dosažen byl tentýž účel, aniž byla řeč o spolku všeobecném.

Co papež žádán byl od Španělska a od císaře za větší příspěvky, dostavil se do Říma také vyslanec kurfiřta Mohučského, jenž jej měl upamatovati na splnění slibu strany 200.000 zl., který byl před rokem učinil, poněvadž Liga nyní horlivé zbrojila a k tomu slíbených peněz nutně potřebovala. Papež Pavel nemohl žádosti této zamítnouti, jakkoli by to byl rád učinil, ale platiti hned nechtěl, nýbrž teprvé tehdy, až by se sešel desátek, který uložil všem duchovním obročím v Italii.**) Domníváme se, že zamítl všecky žádosti za rychlé vyplacení slíbené sumy z vlastních prostředků, vyslanec mohučský alespoň nemohl podati zprávu o žádném výsledku. Když císař uslyšel, že papež v Italii dává vybírati desátek ve prospěch německé Ligy, žádal kurfiřta Kolínského, aby mu byl přenechán, tak že jen jemu mělo se dostati podpory papežské. Kurfiřt byl ochoten přání tomu vyhověti,***) ale ostatní členové Ligy a jme-

*) Mnich. st. archiv 292/16, Khevenhiller Maxovi dd. 12. ledna 1620.
**) Mnich. st. archiv 292/16, Khevenhiller Maxovi, dd. 12. ledna 1620.
***) Mnich. st. arch. 33/5 : Vyslanec mohučský Schweikhardovi dd. 22. února 1620.

novitě kníže Bavorský nesouhlasili s takovouto obětavostí a žádosť císařovu zamítli. Jak zdlouhavě ostatně vyplácen byl desátek přese všecky žádosti a napomínání kurfiřta Mohučského vysvítá z listu
62 Maximilianova k papeži, v němž tento si stěžuje ještě dne 1. července že Liga neobdržela žádných peněz.*)

Jakkoli příspěvky papežovy byly mírné a jakkoli nebyly v žádném poměru k jeho pokladům, předce byly dostatečnou pomocí pro císaře a zjednaly mu vítězství tím rozhodnější, že odpůrce jeho, falckrabě, podporován byl penězi jen od Holandu, kdežto všickni ostatní přátelé v době nouze přestávali ponejvíce na planých slibech.

Kromě podpory papežské padla také značně na váhu pomoc, kterou poskytl císaři král Polský Sigmund III.; i ta přispěla k rozhodnutí. O králi Sigmundovi bylo již poznamenáno, jak chtěl knížete Bethlena odvrátit od útoku na Ferdinanda a jak podporoval Drugetha z Homonny v najímání vojska, když se mu to nepodařilo.
620 Jelikož ostal císaři stále nakloněn, dal také své svolení, aby titéž kozáci, jenž v Uhrách byli zvítězili nad vojskem Bethlenovým ale později byli odraženi, směli táhnouti do Rakous. Když kozáci dorazili k Vídni, uzavřena s nimi smlouva, podle níž mělo se jim platit měsíčně 50.000 zl. a měla jim připadnouti všecka kořisť, kterou by kde uchvátili.**)

Když se v Prešpurku vyjednávalo, tvrdil Ferdinand, že o vpádu kozáků do hořejších Uher ničeho nevěděl a že Bethlenovi jest si proto stěžovati u krále Polského. Sigmund byl tím uražen; nemohlť pochopiti, proč Ferdinand veřejně se nevyznal, že kozáci byli najati a vtrhli do Uher za jeho souhlasu a proč se utíká ke lži, kterou mu beztoho nikdo nevěří!“ ***) Předce však nedal císaři cítiti svou urážku, nýbrž poslal mu o velkonocích r. 1620 zase
620 několik tisíc mužů. Když pak v květnu sešel se uherský sněm v Báňské Bystřici a zde mělo se jednati o tom, mají-li práva Ferdinandova k Uhrám býti uznána nebo konečně zamítnuta, Sigmund

*) Mnich. st. archiv: Kurfiřt Kolínský Maximilianovi Bavorskému dd. 8. března 1620.

**) Místodrž. arch. v Inšpruku: Drach arciknížeti Leopoldovi dd. 12. února 1620.

***) Archiv bruselský: Secret d'etat Allem. Carton 165. Vischer arciknížeti Albrechtovi dd. 17. července 1620.

vypravil tam také poselství, aby stavy uherské přemluvil k povolnosti proti Ferdinandovi.

Jelikož však císaři ani tato přímluva ani uvedené příspěvky nedostačily, vyslal do Varšavy jakéhosi Fuchsa, a dal jím vyzvati Sigmunda, aby s vojskem polským udeřil na Slezsko, začež mu nabízel všecka knížectví v Slezsku, jejichž držitelé pro věrolomnosť dáni budou do klatby. Král Polský byl ochoten přijmouti nabídnutí toto, i nadál se, že dosáhne svolení sněmu k takovéto pomoci, jelikož značná náhrada byla tak řka jistá. Neboť ačkoliv císař nenabízel knížectví slezská k samostatnému držení, nýbrž jen jako léna, bylo tím již mnoho získáno a naskýtala se tím více možnosť, že Slezsko zase bude spojeno s Polskem, jelikož říše Německá spěla k nejhlubšímu úpadku. Sigmund tedy žádal, aby císař své dalekosáhlé sliby opakoval v listině podpisem svým stvrzené a aby je rozšířil v ten smysl, že zabaví také a Polsku postoupí majetek jednoduchých šlechticů. Ve Varšavě ujišťovali jednatele 11. č. 1620 arciknížete Albrechta, Vischera, svolí-li císař k požadavkům královým, že sněm jistě udělí svolení své k žádoucí podpoře. Ferdinand by byl zajisté neváhal sliby své v požadované způsobě učiniti a rozšířiti, avšak jelikož Polanům zatím hrozil útok Turků, vyjednávání s císařem vzalo konec; i musel se spokojiti s kozáky, kteří mu přitáhli na pomoc.*)

V Mnichově za vyjednávání mezi Ferdinandem a Maximilianem hrabě Oñate, jak bylo vypravováno, slíbil jménem svého pána, že Španělsko vydržovati bude pluk jízdy 1000 mužů pro Ligu najatých. Kníže Bavorský uznal za potřebné vypraviti do Španělska zvláštního vyslance, aby ustanoven byl způsob o vyplácení tohoto příspěvku a aby si zabezpečil souhlas Španělska se slíbenou hodností kurfiřtskou. Úkol ten svěřil nejpilnějšímu a nejobratnějšímu úředníku, dru. Leukerovi, jenž po příchodě svém do Madridu (v měsíci březnu) svým skromným chováním a svou důkladnou 1620 vzdělaností získal některé nejčelnější osoby, mezi nimi vévodu

*) Responsum Regiae Mtis Polonorum Petro de Vischero. Mon. Hung. IV. pag. 228. — Vischer arciknížeti Albrechtovi dd. 17. července 1620. Bruselský st. archiv.

z Infantada a kardinala Çapatu. Jak velice vypravení vyslance bylo nutné, brzy se ukázalo; neboť někteří nejčelnější rádci koruny nechtěli ničeho věděti o zaplacení požadované podpory a nechtěli dostáti slibu, který byl Oñate učinil. V čele této strany stál kromě vévody z Uzedy, jak samo sebou se rozumí, také generální inquisitor a zpovědník králův Aliaga. Oba prohlásili, že král Španělský vydržováním vojska císařského a ustanoveným útokem na Dolní Falci odhodlal se k nejkrajnějším obětem. Aliaga tou měrou odporoval míchání se Španělska do záležitostí německých, že několikráte prohlásil, kterak by král lépe učinil, kdyby Německo a rod Rakouský ponechal samým sobě a kdyby se spokojil s državami svými ve Východní a Západní Indii.*) Již jsme naznačili, že nápadné jeho řeči nepovažujeme za důkazy hlubokého politického rozumu, nýbrž že částečně shledáváme při nich tytéž příčiny, jako při vévodě z Uzedy, kterému jen lenosť a vlastní marnotratnosť překážely císaře rázně podporovati. Ať se věc má jakkoli, Leuker dovedl se opříti odpůrcům pána svého jako Khevenhiller; navštěvuje často arcikněžnu Markétu, prošil o její přispění, kterého se mu také dostalo.**) A tak způsobil v slyšení, které mu král povolil, že Filip slíbil vydržovati pluk jízdy po šest měsíců a že k tomu ustanovil měsíčně 24.000 zl.

Vedle záležitosti peněžní snažil se Leuker, jak mu bylo uloženo, získati ministry španělské, aby projevili svůj souhlas s přenešením hodnosti kurfiřtské s falckraběte na knížete Bavorského. Leukerovi neudála se dlouho příležitosť dotknouti se tohoto kusu, o němž se muselo opatrně jednati, až pozván byl od syna španělského vyslance při dvoře vídeňském, mladého hraběte Oñata, na návštěvu k vévodě z Infantada. Došelť právě z Bruselu list arciknížete Albrechta, v němž vykládal své náhledy o tom, co by se mělo státi se zeměmi falckraběte, bude-li přemožen. Otázka, jak by se naložiti mělo s hodností kurfiřtskou a se zeměmi falckraběte, vstoupila do popředí a vévoda z Infantada, jak se podobá, obdržel rozkaz, zjednati si bližších zpráv od Leukera. Přijal jednatele ba-

*) Mnich. st. archiv. Leuker Maximilianovi dd. 29. března 1620.
**) Mnich. st. archiv: Leuker Mazimilianovi dd. 30. března 1620.

vorského pochlebným způsobem a tázal se ho, zdali by Neubursko mělo největší právo k zemím kurfiřta Falckého, kdyby byly dobyty? Leuker snažil se dokázati, že Neubursko nemá k těm zemím ani nejmenšího práva, a že se musí spokojiti s tím, co by mu císař přisoudil; všecko ostatní však že císař přáti bude knížeti Maximilianovi. Vévoda z Infantada tedy požadoval, aby Leuker nároky Maximiliana písemně dokázal, kterémuž přání Leuker v příštích dnech vyhověl. Na to jej navštívil španělský právník Noguera, bavil se s ním na rozkaz své vlády o tomto předmětu a byl výklady Leukerovými tak uspokojen, že právo Maximilianovo k hodnosti kurfiřtské prohlásil za nepopíratelné.*)

Není nezajímavo slyšeti úsudek, jaký pronesl Leuker o vládě španělské. On sám byl služebníkem knížete spořivého, schopného a pilného, který byl zrovna tak přísným na sebe jako na ostatní a který netrpěl ani nejmenšího porušení povinnosti. Jak opovržlivou musela mu tedy připadati pohodlnosť a lenivosť, která se jevila skoro při všech členech vlády španělské, jak nápadným muselo mu býti mrhání veřejnými příjmy a neustálá prázdnota v královských pokladnách? Jak trapný dojem muselo na něj působiti, pakli viděl, jak rozhodování o nejdůležitějších záležitostech země spočívalo v rukou dvou mužů, z nichž jeden vévoda z Uzedy zrovna tak hověl radostem a slastem života vezdejšího jako byl k úřadu svému neschopen; druhý, zpovědník Aliaga, byl snad dobrým bohoslovcem, ale neměl vědomostí potřebných k spravování státu tak nesmírně rozsáhlého. „Je to,“ končí Leuker jednou pozorování své o Španělsku, „podivný regiment, chceme-li jej podle rozumu lidského vypočísti. Pohledneme-li však na effectum, shledá se, že toto mocnářství více divem a zvláštním řízením božím, nežli rozumem je spravováno a udržováno.“ — Mnozí Španělé došli sice k podobnému úsudku o stavu věcí ve své vlasti, ale o příčinách toho větším nebo menším klamům se oddávali a proto napravení nevyhledávali v odstranění tisícerých zlořádů, kterými země byla hubena, nýbrž v potrestání některých nevěrných úředníků. Tak dovolili si právě těchto dní dva kněží na svém kázaní vyzvati pří-

*) Mnich. st. archiv: Leuker Maximilianovi dd. 21. května 1620.

tomného krále, aby přísně zakročil proti všem, jenž měli účastenství v podvodech od někdejšího milce Calderona spáchaných. „Bůh sám by se pomstil na králi, kdyby vyzvání tohoto neuposlechl; nedostačí, pakli se modlí a postí, povinností jeho je, chopiti se meče a ne růžence.“ Rázné toto vyzvání nemělo jiného účinku, nežli že oba kazatelé byli z Madridu vypovězeni a tak smělá jejich ústa odsouzena k mlčení.*)

IV.

Mezi italskými knížaty, jenž měli býti získáni pro císaře, byl také velkokníže Florencký. Jelikož měl za manželku sestru Ferdinandovu, byl s ním v tomtéž poměru jako král Polský a jevil rovně ochotu císaři pomáhati. O skutečných jeho příspěvcích zprávy nejsou zabezpečeny, zdá se však, že se uvázal vydržovati pluk kyrysníků.**)

Také na Savojsko, jakkoli se to zdá býti podivným, obrátila Liga svou pozornosť a chtěla knížete získati pro císaře. Jaký obrat musel se státi s Karlem Emanuelem, že se pustil do vyjednávání s odpůrci strany falcké a že tato dokonce nějaký čas se mohla nadíti jeho připojení?

Známe obsah vyjednávání, které kníže v měsíci květnu 1619 započal s Anhaltem. Jelikož se nemohl zbaviti pochybnosti o zdaru zamýšleného podniku, nebude-li ho král Anglický všemožným způsobem podporovati, požádal anglického vyslance při svém dvoře sir Izaka Wake, aby se proto vydal do Londýna. Král Jakub měl knížete Savojského žádat za podporování plánů falckých; Karel Emanuel předpokládal, že král toho neučiní, nechce-li sám zetě svého podporovati všemi možnými prostředky. Avšak Jakub zamítl vyzvání knížete, a poslal Wake nazpět bez žádoucích roz-

*) Mnich. st. archiv: Leuker Maximilianovi dd. 22. března 1620. Tamtéž: Leuker Maximilianovi dd. 21. dubna 1620.

**) Soudíme tak z Hurtera VII. 557, kde se vypravuje, že pluk kyrysnický, jenž Ferdinandovi přispěl na pomoc, když byl ve Vídni tísněn od stavů protestantských, najat byl již dříve na útraty velkoknížete. Každým způsobem zprávy o florencké podpoře nejsou dosti jasny.

kazů. Toto mlčení knížete zarazilo; přes smlouvu rivolskou právě uzavřenou jednal opatrněji a odmítl prozatím všelikou podporu Čechům, ačkoliv Mansfeld velmi důtklivě jej upomínal o peníze.

Brzy po svém návratu do Turina vyslanec anglický obdržel list falckrabéte, kterým jej tento prosil, aby knížete Savojského žádal za prostředkování, by republika benátská poslala svou německou jízdu Unii na pomoc a aby ji po šest měsíců vydržovala.*) Wake byl by rád bez prodlení vyhověl tomuto přání, ale váhal, poněvadž se obával hněvu svého pána, kdyby se ujal zájmů falckraběte. Ale konečně se předce odhodlal, nenechati žádosť bez povšimnutí; strach svůj chlácholil tím, že falckrabě podal žádosť jménem Unie a král Anglický že je náčelníkem Unie. 30. čna 1619

Když Wake žádal knížete za prostředkování u republiky Benátské, doznal nejlepší podpory; kníže byl ochoten zjednati falckraběti nezištnějších přátel, nežli byl sám a proto pozval Wake a vyslance benátského k rozmluvě. Velmi ohnivě hleděl kníže přesvědčiti zástupce republiky, jak zbytečně vydržuje německou jízdu ve svém území, jelikož Španělsko nepomýšlí na porušení míru v Italii, nýbrž zbrojné své síly hodlá vyslati na pomoc Ferdinandovi a jak by tedy bylo i pro republiku nejvýhodnější, kdyby své vojsko poslala do Německa, aby daleko od svého domova potíralo Španělsko. Aby Benátčany zbavil všelikých obav, nabídl se, kdyby bezpečnosť jejich toho vyžadovala, poskytnouti jim do 15 dnů tolik dobré jízdy, že by dostačila pro všecky potřeby. Potom se obrátil na Wake prose jej, aby tutéž žádosť přednesl vyslanci benátskému, aby se vědělo v Benátkách, že podporování žádá se jen ve prospěch Unie a ne pro nějakou osobní výhodu knížete. Wake vyhověl tomuto vyzvání, ale chránil se uvésti jméno krále Jakuba v listě, který ještě zvláště ve věci této poslal vyslanci benátskému. Podle toho, co Karel Emanuel mluvíval s Wakem o této věci, zdálo se, že přes úplnou zdrženlivosť Jakubovu je ochoten podporovati falckraběte, neboť prohlásil, kdyby Benátčané neposlali jízdu na pomoc Unii, že tak učiní na své útraty. K nabídnutí tomu nepřipojoval žádné podmínky a stavěl se, jako by byl samá obětavosť.

*) Bedřich Wakovi dd. 20./30. června 1619, v Heilbronu, u Gardinera.

Vše to však bylo jen plané ubezpečování, neboť kníže neposkytl ani tolaru, pakli při tom sám něco nezískal, ale tvrzení jeho svědčilo zajisté o upřímné touze po úzkém spolku s falckrabětem, kdyby král Anglický převzal část výloh.*)

Když zprávy tyto došly do Anglie, horlivosť knížete Savojského a pravděpodobná ochotnosť Benátska způsobily tolik, že Jakub dal se svésti k některým slovům, která nesouhlasila s ostatním jeho neutrálním jednáním. Tou dobou ovšem nevěděl ještě, že falckrabě je zvolen králem Českým a že důstojnosť tu přijal a nebylo tedy ještě trpkého odcizení mezi tchánem a zetěm. Na rozkaz jeho psal státní tajemník sir Robert Naunton Wakovi a pochválil jej za horlivosť, jakou podporoval žádosť Unie u knížete Savojského a u vyslance benátského. V podobných případech že má jednati stejně horlivě, jména králova že smí však jen tehdy užívati, obdrží-li k tomu zvláštní dovolení.**)

Kníže Savojský byl však příliš dobrou liškou podšitý, aby šel do pasti na tak ostýchavé žádosti Wakovy a aby poskytl oběti, kde král Anglický kapsy své neotevřel. Wakovi projevil sice bez obalu svou radosť, když do Turina došla zpráva o povýšení Bedřicha na trůn český, jen tím byl uražen, že při volbě císaře ve Frankfurtě stala se o něm zmínka jen tak mimochodem, a že se pro něj neučinilo ani tolik, jako pro Maximiliana Bavorského. Za takové rozmrzelosti navštívil jej francouzský vyslanec v Turině, maje jej na rozkaz krále svého varovati před dalším podporováním falckraběte. Jelikož kníže byl odhodlán ničeho více pro falckraběte neučiniti, přání toto bylo pro něj dostatečnou výmluvou, pakli odtud nedbal žádostí falckraběte. Bedřich odhodlav se přijmouti korunu českou, žádal zase za další vydržování vojska Mansfeldova a za dobré služby knížete v Benátkách, ale každá taková prosba byla odtud marna.***)

Knížeti nastal nyní čas, kdy změniti musel poměr svůj k Španělsku, který se pro podporování falckraběte čím dále horšil. Na-

*) Gardiner, Wake Nauntonovi dd. 18./28. července 1619.

**) Gardiner, Naunton Wakovi dd. 27. srpna/6. září 1619.

***) Gardiner: Letters. Bedřich Wakovi dd. 18./28. září 1619; Wake Nauntonovi dd. 20./30. září 1619.

hlížel, že velké záměry falckraběte při chování se Anglie a Francie jsou jen bublinami mýdlovými a že by se dalším účastenstvím v nich mohl jen co nejhůře kompromitovati. Nemohl-li tedy sil svých upotřebiti pro Unii, chtěl tak nyní učiniti pro Španělsko a od něho obdržeti svou mzdu.

Podle tohoto nového a posavadnímu svému jednání ovšem naprosto protivného stanoviska nařídil koncem r. 1619 vyslanci svému při dvoře španělském, aby si zjednal přátelské styky s hrabětem Khevenhillerem. Po vyslanci svém dal také císaři, jenž byl posud vdovcem, nabídnouti ruku své dcery, pak že bude rád sloužiti císaři v „spravedlivé válce", k níž je nyní donucen, jako generál, že mu získá spojence, jmenovitě Benátčany, a že mu postaví do pole krásné vojsko, kterým by ztracené země mohly býti zase získány, ale že se musí míti k němu pravá důvěra. S těmitéž návrhy vyslanec savojský dostavil se také k staré arcikněžně Marketě, kteráž slibovanou pomocí tak byla získána, že návrhy savojské králi Filipovi III. a vévodě z Uzedy odporučila k uvážení. Ve Španělsku však náhlá úslužnosť Karla Emanuela nedošla zvláštního uznání; kníže považován za člověka naprosto lstivého a o tom nechtěl nikdo ani slyšeti, aby se mu svěřilo vyzbrojení a velení vojska, poněvadž by třeba místo služby císaři mohl vojska toho užíti k útoku na země španělské v Italii.*) Někteří státníci však předce chtěli dále vyjednávati s Karlem Emanuelem a měli horlivého podporovatele v knížeti Bavorském, jenž na zprávu o návrzích savojských psal do Madridu požaduje, aby vyjednávání za žádnou cenu nebylo zastaveno. V Madridě však předce podle rady této se nezachovali.

Karel Emanuel s tímto odmítnutím se neuspokojil, nýbrž jevil teprvé tím větší horlivosť, aby přijat byl do tvořící se kato-

*) Archiv bruselský. Secret d'Et. All. Carton 159. Khevenhiller dd. 12. ledna 1620. — Khevenhiller arciknížeti Albrechtovi dd. 12. ledna 1620. — Tamtéž dd. 24. února 1620. — Mnich. st. archiv: Khevenhiller Maxovi dd. 1. února 1620. — Tamtéž Max Khevenhillerovi dd. 3 března 1620. — Ambassade extraordinaire, instrukce pro vyslance francouzského dd. 8. dub. 1620. — Místodrž. archiv v Inšpruku: Khevenhiller Maximilianovi dd. 25. ledna 1620.

lické koalice. Rozhodl se počíti vyjednávání s Ferdinandem samým a vypravil k němu zvláštního vyslance s tou záminkou, jakoby mu chtěl přáti štěstí k povýšení na trůn císařský; v skutečnosti však chtěl získati přátelství Ferdinandovo novými a skvělými nabídkami. Nabízelť se najmouti 10.000 mužů pěchoty a 2000 jezdců a vydržovati je na vlastní útraty; za to požadoval udělení titulu královského nebo podle jiných zpráv odstoupení příhodně ležícího území, když by se uprázdnilo dědictví Mantovanské. Nové přátelství chtěl tím utužiti, že zase dceru svou nabízel císaři za manželku tvrdě, že o tomto sňatku pochvalně se mluvilo v Madridě mezi arcikněžnou Marketou, synem jeho princem Filibertem a hrabětem Khevenhillerem. Ačkoliv Ferdinand posud nevěděl ničeho o přátelském poměru knížete Savojského k povstání českému, předce mu nedůvěřoval a jeho aliance a návrhy o sňatku byly mu stejně protivny, ponévadž do Vídně byly se dostaly špatné pověsti o princezně. Odpověděl tedy vyslanci savojskému, že neuložil ani arcikněžně Marketě aniž komu jinému, aby mu vyhledali nevěstu; také strany udělení titulu královského neposkytl mu mnoho naděje. Hrabě Oñate musel zakročiti, aby Ferdinand nezastavil hned všeliké vyjednávání s vyslancem savojským a aby se rozhodl, vyjednávání to prozatím protahovati.*)

Karel Emanuel snaže se zjednati si dobrou vůli s rodem Habsburským, musel popřávati přátelského sluchu požadavkům španělským, aby snad nezmařil výsledek vyjednávání svého. A Španělsko skutečně předneslo požadavky, že pro knížete nemohlo býti nepříjemnějších; Filip III. požadoval pro své vojsko, které chtěl poslati z Italie do Flander, svobodný průchod územím savojským. Nežli požadavek tento byl přednešen, pověsť o něm dostala se až do Prahy a Bedřich žádal vyslance anglického v Turině, aby vlivem svým přiměl knížete, by průchodu toho nepovolil. Karel Emanuel odpověděl, že smlouvami je k tomu zavázán, ale že se v tom chce spravovati radou krále Anglického.**) Za několik dní

*) V Simancasu 2505,98: Oñate Filipovi III. dd. 26. dubna 1620. — Tamtéž Oñate Filipovi III. dd. 18. července 1620.
**) Gardiner: Letters etc. Wake Nauntonovi dd. 8. 18. února 1620.

po této rozmluvě (ke konci února) knížete Savojského došlo ze Španělska kategorické vyzvání, aby se prohlásil, zdali průchod vojska chce dovolit nebo ne. Povolav k sobě Wake, sdělil mu toto vyzvání a líčil mu obtížný stav, v jakém se nalezá. Přes to však chtěl prý by průchod zakázati, zbrojnou mocí se tomu opříti, a veřejně pro krále Českého se prohlásiti, kdyby mu tak nařídil král Anglický a chtěl jej chrániti proti mstě španělské. Toto smělé a snad poctivé nabídnutí neučinilo na Wake žádoucího dojmu. Děkoval sice jménem svého krále, nechtěl však přednésti ani žádosti ani rozkazu uděliti. Takovéto vytáčky krále Anglického nemohly míti jiného účinku, nežli že Karel Emanuel dne 5. května uzavřel v Turině se španělským jednatelem smlouvu, kterou se vojsku španělskému povoloval průchod do Flander.*) Sympatii svou k falckraběti nyní nemohl jináče projevovati, nežli že znovu a znovu prohlašoval, že by se přidal k falckraběti a že by jej podporoval vší svou mocí, kdyby totéž učinil král Anglický; ale pokud tomu tak není, že mu zakazuje opatrnosť, aby se nevydával útoku Španělska. Co se dotýče průchodu vojska nemohl králi Českému prokázati jiné služby, nežli že ničeho neopomenul, co by průchod ten protáhlo.**) 1620 1620

Brzy potom, co byl udělil povolení k průchodu vojska a vrhl tak stín na skvělé sliby, kterými byl dříve zasypal falckraběte a Čechy, nabyl trpké zkušenosti, že všeliké jeho snahy o přízeň Ferdinandovu jsou marny. Když byl totiž vyslanec jeho pobyl více nežli dva měsíce ve Vídni a podle rady Oňatovy ode dne ke dni byl odkazován na konečnou odpověď, dostalo se mu jí v polovici června panem z Eggenberku. Považíme-li, že spojenci Ferdinandovi touto dobou zbrojení své ukončili a každého dne mohli vytrhnouti do pole, že Francie chovala se i dále přátelsky k císaři, pochopíme, že se dostavil okamžik, kdy Ferdinand mohl za to míti, že nemusí šetřiti knížete Savojského. Pan z Eggenberku tedy děkoval vyslanci za návrhy jeho pána a jmenovitě za ruku jeho dcery: 1620

*) Traités publics de la Royale maison de Savoye avec les puissances etrangères.

**) Gardiner, State papers. Wake Nauntonovi dd. Turin 2. 12. a 15./25. května 1620; Mnich. st. archiv: Wake falckraběti dd. 9. května 1620, v Turině.

císař prý se nehodlá ještě ženiti a pakli tak učiní, naděje se, že kníže s rozhodnutím jeho bude spokojen. Také titulu královského nemůže prý mu uděliti; k tomu že je potřebí souhlasu kurfiřtů a jiných knížat říšských, věc že by se musela oznámiti také papeži a jiným králům křesťanským. Ostatně služby jeho že budou císaři vítány, kníže aby jen udal, kterého z nepřátel císařových by chtěl potrestati.

Na toto dílem odmítavé, dílem potupné rozhodnutí odpověděl vyslanec, že pán jeho pro velkou vzdálenosť svých zemí nebude moci propůjčiti se k trestání nepřátel císařových a omlouval jej také strany žádosti za titul královský. Kníže prý se domníval, že podobnou žádosť přednesli také jiní knížata; ale jelikož, jak se zdá, tomu tak není, že žádost svou odvolává.*)

Jelikož Karel Emanuel odbyt byl od císaře se svými návrhy o alianci, zamítl také sám bez okolků žádosť Ligy, která se ucházela u něho nejspíše o pomoc peněžní. Liga odhodlala se k této žádosti k naléhání kurfiřta Mohučského,**) za kterouž příčinou
1620 vypravila k němu do Turína v měsíci září děkana augšpurského svobodného pána z Fortenbachu a svobodného pána z Crivelli. Oba vyslanci oslovujíce knížete chválili jeho náboženskou horlivosť, pro kterou zajisté nenechá bez podpory souvěrce své v těžkých bojích v Německu a ubezpečovali jej, jakmile Liga dosáhne vítězství, že jej bude podporovati, kdyby podnikl útok na Janov. Pakli tímto vnadidlem chtěla zvábiti knížete, přepočítala se; kníže bez dlouhého váhání zamítl žádosti a nabídnutí vyslanců odhodlán jsa nesúčastnit se prozatím nijakž dalšího boje.***)

Savojsko tedy se nepřidalo k císaři, ale bylo již mnoho tím získáno, pakli kníže neposkytoval žádnou pomoc odpůrcům Ferdinanda.

*) V Simancasu 2508: Oñate Filipovi III. dd. 18. června 1620.
**) Přípis Maxovi dd. 19. dubna 1620. Mnich. st. archiv.
***) Archiv výmarský. Zpráva o přítomnosti ligistických vyslanců v Turiné dd. 30. září 1620.

Hlava desátá.

Kurfiřt Saský a konvent v Mühlhausích.

I. Ferdinand se uchází o spolek s kurfiřtem Saským. Hoë z Hoënegu a jeho přistoupení k straně císařově. Kurfiřt Jan Jiří. Sjezd ve Vircpurku. Odpověď Ligy Unii. Vyjednávání mezi císařem a Janem Jiřím. Konvent se sešel v Mühlhausích. První vítání. Počátek vyjednávání. Vyjednávání týká se hlavně držení duchovních statků. Podepsání smlouvy spolkové dne 22. března 1620. Vyjednávání o prohlášení klatby.

II. Preising ve Vídni. Spor mezi Vídní a Mnichovem o ústním slibu císařově. Uklizení sporu. Ferdinand svěřuje kurfiřtu Saskému exekuci proti Lužici a Slezsku. Vyjednávání o obsahu plné moci. Klatba nad falckrabětem se nepronáší.

I.

Maximilian pamatuje na rozšíření Ligy hojnými spojenci, snažil se také naklonit věci císařské kurfiřta Saského a umožnit spolek mezi ním a Ligou; toto mistrovské dílo diplomacie císařsko-bavorské provedeno skutečně v mésíci březnu r. 1620.

Ferdinand povýšen jsa na císařský trůn německý oddal se dosti naivně naději, že v Německu pokoření Čech považovati budou za věc říšskou; i vyslal v příčině té posly na všecky strany: do Dánska, Brandenburku, Brunšviku, Oldenburku, k městům říšským, k rytířstvu říšskému v jižním Německu a žádal za pomoc nebo za souhlas k svolání sněmu říšského nebo konventu kurfiřtského, ale všady byla žádost jeho zamítnuta. Tak se odhodlal v dalším vyjednávání pokračovati jen s těmi knížaty, kteří od počátku přátelsky se k němu chovali, a rozhodnutí své sdělil kurfiřtovi Saskému vyzývaje jej, aby se súčastnil v shromáždění přátelských knížat, 14. led. 1620

které svolá k tomu účelu.*) Katolíci i protestanti měli se tu shromážditi a usnešení konventu Vircpurského měla se dožíti nového vydání.

Požadavek Ferdinandův došel v Sasku z mnohých důvodů přátelského přijetí. Jakkoli kurfiřt se neucházel o korunu českou, předce vítězství strany falckraběcí pociťoval jakožto osobní urážku a nevražil proto na Čechy a na jejich nového krále. Rozmrzelosť jeho vzrostla v nenávisť, když zvěděl, že výmarský jeho strýc spolčil se s Bedřichem Falckým, aby, kdyby Čechové zvítězili, požadoval nazpět hodnosť kurfiřtskou, která byla předkům jeho odňata od Karla V. Ke všemu tomu dvorní kazatel Hoë z Hoëneggu nenávisť tuto rozdmychoval vášnivou horlivostí, poněvadž byl jednou v Praze osobně uražen a na potupu tuto nikdy nezapomněl. Po udělení majestátu usadil se totiž v hlavním městě českém jako kazatel a shromáždil tady kolem sebe malou obec, jenž se skládala nejvíce z cizinců a z několika německých měšťanů pražských. Jelikož byl rozhodným přívržencem konfese augšpurské, stal se brzy odporným obyvatelstvu domácímu, ano, jak jsme kolikráte poznamenali, zaujímalo jakýsi střed mezi kalvinismem a lutheranismem a proto nesnášelo nájezdů, které si Hoë dovolil na svých kázaních. Jeden z předních náčelníků českých, jehož jméno nám není známo, navštívil kazatele v jeho bytě, spílal mu tu zrádců, darebáků a buřičů, zakázal mu nájezdy jeho a dosáhl tím tolik, že Hoë nemálo poděšen z Prahy odejíti se rozhodl. Toho dne, kdy z Prahy odcházel, obraz jeho pověšen na staroměstském popravišti a na dvou jiných neméně potupných místech s podpisy, které urážku ještě zvýšily.**) Odebral se do Saska a tam při dvoře kurfiřtském dosáhl mnohem skvělejšího postavení, nežli bylo to, kterého se vzdal; ale v nitru svém neustále nevražil na ty, kdo jej byli přinutili bydliště své změniti a číhal dychtivě na příležitosť, aby se na nich pomstil. Ta se mu nyní naskytla a on se jí horlivě uchopil: denně kurfiřtovi přednášel žaloby a stížnosti na Čechy, kázal a psal

*) Víd. st. archiv, Bohemica 1620. Ferdinand kurfiřtovi Saskému dd. 13. ledna 1620.

**) Vypravujeme to podle současného listu bavorského vyslance Viepeckha Maximilianovi Bavorskému z Prahy 21. dub. 1613.

bez ustání, že dlužno dávati císaři, což jeho jest, kalvinisty a české povstalce líčil barvami nejčernějšími; nemaje na tom dosti, kladl kurfiřtovi ve zvláštním spise pamětním na srdce povinnosť, aby císaři přispěl na pomoc.*) Zdali již nyní strana císařská kladla velkou váhu na služby kazatelovy a vyjednavateli nějakou odměnu mu slíbila, není nám známo; v létě r. 1620 však následovala jedna něžná pozornosť za druhou a zvýšila tím odpor kazatelův k Čechům.

Hněv na Čechy, strach před výmarským strýcem a jedovaté popichování kazatelovo kurfiřta Saského tedy naklonily přání císařovu ještě dříve, nežli je tento projevil. Neboť již počátkem ledna Leden 1620
prohlásil se před Ludvíkem lantkrabětem Darmstadtským, jedním z nečetných, pro císaře získaných protestantských knížat, že je o spravedlivosti věci císařské úplně přesvědčen, že považuje za povinnosť knížat německých, aby mu pomáhali a že k tomu účelu svolal stavy kraje Hornosaského a stavy kraje Dolnosaského že svolá, aby se súčastnili v poskytnutí této pomoci. Podle náhledu jeho jediná obtíž spočívala v tom, že stavové chtějí, aby jim od císaře pojištěno bylo nerušené držení někdejších katolických biskupství a klášterů, nežli se pro něj rozhodnou. Proto že se chce sejíti s náčelníky Ligy, aby se o této věci stalo dohodnutí; až se to stane, pak že císaři státi bude ke všem službám. Lantkrabě po rozmluvě této pospíšil do Aschaffenburku, kde se zdržoval kurfiřt Mohučský a podal mu zprávu o přání a zámyslech kurfiřta Saského. Schweikhard mohučský osvědčil svou ochotu ke schůzce s kurfiřtem Saským a ustanovil pro ni den 11. března, zpraviv o tom zároveň 1620
dotýčná knížata**) a určiv Mühlhausy za shromáždiště.

Nežli se odbývala tato schůze, shromáždili se členové Ligy dne 18. února ve Vircpurku, aby se uradili, jak by se měli za- 1620
chovati k požadavkům saským. Maximilian souhlasil s tím, aby stavům kraje Dolnosaského statky duchovní nebyly ani mocí zbraně ani soudy odnímány a aby proto byli upokojeni, nechtěl jim jen dopřáti práva se statky těmi ostatně spojená, jako na př. hlasy na

---

*) Víd. st. archiv, Bohemica XI.: Elvern Ferdinandovi II. dd. 22. ún. 1620.

**) Mnich. st. archiv 33/5: Kurfiřt Mohučský Maximilianovi dd. 23. ledna 1620. Saský st. arch. Protokol o vyjedávání s lantkrabětem Ludvíkem.

sněmě říšském a v tom nehodlal povoliti, i kdyby se knížata duchovní odhodlali k povolnosti.*) Tato obava Maximilianova, že duchovní budou povolnějšími nežli on sám, ukázala se býti zbytečnou. Biskupové nešli ani tak daleko jako Maximilian, chtěli jen slíbiti, že se neužije moci zbraní proti skutečným držitelům duchovních statků v Dolním Sasku, ale soudní cesty nechtěli se zbaviti alespoň na jistou řadu let. Za to požadovali, aby kurfiřt Saský uznal za právoplatné duchovní vyhražení augšpurské (reservatum ecclesiasticum), aby všeliký útok na duchovní statek prohlásil za nepoctivý a nedovolený a aby říšský mír náboženský uznal za platný jen pro katolíky a přívržence vyznání augšpurského.**) Že biskupové skutečným držitelům statků duchovních nechtěli přiznati místo a hlas na sněmě říšském, samo sebou se rozumí.

Kromě otázky o církevních statcích, jenž byla ve Vircpurku rozřešena naznačeným způsobem, jednalo se tam ještě o druhém předmětu, totiž o odpovědi, jenž by se měla dáti Norimberskému sjezdu korespondenčnímu na jeho požadavky knížeti Bavorskému. Od příchodu vyslanců Unie do Mnichova uplynulo již přes dva měsíce a minula tedy lhůta, do které Unie chtěla míti pokoj. Z odpovědi, které se jí dostalo z Vircpurku, mohla vyrozuměti, že nepadl strach na duchovní, jak se toho nadála. Shromáždění vircpurské nemluvilo sice způsobem vyzývavým jako kníže Maximilian;
břez. 620 odpověď jeho byla jemnější a smířlivější, ale zamítalo taktéž rozhodně požadavek, aby katolíci napřed odzbrojili, dokazujíc četnými příklady, jaké útisky a olupování museli snášeti jejich poddaní od lidu knížat unionistických. Také se neprohlásili proti stížnostem protestantským, ale odkazovali je na sněm říšský a na jiná zákonná shromáždění a ohražovali se proti tomu, že uklizení jejich požaduje se do lhůty vyměřené. Chtějí-li protestanti válce, katolíci že ji přijmou beze strachu.***)

---

*) Mnich. říšský archiv. Čechy lit. 59. Instrukce pro bavorské vyslance dd. 9. února 1620.

**) Mnich. říšský arch. Čechy lit. 59. Usnešení konventu Vircpurského dd. 27. ún. 1620.

***) Odpověď u Londorpa.

Zatím blížil se 11. březen, kdy se měla státi schůze s kurfiřtem Saským. Císař Ferdinand ještě před touto dobou vypravil pána z Elvern ke knížeti Jindřichovi Juliovi z Lauenburku a ke knížeti Filipovi Sasko-Altenburskému a žádal je za dobré služby u Jana Jiřího: oba knížata byli ochotni vyhověti přání císařskému a vydali se provázeni jsouce Elvernem za kurfiřtem Saským do Torgavy. Elvern nemohl se dosti vynachválit smýšlení kurfiřta a jeho radů; má prý velice za zlé stavům katolickým, že císaři neposkytli posud žádné pomoci, jim že je předcházeti dobrým příkladem, on že pak také vykoná svou povinnosť. O kazateli Hoë a jeho chování rozplýval se Elvern samou chválou: divil se nenávisti dvorního kazatele proti českým rebelům a kalvinistům a nikdy prý by si byl nepomyslil, že by mohl býti tak vysoce oddán katolíkům. Císař svěřil Elvernovi dar, který měl odevzdati kazateli pro jeho děti. Mělo-li svědomí kazatelovo býti tím uchlácholeno, bylo toho úplně dosaženo; Hoë děkoval se ohnivými slovy za milosť synům svým prokázanou a ujišťoval, že až do smrti vytrvá v své posavadní služebné horlivosti.*) — Zdá se, že Elvern byl zcela způsobilým pro věc, k níž jej Ferdinand ustanovil; radám kurfiřtovým hleděl objasniti dědičná práva Ferdinandova ke koruně české a na odůvodnění tvrzení svého předložil některé české důležité listiny, tak že osvědčil dosti dobrou známosť těch věcí. Když pak se vydal do Magdeburku, aby tam pro císaře získal administratora, bratra zemřelého kurfiřta Brandenburského, snahy jeho také tentokráte měly dobrý výsledek; dostaloť se mu ujištění, že administrator chce císaři věrným ostati, dokud v žilách jeho proudí kapka teplé krve.**) 1620

Jelikož kurfiřt Saský byl odhodlán císaři pomáhati, nepřestal na vyjednávání, k němuž se nabídl kurfiřtu Mohučskému, nýbrž rozhodl se, tytéž otázky, kteréž chtěl předložiti knížatům katolickým na sjezdě v Mühlhausích, přednésti také ve Vídni a kromě toho i o jiných věcech tam zjednati rozhodnutí. K účelu tomu vyslal

*) Víd. st. archiv, Boh. XI.: Elvern Ferdinandovi dd. 25. února 1620. Tamtéž: Hoë Ferdinandovi dd. 24. února 1620.

**) Tamtéž: Elvern Ferdinandovi dd. 1. března 1620.

svobodného pána Hanibala z Donína do Vídně, aby oznámil podmínky jeho, za kterými je ochoten císaři pomáhati. První se týkala někdejších biskupství a klášterů v kraji Saském, o nichž kurfiřt požadoval, aby nynějším majitelům nebylo v jich držení překáženo. Chceme hned zároveň udati, jakým způsobem Ferdinand chtěl vyhověti těmto podmínkám; i poznamenáváme, že ochoten byl vyhověti požadavku Saska, ale rozhodnutí o této záležitosti odkládal na konvent Mühlhauský. Za druhé Jan Jiří požadoval od císaře, aby slíbil, že nebude pronásledovati lutheránů ve svých zemích. V ohledu tom prohlásil Ferdinand, že zachovávati bude majestát při všech, kdo se mu podrobí, mínil to ovšem činiti způsobem, jak sám majestátu rozuměl. Slibem tímto Ferdinand k ničemu se nezavázal, neboť pakli majestát chtěl zachovávati jen při těch, kdo se mu dobrovolně podrobovali a ne při oněch, které přemohl mocí zbraně, mohl snadno do třídy poslední počítati veškero obyvatelstvo české a jelikož majestát chtěl zachovávati jen způsobem, jak mu rozuměl, i to muselo poskytnouti příležitosť k rozmanitým vytáčkám. Mohlo by se mysleti, že by ani nejdůvtipnější vykladač nemohl se dotknouti svobody víry v majestátu, avšak z listu jednoho z nejdůležitějších rádců Ferdinandových vyrozumíváme, že vychytralosť taková mohla sáhati ještě dále: tento slíbil totiž císaři, přijde-li na to, že majestát vyloží takovým způsobem, že Ferdinand zajisté bude s tím spokojen.*) — Jakožto třetí podmínku požadoval kurfiřt, aby mu za výlohy válečné zastaveny byly Horní a Dolní Lužice a navrácení jejich aby se dříve nepožadovalo, dokud výlohy nebudou nahraženy. S požadavkem tímto Ferdinand byl srozuměn. Konečně kurfiřt požadoval, aby mu císař dal některé německé knížectví, které by se uprázdnilo a ukázal zejmena na knížectví Anhaltské; předpokládal tedy, že císař knížete z Anhaltu pro jeho spolek s falckrabětem dá do klatby a zemi jeho zabaví. Na tuto podmínku Ferdinand odpověděl, že časem podle okolností rád kurfiřtovi postoupí některé knížectví, ale požadoval, aby kur-

---

*) Víd. st. archiv. Boh. 1620: List sepsaný za konventu Mühlhauského je bez podpisu; pochází asi buď od místokancléře Ulma nebo od Hanibala z Donína.

fiřt okamžitě zbrojil a s vojskem svým táhnouti se uvolil, kam by mu bylo ukázáno.*)

Když se přiblížil den, na který ustanovena byla schůzka kurfiřta Saského s ligistickými knížaty, spojení mezi ním a císařem bylo již pevně uzavřeno, jelikož Ferdinandovi již pomoc určitě byl slíbil. Dne 11. března dostavili se do Mühlhaus kromě kurfiřta 1620
Saského kurfiřti Mohučský a Kolínský, Ludvík lantkrabě Hesenský a nejdůležitější rádci dotyčných knížat. Kurfiřta Mohučského prováželi páni z Metternichu a Hoheneggu a kurfiřta Saského páni z Schönberku, Brandensteinu, dva páni z Losu a dvorní kazatel Hoë. Kurfiřt Trevirský z příčin nám neznámých se nedostavil; kníže Bavorský také scházel, ale dal se zastupovati pány z Preisingu a Brugglacheru. Těm nakázáno, aby v otázce náboženské nepřipustili žádného jiného vyjednávání nežli o klášterech dolnosaských, kdyby se však někdo dotekl jiného předmětu náboženského, aby se vymluvili na nedostatek plnomocenství.**)

První dni po příchodu jmenovaných osob uplynuly za vzájemných návštěv, hostin a poklon. Kurfiřt Saský projevil před vyslanci bavorskými své politování nad tím, že s jejich pánem ještě osobně se neseznámil, rád prý by byl k tomu účelu ještě dále cestoval. Se smýšlením svým císaři přátelským nijakž se netajil: knížete Bavorského káral, že nenapadl členy Unie, když posledně nechtěli povolit průchod pluku ligistickému. Pakli toho Maximilian opomenul z ohledu na něj (kurfiřta Saského), ohled ten prý nebyl vhodný, on že by se byl srdečně zasmál, kdyby Uniati byli dostali pořádný výprask, a kdyby se to bylo dalo potají učinit, že by byl rád k tomu přispěl. Řeč taková zapudila odcizení, jakýmž ovládáni byli v tehdejší době katolíci a protestanti, pakli se někde v společnosti setkali. Zdaliž katolíci při takových projevech nemuseli považovati kurfiřta Saského za svého soudruha? Všeliká nedůvěra pominula naprosto, když dvorní kazatel Hoë, jehož přítomnost u nezasvěcenců vzbuzovala podivení a pohoršení, snažil se co nejvíce,

*) V Simancasu 2505/20: Oñate Filipovi III. dd. 4. března i s přílohou.

**) Mnich. říšský archiv lit. 59: instrukce pro vyslance bavorské dd. 5. března 1620.

aby se stal milým kurfiřtům porýnským a jejich duchovním průvodcům. Kurfiřt Kolínský tak byl okouzlen srdečným jednáním saských lutheránů, že dílem z politiky a dílem upřímně při závěrku porad mühlhauských Hoë a jeho souvěrce ujišťoval o lásce katolíků: vážejí prý si jich jako vlastního masa a krve.*)

Tím poděšenější byla strana falcká, když obdržela zprávu o cestě Jana Jiřího do Mühlhaus a proto se mohla domnívati, že se připravuje spolek mezi ním a katolíky. Mauric z Hesen-Kaselu chtěl se pokusit, aby kurfiřta odvrátil od tohoto spolku; i poslal k němu do Mühlhaus ještě nežli počalo vyjednávání, svého dvorního maršálka z Werderu a dal jej upomenouti důvody nejpohnutlivějšími, aby protestantů neopouštěl. Kurfiřt však byl tím ještě více podrážděn proti Unii. V odpovědi své prohlásil, kterak se domníval, že tak „tvrdým a pohrůžlivým napomínáním bude ušetřen a ne obtěžován“. Zrovna tak bezvýsledné bylo vynasnažení krále Dánského, jenž po sjezdě Mühlhauském zapřisahal kurfiřta Saského, aby pro evangelium upustil od spolku s císařem: Jan Jiří byl se již rozhodl a nebylo více lze úmysl jeho zvrátiti.**)

Vlastní vyjednávání počalo se na mühlhauské radnici dne
20 16. března, když se byli dva dni před tím kurfiřt Mohučský a Kolínský dohodli se zástupci bavorskými o tom, jaké otázky by se měly na sjezdu přednésti. Nejdříve se mluvilo mnoho o českých nepokojích, zdali by mohly býti po dobrém upokojeny a když všickni přítomní prohlásili, že se tak státi nemůže, ale předce se ostýchali přednésti návrh, aby nepokoj mocí byl udušen, kurfiřt Kolínský první prohlásil, že žádná jiná cesta nevede k cíli, nežli když císař zbraněmi bude podporován. Návrh jeho, který beztoho všickni měli na jazyku, došel všeobecné pochvaly, předce však bylo podotknuto, aby se zbraní jen tehdy užilo, když by se k tomu zavázali všickni poslušní stavové říše Německé. Na to prohlásil kurfiřt Saský, že stavy kraje Horno- a Dolnosaského jen stěží odvrátil od připojení se k Unii, poněvadž jednáním katolíků necítili se býti dosti bezpečnými v držení někdejších biskupství a klášterů. Spo-

*) Londorp I. 635: Hoë knížeti z Liechtensteina dd. 27. listopadu 1622.
**) Mnich. st. archiv 40/9: Dánsko kurfiřtu Saskému dd. 20./30. března 1620. — Poselství Werderovo a odpověď kurfiřta Saského u Londorpa.

jení jejich s císařem že se lze jen tehdy nadíti, budou-li v tom ohledu úplně uchlácholeni *); proto že se musí stavům poskytnouti potřebná jistota a tak odstraniti obtíž, která překáží spojení jejich s císařem. Tím se dostalo do popředí uvažování o podmínce, na které podle tajné úmluvy kurfiřta Saského s císařem závisela pomoc saská. Jan Jiří požadavek svůj císaři přednešený nyní ještě porozšířil, požadovalť, aby stavům kraje Dolnosaského nejen bylo pojištěno držení biskupství a klášterů, nýbrž aby jim také propůjčeno bylo právo choditi na sněm říšský.

Katolická knížata, jak povědomo je z našeho vypravování, byli připraveni na saské požadavky, nicméně se zhrozili, když Jan Jiří je přednesl v naznačeném rozsahu. Sekularisování duchovních statků nesli jakožto nejtrpčí porušení svých práv a bolesť jejich časem, vše hojícím, nebyla zmírněna. Jelikož však okolnosti vyžadovaly nutně jakousi povolnosť, muselo se státi rozhodnutí, do jaké míry by se mohlo vyhověti saským požadavkům. Kurfiřt Kolínský radil se o tom kolikráte se svými bohoslovci, které byl s sebou přivedl do Mühlhaus **) a jak samo sebou se rozumí, vyjednával o témž předmětu také s kurfiřtem Mohučským.

Výsledek porad spočíval v tom, že sjezd chtěl stavům dolnosaským pouze zabezpečiti, že nebudou mocí zbraně vypuzeni ze svých statků a že projeven souhlas s tím, pakli císař stavům dolnosaským statky jejich přiměřeným způsobem zabezpečí. Výhody této mělo se jim však dostávati jen potud, pokud budou lutherány, pokud k císaři chovati se budou jako poslušní stavové a nebudou se domáhati místa a hlasu na sněmě. Jelikož duchovní kurfiřti mimo všecka tato obmezení vyhražovali si ještě právo žalovati, tedy — pakli tomu dobře rozumíme — v jednotlivých případech vymoci rozsudek proti tomu nebo onomu držiteli, podle něhož by nucen byl dotýčný statek navrátiti: musíme se tomu skutečně diviti, že Jan Jiří upokojil se takovým obmezeným nabídnutím, ano zavdávalo podnět k tisícerým sporům. A předce tomu tak bylo.

---

*) Mnich. říšský archiv lit. 59: Preising Maximilianovi dd. 21. března 1620. Tamtéž: zpráva o konventu Mühlhauském.

**) Mnich. st. archiv 40/8: Listy kurfirta Kolínského Maximilianovi z konventu Mühlhauského.

krok za krokem slevoval z původních svých požadavků a přestal na nabídnutí duchovních kurfiřtů. Vyslanci bavorští mohli vítězoslavně oznámiti svému pánu, že se kurfiřtu Saskému méně povolilo, nežli Maximilian sám chtěl mu postoupiti; zdali Jan Jiří k povolnosti této byl přemluven svými rádci nebo Hoëm, není nám známo, ale domněnka poslední sama sebou se vnucuje. Když se totiž vyrozumělo ve Vídni ze zprávy Elvernovy a z vlastního listu kazatelova, jak vřelého přítele mají v něm při dvoře saském, snažili se novými dary ještě více jej upoutati, a zdá se, že dosáhli cíle svého. Hoë alespoň děkoval císaři za novou přízeň slovy přepjatými a ubezpečoval jej o své nejvěrnější oddanosti.*) Může se tedy považovati za domněnku neodůvodněnou, pakli mu přisuzujeme rozhodující podíl na výsledku porad mühlhauských?

620 Dne 21. března ukončeny byly porady, když od přítomných knížat podepsána byla smlouva spolková, v níž se zavázali podporovati císaře, jelikož — jak prohlásili — rozbilo se všeliké vynasnažení o smírném urovnání sporu českého. Jan Jiří se zvláště zavázal, že stavy kraje Dolno- a Hornosaského získá pro tento spolek, což se, jak se nadál, podaří, jelikož — podle doslovného znění smlouvy spolkové — knížata katoličtí obavy jmenovaných stavů strany držení statků někdy duchovních „rozptýlili asekurací, která jim zajisté bude dobře postačitelnou.“ „Asekurace“ pak slibovala jménem katolíků stavům kraje Horno- a Dolnosaského ochranu proti každému násilnému a skutečnému útoku na statky někdy duchovní, od nich obsazené, ale spojovala s ochranou touto výslovně dvě podmínky: 1. aby stavové dále na žádné duchovní zboží nesáhali a tedy duchovní vyhražení uznali, a 2. aby císaři v boji jeho proti Čechům pomoc skutečně poskytli.**)

Dohodnutí, ano se stalo v Mühlhausích mezi kurfiřtem Saským a stranou císařskou, vzbudilo pochybnosti i u katolíků, kteří se ve vyjednávání nesúčastnili. Arcikníže Albrecht a markýz Spinola nechtěli této radostné zprávě věřiti, ačkoli jim byla sdělena od hraběte Eitela z Hohenzollern, nejvyššího hofmistra kurfiřta Kolínského.

---

*) Víd. st. archiv, listiny o válce 30tileté 13: Hoë Ferdinandovi dd. 21./31. března 1620.

**) Dotyčné důležité listiny v saském st. archivu.

Několikráte musel tento opětovati své tvrzení, nežli oba uvěřili, že kurfiřt Saský spojí vojsko své s armádou císařskou.*)

V Mühlhausích mluvilo se také ještě o jedné záležitosti, aniž by o ní byla zmínka ve smlouvě spolkové. Týkala se otázky, máli císař na falckraběte a na knížata s Čechy spojená vydati kletbu nebo ne. O této otázce již po měsíce bedlivě se uvažovalo v kabinete císařském; již v listopadu (1619) byl císař vyzval říšskou dvorní radu, aby mu podala dobré zdání o tom, máli vydati kletbu na falckraběte, jenž přijal korunu českou. Někteří radové, mezi nimi Strahlendorf, Nostic a Elvern zrazovali jej, aby kletby hned nevydával, poněvadž volebními podmínkami je vázán na souhlas kurfiřtů a povstání původ svůj vzalo od Čechů a ne od falckraběte. Pravili, že císař nemůže prozatím nic jiného učiniti, nežli veřejnými patenty napomenouti stavů říšských, aby Čechů nepodporovali.**)

Na objasnění tohoto předmětu poznamenáváme, že volební kapitulace zakazovala císaři některé výslovně uvedené výkony bez předchozího dovolení kurfiřtů, v čemž ale nebyla obsažena kletba na některou osobu ze stavů říšských. O kletbě bylo ustanoveno, aby nikdo ze stavů říšských nebyl stíhán kletbou bez slyšení a vůbec že kletba smí býti prohlášena jen po řádném pře provedení.***) Přes to však císař přidal se k náhledu říšské dvorní rady a kletbu prozatím nevyhlásil. Když však na konventě Vircpurském Liga se k němu přidala, vyjednávání spolku se Saskem chýlilo se již ke

*) Mnich. st. archiv: Kurfiřt Kolínský Maximilianovi dd. 26. dubna 1620 — O vyjednávání v Mühlhausích podává povšechný přehled zpráva Ulmova kterouž sepsal podle sdělení Preisingových. Ve víd. st. archivu. Boh. 1620 duben.

**) Víd. st. archiv, Boh. 1620: Dobrozdání císaři dd. 28. listop. 1619.

***) Dotýčný článek volební kapitulace, 26. po řadě, zní takto: „Wir sollen und wollen auch fürkommen und keineswegs gestatten, dass man hiefür niemandt hohes oder niedriges Standts, Churfurst, Fürst oder anderer ohn Ursach ach unerhört in die Acht und Oberacht gethan, bracht oder erklärt werde, sondern in solchem ordentlichem Process und des heil. Römischen Reichs vorausgesetzte Satzzung nach Ausweise des heil. Reichs im gemeldeten 55. Jahre formirten Kammergerichts-Ordnung und darauf erfolgten Reichs-Abschied in dem gehalten und vollzogen werde. Doch dem beschädigten sein Gegenwehr vermög des Landfriedes unabrüchig.“

konci a sjezd v Mühlhausích se přibližoval, Ferdinand vyžádal si znovu dobrozdání strany vynešení kletby. Tentokráte je spisoval místokancléř říšský, svobodný pán z Ulmu a rozhodl se bez dalšího váhání pro bezprostřední prohlášení kletby. Pán z Ulmu nedbal námitky, že volební kapitulace zakazuje jednostranné jednání císařovo a že mu dovoluje vydati kletbu jen za souhlasu kurfiřtů; i poznamenal, že kapitulací jen o to je postaráno, aby nikdo nebyl stíhán bez slyšení a bez řádného pře vedení, ale v případě tomto, kde běží o zjevnou a trvalou rebelii, že ustanovení tato pozbývají své platnosti.

Ještě dříve nežli Ulm odevzdal císaři své dobrozdání, tento se rozhodl pro způsob od místokancléře navržený, přál si však míti napřed souhlas knížete Bavorského a konventu Mühlhauského.*) Za účelem tím vypravil tajného svého radu pana z Trauttmansdorffu do Mnichova, jenž tam nalezl půdu přání pána svého příznivou. Maximilian byl od počátku toho náhledu, že falckrabě musí dán býti do kletby; kníže měl k tomu ovšem podstatnou příčinu, neboť jen tímto způsobem mohlo se mu dostati odměny od Ferdinanda ústně slíbené a od něho tak toužebně očekávané, kurfiřtské důstojnosti totiž a části území falckého. Místo tedy, aby se byl musel Trauttmansdorff vynasnažovat zvrátiti námitky Maximilianovy proti kletbě, kníže sám uvedl důvody, které císaře měly pohnouti k brzkému prohlášení kletby. Četl prý kapitulaci císařovu a nevyrozuměl, že by tento nebyl oprávněn prohlásiti kletbu bez svolení kurfiřtů.**) Císař byl neobyčejně potěšen, když mu byla podána zpráva o souhlasu Maximilianově i dal jej ubezpečiti, že s prohlášením kletby nebude déle váhati.

Radosť a horlivosť císařova byly však trochu zmírněny chováním se konventu Mühlhauského. Ferdinand do Mühlhaus nevypravil žádného vyslance, ale požádal kurfiřta Mohučského, aby vymohl souhlas knížat, kteří by se v Mühlhausích shromáždili, k vyhlášení kletby.***) Schweikhard vyhověl vyzvání tomu, ale přání císaře se

*) Mnich. st. archiv 2/26: Ferdinand Maximilianovi dd. 8. března 1620. Breyer: IV. Příloha str. 30.

**) Víd. st. archiv, Boh. 1620: Trauttmansdorf Ferdinandovi dd. 22. břez. 1620.

***) Víd. st. archiv, Boh. 1620: Ferdinand Maximilianovi dd. 24. břez. 1620.

nesplnilo, ačkoli vyslanci bavorští velice se vynasnažili, aby knížata získali pro mínění svého pána: ani kurfiřt Saský neprojevil svůj souhlas, ani, jak se zdá, oba duchovní kurfiřti nevyhověli příliš horlivě přání Ferdinandovu. Dalť císaři radu, aby s prohlášením kletby nad falckrabětem a jeho soudruhy sečkal a aby prozatím přestal na uveřejnění patentů, kterými by škůdcové práv jeho napomenuti byli k poslušnosti s tou pohrůžkou, že jinak prohlášena bude kletba nad nimi.*) Konvent Mühlhauský přání císařovo nesplnil, ale pohrůžce o kletbě alespoň tím hleděl zjednati většího účinku, že sám se obrátiv zvláštním listem na falckraběte vyzval jej, aby se dobrovolně vzdal koruny české. Vyzvání toto nemělo sice žádoucího výsledku, ale bez účinku nebylo, neboť ochromilo rozhodnosť falckraběte a to tím více, že konvent zrazoval Unii od veškeré podpory povstání českého a stavy rozličných povstaleckých zemí vyzval, aby se císaři poddali.**) Taková napomínání, za nimiž skrývalo se, jako hrozící strašidlo zakročení ve prospěch císaře, udusila nadšení Čechů k obraně vlasti beztoho jen slabě doutnající a připravovala následující porážku.

II.

Konvent Mühlhauský zaslal císaři o svých usneseních jen kouskovitou a neúplnou zprávu, ale uložil knížeti Bavorskému, aby Ferdinanda s vyjednáváním a úmluvami podrobně seznámil. Maximilian vyhovuje tomuto přání, vyslal do Vídně pana z Preisingu, jenž byl při vyjednávání v Mühlhausích, uloživ mu i jiné věci, které se jen jeho přání týkaly. Kníže toho nyní litoval, že si od císaře, když byl v Mnichové, nedal písemně potvrditi slib, že mu bude území falckraběte, kterého by dobyl, se všemi právy tak dlouho náležeti, dokud mu výlohy válečné nebudou nahraženy. Preising měl nyní k tomu účinkovati, aby na císaři vymohl něco písemného. Maximilian zajisté mohl míti naději, že země falckraběte nebudou nikdy vyplaceny a že jich tedy trvale nabyde. Aby však cíle toho

*) Víd. st. arch., Boh. 1620: Konvent Mühlhauský císaři dd. 12..22. března 1620.

**) Rozličné napomínací listy u Londorpa.

dosáhl, musel falckrabě dán býti do kletby a proto Maximilian uložil Preisingovi, aby horlivosť Ferdinandovu také v tomto ohledu povzbuzoval. Chtěl se sice podrobiti usnešení konventu Mühlhauského a s tím se spokojiti, aby falckrabě a přívrženci jeho vyzváni byli k poslušnosti k císaři s pohrožením kletby, ale požadoval, aby k tomu určena byla lhůta*) a sice lhůta krátká 38 nebo 27 dní. Maximilian se neobával, že by touto lhůtou utrpěl nějakou škodu; neboť na jedné straně potřeboval ještě čas, aby dokončil své zbrojení a na druhé straně se domníval, že falckrabě tak rychle nepovolí.

Preising byl ve Vídni uvítán co nejpřízněji; císař sdělení jeho o konventu Mühlhauském přívětivě vyslechl a dal mu již po osmi dnech říšským místokancléřem Ulmem dostatečnou odpověď na všecky kusy jeho poslání. Císař v odpovědi té projevil zvláštní své uspokojení nad usnešeními mühlhauskými pravě, že se srovnávají se zákony říšskými a s jeho císařskou důstojností. I souhlasil, aby kurfiřt Saský a kníže Bavorský zvoleni byli direktory vojenskými a zároveň osvědčil svou ochotu, stavům kraje Dolno- a Hornosaského zaručit držení statků druhdy duchovních, ovšem způsobem obmezujícím, jak bylo usnešeno v Mühlhausích. V otázce, zdali by se kurfiřtu Falckému mělo pohroziti kletbou, nebo kletba sama prohlásiti, císař se přidal k náhledu konventu Mühlhauského a radě Maximilianově.**) A skutečně za několik dní, dne 30. dubna, dal rozhlásiti list k falckraběti, kterým jej vyzýval, aby do měsíce opustil království České, jinak že bude hned potom prohlášena nad ním kletba říšská. Podobné patenty vydány téhož dne proti knížatům a městům říšským s falckrabětem spolčeným a proti jeho vojevůdcům.***)

Jak viděti z tohoto sdělení, odpověď, kterou pan z Ulmu jménem císaře dal vyslanci bavorskému, nedotýkala se ústního slibu Ferdinandova o dědičných zemích falckraběte. Ale jelikož

---

*) Mnich. st. archiv: Maximilian Ferdinandovi dd. 8. dub. 1620. Mnich. říšský arch. lit. 59: Instrukce pro pana z Preisingu dd. 8. dubna 1620.

**) Mnich. říšský archiv lit. 59: Odpověď panu Preisingovi daná dne 21. dubna 1620. — Místodrž. arch. v Inšpruku: Harrach arciknížeti Leopoldovi dd. 24. dubna 1620.

***) Londorp II. 28 a násled.

právě tato věc byla nejdůležitějším úkolem vyslancovým, Preising naléhal jak na císaře tak na pana z Eggenberku, aby se o tom vyjádřili. Dosáhl svého účelu, neboť Ferdinand sám zvláštním listem Maximilianovi obnovil své sliby mnichovské. Všecko, čeho bý Maximilian dobyl v zemích falckraběte, měl podržeti jakožto zástavu až do nahražení výloh.*) Avšak Maximilian tímto písemným slibem nebyl uspokojen, tvrdě nyní najednou, že se nesrovnává s úmluvami mnichovskými. V Mnichově prý mu bylo slíbeno úplné a trvalé držení zemí na falckraběti nabytých a o jich navrácení nebo vyplacení nebylo prý řeči; při tom se odvolával na svědectví pána z Eggenberku, jenž byl při tom vyjednávání.**)

Jakkoli jiným výrokům knížete Bavorského důvěřujeme, tentokráte, myslíme, bral pravdu na příliš lehkou váhu. Posýlaje pana z Preisingu do Vídně a dávaje mu instrukci, kterou mu ukládal, aby na Ferdinandovi vymohl písemné potvrzení slibu mnichovského, prohlásil v ní: kterak v Mnichově bylo ujednáno, že podržeti má všecko, čeho by v říši dobyl, dokud mu nebudou výlohy nahraženy. Maximilian zajisté mluvil pravdu k důvěrnému svému rádci: jak tedy mohl v květnu přednésti císaři větší požadavky a úmluvy mnichovské zúmyslně překroutiti?***) Maximilian sám pomáhá nám rozluštiti tuto hádánku; v listu svém císaři, kterým se domáhá trvalého držení dobytých zemí, odvolává se na sliby, které Ferdinand učinil kurfiřtu Saskému a o kterých se zatím dozvěděl.

*) Mnich. st. archiv 21 26: Ferdinand Maximilianovi dd. 21. dubna 1620.

**) Tamtéž 2/26: Maximilian Ferdinandovi dd. 5. května 1620.

***) V instrukci, kterou Maximilian dal pánovi z Preisingu (8. dubna 1620), prohlásil, „es sei damals in München pro indibutato gehalten worden, dass ihm alle Besitzungen des Pfalzgrafen, deren er sich bemächtigen würde, cum omnibus regalibus juribus et emolumentis verbleiben sollten;“ a na jiném místě této instrukce, kde Preisingovi ukládá přičiniti se, aby u Ferdinanda vymohl písemné potvrzení tohoto slibu, praví: „es sei bei der münchner Verhandlung für unzweifenlich gehalten worden, wann wir im Reiche etwas, es sei was es wolle, erobern würden, desshalb uns aller mit Hoheit und Genuss bis zur Abstattung der Unkosten verbleiben solle und auch ihre Majestät uns darin handhaben wolle.“ Jak viděti Maximilian sám se přiznává, že země dobyté jen dotud má podržeti, dokud nebudou vybaveny. Když tedy Ferdinand po přání Maximilianově napsal, že země v říši dobyté mají mu jako hypotéka tak dlouho náležeti, dokud mu výlohy válečné nebudou nahraženy, Maximilian s tímto

Nechtěl, aby se s ním nakládalo jináče, nežli s Janem Jiřím: mohl-li Ferdinand tomuto slíbiti knížectví německé, chtěl míti také slib takový, aby držení země dobyté mu nebylo ztrpčováno myšlenkou, že dnes nebo zítra bude splacením výloh z rukou jeho vyvazena. Žádosť jeho došla u císaře přátelského vyslyšení. Ferdinand nepouštěje se ani do sporu, jaký význam mají úmluvy mnichovské, prohlásil, že nebyl nikdy jiného mínění, nežli že země, kterých by Maximilian v říši dobyl, také mu ostanou, leda by nahraženy byly zeměmi stejně rozsáhlými.*) Tak Maximilian dosáhl svého účelu.

Poslední věc, o níž Preising ve Vídni měl jednati, týkala se kurfiřta Saského. Jelikož útok na Dolní Falci, ano zbrojení španělské dobře se dařilo, mohl se brzy státi, Maximilian radil, aby útok ten byl kurfiřtu Saskému důvěrně oznámen, by pak se nezarazil, nýbrž naopak aby mu to pochlebovalo, že zpraven byl o nejdůležitějších usneseních rodu císařského.**) Zdali císař vyhověl přání tomu, není nám známo, ale pochybovati o tom netřeba, poněvadž již dříve měl úmysl, věc tu kurfiřtovi oznámiti.

Ferdinand zpraven byv o usnešení konventu Mühlhauského svěřil ihned kurfiřtovi Saskému exekuci proti Slezsku a Lužici. Jemu, knížeti protestantskému, dal tedy nejdříve i před Ligou a kní-

nabídnutím nebyl spokojen a psal Ferdinandovi (mnich. st. archiv 2/26 dd. 5. kv. 1620), že země dobyté nechce držeti pouze hypothecae nomine, nýbrž jure proprio a že tedy nechce, aby byly vyplaceny; „denn,“ tak píše, „ich erinnere mich, dass allhir zu München zwischen beiderseits Räthen abgeredet worden und verglichen, dass sich nicht pro hypotheca, sondern jure proprio behalten möge, wie ich mich dessentwegen auf den von Eggenberg will bezogen haben und sonsten wohl sein kann, auch die Exempla im Reich solches mit sich bringen, was durante banno einer eingenommen, ihm auch post restitutionem banniti nicht mehr genommen, sondern für eigen gelassen werden, gestaltsam ich auch glaublich berichtet wurde, dass es mit Ihrer Liebden aus Sachsen, soviel die Reichsgüter belangt, anderen Verstand auch nicht haben soll und ausser dessen schwer fallen möchte, was einer mit höchster Sorg, Mühe, Gefahr und baaren Unkosten erobert, von langer Hand soll bezahlt und volgends mit leeren Hand abtreten soll.“

*) Mnich. st. archiv 2/26: Ferdinand Maximilianovi dd. 17. května 1620 Ferdinand nepraví: „gleiche Gebietsabtretungen“, nýbrž „per aequivalentia“, čemuž rozumíme ve smyslu nahoře uvedeném.

**) Mnich. říšský archiv lit. 59: Instrukce pro pana z Preisingu dd. 8. dubna 1620.

žetem Maximilianem plnou moc, aby násilně vnikl do českého území. Ferdinand se rozhodl po dobrém uvážení poslati nejprvé kurfiřta Saského do ohně, neboť pakli se protestantský kníže ze starobylého rodu propůjčil za obhájce práv císařských, mohlo v mnohých kruzích ujmouti se přesvědčení, že spor český se zakládá na důvodech politických a ne náboženských, což by protivníky císařovy muselo ochromovati v jejich odporu.

O plnomocenství, jenž by se mělo dáti kurfiřtovi, dály se ve Vídni mnohé porady. Konečně stalo se dohodnutí v ten smysl, aby byl zmocněn, vpadnouti do Lužice a do Slezska, všeliký odpor zlomiti a statky náčelníků zabaviti. Co se dotýká udělování milosti, kteréžto právo se mělo kurfiřtovi povoliti k usnadnění jeho úkolu, dovolil císař, aby směl vyjednávati s knížetem Lehnickým a knížetem Olešnickým a slíbiti jim úplné odpustění, poddají-li se císaři, také mu ponecháno uděliti milosť jiným osobám a jednotlivým městům, kdyby tím exekuce byla podporována. O otázce náboženské plnomocenství neobsahovalo žádného ustanovení, ani slibů pro protestanty, ani pohrůžek. Jak se při dvoře císařském v těchto dnech pohlíželo na otázku náboženskou, vysvítá z dvou důvěrných listů Ferdinandových Hanibalovi z Donína, jenž měl kurfiřtovi pomáhati při provádění exekuce. Ferdinand požadoval, aby práva katolíků v Slezsku a Lužici byla zachována, aby od této chvíle nebyli nijakž utiskováni a aby uvedeni byli zase v držení statků, které jim byly v poslední době odňaty.*) O protestantech v listech těchto není zmínky, z níž by se mohlo souditi, že se jim chtělo obmeziti svobodné vyznávání víry, ale ve Vídni měli již ten úmysl a prozradili jej tím, že v plnomocenství, kurfiřtu Saskému uděleném, nestala se zmínka o majestátu.

Když císařský exekuční patent došel do Drážďan a tam obsah jeho seznali, nebyl kurfiřt spokojen, že císař nedopřává kurfiřtovi účastenství na exekuci v Čechách, i požadoval, aby plnomocenství vztahovalo se také na tři severní kraje české. Ale ještě citlivěji

---

*) Mnich. říšský archiv lit. 59: Plnomocenství Ferdinanda II. kurfiřtovi Saskému dd. 22. dub. 1620. Tamt.: Ferdinand Maximilianovi dd. 22. dub. 1620. Tamtéž: Ferdinand Hanibalovi z Donína dd. 22. dub. 1620. Dva listy z téhož dne.

dotklo se kurfiřta, že v patentě nebylo řeči o majestátu a přál si také v tomto ohledu napravení. Rozpačitosť Ferdinandova z toho, že kurfiřt chtěl jasně a otevřeně znáti poměr svůj k protestantům zemí koruny České, zvýšena byla současným vyjednáváním s protestanty rakouskými. Také tito žádali od císaře, aby mluvil otevřeně a neutíkal se k frásím obojetným a nic neznamenajícím. Bylo to trpkým následkem spolku se Saskem, že císař v okamžiku, kdy nepřátelství poddaných jeho překročilo všecky meze a on nabyl dosti přátel, aby je přemohl, měl převzíti závazky k zachování víry, což podle přesvědčení jeho bylo jedinou příčinou jeho utrpení. Nesměl zamítnouti ani žádosti stavů rakouských, ani požadavku kurfiřta Saského za objasnění svých zámyslů, nechtěl-li podati důkaz, že válka v Čechách není ničím jiným, nežli válkou náboženskou.

V těchto trapných pochybnostech, zdali a jak dalece má povoliti protestantům v jich požadavcích, jak dalece má vyhověti spolku s kurfiřtem Saským, Ferdinand požádal některé vynikající členy řádu jesuitského za dobré zdání. Vyzval je, aby se při tom nespravovali žádnými světskými ohledy: kdyby rozsudkem jejich „své země ano i vlastní život ztratil, že to chce raději nésti, nežli proti Bohu jednati a svědomí své v nejmenším poskvrniti.“ Bohoslovci, mezi nimiž byl také tehdejší císařský zpovědník P. Beccanus, radili, aby uznal koncesi od Maximiliana II. udělenou, kteráž se vztahovala především na vyznání augšpurské. Mezi rádci císařskými toto dobrozdání způsobilo dílem překvapení, dílem nevoli. Nejčelnější z nich, president říšské dvorní rady, hrabě z Zollern, s nelibostí svou nijakž se netajil, ale předce rozhodnuto, říditi se prozatím podle tohoto dobrozdání.*) Ferdinand tedy ujišťoval kurfiřta, že ani z daleka nepomýšlí na pronásledování vyznavačů konfese augšpurské a pakli v patentu nepřipomenul majestát, stalo prý se to proto, aby odňal „krvežíznivým kalvinům pláštíček“, pod nímž prý jenom na vzbouření pomýšleli. A jako lutherány, tak že nehodlá pronásledovati ani husitů v Čechách — ovšem v staré jich způsobě, utrakvistů. List tento, jenž se zdál dýchati tonem upřímným, zapudil obavy Jana Jiřího, tak že nenamítal ničeho více

*) Mnich. řišský arch. XXIII./1: Zollern? dd. 7. června 1620.

proti přepracovanému mandátu exekučnímu, který se taktéž nezmiňoval o majestátu, naproti tomu ostatním jeho žádostem vyhovoval a exekuci v Čechách mu svěřoval.*) Téhož dne, 6. června, 1620
Ferdinand vydal exekuční mandát také pro Maximiliana a splnomocnil jej k tažení do Čech.**)

Předce však byla ještě jedna závada, která musela býti teprvé odstraněna, měla-li mezi císařem a kurfiřtem Saským panovati úplná shoda.

Vypravovali jsme, že v Mühlhausích dána byla za souhlasu Saska císaři rada, aby falckraběti a jeho přívržencům zaslal listy varovací, kterýmiž by se jim pohrozilo kletbou, kdyby neuposlechli. Císař učinil podle této rady, ale užil při tom také rady knížete Bavorského, jenž chtěl, aby se ke skutečnému provedení kletby ustanovila určitá lhůta. Nyní litoval kurfiřt Saský, že v Mühlhausích dal své svolení k eventuelní kletbě; i požadoval, aby se císař uspokojil pouhým pohrožením kletbou a aby ji vydal teprvé tehdy, když by s tím souhlasil i kurfiřt Bradenburský.***)

Když uplynul měsíc květen a tím také lhůta daná falckraběti, aniž by tento se strojil uposlechnouti nařízení císařova, ve Vídni shromáždila se říšská dvorní rada za předsedání hraběte z Zollern a radila se, má-li se kletba vydati nebo ne. Většina radů byla toho náhledu, že cítař má kletbu vydati; jelikož však menšina tvrdošíjně hájila náhledu opáčného, stalo se konečně dohodnutí v ten smysl, aby kníže Bavorský projevil své mínění. Ferdinand sdělil mu své pochybnosti ve způsobě rozličných návrhů: zdali má svolati kurfiřty a ve spolku s nimi vydati kletbu na falckraběte? — ale tím že by léto uběhlo za samých porad — nebo zdali má falckraběte dáti do kletby i pro ten případ, že by se bylo obávati vystoupení kurfiřta Saského ze spolku? nebo zdali má konečně vyčkati, až by se počalo s exekucí, při čemž je naděje, že by kurfiřt

*) Collecta Camer. v Mnichově. Ferdinand kurfiřtovi Saskému dd. 6. čna. 1620.

**) Mnich. st. arch. 2 16 a 50/28: Plnomocenství pro Maximiliana dd. 6. čna. 1620. Mnich. říšský arch. tom. VI.: Plnomocenství pro Maximiliana a Jana Jiřího dd. 6. června 1620. Mnich. st. arch. 2/16: Ferdinand kurfiřtu Saskému dd. 6. čna. 1620.

***) Víd. st. archiv, Boh. 1620: Kurfiřt Saský Maximilianovi dd. 14./24. kv. 1620. Mnich. st. archiv 53/6: Wensin Maximilianovi dd. 4. června 1620.

Saský, když by se súčastnil v exekuci, ničeho pak nenamítal proti následujícímu prohlášení kletby? Poslední způsob zdánlivě se odporoučel, ale také měl své obtíže, neboť jak mohlo býti sáhnuto na dědičné země falckraběte, pakli nebyl dán do kletby;*) a právě o ty běželo císaři a knížeti Bavorskému.

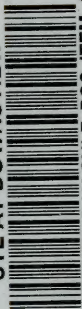
Když tyto otázky došly Maximiliana, uznal obtíže bezprostředního prohlášení kletby a uznával také sám, že s kletbou a s útokem na falckrakěte musí se vyčkati, až válka v Čechách bude šťastně ukončena. Radil tedy císaři, aby kletba nebyla prohlášena bez souhlasu Saska ani po zahájení války, neboť prý se nemůže věděti, zdali by si kurfiřt nechal líbiti prohlášení kletby, nebo zdali by tím nebyl podrážděn a neuzavřel mír s Čechy. Bezprostřední stíhání falckraběte kletbou také prý by nepřineslo žádné výhody, poněvadž by on (Maximilian) a Liga pro smlouvu s Unií právě v Ulmu uzavřenou — o níž brzy budeme mluviti — nemohli učiniti útoku na země všech knížat uniatských a tedy i falckraběte, kdežto arcikníže Albrecht není tím obmezen a tedy také bez vyhlášené kletby může útok podniknouti. Přede vším že válka proti Čechům musí míti dobrý úspěch: až se tam dosáhne účelu, pak nechať císař kletbu prohlásí a pak že také on (Maximilian) nenechá si brániti smlouvou Ulmskou, aby provedl exekuci proti dědičným zemím falckraběte.***)

Výhody návrhu knížete Bavorského byly patrny, tak že Ferdinand uznal za dobré k němu se přidati; nevadil důraznému početí války a odkládal prohlášení kletby jen do té doby, kdy skutečně mohla býti provedena. Ve Vídni tedy byli ochotni vyhověti přání kurfiřta Saského a prozatím upustiti od prohlášení kletby. Shoda mezi Ferdinandem a Janem Jiřím byla tedy nyní úplná.

*) Mnich. říšský archiv XXIII./1: Říšská dvorní rada císaři dd. 1. června 1620.

**) Mnich. st. archiv 2 15: Ferdinand Maximilianovi dd. 1. července 1620. — Víd. st. archiv, Boh. 1620: Koncept Zollerův o vyjednávání strany prohlášení klatby. — Mnich. st. archiv 292/11: Oñate Maximilianovi dd. 2. čce. 1620.

***) Víd. st. archiv. Bohemica 1620: Maximilian Ferdinandovi dd. 8. července 1620.

UTL AT DOWNSVIEW
D RANGE BAY SHLF POS ITEM C
39 11 10 22 03 005 0